

श्री प्रकरणरत्नाकर

भाग १ जो.

जिनवचनामृतमहोदधिजन्य

धुरंधर सुविहित गीतार्थज्ञ पूर्वाचार्य वचन तरंग विंडुरूप

विविध विषयक प्रकरणाख्य ग्रंथोक्तो यत्किंचित् संग्रह करीने

श्री मुंचापुरीमध्वे

शा. जीमसिंह माणक नामाख्य श्रावके

स्वामिन् विरहित

ज्ञानवृद्धार्थ

मुंबई:-“ निर्णयसागर ” मुद्रायंत्रमां

आ पुस्तक ठपावी प्रसिद्ध करूं व.

शाके १८२४ संवत् १९५९ सन १९०३

આ જગતમાં આત્મહિત પમારનાર કોઈ માર્ગ હોય તો તે પરમ પવિત્ર વીતરાગ પુરુષોનો ધર્મ છે. એ માર્ગ સ્યાદ્વાદ છે; અવિરોધી છે. એની ધાર્મિકતા એ માર્ગને અનુસરનારા પૂર્વે થઈ ગયેલા એવા મહાન્ આચાર્યોનાં વચનો છે. એ પૂર્વ પુરુષોએ જે જે અપૂર્વ ગ્રંથો રચ્યા છે, તે તે પવિત્ર દર્શનના મહિમાની અને તેમનાં જ્ઞાનની સાક્ષી પુરે છે. આવા સત્પુરુષોએ રચેલ અપૂર્વ, અમૃતમય જ્ઞાન પુસ્તકોને દેખી, વાંચી, વિચારી ક્યો આત્માનંદી જીવ હૃદાસ નહિં પામે ?

એવો આનંદ આત્મહિતૈષિયો પ્રાપ્ત કરે, તત્ત્વ પામે, પૂર્વ મહાપુરુષોના પગલે ચાલી તેના જેવા થાય, અને એ પૂર્વ મહાપુરુષોની કૃતિને અવિચ્છિન્ન જલવાઈ રહે, એ આદિ હેતુથી, સ્વપર હિત બુદ્ધિથી, નિર્જરાનાં કારણથી અમે એવા મહાપુરુષોના પ્રકરણ ગ્રંથો પ્રસિદ્ધ કરવા પ્રયાસ કર્યો છે. એ પ્રયાસના અંગે અમારા તરફથી શ્રી પ્રકરણ રજાકરના ચાર જાગઆદિ અનેક ગ્રંથો વહાર પડી ચૂક્યા છે. એ વધાની લખતી, અને ઇથી જાણત થયેલી જૈનજ્ઞાણીની જ્ઞાનરુચિ એ ગ્રંથો તથા તેમના કર્તાપુરુષોનું મહાત્મ્ય પ્રગટ કરે છે; તથા એવા બહુ બહુ ગ્રંથો પ્રસિદ્ધિમાં આવવાની આવશ્યકતા સૂચવે છે.

આ પ્રકરણ રજાકરનો પ્રથમ જાગ એકવાર ઠપાઈ ગયો હતો; એ લખી જવાથી ફરી આવૃત્તિ સુધારા વધારા સાથે ઠપાવી છે. તેમાં પ્રથમ ગ્રંથ, ન્યાય વિશારદ મહોપાધ્યાય શ્રીમદ્ યશોવિજયજી રચિત વિહરમાન તીર્થંકર શ્રી સીમંધર સ્વામિની સ્તુતિ ગર્જિત સાહી ત્રણસો ગાથાનું અતિ અદ્ભુત સ્તવન છે. તે ગ્રંથમાં સૂત્રથી વિરુદ્ધ આચારે ચાલનારા અને પ્રરુપણા કરનારા શત્રુઓને પ્રથમ ઢાલમાં સિદ્ધાંત અનુસારે યથાવિધિ પ્રવર્તવા ઉપદેશ આપેલો છે અને તેવાજ ઉત્તમ વિષયો સંબંધી સત્તર ઢાલમાં સ્તવનની રચના કરેલી છે. સ્યાદ્વાદ શૈલીવાલી નયગર્જિત વાણીના શિખરના ટોચ ઉપર પહોંચેલા આ વિદ્વાનની હરેક કૃતિ વાંચતા મનમાં સાનંદાશ્ચર્ય થાય છે.

બીજો ગ્રંથ શ્રીદેવચંદ્રજી કૃત આગમસાર ગ્રંથ છે. આ ગ્રંથમાં યથાપ્રવૃત્તિ પ્રમુખ ત્રણ કરણનું, સાત નયનું, ચાર નિદેશનું, પ્રમાણનું તથા સત્તરંગીનું સ્વરૂપ સંદેષથી દર્શાવેલું છે. આ ગ્રંથ વાંચતાં સિદ્ધાંતનો સામાન્યસાર ઉપલબ્ધ થાય છે. જે પદ્ધતિથી ગ્રંથ લખવામાં આવેલો છે, તે પદ્ધતિ પ્રાચિન છે, પરંતુ રસિક છે.

ત્રીજો શ્રીદેવચંદ્રજી માહારાજનો રચેલો શ્રીનયચક્રસાર ગ્રંથ છે. આ ગ્રંથમાં સત્તર નય તથા સત્તરંગીનું સ્વરૂપ એવું ઉત્તમ પ્રકારે રચેલું છે, કે જેને યથાસ્થિત રીતે અધ્યયન

કરતાં જૈનદર્શનનું સૂક્ષ્મ સ્વરૂપ સારીરીતે સમજી શકાય. તેશિવાય પદ્મ પદાર્થનું પણ સંક્ષેપથી સ્વરૂપ દર્શાવ્યું છે.

ચોથો ગ્રંથ શ્રીઆનંદધનજી માહારાજ કૃત ચોવીસીનોંઠે; અને તે વાલાવબોધ સહિત છે. અધ્યાત્મજ્ઞાનના શિખર ઉપર વિરાજમાન થયેલા શ્રીઆનંદધનજી માહારાજ અને તેમની ચોવીસી જગપ્રસિદ્ધ છે. તેમના અધ્યાત્મ જ્ઞાન વિષે અત્રે વિશેષ લખવાની કાંઈપણ આવશ્યકતા નથી. વલી સાદર પુરુષો જ્યારે તેમની ચોવીસી વાંચે છે તથા તેનું અધ્યયન કરે છે, ત્યારે તરત તેમના અંતઃકરણમાં અધ્યાત્મ જ્ઞાનનો વિલાસ પ્રગટ થાય છે. ચોવીસી ઉપરનો વાલાવબોધ પ્રાચીન ગુજરાતી જાપામાં લખાયેલો હોવાથી, તેને આધુનિક ગુજરાતી જાપામાં સુધરાવી અમે આગ્રંથમાં ઠાપેલો છે. કારણકે તે પ્રમાણે કરવાની સૂચના અમને અનેક અગ્ન્યાસીર્ણ તરફથી થયેલી હતી. તે સૂચના અમને વાસ્તવિક લાગવાથી ઉપકારનો હેતુ જાણી તેમ કરેલ છે અને તે પ્રમાણે કરતાં વાલાવબોધ કર્તાએ વતાવેલો આશય લેશમાત્ર પણ દૂર કરવામાં આવેલો નથી. જેથી આ ચોવીસીના અગ્ન્યાસીર્ણને હવે જ્ઞાનનો ઉત્તમ પ્રકારે લાજ થવાનો સંજવ છે.

પાંચમો ગ્રંથ શ્રીમદ્ધ્યશો વિજયજી ઉપાધ્યાયજી રચિત શ્રીદ્રવ્યગુણપર્યાયનો રાસ છે. આ રાસનો ગ્રંથ ઉપાધ્યાયજી માહારાજે ગુજરાતી જાપામાં રચેલો છે અને તેની પદ્યરચના ઉપર વાલાવબોધ પણ તે ઉપકારી મહાત્માએ જ કરેલો છે. આગ્રંથનો વિષય અતિ ગહન છે, આગ્રંથને ગુજરાતી જાપામાં રચવાનો ગ્રંથકર્તાનો હેતુ ચમત્કાર ઉપજાવે તેવો છે. પરંતુ દંતકથા રૂપ હોવાથી તે અત્રે દર્શાવ્યો નથી. ગુજરાતી પદ્યરચના અને તેના ઉપરનો સ્વકૃત વાલાવબોધ ઠતાં સામાન્ય વાચક વર્ગને બોધ ન થઈ શકે તેનું કારણ ગ્રંથનો વિષય અતિશય કઠિન અર્થાત્ દ્રવ્ય, ગુણ અને પર્યાયના અતિસૂક્ષ્મ જ્ઞાનથી જરૂર છે તે છે.

ઠઠો “યોગદૃષ્ટિ સમુચ્ચય સજાય” નામનો ગ્રંથ છે. આ મૂલપદ્ય વડુ છે; તેનો ગુજરાતી વાલાવબોધ સાથે છે. શ્રી હરિજ્ઞાચાર્યે મૂલ સંસ્કૃતમાં “શ્રીયોગદૃષ્ટિ સમુચ્ચય” નામનો સંસ્કૃત શ્લોકવડુ એક અપૂર્વ ગ્રંથ લખ્યો છે, તેનાજ જાણાંતર રૂપે (સંસ્કૃત શ્લોકમાંથી ગુજરાતી પદ્ય) શ્રીમદ્ ઉપાધ્યાયજીએ સંસ્કૃતથી અજાણ એવા આ કાલના ઘણા જીવોનાં હિત હેતે પરમ ઉપકાર બુદ્ધિથી આ સજાય રચી છે. જવજીરુ, આત્મહિતૈષિયોને પોતાની દશાનું માપ કરવાને, અર્થાત્ પોતે જ્ઞાનદશાની, સમ્યક્ત્વની, ગુણસ્થાનકની કેટલી હદમાં છે, એ જાણવામાટે આ સજાય (thermometer) માપકરણયંત્ર છે, એમ કહિયે તો ચાલે. મિત્રાદિ આઠ દૃષ્ટિર્ણ જે ગુણશ્રેણિ વતાવે છે, તે પૈકી કઈ દૃષ્ટિમાં (દૃષ્ટિ-બોધ; આત્મબોધ) પોતે વર્તે છે, તે આ દૃષ્ટિર્ણને મનન પૂર્વક અગ્ન્યા-

સંનારને વરાવર માલમ પડેહે, માલમ પડેહે એટલુંજ નહિં, પણ અમુક દૃષ્ટિએ વર્તનારનાં લક્ષણ અમુક ગુણો છે, એ વગેરે હકીકત જણાવાથી પોતામાં તે ગુણો હોય. તો તે વૃદ્ધિગત કરી, અને નહોય તો મેલવી અથવા મેલવવા પ્રયાસ કરી આગલ દૃષ્ટિ પામવાનું, ગુણશ્રેણિ વધવાનું નિમિત્ત થાય છે. આમ એ સજાય વહુ ઉપકારી છે; આત્માર્થીએ એ વહુ મનન કરવા યોગ્ય છે.

સાતમો વિષય “અધ્યાત્મસાર” એ નામનો ગ્રંથ છે. એ ગ્રંથના સંબંધમાં અમે આ પુસ્તકના પૃષ્ઠ (૫૫૬-૭) ઉપર સૂચના રૂપે કાંઈક લખ્યું છે, તે વાંચવા યોગ્ય છે. આ ગ્રંથ અધ્યાત્મનો સારજ છે; અર્થાત્ આત્માને ઉદ્દેશીને, આત્મ હિતની જે જે વાતો હોય, - તેનો સાર છે. હ્રેય (ઠાંડવાયોગ્ય) ઠાંડી દેવાના, ઉપાદેય (ગ્રહણ કરવાયોગ્ય) ગ્રહણ કરવાના વૌધરૂપે છે. આ ગ્રંથના સાત પ્રવંધ પાડ્યા છે; તેના વધામલી એકવિંશ અધિકાર છે. તે અદ્ભુત સંકલનાવદ્ધ છે, જે અનુક્રમણિકાથી સમજાશે. આ ગ્રંથ વહુ ઉપકારી છે.

આઠમો વિષય “સમાધિશતક” નામે (૧૦૧) પદનો હિંદી જાપાનોગ્રંથ છે. સંસારથી ઉદ્ધિગ્ન થયેલા જીવોને આ પદો વહુ વહુ શાંતિનું નિમિત્ત થાય છે, તથા વાહ્ય પ્રવૃત્તિમાં તણાતા જીવો જો એકવાર આ પદોને શાંતિથી વાંચે, તો તેઓને તત્કાલ તો સ્તબ્ધ કરી દિયે એમ છે. મુમુક્ષુએ આ પદો વિચારવા યોગ્ય છે.

નવમો વિષય પણ ઉપલા જેવોજ સમતા ઉપજાવે એવો “સમતા શતક” નામે પદ્યવદ્ધ હિંદી જાપાનો ગ્રંથ છે.

દશમો વિષય દિગંવરોને કદાગ્રહ ઠોડવારૂપે હિત બુદ્ધિથી અપાવેલ ઉપદેશયુક્ત “દિક્પટ ચોરાશી વોલ” નામે પદ્યવદ્ધ હિંદી જાપાનો ગ્રંથ છે.

અગ્યારમો વિષય “શ્રી ચિંતામણિ પાર્શ્વજીનનાં” વે સ્તોત્રો સંસ્કૃતમાં છે. એમાંનો વીજો કોઈક શ્રાવક મહુકચંદ વીરચંદે રચ્યો લાગે છે. પરમ શાંત વીતરાગ એવા પ્રજ્ઞુની સ્તુતિરૂપે એ સ્તોત્રો સ્મરણ-પઠન કરવા યોગ્ય છે.

બારમો શ્રી સમયસાર ગ્રંથ છે. એના કર્તા કવિ બનારસીદાસ છે. એ પુરુષનો સવિગત ઇતિહાસ આપણને મળ્યો નથી; તથાપિ આ ગ્રંથમાંથી એના વિષે આપણને ઘણું જાણવાનું મળી આવે છે. એની પંડિતાઈ, વિદ્વતા અને આત્મનિષ્ઠાની આ ગ્રંથ આપણને પ્રતીતિ કરાવે છે. આ ગ્રંથ હિંદી જાપાનાં પદમાં છે; સાથે ગુજરાતી ટીકા છે. પ્રધાન પાણે એમાં ડ્રવ્યાનુયોગનો અધિકાર છે. નામ પ્રમાણેજ એ ગ્રંથ “સમય” ના, - “આગમ” ના સારરૂપ, તત્ત્વરૂપ છે. સ્યાદ્વાદ શૈલિના જાણ પુરુષોએ નિશ્ચય અને વ્યવહાર એ વેરૂપે ધર્મનું નિરૂપણ કર્યું છે; તેમાં આ ગ્રંથ પ્રધાનપણે નિશ્ચયધર્મ પ્રરૂપતો હોવાથી એકાંત વાદિને રોગીને અપચ્ચની જેમ અહિત રૂપ થાય. એકાંતવાદીને તો વધું અહિત રૂપ થવા યોગ્ય છે; પણ વ્યવહાર

લક્ષ્માં રાખી, તેની જાણે-અજાણે રૂપેક્ષા કર્યાવિના અપેક્ષા પૂર્વક વાંચનાર, વિચાર નારા આત્માર્થીર્જને આ ગ્રંથ બહુ ઉપકારનું કારણ છે. નિશ્ચય લક્ષ્માં રાખી વ્યવહારે વિચરવું એ આત્માર્થીનું કર્તવ્ય છે; એ નિશ્ચય શું છે, - એ જાણીને લક્ષ્માં રાખવાનું આ ગ્રંથ ઉત્તમ સાધન છે. વસ્તુનું સાપેક્ષપણું વિચારનારને આ અને આવા ગ્રંથો બહુ લાજરૂપ છે. દ્રવ્યનાં સ્વરૂપના જિજ્ઞાસુર્જને આ ગ્રંથ પરમાણંદનું કારણ છે. જ્ઞેય, હેય, આદેય, તત્ત્વ, દ્રવ્ય, ગુણશ્રેણિ-એ વગેરેનું વસ્તુના મૂલ ધર્મને અવલંબીને કર્તા પુરુષે એવું મનહર અને અસરકારક નિરૂપણ કર્યું છે, કે તત્ત્વરુચિજીવો આનંદમાં ગરકાવ થઈ રહે છે. ઠંદ પણ શૂરાતન ઉપજાવે, આત્માને જાગૃત રાખે એવા મોટે જાગે સવૈયા એકતીસા અને તેજસા રાખ્યા છે. એ ગ્રંથ કેવી પદ્ધતિએ યોજાયલો છે, તેનું કંઈક સૂચવન અનુક્રમણિકાથી થઈ શકશે. આ નામનો મૂલ ગ્રંથ પ્રાકૃત જાણામાં શ્રી કુંદકુંદાચાર્યે રચ્યો છે; તે પરથી સંસ્કૃતમાં શ્રી અમૃતચંદ્રાચાર્યે યોજ્યો છે; અને તે પરથી સંસ્કૃત-પ્રાકૃતના અજાણ એવા આ કાલના જીવોના ઉપકાર અર્થે શ્રી બનારસી દાસે હિંદી જાણામાં યોજ્યો છે.

આ જાગમાં ઉપર દર્શાવ્યા પ્રમાણેના જે જે ગ્રંથો પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવેલા છે તેનું યથાર્થ જ્ઞાન મેલવવામાં માત્ર વાંચીજવું તે પુરતું નથી. અધ્યયનની યાસ જરૂર છે અને તેપણ સારીરીતે જેઠું આ ગ્રંથોનું અધ્યયન કરેલું હોય તેવા સાદાર પુરુષોની પાસે અધ્યયન કરવાની જરૂર છે. જ્યાંસુધી તેવીરીતે અધ્યયન કરવામાં ન આવે ત્યાં સુધી ગ્રંથના વિષયને, માત્ર વાંચનાર ઉત્તમપ્રકારે પામીશકતો નથી. માત્ર વાંચવાથી ગ્રંથના વિષયનું ઉપરચોટીયું જ્ઞાન થાય છે, પરંતુ અજ્યાસ કરવામાં આવે ત્યારેજ તે જ્ઞાનનું પાચન થાય છે. અને જ્યારે નિરંતર અજ્યાસ કરવાની પદ્ધતિ થઈજાય, ત્યારેજ આવા ગ્રંથોના અધ્યયનથી જૈનદર્શનની શૈલી સમજી શકાય છે.

અંગ્રેજી કેલવણી લીધેલા અને લેનારા આપણા જૈનવંધુર્લ વારંવાર એવી દલીલો કરે છે કે, જૈનદર્શનમાં ઉતરવા સારૂ અર્થાત્ જૈનદર્શનનું જ્ઞાન સેહેલાઈથી મલીશકે એવીરીતની અધ્યયન કરવાની હાલ પદ્ધતિ નથી. આવી તેમની દલીલો અમૂક આપેક્ષાએ વાસ્તવિક લાગે તેવી છે, પરંતુ એવીદલીલો કરી ધર્મના જ્ઞાન પાઠલ બિલકુલ પ્રયાસ નહિ લેતા માત્ર નહિ અજ્યાસ કરવાના વાહાના વાલી દલીલો કરવી તે વાસ્તવિક નથી. તેમના અનુજવમાં આવેલુંજ હશે કે અંગ્રેજી જાણાનો, તેમજ બીજા અનેક વિષયોસંબંધી, અજ્યાસ કરવામાં અધ્યાપકોની કેટલી આવશ્યકતા છે. માસ્તરોની મદદશિવાય તેજપણ જાણાસંબંધી તથા વિષયો સંબંધીબોધ પ્રાપ્ત કરી શક્યાનથી. એવીરીતે જ્યારે સાંસારિક સામાન્ય જ્ઞાનસારૂ પણ માસ્તરોની મદદ લેવી પડે છે, ત્યારે

ધર્મનું ઉત્તમ જ્ઞાન મેલવવાસારૂ અધ્યાપકોની મદદ શિંવાય તે જ્ઞાન કેવીરીતે મલીશકે તે સેહેજ સમજાઈ શકાય તેમ છે. તેથી આત્મકલ્યાણના અર્થી આત્માર્થીએ ઉત્તમ ગુરુ ડની પર્યુપાસના કરી આવા અપૂર્વ ગ્રંથોનો અન્યાસ કરવાની જરૂર છે. કિં વહુના ?

જ્ઞાનની વૃદ્ધિ જ્ઞાનીડ ઉપર આધાર રાખે છે અને જ્ઞાનીડની વૃદ્ધિ જ્ઞાન ઉપર આધાર રાખે છે. જ્ઞાન અને જ્ઞાનીડનો પરસ્પર કાર્ય કારણજાવ સંબંધ છે. જ્યારે જ્ઞાનીથી જ્ઞાનનો પ્રસાર થાય છે ત્યારે જ્ઞાની જ્ઞાનનું કારણ છે અને જ્ઞાન જ્ઞાનીનું કાર્ય છે અને જ્યારે જ્ઞાનના પ્રસારથી જ્ઞાનીડની વૃદ્ધિ થાય છે, ત્યારે જ્ઞાન જ્ઞાનીડનું કારણ છે અને જ્ઞાની જ્ઞાનનું કાર્ય છે. યદ્યપિ જ્ઞાન અને જ્ઞાનીનો ગુણ ગુણી સંબંધ હોવાથી જ્ઞેદ સ્વરૂપવાલા કાર્ય કારણજાવમાં શંકા ઉત્પન્ન થાય, કારણકે જ્ઞાન અને જ્ઞાનીનો કાર્ય કારણ સંબંધ અજ્ઞેદ સ્વરૂપવાલો છે, ઠતાંપિ કર્મ સહિત જીવને જ્ઞાનરૂપ ગુણ ઉત્પન્ન થાય છે તેથી જ્ઞેદ સ્વરૂપવાલી કાર્યતા સંજવે છે અને જ્ઞાનીને કારણતા સંજવે છે. તેજ પ્રમાણે જ્ઞાનથી જ્ઞાનીપણું પ્રાપ્ત થાય છે તેથી જ્ઞાની કાર્ય છે અને જ્ઞાન કારણ છે.

વસ્તુડની સિદ્ધિ સારૂ સાધનોની સંપૂર્ણ આવશ્યકતા છે. જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવાની અજિલાષાવાલાને તેનાં સાધનો, વ્યાકરણ, કાવ્ય, કોષ, જ્યોતિષ, ન્યાય અને ધર્મના અનેક શાસ્ત્રો, તેતે શાસ્ત્રોના અધ્યાપકો અને અધ્યયનના વિધિ અને શ્રવણ, મનના-દિકની આવશ્યકતા છે.

પ્રાચિન કાલમાં વિદ્વાનોની સ્મરણ શક્તિ અતિપ્રવલ હોવાથી હરેક વિષયની પ્રક્રિયા તેડ શ્રેણિબંધ કંઠાગ્ર રાખી શકતા હતા, અર્થાત્ દ્વાદશાંગી સુધી તેડ મુખ પાઠ કરી શકતા હતા. તે સમયે દેવનાગરી પ્રમુખ લીપીડ વિદ્યમાન હતી, ઠતાં સ્મરણ શક્તિની ઉત્કૃષ્ટતા હોવાથી ગ્રંથો લખી રાખવાની તેડને જરૂર પડતી નહી. કાલાનુસારે મનુષ્યોની સ્મરણ શક્તિમાં મંદતા થવાથી જ્ઞાનની ન્યૂનતા થવા લાગી તેથી પૂજ્યપાદ શ્રીદેવર્કિગણિ ક્રમા શ્રમણ પ્રમુખ વિદ્વાનોએ એકત્ર થઈ ગ્રંથો લખવા, લખવવાનો પ્રારંભ કર્યો, તે સમયથી ઉત્તમ પુરુષોએ અનેક ગ્રંથો લખાવીને જ્ઞાનના અનેક ખંડારો કરાવ્યા છે, જે અદ્યાપિ વિદ્યમાન છે.

પ્રથમ તાલપત્ર ઉપર ગ્રંથો લખી રાખતા હતા અને તેવા તાલપત્ર ઉપરના ગ્રંથો જોડને મનમાં ઘણુંજ આશ્ચર્ય ઉત્પન્ન થાય છે કારણકે તાલપત્ર ઉપર ગ્રંથ લખતા વહુજ મેહેનત લાગે છે. જ્યારથી કાગલની કલા પ્રસિદ્ધ થઈ ત્યારથી કાગલો ઉપર ગ્રંથો લખવાનું કામ શરૂ થયું અને તેવા કાગલો ઉપર લખેલા લાખો ગ્રંથો અદ્યાપિ વિદ્યમાન છે.

કાગલ ઉપર લખેલા ગ્રંથોથી જ્ઞાનવૃદ્ધિ થાય છે તે સત્ય છે. પરંતુ જ્ઞાનનો અતિ વિસ્તારથી પ્રચાર કરવો હોયતો મુદ્રાયંત્ર કલા જ્ઞાન વૃદ્ધિનું સર્વોત્કૃષ્ટ સાધન છે. લખેલા

ગ્રંથને દશાંશમે જાગે બલકે તેનાથી પણ ઝંઘે સ્વરચ્છે મુદ્ધિત ગ્રંથ પ્રાપ્ત થઈ શકે છે. તેથી જ્ઞાન વૃદ્ધિના આ ઉત્તમ સાધનને અનેક રીતે ઉપયોગમાં લેવાની પુરી જરૂર છે.

હુનીઆના અનેક વિદ્વાનો જૈનદર્શનના તત્ત્વજ્ઞાનને ઉત્તમ પ્રકારે સેહેલાઈથી જાણીશકે તેવા ગ્રંથો મુદ્ધિત કરાવી પ્રસિદ્ધિમાં લાવવાની સંપૂર્ણ આવશ્યકતા છે. જ્યાં-સુધી અપૂર્વ તત્ત્વજ્ઞાનના ગ્રંથો અંધારામાં રાખી તેનો ઉપયોગ થાય તેવી સાધનોની યોજના કરવાનો પ્રયાસ કરશું નહીં ત્યાં સુધી જૈનદર્શનપણ અતિવિસ્તાર પામશે નહીં અને જે ટુંકી હૃદમાં અત્યારે પ્રવર્તે છે, તેનાથી પણ ટુંકી હૃદ થવાનો સંજવ છે, તેથી બુદ્ધિવાન પુરુષોએ આ વાવતમાં ધ્યાન આપવાની પુરી જરૂર છે. જૈનાચાર્યોએ રચેલા ગ્રંથ વાંચવાથી તથા અધ્યયન કરવોથી જૈનદર્શનના અપૂર્વ જ્ઞાનનો બોધ થાય છે. ઉત્તમ પ્રકારનો બોધ પ્રાપ્ત કરાવવા સારુ તે મહાન ઉપકારી મહાત્માએ એ અતીશય પરિશ્રમ લઈને ગ્રંથોની રચના કરેલી છે. તે ગ્રંથો જનસમુદાયની પ્રસિદ્ધિમાં આવે છે, ત્યારે જ તેવા ઉપકારી પુરુષોની કૃતિઓની સાફલ્યતા થાય છે.

સુદ્ધ વંધુઓને આવા ગ્રંથોને ઉપર મુજબ સ્વપરહિત રૂપ જાણી મદદ આપવા વિનંતિ છે. આ પ્રકરણ રત્નાકર ગ્રંથના પ્રથમ જાગની પ્રથમ આવૃત્તિમાં તત્વાનુવોધ ગ્રંથ અને ઉપમિતિજવ પ્રપંચ હતા પણ એ જુદા ઢપાયેલા હોવાથી તે બંને વાદ કરી અમે “શ્રીસમયસાર” ગ્રંથ દાખલ કર્યો છે. જૈન વંધુઓમાં જ્ઞાન વૃદ્ધિ થાય, એટલું આથી આત્મહિત થાય એવી અર્હત પ્રજા પામે પ્રાર્થના કરી અમે અત્રે વિરમિયે ઊંચે. ઇતિશં.

શ્રી મુંવડ-કાર્તિકી પૂર્ણિમા ૧૯૬૦.

લાંઠ પ્રસિદ્ધકર્તા.

નંબર.

વિષય.

પૃષ્ઠ. ૧-૧૩૦

શ્રીમદ્ યશોવિજયજી ઉપાધ્યાય કૃત શ્રીસીમંધર સ્વામિને વિનતિરૂપ સ્તવન તેના સ્થૂલ

વિષયોની અનુક્રમણિકા.

- ૧ પ્રથમ ઢાલમાં સૂત્રથી વિરુદ્ધ પ્રરૂપણા તથા વર્તન કરનારા અને સંઘયણ પ્રમુખના દોષ કાઢનારા અને લોચાદિ કષ્ટમાંજ જૈનમાર્ગ છે, એવું બોલનારા અને ઇવ્યલિંગનેજ પ્રમાણ કરનારાંને સિદ્ધાંતાનુસારે ઉપદેશ કર્યો છે. ૧
- ૨ બીજી ઢાલમાં પોતે નિર્ગુણીઠતાં ગુરુથી તરવાનો વિચાર રાખનારા અને ગઢમાં રહેલાનેજ સાધુ કહીએ અને પત્નીકમણું કરતાં પાપકર્યા હોય તેથી બુટીએ એમ બોલનારા પ્રમુખને ઉપદેશ કર્યો છે. ૯
- ૩ ત્રીજી ઢાલમાં સાધુને નિયતવાસ, ચૈત્યપૂજા, આર્યાએલાવેલો આહાર કટ્ટપે એમ બોલનારાને તથા વિગયનો પ્રતિવંધ કરનારાને ઉપદેશ કરેલો છે. ૧૬
- ૪ ચોથી ઢાલમાં આત્મશાહીએ વ્રત પાલવાનું કહેનારા અને ધર્મોપદેશ વહુજનને આપવાની મનાઈ કરનારાને અને નવા ગ્રંથની રચના કરવાની મનાઈ કરનારાને ઉપદેશ કર્યો છે. ૨૨
- ૫ પાંચમી ઢાલમાં ગુરુકુલવાસમાં વસવાનો ઉપદેશકર્યો છે. ૨૮
- ૬ ઠઠી ઢાલમાં ગીતાર્થનું સ્વરૂપ વર્ણવી પ્રથમ જ્ઞાન અને પછી દયા એમ વતાવી, અગીતાર્થ સિદ્ધાંતના ન્યાય, પ્રમાણ ઇત્યાદિને નહીં જાણતો હોવાથી, તેને અનેક હેતુ યુક્તિએ શિલામણ દીધી છે. ૩૭
- ૭ સાતમી ઢાલમાં ગીતાર્થની સેવામાં વસવાનું કહ્યું છે, પરંતુ કેટલાએક એમ બોલે છે કે એવા સુવિહિત સમુદાયવાલા સિદ્ધાંતના રહસ્યને જાણનારા હાલ કોઈ દેખાતા નથી, તેથી એકલા વિહાર કરવામાં હાનિ નથી એવું બોલનારાને ઉપદેશ કર્યો છે. ૪૭
- ૮ આઠમી ઢાલમાં માત્ર અહિંસામાંજ ધર્મ માનનારા અને પૂજા પ્રજાવનાનો ત્યાગ કરનારાને સ્યાદ્વાદ શૈલી વતાવી પ્રતિબોધ કર્યો છે. ૫૫
- ૯ નવમી ઢાલમાં માત્ર સૂત્રનજે માનનારા અને પંચાગીને નહીં પ્રમાણ કરનારાને તથા યોગ ઉપધાન નહીં વહન કરનારાને ઉપદેશ કર્યો છે. ૬૫
- ૧૦ દસમી ઢાલમાં જ્ઞાનવિના માત્ર ક્રિયારુચિ જીવોને વહુ દોષની ઉત્પત્તિ છે, ઇત્યાદિ વર્ણન કર્યું છે. ૭૬
- ૧૧ અગીઆરમી ઢાલમાં ઇવ્ય શ્રાવકના એકવીશ ગુણોનું વર્ણન કર્યું છે. ૮૨
- ૧૨ બારમી ઢાલમાં જાવ શ્રાવકના ક્રિયાગત લિંગ કૃત વ્રત કર્માદિક લક્ષણ કહ્યાં છે. ૮૮
- ૧૩ તેરમી ઢાલમાં જાવ શ્રાવકના જાવ ગતલિંગના સત્તર પ્રકાર કહ્યા છે. ૯૪
- ૧૪ ચૌદમી ઢાલમાં જાવ શ્રાવક, જાવસાધુપણ પામે તેના સાત લક્ષણ કહ્યાં છે, તેમાં અંતર્ગત ચોથા આરાના ગીતાર્થોના જીત વ્યવહારમાં ફેરફાર કરી પંચમ કાલના ગીતાર્થોએ જે આદર્યું તે પ્રમાણ કરવું એમ દરશાવેલું છે. ૯૯
- ૧૫ પંદરમી ઢાલમાં સાધુના ગુણ વર્ણવી સાધુની સ્તુતિ કરી છે. ૧૦૮
- ૧૬ સોલ્હમી ઢાલમાં તપ ગઢની નીતિ તથા કિંચિત્ પાટ પરંપરા દેખાડી છે. ૧૧૪
- ૧૭ સત્તરમી ઢાલમાં સ્તવન કર્તાની સ્યાદ્વાદ દૃષ્ટિ થઈ તેનો ઉત્કૃષ્ટ હર્ષ વર્ણવ્યો છે. ૧૨૫

૨ શ્રીદેવચંદ્રજીકૃત આગમસાર

- ૧ યથા પ્રવૃત્તાદિક ત્રણ કરણનું સંદેષથી સ્વરૂપ; તથા ષટ્ઢ્યનાં નામ અને તેના ગુણ તથા પર્યાય, વહી તે ગુણ પર્યાયનું સાધર્મપણું, તથા એકેકા ઢ્ય ઉપરે પરિણામાદિક ડ્યાર બોલ, એકેકા ઢ્યમાં નિત્યા નિત્યાદિક આઠ પદ્ધ, તથા નિત્યાનિત્ય પદ્ધથી ચૌજંગી, તથા ઢ્યાર્થિક અને પર્યાયાર્થિક નયના જેદ. ૧૩૧
- ૨ સાત નયની સ્વરૂપાંતરગત વર્ગણાઈનું સ્વરૂપ, ચાર નિદેપાનું સ્વરૂપ તથા ચાર નિદેપા અને સાત નયનું પદાર્થ ઉપર લગાડવું. ૧૩૯
- ૩ પ્રમાણોનું સ્વરૂપ, તથા સત્ અસત્ પદ્ધથી સપ્તજંગીનું સ્વરૂપ, ડ્યાદિક સર્વવાતો તે પૂર્વોક્ત આઠ પદ્ધના વિચારમાં આવી ઢે. ૧૪૭
- ૪ ઢ્યનાં ઠ સામાન્ય ગુણનું વર્ણન તેના અંતરભૂત સંદેષે નિગોદનું વર્ણન. જીવોની વ્યવહાર અને અવ્યવહાર રાશિનું વર્ણન, અને તેમાં દુઃખનો વિચાર તથા ષટ્ઢ્યનો વીચાર ઉત્પાદ, વ્યય, ધ્રુવ-નું સ્વરૂપ, અગુરુ લઘુપણ, ગુણની જાવના ડ્યાદિક વાતો જૂદાજૂદા પારીગ્રાફમાં જણાવી ઢે ત્યાંથી જોવી. ૧૪૯
- ૫ નિશ્ચય ચારિત્ર તથા વ્યવહાર ચારિત્રાંતરજૂત શ્રાવકનાં પ્રાણતિપાતાદિક વાર વૃત્તનું નિશ્ચય વ્યવ-હારપણુ દર્શાવ્યું ઢે. ૧૫૧
- ૬ આર્ત રૌજાદિક ચાર ધ્યાન તથા પિંડસ્થાદિક ચાર ધ્યાનનું સ્વરૂપ. ૧૫૬
- ૭ ચાર ધ્યાનના અંતરભૂત મૈત્ર્યાદિ ચાર જાવના તથા અનિત્યાદિ વાર જાવના. ૧૫૯
- ૮ સમકિતનો માર્ગદેખાડતાં સમકિતની દશરુચિ, આઠ ગુણ, પાંચ ભૂષણ ડ્યાદિ. ૧૬૦

૩ શ્રીદેવચંદ્રજીકૃત નયચક્રસાર

- ૧ ચાર અનુયોગ તથા ગુણઠાણાશ્રી જીવનાજેદ અને સાધારણ વૈરાગ્ય ઉપદેશ તથા નયની સા-માન્ય વિવદ્ધા અને મિમાંસકાદિક દર્શનોનો વિચાર ૧૬૯
- ૨ ઢ્યનાં, ગુણનાં, અને પર્યાયનાં લઢ્ઢણ નયનિદેપાદિક સહિત તેના અંતર્ગત અન્યદર્શનીઈની ઉન્માગર્તા ડ્યાદિક ૧૭૨
- પંચાસ્તિકાયનું સ્વરૂપ તથા એકેક ઢ્યનાં જિન્ન જિન્ન લઢ્ઢણ ડ્યાદિ ૧૭૭
- પંચાસ્તિકાયનો સામાન્ય વિશેષધર્મ ૧૮૧
- અસ્તિસ્વજાવનું લઢ્ઢણ અને નાસ્તિસ્વજાવનું લઢ્ઢણ ૧૮૪
- અર્પિત અનર્પિતપણે એક ધર્મે સપ્તજંગી દેખામી ઢે ૧૮૬
- અત્યંત વિસ્તારસહિતસ્વરૂપપણે સપ્તજંગી દર્શાવી ઢે ૧૮૯
- ગુણની સપ્તજંગીઈ દેખામી ઢે ૧૯૪
- નિત્યાનિત્યસ્વજાવમાં અને અસ્તિ નાસ્તિ સ્વજાવમાં ઉત્પાદવ્યયનો એકજેદ, વીજો જેદ, ત્રીજોજેદ, ચોથોજેદ, પાંચમોજેદ, ઠગોજેદ સાતમોજેદ ડ્યાદિ ૧૯૪
- એક સ્વજાવ અનેક સ્વજાવ ૨૧૫, જેદ સ્વજાવ અજેદ સ્વજાવ ૨૧૬, જવ્ય સ્વજાવ અજવ્યસ્વજાવ ૨૧૮, વક્તવ્ય સ્વજાવ અવક્તવ્ય સ્વજાવ ૨૨૦, પરમ સ્વજાવ ૨૨૫, ડ્યાદિકનાં સ્વરૂપ જુદા જુદા પારિગ્રાફથી જાણવાં ૨૦૧

નયજ્ઞાન કરવાનો અધિકાર	૨૧૦
પ્રમાણના સ્વરૂપસાથે જ્ઞાન સ્વરૂપની ઓલખાણ, આયુર્જીકરણ ઇત્યાદિ	૨૩૧
શ્રીઆનંદધનજીકૃત ચોવીસી, તેના વાલાબોધસાથે	૨૩૮-૨૧૫
શ્રીકૃષ્ણજિન સ્તવનમાં શુદ્ધચેતના પોતાની શ્રદ્ધા સહીને શ્રી કૃષ્ણદેવ પરમાત્માસાથે પ્રીતિનો વિલાસ	
દર્શાવે છે એમ સુચવ્યું છે	૨૩૮
શ્રીઅજિતજિનની સ્તુતિમાં યૂથત્રણમૃગની પરે પરમાત્માના માર્ગને જોવાની યુક્તિઓ અનેક વિચારે સહિત	
કર્તાયે દર્શાવી છે	૨૪૦
શ્રીસંજ્ઞવજિનના સ્તવનમાં સેવનાનાં સ્વરૂપસ્થાન અનેક પ્રકારનાં વતાવ્યાં છે	૨૪૩
શ્રીઅજિતનંદન જિનનાસ્તવનમાં પ્રચુના દર્શનની અતિ હુર્લજતા બતાવી છે	૨૪૫
શ્રીસુમતિનાથના પદપંકજમાં આત્માને સ્થાપન કરવાની રીત દેખાડી છે	૨૪૭
શ્રીપદ્મપ્રજ્ઞ પરમેશ્વર સાથે આત્માનો અંતરાયટાલવાની કવીશ્વરે પૃઢા કરી છે	૨૪૯
શ્રીસુપાર્શ્વનાથ પરમેશ્વરને અનેક નામયુક્ત જે જાણે તેને શ્રીસુપાર્શ્વનાથ પરમેશ્વર પરમાનંદનો અવતાર	
કરે ઇત્યાદિ ઉપમાયે સ્તુતિકરી છે	૨૫૧
શ્રીચંદ્રપ્રજ્ઞજિનના મુખરૂપ ચંદ્રમાને દીઠાવિના સૂક્ષ્મ નિગોદાદિક અનેક સ્થાનકો નિરર્થક ગયાં,	
ઇત્યાદિક રીતો દર્શાવી સ્તુતિ કરી છે	૨૪૫
શ્રીસુબુદ્ધિ જિનેશ્વરના સ્તવનમાં પ્રચુની પૂજાકરવાનો વિધિ અનેકરીતે વતાવ્યો છે	૨૫૭
શ્રીશીતલનાથના સ્તવનમાં વિચિત્ર પ્રકારની ત્રિજંગીઠં દેખાતી છે	૨૬૦
શ્રીશ્રેયાંસ જિનના સ્તવનમાં ચાર પ્રકારના અધ્યાત્મનું સ્વરૂપ દર્શાવ્યું છે	૨૬૩
શ્રીવાસુપૂજ્ય જિનના સ્તવનમાં આત્માનું સાકાર નિરાકારપણું વર્ણવ્યું છે	૨૬૫
શ્રીવિમલ જિનની સ્તુતિમાં પ્રચુને ચક્ષુયે જોવાથી વાંઝિતાર્થ સિદ્ધિ કહી છે	૨૬૮
શ્રીઅનંત પરમેશ્વરની સ્તવનામાં એ પરમેશ્વરના ચારિત્ર સેવનાની હુષ્કરતા અનેક હેતુયુક્તિયે સાપેક્ષ	
નિરપેક્ષવચનોનાવર્ણન સહિત વતાવી છે	૨૭૦
શ્રીધર્મજિનેશ્વરને હર્ષસહિત ગાવાનારંગમાં જંગ ન પડવા સંબંધી સ્તુતિ કરી છે	૨૭૩
શ્રીશાંતિ જિનેશ્વરની સ્તુતિમાં શાંત રસના સ્વરૂપનું ઘણું રમણિક વર્ણન કહ્યું છે	૨૭૬
શ્રીકુંથુનાથના સ્તવનમાં કોઈપ્રકારે મનવંધાતું નથીએયુક્તિકહી છે	૨૮૧
શ્રીઅરનાથ પરમાત્માનો હત્કૃષ્ટ ધર્મ શીરીતે જાણ્યોજાય તેનું સમાધાન છે	૨૮૪
શ્રીમહિનાથ પ્રચુ કર્માદિક શત્રુને નિવારી શ્રેષ્ઠ શોષાકારીથયાતેનીપુષ્ટિકરી છે	૨૮૭
શ્રીમુનિ સુવ્રતસ્વામિનાસ્તવનમાં આત્મતત્ત્વ શી રીતે જાણ્યો જાય, તેસંબંધીની વિનંતિ છે, જેમાં સંદેહે	
પરદર્શનનું સ્વરૂપ દર્શાવ્યું છે	૨૯૧

શ્રીનમિનાથના સ્તવનમાં ષડ્દર્શન જેઠેતે એ પરમેશ્વરનાજ અંગઠેએમ વતાવ્યુંઠે	૩૯૫
શ્રીનેમનાથના સ્તવનમાં અનેક યુક્તિયે કરી રાજેમતીજીની વિનતિ દર્શાવીઠે	૩૦૦
શ્રીપાર્શ્વનાથજીની સ્તુતિ જ્ઞાનવિમલસૂરિકૃતઠે	૩૦૭
શ્રીમહાવીર સ્વામીનીસ્તુતિ જ્ઞાનવિમલસૂરિકૃતઠે. એમાંદ્વાયકવીર્યનું વર્ણનઠે	૩૦૯
શ્રીપાર્શ્વજિનસ્તુતિ જ્ઞાનસારજીકૃત ઠે. એમાં પ્રસૂનારૂપનું પ્રતિજ્ઞાસદર્શાવ્યુંઠે	૩૧૧
શ્રીમહાવીર જિનસ્તુતિ જ્ઞાનસારજીકૃત સ્વરૂપ ચિંતવનકરવા આશ્રયીઠે	૩૧૩
શ્રીયશોવિજયજીકૃત જ્ઞવ્યગુણપર્યાયરાસ	૩૧૫-૩૮૮
મંગલાચરણ તથા જ્ઞવાનુયોગના મહિમાનું વર્ણન જ્ઞવ્ય ગુણપર્યાયનો જેદ, સ્વરૂપ તથા જ્ઞવ્યમાં ઉર્ધ્વ- તા સામાન્ય શક્તિ, અને તિર્યક સામાન્ય શક્તિ સમુચિત શક્તિ અને ઉઘ શક્ત્યાદિકનો ખુલાસો	૩૧૬
જ્ઞવ્યમાં એકાંતે જેદ માનનારાને અજેદ પદ્ધ અનુસરી દૂષણ દીધુંઠે	૩૨૫
જેદાજેદનો વિરોધ આશંકીને ટાલ્યોઠે તથા સત્તજંગીનું સ્થાપન દર્શાવ્યુંઠે	૩૨૯
જ્ઞવ્ય ગુણપર્યાયનો નયપ્રમાણે વિચાર એમાંજ્ઞવાર્થિક નયનાદશજેદ દેખાડ્યાઠે	૩૩૪
પર્યાયાર્થિકનયના ઠ જેદનો ખુલાસો તથાનૈગમાદિસાતેનયના જેદ વખાણ્યાઠે	૩૩૯
નયનેસમીપે દિગમ્બર પ્રક્રિયાયે ત્રણઉપનયનું સ્વરૂપ દેખારુયુંઠે, તેમાં જ્ઞવ્યે જ્ઞવ્યોપચારાદિક નવવિ- ધોપચાર કહ્યાંઠે	૩૪૨
અધ્યાત્મ જ્ઞાપાયે નિશ્ચય અને વ્યવહારનયનું સ્વરૂપ શુદ્ધાશુદ્ધ પ્રમુખ અનેક જેદે દિગંબર પ્રક્રિયાયે અર્પિતાનર્પિતનયના ખંડન સહિત દેખાડયુંઠે	૩૪૫
એકપદાર્થ ઉત્પાદ વ્યય ધ્રુવયુક્તઠેતે, વાદીપ્રતિવાદીના સંવાદરૂપે અનેકદૃષ્ટાંતે રુડી યુક્તિયેકરી બૌ- દ્ધાદિકોના ખંડન સહિત દૃઢાયુંઠે	૩૫૨
સમુચ્ચય જ્ઞવ્યના જેદ સંદેપથી દેખાડ્યાઠે, એમાં કાંઈક સમ્યક્ત્વનુંસ્વરૂપ વર્ણવ્યુંઠે	૩૬૧
અગ્યાર પ્રકારના સામાન્ય સ્વજ્ઞાવ સહિત ગુણના જેદ દેખાડ્યાઠે	૩૬૭
દશપ્રકારના વિશેષ સ્વજ્ઞાવના જેદસહિત ગુણના પ્રકાર કહ્યાઠે	૩૭૪
સામાન્ય વિશેષ મલિ એકવિંશ સ્વજ્ઞાવનો અધિગમ નયેકરીદર્શાવ્યોઠે	૩૭૭
પર્યાયના અનેક રીતે જેદ દેખાડ્યાઠે, તેમાં દિગમ્બર પ્રક્રિયાનું ખંડન અને શ્વેતાંવરનું મંડન ઠે	૩૮૧
સમાપ્તિ સહિત ઉપોદ્ઘાત	૩૮૫

૬ શ્રીયશોવિજયજી કૃત યોગદૃષ્ટિ સજ્ઞાય.

૩૮૯-૪૧૪

૧ પ્રસ્તાવના.	૩૮૯	૬ પાંચમી સ્થિરા દૃષ્ટિ	૪૦૪
૨ પહેલી મિત્રાદૃષ્ટિ	૩૯૩	૭ ઢીલી કાંતા દૃષ્ટિ	૪૦૬
૩ બીજી તારાદૃષ્ટિ	૩૯૬	૮ સાતમી પ્રજ્ઞાદૃષ્ટિ	૪૦૮
૪ ત્રીજી વલા દૃષ્ટિ	૩૯૭	૯ આઠમી પરાદૃષ્ટિ	૪૧૦
૫ ચોથી દીપ્તા દૃષ્ટિ	૩૯૮	૧૦ ઉપસંહાર	૪૧૧

७ श्रीयशोविजयजीकृत अध्यात्मसार.

पृष्ठ ४१५ श्री ५५६

प्रथम प्रबंध:-१. प्रस्तावना, मंगलाचरण, अने अ-	१४ कदाग्रहत्याग नामाधिकार.	४७६
ध्यात्ममहात्म्याधिकार.	४१५ पंचम प्रबंध:-	४७६
२ अध्यात्म स्वरूपाधिकार.	१५ योगाधिकार.	५००
३ दंजत्याग नामाधिकार.	१६ ध्यानाधिकार.	५११
४ जवस्वरूप चिंताधिकार.	१७ ध्यान स्तुत्यधिकार.	५१४
द्वितीय प्रबंध:-५ वैराग्य संज्ञवाधिकार.	१८ आत्म निश्चयाधिकार.	५४०
६ वैराग्य जेदाधिकार.	१९ जैनमत स्तुत्यधिकार.	५४५
७ वैराग्य विषयाधिकार.	२० अनुज्ञवाधिकार.	५५१
तृतीय प्रबंध:-८ ममेत्व त्यागाधिकार.	२१ सज्जन स्तुत्यधिकार.	५५१
९ समताधिकार.	२२ सूचना.	५५६
१० सदनुष्ठानाधिकार.	२३ श्रीयशोविजयजीकृत समाधिशतक.	५५७-५६१
११ मनःशुद्धि अधिकार.	२४ श्रीयशोविजयजीकृत समताशतक.	५६१-५६६
चतुर्थ प्रबंध:-१२ सम्यक्त्वाधिकार.	२५ श्रीयशोविजयजीकृत दिक्पटचो	
१३ मिथ्यात्वत्याग नामाधिकार.	राशी बोध.	५६६-५७४
	२६ श्रीचिंतामणि पार्श्वजिन स्तोत्र वर्यं.	५७४-५७६

१२ श्रीवनारसीदासकृत समयसार.	पद ७२७	पृष्ठ ५७७-७९७
१ उपोद्घात-श्रीपार्श्वजिन, सिद्ध जगवान, साधु	१-५४	५७७-५८४
अने सम्यग्दृष्टिनी स्तुति; मिथ्या दृष्टि, आत्म-		
ज्वय, ग्रंथ गौरव तथा महीमा, कविसामर्थ्य		
अनुज्ञव लक्षण तथा महीमा. पदूज्वय तथा		
नवतत्त्व,-एतुं वर्णन; नाम माला; ग्रंथमां कहे		
वानांवार द्वारनां नाम; मंगलाचरण नमस्कार;		
जगवाननी वाणीने नमस्कार, आदिपद ५४		
२ बार बार अधिकार वर्णन-पद ५७५	५५-५७०	५८४-७६५
१ जीव बार पद ३२	५५	५८४
२ अजीव बार पद १४	७७	६०६
३ कर्त्ताक्रियाकर्म बार पद ३५	१११	६१४
४ पुण्य-पाप एकत्व कथन बार पद १६	१३६	६२६
५ अध्यात्म अधिकार साथे आश्रवबार पद १६	१५२	६३६
६ संवर बार पद ११	१६७	६४१
७ निर्जराबार पद ६०	१७६	६४४
८ बंध बार पद ५७	२३६	६६५
९ मोक्षबार पद ५३	२६७	६७७
१० सर्व विशुद्धिद्वार पद १२७	३५०	७०४

११ स्याद्वाद चार पद ४१ (अंतर्गत ग्रंथमहीमा- नवरस, नयङ्ग)	४७७	७३६
१२ साध्य साधक वस्तु स्वरूप चार पद ५२	५१८	७५०
३ श्री अमृतर्षभाचार्यनी आलोचना; श्री बनारसी दासनी जिनेन्द्र प्रतिमानी स्तुति तथा स्वकथनी पद ए	५७१-५७९	७६५-७६७
४ चतुर्दश गुणस्थानकस्वरूप; शायिक सम्यक्त्वादि तथा श्रावकनी एकादश प्रतिमानां लक्षणादि पद १०८	५८०-६८७	७६७-७९४
५ ग्रंथ तथा ग्रंथकर्त्तानी प्रशस्ति वगेरे पद ४१	६८८-७२८	७९४-७९७

॥ श्री पंचपरमेष्ठिन्यो नमः ॥

॥ अथ ॥

श्रीमद्यशोविजयजी उपाध्यायकृत साडात्रणसोगाथानुं
स्तवन अर्थसहित प्रारंभः

॥ प्रथम अर्थ कर्तानुं मंगलाचरण ॥

पार्श्वनाथपदंघं, नत्वा सीमंधरप्रभुम् ॥
स्तवस्य वार्त्तिकं कुर्वे, स्वपरानुग्रहाय वै ॥ १ ॥

॥ हवे अर्थकर्तानी सूचना ॥

एस्तवन मांहेली गाथाउना अर्थ अन्वये करी कहीशुं पण पाधरो नही कहेवाय
माटे पद आगल पाठल जोडीने पोतानी बुद्धीयें विचारी जोशो तो खरो अर्थ बेसशे.

॥ ढाल पेहेली ॥

॥ एढडिकिहाराखी ॥ ए देशी ॥

श्रीसीमंधरसाहिवआगें ॥ विनतडीएककीजें ॥
मारगशुद्धमयाकरीमुऊने ॥ मोहनमूरतिदीजेंरे ॥
जिनजी, विनतडीअवधारो ॥ १ ॥ एआंकणी ॥

अर्थ ॥ श्री के० चोत्रीशअतिशय अनेआठ प्रातिहार्यादिक बाह्यलक्ष्मी तथा केवल
ज्ञानादिक अज्यंतरलक्ष्मी तेणेकरीयुक्त एहवा सीमंधरनामेसाहिव तेआगलएकज शुद्ध
मार्ग उलखवारूप अद्वितीयवीनतिकरीयें ते माहरा ऊपर मया के० कृपाकरीने शुद्ध
मार्गजे रत्नत्रयरूप मोक्षमार्ग अथवा अनेकदर्शनी वितत्यसंवादी तथा विपरीतज्ञाष-
णकरनारा स्वदर्शनीने साचामानवा ते अशुद्धमार्गकहीयें ते सर्वउवेखीने स्याद्वादसै-
लीयें जैनमार्ग उलखवोते शुद्धमार्गकहीयेंतेशुद्धमार्गसेवी अनेकजव्यजीव स्वसंपदा-
जोगीथया एहवो शुद्धमार्गते हे मोहनमूरति के० वल्लभमूरति! मुऊनेदीजे के० मुऊने
यो आपो एवीनती करीयेवैयें माटे हे रागद्वेषनाजीतणहार जिनजी! तेअमारीवीन-
तीअवधारो के० केवलज्ञानेकरीजाणो ॥ १ ॥

चालेसूत्रविरुद्धाचारें ॥ जापेसूत्रविरुद्ध ॥ एककहेंअमे
मारगराखूं ॥ तेकेममानुंशुद्धरे ॥ जिन० ॥ वी० ॥ ९ ॥

अर्थ ॥ कोइकप्राणीसूत्रथी विरुद्धआचारेंचालेवे, तथा जापेके० परंपणाकरेवे ते-
पणसूत्रविरुद्ध; वलीलोकनेकहेशेजे अमेमार्गराखीयेथें, जोअमेठैयेंतोमार्गचालेवे एह-
वुंवोलेवे माटेहेप्रभु तेवातने अमेंशुद्ध केमकरीमानियें. इहांसूत्रतेशुं तेलखेवे:- ११ अं-
ग, १२ उपांग, १० पयन्ना, ६ ठेद, ४ मूलसूत्र, १ नंदी, १ अनुयोगद्वार, एवं ४५ आगम
जाणवा. यतः 'एकारसतहावारस ॥ अंगुवंगाणिदसपयन्नाणी ॥ ठेयाचउमूला ॥ नं-
दीअणुउंगपणयाला ॥ १ ॥ तथा तेनी जाण्य, चूर्णि, निर्युक्ति, वृत्ति अने मूलसूत्र
ए पंचांगीने सम्मतजे पूर्वाचार्यप्रणीत धर्मरत्नादि प्रकरण तथा जे नंदीसूत्रगतपयन्ना
अने हरीजद्रसूरि उमास्वातिवाचक प्रमुखकृतग्रंथादिक ते सर्वसूत्रमांहेजआवे; के-
मके दुर्जिह्मपड्यातेकालें सूत्रविसंख्याहता ते मांहे जेटला सांजस्या ते सूत्र लख्या
अने जे अर्थ सांजस्या तेहना प्रकरण प्रमुखवांध्या तेपणसूत्रानुजायी होवाथी सूत्रज
कहीयें तो तेथीविरुद्धकरेवे तथा बोले वे तेवाने शुद्धकेममानुं ॥ १ ॥

आलंवनकूडांदेखाडी ॥ मुगधलोकनेपाडे ॥ आणाजंग
तिलकतेकाळूं ॥ आपेआपनिद्वारे ॥ जिन० ॥ वी० ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ हवे ते विपरीतचालतां कोइककहेशे जे आंमकांचालोठो तेहने पाठोजवा
व आपतां कूडां के० खोटांआलंवनदेखाडे जे आपंचमकालें संघयणधृतिप्रमुखपूर्व पु-
रुषजेहवाकिहांठे एमकहिने मुगध के० मूर्खलोकने पाडे के० अज्ञानमार्गेपाडेवे
एहवापुरुष ते आणा के० जिनाज्ञा तेहनोजेजंग तद्रूपजेकाळुंतिलक तेपोतानेंकपालें
आपेवे एटले जिनाज्ञालोपेवे. तेवारेकोइकवोदयो जे आज्ञाजंगनुंदूषणदीधुंतेखरूं पण
सर्वथा विधितो कोइ करीशके नही ॥ ३ ॥

विधिजोतांकलियुगमांहोवे ॥ तिरथनोउठेद ॥ जिमचाले
तिमचलवेजइयें ॥ एहधरेमतिजेदरे ॥ जिन० ॥ वी० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ अनेविधिजोतांतो कलियुग के० पांचमोआरो जेने अन्यतिर्थीकलीयुगकहेवे अने
जैन पांचमोआरोकहेवे ते कलियुगमांतीर्थनोउठेदथाय केमके तमे अविधिनीतोनाकहो
ठोअने विधियेंतोथायनही तेथी तीर्थविठेदजाय माटेजेमचाले तेम चलाव्याजैयें एटलेजा
कीचापाचिपीकरीयेंनही नरमगरमचलावियें एरीते कोइक पोतानी मतिनोजेदधरेवे ॥४॥

इमजाषितेमारगलोपे ॥ सूत्रक्रियासविपीसी ॥ आचरणासू
धीआचरिये ॥ जोइयोगनीवीसीरे ॥ जिन० ॥ वी० ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ एहवांचनबोलीने जेविधिमारगेनेलोपेठे तेप्राणीयेंसूत्रक्रियासर्व पीसी के० द
लीनाखी तेमाटे आचरणाके० क्रियातेशुद्धआदरीयें तेथ्रीहरीजद्रसूरीयें योगनीवीसवी
सीकरेदीठे तेमांहेली सत्तरमीवीसीमांहेकहुंठे. यतः ॥ तिष्ठस्सुष्ठेआइ ॥ विणाद्वं वणंज
स्सएमेव ॥ सुत्तकिरियाइनासो ॥ एसोअसमंजस्सविहाणो ॥ १ ॥ ५ ॥

पंचमेंआरेजिमविषमारे ॥ अविधिदोषतिमलागे ॥ इमउपदेश
पदादिकदेखी ॥ विधिरसिउंजनजागेरे ॥ जिन० ॥ वी० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ पांचमाआरामांहेजेमविषमारेठे तेमपांचमाआरामांहे अविधिदोषपणलागेठे
एटलेएजावजे पांचमाआरामांपांचविषकह्याठे तेपणजीवने असत्यप्रवृत्तिनाहेतुठे. यतः ॥
१ दुस्सम २ हुंमा संपिणि ॥ ३ दाहिणपासंमि ४ जासगहजोउं ॥ ५ तहकण्हपस्की
जीवा ॥ पंचविसंपंचमेश्रए ॥ १ ॥ एगाथासूयणासीत्तरीनीठे एजिमपांचविषकह्यां ते
मारेठे तिमपांचमेंआरे जेअविधि दोषलागे तेपणमारेजठे अथवा चोथेआरे जिमविष
खाधुंमारे तेम पांचमेश्रारेपण विषखाधुंमारे; तेमजअविधिदोषपण जेम चोथाआरामांहे
लागे तेमपांचमेंआरेपणलागे. यतः “ मारेइविसंश्रुत्तं ॥ जहाचउठारएतहाडुसमंमि ॥
तहअविहिदोषजणीउं . धम्मोवियडुग्गइहेऊ ॥१॥ इतिहितोपदेशमालायां” एमउ-
पदेशपदादिकग्रंथ हपाठदेखीने विधिनोरसियो जनके० लोकहोयते जागेके० विधि
करवानेसावधार. थाय ॥ ६ ॥

कोइकहेजिमबहुजनचाले ॥ तिमचलियेंसीचर्चा ॥ मारगमहा
जनचालेंजाण्यो ॥ तेहमांलहीयेंअर्चारे ॥ जिन० ॥ वी० ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ बलीकेटलाकतोएमकहेठे के जेमबहुजनके० घणालोकचाले तेरीतेचाळीयें
केमके जेघणाकरताहसे तेरुहुंजकरताहसे तोजाजीचर्चासीकरोठो अमेंपोतानीमतियें
करताहइये तोजलेचर्चाकरो कारणके मार्गतोतेहनेजकहीयें के जेमार्गे महाजनके० म-
होटा लोकना समुदायचालेठे तेहनीचाले चाळीए तेनेमार्गकहीयें इम जाण्योके० ग्रंथमांहे
कह्योठे. यतः ॥ महाजनोयेनगतः संपथाइति ॥ तोतेमहाजननीचालेंचालतांथकां लहीये
के० पामीयें अर्चाके० पूजा इति ॥ ७ ॥

एपणबोलमृषामनधरीयें ॥ बहुजनमतआदरतां ॥ ठेहनआवे
बहुलअनारय ॥ मिथ्यामतमांफिरतारे ॥ जिन० ॥ वी० ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ हवेउत्तरआपेठे के एबोलजेकह्यो तेपणमृपाके० जूठो चित्तमांहेंधारीयें ते हनोहेतुकहेठे एटले बहुजनमतआदरतांके० घणालोकनोमतआदरतां तो बहुलअनार्यके० घणाजनतोअनार्यठे तेहनो ठेहके० पारपामीयेंनही मिथ्यामतमांहेफिरतांके० अनार्यठे तेसर्वमिथ्यामतिठे माटे तेमांहेजमतपारनपामीयें इतिज्ञाव ॥ ७ ॥

थोमाआर्यअनार्यजनथी ॥ जैनआर्यमांथोमा ॥ तेमांपणपरि
णतजनथोडा ॥ श्रमणअलपबहुमोडारे ॥ जिन० ॥ वी० ॥ ए॥

अर्थ ॥ थोडाआर्यअनार्यजनंथीके० अनार्यलोकथी आर्यलोकथोडाठे केमके व-
त्रीसहजारदेशमांहे आर्यदेशतोसाडीपचवीसजठे तेवढीआर्यदेशमांपण जैननामध-
रावे एहवालोक्तथोडाठे वढीजैननामधरावे तेमांहेपण परिणतके० जैनवासनायेंपरिण-
म्याहोय एहवाश्रद्धावंत स्याछादसैढीनाजाणथोडा वढीतेपरिणतजनमांहेपण श्रमण
के० मुनीराज तेअलपके० घणाथोडा अने बहुमोडाके० मात्र मस्तकमुंडनकराव्युं पण
गुणविनाना एहवालोक्त बहुजाणवा ॥ ए ॥

जडवाहुगुरुवदनवचनए ॥ आवश्यकमांलहियें ॥ आणाशु
धमहाजनजाणी ॥ तेहनीसंगेरहियेंरे ॥ जिन० ॥ वी० ॥ १० ॥

अर्थ ॥ जडवाहुस्वामीनामुखनुं एवदयमाणवचनठे ते आवश्यकसूत्रमांहेंकलुंठे ति
हांथी लहियेंके० पामीयें जे आझाशुद्धतेहिज महाजन एटलें जिनाझापाळेतेहिज
संघएहवुंजाणीनें तेवा महाजननीपासें वसीयें. गाथा ॥ “एगोयसाहुएगो, यसाहुणीसाव
उंवसढीवा; आणाशुत्तोसंघो, सेसोपुणअठिसंघाउं” ॥ १ ॥ इतिआवश्यक वचनात् १०

अज्ञानीनविहोवेमहाजन ॥ जोपणचलवेटोलुं ॥ धर्मदासग
णिवचनविचारी ॥ मननविकीजेजोलुंरे ॥ जिन० ॥ वी० ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ पणजेअज्ञानीनोसमुदायहोय अने जो ते टोलुं के० गढनेचलावे तोहेपण
तेहने महाजन न कहीयें एहवुं धर्मदासगणीनुं वचनविचारीने मनने जोलुंनकरीयें
एटले अज्ञाने धमाधम न करीयें. यतः “जंजयईअगीयठो” इतिवचनात् ॥ ११ ॥

अज्ञानीनिजठंदेचाले ॥ तसनिश्रायेंविहारी ॥ अज्ञानीजो
गढनेचलवे ॥ तेतोअनंतसंसारारे ॥ जिन० ॥ वी० ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ जेअज्ञानीपुरुष ते निजठंदेके० पोताना अजिप्रायेंचाले तथा ते अज्ञानीनी
निश्रायें जे विहारीके० विचरे तेपण अज्ञानीजहोय तो एहवो अज्ञानी अगीतार्थ थको

जे गह्वनेचलावे तेतोअनंतसंसारी जाणवो. यतः॥जंजयइअग्गियठो ॥ जंच अग्गियठं नि
सियोजयई, वट्ठावेइयगहं, अणंतसंसारज्जहोई ॥ इत्युपदेशमाळायां ॥ १२ ॥

खंखंखंरूपंमितिजेहोवे ॥ तेनविकहीयेनाणी ॥ निश्चितसमय
लहेतेनाणी ॥ संमतिनीसहिनाणीरे ॥ जिन० ॥ वी० ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ जे खंखंखंरूपंमितके० ग्रंथग्रंथमांहेथी थोमीथोमी वातसीखीने पंमितपणुंजेह-
नेहोय तेपुरुषनेज्ञानीनकहीयें, यतः “जोसुत्तमवमुजयं, समहीजंतेगुरुकम्मविहिणो ॥ नो-
जन्नइसोनाणी; अठमयछाणमूढमणो” ॥ १॥ इति आवश्यकमाहाजाण्ये माटे निश्चितसम-
य के० निश्चेंसिद्धांतनीवातने लहे के० जाणे ते नाणी के० ज्ञानीकहीयें एटले गुरुकमागत
निश्चयव्यवहारसहीत स्याद्वादसैदीयें ज्ञानथयुं होय ते सिद्धांत निश्चितज्ञानकहियें ए-
वांत संमतिनीके० संमतितर्कशास्त्रनी सहिनाणी के० नीसानी ठे. गाथा ॥ “जोनिव्वयसम-
यन्नू ॥ सव्ववहारसमयमासज्जं ॥ गुरुपारतंतलळुठ; नयनि उणोगाहणाकुसलो” इति ॥ १३ ॥

जिमजिमबहुश्रुतबहुजनसंमत ॥ बहुशिष्येपरवरिउं ॥ तिमतिम
जिनशासननोवयरी ॥ जोनविनिश्चयदरीउरे ॥ जिन० ॥ वी० ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ जिमजिम बहुश्रुतके० घणोजण्यो अने बहुजनसंमतके० घणाळोकने मान
वायोग्यथयो वलीबहुशिष्येपरवरिउंके० घणाचेलाचांटिकस्यां तिमतिम जिनशासननो
वयरीके० सिद्धांतनोशत्रुजाणवो जो निश्चयज्ञाननो दरिउं के० समुद्रनहोय तो. अने
जे निश्चेंज्ञानीहोय तेहनेतोसर्वदेखेठे. यदुक्तं ॥ ऊहऊहबहुसुअसमउं ॥ सीसगुण
संपरिवुडोय ॥ अविणीठिउंअसमए ॥ तहतहसिद्धंतपणिणीउं ॥ इत्युपदेशमाळायां
तथा पंचवस्तुकेपिच ॥ १४ ॥

कोईकहेलोचादिककष्टे ॥ मारगजिहावृत्ति ॥ तेमिथ्यावि
मारगहोवे ॥ जनमननीअनुवृत्तिरे ॥ जिन० ॥ वी० ॥ १५ ॥

अर्थ ॥ केटलाएकतोएमजकहेठे जे लोचादिककष्टेके० लोचकराववा उघाडेपगे
तथा उघाडेमाथें हिंडवुं इत्यादिककष्टकरवेकरीने मारगके० मुनीमारगजाणवो वली नि
हायें वृत्तिके० आजीविकाकरवी ते मार्गठे एहवुंजेकहेठे तेमिथ्याके० खोटुकहेठे ए
रीते मार्गनहोय केमके आत्मार्थविना जनमननीअनुवृत्तिके० लोकनामननीअनुजायी
यें प्रवर्त्ततांमार्गनहोय इतिज्ञाव. गाथा ॥ “कठंकरेइतिव ॥ धम्मंधारेइज्जणाणुंवित्तीए ॥
सोपवयणमग्गस्स ॥ वेरीज्जूअहाठंदो ” ॥ १ ॥ १५ ॥

जोकष्टेमुनिमारगपावे ॥ बलदथाएतोसारो ॥ चारवहेजेता
वडेजमतो ॥ खमतोगाढप्रहारोरे ॥ जिन० ॥ वी० ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ जोएरीते प्रजुनीआझाविना कष्टकरतां मुनीनोमारग पामे तो तीर्यच बलद
तथा ऊपलक्षणथी बीजा ढोर पण लक्ष्यें तेढोरज साराके० जलाथाय केमके बलदज
पर जेटलोन्नार चरीयें तेढो सुखेडुखेपणवहे निरवाहकरे वढी तावडेके० तडकेजम
तोथको गाढके० आकरा कोरडा प्रोणा प्रमुखनाप्रहारने खमतोके० सहनकरेढे ॥ १६ ॥

लहेपापअनुबंधीपापें ॥ बलहरणीजनजिहा ॥ पूरवजवत्र
तखंडनफलए ॥ पंचवस्तुनीशिहारे ॥ जिन० ॥ वी० ॥ १७ ॥

अर्थ ॥ माटेतेप्राणी वर्तमानकालेंपण अशुज अनेअनागतकालेपणअशुज तेपापा
नुबंधीपापकहीयें तेणेकरीने लहेके० पामे बलहरणीके० वीर्यनेहणे एहवी जनजिहा
के० लोकनीजिहापामे एटलेसंयमयोगसाधीनशके तेबलहरणीजिहाकहीयें एपूरवज
वके० पाठलाजवें वृत्तखंडनकह्याहोय तेहनांफलढे तेपापानुबंधीपापें बलहरणीजिहा
पामें एमपंचवस्तुग्रंथ श्रीहरीजडसूरीकृतढे तेमांहेकह्युंढे. गाथा ॥ “चारित्तविहि
णस्स ॥ अजसंगयस्सअकलुसजावस्स ॥ आणाणिणोयजापुण ॥ सापडिसिद्धाजिनव
रेहिं” ॥ १ ॥ “जिस्कंअडंतिआरं ॥ जंसंगयाअपरिसुद्धपरिणामा ॥ दीणा
संसारफलं ॥ पावाउजुत्तमेयंतु” ॥ २ ॥ इसिकाउणसुहणी ॥ वाडीयाजेहिंडुस्क
गहणंमि ॥ मायाएकेइपाणी ॥ तेसिंएयारिसंचहोई ॥ ३ ॥ चेइऊणघरवासं ॥ तस्स
फलंचेवमहापरतंता ॥ नगिहिनयपवइया ॥ संसारपवइगाजणिया ॥ ४ ॥ १७ ॥

कोइकहे अमें लिंगे तरसुं ॥ जैनलिंगढे वारु ॥ तेमिथ्यानविगु
णविणुं तरियें ॥ जुजविणनतरे तारुरे ॥ जिन० ॥ वी० ॥ १८ ॥

अर्थ ॥ हवे कोईकहेशेजे डव्यलिंगतेहिजप्रमाणढे एटले लिंगजेउंगोमुहपतितेशी
तरीसंसार पारपामीसुं केमकेजैननोलिंगते वारु के० सुंदरढे तेनेगुरुउत्तरकहेढेके तेमि
थ्या के० खोढुंढे कारणके गुणविना एकलुंमात्रलिंगधारणकरेशी तरायनही तेहनोढ-
ष्टांतः— जेम तारुपुरुषतेजुजाविनानदिप्रमुखतरीशकेनही ॥ यडुक्तं ॥ वंदनावश्यके ॥
शिष्यवचनं ॥ “सुविहियडुविहीयंवा ॥ नाहंजाणामियंखुडउमढो ॥ लिंगंतुपूययामि ॥
तिगरण सुद्धेण जावेण” ॥ १ ॥ प्रत्युत्तर ॥ माहऊइतेलिंगपमाण ॥ वंदाहि निन्हएतुमे-
सवे ॥ एअवंदमाणस्स ॥ लिंगमविअप्पमाणंते ॥ इत्यादि ॥ १८ ॥

कुटलिंग जिमप्रगट विम्वक ॥ जाणीनमतांदोष ॥ निद्रंछसजा
णीनेनमतां ॥ तिमज कह्यो तसपोषरे ॥ जिन० ॥ वी० ॥ १९ ॥

अर्थ ॥ जेम विडंवकजे नाटकीआ प्रमुख तेहनो जे कुटलिंगके० खोटोवेश तेप्र-
गटपणेंजाणीनें एटले कोइक नाटकीयो साधुनो वेषलाव्यो तेखोटो वेशठे एम जा-
णतां थकां जोतेहने नमीयेंतो दोषलागे तथा लोकहांसी प्रमुख पणकरे तेमाटे नि-
द्रंछसजे प्रवचनोपघातक निरपेक्षक केवल लिंगधारी पासठादिक जाणीने तेहने
नमीयें तो तिमजके० ते पूर्वोक्त नाटकीया साधुनीपरे तसपोषके० तेदोषनोपोष कह्योठे
यहुक्तं ॥ “जह्वेंलंबुगलिंग ॥ जाणंतस्सनमउहवइदोसो ॥ निद्रंछसुत्तिनाउणं ॥ वंदमाणे
धुवोदोसो” ॥ १ ॥ इति वंदनावश्यक ॥ एरीते आचार्यें लिंग अप्रमाण कह्युं ॥ १९ ॥

शिष्यकहे जिमजिन प्रतिमाने ॥ जिनवर थापी नमियें ॥ साधुवेस
थापी अतिसुंदर ॥ तिम असाधुने नमियेरे ॥ जिन० ॥ वी० ॥ २० ॥

अर्थ ॥ तेवारें शिष्यबोड्यो जे जिमजिनेश्वरनी प्रतिमामांहे ज्ञानादिक गुणनथी अ-
ने तेहने तीर्थकरनी बुझीयें नमस्कार करतां महोटो लाज थायठे महोटीनिर्झरा थाय
ठे. यथा आवश्यकें शिष्यवचनं:- ॥ तिष्ठयरगुणा पडिमा ॥ सुनद्धि निस्संसयं वियाणंतो
तिष्ठयरूत्तिनमंतो ॥ सोपावईनिज्जरंवीउलं ॥ १ ॥ इति ॥ तेम अतिसुंदर एहवो सा-
धुवेस थापी असाधुने पण नमियें एटले गुणविनानी जिमजिन प्रतिमाठे तेहने नमतां
निर्झरा थाय तेम पासठादिकमां जो साधुनो गुणनथी तोपण साधुनो वेषतोठेमाटे जो
पोतानुं मनशुद्ध ठे तो तेहवाने नमतां लाज थाय कारणके लाज अथवा खोट तेतो पो-
ताना अध्यवसाय आश्रीठे. उक्तंच ॥ लिंगंजिणपन्नत्तं, एवनमंतस्सनिज्जरा विउला ॥
जइविगुणविप्पहिणं, वंदइअप्पसोहिण ॥ १ ॥ इति शिष्यवचनं ॥ २० ॥

अजवाहु गुरु बोले प्रतिमा ॥ गुणवंति नहीडष्ट ॥ लिंगमांहेवे
वानांदीसे ॥ तेतोमानि अडष्टरे ॥ जिन० ॥ वी० ॥ २१ ॥

अर्थ ॥ हवे आचार्य उत्तर आपेठे जे श्रीअजवाहुगुरु आवश्यकमां एम कहेठे के प्र-
तिमा गुणवंति नथी तेम डुष्टपण नथी माटे तेहने गुणवंति मानियें एटले अडुष्टप-
णानो आरोप करियेंतो थाय अने लिंगमांहेतो गुण तथा दोष एवेवानां देखायठे ते
तुं हे अडुष्टके० गुणवंत शिष्यमान. इति गाथार्थ । हवे एनो जावार्थ कहेठे जे जिनप्रतिमा
मांहे गुण नथी तेम दोषपण नथी माटे पोताना अध्यवसायनी शुद्धीयें नमतां लाज
थाय इहांकोइ कहेशेजे परिणामे लाज थायठे तेवारें प्रतिमानुं शुं काम ठे तेहने कहीयेंजे

शुरू परिणामनो हेतु ते प्रतिमाज ठे तेवारे ते कहेसे जे साधुनो वेष ते पण शुरू परिणामनो हेतु ठे तेहने कहेवुंजे साधुवेष पुरुषपणुं ते प्रतिमाने वरावर नथाय केमके प्रतिमा हजारो गमे जोइयें पण सर्व एकाकार ठे सावद्यक्रिया नथी करती तेम निरवद्य क्रिया पण नथी करती अने साधुलिंग तो कोइक स्थानकें सावद्य कर्म करतो देखीयें तथा कोइक स्थानकें निरवद्य शुरू चारित्र पावतो देखीयें माटे वरावर नथाय अने जिन-प्रतिमामांहे जिन गुणनो आरोप करीने परिणाम करतां निर्जेरा थाय पण पासठादिकने वंदनाकरतां कोना गुणशंजारीश तेवारे ते बोळ्यो जे बीजा रुडा साधुना गुण आरोप करीने प्रणाम करिशुं तेहने कहेठे जे निरगुणीने विषे गुणनो आरोप थाय नही अने जो गुणनो आरोप करीयें तो विपर्यास थाय अने जे विपर्यास तेतो कर्मबंधनो हेतु ठे तेमाटे जिहां गुण तथा दोष नहोय तिहां आरोप थाय पण अन्यथा आरोप नथाय यदुक्तं वंदनावश्यकं ॥ संतातिव्ययरगुणा ॥ तिव्यरे तेसिमंतुश्चप्रप्यं ॥ नयसावद्याकिरिया ॥ इयरे सुधुवास मणुमन्ना ॥ १ ॥ चोण ॥ “जहसावद्याकिरिया ॥ नठिउपडिमासुएवमियरावि ॥ तयजावे नढीफलं ॥ अहहोईअहेउयहोई” ॥ १ ॥ आचा ० कामंउजयाजावो ॥ तह विफलंअठिमणविसुद्धीए ॥ तिपुणमणविसुद्धीए ॥ कारणहुंतिपडिमाउं ॥ ३ ॥ जइवीयपडिमाउंगुणा ॥ मुणीगुणसंकप्पकारणंलिंगं ॥ उजयमविअठिलिंगे ॥ नयपन्निमासूजयंअठि ॥ ४ ॥ नियमाजिणेसुअगुणा ॥ पन्निमाउद्दिस्सजेमणेकुणइ ॥ अगुणोउवियाणंतो ॥ कंनमउंमणेगुणेकाउं ॥ ५ ॥ इत्यादि वढी एहनो विचार वृहत्त्वत्तिथी विचारजो ॥ ११ ॥

कोइकहेजिनआगेमांगी ॥ मुक्तिमारगअमेलेसुं ॥ निरगुणनेपणसाहेवतारे ॥ तसज्जेगहगहिंसुरे ॥ जिन ० ॥ वी ० ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ हवे कोइक एम कहेठे जे जिनेश्वर आगलें मुक्तीमार्ग अमे मागी लेशुं केमके निरगुणने पण साहेव तारसे तथा तेहनी जक्तिमां गहगहिंसुं के ० हरष पाभिंशुं इति गाथार्थ. जावार्थ तो एम ठे जे केटलाक एम कहेठे आ जवमांतो शक्ति नथी पण जन्मांतरे बोधिबीजनी सामग्री पामीशुं त्यारे करिशुं एहवुं प्रभुपासे मागी लइयें ठीयें. इति जावः ॥ ११ ॥

पामीबोधनपालेमूरख ॥ मांगेबोधविचालें ॥ लहियेंतेहकहो कुणमूले ॥ बोळ्युंउपदेशमालेंरे ॥ जिन ० ॥ वी ० ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ तेहने उत्तर कहेठे जे आ जवमां बोध के ० बोधिबीजनी सामग्री पामीने पण जे मूरख के ० अज्ञानी संयम अनुष्ठान तो पावतो नथी अने विचालें के ० विचमां बोध मांगे जे आगल पालिसुं तो तेह के ० ते बोधिबीज कहो कुणमूले के ० शेंमूले लहि-

ये के० पामीये एटले ए जाव जे कोइक वस्तु लेवा जइयें ते वस्तु जो पासे अव्य होय तो जडे
अन अव्य होय तो स्यामूले जडे, तेम आजवमांहे जो संयमादिक पाट्या होय तो आ
वतेजवें पण बोधिबी-नी सामग्री मले पण न पाट्या होय तो शेमूले पामे अर्थात् बोधि
सामग्री नज पामे, एम उपदेशमाला मध्ये कहुं ठे. यतः ॥ “लक्ष्मिद्वियंचवोहिं ॥ अकरि
तोणागयंचपाठितो ॥ अन्नंदांश्वोहिं ॥ लाप्रहिसिकयरेणमुद्वेण” ॥ १ ॥ इत्युपदेशमा-
लायां आवश्यकनिर्गुणौ तथा चतुर्विंशतिस्तवाध्ययनेपिच ॥ २३ ॥

आणापालेसाहेवतूसे ॥ सकलआपदाकापे ॥ आणाकारी
जेजनमागे ॥ तसजसलीलाआपेरे ॥ जिन० ॥ वी० ॥ २४ ॥

अर्थ ॥ ते माटे आझा पालतां थकां साहेव के० परमेश्वर तूष्टमान थाय अने
समस्त आपदाने कापे, माटे आझाकारी जे जन के० लोक ते मागे एटले आ जवमांहे
प्रभुआझा पाले ने ते प्राणी जे मागे तस के० ते प्राणीने जशनी लीला आपे एटले
प्रभु आझाथी जशलीला पामें ॥ २४ ॥ ए प्रथम ढालमांहे एम कहुं जे अमे निर्गु-
णी थकां प्रभुपासेथी मांगी लेइसुं एवं बोलनारने शिखामण दीधी ॥ २४ ॥

॥ ढाल बीजी ॥

॥ आदर जीव दमागुण आदर ॥ ए देशी ॥

कोइकहेअमेगुरुथीतरसुं ॥ जिमनावाथीलोहारे ॥ तेमि
थ्यानलहेसहवासें ॥ काचपाचनीसोहारे ॥ १ ॥ श्रीसी
मंधरसाहेवसुणजो ॥ जरतखेत्रनीवातोरे ॥ लहुंदेवके
वलरतिइणेयुगें ॥ हुंतोतुजगुणरातोरे ॥ श्रीसी० ॥ २ ॥

अर्थ ॥ हवे बीजी ढालमां जे एम कहेठे के अमे निर्गुणी थकाज गुरुथीतरीशुं तेम-
ने शिखामण देवा संबंधी आवी बीजी ढाल ते कहेठे. कोइक तो एम कहेठे जे अमारामां
तो गुण नथी पण अमारा गुरु गुणवंत ठे तो तेथीज संसार समुद्रतरी पारपामिशुं जेम ना-
वा के० जिहाज तरेठे ते मांहे लोहा के० लोखंरुना खीला जरुया होय ते पण तरेठे ए
दृष्टांते तरिशुं. यतः “संचंजंपेइजणो ॥ उत्तमसंगेणउत्तमोहोइ ॥ लोहोकठविलगो ॥
संजोगे सायरं तरई” ॥ १ ॥ इति पाठात् ॥ तेहने उत्तर जे ए रीतना बोलनारा ते पण मिथ्या
के० खोटुं कहेठे केमके सारा गुरुने सहवासे के० मात्र जेला वसवाथीज न लहे के० न
पामे, जेम काच ते पाच के० पानानी सोजा पामे नही. उक्तंच ॥ मणिर्बुधतिपादाये ॥
काचः शिरसिधार्यते ॥ परीक्षककरेप्राप्ते ॥ काचः काचो मणिर्मणिः ॥ १ ॥ तथा उघनि-

रुक्तावपि ॥ सुचिरंपि अष्ठमाणो ॥ वेरुखिउं कायमणीयउं ॥ मीसोनउवेइकाय जावं ॥
 पाहाण गुणेण नियण्णं ॥ १ ॥ माटे हे श्रीसीमंधर साहेव ! आ जरतखेत्रनी वातो के
 चरित्र ते सुणजां के सांजलजो. हे देव हे आत्मगुणरमणि इण्युगें के आविषमकाल
 पंचमआरो हुंभावसर्पिणीनिं विपेकेवल के निःकेवल जेहुं रतिवहुं के साता पामुंहुं ते
 तुज गुणरातो के तमारा गुणने विषे तत्पर थको एटले तमारा गुणनो रंग ठे एटलीज
 शाता ठे, बाकी मतझेद कदाग्रहदेखी तो कांइपण शातानुं कारण नथी. इति जावः ॥ १ ॥

कोइकहेजेगठथीनटल्या ॥ तेनिरगुणपणसाधोरे ॥ नातिमांहे
 निरगुणपणगणीयें ॥ जशनहींनातिबाधोरे ॥ श्रीसी० ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ हवे केटलाएक एम कहेठे के जे गठथी बाहिर निकल्या नथी अने आ-
 चार्यना संघाडामांहे रह्या ठे ते जो निर्गुण ठे तो पण ते गठमां रह्या माटे साधो
 के साधु कहियें. तेहनुं दृष्टांत कहेठे; जेम न्यातिना सर्वलोक उत्तम होय अने ते
 मांहे कोइक निर्गुण होय पण तेहने जिहांलगें न्याति बाहर कस्यो न होय तिहां
 लगे ते न्याति मांहेज गणाय ठे; जश के जे गुणरहितपुरुषनो नाति बाधो के
 नातीनो बाध नही के नथी एटले ते पुरुषनो जिम नातिमांहे बाध नथी, तेम साधु
 पण गठमांहे ठे माटे रुडो जाणवो ॥ ३ ॥

गुणअवगुणइमसरिखाकरतो ॥ तेजिनशासनवैरीरे ॥ निर
 गुणजोनिजबंदेचाळे ॥ तोगठथाएस्वैरीरे ॥ श्रीसी० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ हवे पूर्वोक्त कहेनारने शिखामण आपेठे के जे एरीते गुण अने अवगुणने
 सरखा करे ते जिन शासननो वैरी जाणवो. तेहनो हेतु देखाडे ठे के, ते गठमांहे रह्यो
 जे निर्गुण पुरुष ते जो निज के पोताने बंदेचाळे तो गठ थाय खैरी के ते सर्व गठ स्वेष्टा
 चारी थाय, केमके एकने हीणो देखीने बीजा पण हीणाचारी थाय ॥ इतिजावः ॥ ४ ॥

निरगुणनोगुरुपदकरेजे ॥ तसगठत्यजवोदारुख्योरे ॥ तेजि
 नवरमारगनोघातक ॥ गठ्ठाचारेंजारुख्योरे ॥ श्रीसी० ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ वली जे निर्गुण होय तेनो पदपात जे गुरु करे तो ते गुरुनो गठ बीजा साधुयें
 त्यजवो के ठांडवो एम दारुख्यो के कह्योठे एटले ते गठमां रहेवुं नही अने ते गुरु जिने-
 श्वरना मार्गनो घात करनार जाणवो. एरीतेगठ्ठाचारपयन्नामध्ये कह्युं ठे. यतः ॥ जाहिंन
 बी गुणाणपस्को ॥ गणीकुसीलो कुसील परकधरो ॥ सोय अगठोगठो ॥ संजमकांम-

हिं मुत्तवो ॥ १ ॥ जहिंनढी सारणा वारणाय ॥ चीयणायसगडंमि ॥ सांय अगढो ग-
ढो ॥ संयमकांमीहिंमुत्तवो ॥ २ ॥ इति गढाचारे ॥ ५ ॥

विषमकालमांनिरगुणगडें ॥ कारणथीजोवसीयेरे ॥ डव्य
थकीव्यवहारेंचलीयें ॥ जावेंनविउद्धसीयेरे ॥ श्रीसी० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ यद्यपि विषमकालमां एटले पांचमा आरामां पोतानी मनोबल शक्तिने
अजावें निरगुणगडें एटले गुणरहित गडनेविषे जो कोइ कारणे वसवुं पडे तो डव्य
थकी एटले बाह्यथी तो ते गडने व्यवहारें चलीयें के० प्रवृत्तियें पण जावथकी उद्धा-
स पामियें नही एटले अंतरथी हरषीयें नही पण जो शुद्धाचारीनी संगतमळे तो
निर्गुण गडने तुरत ठोकी आपियें, यतः ॥ गीयढो गुणयुत्तो ॥ निरगुणगडंसंवसि-
त्ताय ॥ नोनिरगुणाणपस्कं ॥ कुझासोगणहरसरिढो ॥ इत्युपदेशपदे ॥ ६ ॥

जिमकुवृष्टिथीनगरलोकने ॥ घहेलादेखीराजारे ॥ मंत्रिसहि
तघहेलाहोईवेठा ॥ पणमनमांहेताजारे ॥ श्रीसी० ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ जेम घहेलापणानी करनारी कुवृष्टि थइ ते कुवृष्टीनुं पाणी ते नगरना सर्व
लोक पान करीने घहेला थया मात्र एक राजा अने प्रधान ए वेजणे पाणी पीधुं नही
माटे माह्या रह्या, पढी ते वेहुने विष सदृशाचारी घहेला लोकोए मारवानो उपाय कस्यो
तेवारें राजा पोताना जीववाना उपायने माटे प्रधान सहित पोते घहेला थइ वेठा, पण
मनमां तो ताजा के० माह्या ठे एम जाणे ठेजे सारी वृष्टी थाय तो सहु माह्या थइयें
एम ए दृष्टांतें इहां पण जाणवुं जे नीर्गुण गडमां वसे तथा तेहनी पेटें चाले तो पण म-
नमां तो एम जाणे जे सुविहितमळे तो तेहने संगे रहुं अने शुद्धाचारी थाउं इतिजाव॥७॥

इमउपदेशपदेएजाण्युं ॥ तिहांमारगअनुसारिरे ॥ जाणीने
जावेंआदरीयें ॥ कटपजाण्यनिरधारिरे ॥ श्रीसी० ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ ए रीते श्रीहरीजडसूरिकृत उपदेशपदनामाग्रंथमां जाण्युं ठे गीयढो गुण-
युत्तो इत्यादि पूर्वोक्त गाथा जाणवी तथा एम कळुं जे डव्यथकी व्यवहारे चालीयें
पण जावथी उद्धास पामीयें नही तो पण तिहां के० ते गडमां जो कदाचित सर्व क्रि-
या व्यवहारमां सावधान न होय पण जो मार्गानुसारी शुद्धपरुपक होय अने गुण प-
रुपाति होय तेवा मार्गानुसारी जाणीने तेहने जावथी पण अमीकार करीयें एहवुं
वृहत्कटपजाण्यमांकळुं ठे, यतः ॥ सिद्धिलोअणायारकड ॥ चीयणपमिचोयणाइ गुणही
णो ॥ गुणपस्ककरोगढो ॥ सीक्षेयवो विजावेण ॥ १ ॥ इति ॥ (५॥ २५६२५॥)

ज्ञानादिकगुणवंतपरस्पर ॥ उपगारेंआदरवोरे ॥ पंचवस्तु
मांगळसुगुणने ॥ अवरकह्योठेत्यजवोरे ॥ श्रीसी० ॥ ९ ॥

अर्थ ॥ वली परस्पर के० माहोमांहे ज्ञानादिकगुणवंत के० ज्ञान दर्शन चारित्र
गुणवंत होय वली उपगारे के० उपकारी होय एटले मांहोमांहे कोइनो ज्ञान उप-
कार कोइनो दर्शन उपकार इत्यादिक उपकारवंत होय तो आदरवो एम श्रीहरिज-
डसूरिकृत पंचवस्तुग्रंथमां कहुं ठे. यतः ॥ मुत्तुणमिहुवयारं ॥ अनुन्नगुणादिजाव सं-
बंधं ॥ उत्तमढवत्तुद्धो ॥ वासोउणगळवासोति ॥१॥ ते माटे सुगुण जे गुणवंत होय, तेणे
पूर्वोक्त ज्ञानादिकना उपकारी गळविना अवर के० बीजो जे गळ ते त्यजवो कह्यो ठे ॥ ९ ॥

जेनिरगुणगुणरत्नाकरने ॥ आपसरिखादाखेरे ॥ समकित
साररहिततेजाणो ॥ धर्मदासगणीजाखेरे ॥ श्रीसी० ॥ १० ॥

अर्थ ॥ वली जे पोते निर्गुणवतां बीजा जे गुणना रत्नाकरके० समुद्र होय तेहने आ-
पके० पोतासरीखा दाखेके० कहे एटले एम कहेजे अमारामां तथा एहुमां शो फेरठे एम
गुणी अवगुणीने सरिखाकरे तो ते प्राणी सारके० प्रधान एहवो जे समकित तेथी रहित
जाणवो, एरीतें उपदेशमाला मध्ये धर्मदासगणियें कहुं ठे. यतः ॥ गुणहीणोगुणरयणा ॥
यरेसुजोकुणईतुद्धमप्पाणं ॥ सुत्तवस्सीणोयंहीलई ॥ सम्मत्तं कोमलंतस्स ॥ १ ॥ १० ॥

कोइ कहे जे बकुस कुशीला ॥ मूलोत्तर पडिसेवीरे ॥ जगवई
अंगेजाण्या तेथी ॥ अंतवातनविलेवीरे ॥ श्रीसी० ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ एरीतें ग्रंथकारना कहेवा प्रमाणे सर्वथा गुणवंत होय तोज आदरवो एम
उछुं तेजपर शिष्य प्रश्न करेठे के, कोईक एम कहेठे जे बकुस कुशीला के० बकुस चा-
रित्रीया तथा कुशील चारित्रीया ए मूलउत्तरगुणना प्रतिसेवी कह्या ठे. पडीसेवी के०
प्रतिकूलपणे सेववुं दोष लगामवो एटले ए जावजे १ पुलाक २ बकुस ३ कुशील ४ नि-
ग्रंथ ५ सनातक ए पांच निग्रंथ कह्याठे तेमां बकुस चारित्रीया ते उत्तरगुणना एटले
मात्र दशविध पञ्चखाणनाज प्रतिसेवी होय तथा कुशील चारित्रीया ते मूलगुणना तथा
उत्तरगुणना प्रतिसेवि होय, यद्यपि मूलोत्तर पडिसेवी इहां सामान्ये कह्या तो पण अर्थ पू-
र्वोक्त रीते करवो केमके पंचनिग्रंथी प्रकरणे तथा जगवतीसूत्रमां एरीते ठे तेरीते अमें पण
अर्थ लख्योठे. यदुक्तं पंचनिग्रंथी प्रकरणे ॥ यतः ॥ मूलोत्तरगुणविसया ॥ पडिसेवासेवएकु-
शीलो ॥ उत्तरगुणसुवउसो ॥ सेसापडिसेवणारहिया ॥ १ ॥ वली जगवती अंगे जाण्या
ही गुणाणपस्को ॥ ३ तत्पाठः ॥ वउसेणं पुढा गोयमा पडिसेवएहोझा, णो अप्पडिसेवए

होश्वा यदि पडिसेवएहोश्वा किंमूलगुणपडिसेवएहोश्वा उत्तर पुढा ॥ गोयमानोमूल-
गुणपडिसेवए होश्वा उत्तरगुण पडिसेवएहोश्वा इत्यादि तथा पडिसेवणा कुशीलेज-
हापुलाए एटले पुलाकनेमूलगुण पडिसेवएहोश्वा उत्तरगुणपडिसेवए होश्वा एम क-
छुंठे माटे कुशील पण मूलोत्तर गुणना पडिसेवी थया इति जगवति सूत्रे सतक (१५)
में उद्देसे ६ छे कछुं ठे तेथी एम ठेछुं जे मूलगुणना प्रतिसेवी थाय तिहां लगे चारि-
त्रीया कहां तेथी अमने दोष लागतां ठतां पण अमारुं चारित्र काई जतुं नथी माटे
वातनो अंतलेवो नही जाकुं अमने बोलावी अंतशुंढ्योढो इति शिष्य वचनं ॥ ११ ॥

तेमिथ्या निःकारणसेवा ॥ चरणघातीनी जाषीरे ॥ मुनीनेते
हने संजव मात्रें ॥ सत्तमठाणुं साखीरे ॥ श्रीसी० ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ हवे गुरु कहेढे के एम जगवति सूत्रनी साख आपीने जेम तेम प्रतिकुल
सेवावालाने जे चारित्र ठरावेढे ते मिथ्या के० खोटुं कहेढे केमके निःकारणसेवा के०
कारण विना जे प्रतिकुलपणे सेवा अपवादरूप तेहने मुख्य करीने जे प्रतिसेवा करे ते
प्रतिसेवा तो चरणघातीनीजाषी के० चारित्रने घात करनारी कहीढे. यतः ॥ संवरणंमि
असुऊं ॥ दोएहविगिएहंतदिंत्तगाएहियं ॥ आउरदिठं तेणं तंचेवहियं असंथरणे ॥ १॥ इ-
ति बृहत्कटप जाण्ये ॥ ते प्रतिसेवा मुनीने तेहने के० ते मुनीने संजवमात्रें के० लागवा रूप
संजव पण उपयोग पूर्वक प्रतिसेवा करे नही कदाचित उपयोग पूर्वक करे तो ते अपवादें
करे पण उत्सर्गे नही करे एपण संजवज कहीयें तिहां सत्तमठाणु साखीके० ठाणानामा
प्रकरणमां सातमे ठाणे कछुंठे ते ठाणा प्रकरण माराहाथमां प्राप्त थयुं नथी पण मारा
गुरुने वचने जाणुंठुं के ठाणाप्रकरण ठे अन्यथा इहां कोइक ठाणांगसूत्र कहेढे
पण ते ठाणांग मध्ये ए पाठ जडतो नथी ते माटे गुरुवचन सत्य. इति ज्ञेयं ॥ १२ ॥

पडिसेवा वचने ते जाणो ॥ अतिचार बहुलाईरे ॥ जावबहु
दतार्ये ते टाले ॥ पंचवस्तु मुनिध्याईरे ॥ श्रीसी० ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ हवे तिहां पंचवस्तुनी साख दखियेंठैयें गाथा ॥ तेउपडिसेवणाए ॥ अणु
लोमाहोतिविअडणाए ॥ अपडिसेवणाविअडणाए ॥ इवंचउरोजवेजंगो ॥ १ ॥ व्या-
ख्या तेतु दोषाः प्रतिसेवनया आसेवनारूपया अनुलोमा जवंत्यनुकूला जवंति विकट
नयालोचनयाच प्रतिसेवनायां आलोचनायां च पदद्वये चत्वारो जंगा जवंति तद्यथा
प्रतिसेवनया अनुलोमा विकटनया च १ तथा प्रतिसेवनया न विकटनया २ तथा न प्र-
तिसेवनया विकटनया ३ तथा न प्रतिसेवनया न विकटनयेति ४ गाथार्थ ॥ ते चेवतत्थ-
नवरं ॥ पायठित्तंति आहसमयण् ॥ जम्हासइसुहजोगो ॥ कम्मरकय कारणं जणीउं ॥

॥ २ ॥ व्याख्या ते एवमवरं केवलं समुदानिका अतिचाराश्रित्यमानाः संतः तत्र कायिका दीर्घपथिकायां प्रायश्चित्तमित्येवमाहुः समयज्ञाः सिद्धांतविधः किमिति अस्मात्सदासर्वकालमेवसुज्ञयोगः कुसलव्यापारः कर्मक्षयकारणं ज्ञानीतस्तीर्थकरगणधरैरिति गाथार्थः ॥ ततः किमित्याह गाथा ॥ सुहजोगोयश्रयंजं ॥ चरणाराहण निमित्तमणुश्रंपि ॥ माहोज्ञाकिंचिखलियं ॥ पेहेइतउवउत्तोवी ॥ ३ ॥ व्याख्या सुज्ञयोगश्चायं सामुदानिकातिचारचितनरूपः कथमित्याह यद्यस्माच्चरणाराधननिमित्तं स्वलितं चारित्रपालनार्थं मणुश्रंपि सुक्ष्ममपिमाचूत् किंतत्स्वलितं प्रेक्ष्यते पर्यालोचयतिततः उपयुक्तोपि त्रिदाग्रहणकाले ॥ इतिगाथार्थः. आ ठेकाणें एज अर्थनी सूचक गाथा ज्ञान-विमलसूरियें टवामां लखी ठे ते कहेठे. गाथा ॥ सवावियपडिसेवा ॥ उकडजावेण होइ सासिढिदा ॥ अश्रयार बाहूलत्तं ॥ पडिसेवा वियपयसेढी ॥ १ ॥ एगाथा पण रुडीठे ए ठेकाणे एहवी गाथा जोइयें पण ए गाथा पंचवस्तु ग्रंथमां जडी नही माटे अमे लखी नही तथा मूलगुण उत्तरगुणना प्रतिकूलपणे सेवी होय ते पडिसेवा वचने के० प्रतिसेवा शब्दें करी जाणो के० जाणवी; एटले मूलगुणमां तथा उत्तरगुणमां अतिचार घणा लागे ते अतिचार जावनी तीव्रतायें करीनें टाळे एम पंचवस्तु ग्रंथमां मुनीध्यायी के० मुनीराजे अतिचारनी बहुलता ध्यायी जावी ठे ॥ १३ ॥

सहसादोषलागेतेबुटे ॥ संयतनेततकालेंरे ॥ पडितेंआ

कुट्टियेंकीधुं ॥ प्रथमअंगनीजालेंरे ॥ श्रीसी० ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ सहसा के० सहसात्कारें अनाज्ञोग थकी जे दोष लागे ते बुटे, एटले तद्वन्नव वेदवायोग्य कर्म बांध्युं होय ते बुटे, संयतने के० मुनिराजने तत्कालें के० तेज जवमां बुटे इतिजाव. श्री आचारांगे पंचमाध्ययने चतुर्थोद्देशके गाथा ॥ एगयागुणसमिति ॥ स्तरीयतोकायसंफासमणुचिन्नं ॥ एगतया पाणा उदायंति ॥ इहलोग वेदणवेज्जावडीअ ॥ अस्यार्थ लेशः कदाचित् गुणसमित्त के० गुणसहित अप्रमत्त मुनिने चालतां थकां काय संफास के० कायस्पर्श थयार्थी कोइ जीव हणायो ॥ तेवारे इहलोके वेदनानो जे वेद्य के० अनुजव तेहने आवडिअ के० पाम्युं एटले आजवें जोगववा योग्य कर्म बंधाय तथा आकुट्टियें के० विना प्रयोजने कारण विना पापकर्म कछुं ते कर्म पडिते के० दश प्रकारनुं प्रायश्चित्त ठे तेमां हरकोइ प्रायश्चित्त आवे एम प्रथम अंगनी जालें के० आचारांगनी जलामण ठे. पांचमा अध्ययनना चोथा उद्देशामां जंश्या-उट्टीकयं कम्मं ॥ तंपरिज्ञाय विवेगमेति इति एतद्वृत्त्यैकदेशः जंश्याउट्टि इत्यादियत्तु पुनः कर्माकुट्ट्याकृतमागमोक्तकारणमंतरेणोपेत्यप्राणुपमर्दनेन विहितं तत् परिज्ञाय ज्ञ-

परिज्ञया विवेकमेति विविच्यते अनेनेति विवेकः प्रायश्चित्तं दशविधं तस्यान्यतरं जेद-
मुपैति तद्विवेकं वा अज्ञावाख्यमुपैतीतितत् करोतियेन कर्मणो अज्ञावो जवतीति ते-
कारण माटे पाप जाणीने सेवुं तेहनो महादोष ठे इतिज्ञावः ॥ १४ ॥

पायष्ठितादिकज्ञावनराखे ॥ दोषकरिनिःसूकोरे ॥ निद्रं
धससेढीथीहेठो ॥ तेमारगथीचूकोरे ॥ श्रीसी० ॥ १५ ॥

अर्थ ॥ माटे ते अतिचार सेवीने पण पायष्ठितादिक के० विशुद्ध थाय तेहुं गुरु आ-
दिक पासेंथी प्रायश्चित्त प्रमुख लेवानो अजिप्राय राखेज नही तो ते प्राणी दोष क-
रीने पण निःसूको के० निर्दयी जाणवो. यतः ॥ जोचयइउत्तरगुणे ॥ मूलगुणेविअचिरे
णसोचयई ॥ जहजहकुणइपमायं ॥ पीढ्वीज्जाइतहतहकसाएहिं ॥ १ ॥ इत्युपदेश
मालायां तथा ते प्राणी निद्रंधस के० गतधर्मा ठे एटले प्रवचनरूप धर्मनी हाणी थाय
तेहनी अपेक्षा राखे नही ते जीव सेढीथी हेठो के० गुणश्रेणी थकी अधोवर्ति अथवा
संयमश्रेणी थकी हेठो जाणवो. वली ते प्राणी साधुना मार्गथी चूक्यो एम जाणवुं. यतः
अश्वारंजोनिसेवि ॥ तापायष्ठितंनगिएहए ॥ अणुज्जुउयतज्ञावो ॥ निधम्मोसोगणी-
चासु ॥ १ ॥ इति श्रीहरिजज्ञसूरीकृत संबोधप्रकरणे ॥ १५ ॥

कोईकहेजेपातिककीधां ॥ पण्णिकमतांबूटीजेंरे ॥ तेमिथ्याफ
लपण्णिकमणानुं ॥ अपुण्णकरणथीलीजेंरे ॥ श्रीसी० ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ वली केटलाक एम कहेठे के जे पाप कस्यां होय ते सर्व पापथी पण्णिकमतां
के० पण्णिकमणुं करतांबूटीयें ॥ यतः आणणउकयं पावं ॥ पण्णिकमणाजुविसुखइ ॥ इति
वचनात् ॥ पण्णिकमणं पापहरणं इति लोकोक्तिः एम कहेठे ते मिथ्या के० खोटुं कहेठे
केमके फल पण्णिकमणानुं के० पण्णिकमणानुं जे फल ते तो अपुण्णकरणथी लीजे के० फरी
अण करवाथी पामीयें एटले पापने पण्णिकमीने फरी पाप नही करे तोज पण्णिकमणानुं
फलपामे इतिज्ञाव ॥ यतः पुणपावस्सअकरणे ॥ पण्णिकमणंहोइ ज्ञावसारंच ॥ पुणपावाणं
करणं ॥ नमुवदवं पण्णिकमई ॥ १ ॥ इति वचनात् ॥ १६ ॥

मिथ्याडुक्कडदेईपातिक ॥ तेजावेजेसेवेरे ॥ आवश्य
कसांखेतेपरगट ॥ मायामोसनेसेवेरे ॥ श्रीसी० ॥ १७ ॥

अर्थ ॥ माटे जे मिथ्या डुक्कड के० मिळामी डुक्कडं देइने वली तेहिज पाप जावें करीने
सेवेठे ते प्राणी प्रत्यक्षपणें आवश्यकनी साखे माया मृषाने सेवेठे. शामाटे जे गुरु आदि
कने राजी करवाने अर्थें मिळामि डुक्कडंदिण ठे पण परमार्थें सुन्य ठे ॥ यतः जंडुक्कडंति-

मिठा ॥ तंचेवनिसेवेईपुणोपावं पञ्चस्कमुसावाइं ॥ मायानियडी पसंगोय ॥१॥ इत्यावश्यक
मूलपदेपडिकमणुंजाण्युं ॥ पापतणुंअणकरवुंरे ॥ सक्ति
जावतणेअज्यासे ॥ तेजसअर्थेवरवुंरे ॥ श्रीसी० ॥ १८ ॥

अर्थ ॥ मूलपदे के० उत्सर्गमार्गे अथवा प्रथमथी पडिकमणुं जाण्युं के० कह्युं ठे
केम कह्युं ठे ते कहेठे के जे पापतणुं अणकरवुं के० पापनुं जे न करवुं तेनुं नाम
पडिकमणुं कहीयें. यतः जइयपडिकमियवं ॥ अवस्सकाणपावयं कम्मं ॥ तंचेवन
कायवं ॥ तो होइपणपडिकंतो ॥१॥ इति आवश्यके पण के० उत्सर्गपदे अथवा पण
के० प्रथमथी पडिकम्या इति ते माटे सक्ति के० शक्तिमाफक जावेकरीने अज्यास करे एट-
ले शक्तिजावथी अज्यास करे ते पण जश के० जेहने अर्थे पाप अणकरवाने अर्थे
वरवुं के० आदरवुं एटले शक्ति अज्यास करे ते पण पठे पाप न करे इति जावः
अथवा परमार्थे जश ते मोक्ष तेने अर्थे वरवुं के० आदरवुं अने कर्तानुं नाम पण
जशविजय ठे ते पण सुचव्युं ॥ १८ ॥

॥ ढाल त्रीजी ॥

॥ तुंगीयागिरि शिखरसोहे ॥ ए देशी ॥

देवतुऊसिद्धांतमीठो ॥ एकमनेधरिणं ॥ डुष्टआलं
वननिहाली ॥ कहोकेमतारिणं ॥ देवतुऊ० ॥ १ ॥

॥ अर्थ ॥ हवे त्रीजी ढाल कहेठे एने बीजी ढाल साथें ए संबंध ठे जे बीजी ढा-
लमां एम कह्युं के पाप न करवुं ते पडिकमणुं. माटे त्रीजी ढालमां कहेठे के पाप शी
रीतें न थाय. जो हीणा आलंबन न होय तो पाप न थाय ते कहेठे जे हे देव, हे
परमानंद विलासी, तुऊसिद्धांत के० ताहारुंजे आगम स्याद्वादसैद्धीरूप ते मुऊने अ-
त्यंत मीठुं लागे ठे इतिजाव ॥ ते एक मने धरिणं के० एकाग्र चित्तें करी धरी राखीयें
अने डुष्ट जे हिणा आलंबन ते निहाली के० जोइने एटले कोइकें कोइ कारणे कांइ
विपरीत अंगीकार कस्युं होय ते पोते धारी राखे तो ते धारीने हे सज्जन पुरुषो तमे
कहो जे केम के० केवी रीतें संसारसमुद्र तरीयें ॥ १ ॥

डुष्टआलंबनधरेजे ॥ जगपरिणामि ॥ तेहआव

इयकेंजाण्या ॥ त्यजेमुनीनामि ॥ देवतुऊ० ॥ २ ॥

॥ अर्थ ॥ माटे डुष्ट के० दूषणसहित जे अपवादें साधन होय ते जे कोइ चित्तमां
धरे तेतो जगपरिणामि के० संयम क्रियाथी जाग्या ठे परिणाम जेहना एहवा जे लिं-

साडात्रणसो गाथानुं स्तवन अर्थ सहित-ढाल त्रीजी.
गीहोय तेहने आवश्यकने विषे जाण्या के० कह्या ठे केवा कह्या ठे के मुनिनामि के०
मुनि नामना धणी एटले जे मुनीश्वर होय ते तेवा विंगीने त्यजे के० ठांमे ॥१॥
नियतवासविहारचेईय ॥ नक्तिनोधंधो ॥ मूढ अ

जालात्रथापे ॥ विगयपनिबंधो ॥ देव० ॥ ३ ॥
अर्थ ॥ हवे दुष्टआलंबन देखाडवामाटे द्वारबांधेठे ते एक नियतवास विहार के०
नित्यवासेविचरुं एटलेनित्यवासकटपइतिज्ञाव एकस्थानकेरहेवुं एमकेइकस्थापेठे,बीजो
चेइयनक्तिनोधंधो एटले चैत्यजेदेरुं तथा जिनप्रतिमा तेनी नक्तिनो धंधो जेकार्य
व्यग्रता ते साधुनेकरवो एटलेजिनपूजादिक करवी इतिज्ञाव; वलीत्रीजो मूढ के० मू-
ख ते अज्जालात्रथापेके० आर्यानोलात्रथापेठे एटले साध्वीवोहोरीलावे ते साधुने
खपे एमथापेठे; चोथो विगयजे दुधदहीप्रमुख अने कडाविगयनेविषे पडिबंधो के०
प्रतिबंध आसंग एटलेविगयनालोपि तेएमकहेठे के विगयखातां दोषनथी. यतः॥ नी-
आवासविहारं ॥ चेइयनक्तिचअज्जीयालात्रं ॥ विगईसुअपडिबळं ॥ निहोसंचोइयाठिंत्ति
कहेउग्रविहारजागा ॥ संगमआयरिउं ॥ नियतवा

सन्नजेबहुश्रुत ॥ सुणिउं गुणदरिउं ॥ देव० ॥ ४ ॥
अर्थ ॥ हवेउग्रविहाररूप द्वार दृष्टांतेकरी देखाडेठे जेकोईक एमकहेठे के उग्र-
विहारथी थाक्यांथकां संगमआयरिउं के० संगमाचार्य नियतवासनजेके० नित्यवासी-
पणुंनज्युंठे, तेसंगमाचार्य बहुश्रुतके० ज्ञानी पुरुषहता एवुंअमे सुणिउंके० आगममां
हेसांनज्युंठे एटले गुणसमुद्र तथाबहुश्रुत एवासंगमाचार्ये नित्यवासकबुलकख्यो तेथी
अमे पण जाणीयें ठैयें जे एकठामेरहेतांदोष देखातो नथी एमकहीने नित्यवास थापे
ठे. यतः ॥ संगमथेरायरिउं ॥ सुद्रुतवस्सीतहेवगीयडो ॥ पेहितागुणदोसं ॥ नियावासं-
पवन्नोज ॥ १ ॥ इतिवंदनकनिर्युक्तौ ॥ ४ ॥

नजाणेतेखीणजंधा ॥ बलधिविरतेहो ॥ गोचरी
नानागकटपी ॥ बहुरह्योजेहो ॥ देव० ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ एरीतेजेकहेठे तेनेउत्तर करेठे के जे एमकहेठे तेपुरुषनजाणेके० नथीजा
णता एटले नथी गणता जे खीणके० उंभुंथयुंहतुं जंधाबलके० जंधानुंबल एटले
हिंडवानी शक्ति हतीनही वली धिविरके० घडपणहतुंएवा तेहोके० तेसंगमाचार्यहता
तथा उपलक्षणथी दुर्भिक्षहतो शिष्यनेविहारकराव्योहतो वलीतेअप्रतिबंधपणे रह्याह

તા, તેપણગૌચરીના જાગ ગામમાંકલ્પીનેરહ્યાહતા, એટલે એકઘરેઆહારનલેતા એવોથ-
કોબહુ રહ્યોકેઽ ઘણું એકઠામે રહ્યો જેહોકેઽ જેસંગમાચાર્ય ॥યતઃ॥ ડમેસીસપવાસં ॥ અપ્પ-
લિવંધંઅજંગમત્તં ચ ॥ નગણંતિએગાલિત્તે ॥ ગણંતિવાસંનિયયવાસી ॥૧॥ એટલે નિત્યવાસ
નકરવો ઇતિજાવ. તેસંગમાચાર્યનું કથાનક આવશ્યકસૂત્રથી જાણવું ॥ ૫ ॥

ચૈત્યપૂજામુક્તિ મારગ ॥ સાધુનેકરવી ॥ જિણે
કીધી વયરમુનિવર ॥ ચૈત્યવાસ ઠવી ॥ દેવ ૦ ॥ ૬ ॥

અર્થ ॥ હવે ચૈત્યપૂજા કેઽ પ્રત્યુપૂજા તે મોક્ષનોમાર્ગઠે તેમાટે સાધુને કરવી કેમકે અમે
નકરીયેં તો એદેરાસરની સંજાલકોણકરે, જોમૂકીદશ્યેં તોવિઠેદજાય તેમાટે અમે
અસંયમઅંગીકારકહ્યુંઠે તેઉપરદૃષ્ટાંતદેલાઢેઠે કે જિણેકેઽ જેકારણમાટે શ્રીવયરસ્વા-
મીઆચાર્યેં પૂજાજ્ઞતિકરીઠે ચૈત્યવાસકેઽ દેહરાનેવિપે પુષ્પાદિક ઠવીકેઽ થાપીને પ્ર-
ત્યુજ્ઞતિકરીઠે માટે નિર્દોષઠે ઇતિજાવ. યતઃ॥ ચશ્યપૂયાર્કિંવયર ॥ સામીણા મુણિયપુવ્વ-
સારેણં ॥ નકયાપુરિયાહતયા ॥ તર્ઝમુસ્કંગસાહુણં ॥૧॥ ઇત્યાવશ્યકે ॥ એક પુષ્પાદિક
લાવ્યા એટલુંજદેખેઠે પણ આવાંકારણહતાં તે દેખતાનથી ॥ ૬ ॥

તીર્થજન્નતિઅન્યશાસન ॥ મલિનતાટાણે ॥ પૂર્વઅ
વિચિતપુષ્પમહિમા ॥ તેહનવિજાણે ॥ દેવ ૦ ॥ ૭ ॥

અર્થ ॥ જે તિહાંતો તીર્થકેઽ જિનશાસનની જન્નતિથિતિહતી વલી અન્યશાસનકેઽ
અન્યતીર્થિની મલિનતાકેઽ મેલાશકરવાને ટાણેકેઽ અવસરે તેપણ પૂર્વઅવિચિતકેઽ
પૂર્વેપુષ્પજતારીજેલાકસ્યાંહતાં એવાં ફૂલહતાં તેહનો મહિમાકેઽ મહાત્મ્યહતુંતે નવી-
જાણેકેઽ એહવીવાતની જેને ખબરનથી તેજૂલેઠે, એવયરસ્વામીનુંચરિત્રઆવશ્યકથીજા-
ણવું. યતઃ ॥ ડહાવણાપરેસિં ॥ સતિઢજજ્ઞાવણંચવઢલં ॥ નગણંતિગણેમાણા ॥ પુવ્વ-
ચિયપુષ્પમહિમંચ ॥ ૫ ॥ ઇત્યાવશ્યકે ॥ ૭ ॥

ચૈત્યપૂજાકરતસંયત ॥ દેવજોઈકહ્યો ॥ શુજ્ઞમનેપ
ણમાર્ગનાશિ ॥ મહાનિશીથેલહ્યો ॥ દેવ ૦ ॥ ૮ ॥

અર્થ ॥ ચૈત્યકેઽ જિનપ્રતિમાતેનીપૂજાકરતાંથકાં સંયતકેઽ દ્રવ્યલિંગીસાધુતે દેવ-
જોઈકેઽ દેવનાદ્રવ્યનોજોગવનારો કહ્યોઠે, એટલેસંયતનેપૂજાકરતાં દેવદ્રવ્યનીશંકાર-
હેનહી માટેદેવદ્રવ્યનોજોગીકહીયેં જિનપૂજાકરું, એવાપરિણામતે શુજ્ઞમનકહીયેં, પણ
એવીકરણીકરતોથકો માર્ગ જે જૈનમાર્ગતેનોનાશકરેઠે એટલેઊન્માર્ગે પ્રવર્તેઠે; એરીતેમ-
હાનિશીથસૂત્રમાં કહ્યુંઠે. તથાચતત્સૂત્રં ॥ એવંચણં ગોયમા કેશ્શ્રમૂણિયસ સમયસપ્પાવે

उसन्नविहारीणीयवासीणो अष्टिपरलोगपञ्चवायंसमयती इह्वीरससायगारवाइसुष्ठिएरा-
गदोसमोहाहंकारसमीकाराइ सुपडीबळोकसिण संयमसधम्मंपरम्मुहे निद्वयनित्तिसनि-
ग्घिणअकळुणनिक्रिवे पावायरणेकनिविठवुळी एगंतेणअइचंदरोइकूराजिग्गहिउमिठ-
दिठीणो कयसच्चसावञ्जजोगपच्चरुकाण विप्पमुक्कासेससमारंज परिग्गहे तिविहेणंपडि-
पुन्न सामाइएयदवताए नचावत्ताएनाम मेतमुंडे अणगारे महव्यधारी समयणविजत्ताणं
एवंमन्नमाणेसवहाउमग्गं पवत्तंतितहाकिल अम्हे अरहंताणं जगवंताणं गंधमल्लयं
दीवसमञ्जणोवलेवणे विचित्तवत्थवद्धीधूवाइ एहिं पूयासक्कारेहिं अणुदीय अमज्जवणं
पकुवाणा तिबूढपणंकरेमो तंचणोणं तहति गोयम्मासमणुजाणेश्चा सेजयवंकेणं-
अठेणं एवंवुच्चईजहाणं तंचणोणं तहतिसमणुजाणिद्या गोयमानियठाणुसारेणं असं-
यमबाहुल्लेणं चथूलंकंमासयं थूलंकंमासवाओय अववसायं पमुच्चाथूलोयरसूहासूह
कम्मपयडिवंधोसवसावच्चविरयाणंचवयजंगो वएजंगेणंच आणाईकम्मो आणाईक-
म्मेणंतु उमग्गगामित्तं उमग्गगामितेणंच समग्गपट्ठोयणं उमग्गीपवत्तणं समग्गीविप्प-
लोयणेणंच मईणंमहतिआसायणा तउअणंत संसारोहिंणंएणं अठेणंगोयम्माणो-
णंतं तहतिसमणुजाणिद्या ॥ इत्यादिकमहानिशीथेतृतीयाध्ययने अथवा महानिशी-
थेपंचमाध्ययनेपणपाठठे ॥यथा॥ सेजयवंजेणंकेई साहुवा साहूणीवा निग्गंथे अणगारे
दववयंकुवासेणंकिमादाविद्या गोयम्मा जेणं केईसाहूवासाहूणीवा निग्गंथे अणगारे
दववयंकुवासेणं अजएवा देवजोएइवादेवच्चगेईवाजावण उमग्गपयईएवापुरुज्जियसी-
लेईवाकुसीलेईवाआलवेद्या ॥ इत्यादि ॥ ८ ॥

पुष्टकारणविनामुनिनवि ॥ डव्यअधिकारी ॥ चैत्य

पूजायेंनपामे ॥ फलअनधिकारी ॥ देव० ॥ ९ ॥

अर्थ ॥ माटे कोइशासननोउद्योतप्रमुख मोहोटापुष्टकारणविना मुनीश्वरते डव्यअ-
धिकारीके० डव्यस्तवनाअधिकारी नविके० नहोय जेकारणमाटे चैत्यपूजाकरतांसर्वफ-
लनपामे केमके अनधिकारीके० जेहनोजेहनेअधिकारनही अनेते करेतो तेहनुं फल
नपामे अन्यथा अधिकारीतोफलपामे. यतः ॥ अकसिणपवत्तगाणं ॥ विरयाविरयाणएस-
खलुजुत्तो ॥ संसारपयणुकरणे ॥ दव्वएकूवदिठंतो ॥१॥ इतिवचनात् ॥ तेमाटेमुनिने
नकरवी ॥ कसीणसंयमविउंपुप्फाश्यंनइहंति ॥ इतिवचनात् ॥ अनेवयरस्वामीतो कारणे
प्रवर्त्या माटे तेने तो पूजा फलवंतजठे ॥ ९ ॥

मार्गअन्नियपुत्तअज्जा ॥ लाजथीलागा ॥ कहे

निजलाजेंअतप्ता ॥ गोचरीजागा ॥ देव०॥१०॥

अर्थ ॥ कोइकप्राणी निजलाजेंअतृप्ताके० पोतानेलाजे अतृप्तथका तथा अज्ज्ञा लाजथीलागाके० आर्यानि लाजें लग्गठेगृद्धठे वली गोचरीजागाके० गोचरीनाआल-सुठे तेहने कोइकप्रेरणकरेजे आर्यानोआण्यो आहारकिमकरोठो ते वारे एमकहेजे मार्गअन्नियपुत्तके० अर्णिकापुत्रनेमार्गे एटले ए जावजे अर्णिकापुत्रेंसाध्वीनोआण्यो आहारलीधोठे तेमार्गे अमेपणलइयेंठैयें; जोदोषहोयतो तेअरणीकापुत्रकेमलीये, माटे आर्यानो आण्योआहारनिर्दोषठे, परवचनंआवश्यके ॥यतः॥ अज्ज्ञियलाजेगिद्धा ॥ सए-णलाजेणजेअसंतुष्टाः ॥ जिस्कायरियाजग्गा ॥ अन्नियपुत्तंचवइसंति ॥ १ ॥ १० ॥

नजाणेगतशिष्यअवमे ॥ थिविरवलहीणो ॥ सुगुण
परिचितसंयतिकृत ॥ पिंडविधिलीणो ॥ देव०॥११॥

अर्थ ॥ हवेजेएमकहेठे तेहनेठपकोदेतांसहुनेऊपदेशदेठे के जे अरणीकापुत्रनो दृष्टांत आपेठेते नजाणेके० नथीजाणता जे तेअरणीकापुत्र आर्यानोआण्योआहारलेता पण केवाहता जे गतशिष्यके० शिष्यनोसमुदायपासेनहतो वली अवमेके० डुकाल-हतो एटले एजावजे डुकाल जाणी शिष्यनेविहार कराव्यो हतो वली पोतानीपण थिविरके० वृद्धावस्थाहती तथा वलहीणोके० शक्तिहीणहता, गोचरीयेंफरवाने अस-मर्थहता तथाआर्याजेपुष्पचूलानामेसाध्वी तेपण जलागुणनीपरिचयवानहती तेसंय-तिके० साध्वी तेणेकृतके० कखो एटले आण्यो एवोजे पिंरुके० आहारतेवली विधिके० विधिसहित लीणोके० लीधोठे, तेकारणतोकोइगणतानथी अने केवल आर्यालाज गवेपे-ठे, यतः ॥ अन्नियपुत्तायरिउं ॥ जत्तंपाणंचपुष्पचूलाए ॥ उंवणियंजुजतो तेणेंवज्जवेणअंत-घडो ॥१॥ गयसीसगणउंमे जिस्कायरियाअपच्चलेथेरं नगणंतिसहाविसडा अज्ज्ञियलाजं गवेसंतो ॥२॥ तो सहाविके० सखाइशिष्यादिकठतांपण शठमूर्ख एमकहेठे इतिजाव ११

विगयलेवीनित्यसूजे ॥ लष्टपुष्टजणे ॥ अन्यथा
किमदोषएहनो ॥ उदायननगणे ॥ देव० ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ हवे केइक एमकहेठे जे विगयवावरवी निरंतरकटपे एमपोते लष्टपुष्टथका जणेके० कहेठे, एटले निरंतरविगय वावरतांदोषनथी एवंबोलनारने कोइक रूढा-साधु ठपको आपे के जाई विगयतो साधुने निरंतरलेवीकटपेनही. यतः ॥ विगई विग-ईजीयो ॥ विगईगयंजोउजुंजईसाहु ॥ विगतीविगतीसहावा ॥ विगतीवीगतीवला-नेई ॥ ॥ इतिवचनात् ॥ एमकहे तेहनेपाठो आवीरीतेउत्तरआपे जे अन्यथाके० जो विगयवावरतां दोषहोयतो तेउदायनराजकृषीयें केमगण्योनही एटलेएजाव जे विग-

यत्नेतांदोषहोयतो उदायनरुषियें केमवावरीहती. यतः॥ जत्तंवापाणंवा जुतूणंलावलवि
यमविसुळं ॥ तोअवज्जपडिठन्नं ॥ उदायनरिसिववईसंति ॥१॥ इत्यावश्यके ॥ १२ ॥

उदायनराजर्षितनुनवि ॥ सीतलुक्कसहे ॥ तेह
व्रजमांविगयसेवे ॥ सूंतेनलहे ॥ देव० ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ हवे उत्तरकहेठे जे उदायनराजर्षीना तनुके० शरीरनेविषे शीतके० टाहुं
अने लुक्कके० लुखुं तेनविके० नथी सहेवातुं एटले राजवीथकां दिक्कात्तीधीठे अने
रोगीष्टशरीरठे तेमाटे सहननथीथातुं इतिजाव. माटे उदायनरुषियें व्रजमांके० श्रीगो-
कुलमां विगयवावरीठे एहवुं विगयवावरवानुंकारणते मूढ नलहेके० शुंनथी जाणता
ए के कोइकारणेविगयवावरी एटले ते ओतुंलेइने पोते वावरनार उजमालथायठे. यतः॥
सीयललुक्काणुचीयं ॥ वएसुविगईगणजावित्तं ॥ हठाविज्जणंतिसढा ॥ किमासिज्जहा-
यणोनमुणी ॥ एकथाउंसर्व आवश्यकवृहत्तृत्तियें वंदनावश्यकेठे ॥ १३ ॥

लोकआलंबनेजरिउ ॥ जनअसंयतने ॥ तेह
जगमांकांइदेखे ॥ धरेतेहमने ॥ देव० ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ एम लोकके० मनुष्यलोकतो आलंबनेजस्योठे. वाल, वृद्ध, सूत्र, अर्थ, ड्रव्या-
दिक आपद प्रमुख आलंबनकरे. जेमहुंवालकहुं, अथवावृद्धहुं तेमज सूत्रजणहुं, अर्थ-
जणहुं, आड्रव्यदोहिलुंठे अथवाआक्षेत्रनानुंठे इमणाडुर्निक्कादिकठे तथाहुं आजा-
रीहुं इत्यादिकनिश्रापदकरीने पठेआलंबनखोले. यतः ॥ सुत्तठवालबुद्धे असहुंदवाइआ-
वइओय ॥ निस्साणपयंकाउं ॥ संथरमाणाविसीयंति ॥ १ ॥ इत्यावश्यकेएमअसंयतने
आलंबनेजेजस्योठे तेहवाअयत्तायेंचालवानीइष्ठाकरनारजननेआलंबनघणाठे तेप्राणी
जगतमां जेकांइ नियतवासादिकदेखेते मनेके० मनमांहे धरेके० धारीराखे, अनेकोइपुठे
त्यारेतेहटांतदेखाडे इतिजावः॥यतः॥ आलंबणाणलोगो॥जरिओजीवस्सअज्जउकामस्स
॥जंजंपिण्हईलोए ॥ तंतंआलंबणंकुणइ ॥ १ ॥ इत्यादि ॥ १४ ॥

शिथिलआलंबनगहेमुनी ॥ मंदसंवेगी ॥ संयता
लंबनसुजसगुण ॥ तीव्रसंवेगी ॥ देव० ॥ १५ ॥

अर्थ ॥ तेमाटेजे मंदसंवेगीके० अल्पसंवेगवंतमुनिहोय तेशिथिलविहारीना ओठां
लेठे जेममथुरामां मंथुआचार्य सुगालमां पण एकठामेरह्या प्रतिबंधतज्योनही पासत्थाथ-
या तेमाटे एमकरतांपण प्रजुयेंधर्मदीठो एमजणायठे ॥ गाथा ॥ जेजठजयाजइया बहुसु-
आचरणं करपप्रष्टा॥जंतेसमायरंति॥आलंबणं मंदसद्धानं ॥ इत्यावश्यके तथा तीव्रसंवेगी

के० आकरावैराग्यवंततेतो संयतालंवनके० संयतमुनिराज तेमनुं आलंवनकरे जेअमुक मुनिराजे त्रिहुकप्रतिमावही तथाअमुकमुनिराजे उपसर्गपरिसहसहनकस्या तोहुंपणते- वा सहनकरुं अथवातपकरुं एवीरीतेकरतां सुजसगुणके० जलाजसनोगुणवधारे ॥ गाथा ॥ जेजठजयाजश्या ॥ बहुसुआचरणकरणमाउत्ता ॥ जंतेसमायरंती ॥ आलंवणतीवस- ह्वाणं ॥ १ ॥ इत्यावश्यके एढालमांघणोवंदनकनिर्युक्तिनोअधिकारठे एत्रीजीढालमां एमकहुंजे हीणाआलंवनवेइने पोतेहीणाचारीथाय पठेजेपोतेहीणाचारीहोय तेशुद्धा- चारीनां ठिडकाढे तेवातचोथीढालमांकहेठे ॥ १५ ॥

॥ ढालचोथी ॥

प्रभुपार्श्वनुं मुखडुंजोतां ॥ जवजवनांपातिकखोतां ॥ एदेशी ॥

सुणजोसीमंधरस्वामी ॥ वलीएककहुंसिरनामी ॥

मारगकरतानेप्रेरे ॥ दूर्जनजेदूषणहेरे ॥ १ ॥

अर्थ ॥ हवे हेश्रीमंधरसाहेवतुमे सुणजोके० अवधारजो वलीके० पूर्वेकही तेथी वीजीवात ए कहुंहुं सिरनामीके० मस्तकवडेतमने नमस्कारकरीने जेशुद्धमार्गना कर- ताके० पालता एवाने प्रेरेके० उदीरे एवाजे दुर्जनके० खलपुरुषठिडान्वेषीठे ते दूष- णहेरेके० पारका अठता दूषणजूए ॥ १ ॥

कहेनिजसाखेव्रतपालो ॥ पिणधर्मदेशनाटालो ॥

जनमेढ्यानुंसुंकाम ॥ बहुबोढ्युंनिंदाठाम ॥ २ ॥

अर्थ ॥ हवे तेएमकहेठे जेपोतानीसाखेव्रतपालो अनेधर्मकरो पण लोकजेलाकरीने धर्मदेशना आपवानुंसुंकामठे माटे एवातनेटालो एमउपदेशकरी लोकजेलाकस्यानुं सुंकामठे केमके घणुं बोढतां कोइअवसरे निंदानुं स्थानक पणथाय ॥ २ ॥

एमकहेतांमारगगोपे ॥ खोटुंदूषणआरोपे ॥

जेनिर्जयमारगबोले ॥ तेकह्योद्रीपनेतोले ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ एवीरीतना बोढनाराते मार्गगोपेके० शुद्धमार्गने उलवेठे खोटुंदूषणके० खो- टादूषणनोआरोपकरेठे केमके जेप्राणी निर्जयके० कोइनोजनराखे अनेशुद्धमा- र्गचाषे ते द्रीपनेतोले शास्त्रमां कह्योठे ॥ उक्तंच ॥ जोसम्मंजिएमगं ॥ पयासएनिप्र- एणिरासंसो ॥ सोजवाणजणाणं ॥ दीवसमोजवस्तमुदंमि ॥ १ ॥ इति ॥ ३ ॥

अज्ञानीगारवरसिया ॥ जेजनठेकुमतेग्रसीया ॥

तेहनोकुणटालणहार ॥ विणधर्मदेशनासार ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ जे अज्ञानिके० मिथ्याज्ञानीहोय अथवा गारवरसियाके० ऋद्धिगारव, रस गारव, शातागारवमांहे मग्नथयाहोय वली जेप्राणी कुमतेंग्रसियाके० कदाग्रहेकुश्रद्धायें ग्रसायीरह्याठे एटलेअन्यअन्यदर्शनना आग्रहवंतठे इत्यादिकनी कुमति ते सारके० प्रधानएहवीजे धर्मदेशना तेदीधाविनातेओनी कुमतीने बीजो कोणटाढणहारठे अने सारधर्मदेशनाविना कुमार्गसुमार्गनी शीखवरपडे ॥ ४ ॥

गीतारथजयणावंत ॥ जवजीरुजेहमहंत ॥ तस
वयणेलोकेंतरीयें ॥ जेमप्रवहणथीजरदरीयें ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ हवे ते देशनाकेवापुरुषआपे तेकहेठे जे गीतार्थहोय ॥ गाथा ॥ गीयंजण
इसुत्तं ॥ अठोतस्सेवहोइवखाणं ॥ उजणयसंजुत्तो ॥ सोगीयठोमुण्यवो ॥ १ ॥ त
थाजयणावंत एटलेठकायनारककहोय वली जवजीरुके० संसारनीवीकराखनारहोय
के रखेखोटुंबोलीजवाय, खोटुंबोलीयेतो संसारवधे अने महंतके० महोटाहोय एटले
गुणैगिरुआहोय तेवाउत्तमपुरुषोनांवचनथकी लोकमांथीतरीयें जेमजरसमुद्रमां प्रवह-
णके० जहाजथी पारपामीयें तेमगीतार्थनी देशनायें संसारसमुद्रथीतरीयें ॥ ५ ॥

बीजोतोवोलीवोले ॥ सुंकीजेनिर्गुणटोले ॥ जा
पाकुशीलनोलेखो ॥ जनमहानिशीथेंदेखो ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ हवे जे गीतार्थविनाडाहीडाहीवातोकरेठे तेने शीखामण आपेठेके गीतार्थविना
जेबीजो तेतोवोलीनेके० देशनाप्रमुखआपीने श्रोतानेसंसारसमुद्रमां वोले के० बुडा-
डेठे माटेएवा निर्गुणटोलानेशुंकरीयें गीतार्थविनाघणुंढोलुंमद्युंहोय पणतेशाकामनुं ?
केमके जेअगीतार्थठे तेघणुंवोले उन्मार्गप्ररुपेतोतेहने जाषा कुशीलने लेखेजाणवा. ज-
नके० हेजन हेलोक (एमलौकीकजाषाठेतेथीएकवचनठेमाटेएमकहेवुंजे) हेलोको एवात
महानिशीथसूत्रमां देखोके० जुज्जायथा ॥ कुसीलोसन्नपासठो ॥ सठेंदेसवले तहादिठ्ठी ॥
एवइमेपंच ॥ गोयमाननिरिस्कए ॥ १ ॥ पंचेएसुमहापावे ॥ जोनवजीज्जागोयमा ॥
संलावाइकुसीलेहिं ॥ जमीहिसोसुमईजहा ॥ इतिमहानिशीथे ॥ एमां एम कहुंजे
पासठादिकपांचनेजेनवरजे तेमां संलापकुशीलादिकदोषआवे अनेतेदोषथीसुमतिनी-
परेंसंसारजमे ॥ तथा ॥ तहाजिप्राकुसीले सेणं अणेगहा तित्त करुअ कसाय महुराई
लवणाई रसाई आसायंते अदिठासुयाई इयपरलोगोजयविरुद्धाई सदोसाई मयारज-
यारुच्चारणाई अवसंप्रकाणं संतानिउंगाई वाजणंते असमयनुधम्मदेसणावत्तणाणय

जिप्रा कुसीलेणेए सेजयवं किंजासाए विजासाए कुसीलतंजवइ गोयमाजवइसेजयवं
जइएवं ताधम्मदेसणंनकायवं गोयमा सावज्जाणंच द्वाणं वयणाणंजोनजाणइ विसेसं
बुत्तुपि तस्सनखमंकिमंगपुणदेशणंकाज इतिमहानिशीथे ॥ ६ ॥

जनमेलननीनहीईहा ॥ मुनिजाषेमार्गनीरीहा ॥

जोबहुजनसुणवाआवे ॥ तोलाजधर्मनोपावे ॥७॥

अर्थ ॥ जनमेलनके० लोकजेलाकरवानी नहीईहाके० इहातो नथी पणधर्मनी प्राप्ति
जाणीने लोकआवीवेसेठे तेनेमुनीश्वरजैनमार्गजाषे पणनिरीहाके० आशारहितथकाक
हे पणकोडीमात्रनीआशानराखे अनेयशतथा माननी इहानराखे. एरीतेधर्मदेशनादेतां
कदाचित् घणा लोक सांजलवाआवे तोधर्मनोलाजधणोथाय घणालोक धर्मपामे सं-
सारतरे ॥ ७ ॥

तेहनेजोमार्गनजाषे ॥ तोअंतरायफलचाखे ॥

मुनिशक्तिवतीनविगोपे ॥ वारेतेहनेश्रुतकोपे ॥८॥

अर्थ ॥ तथा जेलोकधर्मसांजलवाआव्या तेहनेधर्ममार्ग नजाषेके० नसंजलावे तो
ते मुनियें ज्ञाननोअंतरायकख्यो तथा विघ्न कखुं तेहनांफल चाखेके० जोगवे एटले
ज्ञानावरणीकर्मबांधे ॥ गाथा ॥ अज्जाणीवस्काणंकरेइ ॥ जोतस्सहोइपावफलं ॥ नाणी-
विजोनजासइ ॥ सोलहएनाणविग्घंखु ॥ १ ॥ इतिहितोपदेशमालायां ॥ तेमाटे मुनिमां
जोदेशनाआपवानी ठतिशक्तिहोय तोगोपवेनही अथवा देशनाआपतोथको थाके
नही तथा धर्मदेशनादेताथकाने जे वारेठे नाकहेठे तेप्राणीने श्रुतकोपेके० जवांतरे
ज्ञानावरणीबांध्युंहोय ते उदयथाय अज्ञानपणुंआवे एटले श्रुतकोप्युं ॥ ८ ॥

नविनिंदामार्गकहेतां ॥ समपरिणामेंगहगहतां ॥

मुनिअद्वचरितमनरंगे ॥ जोईलीजेंबीजेअंगे ॥९॥

अर्थ ॥ एटलेशुद्धमार्गकहेतांनिंदानथी केमके देशनातेज्ञाननोहेतुठे समपरिणा-
मैंके० रागद्वेषरहितपणे एटलेकोइऊपररागद्वेषनकरे अनेकोइनुं नामलेइ तेनाअवर-
णवाद नवोले एरीते गहगहतांके० हर्षपामीजाषें एमआद्रकुमारनुंचरित्र बीजुंअं-
गश्रीसुयडांगसूत्रना बीजाश्रुतस्कंदे ठठाअध्ययने जोइलेजो ॥ यथा ॥ इमंवयंतंतुमं
पाउकुवं । पावाईणो गरिहसिसवमेव ॥ पावाईणो पुढोपुढोकिट्टयंता॥सयंसयंदिठ्ठी करे-

तिपाठ ॥ १ ॥ तश्चन्नमन्नस्सगरहमाणा ॥ अक्कंतिउत्तमणामाहणाय ॥ सतोय अढी-
असतो अनढी ॥ गरहामोदिठोनगरहामो किंचि ॥ २ ॥ नकिंचि रूवेणमजिधार-
यामो॥सदिष्ठिमग्गंतुकरेमिपाठ इत्यादिकअधिकार मननेरंगेकरीनेजोजो ॥ ए ॥

कोईजाषेनवीसमजावो ॥ श्रावकनेगूढाजावो ॥

तेजुठकह्यालछठा ॥ श्रावकसूत्रेंगहियछा ॥ १० ॥

अर्थ ॥ वलीकोइकएमकहेठे जे श्रावकने गूढाजावोके० सूद्धमअर्थशुंसमजावो ठो
एनहीसमजावो जोतमेसमजावशोतो सर्वनेपूठताफरशे सामाआपणांठिद्रजोशे एवी
रीते जेकहेठे तेजुठुंकहेठे केमके श्रावकनेतो श्रीजगवतिसूत्रमध्येलछठा, गहियछा,
पुढीयछा, अजिगयछा, विणिठियछा इत्यादिकपाठकह्योठे माटेजोश्रावकनेगूढअर्थन-
समजाव्याहोय तोएपाठकेमकह्योठे इतिजाव ॥ १० ॥

कहेकोईनवीसिजोमी ॥ श्रुतमांनहीकाईखोमी ॥ तेमि

थ्याउछतजावा ॥ श्रुतजलधिप्रवेशेनावा ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ वलीकेटलाक असमंजस एमवोलेठे के नवीसीजोडीके० नवाग्रंथ अथवा
स्तवन सझाय जोरवानुं शुंकामठे केमके श्रुतके० सिद्धांतमांतोकांइखोरुनथी एटले
सिद्धांतमांठे तेकरतांतमे अधिकशुंकहेशो एवुंकहेठे तेपण मिथ्याके० खोटुं कहेठे
कारणके सिद्धांतमांथी ऊद्धरीनेजेग्रंथकह्याठे तेजावठे ते श्रुतजलधिके० श्रुतरूपस-
मुद्धमां प्रवेशकरवाने नावासरिखाठे एटलेसमुद्धमां जोनावाहोय तोप्रवेशथाय तेमज
सिद्धांतरूपसमुद्धमांपण जो एग्रंथप्रकरणरूपीनावडांहोय तोजप्रवेशथाय ॥ ११ ॥

परवसूरीयेंकीधी ॥ तेणेजोनविकरवीसिद्धी ॥

तौसर्वेकीधोधर्म ॥ नवीकरवोजोयोमर्म ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ एवुंसांजली वली प्रतिवादीबोल्याके तो पूर्वाचार्येंजे जोडीकीधीठे तेहज
जणो तेणेके० तेमाटे जोनवीकरवीसिद्धिके० नवीजोमीनकरवी एमवातसिद्धथई
एटलेनवाप्रकरणप्रमुखजोडवानही एमसिद्धथयुं एवुंबोलनारने उत्तरकहेठेके तो पू-
र्वेसर्वउत्तमजीवोथया तेणेसर्वेधर्मकह्याठे तेमाटे तमेवलीधर्म शुंकरवाकरोठो, तमने
पणनकरवो केमके पूर्वाचार्येंजोडीकरीठे माटेआपणेनकरवी तोपूर्वेधर्मपणघणाजी-
वेंकह्योठे माटेआपणेनकरवो ए मर्मके० एजाव ॥ १२ ॥

पूरवबुधनेबहुमाने ॥ निजशक्तिमारगग्याने ॥ गुरु

कुलवासीनेजोडी ॥ युगतिएहमांनहीखोडी ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ माटे जोग्रंथनोजोडनार आवोथइनेनवाग्रंथजोडे तोतेमांकांश्दोपनथी पुरवबुधनेबहुमानेके० पूर्वपंडितगीतार्थथया तेहनुंवहुमानकरेजेपूर्वाचार्यआगळेहुंते शा-
हीसावमांडुं पणतेनुंवचनखंडेनहीतथापोतानी शक्तिप्रमाणेयोजनाकरे पण अधिकयो-
जनानकरे जोअधिकयोजनाकरे तोकोइकठेकाणेखोडुंआवीजाय माटे शक्तिप्रमाणे
जोडे वढीमार्गग्यानेके० जैनमार्गनुंज्ञानचोखुंनिर्मलहोयतोजोडे वढी गुरुकुलवासीहोय
तेसंप्रदायशुरूजाणे तेवारेंयथार्थजोडाय एवापुरुपेजोडवुं युक्त घटमानठे एह-
मांकांश्खोडीके० हाणीनथी ॥ १३ ॥

एमश्रुतनोनहीउबेद ॥ एतोएकदेशनोजेद ॥

एअर्थसुणिउद्धासें ॥ नविवरतेश्रुतअन्यासें ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ एरीते नवीजोडीकरतां श्रुतज्ञाननो उबेदनथीथातो पणश्रुतवृद्धियायठे
एतोएकदेशेजेदठे एटले ग्रंथनामेजेदठे पण आत्यंतिकजेदनथी वढी एग्रंथनोजे अ-
र्थके० जावते उद्धासेंके० हर्षे सांजलीने नव्यप्राणीते श्रुतज्ञाननणवाना अन्यासमां
वत्ते केमके तेहनामनमांहे एमउपजेके आग्रंथमां आटलीवातकहीठे तो सिद्धांतमां
तोघणासूक्ष्मजावकह्याहशे तेसारुवधारेनणवानो अन्यासकरे माटेनवीजोडीकरवी ते
सिद्धांतनीवृद्धिकरेठे पण उबेदकरतीनथी इतिजावः ॥ १४ ॥

इहांदूषणएककहाय ॥ जेखलनेपीमाथाय ॥ तोपण

एनवीगोडीजे ॥ जोसज्जननेसुखदीजे ॥ १५ ॥

अर्थ ॥ इहांएकदूषणकहेवायठे तेआवीरीतेके पंडितलोकजेग्रंथकरेठे तेथीपंक्तितनो
यशवादबोलायठे तेजेखललोकहोयतेथीखमातुंनथी माटे ते खललोकोने पीडा था-
यठे तोपणएनवीजोडीकरवी ते नवीगोडीजेके० नमूकीयें जोसज्जनपुरुषने सुखआपीयें
तो नवाग्रंथजोडताजजश्यें पणथाकियेंनहीइत्यादिजावः ॥ १५ ॥

तेपुण्येहोसेतोष ॥ तेहनेपणइमनहीदोष ॥ उज

मतांहीयडेहीसी ॥ जोइलीजेपेहेलीवीसी ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ ते नवाग्रंथजोरुतां पुण्यथाशे तेपुण्येकरीने सज्जनलोकोने संतोषउपजशे इहां
सज्जनपदवहारथीलश्यें तथा तेहनेपणके० तेखललोकोनेपण एमदोषनथी एटलेतेने
पणपीडानथाय. केवीरीतेनथायके जो उजमतांके० उद्यमकरीने हीयडेहीसीके० हृदयमां
हर्षपामीने एअर्थ प्रथमवीसीमां हरिचक्रसूरियेंकळुंठे तेजोइ लेजो ॥ यतः ॥ इकोपुणहोइ-

दोसो॥जंजायइखलजणस्सपिडत्ति ॥ तहविपयटोइठं॥दिहुंसुयणाणअइतोसं॥१॥तत्तोचि
यजंकुसलं ॥ तत्तोतिसिंपिहोइनहुपीडा ॥ सुद्धासयापवित्ति ॥ सढेनिहोसियाजणिया ॥२॥

कहेकोईकजूदीरीतें ॥ मुनिजिह्वाजांजेजीतें ॥ तेजू
तुंशुजमतिईहे ॥ मुनिअंतरायथीबीहे ॥ १७ ॥

अर्थ ॥ वलीकोईकतो जूदीजरीतेंकहेढे जे देशनादेवानीनाकहीयेथैयें तेहनोआ
शय एढे जेमुनीदेशनादेतां अमारीजीह्वाजांगोढो कारणकेतमे एवोमार्गप्ररूपोजेथकी अ-
मनेजिह्वाकोइआपेनही ते जीतीकेणवीकनेमाटे देशनादेवानी नाकहीयेथैयें तेजुतुंके
एमबोलनारापण खोटुंकहेढे केमके जेयथार्थदेशनाआपनारमुनिढे तेजुजमतिने ईहेके
वांढेढे एटले उत्तरोत्तर शुज अध्यवसायराखनाराढे तो ते एहवा मुनिराज तो अंत-
रायथीबीहेढे के जोकोईने अंतरायपाडीशुं तोपोतानेअंतरायकर्मबंधाशे तो एवामुनि
बीजानी जिह्वाकेमजांजे ॥ इतिजावः ॥ १७ ॥

जेजनढेअतिपरिणामी ॥ वलीजेहनहीपरणामी ॥
तेहनेनितेंसमजावे ॥ गुरुकल्पवचनमनजावे ॥ १८ ॥

अर्थ ॥ पाटे जे लोक अतिपरणामीढे एटले एकनिश्चैमार्गज आदस्योढे ते पोतेज
आ स्तवनमां आगलकेहेशे जे-जेदलवजाणतांकेइमारगतजे ॥ होयअतिपरिणतिपर-
समयथितिजजे ॥ वली केटलाकलोकते नहीपरणामीकेकेवल व्यवहारनेज आदरेढे
तेक्रियाव्यवहारमांराता पणनिश्चैमार्गजाणताजनथी तेपण पोतेजआस्तवनमांआगल-
कहेशे केइनवीजेदजाणेअपरिणतमती ॥ शुद्धनयअतिहिगंजीरढेतेवती ॥ एवचनथीतो
एमजाणीयेथैयेंजे अतिपरिणतिते निश्चयवादी अने अपरिणतिते व्यवहारवादी तथा
विशेषावश्यकमध्ये तो वृत्तिकारेंएमलखुंढे जे इहशिष्यास्त्रिविधास्तद्यथा अपरिणामा
अतिपरिणामाः परिणामाश्चेति तत्राऽविपुलमतयोऽगीतार्था अपरिणतजिनमतरहस्या
अपरिणामाः अतिपरिणामा अतिव्याप्तापवाददृष्टयोऽतिपरिणामाःसम्यक्परिणतजिन-
वचनास्तुमध्यस्थवृत्तयःपरिणामाः तत्रयेअपरिणामास्तेनयानांयः स्वस्वआत्मीयआत्मी-
यविषयो ज्ञानमेवश्रेयः क्रियावाश्रेय इत्यादिकस्तमश्रद्धानाः येत्वतिपरिणामाः तेपि-
यदेवैकेननये क्रियादिकं वस्तुप्रोक्तं तदेतन्मात्रं प्रमाणतया गृह्यंत इत्यादिकलखुंढे
इहांतो पूर्वोक्तअर्थपणलागेढे तथा महाज्ञाप्योक्तअर्थ पणलागेढे वलीविशेषें बहुश्रुत-
कहेतेखरूं इतिजावः एहवाअतिपरिणामी तथा नही परिणामी जे लोकढे तेहने नि-
तेंकेण्णायमार्ग स्याद्वादमार्गदेखाडी गुरुसमजावेढे अथवा नितेकेण्णिरंतरदेशनायेंक-

रीसमजावेढे तेकोणसमजावेढे गुरूके०गुरूसमजावेढे एमवृहत्कटपञ्चाप्यमांवचनढे ते
मनमांजावीनेंकहेढे ॥यतः॥ अइपरिणइअपरिणई ॥ दुएहंविमग्गंजणोपणासंति ॥ तं-
द्वादेसणमाइस्कई ॥ सुहगुरूमग्गरस्कछा ॥ १ ॥ १८ ॥

खलवयणगणोकुणसूरा ॥ जेकाढेपयमांपूरा ॥ तुज
सेवामांजोरहीयें ॥ तोप्रभुजशलीलाहरीयें ॥ १९ ॥

अर्थ॥तेमाटे देशनानदेवी विगेरेखललोकनां वचनने कोणशूरवीरपुरुष गणके०कोण-
खात्रमांआणे एटलेशूरवीरतेनेगणतीमांआणताजनथी.जे खलपुरुषढे तेपयके०दूधमांथी
पण पूराकाढेढे माटेजेदेशनागुणकारीढे तेहनेअहितकारी कहेढे तो हे प्रभुजी तेहनां
वचन लेखामांगणीयेंनही अने तुजसेवामांरहीयेंके० तमारीआज्ञापाढीयें एटलेतमारी
आज्ञाएवीरीतेंढे जे देशनाआपतां लाजजथायढे माटेदेशनाआपवी ए आज्ञा पालनरूप
तमारीसेवाढे तेसेवामांजोरहीयें तो जशलीलापामीयें. प्रभुपद संवोधनकरी आगलसंव
धकस्योढे अथवा प्रभुतानोयशतेहनीलीलापामीयें इतिज्ञावः ॥१९॥ एचोथीढालनेविषे
खललोके गुणवंतनेदूषणदीधा तेहनासमाधानकस्या.हवे पांचमीढालमां खललोकनिर्गु-
णीढतां पोतानाआत्माने गुणकारीमानेढे तेनेदोष दीयेढे तेसंवंधेपांचमीढालकहेढे ॥१९॥

॥ ढाल पांचमी ॥

॥ रागरामथी ॥ मंत्रीकहेएकराजसत्तामां ॥ एदेशी ॥
विषमकालनेजोरेंकेई ॥ उठ्याजडमलधारीरे ॥ गुरुगढबोमी
मारगलोपी ॥ कहेअमेंउग्रविहारीरे ॥ १ ॥ श्रीजिनतुंआलं
वनजगने ॥ तुजविणकवणआधारेरे ॥ जगतलोकनेकुम
तिजलधिथी ॥ बांदिग्रहिनेतारेरे ॥ श्रीजिन० ॥ २ ॥

अर्थ॥विषमकालनेजोरेंके०पांचमोआरो तथा हुंडाअवसर्पिणीकालनेजोरे केटलाए-
क उठ्याके०प्रगटथया जडके०मूर्ख वली मलधारीके०बाह्यशरीरेपणमेला अनेअंतरंगपाप-
मेलेकरी मलीनथयेला माटेमेलनाधरनाराकह्या एटलेएजावजे एढालप्राएहुंडीआ लुंका-
आश्रीढे पढीवीजाजीवोनेपणशिखामणदाखलढे.हवेते हुंडीआओने मायेगुरुनथी माटे
एमकहुंजेउठ्याजडमलधारी॥ उक्तंचवंगचूलिकायां॥श्रुतहीलनाअध्ययने विक्रमकाला-
उपन्नरसय ॥ पणहत्तरीवासेसुगएसुकोहंडी ॥ अपरिग्गहिंवंतरी यहावाउंजारहेवासे॥१॥
सूयहीलणाजिणपडिमा॥जत्तिनिसहे कारयासहंदाचारा ॥ दुमेहा मलिणाडुग्गइगमि-
णि ॥ बहवेजिरकायरासमुप्पजिहित्ति ॥ एटले गुरुने तथागढनेठांडी मारगलोपीके०

उन्मार्गप्ररूपीने तथा तेमने कोइपुढे तेने एमउत्तरआपे जे अमे उग्रविहारना करनारठीए
तथा अमेश्चुतमार्गपाम्याथैयें माटे श्रीजिनके ण्वाह्यअज्यंतरलक्ष्मीयुक्त एहवाहे जिन-
राज तुंज जगतने आलंबनके आधारठे पण हे प्रचुतमाराविना बीजोकोणआधारठे
तमेतमाराचक्तिनाकरनारा जे चक्रलोकठे तेहने कुमतिरूप जलधिके ण्समुद्र तेथकी
बांहीग्रहीने तारोके ण्पारजतारो एटले नवनवाकदाग्रहउपजतावारो ॥ १ ॥

गीतारथविणचूलाजमता ॥ कष्टकरेअजिमानेरे ॥ प्रायें
गंठीलगेंनवीआव्या ॥ तेखूताअज्ञानेरे ॥ श्रीजिन० ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ हवेते मूर्खलोक गीतार्थविनाचूलाजमते अहंकारेंकरीजेपोतानो एकमत
पकड्यो तेहनाअजिमानेकरी लोच, जिह्वा, उघाडुंमाथुं, उघाडापग इत्यादिककष्टकरता
फरेठे, पणप्रायें एमजाणीयेंथैयेंजे ते लोक गंठीलगेंपणआव्यानथी एटलेगंठीजेदपणन-
थीकस्यो तोसमकितनीवाततोवेगलीठे तेप्राणीअज्ञानने विषेजखूता ठे केमके गुरु-
आणाविनाठेमाटेइतिजावः ॥ ३ ॥

तेहकहेगुरुगढगीतारथ ॥ प्रतिबंधेशुंकीजेंरे ॥ दर्शन
ज्ञानचरितआदरियें ॥ आपेंआपतरीजेंरे ॥ श्रीजिन० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ वलीते पोतानुंएकाकीपणुं आपवामाटे एमकहेठे जे गुरुनोप्रतिबंध गीतार्थ-
नोप्रतिबंध तथागढनोप्रतिबंध राखी तेप्रतिबंधेशुंकरियें केमके प्रतिबंधतेतो दुःखनोहे
तुठे माटेप्रतिबंधकोइसाथेनकरवो मात्र दर्शन ज्ञान चारित्र ए रत्नत्रयी आदरीयें बी-
जोकोइकोइने तारणहारनथी आपेआपतरीजेके ण्पोतेपोतानीमेलेतरीयें ॥ यतः ॥ अप्पान-
ईवेयरणी ॥ अप्पामेकुडसामलि ॥ इतिवचनात् ॥ ४ ॥

नवीजाणेतप्रथमअंगमां ॥ आदिगुरुकुलवासोरे ॥ कह्यो
नतेविणचरणविचारो ॥ पंचाशकनयखासोरे ॥ श्रीजिन० ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ हवेएनेउत्तरआपेठे के ते एमनथी जाणताजे प्रथमअंगमां श्रीआचारांग
सूत्रनी आदिके ण्धुरें गुरुकुलवासोके ण्गुरुकुलवासकह्योठे ॥ यतः ॥ सूर्यमेआऊसंतेणं ॥
जगवयाएवमस्कायं एमएसूत्रमांहेकहुंजे सूर्यके ण्सांजद्वयुं मेके ण्सुधर्मास्वामी जंबूप्रतें क-
हेठे के में एम सांजद्वयुंठे साक्षात् पणकरणाघाटेनही आऊसंतेणंके ण्आमृशता जगवान
वीरना चरणउंलासताथकां सांजद्वयुं एवचनेकरीने सुधर्मास्वामीयें एमवताव्युं जे गु-
रुकुलवासेंवसवुंइतिजाव नके ण्नही तेविणके ण्तेगुरुकुलवासविना चरणके ण्चारित्र एम

विचारोकेचिंतनकरो एटलेएजावजे गुरुकुलवासविनाचारित्रनहोय एमपंचाशकमांहे श्रीहरिचक्रसूरियें खासोकेउत्तम नयकेऽन्यायकह्योठे ॥यतः॥दंसणनाणचरित्तं ॥ गुरुकुलवासंसिसंगयंचणियं ॥ अगुरुकुलवासियाणं ॥ दुप्पडिलंजंखुत्तिएवमवि ॥१॥ तथा सिद्धांतमापणपिंडविशुद्धं चारित्रनी शुद्धिकहेवायठे तेपिरुविशुद्धितो जो गुरुकुलवासहोय तोथाय तेमाटे गुरुकुलवासविना चारित्रनहीं ॥ यतः ॥ पिंडंअसोहयंतो ॥ अचरित्तीइ-ठसंसउंनढी ॥ चारित्तंमिश्रसंते ॥ सवादिस्कानिरठिया ॥ ११ ॥ इति ॥ ५ ॥

नित्येंगुरुकुलवासेंवसवुं ॥ उत्तराध्ययनेजाण्युरे ॥ तेहनेअप मानेवलीतेहमां ॥ पापश्रमणपणुंदाख्युरे ॥ श्रीजिन० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ वली निरंतरगुरुकुलवासें वसवुं एम श्रीउत्तराध्ययनसूत्रनाअग्यारमाअध्ययनेकहुं ठे यतः वसेगुरुकुलेनिच्चं ॥ जोगवउवहाणवं ॥ पियंकरेपियंवाई ॥ सेसिक्कलळुमरीहई ॥१॥ इति वली तेहनेकेऽतेगुरुनेअपमानेकेऽअवज्ञाकरेतोतेहनेवलीतेहमांकेऽतेउत्तराध्ययनना सत्तरमापापश्रमणियअध्ययनमध्येज पापश्रमणपणुंदेखाड्युंठे एटलेगुरुआदिकनी निंदाकरतोहोयतो तेहनेपापश्रमणकहीयें ॥यतः॥ आयरियजवझायाणं ॥ सम्मनंपडितप्पई ॥ अप्पडिपूयंएथडे ॥ पावसमणित्तिवुच्चई ॥ १ ॥ तेमाटेगुरुकुलेरहेवुं

दसवैकालिकगुरुशुश्रूषा ॥ तसनिंदाफलदाख्यारे ॥ आवंतिमां ङ्हसमसदगुरु ॥ मुनिकुलमठसमजाण्यारे ॥ श्रीजिन० ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ वलीदशवैकालिकसूत्रनेविषे नवमाध्ययने गुरुनी शुश्रूषाकेऽसेवाकरवी तेसेवानां फल घणांकह्यांठे ॥ काव्य ॥ आयरियग्गिमिवाहियग्गी ॥ सुस्सूसमाणोपडिजागरेज्जा ॥ आलोइयंगीयमेवनच्चा ॥ जोठंदमाराहयइसपुज्जो ॥१॥ इत्यादिक आखो त्रीजोउद्देशोजाणवो वली तसनिंदाकेऽतेगुरुनी निंदानां फलपण तेदसवैकालिकमांहेज नवमाध्ययनना पहेलाउद्देशामां कह्यांठे॥काव्यं ॥ आसीविसोआविपरसुथडो॥किंजीवनासाउंपरंतुकुज्जा ॥ आयरियपायापुणअप्पसन्ना ॥ अबोहिआसायणनठि मोखो॥१॥ इत्यादिकसंपूर्ण प्रथमउद्देशोइहांजाणवो वली आवंतिमांकेऽआचारांगमां पांचमाअध्ययनना पांचमाउद्देशामध्ये सदगुरुनेइहसमानकह्याठे तथा मुनिनाकुलकेऽसमूह ते मठसमानकह्याठे तथाचतत्सूत्रं सेवेमि तंजहा अविहरएपडीपुन्नेचिठंति समंसिजोमे उवसंतरएसारक्कमाणे सेचिठंति इत्यादिक एनी वृत्तिनो वच्चेथीएकदेशलखीयेंतैयें इहपुनः प्रथमजंगपतितेनोजयसझाविनाधिकारस्तथाचूतस्यैवायंइददृष्टांतः सचइदोनिर्मलजलस्यप्रतिपूर्णोजलजैः सर्वर्तुजैरूपशोजितःसमे चूजागे विद्यमानोदकनिर्गमप्रवेशो नित्यमेवतिष्ठति नकदाचिहोषमुपयातिसुखोत्तारावतारसमन्वितउपशांतमपगततरजः

कालुष्यापादकं यस्य स तथानानाविधांस्तुयादशान् गणान्सहवायादौगणैरात्मानमा-
रक्षयन्प्रतिपालयन्सारक्षन् तिष्ठत्येषांक्रियाप्रकृतैवयथावासो हृदस्तथाचार्येपीति द-
र्शयतिसेचिष्ठ इत्यादिसआचार्यः प्रथमजंगपतितःपंचविधाचारसमन्वितो अष्टवि-
धाचारसंपदुपेतःषट्त्रिंशद्गुणगणाधारो हृदकद्वपोनिर्मलज्ञानप्रतिपूर्णः समेच्छूजागइति-
संसक्तादिदोषरहिते सुखविहारक्षेत्रेसमोवा ज्ञानदर्शनचारित्राख्योमोक्षमार्गो उपशम-
वतांतत्रतिष्ठतिसमध्यास्तेकिञ्चूत उपशांतमोहनीयइतिकिंकुर्वन् जीवनिकायान् रक्षन्
स्वतः परतश्चसदुपदेशदानतो नरकादिपाता फेतिस्वोतोमध्यग इत्यनेन प्रथमजंगपतितं
स्थविराचार्यमाहृतस्यहिश्रुतार्थदानग्रहणसद्भावात्स्वोतोमध्यगतत्वं सचकिञ्चूतःस्यादि-
त्याह इत्यादि ॥ ७ ॥

गुरुदृष्टिअनुसारेंरहेता ॥ लहेप्रवादप्रवादेंरे ॥ एणअर्थ
तिहांमनधरियें ॥ बहुगुणसुगुरुप्रसादेंरे ॥ श्रीजिन० ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ वलीगुरुदृष्टिके०गुरुनामुखआगल रहेतां तथा अनुसारेंके०गुरुनेअनुजायी
रहेतां लहेप्रवादप्रवादेंके०प्रकृष्टजेवाद तेनेप्रवादकहियें तेप्रवादेंकरीने प्रवाद जाणे
एटलेप्रवादतेआचार्यपरंपरानोउपदेश तद्रूपप्रवादेंकरीने सर्वज्ञउपदेशरूपप्रवादानेजाणे
अथवा प्रवादजे सर्वज्ञवाक्य तेणेकरीने अथवा प्रवादजे अन्यतीर्थिउना वाक्य तेप्र-
तेपरिक्काकरीनेजाणे एरीतेगुरुपासेरहेतांज्ञान अंगीकारकरे इत्यादिक एअर्थ. पणति-
हांके०तेआचारांगना पाचमाअध्ययनना ठाऊदेशामां कळुंठे तेमनमां धरियें तत्सू-
त्रं अणाणाए एगे सोवछाणे अणाणाए एगे ॥ निरूवछाणे एयं ॥ तेमाहोउएयंकुस-
लस्सदंसणं॥तदिष्ठिए तमोत्तीए तप्पूरकारें तस्सन्नितन्निवेसणे अजिञ्चूय अदस्कू अण-
जिञ्चूए पडू निराळंवणयाए जे महंअवहिमणे पवायेणपवायंजाणेज्जा सहसंमुश्याए
परवागरणेणं अन्नेसिं वाअंतिएसोच्चा निदेसं नातिवत्तेज्जा मेहावी सुपडीवेहिय सब-
तोसबआएसममेव समजिजाणीज्जाइत्यादिक एहनोअर्थटीकामांतोबहुठे पणआहिं श-
ब्दार्थमात्रलिखीयें तैयें अणाणाएके०प्रभुआझारहित एगेके०केटलाक सोवछाणेके०
धर्ममांसदाउद्यमवंतथया तथा केटलाक अणाणाएके०अनाझायें निरूवछाणेके०सद्अ-
नुष्ठाननाउद्यमरहीत एयंके०एवेकुमार्गने सद्मार्गनाउद्यमनुंआलसजाणवुं हवेफरिगुरु-
शिष्यनेकहेठें तुजने ए वे मांहेजो एवंकुसलस्सदंसणंके०एतीर्थकरनोदर्शनअजिप्रा-
यठे तदिष्ठिएके०विनितशिष्यें तेआचार्यनीदृष्टीयें वर्तवुं तमोत्तिएके०तेआचार्यनीमुक्ति-
येंवर्तवुं तप्पूरकारेके०तेआचार्यनी आझा आगलकरीनेवर्ते तस्सन्निके०तेओनीसंज्ञा-
जाणे चित्तनोअजिप्रायजाणे तन्निवेसणे के०सदागुरुकुलवासेंवसे एहवोशिष्यकेवागुण-

नेपामे तेकहेठे अजिज्ञूयके०परिसहउपसर्गनेजीतीने अदखूके०धातिकर्मनेउठेदे हे शिष्यवली अणजिज्ञूएके०परिसहोपसर्गनेअणजित्योथको पढुके०समर्थहोय निराख-
वणयाएके०मातापितासज्जनादिकना आलंवनरहितपणे विचरवानेकोणसमर्थहोय
तेकहेठे जेके०जेकोइपुरुष महंके०माहराअजिप्रायथकी अवहिसणेके०मनवाहेरनथी
निकट्युंजेहनुं एटले सर्वज्ञउपदेशेंवर्तेठे इतिज्ञावः तेसर्वज्ञउपदेशकेमजाणीयेंतेउपरें-
कहेठे पवाएणंपवायं जाणेज्जा एअर्थ 'लहेप्रवादप्रवादे'एमकह्युंतिहांकह्योठे तेजाणुं
हवेपूर्वोक्तजेप्रवादते त्रणप्रकारेजाणे तेकहेठे सहसंमुझ्याएके०पोतानीमतिअवध्यादि-
कमते अथवा परवागरणेणंके०सिद्धांतेकरीने वाके०अथवा अनेसिंके०अन्यआचार्या-
दिकतेहने वाअंतिएसोच्चाके०समीपेंसांजलीने यथार्थजाणीने निदेसंनातिवत्तेज्जाके०
तीर्थकरना उपदेशनेउलंगेनही केमकेजे मेहावीके०पंकीत सुपडिलेहियके०जलेप्रकारें
जोईने सबतोसबआएके०सर्वप्रकारें डव्यक्षेत्रेंकालजावें सर्वपणे स्वदर्शन परदर्शनप्रतें
सममेवके०सम्यकरीते समजिजाणीज्जाके०जाणीनेनिराकरणकरे इत्यादिकबहुअधि-
कारठे तेमाटे बहुगुणसुगुरुप्रसादेके०गुरुआदिकनापसायथी घणागुणथाय ॥ पुञ्जाजस्स
पसियंति ॥ संबुद्धापुव्वसंथुया ॥ पसन्नालान्नइस्संति ॥ विजलंअष्ठियंसुयं ॥ १ ॥ इत्युत्त-
राध्ययनेप्रथमाध्ययने इहांसूत्रआलावोविषमहतोमाटेअर्थकह्योठे ॥ ८ ॥

विनयवधेगुरुपासेवसतां ॥ जेजिनशासनमूलोरे ॥ दर्शन
निर्मलउचितप्रवृत्ति ॥ सुजरागेंअनुकूलोरे ॥ श्रीजिन० ॥ ९ ॥

अर्थ॥वली गुरुपासेवसतां विनयवधे अने जेविनयते जिनशासननुं मूल ठे॥यतः॥एवं-
धम्मस्स विनउंमूलंपरमोसेमोस्कोइति दसवैकालिक नवमाध्ययनना बीजा उदेशकेंकह्यो
तथा विनयफलंशुश्रूषा, गुरुशुश्रूषाफलंश्रुतज्ञानं॥ ज्ञानस्यफलंविरति, विरतिफलंचाश्रव-
निरोधः॥१॥ आश्रवनिरोधाद्भवसं, ततिक्षयः संततिक्षयान्मोक्षः॥ तस्मात्कल्याणानां, स-
र्वेषांजाजनंविनयः॥१॥इतिप्रश्नमरतौ वली गुरुकुलवासेंदर्शनश्रद्धानिर्मलथाय उक्तंच सब-
गुणमूलचूड ॥ जणीउंआयारपढमसूत्तेजं ॥ गुरुकुलवासोवस्सं ॥ वसिज्जउंतवचरणढी ॥१॥
इतिधर्मरत्नवचनात् वलीगुरुकुलवासें दर्शनश्रद्धानिर्मलथाय. तथा उचित के०योग्यप्र-
वृत्तिथाय तेपणसुजरागेंके०जलारागसहितप्रवृत्तिकरे तेपण अनुकूल के०सन्मुखजावप-
णेकरे पणवेठनीपेठेनकरे ॥ ९ ॥

वैयावच्चेंपातिकचूटे ॥ खंतादिकगुणशक्तीरे ॥ हितोपदेशें
सुविहितसंगे ॥ ब्रह्मचर्यनीगुप्तिरे ॥ श्रीजिन० ॥ १० ॥

अर्थ ॥ गुरुनोवैयावच्चकरतांथकां पातिकके० पापकर्मत्रूटे यतः ॥ वैयावच्चेणंजंते जीवे किंजणइवेयावच्चेणंतिठयरनाम गोयं कम्मंनिबंधइ इतिउत्तराध्ययने उंगणत्रीसमाध्य यनेकहुं वलीगुरुआदिकपासेरहेतां खंतादिकके० क्कमाप्रमुखगुणनीशक्तिवधे तथा गुरुपासेरहेतोथको हितोपदेशसांजले तेणेकरी तथा सुविहितनासंगेकरीने ब्रह्मचर्यनीगुप्तिके० नववाडोजलीरीतेंपाळे तेगुत्तिपणवाधे ॥ १० ॥

मनवाधेमृडुबुद्धीकेरा ॥ मारगजेदनहोवेरे ॥ बहुगुणजाणे
एअधिकारें ॥ धर्मरयणजेजोवेरे ॥ श्रीजिन० ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ तथा मृडुबुद्धीकेराके० जे क्कजुमतिनाधणीहोयतेहना मनवाधेके० चित्त मांहे उद्वासवधे कारणके जेजोला लोकहोयतेगुरुसाथेदेखीने हर्षपामे अने गुरुथी जूदादेखीने जडकीजाय तथा मारगनोजेदनथाय अने जे एकाकीमार्गप्ररुपे तेघणो अपवादप्ररुपे अने गीतार्थघणोउत्सर्गप्ररुपे एवीरीते जूदीजूदी प्ररुपणा सांजलीने लोकपणजिन्नमार्गसमजे तेथीधर्ममार्गनोजेदथाय अनेगुरुसाथे जेलारहेताथकांनथाय. इत्यादिक गुरुकुलवासमांहे बहुके० घणागुणजाणे एअधिकारेंके० एगुरुकुलवासना अधिकारनेविषेधर्मरत्नग्रंथजेप्राणी जुए तेजाणे एटले एग्रंथमांगुरुकुलवासेरहेतां घणागुणठेतेविस्तारेंकहुंठे इतिजावः॥११॥

नाणतणोसंजागीहोवे ॥ थिरमनदर्शनचरित्तेरे ॥ नत्यजे
गुरुकहियेंएबुधजाण्युं ॥ आवश्यकनिर्युक्तेरे ॥ श्रीजिन० ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ वली तेजीव गुरुपासेथीज्ञानजणे माटे नाणके० ज्ञाननोसंविजागीथाय तेमज दर्शननेविषे तथाचरित्तेके० चारित्रनेविषेपण तेहनुंमनथिररहे तेप्राणीगुरुके० गुरुआदिकने कहियेंके० कोशकाले नत्यजेके० नठांडे एरीते बुधजाण्युंके० पंडितलोकेंकहुं एटले जडबाहुस्वामी चउदपूर्वधर तेणेआवश्यकनिर्युक्तिनेविषे एमकहुंठे यतःनाणस्सहोइजागी ॥ थिरयरउदंसणेचरित्तेय ॥ धन्नाआवकहाए ॥ गुरुकुलवासंनमुंचंति ॥११॥ इति ॥ १२ ॥

चौतप्रतेंजेमवाणेहणता ॥ पगअणफरसीसवरारे ॥ गुरुबांदि
आहारतणोखप ॥ करतातेमुनिनिवरारे ॥ श्रीजिन० ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ तथा चौतके० वौधप्रतेंजेम पिबुंलेवानेमाटे वाणेकरीनेहणता पण पग अणफरसीने एटले पगफरसतांपापलागे तेमाटेसवराके० सवरानामेराजानीपेठे जे गुरुकुलवासठांडीने आहारनोखपकरता एटले शुद्धमानआहारखोलताजेमुनि तेहने निवरा जाणवा एटले नकामाजाणवा इतिगाथार्थ. जावार्थतोकथाथीजाणीयें तद्यथा कोशकसन्निवेशनेविषे सक्कनामेराजा तेवौधनोजक्तिवंतहतो तेनाघरेंवौधनोगुरुआव्यो तेणेपो-

तानामाथाऊपर अति अद्भुत शोभावंत मोरनापीठनुंठत्रधारणकर्युंहुतुं राजायेंघणो
 आदरसत्कारआपी आसनेवेसाड्यो पठीतेनुंठत्र मोरनाचंद्रेकरीऊगऊगाट करतुं राजा-
 नीराणीयेंदीतुं पठीकुतूहलपामतीथकी राणीयेंतेठत्रमांग्युं केमके तेदेशमां मोरनहता तेथी
 तेनवाइजेवुं हुतुं माटे तेठत्रवोधनागुरुयेंआप्युंनही अने उठीनेपोतानेठेकाणेजतोरह्यो
 पठीराणीयेंजोजनकीधुंनही तेवारेराजायेंपुढ्युंके शावास्तेजोजनकरतीनथी राणीवोढीके
 एठत्रआवेतोजोजनकरुं त्यारेराजायें तेठत्रगुरुपासेमांग्युं पण गुरुयें आप्युंनही फरीवारंवा-
 रमांग्युं पणगुरुआपेनही पठेस्त्रेहरागअतिधुंधरठे माटेराणीना स्त्रेहें राजायें पोताना सु-
 जटोनेहुकमकस्यो जे बलात्कारेंपण एपीठनुंठत्र लेइआवो तेवारें सुजटोवोढ्याजे ए
 पोतेजीवतांतोठत्रआपशेनही माटेतमारोहुकमहोयतो कोइक प्रहारकरी बलात्कारेंला-
 वियें तेवारेंराजावोढ्योजे गुरुनीआशातनानथाय माटे गुरुनापादस्पर्शकरशोनही पण
 दूरउच्चारहिबाणनाखीने चेष्टारहितकरीठत्रलेइआवो पणपादस्पर्शकरशोतो गुरुनीअव-
 झाथशे तेनुंमोहोदुंपापलागशे एदृष्टांते जेमशवरराजा गुरुनोनाशकरतो पण पादस्प-
 र्शकरतांवारतोहतो एहवोजविवेकगुरुकुलवास तजीने जेशुद्धआहारगवेपेठे तेहनेपण
 जाणवो. यतः ॥ सुद्धंवाइसुजुत्तो ॥ गुरुकुलवागाइणोहवित्रेउ ॥ सवरससरखपिष्ठ ॥ ङ-
 घायपायाठिबणतुद्धो ॥ १ ॥ इतिधर्मरत्ने ॥ १३ ॥

गुरुकुलवासेंज्ञानादिकगुण ॥ वाचंयमनेवाधेरे ॥ तोआहार
 तणोपणदूषण ॥ खपकरतांनविबाधेरे ॥ श्रीजिन० ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ वढी गुरुकुलवासेंवसतांथकां ज्ञानदर्शनचारित्रना गुण ते दिनदिनप्रतेंवधे
 वाचना पृष्ठनादिकेकरी वाचंयमनेके० मुनिराजने वाधे हवेपाठलावेपंदनोअर्थअन्वय
 करीकहीयेंठेयें तेज्ञानादिकगुणनी वृद्धीथायतो आहारनोखपकरतांपण दूषण न वाधे
 इत्यन्वयः एटले ज्ञानध्याननी लेहेरमांवेठाथकां कोइकद्रव्यानुयोगमां अत्यंतमग्नथ-
 याठे एवामां गोचरीयेंनिकल्याथकां कोइकस्थानकें सूद्धदोषदेखीने चिंतवन करे जे
 ध्याननीलेहेर हजीचित्तमां अंतरवासनायेंठे अनेघणाघेरफरवाजइशतो ते लेहेरफरी
 आवशेनही एहवुंविचारी कांइकदूषणसहित आहारलीये तोपणतेहनेबाध न करे एट-
 लेकर्मबंधनोहेतुनथाय. यतः अहागडाइजुंजंता ॥ अन्नमन्नेणकम्मुणो ॥ उवलित्तेवि-
 आणिज्जा ॥ अणुवलित्तेतिवापुणो ॥ १ ॥ इत्यादिकसुयगडांगसूत्रेअध्ययन २१ मांमध्ये
 कहुंठे तथा गुरुकुलवासवसतां मुणीणोवहुंतीनाणपमुहेहिं ॥ जइएसणाइंदोसस्स ॥
 लवमविमन्निजएसुगुणं ॥ १ ॥ इतिज्ञावः तथाअपवादें गाढग्लानादिकनाकायें अणस-
 रते गडमांरह्या गुरुआणावर्त्तिने असठजावेंवर्त्ततानेआतुरदृष्टांते आधाकर्मादिक आ-

हारतेपण निदोषजाणवो तथाचागमः संथरणमिश्रसुद्धं ॥ दुन्हविगिन्हंतयाण-
हियं ॥ आजरदिष्टंतेणं ॥ तंचेवहीयंअसंथरणे ॥ १ ॥ तयथा ॥ जाजयमाणस्सजवे॥
विराहणासुत्तविहिसमग्गस्स ॥ साहोइनिज्जरफला ॥ अजहविसाहिजुत्तस्सत्ति ॥ २ ॥
उत्तराध्ययने एरीतेदूषणसहितआहारतेपणवाधनकरे ॥ १४ ॥

धर्मरतनउपदेशपदादिक ॥ जाणीगुरुआदरवोरे ॥ गह्वक
ह्योतेहनोपरिवारो ॥ तेपणनितअनुसरवोरे ॥ श्रीजिन० ॥ १५ ॥

अर्थ ॥ तथाधर्मरत्न अनेउपदेशपद प्रमुखग्रंथजोइने एग्रंथोमांगुरुकुलवासना
अधिकारघणाढे माटे तेमांश्रीजाणीने गुरुआदरवो वली गह्व ते कोने कहीयें तेकहेढे
तेहनोपरिगारोके० एहवासुविहितसाधुनो परिवारतेहनेगह्वकहीयें यतः ॥ गुरुपरिवा-
रोगहो इत्यादिकपंचवस्तुवचनात् माटेतेगह्वपण निरंतरअंगीकारकरवो अनुसरवो
इति यतः गुरुगुणजुत्तोगहो ॥ गह्वोसंविग्यासाहुसमवाउं ॥ मुक्कमग्गठिणासोय ॥ अणु
सरियवोपयत्तेण ॥ इत्यादि ॥ १५ ॥

सारणवारणप्रमुखलहीने ॥ मुक्तिमारगआराधेरे ॥ सुजवीरय
तिहांसुविहितकिरिया ॥ देखादेखेंवाधेरे ॥ श्रीजिन० ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ वलीसारणके० विसखुंहोयते संचारीआपे अनेवारणके० पापकरणीकरता-
नेवारे तथाप्रमुखशब्देकरीचोयणा प्रतिचोयणापणवेवी तेपणजेगह्वमांरहे तेहनेथाय
पढीतेतेसारणादिक लहीनेके० मीने मुक्तिमारगआराधेके० मोक्षमार्गसाधे यतः गुरु-
परिवारोगहो ॥ तहवसंताणनिज्जाराविउला ॥ विणयाउंतहासारण ॥ माइहिंनदोस-
पंडिपत्ति ॥ १ ॥ इतिपंचवस्तुके तथाश्रीधर्मरत्नप्रकरणनीवृत्तिमध्येकखुंढेके सुजवीर-
यके० जलोवीर्योद्धासवाधे वलीसुविहितकिरियाके० आत्मारथिगीतार्थनी क्रियाव्य-
वहार तेदेखादेखीयें वधे एटले साधुउंनासमूहने क्रियातपजपादिक करतांदेखीने
पोतानेपण करवानुंमनथाय तेहथीवधारोथाय ॥ १६ ॥

जलधीतणोसंखोजअसहता ॥ जेमनीकलतामीनेरे ॥ गह्वसार

णादिकअणसहता ॥ तिममुनीडखियादीनेरे ॥ श्रीजिन० ॥ १७ ॥

अर्थ ॥ जेमजलधीके० समुद्रनो संखोजके० कल्लोलप्रमुखनीजे कोजना तेहने
असहताके० जेवारेंसहीशकेनही तेवारें जेम मीनके० मळहोयतेसमुद्रमांशीबाहारनी-
कले तोडुःखीआय तेमगह्वमांरहेताथका गुरुआदिकजेसारणादिककरे तेसहनकरवी
पडे अनेजेवारें नसहवाय तेवारेंगह्वशीबाहारनिकले तोतेसमुद्रमांशीनिकलेला मळ-

नीपेठेडुःखीथाय दीनथाय केमके गत्यंतरेडुर्गतियेंजाय माटेडुःखीदीनजथाय इति
 ज्ञावः यतः ॥ जहजलनिहिकह्लोब ॥ स्कोजमसहंतायवाहिरंपत्ता ॥ मीणाश्चमुणियमू-
 णीणो ॥ सारणपमुहाइअसहंता ॥ १ ॥ इतिआचारांगपंचमाध्ययनेचतुर्थोद्देशकवृत्तौ
 पुनर्यथा ॥ जहसायरंमिमीणा ॥ संस्कोहंसायरस्सअसहंता ॥ णितितउंसुहकामी ॥ णि-
 गयमित्ताविणस्संति ॥ १ ॥ एवंगठसमुद्धे ॥ सारणवीशहिंचोइयासंता ॥ णितितउंसु-
 हकामी ॥ मीणावजहाविणस्संति ॥ १ ॥ इत्यादिकउधनिर्युक्तिवचनात् ॥ १७ ॥

काकनर्मदातटजेममूकी ॥ मृगतृष्णाजलेंजातारे ॥ डुखपा
 म्यातेमगठतजीने ॥ आपमतिमुनीथातारे ॥ श्रीजिन० ॥ १८ ॥

अर्थ ॥ वलीदृष्टांतकहेठे जेमनर्मदानदीना किनाराऊपररहेनारा काकपक्षीजेका-
 गडा ते तटके० नदीनोकांठोमूकीने तेनदीनाकांठाथीदूरपाणीजेवीजाकलदेखाय पण
 पाणीहोयनही तेज्रांतिरूपपाणी तेनेमृगतृष्णाजलकहीयें तेजलनीभ्रांतियेंदोडताएवाजे
 कागमा तेजेमडुःखपामे तेवीरीते सुविहितना समुदायनोगठतजीने जे मुनि आपमतिके०
 स्वेवाचारी थवाजाय तेकागमानीपेठेडुःखपामे ॥ १८ ॥

पालविनाजेमपाणीनरहे ॥ जीवविनाजेमकायारे ॥ गीता
 रथविणतेममुनीनरहे ॥ जूठकष्टनीमायारे ॥ श्रीजिन० ॥ १९ ॥

अर्थ ॥ माटे जेम सरोवरादिकनुंपाणी ते पाल वोंध्याविना रहेनही तथा जेम
 जीवविना काया नरहे तेम जेमुनिराजठे तेगीतार्थविना रहेनही. गीयठस्सविहारो ॥
 वीउंगीयठमीसिउंजणीउं ॥ इत्यादिवचनात् माटेजे गीतार्थविना जेटला कष्टकरे ते सर्व
 अज्ञानमां जळे अने जेअज्ञान तेमिथ्यात्वठे ते मायाके० कपटविना होयनही ॥ १९ ॥

अंधप्रतेंजेमनिर्मललोचन ॥ मारगमांवेईजायरे ॥ तेमगीता
 रथमूरखमुनिने ॥ दृढआलंबनथायरे ॥ श्रीजिन० ॥ २० ॥

अर्थ ॥ वली दृष्टांत कहेठे जेम आंधलाने निर्मलआंखनो धणी ते कांटा प्रमुखें
 रहित एहवा उत्तममार्गे लेशजशने स्थानकें पोहोचाने तेम गीतार्थ जेठे ते जो कदा-
 चित् मूर्खमुनि होयतो तेने पण दृढके० जवरदस्तआधारचूतथायठे ॥ २० ॥

समज्ञाषीगीतारथनाणी ॥ आगममांहेलदियेरे ॥ आतमअरथी
 शुभमतिसज्जन ॥ कहोतेविणकेमरहियेरे ॥ श्रीजिन० ॥ २१ ॥

अर्थ ॥ वली समज्ञाषीके० स्याद्वादवचनना ज्ञाषीहोय अथवा समज्ञाषीके० गरी-

बने तथा मातबरने रागद्वेषरहितपणे देशना आपे तथा गीतार्थ होय नाणीके० स-
म्यगूझानीहोय आगममांहेथी एहवा गीतार्थ लहियेंके० पामीयेंतैये वली आतमअ-
रथीके० पोतानुं आत्मस्वरूप साधवाने उजमाळथया तथा शुजमतिके० जलीमतिना
धणी एटले जेमांकुमति कदाग्रहहोयनही वली सज्जनके० उत्तमगुणवंत जलीशिखा-
मणना आपनारा एहवा गीतार्थविना इहां सर्वपदसंबोधने बोलावीयें हे आत्मार्थि
हेसुजमति हेसज्जन तमे कहोके ते एहवा गुरुगीतार्थ पुरुषविना केम रहीयें
के० शीरीतेरहीशकीयें ॥ २१ ॥

लोचनआलंबनजिनशासन ॥ गीतारथमेढीरे ॥ तेविणमु
नीचढतीसंयमनी ॥ आरोहेकेमसेढीरे ॥ श्रीजिन० ॥ २२ ॥

अर्थ ॥ वली गीतार्थ ते ज्ञानरूप लोचनना आपनारा माटे गीतार्थने जिनशासन-
नेविषे लोचन कहियें तथा दुर्गतिनेविषे पडता प्राणीने आधार थाय माटे गीतार्थने
जिनशासननेविषे आलंबनकहीयें वली गीतार्थते मेढीबरावरठे एटले जे खेतर ख-
लाना वचमां स्तंजरोपीनेअन्नउपर फेरवेठे तेने मेढीकहीयें उपलक्षणथी स्तंजभूत
कहीयें जेहने आधारें घरमालप्रमुख रहेठे तथा यानकहीये जेहने आधारे महाअ-
टवीनो बिहामणोमार्ग होय तोपणपारपामीयें यतः मेढीआलंबणखंजं ॥ दिठि जा-
णंसुउत्तमं ॥ गीयठंगुरुगुणाइणं ॥ सम्मंजाणसुगोयमा ॥ १ ॥ माटेते गीतार्थविना मु-
निराज ते संयमनी सेढीके०श्रेणी केम आरोहे एटलेकेमचढे अने उत्तरोत्तर शुजाध्य-
वसायें केमवधे एसंयमश्रेणीनो अधिकारते संयमश्रेणीनुंस्तवन अमारागुरुश्रीउत्तमवि-
जयजीकृतठे तेथी विस्तारेंजाणवुं तथापंचसंग्रहथीजाणवुं. ॥ २२ ॥

गीतारथनेमारगपूढी ॥ ठांडीजेंउन्मादोरे ॥ पाळेकिरिया

तेतुजजक्ति ॥ पामैजगजशवादोरे ॥ श्रीजिन० ॥ २३ ॥

अर्थ ॥ तेगीतार्थने मार्ग पूढीने उन्माद जेस्वेढाचारीनुं मदोन्मत्तपणुं तेठांडवुं एरीते
तमारीआणासहितचाळे तेजतमारीजक्तिजाणवी तेतमारीजक्तिकरीने जे क्रिया पाळे ए-
टले एजावके तमारीएआज्ञाठे जेज्ञानसहित क्रियापाळे तेप्राणीजगतनेविषे जशवादपामे
॥ ढालठठी ॥

॥ रासुडानीदेशी अथवा हितशिक्षाढत्रीशीनीदेशी ॥

प्रथमज्ञाननेपठेंअहिंसा ॥ दसवैकालिकसाखिरे ॥ ज्ञानवंतते
कारणजजियें ॥ तुजआणामनराखिरे ॥ सादेवसुणजोरे ॥ १ ॥

अर्थ ॥ हवे आगली ढालमां ज्ञानसहितक्रियाकरता संयमश्रेणीआरोहे एमकछुं तेमांज्ञानपूर्वकक्रियाकरे तो लेखेठे माटे आढालमांज्ञानवर्णवेठे जेप्रथमज्ञान होयतो पढी अहिंसाके०दयापत्नीशकेठे एमश्रीदशवैकालिकसूत्रमां कछुंठे यतः पढमंनाणंतउ-दया एवंचिष्ठइसवसंजए तेकारणेज्ञानवंतने जजीयेंके०सेवीयें पणहेपरमेश्वर तमारी आज्ञा ते मनराखिके०चित्तमांराखीने एटलेएजावजे ज्ञानवंतने जजीयें पण साध्यमां एमराखीयेंजे ज्ञानक्रियाज्यांमोक्षः नाणक्रियाहिमुस्कोइतिज्ञाप्यवचनात् माटे स्याद्वा-ददृष्टीयें ज्ञाननीसेवाकरीयें हेसाहेबसुणजोके०सांजलजो पेरसांजलजो अन्यथा पर-मेश्वर केवलज्ञानीठे तेतो सर्व जगतना जाव देखीरह्याठे तेहनेशुंसांजलवुंठे पणजक्तिवंत प्राणीउपचारेकहेठे के हे साहेब सांजलजो ॥१॥

द्रव्यखेत्रनेकालनजाणे ॥ जावपुरुषपडिसेवरे ॥ नविउ
त्सर्गलहेअपवादह ॥ अगीतारथनितमेवरे ॥ सा० ॥ १ ॥

अर्थ ॥ वलीजे अगीतार्थठे ते १ द्रव्यनजाणे २ क्षेत्र नजाणे ३ कालनजाणे अने ४ जावपण नजाणे तथा ५ योग्यठेके अयोग्यठे एहवा पुरुषने पण नजाणे तथा ६ पडिसेवके० पापनीसेवनाने नजाणे जे एणेश्वरशें पापकछुं अथवा एणेरवशें पापकछुं तेअगीतार्थ नजाणे वली ७ ठतिशक्तियें जेमसिद्धांतमां मार्गकह्यो तेमज करवुं तेहनेउत्सर्गमार्गकहीयें तेपण नजाणे तथा णरोगादिक कारणे अद्वय दोषसेवे ते अपवादमार्गनेपण नजाणे ए (८) वातो नितमेवके०निरंतरपणे जेअगीतार्थठे तेनजाणे यतः उपदेशमालायां ॥ दवंखि-त्तंकाळं ॥ जावंपुरीसपडिसेवणाउंय ॥ नवि जाणईअगीउ ॥ स्तग्गववाइयंतंचेव ॥ १ ॥ २ ॥

सचित्तअचित्तमिश्रनवीजाणे ॥ कदपअकदपविचाररे ॥ योग्य
नजाणेनिजनिजठामें ॥ द्रव्ययथास्थितसाररे ॥ सा० ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ हवेप्रथमगाथाविस्तारतां एहिज द्वारमांप्रथम द्रव्यद्वार कहेठे तेमांद्रव्यश्री अगीतार्थ शुं नजाणे तेकहेठे सचित्तवस्तु तथा अचित्तवस्तु तथामिश्रवस्तुने जाणे नही वलीकदपनीखवरनपडे जे आवस्तुकदपेठे वानथी कदपति अकदपठे तेविचार अ-गीतार्थ नजाणे वलीयोग्यतानी खवरनपडे निजनिजठामेके०पोतपोताने स्थानकें यो-ग्यता नजाणे जे आबालने योग्य के ग्लाननेयोग्य इत्यादिक नजाणे एरीतें यथास्थि-तके०जेद्रव्य जेमहोयतेबीजरीते तेहनी अगीतार्थनेखवरनपडेनही यथास्थितद्रव्य के-वुंठे सारके०प्रधानठे यष्टुक्तं ॥ जहृष्ठियदवंनयाणइ ॥ सचित्ताचित्त मीसगंचेव ॥ क-प्पाकप्पंचतहा ॥ जोगंगवाजस्सजंहोई ॥ १ ॥ इत्युपदेशमालायां ॥ ३ ॥

खेत्रनजाणेतेहयथास्थित ॥ जनपदअध्वविशेषरे ॥ सुजि
हृज्जिह्वकल्पनजाणे ॥ कालविचारअशेषरे ॥ सा० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ हवेक्षेत्रद्वार कहेवेअगीतार्थ यथास्थितके० जेवुंक्षेत्रहोय तेहवुंक्षेत्रनसमजे
के आज्ञकक्षेत्रवे के अज्ञकक्षेत्रे इति तथा जनपदके०लोकेव्याप्त देशनेविषे विहार
करतां आवीविधियें करवुं अथवा मगधादिकदेशें आवीविधियेंकरवुं इत्यादिक नजाणे
वलीअध्वविशेषके०दूरदेशेअटवीप्रमुखें आवीरीते विहारकरवो इत्यादिक वातो अगी-
तार्थ नजाणे हवेकालद्वारकहेवे जे सुजिह्वमां कल्पनजाणेके० योग्यनजाणे एटवे सुजि-
ह्वमां आरीतेविरचवुं वलीहृज्जिह्वमां पणकल्पके० योग्यनजाणे जेहृज्जिह्वमांआवीवस्तु
होय तोज लेवाय इत्यादिक वातो कालना विचारनीते अशेषके०समस्तप्रकारें
अगीतार्थ नजाणे इतिचावः यतः जहृष्ठियंखित्तंनजाणई ॥ अज्ञाणेजणवण्यजंजणीयं ॥
कालंपियनविजणइ ॥ सुजिह्वकल्पनजंजणीयं ॥ १ ॥ इत्युपदेशमालायां ॥ ४ ॥

जावहिष्ठगिलाणनजाणे ॥ गाढअगाढकल्परे ॥ खमतो
अखमतोजननलहे ॥ वस्तुअवस्तुअनल्परे ॥ सा० ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ हवेजावद्वारकहेवे जे जावके०जावना विचारनेविषे हिष्ठके०निरोगीने तथा
गिलाणके०रोगाक्रांतने नजाणे एटवे निरोगीने आदेवुं तथा रोगीने आवस्तुदेवी ते
वातो अगीतार्थनजाणे अने गाढकल्पके०आकरेकारणेंआरीतें करवुं तथा अगाढक-
ल्पके०स्वजावेसेहेजरीतेंतो आप्रमाणे वर्तवुं एअगीतार्थनजाणे हवेपुरुषद्वार कहेवे
खमतोके० आपुरुषसामर्थ्यवानशरीरें कठोरवेमाटेखमी शकशे तथाअखमतोके० आ-
पुरुषनुं सुकुमारशरीरवे ते नहीखमीशके एहवा जनके०प्राणीने ते अगीतार्थ ओल-
खेनही वली वस्तुके०आचार्यादिक अवस्तुके०सामान्यसाधुने ते अगीतार्थ नओलखे
जेपदस्थनेआमघटे तथा सामान्यनेआमघटे माटे अनल्पके०इत्यादिकबहुप्रकार ते न
जाणे यतः जावेहिष्ठगिलाणं ॥ नविजाणइगाढगाढकल्पं च ॥ सहस्रसहस्रपुरिसवहु ॥
बहुमवहुचनविजाणइ ॥ १ ॥ इत्युपदेशमालायां ॥ ५ ॥

जेआकुट्टीप्रमादेदपें ॥ पडिसेवावलिकल्परे ॥ नविजाणे
तेतासयथास्थित ॥ पायचित्तविकल्परे ॥ सा० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ हवे प्रतिसेवानामेंद्वार कहेवे जे निषेधआचरण तेहने प्रतिसेवा कहीयें
तेहना चारप्रकारवे तेमां प्रथम आकुट्टीके०जाणीने पापसेववुं तेपण कारणविना सेववुं
बीजो कंदर्पादिकने वशयका जेपापसेवे तेप्रमाद कहियें बीजो धावनवलनादिके

करीजे पापदायुं तेदर्पकहीयें चोथो आगमोक्तकारणेकरीनिषेधाचरण कखुं तेकटप
कहीयें एचारेजेद पडिसेवाना जाणवा ॥ यतः पडिसेवणाचउद्धा ॥ आउट्टिपमायद-
प्पकप्पेसु ॥ नविजाणइअग्गिउ ॥ पठित्तंचेवजंतव ॥ १ ॥ इत्युपदेशमादायांतद्वद्वण-
गाथा आउट्टिआउविच्चा ॥ दप्पोपुणहोइवग्गणाईउ ॥ कंदप्पाइयपमाउ ॥ कप्पोपुणका-
रणेअणिउ ॥ १ ॥ इत्याचारांगवृत्तौ एगाथानोअर्थकहेठे आउट्टि तेजाणीनेपापकवुं
दर्पतेधावनवलनादिक सोत्कर्षपणेंनिपजे कंदर्पते प्रमादवशें जाणवुं अने जे ज्ञाना-
दिकने आलंबनहेतेआचरवुंतेकारणे जाणवुं एचारप्रकारनुं जेपाप तेपापनुं यथास्थि-
तकेअजेहने जेवुंघटे तेवुं प्रायश्चित्तनुं विकटप जे आ प्रायश्चित्तवादाने आवुं तपदेवुं इ-
त्यादिक वातो ते अगीतार्थ नजाणे ॥ ६ ॥

नयणरहितजेमअनिपुणदेशें ॥ पंथनछजेमसत्थरे ॥ जा
णेहुंगामेपोंचावुं ॥ पणनहीतेहसमत्थरे ॥ सा० ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ जेम कोइकनयणरहितकेअंधपुरुषहोय अनेवली अनिपुणदेशेंकेमार्गनो
अजाणठे ते अंधपुरुष एवामार्गनेविषे पंथनछजेमसठके जेममार्गमां कोइकसाथनष्ट
एटलेचूलोपड्योहोय ते साथने आंधलोजाणे जेहुं ठेकाणे पोंचाहुं पणपोचाडवाने स-
मर्थनथाय यतः जहनामकोपुरिसो ॥ नयणविहुणोअदेसकुलोय ॥ कंताराडवित्रीमे ॥
मग्गयणठससठस्स ॥ १ ॥ इठइयदेसियवं ॥ किंसोउसम्महुउदेसियतस्स ॥ दुग्गईय-
याणंतो ॥ नयणविहुणोकहंदेसे ॥ २ ॥ ७ ॥

अगीतार्थतेमजाणेगरवें ॥ हुंचलवुंसविगठरे ॥ पणतस
पासेगुणगणग्रासे ॥ होईगलागलमठरे ॥ सा० ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ तेपूर्वोक्तअंधपुरुषनीरीतें अगीतार्थ पण तेमगर्वेंकेअहंकारेकरी एम जाणजे
हुं वधोगठचलावुंहुं पण तेनीपासे रहेताथकां गुणगणके गुणनाजेसमूह ते ग्रासेके
वसाइजाय एटलें अगीतार्थने संगें गुणनो नाशथाय यतः एवमगीयठोविहु ॥ जिण-
वयणयईवचकुपरिहीणो ॥ दवाइअयाणंतो ॥ उस्सग्गववाइयंचेव ॥ १ ॥ कहसोजयउ-
अगीउ ॥ कहवाकुणजअगीयनिस्साए ॥ कहवाकरेउगठं ॥ सवालवुट्ठाउलंसोउ ॥ २ ॥
इत्युपदेशमादायां अगीतार्थने पासे वसतां मठगलागलथायकेमोहोटासठ नानाम-
नेगलीजाय एम धींगामस्तिनी वातथाय पणमार्गनीरीतनरहे ॥ ८ ॥

पठित्तेअतिमात्रदिएजे ॥ अपठित्तेपठित्तरे ॥ आसाय
णतससूत्रेवोली ॥ आसायणमिठत्तरे ॥ सा० ॥ ९ ॥

अर्थ ॥ वली अगीतार्थहोय तेवगरसमजणे पष्ठित्तेके० प्रायश्चित्त जेटळुं आवेते करतां उलटो अतिमात्रके० अधिकुं दिण्के० आपे अने जेहने अपष्ठित्तेके० प्रायश्चित्त नआवतुं होय तेहने पष्ठित्तेके० प्रायश्चित्त आपे एटलेथोडा प्रायश्चित्तवालाने घणुं आपे अने मूलगुंजेने प्रायश्चित्तलागतुं जनहोय तेने कदेशे जे तमने प्रायश्चित्त लाग्युं इत्यादिक असमंजसकरे एम करनारने सूत्रनेविषे आसायणबोलीके० जिनाझानीविराधनाकरी माटे विराधक कह्योठे अनेआसायणके० जिनाझानीविराधना तेहिज मिष्ठत्तेके० मिथ्यात्व जाणवुं तथा तेमिथ्यात्वनिमित्तिउं संसार वधारे यतः सुत्तेयश्मंज्रणियं ॥ अपष्ठित्तेयदेऽपष्ठित्तं ॥ पष्ठितेअश्मत्तं ॥ आसायणतस्समहृडं ॥ १॥ आसायणमिष्ठत्तं ॥ आसायणवज्जणायसम्मत्तं ॥ आसायणानिमित्तं ॥ कुवईदीहं च संसारं ॥ १॥ इत्युपदेशमालायां ॥ १॥

तवसीअबहुश्रुतविचरंतो ॥ करीदोषनीश्रेणिरे ॥ नवि

जाणेतकारणतेहने ॥ केमवाधेगुणश्रेणिरे ॥ सा० ॥ १० ॥

अर्थ ॥ तवसीके० तपश्चर्याकरतो तथा अबहुश्रुतके० अगीताथथको विचरंतोके० विहारकरतोथको करीदोषनीश्रेणिके० अनेकदोषनी श्रेणीनेकरतो एटले अनेक अपराधपद करतोथको पण नविजाणेके० नजाणे एटले पोताना दोषनी पोताने खबर न पडे तेकारणके० ते हेतुयें तेअगीतार्थ कष्ट करताने गुण श्रेणीनीवृद्धि केमथाय अर्थात् न थाय तेटलीज रहे यडुक्तं अबहुस्सउतवस्सी ॥ विहरिउंकामोअ जाणिउणपहं ॥ अवराहपयसयाइ ॥ काऊणोविज्जोनयाणेइ ॥ १॥ देसियराइयसोहि ॥ वयाइयारेउजोनयाणेइ ॥ अविमुद्धस्सनवहुई ॥ गुणसेढीतत्तिआठाइ ॥ १॥ इत्युपदेशमालायां ॥ १० ॥

मार्गमात्रजाणेजेमपंथी ॥ अलहीतासविसेसरे ॥ लिंगा

चारमात्रतेजाणे ॥ पामेमूढकलेशरे ॥ सा० ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ जेम कोइक पंथीहोय तेहने कोइमाह्योपुरुष मार्ग बतावे तोपण विशेष मार्गनी तेने खबरनपडे केमके पोतेडाह्योनथी माटे डाबोजमणो मार्गजेमन जाणे एकसामान्यप्रकारें मार्गमात्रजाणे तासके० तेमार्गनीमाबीजमणी बाजु तेअलहीके० अजाणतो क्लेशपामे तेमज लिंगके० साधुवेष ने आचारके० साधुनी क्रिया ते लिंगाचारमात्र जाणे एटलेमात्र एकसूत्रनाज अक्षरमान्यकरी क्रियादिक करतो पण मार्गनेअजाणतो एहबोजे मूढके० मूर्ख अगीतार्थ तेक्लेशनेपामे संसार वधारे. यतः जहदायंमिविपहे ॥ तस्सविसेसेपहस्सयाणंतो ॥ पहिउंकिविस्सइच्चिय ॥ तह लिंगायारसुअमित्तो ॥ १॥ इत्युपदेशमालायां ॥ ११ ॥

जेदलह्याविणनानापरिणति ॥ मुनीमननीगतबोधरे ॥ खिण

राताखिणताताथाता ॥ अंतेंउपाईविरोधरे ॥ सा० ॥ १२ ॥

અર્થ ॥ ગતબોધકેગયુંતે બોધજ્ઞાન જેથકી એટલે મૂર્ખ જેહોયતે મુનીશ્વરોના મનની નાનાપરિણતિકેવિચિત્રપ્રકારની પરિણતિઁના જે જ્ઞેદકેપ્રકાર તે લહ્યાવિણકેજાણ્યાવિના એટલેજેમૂર્ખમુનિઁહોયતે વીજામુનિઁની વિચિત્રપરિણતિ અજાણતાથકા ક્ષણેકમાં રાતાથાય એટલે અંતઃકરણમાં ક્રોધદીપ્તથાય તથા ક્ષણેકમાં તાતા થાય એટલે બાહ્યપણે ક્રોધદીપ્ત થાય એવા મૂર્ખોને એમથાતાંથકાં અથવારાતાકેપરાગીથાય પરસ્પરેં ક્રીડાકરે તથા તાતાકેપતપીજાય કષાયમયીથઈજાય અને અંતેકેવ ઠેવટે વિરોધને ઉપાઈકેવઉપજાવે એટલે તેમૂર્ખ માંહોમાંહે વઢીમરે, પણસમાધિ નઉપજાવે॥૧૨॥

પથ્થરસમપામરઆદરતાં ॥ મણિસમબુધજનગોમિરે ॥ જ્ઞેદ
લહ્યાવિણઆગમથિતિનો ॥ તેપામેંવહુખોડિરે ॥ સા૦ ॥ ૧૩ ॥

અર્થ ॥ મણિરત્નસમાન જેબુધજનકેવપંડિતલોક તેહને ઠાંડીને પથ્થરસમકેવ પથ્થરા સમાન જે પામરકેવમૂર્ખજન તેહનેજ આદરતાંકેવઅંગીકારકરે તેપ્રાણી તે મૂર્ખપાસેરહેતાથકાં આગમનીજે ઉત્સર્ગ અપવાદાદિરૂપ થિતિકેવમર્યાદા તેનો જ્ઞેદકેવપ્રકાર તે અણલેહતાથકા તેઆદરનારાપુરુષ ઘણી ખોડપામે એટલેસંયમરૂપશરીર આંખું ન રહે જરૂરખંડિતથાય ઇતિજાવઃ ॥ ૧૩ ॥

જ્ઞાનઞ્ચક્તિજાંજીઅણલહેતાં ॥ જ્ઞાનતણોઉપચારે ॥ આરા
સારેંમારગલોપે ॥ ચરણકરણનોસારે ॥ સા૦ ॥ ૧૪ ॥

અર્થ ॥ એવા જે મૂર્ખહોયતે જ્ઞાનની ઞ્ચક્તિનેતો જાંજે એટલેખંન્નિતકરે તથા અણલહેતાકેવઅણઆરાધતા જ્ઞાનતણોકેવજ્ઞાનનોજે ઉપચારકેવવિનય તેનેઅણજાણતા તે પ્રાણી આરાસારેકેવજેપાંચમોઆરો તેનેઅનુસારેં મારગલોપેકેવજ્ઞલામાર્ગને લોપેઠે એટલે મૂર્ખનેઆદરતાં જ્ઞાનઞ્ચક્તિને જાંજતા જ્ઞાનનો ઉપચાર અણલહેતા જે પુરુષ હોય તેપાંચમા આરાપ્રમાણે ચારિત્રને પાલે કાંતો એકલાજઉત્સર્ગ માર્ગેં ચાલે અથવાકાલ દોષકાઢી ઉત્સર્ગમાર્ગવીલકુલ મૂકીજ દે, પણ સારકેવપ્રધાન એવોજે ચરણસિત્તરિ તથા કરણસિત્તરિનોમાર્ગતેનેપાંચમાઆરાને અનુસારે તેમૂર્ખ લોપેઠે ઈરીતેઅમનેજ્ઞાસ્યો તેરીતે લખ્યોઠે વલ્લીએગાથાનો અર્થ પંડિતલોકોને સુજેતેખરો ॥ ૧૪ ॥

ઉત્કર્ષિતેહનેદ્યેશિક્ષા ॥ ઉદાસીનજેસારે ॥ પરુષવચન
તેહનેતેવોલે ॥ અંગકહેઆચારે ॥ સા૦ ॥ ૧૫ ॥

અર્થ ॥ વલ્લી ઉત્કર્ષિકેવઉત્કૃષ્ટાચારિત્રિયાહોય તથા ઉદાસીનકેવેપરવાઈ હોય સારકેવઉત્તમહોય તેવા સાધુ જો તેઁને પ્રમાદસ્વલિતાદિકદેખી શિક્ષાઆપે તેવારેંતે જે

एकाकीगह्वरी निकड्या होय तेपाठो शिक्षा आपनारसाधुने परुषवचनकेकठोरवचन कहे जेमुजने सर्व लोकमां केम तिरस्कार कस्यो मेंशुंमातुंकस्युं ठे बीजातो एरीते करे-जठे तोधिकारपको माराजीवितने इत्यादिकबोले. एमश्रीआचारांगमध्ये कस्युंठे तथाच त-त्पाठः॥ वयसाविण्णोचु ॥ इयाकुप्पंतिमाणवाउ ॥ णयमाणेयनवरे ॥ महयामोहेणमुचश॥१ इति एमवचनमात्रेंज गह्वनेठांकि एकदा रही अकार्य सेवे इतिज्ञावः ॥ १५ ॥

अमसरिखाहोजोतुमेजाणो ॥ नहीतोस्यातुमबोदरे ॥

एमजाषीजात्यादिकदूषण ॥ काढेतेहनिटोदरे ॥ सा० ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ पठी ते मूर्खमुनि शिक्षा आपनारने पाठा एवाजवाव आपे के जो अम सरिखा तमे होत तोजाणत एटलेएजावजे अमारे गोचरीपाणीप्रमुख लाववां पडे तेतमनेकरवुं प-डतुंहोयतो तमेजाणो नहीतो वेठा मोटाई करो एटलुंज तमारामांठे पणकांइ जखिवारनथी जोअमारी पेठे चावो तोतमेजे अमने शिक्षाआपोते खरी नहीतो तमारा बोलशा एटले तमारुं बोलवुं सर्व फोकटठे एमजाषीकेएम कहीने जात्यादिकना दूषणकाढे एटले एम कहेजे तमे हीणिजातिना उपज्यावो तमारुं कुलकेवुंठे इत्यादिक बोले तेहनिटो-लकेतेपुरुषने निटोदजाणवा पण ते सज्जनउत्तमपुरुषमां नगणाय ॥ १६ ॥

पासत्थादिकदूषणकाढी ॥ हिलेझानीतेहरे ॥ यथाठं

दताविण्णगुरुआणा ॥ नविजाणेनिजरेहरे ॥ सा० ॥ १७ ॥

अर्थ ॥ वढी ते मूर्खप्राणी शिखामणना आपनारने उलटा पासत्थादिक दूषण का-ढीने हिलेकेहिलनाकरे एटलेएम कहेजे तमारामां शा गुणठे तमे पासत्थाउसन्ना ठो एम कहीने झानीकेपंडितगीतार्थनी हिलनाकरे एवेपदनोएकठोअर्थठे एमविण्णगुरु आणाकेगुरुआज्ञा पाळ्याविना यथाठंदताकेआपठंदे आचरणकरवानी एवी जे नि-जकेपोतानी रेहाकेरेखाठे एटले हीणाआचरणनी मर्यादापोतानी ठे तेनी पोता-नेज नजाणेकेखबरनपडे एटले झानीना अठता दूषण काढे अने पोताना ठतादूषण होय ते ऊवेखे इतिज्ञावः ॥ १७ ॥

झानीथीतेमअलगारहेता ॥ हंसथकीजेमकाकरे ॥ जेदविन

यनावावनजाण्या ॥ नलहेतसपरिपाकरे ॥ सा० ॥ १८ ॥

अर्थ ॥ तेमाठे झानीकेजे गीतार्थ गुरुआदिक तेथकीअलगा रहेताथका केवा दे-खाय जेमराजहंसथकी कागडो जूदो देखाय तेवोतेसाधु देखाय तथा विनयना वा-

वनज्जेद शास्त्रमां कहाळे तथाहि १ अरिहंत २ सिद्ध ३ नागेंद्रचंद्रादिक तेकुल ४ कोटिकादिक ते गण ५ चतुर्विधसंघ ६ क्रियातेअस्तिवादरूप ७ खंत्यादिकधर्म ८ मत्यादिकज्ञान ९ मत्यादिकज्ञानवंत ते ज्ञानी १० आचार्य ११ स्थविर ते सिदातासाधुनेथिरकरे १२ उपाध्याय १३ केटलाकसाधुना समुदायनाअधिपतितेगणी ए तेरनो चारचारज्जेदेविनयकरवो १ अनाशातना तेजात्यादिक दूषणकाढीने हीलनानकरे २ ज्ञातेउचितउपचाररूप ३ बहुमानते अंतरप्रीतिप्रतिबंधरूप ४ वर्ष संज्वलनाते यश बोलवा एरीतेतेरनेचारेगुणतां बावनज्जेदथाय इतिप्रवचन सारोद्गारे पांसठमेद्गारे ए अधिकारजोजो उपलक्षणथी बावनकह्या तेमज ए१ ज्जेद समवायांगे तथा पिस्तालीस ज्जेद तथा दशज्जेद इत्यादिक अनेकज्जेद ग्रंथांतरथी जाणवा. तेसर्वज्जेदनुं शीखवुं तथा ते रीतेप्रवर्तवुं तेने परिपाक कहीयें तेपरिपाकने नवहेके०एकाकी साधुनपामे केमके एकाकीविहारकरनार कोनापासेथीशिखे तथा केनोविनयकरे ॥ इतिज्ञावः ॥ १७ ॥

सर्वउद्यमैपणतसबहुफल ॥ पडेकष्टअन्नाणरे ॥ सूत्रअ

जिन्नतणेअनुसारें ॥ उपदेशमालावाणिरे ॥ सा० ॥ १९ ॥

अर्थ ॥ सर्वक्रियाअनुष्ठाननोउद्यम तेनुंजे बहुफलके०घणुंफल स्वर्गादिक ते पडे-कष्टअन्नाणरेके०अज्ञानकष्टमांपडे एटलेनिर्ज्जरानथाय संसारपरित न थाय कोनेनथाय तेकहेठे जे अविवृतार्थ विशिष्टव्याख्यानरहित एहवुंजेसूत्र तेहनेअजिन्न सूत्रकहीयें तेअजिन्नसूत्रनेअनुसारें क्रियाप्रमुख अनुष्ठानकरे तेअज्ञानकष्टमांपडे इति योगः जे टीकाप्रमुखविनाविशेषप्रतिपत्तिकेम थाय? अन्यथाअनुयोगनुंकथननिरर्थकथाय एउपदेशमालानीवाणीठे. यदुक्तंतसूत्रे ॥ अपरिहियसुयणिहसस्स ॥ केवलमजिन्नसुत्तचारित्तस्स ॥ सवुज्जमेणविकयं ॥ अन्नाणतवेबहुपरुइ ॥ १ ॥ अर्थ ॥ अपरिहियके०नथी जाण्यो सुयणिहसस्सके०श्रुतरहस्यजेणे शेषंसुगमं ॥ १९ ॥

तेतोऽरुजुजावेएकाकी ॥ चालेतेहनेजुत्तरे ॥ वाम्यकुवा

सनजेअकुवासन ॥ देशाराधकजुत्तरे ॥ सा० ॥ २० ॥

अर्थ ॥ हवे ज्ञानीथी अलगा क्यारे थवुं तथा शा कारणे एकाकी रहेवुंपडे ते असिवादिककारण घणांठे. यतः असिवेउमोयरिए ॥ रागजएह्वाजियउत्तमठेय ॥ फिडियगिलाणेअइसे ॥ सदेवयाविवआयरिए ॥ १ ॥ एमकारणोनाअर्थविस्तारेंलख्याठे पण अहींलखतांग्रंथबधे माटेलेखतानथी पणएक अशिवकारणलेखीयेंठैयें जे साधु बारवर्ष आगलथी ज्ञानादिक अतिशयेंकरी खबरराखे जेअमुकवर्षेअशिवथशे अने कदाचित

वारवर्ष अगाउ उपयोगनरह्यो होयतो झ्यारे, ते नही तो दशवर्ष अगाउ, एमयावत्
एकवर्षअगाउपण उपयोगराखे. तेपणउपयोगनरह्योहोयतो ज्यारें अशिवजाणेतेंवारे
साधुत्यांथीविहारकरे तेमांकोश्क ग्लानसाधु होय तेविहारकरीशकेनही तेवारे एवाका-
रणेएकला ज्ञानीविना पणहोय तेमांपण १ साधुजडक अने गृहस्थप्रांत २ तथा साधु
प्रांतअनेगृहस्थजडक ३ तथासाधुजडकअनेगृहस्थपणजडक ४ तथासाधुप्रांतअनेगृ-
हस्थपणप्रांत एमचोचंगीथाय इत्यादिकसर्वउधनिर्युक्तिमांविस्तारठे तेजोजो ह्वेश्रद्ध-
रार्थलखेठे जेसाधुरुजुजावेके० जडकथकां पूर्वोक्तरीते एकाकीचालेके० रह्याहोय तेहने
जुत्तके० कोश्कपूर्वोक्तरीते एकाकीपणुंयुक्तठे पणअन्यथानही इतिज्ञावः वलीवेप्रकार
नाघटचाळ्याठे एकजावित अने बीजोअजावित तेमांअजावितते नवाघट अनेजावितना
वेजेद एकशुजडव्येंजावित बीजाअशुजडव्येंजावित तेवलीएकेकनावेवेजेद एकवाम्य
बीजो अवाम्य. जेवाम्यतेवासनाटाळीशकीयें अने जे अवाम्यतेवासनाटाळीनशकीयें ते-
मांकुवासनावमवायोग्यहोयतेरुजाजाणवा एवाम्यकुवासन एटलापदनांअर्थथयो अने जे
अकुवासनाके०कुवासनायेंवास्याजनथी एवानवा घटके०घडाठे तेपणरुडा एमविशेषावश्य-
कमांठे अथवा वाम्य अवाम्य घटनीजावना नंदिसूत्रनी वृत्तिथी जाणवी. उक्तंचपयइहिं-
जदजावा ॥ कुवासणावासियाविनोडुठा ॥ उज्जुमइणोसुकंखा ॥ तेदेसाराहगाउत्ता ॥१॥
एवादेशाराधकयुक्तहोयते पूर्वोक्तकारणेंएकाकीपणे गीतार्थविनारहे इतिज्ञावः ॥ २० ॥

अज्ञानीगुरुतणेनियोगें ॥ अथवाशुजपरिणामरे ॥ कम्म

पयमीसांखेसुदृष्टि ॥ कहियेंएहनोठामरे ॥ सा० ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ वली अज्ञानी अगीतार्थने गुरुतणेनियोगें आज्ञा परवशें थकां पण रुजु
मार्गेवर्त्ते ठे अथवा शुजपरिणामवंतठे गुणनो रुचीवंतठे तो कम्मपयडीनीसांखे तेने
सुदृष्टीवंत कहियें एनो स्थानक सम्यकदृष्टीगुणठाणो जाणवो ॥ २१ ॥ एगाथानो
अर्थ ज्ञानविमलसूरिना करेला टवा ऊपरथी लख्योठे ॥ २१ ॥

जेतोहठथीगुरुनेठांनि ॥ जग्नचरणपरिणामरे ॥ सर्वजय

मैपणतसनिश्चय ॥ कांश्नआवेठामरे ॥ सा० ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ जेतोके० जेवली जग्नचरणपरिणामके० जेहना चारित्रना परिणाम चांग्याठे
एहवोथको हठकदाग्रहथकी गुरुने ठांडीने सर्वप्रकारें निन्हवादिकनीपेठे उद्यमेंके०
कष्टउद्यमकरेठे पण तसके० तेना कष्टप्रमुखसर्व निश्चयकरीनेकोश्नआवेठामके० कांश्
लेखे नलागे यतः आणाए तवो आणाइ ॥ संजमोतहयदाणमाणाए ॥ आणारहिउध-
म्मो ॥ पलाजपुलुवपडिहाइ ॥ १ ॥ इतिसंबोधसित्तरीमध्येकहुंठे ॥ २२ ॥

आणारुचीविणचरणनिषेधे ॥ पंचाशकेंहरिजदरे ॥ व्यव
हारेंतोथोडुंलेखे ॥ जेहसकारेंसदरे ॥ सा० ॥ २३ ॥

अर्थ ॥ जेने परमेश्वरनी आझानीज रुचीठे तेतोचारित्रनेयोग्यठे पण एवीआझा रु-
चीविना चरणनिषेधेके० चारित्रनीनाकहीठे शामाटे जे आझारुचीनथी तोवीजोकष्टअ-
नुष्ठानकोनी आझायेंकरेठे यतः आणारुइस्सचरणं ॥ तपंगेजाणकिंनजगंगति ॥ आणंच-
अइकंतो ॥ कस्साएसाकुणइसेसं॥१॥इति ते जेआझासहितकरेठे तेचारित्र अनेआझावि-
ना पंचाशकनेविषे हरिजद्रसूरिचारित्रने निषेधेठे व्यवहारेंतोके०शुरूसमाचारीसहीत
व्यवहारपावेलो पोतानी शक्तिप्रमाणें थोडुंकरे तोपण लेखामांठे एटले आझासहित थो-
डुंकरे तेलेखेठेशामाटे जेथोडुंपणअनुष्ठानते सकारेंके०सत्यकरे अने सदके० शब्दते आग-
मकहियें केमके चारप्रमाण कहांठे तेमां आगमप्रमाणने शब्दप्रमाणकरी बोलाव्युंठे माटे
आगम सत्कारेतोथोडो व्यवहार पण प्रमाणठे अनेवीजुघणुंकष्ट तेनिष्फलठे ॥ २३ ॥

शिष्यकहेजोगुरुअझानी ॥ नजतांगुणनिधिजाणीरे ॥ जोसु
वासनातोकित्यजतां ॥ तेनेअवगुणजाणीरे ॥ सा० ॥ २४ ॥

अर्थ ॥ हवेइहांशिष्यकहेठे के जोगुरुअझानीठे तोपणतेहने नजतांके० सेवतांअ-
कांगुणनिधिजाणवो जोसुवासनाठे तोकेवाप्रकारे तेहने अवगुणीजाणीनेत्यजीयें ॥२४॥
एगाथानोअर्थ ज्ञानविमलसूरिना टवामांथी लख्योठे ॥

गुरुबोलेशुनवासनकहियें ॥ पन्नवणिजसुजावरे ॥ तेआ
यत्तपणेठेआयें ॥ जशमनेनडकजावरे ॥ सा० ॥ २५ ॥

अर्थ ॥ गुरु कहे हे शिष्य जे शुनवासना ते पन्नवणिज्जा स्वजावठे एटले जे सम-
जाव्योसमजे एवो जेनो स्वजावठे तो एवोजेहोय तेतो आयेंके० प्रथम गुरुने आयत्त
पणेके० वशवर्तियें होय वली जशमनेके० जेहना मननेविषे नडकजावठे ते शिष्य
आझारुची जाणीयें ॥ २५ ॥ एगाथानोअर्थ ज्ञानविमलसूरिनाटबाजपरथी लख्योठे ॥

सूधुंमानीसूधुंथातां ॥ चउजंगीआचाररे ॥ गुरुकहणेंते
हमांफलजाणी ॥ लहीयेंसुजशअपाररे ॥ सा० ॥ २६ ॥

अर्थ ॥ एक सूधुंमाने अने सूधुंकरे, बीजो सूधुंमाने अने असूधुंकरे, त्रीजो असू-
धुंमाने अने असूधुंकरे, चोथो असूधुंमाने अने सूधुंकरे इत्यादिक शब्दें चउजंगी
आचारांगादिक सूत्रमां कहीठे तेमांअशुरूनावेजांगा त्याज्यठे अने शुरूनावेजांगा ते

ग्राह्यते ते जांगामां फलहोय एम जाणीने गुरुसेवामां रहींयें तो अपारके० घणोसु-
जश लहीयें ॥ २६ ॥ एगाथानो अर्थ ज्ञानविमलसूरिनाटवाऊपरशीलख्योढे ॥

॥ ढाल सातमी ॥

॥ राजगीतानीदेशी अथवा सुरतिमहिनानी ॥

कोइकहेगुरुगढगीतारथसारथशु० ॥ मानुपणनविदि
सेजोतांकोईविबु० ॥ निपुणसहायविनाकह्योसूत्रेंएक
विहार ॥ तेदथीएकाकीरहेतांनहीदोषलगार ॥ १ ॥

अर्थ ॥ पूर्वढालमां गीतार्थ वर्णव्या हवे एवा गीतार्थ गुरुपासे वसवुं ते आ ढा-
लमांकहेढे कोइक आगमना रहस्यने अजाणतोथको आगमनुंशरणकरी बोलेढे जे
गुरुके० गुरुआदिक गढके० सुविहितनोसमुदाय वली गीतार्थनो सारथके० समुदाय
संघसार्थौतुदेहिनां इतिसामान्यकांडवचनात् एवा शुद्धके० पवित्र ते गुरु,गढ,गीतार्थ
सर्वने मानुके० अंगीकारकरुं पण ते जोतांथका कोइविबुद्धके० कोइमाह्यापंडित
नविदिसेके० देखातानथी अमारी नजरमां कोइ आवतानथी निपुणसहायके० डाह्या-
नीसखाइनमले तोतेविना सूत्रेंके० उत्तराध्ययनसूत्रनेविषे कहुंढे जे एकविहारके०
एकदाविहारकरीयें उक्तंचकाव्ये ॥ नवालजिज्ञानिउणंसहाय ॥ गुणाहियंवागुणउंस-
मंवा ॥ इकोविपावाइविवज्जयंतो ॥ विहरिज्जकामेसुअसज्जमाणो ॥ १ ॥ एम तेसूत्रमां
एकाकीविहारनी आझाढे माटे एकाकीरहेतांथकांलगारदोषनथी ॥ १ ॥

अणदेखंताआपमांतेसविगुणनोयोग ॥ किमजाणेपरमां

व्रतगुणनोमूलवियोग ॥ वेददोषतांईनवीकह्याप्रवचनेसु

निहुःशील ॥ दोषलवेंपणधिरपरिणामीवकुसकुशील ॥१॥

अर्थ ॥ हवे तेने उत्तर आपेढे जे एमकहेढे तेप्राणी आपमांके० पोतामां सर्व गुणनो
योगके० संयोगने अणदेखतोथको एटले एजावजे पोते सर्वगुणीतो थयोनथी तो पोते
दोषवंतथको केवीरीते परमांके० बीजामां व्रतगुणनोमूलवियोगके० व्रतनो गुण मूलथी
नथी एमशीरीतेंजाणुं केमके गुरुआदिकमांतो कांइक गुण हशेज तोदोषनोलेख देखीने
गुरुने मूकाय नही गाथा ॥ इयजावियपरिमन्ना ॥ मझ्झानियगुरुनमुंचंति ॥ सबगुणसं-
पुर्ण ॥ अप्पाणंमिविअपिहंता ॥ १ ॥ इतिधर्मरत्नप्रकरणे तथा वेददोषतांइके०दसप्र-
कारना प्रायश्चित्तमां सातमो वेददोषलागे तिहां लगें प्रवचनेके०सिद्धांतनेविषे मुनिने
हुःशीलके०कुशीलिया हीणानथीकह्या यतः ठेयस्सजावदाणं ॥ तायंमेंगंपिनोअइकमइ॥

एगंअइक्रमंतो ॥ अइक्रमेपंचमूलेणं ॥ १ ॥ इतिवचनात् अने थोमो दोष देखीने गुरुने नही आदरे तो सर्वनो त्यागकरवो पडशे तेकहेठे. जे पांचप्रकारना निग्रंथ अने चउदप्रकारनी अच्यंतरगंठी तथा नवप्रकारनी बाह्यगंठी तेथी मूकाणा ते निग्रंथ कहीयें यतः गंठोमिष्ठत्ताई ॥ घणाईउअंतरोयववश्चोय ॥ डुविहाउतउजे ॥ निगंगंठंति-तेहुंतिनिगंगंथा ॥१॥ मिष्ठंतवेयतियं ॥ हासाइठक्यंचनायवं ॥ कोहोईणचउकं ॥ चउदसअङ्गितरागंथी ॥ २ ॥ धणधन्नखित्तकुवयं ॥ वहु डुपय कणय रूप चउचरणा ॥ नववाहिरयागंथी ॥ एवंतेहुंतिपुणपंच ॥३॥ सुगमं नवरं चउचरणाकेचतुष्पदइति १ पुलाग २ वकुस ३ कुशील ४ निग्रंथ ५ सनातक एनांलक्षण जगवतिसूत्रना शतक २५ में उद्देशेठेजोजो एपांच कह्या तेमां १ पुलाग २ निग्रंथ ३ सनातक एत्रणतो प्रतिसेवा रहित जाणवा अने वकुस तथा कुशील ए वेहुने प्रतिसेवाठे गाथा ॥ मूलुत्तरगुणविषया ॥ पडिसेवासेवएकुशिलोय ॥ उत्तरगुणेषुबहुसो ॥ सेसापकिसेवणारहिया ॥ ४ ॥ तेमांपणनिग्रंथ तथा सनातकतो श्रेणीविठेदगइ तेमांगया तथा पुलागलब्धिपणविठेदगइ तेमाटे एत्रण जंबुस्वामी साथे विठेदगयां तेहेतुयें वकुस तथा कुशील एवेहुथी तीर्थ चालेठे यतः निग्रंथ सिणयाणं ॥ पुलागसहियाणतिण्हुवेउं ॥ समणावसकुशीला ॥ जातिवतावहो हिंति ॥५॥ जेमाटेते ठठासातमा गुणठाणावंतहोय ते अंतरमुहूर्त्ते अवश्यपरावर्त्तथाय तेवारे ठेठेगुणठाणेआवे तिहांअवश्य प्रमत्तदोषनो लवमात्र देखीने गुरुनो त्याग केम थाय अने ते त्यागकरीशतो जगतमां आजनाकालेंनिर्दोषकोइ नहीलाजे तेमाटे लवमात्र दोषलागते पण वकुस तथा कुशील एवेहु जातिनामुनि ते थिरपरिणामी एटलेतेहना परिणाम अतिउन्मागें नथी चालता अथवा थिरपरिणामीकेएवेमुनि थिरपरिणामेठे एटले पंचमआरानाठेमालगे एहिजठे माटे न ठंकाए इतिजावः एहनोविस्तार धर्मरत्नग्रंथनीवृत्तिथीजाणवो ॥ २ ॥

ज्ञानादिकगुणपणगुरुवादिकमांहेजोय ॥ सर्वप्रकारें
निर्गुणनविआदरवोहोय ॥ तेगंडेगीतारथजेजाणेवि
धिसर्व ॥ ग्लानौषधदृष्टांतेमूढधरेमनगर्व ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ तेमाटे ज्ञानादिककेज्ञानदर्शनचारित्रमांहेलोहरकोइ उत्कृष्टगुण पण गुरु आदिकमां जोइयें पण सर्वप्रकारेंकेसर्वथानिर्गुणहोयतो न आदरीयें माटेजेगीतार्थ होय तथा जे प्राणी उत्सर्गअपवादप्रमुखनी सर्वविधि जाणता होयते ठांकेके गळने पण निर्गुण जाणीने ठांडे तेउपरदृष्टांत कहेठे ग्लानौषधकेजेमरोगीनेऔषध तेजिहां-लगें रोग तिहांलगें औषध तेमजिहांलगे अगीतार्थ तिहांलगें औषधसदृशगळ अने

ज्यारेनिरोगीसदृशगीतार्थ थयो त्यारे औषधरूपगह्वनुं कामनही तेमाटे मूढकेजेमू-
खंठे तेअहंकारमनमांधरीने गह्ववाहिरनिकलेठे इहांकोइबीजीरीते ए दृष्टांत जोडे ठे,
जेमग्लाननेऔषधआपे अनेआहारनआपे माटेरोगीनेठांड्योनकहेवाय पण सामो रोगी-
ने उपकारकस्यो कहेवाय तेमजगीतार्थगह्वठांडे तेठांड्योनकहीयें पणउलटोगह्वने उप-
कारकस्यो एमकहीयें यतः नाणाइगुणविउत्तं ॥ जोचयइगुरुगणंचगीयहो ॥ अणुकंपे-
इतमेवय ॥ आउरजेसज्जमिवत्तीए ॥ १ ॥ इतिवचनात् एवेव्याख्याठे माटेजेगीतार्थनी
दृष्टीमांठरे ते खरुं इतिज्ञावः ॥ ३ ॥

तेकारणगीतारथनेठेएकविहार ॥ अगीतार्थनेसर्व
प्रकारेंतेनहीसार ॥ पापवरजतोकामअसजतोआ
प्योजेह ॥ उत्तराध्ययनेगीतारथएकाकीतेह ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ तेकारणकेपूवेंकलुंतेकारणे गीतार्थनेज एकाकी विहारनी आझाठे यतः
गीयहोयविहारो ॥ वीउंगीयह्वनिस्सिउंजणिउं ॥ इत्तोतइयविहारो ॥ नाणुन्नाउंजिणं
देहिं ॥१॥ इतिआवश्यकनिर्युक्तौ अने अगीतारथके मूर्खने सर्वथा जे एकलो विहार
करवोते सारकेप्रधान नथी रुकोनथी इतिज्ञावः तथा पापनेवर्जतो कामने असज-
तो एटले कामक्रीडामां जे तत्परनही जांयोजेहकेउत्तराध्ययननामेंसिद्धांतमां जेजां-
प्योठे के गीतार्थहोयगुणीहोय तेएकाकीरहे तेकाव्यपूवेंलखुंठे “ नवालजिज्ञानिउणं
सहायं ” इत्यादिक विचारीजोजो ॥ ४ ॥

पापतणोपरिवर्जननेवलिकामअसंग ॥ अज्ञानीनेन
वीहुएतेनविजाणेजंग ॥ अज्ञानीशुंकरशेशुंलहशेशुं
पाप ॥ दशवैकालिकवयणेपंचाशकआलाप ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ जेएकाकी होयते पापनुंवर्जन केमकरे?वलीकामकेकंदर्पनासंगनो जेत्याग
करवो ते एकाकी मूर्खने केमहोय? माटे एविचार अज्ञानीने नहोय तेअज्ञानीने तेना
जांगानी खबरनपडे के आ अवसरे शुद्धजलेवुं के आअवसरे अशुद्धआहार होय
तोपणलइयें इत्यादि जांगानी खबरनपडे वली अज्ञानीपुरुषहशे तेजीवअजीवादिक
जाण्याविनाशुंकरशे एटलेसंयमानुष्ठानशुंकरशे तथा शुचपापकेपुण्य अने पाप ते प्रते
अज्ञानीशुंजाणशे ते दशवैकालिकवयणेकेदशवैकालकिसूत्रनावचनथकी यदुक्तं॥तत्र
अन्नाणीकिंकाहि किंवानाहीठेयपावगं इत्यादिचतुर्थाध्ययने तथा पंचाशकग्रंथमांपण
एवोज आलापकेआलावोठे एटले वचन ठे ॥ ५ ॥

एकविहारेदेखोआचारेंसंवाद ॥ बहुक्रोधादिकदूषण
वलीअज्ञानप्रमाद ॥ वलियविशेषेवास्योठेअव्यक्त
विहार ॥ पंखीपोतदृष्टांतेजाणोप्रवचनसार ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ वलीएकाकीविहारकरे तेहनो आचारेंके०आचारांगनेविषे संवादके०वचनठे तेकहेठे जे तेआचारांगनापांचमाअध्ययनना प्रथम उद्देशानेविषे देखोके०जुळ एकविहारीने बहुक्रोधआदिशब्दें मान प्रमुखपणलेवा. यथा ॥ इहमेगेसिंगचरिया जवति बहुकोहे बहुमाणे बहुमाणे बहुलोने बहुरते बहुनडे बहुसठे बहुसंकपे आसवसक्रीप-
लिउवठने एमांविषमपदनोअर्थलखियेथैयें बहुरतेके०बहुपाप बहुनडेके० नाटकियानी पेठे जोगनेअर्थें बहुवेषनाकरनारा तथा बहुसठेके०अनेक प्रकारेंशठ तथा बहुसंकटप उपजे आसवके०आश्रवजेहिंसाप्रमुख तेहनो सक्रिके०सक्त एटलेसंगी अने पलिउवठ-
नेके०पलितएटलेकमेंकरीअवबन्न एटले ढांकयोइति. वलीवीजादोषकहेठे अज्ञानप्रमा-
दथाय एटलेएजावजे एजआलावेपदठे उठियवादंपवयमाणे मामेकेइअदकु अन्नाण पमायदोसेणं इति उठियवादंपवयमाणेके०अमें संयमचारित्रमां उजमालथयाथैयें ए-
मवोलता मामेकेइअदकुके०आश्रवमांप्रवर्त्ततांथकांजाणेमुक्तनेकोइदेखतुंनथी एम अ-
न्नाणपमायदोसेणंके०अज्ञानप्रमाददोषे सहितप्रवर्त्ते तेनेवलीविशेपेंकरीने आचारांगमां अव्यक्तविहारवास्योठे अव्यक्तके०वयपणपूरीनही अनेश्रुतपणपूरंनही तेहनेअव्यक्त कहीयें आचारांगपंचमाध्ययननेउद्देशेचोथेकळुंठे यथा ॥ गामाणुगामं दुइअमाणस्स
दुज्जातं दुपरकं तंजवति अवियत्तस्सजिखुणो एहनोअर्थ ॥ गामाणुगामं दुइअमाणस्स के०एकगामथी बीजेगाम एकाकी निचरताने दुज्जातंके०दुष्टगमनठे अर्हन्नकमुनिनीपेठे
दुपरकंतंके०दुष्टपरआक्रांतठे शुद्धिजडनाईर्षावंतसिंहगुफावासिमुनिने जेमकोश्यायेंआ-
क्रम्या तेम सर्वमुनिने नहोय तेमाटे विशेषणकरेठे अवियत्तस्सजिखुणोके०अव्यक्तजिहु-
ने एटलेअव्यक्तजिहु बेप्रकारनाठे एकश्रुतअव्यक्त बीजोवयअव्यक्त जेआचारप्रकटप न
जण्याहोय अनेगळमार्ह्याहोय तेश्रुतअव्यक्तकहीयें तथागळथीनिकळ्या ते नवमांपूर्वनी
त्रीजीवस्तुनजण्याहोयतेगळनिरगतअव्यक्तकहीयें गळमां रह्याथका सोलवर्षनाथाय ति-
हांलगे वयअव्यक्त कहीयें अनेजे गळनिरगतते त्रीसवर्षनाथाय त्यांलगे वयअव्यक्तकही
येंइतिइहांचोजंगी ठे १ श्रुतअव्यक्त अने वयअव्यक्तहोय तेतोएकाकीविहारकरेज नही
केमके संयमात्म विराधनाथाय माटे नकरे २ श्रुतअव्यक्त अनेवयव्यक्त तेपणअगीतार्थ
माटे संयमात्मविराधनाथाय माटेतेमनेएकाकीविहार नकटपे ३ श्रुतव्यक्त अनेवयथीअ-
व्यक्त तेहनेपण नकटपे वालपणाथकीकुलिंगी तथागृहस्थने पराजवनुंस्थानकहोयते

माटे ४ श्रुतव्यक्ततथाव्यक्त तेहनेपणएकलमद्वप्रतिमाप्रमुखकारणें एकाकीपणेविच-
खानी आझा ठे पणकारणविना नही इत्यादिक बहुवातठे तेआचारांगवृत्तिथीजाणवी
एटलाजमाटे आस्तवननी मूलगाथामां विशेषपदमूक्युंठे माटे अव्यक्तने तोविशेषेंकरी
सर्वथावाख्यो तथाव्यक्तनेपणकारणविनावाख्योठे तोअव्यक्तनेवाख्योतेनुंशुंकहेवुं तेपं-
खीपोतदृष्टांतेंकरीजाणवुं जेमपंखीनो पोतकेण्बालक तेने पांखआवीनहोय अने उरु-
वाजाय तो बीजा ढंकप्रमुख जनावर तेने उपद्रवकरे तेम अव्यक्तअगीतार्थ बालक
होय तेहने परदर्शनी उपद्रवकरे जाणोप्रवचनसारकेण्ऐनागमनो सार जाणवो यतः
काव्यं जहादियापोयमंपस्कजायं ॥ सवासयापविउमणं मणागं ॥ तमचाश्यातरुणपम-
त्तजाइं ॥ ढंकाइअवत्तगमंहरेज्जा ॥ १ ॥ माटे जेमपंखीपोताना बालकने सूंना मूकता
नथी तेम मूर्खनेगीतार्थ एकलानमूके इतिजावः ॥ ६ ॥

एकाकिनेखीरिपुश्वानतणोउपघात ॥ जिह्मनिनविशु
धिमहाव्रतनोपणघात ॥ एकाकिसहंदपणेनविपामे
धर्म ॥ नविपामेपृष्ठादिकविणतेप्रवचनमर्म ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ जे एकाकीविहारकरे तेने खीनो तथा रिपुकेण्शत्रुनो अने श्वानकेण्कुतरानो
उपघातथाय तथा जिह्मा पण दोषसहित लीयेतो तेनेकोणनिषेधकरे माटे जिह्मानी
शुद्धि पण नरहे तथा महाव्रतनो पण अनुक्रमें घातथाय गाथा ॥ दुष्टपसुसाणसावय ॥
इत्तिजिस्काइदोसडुल्लिउं ॥ वयगाइधम्ममाइ ॥ तम्मारम्मोनएगागी ॥ १ ॥ इतिपिंडनि-
र्युक्तौ तथा एगाणियस्सदोसा ॥ इत्तिसाणेतहेवपणिणीएय ॥ जिस्कविसोहिमहवय ॥ त-
म्हासबिइज्जाएगमणं ॥ २ ॥ इतिधर्मरत्नवृत्तौ जेएकाकी विहारकरे तेस्वहंदपणेविचरे पो-
तानेमते ऊपज्युं ते खरुं पण गुरुआझानीअपेक्षा नरहे तेमाटेजे स्वमति कटपनावंत ते
धर्म नपामे यतः इक्कस्सकउधम्मो ॥ सहंदमइगईपयारस्स ॥ इत्युपदेशमालायां तथा जे
एकाकीहोयते पृष्ठाकेण्वांचनापृष्ठनादिकतेपण गुरुविनानपामे अने तेविना प्रवचनकेण
सिद्धांत तेनो मर्म जे रहस्यते केमपामे ॥ यतः ॥ कंतोसूत्तवागम ॥ पणिपुष्ठणचोयणा-
वइक्कस्स ॥ विणउवेयावच्चं ॥ आराहणावमरणंतें ॥ १ ॥ इत्युपदेशमालायां ॥ ७ ॥

सुमतिगुपतिपणनधरेएकाकीनिःशंक ॥ जावपराव
तेंआलंबनधरेसपंक ॥ जुदाजुदायाताथविरकटप
नोजेद ॥ मोलाएमनलोकनाथाएधर्मउजेद ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ सुमतिकेण्इर्यासमितिप्रमुखपांचसमिति तथामनादित्रणगुप्ति तेपण नधरेकेण

नपामीशके केमके जेएकाकीविहार करनारहोयतेनिःशंकहोय कोइनीशंकानराखे एट
 लेअकार्य करवानुंचित्तथायतो कोइनीशंका नधरे सुखेअकार्यकरे गाथा ॥ पिद्विजेस-
 णमिको ॥ पइन्नपमयाजणाउनिच्चजयं ॥ काउमाणोविअकज्जं ॥ नतरइकाज्जणवहुमश्चे ॥
 इत्युपदेशमालायां तथा चित्तनाअजिप्रायतेजावकहीयें तेजावनुंजे परावर्तकेपलटावुं
 तेणेकरीजेवापोतानाअजिप्रायथाय तेवुंकांइक आलंबनपामीने तत्काल तेआलंबन ध-
 रेकेअंगीकारकरे तेआलंबन केवुंहोयतेकहेठे संपंककेमेहुंहोय एटलेएजावजे चित्त-
 नाअध्यवसायतो क्खणेक्खणेपलटायठे तेचित्तना अजिप्राय कोइक अवसरें हीणाथाय
 अने निमित्तपणतेवुंज मळे तेवारें पोतेपणतेवोजथाय यतः एगयिवसेणवहुआ ॥ सुहा-
 यअसुहायजीवपरिणामा ॥ इक्कोयसुहपरिणउ॥चइअआलंबणंलहुं ॥ १ ॥ आलंबनहिणु
 पामीने चइअकेअसंयमनेठांके इत्युपदेशमालायां वली एकजणेएकलो विहारकीधो
 एटले बीजाने पणएकला विचरवानुंमनथाय तेमज त्रीजो तथा चोथो इत्यादिक जूदा
 जूदाथातां एटलेअवस्था नरहे तथा शिविरकटपनोजेदथाय एटले आपमतें कोइक
 क्रिया एकरीतेकरे कोइकबीजीरीतेंकरे एमजिन्नजिन्नथाय तेथीलोकनांमन मोलाय जे
 अमुकसाधुकरेठेतेखरुंठे के अमुकसाधुकरेठेतेखरुंठे इत्यादिकविकटप लोकने उपजेतेथी
 धर्मनो उठेदथाय कोइऊपरप्रतित रहेनही तेवारें लोकमूलगोधर्ममूकीआपे गाथा ॥
 सबजिणपडिकुठं ॥ अणवढाथेरकप्पजेउय ॥ इत्युपदेशमालायां ॥ ८ ॥

टोलेपणजोन्नोलेअंधप्रवाहनिपांत ॥ आणाविणनविसं
 घठेअस्थितणोसंघात ॥ तोगीतारथउधरेजेमहरीजल
 थीवेद ॥ अगीतारथनविजाणेतेसविविधिनोजेद ॥ ९ ॥

अर्थ ॥ वली टोले पण जोन्नोलेकेकदाचित टोलुंहोय नेजोन्नोलुंहोय तेमां कोइ
 गीतार्थनहोय तो तेटोलामां वसवुंतेपण अंधप्रवाहनिपांतकेअंधदानीजश्रेणीमांपरुवुं
 थयुं एमजाणवुं कारणके आणाविनासंघनकहीयें पण अस्थितणो संघातकेअहा-
 रुकानो समूहजाणवो यतः एगोसाहुएंगोय ॥ साहुणीसावउवसहीवा ॥ आणाजुत्तो
 संघो ॥ सेसोपुणअठिसंघाउ ॥ १ ॥ एमसंबोधसित्तीरीमांकहुंठे ते माटेजेगीतार्थहोय ते-
 जसंसारसमुद्रमांथी जव्यजीवने उद्धरेकेउद्धारकरे जेम हरीजलथीवेदकेजेरीते श्री-
 कृष्णेसमुद्रमांथी वेदउद्धर्या एट्टांते तेनी कथाकहेठे शंखनामे दैत्यउपज्यो ते ब्रह्मा
 पासे वेदजणवावेठो एवामां ब्रह्माने बगासुंआव्युं ते बगासुं ठमहीनेपुरंथयुं त्थारें
 ब्रह्मानुं सुखमोकहुंदेखी शंखदेत्यें विचाहुं जे वेदजणतां क्यारे पारपामीशुं माटे
 ब्रह्माना पेटमांप्रवेशकरी वेदलेइजाउं एमविचारी पेटमांपेसीने वेद लेइगयो नेसमुद्रमां

पातालमां जइपेठो पठी श्रीकृष्णप्रमुखें विचारुं जे ब्रह्मा तो भूतसरिखा केम देखायठे एम विचार करतां श्रीकृष्णेजाणुं जे शंखदेत्य चारेवेद लइगयोठे हवेहुं लेइआवुं एम विचारकरी मत्स्यावतारधरी शंखासुरना जवनमांगयो त्यांवालकनुरूपधरी तेनीस्त्रीपासे वेठो तेस्त्रीयेंजाएयुंजे आपणे मनोहर वालक पाम्या पठीतेनेरमाडवावेठी एटलामां शंखासुरनापेटमां चारेवेद वातोकरवा लाग्याजे आपणीवाहारकरवा ठाकोरजीआव्याठे तेवात सांजली शंखासुरे जाएयुंजे अनर्थययो पठीस्त्रीने कळुंजे वालकमूकीद्यो पणस्त्री-येंनमूक्युं त्यारेंवालकने मारवादोड्यो तेस्त्रीस्त्रीयेंवालकनेमूकीदीधुं पठीतेवालकें तेदैत्य साथेयुद्धकरीमढरूपेंथइ दैत्यने मारी तेनापेटमांथी चारेवेद लइ श्रीकृष्णपाणीमांथी बहारआव्या तेमाटे प्रथम मढावतारलीद्यो एअधिकार शिवमार्गनाशासने दशावतारग्रंथमध्येकळुंठे इहांदृष्टांते लखुंठे वलीजे अगीतार्थ होयते उत्सर्ग अपवादादिक सर्व विधिउना जेदनजाणे माटे अगीतार्थनेएकलो विहारनहोय ॥ इतिज्ञावः ॥ ए ॥

कारणथीएकाकीपणुंपणजाण्युंतास ॥ विषमकालमांतो

पणरुमोजेलोवास ॥ पंचकटपजाण्येजण्युंआतमरद

णएम ॥ शालिएरंरुतणेएमजांगेलहिएखेम ॥ १० ॥

अर्थ ॥ वली कोइ कहेशेजे श्रीउत्तराध्ययनमध्ये एकाकीपणानी हाकेम कही यथा इकोविपावाइविवज्जायंतो ॥ विहरिज्जकामेसुअसज्जमाणो ॥ इतिवचनात् ॥ तेने उत्तर जेगीतार्थहोय तासके० तेने कोइक कारणथी एकाकीपणुं पण जाण्युंके० कळुंठे यथा तिहांज काव्यनवालजिज्जानिउणंसहायं ॥ गुणाहियंवागुण उंसमंवा ॥ इतिवचनात् तोपणविषमकालमांके० आपांचमाआरामां हुंडाअवसर्पिणी कालमां रुमोजेलोवासके० जेलावसवुंतेजरुहुं पणएकाकी वसवुं रुहुं नहीं एमपंचकटप जाण्यनेविपेकळुंठे आतमरदणएमके० जेसंयमरूपआत्मातेनी रक्षातेएमजथाय अथवा आत्मानेशरीर अजेदठेमाटे आतमके०शरीरनी रक्षापण एमके०एमजजेलावसतांथकां होय इहां शालितथाएरंडनीचोजंगीठे १ शालिनोवृद्धअनेशालिनीवामी २ शालिनो वृद्धअनेए-रंरुनीवाडी ३ एरंडनोवृद्धअनेशालिनीवाडी ४ एरंडनोवृद्धअने एरंरुनीवाडी एचोजं-गीमांथी शालितथाएरंडनात्रणजांगे वसतांतो खेमके०कळ्याणठे इतिअद्वयार्थ ॥ जावा-र्थतोएठेजे शालि सरिखागीतार्थ एटले आचार्य अने एरंडसरिखा मूर्खतेनी चोजं-गीदेखाडेठे १ गीतार्थआचार्य अने जे गीतार्थनो परिवारते वाडी पणगीतार्थनी २ गीतार्थआचार्य अने मूर्खपरिवारनीवाडी३ मूर्खआचार्यअने गीतार्थनापरिवारनीवाडी एत्रणजांगालगेकोइरीते आझाठे पणमूर्खआचार्य अनेमूर्खपरिवारएजांगोतो सर्वथाज

निषेधते यतः जठयपंचकुशीला ॥ गणीवायगथविरपवत्तनिग्गंथा ॥ तेणएरंडसमाणं ॥
चउठजंगीएनायवो ॥ १ ॥ इति ॥ १० ॥

एकाकीपासत्योसहंदोगतयोग ॥ ठाणवासीउसन्नो
बहुदूषणसंयोग ॥ गहवासीअणुजंगीगुरुसेवीवलि
होय ॥ अनियतवासीआउतोबहुगुणएमजोय ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ १ एकाकी केवलधर्मबंधुरहित ते पासवो २ ज्ञानादिकपार्श्ववर्त्तिस्वहंदो ३ गुरुआज्ञाविकल एटलामाटे गतयोगकहिये ४ ठाणवासीके स्थानकवासी तदैकत्रविहार नित्यवासीत्यर्थः ५ अवसन्न तेश्चावश्यकादिके शिथिलमनपरिणामी तेउसन्नो ए पांचपद ते बहुदूषणसंयोगीहोय ते क्यारे कोइकने एकपद क्यारे बेपद क्यारे त्रण पद क्यारे चारपद अथवा पांचपदना संयोगीथाय जेमएकपदस्थानक वधे तेमदोष वृद्धिपण जाणवी एवं २६ जेदथाय इत्यादिकअनेकप्रकारेंदोषवृद्धिथाय यतः एगागी पासवो ॥ सहंदो ठाणावासीउसन्नो ॥ दुगमाइसंयोगा ॥ जह बहुआतहगुरुहुंति ॥ १ ॥ इत्युपदेशमालायां एनादिकादिसंयोगकरतां २६ जेदथाय तेमांद्विकसंयोगी १० तथात्रिकसंयोगी १० चतुःसंयोगी ५ पंचसंयोगी १ एवं २६ जांगादोषवृद्धिनाजाणवा तेमज २६ गुणवृद्धिना जाणवा ते देखावेते १ गहगत २ अणुयोगी ३ गुरुसेवी ४ अनियतवासी ५ आयुक्त एहनापणएमज ठवीसजेद गुणवृद्धिनाथाय जेमजेमगुणवधे तेमतेमविशेष आराधकथाय अनेदोषवृद्धियें विराधकपणुंवधे तथागुणवृद्धियें आराधकपणुंवधे तेमां दोषवृद्धिना २६ जांगालखियेंवैयें.

द्विकसंयोगी १० जांगा १ एकाकी-पासत्यो २ एकाकी-सहंदो ३ एकाकी-ठाणवासी ४ एकाकी-उसन्नो ५ पासत्यो-सहंदो ६ पासत्यो-ठाणवासी ७ पासत्यो-उसन्नो ८ सहंदो-ठाणवासी ९ सहंदो-उसन्नो १० ठाणवासी-उसन्नो:

त्रिकसंयोगीजांगा १० लखेते १ एकाकी-पासत्यो-सहंदो २ एकाकी-पासत्यो-ठाणवासी ३ एकाकी-पासत्यो-उसन्नो ४ एकाकी-सहंदो-ठाणवासी ५ एकाकी-सहंदो-उसन्नो ६ एकाकी-ठाणवासी-उसन्नो ७ पासत्यो-सहंदो-ठाणवासी ८ पासत्यो-सहंदो-उसन्नो ९ पासत्यो-ठाणवासी-उसन्नो १० सहंदो-ठाणवासी-उसन्नो

चतुसंयोगीजांगा ५ लखेते १ एकाकी-पासत्यो-सहंदो-ठाणवासी २ एकाकी-पासत्यो-सहंदो-उसन्नो ३ एकाकी-पासत्यो-ठाणवासी-उसन्नो ४ एकाकी-सहंदो-ठाणवासी-उसन्नो ५ पासत्यो-सहंदो-ठाणवासी-उसन्नो

तथापंचसंयोगी १ जांगोथयो एवं २६ थाय ते द्विकसंयोगीथी त्रिकसंयोगीदूषणे

जारी तेथीचतुःसंयोगीदूषणेजारी चतुःसंयोगीथीपंचसंयोगीदूषणेजारी हवेदोषनेव्यति
रेके गुणवृद्धिपणोदेखाडेढे १ गहवासीके०गहमांवसे २ अणुर्जगीके०अर्थधारे ३ गुरुसे-
वीके०गुरुआदिकनीसेवाकरे ४ अनियतवासीके०उग्रविहारी ५ आयुक्तते आउत्तोके०
उपयोगीहोय एपांचपदमां जेमजेमएकेकापदनीवृद्धिथाय तेमतेम बहुगुणहोय अने
विशेषआराधकथाय यतः १ गहगर्ज २ अणुर्जगी ३ गुरुसेवी ४ अनियतवासी ५ आउत्तो॥
संजोएणपयाणं ॥ संयमआराहगात्रणिया ॥ १ ॥ इत्युपदेशमालायां ॥ ११ ॥

दोषहाणीगुणवृद्धिजयणात्राषेसूरि ॥ तेशुजपरिवारेंहुये
विघनटलेसविदूरि ॥ देवफलेजोआंगणेतुजकरुणासुर
वेलि ॥ शुजपरिवारेंदहियेंतोसुखजसरंगरेलि ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ एम दोषनी हाणीथाय तथागुणनीवृद्धिथाय अनेजयणाके०जतनाथाय एटले
बहुलाज अदपदोपेंप्रवृत्तिथाय तेएहवागुण क्यारेआवे तेहनोउत्तर त्राषेसूरिके०आचार्य-
त्राषेढे के ते शुजपरिवारेंहुयेके०एवागुणतोपरिवारशुजहोय तिवारे आवे तथा विघ्नसर्वदू-
रटले तेमाटेहेदेव तुजके०तमारीकरुणारूपजे सुरवेढीके०कदपवृद्धनीवेलनी ते आंगणे
फलेके०माराआत्मरूपजेआंगणं तिहांजोसफलीथाय तोतेशुजपरिवारपामियें एटलाजमा-
टे उपदेशमालाना कर्तायेंकह्युंढे यतः सीहगुरुसुसिस्साणं ॥ जहंगुरुवयणसदहंताणं॥वय-
रोकिरदाहीवा ॥ यणत्तिनविकोवियंवयणं ॥१॥ ते माटेशुजपरिवारपामवोडुष्करढे तेशु-
जपरिवारेंकरी सुखयशनी रंगरेलपामियें एटले सेहेजानंदस्वरूपनारंगनीरेल तेहनोप्र-
वाहपामीयें एसातमीढालमां कह्युंजेहेदेव तमारीकरुणारूप सुरवेढीजोफलेतो सुखयश
पामियें तेमाटे हवे आठमीढालमां करुणा विशेष जे दया तेहनुं स्वरूप कहेढे ॥१२॥

॥ ढालआठमी ॥

॥ प्रभुचित्तधरीनेअवधारोमुजवात ॥ एदेशी ॥

कोइकहेसिधातमांजी ॥ धर्मअहिंसासार ॥ आदरियेंतेएकलीजी ॥

त्यजीयेंबहुउपचार ॥ मनमोहनजिनजी ॥ तुजवयणेमुजरंग ॥ १ ॥

अर्थ॥वढीकोइकएमकहेढेके सिद्धांतसूत्रनेविषेएमकह्युंढे जे धर्मअहिंसाके०दयाधर्म
तेजसारके०प्रधानढे नठिअहिंसासमोधम्मोइतिवचनात् माटेएकलीअहिंसाजआदरीयें
बीजा बहुके०अनेक उपचारके०उपायने त्यजीयेंके०मूकीदश्यें एमकहेढे माटे हे मन-
मोहनजिनजी अथवामननेमोहनाउपजावणहार एवाजेजिनेश्वरतेनोसंवोधनकरियें जे
हेमनमोहनजिनजी तुजवयणेके०तमारावचननेविषेमुजनेरंगढेरीऊढे ॥ १ ॥

नविजाणेतैसर्वत्यजीने ॥ एकअहिंसारंग ॥ केवल
लौकिकनीतिहोवे ॥ लोकोत्तरपंथजंग ॥ मन० ॥ १ ॥

अर्थ ॥ तेहनेउत्तरआपेठे के तेश्रझानीनथीजाणता नथीसमजता जे सर्वपूजा प्र-
ज्ञावना सामिवत्सलप्रमुखकरणीत्यजीने मात्रएकअहिंसानेविषेजरंगके०रीऊकरेठे तेशी
केवल लौकिकके०व्यवहारनीतिकरीने एटलेलौकिकव्यवहारमां एक दया दयापोकारे
तेसारीलागे पण लोकोत्तरमार्ग जे जिनमार्गतेहनोजंगथायठे एटले एकलीदयामांजि-
नशासननथी पणजिनआज्ञामांशासनप्रवर्तठे एकलीदयार्येतो पक्किमणापोसहप्रमुख
पणनकरीशके तोपूजाप्रज्ञावनानीवाततो वेगलीरही इतिज्ञावः ॥ १ ॥

वनमांवसतांवालतपस्वी ॥ गुरुनिश्राविणसाध ॥ एक
अहिंसायेंतेराचे ॥ नलहेमर्मअगाध ॥ मन० ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ एकतोवालतपस्वी जे अज्ञानतपस्वीतेपणवनमांवसतो एटले घोरकष्टनोक-
रणहार तथा बीजो गुरुनिश्राविके०गुरुआणाविना एवेहु एकअहिंसायेंतेराचेके०एक
अहिंसामुखेकहे एटलेवाह्यजीवनीरक्षाकरवी एटलामांजरीऊठे पणतेअहिंसानो अगा-
धके०जंमोमर्मठे तेमूढ नजाणे एटलेस्वआत्माहणायतेहिंसा अनेस्वआत्मानहणायते-
अहिंसा एहवामर्मनीतेनेखबरनथी ॥ ३ ॥

जीवादिकजेमवालतपस्वी ॥ अणजाणंतोमूढ ॥ गुरुलघुज्ञा
वतथाअणलहेतो ॥ गुरुवर्जितमुनिगूढ ॥ मन० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ हवेकोइकहेशेजे बालतपस्वी तथासाधुएवेवरावरकेमथाय तेनेकहेठे के जे-
मवालतपस्वी तेजीवअजीवपुन्यपापप्रमुखनुंयथार्थ स्वरूपतेमूढ अणजाणंतोके०अणस-
मजतोथको जेमतेहोय तथाके०तेमज गुरुलघुज्ञावअणलहेतोके०हलकाजारे लाजखो-
टने अणजाणतोजे आवुंप्रायश्चित्तकरशुं तेकरतांबीजीकरणीमांयद्यपिप्रायश्चित्तठे तोपण
लाजघणोठे इत्यादिकवातोथीअणसमजुठे जेमाटेगुरुवर्जितमुनिके०गुरुयेंकरीरहित
एहवाजेमुनिते गूढके०गुप्तरहस्यजेहोय तेवागुरुअनेलघुज्ञावने न लहे इतिज्ञावःएरीतेंगूढ
शब्दगुरुलघुज्ञावनेजोमीयें ॥ ४ ॥

ज्ञावमोचकपरिणामसरिखो ॥ तेहनोशुजउद्देश ॥ आ
णारहितपणेजाणीजे ॥ जोइपदउपदेश ॥ मन० ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ ज्ञावमोचकपरिणामके०बौद्धादिकनापरिणामसरिखोठे एटलेबौद्धादिक एम
मानेठे के जेडुःखीहोयतेनेमारीयें तोदोषनलागे कारणके तेनेमारतानथी पण उलटोडुः-

खथीमूकावियेबैयें एरीतेमातुंकृत्यकरीने तेनेरुडुमानेढे तेसरिखो तेहनोकेढे ढुंढकादिक
अज्ञानीनो शुजउद्देशके०शुरूप्रवर्तनजाणवो एटलेयद्यपितेओनीअहिं साडव्यथीढे पण
परिणामे हिंसाजजाणवी तिहां हेतुकहेढे जे आणारहितपणेजाणीजे एटले आझारहि
तमाटे यतः आणाएतवोआणाए॥संयमोतह्यदाणमाणाए ॥ आणारहिउधम्मो ॥ पलाल
पुलुवपन्निहाइ॥१॥ इतिवचनात् ए अर्थउपदेशपदग्रंथमांजोशने जाणीजेके०जाणीयें यतः
जंअन्नाणीमूढो॥जंचअगीयवनिस्सिउविहरे॥सोसुगयकम्मसरिसो॥पावयवंधेविविपंति

एकवचनछालीनेठामे ॥ बीजालौकिकनीति ॥ सकल

वचननिजठामेजोडे ॥ एलोकोत्तरनीति ॥ मन० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ एगाथानोअन्वयकरीअर्थ करेढे जेएकलौकिकवचनछालीने बीजासर्व नी-
तिनांवचनठांढेढे इत्यन्वयः तेलौकिकवचनएजेकोशनेनहणवो तेऊपरआगमनापाठदे-
खांढेजे सवेपाणा सवेजूआ सवेजीवा सवेसत्ता नहंतवा इत्यादिकआगमनुंएहवुं व-
चनढे अनेयद्यपिलोकपणप्रौढमार्गैएम कहेढे जे कोशनेनमारवो तेमाटे एवचननेलौकि-
कवचन कहीयें तेलौकिकवचनपकमीने बीजांसर्व नीतिवचनके०लौकिकथीबीजां जे लो-
कोत्तरवचन दानदेवपूजासाहमीवत्सलप्रमुख ते नीतिवचन कहीयें ते सर्वठांनिदेढे
पणतेसर्वखोटुंकरेढे केमके जे सकलवचननिजठामेजोडेके०समस्तसिद्धांतनांवचनजेढे
तेने ठेकाणेजोडे तेलोकोत्तरनीतिजाणवी सकलवचनएपदबीजीवारजोडवुं एटलेएजाव
जे गुणठाणामाफक सहसहुनीहृदप्रमाणे समस्तसिद्धांतनांवचनजोडे जे आवचनते
मुनिराजनेजआश्रीढे अनेआवचनतेगृहस्थनेआश्रीढे तेअपेक्षाउजैनशासनमांघणीढे ते
पोतपोतानीअपेक्षाप्रमाणेजोडे एलोकोत्तरनीति तेजिनशासननी नीतिढे ॥ ६ ॥

जिनशासनढेएकक्रियामां ॥ अन्यक्रियासंबंध ॥ जेमन्ना

षीजेत्रिविधअहिंसा ॥ हेतुस्वरूपअनुबंध ॥ मन० ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ तथाजिनशासनते एकक्रियामां अन्यक्रियासंबंधढे जेमाटे जेहिंसातेज अ-
हिंसा अने जेअहिंसातेजहिंसा अनेजेतपस्या तेज जो निस्पृहिपणुंनथी तोअतपस्याढे
जोगीढे अनेजोगीठतांनिस्पृहिपणुंढे तो तेतपखीढे इत्यादिकजिनशासनमां एकांतनथी
स्याद्वादढे यतः अविद्धायापिहियाहिंसा॥हिंसाफलज्ञाजनंनवत्येकः॥कृत्वाप्यपरोहिंसां॥
हिंसाफलज्ञाजनं नस्यात् ॥ १ ॥ इतिअहिंसाष्टकवचनात् ॥ ते वलीहिंसातथाअहिंसा
अनेकजेदे आगलीगाथामांदेखाडेढे जेमन्नाषीजेके०जिनशासनमांकही जेत्रिविधेश्र-
हिंसाके०त्रणप्रकारनीअहिंसा तेदेखाडेढे १ हेतुअहिंसा २ स्वरूपअहिंसा ३ अनुबं-
धअहिंसा एविवरीनेदेखाडेढे ॥७॥

हेतुअहिंसाजयणारूपे ॥ जंतुअघातस्वरूप ॥ फलरूप
पेजेतेहपरिणमे ॥ तेअनुबंधस्वरूप ॥ मन० ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ तेमांपहेलीहेतुअहिंसाते यतनाकरवी केमके जे जीवयतनाकरवीतेअहिंसा-
नोहेतुठे माटेहेतुअहिंसाकहीयें, बीजी जे जंतुअघातके०जीवनेमारवोनही प्राणवियो-
गनकरवो तेहतुं नाम स्वरूपअहिंसाकहीयें, त्रीजी स्वर्गापवर्गादिकफलरूपेजे अहिंसा
परिणमे तेअनुबंधअहिंसानुंस्वरूपजाणवुं ॥ ८ ॥

हेतुस्वरूपअहिंसाआपे ॥ शुभफलविणअनुबंध ॥ दृढ
अज्ञानथकीतेआपे ॥ हिंसानोअनुबंध ॥ मन० ॥ ९ ॥

अर्थ ॥ हवेत्रणेअहिंसानांफलकहेठे. जेहेतुअहिंसातथास्वरूपअहिंसा एवेअहिंस-
ते शुभफलके० पुण्यफलआपे विणअनुबंधके० अनुबंधविना एटवेहेतुतथास्वरूप आ
हिंसाथीपुण्यबंधाय ते देवताप्रमुखनोचवपामे पण आगळेसंलग्न पुण्यपरंपरानचाळे मा-
टेपापानुबंधीपुण्यबंधाय जेम अहिंसानात्रणजेद तेम हिंसानापणत्रणजेदठे ते कहेठे १
हेतुहिंसा २ स्वरूपहिंसा ३ अनुबंधहिंसा एत्रणमां हिंसानुं अनुबंधके० फलतेपणजे
हिंसानुंजआपे तेनोहेतुकहेठेके दृढअज्ञानथकीके० आकरेअज्ञानेकरीने एटवेएजा-
वजेहेतुथीजोश्येंतोअहिंसा तथास्वरूपथीजोश्येंतोपणअहिंसा अने अनुबंधेजोश्येंतो
हिंसाठे तोतेहिंसाथीपण संसारवधे अने अज्ञानअहिंसाथीपणसंसारवधे तेमाटेजेमां
अनुबंधअहिंसाहोयते आदरवी इतिज्ञावः ॥ ९ ॥

निन्हवप्रमुखतणीजेमकिरिया ॥ जेहअहिंसारूप ॥ सुर

दुरगतिदेइतेपाडे ॥ उत्तरजवजलकूप ॥ मन० ॥ १० ॥

अर्थ ॥ जेम जमालीप्रमुखनिन्हव सर्वजैनलिंगेहता तथाक्रियापणजैननीकरताहता
तेश्रीजगवतिमांजमालीनुंमहासंयमवखाणुं पणजे अहिंसारूपके० तेक्रियासर्व हेतु-
अहिंसा तथास्वरूपअहिंसारूपहती पणते सुरदुरगतिदेइके० देवतानीदुर्गति एटवे
किद्विषियाप्रमुखदेवतानीदुर्गतिआपीने पढी पाडेके० नाखे उत्तरजवजलकूपके० दुः-
खेंतरायएवोसंसाररूपजलनोकुवो तेमांनाखे इति ॥ १० ॥

डुर्बलनममासजपवासी ॥ जोठेमायारंग ॥ तोपण

गरजअनंतालेशे ॥ बोलेबीजुंअंग ॥ मन० ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ तेऊपर सांख देखाडेठे जेम कोइक शरीरेंडुर्बल थयोहोय तथानमके०
नागोरहेतोहोय अनेमासखमणनोपारणुंकरतोहोय एवोहोय अनेमायारंगके० माया-

वंतहोय एटलेअज्ञानकष्टकरेठे एवोठे तोपण अनंतिवारगर्जमांउपजशे एटलेअनंता
जवकरशे एमबीजुंअंगजेसुयगडांगसूत्रतेबोलेठे यतः जइवियणिगिणेकिसे ॥ चरेजइ-
विजुंजियमासमंतसो ॥ जेइहमायातिमज्जुति ॥ आगंतागप्रायणंतसो ॥ १ ॥ इति
द्वितीयाध्ययने एटले एनीदया कोइलेखामां न आवे ॥ ११ ॥

निंदितआचारेंजिनशासन ॥ जेहनेहीलेलोक ॥ मायापे
हेलीतसअज्ञाने ॥ सर्वअहिंसाफोक ॥ मन० ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ ते निंदितआचारें लोक जिनशासन हीले एटले जे एकलीदयामानेठे अने
अज्ञानकष्टकरेठे तेप्राणीनेपूर्वाचार्यना जीतनीखबरनथी केजितव्यवहारें लोकनिंदा न
करे अनेपोतानीमतियेंप्रवर्त्ते तेनाआचरणनी लोकनिंदाकरे तेवारेजिनशासननीपण
निंदाथाय के जुंआवालो लोक जिनशासनमांठे माटे जिनशासनपण दुगंढाकरवायो-
ग्यठे त्वारेजिनशासननी हिनतानुं कारणथाय माटे तसके० तेप्राणीने अज्ञानथयुं ते
अज्ञानेकरीने मायापहेलीके० प्रथममायाथयीज अनेज्यांमायाठेरी त्यांसर्वअहिंसाते
फोककें० खोटीनिःफलजाणवी जेमाटे अज्ञानीनीदयाते हिंसाजजाणवी यतः मासे
मासेयजोवालो ॥ कुसग्गेणंतुजुंजएनसो ॥ सुअस्कायस्सधमस्स ॥ कलिंअग्घइसोल-
सिं ॥ १ ॥ इत्युत्तराध्ययनवचनात् ॥ १२ ॥

स्वरूपथीनिरवद्यतथाजे ॥ ठेकिरियासावद्य ॥ ज्ञानश

क्तिथीतेहअहिंसा ॥ दिएअनुबंधेसद्य ॥ मन० ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ आगलीगाथामां दयापाळे ने फलहिंसानुं आपे एम कहुं हवे जेकथंचित्
हिंसाथाय तेपण अहिंसानुंफलआपे तेकहेठे जे स्वरूपथीके० परमार्थेंतोनिरवद्यठे
निःपापठे अनेक्रियासावद्यके० क्रिया देखीतियद्यपिसावद्यठे तोपण तेजेस्वरूपथी हिंसाठे
ते ज्ञानशक्तियेंकरी दिएअनुबंधेके० अनुबंधेआपे अहिंसाके० दया सद्यके० तत्काल
एटलेएजावजेस्वरूपहिंसाजे दानविहारप्रमुख तेमुनिप्रमुखनीठे तेअनुबंधेअहिंसानुंज
फलआपे यतः जगवत्यां अणगारस्सणंजंतेजावि अण्णाणोपुरउंहुहउंजुगमायाएपेहा
एरीयरीयमाणस्स पायस्सअहेकुडपोएवावट्टपोतेवाकुलिंग्गएवा परियावज्जेज्जा ॥
तस्सणंजंतेकिंइरियावहियाकिरियाकज्जाइसंपराइयाजावकज्जाति गोयमाणोसंपराइया
जावकज्जाति इरियावहिया जावकज्जाइ सेकेणं जावबुच्चइ जहासत्तमसएसंबुडुइसए
जावअठोनिखित्तो ॥ इतिअटारमाशतकनाआठमाउद्देशामांठे ॥ १३ ॥

जिनपूजाअपवादपदादिक ॥ शीलव्रतादिकजेम ॥ पुण्यअनु
तरमुनिनेआपी ॥ दिएशिवपदबहुखेम ॥ मन० ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ वलीजेमपूर्वेमुनिनेहिंसा स्वरूपथी हती तेअनुबंधेअहिंसाकही तेमजजिन पूजा तथाअपवादपदादिकें वर्त्ततामुनि वलीशीलव्रतादिक जेममुनिने अनुत्तरके० उत्कृष्टपुण्यआपीने एटलेएजिनपूजादिकरणी यद्यपिकिंचितमात्र स्वरूपथीसावद्यठे अने शीलव्रतादिकते स्वरूपथीनिरवद्यठे पणएवेजेदवालाने अनुबंधे अहिंसानुंज फल आपे तेमाटे एमकहुंजे अनुत्तरपुण्यआपीने दिएको आपे शिवपदके० मोक्षपद जे बहुखेमके० घणुंकेमठेजिहां एटलेपरंपरायें सर्वसिद्धनुं देनारठे ॥ १४ ॥

एहजेदविणएकअहिंसा ॥ नविहोवे थिरथंज ॥ यावत

योगक्रियाठेतावत ॥ बोळ्योठेआरंज ॥ मन० ॥ १५ ॥

अर्थ ॥ एप्रकारे १ हेतु २ स्वरूप ३ अनुबंध एत्रणजेदेहिंसा तथाएत्रणजेदे अहिंसा ते जाण्याविना एकलीजअहिंसासामान्यप्रकारें माने ते नविहोवेके० नहोयथिरथंजके० थिरजावे एटलेएकलीअहिंसाठेरेनही शामाटेके यावतयोगक्रियाठेके० ज्यांलगे मन वचन कायानायोगनीक्रियातेचलनक्रियाठे तावतके० तिहां लगे बोळ्योठेके० कह्योठे आरंजके० कर्मबंध एटलेपोतपोताना गुणठाणानीमर्यादा माफक तेरमा गुणठाणालगे कर्मबंधठे अन्यथाइरियापथिकाबंध वेसमयनी स्थितिनो केमकह्योठे तेमाटे एकली अहिंसाकहेवीतेकाम न आवे पणतेनाजेदसमजे तो सर्वठेकाणेजोडे ॥ १५ ॥

लागेपणलगवेनहिंसा ॥ मुनिएमायावाणि ॥ शुचकि

रियालागीजेआवे ॥ तेमांतोनहीहाणि ॥ मन० ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ इहां कोइक एम कहेठे जे मुनिके० मुनिराजने विहारादिक करतां हिंसा लागेठे पण लगावेनहीएटले हाथेकरी जाणीने हिंसाकरेनही एमजेकहेठे ते माया वाणिके० कपटनुं वचनठे एटलेमारीमाताबंध्या तेनीपरे मायागाढीवातवोलेठे पण शुचक्रिया जे विहारपडिलेहण नदीउतरवी इत्यादिक करतां जे हिंसा लागी आवे ठे तेपोतानीमेलेज लागेठे एमकेम कहेवाय केमके जे नदीउतरवी विहारकरवो ते अजाण्योथतो नथी तेतो पोतेजाणेजठे जे नदीप्रमुख उतरतां हिंसाथशे तोपण उत्तरेठे प्रभुनी आझाठे तेमाटे जेहिंसा शुचक्रियाकरतां लागीआवेठे तेमां हाणीके० दोष लागतो नथी ॥ १५ ॥

हिंसामात्रविनाजोमुनिने ॥ होयअहिंसकजाव ॥ सू

द्धमएकेंजिनेहोवे ॥ तोतेशुद्धस्वजाव ॥ मन० ॥ १७ ॥

अर्थ ॥ हिंसामात्रविनाके० एक हिंसाज देखीति न करी एटले देखीतो कोइ

जीव न माखो एटला मात्रथीज जो मुनिनेके० साधुने होयअहिंसकजावके० अहिंसकपणुं थायतो सूद्धएकेंद्रिनेके० लोकव्यापी पांचथावरनासूद्धएकेंद्रिजीवोनेपण शुद्धस्वजाव होवो जोइयें केमके सूद्धएकेंद्रिय जीवतेहिंसानाममात्र पण नथीकरता माटे तेतमारे लेखे अहिंसक थया अने जे अहिंसकजावेंपरिणम्यो तेतो शुद्धस्वजाव निरावर्णथाय पण तेएकेंद्रितो कोइए निरावर्णथता देखातानथी तेमाटे मात्रहिंसानेअणकरवेज अहिंसकनथाय जमाढीनीपरें अविद्धायापिहियोहिंसां ॥ हिंसाफलजाजनं-जवत्येकइतिअहिंसाष्टकवचनात् ॥ १७ ॥

जावेंजेहअहिंसामाने ॥ तेसविजोमेठाम ॥ उत्सर्गेअपवादेंवाणी ॥ जिननीजाणेजाम ॥ मन० ॥ १८ ॥

अर्थ ॥ तेमाटे जेप्राणी द्रव्यजावप्रमुख जेदेकरी अनेक प्रकारनी अहिंसाढे ते मांपण जावेंके०परिणामें जेप्राणी अहिंसामाने तेके०तेप्राणी सविजोडेठामके०सर्व जिनवाणी पोतपोताने ठेकाणेजोडे तेप्राणीथी आगमवचन एकपण दुषायनही ते जावथी अहिंसामानीने सर्वआलावाठेकाणे क्यारे जोडे ज्यारे उत्सर्गेंअपवादेंवाणीके०उत्सर्गवचन तथा अपवादवचन एवेहुयेंकरीने जिनेश्वरनी वाणीजाणे एटले एजावजे उत्सर्गमार्गें अहिंसा मुनिराजनें कही आचारांगप्रमुखनेविषे तथासाध्वी प्रमुख पाणीमां वहेती जाणेतो काढे तथा एकमहिना मध्ये वेनदीउतरवी इत्यादिक अपवाद आझा पण प्रभुयेंकरीठे तोए सर्वउत्सर्ग अपवाद जावजाणे तेसर्व वचन ठामेजोडे पण मूर्ख शुंजाणे ॥ १८ ॥

कोइकहेउत्सर्गेंआणा ॥ बांदोठेअपवाद ॥ तेमिथ्या

अणपामेंअर्थें ॥ साधारणविधिवाद ॥ मन० ॥ १९ ॥

अर्थ ॥ इहां कोइक एमकहेठेजे उत्सर्गमार्गेंचालवुं तेज आझाढे पण अपवाद ते बांदोठे एटलेपोतानीमतिकढपनाढे पणजिनाझा नथी एमकहेठे ते मिथ्याके०खो-दुंठे अणपामेंअर्थेंके०अर्थजाण्याविना एमकहेठे तेनुं कारण के जे विधिवाद होयते साधारणजहोय एटले एमजाणवुंजे उत्सर्ग ने अपवाद एवंने विधिवादढे ते सर्वजीवने साधारणढे पण एकजीवआश्रयीनथीकहुं, तेमाटे अपवाद पण आझाढे पणबांदो एटले स्वमतिकढपनानथी ॥ १९ ॥

मुख्यपणेजेमजावेआणा ॥ तेमतसकारणतेह ॥ कार्यइ

ठतोकारणइठे ॥ एठेशुभ्रमतिरेह ॥ मन० ॥ २० ॥

अर्थ ॥ वली एजकहेठेके जंबूछीपपन्नतिनीवृत्तिमध्ये एमकहुंठे के जेअपवाद तेका-

रण अने उत्सर्ग तेकार्य तेमाटे कहेठेजे मुख्यपणे जेमजावेआणाके०उत्सर्गें आझाठे एटले जावते कार्यकहीयें अने जे कार्य तेउत्सर्गकहीयें तेमाटे जेम उत्सर्गें आझाठे ते-मतसकारणतेहके०तेमजते उत्सर्गनुंजेकारण तेअपवादठे तेनीपणआझाठे केमके का-र्यने इष्ठतोथको कारणपण इष्ठे अनेजो कारणठेरेतो कार्यपणठेरें जोकारणनहीतो कार्य किहांथीआवे एरीतेमाने तेजशुजमतिनी रेखा जाणवी ॥ अथवाएगाथानोअर्थवीजी रीतेकरीयेंठैयें जे इहांडुंढकलोकएमकहेठे जेअमारेतोजावनिक्षेपतेवंदनाकरवायोग्यठे पण नामतथास्थापनाअनेद्रव्य ए त्रणनिक्षेपावंदनायोग्यनथी एमकहेठे तेनेशीखामण देठे जेमुख्यपणे जेमजावेआणाके०जाव निक्षेपे आझाठे एटले जाव निक्षेपो वांदवायोग्य-ठे,तेम तस कारणके०तेमज ते जावनां कारणजेनामादित्रण निक्षेपातेपण वांदवायोग्यठे केमके जेकार्यनेइष्ठशे तेकारणने इष्ठशे अनेकारण मान्याविना कार्यनेपामशे नही एज शुजमतिनी रेखाठे एटले जे जाव निक्षेपोमानशेतेने नामस्थापनादिकपण मानवाजोश्यें जोनामादिकनहीमाने तोजावनिक्षेपोपण नहीमनायो एमथयुं ॥ २० ॥

कटपेंवचनकहुंअपवादें ॥ तेआणानुंमूल ॥ मिश्रप
दतोमुनिनेनघटे ॥ तेदनहीअनुकूल ॥ मन० ॥ २१ ॥

अर्थ ॥ पंचकटपमांहे एहवुंवचनकहुंठे के अपवादमार्गते जिनाज्ञानुंमूलठे यतः अववाउंववहारो ॥ आणामूलंजउंनवेतिष्ठं ॥ इतिवचनात् माटे मुनिनेतो ते मिश्र प-दघटेनही रुडोनथी तेअनुकूलनथी केमके गुणस्थानादिक क्रियायेंमिश्रपदतानथी ते-हिजआगदीगाथामांदेखाडेठे ॥ २१ ॥

अपुनर्वंधकथी मांडिनें ॥ जावचरमगुणठाण ॥ जावअ
पेक्षायेंजिनआणा ॥ मारगजाषेजाण ॥ मन० ॥ २२ ॥

अर्थ ॥ फरीबंधनथी फरवो तेने अपुनर्वंधककहीयेते अपुनर्वंधकजेचोथुंगुणठाणुं तिहांथी मांडिने जावचरमके०ठेह्याअयोगीकेवली चउदमा गुणठाणालगें इहांअपु नर्वंधकशब्दें चोथुंगुणठाणुं जाणीयेंठैयें जेकारणे अंतःकोडाकोडनी स्थितिकरीने कदा पिफरी मिथ्यात्वगुणठाणेआवेतोपण सितेरकोडाकोडीनीस्थितिफरी नवांधे तेमाटे अ-पुनर्वंधककहीयें तथा उपाध्यायजीयेंपण सवासोगाथाना स्तवनमध्ये एवीगाथाकही ठेके, जेजेअंशेरेनिरूपाधिकपणुं ॥ तेतेजाणोरेधर्म ॥ सम्यक्दृष्टीरेगुणठाणाथकी ॥ जाव लहेशिवशर्म ॥१॥ एगाथाने अनुमानेपण एमजजणायठे पठीतो अपुनर्वंधकनो अर्थ बहुश्रुतकहे तेप्रमाण तथाउपाध्यायजीयेंस्वकृतअध्यात्मसारग्रंथमांपण कहुंठे जे अपुन-

बंधकायावत् गुणस्थानंचतुर्दशं ॥ इत्यादिथी स्पष्टजणायठे केचोथागुणठाणाथी चउद-
मालगें जिनआणाके०जिनेश्वरनी आझाठे अने जाणपुरुषते एनेज मार्ग कहेठे तेस-
र्वज्ञाव ज्ञावनीअपेक्षायें जाणवा अन्यथाचोथागुणठाणाप्रमुखनेविषे तोमहाविज्ञाव-
मांवेठोठे पण ज्ञावनीअपेक्षायें जिनआणाठे इतिज्ञावः ॥ ११ ॥

एकअहिंसामांजेआणा ॥ ज्ञाषेपूरवसूरि ॥ तेएकांतम
तिनविग्रहियें ॥ तिहांनयविधिठेजूरि ॥ मन० ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ तथाशास्त्रमां एकली अहिंसामां आझाठे जेम सवेजीवानहंतवाइतिआ
चारांगादिकवचनथी एमपूर्वाचार्य यद्यपिकहेठे तथापि एपाठ एकांतमतिके०एकांतपदे
नविग्रहियेंके०अंगीकारनकरीयें तेमजतेअहिंसापण स्याद्धादमतें अंगीकार करीयें जेम
मुनिराज नवकोटीपच्चस्काण करीने नदीउतरेठे अनेपच्चस्काण करती वखते नदीमो-
कलीतो राखीनथी तोते पच्चस्काण स्याद्धादेठेपणएकांते नथी एम जाणवुं तेमाटे इहां
नयविधिठेजूरिके०तेअहिंसानेविषे नयनोविधिघणोठे तेतो जेनयनीवात समजे तेजाणे
एटलेअहिंसाते अनेकप्रकारनीठे ॥ १३ ॥

आतमज्ञावहिंसनथीहिंसा ॥ सघलाएपापस्थान ॥ तेहथ
कीविपरीतअहिंसा ॥ तासविरहनुंध्यान ॥ मन० ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ वलीतेजवात देखाडेठे आतमज्ञावहिंसनथीके०जेकरणीकरतां पोतानोआ-
त्मज्ञाव हणाणो तो तेमां हिंसाके०हिंसालागे तथाआत्मज्ञावहणातांथकांअद्वारे पा-
पस्थानकलागे अने तेहथकीके०ते आत्मज्ञावहणायाथकी विपरीतके०आत्मज्ञावजिहां
नहणाय ते अहिंसाके०दयाकहीयें तासके०तेपापस्थानकना विरहनुंध्यानएवीएज्ञाव-
अहिंसाठे एपदअहिंसानुंविशेषणठे ॥ १४ ॥

तसउपायजेजेआगममां ॥ बहुविधठेव्यवहार ॥ तेनिःशे
षअहिंसाकहियें ॥ कारणफलउपचार ॥ मन० ॥ १५ ॥

अर्थ ॥ तसके०तेआत्मज्ञाव नहणवाना उपायके०प्रकार जे जे आगममां के०सि-
द्धांतमां कल्याठे एवाव्यवहारते बहुविधठेके०अनेकप्रकारनाठे दान देवपूजा पडिकमणा
पोसहइत्यादिकअनेकठे अने जोऊपरनी मूलगाथानोपाठ बिहुविधहोयतो एमअर्थक-
रीये जे उत्सर्ग तथा अपवाद एवेप्रकाररूप व्यवहारठे तेनिःशेष के०समस्त जेटला
आत्मानहणाववाना प्रकारठेतेअहिंसाकहियें एटलेएज्ञावजे अपवादपणआत्मा नह-
णाववानुंकारणठे तथादान देवपूजाप्रमुखपण आत्मानहणाववानाकारणठे तेने अहिं-

साकहीयें एमस्तवनकरनारे ठेराव्युं तेवारे अपवादने ठांदोठे अनेउत्सर्ग तेआज्ञाठे एरी-
तेपूर्वे प्रतिवादियें कलुंहतुं तेदूरकलुंइतिभावः॥ इहांकोइकहेतेजे एअपवादप्रमुख अने-
कआत्माने नहणवानाकारणने अहिंसा केवीरीते कहीयें तेने कहेठे के कारणनेविषे फ-
लउपचारकेकार्यनोउपचार करीयें ठैयें यथातंडुलान् वर्षतिपर्जन्यइतिन्यायात् ॥१५॥

जीवअजीवविषयठेहिंसा ॥ नैगमनयमत्तजुत्त ॥ संग्रह
व्यवहारैषट्कार्यें ॥ प्रतिजीवैरुजूसूत्त ॥ मन० ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ हवे पूर्वे कलुंहतुंजे अहिंसामां नयनाप्रकार घणाठे तेदेखाडेठे तेमां प्रथम
नैगमनयआश्रीजीवनेविषे तथा अजीवनेविषे हिंसाकहेठे ते नैगमनय एमकहेठेजे
जेमलोकमां अमुके जीव हण्यो तेमज अमुके अजीवघटनेहण्यो घटनोविनाशकस्यो
इत्यादिकहिंसाशब्द सघले प्रवर्तते तथा संग्रहनय अनेव्यवहारनयएवेहुनयनेमते
ठकायनेविषे हिंसामाने पणजे अजीवनीहिंसा तेने हिंसामानतानथी इहांसंग्रहनय
नावेजेदठे एकदेशग्राहीसंग्रह बीजोसर्वग्राहीसंग्रह तेमांसर्वग्राहीसंग्रहतो नैगमन
यमां जळ्यो माटे देशग्राहीसंग्रह इहांदीधोठे हिंसाशब्द अजीवमां प्रवर्ततो दीधो
नथी तेमाटे देशग्राहीसंग्रह तथा व्यवहारनय तो जेरीतें लोकमाने तेरीतें एवेनयपण
माने माटे लोकपण ठकायने हिंसामानेठे तेमएवेनयवादी पणकहेठे तथा रुजूसूत्र
नयवालो प्रतिजीवैके जीवजीवप्रतें जिनजिन हिंसामानेठे एमउधनिर्युक्तिनीवृत्ति
मध्येकलुंठे तेआगलएज गाथामां कहेठे तथाच तदेशःतत्रनैगमस्य जीवेष्वजीवेषुहिं
सा तथावक्तारोलोकेदृष्टाः यदुतजीवोनेनहिंसितोविनाशतस्तथा घटोनेनहिंसितोवि-
नाशितः ततश्चसर्वत्रहिंसाशब्दनुवर्तनात् जीवेष्वजीवेषुचहिंसानैगमस्यअहिंसाप्येवमे-
वेति संग्रहव्यवहारयोःषट्सुजीवनिकायेषु हिंसासंग्रहश्चात्रदेशग्राहीद्रष्टव्यःसामान्य-
रूपश्चनैगमातंर्जावि व्यवहारश्चस्थूलविशेषग्राही लोकव्यवहारणशीलश्चायंतथा चलो-
कोवाहुद्वेनषट्सर्वजीवनिकायेषुहिंसासंग्रहश्चात्रदेशग्राहीवृत्तीतिरुजूसूत्रश्च प्रत्येकंप्र-
त्येकं जीवैर्जीवैर्हिंसां व्यतिरिक्तामिच्छतीति हवेशब्दार्थलखीयेंठैयेंजीव अजीवनेविषे
नैगमनयने मतेहिंसाकहेवी एजुत्तकेयुक्तठे अनेसंग्रहतथा व्यवहारनयनेमते ठकायने
विषेज हिंसामानेठे तथारुजूसूत्रनेमते जीवजीवप्रतेहिंसाजूदीजुदीमानवी ॥ १६ ॥

आतमरूपशब्दनयतिने ॥ मानेएमअहिंस ॥ उधवृत्ति
जोइनेलहियें ॥ सुखजशलीलप्रसंस ॥ मन० ॥ १७ ॥

अर्थ ॥ आत्मरूपकेआत्मातेजस्वरूपठे माटे हिंसाअथवाअहिंसाते आत्मारूपमा-

नेहे शब्दनयतिनेके शब्दहे प्रधान जेने एवात्रणनय शब्दसमजिरूढ ३ एवंभूत एत्रण नयमानेहे जेपोतानो आत्मा प्रमादीथयो त्यारे आत्मातेहिंसा अने तेजआत्मा जे- वारे अप्रमादीथयो तेवारें आत्मा तेज अहिंसा यतः आयाचेवअहिंसा ॥ आयाहिंस- तिनिष्ठउंसो ॥ जोहोइअप्पमत्तो ॥ हिंसउअहिंसउश्यरो ॥१॥ इतिउधनिर्युक्तिवचनात् पाठलात्रणनयनिश्चयना घरनाहे माटे उधनिर्युक्तिनीवृत्तिनोपाठपणएमठे यथा ॥ शब्द- समजिरूढैवंभूताश्चनयाआत्मैवहिंसामिहंतीति ए जेमहिंसा सातनये फलावी तेमज अहिंसाके शब्दहिंसापण फलावियें अहिंसाप्येवमेवेतिउधनिर्युक्तिवृत्तिवचनात् ए हिंसा- ना तथाअहिंसानासातप्रकार ते उधनिर्युक्तिनीवृत्ति जोइने सुख जशनीदीलातथा रुडीप्र- शंसाते लहियेंके पामिये एटलेयथार्थ जाणवाथीएटलावानां पामियें ॥ २७ ॥

॥ ढालनवमी ॥

॥ चैत्रीपुनमश्चनुक्रमे ॥ एदेशी ॥

कोइकसूत्रजआदरे ॥ अर्थनमानेसार ॥ जिनजी ॥ आपमतिअ वलुंकरे ॥ भूलातेहगमार ॥ जिनजी ॥ तुळवयणेंमनराखीयें ॥१॥

अर्थ ॥ आठमीढालने अंतेसातनयेंकरी हिंसाफलावी तेनयेंकरी हिंसातो तेवारे समजाय जेवारे सूत्रनी टीका चूर्णितथाज्ञाप्य अनेनिर्युक्ति मानीये तो समजायपण केवलसूत्रनो मूलपाठ वांचवाथी नसमजाय केमके जेसूत्रहोय तेसूचनामात्रहोय मा- टेजे अर्थनेनथीमानता तेने शिक्षादेवा सारु नवमीढालनेआठमीढालसाथेंसंवंधकरी कहेहे जे कोइकके जेहूंदक लुंपाक नामनदेवायोग्य माटेकोइक एवुं नामकलुं ते सू- त्रजआदरेके केवलसूत्रजमानेहे इहां एकवारते वृत्त्यादिकनिषेधवाचकठे तथाअर्थके टीकाप्रमुखतेनथीमानता जिनजीके हेरागद्वेषनाजीतणहारहेवीतराग तेकेवाठे आ- पमतिके स्वहंदेंचालणहारठे पणआगमानुयायी चालतानथी अवलुंकरेके जेटलुंकार्य करेतेटलुं अवलुंकरेठे माटे तेमूर्खगमार भूलाजमेठे कारणके सूत्रतोगणधरनारच्या अने अर्थतो तीर्थकरनोकह्यो ॥ यतः ॥ अहंज्ञासइअरहा ॥ सुत्तंगंठंति गणहरानिउणं ॥ इतिवचनात् तेमाटे अर्थनी ना कहेतां तीर्थकरनीआशातनाकरेठे माटे अवलुंकरेठे माटे हेप्रभुतमारेवचने मनराखीयें ॥ १ ॥

प्रतिमालोपेपापीआ ॥ योगअनेउपधान ॥ जि० ॥ गुरुनो

वासनसिरधरे ॥ मायाविअज्ञान ॥ जि० ॥ तुळ० ॥ २ ॥

अर्थ ॥ वली तेलोक प्रतिमाने लोपेठे एटले प्रतिमाउथापेठे पणकेवाठे जेपापी-

आके०पापीठे शामाटे जेश्रीसमवायांग तथाजगवति तथाज्ञाता अनेउपासक रायपश्रेणी जीवाजिगम जंबुद्वीपपन्नति प्रमुखनेविषेसाक्षात्प्रतिमाकहीठे तेनेलोपीउत्सूत्रबोलेठे अनेजे उत्सूत्रबोलवुं तेथ्रीजगवतिसूत्रमां पापकही बोलाव्युंठे तेमाटे पापीया कह्या तेप्रतिमानोअधिकारतो उपाध्यायजीयें हुंडीना स्तवनमध्ये कह्योठे माटे इहां नथीकह्यो वली योगवहेवा तेने लोपेठे कारणके श्रीनंदिसूत्र तथा अनुयोगद्वारसूत्र अनेउत्तराध्ययन ठाणांगप्रमुखसूत्रनेविषे योगपणकह्याठे तेपणउत्सूत्रबोलीलोपेठे उपलक्षणथी श्रावकने सूत्रजणावे तेपण निशीथ तथा ठाणांग सुयगडांग व्यवहार उपासकप्रमुखमां नाकहीठे ते वातो पण हुंडिनास्तवनमां आणीठे तेथीअहींनथी कहेता माटे पापीठे वली उपधानलोपेठे कमके श्रीमहानिशीथप्रमुखसूत्रमां उपधानकह्याठे तेलोप्यामाटे पापीकह्या वली गुरुनोवास मस्तकनेविषे नधरे एटलेए जावजे समवायांगसूत्र तथाश्री अनुयोगद्वारसूत्रप्रमुखनेलेखे तथा आवश्यकनिर्युक्तिप्रमाणठे तेमां गुरुनोवास कह्योठे तेलोप्यो माटेपापीकहिये वलीमायावीठे कपटे करी लोकने जरममांनाखेठे अक्षरार्थ मरुवो तेवक्रता अनेजे वक्रताते माया वली अज्ञाने ज्ञायेठे केमके व्याकरणादिकजण्याविना सूत्रवांचेठे तेनघटे यतः अहंकेरिसकंपुणाइं ॥ सच्चंतुजासियवजंतंदवेहिं ॥ पञ्जवेहिंयगुणेहिं ॥ कम्मेहिंबहुविहेहिं ॥ सिप्पेहिं आगमेहिंयनामस्कायनिवाउवसगतद्धियसमाससंधिपद हेउ जोनिय उणादिकिरिया विहाण धातु सरविजत्ति वन्नजुत्तं तेकह्वंदशविहंपिसच्चं जहज्जणियं तहय कमुणाहोइ दुवालसविहायहोइजासावयणंपियहोइसोलसविहं इत्यादि प्रश्नव्याकरण सूत्रमध्येपाठे माटेजेजाणेतज्ञानी अन्यथा अज्ञानीकहियें ॥ १ ॥

आचरणातेहनीनवी ॥ केतिकहीयेंदेव ॥ जि० ॥ नित

त्रुटेसेसांधता ॥ गुरुविणतेहनीटेव ॥ जि० ॥ तुळ० ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ तेहुंडीआनी आचरणाजे बाह्यक्रिया तेसर्व नवीजठे मुखबांधीबाहेरनिकलवुं मांडो राखवोजनही वीपाकसूत्रने विरोधी तथा जगवति दशवैकालकि प्रश्न व्याकरणादिकसूत्रथकी विरोधी आचरणा तेहनीकेतिके०केटलीकहीयें एटले घणीठे माटेहेदेव हेआत्माराम हेपरमानंदविलासी वलीतेने निरंतर सांधतांयकांत्रुटेठे एटले लोक उखाणोठे जे नवसांधे ने तेरत्रुटे तेउखाणो एनेघरेंठे वलीपूजामां हिंसाबतावे अने पोतें मरे तेवारेशुंकरीयें तथा पोतानेवांदवा आवे तथादीक्षामहोत्सवकरे तेमां हिंसाथायके नथाय इत्यादिक बहुअधिकारठे पणकेटलोखाय एमएकवात सांधवा गयो एटले ठामठामथी त्रुटीगयुं जेमाटे गुरुविना तेनीखराबटेवपडीगयीठे जोगुरुपरं-

परागत होयतो कांश्चिदकेनही व्हारें खलायनही संप्रदायविना ठामठामअटकेठे ए-
टले एजावजे नगुराठे माथेकोइनिकळ्यो त्यारेपणगुरुनहतो ॥ ३ ॥

वृत्तिप्रमुखजोइकरी ॥ जाषेआगमआप ॥ जि० ॥ तेहज
मूढाउलवे ॥ जेमकुपुत्रनिजवाप ॥ जि० ॥ तुळ० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ वृत्तिके०टीका अने प्रमुखशब्दे चूर्णिनिर्युक्ति आदिलेवा तेजोइकरीने आ-
पके०पोतेआगमने जाषे एटले वृत्तिप्रमुखठानीराखी तेना जावजोइ आगमनोअर्थ
ठीकवेसाडे पढीलोकआगल एकहुं सूत्रवांचे एमतेअज्ञानी टीकाप्रमुखनेउलवे कोइ-
पूठे जेटीकानिर्युक्तिमानोठो तेवारें कहेजेजेनथी मानता जेम कुपुत्रहोयते पोताना वा-
पने उलवे एटले वापहोएसादो अनेपोतेहोए ठेव पढीकोइपुठेजे आ तमारा शा सगा
ठे तेवारें आडोअवलो जवावआपे तेमटीकाप्रमुखनो उपकार अनेतेनेज न माने ॥४॥

वृत्त्यादिकअणमानता ॥ सूत्रविराधेदीन ॥ जि० ॥ सूत्रअर्थ
तडुजयथकी ॥ प्रत्यनीककह्यातीन ॥ जि० ॥ तुळ० ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ वढी वृत्त्यादिकके०वृत्तिचूर्णिजाप्यने अनुसारें प्रकरणचरित्रादिकनेअण-
मानताथका तेदीनके०जावदयाकरवायोग्य सूत्रनेज विराधेठे सूत्रनीज आशातनाक-
रेठे श्रीसमवायांगसूत्रें तथानंदिसूत्रेंकहुंठे आयरेणंपरित्तावायणासंस्किज्जाअणुठगा-
थारासंखेज्जावेढासंखेज्जा सिलोगासंखेज्जाउं निज्जुत्तीउंसंखेज्जाउं पडिवत्तिउंसंखेज्जाउं
संघेयणीउं इत्यादिककह्यांठे तेमानेनही तेवारें सूत्रनेविराधेजठे वढी १ सूत्रप्रत्यनीक
२ अर्थप्रत्यनीक ३ तडुजयप्रत्यनीक एश्रीठाणांगसूत्रेंकह्याठे यतः सुयंपमुच्चतउं पडि-
णीयायतंसुत्तपडिणीए अठपडिणीए तडुजयपडिणीए एत्रीजाठाणाना चोथाउद्देशेंक-
हुंठे एमज जगवतिसूत्रना आठमाशतकना आठमाउद्देशामांकहुंठे तो अर्थप्रत्यनी-
कतेनिर्युक्त्यादिकजेनथीमानता तेनेकहीयें तेशिवायअर्थप्रत्यनीक तथातडुजय प्रत्य-
नीक तेवीजाकोनेकहीयें ते बतावो ॥ ५ ॥

अक्षरअर्थजएकलो ॥ जोआदरताखेम ॥ जि० ॥ जगव
इअंगेजाषिउं ॥ त्रिविधअर्थतोकेम ॥ जि० ॥ तुळ० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ जोकेवल एकलो अक्षरार्थ मानीयें एटले जेटहुं सूत्र तेढलो ज शब्दार्थ
आदरीयें मानीयें अनेतेम मानता तमने खेमके०कुशलठे तोजगवतिसूत्रमांत्रिविधके०
त्रणप्रकारें व्याख्यान अर्थ कहेवो कह्योठे तेकेमघटे तथा अनुयोगद्वारें वे प्रकारें अ-
नुगमकह्योठे सत्ताणुगमेय निजुत्तिअणुगमेय तथानिजुत्तिअणुगमेतिविहेपन्नतेउवगाय

निजुत्ति अनुगमेइत्यादिक तथाउद्देसे निद्देसे निग्गमे खेत्तकालपुरिसेय एगाथाअनु-
योगद्वारमांठे तेनाअर्थकेमकरशोइतिजावः ॥ ६ ॥

सूत्रअरथपहेलोबीजो ॥ निजुत्तियेमीस ॥ जि० ॥ निरवि
शेषत्रीजोवली ॥ इमजापेजगदीश ॥ जि० ॥ तुऊ० ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ तेजत्रणप्रकारनुं व्याख्यानदेखाडेठे प्रथम सूत्रनो शब्दार्थ शिष्यनेदेवो
जेम नमोके०नमस्कारथाउं अरिहंताणंके०अरिहंत रागद्वेषरूपशत्रुहृण्या माटे ते श-
ब्दार्थअवलिरीते आवड्यो तेवारें बीजोके०बीजीवार अर्थकहे ते निजुत्तियेमीसके०
निर्युक्तिसहित अर्थ कहे हे शिष्य ते अरिहंतचारप्रकारना ठे नाम, स्थापना, डव्य,
अनेजाव जेदें यतःनामजिणाजिणनामा ॥ ठवणजिणापुणजिणंदपफिमाउं ॥ दवजि-
णाजिणजीवा ॥ जावजिणासमवसरणवा ॥ १ ॥ इत्यादिक एम बीजीवार अर्थआवड्यो
पढी त्रीजीवार फरी एजपदनो अर्थ निरविशेषके०समस्तरीतें कहे एटलेसंगेप्रसंगे स-
र्वकहे नैगमादिकनयपण शक्तिहोय तोफलावे तेना साधनकहे उदाहरण जे अरिहं-
तने नमस्कारनुं फलकहे इत्यादिक एटले एजावजे प्रथम अर्थमां टीकाचूर्णि अने
बीजाअर्थमां निर्युक्ति तथात्रीजाअर्थमां जाण्यआव्युं एम हेजगदीशतुं जापेके०जग-
वतिनाशतक १५ माना त्रीजा उद्देशामां कहेठे सुत्तथोखलुपढमो ॥ बीउंनिजुत्तिमीस-
उंजणीउं ॥ तइउंयनिरविसेसो ॥ एसविहिहोइअणुउंगो ॥ १ ॥ एगाथा नंदिसूत्रम-
ध्येपणठे तेमाटेअर्थप्रमाणकरेतो खेमथाय ॥ ७ ॥

ढायानरचालेंचले ॥ रहेथितितसजेम ॥ जि० ॥ सूत्रअ
रथचालेचले ॥ रहेथितितसतेम ॥ जि० ॥ तुऊ० ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ जेमनरके०पुरुषनीढाया तेजेवारें पुरुष चाले तेवारे तेनो ढांयडो पण चाले
अने रहेके०पुरुषउजोरहे तेवारे तसके०तेढायानीपण स्थितिके०रहेवुं थाय जेम ए तेम
सूत्रअने अर्थमांपण एमज जावतुं सूत्रनीचाले अर्थ चलेके०चाले रहे के०सूत्ररहे तेवारें
तसके०ते अर्थनुं पण थितिके०रहेवुंथाय ॥ ८ ॥

अर्थकहेविधिवारणा ॥ उजयसूत्रजेमठाण ॥ जि० ॥ तेम
प्रमाणसामान्यथी ॥ नविप्रमाणअप्रमाण ॥ जि० ॥ तुऊ० ॥ ९ ॥

अर्थ ॥ वली अर्थके०टीकाप्रमुखहोय तेजसमजावे अनेविधिके०विधिवाद तथा
वारणाके०निषेधसूत्र तथा उजयसूत्रके०विधिसूत्र तथानिषेधसूत्र एवेहु सूत्रजेमठाण-
के०ठाणांगसूत्रमध्येकह्यांठे यथा ॥ नोकप्पइनिग्गंथाणवानिग्गंथिणवाइमाउं ॥ उद्दिठाउं

गणियाश्च उचितजिताउपंचमहणवाउमहानदिउ अंतोमासस्त दुखुत्तोवा तिखुत्तोवाउ-
त्तरिए संतरित्तए वा तं गंगाजज्जणासरसइ एरावतिमही इति एरीते निषेधकरीने वली
लगताज सूत्रमांआझाकरी यथा पंचविहिंठाणेकप्पंतितंजयंसिवाडुजिरकंशिवापव्वहे जं
च णंकोइतिदउग्घंसिवाएज्जमाणंसिमहतावायणारितेहिइति एवे सूत्रकह्यां एकविधिनुं
एकनिषेधनुं एवेमांकयुंसूत्रप्रमाणकरियें अनेकयुंसूत्र अप्रमाणकरिये इहां एके अप्र-
माण नथायइतिजावः हवे पठवामाना वेपदनो अर्थकहेठे तेमके० तेरीतेजेम ठाणांग
मध्ये वेहुसूत्र देखाड्या तेम सामान्यप्रमाण जेसूत्रठे ते सूत्रथी नविप्रमाणअप्रमाणके०
इहांसामान्यपदठे तेमाटेजाणियेंतैयें जेविशेषपद बाह्यारथीलावीयें तेवारेएम अर्थथाय
जेविशेषप्रमाण तेटीकाप्रमुख तेनविअप्रमाणके०अप्रमाणनथी एटलेएजावजे प्रमाण वे
प्रकारना एकसामान्यप्रमाण बीजुं विशेषप्रमाण तेमां सामान्यप्रमाण तेसूत्रकहीयें
जेमां सामान्यपणे सूचनामात्रें कह्युं होय अने विशेषप्रमाणते अर्थटीकाप्रमुखनेकहीयें
जेमां विस्तारीनेकह्युंठे एवेप्रमाणठे तेमां सामान्यप्रमाणखरुं अने विशेषप्रमाणखोटुं
एम नकहेवाय सामान्यप्रमाणथी विशेषप्रमाण तेअप्रमाण केमथाय इतिजावः ॥९॥

अंधपंगुजेमवेमले ॥ चालेइडितठाण ॥ जि० ॥ सूत्रअरथ
तेमजाणीयें ॥ कटपप्पाप्यनीवाण ॥ जि० ॥ तुळ० ॥ १० ॥

अर्थ ॥ जेम अंध लोचनहीन अनेपंगुके०चरणहीन एवेमलीने चालेइडितठाणके०
वांङितस्थानकनेविषे चाले तेमसूत्र तथाअर्थजे टीकाप्रमुख मलीने यथार्थ स्थानके
अर्थ जोडीशकीयें एमकटपप्पाप्यनीवाणीठे ॥ १० ॥

विधिउद्यमजयवर्णना ॥ उत्सर्गहअपवाद ॥ जि० ॥ तडुजय
अर्थेजाणीयें ॥ सूत्रजेदअविवाद ॥ जि० ॥ तुळ० ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ वली १ विधिसूत्र २ उद्यमसूत्र ३ जयसूत्र ४ वर्णवसूत्र ५ उत्सर्गसूत्र ६
अपवादसूत्र ७ तडुजयसूत्र एसर्वसूत्रनाजेदनीखवर अर्थथीजणाय नहीतो शीखवर
पकेजे आसूत्रते शीअपेक्षानुंठे यथा ॥ संपत्तेजिखुकादंमि ॥ असंचंतोअ मुठिउं॥इ-
स्मेणकम्मजोगेणं ॥ जत्तंपाणंगवेसए ॥१॥ एदशवैकालिकनापांचमाअध्ययने कह्युं इ-
त्यादिकविधिसूत्रकहीयें तथा डुमपत्तयंपुयए ॥ जहानिवरुश्रायगणाणअच्चए ॥ एवं-
मणुआणजीविथं ॥ समयगोयमामापमायए ॥ इत्युत्तराध्ययननेदशमाध्ययनेकह्युं इ-
त्यादिकउद्यमसूत्रकहीयें अने नरकनेविषे मांसरुधिरादिकवर्णवीकहेवा यथा ॥ उत्त
राध्ययनेमृगापुत्रअध्ययनमां तथा सुयगमांगना नरकविज्जत्तिअध्ययनमां तेपरमार्थेमां-
सादिक नथी पणजयसूत्रठे यतः नरएसुमंसरुहिराइ ॥ वजंपसिद्धिमित्तेणं ॥ जयहेउ-

इहरतेसिं ॥ विउवियपावउनतयं ॥१॥ इत्यादिक जयसूत्र यथा रुद्धिमिय समिद्धा-
 त्यादिकउववाइ ज्ञाताधर्मकथाप्रमुखनेविषे प्रायेंसूत्रठे तेवर्णवसूत्रठे वली इच्चेसिंठन्ह-
 जीवनिकायाणं मेवसयंदंरुसमारंजेज्जा इत्यादिक ठजीवनिकायना रद्दक प्रमुखआचा-
 रांगादिकसूत्रनेविषे तेउत्सर्गसूत्रजाणवा तथाठेदग्रंथतेप्रायें अपवादसूत्रठे अथवा न-
 वालजिज्जानिउणंसहायं॥ गुणाहियं वागुणउंसमंवा ॥ इकोविपावाइविवज्जयंते ॥ विहरि-
 ज्जाकम्मेसुसज्जमाणो ॥ इत्यादिक अपवादसूत्रजाणवा तथा जेमां उत्सर्ग अने अपवाद
 साथेकहेवाय तेतडुजयसूत्रकहीयें जेम अट्टझाणाजावे समंअहिआसियवउंवाहि ॥
 तप्रावंमिउंविहिणा ॥ पन्धियारपवत्तणंनेयं ॥१॥ इत्यादिकअनेकप्रकारना स्वसमय पर-
 समय निश्चय व्यवहार ज्ञानक्रियादिक नानाप्रकारें नयमतनाप्रकाशक सूत्रनाजेजेद
 तेअविवादपणेके०जेमांजगडोनऊठे एरीते स्वस्थानकें अर्थथीजोनाय ॥ ११ ॥

एहजेदजाण्याविना ॥ कंखामोहलहंत ॥ जि० ॥ जंगंतर

प्रमुखेकरी ॥ ज्ञाप्युंजगवइतंत ॥ जि० ॥ तुऊ० ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ तोएपूर्वोक्तजेद जाण्याविना जंगंतरप्रमुखेकरीने कंखामोहके०मिथ्यात्वमो-
 हनीने लहंतके०वेदे एमजगवतिसूत्रमां तंतके०निश्चैज्ञाप्युंठे एटले एजावजेसूत्रतो
 विविध आशयनाहोय तेआशयनीजेवारेंमालमपडे तेवारें मनमां शंकाउपजेकेआखरुं
 के आखरुंएवीशंकाथाय अनेजेशंका तेमिथ्यात्वमोहनीथाय तथाचोक्तंजगवत्यंगे प्रथम-
 शतके तृतीयउद्देशके अष्ठिणंजंतेसमणाविनिग्गंथाकंखामोहणिज्जांकम्मंवेदेति हंताअ-
 ठिकहणंजंतेसमणाविणिग्गंथा कंखामोहणिज्जांकम्मंवेदेतिगोयमा तेहिंतेहिंनाणंतरेहिं
 दंसणंतरेहिं चरित्तंतरेहिं लिंगंतरेहिं पवयणंतरेहिं पावयणंतरेहिं कप्पंतरेहिंमथंतरेहिं
 मतंतरेहिं जंगंतरेहिं णयंतरेहिं णियमंतरेहिं पमाहिणंतरेहिं संकित्ता कंखित्ता विति-
 गिहता जेयसमावन्ना कलुसमावणा एवंखलुसमणा निग्गंथाकंखामोहणिज्जांकम्मंवे-
 देतिइति एनासमाधान जगवतिनीवृत्तिथी जोइलेजो तेमाटेटीकाप्रमुखअर्थ जाण्याथीज
 सर्वसमाधानथाय आम्रायपामियें पण केवल सूत्रेंज नपामियें इहां जंगंतरप्रमुखेकहुं ते
 मध्यग्रहणेआद्यंतयोर्ग्रहणमिति न्यायात् णाणंतरेहिं पदपणलेवा ॥ १२ ॥

परिवासितवारीकरी ॥ लेपनअशनअशेष ॥ जि० ॥ कारण

थीअतिआदर्या ॥ पंचकटपउपदेश ॥ जि० ॥ तुऊ० ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ परिवासितके०रात्रें वासीराखवुं तेवारीकरीके०वारीने एटले मुनिने संनि-
 धिमात्रे पणराखवुं ते रात्रें नघटे एहवुं शुंतेकहेठे लेपनके०विलेपन अथवा कुसुमवा-
 सिततेलप्रमुख अने अशनके०आहारतथाअशेषशब्देप्रमुख लेवा तेवारीने वली कार-

एथी अतिकेऽत्यंतकारणे आदस्यांकेऽतेमुनियेऽंगीकारकस्यां एटले वासीराख-
वानी मुनिने आझाकरी तेपंचकटपग्रंथनो उपदेशते उपलक्षणथी निशीथनेविषे पण
कहुंते यतः ननुऽर्षधादिसंनिधिःक्रियतेनवा उच्यते उत्सर्गेणनकटपते कारणेतुजवत्य-
पि तथाहिवोऽन्नमंरुबनांमयठडुज्जोयणज्यंतरजंगामघोसाश्नद्धितठतुरिएकजेनलप्र-
इअर्ततठडिन्नमंरुवेउसहगणोपरिवासिज्जइइतिनिशीथे तेमाटे एकारणादिक प्रकार
तेटीकाप्रमुखविना जणायनही ॥ १३ ॥

वर्षागमननिवारीउ ॥ कारणेऽज्ञाप्युतेह ॥ जि० ॥ ठाणंगे

श्रमणीतणुं ॥ अवलंबादिकजेह ॥ जि० ॥ तुळ० ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ वर्षागमनकेऽचोमासानेकाळे विहारकरवानुं निवाखुंते श्रीठाणांगना बीजा-
उद्देशामध्ये यतः लोकप्पतिनिग्गंठाणंवा निग्गंठीणंवा पढमपाउसंमिगामाणुगामंडुत्ति
जित्तएइति तथा कारणेऽज्ञाप्युंतेहकेऽतेजवर्षाकालमां कारणथी विहारकरवानी आझा
करी तेपणठाणांगसूत्रना पांचमा ठाणाना बीजा उद्देशामांकहुंते यतः पंचहिठाणेहि-
कप्पतितंजयंसिवा डुज्जिक्कंवा जावमहतावाआणारिएहिइतितथातत्रैववासावासंपज्जो-
सवियाणं नोकप्पइ निग्गंथाणंवा निग्गंथीणवागामाणुगामंडुइज्जितंएवंपंचहिठाणेहिं
कप्पतितं णाणठयाए दंसणठयाए चरित्तठयाए आयरिय उवझाएवा संविसुजेज्जा
आयरियउवझायाएवा वहिता वैयावच्चकरणयाएइति वलीएजश्रीठाणांगनेविषे श्रम-
णीकेऽसाध्वीने अवलंबनकेऽआलंबेतो प्रभुनी आझा अतिकमेनही यतः पंचहिठा-
णेहिंसमणेनिग्गंथे निग्गंथि गेन्हमाणेवा अवलंबमाणेवा णातिक्रमठतंनिग्गंथिचणं
अन्नयरे पसुजातितेवा परिक्रिजातिएवा उद्धातेज्जातत्थनिग्गंथे निग्गंथि गेन्हमाणेवा
अवलंबमाणेवा णाइक्कमइनिग्गंथे निग्गंथि डुग्गंसिवा विसमंसिवा परकलमाणिंवा
पवडमाणिंवा गेन्हमाणेवा अवलंबमाणेवा णाइक्कमइनिग्गंथे निग्गंथि सेयंसिवा पं-
कंसिवा पणगंसिवा उदगंसिवा उकुमाणिवा उवुज्जमाणिवा गेन्हमाणेवा अवलंबमा-
णेवा णातिक्रमइ निग्गंथे निग्गंथि णावआरुहमाणेवा उरुंजमाणेवा जावणातिक्रम
निरक्तइत्तं जरकतिठंजावजत्तपाणपडियाइस्सितं निग्गंथे निग्गंथि गेन्हमाणेवा अव-
लंबमाणेवाणातिक्रमइ इत्यादि एउपलक्षणथी साधुसाध्वी एकस्थानके जेलावसे ए-
वापणआलावा श्रीठाणांगमध्येते तेकेटलाक लखाय अने वलीनवमेठाणे ब्रह्मचेराकह्या
तेमांस्त्रीनाअंगोपांग जोवानही तथा जीतने आंतरे वसवुंनही एमकहुं तेवाततो प्र-
सिद्ध ते माटे प्रतिपक्षीआलावो उपाध्यायजीयें संज्ञास्योनही तेथी अमे लख्यो पण
नही तो वृत्त्यादिकविना केम बंधवेसेइतिज्ञावः ॥ १४ ॥

आधाकर्मादिकनही ॥ बंधतणोएकंत ॥ जिन० ॥ सुयगडे
तेकेमघटे ॥ विणवृत्त्यादिकतंत ॥ जिन० ॥ तुऊ० ॥ १५ ॥

अर्थ ॥ आधाकर्मी आहारकरवो ते नहीके०नथीकह्यो बंधतणोएकंतके०कर्मबंधनो एकांतनथी एटले एजावजे श्रीसुयगडांगसूत्रमध्ये आधाकर्मी आहारकरतां कर्मबंधाय पणखरुं अने वली नबंधाय एम पण कह्युं तेकेमघटे यतः आहागडाइजुंजंति ॥ अणमणोसकम्मुणा ॥ उवलित्तेवियाणिज्जा ॥ अणुवलित्तेतिवापुणो ॥ १ ॥ एतेहिंदोहिंवाणेहिं ववहारोणविज्जइ ॥ एतेहिंदोहिंवाणेहिं ॥ आणाथारं तुजाणए ॥ २ ॥ एसुयगगांगना ११ माअध्ययनेठे माटेएवीवातोते टीकाप्रखविना सूत्रकेमस्पष्टथाय ॥ १५ ॥

विहरमानगणधरपिता ॥ जिनजनकादिकजेह ॥ जिन० ॥ क्रम
वलीआवश्यकतणो ॥ सूत्रमात्रनहीतेह ॥ जिन० ॥ तुऊ० ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ वली विहरमानके०विचरता वीसतीर्थकर तथा तेओनागणधर अने तेओना पिता उपलक्षणथी माता लंठन नगरी विजय परिवार केवलीप्रमुख तेसूत्रमां जडेनही अथवा जेम वीस विहरमानना गणधर तेमज उपलक्षणथी कृषजादिकना गणधरपण सर्वसूत्रमां नथी तथागणधरोना पिताप्रमुख सूत्रमात्रेनथी तथा जिनके० चोवीसतीर्थकरना जनकादिके० मातापिता उपलक्षणथी बीजोपणपरिवार तेसर्व सूत्रमां नथी ते आवश्यकादिक माने तोज जडे वली आवश्यकजे उजयटक पडिक्रमणुंकरवुं तेहनोजे क्रमके०अनुक्रम ते जे अमुक पढी अमुक कहेवुं इत्यादिक सूत्रमात्रनहीके० मात्रएकलासूत्रमां नलाजे एवी घणीवातोठे तेकेटलीलखाय पण प्रकरण निर्युक्त्यादिक माने तोपारपडे नहीतो गोथांज खाय ॥ १६ ॥

अर्थविनाकेमपामियें ॥ जावसंकलअनिबद्ध ॥ जि० ॥ गुरु
मुखवाणीधारतां ॥ होवेसर्वसुबद्ध ॥ जि० ॥ तुऊ० ॥ १७ ॥

अर्थ ॥ वली अर्थके०टीकाप्रमुखविना केमपामियें सकलके०समस्त अनिवद्धके० अणीबद्ध तेधुरथी ते ठेकालगें सर्ववात केमजडे सूत्रमांतोलगारेक नाम मात्र कहे संपूर्णतो टीकाप्रमुखमां लाजे अथवा अनिवद्धके०सूत्रमांनथी बंधाणा एवा जावतो घणा रह्याठे अत्यंत थावरमांथी आवीजेम मरुदेवाजी मोक्षंगयां इत्यादिक वगर बांध्या पांचसो आदेशठे तेसर्व केवल सूत्रेज केवीरीते गम्यमान थाय तेमाटे गुरुआदिकना मुखनी वाणी सांजलीयें जे संप्रदायिक होय तेधारतांथकां होवेसर्वसुबद्धके० सर्वसुबद्धथाय सुयुक्तिवंतथाय ॥ १७ ॥

पुस्तकअर्थपरंपरा ॥ सघलीजेहनेहाथ ॥ जि० ॥ तेसुवि
हितअणमानतां ॥ केमरहेसेनिजआथ ॥ जि० ॥ तुळ० ॥ १८ ॥

अर्थ ॥ पुस्तक जेअंगोपांगादिक अक्षरन्यासरूप अर्थटीकाप्रमुख जेगुरुसंप्रदायनी
परंपरा तेसर्वजेने हाथेठे एवाजे सुविहित शुद्धमार्गना प्ररुपनार तेहने अणमानतां
एटळे अंगीकार कस्याविना केम रहेशे? निजआथकेपोतानी समकितरूप जे
लक्ष्मी तेशीरीते रहेशे ॥ १८ ॥

सद्गुरुपासेशिखतां ॥ अर्थमांहेनविरोध ॥ जि० ॥ हेतुवाद
आगमप्रतें ॥ जाणेजेहसुबोध ॥ जि० ॥ तुळ० ॥ १९ ॥

अर्थ ॥ तेमाटे स्वढंदपणुं टाळीने सद्गुरुपासे विनयादिकेंकरीने सूत्रना अर्थ जे
टीकाप्रमुख तेधारवां तेमां कांइविरोधनथी पण तेमूर्खलोक एमजाणेठेजे सूत्रमां विरो
धनथी अने अर्थमां विरोधठे ते खोडुंठे. गुरुमुखे शीखतांथकां कांइ विरोध ठेजनही
तथा एरीते गुरुपासें धारतां हेतुवाद कहेतां कारणनिमित्तवाद एहवो आगमजे सि-
द्धांत तेनेजाणे जेथकीसुबोधकेजलोबोधथाय ॥ १९ ॥

अर्थमतजेदादिकें ॥ जेहविरोधगणंत ॥ जि० ॥ तेसूत्रे
पणदेखशे ॥ जोजोशेएकंत ॥ जि० ॥ तुळ० ॥ २० ॥

अर्थ ॥ वली अर्थेकेटीकाप्रमुखनेविषे मतजेदादिकेंकेकोइमतजेदें कोइ वाचनां-
तरजेदे जेदपणुं देखीने जे विरोध गणेंठे अने कहेठेजे टीकाप्रमुख विरोधीठे मळती
नथी तोकेम मानीयें तेहने कहेठेके जेप्राणी टीकाप्रमुखमां विरोधपणुं जोशे तेसू-
त्रमांपण विरोधपणुं देखशे जोएकांते निश्चेकरी जोशे तो सूत्रमां पणघणो विरोधठे
तेकेम नथीजोता इतिजावः ॥ २० ॥

संहरताजाणेनही ॥ वीरकहेएमकटप ॥ जि० ॥ संहरतां
पणनाणनो ॥ प्रथमअंगठेजटप ॥ जि० ॥ तुळ० ॥ २१ ॥

अर्थ ॥ हवे तेज सूत्रना विरोधिपणाने देखायेठे जे देवानंदानी कुखथी लेइने
त्रिसळादेवीने कुखे संहरताकेसंहस्या तेसंहरतां वीरस्वामीयें जाण्युंनही एमश्रीक-
टपसूत्रमां कहुंठे यथा ॥ साहरिचिस्सामित्तिजाणइ ॥ साहरिचिमाणेनजाणइ ॥ साह-
रिचिमित्तिजाणइ इतिपाठात् तथा वीरस्वामीने हरणगमेषीये संहस्या तेअवसरे प्रथम
अंगजे श्रीआचारांगतेमां ज्ञाननो जटपकेशब्दठे एटळे एजावजे संहरतां थकां प्र-
जुयेंजाण्युं एमकहुंठे तथाचतत्सूत्रं साहरिचिस्सामित्तिजाणइ साहरिमित्तिजाणइ सा-
हरिचिमाणेविजाणइ सेसमणोउसोइतिपंचदशेजावनाध्ययने इतिविरोधः ॥ २१ ॥

रुषन्नकूटअमजोयणो ॥ जंबूपन्नत्तिसार ॥ जि० ॥ बारव
लीपाठांतरे ॥ मूलकहेविस्तार ॥ जि० ॥ तुळ० ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ वली रुषन्नकूटनुं आठयोजन मूलविस्तारठे एमजंबूछीपपन्नत्तिसूत्रमां कळुंठे यतः एतणंउसन्नकूडेनागकूडेपन्नते अठजोयणांउठुं उच्चत्तेणं दोजोयणां उवेहेणंमूळे अठजोयणांविस्कंजेणंमक्षेठजोयणांविस्कंजेणं उवरिचत्तारिजोयणां विस्कंजेणंइत्यादिक जंबूछीपपन्नत्तिनोपाठठे सारकेप्रधान एहवी जंबूछीपपन्नत्तिकहेठे गाथानोअर्थअन्वयकरी करियें एटले एकपाठतो ए कळो वली एज जंबूछीपपन्नत्तिमां पाठांतरे बीजोपाठठे तेमां बारजोजन मूळेंविस्तार कळोठे तेकेम मळे एकज सूत्रमां वेपाठशा? सर्वज्ञाना ज्ञानमांफेरनथी तोसंदिग्धवचन केमहोय इति जावः तथाचतत्पाठः मूळेबारजोयणांविस्कंजेणं मक्षेअठजोयणांविस्कंजेणं उप्पिचत्तारिजोयणांविस्कंजेणंइत्यादिकपाठजो जो केवलसूत्र मेलवी आपजो ॥ ११ ॥

सत्तावनसयमद्विने ॥ मणनाणीसमवाय ॥ जि० ॥ आठ
सयाज्ञाताकहे ॥ एतोअवरउपाय ॥ जि० ॥ तुळ० ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ श्रीमद्विनाथस्वामीनें सत्तावनसो मनपर्यवज्ञानी श्रीसमवायांगसूत्रमध्ये कळ्याठे यतः मद्विस्सणंअरहंतोसत्तावनंमणपज्जवन्नाणीसयाहोवाइति ॥ तथा श्रीज्ञातासूत्रमध्ये मद्विनाथस्वामीनेज आठसो मनपर्यवज्ञानी कळ्याठे यथा अठसयामणपज्जवनाणीणं एम श्रीसमवायांगसूत्र तथाज्ञातासूत्र मळुंनहीएविरोध एतो अवरउपायकेणमेळववानो उपायतो अन्यजठे तेतो गीतार्थज्ञानीजाणे ॥ १३ ॥

उत्तराध्ययनेस्थितिकही ॥ अंतरमुहूर्त्तजघन्य ॥ जि० ॥ वेदनी
यनीवारते ॥ पन्नवणामांअन्य ॥ जि० ॥ तुळ० ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ तथा श्रीउत्तराध्ययनसूत्रमध्ये वेदनी कर्मनी स्थिति जघन्य अंतरमुहूर्त्त कहीठे यतः उदहिसरिनामाणं तीसइकोमाकोमिउ उक्कोसियाछिइहोइ ॥ अंतोमुहुत्तं जहन्निया ॥१॥ आवरणिश्चाण्डुहंपि ॥ वेयणिश्चेतहेवय ॥ अंतराएयकम्मंमि ॥ ठिइए सावियाहिया ॥१॥ इत्युत्तराध्ययनअध्ययन ३३ मामध्ये कळुंठे. वली तेजवेदनी कर्मनी बारमुहूर्त्तजघन्यस्थिति श्रीपन्नवणासूत्रमध्येकहीठे यथा ॥ सायावेयणिच्चस्स ॥ इरिया वहियवंधगंपरुच्च ॥ जहन्नंमणुक्कोसेणं ॥ दोसमयासंपराइय ॥ वंधगंपरुच्चजहन्नेणं ॥ बार समुहुत्ताउक्कोसेणं ॥ पणरससागरो ॥ वमकोमाकोमिउ ॥ इत्यादिपन्नवणामध्येकळुं तो तेउत्तराध्ययननीसाथेमळुंनही साटे विरोध तेतोअन्यकेणुदीजवातठे ॥ १४ ॥

अनुजोगद्वारेकह्या ॥ जघननिखेपाचार ॥ जि० ॥ जीवा
दिकतो नविघटे ॥ अव्यजेदआधार ॥ जि० ॥ तुळ० ॥ ९५ ॥

अर्थ ॥ वही श्रीअनुयोगद्वारसूत्रनेविषे एम कळुंठे के जेवस्तुना जेटला निखेपा करवानी तारीबुद्धियाय तेवस्तुना तेटला निखेपा तुं तिहांकरजे पण कदाचित घणा निखेपा तुं नजाणे तिहांपण चारनिखेपातो अवश्यकरजे एटले एमआव्युंजे जघन्यथी चारनिखेपातो सर्वत्रकरवा पणचारथीउठातोहोयजनही १ नाम २ स्थापना ३ अव्य ४ जाव एचार अवश्यकरवा यतः जहयजंजाणिद्या निखेवं निखेवेनिरवसेसं ॥ जहवियन-जाणिद्या ॥ चउक्यंनिखेवेतह ॥ १ ॥ इत्यनुयोगद्वारसूत्रे तेवारे जीवादिकशब्दना निखेपा नविघटेकेपघटेनही शामाटे जे अव्यनिखेपो जेदआधारकेपजिन्न आधारेंथाय केमके जेजावनुंकारण तेअव्य तेवारे जीवना अव्यनिखेपो केमथायजेजावजीवथवानुं कारणहोय तेअव्यजीव कहेवाय तेतोज्ञानादिक गुणेहीणतो जीवहोयनही दवंपद्य-वविद्युयं ॥ दवविजुयायपद्यवानह्वि ॥ इतिवचनात् तेमाटे मंडूखनी जटाना चारनी पेठे समस्तधर्मरहित कोइपदार्थजनथी तोएअव्यनिखेप जीवादिकमां शून्यठे आदि शब्दथी बीजापणजीवादिकद्वीजीयें जेम अव्यदेवमुनिराजनेकहियेंतेमअव्यजीवकोने कहेशोतेनासमाधानतोपंचांगीप्रमुखथीनीकले अत्रार्थेतत्त्वार्थवृत्तिजोजो ॥ ९५ ॥

एमबहुवचननयंतरें ॥ कोइवाचनाजेद ॥ जि० ॥ एमअर्थें
पणजाणीयें ॥ नविधरीयेंमनखेद ॥ जि० ॥ तुळ० ॥ ९६ ॥

अर्थ ॥ एरीते बहुकेपघणा सइकमोगमेवचनविरोध अल्पबुद्धिवालाने लागे एवा पाठ सूत्रमध्येठे तेकोइ स्थानकें नयजेदजेदेंव्याख्याहोय अने कोइस्थानकें वाचनाजे-दकेपवद्वज्जी तथा मथुरी एवे वाचना थइ तेथीजेदथयो एमउपलक्षणथीमतांतर प्र-मुख लिपिदोष पणलश्ये एवीरीते जेमसूत्रमांजेदठे तेमज अर्थेंकेपटीकाप्रमुखनेविषे पण नयांतरेकरी वाचनांतरेकरी कोइस्थानके जेदआवे तेमाटे टीकाप्रमुख देखीने मनमांखेदनधरीयें सूत्रतथाअर्थवरावरठे ॥ ९६ ॥

अर्थकारथीआजना ॥ अधिकाशुचमतिकोण ॥ जि० ॥ तोळे
अमियतणेनहि ॥ आवेकहियेंदूण ॥ जि० ॥ तुळ० ॥ ९७ ॥

अर्थ ॥ अर्थकारकेपजेनिर्युक्तिकार टीकाकार तेथकी आजनाजेआधुनिकमां अ-धिकाशुचमतिनाधणी कोणथया एटले एजावजे समुद्रजेवीबुद्धिनाधणी टीकाकारतथा चौदपूर्वनाधणीनिर्युक्तिकार तेथी शुचमतिकोणथया एटले शुचमतिनहीज थयाइति

જાવઃ લોકમાંજાણોઠે જે જાંઠના જાનાર તેરીતના એજીમતિજાણવા પણ કોઈકાલે
લૂણજેનીમક તેજમૃતને તોલે જાવેનહી ॥ ૨૭ ॥

રાજાસરિજીંસૂત્રઠે ॥ મંત્રીસરિજોઅર્થ ॥ જિ૦ ॥ એમાંએકે
હેલીઈ ॥ દિયેસંસારઅનર્થ ॥ જિ૦ ॥ તુઝ૦ ॥ ૨૮ ॥

અર્થ ॥ તેમાટે રાજાસરિજીંકેજીવકર્તિ વરાવરસૂત્રઠે અને મંત્રીસરિજો અર્થઠે એ-
ટલે રાજાનોઆશય મંત્રી જાણે તેમ સૂત્રનોઆશય અર્થકારકહે વીજો કોઈસૂત્રનો
આશય જાણેનહી એમાંકેજીવેહુમાંથી એકેહેલીઈકેજીવકર્તે નિંદતાંથકાં દિયેસંસાર
અનર્થકેજીવસંસારનોઅનર્થજાપે જીવપરંપરાવધારે ॥ ૨૮ ॥

જેસમતોલેંજાચરે ॥ સૂત્રઅર્થસૂત્રપ્રીતિ ॥ જિ૦ ॥ તેતુઝક
રુણાયેવરે ॥ સુખજશનિર્મલનીતિ ॥ જિ૦ ॥ તુઝ૦ ॥ ૨૯ ॥

અર્થ ॥ માટેજેઆત્માર્થિપ્રાણીતે સૂત્ર તથાઅર્થ વેહુને સમતોલેં સરિજીરીતેં અંગી-
કારકરે પ્રીતિરાજે અવજ્ઞાનકરે તન્મયકરીજાણેતેપ્રાણીહેપ્રજીવતમારીકરુણાકેજીવ્યાયે
કરીને સુખતેનિરાવાધપણું અનેજશકીર્તિ તથાનિર્મલજે નીતિકેજીવ્યાય તે જરેકેજીવ્યાયે
॥ ૨૯ ॥ હવે દશમી ઢાલકહેઠે તેને નવમી ઢાલસાથેજીવ સંબંધઠે જેપૂર્વઢાલમાં સૂત્ર
તથાઅર્થમાં એકની હીલનાકરેતો તેનેસંસાર વધેએમ કહ્યું તેસૂત્રતથાઅર્થ તો જ્ઞાન
સ્વરૂપઠે વાસ્તેજીવદશમીઢાલમાંજ્ઞાનનુંવર્ણનકરેઠે ॥

॥ ઢાલદશમી ॥

॥ આપઠંદેઠવીલાઢલવરે ॥ એદેશી ॥

જ્ઞાનવિનાજેજીવનેરે ॥ ક્રિયામાંઢેદોષરે ॥ કર્મવંધઠેતેહથી
રે ॥ નહિસમસુખસંતોષરે ॥ ૧ ॥ પ્રજીવતુઝવાણીમીઠમીરે ॥
સુઝમનસેહેજસુહાયરે ॥ અમીયસમીમનધારતારે ॥ પાપ
તાપસવિજાયરે ॥ પ્રજીવતુઝવાણીમીઠમીરે ॥ ૨ ॥ એઆંકણી

અર્થ ॥ જ્ઞાનવિના જેજીવ કેવલક્રિયારુચિઠે તેમાં ઘણાદોષની ઉત્પત્તિઠે તેજ્ઞા-
નક્રિયાથી કર્મવંધજથાયઠે પણસમસુખસંતોષકેજીવસમતાનાસુખ જેમાં પરજાવની ફેહા
નહી એહવો જેસંતોષતે અજ્ઞાની ક્રિયાકરતોહોય તેહને થતો નથી યતઃ નાણગુણેહિં
વિહિણા ॥ કિરિયાસંસારવઢુણીજાણિયા ॥ ધમ્મરુષ્પહવમિત્તા ॥ નાણસમેયાસયાહુજ્ઞા
॥ ૧ ॥ એયોગની વીસીમધ્યે કહ્યુંઠેમાટે હેજામી તમારીવાણી ઘણીજ મીઠીલાગેઠે મા-

रामनमांसेहेज सोहायठे पणकोइना बलात्कारथीनही तेअमृतसरिखीतमारीवाणीने मनमांधारतांथकां पापरूप तापकेण्डखता तेसर्वमटीजायनेशीतलताथाय ॥ २ ॥

लोकपंतिकिरियाकरेरे ॥ मनमेलेअन्नाणरे ॥ जवइछानाजो

रथीरे ॥ विणशिवसुखविन्नाणरे ॥ प्रभु० ॥ मुऊ० ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ लोकपंतिकेण्लोकनी हारमां लोकानुजायी क्रियाकरे मनमेलेकेण्शुरू अ-
ध्यवसायविना अन्नाणकेण्अज्ञानीजीवते जवजे संसार तेनीइछाना जोर थकी एटले
बहुलसंसारीजीवठे शिवसुखना विज्ञानविना एटले जेक्रियाकरे तेपण ज्ञानविना
जशमानप्रतिष्ठानेअर्थेकरे ॥ ३ ॥

कामकुंजसमधर्मनुरे ॥ मूलकरीएमतुठरे ॥ जनरंजनकेवल

लहेरे ॥ नलहेशिवतरुगुठरे ॥ प्रभु० ॥ मुऊ० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ कामकुंज सरिखो मोक्षसुखनोआपनार एवोजेधर्म तेनुंयशमानादिक तुठ
मूलकरीने तेप्राणीकेवल जनरंजनकेण्लोक रीके एटलुंज फलपामे पणअज्ञानक्रियाथी
मोक्षरूपजेवृक्ष तेनो गुठकेण्गुठो उपलक्षणथी फललक्ष्यें तेनपामे ॥ ४ ॥

करुणानकरेहीननीरे ॥ विणपणिहाणसनेहरे ॥ द्वेषधरं

तांतेहसुरे ॥ हेठाआवेतेहरे ॥ प्रभु० ॥ मुऊ० ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ हवे षोडशकमां पांचगुण आशयविशेष देखाड्याठे यथातृतीयषोरुशके १
प्रणिधि २ प्रवृत्ति ३ विघ्नजय ४ सिद्धि ५ विनियोग जेदतःप्रायःधर्मज्ञैराख्यातःशुचा-
शयःपंचधा त्रिविधौ एपांचजेद अन्वयरीतें श्रीहरिजडसूरियें देखाड्याठे ते श्रीजशो-
विजयउपाध्यायजी व्यतिरेकेंदेखाडेठेतेमां प्रथमप्रणिधाननामाआशयकहेठे जेहीनकेण
पोताथकी हीणगुणीठे एटले हीणगुणठाणेवत्तें तेहनी करुणानकरे विणपणिहाणसने-
हकेण्प्रणिधाननामाआशयविशेषना सनेहविना हीननीकरुणानकरे वलीहीनगुणी ऊ-
परद्वेषकरतांथकां जेएमांशागुणठे इत्यादिक द्वेषधरतां तेपोतेज हेठाआवे ॥ ५ ॥

एककाजमांनविधरेरे ॥ विणप्रवृत्तिथिरजावरे ॥ जिहांतिहांमो

होडुंधालतारै ॥ धारेढोरस्वजावरे ॥ प्रभु० ॥ मुऊ० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ हवे प्रवृत्तिनामाआशय वखाणेठे विणप्रवृत्तिकेण्प्रवृत्तिनामागुणविना एक
काजमांकेण्एकजेधर्मकार्यमांड्युं तेमां नविधरेकेण्नराखे थिरजावकेण्थिरताजाव एट-
लेएककाजमां थिरनही अने प्रारंजितकार्यमां तेवोप्रयत्ननही एमपण समजवुं जिहां
तिहां मुखघालतो एटले जेधर्मस्थानक मांड्युंठे तेमूकीने अकालें फलवांठे अनेअका-

द्वैफल बांढवुंते तत्वथीआर्त्तध्यानठे तेवारे जिहांतिहां मोहोडुं घालतां ढोरनोस्वप्ना-
वधरेठे जे खावा मूक्युंहोय तेमूकीने वीजामां मुखघाले ॥ ६ ॥

विनाविघनजयसाधुनेरे ॥ नविअविच्छिन्नप्रयाणरे ॥ किरियाथी
शिवपुरीहोयरे ॥ केमजाणेअन्नाणरे ॥ प्रभु० ॥ मुऊ० ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ हवेत्रीजो विघ्नजय बतावेठे विघनकेअंतराय तेनो जयकेजीतवुं तेविघ्न-
जयनामागुणविना साधुने मात्रक्रियायेंकरी अविच्छिन्नप्रयाणकेमथाय एटले मोक्षमार्ग
अविच्छिन्नपणे केमसधायेमाटेविघ्नजयविना साधुनेक्रियाथी अविच्छिन्नप्रयाणे शीवपुर
नहोय ए वातो अज्ञानी केमजाणे हवेविघ्न तथाविघ्ननोजयदेखाडेठे ॥ ७ ॥

शीततापमुखविघनठेरे ॥ बाहेरअंतरव्याधिरे ॥ मिथ्यादर्श
नएहनीरे ॥ मात्रामृडमध्याधिरे ॥ प्रभु० ॥ मुऊ० ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ तेविघ्नना जेदत्रणठे १ हीनविघ्न २ मध्यमविघ्न ३ उत्कृष्टविघ्न एमां ही
नविघ्नते जेमधर्मकरतां शीतकेटाढवाए तथातापकेतरुकोलागे तेधर्ममां विघ्नठे
तथा बाह्यव्याधिके रोगज्वरकासश्वासप्रमुख जे शरीरना रोगते मध्यमविघ्नकहियें जे
माटे टाहाड तथातडका करतां शरीरना रोगतेविशेषविघ्नकरे तथात्रीजुंउत्कृष्टविघ्न
तेअंतरव्याधि मिथ्यादर्शनके मिथ्यात्वमोहनीय ए उत्कृष्ट धर्ममां विघ्नठे जेमाटे ध-
र्मकरतां जो मिथ्यादर्शननो उदयथइ जायतो धर्ममां महोदुंविघ्नथाय ए विघ्नपूर्वे जे
वेविघ्नकह्यां तेकरतांएआकरुं विघ्नठे माटे उत्कृष्टविघ्नकह्युं जेममार्गमां चालतां जघ-
न्यमध्यम अनेउत्कृष्ट एत्रणविघ्नठे मार्गमांकांटालागेते जघन्यविघ्न, मार्गमां ज्वरप्रमु-
खतेमध्यमविघ्न, मार्गमां दिग्मूढथायतेउत्कृष्टविघ्न तेमधर्ममांपण पूर्वोक्तत्रणविघ्नजा-
णवां तेनीमात्राके प्रमाणकहेठे मृडके हीन मध्यके मध्यम अनेअधिके उत्कृष्ट
एमअनुक्रमे जोरुवां ॥ एतोविघ्नदेखाड्यां हवेविघ्नजय अनुक्रमेंदेखाडेठे ॥ ८ ॥

आसनअशनजयादिकेरे ॥ गुरुयोगेंजयतासरे ॥ विघ्नजो
रणविटलेरे ॥ वगरज्ञानअज्यासरे ॥ प्रभु० ॥ मुऊ० ॥ ९ ॥

अर्थ ॥ आसनके वीरासनादिकेकरी पूर्वोक्त शीततापादिक विघ्ननो जयकरे तथा
अशनएटले आहारेंकरी पूर्वोक्त ज्वरप्रमुखविघ्ननोजयकरे तथा गुरुयोगेंकरी पूर्वोक्त
मिथ्यादर्शनरूपविघ्ननो जयकरे केमके गुरुयोगें समकितपामेज एविघ्ननुंजोर तेज्ञाना-
ज्यासविना टलेनही माटेज्ञानाज्यासें परिणाम दढराखे शीततापप्रमुखमां चलेनही
अनेज्वरप्रमुखमां कृतकर्मअहियासे एटले एमजाणे जेमारांउदयेआव्यां कर्मजोगवुंहुं
तथा मिथ्यात्वनुंजोरठे ज्ञानेसम्यक्जिनवचनज्ञावे ॥ ९ ॥

विनयअधिकगुणसाधुनोरे ॥ मध्यमनोउपगाररे ॥ सिद्धिवि
नाहोवेनहीरे ॥ कृपाहीननीसाररे ॥ प्रभु० ॥ मुकु० ॥ १० ॥

अर्थ ॥ हवे सिद्धिनामाआशय वखाणेठे जेपोताथकी अधिकगुणवंतासाधुनो वि-
नय तेसिद्धिनामाआशयविशेष आठ्याविना होयनही तथा मध्यमके० मध्यमगुणवं-
ताहोय तेने उपकारकरे तेपण सिद्धियोगविना होयनही अने हीननीके० पोताथी
हीनगुणी तेनी सारके० प्रधान कृपाके० दयातेपण सिद्धियोगविनानहोय ॥ १० ॥

विणविनियोगनसंज्ञवेरे ॥ परनेधर्मेयोगरे ॥ तेहविनाज
नमांतरेरे ॥ नहिसंततिसंयोगरे ॥ प्रभु० ॥ मुकु० ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ हवे विनियोगनामापांचमोआशयवखाणेठे विनियोगनामागुणविना परजी-
वने जेधर्मेजोडवुं तेयोग नसंज्ञवेके० नहोय तेविनाके० तेहविनियोगविना जनमांत-
रेके० परजवनेविषे संततिके० परंपरानो संयोगते नहीके० नहोय एटले सिद्धनुंकार्य
तेविनियोगठे तेयावत् सर्वसंवरथाय तिहांलगे धर्मपरंपरात्रूटेनही अनेजोविनियोग
नामागुण नथयोहोय तोत्रूटीजाय एसर्वगुणतेज्ञानविनानहोय ॥ ११ ॥

किरियामांखेदेकरीरे ॥ दृढतामननीनाहिरे ॥ मुख्यहेतुतेधर्म
नोरे ॥ जेमपाणीकृषिमांहिरे ॥ प्रभु० ॥ मुकु० ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ हवे परमेश्वरनी वाणीमीठीठे तेवाणी स्तवनाद्वारें प्रभुनी स्तवनाकरे तेप्र-
भुनी स्तवनातो प्रभुजीनुं ध्यानकरियें एटलेते वीतरागनी स्तवनाजथइ तेप्रभुनुं ध्यान
वेजेदेठे एकसालंबन बीजुंनिरालंबन तेमां सालंबनते चक्रप्रमुखेंकरी जिनप्रतिमादि-
कनुंआलंबनकरीने समवसरणस्थजिनस्वरूपनुं ध्यानकरवुं ते तथा वीतरागना शुद्धनि-
रावर्ण आत्मप्रदेश समुदायने केवलज्ञानादिकस्वप्नावनुं ध्यानकरवुं तेनिरालंबनध्यान
कहियें शुद्धपरमात्मगुणध्याननिरालंबन इतिवचनात् हवेश्हांतो सालंबनध्याननी वा-
तठे सालंबन केम थायतेकहेठे जेजूदाजूदा जीवनी अपेक्षाये आठचित्तनो त्यागकरे
थके ध्यानथाय तेआठचित्तनानामकहेठे यष्टुक्तं चतुर्दशेषोडशके १ खेदो २ द्वेग ३
क्षेपो ४ हान ५ त्रांत्य ६ न्यमु ७ दुगा ८ संगैः ॥ युक्तानिहि चित्तानिप्रबंधतोवर्जयेन्मति-
मान् ॥१॥ ए आठचित्तने दोषेकरीने ध्यानकरीशकेनही तेमां प्रथम खेदनामा दोषक-
हेठे खेदके०थाक जेम पंथेहिंरुतांथाके तेनीपेरेखेददोषेकरी क्रियामां मननी दृढताके०
एकाग्रपणुं तेनहोय एटलेक्रियामां प्रणिधाननरहे अनेजे प्रणिधानते धर्मनोमुख्यहेतुठे
जेम करशण (खेती)मां पाणीते मुख्यहेतुठे तेमक्रियामां प्रणिधानते मुख्यहेतुठे ॥ १२ ॥

वेठापणजेऊपजेरे ॥ किरियामांउद्देगरे ॥ योगद्वेषथीते
क्रियारे ॥ राजवेठसमवेगरे ॥ प्रभु० ॥ मुऊ० ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ हवे उद्देगनामा बीजो दोषवखाणेठे खेदविनापण वेठांथकां उद्देगथाय तेनीपेरे उद्देगदोषमां पणजाणवुं वेठांथकां पणजेक्रिया करे तेमां उद्देगऊपजेतो ते क्रियाकरतां तेप्राणीने सुखजेचित्तनीप्रसन्नता तेकेमउपजे जेवारे क्रियामां उद्देगथयो तेवारे द्वेषउपनो तेद्वेषथी राजानी वेठनीपेठे कथंचित्क्रियाकरे वेगके० उतावलो करे एवीरीतें राजवेठनी पेठे करे तेने जन्मांतरे योगीनाकुलने विपेजन्मपण नहोय एअर्थषोडशकमांजोइलेवो ॥ १३ ॥

त्रमथीजेहनसांजरेरे ॥ कांइअकृतकृतकाजरे ॥ तेहथीशुच
किरियाथकीरे ॥ अर्थविरोधिअकाजरे ॥ प्रभु० ॥ मुऊ० ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ हवे यद्यपि षोडशकमां भ्रांतिनामा पांचमो दोषकह्योठे तथापि उपाध्यायजीयेंइहांत्रीजोभ्रांतिनामा दोषवर्णव्योठे एमअनानुपूर्वीपण व्याख्याननुंअंगठे हवे भ्रांतिनो अर्थकहेठे भ्रांतिके०वस्तु अन्यहोय तिहांअन्यजाणे जेम शुक्तिका(शीप)नेविषे रजतनी भ्रांतिथाय तद्वत् त्रमेकरी जेवस्तु सांजरेनही जेमधर्मकृत्यकखुं अथवा नथीकखुं उपलक्षणथी मेंपाठउच्चस्थो के नथीउच्चस्थो इत्यादि तेशुचक्रियाथकी पण अर्थविरोधि एवुंजे अकाजके०इष्टफलरूपजेकार्य ते नथाय तेनेअकाजकहिथे ॥ १४ ॥

शांतवाहिताविणहोवेरे ॥ जेयोगेउठानरे ॥ त्यागयोगठे
तेहथीरे ॥ अणठंमातुंध्यानरे ॥ प्रभु० ॥ मुऊ० ॥ १५ ॥

अर्थ ॥ हवे उठाननामाचोथो दोषवर्णवेठे उठानके०चित्तनी अप्रशांतता तथा मनप्रमुखनी उत्सुकताथकी जेम कोइक पुरुष मदिराप्रमुखेंकरी मदावष्टब्धथयो होयतेनीपेठे जेयोगने उठानदोषेकरीने शांतवाहिताविणहोयके०शांतवाहिता न होय एटले जेक्रियाकरे तेमांउद्देगरहे पण ठरणनहोय तेक्रियाकेवीठे के त्यागयोग के०त्यागवायोग्यठे पणतेहथीके०तेत्यागयोगक्रियाथी अणठंमातुं ध्यानके०ठंमातुं तजातुंनथी एवुं ध्यानठे जेम कोइक प्राणीयें दीक्षादीधीहोय अने सर्वश्रामूलोत्तरगुण निर्वाहकरवा असमर्थठे तेप्राणीनेविधिपूर्वक जेमश्रावकाचार ग्रहवानोउपदेशआपीयें ते लिंग त्यजवायोग्यठे पणलोकनी निंदाप्रमुखेअणठंमातुंठे उक्तंचउपदेशमालायां ॥ जइनतरसिधारेउं ॥ मूलगुणजरंउत्तरगुणंच ॥ मोत्तूणंतोतिभूमिं ॥ सुसावगतंवरतरागं ॥ १॥१५ ॥

विचेविचेबीजाकाजमांरे ॥ जाएमनतेखेपरे ॥ ऊखणतांजि
मशालिनुरे ॥ फलनहीतिहांनिर्लेपरे ॥ प्रचु० ॥ मुऊ० ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ हवे पांचमो क्षेपनामादोषकहेढे जेक्रियामांमीहोय तेक्रियामां वच्चेवच्चे
बीजाकार्यमां मनजाय तेखेपकहियें ऊखणतांकेण्वारंवार उपांमेदीउपांमेदी एवीजे शा-
लितेनुं निर्लेपकेण्वोखुंफल नहीकेण्णथाय एटले एजावजे एकवार शालि उखेमीने
वावेतो फलथाय पण्वारंवारउखेमीने वावेतो फलनथाय तेमइहांवारंवार प्रारंजित
क्रियामूकीने अन्यक्रियामांमनजाय तेफलनपामे ॥ १६ ॥

एकजठामेंरंगथीरे ॥ किरियामांआसंगरे ॥ तेहजगुणठा
णैथितिरे ॥ तेहथीफलनहीचंगरे ॥ प्रचु० ॥ मुऊ० ॥ १७ ॥

अर्थ ॥ हवे आसंगनामाठठो दोषकहेढे आसंगकेजेक्रियाकरतोहोय तेमां इदमे-
वसुंदरं एहवो जेरंग तेआसंगनामादोषकहीयें जोपणतेअनुष्ठानशास्त्रोक्तढे तोपण तेमां
रंगनुंजे घरढे तेदोषरूपढे तेहजगुणठाणैथितिकेतेवेनेतेवेजगुणठाणेरहे पण आगल
गुणठाणो वधेनही जेमश्रीमहावीरऊपर गौतमस्वामीने चक्रिरागहतो तेश्रीतेजगुण-
ठाणै स्थितिरही पणमोहनीकर्मनुंउन्मूलनकरीने केवलज्ञानरूपजेफलते चंगकेमनो-
हर नथयुं माटे आसंगते दोषता जाणवी एअर्थषोरुशकवृत्तिमांजोजो ॥ १७ ॥

मांमीकिरियाअवगणीरे ॥ बीजेठामेहर्षरे ॥ इष्टअर्थमां
जाणीयैरे ॥ अंगारानोवर्षरे ॥ प्रचु० ॥ मुऊ० ॥ १८ ॥

अर्थ ॥ हवे अन्यमुद्नामा सातमो दोषकहेढे जेप्रारंजितकार्यथकी अन्यस्थानकें
हर्ष तेअन्यमुद्दोष जेमांमीकिरियाकेजेक्रियाकरेढे ते अवगणीकेतेनो आदरमूकीने
बीजेठामेंहर्षकेबीजीक्रियामां हर्षराखे एटले चैत्यवंदनकरतोहोयने सामायकमां ह-
र्षकरे तेप्राणीने इष्टअर्थकेवांठितअर्थमां अंगारानोवर्षकेअंगारानो वरसादवरसेढे
एटलेमांमेदीक्रियामांजे अनादरढे तेसर्वदोषनुंमूलढे ॥ १८ ॥

रोगहोएसमजणविनारे ॥ पीमाजंगसुरूपरे ॥ शुद्धक्रिया
उहेदथीरे ॥ तेहवंध्यफलरूपरे ॥ प्रचु० ॥ मुऊ० ॥ १९ ॥

अर्थ ॥ हवे आठमो रोगनामादोष कहेढे तेपीडाजंगसुरूपकेपीडासुरूप अथवा
जंगसुरूप एसमजणविनाजेपढे तेशुद्धक्रियाने जोडीयें तेवारेएवो अर्थथायजे सम-
जणविनाशुद्धक्रियानो उहेदकरे पण अशुद्धक्रियाकरेखरो तेवारे शुद्धक्रियाने पीमा
थयी अथवा शुद्धक्रियानोजंगथयो एवे अर्थरोगनाथया एटले रोग दोषथके शुद्ध

क्रियानो उब्बेद ते विनाशकरे तेवंध्यफलके० तेअशुक्रक्रिया वांजियाफलरूपथाय ॥१९॥

मानहानीथीडुःखदिऐरे ॥ अंगविनाजेमजोगरे ॥ शांतोदात्त

पणाविनारे ॥ तेमकिरियानोयोगरे ॥ प्रजु० ॥ मुऊ० ॥ २० ॥

अर्थ ॥ एऊपर कहाआठेदोष रहित जेहोय तेने शांतादिकगुणआवे माटे एक शांतबीजोउदात्त एवेगुणवखाणेठे तेमानीपुरुषने जेममाननी हाणीथाय एटले डुःख उपजे तथाअंगविनाके० अंगोपांगेहीन होय अनेजोगनी सामग्रीस्त्रीप्रमुख मली होय ते जेम चित्तने डुःखआपे अथवाजेम जोगनी सामग्री मलीहोय तोपण मान हानी-थीके० प्रमाणहीन अधिका उंठा जोगवे तो डुःखआपे तथाअंगविना पण डुःखथाय तेम शांतअनेउदात्त एवेगुण आव्याविना क्रियानो योगपणएवो जाणवो ॥ २० ॥

शांततेकषायअज्ञावथीरे ॥ जेउदात्ततेगंजीररे ॥ किरियादोष

त्यजीवहेरे ॥ तेसुखजशजरधीररे ॥ प्रजु० ॥ मुऊ० ॥ २१ ॥

अर्थ ॥ शांततेकहियेंजे कषायनोअज्ञाव अनेउदात्ततेगंजीरहोय एवाप्राणी जेहो-यते क्रियामां लागता दोषत्यजीने लहेके०पामे ते धीरके०धीरपुरुष सुखनोअने यशनो जरके०समूहपामे ॥ २१ ॥ हवेएढालमांशांत तथा उदात्तगुणवखाण्या तेशांत उदात्त गुणतो धर्मरूपठे तेधर्मरूपरत्ननी योग्यताकोनेहोय तेडुहामांकहेठे ॥

॥ ढाल अग्यारमी ॥

॥ दोहा ॥

एकवीस गुण परिणमे ॥ जास चित्त नितमेव ॥

धरमरतननी योग्यता ॥ तास कहे तूं देव ॥ १ ॥

अर्थ ॥ जेनाचित्तमां नितमेवके०निरंतर एकवीसगुणपरिणम्याहोय तेजीवने धर्मजे देशविरति सर्वविरतिरूपरत्न तेनी योग्यताहोय एम हेदेव तमेकहोठो ए एकवीसगुण द्रव्यश्रावकनाठे तेसंक्षेपेकहेठे ॥ विस्तारेंआगलकहेशे ॥

१ खुद्वनही २ वलीरूपनिधि ॥ ३ सोम्म ४ जनप्रियजधन्य ॥

५ क्रूरनही ६ जरीरुवली ॥ ७ असठ ८ सार दुखिन्न ॥ ९ ॥

अर्थ ॥ १ कुडमतिनहोय एटले गंजीरहोय २ रूपनोनिधानहोय एटले पंचेंद्रिय स्पष्ट होय ३ सोम्म एटले सौम्य होय तेस्वजावेंअपापकर्मिहोय ४ जनप्रियजके०लोकने वल्लज होय ते सदासर्वदासदाचारीहोय धन्यके०एप्रशंसाकरवायोग्यठे ५ क्रूरनही के०अक्लिष्ट

चित्तहोय एटलेसंक्लेशपरिणामीनहोय ६ आलोकपरलोकनाश्रपायथी जीरुकेष्वीहीतो
रहेऽ असठ एटलेपरनेठगेनही ७ सारकेप्रधान दखिन्नकेदाक्षिण्यगुणवंतहोय एटले
परनीप्रार्थनानोजंगनकरे ॥ २ ॥

ए लज्जालुज १० दयालुज ॥ ११ सोमदिठिमश्रथ्य ॥ १२ गुण

रागी १३ सतकथ १४ सुपरख ॥ १५ दीरघदरशिअथ्य ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ ए लज्जालुजकेस्वकुंलादिकनी लज्जावंत एटलेअकार्यवर्जक १० दयालुज-
केप्राणीमात्रनी अनुकंपावंत ११ सोम्यदृष्टिते यथावस्थितविचारनी दृष्टिठेअने दूरदो-
षत्यागीते सौम्यदृष्टिकहियेंतेज मश्रबकेमध्यस्थ राग द्वेष रहित एटले सौम्यदृष्टि
अने मध्यस्थ एपदे एकज गुण कहियें १२ गुणरागी तेगुणीजीवनो पक्षपाती होय १३
सतकथ ते जली कथानो कहेनार एटले धर्मकथावाहालीठे जेने १४ सुपरककेसुशील
अनुकूल परिवारयुक्त होय १५ दीरघदरसीकेअनागतकाल विचारीने परिणामे सुंद-
रकार्यकारी होय अठकेए अर्थठे ॥ ३ ॥

१६ विशेषज्ञ १७ वृद्धानुगत ॥ १८ विनयवंत १९ कृतजाण ॥

२० परहितकारी २१ लब्धलख ॥ गुणएकवीसप्रमाण ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ १६ विशेषज्ञकेपक्षपातरहितपणे गुणदोषविशेषनो जाण १७ वृद्धानुगतके
परिणतमतिपुरुषने सेवनारोहोय १८ विनयवंतकेगुणाधिक पुरुषनेविषे गौरवकर्ता १९
कृतजाणकेकस्यागुणनोजाण २० परहितकारीकेनिलोन्नी थको परोपकारकरे एटले
जेदाक्षिण्यगुण तेपरनो प्राथ्यो उपकारकरे अने परहितकारी तेपोताथी उपकारकरे
एटलुं आठमा गुणथी वीसमा गुणमां विशेषजाणवुं २१ लब्धलखगुणते धर्माधिकारी
तेहनोजावार्थ लब्धश्चप्राप्तश्चलक्ष्यो लक्षणीयो धर्मानुष्ठानव्यवहारोयेन सलब्धलक्ष्यः सु-
शिक्षः सुशिक्षणीय इति एएकवीसगुणसंपन्न जेजीव तेधर्मरत्नने योग्यहोय ॥४॥

खुद नहीते जेह मने ॥ अति गंजीर उदार ॥ न

करे जन उतावलो ॥ निज परनो उपगार ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ हवेए एकवीसगुण अर्थ विस्तारें कहेठे खुद नहीतेकेअच्छुद्रतेनेकहियें
जेनुं मन अतिगंजीरहोय उदारहोय तुठ न होय केमकेजे उतावलो मनुष्यहोय ते पो-
ताने तथा परने उपकार करीशकेनही एटले गंजीर होयते पोताने तथा परने उप-
कार करे पण उतावलो होयते नकरीशके एप्रथमअच्छुद्रगुण ॥ ५ ॥

शुभ संघयणी रूपनिधि ॥ पुरण अंग उपंग ॥

ते समरथ सेजें धरे ॥ धर्म प्रज्ञावन चंग ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ शुद्धकेऽत्तम संधयणवंतहोय रूपनुं निधानहोय संपूर्ण अंगोपांगहोय पंचेंद्रिय परवकांहोय ते धर्मकरणी करवाने सेहेजे समर्थहोय ते धर्मनी प्रज्ञावनाकरे इहां नंदिखेण तथा हरीकेशीप्रमुख साथेविरोध न गणवो केमके तेपणसंपूर्ण अवयव-वंतहता तथा आवचनते प्राधिकठे जोशेपवीजागुणयुक्तहोयतोरूपनुंप्रयोजन नथी॥६॥

पाप कर्म वरते नही ॥ प्रकृति सोम्य जगमित्त ॥

सेवनीक होवे सुखे ॥ परने प्रशम निमित्त ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ पापकर्म तेआक्रोश वध हिंसा चोरीप्रमुखनेविपेनप्रवर्ते आजीविका प्रमुख कारण टाळीने सेहेजे सोम्यज्ञाव अवीहामणो सर्वजगतनेविपे मित्रताहोयएवापुरुषने सुखेलोक सेवीशके परने प्रशमकेऽसमतानुं कारणहोय एत्रीजो गुणथयो ॥ ७ ॥

जन विरुद्ध सेवे नही ॥ जन प्रिय धर्मेसूर ॥ मलिन

ज्ञाव मनथी तजी ॥ करी शके अक्रूर ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ जनशब्देंलोककहियें तेलोकमांइहलोक तथा परलोक अने उन्नयलोक पण आवे एटले एजावजे इहलोक विरुद्ध नसेवे यदुक्तं सबस्सचेवनिंदा ॥ विसेसउतह्य गुणसमिद्धाणं ॥ उज्जुधम्मकरणहसणं ॥ रीढाजणपूयणिज्जाणं ॥ १ ॥ बहुजणविरुद्धसंगो ॥ देसाचारलंघणंतह्य ॥ उवणजोगोयतहा ॥ दाणाइविषयमनेउ ॥ २ ॥ साहुवसणंमित्तो ॥ सोसइसामढंमिअपरिआरोअ ॥ एमाइयाइइठं ॥ लोगविरुद्धांनि याणंति ॥ ३ ॥ तथा परलोकविरुद्धजेखरकर्मादि तेपन्नरकर्मादिकतथा उन्नयलोकविरुद्ध द्यूतादिक सात व्यसन नसेवे तोज जनप्रियकेऽलोकने प्रिय तथा धर्मे सूरकेऽ धर्मनोअधिकारीहोय ए चोथो गुणकह्यो मलिनज्ञाव मनथी तजीने धर्मकरीशके ए-टलुं धर्मपद वाहारथी लेवुं तेअक्रूर कहियें केमके लोकप्रिय तथा अक्रूरगुणनुं लक्षण धर्मरत्नप्रकरणमध्ये एमज वखाण्युंठे यथा ॥ इहपरलोयविरुद्धं ॥ नसेवए दाणविणय शीलहो ॥ लोयप्पिउजणाणं ॥ जणेइधम्मंमिवहुमाणं ॥ १ ॥ कूरोकिदिठजावो ॥ सम्मंधम्मंनसाहिउत्तरइ ॥ इयसोनइठजोगो ॥ जोगोपुणहोइअक्रूरो ॥ २ ॥ एगाथाने अनुसारें अर्थकस्योठे वली बुद्धिअविरुद्धपणे सुजेतोविशेषकरजोएपांचमोगुण ॥ ८ ॥

इह परलोक अपायथी ॥ बीहे नीरुक जेह ॥ अप

यशथी वली धर्मनो ॥ अधिकारी ठे तेह ॥ ९ ॥

अर्थ ॥ आलोक तथा परलोकना अपायथीकेऽकष्टथी बीहे तथा अपयशथी बीहे तेनीरुककहियें तेपुरुष धर्मनो अधिकारीजाणवो एठठो गुणकह्यो ॥ ९ ॥

असठ न वंचे परप्रते ॥ लहे किर्त्ति विश्वास ॥ जाव
सार उद्यम करे ॥ धर्म ठाम ते खास ॥ १० ॥

अर्थ ॥ असठकेमायावी नही एवो गुणवंत तेपरने वंचेकेठगेनही तिवारे लो-
कमां कीर्त्तिपामे प्रशंसवायोग्यहोय अने लोकपण तेनो विश्वासकरे वली जाव सारके
पोतानुंचित्त रीजवे पण परनुं चित्तरिजववामाटे उद्यमनकरे तथाचोक्तं ज्ञूयांसो जूरि-
लोके स्युः ॥ चमत्कारकरानराः ॥ रंजयंतिस्वचित्तं ये ॥ जूतलेतेतुपंचषाः ॥ १ ॥ इ-
त्यादिक तथा धर्मठामनेविषे खासकेठरुनो उद्यमकरे ॥ एसातमोगुण ॥ १० ॥

निज कारय ठांमी करी ॥ करे अन्य उपकार ॥
सुदखिन्न जन सर्वने ॥ उपादेय व्यवहार ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ वली जेपोतानुं कार्य ठांमी एटले परतुंमूकीने पण परउपकारकरे जेजे इ-
हलोक परलोकनेविषे हितकारीठे तेवाउपकारकरे पण पापहेतुयें नप्रवर्त्तें ते सुदादि-
ण्यनामाश्चाठमोगुण कहियें तेजन सर्वलोकने उपादेयव्यवहारकेआदेयवाक्य (जेनुं
कहेवुं बधामाने एवो) होय व्यवहारते वाक्यव्यवहार ॥ ११ ॥

अंगीकृत न त्यजे त्यजे ॥ लज्जालु अकाज ॥
धरे दयालु धर्मनी ॥ दयामूलनी लाज ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ धर्मकार्य जेअंगीकारकछुं होय तेनत्यजे अने अकाजकेजेअकार्यहोय ते
त्यजे तेने लज्जालु नामेंनवमोगुण कहियेंतथा दसमोदयालु तेने कहियेंजे दयामूल ध-
र्मठे तेनी लाज धरे एटले दयामूलधर्मनलोपे ॥ १२ ॥

धर्म मर्म अवितळ लहे ॥ सोमदिष्टि मश्चळ ॥ गु
णसंयोग करे सदा ॥ वरजे दोष अणळ ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ हवे मध्यस्थ सोमदृष्टिनामा अग्यारमो गुणवखाणेठे मध्यस्थते कोइ दर्श-
नउपर पक्षपातनथी तथा सोमदिष्टीकेष्टेपरहित दृष्टिदर्शन ठेजेने ते मध्यस्थ सो-
मदृष्टिकहियें तथा धर्मनो जेमर्म तेअवितळकेण्यथार्थ लहे जाणे एटले सज्जुण निर्गुण
अद्वयगुण बहुगुण तथासर्व पांखंनीनिरुपित जेधर्म ते कनक परिष्कृत पुरुषनीपेठे
जाणे अनेजेज्ञानादिकगुण तेनो सदासंबंधकरतोरहे तथाअनर्थनाकरनारादोष तेस-
र्ववर्जे तेअग्यारमोगुण ॥ १३ ॥

गुणरागी गुण संग्रहे ॥ दूसे न गुण अनंत ॥ उ
वेखे निर्गुण सदा ॥ बहुमाने गुणवंत ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ गुणनो रागीहोय धर्मऊपर रागधरे तथा गुणनो संग्रहकरे नवागुण अंगे-
आणे गुणअनंतके घणागुणवंतने दूसेनके दुःखवेनही एटले एजावजे गुणघणाहोय
अने कदाचित् कोइक दोषहोय तोपण तेने दुःखवेनही यतः जूरिगुणाविरलविय ॥
इकगुणविहुजणोनसवढ ॥ निदोसोणेविजहं ॥ पसंसिमोथेवदोसेवि ॥ १ इत्यादि तथा
निर्गुणने उवेखेके दुःखवेनही तेमजस्तवे पणनही अनेगुणवंत जेदेशविरतिसर्वविरतिवंत
तेनो बहुमानकरे जे धन्यए धन्य एनो अवतार इत्यादिक गुणरागीनामा वारमोगुणथयो

अशुज कथा कलुषित मति ॥ नासे रतन विवेक ॥

धर्मार्थि सतकथा हुए ॥ धर्मनिदानविवेक ॥ १५ ॥

अर्थ ॥ अशुजकथाजे स्त्रियादिकनीकथा तेणेकरीने कलुषितमति थयीठे जेहनी
तेप्राणीने विवेकरूपरल सदसद्वस्तुनुं जेपरिज्ञान तद्रूपरल नासे तेमाटे धर्मार्थिथको
सत्कथकहोय तीर्थकर गणधर महर्षिप्रमुखनाचरित्रकहे जेधर्मार्थि तेधर्मनो अर्थि-
थको ए सत्कथाजधर्मनुंनिदानठे विवेकके विजागठे जेअशुजकथानो त्याग अने
शुजकथाकरवी एतेरमोगुण ॥ १५ ॥

धर्मशील अनूकूल यश ॥ सदाचार परिवार ॥

धर्म सुपख्व विघने रहित ॥ करी शके ते सार ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ हवे सुपक्षयुक्तनामा चउदमोगुणकहेठे ते जेनोपरिवारते धर्मशील के
धर्मकरवाना आचारवालोठे अनुकूलके धर्ममांविघ्न न करे तेवो तथा यशवंत अने सदा-
चारीपरिवारहोय एवो सुपक्व के सुपक्षगुणवंत विघ्नेरहितहोय ते पुरुष सारके प्रधान
एवोजे धर्मते प्रतेकरीशके ॥ १६ ॥

मांडे सवि परिणाम हित ॥ दीर्घदर्शी काम ॥

लहे दोष गुण वस्तुना ॥ विशेषज्ञ गुणधाम ॥ १७ ॥

अर्थ ॥ हवे दीर्घदर्शिनामा पन्नरमो गुणकहेठे ते जे कामके कार्यमांडे तेपरिणामे
हितकारीजहोय उपलक्षणथी तेमां लाजघणोहोय अनेक्वेश अद्विपहोय बहु लोकने
प्रशंसनीकहोय यतः आढवइदीहदंसी ॥ सयलंपरिणामसुंदरंकज्जं ॥ बहुलाजमप्पकेसं ॥
सलाहणिज्जं बहुजणाणं ॥ १८ ॥ इतिधर्मरत्नप्रकरणे हवेविशेषज्ञ नामा सोलमोगुणवखा-
णेठे जे लहेके जाणेवस्तुना गुणदोष एटले एअर्थजेपक्षपातविना वस्तुना गुणदोष स-
र्वने जाणे जोपक्षपातहोय तोगुणमां दोषकाढे अनेदोषमां गुण काढे पण मध्यस्थबु-
द्धिने यथास्थितज्ञासे एवोविशेषज्ञ तेगुणनुं धामके घरहोय ॥ १७ ॥

वृद्धानुगत सुसंग ते ॥ होवे परिणत बुद्धि ॥ विनय
वंत नियमां करे ॥ ज्ञानादिकनी शुद्धि ॥ १८ ॥

अर्थ ॥ हवे वृद्धानुगतनामा सत्तरमो गुणकहेठे ते जे परिणतबुद्धिवान परिपक्व बुद्धिनो धणीहोय तेपापना आचारनेविषे नजप्रवृत्ते अनेगुणवंतजे वृद्ध होयतेने अनुगतके० अनुजायीये प्रवर्ते एटले वृद्धनी संगतकरवी तेसुसंगतकहिये तेसुसंगते करी पोते पण परिणतबुद्धिवालो थाय परिपक्वबुद्धिवानथाय यतः बुद्धोपरिणयबुद्धी ॥ पा-
वायारेपवत्तश्चेव ॥ बुद्धाणुगोवि एवं ॥ संसर्गिकयागुणाजेण इति हवेविनयनामा अ-
ठारमो गुणकहेठे तेविनयवंतप्राणी नियमांके० निश्चैज्ञानादिकनीशुद्धिकरे एटले एजा-
वजे सर्वज्ञानादिकगुणनुं तथा मोक्षनुंमूलतेविनयठे माटेविनयगुणजोश्ये यतः विणज-
सवगुणाणं ॥ मूलंसन्नाणदंसणाईणं ॥ मुक्कस्सयतेमूले ॥ तेणविणीज्झपसब्बो ॥ १८ ॥

गुण जोमे गुरु आदरे ॥ तत्वबुद्धि कृतजाण ॥ पर
हितकारी परप्रते ॥ आपे मार्ग सुजाण ॥ १९ ॥

अर्थ ॥ हवेकृतज्ञनामाश्रोगणीसमोगुणकहेठे तेजेगुणनेविषे तथा धर्मनेविषे बीजा-
नेजोके तथा धर्मगुरुऊपर घणोश्चादरकरे तथा जेने तत्व ग्रहवानी बुद्धिहोय तेने कृ-
तजाणके० कृतज्ञ कहिये हवे बीसमो परहितकारीनामा गुणकहेठे जे परप्रते धर्ममा-
गेंथापे अने सुजाणके० माह्याहोय वढीजेधर्ममार्गजाण्योठे एटले गीतार्थठे केमके
जोअगीतार्थहोयअनेतेपरनेहितकरवा चाहे तोपण अहितथाय यतः किंसत्तो कठयरं ॥
जंसंममनायसमयसंप्राप्तो ॥ अन्नंतुदेसणाए ॥ कठयंरागंमिपामेइ ॥ १ ॥ १९ ॥

शीखे लखे सुखे सकल ॥ लब्धलक्ष शुभकाज ॥ एम
एकवीस गुणे वख्यो ॥ लहे धर्मनुं राज ॥ २० ॥

अर्थ ॥ हवे लब्धलक्षनामा एकवीसमो गुणकहेठे तेजे शीखेके० थोडाकालमां आ-
गमादिक जणे तथा लखेके० जाणे सुखेके० अनायासें वगरप्रयासें सकलके० समस्त
शुभकाजजे धर्मनाकार्य तेने लब्धलक्षकहिये यतः लखेइलळलखको ॥ सुहेणसय-
लंपिधम्मकरणिज्जां ॥ दस्कोसुसासणिज्जो ॥ तुरियंचसुसिस्किज्जहोइ ॥ इतिधर्म रत्न-
प्रकरणे एरीते एकवीसगुणे करीविराजित होयते धर्मनुंराज्य लहेके० पामेइति ॥

पूरण गुण उत्तम कह्यो ॥ मध्यम पादे हीन ॥ अर्ध
हीन जघन्य जन ॥ अपर दरिद्री दीन ॥ २१ ॥

अर्थ ॥ एपूर्णएकवीसगुणे सहितहोय तेउत्तमकहिये अने पादेके० चोथेजागेहीन

होय तेमध्यम कहियें तथा अरुगुणेहीनहोय तेजघन्यकहियें अपरके० एअरुथकी हीनगुणी होयते दरिद्री दीनजाणवा केमके दरिद्री होयते पोतानाउदरजरवानी चिं-
तायें व्याकुलपणेकरी रत्नना क्रयविक्रयनी चिंतानकरीशके तेम हीनगुणीते धर्मरत्न-
नोमनोरथ पणनकरीशके यतःपायरुगुणविहिणा ॥ एएसिमस्त्रिमावरानेया ॥ इत्तो-
परेणहीणा ॥ दरिद्वपायामुण्येयवा ॥ १ ॥ २१ ॥

अरजे वरजी पापने ॥ एह धर्म सामान्य ॥ प्रभु
तुळ नक्ति जश लहे ॥ तेह होए जन मान्य ॥ २२ ॥

अर्थ ॥ जे पापने वर्जिने एसामान्यधर्म जेश्रावकधर्म तेने अरजेके० उपाजें ते प्राणी हेप्रभु तारी नक्तिकरीने जशलहेके० जशप्रतिष्ठापामे एटले एवागुणवंतहोय तेतारी नक्तिकरेज तथा तेप्राणी सर्वलोकने मान्यहोय ॥ २२ ॥ ए एकवीस गुणस-
हितहोयते जावश्रावकपणुंपामे माटे जावश्रावकना गुणवर्णवानेबारमीढालकहेढे ॥

॥ ढालबारमी ॥

॥ चोपाइनीदेशी ॥

एकवीसगुणजेणेलह्या ॥ जेनिजमर्यादामारह्या ॥ तेह
जावश्रावकनालहे ॥ तसलक्षणएतुंप्रभुकहे ॥ १ ॥

अर्थ ॥ ए एकवीसगुणने जेपाम्याहोय वलीजे पोतानी मर्यादामां रह्याहोय आ-
चारशीलमार्ह्याहोय तेजप्राणीजावश्रावकपणुंपामे एटले एजावजे पूर्वे ड्रव्यश्रावक
थयीनेउत्तरकालें जावश्रावकथाय ते जावश्रावकना लक्षण एप्रमाणेहेप्रभुवीतराग
परमेश्वर तमेकह्यांढे तेप्रमाणे आगल कहियेवैयें ॥ १ ॥

कृतव्रतकर्माशीलाधार ॥ गुणवंतोनेरुजुव्यवहार ॥ गु
रुसेवीनेप्रवचनदक्ष ॥ श्रावकजावेंएप्रत्यक्ष ॥ २ ॥

अर्थ ॥ इहां मार्गानुसारीना पांत्रीस गुण ज्ञानविमलसूरीयें लख्याढे पण विशेष
शब्दार्थादिकमां प्रयोजननथी तथाएनुमूल धर्मरत्नप्रकरणकछुंढे तेमांपणनथीकह्या
माटे अमेलख्यानथी १ कछुंढे व्रतरूपकार्यजेणे तेकृतव्रतकर्माकहियें २ शीलवंतहोय
३ विवक्षितगुणवंतहोय ४ रुजुव्यवहार एटले सरलमनहोय ५ गुरुनीशुश्रूषा एटले
सेवाकरे ६ प्रवचनके० आगममांकुशलहोय डाह्योहोय एढलक्षण जेमां होय तेप्रत्य-
क्षपणे जावश्रावक कहियें यतः कयवयकम्मोतहय ॥ शीलवंचगुणवंच रुजुववहारी ॥
गुरुसुस्सुसोपवयण ॥ कुसलोखलुसावगोजावे ॥ १ ॥ २ ॥

श्रवणजाणणाग्रहणउदार ॥ पडिसेवाएचारप्रकार ॥ प्रथ
मजेदनामनधारीये ॥ अर्थतासश्मअवतारीये ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ हवे उपरना ठ लक्षणमांथी प्रथमकृतव्रतकर्मानामें लक्षणना चारजेद ठे १
श्रवणके०सांजलवुं २ जाणणाके०जाणवुं ३ ग्रहणके०अंगीकारकरवुं उदारके०विस्तार-
पणे ४ पडिसेवाके०सम्यक्पाखवुं एचारजेदकह्या एप्रथमजेदजेकृतव्रतकर्मानामे तेना
अवधारीये तासके० तेनाअथ एम अवतारीयेके०उतारीये ॥ ३ ॥

बहुमानेनिसुणेगियढ ॥ पासेजंगादिकबहुअढ ॥
जाणगुरुपासेव्रतग्रहे ॥ पाळेउपसर्गादिकसहे ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ इहां बहुमान कह्युं पण विनयतथाबहुमान वने लेवां यतः विणयबहुमा-
णसारं ॥ गीयढाळकरेश्वयसवणं ॥ इतिवचनात्. गीयढपासेके०गीतार्थपासेथीजेनिसु-
णेके०सांजले तेविनय तथाबहुमानसहित सांजले इहांचोजंगीकहेठे १ कोश्कधूर्तमां
वंदनादिक बाह्य विनयतोहोय पणगुरुकर्माके०जारीकर्मिमाटेबहुमान अंतरप्रीति नहोय
कोश्कर्मां बहुमानहोय पण विनयकरवानी शक्तिनहोयतेग्लानादिक जाणवा ३ कोश्क
आसन्नसिद्धियाजीवमां विनय तथा बहुमान बेहु होय ४ कोश्कआकरापापकर्मीमां
विनय तथा बहुमान एके नहोय इहां व्रतसांजलवाने कह्युं. पण उपलक्षणथी सर्व
शास्त्र सांजले सूत्रतेगीत अने तेनुं व्याख्यानतेअर्थ अने जेअर्थसहित तेगीतार्थ यतः
गीयंजन्नइसुत्तं ॥ अढोतस्सेवहोश्वस्काणं ॥ गीएणयअढेणय ॥ संजुतोहोइगीयढो ॥१॥
एटले गीतार्थपासे सांजलीने एपहेलोजेद जंगादिक बहु अर्थ जाणेके०व्रतनाचांगा
प्रमुखबहुअर्थसमजे जेम पञ्चस्काणना ४ए जंगाने त्रिकालनागणियें तेवारे१४९ जंगा
थाय वली व्रतआश्रीगणियें तेवारे एकव्रते ६ वेव्रते ४० त्रणव्रते ३४२ इत्यादिक था-
वत्वारव्रते १३०४१२०९१०० जंगाथाय अत्रगाथा ॥ तेरसकोमीसयाइं ॥ चुल्लसीकोडी-
जंवारसयलस्का ॥ सगसीइसहसदोसय ॥ सवगंठकजंगीए ॥१॥ नवजंगीयेएकव्रते ए
वेव्रते एए यावत्वारव्रते एएएएएएएएएए अने एकवीसजंगीकरियेंतेवारें बारव्रते
१२०५५००२६३१०४ए१५ थाय ४ए जंगेबारेव्रते २४४१४०६२४एएएएएएएएएए जंग-
गाथाय १४९ जंगायेंबारेव्रते ११०४४३६०९९१ए६११५३३३५६ए५९६ए५ जंगाथाय
सर्वअद्धारसंचारणायें जाणवा. इत्यादिक जंगानुं ज्ञानकरे, आदिशब्दें व्रतनाअतिचार
जाणे, एवीजो जेदविस्तारे धर्मरत्नप्रकरणथी जाणवो. पढीगुरुपासेथी व्रतअंगीकारकरे.
आणंदादिकआवकनीपेठे इत्वर तेचोमासाप्रमुखना अथवा यावत्कथिकते जावजीवना

एत्रीजो जेदथयो, अने पाळेके० सम्यकूपाळे तथा उपसर्गादिक जे आवे ते सर्व कामदेव
श्रावकनीपेठेसहे, एचोथो जेद कह्यो. एकुतव्रतकर्मांना चार जेदवखाण्या ॥ ४ ॥

सेवे आयातणा उद्देश ॥ परगृहत जे आणुप्रडवेस ॥ वचन
विकारत्य जेशिशुलील ॥ मधुरज्ञणे एषटविधशील ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ हवेवीजाशीलव्रतनामालक्षणना ठजेदकहेठे. सेवे आयातणाके० साधर्मिकने
मलवानुं स्थान सेवे. यतः ॥ जठसाहम्मियाबहवे ॥ शीलवंताबहुसुया ॥ चरित्ताचारसं-
पन्ना ॥ आयातणंतं वियाणाहि ॥ १ ॥ तेवो उद्देशके० स्थानक सेवे पण जिव्हनी पाळीप्रमु-
खसेवेनही, एपहेलो जेद. वली परगृहत जेके० पारका घरमांपेसतो नफरे, केमके कांश्चस्तु
खोवाय त्यारेतेनाऊपर शंका आवे पण कारणे कोशना घरमांजाय तेवात जूदीठे, ए
वीजो जेद. तथा आणुप्रडवेसके० उद्भटवेषनपहेरे जेथकी लांठीआ ठोलीआ आदमीमां
गणाय तेनकरे, एत्रीजो जेद. वली वचनविकार त्यजेके० जेथकी रागद्वेष वधे एवा
विकारनां वचनबोलेनही, एचोथो जेद. अने शिशुलीलके० बालक्रीडा, जुगटुं रमवुं इत्या-
दिक त्यजे, एपांचमोजेद. वली मधुरज्ञणेके० मीतुंबोले गमेतेवुं कार्यपने तोपण हे सौ-
म्य, हेसुंदर, आकामकरशो एमकहे ए ठ जेद शीलवंतनामागुणना जाणवा ॥ ५ ॥ हवे
एज ठ जेद विस्तारीदेखाडेठे ॥

आयातने सेवे गुणपोष ॥ परगृहगमने वाधे दोष ॥ उद्भट
वेषनशो जालाग ॥ वचनविकारें जागे राग ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ आयातनेके० जे साधर्मिनां स्थानक ते सेवतांथकां गुणनी पुष्टियाय गाथा ॥
आयातणसेवणाज ॥ दोसाजिवंतीवदृशुणो इति वचनात् ॥ वली परगृहगमनेके० पार-
केधेरजातां वाधेदोषके० दोषवधे यतः परगृहगमणंपिकलंकपंकमूलंसुशीलाणं इति वच-
नात् ॥ वली उद्भटवेषतेशो जालायकनही गाथा ॥ सहस्रपसंतोधम्मी ॥ उद्भटवेसोनसुंद-
रेतस्स इति वचनात् ॥ सहस्रके० शो जेपसंतोधम्मीके० प्रशांतधर्मि उद्भटवेषतेने सुंदर नथी इति
तथा वचनना विकारेकरीने रागजागे माटे विकारनां वचन कहेनही यतः सवियारजं-
पियाइं ॥ मूण मूश्रंतिरागगिगि इति वाक्यात् ते माटेनकहे यतः जंसुणमाणस्सकहंसुदुयरं-
जलश्माणसे मयणो ॥ समणेण सावयेण विनसाकहाहोश्कहियवा ॥ इति वचनात् ॥ ६ ॥

मोहतणो शिशुलीला लिंग ॥ अनर्थदं मअठे एचंग ॥ क
ठिणवचननुं जटपनजेह ॥ धर्मिनेन हि सम्मततेह ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ जे शिशुलीलाके० बालक्रीडा ते मोहतणोके० मोहनुं लिंगठे वली केवीठे अ-

नर्थदंडे तेजीवने चंगकेमनोहर लागेते यतः बालिसजणकिलाविहु ॥ मूलंमोहस्स-
ण्णदंमार्त ॥ इतिवचनात् हवे ठठोचेद कहेते ते कठिणवचननुं जे बोलवुं ते धर्मि-
जीवने सम्मतकेमान्यनही यतः परुसवयणाजियोगो ॥ नसम्मउसुद्धधम्मिणंइतिव-
चनात् एठजेदेकरी बीजो शीलवंतनामाजेद संपूर्णथयो ॥ ७ ॥

उद्यमकरेसदासञ्जाय ॥ करणविनयमांसर्वउपाय ॥ अन
जिनिवेशीरुचिजिनआण ॥ धरेपंचगुणएहप्रमाण ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ हवे गुणवंतनामाजावश्रावकनुं त्रीजुं लक्षणकहेते तेमां यद्यपि औदार्य
धर्य गांजीर्य प्रियबोलवुं इत्यादिक अनेक गुणते तोपण पांचगुणेकरी गुणवंत गीता-
र्थकह्याते १ सञ्जायकेपणवा वांचवा पृष्ठनादिकनो उद्यमकरे २ करणकेअनुष्ठानक्रि-
याकरे ३ विनयमांकेगुरुआदिक आवे अच्युत्तानादिककरे सदाउजमालथको जेजेवि-
नयनाप्रकारते तेते सर्वकरे ४ अनजिनिवेशीकेकदाग्रहीनहोय इहलोक साधवामां
कदाग्रहनकरे ५ रुचिकेआकरी श्रद्धा जिनआणकेजैनागमनेविषे होय एपांचगुण
धरे तेगुणवंतकहियें ते प्रमाणकेमान्यते ॥ ८ ॥

सञ्जायेंधारेवैराग ॥ तपनियमादिककरणेराग ॥ विनयप्र
युंजेगुणनिधितणो ॥ जेममनवाधेआदरघणो ॥ ९ ॥

अर्थ ॥ हवे एपांचेनां फलकहेते. प्रथम सञ्जायकरतां जीवने वैरागवधे तथा अ-
नुष्ठानमां सावधानथको जीव तप तथा नियममां उद्यमवंतहोय. जेतपते वारजेदे प्र-
सिद्धते अने नियमते साधुने विश्रामण उत्तरपारणालोचकराव्योहोय तेने घृतप्रमुखनुं
दानदेवुं. यतः पहसंतगिलाणसुय ॥ आगमगाहिसुतहयकयलोए ॥ उत्तरपारणगंमिय ॥
दाणसुबहुफलंहोइ ॥ १ ॥ इति तथा गुरुवंदना चैत्यवंदना पूजा प्रमुखपण ए गुणमां
लेवांइतथा गुणनो निधानजेपुरुषतेनोविनयप्रयुंजेकेकरे. गुणवंत आवे तेवारे उन्नोथाय.
सामोजाय, मस्तके अंजलीकरे, आसनआपे, गुरुवेठापढी बेसे, सेवाकरे, जायत्यारे
बोलावाजाय इत्यादिक विनयकरे तेविनयवंत देखीने तेनाऊपर गुरुनो घणो आदरवधे
आम्नायादिकगुरुतेनेआपे ॥ ९ ॥

अनजिनिवेशीअवितढगणे ॥ गीतारथज्जापीतजेसुणे ॥
सहदणायेंसुणवाचाह ॥ समकितनोमोटोउडाह ॥ १० ॥

अर्थ ॥ अनजिनिवेशीजेहोय तेने अवितढकेण्यथार्थ माने अनेगीतार्थ जेबोले
गीतार्थकहेतेयथार्थजाणे तथा गीतार्थपासे सांजले श्रद्धापूर्वक सांजलवाने वांते उप-

लक्षणथी श्रद्धायेंश्वापूर्वकअनुष्ठानकरे एवी श्रद्धाविनासमकितनी शुद्धिक्यांथी थाय
यतः सवणकरणेसुद्धा॥ होइरुइसदहाणंसंजुत्ता ॥ एइएविणाकत्तो॥ सुद्धिसम्मत्तरयणस्स
॥ १ ॥ इतिएसमकेतनो मोहोटी उछाहकेण्हर्षठे ॥ १० ॥

अवितथकथनअवंचकक्रिया ॥ पातिकप्रकटनमैत्रीप्रिया ॥

बोधवीजसज्जावेसार ॥ चारजेदएरुजुविवहार ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ हवे जावश्रावकनुं चोथुंरुजुव्यवहारनामा लक्षण चारजेदेकरी कहेठे १
अवितथकथनते यथार्थबोले धर्म व्यवहारमां परने ठगवाने माटे धर्मने अधर्मनकहे
अधर्मने धर्मनकहे क्रयविक्रयव्यवहारमां लेवेदेवे जूनुं नबोले तथा साक्षीव्यवहारमां
राजदरवारे पण खोटीसाहेदी नपूरे तथा धर्मनी हांसीथाय एवुं पणनबोले ए प्रथ-
मजेद २ अवंचकक्रियाकेण्वीजाने कष्टउपजे एवीक्रिया नकरे सारीवस्तुमांखरावव-
स्तुजेदीनआपे अथवा ताकडीप्रमुखतोलमां अधिकुंओतुं आपीलेइने परने ठगेनही
तथा आज्ञवमां पणवंचनक्रियाते केवलपापजठेएमदेखतो परने ठगवाथी निवर्ते यव-
पिअवंचकक्रियाते पोतानो आत्माठगायनही ईहां योगअवंचक क्रियाअवंचक फल-
अवंचक इत्यादिकपूर्वना टवामां अर्थलख्योठे पण धर्मरत्नग्रंथमां एरीतेनथी माटे
अमे नथीलख्यो ३ कोइक पापकरतोहोय तेने प्रकटनकेण्अपाय कही देखाडे जे हे
जडे पापकरतां अनर्थथाय इत्यादिक कहे पणतेने उवेखेनही ४ मैत्रीप्रियाकेण्निष्क-
पटपणे मित्राइकरे ते साचेजावेकरे पण खोटेजावे नकरे माटे एमकळुंजेसारबोधवी-
जपामे एचारजेदेकरी रुजुकेणसरलतानो व्यवहारकहियें अने एचारेबोलथी विपरी-
तकरे तोबोधवीजजाय एम धर्मरत्नप्रकरणमांकळुं ठे ॥ ११ ॥

गुरुसेवीचउविहसेवना ॥ कारणसंपादनजावना ॥ से

वेअवसरेगुरुनेतेह ॥ ध्यानयोगनोनकरेठेह ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ हवे जावश्रावकनुं पांचमुं लक्षण गुरुशुश्रूषानामेकहेठे ते गुरुसेवा चउवि-
हकेण्चारप्रकारेठे १ गुरुनीसेवनाकरे २ कारणकेण्वीजापासे गुरुनी सेवाकरावे ३ संपा-
दनकेण्गुर्वादिकने औषधादिकनुं देवुंकरे ४ जावनाकेण्गुर्वादिकनो बहुमानकरे तथा
गुरुना परिवारनो बहुमानकरे इहां गुरुतेधर्मगुरुलेवा पणमातापितादिकगुरुनलेवा यतः
धर्मज्ञोधर्मकर्त्ताच सदाधर्मप्रवर्त्तकः ॥ सत्वेज्योधर्मशास्त्राणां देशकोगुरुरुच्यते ॥ हवे
एचारेजेदनो अर्थकहेठे १ अवसरपामीने गुरुनीसेवाकरे पणवगरअवसरें नकरे तेक-
हेठे जे ध्यानकेण्धर्मध्यानादिकयोग तेप्रत्युपेक्षणा आवश्यकादिक तेनो न करेठेहकेण्
ठेह नकरे एटले जीर्णशेठनीपेठे व्याघातनकरे ॥ १२ ॥

तिहांप्रवर्त्तावेपरप्रतें ॥ गुरुगुणजापेनिजपरबतें ॥ संपादे
औषधमुखवली ॥ गुरुजावेंचालेअविचली ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ १ वली ते परप्रतेंके०बीजाने गुरुसेवानेविषे प्रवर्त्तावे तेनाआगल गुरुगुण जा-
पीके०वर्णनकरीने एटले एजावजे पोते गुर्वादिकना गुण वर्णनकरे तेथी प्रमादी होय ते
पणगुरुसेवामां प्रवर्त्तेंइतिजावः ३ तथा निजके०पोताथी अने परबतें के०परथकीसंपादेके०
आपेअपावे औषधमुखवलीके० औषधप्रमुख तेमां एकद्रव्यते औषधअथवा बाह्यउप-
योगीतेऔषध अने अनेक द्रव्यसंयोग अथवा शरीरमां जोगववा योग्य तेजैषज वली प्रमु-
खशब्दे जेसंयमोपकारिवस्तु जोइये ते आपे अथवा अपावे ४ गुरुजावेंचालेके०गुरुने अ-
जिप्रायें चाले गुरुनो बहुमानकरे तथा गुरुने अनुजायीचाले अविचलीके०अविचलथको

सूत्रअर्थउत्सर्गववाय ॥ जावेंव्यवहारेंसोपाय ॥ निपु
णपणुंपाम्योठेजेह ॥ प्रवचनदक्षकहिजेतेह ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ हवे जावआवकनुं प्रवचनदक्षनामा ठहुंलक्षण वखाणेठे ते ठजेदेठे ते
माटे श्रावकपण ठजेदे जाणवो तेकहेठे १ सूत्रनेविषेकुशल २ अर्थनेविषे कुशल ३
उत्सर्गनेविषे तेसामान्यसूत्रनेविषे कुशल ४ ववायके०अपवाद एटले विशेषसूत्रनेविषे
कुशल ५ जावेंके०विधिपूर्वक धर्मानुष्ठाननेविषे कुशल ६ व्यवहारेंके०गीतार्थनीआचर-
णारूपजेजितव्यवहार तेनेविषे कुशल सोपायके०उद्यमसहित निपूणपणुंके०कुशलप-
णुंपाम्योठे एवो जे पुरुष तेनेप्रवचनदक्षकहियें ॥ १४ ॥

उचितसूत्रगुरुपासेंजणे ॥ अर्थसुतीर्थेतेहनोसुणे ॥ विषय
विज्ञागलहेअविवाद ॥ वलीउत्सर्गतथाअपवाद ॥ १५ ॥

अर्थ ॥ हवे एठजेद विस्तारीकहेठे १ उचितसूत्रके०श्रावकने योग्यसूत्र चौसर-
णादिक प्रवचनमाताथी मांडीने ठजीवणीयाअध्ययनपर्यंतजणे उक्तंच ॥ पवयणमा
इठजीवणियंताउजयवियरस्स ॥ अस्यार्थः ग्रहणशिक्षा तत्रप्रकृता उजयतः सूत्रतो
अर्थतश्चेतरस्यश्रावकस्येति एरीते सूत्रजणेउपलक्षणथी पंचसंग्रह कम्मपयडीप्रमुख ग्रं-
थनासमूह तेपोतानीबुद्धिनेअनुसारेजणे २ अर्थके०तेसूत्रनोअर्थ ते सुतीर्थे के०संविज्ञ
गुरुपासेथी सांजले ३-४ हवेउत्सर्गतथाअपवाद एवेजेदसाथेकहेठे अविवादके०वि-
वादरहितपणे विषयविज्ञागलहेके०पोतपोतानेठेकाणेजाणे उत्सर्गनेउत्सर्गठामेजाणे
अपवादने अपवादठामे जाणे पण एकलो उत्सर्गज न आलंवे अथवा एकलो अप-
वादज नआलंवे जेअवसरें जेकरबुंधटे तेअवसरें ते करे एटले लाजालाज जोइ का-
र्यकरे एसर्वचारजेद कह्या ॥ १५ ॥

पक्षजावविधिमांहेधरे ॥ देशकालमुखजेमअनुसरे ॥ जाणे
गीतारथव्यवहार ॥ तेमसविप्रवचनकुशलउदार ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ ५ देववंदनादिक विधिनेविषे पक्षजावकेणबहुमानहोय तथा बीजो कोइ
विधिकरतोहोय तेहनोपण बहुमानकरे विधिसामग्रीना अजावें पण विधिआराधवानो
मनोरथ मूकेनही इत्यादिक उपलक्षणथी जाणवुं ६ हवे व्यवहारकुशलनामा ठोठो
जेदवखाणेठे तेजेम देशकालप्रमुखहोय तेने अनुसरे एटले एजाव जे देशतेसुस्थित
दुस्थितादि तथाकालते सुकाल दुष्कालादिक प्रमुखशब्दे ड्रव्यसुलज दुर्लजादि जा-
वथी हृष्ट ग्लानादिक तेसर्वने पोतपोतानीहदेजाणे गीतार्थनो व्यवहार सर्वपोतेजाणे
एटले एजावजे उत्सर्गअपवादना जाणजेगीतार्थ तेणे आचस्योजे व्यवहार ते पोतानी
मते दुषवेनही पण तेसर्वव्यवहार तेमज अंगीकारकरे एठप्रकारनो प्रवचनकुशल ते
उदारकेणप्रधानकहियें ए ठलक्षण जावश्रावकनां जाणवां ॥ १६ ॥

किरियागतएषटविधलिंग ॥ जाषेतुंजिनराजअजंग ॥

एविधिश्रावकजेआचरे ॥ सुखजशलीलातेआदरे ॥ १७ ॥

अर्थ ॥ षटविधलिंगकेणएठप्रकारनां लिंग ते किरियागतकेणक्रियाथी उल्लेखाय
जेम धूम्रथी अग्निउल्लेखाय तेनीपेठे एम हेजिनराज सामान्यकेवलीमां राजासरिखा तुं
जाषेकेणकहेठे अजंगकेणसमस्तपणे एविधि जे श्रावक आचरे ते सुख तथायश तेनी जे
लीला तेने आदरेकेणपामे ॥ १७ ॥ इहांशिष्यप्रश्न पूठेठे जेहेखामी बीजा वली कांइ
लिंगठे के तमेएठलिंगक्रियागत कहां तेटलांजठे तेने गुरुउत्तरआपेठे जेजावगतलिंग
जूदांठे ते तेरमी ढालमां कहेठे एसंबंधेआवी ढालतेकहेठे ॥

॥ ढाल तेरमी ॥

॥ ठळीजावनामनधरो ॥ एदेशी ॥

जावश्रावकनाजावियें ॥ हवेसत्तरजावगततेहोरे ॥

नेहोरे ॥ प्रभुतुळवचनेअविचलहोजोए ॥ १ ॥

अर्थ ॥ हवे जावश्रावकनालिंग गणत्रीयें सत्तरठे तेजावगतठे तेकहियेंठेयें माटे
हेप्रभु हेस्वयंबुद्ध तारा वचननेविषे चलेनही एवो मुळने स्नेहहोजो ॥ १ ॥

इठीचंचलचित्तथी ॥ जेवाटनरकनीमोटी

रे ॥ खोटीरे ॥ ठांडेएगुणधुरेंगुणोए ॥ २ ॥

अर्थ ॥ यतः १ इति २ दिय ३-४ संसारठ ५ विषय ६ आरंज ७ गेह ८ दंस-

ए० ॥ ए गुरुरिगाइंपवाहे ॥ १० पुरस्सरंआगमपवित्ति ॥ १ ॥ ११ दाणाईजेहासत्ति॥
पवत्तणा १२ विहर १३ रत्नडुठेय ॥ १४ मञ्जु १५ संबद्धे ॥ १६ परब्रह्मकामोवज्जी-
गीव ॥ १७ १८ विसाइवगिहवासं पालइसत्तरसपयंनिबद्धंतु॥ जावगयजावसावग ॥ ल-
खणमेयंसमासेणं ॥ ३ ॥ एसत्तरगुणकह्या तेमां पहेलुं लक्षणकहेते इहां इहाचंचल
चित्तथी एवं लिपिदोषे घणीप्रतोमां लखायुंते तथी पूर्वटवाकारें इहा एवो अ-
र्थकस्योते पण तेनिर्मूलते माटेउवेप्योते अत्रार्थें धर्मरत्नग्रंथजोइनेनिश्चयकरवो इही के०
स्त्री केवीते जेचित्तथी चंचलके०चपलते एटले अन्यअन्य पुरुषनी इहाकरनारीते व-
लीवाट नरकनी मोटीके०मोटीनरकनी वाटते एटले नरकेजवानोमार्गते तेखोटीरेके०
हीणी वाटते माटेस्त्रीने एवीजाणीने मूके एगुणधूरेंगुणोके०पहेलोसंख्यामांगणो ॥ २ ॥

इंद्रियचपलतुरंगने ॥ जेरुंधेज्ञाननीराशिरे ॥

पासेरे ॥ तेवीजोगुणश्रावकधरेए ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ हवे इंद्रिय जे पांच शास्त्रोक्तस्वरूप तद्रूपजे चपलके० शीघ्रगामीपणामाटे
दुर्गतिने सन्मुखचालता एहवाजे तुरंगके०घोडा तेने जे ज्ञानरूप राशिके०राशडीयें
करीने रुंधेके०रोकीराखे एवीजोगुणते श्रावकपोतापासेधरे ॥ यतः इंद्रियचपलतुरंगे ॥
दुग्गदमग्गाणुंआविरेनिच्चं ॥ जावियजवस्सरूवो ॥ रुंजइसन्नाणरस्सीहिं ॥ १ ॥ ३ ॥

क्लेशतणुंकारणघणुं ॥ जेअर्थअसारजजाणे

रे ॥ आणेरे ॥ तेत्रीजोगुणनिजसंनिधिण॥४॥

अर्थ ॥ जे घणुंके०अत्यंत क्लेशतुंकारण एवोजे अर्थके०द्रव्य तेने असारजजाणे
एत्रीजोगुण निजसंनिधिके०पोतानीपासे आणेके०लावे ॥ ४ ॥

जवविम्वनामयअते ॥ वलीडुःखरूपीडुःखहेतो

रे ॥ चेतोरे ॥ एमचोथोगुणअंगीकरेए ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ जवके०जेसंसार तेकवोते जे विटंबनामयीते वली जन्म, जरा, मरण, रोग,
शोकादिक दुःखरूपीते वली जन्मांतरे नरकादिक दुःखनोहेतुते एम दुःखनीज परं-
पराआपे तेचेतोके०जाणो एचोथोगुणश्रावकअंगीकारकरे ॥ ५ ॥

खीणसुखविषयविषोपमा ॥ एमजाणीनवीबहुइ

हेरे ॥ बीहेरे ॥ तेथीपंचमगुणवरघोए ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ हवे विषयकेवाते जे क्षणिकमात्र सुखते तेपण विषोपमाके०कालकूटस-

रिखाठे परिणामे दारुणठे एवाविषयजाणीने तेने बहुके० अत्यंतपणे नवीइहेके० नवांठे
अनेतेविषयने असारजाणेंठे माटे तेथी बीहेके० बीतोरहे एपंचमगुणनेवस्योथको शोजे॥

तीव्रारंजतजेसदा ॥ गुणबछानोसंजागीरे ॥

रागीरे ॥ निरारंजजननोघणुंए ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ हवे तीव्रारंजके० घणाप्राणीने पीडाकारीजे खरकर्मादिक व्यापार तेने सदा
तजे कदाचित्करे तोसशोकथकोकरे पण निःशोकथको नकरे तेबछागुणनो संजागी-
के० जजनारोथाय यद्यपिअणचालतेकांइकआरंज पोतेसशोक थकोकरेठे पणरागीतो
निरारंजके० आरंजरहितजे जनके० लोकतेमुनिराजनोहोयघणोके० अत्यंतहोय ॥

मानेसत्तमगुणवरयो ॥ जनपाससदृशगृहवासो

रे ॥ अज्यासोरे ॥ मोहजितवानोकरेए ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ हवे सातमो गेहनामा गुणवखाणेंठेते सातमो गुणवस्योथको मानेके० जा-
णें ते जनके० प्राणी घरवासने पाससदृशके० बंधनसरिखो माने जेम पक्षी पासमां
पड्यो उडीनशके अने पोताना आत्माने दुःखीमाने एम गृहमातापितादिकसंबंधेदी-
क्षा वेशनशके पण दुःखमाने अनेतेप्राणी अज्यासतो मोहने जीतवानोज करे ॥ ८ ॥

अष्टमदंसणगुणजस्यो ॥ बहुजांतेंकरेगुरुजक्ति

रे ॥ शक्तिरे ॥ निजसदृहणानीफोरवेए ॥ ९ ॥

अर्थ ॥ आठमो दर्शननामा गुणेजस्योथको गुरुजेधर्माचार्य जेनाथी समकित पा-
म्योतेगुरुनी जक्ति बहुजांतेंकरे अने पोतानी श्रद्धानी शक्तिफोरवे एटले एजावजे आ-
स्तिक्यजावसहितअने अतिचाररहित दर्शननेधरतो शक्तियेंप्रजावना तथा वर्णवाद
बुद्धिवंतकरे यतः अठिकजावकव्तिउं ॥ पजावणावन्नवायमाइहिं ॥ गुरुजत्तिजुउंधीमं ॥
धरेइश्यदंसणंविमलं ॥ १ ॥ ९ ॥

लोकसन्नाहविपरिहरे ॥ जाणोगाडरिउंपरवाहो

रे ॥ लाहोरे ॥ एमनवमागुणनोसंपजेए॥ १० ॥

अर्थ ॥ हवे गारुरीकप्रवाहनामानवमोजेदवखाणेंठे लोकसन्नाहके० लोकअविचारित
रमणीकतेने परिहरेके० त्यजे अने लोकनीचाल तेगारुरीयाप्रवाहजेवीठे जेम एकगाड-
रनीपठवाडेबीजुंगाडर चाले उपलक्षणथकी कीडीनो मंकोमानो प्रवाहपण कहेवोतेजेम
अविचारितठे तेम लोकप्रवाहपण तेवोठे तेमाटे वजें एम नवमागुणनोलाहोनीपजे ॥ १० ॥

आगमनेंआगलकरे ॥ तेविणकुणमारगसाखीरे ॥
जापीरे ॥ एमकिरियादशमागुणथकीए ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ हवेदशमो आगमनामाजेद वखाणेढे जेकार्यकरेते आगमने आगलकरी-
नेकरे एम विचारेजे आगमविना जेपरलोकसाधवानोमार्ग तेनो कोणसाखी एटवे
वीतरागनाआगममांज एवामार्ग होय जापीकेणुं कहीने एरीतनी क्रिया करे एटवे
एजावजे देववंदन गुरुवंदन प्रत्याख्यान प्रतिक्रमणादिरूपक्रिया जिनागमतथ्य जा-
णीने आगमोक्तक्रियाकरे एदेववंदनादिक क्रियानोविस्तारधर्मरत्नमां जोश्लेजो एद-
शमागुणथकी क्रियापामे ॥ ११ ॥

आपअवाधायेंकरे ॥ दानादिकचारशक्तिरे ॥
व्यक्तिरे ॥ एमआवेगुणइग्यारमोए ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ हवे दानादिक यथाशक्तियेंकरे एअग्यारमोजेदकहेढे आपअवाधायेंके
पोताने पीमा नउपजेतेम दानादिकचारेकरे जोडव्यपात्रहोय तो देतोथको थाकेज
नही अने जोअटपडव्यवानहोय तो अतिउदार न थाय उक्तंच ॥ लाजोवियदाणे ॥
लाजोवियजोयणे ॥ लाजोवियपरिजावे ॥ लाजोवियनिधिकरेसिया इत्यादि एमथोके
कालेघणुंआपीशके तेमज शील तप जावनानेविषेपण यथाशक्तिप्रवर्तें एमव्यक्तिके
प्रगटपणेअग्यारमोगुण श्रावकनेआवे ॥ १२ ॥

चिंतामणिसरिखोलही ॥ नविमुग्धहस्योपणलाजे
रे ॥ गाजेरे ॥ निजधर्मेणगुणवारमोए ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ हवे विहिकनामावारमोगुणकहेढे चिंतामणिरत्न सरिखो पोतानोधर्म ल-
हीकेणपामीने जे मुग्धकेणमूर्खलोक तेणे हस्योथको पण नविलाजेकेणनलाजे एटवे
धर्मकरणी करतो लाजेनही गाजेरेकेणउत्सुकहोय हर्षवंतहोय निजधर्मेकेणपोतानाध-
र्मनेविषे एवारमो गुणजाणवो यद्यपि धर्मरत्नग्रंथमांचिंतामणिरत्नसरिखी क्रियाकर-
तो नलाजे एमकहुंढे तोइहांचिंतामणिरत्नसरिखोधर्मकह्यो तेमांकांइविरुद्धनशीकेमके
क्रियाने धर्मकांइजूदांनशी ॥ १३ ॥

धनजवनादिकजावमां ॥ जेनविरागीनविद्वेषी
रे ॥ समपेपीरे ॥ तेविलसेगुणतेरमेए ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ हवे तेरमोअरक्तद्विष्टनामाजेद वखाणेढे शरीरनीस्थिति हेतुढे धनजवन

आदिशब्दशी खजन आहार घर क्षेत्र कलत्र वस्त्र शस्त्र यान वाहन इत्यादिक लेवां. तेपदार्थमां रहेतोथको पण नविरागी नविद्वेषीके० रागद्वेषरहितनीपेठे होय एटले मंदआदरहोय अन्यथारागद्वेषरहिततो उपलेगुणठाणे होय ते इहांकेमघटे अने समपेक्षीके० मध्यज्ञावनो जोनारो होय जेमाटे ज्ञावश्रावक एमज्ञावे यतः नेयइठकोइ सयणो ॥ नसरीरंनेयजोगउवजोगा ॥ जीवोअन्नजवगइ ॥ गढइसवंपिमोत्तूणंइत्यादिअविनितलोक ऊपरद्वेषपण नकरे तेश्रावक तेरमागुणने विलसे ॥ १४ ॥

रागद्वेषमध्यस्थनो ॥ समगुणचउदमेनबाधेरे ॥
साधेरे ॥ तेहठठांडीमारगजलोए ॥ १५ ॥

अर्थ ॥ हवे चउदमो मध्यस्थनामागुण वखाणेठे रागद्वेषमध्यस्थनोके० रागद्वेषमां तणायनही तेमां मध्यस्थपणुंराखे एरागद्वेषमध्यस्थनो समगुणकहियें एटले एज्ञावजे परमार्थविचारकरे जे मेंमतलीधोतेकेम मूकुं अथवा अमुक मारो मत खंडेठे तेने खंरुंएवो रागद्वेषनकरे तेप्राणी चौदमागुणनेविषे बाधानपामे एटले समगुणीपीडाय नही तेप्राणीपोतानो हठके० कदाग्रहमूकी मध्यस्थगीतार्थगुरुने वचने प्रदेशी राजानीपेठे प्रवर्त्तें एटले तेरमागुणमां धनजवनादिकमां मंदआदरहोय अनेचौदमागुणमां धर्ममां कदाग्रहमूके सम्यक्अंगीकार करे ॥ १५ ॥

क्षणजंगुरताज्ञावतो ॥ गुणपन्नरमेसेवंतोरे ॥
संतोरे ॥ नधनादिसंगतिकरेए ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ हवे असंबंधनामापन्नरमो जेदवखाणेठे क्षणजंगुरताज्ञावतोके० सर्वपदार्थ क्षणजंगुरठे अनित्यठे तन धन स्वजन जीवित द्रव्यप्रमुख एसर्वअनित्यठे एम विचारतो पन्नरमा गुणने विषे संतोके० सज्जनपुरुषोने सेवंतोके० सेवे नधनादिसंगतिकरेके० धनप्रमुखनी संगतनकरे एमविचारे यतः विच्चाडुपयंचउप्पयंच ॥ खित्तंगीहंधणधन्नंचसवं ॥ सकम्मप्पवीजंअवसोपयाइं ॥ परंजवंसुंदरपावगंवा ॥ १ ॥ १६ ॥

ज्ञावविरतिसेवेमने ॥ जोगादिकपरअनुरोधेरे ॥
बोधेरे ॥ एमउद्धसेगुणसोलमेए ॥ १७ ॥

अर्थ ॥ हवे सोलमो परार्थकामोपजोगीनामा जेदकहेठे जव जेसंसारनेविषे विरक्तमनथको जोगादिकने सेवे तेपण परअनुरोधेके० परनादाक्षिण्यादिकेंसेवे बोधेरेके० एवाउदासीनज्ञानैकरी सोलमोगुणउद्धासपामे ॥ १७ ॥

आजकालएगंमिसु ॥ एमवेश्यापरेंनिसनेहोरे ॥
गेहोरे ॥ परमानेगुणसत्तरमेंए ॥ १८ ॥

अर्थ ॥ हवे सत्तरमो वेश्यानीपेठे घरवासपाळे एजेदवखाणेठे जेए घरवासठेते आज
ठांमिशुं अथवा काले ठांमिशुं एम वेश्यानीपेठे निलेहीरहे जेमवेश्यानिर्धन देखी
विचारे जे हवे आज अथवा काले ठांडुं एमविचारे तेम गृहस्थपण आस्थाप्रमुख
विना घरमांवसे पणघरने परकरीमाने एसत्तरमेगुणे देशविरतिना अनेक जेदठे माटे
नानाजिप्रायवंतहोय तेमाटे पुनरुक्तदोषकोई जेदमांनजाणवो ॥ १८ ॥

एगुणवृंदेजेनखा ॥ तेआवककहियेंजावेंरे ॥
पावेंरे ॥ सुजशपूरतुळजक्तिथीए ॥ १९ ॥

अर्थ ॥ एगुणना वृंदकेसमूह तेणेकरी जेनखाठे तेजावेंकेजावशी आवककहियें
यतः इयसत्तरसगुणजुत्तो ॥ जिणागमेजावसावगोजणीयो ॥ इति वचनात् ते पावेके
पामे सुजशपूरकेजलाजशनो पूरपामे तुळजक्तिथीकेहेवीतराग हेचिदानंदस्वरूपी
तारी जक्तिथकी पामे एटले तारीआज्ञायें जावआवकपणुंपालवुं तेतारी जक्तिजठे
॥ १९ ॥ एतेरमीढालमध्ये जावआवकनुं लक्षणकलुं ते जावआवकजे होय ते ड्रव्य-
साधु कहियें अनेजेड्रव्यसाधु होयते जाव साधुपणुंपामे तेमाटे हवे जावसाधुनांल-
क्षण चउदमी ढालमां कहेठे ॥

॥ ढाल चौदमी ॥

तेजावसाधुपणुंलहे ॥ जेजावआवकसार ॥ तेहनांलक्षणसातठे ॥
सविजाणेहोतुंगुणजंडार ॥ साहेवजीसाचीताहरीवाणी ॥ २ ॥

अर्थ ॥ जेसारकेप्रधानजावआवकपूर्वेंकह्या तेजावसाधुपणुंपामे तेनांवळी सातलक्ष-
णठे ते हेज्ञानदर्शनचारित्रवीर्य सुखदान लाजजोग उपजोगादिक गुणनाजंकार एवा
हेपरमेश्वर तमेसर्व जाणोठो केवलज्ञान केवलदर्शनेकरी षट्द्रव्यनुं जासन थायठे ते
माटे हेसाहेवजी तमारी वाणीते साचीठे सत्यठे एटले एजावजे आचार्यपरंपरा तथा जि-
तआचार तथाप्रकरणादिकमां जेजावकह्याठे तेतमारीज वाणीठे पणकोइनी कटिपत नथी

किरियामारगअनुसारणी ॥ श्रद्धाप्रवरअविवाद ॥ रुजुजावे
पन्नवणिज्जाता ॥ किरियामांहोनित्येंअप्रमाद ॥ सा० ॥ २ ॥

अर्थ ॥ हवे सातलक्षणकहेठे सर्वक्रिया प्रत्युपेक्षणादि तेमार्गानुसारणी जे मोक्ष-

मार्गने अनुजायीचेष्टाहोय तेप्रथमलक्षण तथाधर्मेनेविषे श्रद्धाकेकरवानीइहा प्रवरके
प्रधान अविवादकेविवादरहित तेवीजुलक्षण अनेपन्नवणिज्जाताकेप्रज्ञापनीयपणुं ए-
टले परुपणाकरवी ते रुजुजावेंकेसरलजावें एटले तेनी परुपणा तेअसदजिनिवेश
कदाग्रहेनहोय एत्रीजुलक्षण वली क्रियाजे शुद्धहितअनुष्ठान तेनेविषे निरंतर अप्र-
मादीहोय पणशिक्षितनहोय एचोथुलक्षण ॥ २ ॥

निजशक्तिसारुकाजनो ॥ आरंजगुणअनुराग ॥ आराध

नागुरुआणनी ॥ जेहथीलहियेंहोन्नवजलताग ॥ सा० ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ तथा पोतानी शक्तिप्रमाणें तपसंयमादिक कार्यनो प्रारंजकरे पणशक्तिने
उलंघी तपस्याप्रमुख नकरे एपांचमुं लक्षण अने गुणअनुरागकेगुणीनो पक्षपातहोय
एठहुंलक्षण तथा गुरुआज्ञानुं आराधवुं तथा गुरुना आदेशें वर्तवुं गुरुनीआणाथी सं-
सारसमुद्रनो पारलहियेंकेपामियें एसातमुं लक्षण ॥ ३ ॥

मार्गसमयनीस्थितितथा ॥ संविज्ञबुधनीनीति ॥ एदोई

अनुसारेक्रिया ॥ जेपाळेहोतेनलहेनीति ॥ सा० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ हवे ऊपरकहेला सातज्ञेदमांथी मार्गानुसारणीक्रिया नामें प्रथमज्ञेदवखा-
णेठे मार्गकेसमयनीस्थिति एटले आगमनी मर्यादा तेआगम केने कहियें उक्तंच
आगमोह्याप्तवचनमातंदोषक्षयाछिडुः ॥ वीतरागोनृतंवाक्यं नब्रूयाद्वेतसंज्ञवात् ते
आगमनी स्थिति उत्सर्गअपवादरूप शुद्ध संयमनो उपाय तेमार्ग कहियें अथवाजे
संविज्ञबुधनीनीतिकेसंविज्ञ जेमोक्षाजिलाषी अने बुध तेगीतार्थ इहां बहुपदअधिकुं
कहियें तेवारे एमकहेवुंजे संविज्ञ बहुगीतार्थनी नीतिकेजेआचरण क्रियारूप तेने
पण मार्गकहियें एदोईकेवेअर्थ मार्गनाकह्या तेवामार्गने अनुसारणीजेक्रिया आग-
मनी अबाधायें संविज्ञ व्यवहाररूप तेमार्गानुसारणीक्रिया कहियें एवी क्रियाजेपाळेते
नीतिकेसंसारनीबीक नलहेकेकदापि नपामे इतिगाथार्थ हवे संविज्ञ गीतार्थनी
नीति एनापदवेदकरियेंवैयें संविज्ञपदकहुं तेअसंविज्ञपणुं टालवामाटेकहुं तोतेघणा
असंविज्ञमलीने जेआचस्योहोय तोपण प्रमाण नथाय यद्व्यवहारः जंजीयमसोहिकरं ॥
पासवपमत्तसंजयाईहिं ॥ बहुएहिंविआयरियं ॥ नपमाणंसुद्धचरणणं ॥ १ ॥ इहां ब-
हुगीतार्थपदमूक्युं तेनुं कारण एजे एकगीतार्थ आचस्युंहोय तेकदाचित् अनाज्ञोगें
अनवबोधादिककारणे विपरीतपणे आचस्युं होय तेपण प्रमाण नथाय तेमाटे बहुगी-
तार्थपद मूक्युं तोते बहुगीतार्थ जेआचरेते अवितथहोय इहांकोइ प्रश्नकरे जेआगम
मार्ग कहेवो तेतोयुक्तवे पण बहुजनाचरणकहेवुं युक्तनथी केमके घणाढोकोये तो

लौकिकमार्ग आचखोहोय माटे आगमतेतोप्रमाण पण घणालोकोनुं आचरण प्रमाण नही वली आगमते ज्येष्ठे अने बहुजनआचरणते अनुज्येष्ठे अने लौकिकमां पण ज्येष्ठेनेमूकी अनुज्येष्ठनुं पूजन युक्तनथी तेमज आगमतो केवलीपण अप्रमाण नकरे यतः अहोसुर्जवउत्तो ॥ सुअनाणीजइविगिण्हइअसुळं ॥ तंकेवद्विविजुंजई ॥ अपमाणसुअंजवेइहर ॥ १ ॥ तथा आगमठतां जोआचरणा प्रमाणकरियेंतो आगमनीलघुता आय हवे गुरुउत्तर कहेठे जे संविज्ञगीतार्थठे तेआगमनी अपेक्षाविना आचरे-जनही तेशुंआचरे नही तथाशुंआचरे तेकहेठे यतः दोसाजेणनिरुज्जंति ॥ जेणखिज्जंतिपुवकम्माइं ॥ सोसोमुखोवाउं ॥ रोगावठासुसमाणंच ॥ १ ॥ इत्यादिक आगमवचनसंजारी ड्रव्य खेत्र काल जाव पुरुषादिकउचितजोइ संयमने वृद्धिकारीज आचरे तेबीजासंविज्ञगीतार्थ पणअंगीकारकरे तेमार्गकहियें अने बीजा बहुलोके आचखुं तेतो असंविज्ञ अगीतार्थमाटे अप्रमाणठे वलीआचरणा प्रमाणकरतां आगमतो अत्यंत प्रतिष्ठा पामेठे श्रीठाणांगसूत्रमां पांचप्रकारना व्यवहारप्ररूप्याठे उक्तंच पंचविहे ववहारे पन्नते तंजहा आगमववहारे सुयववहारे आणाववहारे धारणाववहारे जियववहारे इहां जितअने आचरणा तेएकजअर्थठे तेमाटेआचरणा मानतां अत्यंतपणे आगममान्युं तो आगमअविरोध जेआचरणा तेप्रमाणजठे ॥ ४ ॥

सूत्रेजण्युंपणअन्यथा ॥ जुडंजबहुगुणजाण ॥ संविज्ञविबुधेआचखुं ॥ कांइदिसेहोकाळादिप्रमाण ॥ सा० ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ वली एज वातकहेठे सूत्रेजण्युंके०आगमनेविषे कखुंठे तोपण अन्यथाके० हेरफेरकरीने बहुगुणजाणके०तेमां घणोगुणजाणीने संविज्ञगीतार्थलोके जे आचरण कखुं तेवी केटलीकवातो दीसेठे पणतेशुंजाणी आचखुं तेकहेठेजे काळादि प्रमाणके० दुःखमादिकालप्रमुखनुं प्रमाण विचारीने आचखुं ॥ ५ ॥

कटपनुंधरबुंजोलिका ॥ जाजनेदवरकदान ॥ तिथिप-

जूसणनीपालटी ॥ जोजनविधिहोइत्यादिप्रमाण ॥ सा० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ वली तेज देखाडेठे कटपनुंधरबुंके०पूर्वकटपजेकपद्मोतेकारणे उंढता तथा गोचरीप्रमुखनेविषे वालीने खंधेमूकी चालता एआगमनो आचारहतो अने हवेतो गोचरीप्रमुखनेविषे पांगरीनेजावुं तथा चोलपट्टप्रमुख पणसमजवा पूर्व कुणीयेंराखता हमणाकंदोरे राखियेंठेयें तथापूर्वजोलिकाके०जोली मुठीयेंजादी ग्रंथी कुणीयें हुंकनी बांधता अने हमणां हाथमां जालियेंठेयें उपलक्षणथी उपग्रहिक कटासणुं संजारीउं दंसासणादिकलेवां तथा तरपणीप्रमुखनेविषे दोरादेवा एम सीकी दोरानी जोलीना आ-

धारविशेष इत्यादिक वली पात्रेलेपदेवा तथा पजूसणनी तिथिजे पांचम तेनीचोथकरी उपलक्षणथी चोमासांपुनमनांटाळी चउदशनांकस्यां तथा जोजनविधिप्रमुख शास्त्रोक्तविनापण आचरितप्रमाणे जोजनविधिते मांरुलीयेंवेसवुं वेंचीदेवुंइत्यादिक तथा चव्यवहारजाण्ये ॥ सन्नपरिणाठकाय ॥ संयमोपिंरुउत्तरश्चाए ॥ रुकेवसहेगीवे ॥ जोहेसाहीयपुरस्करिणी ॥ १ ॥ एनोलेशथी अर्थकरे ठे जेपूर्वें शास्त्रपरिहाअध्ययन सूत्रार्थ जणे के साधुने उठामणकरताहता अने हमणां दशवैकालिकनुं चोथुंअध्ययन जणेतके उठावणाथायठे तथा पूर्वें पिंरुपणाध्ययनजण्यापठी उत्तराध्ययन जणावता हमणां वगरजणेपण जणावियेंठैयें तिहांदृष्टांतकहेठे पूर्वेंकटपवृद्धहता हमणा आंवाप्रमुखें कामचालेठे पूर्वें अतुल्यबलधवल वृषजहता हमणां धुसरेंज कामचालेठे पूर्वें गोपजे करणी तेचक्रवर्तिने तेजदिवसे धान्य नीपजावीदेताहता आजतेविनापणकामचालेठे तथापूर्वें सहस्रयोधीहता हमणा अटपपराक्रमीसुजटोथी पणशत्रूनोपराजयकरी राज्य पालेठे तेम साधुहमणां जितव्यवहारेपण संयमपालेठे तथा षटमासनुं प्रायश्चित्तहोय तेने हमणां पांच उपवासकह्याठे तथापूर्वेंमहोटी पुष्करणीउहती हमणां नानीठे तेथी कामचालेठे इत्यादिकदृष्टांते जितव्यवहारपण जाणवो अथवा किंवहुना जंसव्हान ॥ सुत्ते पडिसिद्धंतेयजीयववहे ॥ उत्तंसवंपिपमाणं ॥ चारित्तधणाणजणियंच ॥१॥ अवलंविज्जणकज्जं ॥ जंकिंचिसमायरंतिगीयत्ता ॥ थोवावराहवहुगुणं ॥ सवेसितंपमाणंतु ॥२॥ इत्यादिक जेम आर्यरक्षितजीयें आचखुं तेडुर्वलिकापुष्पमित्रजीये अंगीकारकखुं ते मज सुविहीते जेआचखुं ते सर्वकबूलकरे ॥ ६ ॥

व्यवहारपांचेजाणीया ॥ अनुक्रमेंजेहप्रधान ॥ आजतो

तेमांजीतठे ॥ तेतजियेंहोकेमविगरनिदान ॥ सा० ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ तेमाटेज कहेठे जे पांचव्यवहार कह्याठे तथा अनुक्रमें जे प्रधानहोय ते आदरवो यडुक्तं कत्तिविहेणंजंतेववहारेपणत्ते गोयमा पंचविहे ववहारेपणत्ते तंजहा आगमे सुए आणाधारणाजीए जहासेतठआगमेसिया आगमेणंववहारंपठवेज्जाणोयसेतठआगमेसिया जहासेतठसुएसिया सुखंववहारंपठवेज्जा १ णोयसेतठसुएसिया जहासेतठआणासिया आणाएववहारंपठवेज्जा २ णोयसेतठआणासिया जहासेतठधारणासिया धारणाएववहारंपठवेज्जा ३ णोयसेतठधारणासिया जहासेतठजीएसिया जीएणंववहारंपठवेज्जा ४ इच्चेतेहिंपंचहिंववहारंपठवेज्जा तं आगमेणंसुएणं आणाएधारणाएजीएणं जहाजहासेआगमेसुएआणाधारणाजीएतहातहाववहारंपठवेज्जा सेकिं माहुजंतेआगमवलियासमणानिगंठाइच्चेयंपंचविहंववहारं जदाजदाजहिंजहिंतहातहा

तहिंतहिं अणस्सितोवस्सयंसमंववहारमाणे णिग्गंथे आणाए आराहएजवइ इतिजग-
वतिसूत्रेशतकआठमे उदेशेआठमेकछुंठे आजतो तेपांचव्यवहारमां जितव्यवहारमु-
ख्यठे जितव्यवहारेज कामचाळेठे तेजितव्यवहार विगरनिदानकेणकोइपणकारणवि-
नाकेमत्यजियें एटले जितव्यवहार जेआचार्येवांध्यो तेप्रमाणे ॥ ७ ॥

श्रावकममत्वअशुद्धवली ॥ उपकरणवसतिआहार ॥ सुखशी-
लजेजनआचरे ॥ नविधरियेंहोतेचित्तलगार ॥ सा० ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ हवेएवीआचरणातेअप्रमाणे केमकेणसिद्धांतमां नाकहीठे जे श्रावकनुं
ममत्वनकरुं यतः गामेवा कुलेवा नगरेवा देशेवा ममत्वजावंनकरेचिकुज्जा इत्यादि
श्रावकनुं ममत्वकरे तेअप्रमाणे तथा अशुद्धमान उपकरण वसति आहारप्रमुख
लेवानी आगममां नाकहीठे अने जो लीयेतो तेआचार अप्रमाणे यतः आगमे पिं-
डसिज्जंचवठंच ॥ चउठंपायमेवय ॥ अकप्पियंनइठिज्जा ॥ पडिगाहेज्जकप्पियं ॥१॥ इति
उपलक्षणथी वस्त्रपात्रादिकपण एमजाणवांमाटे सुखशील लोके जेआचछुं एटले पो-
ताना शरीरनी शोजानेअर्थे जेआचच्या तेअप्रमाण बाकी दुर्जिज्ञादिक कारणे तो
कांइ अशुद्ध लीयें तोपण निर्दोषठे यतः पिंडनिर्युक्तौ ॥ एसोआहारविहि ॥ जहजणी
उंसवजावदंसीही ॥ धम्मावस्सगजोगा ॥ जेणनहायंतितंकुज्जा ॥१॥ तथा कारणपडिसे
वापुण ॥ जावेअणासेवणत्तिदवठा ॥ आणाइतिइजावे ॥ सोसुद्धोमुक्कहेउत्ति ॥२॥ इत्यादि
वलीउववाइसूत्रें शुद्धेसणीए एवा अजिग्रह मुनियेंकच्या तेथी जाणियेंठैयेंजे पूर्वे अ-
शुद्धपणकोइक कारणे लेतादीसेठे एअपवादतो प्रमाणे पणसुखशीललोकेजे आचछुं
ते चित्तमां लगार पणनधरियें एटलेए जाव जे दुप्पसहआचार्यलगें तो चारित्रसिद्धां-
तमां सांजलियेंठैये अनेजो मार्गानुसारीक्रिया कहि तेरीतेयत्नकरताहोयतेनेचारित्री-
या न मानियें तो एथी बीजा चारित्रीया तोदेखातानथी तेवारे चारित्रविठेदगयो एम
ठेछुं तोतेचारित्रविना तीर्थपण विठेदगयुं एमठेछुं एम करतांतो आगम विरुद्ध
थायठे यतः व्यवहारजाण्ये जोजणइनठिधम्मो ॥ नयसामाइयं नचेवयवयाइं ॥ सोस-
मणसंघवस्सो ॥ कायवोसमणसंघेण ॥ १ ॥ इत्यादिवचने तोमार्गानुसारीक्रियानो कर-
नार तेजावसाधुठे एम ठछुं एप्रथमक्रियानामाजेदथयो ॥ ८ ॥

विधिसेवनाअवितृत्तिशुच ॥ देशनाखलितविशुद्धि ॥ श्रद्धा

धर्मइडाघणी ॥ चउजेदेहोएमजाणेसुबुद्धि ॥ सा० ॥ ९ ॥

अर्थ ॥ हवे बीजुंलिंग श्रद्धाप्रवरनामाकहेठे तेना जेदचारठे तेकहेठे १ विधिसे-
वना २ अवितृत्तिकेणअतृत्ति ३ शुचदेशनाकेणशुद्धदेशना ४ खलित परिशुद्धिनामा

चोथुलिंग ते श्रद्धाप्रवरनोअर्थकहेठे श्रद्धाके० धर्मनीइहा घणीके० अत्यंतहोय पण
वालकने रत्नग्रहवानी अजिलावानी पेठे सामान्यपणे विषयप्रतिज्ञास मात्रनहोयते
एम ऊपरकहेला चारजेदेएलिंगहोय ते सुबुद्धिके०बुद्धिवंतहोय तेजाणे ॥ ९ ॥

दृढरागठेशुभ्रजोयमां ॥ जेमसेवतायेंविरुद्ध ॥ आपदा
मांसजाणने ॥ तेममुनीनेहोचरणेतेशुद्धि ॥ सा० ॥ १० ॥

अर्थ ॥ हवे एंश्रद्धाप्रवरनाचारजेदमां प्रथम विधिसेवनानामेजेदश्रोलखावेठे जे श-
क्तिवंतहोयतेश्रद्धावंतथको विधिप्रधानशक्तिवंतप्रत्युपेक्षणादिक क्रियाकरे अने जे
शक्तिरहित होयते अव्य क्षेत्र काल तथा जावेकरी जो तादृशक्रियाकरी न शके तो
पण प्रतिबंध ते विधिअनुष्ठाननेविषेज होय यतः विहिसारंचियसेवइ ॥ सद्धालूसत्तिमं
अणुछाणं ॥ द्वाइदोसनिहउंवि ॥ परकवायंवहइतंमि ॥ १ ॥ इहां कोइपुठेजे शक्ति
रहितजे होय तेअनुष्ठान न करे अनेविधिअनुष्ठानमां पक्षपातिकेमहोय तेनेअन्वयस-
हित गाथानाअर्थथीकहेठे जेमकोइक पुरुषहोय तेडुकाल अथवादरिद्रपणुंपाम्यो तो
तेपुरुष गवार अरणीपत्र तथावृक्षनीठालप्रमुखखाइने दिवसव्यतिक्रमे पणतेवा जो-
जनमां लपटायनही केमके पोते उत्तम आहारनो खादजाणेठे तेथी तेनेराग तो
उत्तमजोजनमांज होयठे जे उत्तमजोजन क्यारे मलशे तेमलेतो वावारेयें एवो अत्यं-
तरागहोय हवे अक्षरार्थ कहेठे जे शुभ्रजोयमां दृढरागठे तथा रसनो जाणते के-
म जे पूर्वैषटरस वावस्याठे तेखादनो जाणठे तेआपदामांके०डुकालादिक आपदामां
विरुद्धसेवतो एटले कुधान्य खातोथको पण तेनोराग सुधान्यमां होय एट्टांते मुनि-
नेपण चारित्रनी शुद्धि जाणवी एटले यद्यपिअव्यखेत्रादिक कारणपामीने विरुद्ध
सेवे तोपण शुद्धचारित्रनो रसीउंठे तेथी जावचारित्रने उलंगेनहीतेनेजावथी चारित्री-
याज संगमाचार्यनी पेठे कहियें इत्यादिक बहुवक्तव्यताठे इतिप्रथमजेदः ॥ १० ॥

जेमतृप्तिजगपामेनही ॥ धनहीनलेतोरत्न ॥ तपविनय
वेयावचप्रमुख ॥ तेमकरतोहोमुनिवरबहुयत्न ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ हवे अतृप्तिनामा बीजुं लक्षणकहेठे जेम धनहीनके०दरिद्रीहोय तेने र-
त्ननो ढगलोमळ्यो तेवारें तेरत्नलेतां जगतमां तृप्तिके०संतोषपामेज नही तेम मुनिपण
तप विनय वैयावच्च तथा प्रमुखशब्दें ज्ञानचारित्र तेहनेविषे घणोयत्नकरे यत्नकरतो
थाकेजनही तृप्तिपामेजनही तेमां तपकरतांथकांतो निर्जराथाय तथाशासनदीपे
तेप्रसिद्धे तथा विनयनो अधिकार उत्तराध्ययनना पहेलाअध्ययनथी जाणवो अने
वैयावच्चपण निर्जराने अर्थे अनेकप्रकारनुंकरे तेप्रश्रव्याकरणसूत्रथी जोजो तथा ज्ञा-

नञ्जणतांपण नवनवोवैरागउपजे यतः जहजहसुयमवगाहइ ॥ अइसयरसपसरंसंजुयमउ-
बं ॥ तहतहपद्धाइमुणी ॥ नवनवसंवेगसझाइ ॥ १॥ इत्यादि तथा चारित्रमांपण विशुद्ध
विशुद्धतर संयमस्थानक पामवानेसर्वअनुष्ठानकरे उत्तरोत्तरसंयमकंरुकआरोहतां अ-
प्रमादपणे केवल ज्ञाननालात्र नणीथायज यतः जोगेजोगेजिणसासणंमि ॥ दुस्करकयाप-
उज्जंति ॥ इक्किंमिअणंता ॥ वटंताकेवलीजाया ॥ १॥ इत्यादिबीजोच्चेदकह्यो ॥ ११ ॥

गुरुनीअनुज्ञालेइने ॥ जाणतोपात्रकुपात्र ॥ तेमदेश-
नाशुद्धिदिए ॥ जेमदीपेहोनिजसंयमगात्र ॥ सा० ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ हवे शुद्धदेशनानामा त्रीजुंलक्षण कहेढे गुरुनी अनुज्ञाके० आज्ञालेइ ते-
मज शुद्धिदेशनाआपे तेपण पात्रकुपात्रने जाणतोथको जेमसंयमरूप गात्रके०शरीर
ते दीपेके०शोत्रे निजके०पोतानुं संयमरूपगात्र शोत्रेइत्यक्षरार्थ एटले एजावजे सजु-
रुपासेथी सिद्धांतनो सारजाणी गीतार्थथयोहोय तोपण गुरुनी आज्ञालेइने पण पो-
तानीमेलेनही पोतेधन्यथको मध्यस्थपणे सज्जुतदेशनाआपे पणपात्रकुपात्रउलखीने दे-
शनाआपे तेपात्रना त्रणजेदढे १ वाल २ मध्यम ३ बुद्ध यतः वालःपश्यतिलिंगं ॥ मध्य-
मबुद्धिर्विचारयेत्तु ॥ आगमतत्वंतुबुद्धः ॥ परीक्षतेसर्वयत्नेन ॥ १॥ इत्यादिक तेनीदे-
शनानीविधि बीजाषोरुशकथकी जाणवी इहां विस्तारथाय माटे नथी लखता तेमाटे
जेपात्रने जेमउपगारथाय तेमतेपात्रने देशनाआपे अन्यथा संसारवधारे इत्यादिक
त्रीजुंलक्षण एत्रीजालक्षणमां पात्रापात्रविचार प्रमुखनी चर्चाघणीढे तेधर्मरत्नग्रंथथी
जोजो जेम पोतानुसंयमगात्रशोत्रे ॥ १२ ॥

जेकदाचितलागेव्रतें ॥ अतिचारपंककलंक ॥ आलोयणें

तेशोधतां ॥ मुनिधरेहोश्रद्धानिःशंक ॥ सा० ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ हवे खलितपरिशुद्धिनामा चोथुंलक्षणकहेढे ते जे कदाचित व्रतपालतां
थकां कोइअतिचाररूप पंकके० कचरो तद्रूपकलंक जो व्रतने विषे अनाजोगे करी
अतिचारलागे ते पण १ प्रमाद २ दम्प ३ कटप एत्रण रीते लागे अने चोथो आकु-
ट्टियेतोप्रायेंचारित्रीयाने संजवेजनही तेआकुट्टिप्रमुखनुं स्वरूपकहेढे यतः आउट्टिया
उविच्चा ॥ दम्पोपुणहोइवग्गणाइ ॥ विगहाइउपमाउ ॥ कप्पोपुणकारणेकरणं ॥ १॥ उ-
पलक्षणथी अनेकप्रकारनी प्रतिसेवाढे तेसर्वएमांसमाय तेप्रायश्चित्तादिकलेइने शु-
द्धथाय एरीते करतोमुनिराज निःशंकपणेअज्ञाधारे एचोथोच्चेदथयो ॥ १३ ॥

श्रद्धाथकीजेसर्वलहे ॥ गंजीरआगमजाव ॥ गुरुवचनेपन्न
वणिज्जते ॥ आराधकहोहोवेसरलस्वजाव ॥ सा० ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ हवे बीजालक्षणो उपसंहारकरतां त्रीजुलक्षण कहेते आखीगाथानो अर्थ जेलोलखियेंतैयें १ विधि २ उद्यम ३ जय ४ वर्णव ५ उत्सर्ग ६ अपवाद ७ तडुजय इत्यादिक आगमना जेगंजीरजावते तेश्रद्धाथकी सर्व जाणे जोएसर्वजाव नजाणेतो जमाद्वीनीपेठेमिथ्यात्वी थइजाय एबीजालक्षणो उपसंहारथयो हवे त्रीजुलक्षणकहेते जेएवा जावनाजाणहोय तेगुरुनेवचने पन्नवणिज्जकेप्रज्ञापनीय एटले परुपवा योग्य पदार्थनो सरलस्वजावे उपदेश करतोथको आराधकहोय एत्रीजुलक्षण ॥ १४ ॥

षट्कायघातप्रमत्तने ॥ पन्निहणादिकयोग ॥ जाणीप्रमादी नविहोए ॥ किरियामांहोमुनिशुभसंयोग ॥ सा० ॥ १५ ॥

अर्थ ॥ हवेक्रियानेविषेअप्रमादनामा चोथुंलक्षणकहेते प्रमत्तकेप्रमादीने पन्निहणादिकयोगवंतनेपृथिव्यादिक ठकायनो घातथायते एटलेएजावजे उपयोगविना प्रमादीथको पन्निहणादिककरतो ठकायनो विराधकथाय अनेउपयोगेकरेतो आराधकथाय यतः पन्निहणंकुणंतो ॥ मिहोकहंकुणइजणवयकहंवा ॥ देइयपच्चक्राणं ॥ वाए-सयपडीठइवा ॥ १ ॥ पुढवीआउक्काए ॥ तेजवाजवणस्सइतसाणं ॥ पन्निहणापमत्तो ॥ ठन्हंपिविराहउहोइ ॥ २ ॥ पुढवीआउक्काए ॥ तेजवाजवणस्सइतस्साणं ॥ पन्निहणा आउत्तो ॥ ठन्हंपिआराहउहोइ ॥ ३ ॥ इत्युत्तराध्ययनना ठवीसमेंअध्ययने. माटे एवुंजाणी पन्निहणादिकयोगमांप्रमादी नहोय प्रमादकरतां जैनदिहावंत पण आर्यमंगुनीपेठे संसारजमे माटे क्रियामां मुनिराजतेशुभसंयोगकेजलायोगवंत होय जद्वीक्रियानो संयोगकरे आगममां अनेकप्रकारनी क्रियाकहीडे तेसर्वजद्वीरीतेकरे एचोथुंलिंग ॥ १५ ॥

जेमगुरुआर्यमहागिरी ॥ तेमज्जमेवलवंत ॥ बलअविषय नवीज्जमें ॥ शिवभूतिहोजेमगुरुहीलंत ॥ सा० ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ हवे शक्तिअनुष्ठाननामा पांचमुंलक्षणकहेते तेजेम गुरुश्रीआर्यमहागिरि जीये उद्यमकस्यो तेमवलवंतथको उजमेकेउजमालथाय एटले एजावजे संघयणी धृतिप्रमाणे निरवाहीशके तेक्रियानेजसुसाधुप्रारंभे पणप्रतिज्ञाजंगथाय तेवुंप्रारंभेनही बलअविषयकेजेक्रियामांपोतानुं वलनचाले तेमांउद्यमनकरे अने करेतोउलटीखोटआवे यतः सोहुतवोकायवो ॥ जेणमणोमंगुलंनचिंतेइ ॥ जेणनइंदियहाणी ॥ जेणयजोगानहायंति ॥ १ ॥ इति जेमशिवभूतियें शक्तिउल्लंघनकरी गुरुवचन लोपीने गुरुनी निंदाकरवालाग्यो तेरीतेउत्तमसाधुनकरे इहांआर्यमहागिरी तथाशिवभूतिनो अधिकार धर्मरत्नग्रंथमांलख्योडे तेथीजाणवो ॥ १६ ॥

गुणवंतनीसंगतिकरे ॥ चित्तधरतगुणअनुराग ॥ गुणलेश
पणपरनुंयुणे ॥ निजदेखेहोअवगुणवडजाग ॥ सा० ॥ १७ ॥

अर्थ ॥ हवे ठहुंगुणानुरागनामा जावसाधुनुं लिंग कहेठे जे एवा चारित्र्याहोय तेगुणवंतनीज संगतिकरे अने पोताना चित्तनेविषे गुणनोज अनुरागकेपरागधरे यतः वयसमणधम्मसंयम ॥ वेयावच्चवंजगुत्तीठ ॥ नाणाइतियंतव ॥ कोहाइनिग्गहाचरणमेयं ॥ १ ॥ एचरणसित्तरीकही तथा पिंरुविसोहिसमइ ॥ जावणपफिमाउइंदियनिरोहो ॥ पफिलेहणागुत्तिठ ॥ अज्जिग्गहाचेवकरणंतु ॥ १ ॥ एकरणसित्तरी इत्यादिक गुणनोराग धरे अने श्रीकृष्णे जेम काळाकुतराना दांतवखाण्या तेनीपेठे बीजामां गुणनो लेश होय तेपण स्तवे तथानिजकेपोतानाअवगुण देखे वरुजागकेमोहोटा जागनोधणी जेमवेआवककालादेहरामां पेठा तेम पोताना अवगुणदेखे ॥ १७ ॥

गुरुचरणसेवारत्तहोइ ॥ आराधतोगुरुआण ॥ आचार
सर्वनामूलगुरु ॥ तेजाणेहोचतुरसुजाण ॥ सा० ॥ १८ ॥

अर्थ ॥ हवेगुरुआणाआराधननामा सातमुंलक्षणकहेठे इहांकोइपुठेजे जावसाधु-नांलिंग शाखांतरमांतोठकह्यांठे यतः मग्गाणुसारीसद्धो ॥ पन्नवणिज्जोकिरियावरोचेव ॥ गुणरागी सक्कारंज ॥ संगउतहयचारिती ॥ १ ॥ एरीते ठगुणकह्यांठे तोतमे सातमोगुण क्यांथी कहोठो तेनेउत्तरकहेठेजे चौदसेंचुमाळीस प्रकरणरूप प्रसादनेविषे सूत्रधा-रसरिखा श्रीहरिजडसूरि तेणेउपदेशपदनामा ग्रंथनेविषे सातमुंलिंगपणकहुंठे तथा चतसूत्रं एयंचअद्विदखणं ॥ मिमस्सनिसेसमेवधन्नस्स ॥ गुरुतहगुरुआणासं ॥ पाड-णं चगमामिहलिंगं ॥ इत्यलंविस्तरेण माटे सातकहियेंठेयें हवेसातमालक्षणनुं स्वरूप कहेठे गुरुजेठत्रीसठत्रीसीगुणे विराजमान तेनाचरणनी सेवानेविषे रक्तहोय तथा गु-रुआदिकनी आज्ञाआराधतोथको वलीते साधुएम जाणेजे सर्वआचारनुं मूलतेगुरुठे गुरुथीसर्व प्रगटथाय तेचतुरसुजाण एमजाणे एसातमोगुणकह्यो ॥ १८ ॥

एसातगुणलक्षणवस्यो ॥ जेजावसाधुउदार ॥ तेवरेसुख-
जशसंपदा ॥ तुजचरणेहोजशजक्तिअपार ॥ सा० ॥ १९ ॥

अर्थ ॥ एसातलक्षणनेगुणेकरीवस्योथको एवोजेजावसाधु उदारकेप्रधान ते सुख-जशनी संपदानेवरेकेपामे एटले उत्कृष्टजे मोक्षसुखतेनेतो तेवरेजेहेसर्वज्ञ केवलज्ञा-नज्ञास्कर तमारा चरणनेविषे जशकेजेने अपारजक्तिहोय तेवरे ॥ १९ ॥ एढालमां प्रथमथीमांमीने जेटली वात टवामां लखीठे तेसर्वधर्मरत्नसूत्रवृत्तथीलखीठे पण तेग्रं-

થમાં વિસ્તારઘણોઢે તેજોશ્લેજો એચઊદમી ઢાલમાં સાધુનાં લક્ષણ કહ્યાં તેલક્ષણ
કહેતાં મુનિરાજઊપર બહુમાનઊપનું તેવહુમાનના હર્ષેકરી પન્નરમી ઢાલમધ્યે સાધુના
ગુણ વર્ણન કરેઢે એસંબંધેપન્નરમીઢાલકહેઢે ॥

॥ ઢાલ પન્નરમી ॥

॥ આજમારે એકાદશીરે, નણદલમૌનકરીમુખરહીયેં ॥ એદેશી ॥

ધન્યતેમુનિવરારે ॥ જેચાલેસમજાવેં ॥ જવસાયર

લીલાએઝતરે ॥ સંયમકિરિયાનાવેં ॥ ધન્ય૦ ॥ ૧ ॥

અર્થ ॥ જે મુનિમાંપ્રધાનસરિલા સમજાવે ચાલનારા રાગદ્વેષરહિતપણેવિચરે તે મુ-
નિરાજનેધન્યઢે તેમુનિસંયમ જેચારિત્ર તેની જેક્રિયાતદ્રૂપ નાવેંકેળનાવાયેંકરીને જવ-
સાયરકેળસંસારસમુદ્રનો લીલાયેંકેળસેહેજમાં પારઝતરેઢે ॥ ૧ ॥

જોગપંકતજીઊપરવેઠા ॥ પંકજપરેંજેન્યારા ॥ સિંહપરેં

નિજવિક્રમશૂરા ॥ ત્રિજીવનજનઆધારા ॥ ધન્ય૦ ॥ ૨ ॥

અર્થ ॥ જોગ જેપંચેંડીના વિષય તદ્રૂપજે પંકકેળકચરો તેતજીને ઊપરવેઠાકેળઅ-
લગારહ્યા અને પંકજકેળકમલનીપેઢે જેન્યારાઢે એટલેકમલ તેકચરાશી ઊપનો અને
કચરાશી ન્યારોરહે તેમ મુનિરાજપણ જોગરૂપ કચરામાંઊપના અને તેજોગઠાંત્રીને
અલગા રહ્યા ઇતિજાવઃ વલી સિંહનીપેઢે પોતાનો વિક્રમકેળપરાક્રમ ફોરવવાને શૂર-
વીરઢે વલીસ્વર્ગ મૃત્યુને પાતાલરૂપ જેત્રણજીવનનાલોકને આધારરૂપઢે ॥ ૨ ॥

જ્ઞાનવંતજ્ઞાનીસુંમલતા ॥ તનમનવચનેસાચા ॥ ડ્રવ્યજ્ઞા

વસુધાજેજ્ઞાષે ॥ સાચીજિનનીવાચા ॥ ધન્ય૦ ॥ ૩ ॥

અર્થ ॥ હવે સ્યાદ્ઘાદશૈલી દેલામતાંથકાં મુનિરાજનું વર્ણનકરેઢે પોતેજ્ઞાનવંતઢે
તથા જ્ઞાનીપુરુષસાથે મલીરહેઢે પણખેદધરતાનથી વલી તનકેળકાયા અને મન તથા
વચનેકરીસાચાઢે પણ જૂઠીપ્રવૃત્તિનથી વલી જેમુનિડ્રવ્યથી તથા જ્ઞાવથી સૂધાજ્ઞા-
ધૃષ્ટકેળસત્યવોલે એટલે ડ્રવ્યતે ષટ્કાવ્યાદિક અને જ્ઞાવતે તેનાપર્યાય અથવા ડ્રવ્યથી
હીવહ્યવસ્તુ અને જ્ઞાવથી અજ્યંતરવસ્તુ તેસત્યકહે ઇત્યાદિક અનેકપ્રકારેતે જિનેશ્વરની
ટઆવેંકહિયેં તેનેસાચીકહે એટલે શુદ્ધ પરુપકહોય ઇતિજાવઃ ॥ ૩ ॥

ગાનહાયંતિ મૂલઊત્તરગુણસંગ્રહકરતા ॥ ત્યજતાત્રિદાદોષો ॥ પગ

નિંદાકરવાલગત્રતદૂષણપરિહરતા ॥ કરતાંસંયમપોષો ॥ ધન્ય૦ ॥ ૪ ॥

કાર ધર્મરત્નં મૂલગુણજે પંચમહાવ્રતાદિક અને ઊત્તરગુણર્ષિઋવિશુદ્ધ્યાદિક તેનો સંગ્રહ

करताकेपराखता वली जिह्वा जेगोचरी तेना वेंतालीसदोष तेने त्यजताकेण्ठांरता प-
गपगकेण्ठणेण्ठणे व्रतनां दूषणजे अतिचार तेने परिहरताथका एरीते संयमने पो-
षेकेण्ठकरतारहेते ॥ ४ ॥

मोहरप्रतेहणतानितआगम ॥ जणतासदगुरुपासें ॥ दूषम
कार्दपणगुणवंता ॥ वरतेशुभ्रअज्यासें ॥ धन्य० ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ तथा शुभ्रअध्यवसायेंकरी मोहरूप शत्रूने हणतातथा नितकेण्ठनिरंतर आ-
गमकेण्ठसिद्धांतने सदगुरु पासेथीजणता एवाविषमकार्द पंचमआरेपण गुणवंता पुरुषते
ते रुडेअज्यासेवर्तेते एटले पूर्वार्द्धमांज्ञानकहुं अनेपश्चिमांर्द्धमांक्रियाकही ॥ ५ ॥

बहुगुणठाणुंजवअमवी ॥ उलंघणजेणेदहिउं ॥ तससो-
जागसकलमुखएके ॥ केमकरिजाएकहिउं ॥ धन्य० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ प्रमत्तनामा बहुगुणठाणुं ते केवुंते जे जवअमवी उलंघणकेण्ठसंसाररूपअट-
वीनो पारपमारुनारुंते ते जेणे दहिउंकेण्ठजेपुरुषेपाम्युं यतः जवाटवीलंघनतुल्यमेतत् ।
प्रमत्तनामक्रिययासमेत ॥ गुणगुणस्थानमसंख्यवृद्ध्या प्रमादहानैः प्रवरंप्रजाप्त्या ॥ १ ॥
तेमुनिराजनुं समस्तसौजाग्य तेएकेमुखे शीरीते कहुंजाय ॥ ६ ॥

गुणठाणानीपरिणतिजेहनी ॥ नगीपेजवजंजाले ॥ रहे
शेळमीढांकीराखी ॥ केतोकादपरालें ॥ धन्य० ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ जेपुरुषने गुणठाणानी परिणतिथयीहोय एटलेगुणठाणुंपरणम्युंहोय तेनी प-
रिणति जवजंजालेकेण्ठसंसारविटंबनामां गीपेनहीकेण्ठानीरहेनही तेपुरुष संसारमां र-
होथको पण उदासीनज देखाय केनीपेठे जेमशेळमीने पराले करीढांकीराखी होय ते
केटलोकावरहे आगलजातां अंकुराफूटे त्यारे प्रगटथाय पण ठानीनरहे ॥ ७ ॥

तेहवागुणधरवाअणधीरा ॥ जोपणसूधुंजाषी ॥ जिनशा-
सनशोचावेतेपण ॥ सुधासंवेगपाखी ॥ धन्य० ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ तेमुनिराजना पूर्वोक्तगुण धरवाने जेअणधीराकेण्ठअसमर्थहोय एटले एहवा
गुणजेसाधुधरीशकेनही तोपणजे सूधुंजाषीकेण्ठशुरूपरूपकहोय अनेदेशना प्रमुखगुणे
करीने जिनशासनने शोचावे तेनेपण सुधाकेण्ठशुद्धसंवेगपक्षीकहियें यतः संविग्गप-
स्त्रियाणं ॥ लक्षणेमेयंसमासर्जणियं ॥ उंसन्नचरणकरणावि जेणकम्मंविसोहंति ॥ १ ॥
सुद्धसुसाहुधम्मं ॥ कहेइनिंदश्यनिययमायारं ॥ सुतत्रस्त्रियाण पुरउं ॥ होइउसबोमराइ-
णिउं ॥ १ ॥ इत्युपदेशमालायां ॥ ८ ॥

सद्वहणाअनुमोदनकारण ॥ गुणथीसंयमकिरिया ॥ व्यव-
हारैरहियातेफरसे ॥ जेनिश्चयनयदरिया ॥ धन्य० ॥ ए ॥

अर्थ ॥ सद्वहणाके०तत्त्वश्रद्धा अनुमोदनके०गुणवंतनी प्रशंसाकरवी तथा कारणके०
मोक्षसाध्यनांसाधन इत्यादिक गुणथीके०पूर्वोक्त गुणेकरीने जे व्यवहार मार्गैरह्या ए-
वाजेपुरुष तेणे फरसेके०संयमक्रिया फरसीज एमजाणवुं केसकेते निश्चय नयरूपम-
तना समुद्रते यतःसद्वहणाजाणणसु॥ मोयणकारणगुणापरेशिंजे ॥ णिठयववहारविऊ ॥
तेसिंकिरियाजवेजावा ॥ १ ॥ इतिसंमतिवृत्तौ ॥ ए ॥

डुःकरकारथकीपणअधिका ॥ ज्ञानगुणेईमतेहो ॥ धर्मदा
सगणीवचनेलहियें ॥ जेहनेप्रवचननेहो ॥ धन्य० ॥ १० ॥

अर्थ ॥ डुःकरकारथकीके०डुखथाय एवा कष्टना करनाराहोय अने अटपआग-
मना धणीहोय तो शाकामआवे तथा कष्टादिक थोडुंउंडुंहोय अने ज्ञानीपुरुषहोय
तोतेज्ञानगुणेकरी कष्टनाकरनारथी अधिकाकह्यावे एम धर्मदासगणीयें उपदेशमा-
लामध्ये कहुंते यतःनाणाहिउंवरतरं॥ हीणोविहुपवयणंपजावंतो॥नयडुकरंकरंतो॥सु-
दुविअप्पागमोपुरिसो इतिवचनात् तेधर्मदासगणी केवाठे जेने प्रवचनके० आग-
मनेविषे घणोस्नेहहतो ॥ १० ॥

सुविहितगढकिरियानोधोरी ॥ श्रीहरिजडकहाय ॥ एह
जावधरतोतेकारण ॥ मुळमनतेहसुहाय ॥ धन्य० ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ सुविहितके०जलाआचारवंत गढतेजेहनो तथा वली क्रियावंतमां धोरी
समान एवा श्रीहरिजडसूरि १४४४ ग्रंथनाकर्ता शास्त्रकारेकह्यावेते एहजावके०एसं-
वेगपक्कीना जावने धरनारहता तेकारणे माराचित्तमांपण तेसुहायते गमेठे एटले ते
संवेगपक्की शुद्धपरूपक यथाशक्तियें क्रियावंतहतामाटेमारा मनमांते घणागमेठे ॥११

संयमठाणविचारीजोतां ॥ जोनलहेनिजसाखें ॥ तोजू
तुंबोलीनेडुरमती ॥ शुंसाधेगुणपाखे ॥ धन्य० ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ वली संयमठाणके०संयमनांस्थानक असंख्याताठे तेविजारीजोतांके०वि-
चारतां जोपोतानी साखें नलहेके०नदेखे संयमनीवाततो मोहोटीठे तेआगमनेमेळे
जुएतो पोतामां क्यांथीदेखे तो जूतुंबोलीने संयमविना संयमीनाम धरावीने डुरम-
तिके०हेडुष्टमतीनाधणी गुणपाखेके०गुणविना शुंसाधेठे ठालीमहेनतक्यांकरेठे यतःअ-
संजएसंजमसमाणे ॥ पावसमणेत्तिबुच्चइ इत्युत्तराध्ययनवचनात् ॥ १२ ॥

नविमायाधर्मेनविकहेवुं ॥ परजननीअनुवृत्ति ॥ धर्मवचनआ-
गममांकहियें ॥ कपटरहितमनवृत्ति ॥ धन्य० ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ नविमायाधर्मेके०धर्मेनेविषे मायानथी एटले मायाकरतां धर्मेनहोय वली
परजननी अनुवृत्तिके०परनाअनुजायीपणे अथवा परने आवर्जनअर्थें नविकहेवुंके०
धर्मदेशनाप्रमुख धर्मवचन नकहेवुं एम आगमजेउपदेशमाला तेमांकहियेंके०वक्रो-
क्तियेंकहियेंतैयें एटले कह्युंते यतःधम्मंमिनडिमाया ॥ नयकवडंअणुअतियंचेव ॥ कु-
डपागरुमकंरिद्धं ॥ धम्मवयणमुज्जुयंजाणं ॥ १ ॥ इत्युपदेशमालायां तेधर्मवचनकेवुंते
जे कपटरहित सरलमननीवृत्तिहोय एरीते धर्मवचनकहे ॥ १३ ॥

संयमविणसंयतताथापे ॥ पापश्रमणतेजाण्यो ॥ उत्तराध्य-
यनेसरलस्वजावे ॥ शुद्धपरुपकदाख्यो ॥ धन्य० ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ वली पोतामांसंयम नहोय अने संयतताथापे एटले साधुपणुं ठेरावेजे
अमे साधुतैयें तेमुनिने पापसाधु कह्योते तेमाटे सरलके०रुजुस्वजावनोधणी तेरुजु
स्वजावेंकरीने शुद्धपरुपक कह्योते एटलेसरलस्वजावीहोय तेशुद्धकहे माटे होय तेवुंज
कहेवुं यतः समदमाणिपाणाणि ॥वीयाणीहरियाणिय ॥ असंजएसंजयमन्नमाणे ॥पाव-
समणितिवुच्चइ ॥ १ ॥ इत्युत्तराध्ययनेसतरमेअध्ययने ॥ १४ ॥

एकबालपणकिरियानयेंते ॥ ज्ञाननयेंनविवाला ॥ सेवायो-
ग्यसुसंयतनेते ॥ बोलेऊपदेशमाला ॥ धन्य० ॥ १५ ॥

अर्थ ॥ एकबालके०कोइक बालठे पणकिरियानयेंके०क्रियामां शिथिलठे एटले
क्रियानयेबालठे पणज्ञाननयनी अपेक्षायेतो बालनथीके०गीतार्थशुद्धजापीठे तेगी-
तार्थ सुसंयतके०जलाक्रियावंतसाधुनेपण सेवायोग्यठे एटले क्रियावंतमुनि तेक्रिया
रहितगीतार्थनो वैयावच्चकरे एमउपदेशमालामध्येकह्युंते यतः हीणस्सविसुद्ध परुव
गस्स ॥ नाणाहियस्सकायवं ॥ जणचित्तगाहणं ॥ करिंतिलिंगावसेसेवि ॥ १ ॥ १५ ॥

किरियानयेंपणएकबालते ॥ जेलिंगीमुनिरागी ॥ ज्ञानयो-
गमांजसमनवरते ॥ तेकिरियासोजागी ॥ धन्य० ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ जेक्रियानयनीअपेक्षायें बालठे एटले क्रियावंतनथी शिथिलक्रियावंतठे
एवाजे लिंगीके०केवलसाधुनुंलिंगमात्र राखेते पणजो मुनिरागीके० गुणवंतमुनिना
रागीठे एटले पोते गुणवंतनथी पण गुणीनारागीठे तेपोतेपणज्ञानीथाय तेमाटे

कहेढे जे ज्ञानयोगमां जसमनवरतेके० एरीते जेनुंमन ज्ञानयोगमां वर्त्तेढे तेनी अद्वप क्रियापण सोजागीके० सोजाग्यवंतजाणवी इहां अद्वपक्रिया एवो अर्थकरियें तोपूर्वा-परसंबंधमले एटले एजावजे पोते अद्वपक्रियावंत होय पणमुनिनो रागीढे तोएरीते ज्ञानयोगमां वर्त्ततां अद्वपक्रियापणसोजाग्यवंती जाणवी ॥ १६ ॥

वालादिकअनुकूलक्रियाथी ॥ आपेंइछायोगी ॥ अध्यात्म

मुखयोगअभ्यासें ॥ केमनविकहियेंयोगी ॥ धन्य० ॥ १७ ॥

अर्थ ॥ आपेंके०पोते इछायोगीथकोरहे एटले योगत्रणप्रकारना कह्याढे १ इछा योग २ शास्त्रयोग ३ सामर्थ्ययोग तथापुनः श्रद्धानाविकलो २ वाक्याविकलं ३ श-क्त्यतिक्रम इतियोगनिर्णये एत्रण योगमां प्रथम इछायोगते श्रद्धाअविकलथकां आ-पेंके०पोते श्रद्धावंत अने क्रियावंतहोय तो तेक्रियाथी वालादिकअनुकूलके०वालजीव मार्गना रागीथाय एटलामां एवमोगुणढे तो अध्यात्ममुखके० अध्यात्मप्रमुख योगसा-धननाग्रंथोनो अभ्यासकरे एटले अहोरात्री अध्यात्ममां मग्नरहे तेपुरुषने योगीश्वर केम न कहियें एटले श्रद्धावंतथकोक्रियाकरतो वालजीवने उपकारीथायढे अनेसाधु कहेवायढे तोअध्यात्ममां मग्नरहेतां साधुमुनिनेयोगी केम नकहियें ॥ १७ ॥

उचितक्रियानिजशक्तिहांमि ॥ जेअतिवेगेचढतो ॥ तेजवधि-

तिपरिपाकथयाविण ॥ जगमांदिसेपरुतो ॥ धन्य० ॥ १८ ॥

अर्थ ॥ वली अध्यात्ममार्ग पणपोतानी उचितशक्तियें क्रियाकरतो साधे अने य-थाशक्ति क्रियामूकीने शक्तिउल्लंघनकरे तोतेने गुण नथाय माटे जेटली पोतानी श-क्तिहोय तेटलीज क्रियाकरवी एनुंनाम उचितक्रियाकहियें तेरीतेनकरे अनेजे अति-वेगेचढतोके०शक्तिथी अधिककरे एटले एजावजे शक्तिने अजावें उपवास ठठप्रमुख करे अथवा आतापना लेवाजाय इत्यादिक कामकरतोतेप्राणीपण जवस्थिति परिपाक थयाविना जगतमां परुतादेखियेंतैयें एटले एजावजे शक्तिउल्लंघनकरीने अधिककर-वाजाय अने जवस्थिति पाकीनथी तेथी तेने शुक्रमात्रिकाप्रमुखनीपेढे परिणाम टकेजनही परिणाम परुताजहोय इतिजावः ॥ १८ ॥

माचेमोटाईमांजेमुनी ॥ चलवेमाकममाला ॥ शुद्धपरुपणगु-

णविणनघटे ॥ तसजवअरहटमाला ॥ धन्य० ॥ १९ ॥

अर्थ ॥ वलीजे मुनि पोतानी मोटाईमां माचेके०रीऊपामे एटले थोनीक्रियाप्रमुख आवनीहोय तेमां मग्नरहे जेश्रमे समजुतैयें तथा माकममालचलावे एटलेलोकमां

आडंबरघणोदेखारे पणशुद्ध परुपकगुणविना तेनी जवके० संसाररूपअरहटनी माला ते घटेनही उंठीथायनही एटलेशुद्धपरुपकगुणविनासंसार उंठोनथाय ॥ १९ ॥

निजगणसंचेमननविखंचे ॥ ग्रंथजणीजनवंचे ॥ लुंचेके
शनमुंचेमाया ॥ तोत्रतनरहेपंचे ॥ धन्य० ॥ २० ॥

अर्थ ॥ निजगणके० पोतानोजे गठसमुदाय तेने संचेके० घेलाकरे जेअमारा श्राव-
कश्राविका साधुसाध्वी इत्यादिक ऊपर ममत्वकरे मन नवीखंचेके० पोतानुं मन ही-
णीप्रवृत्तिथी खेंचीराखेज नही ग्रंथजणीके० द्रव्यनेअर्थे जनवंचेके० लोकनेठगे अथवा
ग्रंथके० सिद्धांतशास्त्र जणीके० अध्ययनकरीने लोकनेठगे उत्सूत्रपरुपणाकरी लोकने दु-
र्गतिर्येलेइजाय एरीते जे लुंचेकेशके० मस्तकेकेशनुं लोचकरे अने नमुंचेमायाके० माया-
कपट मूकेनही तोतेप्राणीना पांचमहाव्रतमां एके नरहे ॥ २० ॥

योगग्रंथनाजावनजाणे ॥ जाणेतोनप्रकाशे ॥ फोकट
मोटाइमनराखे ॥ तसगुणदूरेंनासे ॥ धन्य० ॥ २१ ॥

अर्थ ॥ जेथकी आत्मस्वरूपसधाय एवाजे योगग्रंथके० परमार्थनाशास्त्र तेना जावके०
रहस्यने नजाणेके० उलखेनही समजेनही अनेकदाचितजाणे तोप्रकाशेनही जव्यजी-
वने तेग्रंथोनीवातो कहेनही कारणकेजो तेवीवातोकहे तोपोताने तेमज करवुंपरेवली
फोकट मोटाइके० मिथ्याअजिमानराखे जेअमेमोटाठैयें अमारा जेवोकोइनथी एवो अ-
हंकारराखे तसगुणके० तेप्राणीमां जोकोइगुणहोयतो तेपणदूरनासीजाय एम ठतागुणप-
णजायतो अणठतानुंकहेवुंजशुं ॥ २१ ॥

मेलेवेशेंमहियलम्हाले ॥ बकपरेंनीचोचाले ॥ ज्ञानविना
जगधंधेघाले ॥ तेकेममारगचाले ॥ धन्य० ॥ २२ ॥

अर्थ ॥ मेलेवेशेंके० वस्त्रादिकमलीनराखे अने महियलके० पृथ्वीनेविषे म्हालेके० म
लपतांफरे वली बगलानीपेठे नीचुंजोइनेचाले जेथी लोकजाणे ईर्याजूयेठे एवाहोय अ
नेजो ज्ञानीहोयतो सर्वलेखेठे पणज्ञानविना एटले अज्ञानीथका जगतने धंधेके० क्ले-
शमां घालताफरे एटले एवीकष्टक्रियाकरनारनांवचन लोकमाने अनेते पोतेतो ज्ञान
विनानोठे माटेअशुद्धपरुपे तेवारे लोकनेपण अज्ञानउपदेशलागेमाटे जगतने कदा-
ग्रहरूपक्लेशमां नाखुंज इतिज्ञाव तो एवा अज्ञानीथकी जैनमार्ग केम चाले यतः-
मासेमासेयजोवालो ॥ कुसंगेणंतुजुंजए नसो ॥ सुअस्कायस्सधम्मस्स ॥ कलिं अग्घइसो-
लसिं ॥ १ ॥ तथाअन्नाणीकिंकाहि इत्यादिवचनात् ॥ २२ ॥

પરપરિણતિપોતાનીમાને ॥ વરતેઆરતધ્યાને ॥ વંધમોક્ષ
કારણનપીઠાને ॥ તેપહિલેગુણઠાણે ॥ ધન્ય૦ ॥ ૨૩ ॥

અર્થ ॥ પરપરિણતિકે૦પારકી સમજણતે પોતાનીકરી માને એટલે પરઅજ્ઞાનીની
મતેચાલે અથવા પરપરિણતિકે૦પુઞ્જલશરીર વસ્ત્રપાત્રાદિકનાજે પરિણમન તે અજ્ઞાને
કરીને તન્મયપણેપરિણમતો સર્વપોતાનીજ પરિણતિમાને અથવા પરજે સ્વવ્યતિરિક્ત
લોકનાંધર તેનાજે પરિણમનકે૦ધરવ્યાપારનું ચિંતવવું તેપોતાનું કરી માને અનેતેથી
આર્તધ્યાનનોવિકલ્પકરે યતઃ સયંગેહંપરિચક્ત ॥ પરગેહંસિવાવર્તે શ્ચુત્તરાધ્યયનવચનાત્
માટેપોતાનુંધર મુકી પરધરની ચિંતાકરેતો પાપશ્રમણકહ્યોઠે શ્ચિત્તાવઃ અને વંધમો-
ક્ષકારણકે૦વંધનાંકારણજે મિથ્યાત્વ અવિરતિકપાયયોગપ્રમાદપ્રમુખજેવંધના હેતુ તે
નપીઠાનેકે૦નજાણે મોક્ષનાંકારણ જે કષાયાદિકનો અજ્ઞાવ અથવા જ્ઞાનક્રિયાપ્રમુખ
એટલે નાણકિરિયાહિમુસ્કોશ્ચિત્તવચનાત્ ॥ શ્ચ્યાદિકમોક્ષના હેતુઠે તેપણ નપીઠાનેકે૦
નજાણે એવાઅજ્ઞાનીપ્રાણી તેગમેતેટલા કષ્ટાદિકકરો તોપણ અજ્ઞાનીઠેમાટે પહેલેગુ-
ણઠાણેજાણવા યદુક્તં ॥ નાણેણવિણાચરણં ॥ પદમગુણઠાણપુઠીકરં શ્ચુપદેશમાલાવૃત્તૌ ॥

કિરિયાલવપણજેજ્ઞાનિનો ॥ દૃષ્ટિથિરાદિકલાગે ॥ તેથી

સુજશલહિજેસાહિવ ॥ સીમંધરતુઝરાગે ॥ ધન્ય૦ ॥ ૨૪ ॥

અર્થ ॥ તેમાટે જ્ઞાનિનોકે૦જ્ઞાનવંતનો ક્રિયાનોલવકે૦એકઅંશમાત્ર પણ જે પાંચમી
થિરાનામાદૃષ્ટિ તિહાંલાગતોહોય એટલે સમ્યક્તસહિતહોય આદિશબ્દથી કાંતા પ્રજ્ઞા
પરા એત્રણદૃષ્ટિલક્ષ્યે તેથીકે૦તેજ્ઞાનસહિત ક્રિયાનાઅંશથી હેસાહેવ સુજશ લહિજેકે૦
જલોજશપામિયે મોક્ષરૂપજલજશપામિયે પણતે હેશ્રીમંધરપરમાત્મા તુઝરાગેકે૦
તારે સ્નેહેકરીને પામિયે ॥ ૨૪ ॥ એપન્નરમીઢાલની કોશ્કગાથામાં જ્ઞાનનીમુખ્યતાકરી
કોશ્કગાથામાં ચારિત્રની મુખ્યતાકરી તથા કોશ્ક ગાથામાં વેહુનો સ્યાદ્ઘાદકહ્યો
તેસાંજલ્લી કોશ્કશિષ્યને વ્યામોહજપજે જેતેવારેસ્થિતપદ્ધતે શોહશે તેશંકા ટાલવાને
સોલમી ઢાલમાં સ્યાદ્ઘાદમાર્ગનો સ્થિતપદ્ધ દેખામેઠે ॥

॥ ઢાલ સોલમી ॥

॥ સફલસંસારઅવતારણદુંગણું ॥ એદેશી ॥

સ્વામીસીમંધરાતુંજલેધ્યાઈયે ॥ આપણોઆતમાજે
મપ્રકટપાઈયે ॥ ડવ્યગુણપજ્ઞવાતુઝયથાનિર્મલા ॥
તેમમુઝશક્તિથીજઈવિજ્ઞવસામલા ॥ ૨ ॥

अर्थ ॥ हेसीमंधरसाहेव तुजने मनमांध्यायियें एज जलेके०जलुंठे जेम तमारा ध्यानथी आपणोके०पोतानो आत्मातेप्रगटपामियें तमारा ध्यानथी ज्ञानीथयीये ते ज्ञाने पोतानो आत्मा आवरणरहित थयो तेवारे आत्मजाव पाम्याज इतिजावः ते- वारेयथाके०जेम १ द्रव्य २ गुण ३ पर्याय ते तुजके०तमारानिर्मलठे एत्रणनां लक्ष- णकहेठे यथा गुणाणमासउदवं ॥ एगदवसियागुणा ॥ लक्षणंपक्षावाणंतु ॥ उजउनिस्सि- याजवे ॥ १ ॥ इत्युत्तराध्ययने मोक्षमार्गाध्ययने २० मे अथवा गुणपर्यायनुं जाजन तेद्रव्य सहजाविधर्म तेगुण क्रमजावी तेपर्याय इत्यादिक व्याख्यान ग्रंथांतरथी जा- णनुं एरीते जेमतमारुंआत्मद्रव्य असंख्यातप्रदेशरूप तथा तमारा ज्ञान दर्शनचारि- त्रादिक अनंतगुण तथा तेमांसमयसमय उत्पादव्ययपणानुं परणमनुं तथा अनंतअ- गुरुलघुप्रमुख जेपर्याय तेसर्वनिर्मल थया निरावरणथया तेरीते मारे पण शक्तिथीके० (यद्यपि व्यक्तीथीनथी तोपण)शक्तियेठेते जइविके०यद्यपि जवके०संसारनेविषे साम- लाके०मेलाठे एटले आवरणसहितठे एटलोफेरठे ॥ १ ॥

चारठेचेतनानीदशाअवितथा ॥ बहुशयनशय
नजागरणचोथीतथा ॥ मिष्ठअविरत्तसुयततेरमें
तेहनी ॥ आदिगुणठाणेनयचक्रमांहेमुणी ॥ २ ॥

अर्थ ॥ तेमाटे चेतनानीअवस्था वर्णवेठे चेतनानी अवितथाके० साचीदशा चार ठे तेदेखाकेठे १ बहुशयनके०घोरनिद्रारूपतेपहेली २ शयनके०चक्षुमिचवारूपबीजी ३ जागरणके०कांश्क जागवारूपत्रीजी ४ चोथीतथाके०पूर्वेकही तेमज एटले बहुजाग- रणरूप इतिजावः हवेएचारअवस्थानेगुणठाणे फलावेठे आदिगुणठाणेएपद सर्वत्रजो- डियें एटले बहुशयननी आदि मिष्ठके०मिथ्यात्वगुणठाणो अनेबीजीशयनअवस्थानी आदि तेअविरतिसम्यकूट्टीगुणठाणो तथात्रीजी जागरणअवस्थानी आदि तेसुय- तके०अप्रमत्तसातमो गुणठाणो ४ बहुजागरणअवस्थानीआदि तेसंयोगीकेवलीनामा तेरमोगुणठाणोठे तेहनीके०तेअवस्थाना आदिगुणठाणते प्रथम धुरगुणठाणा एरीते जोरुजो एटले एअर्थ जेबहुशयनदशाते १-२-३ गुणठाणे कहेवी अने शयनदशाते ४-५-६ एत्रण गुणठाणेकहेवी अने जागरणदशाते ७-८-९-१०-११-१२ एठ गु- णठाणेकहेवी अने बहुजागरणते १३-१४ एवे गुणठाणे कहेवी एरीते अमने सुज्यो तेवोअर्थलख्यो वलीजे बहुश्रुतहोय तेणे नय चक्रग्रंथजोयी यथार्थकरनुं स्तवनकर्ताये तो नयचक्रमांमुणीके०नयचक्रमांगुणठाणानीआदिजाणीएमकहुं तेनयचक्रग्रंथहमणां अमारीपासेनथी माटे विचारजो ॥ २ ॥

ઝાવસંયોગજાકર્મઝડયાગતા ॥ કરમનવિજીવન
વિમૂલતેનવિઘ્નતા ॥ ય્વડીયથીઝિતિમાંજેમહોએથ્વે
તતા ॥ ઝીતિનવીચ્ચનીયનવીતેહઝ્રમસંગતા ॥ ૩ ॥

અર્થ ॥ ઝાવપદાર્થજે સંયોગસંવંધથીઝપના કર્મનેઝડયેઆઘ્યાતેઝાવ કર્મનથી
જીવનથી મૂલથી તેઘતાપણેનથી જેમ ઝીતિકેઝીંતમાંહે ય્વડીયકેઘ ય્વનીથી
થ્વેતતાકેઘધવલતાથાયઘે તો તેધવલતામાં ઝીંતનથી અનેઘડીપણનથી અન્યોન્યે
ઝિઝ્ઘઘે પણ ઝ્રમેકરી સંગતિ એક્યતામલતિથાયઘે ॥ ૩ ॥ આગાથાનોઅર્થ જ્ઞાનવિ-
મલસૂરિનાટવાઝપરથી લચ્ચોઘે ॥ ૩ ॥

દેહનવિવચનનવિજીવનવિચિત્તઘે ॥ કર્મનવિરા
ગનવિઢ્ઢેષ ન વિચિત્તઘે ॥ પુઝલિઝાવપુઝલપણેપ
રિણમે ॥ ઝવ્યનવિજૂઝજૂઝેકહોવેકિમે ॥ ૪ ॥

અર્થ ॥ દેહકેઘશરીરનથી એક્યતાપણે વચનકાયિકવાચિકયોગનથી જીવનથી ચિ-
ત્તનથી કર્મનથી રાગનથી ઢ્ઢેષનથી વિચિત્તઘેકેઘવિચિત્રતાઅનેકજાતિઘે એસર્વ પુઝ-
લિકઝાવઘે તેપુઝલપણેપરિણમે કેમકે પુઝલનું અનેકપ્રકારે પરિણમનધર્મઘે પૂરણગ-
લણધર્માણઃ પુઝલનુંએલઢ્ઢણઘે તેમાટે જીવાદિકજેઝવ્યઘે તેસર્વથકીજૂઢોજૂઢો ઘે તેએ-
કકેમહોયનહી ઝપચારેએકકહિયે ॥ ૪ ॥ આગાથાનોઅર્થ જ્ઞાનવિઘ ટવાથી લચ્ચોઘે ॥

પંથીજનલુંટતાંચોરનેજેમઝ્રણે ॥ વાટેંકોલુંટિ
યેંતેમજમૂઢોગિણે ॥ એકઢેત્રેમહ્યાઅણુતણી
દેચતો ॥ વિકૃતિએજીવનીપ્રકૃતિઝવેષતો ॥ ૫ ॥

અર્થ ॥ જેમ પંથીલોકને લુંટતાંથકાં ચોરને કોકેઘકોઢ્ઢક પુરુષએમકહે જે વાટેલું-
ટેઘે પણતેચોર વાટનેલુંટતાનથીપણ વાટેંકેઘવાટજે માર્ગતેને વિષેરહ્યાજેલોક તેલુંટાયઘે
પણ લઢ્ઢણે એમકહેઘેજે વાટલુંટી તેમજ મૂઢોકેઘમૂર્ચતેશરીર આત્માપ્રમુચને એકકરી
ગણેઘે શામાટેજે એકઢેત્રેમહ્યાકેઘજેઢેત્રે આત્મા તેજઆકાશપ્રદેશેમહ્યા પરસ્પરસંવંધ
થયો એવાજે અણુતણીકેઘપરમાણુની વિકૃતિકેઘવિકારને દેચતોકેઘદેચીને મૂર્ચ એમ
ગણેઘે અને જીવનીપ્રકૃતિજેચ્ચઝાવ તેને ઝવેષતોકેઘલેચામાં અણગણતો થકો જીવતે
શરીરાદિકને એકપણેગણેઘે પણએમ જાણતોનથીજે પુઝલતેજઠે અચેતનઘે અનેઆ-
ત્માતો જ્ઞાનચ્ચરૂપીઘે તેએક કેમથાયઢ્ઢિતિઝાવઃ ॥ ૫ ॥

देहकर्मादिसविकाजपुञ्जलतणां ॥ जीवनातेहव्यव
हारमानेघणां ॥ सयलगुणठाणजीअठाणसंयोग
थी ॥ शुद्धपरिणामविणजीवकारयनथी ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ तेमाटे देहके०शरीर तथा ज्ञानावरणादिकर्म अने आदिशब्दथी घरवार प्रमुख एसर्व पुञ्जलनांकार्यठे पुञ्जलथी नीपनांठे तेपुञ्जलनांकार्यने जीवनांकार्यकहीवो लावेठे तेव्यवहारमानेघणांके०तेव्यवहारनयथी जीवनांकार्यकहियें पणनिश्चयनये तो सर्व पुञ्जलस्वरूपठे सयलगुणठाणके०समस्तमिथ्यात्वादिकगुणस्थानक तथा जीअ-ठाणके०समस्तएकेंद्रियादिकजीवस्थानक इत्यादिक सर्वप्रकारते संयोगथीके०पुञ्जल-कर्मादिकना संयोगथीजाणवा पणएआत्मस्वरूपनही केमके शुद्धपरिणामके०समस्त उपाधिरहित जेनाप्रदेशनेविषे एक अणुमात्रपण जेवनथी एवुंजे शुद्धस्वरूप तेविना जीवकारयनथीके०जीवरूपकार्यनथी ॥ ६ ॥

नाणदंसणचरणशुद्धपरिणामजे ॥ तंतजोतानठे
जीवथीजिन्नते ॥ रत्नजेमज्योतिथीकाजकारण
पणे ॥ रहितएमएकतासहजनाणीमुणे ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ ज्ञानदर्शन तथा चारित्र इत्यादिक अनंतजे शुद्धआत्मानापरिणाम ठे ते तंतके०नियतपणाथीजोश्येंतो कांइजीवथकी जिन्ननथी केमके ज्ञानादिक गुण जो जिन्नहोय तो आत्मानिर्गुणजरूपणे मानवोजोश्यें तेतो नथी माटेजीवथी ज्ञानादिक गुणजिन्ननथी जेस स्फाटिकरत्नप्रमुख पोतानी ज्योतिथी जिन्ननथी शामाटे जे काज-कारणपणे कहेतां कांइपूरवनुंनथी केमके जो रत्नथीज्योतिथयी एमकहियें तो ज्योति विना रत्नहतुंजनही माटेरत्नथी ज्योतिथयी एम कहेवायनही तथा ज्योतिथी रत्नथ-युंएमपण नकहेवाय केमके रत्नविनाज्योतिपण किहांहती तेमाटे कार्य कारणपणेरहि-तठे एमके०एरीते आत्मा तथाआत्मगुण ते जिन्ननथी सहजस्वभावेजअजेदठे ऐक्य-ताठे एवात नाणीमुणेके०जेज्ञानीहोयतेजाणे पणमूर्ख समजेनही ॥ ७ ॥

अंशपणनविघटेपूरणद्रव्यना ॥ द्रव्यपणकेमकहुं
द्रव्यनागुणविना ॥ अकलनेअलखएमजीवअति
तंतथी ॥ प्रथमअंगेवंदिउअपदनेपदनथी ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ संपूर्णद्रव्यना जेअंश कहेवा तेपणयुक्तनथी केमके जेवारेंअंशकहीयेतेवारें द्रव्यपणशानुं एगंनिच्चंनिरवयवं॥अक्रियंसवगंचसामन्नं॥इतिमहाज्ञाप्यवचनात् जेद्रव्य

ते सामान्यते अने जेसामान्यते निरवयवते तथा द्रव्यपणकेम कहुं द्रव्यनागुणविना के०द्रव्यसंबंधी जेगुणतेविना द्रव्यपण केमकहेवाय कारणके गुणाणमासउदवंइत्युत्तराध्ययने १८ मे अध्ययने द्रव्यलक्षणंतथागुणपर्यायवत्द्रव्यं इतितत्वार्थवचनात् तथा पर्यायनयवादानीयुक्तियेंतो द्रव्यतेजनही परमार्थें पर्यायजस्वतंत्रते यथाऊत्फणविफण कुंरुक्षितादि अवस्थाथी जिन सर्पद्रव्यते शीवस्तुते जोद्रव्य ठेरेतो ऊत्फणविफणादिक द्रव्यनाकहेवाय तेमाटे द्रव्यनथीतो द्रव्यना गुण क्यांथी होय जेम गाम नहोय तोतेगामनी सीमक्यांथी इत्यादिवत् महान्नाप्यमांजोजो एटले एजा वजे अंशपण नकहुं अनेद्रव्यपण नकहेवाय युक्तियेंतोएम आव्युं अने आगममांतो अंशसहित पणद्रव्यकहिये एमठे गुणपर्यायवत्द्रव्यं एवचन सुचवेते ते माटे अकलके०कल्योनजाय अनेअलखके०लख्योनजाय एरीतनो जीवके०आत्मा ते अतितंतथीके०अत्यंतपणे निश्चयथकीजाणवो एटले कांइकहेवायनही यतः वस्कातरएसवे ॥ सराणीयदंतितक्काजठनविज्जाति ॥ मतितठगहेयाउंएअपइछाणस्सखेयन्ने सेणदीहेणहस्सेनवट्टेनतंसेनचउरंसेनपरिमंरुलेनकिन्हेननीलेनलोहिएनहाविदेनसुकिद्धेनसुरजिगंधे नडुरजिगंधे नतित्ते नकमुवे नकसाये नथांबिले नमहुरे नकस्कडे नमउए नगुरुए नलहुए नसीए नउन्हे ननिन्हे नलुस्के नकाउं नरूहें नसंग नइढी नपुरिसे नअन्नहा परिन्ने सन्नेउवमानिविज्जाये अरूवीसत्ताअपयस्सपयंनत्ति ॥ इत्यादिकआचारांगपंचमाध्ययने उद्देशेठठेकहुंते तेमांहेलाविषमपदोनो अर्थकरियेंठैयें वस्कातके० मोद्धतेनेविषे एके०राता सवेसराके०तेमोद्धस्वरूपकेवुंते तेकहेते सर्वस्वर निवृत्त्याते एटले कोइशब्देंवाच्यनथी तक्काके० विचारजे आमहशे केआमहशे ते कहेवाय नही मतिजे उत्पातकीप्रमुख तेनो ग्राहजेनेविषेनथी तेपण उंएके० एकलुं ते पणकर्मकलंकसहित नथी अपइछाणस्सके०उदारिकादिकशरीरनुं प्रतिष्ठाननथी तथाखेअन्नेके० लोकालोकनुंझायकते तथा नकाउंके०कायनथी नरूहेंके०संसारमांउगवुंनथी अन्नहा के०नपुंसकनथी परिन्नेके०समस्तप्रकारेजाणते सन्नेके०सम्यक्जाणते तथा अपयस्सपयंनत्तिके०अवस्थाविशेषजे पदतेनथी जेने तेअपदकहिये एटले अपदते सिद्धनेपद के०जेअजिधानतेनथी एटले सिद्धनेकोइनामैंकहीबोलावीयें तेनथीइतिजावः ॥ ८ ॥

शुद्धताध्यानएमनिश्चयेंआपनुं ॥ तुळसमापत्ति

उषधसकलपापनुं ॥ द्रव्यअनुयोगसंमतिप्रमु

खथीलही ॥ अक्तिवैराग्यनेज्ञानधरियेंसही ॥ एण

अर्थ ॥ शुद्धताके०शुद्धस्वरूपनुंजे ध्यानतेहिजपोतानुंनिश्चयरूपेंजाणवुं माटे हेप्रभु

सर्वपापनुंसमापत्तिऔषध सर्वदोषनाशनरसायन ते एकहिजठे जे शुद्धउपयोगलक्षणते
अने षट्द्रव्यनीविचारणारूप अनुयोग संमतिमहातर्कादिग्रंथकीजाणीने साहिव-
नीविधिसेवापूर्वक निराशंसतारूपज्ञाति वैरागके विषयविमुखता ज्ञानते शुद्धउपयोग
निश्चयथकीएहीजचित्तमांधरियें कार्यसाधकताएहिजठे एटले जक्तिदशा वैराग्यदशा
ज्ञानदशा एत्रणकार्यसाधकताठे तिहांचोथोगुणठाणोजक्तिमुख्ये पांचमो ठठोगुणठाणो
वैराग्यदशामुख्ये क्षीणमोहादिकगुणठाणो ज्ञानदशामुख्ये इत्यादिद्रव्यज्ञावेंसर्वजा-
णवी मुख्यता गुणतायें एकेंत्रणेएकइत्यादिव्यक्तता ग्रंथांतरथीजाणवी ॥ ए ॥ आ-
गाथानोअर्थ ज्ञानविमलसूरिनाटवाउपरथीलख्योठे.

जेहअहंकारममकारनुंबंधनं ॥ शुद्धनयतेदहेदहनजेमइंधनं ॥ शुद्धन
यदीपिकामुक्तिमारगजणी ॥ शुद्धनयआथिठेसाधुनेआपणी ॥ १० ॥

अर्थ ॥ जेअहंकारकेमान ममकारकेममत्व तेनुं बंधनंकेकारण एटलेअहंकार
तथा ममकारनुंमूलरागद्वेषठे तेरागद्वेषथी अहंकार तथा ममकारहोय तेरागद्वेषने
दहनजेमइंधनंकेजेमअग्नि लाकडांने वालीनाखे तेनीपेठे शुद्धनयकेआत्मतत्त्वचित्त-
नरूपध्यानते दहेकेबाले एटले शुद्धध्यानथी रागद्वेषवली जस्मथाय शुद्धनयके
निश्चयनयतेमोक्षमार्गनोदीवोठे केमके मोक्षमार्गेगमनकरतां अजवालुंकरे माटेजे शुद्ध
नयतेज साधुने आपणीकेपोतानी आथिकेसंपत्तिठे यतः दीपिकाखडुनिर्वाणेनिर्वाण-
पथदर्शिनि ॥ शुद्धात्मचेतनायाच साधूनामक्षयोनिधिः ॥ १ ॥ इतियोगनिर्णये ॥ १० ॥

सकलगणिपिटकनुंसारजेणेलहुं ॥ तेहनेपणपर
मसारएहजकहुं ॥ उंघनिर्युक्तिमांएहविणनवि
मिटे ॥ दुःखसविवचनएप्रथमअंगेघटे ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ गणिकेआचार्य तेनासकलकेसमग्रगुणरूपरत्ननी पिटककेपेटीएटले द्वा-
दशांगीरूपजेगणिनीपेटी तेनो सारकेप्राधान्यपणुं तेजेणे लहुंकेजाण्युंठे एहवा
समस्त द्वादशांगीनाजाणने पण परमसारकेप्रधानरहस्यपरमसारतेएजशुद्धनयपरि-
णमनरूपकहुंठे एद्वादशांगीना जाणनेपण निश्चयनयज सारकहुंठे तोवीजानीशीवात
एमश्रीउंघनिर्युक्तिमध्येकहुंठे यतः परमरहस्यमिसीणंसम्मत्तगणिपिडगश्चरियगगराणं॥
परिणामियंपमाणंनिष्ठयमवलंबमाणं ॥ १ ॥ इति तोएहविणकेएनिश्चयनयसमज्या
विना दुःखकेपापते नविमिटेकेनटले तथा कोशकप्रतमां एहविणनघटे एमलख्युंठे
तेनविघटेकेदुःखउंहुं नथाय माटे वेहुनो ज्ञावार्थएकजठे एसर्ववचन प्रथमअंगेघ-

टेके० श्रीआचारांगसूत्रमां घटमानवे युक्तवे जेएगंजाणइसेसवंजाणइ जेसवंजाणइ
सेएगं जाणइ इत्यादिपाठात् ॥ ११ ॥

शुद्धनयध्यानतेहनेसदापरिणमे ॥ जेहनेशुद्धव्यव
हारहीयफेरमे ॥ मलिनवस्त्रेयथारागकुंकुमतणो ॥
हीनव्यवहारचित्तएहथीनविगुणो ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ एटलीवार शुद्धनयनीमुख्यतायेंवातकही हवेकोइक एमसांजलीनेएकांतनि-
श्चयनयजअंगीकारकरे अनेव्यवहारनय लेखामांगणेजनही तेने शिक्षाकरेवे जे पूर्वो-
क्तप्रकारें शुद्धनयनुंजे ध्यान तेतो तेप्राणीनेसदानिरंतरपरिणमे जेप्राणीनेशुद्धव्यवहा-
रसंयमानुष्ठानप्रवृत्तिरूप हीयडेरमेकेण्हदयनेविषेरमे तेनाऊपरदृष्टांत कहेवे जेम मे-
लांवस्त्रनेविषे कंकुनोअथवा केसरनोरंग नलागे तेमज हीणाव्यवहारवंतनाचित्तने न-
विगुणोकेण्गुणनहोय एटले व्यवहारविनानिश्चयपरिणमेनही ॥ १२ ॥

जेहव्यवहारसेढीप्रथमठांमता ॥ एकएआदरे
आपमतमांमतां ॥ तासऊतावलेनविटलेआ
पदा ॥ क्षुधितइहायेंउंवरनपाचेकदा ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ जेप्राणी व्यवहारश्रेणीरूपजेअनुक्रम तेतोप्रथमठांडेवे तथा एकएआदरे
केण्एकलोएनिश्चय नयज आदरेवे आपमतमांडतांकेण्पोतानुं मतदृढकरतां एक जव-
स्थितिऊपर दृढथयावे पणउद्यम करतानथी तोतेनीउतावले आपदाटलेनही एटले
एकलोनिश्चय पोकारवार्थी संसारपरिभ्रमणरूप आपदा टलेनही जेमक्षुधितकेण्भू-
ख्यानीइहायें उंवरनाफलकदापि नपाके एटले उंवरफल ते जलसेकादिकक्रियायेपाके
पणइष्टामात्रेनपाकेइतिजावः ॥ १३ ॥

जावलवजेहव्यवहारगुणथीजले ॥ शुद्धनयजा
वनातेहथीनविचले ॥ शुद्धव्यवहारगुरुयोगपरिण
तपणुं ॥ तेहविणशुद्धनयमांनहितेघणुं ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ जावकेण्मुक्ताअध्यवसायनो लवकेण्अंशतेपण व्यवहारपडिनालिकारूप गु-
णथी जलतोहोय एटले व्यवहारसहितहोय तो शुद्धनयजावनाकेण्शुद्धअध्यवसाय-
नीजेजावना घोलना तेतेप्राणीथी नविचलेकेण्खसेनही एटले शुद्धनयनीजावना तेतो
तेवारे स्थिरथायके जो व्यवहारयुक्तहोयतो; अन्यथा क्षणतोलो क्षणमासोथाय ते-

शुद्धव्यवहारतो गुरुयोगके० गुरुनासंयोगे एटले गुरुकुलवासैं निर्मलव्यवहारथाय तेशुद्ध-
व्यवहारथी परिणतपणुंके० परिपक्वपणुं होय एटले शुद्धनयमां परिपक्व तो जेशुद्धव्यवहार-
वंत होय तेहजथाय अन्यथा शुद्धव्यवहारविना शुद्धनयठेरीशकेनही अने तेहविणके० ते
गुरुयोगशुद्धव्यवहारविना शुद्धनयमांके० अध्यात्ममां नहीते घणुंके० तेजे परिणतपणुं ते
घणुं न होय एटले गुरुकुलवासैं शुद्धव्यवहार अने शुद्धव्यवहारेपरिपक्वपणुं निश्चयमां नि-
श्चयपणुं होय इति एटले जोगुरुयोगव्यवहारशुद्ध होय तो शुद्धनयमां परिपक्वता होय ॥१४॥

केइनविज्ञेदजाणे अपरिणतमती ॥ शुद्धनयअति

हिगंजीरठेतेवती ॥ जेदलवजाणतांके० इमारगतजे ॥

होयअतिपरिणतीपरसमयस्थितिजजे ॥ १५ ॥

अर्थ ॥ एरीते केटलाकप्राणी अपरिणतमतीके० अपरिणामीतेने नविज्ञेदजाणे के०
अनेकप्रकारनी खबरनपडे इहां जेदते अपवाद उत्सर्ग निश्चयव्यवहारप्रमुख जाणवा
तेनजाणे अपरिणतमतीशब्दे व्यवहारनयवालाक्षीजियें तेकेमनजाणे जे शुद्धनयअति-
हिगंजीरठेके० उपलानयते अत्यंतगंजीरठे एटले एजावजे आगला १ नैगम २ संग्रह ३
व्यवहार एत्रणनय यद्यपि अपरिणतमतीजाणे पणनिश्चयनय तो अतिगंजीर उपयो-
गरूपनयमां खबरनपडे इति जाव एटलेजे व्यवहारनय एकलोमाने तेनेठपकोदीधो हवे
एकलोनिश्चयनय मानेतेने ठपकोदेठे केटलाकप्राणी जेदलवजाणतांके० जेदनो अं-
शमात्रजाणतांमार्गने तजेके० ठांमीदे एटले अंशमात्र कांश्कशिख्युंसांजट्युंठे तेव-
चनजाणे तेथी महा अहंकारधरता एमजाणेजे निश्चयस्वरूपनी वातो आपणे जाणिये
ठैये एवी बीजोकोणजाणेठे अने आपणे आत्मस्वरूपजाणुं एटले क्रियानुं शुं कामठे
क्रियातो ज्ञाननीदासीठे इत्यादिकवचन बोलीक्रियानकरे अनेमार्ग ठांडे एवीरीते जे
अतिपरिणामिथाय तेशुंकरे तेकहेठे जे समय जेसिद्धांत तेनी परके० उत्कृष्टस्थिति
तेमर्यादा तेनेजजे एटले सिद्धांतमां उत्कृष्टी स्थिति जेनिश्चयनीवातोकरवी तेजजेके०
करे अथवा परसमयस्थितिजजेके० अन्यदर्शननीस्थितिजजे एटले एकांतनिश्चयनय-
वादी दिगंबरादिक तेपरदर्शनीकहियें तेवारेपणपरदर्शनिनीस्थितिजजी इतिजावः ॥१५॥

तेहकारणथकीसर्वनयनविकह्या ॥ कालिकश्रुतमां

हेंतीनप्रायेंलह्या ॥ देखीआवश्यकेंशुद्धनयधुरें

जणी ॥ जाणियेंकुलटीरीतिवोटिकतणी ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ तेकारणथकी निश्चयपरिणामी तेएकक्षी परिणामनी वातोकरीनेमार्ग उपा-
मीनाखशे एवुंजाणीने १ नैगम २ संग्रह ३ व्यवहार ४ रुजुसूत्र ५ शब्द ६ समजि-
रूढ ७ एवंजुत ए सर्वनयनथीकह्या किहां नथीकह्यातेकहेठे कालिकश्रुतमांहेंके० आ-

चारांगादिक कालिकश्रुतनेविषे तीनप्रायेंलह्याके०वहुलतायें १ नैगम २ संग्रह ३ व्यवहार एत्रणनयलख्याठे एवात ग्रंथकार शिष्यनेकहेठेजेदेखी आवश्यकके०आवश्यकनिर्युक्तिमां देखजो एटलेकालिकश्रुतमां प्रायेत्रणनयकह्याठे एम आवश्यकनिर्युक्तिमां कछुंठे यतः एएहिंदिठिवाए ॥ परुवणासुत्तश्रवकहणाय ॥ इहपुणअणज्जुवगमौ ॥ अहिगारोतीहिंउसन्नं ॥ १ ॥ पायसंववहारं ॥ तेहिंतेहिंउजलोएतेणं ॥ परिकम्मणहंकाविय ॥ सुत्तेतदहिगारो ॥ १ ॥ इत्यावश्यके एरीततोश्चेतांवरपहेठे जे पूर्वव्यवहार समजावीने पठे निश्चयनीवात समजावेइति तथाहवेदिगंवरनीप्रक्रिया दूखवेठे जेशुद्धनयधूरेके०निश्चयनयधूरेठे तेमाटे बोटिकके०दिगंवरनीरीती तेउलटीके०विपरीत जाणीये जेमाटे पहेलांथी निश्चयनय समजावे एटले व्यवहारमां दृष्टिठरेजनही माटे विपरीतकहिइतिजावः ॥ १६ ॥

शुद्धव्यवहारबेगळकिरियाथिति ॥ दुप्पसहजाव
तीरथकह्युंठेनीति ॥ तेहसंविज्ञगीतार्थथीसंज्ञ
वे ॥ अवरएरंडसमकोणजगलेखवे ॥ १७ ॥

अर्थ ॥ तेमाटे व्यवहार तेप्रधानठे तेशुद्धव्यवहारतो सुविहितगळजे साधुसमुदाय तेनी क्रियानी जेस्थिति तेमांठे एटले शुद्धव्यवहारते सुविहितगळमां होय दुःप्रसहनामा आचार्यजेपांचमाश्राराने ठेडेशे जावके०तिहांलगे नीतिके०निरंतर तीर्थकछुंठे यतः इयसबोदययुगपवर ॥ सूरिणोचरणसंजुएवंदे ॥ चउरुत्तरदुसहस्स ॥ दुप्पसहतेसुहम्माइ ॥ इतिदुसमसंघस्तोत्रे तथा वासाणवीससहसा ॥ नवसयतिमासपंचदिणपहरा ॥ इक्काघडियादोपल ॥ अस्करइगुआलजिणधम्मो ॥ इतिदीपालीकदपे ॥ तेतीर्थतो गीतार्थसंविज्ञहोयतेथीज संज्ञवे एटले नाणकिरियाहिंमुक्कोइतिजाण्यवचनात् एटलेज्ञानक्रियाथी मोक्ष तेज्ञानक्रिया तोगुणठे अने जेगुणठे तेगुणीथी अनेदरूपठे तेमाटेसंविज्ञशब्दे क्रियावंतआव्या अने गीतार्थशब्दे ज्ञानवंतआव्या तेसंविज्ञ गीतार्थथीजे बीजा तेएरंडासरिखाजाणवा तेने जगतनेविषे कोणलेखामांगणेठे ॥ १७ ॥

शास्त्रअनुसारजेनविहठेताणियें ॥ नीतितपगळनी
तेज्जलीजाणियें ॥ जीतदाखेजिहांसमयसारू
बुधा ॥ नामनेठामकुमतेनहीजसमुधा ॥ १८ ॥

अर्थ ॥ तेसंविज्ञगीतार्थ परमार्थेतोतेने कहियेजे शास्त्रने अनुसारें हवेंताणेनही शास्त्रना अक्षरदेखे एटले पोतानोकदाग्रहमूकीआपे एवीरीती तोतपगळनी जळीके० घणीउत्तमठे एटले तपगळमां पंचांगीप्रकरणादिकजे सुविहितना कस्याग्रंथ तेसर्वप्रमाणठे एमजाणियें इतिजावः जिहांके० जेतपगळनेविषे बुधाके० पंक्तिलोक तेसमय-

सारूके०सिद्धांतप्रमाणे जीतदाखेके०वर्त्तमानकालनोजीतदेखाकेठे जेतपगढनां नाम अने ठामके०स्थानक तेकुमतेके०कदाग्रहे सुधाके०फोकट जसके०जेना नही के०नथी एटले एतपगढनांजेनामठामतेसर्वगुणनिष्पन्नठे ॥ १७ ॥

नामनिर्ग्रंथठेप्रथमएहनुंकह्युं ॥ प्रथमअरुपाट
लगेंगुरुगुणेंसंग्रह्युं ॥ मंत्रकोटीजपीनवमपाटेय
दा ॥ तेहकारणथयुंनामकोटिकतदा ॥ १८ ॥

अर्थ ॥ हवे तपगढनां नामधुरथकी अनुक्रमे निष्पन्नठे तेकहेठे प्रथमश्रीसुधर्मा स्वा-
मीथी निर्ग्रंथएहनुं नामप्रथमकह्युं तेप्रथमना आठपाटलगें गुरुगुणेंके०मोहोटेगुणें नि-
स्पृहत्तारूपगुणेंकरी संग्रह्युंके०ग्रह्युंठे पठे नवमेपाटे सुस्थित सुप्रतिबद्धआचार्यें कोटी-
वार सूरिमंत्रजपीनेरह्याबीजाआचार्यते चारलाख तथा सवालाखमंत्रजपे एटलेसूरि-
मंत्रपुरोथयो अने एवेआचार्यें कोटीवारजप्यो तेकारणके०तेहेतुये तेवारे कोटीकनाम
कहेवाणुं एटलेएनामपणगुणनिष्पन्नठेपणकोइमतकदाग्रहेनथी ॥ १९ ॥

पंनरमेपाटेंश्रीचंद्रसूरेंकह्युं ॥ चंद्रगढनामनिर्म
लपणेंविस्तह्युं ॥ सोलमेपाटवनवासनिर्मम
मति ॥ नामवनवासीसामंतजजोयति ॥ २० ॥

अर्थ ॥ तेकोटिकगढ चउदपाटलगेंचाह्युं तेवारपाठ पंनरमेपाटेंश्रीवज्रसेनाचार्यना
शिष्य चारथया तेलदमूलनी हांडी व्यवहारीयाने घरेचडी तेवारेबीजे दीनेसुकाल-
थशे एमकही जीवाड्या तेव्यवहारीये तथा तेना चारपुत्रे उपकारजाणी चारित्र लीधुं
तेचार शिष्यनांनाम १ नागेंद्र २ चंद्र ३ विद्याधर ४ निवृत्ति एचार थया तेचारे आ-
चार्यपदपाम्या तेमां चंद्रनामाआचार्यपन्नरमे पाटेथया तेउथी त्रीजोचंद्रगढ एहुंनाम
निर्मलपणे विस्तार पाम्युं तेपण गुणनिष्पन्नथयुं पण मतकदाग्रहे थयुंनथी पठेसोल-
मेपाटे वनमां वस्या ममत्वरहित जेनीमतिहति एवाआचार्यथया माटे वनवासीनाम
चोथुकहेवाणुं तेआचार्यनुंनामसाचंतजद्र यतिके०जितेंद्रियहनुं ॥ २० ॥

पाठवत्रीशमेसर्वदेवाजिधा ॥ सूरिवरगढतिहां
नामश्रवणेंसुधा ॥ वरुतलेंसूरिपदआपीऊंतेव
ती ॥ वलीयतसबहुगुणेंजेहवाध्यायती ॥ २१ ॥

अर्थ ॥ तथा वत्रीशमे पाटेसर्वदेवाजिधनामेसूरिथकी वडनाजाडतलें सूरिपद
आप्युं माटे वडगढ विरुदथयुं तेश्रवणनेविषे सुधाके०अमृतसमान जाणवुं एटले वडना-
जाडहेतें आचार्यपदआप्युं माटे वरुगढ अने वलीते आचार्यने गुणवंतयतिनो समुदाय

बहुवृद्धिपाम्यो एटले साधुनोसमुदाय तेवडनीपेठेविस्तारपाम्यो तेथीवडगढ कहेवाणो
एनाम पणगुणनिष्पन्नठे तेमाटेवडगढनामथयुं ॥ ११ ॥

सूरिजगचंद्रजगसमरसचंद्रमा ॥ जेहगुरुपाटेचउअ

धिकचालीसमां ॥ तेहपाम्युंतपानामबहुतपकरी ॥

प्रगटआघाटपुरीविजयकमलावरी ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ पठे जगतचंद्रसूरिजे जगतनेविषे उपशमरसेकरी चंद्रमासरिखाथया एटले
चंद्रमाश्रमृतरसेजस्यो तेमआचार्य ते समतारसेजरेला मोटापाटनाधणी चउअधिक
चालीसमांकेचुम्मालीसमेपाटेथया तेणे श्रीआंबिलवर्द्धमानादिकबहु तप करीने प्रग-
टपणें आघाटकेउदयापुरनेविषे राणोजी हस्तीउपर चडीआवताहता तेवारें श्रीजग-
चंद्रसूरि वर्द्धमानतपलागटकरता दुर्वल शरीरनाधणी सन्मुखआवताहता त्यारे राणें
प्रधानने पूव्युंजे एकोण आवेठे प्रधानेकहुं हेमहाराज घणामोहोटा तपनाकरनार
आचार्यआवेठे त्यारे राणोजी हस्तिऊपरथी हेठाउतरी नमस्कारकरीने महातपा ए-
वुंविरुददीधुं त्यारे प्रधानेकहुं महाराज महापद काडीनाखो नहीतरलोक महातपाने
ठेकाणेमहात्माकहेशे तेमाटे महापद मकहो तेसांजली राणाजीयें तपानामदीधुं ए
पण गुणनिष्पन्न ठहुंनामथयुं पणतपाएवुंनामकदाग्रहथीथयुंनथी तथा विजयकमला-
वरीकेपराणाजीनी सजामां चौस्यासी वादीयोने जीतीने जयलक्ष्मीवस्या त्यारे राणे
हीरलाजगचंद्रसूरिकहीबोलाव्या ॥ १२ ॥

एहषटनामगुणठामतपगणतणा ॥ शुद्धसद्दहणगु

णरयणएहमांधणा ॥ एहअनुगतपरंपरजणीसेव

ता ॥ ज्ञानयोगिविबुधप्रगटजगदेवता ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ एषटनामकेपूवोक्तठनाम तेकेवांठे जे गुणनां स्थानकठे ते तप गणत-
णाकेतपगढना जाणवा शुद्धसद्दहणाकेशुद्धश्रद्धावंत गुणरयणकेगुणरूपरत्न तेए
तपगढमां घणाठे एटले श्रद्धावंत गुणवंतघणाठे एअनुगतपरंपरकेस्वतंत्रपरंपरा आवी
एटले जेनीपरंपरामां त्रुटपडीनथी तेनुंनाम अनुगतपरंपराकहियें तेजणीकेतेमाटे से-
वताकेसेवाकरता एवाकोणठे जे ज्ञानयोगिविबुधकेज्ञानसंयोगवंतापंडित अनुगत-
परंपरानीसेवाकरेठे इतियोगः प्रगटजगदेवताकेए जगतनेविषे प्रगटपणे देवताजठे
एटलेपंडितलोकशुद्धपरंपरानीजसेवाकरे ॥ १३ ॥

कोइकहेमुक्तिठेविणतांचीथरां ॥ कोइकहेसहजजमतांधरदहिथरां ॥

मूढएदोयतसजेदजाणेनही ॥ ज्ञानयोगेंक्रियासाधतांतेसही ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ हवे सर्वअधिकारकंहीने ठेमे निश्चयतथा व्यवहारनयफलाववातेफलावे ठे कोइकव्यवहारनयवादिकहेठे जेविणतांचिथरांकेणपडिलेहणा पडिकमणादिक तथा फाटांनुटांवस्त्रादिकपहेरतां इत्यादिक कष्टकरतां मुक्तिठेकेणमुक्तिपामियें तथा कोइ-कनिश्चयवादीएमकहेठे जे सेहेजरीतेघरनेविषे दहिथरांजमतां उपलक्षणथी पवरमो-दकप्रमुखलेवा एटले निश्चयनयवालाकहेठे जेकष्टकरेशुंथाय खुवखावुंपीवुं पण तत्व-ज्ञानथयु एटलेसिद्धिजाणवी एवीजूदीजूदीरीतना बोलनाराते वेहु मूढकेणमूर्खठे ए-टले तेमोक्षसाधवानो जेदकेणप्रकारजाणतानथी केमके ज्ञानने संयोगेक्रियासाधतां सहीकेणतेमुक्तिसत्यठे यतः नाणकिरियाहिंमुक्कोइतिज्ञाप्यवचनात् तथा हयंनाणंकि-याहिणं ॥ हयाअन्नाणउक्रिया ॥ पासंतोपंगुलोदह्यो ॥ धावमाणोअअंधउ ॥ १॥ एवंसवे-विनया ॥ मिढदिष्ठिसपरकपडिवळा ॥ अन्नोन्ननिस्सियाऊण ॥ हवंतिते चेवसम्मत्तं ॥ २॥ इत्यादिक आवश्यकनिर्युक्तिवचनात् ॥ २४ ॥

सरलज्ञावेप्रज्ञोशुद्धएमजाणतां ॥ हुंलहुंसुजशतुऊ
वचनमनआणतां ॥ पूर्वसुविहिततणाग्रंथजाणीकरी ॥
मुऊहोजोतुऊकृपाजवपयोनिधितरी ॥ २५ ॥

अर्थ ॥ माटेहे प्रज्ञो एमकेणरीते सरलस्वज्ञावे करीवेहुनयेसिद्धिठे एरीतेजाणतां पणकपटेनही जेकहे एक अने चित्तमां बीजुंहोय एम कपटसहित नही तथा तुऊ-वचन मनआणतांकेणपूर्वे ज्ञानक्रियाग्रंथांमोक्षः एमजाणतां तथा मनआणतांकेणप्रति-तकरतां थकां सुजशकेणजलोजे जशतेहुंपामुं एटले मुनिराजप्रमुख सुविहितलोक ज-लोजशबोले एवीस्याद्याददृष्टि केमथयीतेकहेठे जे पूर्वसुविहिततणा केणपूर्वाचार्य श्री-हरिजडसूरि तथाधर्मदासगणी ज्ञाप्यकारजी उमास्वातिवाचकप्रमुखना जेग्रंथते जा-णीकरीने सम्यक्ज्ञानेकरी स्याद्याददृष्टिथयी तेएवीदृष्टितो प्रजुऊपाथी थाय तेमाटेप्र-जुपासे प्रार्थनाकरेठे जेजवपयोनिधिकेणजेसंसारसमुद्र तेनेविषे तुऊकृपाकेणतमारीदया तद्रूप तरीकेणजहाज तेमुऊहोजोकेणमारेथाजो एटलेसंसारसमुद्रमां तमारी कृपारूप-जहाज मारेथाजो एसोलमीढालनेअंतेस्याद्याददृष्टिनी सिद्धिकही एवीदृष्टि पोतानी थयी तेथीउपनोजेहर्ष तेहर्षेकरीसतरमीढालमां बोलेठे ॥ २५ ॥

॥ ढाल सतरमी ॥

॥ कडखानीदेशी ॥

आजजिनराजमुजकाजसिद्धांसवे ॥ वीनतीमाह
रीचित्तधारी ॥ मार्गजोमेंलह्योतुऊकृपारसथकी ॥
तोहुइसंपदाप्रगटसारी ॥ आज ॥ १ ॥

अर्थ ॥ हेजिनराज आजकेजेदिवसे स्याद्वादृष्टियें उलखाणथयुं तेदिवसे क-
वीश्वरनुं वर्त्तमानठे तेमाटेआजकहियें तेआजे मारां जेकार्यतेसर्वसिद्धययां शामाटे
जेमारीवीनती चित्तमांपरमेश्वरेधारी यद्यपि परमेश्वरतो वीतरागठे कोइनी वीनती
चित्तमांधरतानथी तोपण परमेश्वरनीजक्तिजनितकार्य जक्तलोकने थयुं माटेकारणे
कार्योपचारकरीनेकहेठेके जोतुऊकृपारूपरसथकी मेंमार्गलह्योकेहुंमार्गपाम्यो अने
तेमार्गरूप सारीके० मनोहर संपदा माहरेप्रगटथयी ॥ १ ॥

वेगलोमतहुजेदेवमुळमनथकी ॥ कमलनावन
थकीजेमपरागो ॥ चमकपाषाणजेमलोहनेखेंच
से ॥ मुक्तिनेसेहेजतुऊजक्तिरागो ॥ आज० ॥ २ ॥

अर्थ ॥ माटे मारामनथकी वेगला मतथाजो एटले घटमांरहेजो जेम कमलना
वनथकी परागोके० वासना दूररहेतीनथी एटले जेमकमलनीवासना तेकमलना
वनमांरहे तेम तमेमाराचित्तमां रहेजो चमकजातीनो कोइपढर विशेष ते जेम लो-
हने खेंचसेके० जेम लोढानखेंचे एटले एपढरनो एवो सेहेजस्वजावठे जे लोढुं वे-
गलुंहोय तोपण तिहांथीपोतानी मेळे आवीने पढरनेवढगे तेरीते तमाराऊपर माह-
रोजेजक्तिरागठे तेस्वजावेजमुक्तिनेखेंचशे ॥ २ ॥

तुंवसेजोप्रजोहर्षजरहीयमले ॥ तोसकलपापनावंधत्रूटे ॥ उगते
गगनसूरयतणेमंमले ॥ दहदिशिजेमतिमिरपमलफूटे ॥ आ० ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ हेप्रजो हर्षजखुं जेमांरुंहीयुं तेनेविषे जोतुंवसे तोसमस्तजेजवांतरे पाप
नावंधकस्याठे तेजुटीजाय तिहांदृष्टांत कहेठे जे गगनके० आकाशनेविषे सूर्यनावि
माननुं मंमल तेउगेथके दहदिशिके० दशेदिशानेविषे जेम तिमिरके० अंधकारन
पमलजे समूहते फूटेके० नाशपामे तद्धत् पापपमल त्रूटे ॥ ३ ॥

सींचजेतुंसदाविपुलकरुणारसें ॥ मुळमनेशुद्धमतिकल्पवेली ॥ नाण
दंसणकुसुमचरणवरमजरी ॥ मुक्तिफलआपशेतेएकेली ॥ आ० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ विपुलकरुणारसेंके० विस्तारवान करुणारूपरसेंकरीने माहारामननेविषे
शुद्धमतिरूप कल्पवृक्षनीवेळीते हेस्वामीतुंसिंचजे इतिजावः तेसिंच्यांथकां ज्ञानदर्शन-
रूपतो फूलआवशे तथा प्रधानचारित्ररूप मंजरीके० मांजरलागशे तेवारपठे मुक्ति-
रूपफलने आपशे तेएकेलीके० तेशुद्धमतिरूपकल्पवेळडी एकलीआपशे ॥ ४ ॥

लोकसन्नाथकीलोकबहुवाजलो ॥ राजलोदासतेसविजवेषे ॥ एकतु
ऊआणसुंजेहरातारहे ॥ तेहनेएहनिजमित्रदेखे ॥ आज० ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ लोकसंज्ञा जेगाडरियोप्रवाह तेथकी लोकबहुवाउलोके० घणोलोक घेलो थयोळे पणराउलोदासके० राजानोदास एटले तमारोदास एवोजेहुं ते सर्वगाडरिया प्रवाहनेउवेखुं एटले खात्रमां आणतोन्थी मात्र एक अद्वितीय तुजआणसुं जेरातारहेके० तमारी आझाथी जे रंगाणाळे तेने ए मारो आत्मा ते पोतानो मित्र करीजाणेळे एटले तमारीआणाथीजे बाह्यळे तेने उवेखुं पण तमारी आझा- वंतने साधर्मिकसंबंधपणामाटे मित्रकरीजाणुं इतिज्ञावः ॥ ५ ॥

आणजिनजाणतुजएकहुंशिरधरुं ॥ अवरनीवाणीनविकानेसुणियें ॥

सर्वदर्शनतणुंमूलतुजशासनं ॥ तेणतेएकसुविवेकयुणियें ॥ आज० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ हेजिनके० सामान्यकेवलीमां जाणके० सूर्यसरिखातारी एक अद्वितीय आझाते हुं मस्तकेंधरुं अने अवरके० बीजानीवाणीते कानेसांजलियेंनही एटले बीतरागनी आझा आदरीयें पण अवर जे रागीद्वेषी तेनां वचन काने न धरियें इति ज्ञावः सर्वदर्शनके० सम्यक्त केमके सकलनयश्रद्धायें सम्यक्त यदुक्तं महाजाष्ये यावश्यावयणपहा ॥ तावश्यानयाविस कमया॥ चेवहुंतिनयवाया॥सम्मतंसमुदियासवे ॥ इतिवचनात् तेमाटे समकितनुंमूलते तुजशासनके० तमारी आझाळे अथवा षट- दर्शननुंमूलते तुजशासनळे एटले सर्वदर्शन तेतमाराजदर्शननाअंशळे तेमाटे त- मारी आझातेज एक अद्वितीय ज्ञाविवेकेकरी स्तवियेंढैयें एटले सर्वदर्शननुं मूल गांडी अवरनीस्तवना कोणकरे इतिज्ञावः ॥ ६ ॥

तुजवचनरागसुखसागरेहुंगणुं ॥ सकलसुरमनुजसुखएकविंदू ॥ सा

रकरजोसदादेवसेवकतणी ॥ तुंसुमतिकमखिनीवनदिणंदू ॥ आज०॥७ ॥

अर्थ ॥ तमारा वचनऊपर जेराग एटले जैनागमनोजेराग तद्रूपजे सुखसमुद्रना समूह तेआगल समस्तदेवता तथासमस्तमनुष्य चक्रवर्त्यादिकनांसुख तेएकविंदुस- मान हुंगणुंके० हुंमानुं तेमाटे हेदेव सदासर्वदा तमारो हुंसेवकतुं तेनी सारके० संजालकरजो एटले तमारासरिखो करजो तमे सुमतिरूपजे कमखिनी तेनुं जेवन तेनेविषे दिणंदूके० सूर्यसरिखाढो एटले सूर्यजेम कमखिनीने विकस्वरकरे तेम सुम- तिरूपकमखिनीने तमे विकस्वरकरो एटले तमाराथी सुमतिआवे इतिज्ञावः ॥ ७ ॥

ज्ञानयोगेंधरीतृप्तिनविलाजियें ॥ गाजियेंएकतुजवचनरागें ॥ शक्तिउ

द्वासअधिकोहुसेतुजथकी ॥ तुंसदासकलसुखहेतजागें ॥ आज० ॥८॥

अर्थ ॥ ज्ञानयोगमां तृप्तिधरीने एटले ज्ञानमां मग्नरहीने क्रियानुष्ठान करतां

लाजियेनही पण सावधानथयीने एकतमारा वचननेरागेंकरीगाजियें एटले कोइक
ज्ञानवादिक्रियानुष्ठान उथापतोहोय तेने आगमवचनेकरी गाजीनेजवावआपियें ए
रीतें प्रवर्ततां तुऊथकीके० तमारा वचनथकी एटले तमारीआज्ञाथकी शक्तिनोउ
द्वारास पणअधिकोथशे पणगलियांथयीने वेशीरहेतां वीर्योद्वारासनहिवाधे उलटुंआ
लसवधसे इतिज्ञावः एवीरीते प्रवर्तनकरतां कारणद्वारे कर्त्ताने फलदेखाडेते तुंसदा
सकलके० तमे सदानिरंतर समस्तसुख जेसिद्धिनांसुख तेनो हेतुके० कारणते जागे
के० जागतोढे एटले ज्ञानक्रियाच्यां मोक्षः एप्रभुनुं वचनढे तेवचनथकी नव्यप्राणी
अजरामरसुखनुं जाजनथाय तेमाटे सिद्धिनोहेतु पणतुंहिजथयो इतिज्ञावः ॥ ८ ॥

वस्तुपागळनंदनवनसुरतरु ॥ हीरविजयोजयोसूरिराया ॥ तास
पाटेविजयसेनसूरिसरू ॥ नितनमेनरपतिजासपाया॥आज० ॥ ९ ॥

॥ अर्थ ॥ श्रीजगच्चंद्रसूरियें तपाविरुद्धराव्युं एमोहोटोतपगळतडूप नंदनवनने
विषे सुरतरुके० कटपवृक्षसमान श्रीहीरविजयसूरि जयोके० जयवंतोवर्तो सूरिराया-
के० बीजाआचार्यमां राजासरिखाथया तेहनेपाटें श्रीविजयसेनसूरि सर्वआचार्योमां
ईश्वरतुड्यथया जेमनांचरणकमलने नरपतिके० पादशाह तेनिरंतर नमस्कारकरताह-
ता एटले एजावजेपादशाहजाहांगीरे षटदर्शनपरिक्लानेअर्थें सर्वदर्शनीनेतेमाव्या तेमां
जैनदर्शनमांहेला श्रीविजयसेनसूरिगयाहता तेमणेसर्वदर्शननोपराजयकस्यो तेवारें पा-
दपादशाहेकहुंजे श्रीहीरविजयतेगुरु अने तमे सवाइ गुरुथया इतिज्ञावः॥९॥

तासपाटेंविजयदेवसूरिसरू ॥ पाटतसगुरुविजयसिंह-
धोरी ॥ जासहितसीखथीमार्गएअनुसख्यो ॥
जेहथीसविटलीकुमतिचोरी ॥ आज० ॥ १० ॥

अर्थ ॥ वलीतेनेपाटें श्रीविजयदेवसूरिथया तथा तेमनापाटें श्रीविजयसिंहसूरि
तेगळनो जारवेहेवाने वृषजसमानधोरीथया जेमनी हितसीखके० आज्ञापामीने में
एसंवेगमार्ग आदख्यो एटलेएजावजे श्रीजशोविजयजीउपाध्यायें पण एउनी आज्ञा
पामीने क्रियाउद्धारकस्यो तथा श्रीविजयसिंहसूरिना शिष्य अनेक होता तेमां सत्तर
शिष्य सरस्वतीविरुद्धधारीहता तेसर्वमां मोहोटा शिष्य पंडितश्रीसत्यविजयगणीहता
तेमणे श्रीपूज्यनी आज्ञापामी क्रियाउद्धारकीधो तेमाटे एमकहुंजे मार्ग एअनुसख्योके०
एसंवेगमार्गआदख्यो जेआदरवाथकी तीर्थकरअदत्त गुरुअदत्त इत्यादिक कुमतिकदा
ग्रहरूप चोरीटलीगयी एश्रीतपगळना आचार्योनी परंपरा कही ॥१०॥

हीरगुरुशीसअवतंसमोटोहुं ॥ वाचकांराजकल्या
णविजयो ॥ हेमगुरुसमवर्गेशब्दअनुशासने ॥
शीसतसविवुधवरलाजविजयो ॥ आज० ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ हवे उपाध्यायजी पोतानी परंपराकहेठे तेपूर्वे कल्याश्रीविजयसिंहसूरितेना
शिष्यसमुदायमां अवतंसके० मुकुटसमान महोटाथया वाचकांराजके० उपाध्यायोमां
राजासरिखा एवा श्रीकल्याणविजय उपाध्यायथया ते शब्दअनुशासनेके० व्याकरण
शास्त्रमांतो हेमगुरुसमवर्गके० श्रीहेमाचार्य सरिखाथया वली तेमना शिष्य विबुधवर-
के० सर्वपंक्तिमां शिरोमणी एवा श्रीलाजविजयगणीथया ॥ ११ ॥

शीसतसजितविजयोजयोविबुधवर ॥ नयविजयविबु
धतससुगुरुजाया ॥ रहिअकाशीमठेजेहथीमेंजले ॥
न्यायदर्शनविपुलजावपाया ॥ आज० ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ वली तेमना शिष्य एकश्रीजितविजयजीजयवंता पंक्तिमां प्रधानसरि-
खा तथा बीजाश्रीनयविजयजी पंक्तिप्रधानथया तेश्रीजितविजयजीनारुनागुरुजाइ-
जथया जेहथीके० तेबहुगुरुनापसायथी हुं रहिअकाशीमठेके० काशीना मठने विषे
रहीने जलीरीते न्यायदर्शनके० न्यायशास्त्रना जावते विपुलके० विस्तारपणेपाम्यो.

जेहथीशुद्धलहियेंसकलनयनिपुण ॥ सिद्धसेनादि
कृतशास्त्रजावा ॥ तेहएसुगुरुकरुणाप्रजोतुऊसुगु
ण ॥ वयणरयणायरीमुऊनावा ॥ आज० ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ जेगुरुनाप्रसादथकी श्रीसिद्धसेनदिवाकर तथा आदिशब्दथी हरिजडसूरि
उमास्वातिवाचकप्रमुख पंक्तिनां करेलां जे शास्त्र तेमांकल्याजेजाव तेनाशुद्धलहियेंके०
शुद्ध रहस्यपामियें तेजावकेवाठे जे सकलनयनिपुणके० समस्त जे न्याय तेमां निपुण
अथवा समस्तजेनैगमादिकनय तेमां निपुण एवा जे संमति तत्त्वार्थ, षड्दर्शनसमुच्चय,
नयचक्रसार, धर्मसंग्रहणी, अनेकांतजयपताका प्रमुखग्रंथोनाजाव तेना शुद्धरहस्यने
हुं पाम्यो माटे एगुर्वादिकनी जे करुणा के० कृपा ते केवीठे जे हे प्रजो तुऊ के०
तमारुं जे सुगुणवयणके० गुणवंतजेवचन तद्रूप रयणायरीके० समुद्रनेविषे नावा के०
जहाजसरिखीठे एटले एजावजे जो गुर्वादिकनी करुणारूपनावा होयतोतमारा वचन-
रूपसमुद्रनो पार तेपामिये, तेमारागुरुनी कृपारूपनावा मारे थयी ॥ १३ ॥

॥ कलस ॥

इमसकलसुखकरडुरितजयहरस्वामीश्रीमंधरतणी ॥ एवीन
तिजेसुणेचावेंतेलहेलीलाघणी ॥ श्रीनयविजयबुधचरणसे
वकजशविजयबुधआपणी ॥ रुचिशक्तिसारुंगटकीधीशा
स्त्रमर्यादाजणी ॥ १ ॥ इतिश्रीसीमंधरजिनविज्ञप्तिःसंपूर्णा॥

अर्थ ॥ हवे जेमनवोप्रासादकरावे तेनेमाथे कलशचढावे तेवारे संपूर्णथाय तेम
आस्तवनरूपप्रासादनीपनुंतेसंपूर्णकरवामाटे कलशकहेठे एरीते सकलसुखना करनारा
तथाडुरितके० पापनुं जेजयतेना हरवावाला एवा स्वामीके० नायक श्रीसीमंधरप्रभुनी
अमेविनतीकही तेजेप्राणीजक्तिजावेंकरी सांजले तेप्राणी घणीसुखलीलापामे एरीते
श्रीनयविजयजीपंक्तिना चरणकमलनी सेवानाकरनार श्रीयशोविजयजीपंक्ति तेमणे
पोतानी शक्तिप्रमाणे श्रद्धाजावनीजे रुचिहती एटले स्याद्वादमार्गनी रुचिजेपोताना
चित्तमांहतीते शास्त्रनीमर्यादायेप्रगटकरी कहि देखामी इति ॥ १ ॥

॥ इतिश्रीसीमंधरजिनस्तवनटवार्थःसमाप्तः ॥

केदंकर्तुर्वचःशस्तं । नानाशास्त्रार्थगर्भितं ॥ क्रमेऽद्वयविषयाप्रज्ञा । मुसलाग्रोपमाखलु ॥ १ ॥
यदत्रवितथंप्रोक्तं । मंदबुद्ध्यादिहेतुना ॥ तद्धीधनैःकृपांकृत्वा । मयिशोधयममत्सरेः ॥२॥
श्रीमद्विजयसिंहाब्धः । सूरिरामूविजितेंद्रियः ॥ तस्यांतेवासीसत्यादि । विजयःसान्वयःसुधीः
॥३॥ कर्पूरविजयस्तस्य । शिष्योगुणगणैर्युतः ॥ तस्यापिहमयायुक्तः । हमाविजय इत्यञ्ज-
त् ॥४॥ जिनादिविजयस्तस्य । शिष्योञ्जूरिशिष्यकः ॥ शास्त्रज्ञःसज्जनोधीमान् । कर्म-
गोधर्मकर्मणि ॥५॥ उत्तमादिविजयस्तस्य । शिष्यःशिष्यौघसत्तमः ॥ सर्वोत्तमगुणैर्व्याप्तः ।
कर्मशास्त्रकुशाग्रधीः ॥ ६ ॥ तस्यांहिपंकजेपद्म । विजयोन्नमरोपमः ॥ नन्नाशिवसुचंद्रेन्दे
१८३० । तेनेदंवार्तिकंकृतं ॥ ७ ॥

इतिश्रीसीमंधरजिनस्तवनकवियशोविजयजीकृत

सार्वत्रिशतगाथाप्रबंधेतस्यकविपद्मविज

यकृतवालावबोधःसमाप्तः

॥ ॐ श्रीसर्वज्ञाय नमः ॥

॥ अथ ॥

॥ श्रीपंक्तिदेवचंज्जकीकृत आगमसार ॥

अव्यजीवनेप्रतिबोधवानिमित्तेमोक्षमार्गनीवचनिकाकहेठे. तिहांप्रथम जीवअनादिकालनो मिथ्यात्वीहृतो तेकाललब्धिपामीने त्रणकरणकरेठे. तेनांनाम-पहेलुं यथाप्रवृत्तिकरण, बीजुं अपूर्वकरण अने त्रीजुं अनिवृत्तिकरण.

तेमांपहेलुं यथाप्रवृत्तिकरणकहेठे. १ ज्ञानावरणी, २ दर्शनावरणी, ३ वेदनी, ४ अंतराय, एचारकर्मनी त्रीसकोमाकोमीसागरोपमनीस्थितिठे, तेमांथी उगणत्रीस कोमाकोमीखपावे अने एककोमाकोमीबाकीराखे; तथा १ नामकर्म, २ गोत्रकर्म, एवे कर्मनी बीसकोमाकोमीसागरोपमनी स्थितिठे, तेमांथी उगणीसखपावे अने एककोमाकोमी राखे, अने मोहनीयकर्मनी सितेरकोमाकोमीसागरोपमनी स्थितिठे, तेमांथी अगणोत्तरखपावे बाकीएककोमाकोमीराखे एवीरीते एकआयुर्कर्मवर्जीने बाकीसातेकर्मनी एकपदयोपमना असंख्यातमाज्ञागेन्यून एककोमाकोमीसागरोपमनीस्थितिराखे, एवुं जे वैरागरूप उदासिपरिणाम ते यथाप्रवृत्तिकरणकहिये. ए पहेलुंकरण सर्व संज्ञीपंचेंद्री जीव अनंतिवार करेठे.

हवे बीजुंअपूर्वकरणकहेठे. तेएककोमाकोमीसागरोपमनी स्थितिमांथी एकमूहुर्त्त अनेअनादिमिथ्यात्व जे अनंतानुबंधीआनीचोकमी ते खपाववाने अज्ञान हेय तेठांन-वुं अने ज्ञानउपादेय एटले आदरवुं, ए बांठारूप अपूर्वकहेतां पहेलांक्यारे नाव्यो एवो जे परिणाम ते अपूर्वकरणकहिये, एबीजुंकरणते समकितयोग्यजीवनेथाय.

हवेत्रीजुंअनिवृत्तिकरणकहेठे. तेमुहुर्त्तरूपस्थितिखपावीने निर्मलशुद्धसमकेतपामे मिथ्यात्वनो उदयमटे त्यारे जीव उपशमसमकेतपामे, एवोजेपरिणामते अनिवृत्तिकरणकहिये. एकरणकीधायी गंठीजेदथयोकहिये उक्तंच आवश्यकनिर्युक्तौ “जागंछी तापढमं । गंछीसमयठेउजवेवीज ॥ अनिअट्टिकरणंपुण । समत्तपुरस्कमेजीवे” ॥ १॥ ऊसरदेसंदहुल्लिअंच । विज्ञाश्चणदवोयप्पश्य ॥ मिच्चत्तस्सअणुदए । ऊवसमसम्मंलहइ जीवो ॥ २ ॥ एममिथ्यात्वनोउदयमद्व्याथी जीवसमकितपामे, तेसमकितनी सदहणा नावेजेदठे, एक व्यवहारसमकितसदहणा, बीजी निश्चयसमकितसदहणा.

देवश्रीअरिहंत देवाधिदेव अने गुरुसुसाधु जे सूधोअर्थकहेते तथा धर्मकेवलीनो परुण्यो जे आगममां सातनय तथा एकप्रत्यक्ष बीजुंपरोक्ष एवेप्रमाण अने चार नि-क्षेपेकरीसदहे, एवी सदहणा ते व्यवहारसमकितकहिये. एपुण्यनुं कारण तथा धर्म प्रगटकरवानुंकारणठे एवीरुचि ज्ञानविनापण घणाजीवोने उपजे.

बीजुंनिश्चयसमकित तेआवीरीतेजे निश्चयदेवते आपणोजआत्मा जीवनिष्पन्न स्वरू-
पी सिद्ध ते संग्रहनयनीसत्तागवेषतां तथा निश्चयगुरुतेपण आपणोआत्माज तत्वरमणी
अने निश्चयधर्मेते आपणाजीवनोस्वप्नावजठे एवीसद्दहणा ते मोक्षनुंकारण ठे केमके
जीवस्वरूपउलख्याविनाकर्मखपेनही एवी शुद्धसद्दहणा तेनिश्चयसमकित.

हवेज्ञाननुंस्वरूपकहेठे तेज्ञाननावेजेदठे एकव्यवहारज्ञान बीजुंनिश्चयज्ञान तेमांजे
अन्यमतिनांसर्वशास्त्रजाणवां अथवा जैनागममध्ये कल्याजे एकगणितानुयोग तेक्षेत्र-
मान बीजो चरणकरणानुयोग तेक्रियाविधि त्रीजोधर्मकथानुयोग एत्रणअनुयोगनुं
जाणवापणुं तेसर्वव्यवहारज्ञानठे अथवा अंतरउपयोगविनाजेसूत्रना अर्थ करवा ते
पण व्यवहारज्ञानकहियें.

हवेनिश्चयज्ञान ते ठडव्य तथा तेनागुण अनेपर्याय सर्वनेजाणे तेमां पांचअजीवद्र-
व्यठे तेहेयके० ठांरवायोग्यजाणीठांरवा अने एकजीवद्रव्यतेनिश्चयकरी सिद्धसमान
मोक्षमयी मोक्षनोजाणनार मोक्षनुंकारण मोक्षनोजावावालो मोक्षमांजरहेठे एहवो
आपणोजीव अनंतगुणीअरूपीठे तेनेजध्यावे तेनिश्चयज्ञानकहियें.

हवे एकधर्मास्तिकाय बीजोअधर्मास्तिकाय त्रीजोआकाशास्तिकाय चोथोपुजला-
स्तिकाय पांचमोजीवास्तिकाय अनेठठोकाल एठडव्यशाश्वताठे तेनुंज्ञानकहेठे एठ
द्रव्यमध्ये पांचअजीवद्रव्य ठे अनेएकजीवद्रव्य ते चेतनालक्षणवंतठे उपादेयठे.

हवेएठडव्यनागुणकहेठे पहेलोधर्मास्तिकायनाचारगुण एकअरूपी बीजोअचेतन
त्रीजोअक्रिय चोथोगतिसहायगुण; अनेबीजोअधर्मास्तिकायनापण चारगुणठे एक अ-
रूपी बीजोअचेतन त्रीजोअक्रिय चोथोस्थितिसहायगुण; अने त्रीजो आकाशास्ति-
कायद्रव्यनाचारगुणठे एकअरूपी बीजोअचेतन त्रीजोअक्रिय चोथोअवगाहना दान-
गुण; हवेकालद्रव्यनाचारगुणकहेठे एकअरूपी बीजोअचेतन त्रीजोअक्रिय चोथोन-
वापुराण वर्त्तनालक्षण; हवेपुजलद्रव्यनाचारगुणकहेठे एकरूपी बीजो अचेतन त्रीजो
सक्रिय चोथोमिलणविखरणरूपपूरणगलनगुण; हवेजीवद्रव्यनाचारगुणकहेठे एकअ-
नंतज्ञान बीजोअनंतदर्शन त्रीजो अनंतचारित्र चोथोअनंतवीर्य एठडव्यना गुण
कह्या तेनित्यध्रुवठे ॥

हवेठडव्यनापर्यायकहेठे धर्मास्तिकायनाचारपर्यायठे एकखंध बीजोदेश त्रीजोप्र-
देश चोथो अगुरुलघु; अधर्मास्तिकायनाचारपर्याय एकखंध बीजोदेश त्रीजोप्रदेश
चोथो अगुरुलघु; पुजलद्रव्यनाचारपर्याय एकवरण बीजोगंध त्रीजोरस चोथोस्पर्श अ-
गुरुलघुसहित; तथाआकाशास्तिकायनाचारपर्याय एकखंध बीजोदेश त्रीजोप्रदेश चो-
थोअगुरुलघु; कालद्रव्यनाचारपर्याय एकअतीतकाल बीजोअनागतकाल त्रीजोवर्त्तमा-

नकाल चोथोअगुरुलघु; अनेजीवद्रव्यनाचारपर्याय एकअव्यावाध बीजो अनवगाह त्रीजोअमूर्त्तिक चोथोअगुरुलघु. एठद्रव्यनापर्यायकह्या.

हवेठद्रव्यनागुणपर्यायनुंसाधर्मपणुकहेठे अगुरुलघुपर्यायसर्वद्रव्यमांसरिखोठे अने अरूपीगुणपांचद्रव्यमांठे एकपुजलद्रव्यमांनथी; तथाअचेतनगुणपांचद्रव्यमांठे, एकजीवद्रव्यमांनथी; अनेसक्रियगुणजीव तथापुजलएवेद्रव्यमांठे, बाकी चारद्रव्यमांनथी; तथा चक्षुसहायगुणएकधर्मास्तिकायमांठे, बीजापांचद्रव्यमांनथी; वढीस्थिरसहायगुण एकअधर्मास्तिकायमांठे, बीजापांचद्रव्यमांनथी; तथाअवगाहनागुणतेएकआकाशद्रव्यमांठे, बीजापांचद्रव्यमांनथी; अने वर्तनागुणतेएककालद्रव्यमांजठे, बीजापांचद्रव्यमांनथी; तेमज मिलणविखरणगुणतेपुजलमांठे, बीजाद्रव्यमांनथी. तथाज्ञानचेतनागुण ते एक जीवद्रव्यमांठे, पणबीजाद्रव्यमांनथी. एमूलगुण कोइ द्रव्यना कोइ द्रव्यमां मिळेनही. एकधर्म बीजोअधर्म त्रीजोआकाश एत्रणद्रव्यना त्रणगुण तथा चारपर्यायसरिखाठे अनेत्रण गुणेकरीतो कालद्रव्यपणएसमानठे.

हवेवढीअग्यारबोलेकरीठद्रव्यनागुणजाणवानेगाथाकहेठे “ परिणामजीवमुत्ता ॥ सपएसाएगखितकिरिआय ॥ निञ्चंकारणकत्ता ॥ सवगदश्यरअह्वेसा ॥ १॥ अर्थ ॥ निश्चयनयथीआपआपणा स्वजावेंठएद्रव्यपरिणामिठे अनेव्यवहारनयथी जीव तथापुजल ए वेद्रव्यपरिणामीठे तथाएकधर्म बीजो अधर्म त्रीजोआकाश अनेचोथोकाल एचारद्रव्यअपरिणामीठे तथाठद्रव्यमां एकजीवद्रव्यतेजीवठे बीजापांचद्रव्यअजीवठे तथाठ द्रव्यमांएकपुजलमूर्त्तिवंतअरूपीठे अनेपांचद्रव्य अमूर्त्तिवंत अरूपीठे. ठद्रव्यमां पांच द्रव्यसप्रदेशीठे, अने एककालद्रव्यअप्रदेशीठे तेमां एकधर्मास्तिकाय बीजोअधर्मास्तिकायएवेद्रव्यअसंख्यातप्रदेशीठे अने एकआकाशद्रव्यअनंतप्रदेशीठे जीवद्रव्यअसंख्यातप्रदेशीठे, पुजलपरमाणुअनंतप्रदेशीठे; परमाणुआअनंताठे, एमपांचद्रव्य सप्रदेशीठे अनेठठोकालअप्रदेशीठे.

ठद्रव्यमां एकधर्मास्तिकाय बीजोअधर्मास्तिकाय त्रीजोआकाशास्तिकाय एत्रणते एकेकद्रव्यठे, तथाएकजीवद्रव्य बीजोपुजलद्रव्य त्रीजोकालद्रव्य एत्रणद्रव्यअनेकअ नेकठे, ठद्रव्यमां एकआकाशद्रव्यक्षेत्रठे, अनेबीजापांचद्रव्यक्षेत्रीठे; निश्चयनयथीठद्रव्यपोतपोतानाकायेंसदाप्रवर्त्तेठे माटेसक्रियठे; अनेव्यवहारनयथी जीवतथापुजल एवे द्रव्यसक्रियठे, तेमांपणपुजलसदासक्रियठे, अनेजीवद्रव्यतो संसारीथकोसक्रियठे; पण सिद्धअवस्थायेंथकोसंसारीक्रियाकरवाने अक्रियठे, तथाबाकीनाचारद्रव्यतोअक्रियठे; निश्चयनयथी ठद्रव्यनित्यठे ध्रुवठे; अनेउत्पादव्ययेंकरी अनित्यपणेपणठे तथाव्यवहार नये जीवअनेपुजलएवेद्रव्यअनित्यठे, बाकीनाचारद्रव्यनित्यठेयद्यपिउत्पादव्यय ध्रुवप-

ऐसर्वपदार्थपरिणमेते तोपण एकधर्म बीजोअधर्म त्रीजोआकाश चोथोकाल एचार द्रव्य सदाअवस्थिते तेमाटेनित्यकह्यां ॥

ठद्रव्यमां एकजीवद्रव्यअकारणते अनेपांचद्रव्यकारणते केमके पांचेद्रव्यजीवने जोगमांआवेते माटेकारणकहियें केमके धर्मास्तिकाय चालवानोसाह्यआपेते अधर्मास्तिकायथिररहेवानोसाह्यआपेते आकाशास्तिकायअवकाशआपेते पुज्जलास्तिकायजीवनेमधुरादि सुरजिगंधादिक तथासकोमलस्पर्शादिक जोगपणेत्यायते तथाकालद्रव्यते जीवने जरा बाल तारुण्यअवस्थादेते तथाअनादिसंसारीजीव जवस्थिति परिपाक ठतां एकअंतरमुहूर्त्तकालमां सकलकर्मनिर्जारीमोक्षपहोचेतिहांसिद्धअवस्थायें अनंतोकालपर्यंतजीवअनंतासुखनेविलसे माटेकालद्रव्यपण जीवनेजोगथायते पणएकजीवद्रव्यकोइनेजोगआवतोअशी माटे अकारणकहुं अनेपांचद्रव्यजोगआवे माटेकारण कह्यां तथाघणीप्रतोमांतोसंदेपेएटहुंतेजे ठद्रव्यमां एकजीवद्रव्यकारण ते पांचद्रव्य अकारणते एणवातघणीरीतेमलतीते माटेजेवहुश्रुतकहेतेखरं मारी धारणाप्रमाणे जीवद्रव्यकारण अने पांचद्रव्यअकारणएमसंचवेते निश्चयनयशी ठए द्रव्यकर्त्ताते अने व्यवहारनये एकजीवद्रव्यकर्त्ताते वाकीपांचद्रव्यअकर्त्ताते ठद्रव्यमां एकआकाशद्रव्य सर्वव्यापीते अनेपांचद्रव्यलोकव्यापीते ठएद्रव्यएकखेत्रमांएकठारह्यांते एणएकबीजासाथेमलीजायनही एठद्रव्यनोविचारकह्यो.

ह्वेएकेकाद्रव्यमां एकनित्य बीजोअनित्य त्रीजोएक चोथोअनेक पांचमोसत् ठठो असत् सातमोवक्तव्य आठमोअवक्तव्य एआठआठपदकहेते.

धर्मास्तिकायनाचारगुणनित्यते तथापर्यायमांधर्मास्तिकायनोएकखंधनित्यते वाकीनादेशप्रदेश तथा अगुरुलघुपर्यायअनित्यते अधर्मास्तिकायनाचारगुण तथाएकलोकप्रमाणखंधनित्यते अने एकदेश बीजोप्रदेश त्रीजोअगुरुलघु एत्रणपर्यायअनित्य ते तथा आकाशास्तिकायनाचारगुण तथालोकालोकप्रमाणखंधनित्यते अनेएकदेश बीजो प्रदेशत्रीजोअगुरुलघु एत्रणपर्यायअनित्यते तथाकालद्रव्यनाचारगुण नित्यते अनेचार पर्यायअनित्यते पुज्जलद्रव्यनाचारगुणनित्यते अनेचारपर्यायअनित्यते जीवद्रव्यनाचार गुण तथा त्रणपर्यायनित्यते अनेएकअगुरुलघुपर्यायअनित्यते एरीतेनित्यानित्यपदकह्यो.

ह्वेएकअनेकपदकहेते एकधर्मास्तिकाय बीजोअधर्मास्तिकाय एवेद्रव्यनोखंधलो काकाशप्रमाणएकते अनेगुणअनंताते पर्यायअनंताते प्रदेशअसंख्याताते तेणेकरी अनेकते आकाशद्रव्यनोलोकालोकप्रमाणखंधएकते अनेगुणअनंताते पर्यायअनंताते प्रदेशअनंताते माटेअनेकते कालद्रव्यनोवर्त्तनारूपगुणएकते अनेगुणअनंताते पर्याय अनंताते समयअनंताते केमकेअतीतकालेअनंतासमयगया अने अनागतकाले अनंता-

समयश्चावशे तथावर्तमानकालेसमयएकते माटेअनेकपक्षे पुञ्जलद्रव्यनापरमाणुअनं-
ताते ते एकेकपरमाणुमां अनंतागुणपर्यायते तेअनेकपणुंते अनेसर्वपरमाणुमां पुञ्जल-
पणुंतेएकजते माटेएकते.

जीवद्रव्यअनंतातेएकेकाजीवमां प्रदेशअसंख्याताते तथागुणअनंताते पर्यायअनंता-
ते तेअनेकपणुंते पणजीवितव्यपणुंसर्वजीवोनुं एकसरिखुंते माटे एकपणुंते इहांशि-
ष्यपूठेते जेसर्वजीवएकसरिखाते तोमोक्षनाजीव सिद्धपरमानंदमयीदेखायते अनेसं-
सारीजीवकर्मवशपड्याहुःखीदेखायते अनेतेसर्वजूदाजूदादेखायते तेकेम? तेहनेगुरुउत्तर
कहे ते के निश्चयनयेतोसर्वजीवसिद्धसमानते माटेजसर्वजीवकर्मखपावीनेसिद्धथायते
तेथीसर्वजीवनीसत्ताएकते.

फरिशिष्यपूठेतेके जोसर्वजीवसिद्धसमानकहोतो तोअज्ञव्यजीवपणसिद्धसमानते
एमठेखुं अनेतेतोमोक्षेतानथी तेहनेउत्तर जे अज्ञव्यनेकर्मचीकणाते अनेअज्ञव्यमां
परावर्तधर्मनथी तेथीसिद्ध यतानथी माटेतेनोएहवोज स्वप्नावते जेमोक्षेजबुंज नथी
अनेअज्ञव्यजीवमांपरावर्तधर्मते माटेकारणसामग्रीमिले पलटणपामे गुणश्रेणीचढी मोक्ष
करीसिद्ध थाय पणजीवनामुख्यआठरुचकप्रदेशजेते तेनिश्चयनयथी ज्ञव्य तथाअज्ञव्य
सर्वनासिद्धसमानते माटे सर्वजीवनीसत्ताएकसरिखीते केमकेएआठप्रदेशने विलकुल
कर्मलागता नथी तेथीआचारांगसूत्रनी श्रीसिलंगाचार्यकृतटीकानालोकविजयाध्ययने
प्रथमोद्देशकेसाखते तिहांथीसविस्तरपणेजोबुं.

हवेसत्तथाअसत्पक्षकहेते एवद्रव्य तेस्वद्रव्य स्वक्षेत्र स्वकाल अने स्वप्नावपणे
सत्पटलेठताते अने परद्रव्य परक्षेत्र परकाल तथा परप्नावपणे असत् पटले अठता
ते तेनीरीतवताववानेअर्थें ठएद्रव्यनो द्रव्य क्षेत्र काल ज्ञाव कहियें ठैयें.

धर्मास्तिकायनोमूलगुण चलणसहायपणो ते स्वद्रव्य अधर्मास्तिकायनोमूलगुण
स्थितिसहायपणो ते स्वद्रव्य आकाशास्तिकायनोमूलगुण अवगाहपणो तेस्वद्रव्य
कालद्रव्यनोमूलगुण वर्तनालक्षणपणो ते स्वद्रव्य तथा पुञ्जनोमूलगुण पुरणगलन-
पणो तेस्वद्रव्य अने जीवद्रव्यनोमूलगुणज्ञानादिकचेतनालक्षणपणो ते स्वद्रव्य एव
द्रव्यनो स्वद्रव्यपणोकह्यो.

हवे स्वक्षेत्र ते द्रव्यनोप्रदेशपणोते ते देखामेते तिहां एकधर्मास्तिकाय बीजोअ-
धर्मास्तिकाय एवेद्रव्यनो स्वक्षेत्र असंख्यातप्रदेशते अने आकाशद्रव्यनो स्वक्षेत्र अनं
तप्रदेशते कालद्रव्यनो स्वक्षेत्रसमयते पुञ्जलद्रव्यनो स्वक्षेत्रएकपरमाणुते तेपरमाणुअ-
नंताते जीवद्रव्यनो स्वक्षेत्र एकजीवनाअसंख्याताप्रदेशते.

हवे स्वकालते ठएद्रव्यमां अगुरुलघुनोजते अने एवद्रव्यनापोतपोताना गुणपर्या-

યતે સર્વદ્રવ્યનો સ્વજાવજાણવો એટલે ધર્માસ્તિકાયમાં પોતાનાજ દ્રવ્ય ક્ષેત્ર કાલ જાવઠે પણવીજા પાંચદ્રવ્યનાનથી તથા અધર્માસ્તિકાયદ્રવ્યમધ્યે પણ સ્વદ્રવ્યાદિક ચારઠે પણવીજા પાંચદ્રવ્યનાનથી એમજ આકાશાસ્તિકાયનેવિપે આકાશનાજ સ્વદ્રવ્યાદિકચારઠે પણવીજાપાંચદ્રવ્યનાનથી કાલદ્રવ્યમાં કાલનાદ્રવ્યાદિકચારઠે વીજા પાંચદ્રવ્યનાનથી અને પુઞ્જલનાદ્રવ્યાદિકચાર તે પુઞ્જલમાંજઠે પણવીજાપાંચદ્રવ્યનાનથી તથા જીવદ્રવ્યના સ્વદ્રવ્યાદિકચાર તે જીવમાંઠે પણવીજા પાંચદ્રવ્યનાનથી.

જેદ્રવ્યતેગુણપર્યાયવંત દ્રવ્યથીઅજ્ઞેદપર્યાયહોયતેદ્રવ્યકહિયે, તથાસ્વધર્મનોઆધારવંતપણો તે ક્ષેત્રકહિયે અનેઉત્પાદવ્યયનીવર્તના તેકાલકહિયે તથાવિશેષગુણપરિણતિ સ્વજાવપરિણતિ પર્યાયપ્રમુખ તે સ્વજાવકહિયે.

इहां १ जेदस्वजाव २ अज्ज्ञेदस्वजाव ३ ज्ञव्यस्वजाव ४ अज्ञव्यस्वजाव ५ परमस्वजाव एपांचस्वजावकहेवा तेमांद्रव्यनासर्वधर्मने पोतपोतानास्वस्वकार्यने करवेकरी जेदस्वजावठे અને अवस्थानपणेअज्ज्ञेदस्वजावठे अणपलटणस्वजावें अज्ञव्यस्वजावठे तथा पलटणस्वजावें ज्ञव्यस्वजावठे અને द्रव्यनासर्वधर्म तेविशेषधर्मनेअनुजायीजपरिणमे तेमाटे ते परमस्वजावकहिये एसामान्यस्वजावजाणवा एरीतेठएद्रव्यस्वगुणे सत्ते અનેपरगुणे असत्ते.

हवे वक्तव्य तथा अवक्तव्यपदकहेठे एठद्रव्यमां अनंतागुणपर्यायते वक्तव्यएटले वचनेकहेवायोग्यठे અને अनंतागुणपर्यायतेअवक्तव्य એટલે વચનેકહ્યાજાયનહી એવા ઠે તિહાંકેવલીજગવંતે સમસ્તજાવદીઠા તેને અનંતમેજાગે જે વક્તવ્ય એટલેકહેવાયોગ્ય હતા તે કહ્યા વલીતેનોપણઅનંતમોજાગ શ્રીગણધરદેવે સૂત્રમાં ગુંથ્યો તેસૂત્રમાંગુંથ્યા તેનેઅસંખ્યાતમેજાગે હમણાંઆગમરહ્યાઠે એ ઠદ્રવ્યમાંઆઠપદ્ધકહ્યા.

हवेनित्यतथाअनित्यपद्व्यचीचौजंगीउपनीतेकहेठे एक जेनीआदिनથી અને અંતપણનથી તેઅનાદિઅનંત પહેલોજાંગો અનેજેની આદિનથી પણઅંતઠે તેઅનાદિસાંતવીજોજાંગો તથાજેનીઆદિપણઠે અનેઅંતએટલે ઠેહેનોપણઠે તેસાદિસાંતત્રીજો જાંગો વલીજેહનીઆદિઠે પણઅંતનથી તેસાદિઅનંતનામેચોથોજાંગો જાણવો.

हवेएचारजांगाठद्रव्यमांफलावीदेखानेठे जीवद्रव्यमां ज्ञानादिकगुणतेअनादिअनंतठे नित्यठे અનેજવ્યજીવનેકર્મસાથેસંબંધ તથા સંસારીપણનીઆદિનથી પણસિદ્ધ થાય તેવારે અંતઆવ્યો તેથીએ અનાદિસાંત જાંગોઠે અને દેવતા તથા નારકીપ્રમુખના જવકરવાતે સાદિસાંતજાંગોઠે અને જેજીવકર્મખપાવી મોક્ષગયા તેની સિદ્ધપણે આદિઠે અને પાઠોસંસારમાં કોશ્કાલેઆવવુંનથી માટેઅંતનથી તેથીએસાદિઅનંતજાં-

गोठे एजीवद्रव्यमांचौजंगीकही जीवद्रव्यनाचारगुणअनादिअनंतठे जीवनेकर्मसाथें संयोगतेअनादिसांतठे केमकेकेवारेपणकर्मवूढे.

हवेधर्मास्तिकायमांचारगुण तथाखंधपणो ते अनादिअनंतठे अने अनादिसांतजांगोनथी तथा १ देश २ प्रदेश ३ अगुरुलघु एसादिसांतजांगोठे तथासिद्धनाजीवमां धर्मास्तिकायनाजेप्रदेशरह्याठे तेप्रदेशआश्रयीने सादिअनंतजांगोठे एवीजरीतें अधर्मास्तिकायमांपण चौजंगीजाणवी अनेआकाशद्रव्यमां गुणतथाखंधअनादिअनंतठे बीजो जांगोनथी अने १ देश २ प्रदेश तथा ३ अगुरुलघुसादिसांतठे तथासिद्धना जीवनी साथे संबंधतेसादिअनंतठे.

पुद्गलद्रव्यमांगुणअनादिअनंतठे जीवपुद्गलनोसंबंध अजव्यने अनादिअनंतठे जव्यजीवनेअनादिसांतठे पुद्गलनाखंधसर्वसादिसांतठे जेखंधवांध्यातेस्थितिप्रमाणे रही खरेठे वलीनवाबंधायठे माटेसादिअनंतजांगोपुद्गलमांनथी.

कालद्रव्यमां गुणचारअनादिअनंतठे पर्यायमां अतीतकालअनादिसांतठे अनेवर्तमानकालसादिसांतठे अनागतकालसादिअनंतठे एकालनुंस्वरूपते सर्वउपचारथीठे एरीतेंकालद्रव्यमां चौजंगीकही.

हवे द्रव्यक्षेत्रकालतथा जावमांचौजंगीकहेठे जीवद्रव्यमां स्वद्रव्यशीज्ञानादिकगुणते अनादिअनंतठे स्वखेत्रजीवनाप्रदेशअसंख्याताठे तेसादिसांतठे ततोद्वर्तनापणे फरेठे तेमाटे. अथवा अवगाहनामाटेसादिसांतठे पणठतिपणेतो अनादिअनंतठे स्वकाल अगुरुलघुनेगुणे अनादिअनंतठे अनेअगुरुलघुगुणनो उपजवो तथाविणशवोतेसादिसांतठे तथा स्वजावगुणपर्याय तेअनादिअनंतठे अनेजेदांतरेअगुरुलघु तेसादिसांतठे.

धर्मास्तिकायमां स्वद्रव्यजेचलणसहायगुण तेअनादिअनंतठे अनेस्वखेत्रअसंख्यात प्रदेशलोकप्रमाणठे ते अवगाहनापणे सादिसांतठे स्वकालतेअगुरुलघुगुणेकरी अनादिअनंतठे अने उत्पादव्ययतेसादिसांतठे स्वजावते चारगुणअगुरुलघुअनादिअनंतठे १ खंध २ देश ३ प्रदेशतेअवगाहनानेप्रमाणे सादिसांतठे एमअधर्मास्तिकायनापण द्रव्यादिचारजांगाजाणवा तथाआकाशास्तिकायमां स्वद्रव्यअवगाहनादानगुणतेअनादिअनंतठे अनेस्वखेत्रलोकालोकप्रमाणअनंतप्रदेशते अनादिअनंतठे स्वकालते अगुरुलघुगुणसर्वथापणेशनादिअनंतठे अनेउपजवे तथाविणसवेसादिसांतठे स्वजाव ते चारगुण तथा खंधअने अगुरुलघुते अनादिअनंतठे तथादेशप्रदेशते सादिसांतठे ते आकाशद्रव्यना वेजेदठे एकचौदराजलोकनो खंध लोकाकाश तेसादिसांतठे बीजो अलोकाकाशनो खंध तेसादिअनंतठे.

कालद्रव्यमां स्वद्रव्यजे नवपुराणवर्तनागुण तेअनादिअनंतठे स्वखेत्रसमयकालते

सादिसांतळे केमके वर्तमानसमयएकठेतेमाटे. तथा स्वकालतेअनादिअनंतठे स्वज्ञाव तेगुणचार अनेअगुरुलघु अनादिअनंतठे अतीतकालअनादिसांतळे अनेवर्तमानकाल सादिसांतळे अनागतकाल सादिअनंतठे.

पुज्जलद्रव्यमां स्वद्रव्यते द्रव्यपणे जेपूर्णगलनधर्मतेअनादिअनंतठे अनेस्वखेत्रपरमाणुते सादिसांतळे स्वकालस्थिति अगुरुलघुगुणते अनादिअनंतठे अगुरुलघुनोउपज-वोविणशवोते सादिसांतळे स्वज्ञावतेगुणचार अनादिअनंतठे वर्णादिपर्यायचार एटळे वर्ण गंध रस स्पर्श तेसादिसांतळे एद्रव्यादिचारमां चौजंगीकही.

हवे ठद्रव्यनासंबंधआश्रीचौजंगीकहेठे तिहांप्रथमआकाशद्रव्यठे तेमांअलोकाकाशमांकोइद्रव्यनशी अनेलोकाकाशमां ठद्रव्यठे तिहांलोकाकाशद्रव्य तथाबीजुंधर्मास्तिकायद्रव्य अनेत्रीजुंअधर्मास्तिकायद्रव्य ते अनादिअनंतसंबंधीठे जेलोकाकाशना एकेकप्रदेशमांधर्मद्रव्य तथाअधर्मद्रव्यनोएकेकप्रदेशरह्योठे तेपण किवारे विठडसेनही माटेअनादिअनंतसंबंधीठे आकाशखेत्रलोकसर्व अनेजीवद्रव्यनोअनादिअनंतसंबंधठे अनेसंसारीजीवकर्मसहित तथा लोकनाप्रदेशनोसादिसांतसंबंधठे लोकांतसिद्धखेत्रनासिद्धजीवोना आकाशप्रदेशसाथेंसादिअनंतसंबंधठे लोकाकाशअनेपुज्जलद्रव्यनोअनादिअनंतसंबंधठे आकाशप्रदेशनीसाथें पुज्जलपरमाणुनो सादिसांतसंबंधठेएमआकाशद्रव्यनीपरेधर्मास्तिकाय तथाअधर्मास्तिकायनोपण सर्वसंबंधजाणवो जीवअने पुज्जलनासंबंधमां अजव्यजीवनेपुज्जलनोअनादिअनंतसंबंधठे केमके अजव्यजीवनाकर्मकिवारें खपशेनहीमाटे अने जव्यजीवनेकर्मनुंलागवुंअनादिकालनुंठे पणते किवारेकबुटशे माटेजव्यजीवनेपुज्जलसंबंधअनादिसांतळे तथानिश्रेंनयकरीठद्रव्यस्वज्ञावपरिणामपरिणम्याठे तेपरिणामीपणोसदाशाश्रतोठे तेमाटेअनादिअनंतठे अने जीवतथापुज्जलवेहुद्रव्यमल्लिसंबंधज्ञावपामेठे तेपरपरिणामीपणोठे तेपरपरिणामिपणोअजव्यजीवनेअनादिअनंतठे अनेजव्यजीवनेअनादिसांतळे अनेपुज्जलनोपरिणामीपणो तेसत्तायें अनादिअनंतठे अनेपुज्जलनोमिलवो विठरुवोतेसादिसांतळे एटळेजीवद्रव्यपुज्जलसाथे मिळ्योसक्रियठे अनेपुज्जलकर्मशीरहितथाय तेवारेंजीवद्रव्यअक्रियठे अनेपुज्जलद्रव्यसदासक्रियठे.

हवेएकअनेकपदार्थी निश्चेंज्ञानकहेवाने नयकहेठे. सर्वद्रव्यमांअनेकस्वज्ञावठे तेएकवचनशीकह्याजायनही माटेमांहोमांहेनयकरीसंदेपपणेकहेठे. तिहांमूलनयनावेजेदठे एकद्रव्यार्थिक बीजोपर्यायार्थिक तेमांउत्पादव्ययपर्यायगौणपणे अनेप्रधानपणे द्रव्यनोगुणसत्तानेग्रहेतेद्रव्यार्थिकनयकहियें तेनादशजेदठे. १ सर्वद्रव्यनित्यठ तेनित्यद्रव्यार्थिक २ अगुरुलघु अनेखेत्रनीअपेक्षानकरे मूलगुणने पिरुपणेग्रहे तेएकद्रव्यार्थिक ३

ज्ञानादिकगुणैः सर्वजीव एकसरिखाते माटे सर्वने एकजीवकहे स्वद्रव्यादिकने ग्रहे तेसत्
द्रव्यार्थिक जेमसत्त्वक्षणं द्रव्यं ४ द्रव्यमांकहे वायोग्यगुण अंगीकारकरे तेवक्तव्यद्रव्या-
र्थिक ५ आत्माने अज्ञानीकहेतुं ते अशुद्धद्रव्यार्थिक ६ सर्वद्रव्यगुणपर्याय सहितते ए-
मकहेतुं ते अन्वयद्रव्यार्थिक ७ सर्वजीवद्रव्यनीमूलसत्ताएकते ते परमद्रव्यार्थिक नय ८
सर्वजीवना आठप्रदेशनिर्मलते ते शुद्धद्रव्यार्थिक नय ९ सर्व जीवना असंख्यातप्रदेश
एकसरिखाते ते सत्ताद्रव्यार्थिक नय १० गुणगुणीद्रव्य ते एकते ते परमजावग्राहकद्रव्या-
र्थिक जेम आत्माज्ञानरूपते इत्यादिक एद्रव्यार्थिक नय नादश जेदकह्या.

हवे पर्यायार्थिक नय नाठ जेदकहेते. जे पर्यायने ग्रहे ते पर्यायार्थिक नय कहियें, ते नाठ जेद-
ते. १ द्रव्यपर्याय ते जीवने नव्यपणुं तथा सिद्धपणुं केहेतुं २ द्रव्यव्यंजनपर्याय ते द्रव्यनुं प्र-
देशमान ३ गुणपर्याय जे एकगुण श्री अनेकताथाय जेम धर्माधर्मादिद्रव्य पोताना चलण-
सहकारादिगुण श्री अनेकजीव तथा पुजलने सहायकरे ४ गुणव्यंजनपर्याय जे एकगुण नाघ-
णा जेदते ५ स्वजावपर्याय ते अगुरु लघु पर्याय श्री जाणवुं एपांच पर्याय सर्वद्रव्यमांते अनेठ-
ठो विजावपर्याय ते जीव पुजल एवे द्रव्यमांते तिहां जीव जे चारगतिना नवानवाचवकरे ते
जीवमां विजावपर्याय तथा पुजलमां खंधपणुं ते विजावपर्याय जाणवो.

हवे पर्याय नाबी जाठ जेदकहेते. १ अनादि नित्यपर्याय ते जेम पुजल द्रव्यनो मेरुप्रमुख
२ सादि नित्यपर्याय ते जीव द्रव्यनुं सिद्धपणुं ३ अनित्यपर्याय ते समयसमयमां द्रव्य उपजे वि-
णशेते ४ अशुद्ध अनित्यपर्याय ते जन्ममरणथायते तेणे करीकहेतुं ५ उपाधिपर्याय ते कर्मसं-
बंध ६ शुद्धपर्याय जेमूलपर्याय सर्वद्रव्यना एकसरिखाते. एपर्यायार्थिकनुं स्वरूपकह्युं.

हवे सातनयकहेते. १ नैगम २ संग्रह ३ व्यवहार ४ क्रजुसूत्र ५ शब्द ६ समजिरूढ
७ एवंजुत एसातनयना नामजाणवां तेमां पहेलो नैगमनयकहेते नथी एकगमो ते नैगम
कहियें गुणनो एकअंश उपनो होयतो नैगमनयकहियें. दृष्टांत—जेमकोश कमनुष्यने पाय-
लीलाववानो मनथयो ते वारें जंगलमां लाकडुं लेवाचाळ्यो रस्तामां कोश कमनुष्यमद्वयो तेणें
पुढ्युं तुंक्यां जायते ते वारें तेणें कहुं जे पायलीलेवा जाउंहुं ते पायलीतो हजीघडी नथी
पणमनमांचितवी तेथ इएमगण्युं तेम नैगमनय सर्वजीवने सिद्धसमानकहे केमके सर्व
जीवना आठरुचकप्रदेशनिर्मल सिद्धरूपते तेथी एकअंशें सिद्धते ते माटे सिद्धसमान सर्व
जीवकह्या ते नैगमनय नात्रण जेदते १ अतीत नैगम २ अनागत नैगम ३ वर्तमान नैगम
ए नैगमनय कह्यो.

हवे संग्रहनयकहेते. सत्ताग्रहे ते संग्रह जे एकनामलीधारी सर्वगुणपर्याय परिवारसहि-
त आवे ते संग्रहनय जाणवो. तेनो दृष्टांत—जेमकोश कमनुष्ये प्रजातें दातण करवाने अर्थ पो-
ताना घरना वारणे वेशीने चाकर पुरुषने कहुं जे दातण लइआवो ते वारे ते चाकरमनुष्यपा-

णीनोलोटो तथारुमात्रश्चेदातए एमसर्वचीजलइश्राव्यो. ह्वेशेठेंतोएकदातए नामल-
इनेमंगाव्युंहतुं पणसर्वनोसंग्रहकरीचाकरलेइश्राव्यो तेमज डव्यएवुंनामकळुं तोडव्य-
नागुणपर्यायसर्वश्राव्या. एसंग्रहनयनावेजेदठे एकजेडव्यपणोसामान्यपणैवोलताजीव
तथाश्रजीवडव्यनोचेदपळ्योनही तेपेहेलोसामान्यसंग्रह तथाबीजोविशेषताने अंगी-
कारकरेठे जेजीवडव्य एमकळुंतो अजीवसर्वटल्या तेविशेषसंग्रह.

हवे व्यवहारनयकहेठे जेवाह्यस्वरूपदेखीनेजेदनीवेहेचणकरे अनेजेवाहेरदेखाता
गुणनेज माने पण अंतरंगसत्तानमाने एटलेएनयमां आचारक्रियामुख्यठे अंतरंगप-
रिणामनोउपयोगनथी केमके नैगमतथासंग्रहनयतेज्ञानरूपध्याननापरिणामविना अं-
शतथासत्ताग्राहीठे तेमइहांकरणीमुख्यठे तेव्यवहारनयपणे जीवनी व्यवस्थाअनेकप्र-
कारेंठे तिहां नैगम तथासंग्रहनयकरी सर्वजीवसत्तायें एकरूपठे पणव्यवहारनयथी
जीवना वेजेदठे एकसिद्ध बीजासंसारी तेवलीसंसारी जीवनावेजेदठे एकअयोगीचौ-
दमा गुणठाणावाला तथाबीजासयोगी तेसयोगीनावेजेद एककेवली बीजो ठन्नस्थ, ठ-
न्नस्थनावेजेद एक क्षीणमोही बारमागुणठाणैवर्त्तता मोहनीयकर्मखपाव्युंते बीजाउ-
पशांतमोह ते उपशांत मोहनावली वेजेद एकअकषायी इग्यारमा गुणठाणा-
नाजीव बीजासकषायी तेसकषायीनावेजेदठे एक सूक्ष्म कषायी दशमा गुणठाणा-
जीव बीजाबादरकषायी ते बादरकषायीना वलीवेजेदठे एकश्रेणीप्रतिपन्न बी-
जाश्रेणीरहित तेश्रेणीरहितनावेजेद एकअप्रमादी बीजाप्रमादी तेप्रमादीनावेजेद
एकसर्वविरति बीजादेशविरति देशविरतिनावेजेद एकव्रतिपरिणामि बीजाअ-
व्रतिपरिणामि अव्रतिनावेजेद एकअव्रतिसमकेति बीजाअव्रतिमिथ्यात्वी तेमिथ्यात्वी
नावेजेद एकज्व्य बीजाअज्व्य तेज्व्यनावेजेद एकग्रंथीजेदी बीजाग्रंथीअजेदी एवी
रीतेजेजीव जेवोदेखाय तेनेतेवोमाने एव्यवहारनयठे एमजपुजलनाजेदकरवा तैकहेठे
पुजलडव्यनावेजेदठे एकपरमाणु बीजोखंध खंधनावेजेद एकजीवनेलागा तेजीवसहित
बीजाजीवरहित ते घनोप्रमुखअजीवनोखंध हवेजीवसहितखंधना वेजेदठे एकसू-
क्ष्मखंध बीजोबादरखंध.

इहां वर्गणानोविचारलखीयेठैयें तिहां पुजलनीवर्गणाआठठे १ उदारिकवर्गणा २
वैक्रियवर्गणा ३ आहारकवर्गणा ४ तेजसवर्गणा ५ ज्ञाषावर्गणा ६ उसासवर्गणा ७ मनो-
वर्गणा ८ कर्मणवर्गणा एआठवर्गणानांनामकह्यां वेपरमाणुजेलाथाय त्यारे छ्यणुकखंध
कहेवाय त्रणपरमाणुजेलाथाय तेवारे त्र्यणुकखंधथाय एमसंख्यातापरमाणुमिळे संख्या-
ताणुकखंधथाय तेमजअसंख्याते असंख्याताणुकखंधथाय तथाअनंतापरमाणुमिळे अ-

नंताणुकखंधथाय एखंधतेसर्वजीवने अग्रहणयोग्यते अने जेवारें अजव्यथी अनंतगुण अधिकपरमाणुजेलाथाय तेवारें उदारिकशरीरने लेवायोग्यवर्गणाथाय.

एमजउदारिकथी अनंतगुणा अधिकवर्गणामां दलजेलाथाय तेवारेंवैक्रियवर्गणा थाय वली वैक्रियथकीअनंतगुणापरमाणुमिले तेवारेंआहारकवर्गणाथाय एमसर्ववर्गणा- नाएकेकथी अनंतगुणाअधिकपरमाणुमिले तेवारेंतेवर्गणाथाय एटलेपहेलीथी बीजीव- र्गणा बीजीथीत्रीजी एमसातमीमनोवर्गणाथी आठमीकर्मणवर्गणामांअनंत गुणपरमा- णुअधिकते इहां १ उदारिक २ वैक्रिय ३ आहारक ४ तेजस एचारवर्गणावादरते ते- मांपांचवर्ण वेगंध पांचरस आठस्पर्श एवीसगुणते तथा १ ज्ञाषा २ उसास ३ मन ४ कर्मण एचारवर्गणासूक्ष्मते एमांपांचवर्ण वेगंध पांचरस चारस्पर्श एसोलगुणते अनेएक परमाणुमां एकवर्ण एकगंध एकरस बेस्पर्श एपांचगुणते एमपुजलखंधनाअनेकजेदते.

एव्यवहारनयनाठजेदते १ शुरुव्यवहार तेआगलागुणठाणानुं ठोरुवुं अनेऊपरना गुणठाणानुं ग्रहणकरुवुं अथवाज्ञानदर्शनचारित्रगुणते निश्चयनयएकरूपते पणते शिष्य- नेसमजाववाने जूदाजूदाजेद कहेवा तेशुरुव्यवहारते २ जीवमां अज्ञानरागद्वेषलाग्या ठे तेअशुरुपणुंते माटेअशुरुव्यवहार ३ जे पुण्यनीक्रियाकरवी तेशुजव्यवहार ४ जेथ- कीजीवपापरूपअशुजकर्मकरेतेशुजव्यवहार ५ धन घर कुटुंब प्रत्यक्ष सर्व आपणाथी जूदाजूदाते पणजीवेंअज्ञानपणे आपणांकरीजाण्याते ते उपचरितव्यवहार ६ शरीरा- दिकपरवस्तुयद्यपिजीवथीजुदीते तोपणपरिणामिकजाव लोलीपणेएकठा मिळीरह्याते तेनेजीवआपणांकरीजाणेतते अनुपचरित व्यवहारजाणवो एव्यवहारनयकह्यो.

हवेरुजुसूत्रनयनो विचारकहेते जेश्रतीतकालअनेअनागतकालनीअपेक्षानकरे पण वर्तमानकालें जेवस्तुजेवागुणेंपरिणमे वर्त्ते तेवस्तुने तेवेजपरिणामेमाने माटे एनयपरि- णामग्राहीते जेमकोशकजीवग्रहस्थते पण अंतरंग साधुसमानपरिणामते तो ते जीवने साधुकहे अनेकोशकजीव साधुनेवेपेते पणमननापरिणाम विषयान्जिलाषसहितते तो तेजीव अत्रतीजते एमरुजुसूत्रनुंमानवुंते तेरुजुसूत्रनावेजेदते एकसूक्ष्मरुजुसूत्र ते एम कहेजे सदाकालसर्ववस्तुमां एकवर्त्तमानसमयवर्त्तेते एटले जे जीवगयाकालें अज्ञानी हतो अनेअनागतकालें अज्ञानीजावेंअज्ञानीथशे एमवेहुकालनीअपेक्षानकरे पणएक वर्त्तमानसमये जेजेवोतेनेतेवोकहे तेसूक्ष्मरुजुसूत्रकहियें अनेमहोटा बाह्यपरिणामग्रहे तेस्थूलरुजुसूत्रनयजाणवो एटलेरुजुसूत्रनयकह्यो.

हवेशब्दनयकहेते जेवस्तुगुणवंत अथवानिर्गुण तेवस्तुनेनामकहीवोलावियें जेजा- पावर्गणाथी शब्दपणेंवचनगोचरथाय तेशब्दनय जे कारणेश्रूपीद्रव्यवचनथीग्रह्या जा- यनही पणवचनथी कहेवातेशब्दनयकहियें इहांजेशब्दनोअर्थहोय तेपणोजे वस्तुमां

वस्तुपणेपामियें तेवारें तेवस्तुशब्दनयकहियें जेमघटनीचेष्टानेकरतोहोयतेघट एशब्दनयमां व्याकरणथीनीपना अनेवीजापणसर्वशब्दलीधा तेशब्दनयनाचारजेदठे १ नाम २ स्थापना ३ द्रव्य ४ जाव अने चारनिक्षेपानापणएहिजनामठे.

१ पहेलोनामनिक्षेपो ते आकार तथा गुणरहितवस्तुने नामकरीबोलाववो जेम एकलाकमीनो कटकोलेइने कोइके तेहनेजीवएवुंनामकहुं तेनामजीवजाणवुं जेमकालीदोरीने सापनीबुद्धियेंकरीघावहणे तेहनेसापनीहिंसालागे एनामसर्पथयुं एवीजरीते नामतप अथवानामसिद्ध जेमवरुप्रमुखने सिद्धवरु एमकहीबोलावेठे ते नाम निक्षेपोकहियें एसूत्रसाखेंठे

२ स्थापनानिक्षेपोकहेठे जेकोइकवस्तुमां कोइकवस्तुनोआकारदेखीने तेहनेतेवस्तु कहे जेमचित्राम अथवाकाष्ठपाषाणनीमूर्ति तेनेधोमाहाथीनोआकारठे तोतेधोमाहाथीकहेवाय तेस्थापनाजाणवी एस्थापनानिक्षेपो नामनिक्षेपेंसहितहोय जेमस्थापनासिद्धजिनप्रतिमाप्रमुख तेसद्रजावस्थापनापणहोय अनेअसद्रजावस्थापनापण होय अकृत्रिमजिनप्रतिमाते नंदीश्वर छीपप्रमुखनेविषे अनेजेइहांनीजिनप्रतिमाते कृत्रिम ते सर्वस्थापनाजाणवी जेम चित्रामनीस्त्रीजिहांमांकीहोय तिहांसाधुरहेनही कारणके स्थापनास्त्रीठे तेस्त्रीतुल्यजाणवी तेमजजिनप्रतिमा जिनसमानजाणवी इहां कोइक अज्ञानीजीवकहेठे जे स्थापनामांज्ञानादिगुणनथी तेथी स्थापनानेमानवी पूजवीनही तेने उत्तरकहेठे के स्थापनारूपस्त्रीमां स्त्रीपणानागुणनथी तोपणतेविकारनुं कारणथायठे तेमज जिनप्रतिमापणध्याननुंकारणठे अनेजेएमपुठेके हिंसाथायठे अनेजगवंतेतोदयाने धर्मकह्योठे तेहनेएमकहेवुंजे परदेशीराजाकेसीगुरुने वांदवाने अर्थें बीजेदीवसें महोटा आरुंवरथीआव्यो तेवंदनामांहिंसाथयी पणलाजकारण गणतांत्रोटोनथयो बीजोमद्विनाथजीयेंठमित्रप्रतिबोधवाने पुतलीनोदृष्टांतकह्यो ते हिंसातोघणीथयी पणतेलाजना कारणमांगणीठे एमजावशुद्धहोय तिहांहिंसालागती नथी अथवा कोइकएमकहेठे जे अमेआपणेस्थानकेवेठानमोवुणंकहिसुं अमनेलाजथासेतेखरो पणजगवतीसूत्रमां जगवानने वंदनाने अधिकारें तोतिहांजश्वंदनाकरवानुंफलमहोदुंकहुंठे तथानिक्षेपाने अधिकारें एम कहुंजे जावनिक्षेपोएकलोथाय नही पण नामस्थापना तथाद्रव्य एत्रण मिदयाजावनिक्षेपोथाय माटेस्थापनाअवश्यमानवी. हवेजेस्थापनानमाने तेनेकहियें जे चित्रामनीमूर्तिनेहिंसानापरिणामथीफामे तेहनेहिंसालागेठे तेमज जिनवरनाधाने जिनप्रतिमा पूजतांलाजथायठे एमयुक्ति करतां तथाआगमनीसाखेपणजिनप्रतिमानेजिनसमानमाने तेआराधक अनेजेजिनप्रतिमानेनमाने तेणेस्थापनानिक्षेपोउथाप्यो अने स्थापनाउथापीतो द्रव्यतथाजावनिक्षेपो थापनाविनाथायनही माटेद्रव्यतथाजावपण

ઉથાપ્યો એમ ત્રણનિક્ષેપાઉથાપ્યા તેવારેંસિદ્ધાંતઉથાપ્યાજ માટેજેજિનપ્રતિમાનેનહી માને તેવિરાધક જાણવો તેસ્થાપના ઇતર અને યાવત્કથિક એવેનેદેં.

૩ દ્રવ્યનિક્ષેપોકહેં. જેનોનામપણહોયતથા આકારથાપનાગુણપણહોય અને લક્ષ-
ણહોય પણઆત્મોપયોગનમિલે તેદ્રવ્યનિક્ષેપોજાણવો એટલેઅજ્ઞાનીજીવ તેજીવસ્વરૂપ-
નાઉપયોગવિનાદ્રવ્યજીવે અણુવજગોદંબં ઇતિઅનુયોગદ્વારવચનાત્ વક્તીકહુંતે જેસિ-
દ્ધાંતવાંચતાંપુઠતાં પદઅક્ષરમાત્રાશુદ્ધઅર્થકરેં અનેગુરુમુખેસદ્દેહેં તેપણશુદ્ધનિશ્ચે-
પોતાનીસત્તાઉલ્લખ્યાવિના સર્વદ્રવ્યનિક્ષેપામાંં જેજાવવિનાદ્રવ્યપણેં તે પુણ્યબંધનુંકાર-
ણેં પણમોક્ષનુંકારણનથી એટલેજેકરણીરૂપ કષ્ટતપસ્યાકરેં અનેજીવઅજીવપદાર્થની
સત્તાઉલ્લખીનથી તેને જગવતીસૂત્રમાં અવતી તથાઅપચ્ચલાણીકહ્યાં તથાજેએકલી
બાહ્યકરણીકરેં અનેપોતેસાધુકહેવાયેં તે મૃષાવાદીં એમ ઉત્તરાધ્યયનસૂત્રમાંંકહુંતે
નમુણીરત્નવાસેણં એવચનેં નાણેણયમુણીહોં ॥ એવચનથી જેજ્ઞાનવાનતેમુનિં અનેજે
અજ્ઞાનીતેમિથ્યાત્વીં તથાકોંક ગણિતાનુયોગના નરકદેવતાનાબોલ અથવા યતિ-
શ્રાવકનો આચારજાણીનેકહેંજે અમેજ્ઞાનીંતેયેં તેપણજ્ઞાનીનથી પણજેદ્રવ્યગુણપર્યાયજાણે
તેને જ્ઞાનીકહિયેં શ્રીઉત્તરાધ્યયને મોક્ષમાર્ગેંકહ્યોં ગાથાએયંપંચવિહ્ણાનાં દવાણયગુ-
ણાય ॥ પક્ષવાણસંવેસિં નાણંનાણીહિંદંસિયં ॥ ૧ ॥ માટે વસ્તુસત્તાજાણ્યાવિનાજ્ઞાની
સમજવુંનહી અનેનવતત્ત્વઉલ્લેખેતેસમકેતિ અનેએહવાજ્ઞાનદર્શનવિના જેકહેંકેઅમેચા-
રિત્રિઆંતેયેં તેપણમૃષાવાદીં કારણકે શ્રીઉત્તરાધ્યયનસૂત્રમધ્યેકહુંતે જે નાણંંસણ
નાણં નાણેણવિનાન હુંતિચરણગુણા ॥ એવચનં તેમાટે આજ કેટલાક જ્ઞાનહીન ક્રિ-
યાનોઆમંબરદેલાંતે તેઠગં તેહનોસંગકરવોનહી એવાહ્યકરણીઅદ્રવ્યજીવનેપણ
આવે માટેએવાહ્ય કરણીજુપર રાચવુંનહી અનેઆત્માનુંસ્વરૂપઉલ્લખ્યાવિના સામાયક
પરિકમણા પચ્ચલાણકરવાંતે સર્વદ્રવ્યનિક્ષેપામાં પુણ્યાશ્રયેં પણસંવરનથી શ્રીજગવ-
તીસૂત્રમધ્યેકહુંં છે આયાલુસામાશ્યં ॥ એઆલાવાથીજાણજો તથાજીવસ્વરૂપજાણ્યા
વિના તપસંયમપુણ્યપ્રકૃતિ તેદેવતાનાજવનુંકારણેં પુવતવેણંપુવસંયમેણંદેવલોએવવ-
જ્ઞંતિનો ચેવણંઆયત્તાજાવવત્તવ્યાએ એઆલાવોજગવતીમાંંકહ્યોં તથાજેક્રિયાલોપી
આચારહીનં અનેજ્ઞાનહીનં માત્રગઢનીલાજેં સિદ્ધાંતજણેવાંંચેં વ્રતપચ્ચલાણકરેં
તેપણદ્રવ્યનિક્ષેપોજાણવો એમ શ્રીઅનુયોગદ્વારમાંંકહુંંતે ઇમેસમણગુણમુક્ક યોગીઠકા-
યનિરણુકંપા ॥ હયાશ્વહુદામા ॥ ગયાશ્વનિરંકુસા ॥ ઘઠામઠાનુપ્પોઠા ॥ પંડું રયાઝ-
રગણાજિણાણં ॥ આણાસઠંદા ॥ વિહરિજણજગ્ગકાલંઆવસ્સગસ્સઝવઠંતિતં ॥ લો-
ગુત્તરિયંદવાવસ્સયં ॥ અર્થ ॥ જેનેઠકાયનીદયાનથી ઘોડાનીપેરેંંન્મદં હાથીનીપેરેંંનિ-
રંકુશં પોતાનાશરીરનેધોવતા મસલતા ઝજલેકપમેશિણગારકરી ગઢનામમૃત્વજા-

વૈમાત્રતાં સ્વેચ્છાચારી વીતરાગનીઆજ્ઞાજાંજતા જેતપક્રિયાકરેહે તેપણ દ્રવ્યનિક્ષેપા-
માંહે અથવાજ્યોતિષવૈદ્યકકરેહે અનેપોતાને આચાર્ય ઉપાધ્યાયકહેવરાવીને લોકપાસેમ-
હિમાકરેહે તેપત્રીવંધલોટારૂપેયાજેવાહે ઘણાજવજનમસે માટેઅવંદનિકહે એસાજુત્ત-
રાધ્યયનમધ્યે અનાથીમુનિના અધ્યયનથકીજાણવી અનેસૂત્રનાઅર્થગુરુમુખેસિખ્યાવિ-
ના તથાનયપ્રમાણજાણ્યાવિના નિશ્ચેઆત્માનુંસ્વરૂપ ઝલ્લખ્યાવિના નિર્યુક્તિવિનાઉપદે-
શઆપેહે તેપોતેતોસંસારમાંબુઝ્યાહે પણજે તેમનીપાસેવેસેહે તેમનેપણ સંસારમાંબુઝાવેહે
એમપ્રશ્નવ્યાકરણસૂત્ર તથા અનુયોગદ્વારસૂત્રમાંકહ્યુંહે અજ્ઞાતચેવસોલસમંશ્ત્યાદિ અ-
નેજગવતીસૂત્રમાંપણકહ્યુંહે સુતજોલ્લપદમો બીડનિર્યુક્તિમિસડજણિડ ॥ ઇત્તોતર્ક્યણ-
ઝંગો નાણુનાડજિણવરેહિં ॥ અનેકેટલાકએમકહેહેજે અમેસૂત્રજપરઅર્થકરિયેઠેયેં તો
નિર્યુક્તિ તથાટીકાપ્રમુખનું શુંકામહે તેપણમૃષાવાદહે કેમકેશ્રીપ્રશ્નવ્યાકરણમાં વય-
ણતિયંલિંગતિયં શ્ત્યાદિકજાણ્યાવિના અનેનયનિક્ષેપ જાણ્યાવિના જેઉપદેશઆપે તેમૃ-
ષાવાદહે એમઅનેકસૂત્રમાં કહ્યુંહે માટેવહુશ્રુતપાસેઉપદેશસાંજલવો શ્રીઉત્તરાધ્યયનમધ્યે
વહુશ્રુતને મેરુનીતથાસમુદ્રની અને કલ્પવૃક્ષાદિસોલઉપમાદીધીહેએદ્રવ્યનિક્ષેપોકહ્યો.

૪ જાવનિક્ષેપોકહેહે. જે નામ સ્થાપના અને દ્રવ્ય એત્રણનિક્ષેપાતે એકજાવનિક્ષેપા વિ-
નાઅશુદ્ધહે જે નામતથાઆકાર લક્ષણ ગુણસહિત વસ્તુ તેજાવનિક્ષેપોજાણવો ડવડ-
ગોજાવશ્તિવચનાત્ એટલે પૂજા દાન શીલ તપ ક્રિયા જ્ઞાન એસર્વ જાવનિક્ષેપેસહિ-
તલાજનુંકારણહે ઇહાંકોશ્કહેશેજે મનનાપરિણામદૃઢકરીનેજેકરિયેં તેનેજાવકહિયેં
એમકહેહે તેજૂઠાહે એતોસુખનીવાંઠાયેં મિથ્યાત્વીપણઘણાકરેહે તેગણબુંનહી ઇહાંસૂત્રની
સાચે વીતરાગની આજ્ઞાદેયઉપાદેયનીપરીક્ષાકરી અજીવતત્ત્વ તથા આશ્રવતત્ત્વ અને
બંધતત્ત્વ જપર દેયકેળ ત્યાગજાવ અને જીવનાસ્વગુણજે સંવરનિર્જારા તથામોહતત્ત્વજ-
પરેંઉપાદેય પરિણામતેજાવકહિયેં એટલે રૂપીગુણતેદ્રવ્યનિક્ષેપહે અનેઅરૂપીગુણતે જા-
વનિક્ષેપહે એટલે મનવચનકાયા લેશ્યાદિકસર્વદ્રવ્યનિક્ષેપામાંહે અનેજ્ઞાનદર્શનચારિ-
ત્રવીર્યધ્યાનપ્રમુખસર્વગુણ જાવનિક્ષેપામાંહે એજાવનિક્ષેપો તે નામસ્થાપનાતથાદ્રવ્ય
સહિતહોય એટલેચારનિક્ષેપાકહ્યા.

હવેચારનિક્ષેપાપદાર્થજપરલગામીદેખાકેહે નામજીવતેચેતના અથવા માંચાને એક-
ાણને જીવકહીબોલાવેહે તેનામનિક્ષેપેજીવમૂર્તિપ્રમુખથાપિયેં તેસ્થાપનાજીવ એકેંડ્રી-
પિંચેંડ્રીપર્યંત સર્વજીવહે પણઉપયોગમિલેનહીતેદ્રવ્યજીવ અનેમૂર્તિમાંજીવસ્વરૂપઝલ-
લોસેમિલ્લિતપયોગમાંહે તેજાવજીવએમધર્માસ્તિકાયાદિકદ્રવ્યમાંપણ જાણવું નામ-
થીધર્માસ્તિકાચકહીબોલાવવો તેનામધર્માસ્તિકાય ધર્માસ્તિકાયએહવાઅક્ષરલલ્લવા
અથવાદૃષ્ટાંતકારણેકાંશ્કવસ્તુથાપવી તે સ્થાપનાધર્માસ્તિકાય તથા ધર્માસ્તિકાય જે

असंख्यातप्रदेशी धर्मद्रव्ये तेद्रव्यधर्मास्तिकाय एधर्मास्तिकायनेजेवारें चक्षणसहाय-
गुणनी अपेक्षासहितजलखियें तेजावधर्मास्तिकाय.

हवे कोशकनोसाधुएहवोनामठे तेनामसाधु अनेस्थापनाकरियेंतेस्थापनासाधु तथा
जे पंचमहाव्रतपाले क्रियाअनुष्ठानकरे सुजतोआहारलीये पणज्ञानध्याननोजेवो उपयो-
गजोश्ये तेवोउपयोगनहोय तेद्रव्यसाधु जेजावसंवरमोक्षनोसाधकथइ जाव साधुनी
करणीकरे तेजावनिक्षेपेसाधुकहियें.

कोशकनोअरिहंतनामठे तेनामअरिहंत अनेअरिहंतनीप्रतिमाते थापनाअरिहंत
जेटलासुधीठग्नस्थअवस्थाते द्रव्यअरिहंत अनेकेवलज्ञानपाम्यापठे लोकालोकनो
जावजाणेदेखे तेजावअरिहंत एमसिद्धमांपणकहेवो.

कोशजीवनोज्ञानएहवोनाम अथवाजावेंअजीवनोनाम तेनामज्ञान तथाजेज्ञानपु-
स्तकमांलख्युंते तेस्थापनाज्ञान जेउपयोगविनासिद्धांतनोजणवो अथवाअन्यमतिना सर्व
शास्त्रजणवा तथाइशरीरादिकतेसर्वद्रव्यज्ञान जेनवतत्वनुंजाणवुं तेजावज्ञान.

तथाकोशकनुंतपएहवुंनाम ते नामतप तथापुस्तकमां तपनीविधीनुंलखन ते थाप-
नातप अने पुण्यरूपमासखमणादिककरवोतेद्रव्यतप जेपरवस्तुऊपरत्यागनोपरिणामते
जावतप एमसंवरादिकसर्वमांचारचारनिक्षेपाजाणवा तथाश्रीअनुयोगद्वारमध्येकह्युंते
यतः जठयजंजाणिज्जा निस्केवंनिस्किवेनिरवसेसं ॥ जठवीयनजाणिज्जा चोकयंनिस्क
वेतठ ॥ १ ॥ एचारनिक्षेपाकह्या एटलेशब्दनयकह्यो.

हवे ठठोसमजिरूढनयकहेठे जेवस्तुनाकेटलाकगुणप्रगट्याठे अनेकेटलाकगुण प्रग-
ट्यानथी पणअवश्यप्रगटशे एहवीवस्तुनेवस्तुकहे तेवस्तुनानामांतरएककरीजाणे जेम
जीव चेतन तथाआत्मा एहनोएकअर्थकहे ते समजिरूढनयकहियें एनयएकअंशउ-
ठीवस्तुनेपूरेपूरीवस्तुकहे जेमतेरमागुणठाणेकेवलीहोय तेहनेसिद्धकहे ए नयनाजेद
विलकुलनथी एसमजिरूढनयकह्यो.

हवेएवंचूतनयकहेठे जेवस्तुपोतानेगुणेंसंपूर्णठे अनेपोतानीक्रियाकरेठे तेने ते वस्तु
कहीवोलावे जेममोक्षस्थानकें जेजीवपहोतो तेने सिद्धकहे जेमपाणीथीजरेवो स्त्रीना
माथाऊपरआवतो जलधरणक्रियाकरतो तेने घमोकहेएएवंचूतनयकह्यो.

हवेसातनयनादृष्टांत श्रीअनुयोगद्वारसूत्रथी लखियेंठैयें. जेमकोशकपुरुषेकोशकवी-
जापुरुषनेपुढ्युं जेतमेकिहांवसोठो तेवारेंतेपुरुषेकह्युं हुंलोकमांवसुंहुं तेवारेंअशुद्ध नैग-
मवालेपुढ्युं जेलोकनात्रणजेदठे १ अधोलोक २ त्रिगोलोक ३ ऊर्ध्वलोक तेमांतुं किहां
रहेठे तेवारेंशुद्धनैगमेंकह्युंजे त्रिगोलोकमांरहुंहुं वलीपुढ्युंजे त्रिगोलोकमांअसंख्याता
द्वीपसमुद्रठे तेमांतुकयाद्वीपमांरहेठे तेवारें विशुद्धनैगमेंकह्युंजे जंबुद्वीपमांरहुंहुं तेजं-

बुद्धीपमांखेत्रघणां तेमांतुंकयाखेत्रमांरहेते तेवारें अतिशुद्धनैगमबोळ्यो जे चरतक्षेत्र-
मांरहुंतुं तेचरतखेत्रनाखंरुते तेमांहेलाकयाखंरुमांरहेते तेवारेंकहुंजेमध्यखंरुमांरहुंतुं
एमक्रमेपूठतां ठेव्हेकहुंजेआपणादेशमांरहुंतुं तेवारेंफरीपुठ्युंजे देशमांतोनगरग्रामघणा
ठे तोतुंकिहांरहेते तेवारेंकहुंजे हुंश्रमुकगाममांरहुंतुं तेगाममांवलीश्रमुकपानो तथा
श्रमुकघरवंताव्युं तिहांसुधीनैगमनयजाणवो.

अनेसंग्रहनयवालोबोळ्योजे मारापोतानाशरीरमां वसुंतुं तथाव्यवहारनयवालो
बोळ्योजे संथारेवेठोतुंतेटलाजबिठानामांरहुंतुं अनेरुजुसूत्रनयवालेकहुंजे माराआ-
त्माना असंख्याताप्रदेशमांरहुंतुं वलीशब्दनयकहेजे माराखजावमांरहुंतुं तेमजसम-
जिरूढनयकहेजे हुंमारागुणमां रहुंतुं अने एवंचूतनयवादीकहेजे ज्ञानदर्शन गुणमां
वसुंतुं एदृष्टांतकह्यो तेमसर्ववस्तुमांकहेवुं.

तथाकोशके प्रदेशमात्रखेत्रश्रंगीकारकरी पुठ्युंजे एप्रदेशकयाद्रव्यनोते तेवारेंनैगम
नयबोळ्योजेएद्रव्यनोप्रदेशते केमके एकआकाशप्रदेशमध्येद्रव्यजेलाते तेवारेंसंग्रह-
नयबोळ्यो जे कालद्रव्यतोश्रप्रदेशीते तेमाटे सर्वलोकमां एकसमयसरिखोते पण ते
एक आकाशद्रव्यनाप्रदेशमां जूदोनथी माटे कालविनापांचद्रव्यनो प्रदेशते तेवारेंव्य-
वहारनयबोळ्यो जेद्रव्यमुख्यदेखायते तेहनोप्रदेशते तेवारेंरुजुसूत्रनय बोळ्यो जे
द्रव्यनोउपयोगदेशपुठियें तेद्रव्यनोप्रदेशते जोधर्मास्तिकायनोउपयोगदेश पुठियें तो
धर्मास्तिकायनोप्रदेशते जोश्रधर्मास्तिकायनोउपयोगदेशपुठियें तोश्रधर्मास्तिकायनो
प्रदेशते तेवारेंशब्दनयबोळ्यो जे द्रव्यनोनामलक्षपुठियें तेद्रव्यनोप्रदेशते हवे सम-
जिरूढनयबोळ्योजे एकआकाशप्रदेशमध्येधर्मास्तिकायनोएकप्रदेशते श्रधर्मास्तिकाय-
नोएकप्रदेशते अनेजीवनाश्रनंताप्रदेशते पुज्जलनापणश्रनंताप्रदेशते तेवारेंएवंचूतनय
बोळ्यो के प्रदेशनेजेद्रव्यनी क्रियागुणपर्यायश्रंगीकारकरी देखियें तेसमयते प्रदेश ते
द्रव्यनोगणियें एप्रदेशमांसातनयकह्या.

हवेजीवमां सातनयकहेते प्रथमनैगमनयनी मते जेगुणपर्यायवंत शरीरसहित ते
जीव एटलेशरीरमांजेबीजा पुज्जल तथाधर्मास्तिकायादिकद्रव्यते तेसर्वजीवमांजगण्या
तेवारेंसंग्रहनयबोळ्यो जेअसंख्यातप्रदेशी तेजीव एटलेएकआकाशना प्रदेशटल्या बी-
जासर्वद्रव्यएमांगणाणा तेवारेंव्यवहारनयबोळ्यो जेविषयलेयी कामवातसंजारे तेजीव
इहांधर्मास्ति श्रधर्मास्तिकाय आकाश तथाबीजापुज्जलसर्वटल्या पणपांचेइंद्री तथा मन
अनेलेश्याएपुज्जलते तेजीवमांगणाणा कारणके विषयादिकतोइंद्रियोलेते तेजीवश्रीन्या-
रातेपणइहांव्यवहारनयमते जीवजेलालीधाते तेवारें रुजुसूत्रनयबोळ्यो जेउपयोगवंत
तेजीव इहांइंद्रियादिकसर्वटल्या पणअज्ञान तथा ज्ञाननाजेदटल्यानही हवेशब्दन-

यबोदयो जे नामजीव स्थापनाजीव द्रव्यजीव जावजीव इहांजीवमां गुणनिर्गुणनोत्रेद पड्योनही तेवारें समजिरूढनयबोदयो जे ज्ञानादिगुणवंततेजीव तेवारें मतिज्ञानश्रुत-ज्ञान इत्यादिकसाधकश्रवस्थानागुण तेसर्वजीवस्वरूपमां आव्या हवेएवंचूतनयबोदयो जे अनंतज्ञान अनंतदर्शन अनंतचारित्र शुरुसत्तावंत तेजीवएनयेजेसिद्धश्रवस्थामां गुणहता तेजग्रह्या एसातनयेजीवद्रव्यकह्यो.

हवेसातनयेंधर्मकहेठे नैगमनयबोदयो जे सर्वधर्मठे केमकेसर्वप्राणीधर्मनेचाहेठे एन-यश्रंशरूपधर्मने धर्मएहवुंनामकहे हवेसंग्रहनयबोदयो जे वनेरायेंआदस्यो तेधर्म ए-णेश्रनाचारढोड्यो पणकुलाचारनेधर्मकह्यो व्यवहारनयबोदयो जे सुखनुंकारणतेधर्म एणे पुण्यकरणीनेधर्मकरीमान्यो रुजुसूत्रनयमते जेउपयोगसहित वैरागरूपपरिणामते धर्मक-हियें एनयमां यथाप्रवृत्तिकरणनापरिणामप्रमुखसर्वधर्ममांगण्या तेमिथ्यात्वीनेपणहोय हवेशब्दनयबोदयो जे धर्मनुंमूलसमकितठे माटेसमकिततेजधर्म तेवारेंसमजिरूढनय बोदयो जे जीव अजीव नवतत्व तथाढद्रव्यनेउलखीने जीवसत्ताध्यावे अजीवनोत्याग करे एहवोज्ञानदर्शन चारित्रनोशुरुनिश्चय परिणामतेधर्म एनये साधकसिद्धनापरि-णामतेधर्मपणेढीधा एवंचूतनयबोदयो जे शुक्लध्यान रूपातीतनापरिणाम कपकश्रे-णीकर्मद्वयना कारणतेधर्म जेजीवनोमूलस्वजाव तेवस्तुधर्म जेमोक्षरूपकार्यनेकरे तेधर्म एसातेनयें धर्म कह्यो.

हवे सातनयें सिद्धपणोकहेठे नैगमनयनीमतेसर्वजीवसिद्धठे केमके सर्वजीवना आ-ठरुचकप्रदेश सिद्धसमाननिर्मलठे माटे संग्रहनयकहेजे सर्वजीवनीसत्ता सिद्धसमानठे एणेपर्यायार्थिकनयेंकरी कर्मसहितश्रवस्थातेटाढीने द्रव्यार्थिकनयेंकरी श्रवस्थाअंगी-कारकरी तेवारेंव्यवहारनयबोदयो जे विद्या लब्धिप्रमुखगुणेकरी सिद्धथयोतेसिद्ध एन-येबाह्यतपप्रमुख अंगीकारकस्या हवेरुजुसूत्रनयबोदयो केजेणे पोतानाआत्मानिसिद्ध-पणानी सत्ताउलखी अने ध्याननोउपयोगपणतेजवर्तेठे तेसमयें तेजीवसिद्धजाणवो एनयेसमकेतिजीवसिद्धसमानठे एमकह्युं हवेशब्दनयबोदयो जेशुरुशुक्लध्यान परिणाम नामादिकनिक्षेपेंतेसिद्ध तेवारेंसमजिरूढनयबोदयो जे केवलज्ञान केवलदर्शन यथा-रूपातचारित्र एगुणसहित तेसिद्धजाणवा एनयें तेरमाचउदमागुणठाणाना केवढीने सिद्धकह्याअनेएवंचूतनयकहेठेकेजेना सकलकर्मद्वयथया लोकनेअंतैविराजमान अष्ट-गुण संपन्नतेसिद्धजाणवा एरीतेसिद्धपदेंसातनयकह्या एमसातनयमिद्वयासमकेतिठे अनेजे एकनयनेग्रहणकरेतेमिथ्यात्वीठे एसातेनयसिद्धतेवचनप्रमाणठे अने एसात नयमां कोऽपणनयने उथापेतेनुंवचनश्रप्रमाणठे.

हवेप्रमाणनोविचारकहेठे प्रमाणनावेजेदठे एकप्रत्यक्षप्रमाण बीजुंपरोक्षप्रमाण

तेमां जेजीवपोतानाउपयोगथीद्रव्यनेजाणे तेप्रत्यक्षप्रमाणकहियें जेमकेवली ठद्रव्य प्रत्यक्षप्रमाणेजाणे तथादेखे तेमाटेकेवलज्ञानतेसर्वथीप्रत्यक्षज्ञानठे अनेमनपर्यवज्ञान तेमनोवर्गणाप्रत्यक्षजाणे तथाअवधिज्ञानतेपुज्जलद्रव्यनेप्रत्यक्षजाणे माटे एवेज्ञानदेश-प्रत्यक्षठे वीजुंठन्नस्थज्ञानतेसर्वपरोक्षप्रमाणठे.

हवे परोक्षप्रमाणकहेठे मतिज्ञाननो अनेश्रुतज्ञाननो उपयोगपरोक्षप्रमाणठे केमके जेशास्त्रनावलथीजाणे तेपरोक्षप्रमाणकहियें तेपरोक्षप्रमाणनात्रणजेदठे १ अनुमानप्रमाण २ आगमप्रमाण ३ उपमानप्रमाण तेमां अनुमान एटले कोइक सहिनाणदेखीने जेज्ञानथाय जेम धुमानोदेखीने अग्निनुंअनुमानथाय अनेआगमएटले शास्त्रनीसाख-थीजेवातजाणियें जेम देवलोकतथानरक निगोदविगेरेनोविचारआगमथी जाणियेंतै-यें तेआगमप्रमाण अने कोइकवस्तुनोदृष्टांतआपीने वस्तुनेजंलखाववी तेउपमानप्रमा-णजाणवो एप्रमाणकह्या हवेसत्प्रसत्पक्षथीसत्तजंगीकहेठे.

१ स्यात्के० अनेकांतपणे सर्वश्रपेक्षावेइ जीवद्रव्यमां आपणोद्रव्य आपणोखेत्र आपणोकाल आपणोजाव एमआपणेगुणपर्यायेंजीवठे तेमसर्वद्रव्यआपणेगुणपर्यायेंठे तेस्यात्अस्तिनामापहेलोजांगो थयो.

२ जेजीवमां बीजापांचद्रव्यना१ द्रव्य २ खेत्र ३ काल ४ जाव तेपरद्रव्यनागुणपर्याय जी-वमांथी एटलेपरद्रव्यनागुणनोनास्तिपणोसर्वद्रव्यमांठे एस्यात्नास्तिबीजोजांगोथयो.

३ द्रव्य स्वगुणेश्चस्ति अनेपरगुणेनास्ति एवेजांगाएकसमयेद्रव्यमांठे जेम जेसमये शुद्धस्वगुणनीअस्तिठे तेजसमयें परगुणनीनास्तिपणठे माटेअस्तिनास्ति एवेहुजांगाजे-लाठे तेस्यात्अस्तिनास्तित्रीजोजांगो थयो.

४ अस्ति अनेनास्ति एवेहुजांगा एकसमयमांठे तो वचनेकरीअस्तिएटलोबोलतां असंख्यातासमयलागे तेथीनास्तिजांगो तेजवखतेकहेवाणोनही अने जोनास्तिजांगो कह्यो तोअस्तिपणोनाव्यो माटेएकजअस्तिकहेतांथकां नास्तिपणोतेजसमयेद्रव्यमांठे तेनहीकहेवाणो माटेमृषावादलागे तेमजनास्तिकहेतां अस्तिनोमृषावादलागे माटेवच-नेअगोचरठे एकसमयमांवेहुवचनबोल्याजायनही केमकेएकअक्षरबोलतां असंख्याता समयलागेठे माटे वचनथीअगोचरठे तेस्यात्अवक्तव्य एचोथोजांगोकह्यो.

५ तेअवक्तव्यपणो वस्तुमांअस्तिधर्मनोपणठे माटेस्यात्अस्तिअवक्तव्यपांचमोजंगोकह्यो.

६ तेमजनास्तिधर्मनोपणअवक्तव्यपणोवस्तुमध्येठे माटेस्यात्नास्तिअवक्तव्यठ-ठोजंगोजाणवो.

७ तेअस्तिपणोतथानास्तिपणोवेहुधर्मएकसमयेवस्तुमध्येठे पण वचनथीअवक्तव्यठे माटेस्यात्अस्तिनास्तिगुणपत्अवक्तव्य एसातमोजंगोकह्यो.

हवे एसातजंगा नित्य तथाअनित्यपणामांलग्नाकेठे १ स्यात्नित्यं २ स्यात्अनित्यं ३ स्यात्नित्यानित्यं ४ स्यात् अवक्तव्यं ५ स्यात् नित्यअवक्तव्यं ६ स्यात्अनित्यअवक्तव्यं ७ स्यात्नित्यानित्ययुगपत्अवक्तव्यं एमज एकअनेकनासातजंगाकहेवा तथा गुणपर्यायमां पणकहेवा केमकेसिद्धमध्येनयनथी तोपणसप्तजंगीतोसिद्धमांठे.

हवेसत्ताउलखाववानेत्रिजंगीयोकहेठे १ मिथ्यात्वदशा तेवाधकदशा २ समकेत गुणठाणाथीमांकीने अयोगीकेवली गुणठाणासुधीसाधक दशाजाणवी ३ सर्वकर्मथी रहिततेसिद्धदशा १ ज्ञाननोजाणपणोतेजीवनोगुण २ तेनोज्ञातातेजीव ३ ज्ञेयतेसर्वद्रव्य १ ध्यानतेजीवनास्वरूपनो २ तेध्याननोध्याताजीव ३ ध्येयआत्मानोस्वरूप १ कर्त्तातेजीव २ कर्मतेएकमोक्षबीजोबंध ३ क्रियातेएकसंवरबीजीआश्रव १ कर्मतेचेतनानेकर्मबंधनापरिणाम २ कर्मनुंफलतेचेतनानेजे कर्मउदयनापरिणाम ३ ज्ञानचेतनातेजीवनोस्वगुण तेआत्मानात्रणजेदठे १ अज्ञानीजीव शरीरादिकपरवस्तुनेआत्मबुद्धीये करीमाने तेपहेलोबहिरात्मा २ जेदेहसहितजीवठे तेपणनिश्चैसत्तागुणसिद्धसमानठे एटलेपोतानाजीवने सिद्धसमानकरीध्यावे तेबीजोअंतरआत्माजाणवो ३ कर्मखपावीकेवलज्ञानपाम्याते अरिहंत तथासिद्ध सर्वपरमात्माजाणवा एत्रिजंगीनोविचारकह्यो एटले आठपद्दनोविचारकह्यो.

हवेएकद्रव्यमध्ये ठसामान्यगुणठेतेकहेठे पहेलोअस्तित्वते जेठद्रव्यआपणागुणपर्यायप्रदेशेकरीअस्तिठे तेमां धर्म अधर्म आकाश अने जीव एचारद्रव्यनो असंख्याता प्रदेशमिदया खंधथायठे अनेपुज्जलमांखंधथवानीशक्तिठे माटेएपांचद्रव्यअस्तिकायठे अनेठठोकालद्रव्यनोसमय कोइकोइथीमिलतोनथी केमके एकसमयविणस्यापठे बीजो समयआवेठे माटेकालअस्तिकायनथी एद्रव्यमांअस्तित्वपणोकह्यो.

२ वस्तुत्वके० वस्तुपणो कहेठे तेद्रव्यठएएकठाएकखेत्रमध्येरह्याठे एकआकाशप्रदेशमांधर्मास्तिकायनोएकप्रदेशरह्योठे तथाअधर्मास्तिकायनोपण एकप्रदेशरह्योठे अने जीवअनंताना अनंतप्रदेशरह्याठे पुज्जलपरमाणुअनंतारह्याठे तेसर्वपोतानीसत्तालीधाथकारह्याठे पणकोइद्रव्यकोइद्रव्यसाथेमिलीजातोनथी तेवस्तुपणो.

३ द्रव्यत्वके० द्रव्यपणोते सर्वद्रव्यपोतपोतानीक्रियाकरे एटलेधर्मास्तिकायमांचलणगुणते सर्वप्रदेशमध्येठे सदाकालेंपुज्जल तथाजीवने चलाववारूपक्रियाकरेठे इहांकोइ पुठेजे लोकांतसिद्धखेत्रमांधर्मास्तिकायठे तेसिद्धनाजीवने चलाववापणोकरतीनथी ते केम? तेनेउत्तरकहेठेजेसिद्धनाजीवअक्रियठे माटेचालतानथी पणतेखेत्रमांजेसूक्ष्मनिगोदनाजीव तथापुज्जलठे तेहनेधर्मास्तिकायचलावेठे माटेपोतानीक्रियाकरेठे तेमजअधर्मास्तिकायजीवतथापुज्जलने स्थिरराखवानीक्रियाकरेठे तथाआकाशद्रव्य ते सर्वद्रव्य-

नेअवगाहनारूपकार्यकरेठे इहांकोइपुठेजे अलोकाकाशमांतो वीजुंकोइद्रव्यनथी तो अलोकाकाश कयाद्रव्यनेअवगाहदानआपेठे तेनेउत्तरकहेठे जेअलोकाकाशमां अवगाहकरवानीशक्तितो लोकाकाश जेवी ज ठे परंतु तिहां अवगाहनो दान देनार द्रव्य कोइनथी माटे अवगाहदानकरतोनथी अनेपुज्जलद्रव्यमिलवाविखरवारूपक्रियाकरेठे तथा कालद्रव्यवर्तनारूपक्रियाकरेठे अनेजीवद्रव्यज्ञानलक्षणउपयोगरूपक्रियाकरेठे एमसर्वद्रव्यपोतानेपरिणामीखसत्तानीक्रियाकरेठे एद्रव्यत्वपणोकह्यो.

४ प्रमेयत्वंके० प्रमेयपणो जे ठद्रव्यमांप्रमेयपणोठे तेनोप्रमाण केवलीपोतानाज्ञानथीकरेठे जेधर्मास्तिकायतथाअधर्मास्तिकाय अने आकाशास्तिकाय एकेकद्रव्यठे अने जीवद्रव्यअनंताठे तेहनीगणतिकहेठे संझीमनुष्यसंख्याताठे असंझीमनुष्य असंख्याताठे नारकीअसंख्याताठे देवताअसंख्याताठे तिर्यचपंचेंद्रीअसंख्याताठे वैंद्रीअसंख्याताठे तैंद्रीअसंख्याताठे चौरेंद्रीअसंख्याताठे तेथकीपृथ्वीकायअसंख्याता अपकायअसंख्याता तेजकायअसंख्याता वायुकायअसंख्याता प्रत्येकवनस्पतिजीवअसंख्याता तेथकीसिद्धना जीवअनंता तेथकीवादरनिगोदनाजीवअनंतगुणा एटलेवादरनिगोदतेकंदमूल आडु सूरण प्रमुख एहने सुइने अग्रजागें अनंताजीवठे तेसिद्धना जीवथी अनंतगुणाठे अनेसूक्ष्मनिगोद सर्वथीअनंतगुणाठे तेसूक्ष्मनिगोदनोविचार कहेठे जेटला लोकाकाशना प्रदेशठे तेटला गोलाठे तेएकेक गोलांमां असंख्यातानिगोदठे निगोद शब्दनो अर्थएठे जे अनंताजीवनो पिंरुजूतएकशरीर तेहने निगोदकहियें तेएकेकी निगोदमध्ये अनंताजीवठे तेअतीतकालना सर्वसमय तथाअनागतकालनासर्वसमय अनेवर्त्तमानकालनोएकसमयतेनेजेलाकरी अनंतगुणाकरियें एटला एकनिगोदमांजीवठे एटले अनंताजीवठे एसंसारीजीवएकेकानाअसंख्याताप्रदेशठे अने एकेकाप्रदेशे अनंतिकर्मवर्गणावागीठे ते एकेकवर्गणामध्येअनंतापुज्जलपरमाणुठे एमअनंतापरमाणु जीवसाथेलाग्याठे तेथकीअनंतगुणापुज्जलपरमाणुजीवथीरहितहुटाठे गाथा ॥ गोलाय-असंखिज्जाअसंखनिगोयउं हवइगोलो ॥ इक्किमिनिगोए अनंतजीवामुणैयवा ॥ १ ॥ अर्थ ॥ लोकमांहेअसंख्यातागोलाठे एकेकागोलामध्येअसंख्यातिनिगोदठे एकेकनिगोदमांअनंताजीवठे गाथा ॥ सत्तरंससमहिआ । किरइगाणुपाणमिहुंतिखुडुजवा ॥ सग-तिससयतिहुत्तर । पाणुंपुणईगमुहुत्तंमि ॥ १ ॥ अर्थ ॥ निगोदियाजीवतेमनुष्यनाएक उसासमां सत्तरजवजाजेराकरेठे अनेसरुत्रीससोतिहुंतैर आसोव्वासएकमुहूर्त्तमांथाय गाथा पणसठिसहस्सपणसय ॥ ठत्तिसाइगमुहुत्तखुडुजवा ॥ आवलियाणंदोसय ॥ ठप्पन्नाएगखुडुजवे ॥ १ ॥ अर्थ निगोदनाजीवएकमुहूर्त्तमां ६५५३६ जवकरे अनेनिगोदनोएकजव १५६ आवलीनोठे कुट्टकजवनोएप्रमाणठे ॥ गाथा ॥ अठ्ठिअनंताजी-

वा जेहिंनपत्तोतसाइपरिणामो ॥ उवज्जंतिचयंतिय पुणोवित्तेवतत्तेव ॥ १ ॥ अर्थ ॥
 निगोदमांश्रनंताजीवएहवाठे जेजीवत्रसपणोपहेलाकिवारेपाम्यानशीअनंतोकालपूर्वेग-
 यो अनेअनंतोकालजाशे पणतेजीववारंवारतिहांजउपजेठे अने तिहांजचवेठे एमएक
 निगोदमांश्रनंताजीवठे तेनिगोदनावेजेदठे एकव्यवहारराशीनिगोद अनेबीजो अव्य-
 वहारराशीनिगोद तेमांजेबादरएकेंझीपणो जावेंत्रसपणोपामिनेपाठानिगोदमांजाइ
 पड्याठे तेनिगोदियाजीवने व्यवहारराशीयाकहियें अनेजेजीवकोइपणकाळेनिगोदमां-
 श्रीनिकल्यानशी तेजीवअव्यवहाररासीयाकहियें अनेइहांमनुष्यपणाथीजेटलाजीवक-
 र्मखपावीने एकसमयमांमोक्षजायठे तेटलाजीवतेजसमये अव्यवहारराशी सूक्ष्मनिगोद-
 मांश्रीनिकलीनेउचांआवेठे जोदशजीवमोक्षजायतो दशजीवनिकले कोइकवेलाएजव्य-
 जीव उठानिकलेतो तेठेकाणेएकवेअजव्यनिकले पणव्यवहारराशीमांजीवकोइवधेघटे
 नही एवा निगोदनाअसंख्यातालोकमांहेलागोलाते ठदिशीनाआव्यापुजलने आहा-
 रादिपणेलेठे तेसकलगोलाकहेवाय अने लोकअंतना प्रदेशेजे निगोदनागोलारह्याठे तेने
 त्रणदिशीनाआहारनीफरशनाठे माटेविकलगोलाकहियें एसूक्ष्मनिगोदमां पांच थाव-
 रनासूक्ष्मजीव तेसर्वलोकमांकाजलनीकुंपलीनीपरे जस्याथकाव्यापीरह्याठे अनेसाधा-
 रणपणोते मात्रएकवनस्पतिमांजठे पणचारथावरमांनशी एसूक्ष्मनिगोदमांअनंतुडुःख ठे
 तेनुंउदाहरणकहेठे सातमीनरकनुंआउष्य तेत्रीससागरोपमनुंठे तेत्रीससागरोपमनाजे-
 टलासमयथाय तेटलावखतसातमीनरकमां उत्कृष्टोतेत्रीससागरोपमनेआयुषेकोइकजी-
 वउपजे तेटलानवमांजेटलुंठेदन जेदननुंडुःखथाय तेसर्वएकतुंकरियें तेथीअनंतगु-
 णुंडुःखनिगोदनाजीव एकसमयमांजोगवेठे दृष्टांत जेमकोइकमनुष्यनेसाकात्रणक्रोर
 लोढानीसुइनेअग्निथीतपावीने कोइकदेवतासमकाळेचोजे तेनेजेवेदनाथाय तेथीअनंत
 गुणीवेदनानिगोदमध्येठेअनेजव्यजीवनेनिगोदनुंकारण तेअज्ञानदशाठे माटेतेहनो
 त्यागकरो एनिगोदनोविचारकह्यो एसर्वप्रमेयनोप्रमाताआत्मा पोतानाज्ञानगुणेकरी
 प्रमेयनोप्रमाणकरेएप्रमेयत्वपणोकह्यो.

५ सत्वपणो तेठइव्यएकसमयमांउपजे विणशेठे अनेस्थिरपणठे उत्पादव्यय ध्रुव-
 पणोतेहिजसत्पणो उत्पादव्ययध्रुवयुक्तसत् इतितत्त्वार्थवचनात् तेविस्तारथी कहिदे-
 खाठे जे धर्मास्तिकायनाअसंख्याताप्रदेशठे तिहांएकप्रदेशमां अगुरुलघुअसंख्यातोठे
 अनेबीजाप्रदेशमांअनंतो अगुरुलघुठे त्रीजाप्रदेशमां संख्यातोअगुरुलघुठे एमअसंख्या-
 ताप्रदेशमां अगुरुलघुपर्यायघटतो वधतोरहेठे तेअगुरुलघुपर्यायचलठे तेजेप्रदेशमां असं-
 ख्यातोठे तेप्रदेशमां अनंतोथायठे अने अनंतानेठेकाणे असंख्यातोथायठे एमलोकप्रमा-
 णअसंख्यातप्रदेशमां सरिखोसमकाळें अगुरुलघुपर्यायफिरेठे तेजेप्रदेशमांअसंख्यातो

फिटीने अनंतोत्थायठे तेप्रदेशमांअसंख्यातपणानोविनाशठे अनेअनंतपणानोउपजवोठे अनेअगुरुलघुपणे गुणध्रुवठे एम उपजवो विणसवो अने ध्रुव एत्रणेपरिणामठे.

अधर्मास्तिकायमां पणएत्रणेपरिणाम असंख्यातप्रदेशेंसदासमयसमयमां परिणमी रह्याठे तेमांपण उपजे विणशे अनेथिररहेठे एमआकाशनाअनंताप्रदेशमां पण एक समयेंत्रणपरिणामपरिणमेठे अनेजीवनाअसंख्याताप्रदेशठे तेमध्येपणउपजे विणशे थिररहे तथापुजलपरमाणुमांपणसमयसमयथायठे अने कालनोवर्तमानसमयफिटीनेअतीतकालथायठे तो तेसमयमां वर्तमानपणानोविनाशठे अनेअतीतपणानोउपजवोठे कालपणेध्रुवठे एथुलथकीउत्पादव्ययध्रुवपणोकह्यो अनेवस्तुगते मूलपणे ज्ञेयनेपलटवे ज्ञाननोपणतेजासनपणेपरिणमवोथाय तेपूर्वपर्यायनाजासननोव्यय अनेअजिनवज्ञेयनापर्यायजासननोउत्पाद तथाज्ञानपणानोध्रुव एरीतेसर्वगुणना धर्मनीप्रवृत्तिरूप पर्यायनोउत्पादव्यय श्रीसिद्धजगवंतमांपणथरह्योठे एमजधर्मास्तिकायनाप्रदेशें जेखेत्रगतअसंख्यातापुजलतथाजीवने पहेलेसमय चलणसहायीपणोपरिणमतोहतो अनेवीजे समय अनंतपरमाणु तथाअनंताजीवप्रदेशने चलणसहायीथयो तेवारें असंख्याताचलणसहायनोव्यय अनेअनंताचलणसहायनोउपजवो अनेगुणपणेध्रुव एमधर्मद्रव्यमध्ये उत्पादव्ययथयीरह्योठे तेमजअधर्मादिकद्रव्यनेविषेपणजावुं तथावलीकार्यकारणपणे उत्पादव्यय तथा अगुरुलघुनाचलणनोउत्पादव्यय पंचास्तिकार्यनेविषे कहेवुं तथाकालद्रव्यतेउपचारठे तेनुंस्वरूपसर्वउपचारथीजकहेवुं एरीते सर्वद्रव्यमांसतपणोठे जो अगुरुलघुनोजेद न थाय तोपठेप्रदेशनोमांहोमांहेजेदकहेवोथाय तेमादेअगुरुलघुनोजेद सर्वमांठे अने जेनोउत्पादव्ययरूपसतपणोएकठे तेद्रव्यएकठे तथा जेनोउत्पादव्ययसतपणो जूदो तेद्रव्यपणजूदोठे एटलेसत्के० सत्वपणो कह्यो.

६ अगुरुलघुत्वपणोकहेठे जेद्रव्यनोअगुरुलघुपर्यायठे तेठप्रकारनीहानिवृद्धिकरे तेमांठप्रकारनीवृद्धिठे १ अनंतजागवृद्धि २ असंख्यातजागवृद्धि ३ संख्यातजागवृद्धि ४ संख्यातगुणवृद्धि ५ असंख्यातगुणवृद्धि ६ अनंतगुणवृद्धि हवेठप्रकारनीहानि कहेठे १ अनंतजागहानि २ असंख्यातजागहानि ३ संख्यातजागहानि ४ संख्यातगुणहानि ५ असंख्यातगुणहानि ६ अनंतगुणहानि एरीतेठप्रकारनीवृद्धि तथा ठप्रकारनीहानि तेसर्वद्रव्यमांसदासमयसमयथयीरहीठे वृद्धितेउपजवोअनेहानितेव्ययकहियें एअगुरुलघुपणोकह्यो नहीगुरुतथानहीलघु ते अगुरुलघुस्वजावकहियें एसर्वद्रव्यमध्येठे तेथ्रीजगवतीसूत्रें सबदवा सबगुणा सबपएसा सबपज्जवा सबद्धाअगुरुलहुआए अगुरुलघुस्वजावनेआवरणनथी तथाआत्माध्येजेअगुरुलघुगुण तेआत्मानासर्वप्रदेशेंदायकजावथये.

सर्वगुण सामान्यपणेपरिणमे पणअधिकार्जुनपरिणमेनही तेअगुरुलघुगुणनुंप्रवर्तनजा-
णवुं तेअगुरुलघुगुणने गोत्रकर्म रोकेढे एअगुरुलघुस्वजावतेसर्वद्रव्यमांढे.

हवेगुणनीजावनाकहेढे तिहांजेटलाठएद्रव्यमां सरिखागुणढे तेसामान्यगुणकहियें
अनेजेगुणएकद्रव्यमांढे अनेबीजाद्रव्यमांनथी तेविशेषगुणकहियें जेगुणकोइकद्रव्य-
मांढे अनेकोइकद्रव्यमांनथी तेसाधारणअसाधारणगुणकहियें एमएठद्रव्यमां अनंत-
गुण अनंतपर्याय अनंतस्वजावसदाशाश्रताढे जेमश्रीकेवलीजगवंतेंपरूष्या तेसर्वजेरी-
तेंढे तेरीतेंसहहणापूर्वकयथार्थउपयोगथी श्रुतज्ञानादिकथीयथार्थपणेजाणवासहहवा
एनिश्चेंज्ञानतेमोक्षनुंकारणढे जेजीव ज्ञानपाम्यो तेजीवविरतिकरेढे तेचारित्रकहियें
ज्ञाननुंफल विरतिपणोढे तेमोक्षनुंतत्कालकारणढे.

हवेनिश्चेंचारित्र अनेव्यवहारचारित्रनोविचारकहेढे तेमांप्रथमव्यवहारचारित्रते
जेप्राणातिपातविरमण प्रमुख पंचमहाव्रतरूप तेसर्वविरतिकहियेंअने स्थुलप्राणाति-
पात विरमणव्रतादिकश्रावकना वारव्रत तेदेशविरतिचारित्रजाणवुं एव्यवहारचारित्र
सुखनुंकारणढे एवीकरणीरूपश्रावकनावारव्रत अनेयतिनांपांचमहाव्रत तेअज्ञव्यनेपण
आवेतेथी देवतानीगतिपामे पणसकामनिर्झरानुं कारणनथाय इहांकोइ पुढेके मोक्ष-
नुंकारणनथीतो एटलुंकष्ट शावास्तेकरियें तेने उत्तर जे त्यागबुद्धी निश्चेंज्ञानसहित
चारित्र तेमोक्षनुंकारणढे माटेनिश्चेंचारित्रसहित व्यवहारचारित्रपालवुं तेनिश्चेंचा-
रित्रकहेढे शरीर इंद्रिय विषय कषाय योग एसर्वपरवस्तुजाणीठांरुवा तथाआहार ते
पुजलवस्तुजाणीठांरुवो आत्माअणाहारीढे तेमाटेमुऊने आहारकरवोघटेनही आहा-
रतेपुजलढे आत्माअपुजलीढे तेमाटेत्यागकरवो तद्रूपजेतप तेतप निश्चेंचारित्रमांजाणवुं
चारित्रकहेतांचंचलतारहित थिरतानापरिणाम अनेआत्मस्वरूपनेविषे एकत्वपणेरमण-
तन्मयतास्वरूपविश्रांति तत्वानुभवतेचारित्रकहियें तेचारित्रनावेजेदढे एकदेशविरति बी-
जीसर्वविरति तिहांदेशविरतिके०श्रावकनावारव्रत ते वारव्रतनिश्चेंतथा व्यवहारथीकहेढे.

१ प्राणातिपातविरमणव्रत ते परजीवने आपणाजीवसरिखोजाणी सर्वजीवनी रक्षा
करे तेव्यवहारदयाथयी माटे व्यवहारप्राणातिपात विरमणव्रतजाणवुं अनेजे आप-
णोजीव कर्मवशपड्योडुःखीथायढे तेआपणाजीवनेकर्मबंधनथीमूकाववुं अने आत्म-
गुणरक्षाकरीगुणवृद्धिकरवी तेस्वदया बंधहेतुपरिणतिनिवारी स्वरूपगुणनेप्रगटपणेकर-
वा जेगुणप्रगटथयोतेराखवो एटलेज्ञानेकरी मिथ्यात्वटाळी आपणाजीवनेनिर्मलकरे
तेनिश्चेंथी प्राणातिपात विरमणव्रतकहियें.

२ मृषावादविरमणव्रतकहेढे. जूतुंवचनबिलकुलबोलवुंनही ते व्यवहारमृषावादविर-
मणव्रत अने जे परपुजलादिकवस्तुनेआपणीकहेवी तेमृषावादवचनढे अनेजीवनेअ-

જીવકહે તથાઅજીવનેજીવકહે ઇત્યાદિકઅજ્ઞાનજાવ તે સર્વનિશ્ચેમૃષાવાદઠે અથવા સિદ્ધાંતનાઅર્થ ઓટાકહે એમૃષાવાદજેણેઠાંબ્યોતેનિશ્ચેમૃષાવાદવિરમણવ્રતકહિયેં એટલેવીજાઅદત્તાદાનાદિક વ્રતજોજાંજે તોતેનોમાત્રચારિત્રજંગથાય પણજ્ઞાનદર્શનનોજંગનથાય અનેજેણેનિશ્ચેમૃષાવાદનો જંગકહ્યો તેણે સમકેતતથાજ્ઞાનઅને ચારિત્રણેનોજંગકહ્યો તથાઆગમમાં એમકહ્યુંઠેજે એકસાધુયેંચોથોવ્રતજંગકહ્યો અનેએકસાધુયેં વીજોમૃષાવાદવ્રતજંગકહ્યો તોજેણેચોથોવ્રતજંગકહ્યો તેઆલોવણલેશ્શુરૂથાયપણજે સિદ્ધાંતનાઅર્થનોમૃષાવપદેશઆપે તેઆલોવણલીધે પણશુરૂથાયનહી.

૩ અદત્તાદાનવિરમણવ્રતકહેઠે જેપારકું ધન વસ્તુ તુપાવે ચોરીકરે ઠગવાજીકરી લીધે તેચોરીઠે એટલેપારકીવસ્તુધણીનાદિધાવિનાલેવીનહી એવ્યવહારથી અદત્તાદાન વિરમણવ્રતજાણું અને જેપાંચઈંદ્રિયના ત્રેવીસવિષય આઠકર્મવર્ગણાઇત્યાદિક પરવસ્તુ લેવીનહી તથા તેનીવાંઠાનકરવી તેઆત્માનેઅગ્રાહઠે માટે તેનિશ્ચેથીઅદત્તાદાનવિરમણવ્રતકહિયેં ઇહાંકોઇપુઠેજે વિષયની અનેકર્મનીવાંઠાકોણકરેઠે તેનેઉત્તરજે પુણ્યનેજે-લોલેવાયોગ્યઠે તે જીવકર્મનીવાંઠાકરેઠે જેપુણ્યના ૪૨ જોદઠે તેચારકર્મનીશુભપ્ર-કૃતિઠે એટલેજે વ્યવહાર અદત્તાદાનતોનથીલેતા પણ અંતરંગપુણ્યાદિકનીવાંઠાઠે તેને નિશ્ચેઅદત્તાદાનલાગેઠે.

૪ મૈથુનવિરમણવ્રતકહેઠે. જેપુરુષપરસ્ત્રીનોપરિહારકરે તથા જેસ્ત્રીપુરુષનોપરિહારકરે ઇહાં સાધુનેસ્ત્રીનોસર્વથાત્યાગઠે અનેગૃહસ્થનેપરણેલીસ્ત્રીમોકલીઠે પરસ્ત્રીનોપચ્છલાણઠે તે-વ્યવહારથીમૈથુનનુંવિરમણકહિયેં અને જેવિષયનાઅજિલાપનું તથામમતાતૃહાનોત્યાગ પરજાવવર્ણાદિક પરદ્રવ્યનાસ્વામિત્વાદિક તેનોઅજોગીપણો આત્માસ્વયુણજ્ઞાનાદિક-નોજોગીઠે અનેએપુરુષલલ્લંઘ તે અનંતાજીવનીએઠઠે તેનેકેમજોગવે ઈરીતેત્યાગતેનિ-શ્ચેથી મૈથુન વિરમણકહિયેં જેણેવાહ્યવિષયઠાંબ્યોઠે અનેઅંતરંગલાલચટુટીનથીતો તેહનેતેમૈથુનનાકર્મલાગેઠે.

૫ પરિગ્રહપરિમાણવ્રતકહેઠે. પરિગ્રહ ધન ધાન્ય દાસ દાસી ચૌપદ જમીન વંશ આજ્ઞરણનોત્યાગ તેમાંસાધુનેતોસર્વથાપરિગ્રહનોત્યાગઠે તથાઆવકનેઇઠાપરિમાણઠે જેટલીઇઠાહોય તેટલો પરિગ્રહમોકજોરાણે વીજાનીવ્રતિકરે એવ્યવહારથીકહ્યો અને જેકર્મરાગદ્વેષ અજ્ઞાનદ્રવ્યજ્ઞાનાવરણીપ્રમુખઆઠકર્મ અનેશરીર ઇંદ્રિયનો પરિહાર એટલેકર્મને પરજાણીઠાંરુવો તેનિશ્ચેથીપરિગ્રહનોત્યાગ એટલેપરવસ્તુનીમૂર્ઠાંઠાંરુવી જેણે મૂર્ઠાંઠોફી તેણેપરિગ્રહઠોબ્યોજઠે એમજાણું.

૬ દિશિપરિમાણવ્રતકહેઠે. તિહાંતિરઘિચારદિશી પાંચમીઅધો ઠઠીઝર્ધ્વ એઠદિશી-નાણેત્રનો માનકરીમોકલોરાણે તેવ્યવહારથીદિશીપરિમાણકહિયેં અનેચારંગતિમાં

જટકવુંતેકર્મનુંફલહે એમજાણી તેથીજદાસીપણો અનેસિદ્ધઅવસ્થાશુંબાદેયપણો તે નિશ્ચેંદિશિપરિમાણવ્રતકહિયેં.

૭ જોગોપજોગ પરિમાણવ્રતકહેહે. જેએકવારજોગવુંતેજોગ અનેજેવારંવાર જોગવું તેજપજોગ તેનોપરિમાણકરે તે વ્યવહારજોગોપજોગવ્રતકહિયેં અને જેવ્યવહારનયેં કર્મનોકર્તાજોક્તાજીવહે અને નિશ્ચયનયેતોકર્મનોકર્તા કર્મહે આત્માઅનાદિનોપરજા-વજોગીથયોહે તેથીપરજાવગ્રાહક અનેપરજાવરક્ષકથયો એટલે આત્માની જ્ઞાયકતા ગ્રાહકતા જોગ્યતા રક્ષકતા વીગમે કર્તાપણોવીગડ્યો તેવારેંપરજાવ કર્તાથયો તેપણપ-રજાવરંગીપણે આઠકર્મનોકર્તાથયોહે પણસત્તાયેંતોસ્વજાવનોકર્તાહે પણજપગરણ અવરાણા તેથીસ્વકાર્યકરીશકતોનથી વિજાવનેકરેહે અજ્ઞાનપણે જીવનોજપયોગજલ્યો હે પણન્યારોહે પોતાના જ્ઞાનાદિકગુણનોકર્તાજોક્તાહે એહવોસ્વરૂપાનુયાયીપરિણામતે નિશ્ચેં જોગોપજોગવ્રત ત્યાગજાણવો.

૮ અનર્થદંરુવિરમણવ્રતકહેહે. જેકામવિનાજીવનોવિધકરવો પારકાવાસ્તે આરંજ પ્ર-મુખકરવાની આજ્ઞાપ્રમુખઆપવી તેવ્યવહારઅનર્થદંરુઅનેશુજાશુજકર્મતેમિથ્યાત્વ અવિરતિ કષાય યોગથી બંધાયહે તેનેજીવઆપણાકરીજાણે એનિશ્ચેંથી અનર્થદંરુ.

૯ સામાયકવ્રતકહેહે. જે મનવચનકાયાના આરંજટાલીને તેનેનિરાંજપણેવર્ત્તાવે તેવ્યવહાર સામાયકજાણવો અનેજેજીવના જ્ઞાન દર્શન ચારિત્રગુણવિચારે સર્વ જીવ-નાગુણનીસત્તા એકસમાનજાણી સર્વજીવસાથે સમતાપરિણામેંવર્તેં તે નિશ્ચેંથી સમ-તારૂપસામાયક કહિયેં.

૧૦ દેશાવગાશીકવ્રતકહેહે. જેમનવચનકાયાનાયોગ એકઠોરકરી એકસ્થાનકેંવેસી ધર્મધ્યાનકરવો તેવ્યવહારદેશાવગાશીકકહિયેં અનેજેશ્રુતજ્ઞાનેકરીઠડ્રવ્ય ડલ્લખીને પાંચદ્રવ્યનોત્યાગકરે અનેજ્ઞાનવંતજીવનેધ્યાવે તેનિશ્ચેં દેશાવગાશીકવ્રતકહિયેં.

૧૧ પોશહવ્રતકહેહે. જેચારપહોર અથવાઆઠપહોરસુધીસમતાપરિણામે સાવધ ઠોરી નિરાંજપણે સિજાયધ્યાનમાંપ્રવર્તેં તેવ્યવહારપોશહકહિયેં અનેપોતાનાજીવ-નેજ્ઞાનધ્યાનથીપોષીનેપુષ્ટકરે તેનિશ્ચેંથીપોશહવ્રતકહિયેં જીવનેપોતાનાસ્વગુણેકરી પો-ષીજે તેને પોશહકહિયેં.

૧૨ અતિથિસંવિજાગવ્રતકહેહે. જેપોશહનેપારણે અથવા સદાસર્વદાસાધુને તથાજૈ-નધર્મિશ્રાવકને પોતાનીશક્તિપ્રમાણે દાનદેવું તેવ્યવહારઅતિથિસંવિજાગકહિયેં અને પોતાના જીવને અથવા શિષ્યનેજ્ઞાનનુંદાનતે જણવું જણાવવું સુણવું સુણાવવું તેનિ-શ્ચેંથી અતિથિસંવિજાગવ્રતકહિયેં એટલે શ્રાવકનાવારવ્રતકહ્યાં તે સમકિતસહિત જેનિશ્ચેંતથાવ્યવહારથીવારવ્રતધારે તેજીવનેંપાંચમેગુણઠાણે દેશવિરતિ શ્રાવકકહિયેં

देशके० देशकी थोमीशीव्रतिपणोठेमाटे अनेयतिनेसर्वथीव्रतिपणोठे तेथीपांचमहा-
व्रतजठे साधुनेपांचमहाव्रतमांसर्वव्रतआव्यां एनिश्रेंत्यागरूपज्ञानध्यान संवरनिर्झरामां
थिरतानापरिणाम तेनिश्रेंचारित्रना एकउत्सर्ग वीजोअपवाद एवेमार्गठे तेमांजेउत्कृष्ट
तीक्ष्णपरिणाम तेउत्सर्ग अनेजेउत्सर्गराखवाने कारणरूप तेअपवाद उक्तंच॥संघरणं-
मिअसुखं दुन्नविगिन्हतदेतयाणहियं ॥ आउरदिठंतेणंते चेवहीयंअसंघरणे ॥ १ ॥
एटवे ज्यांसुधीसाधकजावने बाधकनपणे त्यांसुधी जेहनीनाकही तेआदरवोनही
अनेजोसाधकपरिणाम रहेतानदीठा तेवारेंजेहनीनाते आचरे तेनेअपवादमार्गकहियें
जेआत्मगुणराखवाने करवो तेअपवाद अनेगुणीनेरागे जक्तियेंकरवो तेप्रशस्त एवेतो
साधनठे अनेजेउदैकनेअखमवाथीकरवुं तेअतिचारठे तथासवलो अने उदैकमाटे अश-
क्तपणेकरवुं तेपमिवाइठे तेमध्ये अपवादमार्गते परिणामदढरहे तेमआज्ञायेंकरवो.

हवेचारध्यानकहेठे. १ आर्त्तध्यान २ रौद्रध्यान ३ धर्मध्यान ४ शुक्लध्यान. तिहां
पहेलावेध्यानतेअशुभकहियें अनेपाठलावेध्यानतेशुद्धठे तिहांमनमां आइटदोहटना
परिणामते आर्त्तध्यानकहियें तेनाचारपायाठे १ जाइ मित्र सज्जन माता पितास्त्री पुत्र धन
प्रमुखइष्टवस्तुनोवियोगथयार्थी विलापकरे तेपहेलो इष्टवियोगनामा आर्त्तध्यान तथा २
अनिष्टजेजुंमांडुःखनांकारण दुश्मन दरिद्रीपणो तथा कुपुत्रादिभलवाथी मनमां दुःख
चिंताउपजे तेअनिष्टसंयोग नामाआर्त्तध्यान ३ शरीरमांरोगउपनाथका दुःखकरे चिं-
ताघणीकरे तेरोगचिंतानामाआर्त्तध्यान ४ मनमांआगलनावखतनोसोचकरे जेआवर्षमां
आकामकरशुं आवतावर्षमांअमुककामकरशुंतोअमुकलाजथशेअथवा दाज शील तपनुं
फलमांगे जे आजवमांतपकीधोठे माटे आवतेजवें इंद्रचक्रवर्त्तिनी पदधिंमळे एहवी आग-
लाजवनी वांढाठे तेअग्रशोच आर्त्तध्याननो चोथो पायोजाणवो. एआर्त्तध्याननाचारजेदक
ह्या एतिर्यंचगतिनाकारणठे एध्याननापरिणामतेपांचमाअथवाठठागुणठाणासुधीहोय.

२ जेकठोरपरिणामनुंचितवनतेरौद्रध्यान तेनाचारजेदठे १ जीवहिंसाकरीने हर्ष
पामे अथवा वीजोकोइहिंसाकरतोहोय तेनेदेखी खुशीथाय अथवा युद्धनी अनुमोद-
नाकरे तेहिंसानुबंधी रौद्रध्यान २ जूतुं बोलीनेमनमां हर्षपामे के जुओ में केवोकप-
टकेलव्यो माराजूठापणानी खबरकोइनेपमीनही एवोमृषावादरूप परिणाम तेमृषानु-
बंधीरौद्रध्यान ३ चोरीकरी अथवाठगाइकरी मनमां खुशीथाय के माराजवो जोरावर
कोणठे हुंपारकोमालखाउंहुं एवोपरिणामते चोरानुबंधी रौद्रध्यान ४ परिग्रह धनधान्य
परिवार घणोवधवानी लालचहोय तेधनअथवा कुटुंबनेमाटे गमेतेवुंपापकरे अथवा घणो
परिग्रहमिद्व्याथीअहंकारकरेतेपरिग्रहरक्षणानुबंधी रौद्रध्यान एरौद्रध्याननाचारजेद-

कह्या एध्यान नरकगतिपमाकवानुं कारणठें महाअशुभकर्मनुं कारणठे एपांचमा गुणठा-
णासुधीठेअने ठठेगुणठाणेपण एकहिंसानुबंधी रौद्रध्याननापरिणाम कोशकजीवनेहोय.

हवेधर्मध्यानकहेठे. जेव्यवहारक्रियारूप कारणतेधर्म तथाश्रुतज्ञान अनेचारित्र ए
उपादानपणेसाधनधर्म तथारत्नत्रयी जेदपणे तेउपादानशुरूव्यवहार उत्सर्गानुयायी ते
अपवादधर्मजाणवो अने अजेदरत्नत्रयी तेसाधनशुरू निश्चैनयें उत्सर्ग धर्म अने धम्मो
वत्तुसहावो जेवस्तुनोसत्तागम शुरुपरिणामिक स्वगुणप्रवृत्ति कर्त्रादिक अनंतानंदरूप
सिद्धावस्थायेंरह्यो तेएवंभूत उत्सर्गउपादान शुरुधर्म तेधर्मनुं जासन रमण एका-
ग्रतापणे चिंतन तन्मयतानो उपयोग एकत्वनोचिंतववो तेधर्मध्यानकहियें तेना-
पायाचारठे तेकहेठे.

१ आज्ञाविचयधर्मध्यानते जेवीतरागदेवनीआज्ञा साचीकरीसद्दे एटलेजगवंते
ठडव्यनुंस्वरूप नयप्रमाणे निक्षेपासहीत सिद्धस्वरूप निगोदस्वरूप जेमकह्या तेमसद्दे
वीतरागनीआज्ञा नित्यअनित्य स्याद्वादपणे निश्चैव्यवहारपणे माने सद्दे ते आज्ञा
प्रमाणे यथार्थउपयोग जासनथयो तेनेहूँकरी तेउपयोगमध्ये निरधार जासन रमण
अनुभवता एकता तन्मयपणो तेआज्ञाविचयधर्मध्यानकहियें.

२ अपायविचयधर्मध्यान तेजीवमां अशुरुपणे कर्मनायोगथी संसारीअवस्थामां
अनेक अपायके० दूषणठे तेअज्ञान राग द्वेष कषाय आश्रव एमारानथी हुं एथकी
न्यारोहुं हुंअनंतज्ञान दर्शन चारित्र वीर्यमयी शुरु बुद्ध अविनाशीहुं अजअनादि
अनंत अक्षय अक्षर अनक्षर अचल अकल अमल अगम्य अनमी अरूपी अकर्मा
अबंधक अनुदय अनुदीरक अयोगी अजोगी अरोगी अजेदी अवेदी अठेदी अखेदी
अकषायी असखाइ अलेशी अशरीरी अणाहारी अव्यावाध अनवगाही अगुरुलघुप-
रिणामी अतेंद्री अप्राणी अयोनी असंसारी अमर अपर अपरंपर अव्यापी अनाश्रित
अकंप अविरुद्ध अनाश्रव अलख अशोकी असंगी अनारक लोकालोकज्ञायक एवो
शुरुचिदानंद मारोजीवठे एहवो एकाग्रतारूप ध्यानते अपायविचयधर्मध्यानजाणवो.

३ विपाकविचयधर्मध्यानकहेठे. जे एहवोजीवठे तोपण कर्मवशेंदुःखीठे तेकर्मनो
विपाकचिंतवे जे जीवनोज्ञानगुण तेज्ञानावरणीकमेंदाव्योठे अनेदर्शनावरणीकमेंदर्शन
गुणदाव्योठे एमआठकमें जीवना आठगुणदाव्याठे एटलेआसंसारमांजमतांथकां जी-
वने जेसुखदुःखठे तेसर्वकर्मनांकीधांठे माटेसुखउपनेराचवुंनही अनेदुःखउपने दिल-
गीरथवुंनही कर्मस्वरूपनीप्रकृति स्थिति रस अनेप्रदेशनो बंध उदय उदीरणा तथा
सत्ता चिंतववानुं एकाग्रतापरिणाम तेविपाकविचयधर्मध्यान.

४ संस्थानविचयधर्मध्यानकहेठे. ते चउदराजमानलोकनुं स्वरूपविचारे जेएलोकते

चउदराजजंघोठे तेमध्ये सातराजअधोलोकठे विचमां अढारसोयोजन मनुष्य खेत्र त्रिढोलोकठे तेजपर कांश्कजणो सातराज ऊर्ध्वलोकठे तेमांसर्व वैमानिक देवतावसेठे अनेजपरें सिद्धशिलासिद्धखेत्रठे एरीतेलोकनुंप्रमाणठे एलोकनुंसंस्थान वैशाखठे अनंतोकाळ आपणाजीवें संसारमां जमतां सर्वलोकने जन्ममरणकरी फरस्योठे एवुंजेलोकस्वरूप तथालोकनेविषे पंचास्तिकायनुं अवस्थान तथापरिणमन द्रव्यमध्ये गुणपर्यायनुं अवस्थान तेनो जे एकाग्रताये तन्मयचित्तवणपरिणाम एहवुंजेध्यान तेसंस्थानविचयधर्मध्यानकहियें एधर्मध्यानना चारपायाकह्या. एधर्मध्यान चोथागुणठाणाथी मांकीने सातमा गुणठाणासुधीठे.

ह्वेशुक्लध्यानकहेठे. शुक्लके० निर्मलशुद्ध परआलंबनविना आत्मानास्वरूपने तन्मयपणेध्यावे एहवुंजध्यान तेनेशुक्लध्यानकहियें तेहनापायाचारठे तेकहेठे.

१ पृथक्त्ववितर्कसप्रविचार ते पृथक्त्वके० जीवथी अजीवजूदाकरवा स्वज्ञाव विज्ञाव तेनेजूदापृथक्पणे वहेंचणकरवी स्वरूपनेविषेपण द्रव्य तथापर्यायनो पृथक्पणे ध्यानकरी पर्यायतेगुणमां सक्रमावे अनेगुणते पर्यायमांसक्रमणकरे एरीतेस्वधर्मनेविषे धर्मांतरजेद तेपृथक्त्वकहियें अनेतेनो वितर्क ते जेश्रुतज्ञाने स्थितउपयोग अनेसप्रविचार ते सविकटपोपयोग एटलेएकचित्तव्यापठि बीजोचित्तववो तेने विचारकहियें एटलेनिर्मलविकटपसहित पोतानीसत्तानेध्यावे तेपृथक्त्ववितर्कसप्रविचार पेहेलो पायो. एआठमागुणठाणाथीमांकी इग्यारमा गुणठाणासुधीठे.

२ एकत्ववितर्कअप्रविचारनामा बीजोपायोकहेठे. जेजीव आपणागुणपर्यायनीएकताकरी ध्यावे तेआवीरीतेके जीवनागुणपर्याय अने जीवते एकजठे अने माहारोजीव सिद्धस्वरूपएकजठे एवोएकत्वस्वरूप तन्मयपणेअनंता आत्मधर्मनोएकत्वपणेध्यान वितर्कके० श्रुतज्ञानावलंबीपणे अनेअप्रविचारके० विकटपरहित दर्शनज्ञाननो समयांतरें कारणताविना रत्नत्रयीनो एकसमयी कारणकार्यतापणेजेध्यान वीर्यउपयोगनीएकाग्रता तेएकत्ववितर्क अप्रविचारजाणवो. एपायोवारमागुणठाणेध्यावे एवेहुपायामां श्रुतज्ञानावलंबनीपणोठे पण अवधि मनपर्यव ज्ञानोपयोगेंवर्त्ततोजीव कोइध्यान करीसकेनही एवेज्ञान परानुयायीठे माटे. एध्यानथी घनघातीया चारकर्मखपावे निर्मलकेवलज्ञानपामे पठेतेरमेंगुणठाणे ध्यानंतरीकापणेठे तेरमानाअंते अनेचउदमे गुणठाणे एवेपायाध्यावे.

३ सूक्ष्मक्रियाअप्रतिपातिपायोकहेठे. तेसूक्ष्म मन वचन कायानायोगरुंधे शैलेशीकरणकरी अयोगीथाय तेजेअप्रतिपातिनिर्मलवीर्य अचलतारूपपरिणाम तेसूक्ष्मक्रिया अप्रतिपातिध्यानजाणवुं इहांसत्ताये ८५ प्रकृतिरहीहती तेमध्ये ९१ खपावे.

४ उच्छिन्नक्रियानुवृत्तिपायो कह्ये. जेयोगनिरुंधकीधापठे तेप्रकृतिखपावे अकर्म आय सर्वक्रियाधीरहितथाय तेसमुच्छिन्नक्रियानुवृत्ति शुक्लध्यानकहियें एध्यानध्यावतां शेषदलखरण रूपक्रियाउठेदे अवगाहनादेहमानमांथी त्रीजोनागघटामे शरीरमूकी इहांथी सातराजऊपर लोकनेअंतेजाय सिद्धथाय इहांशिष्यपूठेजे चौदमेगुणवाणे तो अक्रियठे तोसातराजउंचोगयो एकक्रियाकेमकरेठे तेनेउत्तर जे सिद्धतोअक्रियठे परंतु पूर्वप्रेरणायें तुंबीनेदृष्टांते जीवमांचालवानोगुणठे धर्मास्तिकायमध्ये प्रेरणागुणठे तेथीकर्मरहितजीव मोक्षेजता लोकनेअंतेजायीरहे. इहांकोइपुठेजे आगलउंचोअलोकठे तिहांकिमजातो नथी तेनेउत्तर जेआगलधर्मास्तिकायनथी माटेनजाय वलीकोइपुठेजे तोअधोगतियें अथवातिरहीगतियें केमनथीजातो तेनेउत्तर जे कर्मनाचारथी रहितथयो हलुवोथयो माटेनिचो तथाकावो जिमणोनजाय कारणके प्रेरककोइनथी तथाकंपेनही केमकेअक्रियठेमाटे तथाकोइपुठेजे सिद्धनेकर्मकेमलागतानथी तेनेकहेठे जे कर्मतोजीवनेअज्ञानथी तथायोगथीलागेठे तेसिद्धनाजीवने अज्ञान तथायोगनथी माटेकर्मलागेनही एचारध्याननोअधिकारकह्यो.

हवेवलीबीजाचारध्यानकहेठे. १ पदस्थ २ पिंरुस्थ ३ रूपस्थ ४ रूपातीत. तेमां पहेलुं पदस्थध्यानकहेठे जेअरिहंतादिक पांचपरमेष्ठीना गुणसंजारे तेनोचित्तमां ध्यानकरे ते पदस्थध्यान. २ पिंरुके० शरीरमांरह्योजे आपणोजीव तेमां अरिहंत सिद्ध आचार्य उपाध्याय अनेसाधुपणानागुण सर्वठे एहवोजेध्यानतेपिंरुस्थध्यान अथवा गुणीनागुणमध्ये एकत्वताउपयोगकरवोतेपिंरुस्थध्यान. ३ रूपमांरह्योथको पणएमारोजीव अरूपी अनंतगुणीठे जेवस्तुनोस्वरूप अतिशयावलंबीथयापठे आत्मानुं रूपएकतापणो एहवो जेध्यान तेरूपस्थध्यान एत्रणध्यानधर्मध्यानमांगणवा. ४ निरंजन निर्मल संकटपविकटपरहित अज्ञेद एकशुद्धतारूप चिदानंद तत्वामृत असंग अखंर अनंतगुणपर्यायरूप आत्मस्वरूपनुंध्यानते रूपातीतध्यानजाणवुं इहांमार्गेणागुणवाणा नयप्रमाण मतिआदिकज्ञान ह्योपशमजाव सर्वठांमवायोग्यथया एकसिद्धनामूलगुणनेध्यावे ते रूपातीतध्यानजाणवो एटलेमोक्षनुंकारणजेध्यान तेकह्युं.

हवेजावनाकहेठे.तेमांधर्मध्याननी चारजावनाकहेठे—१ मैत्रीजावनाते सर्वजीव साथें मित्रतानोजावचितववो सर्वनुंजलुंचाहवुं पणकोइनुं मातुंचितववुंनही सर्वजीवऊपरहितबुद्धिराखवी ते मैत्रीजावना २ गुणवंत अने ज्ञानादिकगुणऊपरें रागते बीजीप्रमोदजावना ३ जेधर्मवंतऊपर राग अनेमिथ्यात्वीऊपर रागनही तेम द्वेषपण नही कारणके हिंसकउपरेंपण उत्तमजीवने करुणाऊपजे जोउपदेशथकी सारामार्गेआवेतो तेने शुद्धमार्गेआणवो कदाचितमार्गेनआवे तोपणद्वेषनराखवो केमके ते अजाणठे

एमसमजवुं एहवाजेपरिणाम तेमध्यस्थजावना ४ सर्वजीवने पोतानेतुद्व्यजाणी दया-
पाले कोइनेहणेनही तथाजेडुःखी अथवाधर्महीन तेहनाऊपरकरुणा तेनाडुःखटा-
खवानोपरिणाम तथाधर्महीन जीवदेखीने एवोचिंतवेजे एजीवकिवारें धर्मपामशे
यथार्थआत्मसाधन पामीस्वरूपधर्मने किवारेंअवलंबशे एवो परिणाम ते चोथी करु-
णाके० दयाजावना. एचारजावनाकही.

१ हवेवारजावनाकहेठे. शरीर कुटुंब धन परिवार सर्वविनाशीठे जीवनोमूलधर्म
अविनाशीठे एम चिंतववुंतेपहेलीअनित्यजावना २ संसारमां मरणसमये जीवनेशरण
राखनारकोइनथी एकधर्मनोशरणठे एवुंचिंतववुंते वीजीअशरणजावना ३ माराजीवे
संसारमां जमतां सर्वजवकीधाठे एसंसारथी हुंकेवारेंतुटीश एसंसारमारोनथी हुंमो-
क्षमयीवुं एमविचारवुं तेत्रीजीसंसारजावना ४ एमाहरोजीवएकलोठे एकलो आव्यो
एकलोजशे पोतानाकरेळांकर्म एकलोजोगवशे एमचिंतववुंते चोथी एकत्वजावना ५
आसंसारमां कोइकोइनोनथी एमचिंतववुंतेपांचमीअन्यत्वजावना ६ आशरीर अपवित्र
मलमूत्रनीखाणठे रोगजराथीजस्योठे एशरीरथी हुं न्यारोवुं एमचिंतववो ते ठछीअशु-
चिजावना ७ रागद्वेषअज्ञान मिथ्यात्वप्रमुख सर्वआश्रवठे एमचिंतववुं तेसातमी आ-
श्रवजावना ८ ज्ञानध्यानमां वर्ततोजीव नवाकर्मबांधेनही ते आठमी संवरजावना ए
ज्ञानसहित क्रियातेनिर्झरानुंकारणठे तेनवमीनिर्झराजावना १० चउदराजलोकनुं
स्वरूपविचारवुंते दशमी लोकस्वरूप जावना ११ संसारमांजमताजीवने समकितज्ञा-
ननीप्राप्तिपामवीडुर्लजठे अथवा समकेतपाम्योपण चारित्र सर्व बिरतिपरिणामरूप
धर्म पामवोडुर्लजठे तेइग्यारमी बोधडुर्लजजावना.

१२ धर्मनाकहेणहारगुरु तथाशुद्धआगमनुं सांजलवुं एहवीजोगवाइ मलविदोहेली-
ठे तेबारमीधर्मडुर्लजजावना एटलेवारजावनाकही एचारित्रनुंस्वरूप संपूर्णकहुं.

एवोसमकितसहित ज्ञानचारित्र तेमोक्षनुंकारणठे तेनाऊपर जव्यप्राणीयें विशेषें
उद्यमकरवो अनेजोतेवुं ज्ञानचारित्रनहीपले तोपण श्रेणीकराजानीपेरें सदहणा शुद्ध
राखजो जोसमकेतशुद्धठे तोमोक्षनजीकठे समकेतविना ज्ञानध्यान क्रियासर्व निःफ-
लठे एमआगममांकह्योठे ॥ गाथा ॥ जंसक्रेतंकिरइ अहवानसक्रेइतहयसदहइ ॥ सद-
हमाणोजीवो पावइअयरामरंठाणं ॥ १ ॥ अर्थ ॥ रेजीवतुंकरीशके तोकर अनेजो न
करीशके तोपण जेवोवीतरागेंधर्मकह्यो तेरीतेसदहजे सदहणाशुद्ध राखनारजीव अ-
जरामर स्थानक तेमोक्षपदवीपामे.

हवेसमकितनो मार्गकहेठे १ जीव २ अजीव ३ पुण्य ४ पाप ५ आश्रव ६ संवर
७ निर्झरा ८ बंध ९ मोक्ष एनवतत्वठे तेमांमोक्षनुंकारणजीवठे अनेसंवर तथानिर्झरा

एवेगुणठे एटले जीव संवर निर्झारा मोक्ष एचारउपादेयठे अनेवीजा पांचहेयठे ए-
हवो परिणामतेने समकेतज्ञानकहियें तेसमकेतज्ञानजलोजथाय तिहां अनुयोगद्वार-
मांकह्योठे ॥ गाथा ॥ नायम्मिगिन्हियद्वये अगिन्हियवेअश्चअठमि ॥ जश्चमेवश्च-
यजो सोउवएसोनउताम ॥ १ ॥ अर्थ ॥ ज्ञानथीठद्रव्यजाणीने लेवायोग्यहोयतेले
अनेठांरुवायोग्यठांके एवोजेउपदेश तेनयउपदेशजाणवो हवेसमकेतनी दशरुचिकहेठे.

१ निसर्गरुचि तेनिश्चयनयकरी जीवादिनवतत्वजाणे आश्रवत्यागे संवरआदरे वी-
तरागनाकह्याजाव जेठद्रव्य तेद्रव्य खेत्र काल जावसहितजाणे नामादिचारनिक्षेपा
पोतानी बुद्धिथीजाणे सदहे वीतरागनाजाण्याजाव तेसत्यठे एवीसदहणाहोय.

२ उपदेशरुचि नवतत्व तथाठद्रव्यने गुरुउपदेशथीजाणीसदहेते उपदेशरुचि.

३ आज्ञारुचि ते रागद्वेषमोहजेमनागयाठे अज्ञानमिथ्युंठे एहवाअरिहंतदेव ते-
णेजे आज्ञाकही तेनेमानेसदहे तेआज्ञारुचि.

४ सूत्ररुचि ते १ आचारांग २ सुयगंगांग ३ ठाणांग ४ समवायांग ५ जगवती ६
ज्ञाताधर्मकथा ७ उपासकदशांग ८ अंतगरुदशांग ९ अनुत्तरोववाश्चदशांग १० प्रश्न-
व्याकरण ११ विपाक एङ्ग्यारअंग तथा चारमुंअंगदृष्टीवाद जेमांचउदपूर्वहता तेहम-
णाविष्ठेदगयाठे तथा १ उववाश्च २ रायपश्रेणी ३ जीवाजिगम ४ पन्नवणा ५ जंबुद्वी-
पपन्नति ६ चंदपन्नति ७ सुरपन्नति ८ कप्पीआ ९ कप्पविरुंसिया १० पुष्पिआ ११
पुष्पचुलीआ १२ वन्हिदिशा एवारउपांगजाणवा अने १ व्यवहारसूत्र २ बृहत्कल्प
३ दशाश्रुतस्कंध ४ निशीथ ५ महानिशीथ ६ जितकल्प एठेद ग्रंथ तथा १ चौस-
रण २ संथारापयन्नो ३ तंडुलवेयादीया ४ चंदाविजय ५ गणिविजय ६ देविंदशुओ
७ वीरशुओ ८ गढाचार ९ जोतिकरंरु १० आयुःपञ्चखाण एदशपयन्नानानाम तथा
१ आवश्यक २ दशवैकालिक ३ उत्तराध्ययन ४ उधनिर्युक्ति एचारमूलसूत्र तथा
१ नंदि २ अनुयोगद्वार एपीस्तालीसआगम तेमूलसूत्र तथा २ निर्युक्ति ३ जाण्य ४
चूर्णि ५ टीका एपंचांगीनावचन जेजीवमाने तथाआगमसांजलवानी तथा जणवा-
नीजेनेघणीचाहनाहोय तेसूत्ररुचिजाणवी.

५ जेजीवगुरुमुखथी एकपदनोअर्थसांजलीने अनेकपदसदहे ते वीजरुचि.

६ अजिगमरुचि ते जेसूत्रसिद्धांत अर्थसहितजाणे अनेअर्थविचार सांजलवानी
घणीचाहनाहोय ते अजिगमरुचि.

७ जे ठद्रव्यनागुणपर्यायने चारप्रमाण तथासातनये करीजाणे ते विस्ताररुचि.

८ क्रियारुचि ते दर्शन ज्ञान चारित्र तप विनय सुमति गुप्ति बाह्यक्रिया सहित
आत्मधर्मसाथे जेनेरुचिघणीहोय तेक्रियारुचि.

ए संक्षेपरुचि ते जे अर्थनेज्ञानमां थोमोकहेथके घणो जाणीने कुमतिमां पमेनही जिनमतमांप्रतितमाने तेसंक्षेपरुचि.

૧૦ જેપાંચઅસ્તિકાયનુંસ્વરૂપજાણે શ્રુતજ્ઞાનનોસ્વજ્ઞાવ અંતરંગસત્તાસદ્દેતેધર્મરુચિ-
હવેસમકેતનાશ્રાવગુણકહેઠે ૧ નિસંકા તે જિનાગમમધ્યેસૂક્ષ્મઅર્થકહ્યા તેસાચા
સદ્દે તેમાંસંદેહશ્રાણેનહી તથાસાતજયથીપણરુનેહી ૨ નિકંષાગુણ તે પુણ્યરૂ-
પફલનીચાહનાનરાણે કેમકે જિહાંશ્ચા તિહાંકર્મનોવંધઠે માટે ૩ નિવિત્તિગિઘાગુણ
તે શુજ્ઞઅશુજ્ઞપુજ્ઞલ એકસરિલાઠે તેમાં પુણ્યનાહુદયથી શુજ્ઞયોગ મિદ્યાખુશીઅશ્ચ-
હંકારનકરવો તથાપાપનાહુદયથી દુઃખસંયોગમિદ્યાદિલગીરથાવુંનહી ૪ અમૂઢદ-
ષ્ટીગુણ તે જે આગમમાં સૂક્ષ્મનિગોદના તથાઠદ્રવ્યના સૂક્ષ્મવિચારકહ્યાઠે તેસાંજ-
લતોથકોમુજાયનહી જેપોતાની ધારણામાંઆવેતેધારીરાણે અનેજેધારણામાં નઆવે
તેનેસદ્દે ૫ અવબુદ્ધગુણ જે આપણાજીવમાં અનંતજ્ઞાનાદિકગુણઠે તેતુપાવવા
નહી શુદ્ધસત્તાજેવીઠે તેવીકહેવી રાગદેષ અજ્ઞાનતેકર્મનીહાધિઠે જીવજીવનાધી-
થીન્યારોઠે ૬ સ્થિરિકરણગુણ તે આપણાપરિણામ જ્ઞાનમાંસ્થિરકરવા રુગાવવા
નહી અથવાકોઈજીવ્યપ્રાણીધર્મથીપરુતોહોય તેને સાહ્યદેહપદેશઆપીસ્થિરકરવો ૭
વાત્સલ્યતાગુણ તે જેનીસાથે જ્ઞાન ધ્યાન તપ પશ્ચિમણો જોલોકરતા હોયે અ-
નેસદ્દેહણાપણેકજહોય તેઆપણોસાધર્મિજાણે તેનીજક્તિકરવી અથવા સર્વજી-
વનાજ્ઞાનાદિગુણ આપણાસમાનઠે માટે સર્વજીવહાવવાકરવી અથવાવીજાજીવનાપણ
આપણાતુલ્યજ્ઞાનાદિગુણઠે તેજીવને પોષવાયોગ્યજ્ઞાનધ્યાનનોઘણોઅજ્યાસ કરાવે ૮
પ્રજ્ઞાવકગુણ તે જગવંતનાધર્મનીપ્રજ્ઞાવનામહિમાકરવી અથવા પોતાનેજ્ઞાનાદિવ-
ધારવા દાન શીલ તપ જ્ઞાવ પૂજા કરીધણીમહિમાકરવી એસમકિતનાશ્રાવગુણ.

હવેસમકેતનાપાંચજૂષણકહેઠે ૧ હાવજૂષણ તે વિવેકીપ્રાણીપ્રાયેકષાય
નકરે અનેજોકદાચિત્કષાયકરેતોપણ તરતમનનેપાઠોવાલે ૨ આસ્તાજૂષણ તેજ-
ગવંતના વચનહાવજૂષણપ્રતિતરાણે જગવંતેજેમઆગમમાં આજ્ઞાકરીતેમસદ્દે ૩ દ-
યાજ્ઞાવજૂષણ તે સર્વજીવ પોતાનાસરિલાજાણીદયાપાલવી ૪ સંવેગજૂષણ જે સં-
સારથી તથાધનથી શરીરથી હાસીપણોરાખવો ૫ નિરવેદ્યજૂષણ તે ઇંદ્રિયના સુ-
ખજીવેંઅનંતિવારજોગવ્યા પણતેદુઃખનાકારણઠે એકચિદાનંદમોક્ષમયી અતીંદ્રિયસુ-
ખનેઆપણાકરીજાણે એ સમકેતનાપાંચજૂષણકહ્યા.

હવેઠઆયતનકહેઠે ૧ નિશ્ચયકુગુરુતેજગવંતનાવચનનાખોટાઅર્થકરે ઓટીપરુપ-
ણાકરે ૨ વ્યવહારકુગુરુ તે યોગી સંન્યાસી બ્રાહ્મણ અને આચારહીન વેષધારી ય-
તિ તેપણઠોરુવા ૩ નિશ્ચયકુદેવ તે જિણેશ્રીવીતરાગદેવનુંસ્વરૂપનથીજાણું ૪ વ્યવહાર

कुदेव ते जेसरागीदेव कृष्ण माहादेव खेत्रपाल देवी पितरप्रमुख तेपणबोम्बा ५ निश्च-
 श्रीकुधर्मते जेएकांतमार्ग बाह्यकरणीऊपरराच्याठे अंतरंगज्ञाननथीउलख्योते ६ व्यव-
 हारकुधर्म ते प्रारकाअन्यदर्शनीनामतसर्वठांम्बा एटले कुदेव कुगुरु तथा कुधर्मने ठोकी
 गुरुदेव गुरुतथाधर्मसदहे तेसमकेतनी सदहणाजाणवी समकेतनालक्षण पन्नवणासूत्रथी
 कहेठे गाथा ॥ परमठसंथवोवासुदिठपरठसेवणावावि ॥ वावन्नकुदंसणा वज्जणायसमी
 तसदहणा ॥ १ ॥ अर्थ ॥ परमार्थ ठडव्य नवतत्त्वनागुणपर्याय मोक्षनुंस्वरूप एटले जे
 परमार्थसूक्ष्मअर्थते तेजाणवानोधणोपरचोकरे अथवाजाणवानीघणीचाहनाराखे अने
 सुदिठके० जलीरीतेदीठाजाण्याठे परमार्थठडव्यमोक्षमार्गजेणे एहवागुरुनीसेवाकरे
 एटलेज्ञानीगुरुधारवा अने वावन्नके० जिनमतियतिनामधरावीने जेखेत्रपालप्रमुखने
 समकितविनामाने एवागुरुनोसंगवर्जे अनेकुदर्शनी जेअन्यमतितेनोसंगनकरे एवाजेप-
 रिणामतेसमकितनीसदहणाजाणवी विरयासासजाऊ कषायहीणामहवयधरावि ॥ स-
 म्मदिठिविहुणा कयाविमुस्कनपावन्ति ॥ ११ ॥ अर्थ ॥ जेसावद्यआरंभथीविरम्याठेकोधादि
 आचारकषायजीत्याठे अनेगुरुपांचमहाव्रतपालेठेपणसमकेतविनाठेतेजीवमोक्षपामेनही
 हवेसमकिततेसीवस्तुठे तेविषेगाथाकहेठे गाथा ॥ नयजंगपमाणेहिं जो अप्पासा-
 यवायजावेणं ॥ जाणश्मोस्कसरूवं सम्मादिठिउसोनेज ॥ ३ ॥ अर्थ ॥ नय तथा
 जंगेकरी तथाप्रमाणेकरी जेपोतानाआत्मानेजाणे उलखे स्याद्यादथाठपदेजाणे अने
 एमस्याद्यादपणेमोक्षनिकर्माविस्थानेपणजाणे परवस्तुने हेयजाणे जीवगुणउपादेयजा-
 णे तेने समकेति जाणवो.
 हवेजीवस्वरूपध्यानकरवाने गाथाकहेठे ॥ अहंमिकोखलुसुद्धो निम्ममउनाणदंसण
 समगो ॥ तस्मिदिठउतच्चित्तो सवेएएखयंनेमि ॥ ४ ॥ अर्थ ॥ ज्ञानीजीव एहउं ध्या-
 नकरे के हुंएकउं परपुजलथीन्यारोउं निश्चैनयकरीशुद्धउं अज्ञानमलथीन्यारोउं निर्म-
 लउं ममताथीरहितउं ज्ञानदर्शनथीन्यारोउं हुंमाराज्ञानस्वभावसहितउं हुंमारागुण-
 मारह्योउं चेतनागुणतेमाहारीसत्ताठे हुंमाराआत्मस्वरूपनेध्यावतो सर्वकर्मक्षयकरुं
 ॥ गाथा ॥ निरंजणनिकलअयल देवअणाइअणइअणात्तं ॥ चेयणलस्कणसिद्धसम प-
 रमप्पासिवसंतं ॥ ५ ॥ अर्थ ॥ कर्मअंजनथीरहित निरंजनउं कलंकरहितउं अयल
 के० पोतानास्वरूपथीकिवारेचलायमानथाउंनही परमदेवउं जेनीआदिनथी तथा जेनो
 अंतनथी चेतनालक्षणउं सिद्धसमानउं संतसत्तामयीउं गाथा ॥ जीवादिसदहणं सम्म-
 तंएसअधिगमोनाणं ॥ तथेवसयारमणं चरणंसोडुमुखपहो ॥ ६ ॥
 अर्थ ॥ जीवादिकठडव्यजेवाठे तेवासदहवा तेसमकेत अनेठडव्यजेवाठे तेहवा गु-
 णपर्याय सहितजाणे तेज्ञानजाणउं तेठडव्यजाणीनेठांने अजीवनेठांने अने जीवना

स्वगुणमां स्थिरथयीनेरमे तेचारित्रकहियें एज्ञानदर्शनचारित्र शुद्धरत्नत्रयी तेमोक्षनो
मार्गठे माटे एज्ञानदर्शनचारित्रनो घणोयलकरवो एरत्नत्रयीपामीनेप्रमादकरवोनही
तिहांनिश्चयव्यवहारनीगाथा ॥ नब्बियमग्गोमुखो ववहारोपुत्तकारणोवुत्तो॥ पढमोसंव-
ररूवो आसवहेउतउबीउ ॥ ५ ॥

अर्थ निश्चैनयनोमार्ग ज्ञानसत्तारूप ते मोक्षनुंकारणठे एटलेमोक्षठे अनेव्यवहार
क्रियानय ते पुण्यनुंकारणकह्यो पहेलो निश्चैनयसंवरठे अनेनिश्चैसंवरनिश्चैनय तेएकजठे
जूदानथी बीजोव्यवहारनय तेश्चाश्रव नवाकर्मदेवानोहेतुठे एटलेशुचपुण्यकर्मनो आ-
श्रवथायठे अनेअशुचव्यवहारें अशुचकर्मनोआश्रवथायठे कोइ पुठेजे व्यवहारनय
आश्रवनुंकारणठे तो अमेव्यवहारनहीआदरसुं एकनिश्चैमार्ग आदरसुं तेनेउत्तर
कहेठे ॥ गाथा ॥ जइजिणमयंपवज्झह तामाववहारनथिएसुयह ॥ एकेणविणातिथं
ठिज्जईअन्नेणउतच्च ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ अहोज्ञव्यप्राणी जोतमनेजिनमतनी चाहनाठे अनेजो तुमेजिनमतने इठो-
ठो मोक्षनेचाहोठो तोनिश्चैनय अनेव्यवहारनय ठांरुशोनही एटलेवेहुनयमानजो व्य-
वहारनयचाळजो अनेनिश्चैनयसद्वहजो जोतुमेव्यवहारनयउथापशो तोजिनशासनना
तीर्थनोउठेदथाशे जेणेव्यवहारनय नमान्यो तेणे गुरुवंदना जिनजक्ति तप पच्चरूकाण
सर्वनमान्या एम जेणेआचारउथाप्यो तेणे निमित्तकारणउथाप्योअनेनिमित्तकारणवि-
ना एकलो उपादानकारण तेसिद्धनथाय माटे निमित्तकारणरूप व्यवहारनय जरुरमा-
नवुं अनेजो एकलोव्यवहारनय मानियें तोनिश्चैनय उंलख्याविना तत्वनुंस्वरूप
जाणुंजायनही माटेतत्त्वमार्ग अनेमोक्षमार्ग तेनिश्चैनयविना पामियेंनही अनेतत्त्व-
ज्ञानविना मोक्षनथी एटलेनिश्चैविना व्यवहारनिःफलठे अनेनिश्चैसहित व्यवहार ते
प्रमाणठे तेनोदृष्टांत जेमसोनानाआभूषणमां उपधातु अथवाकिणजोमिळ्योहोय तेपण
उंचासोनानेजावेंलेइ राखियेंठैयें अनेजोतेकिणजो तथासोनुजूंउंकरियें तो सहुकोइसो-
नानेले पण कोइकिणजो जेकुधातु तेळीयेनही तेम निश्चैनय सोनासमानठे माटेनिश्चै
नयसहित सर्वजलाठे अनेनिश्चैनयविना सर्वअलेखेठे माटेआगममां निश्चैव्यवहार
रूप मोक्षमार्गठे तेकह्यो.

वलीशरीरऊपर मोहकरेनही तेविषे ॥ गाथा ॥ ठिज्जोठिज्जोजायखउं जोई हमे-
हुशरीर ॥ अप्पाजावेनिम्मलो जंपावंजवतीरं ॥ ७ ॥ अर्थ ॥ ज्ञव्यप्राणीएमचितवेजे
एशरीर ठीजजाउं जिजजाउं ह्यथइजाउं विणशीजाउं एमाहारं शरीरपुज्जलीक ठे प-
रवस्तुठे तेएकदीवसेंमूकवुंठे माटे रेप्राणी तुंआपणीआत्मानेनिर्मलपणेध्यावतो संसारथी
तरीनेकांठोपामीश ॥ गाथा ॥ एहिजअप्पासोपरमप्पा कम्मविसेसोईजायोजप्पा ॥

इयमेदेवज्ञाजुसोपरमप्पा बहुतुह्येअप्पोअप्पा ॥ १० ॥ अर्थ ॥ अहोन्नव्यजीव एहीज आपणोआत्माठे तेशुद्धब्रह्मठे पणकर्मनेवशपड्यो जन्ममरणकरेठे पणएशरीरमां जेजीवठे तेदेवठे परमात्माठे माटेतुमे आपणोआत्माध्यावो तरणतारणजिहाज एआपणो आत्माजठे एमश्रीहेमाचार्य वीतरागस्तोत्रमांकह्याठे यःपरात्मापरंज्योतिः परमःपरमेष्टिनां ॥ आदित्यवर्णोतमसःपरस्तादामनंतियं ॥ १ ॥ सर्वेयेनोदमूढ्यंत समूलाःक्लेशपादपाश्यादि ॥ अर्थ ॥ परमात्माठे परमज्योतिठे पंचपरमेष्ठीथी पणअधिकपूज्यठे केमकेपंचपरमेष्ठीतो मोक्षमार्गनादेखामनाराठे पणमोक्षमांजवावालोतो आपणोजीवठे अज्ञाननो मिटावनारठे सर्वकर्मक्लेशनो खपावनारठे एवो आत्माध्यावो एहिजपरम श्रेयनुंकारणठे शुद्धतेपरमनिर्मलठे एहवोआत्माउपादेय जाणीसद्दे अनेजेवोपोतार्थी निरवाह्थाय तेवोत्यागवैरागमांप्रवर्त्ते एटले धन तेपरवस्तुजाणी सुपात्रनेदानआपे अनेइंद्रियनाविकारते कर्मबंधनाकारणजाणीपरिहरे शीलपादे जेआहारठे तेपुण्ढीक परवस्तुठे शरीरपुष्टीनुंकारणठे अनेशरीरपुष्टकीधार्थी इंद्रियोनाविषयनोपोपथाय माटे तेपरखजावठे अज्ञान संसारनुंकारणठे माटेआहारनोत्यागकरवो तेनेतपकहियें तथा पूजाते जेश्रीअरिहंतदेवें मोक्षमार्गउपदेश्यो तेआपणेजाण्यो माटेआपणाउपकारीठे तेउपकारीनी बहुमानसहित जक्तिकरियें माटेश्रीअरिहंत देवाधिदेवनी पूजाकरवी एम दान शील तप पूजा सर्व जीव अजीवनुंस्वरूप उल्लख्याविनाजेकरवुं तेपुण्यरूप इंद्रियसुखनुंकारणठे अनेजे जीवनेउपादेयकरी वांठाविनाकरणीकरेठे तेनिर्झरानुंकारणठे एमदयापण श्रीजगवतीसूत्रमां सातावेदनीकर्मनुं कारणठे एटले सम्यक्ज्ञानीने सर्वकरणीतेनिर्झरारूपठे अनेज्ञानविना सर्वकरणी बंधनुंकारणठे माटेज्ञाननो घणोअज्यासकरजो एजगवंतेंसीखामणदीधीठे.

तथाज्ञाननुंकारण श्रुतज्ञानठे तेनोघणोजावराखजो श्रीठाणांगमां तथा उत्तराध्ययनमां तथाजगवतीमां १ वाचना २ पठना ३ परावर्त्तना ४ अनुप्रेक्षा ५ धर्मकथा ए सिध्दाय जणवा गुणवानुंफल मोक्षकह्योठे सिध्दायकरवार्थी ज्ञानावरणी कर्मखपावे केमके वाचनार्थी तीर्थधर्मप्रवर्त्ते महानिर्झराथाय पुठवार्थी सूत्रतथा अर्थशुद्धथाय मिथ्यात्वमोहनीयखपावे तेजेमजेम अर्थविचारपूठे तेमतेमसमकितनिर्मलथायअने अनुप्रेक्षाते अर्थविचारतां सातकर्मनीस्थितिना रसपातलाकरे अनंतो संसारखपावीने पातलोकरे तथा श्रुतज्ञाननी आराधनार्थी अज्ञानमिटे एवाफल कह्याठे.

माटे वांचवा तथा जणवानो घणोउद्यमकरवो केमके आजपांचमाआरामां कोइ केवलीनर्थी तथा मनपर्यवज्ञानी अनेअवधिज्ञानीपणनर्थी एकमात्रश्रुतज्ञान तेहिजआगमनो आराधकठे यतः कव्यश्महारिसापाणी दुसमादोसदूस्तिया ॥ हायणाहाकहंहुंता

नहुंतोजइजिणागमो ॥ १ ॥ अर्थ ॥ हेजगवंत अमसरिखाप्राणीनी शीगतिथात जे अमेंआहुसमपंचमकालमां अवतारलीधो हाइतिखेदे अमेअनाथ तुं जो जिनराजना कहेला आगमनहोत तोआजसुंथात एटले आजआगमनोजआधारठे माटेआगम अने आगमधर जे बहुश्रुत तेनोघणोविनयकरवो आगममांविनयनुंफल तेसांजलवुं अनेसांजलवानुं फलज्ञानठे ज्ञाननुंफलमोक्षठे एमआगम सांजलीलेवायोग्यलेजो अयोग्यठांरुजो सदहणाशुऊराखजो सदहणाते मोक्षनुंमूलठे एइंद्रियसुखतोआजीवें अनंतिवारपाम्याठे एहवी जाति जन्म योनी कोइरही नथी जेआपणाजीवेनहीकरीहोय एजीवने संसारमांजमतां अनंतापुजल परावर्तनथया पणधर्मनी जोगवायीमलीनही तोहवेमनुष्यजव श्रावककुल निरोगशरीर पंचेंद्रीप्रगट बुद्धिनिर्मल एटलासंयोगमल्या वलीश्रीवीतरागनीवाणीनाकेहेनारा शुऊ गुरुनी जोगवाइपामीने अहोज्ञव्यलोको तुमेधर्मनेविषे विशेषउद्यमकरजो फिरिथीएवीजोगवाइ मिलवीहुर्लजठे माटेप्रमादकरशोनही एशरीर धन कुटुंब आयुष्य सर्व चंचलठे क्षणक्षणठीजेठे माटे पांचसमवायकारणमल्या मोक्षरूपकार्य सिऊकरवुं तेपंचसमवायनानामकहेठे १ काल २ स्वज्ञाव ३ नियत ४ पूर्वकृत ५ पुरुषाकार एपांचसमवायमाने तेसमकेतिठे एमांएकसमवाय उठापे तेहनेमिथ्यात्वीकहियें एम सम्मतिसूत्रमां कह्योठे गाथा ॥ कालोसहानियइ पुवकयंपुरिषकारणेपंच ॥ समवाएसमत्तं एगंतेहोयमिठत्त ॥ १ ॥

अर्थ ॥ काललब्धिबिना मोक्षरूपकार्य सिऊथायनही एटलेकालसर्वनुंकारणठे जे कालें जेकार्यथवानोहोय तेकार्यतेकालेंथाय एकालसमवाय अंगीकारकरीकह्यो इहां कोइपुठेजे अज्ञव्यजीव मोक्षकेमजतानथी तेनेउत्तरजे अज्ञव्यनेकालमले पण अज्ञव्यमांस्वज्ञावनथी तेथीमोक्षजायनही केमके कालस्वज्ञाव एवेकारणजोइये तेवारेंफरिपुब्बुंजे ज्ञव्यजीवमांतो मोक्षेजवानोस्वज्ञावठे तोसर्वज्ञव्य केममोक्षजतानथी तेने उत्तर जे नियतके०निश्चेंसमकितगुणजागे तेवारेंमोक्षपामे एटलेकाल स्वज्ञाव नियतएत्रणकारणमान्या तेवारेंफरिपुब्बुं जे समकितआदिकारणतो श्रेणीकराजानेहता तो मोक्षकेमनथयो तेनेउत्तर जे पूर्वकृतकर्मघणाहता अथवापुरुषाकार ते उद्यमकस्योनही फरीपुब्बुंजे शास्त्रीजद्रप्रमुखें तो उद्यमघणोकीधो तेनुंउत्तरजे तेमनापूर्वकृत शुचकर्म खप्यानहता माटेपांचसमवाय मिल्याकार्यनीसिद्धिथाय तेवारेंफरिपुब्बुंजे मरुदेवामाताने तोचारकारणमिल्या पणपांचमो पुरुषाकारउद्यम कांइकीधोनही तेनेउत्तर जे क्षपकश्रेणी चढवानो शुक्लध्यानरूप उद्यमकीधोठे माटे पांचसमवायमील्या मोक्षरूपकार्य सिऊथाय.

जेवारें केवलज्ञानेकरीसर्वज्ञव्य जेमरह्याठे तेमदेखे एटले आकाशज्ञव्य लोकालोकप्रमाणठे तेमांअलोकमां बीजुंज्ञव्यकोइनथी लोकाकाशनाएकेकप्रदेशे धर्मास्तिकाय

अधर्मास्तिकायनो एकेकप्रदेशरह्योते तथाअनंताजीवना अनंताप्रदेशरह्याते अनंतापु-
जलपरमाणुरह्याते कालनोसमय सर्वत्रवर्त्तेते.

हवे ठडव्यनीफरशनाकहेते धर्मास्तिकायना एक प्रदेशे धर्मास्तिकायना ठप्रदेश
फरस्याते तेआवीरीते के चारदिशीनाचार अनेपांचमोनीचे ठछोऊपर एठप्रदेशफर-
स्याते तथा एकमूलपोतेंप्रदेश एमसातप्रदेशनो संबंधते अनेधर्मास्तिकायना एकप्रदे-
शने आकाशद्रव्य तथा अधर्मास्तिकायना सातसातप्रदेश फरशेते तेएकमूलनाप्रदे-
शने बीजाद्रव्यनो मूलनोप्रदेशफरशे माटे सातप्रदेशनीफरशनाते अनेधर्मास्तिकायना
एकप्रदेशें जीवपुजलना अनंताप्रदेशनी फरसनाते अनेलोकनेअंतेजे धर्मास्तिकायना
प्रदेशते तेने आकाशनीफरसनातो ठएदिशीनीते अनेएकमूलप्रदेशसुद्धां सातप्रदेशनी
फरसनाते अनेबीजाद्रव्यनी त्रणदिशीनीफरसनाते एमसर्वद्रव्यनीफरशनाते अने
आकाशथी धर्म अधर्मनीअवगाहना सूक्ष्मते धर्मअधर्मद्रव्यथीजीवनीअवगाहना सूक्ष्म
ते जीवथी पुजलनी अवगाहना सूक्ष्म ते.

एमठद्रव्यना गुणपर्याय सामान्यस्वज्ञाव ११ ते अनेविशेषस्वज्ञावदशते तेथ्रीकेवली
जगवंत ज्ञानथीजाणे दर्शनथीदेखे तेइग्यारसामान्यस्वज्ञावकहेते १ अस्तिस्वज्ञाव २
नास्तिस्वज्ञाव ३ नित्यस्वज्ञाव ४ अनित्यस्वज्ञाव ५ एकस्वज्ञाव ६ अनेकस्वज्ञाव ७ जे-
दस्वज्ञाव ८ अजेदस्वज्ञाव ९ ज्ञव्यस्वज्ञाव १० अज्ञव्यस्वज्ञाव ११ परमस्वज्ञाव एइ-
ग्यारसामान्यज्ञाव सर्वद्रव्यमांते एसामान्यउपयोग दर्शनगुणथीदेखे हवेदशविशेषस्व-
ज्ञावकहेते १ चेतनस्वज्ञाव २ अचेतनस्वज्ञाव ३ मूर्तिस्वज्ञाव ४ अमूर्तिस्वज्ञाव ५ ए-
कप्रदेशस्वज्ञाव ६ अनेकप्रदेशस्वज्ञाव ७ शुद्धस्वज्ञाव ८ अशुद्धस्वज्ञाव ९ विज्ञावस्व-
ज्ञाव १० उपचरितस्वज्ञाव एदशविशेषस्वज्ञाव तेकोइकद्रव्यमांकोइकस्वज्ञावते कोइक
द्रव्यमांकोइकस्वज्ञावनथी एज्ञानथीजाणे एटलेसिद्धजगवानलोकालोक सर्व ज्ञानोप-
योगथीजाणीरह्याते दर्शनोपयोगथीदेखीरह्याते एहवाअनंतगुणीअरूपी सिद्धजगवानते
तेसमान पोतानीआत्मानेजाणे उपादेयकरीध्यावे तेसमकेत जाणवो.

॥ दोहा ॥

अष्टकर्मवनदाहके ॥ जएसिद्धजिनचंद ॥ तासमजोअप्पागणे ॥ वंदेताकोइंद ॥१॥
कर्मरोगजुषधसमी ॥ ग्यानसुधारसवृष्टी ॥ शिवसुखामृतसरोवरी ॥ जयजयसम्यक्ह-
ष्टी ॥ २॥ एहिजसदगुरुशीखते ॥ एहिजशिवपुरमाग ॥ लेजोंनिजग्यानादिगुण ॥ क-
रजोपरगुणत्याग ॥ ३ ॥ ग्यानवृद्धसेवोजविक ॥ चारित्रसमकेतमूल ॥ अमरअगमपद
फलवहो ॥ जिनवरपदवीफूल ॥ ४ ॥ संवतसत्तरबिहुत्तरे ॥ मनशुद्धफागुणमास ॥ मोटे
कोटमरोटमे ॥ वसतांसुखचोमास ॥ ५ ॥ सुविहितखरतरगढसुथिर ॥ युगवरजिनचं-

दसूर ॥ पुण्यप्रधानप्रधानगुण ॥ पाठकगुणपंरूर ॥ ६ ॥ तासशिष्यपाठक प्रवर ॥ सुम-
 तिसारगुणवंत ॥ सकलशास्त्रज्ञायकगुणी ॥ साधुरंगजसवंत ॥ ७ ॥ तासशिष्यपाठक-
 विबुध ॥ जिनमतपरमतजाण ॥ जविककमलप्रतिबोधवा ॥ राजसागरगुरुजाण ॥ ८ ॥
 ग्यानधर्मपाठकप्रवर ॥ शमदमगुणेश्रगाह ॥ राजहंसगुरुगुरुसक्ति ॥ सहजगकरेसराह
 ॥ ९ ॥ तासशिष्यआगमरुचि ॥ जैनधर्मकोदास ॥ देवचंदआनंदमें ॥ कीनोग्रंथप्रकाश
 ॥ १० ॥ आगमसारोद्धारणह ॥ प्राकृतसंस्कृतरूप ॥ ग्रंथकीयोदेवचंदमुनी ॥ ग्याना-
 मृतरसकूप ॥ ११ ॥ कस्योइहांसदायश्रति ॥ दुर्गदासशुजचित्त ॥ समजावननिजमित्रकुं
 ॥ कीनोग्रंथपवित्त ॥ १२ ॥ धर्ममित्रजिनधर्मरतन ॥ जविजनसमकितवंत ॥ शुद्धअ-
 मरपदउलखण ॥ ग्रंथकियोगुणवंत ॥ १३ ॥ तत्वग्यानमयग्रंथयह ॥ जोवेवालाबोध ॥
 निजपरसत्तासबलिखे श्रोतालहेप्रबोध ॥ १४ ॥ ताकारणदेवचंद मुनी ॥ कीनोआगम-
 ग्रंथ ॥ जणसेगुणसेजेजविक ॥ लहेशेतेशिवपंथ ॥ १५ ॥ कथकशुद्धश्रोतारुची मिलजोएह
 संयोग ॥ तत्वग्यानश्रद्धासहित ॥ वलीकायनिरोग ॥ १६ ॥ परमागमसुंराचजो ॥ लहे-
 सोपरमानंद ॥ धर्मरागगुरुधर्मसौं ॥ धरजोएसुखकंद ॥ १७ ॥ ग्रंथकीउमनरंगसौं ॥ सि-
 तपखफागुणमास ॥ जोमवारअरुतिजतिथि ॥ सफलफलीमनआस ॥ १८ ॥

आआगमसारमां पेज १३७ नी लेन १८ मीमध्ये चउदराजलोकनोंखंधलोकाकाश
 सादिसांतवे तेआवीरीतेंजे लोकनामध्यजागेंआठरुचकप्रदेशथी मांडीनेसादिठेजिहां
 चउदराजलोकनोअंतआवे तिहांसांत तथा चउदराजलोकनोठेलोप्रदेशमूकीनेपठेअ-
 लोकनीआदिलेवी पणअलोकनोअंतनथी माटेसादिअनंतकळुंते.

तथापेज १४४ नीआठमीलेनमां श्रीजगवतीसूत्रमांसुत्तबोखलुपढमो बीउंनिज्जुत्ति
 मिसउंजणिउं ॥ इत्तोतईयणुउंगो नाणुन्नाउंजिणवरेहिं ॥ एवीरीतेआगमसारनी जूदी
 जूदीत्रणप्रतोमां लखुंहुतुंमाटेमेंपण तेमजलखुंते पणबीजाघणाठेकाणे एजगवतीनी
 साखदीधीठे तिहांतो सुत्तबोखलुपढमो बीउंनिज्जुत्तिमिसउंजणिउं तइंयनिर विसेसो
 एसविहिहोइअणुउंगे ॥ एवोपाठवे तेखरोजणायवे पठेबहुश्रुतकहेतेखरुं.

॥ इति श्री आगमसारोद्धारग्रंथः समाप्तः ॥

देवचञ्जकीकृत नयचक्रसार.

॥ श्रीपरमगुरुन्योनमः ॥

१६९

अथश्रीदेवचञ्जकीकृतनयचक्रसारनुवालाबोधलिख्यते

॥ मंगलाचरण ॥

प्राणम्यपरमब्रह्मशुद्धानंदरसास्पदं ॥ वीरंसिद्धार्यराजेंजनंदनंलो
कनंदनं ॥ १ ॥ नत्वासुधर्मस्वाम्यादिसंघंसद्वाचकान्वयं ॥ स्वगुरुन्
दीपचञ्जारव्यपाठकान्श्रुतपाठकान् ॥ नयचक्रस्यशब्दार्थकथनं
लोकज्ञापया ॥ क्रियतेबालबोधार्थं सम्यङ्मार्गविशुद्धये ॥ ३ ॥

प्रशस्ति

श्रीजिनागमनेविषे १

अध्यानुयोग २ चरणकरणानुयोग ३ गणितानुयोग ४ धर्मक-
थानुयोग एचारअनुयोगकह्याते तेमां षड्व्य अने नवतत्त्व तेनागुणपर्याय स्वज्ञावपरि-
णमननेजाणवुं तेअध्यानुयोग एवं पंचास्तिकायनुं स्वरूपकथनरूपते तेपंचास्तिकायम-
ध्ये एकआत्मानामेअस्तिकायअव्यते तेआत्माअनंताते तेनामूलवेजेद ते तेमां एकसि-
द्धनिष्पन्न सर्वकर्मविरणदोषरहित संपूर्णकेवलज्ञान केवलदर्शनादिगुणप्रगटरूप अखंम
अमल अव्याबाधानंदमयी लोकनेअंतेविराजमान स्वरूपज्ञोगी तेसिद्धजीवकहियें ते
सिद्धतासर्वआत्मानो मूलधर्मते तेसिद्धतानीईहाकरवाने सिद्धजगवंतनो यथार्थसिद्ध-
पणो उलखीने निष्पन्नसिद्धनोबहुमानकरवो अनेपोते पोतानीचूले अशुद्धचेतनपणे
परिणमतां बाध्या जे ज्ञानावरणादिकर्म तेटाढीने पोतानी संपूर्णसिद्धतानी रुचि कर-
वी एहीजहितशिक्ताते.

वलीबीजोजेद संसारीजीवनोते तेजेणे आत्मप्रदेशें स्वकर्त्तापणे कर्मपुजलनेग्रह्या
जेनेकर्मपुजलनोलोढीजावते तेमिथ्यात्व गुणगुणार्थीमांकीने अयोगीकेवली गुणग-
णाना चरमसमयपर्यंत सर्वसंसारीजीवकहियें तेनावलीवेजेदते एकअयोगी बीजास-
योगी तेसयोगीनावेजेद एकसयोगीकेवली बीजासयोगीब्रह्मस्थ ब्रह्मस्थनावेजेद एक-
अमोही बीजासमोही समोहीनावेजेद एकअनुदितमोही बीजाउदितमोही उदित-
मोहीनावेजेद एकसूक्ष्ममोही बीजाबादरमोही बादरमोहीनावेजेद एकश्रेणीवंत बीजा
श्रेणीरहित श्रेणीरहितनावेजेद एक संयमीविरति बीजाअविरति अविरतीनावलीवे-
जेद एकसमकेति बीजामिथ्यात्वी मिथ्यात्विनावेजेद एकग्रंथिजेदी बीजाग्रंथिअजेदि
ग्रंथिअजेदिनावेजेद एकजव्य बीजाअजव्य तेमां अजव्यजीवोनुं तो दक्षजएवोहोय जे

श्रुतश्चर्यासपणकरे तथा द्रव्यशीपंचमहाव्रतआदरे पणआत्मधर्मनायथार्थ श्रद्धावि-
ना पेहेलो गुणठाणो किवारे मूके नही माटे ए जीवो तेसिद्धपद पामवाने योग्य नही
तेअन्नव्यचोथेश्रनंतते.

बीजान्नव्य तेजेसिद्धपणानेयोग्यते जेनेकारणयोगमिले पळटणपामे तेन्नव्यजीवो
अन्नव्यशीअनंतगुणाते तेमध्येकेइकन्नव्यसामग्रीयोगपामी ग्रंथिजेदकरीने समकितपामे
अनेकेटलाएकन्नव्यतो सामग्रीनेअज्ञावें समकितपामेजनही उक्तंचविशेषणवल्यां सा-
मग्रीअज्ञावाउं ववहारराशिअप्पवेशाउं ॥ ज्ञवावितेश्रणंता जेसिद्धसुहंनपावंति ॥ १ ॥

पणतेन्नव्यजीवोमां योग्यताधर्म ठतोठे तेमाटे न्नव्यकहियें जेजीवमिथ्यात्वतजीने
शुरूयथार्थ आत्मपणेव्यापकरह्यो तेजमारोधर्म अनेजेथीते आत्मसत्तागतधर्मप्रगटे ते
साधनधर्मवेजेदेठे एकवायणापुठणादि वंदननमनादि पळिखेहणप्रमाज्जादि जेटलीयो-
गप्रवृत्तिते सर्वद्रव्यशी साधनधर्मकहियें तेज्ञावधर्म प्रगटकरवाने जेकरे तेनेकारणरूप
ठे द्रव्यतेजेज्ञावनुंकारण कारयासेदवं इतिआगमवचनात् ॥

अनेजेउपयोगादि पोतानादयोपशमज्ञावें प्रगट्याजे ज्ञानवीर्यादिगुण तेपुज्जलानुया-
यीपणाथीटाळीने शुरूगुणीजेथीअरिहंत सिद्धादिक तेनाशुरूगुणने अनुयायी करवा
अथवाआत्मस्वरूप अनंतगुणपर्यायरूपतेने अनुयायीकरवा तेज्ञावशीसाधनधर्म जाण-
वो एआत्मानिपजाववानो उपायठे.

जिहांलगेआत्मानुंशुरूस्वरूप चिदानंदधन तेसाध्यमांनथी अनेपुज्जलसुखनीआ-
शायें विष गरल अन्योन्य अनुष्ठान जेकरवुं ते संसारहेतुठे माटे साध्यसापेक्षपणेस्या-
द्वादश्रद्धायें साधनकरवुं एहिजमार्गठे अने एमार्गनीजे प्रतितरुचि ते सम्यक्तकहियें
तेसम्यक्तग्रंथिजेदकस्योपामियें तेग्रंथिजेदतो त्रणकरणकरेतोजने तेत्रणकरणजीवकरे
तेवारेंसम्यक्दर्शनपामे तेत्रणकरणमां पेहेलुंयथाप्रवृत्तिकरण बीजुंअपूर्वकरण त्रीजुंअनि-
वृत्तिकरण एकरणसर्व संझीपचेंड्रीकरे तेमां प्रयमयथा प्रवृत्तिकरणतेन्नव्य तथाअन्नव्य
पणकरे कोइकजीवअनंतिवारकरे तेयथाप्रवृत्तिकरणनुं स्वरूपलखियेंठेये.

सर्वकर्मनी उत्कृष्टस्थितिना बांधनारजीवने संक्लेशघणोठेमाटे यथाप्रवृत्तिकरणक-
रेनही उक्तंचविशेषावश्यके उक्तोसंछिनलप्रइ जयणाएएसुपुवळझाए ॥ सवजहन्नठिसु
विन लप्रइजेणपुवपळिवन्नो ॥ १ ॥ माटेकर्मनी उत्कृष्टस्थितिनो बांधनारजीव ते चा-
रसामायकनोलाज्जनपामेश्रनेजेजीवसातकर्मनी जघन्यस्थिति बांधे तेजीवतोगुणवंतजठे
एरीतठेमाटेजेवारेंएककोरुकोरीसागरोपम पढ्योपमने असंख्यातमेंजागेउणी स्थिति
बांधतोहोय तेयथाप्रवृत्तिकरणकरे जेजीवकर्मरूपणारूपशक्तिपाम्योनहतो तेशक्तिपा-
म्योतेनेयथाप्रवृत्तिकरणकहियें उक्तंचजाण्ये येनअनादिसंसिद्धप्रकारेण प्रवृत्तंकर्मरूप-

एकक्रियते अनेनेतिकरणं जीवपरिणामएवउच्यते अनादिकालात्कर्मरूपप्रवृत्तावध्य वसायविशेषो यथाप्रवृत्तिकरणमित्यर्थः

क्षयोपशमीचेतनावीर्यं जेसंसारनी असारताजाणे संसार दुःखरूपकरीजाणे तेथी परिग्रहशरीरशीखरे उद्धेगेंउदासीनता परिणामेकरीसातकर्मनीस्थिति अनेककोडाको-
मीनाथोकका असंख्याताजे सत्तामांढता तेखपावे ने कांश्कउणी एककोडाकोडीराखे
एयथाप्रवृत्तिकरण आत्माअनंतिवारकरे पणग्रंथिजेदकरीशकेनही एकरण तेगिरिन-
दीनेविचें आवुं पाषाणते धंचनाघोलनारूप चालवेकरीने जेमसहेजे सुंहालो थाय
अने कोश्कआकारपकडे तेमजन्ममरणादिदुःखनेउद्धेगें अनाजोगथीज जववैरागें
जीव यथाप्रवृत्तिकरणकरे एहिजजीवकोश्करीतें वैराग्येंविचारेजे जवज्रमणते दुःखते
एसंयोगवियोगादि असारते पणकांश्क ज्ञानानंदादितेसारते एहवीगवेषणाकरनारो
जीव तेयथाप्रवृत्तिकरणकरीने अपूर्वकरणकरे इहांकोशुठे जेजव्यनेतो पलटण यो-
ग्यताते पण अजव्यजीवकेमकरे तेनुंउत्तर जेतीर्थकरजक्तिमांजे देवतानीमहिमा त-
थालोकसन्मानादिकदेखीने पुण्यनीवांठायें देवत्वराज्यादिकलाजइठायें इग्यार अंग
तथाबाह्यपंचमहाव्रतादिपामे पणतेनेसम्यक्तनहोय जेपुज्जलान्जिलाषीठे तेनेगुणस्पर्श-
नथाय उक्तंचमहाजाण्ये ॥ अर्हदादिविभूतिमतिशयवर्तीदृष्टाधर्मादेवंविधसत्कारोदेव-
त्वराज्यादयःप्राप्यंते इत्येवंसमुत्पन्नबुद्धेरजव्यस्यापिदेवनरेंद्रादिपदेहया निर्वाणश्रद्धा-
रहित कष्टानुष्ठानं किंचिदंगीकुर्वतोज्ञानरूपस्यश्रुतसामायकमात्रलाज्जेपि सम्यक्त्वादि-
लाजःश्रुतस्यनजवत्येवेति ॥ एरीतेंधारवुं.

तथाअपूर्वकरण अनेअनिवृत्तिकरणनो अधिकार जेमआगमसारमां लख्योठे तेज
प्रमाणे इहांपणजाणवो इमत्रणकरणकरीने उपशम अथवा क्षयोपशम अथवाक्षायक
सम्यक्तजेपाम्यो अने आत्मप्रदेशें वर्तमाने सम्यक्दर्शनगुणनो रोधक एहवोमिथ्या-
त्वमोह प्रकृतिनाविपाकोदयने टलवेकरीने जेसम्यक्दर्शनगुणनी प्रवृत्तिथाय तेथीय-
थार्थपणे निरुद्धरिसहितजाणपणोप्रवर्ततेजीवनेद्रव्यानुयोगें तत्वज्ञानप्रगटे तेथीजेआ-
त्मगुणप्रगटे तेआत्मगुणरक्षणायेंजप्रवर्तें एहवीस्वरूपानुयायी आत्मगुणनीप्रवृत्ति तेह-
नेधर्मकरीसद्दे तेमाटेस्याद्वादपरिणामी पंचास्तिकायते तेस्याद्वादरूपज्ञान तेनयज्ञा-
नेथाय माटेनयसहितज्ञानकरवुं तेनयज्ञानअतीडुर्लजठे अनेनयनीअनंतताते उक्तंच
जावझ्यावयणपहा तावझ्याचेवहुंतिनयवाया ॥ तेजे पूर्वापरसापेक्षनही ते कुनयकहियें
अने सर्वसापेक्षपणेवर्तें तेसुनयकहियें तेमूलसात नयतेतेनुंस्वरूपअल्पमात्रलखियेंतैयें.

नयतेज्ञानगुणनुं प्रवर्तनते जेकारणेएकद्रव्यमध्येअनंताधर्मते तेएकसमयें श्रुतोपयो-
गमां आवेनही स्यामाटेजेश्रुतज्ञाननो उपयोग असंख्यातसमयेंथाय अनेवस्तुमध्येतोअ-

नंताधर्म एकसमये परिणमतापामियें तेवारेंश्रुतज्ञान सत्यथायनही तेमाटेनयेंकरीजाणे तथायवपिकेवलीनोउपयोग एकसमयीं तेमाटेजाणवामां नयनुंकार्यकेवलीने पडेनही पणवचनेकहेतां केवलीनेपणनयेंकरीकहेवुं पडेकारणकेवचन तोक्रमेवोलायठे अनेवस्तुधर्मअनंताएकसमयकालें तेमाटेनयेंकरीकहे वलीजिनजडगणीक्षमाश्रमणपूज्यकहेठे:-

जीवादिद्रव्यमांजेगुणठे तेअनंतस्वभावीं गुणनीठति तेनुंपरिणमन तेनीप्रवृत्ति तेमांजेसमयेकारणता तेसमयेजकार्यता इत्यादि अनेकपरिणतिसहितठे तेथीकोशकरीतें सर्वनुं जिन्नाजिन्नपणे ज्ञानथाय तेनयथीथाय माटेसमकितरुचिजीवने नयसहितज्ञानकरवुं जे एटलाधर्म सर्वद्रव्यमध्ये रह्याठे माटे प्रथमतो श्रीगुरुकृपाथी द्रव्यगुण पर्याय उलखावेठे एपीठिकाकही हवेमूलसूत्रनाअर्थनुं व्याख्यानकरेठे.

श्रीवर्धमानमानम्य स्वपरानुग्रहायच ॥ क्रि

यतेतत्त्वबोधार्थं पदार्थानुगमोमया ॥ १ ॥

अर्थ ॥ श्रीके०गुणनीशोज्ञा अतिशयशोभायेंविराजमान एहवाश्रीवर्धमान अरिहंत शासननानायक तेप्रतेंअत्यंतपणे नमीने नमस्कारकरीने पोतानोमानमूकी त्रण योगसमावी गुणीनेअनुजायीचेतनानुंकरवुं तेनेनमवुंकहियें तेपण स्वके०पोताने अने परजेशिष्यअथवाश्रोतादिकने अनुग्रहके०उपकारने सारु तत्वके० यथार्थवस्तुधर्मतेने बोधके०जाणवानेशर्थे पदार्थके०धर्मास्तिकायादिक ठमूलद्रव्य तेनो अनुगमके०साचोपरुपवो ते क्रियतेके०करियेंठैयें.

जगतमांमतांतरीउं द्रव्यनेअनेकपणेकहेठे तिहांनेयायिक सोलपदार्थकहेठे वैशेषिक सातपदार्थकहेठे वेदांतिसांख्य एकपदार्थकहेठे मीमांसक पांचपदार्थकहेठे पणतेसर्वमिथ्याठे तेणेपदार्थनुं स्वरूपजाणुंनथी अनेश्रीअरिहंत सर्वज्ञप्रत्यक्षज्ञानी ते एकजीवअनेपांचअजीव एरीतेंठपदार्थकहेठे इहांकोशपुठे जेनवतत्त्वरूप नवपदार्थकह्याठे तेकेम तेनेउत्तर जे एकजीव बीजोअजीव एवेपदार्थतोमूलठे अनेशेष साततत्त्वतो जीवअजीवनो साधकबाधक शुद्धअशुद्ध परिणतिनीअवस्था जिन्नउलखाववानेकह्याठे.

श्लोक ॥ द्रव्याणांचगुणानांचपर्यायाणांचलक्षणं ॥

निक्षेपनयसंयुक्ततत्त्वज्ञेदैरलंकृतम् ॥ तत्रतत्त्वज्ञेदप

र्यायैर्व्याख्यातस्यजीवादेर्वस्तुनोज्ञावःस्वरूपतत्त्वं

अर्थ ॥ द्रव्यना गुणना तथा पर्यायना लक्षण जेउलखाण तेनिक्षेपेंकरी तथा नयें करीयुक्ततत्त्वनाज्ञेदेंसहितकहुंनुं तत्रके०तिहांजिनागमनेविषे तत्वजेवस्तुस्वरूप जेद तेनाजूदाजूदाज्ञेदपर्याय तेमांरह्याजेधर्म एटलाप्रकारें व्याख्याके०अर्थनुंकहेवुं तेणेकरीने

यथार्थ व्याख्यानथाय तिहांतत्वनुंलक्षणकहेठे व्याख्यानकरवायोग्य जे जीवादिक वस्तु तेनोमूलधर्म तेवस्तुनुंस्वरूपतत्वकहियें जेमकंचननुंस्वरूप पीत गुरुस्निग्धतादि तथाएनुंकार्यआचरणादिक अने एहनुंफलते एहथीअनेकज्ञोग्यवस्तुआवे एमजीवनुं स्वरूप ज्ञानदर्शनचारित्रादिअनंतगुण तथाजीवनुंकार्यसर्वज्ञावनुंजाणवुं प्रमुखएरीतें अज्ञेदपणेंरह्याजेधर्म तेसर्ववस्तुनुंतत्वकहियें.

येनसर्वत्राविरोधेनयथार्थतयाव्याप्यव्यापकज्ञावेनलक्ष्यतेव स्तुस्वरूपंतल्लक्षणं तत्रद्रव्यभेदायथाजीवाअनंताःकार्यभेदे नज्ञावभेदाप्रवृत्ति क्षेत्रकालज्ञावभेदानामेकसमुदायित्वंद्रव्यत्वं

अर्थ ॥ हवेलक्षणकहेठे जेगुणेंकरीसर्वद्रव्य स्वजातिमां अविरोधिपणे यथार्थपणे १ अतिव्याप्ति २ अव्याप्ति असंज्ञवादिदोषरहित वस्तुजेव्याप्य तेहनेविषे व्यापकपणे लखियें जाणियें तेनेवस्तुनुंलक्षणकहियें तेलक्षणवेप्रकारनुंठे एकलिंगबाह्य आकाररूप अने बीजुं वस्तुमांरह्योजे स्वरूपते एवेभेदठे तेमांलिंगथीतो गायनुंलक्षण जेशालस- हितपणो तेबाह्यआकाररूपलक्षणठे एबाह्यलक्षणेजेउलखाणकरे तेबालचालठे अने जेवस्तुनेधमेंउलखाय तेस्वरूपलक्षणकहियें जेमचेतनालक्षणतेजीव तथाचेतनारहित तेअजीव इत्यादिकलक्षणें लक्षणस्वरूपजाणवो एमअनेकरीतेंजाणीवो भेदाश्च हवे भेदनुंस्वरूपकहेठे वक्तव्यवस्त्वंशाः के० जेवस्तुकथनकरताहोय तेहना चारभेदठे तत्र द्रव्यभेदाके० तिहांद्रव्यनाभेदमूललक्षणे सरिखापणपिरुपणेजूदाठे ते द्रव्यथीभेदक- हियें यथाके० जेम सर्वजीवजीवत्वसामान्ये सरिखाठे पणजीवजीवप्रते पोतानागुणप- र्यायनो पिरुपणोजूदाठे कोइनुंकोइमांजिविजातोअथी तेमाटे जीवअनंताद्रव्यजिन्नपणे तेमजअजीवअनंताद्रव्य जिन्नपणे एमपुजलपरमाणुपण जरुतारूपपणेंसरिखा पणसर्व परमाणुआजूदाद्रव्यठे जेकाळेंपूठियें तेकाळें एटलानेएटलाठे कोइकाळेंघटेनही ते- मनवोवधेनही ए सर्वद्रव्यथी भेदजाणवो.

हवे क्षेत्रांशाः क्षेत्रथीभेदते जेविस्तरेतोजूदोक्षेत्रअवगाहीनेरहे जेमजीवादि द्रव्य- नाप्रदेश अवगाहनाधमेंजूदाठे पणद्रव्यथीजूदापडेनही संलग्नपणेंरहे गुणपर्यायसर्वप्र- देशें अनंताठे तेगुणपर्याय एकप्रदेशमूकीबीजाप्रदेशमांजायनही पर्यायविज्ञागएकनो अनेप्रदेशनो अवगाहसरिखाठे पणतेपर्यायअनंताजिन्नठे अनेजेअनंतापर्यायमलीने ए- ककार्यकरेतेकार्यनेगुणकहेठे श्रीवीतरागसर्वज्ञएमकहेठे एक्षेत्रथीभेदठे.

एकवस्तुमां उत्पादव्ययरूप पर्यायपलटवानुंमान तेसमयकहियें जेटलोउत्पादव्य- यतथाअगुरुलघुनीहानिवृद्धिने परिणमतानुंमान तेसमयकहियें अनेतेथीबीजीपरिण-

मनथइ तेवीजोसमय एमजेश्चनंतिअतीतप्रवृत्तिथइ तेवर्त्तमानप्रवृत्तिनीपरंपरारूप जा-
णवी अनेआगामिकथासेते कार्यरूपेंयोग्यतारूपजाणवी अतीतकालनो तथाअनागत
कालनो कोइढिगळोनथीअनेपिंरूप पंचास्तिकायनुं वर्ततो जेपरणमनतेनुंमान तेकालक-
हियें तेनेसमयजेदते त्रीजोकालरूपजेदकहियें ते जेपर्यायजिन्नजिन्नकार्यकरे तेकार्यजेदें-
जिन्नपणोठे तेमाटेचोथोजावथीजेदकहियें हवेद्रव्यनुंलक्षणकहेठे तेक्षेत्रकाल अनेजाव-
नाजेजेद तेसर्वनुंएकठामिद्विनेपिंरूपणे एकाधारपणे समुदायीपणेरहेवुं तेद्रव्यकहियें.

तत्रैकस्मिन्द्रव्येप्रतिप्रदेशे स्वस्वएककार्यकरणसामर्थ्यरूप
पाञ्चनंताअविज्ञागरूपपर्यायास्तेषांसमुदायोगुणः ॥ जिन्न
कार्यकरणेसामर्थ्यरूपाजिन्नगुणस्यपर्यायाः एवंगुणाअप्य
नंताः प्रतिगुणंप्रतिदेशंपर्यायाअविज्ञागरूपाः अचनंतास्तु
द्वयाः प्रायीइतितेचास्तिरूपाः प्रतिवस्तुनिअचनंतास्ततोचनंत
गुणाः सामर्थ्यपर्यायाः

अर्थ ॥ हवेगुणनुंलक्षणकहेठे तिहां गुणानामासउद्वं इतिवचनात् एकद्रव्यनेविषे
स्वस्वके० पोतापोतानो एकजाणवाप्रमुख कार्यकरवानुं जेनेसामर्थ्यठे एवा अचनंतासूक्ष्म
जेनो अविज्ञागके० वीजोठेदनथाय एवाविज्ञागनो जेसमुदाय तेनेगुणकहियें जेमएक
दोरको सो तांतणानोकस्यो तेसोतांतणा तोअविज्ञागपणे ठतापर्यायठे तेदोरकाथीअने-
ककार्यथाय अनेकवस्तुबंधाय अने अनेकनेआधारथाय अनेकवेदणथाय तेनेसामर्थ्य
पर्यायकहियें ठतिरूपजेपर्याय तेतोवस्तुरूपठे अने सामर्थ्यपर्यायतो प्रवर्त्तनरूप कार्य
रूपठे तेठतिपर्यायनो समुदाय तेनेगुणकहियें ठतिपर्यायनाअविज्ञाग तेयोगस्थान स-
मयस्थानमां कह्योजठे अने जिन्नके० जुदोकार्य करवानुं जेमांसामर्थ्यहोय एवाअवि-
ज्ञागरूप आत्माप्रदेशें वर्तता पर्याय तेजिन्नके० जुदागुणना पर्यायजाणवा जेम जेश्च-
विज्ञाग परिणामालंबनरूपकार्य सामर्थ्यरूप तेनोसमुदाय तेवीर्यगुण एमज जाणवारू-
पसामर्थ्यठे जेमां एहवाजे अविज्ञागपर्यायठे तेनो समुदायतेज्ञानगुण तेवागुण एकद्र-
व्यनेविषेअचनंताठेतेएकगुणना प्रदेशें प्रदेशे पर्यायअविज्ञागरूप अचनंताठे अनेसर्वप्रदे-
शे सरिखाठे तथापंचास्तिकायमध्ये एकअगुरुलघु पर्यायनोजेद तरतमठे तथापुजलपर-
माणुमध्ये कालजेदें अथवाद्रव्यजेदें वर्णादिकनापर्यायनो तरतमयोग ते थोकाघणाप-
णोठे तेपर्यायअस्तिरूपठे सदाठताठे कोइपर्यायद्रव्यांतरमां जातोचनी प्रदेशांतरमां
पण जातो नथी तेठतिपर्यायथी सामर्थ्यपर्याय अचनंतगुणाजाणवा तेकार्यरूपठे तथाच

महाज्ञाप्ये यावंतोज्ञेयास्तावंतएव ज्ञानपर्यायाः तेचअस्तिरूपाः प्रतिवस्तुनिश्चनंतात-
तोप्यनंतगुणाः सामर्थ्यपर्यायाः

तत्रद्रव्यलक्षणं उत्पादव्ययध्रुवयुक्तं सत्त्वक्षणंद्रव्यं ए
तत्द्रव्यास्तिक पर्यायास्तिक उन्नयनयापेक्षयालक्षणं ॥
गुणपर्यायवत्द्रव्यं एतत्पर्यायनयापेक्षया अर्थक्रियाका
रिद्रव्यं एतत्त्वक्षणंस्वस्वशक्तिधर्मापेक्षया धर्मास्तिका
य अधर्मास्तिकाय आकाशास्तिकाय पुञ्जलास्तिकाय
जीवास्तिकाय कालश्चेति

अर्थ ॥ हवेवलीद्रव्यनुमुख्यलक्षणकहेठे उत्पादके० नवापर्यायनुंउपजवुं व्ययके०
पूर्वपर्यायनुंविणसवुं अनेध्रुवके० नित्यपणो एतीनपरिणमनपणें सर्वदाजेपरिणमे तेनेद्रव्य
कहियें एटलेतेहिजगुणकारणकार्य वेधमेंसमकालेंपरिणमेठे कारण विना कार्यथायज
नही अनेकार्यकरेनही तेकारणपणसमजवुंनही जेउपादानकारण तेहिजकार्यथायठेते
कारणतानोव्यय अनेकार्यतानुंउपजवुं समकालें थायठे वली कारणपणो समयेंनवो-
नवोठे अनेकार्यपणोपण समयेंसमयेंनवोनवोठे ते माटेकारणपणानोपणउत्पादव्ययठे
अनेकार्यपणानोपण उत्पादव्ययठे अनेगुणपिरूपणें द्रव्याधारपणेध्रुवठे एवीपरिणतियें
परिणमे ते सत्के० ठतिवंतद्रव्यजाणवो एटले एलक्षणते द्रव्यास्तिकनय तथापर्या-
यास्तिकनय एवेमेलावेअनेकस्योठे जे ध्रुवपणो ते द्रव्यास्तिकधर्मग्रहोठे अनेउत्पादव्य-
य तेपर्यायास्तिकधर्मग्रहोठे तेमाटेएलक्षणसंपूर्णठे एतत्वार्थकारकनुंवाक्यठे.

तथावलीवीजुंलक्षण तत्वार्थमांजकहुंठे एकद्रव्यमां बद्धामांस्वकार्यगुणेवर्त्तमानतेगुण
अने पर्यायते गुणनुंकारणभूत द्रव्यनुंजिन्नजिन्न कार्यपणे परिणमे द्रव्यगुण एवेहुने
स्वाश्रयीपणेपरिणमन तेवेठेजेमां तेद्रव्यकहियें एटलेगुण तथापर्यायवंत तेद्रव्यक-
हियें तेद्रव्यएकनावेखंरुथायजनही एमूलद्रव्यनुंलक्षणठे अनेजेघणापरमाणुना खंधने
द्रव्यमान्योठे तेउपचारेंजाणवो जेनीपरिणतित्रणकालमध्येतेरूपनेत्यजेनही तेद्रव्यपो-
तानीमूल जातत्यजेनही जेनेअगुरुलघुनुं षड्गुण हानिवृद्धिरूपलक्षण चक्र एकठोफिरे
तेएक द्रव्य अनेजेने जूदोफिरे ते जिन्नद्रव्यकहियें एटले धर्म अधर्मआकाश ए एक एक
द्रव्यठे अनेजीव असंख्यातप्रदेशरूप एकअखंरुद्रव्यठे एवा जीवसर्वलोकमध्येअनंता
ठे तेजीवसिद्धमांवेठे अनेसंसारीपणामांउठाथायठे पण सर्वसंख्यामां घटता वधता
नथी तथापुञ्जलपरमाणु एकआकाशप्रदेशप्रमाण एकद्रव्यठे तेवापरमाणु सर्वजीवशी
तथा सर्वजीवनाप्रदेशशी पण अनंतगुणाद्रव्यठे स्कंधपणे अथवा बुटा परमाणुपणे

વધે તથા ઘટીજાય પણ પરમાણુપુજ્જલપણે જેસંખ્યાઠે તેમાંવધતાઘટતા નથી એ નિશ્ચયનયથી લક્ષણ કહ્યું.

હવેવ્યવહારનયથીલક્ષણકહેઠે અર્થજે દ્રવ્યતેનીજે ક્રિયાકે ૦ પ્રવૃત્તિતેનેકરે તેદ્રવ્ય કહિયેં તેમાંજીવનીશુદ્ધક્રિયા તે જ્ઞાનાદિકગુણનીપ્રવૃત્તિ જેમસકલજ્ઞેયજાણવામાટે જ્ઞાનવિજ્ઞાગનીપ્રવૃત્તિ એમસર્વગુણનુંજેકાર્ય જેમજ્ઞાનગુણનુંકાર્યવિશેષધર્મનુંજાણવું તથા દર્શનગુણનુંકાર્ય સકલસામાન્યસ્વજ્ઞાવનોબોધ અને ચારિત્રગુણનુંકાર્ય તેસ્વરૂપનુંરમવુંશ્યાદિ અનેધર્માસ્તિકાયનુંકાર્ય ગતિગુણેપરિણમ્યાજે જીવતથાપુજ્જલ તેને ચાલવાનેસહકારીથાય એમસર્વદ્રવ્યનીસમજણજોશ્લેષી એલક્ષણ સર્વદ્રવ્યનાજેગુણ ઠે તેસર્વનાસ્વકાર્યાનુયાયીપ્રવૃત્તિતેને અર્થક્રિયાકહેવી હવેતેઠદ્રવ્યઠે ૧ ધર્માસ્તિકાય ૨ અધર્માસ્તિકાય ૩ આકાશસ્તિકાય ૪ પુજ્જલાસ્તિકાય ૫ જીવાસ્તિકાય ૬ કાલ એઠદ્રવ્યજાણવા એથી વધારેપદાર્થ કોઈનથી જે નૈયાયિકાદિક સોલપદાર્થકહેઠે તેમૃષાઠે કારણકે તેપ્રમાણને જિન્નપદાર્થકહેઠે તેતોજ્ઞાનઠે તેઆત્માના પ્રમેયનોગુણઠે તેગુણીજેઆત્મા તેમધ્યેરહ્યો ઠે તેને જિન્નપદાર્થ કેમકહિયેં વીજાપ્રયોજન સિદ્ધાંતાદિક તેસર્વત્તીવદ્રવ્યની પ્રવૃત્તિઠે તે માટે જિન્નપદાર્થકહેવાયનહી.

તથાવૈશેષિક ૧ દ્રવ્ય ૨ ગુણ ૩ કર્મ ૪ સામાન્ય ૫ વિશેષ ૬ સમવાય ૭ અજ્ઞાવ એસાતપદાર્થકહેઠે પણતેનેકહિયેં જેગુણતેતો દ્રવ્યમાંજરહ્યાઠે તો તેનેજિન્ન પદાર્થકરી કહેવું તેકેમઘટે અને કર્મતેદ્રવ્યનુંકાર્યઠે તથા સામાન્ય અને વિશેષ એવેતોદ્રવ્યમધ્યે પરિણમનઠે વલી સમવાયતે કારણતારૂપદ્રવ્યનું પ્રવર્તનઠે અને અજ્ઞાવતો અઠતાને કહેવાય તે અઠતાને પદાર્થકહેવુંઘટતુંનથી તેમાટેવૈશેષિકમતપણમૃષાઠે તેમધ્યેદ્રવ્યનવ કહેઠે ૧ પૃથ્વી ૨ આપ ૩ તેજ ૪ વાયુ ૫ આકાશ ૬ કાલ ૭ દિશિ ૮ આત્મા ૯ મન એનવપદાર્થકહેઠે તેનેઉત્તર જે પૃથ્વી આપ તેજ વાયુએતોઆત્માઠે પણકર્મયોગેં શરીર જોદેં નામપડ્યાઠે અનેદિશિતોઆકાશમાંજ મિલીગયીઠે તથા મન તે આત્માનેસંસારીપણાના ઉપયોગપ્રવર્તનાનો દ્વારઠે તેનેજિન્નદ્રવ્યકેમકહિયેં.

વલીવેદાંતિસાંખ્ય તેએકઆત્માઅદ્વૈતપણે એકજદ્રવ્યમાનેઠે તેનીપણજૂલઠે કેમકે જેશરીરઠે તેતોરૂપીઠે અને પુજ્જલદ્રવ્યનાંખંધઠે તેકેમએકથાય તથા આત્મા અને શરીરનો આધાર તે આકાશઠે તેસર્વપ્રસિદ્ધઠે તેજૂદોમાન્યાવિના કેમચાલે તેમાટેઅદ્વૈતપણો રહ્યો નહી.

અનેવૌદ્ધર્શન તેસમયસમય નવાનવાપણે ૧ આકાશ ૨ કાલ ૩ જીવ ૪ પુજ્જલ ૫ ચારદ્રવ્યમાનેઠે તેનેપુઠીયેં જેજીવપુજ્જલએકજદેત્રેં કેમરેહેતાનથી તેતોચલાદિજાવપામેઠે માટેતેના અપેક્ષાકારણરૂપ ૧ ધર્માસ્તિકાય ૨ અધર્માસ્તિકાયએવેદ્રવ્યપણ માન-

वाजोश्यं तथाकेटलाक संसारस्थितिनोकर्त्ता एकपरमेश्वरनेमानेढे तेपण मृषाढे जे निर्मलरागद्वेषरहित एवो परमेश्वर तेपरनासुखदुःखनो कर्त्ताकिमथाय वली कोइक इहा वलगाढेढे तेइहातो अधूरानेढे पुरानेकेमहोय तथा केटलाक परमेश्वरनी लीला कहे ढे ते लीलातो अजाण अधूरो तथा जेनेपोतानो आनंद पोतापासेनहोय तेकरे पणजे संपूर्ण चिदानंदधन तेने लीला होयजनही धर्माधर्मौविनानांगंविनांगेनमुखंकुतः ॥ सुखंविना-
नकर्त्तत्वंतद्वास्तारः परेकथं १ अनेमीमांसादिक पांचभूतकहेढे तेमांपण चारभूततो जीवपुजलना संबंधेउपनाढेअनेआकाशतेलोकालोकजिन्नद्रव्यढे.

तत्रपंचानांप्रदेशपिम्त्वात् अस्तिकायत्वं कालस्यप्रदेशाच्चा

वात् अस्तिकायतानास्ति तत्रकालउपचारतैवद्रव्यंनवस्तुवृत्त्या ॥

एरीतेअसत्यपरुपणानुंनिराकरणकरी आगमनीसांखे कार्यादिकनेअनुमाने द्रव्यढे ठरेढे माटेतेहिजमानवा तेमां पांचद्रव्य सप्रदेशीढे तेप्रदेशनापिरुपणामाटे अस्तिका-
यपणो पांचद्रव्यनेढे अने ठठोकालद्रव्य तेनेप्रदेशनथी तेमाटे अस्तिकायतानथी ति-
हांकालते मुख्यवृत्तियेंद्रव्यनथी उपचारथी द्रव्यकहेवायढे जेमवस्तुगते धर्मास्तिकाया-
दिक द्रव्यढे तेमकालद्रव्यनथी जोएकालने पिरुपद्रव्यमानियेंतो एनो मानकिहांढे
जोमनुष्यक्षेत्रमांकालद्रव्यमानियेंतो बाहिरनाक्षेत्रमां नवपूर्णादिक तथाउत्पादव्यय
कोणकरेढे अनेजोचौदराजलोकमां व्यापीमानियेंतो असंख्यातप्रदेश मानवा जोश्यें
अनेप्रदेशमानवेकरी अस्तिकायथाय अनेजोरेणुक असंख्यातामानियें तोलोकप्रदेश
प्रमाण रेणुकथाय तेवारें असंख्याताकालद्रव्यथाय तेतोअनंतद्रव्यमान्योढे माटेएका-
लने पंचास्तिकायना वर्त्तनारूपपर्यायने आरोपेंद्रव्यमानियें केमके अस्तिकायतानथी
अनेसर्वमांवर्त्तनाकरे एपक्षसत्यढे जे आगमनेविषे ठाणांगसूत्रनाआलावामांढे किंजदंते
अद्धासमयेतिबुद्धि गोयमा जीवाचेव अजीवाचेव एटलेकाल ते जीवतथाअजीवनो
वर्त्तमानपर्यायढे तेनाउत्पादव्ययरूप वर्त्तनानेकालकह्योढे ते कालने अजीवद्रव्यमांगण्यो
तेनोआशयएढे जेजीववर्त्तनाथीअजीववर्त्तनाअनंतगुणीढे तेबहुलतामाटे कालने अजी-
वगवेज्योढे केमके कालनीवर्त्तना अजीवऊपर अनंतिढे अने जीवऊपरतेथीथोमीढे माटे.

तथा विशेषावश्यकज्ञाप्यमध्ये नपश्यतिक्षेत्रकालावसौतयोरमूर्त्तत्वात् अवधेश्वमूर्त्ति
विषयत्वात् वर्त्तनारूपंतुकालंपश्यति द्रव्यपर्यायत्वात्तस्येति तथा बावीसहजारीमध्ये
तथा कालस्यवर्त्तनादिरूपत्वात् पर्यायत्वात् द्रव्योपक्रमःउपचारात् तथाजगवत्यांगे १३
तेरमाशतकमध्ये इहांपुजलवर्त्तनानीअपेक्षायें कालनेरूपीगवेज्योढे.

तत्रगतिपरिणतानां जीवपुजलानां गत्युपष्टंभहेतुधर्मा

स्तिकायः सचासंख्येयप्रदेशलोकप्रदेशपरिमाणः

अर्थ ॥ हवेपंचास्तिकायनुं जिन्नजिन्नलक्षणकहेठे जेगतिपरिणामीपणेपरिणम्याजी-
वतथापुज्जलतेनेगतिनाउठजानोहेतु तेधर्मास्तिकायद्रव्यकहियें तेधर्मास्तिकायअसं-
ख्याता प्रदेशपरिमाणे लोकमांव्यापिठे लोकमाने लोकनाएकएकप्रदेशेधर्मास्तिका-
यनोएकएकप्रदेश तेअनंतसंबंधीपणेठेएधर्मादित्रणद्रव्य अचल अवस्थितअक्रिये.

स्थितिपरिणतानां जीवपुज्जलानां स्थित्युपष्टंभहेतुः

अधर्मास्तिकायः सचासंख्येयप्रदेशलोकपरिमाणः

अर्थ ॥ स्थितिपणेपरिणम्या जेजीव तथापुज्जल तेने स्थितिना उठजानोहेतु ते अ-
धर्मास्तिकाय द्रव्यकहियें तेपणलोकपरिमाणअसंख्यप्रदेशीठे.

सर्वद्रव्याणां आधारभूतः अवगाहकस्वप्नावानां जीवपुज्ज-
लानां अवगाहोपष्टंभकः आकाशास्तिकायः सचानंतप्रदे-
शः लोकालोकपरिमाणः यत्र जीवादयो वर्तन्ते सलोकः असं-
ख्यप्रदेशप्रमाणः ततः परमलोकः केवलाकाशप्रदेशव्यूह-
रूपः सचानंतप्रदेशप्रमाणः

अर्थ ॥ सर्वद्रव्यने आधारभूत अवगाहस्वप्नावी जे जीवतथापुज्जलने अवगाहना-
नोउठजानोहेतु तेआकाशास्तिकाय द्रव्यकहियें तेनाप्रदेश अनंताठे लोक तथा अ-
लोकरूपे तेमांजेक्षेत्रेजीव तथा पुज्जल तथा धर्मास्तिकायअधर्मास्तिकायठे ते क्षेत्रने
लोककहियेंअने केवल एकलोकमात्र आकाशजिहांठे तेनेअलोककहियें एदले जेलोक
तेजीवादिद्रव्यसहित अने जीवादिद्रव्य जिहांनथी तेने अलोककहियें ते अलो-
कना प्रदेशअनंताठे अवगाहकधर्मे सर्वद्रव्य एमांसमायठे.

कारणमेव तदन्यं सूक्ष्मो नित्यश्च जवति परमाणुः ॥ एकरसव-
र्णगंधोद्भिस्पर्शः कार्यलिङ्गी च ॥ पूरणगलनस्वप्नावः पुज्जला-
स्तिकायः सच परमाणुरूपः तेचलोके अनंताः एकरूपाः
परमाणवः अनंताः द्यणुका अप्यनंताः त्र्यणुका अप्यनंताः
एवंसंख्याताणुकास्कंधा अप्यनंताः असंख्याताणुकास्कं-
धा अप्यनंताः एकैकस्मिन् आकाशप्रदेशे एवंसर्वलोकेपि
ज्ञेयं एवंचत्वारोस्तिकायाः अचेतनाः

अर्थ ॥ हवेपुञ्जलद्रव्यनुं स्वरूपलखियेंतैयें जेपूरणकेपूरायें वरणादिगुणेष्वेवधे गद्दी-
जाय खरिजाय वरणादिगुणघटिजाय एवोजेमांस्वजावठे तेपुञ्जलास्तिकायकहियें तेमू-
लद्रव्यपरमाणुरूपठे तेपरमाणुनंलक्षणकहेठे द्युकादिक जेटलास्कंधठे तेसर्वनुं अ-
त्यंतकेमूलकारणपरमाणुठे एटलेसर्वस्कंधनुं परमाणुकारणठे पणएपरमाणुनुं कारण
कोइनथी कोइनुंनीपजाव्योथयोनथी अनेकोइनेमिलवेपणथयोनथी सूक्ष्मठे एकआ-
काशप्रदेशनी अवगाहनातुल्य एकपरमाणुठे तोपणते एकआकाशप्रदेशमां अनंतपर-
माणुसमायठे पणपरमाणुमध्ये बीजुंद्रव्यकोइसमायनही माटे परमाणु द्रव्य सूक्ष्मठे
अने नित्य ठे जेटलुं परमाणुद्रव्यठे तेखंधादिक अनेकपणेपरिणमे पणपरमाणुद्रव्य
कोइ विणसीजायनही एवुंपरमाणुद्रव्यठे तेएकपरमाणुमां एकरस होय एकवर्णहोय
एकगंधहोय अनेबुखोचिकणोटाढोउन्हो एचारफरसमाहेला गमे ते बेफरसहोय एवुं
एकपरमाणुद्रव्यठे इहां कोइपुठेजे तेपरमाणुदेखातो नथी तोकेवीरीतेमनाय तेनेउत्तर
जेघटपटशरीरादिककार्यदेखायठे ग्रहवायठे तेरूपीठेतो एहनासंबंधनुंकारण परमाणु
सूक्ष्मठे माटे इंद्रियज्ञाने ग्रहेवातो नथी परंतुरूपीठे केमके अरूपीथीरूपीकार्यथायनही
तेमाटेज परमाणुरूपीठे तेथीएस्कंधपणरूपीथयाठे अनेआकाशप्रदेश अरूपीठे तोतेनो
अनंतप्रदेशीस्कंधपणअरूपीठे एमधारनुं तेपरमाणुना द्युकादिकस्कंध अनंताठे त-
थाबुटापरमाणु तेपणअनंताठे तेवलीखंधमां मिलेठे तोबीजाखंधमांहेथी बुटाथायठे
एमखंधविखरीजाय ने परमाणुथाय तेनी वर्गणा अठथावीसप्रकारनीठे तेअठथावीस
जेदकम्मपयमीथीजाणवा एमएकलापरमाणु तेपणअनंता तथावेमिलीनेखंधपाम्यातेवा
खंधपण अनंता एमजसंख्याताणुकनाखंध पणअनंता तेमजअसंख्यात परमाणुमिलिखं-
धथाय तेपणअनंता तथा अनंतपरमाणु मल्याखंधथाय तेवा खंध पणअनंता तेए
जातीनाखंधतेएकआकाश प्रदेश अवगाहे आकाशांशअवगाहे एमअसंख्याताप्रदेश
अवगाहेठे पणएकवर्गणानी अवगाहना अंगुलनेअसंख्यातमें जागेअवगाहे वधतिअ-
वगाहेनही अनेअनंतिवर्गणामिले अंगुल हाथ गाउ योजनादिकने माने अवगाहना
थाय एम ए १ धर्मास्तिकाय २ अधर्मास्तिकाय ३ आकाशास्तिकाय ४ पुञ्जलास्तिकाय
एचारेद्रव्यअचेतनठे अजीवठे जाणपणारहितठे.

चेतनालक्षणोजीवः चेतनाचज्ञानदर्शनोपयोगी अनंतप
र्यायपरिणामिक कर्तृत्वभोक्तृत्वादिलक्षणोजीवास्तिकायः

अर्थ ॥ हवेजीवद्रव्यनुंस्वरूपकहेठे चेतनाजे बोधशक्तिठे लक्षण जेनुं तेजीवकहियें
जेपोतानीपरिणमन तथा परनीपरिणमन सर्वनेजाणे तेजीव तथासर्वद्रव्य तेअनंता

सामान्यस्वप्नाव अने अनंताविशेषस्वप्नावंतंते तेमांसर्वद्रव्यना अनंताविशेषधर्मनुं अवबोधक तेज्ञानगुणकहियें तथा सामान्यविशेष स्वप्नावंतवस्तुनेविषें जे सामान्यस्वप्नावनुं अवबोधक तेदर्शनगुणकहियें तेज्ञानदर्शनोपयोगी जे अनंतपर्याय तेनोपरिणामी कर्त्ता जोक्तादिक अनंतिशक्तिनुंपात्र तेजीवजाणवो उक्तंच नाणंचदंसणंचेव, चरित्तंचतवोतहा ॥ वीरीयंउवर्जगोय, एवंजीवस्सलस्कणं ॥ १ ॥

चेतनालक्षण ज्ञानदर्शनचारित्रसुखवीर्यादिक अनंतगुणनुंपात्र स्वस्वरूपजोगी तथा अनवच्छिन्नजे स्वावस्थाप्रगटी तेनोजोक्ता अनंतास्वगुणनीजे स्वस्वकार्यशक्ति तेनो कर्त्ता जोक्ता परप्नावनोअकर्त्ताअजोक्ता स्वक्षेत्रव्यापी अनंतिआत्मसत्तानो ग्राहक व्यापक रमणकरनारो तेनेजीवजाणवो.

पंचास्तिकायानांपरत्वापरत्वेनवपुराणादिर्लिंगव्यक्तवृत्तिवर्त्तनारूपपर्यायःकालः अस्यचाप्रदेशिकत्वेनअस्तिकायत्वात्पंचास्तिकायांतर्जुतपर्यायरूपतैवास्य एतेपंचास्तिकायाः तत्रधर्माधर्मौलोकप्रमाणासंख्येयप्रदेशिकौ लोकप्रमाणप्रदेशएवएकजीवः एतेजीवाअप्यनंताः आकाशेहिअनंतप्रदेशप्रमाणः पुञ्जलपरमाणुः स्वयंएकोप्यनेकप्रदेशबंधहेतुर्जुताद्रव्ययुक्तत्वात् अस्तिकायः कालस्य उपचारेणभिन्नद्रव्यताउक्ता साचव्यवहारनयापेक्षयाआदित्यमतिपरिच्छेदपरिमाणःकालः समयक्षेत्रेएवएषव्यवहारकालः समयावलिकादिरूपइति ॥

अर्थ ॥ हवेकालद्रव्यनुंलक्षणकहेते जेपंचास्तिकायनेपरत्वे अपरत्वे एर्लिंगे तथा पुञ्जलखंधने नवपुराणपणे व्यक्तकेप्रगटते वृत्तिकेप्रवृत्तितेनेवर्त्तनाकहियें तेवर्त्तनारूपपर्यायतेनेकालकहियें एनेप्रदेशनथीतेमाटेअस्तिकायपणोनथी एकालते पंचास्तिकायनेविषेअंतर्जुतपर्यायपरिणमनते जातेधर्मास्तिकायादिकनोपर्यायते एम तत्त्वार्थवृत्तिनेविषे कह्योते तिहांधर्मास्तिकाय एकद्रव्यते असंख्यातप्रदेशीते लोकाकाशनाप्रदेशप्रमाणते एमअधर्मास्तिकायपण एकद्रव्यते लोकप्रमाण असंख्यातप्रदेशीते अनेएकजीवद्रव्यतेपण लोकप्रमाण असंख्यातप्रदेशीते पण स्वअवगाहना प्रमाणव्यापकते तेजीवद्रव्यअनंताते अकृतसदाठता अखंडद्रव्यते सत्चिदानंदमयीतेपणपरपरिणामीथवेपुञ्जलग्राहक पुञ्जलजोगीथवे प्रतिसमये नवाकर्मबांधवे संसारीथयाते तेहिज जेवारेंस्वरूपग्राहक स्व-

रूपज्ञोगीथाय तेवारेंसर्वकर्मरहितथयी परमज्ञानमयी परमदर्शनमयी परमानंदमयी सि-
द्धबुद्ध अनाहारी अशरीरी अयोगी अलेशी अनाकारी एकांतिक आत्यंतिक निःप्रयासी
अविनाशी स्वरूपसुखनोजोगी शुद्ध सिद्धथाय तेमाटेअहोचेतन एपरज्ञावअज्ञोग्य सर्व
जगतनाजीवनीएठ तेनोजोगववापणोतजी स्वज्ञावज्ञोगीपणानो रसीयोथयी स्वस्वरूप
निरधार स्वरूपज्ञासन स्वरूपरमणीथयी पोतानाआनंदनेप्रगटकरीने निर्मलथावुं.

तथाआकाशद्रव्य तेलोकालोकमिद्वि एकद्रव्यते अनंतप्रदेशीते अनेपुञ्जलद्रव्यते
परमाणुरूपते केमकेपरमाणुअनंतातेमाटे अनंताद्रव्यते इहांकोइपूठेजे प्रदेशनासंबंध
विनापरमाणुद्रव्यने अस्तिकायकिमकह्योते तेनेउत्तर जेपरमाणुतो एकप्रदेशीतेपण अ-
नंता परमाणुथीमिलवानाजेकारण तेआद्रव्यतेण्युक्तते तेयोग्यतामाटे अस्तिकाय क-
ह्योते तथाकालद्रव्यने उपचारें जिनद्रव्यपणोकह्योते तेव्यवहारनयनीअपेक्षायें जे
मनुष्यक्षेत्रनेविषे सूर्यनीगतिनेपरिज्ञानेएटलेसमयावळिकादिरूप परिमाणे जेमान तेने
व्यवहारथीकालकहियें इति एकालमुख्यवृत्तियें तोसमयक्षेत्रमध्येते अने मनुष्य क्षेत्र-
थीबाहेर जेजीवोते तेनाआयुष्यपणएजक्षेत्रप्रमाणे सर्वज्ञदेवेंकह्याते तथासूर्यनोचारते
पण जीवपुञ्जलनुंजप्रवर्तनते कारणके सूर्यतेपणजीवतथापुञ्जलते एटले एकालद्रव्यते
कालपणे जिनपिंप्रपणे ठेखोनही उपचारेंजतेखो एममानवो.

इहांकोइकहेजे एकएकद्रव्यनेविषे अनेकअनेकपर्यायते ते कोइपर्यायने द्रव्यपणो
नकह्यो अने एकवर्तनापर्यायनेविषे द्रव्यनोआरोप शामाटेकखो तेनेउत्तर एवर्तना
परिणतितेसर्व पर्यायने सहकारीते अनेसर्वद्रव्यनेते तेथीमुख्यपर्यायते माटे एने द्र-
व्यनोआरोपते तेपणअनादिचालते.

एतेपंचास्तिकायाः सामान्यविशेषधर्ममयाएवतत्रसामा-
न्यतःस्वज्ञावलक्षणं द्रव्यव्याप्यगुणपर्यायव्यापकत्वेन
परिणामिलक्षणंस्वज्ञावःतत्रएकंनित्यंनिरवयवं अक्रियं
सर्वगतंचसामान्यंनित्यानित्यनिरवयवसावयवः सक्रिय
तादेतुःदेशगतःसर्वगतंचविशेषपदार्थगुणप्रवृत्तिकारणं
विशेषः नसामान्यविशेषरहितं नविशेषःसामान्यरहितः

अर्थ ॥ हवेएपंचास्तिकायते सामान्यविशेषधर्ममयीते ते सामान्यनुंलक्षण विशेष-
भावश्यकेंकह्योते तिहांप्रथमथी स्वज्ञावनुंलक्षणकहेते जेद्रव्यनेविषेव्यापतोहोय तथा
गुणपर्यायमांपण व्यापकपणेसदापरिणमतोथकोपामियें तेनेसामान्यस्वज्ञावकहियें ते
सामान्यस्वज्ञावजेहोय तेएकहोय तथानित्यअविनाशीहोय तथानिरवयव केणजेहने

अविज्ञागरूप अवयवनहोय अने सर्वगतके सर्वमांव्यापकपणेहोय ते सामान्यस्वज्ञा-
वकहियें जीवादिद्रव्यनेविषे एकपणोतेपिरुपणेठे तेसर्वद्रव्यनेविषेठे सर्वगुणपर्याय पो-
तानेरूपेंअनेकठे पणतेसमुदायपिंडपणुंमूकीने जूदाथायजनही ते माटेएरीतेंजे परिण-
मनहोय तेसामान्यस्वज्ञावकहियें तेसामान्यनावेजेदठे अस्तितादिकजेसर्वपदार्थनेवि-
षेठे तेमहासामान्यकहियें एनीश्रुतज्ञानेकरी प्रतीतथाय पणप्रत्यक्षतो अविधिदर्शन
केवलदर्शनेजजणाय परोक्षेनग्रहवाय तथा वृक्ष अंब निंब जंबु प्रमुख व्यक्तिअनेकठे
पणवृक्षत्वपणो सर्वमांठे एअवांतरसामान्य तेचक्षुदर्शने तथा अचक्षुदर्शनेग्रहवाय अने
अस्तित्व वस्तुत्वादिसामान्य ते अविधिदर्शन तथाकेवलदर्शने ग्रहवाय अने विशेषध-
र्मते ज्ञानगुणेजग्रहवाय हवे विशेषनुलक्षण कहियेंतैयें कोशकधर्मैनित्य कोशकधर्मैअनित्य
कोशकरीतेंअवयवसहित कोशकरीतें अवयवरहित अविज्ञागपर्यायें सावयव सामर्थ्यप-
र्यायें निरवयव पणसक्रियताहेतु देशगतजेगुणते गुणांतरमांव्यापतानथी तेमाटेदेशगत
जेगुणहोय तेआखाद्रव्यमां व्यापकजहोय तेनेसर्वगतकहियें तोएवाजेधर्म तेसर्वविशेष
जाणवा पदार्थनागुणनीप्रवृत्ति तेनाजेकारणतेविशेषस्वज्ञाव जेकार्यकरेतेगुणनेपण विशे-
षधर्मजगणवो जेसामान्यते विशेषरहितनथी अनेजेविशेषते सामान्यरहितनथी.

तेमूलसामान्यस्वज्ञावाःषट् तेचामी १ अस्तित्वं २ वस्तुत्वं
३ द्रव्यत्वं ४ प्रमेयत्वं ५ सत्त्वं ६ अगुरुलघुत्वं तत्र
१ नित्यत्वादीनां उत्तरसामान्यानां परिणामिकत्वादीनां
विशेषस्वज्ञावानामाधारभूतधर्मत्वं अस्तित्वं २ गुणपर्या-
याधारत्वंवस्तुत्वं ३ अर्थक्रियाकारित्वंद्रव्यत्वं अथवाउत्पा-
दव्यययोर्मध्येउत्पादपर्यायाणांजनकत्वप्रसवस्वाविर्भावलक्ष-
णव्ययीभूतपर्यायाणांतिरोज्ञाव्यज्ञावरूपायाः शक्तेराधारत्वं
द्रव्यत्वं ४ स्वपरव्यवसायिज्ञानंप्रमाणं प्रमीयतेअनेनेतिप्र-
माणं तेनप्रमाणेनप्रमातुंयोग्यंप्रमेयं ज्ञानेनज्ञाय तेतद्योग्य-
तात्वंप्रमेयत्वं ५ उत्पादव्ययध्रुवयुक्तंसत्त्वं ६ षड्गुणहानिवृ-
द्धिस्वज्ञावा अगुरुलघुपर्यायास्तदाधारत्वंअगुरुलघुत्वंएते
षट्स्वज्ञावाः सर्वद्रव्येषुपरिणमंति तेनसामान्यस्वज्ञावाः

अर्थ ॥ तेमूलसामान्यनावेजेदठे तेसर्वद्रव्यमांव्यापकपणेठे १ अस्तित्व २ वस्तु-
त्व ३ द्रव्यत्व ४ प्रमेयत्व ५ सत्त्व ६ अगुरुलघुत्व एतमूलस्वज्ञावठे ते सर्वद्रव्य मध्ये

પરિણામિકપણેપરિણમેઢે ઇધર્મનેકોશ્નોસહાયનથી તત્રકે ૧ તિહાં ૧ સર્વદ્રવ્યનેવિષે
ઉત્તરસામાન્યસ્વજાવ નિત્યત્વ અનિત્યત્વાદિક તથાવિશેષસ્વજાવ તેપરિણામિકત્વાદિક
તેનોઆધારજૂતધર્મ તેધર્મનેતીર્થકરદેવસામાન્યસ્વજાવ અસ્તિત્વરૂપકહેઢે તથા ૨ ગુ-
ણપર્યાયનો આધારવંતપદાર્થ તેનેવસ્તુત્વકહિયેં અને ૩ અર્થજેદ્રવ્ય તેનીજેક્રિયા જેમ
ધર્માસ્તિકાયની ચલણસહાયક્રિયા અધર્માસ્તિકાયની થિરસહાયક્રિયા આકાશદ્રવ્ય-
ની અવગાહરૂપક્રિયા જીવની ઉપયોગલક્ષણક્રિયા તથા પુજ્જલની મિલવાવિચરવારૂપ
ક્રિયાનો કરવાપણો ઇટલેજે પર્યાયનીપ્રવૃત્તિ તેઅર્થક્રિયા અનેતેઅર્થક્રિયાનો આધારી
ધર્મ તેનેશ્રીસર્વજ્ઞદેવે દ્રવ્યત્વપણોકહ્યોઢે.

વલીદ્રવ્યત્વપણાનુંલક્ષણાંતરકહેઢે ઉત્પાદપર્યાયનીજે પ્રસવશક્તિ ઇટલે આવિર્જાવ-
લક્ષણ જેશક્તિ તેનાવ્યથીજૂતપર્યાયનો તિરોજાવથયો અથવા અજાવથવારૂપ શક્તિનો
જેઆધારજૂતધર્મ તેનેદ્રવ્યત્વકહિયેં.

૪ સ્વકે ૦ પોતેઆત્મા અનેપરકે ૦ પુજ્જલાદિકધર્માસ્તિકાયાદિક અન્યદ્રવ્યતેને ય-
થાર્થપણેજાણે તેજ્ઞાનકહિયેં તેજ્ઞાનપાંચજેદેઢે તેજ્ઞાનના ઉપયોગમાંઆવે એવીજેશક્તિ
તેનેપ્રમેયત્વપણોકહિયેં તેપ્રમેયપણોસર્વદ્રવ્યનું મૂલધર્મઢે પ્રમાણમાંવસાવ્યોજેવસ્તુ તેને
પ્રમેયપણોકહિયેં તેસર્વદ્રવ્યસર્વગુણપર્યાયપ્રમેયઢે અનેઆત્માનો જ્ઞાનગુણ તેમાંપ્રમાણ
પણો તથા પ્રમેયપણો એવેધર્મઢે પોતાનોપ્રમાણપણોતે પોતેજકરેઢે દર્શનગુણનોપ્રમાણ
જ્ઞાનગુણકરેઢે કેમકે દર્શનગુણતે વિશેષઢે સાવયવઢે જેસાવયવહોય તેવિશેષજહોય
અને જે વિશેષહોયતે જ્ઞાનથીજજણાય દર્શનગુણતે સામાન્યધર્મનો ગ્રાહકઢે તેપણ પ્ર-
માણકહેવાય પણપ્રમાણનાજેદકહ્યાઢે તિહાં જ્ઞાનજગ્રહુંઢે તેનુંકારણજેદર્શનોપયોગ તેવ્ય-
ક્તપરતોનથી તેમાટેપ્રમાણમધ્યે ગવેણ્યો નથીતેપ્રમાણના મૂલવેજેદઢે એકપ્રત્યક્ષ અને
બીજોપરોક્ષ સ્પષ્ટપ્રત્યક્ષ પરોક્ષમન્યત્ ઇતિસ્યાદ્વાદરત્વાકરવાક્યાત્.

૫ ઉત્પાદકે ૦ ઉપજવો વ્યયકે ૦ વિણસવો ધ્રુવકે ૦ નિત્યપણો વસ્તુનાએકગુણમાં
એકસમયે એત્રણેપરિણમનેં સદાપરિણમેઢે એવોજેપરિણામતે સત્પણોકહિયેં અને તે સત્-
પણાનો જાવ તે સત્વપણો કહિયેં.

૬ તથા ઢઠો ૧ અનંતજાગહાનિ ૨ અસંખ્યાતજાગહાનિ ૩ સંખ્યાતજાગહાનિ ૪ સં-
ખ્યાતગુણહાનિ ૫ અસંખ્યાતગુણહાનિ ૬ અનંતગુણહાનિ એઢપ્રકારનીહાનિ તથા ૧
અનંતજાગવૃદ્ધિ ૨ અસંખ્યાતજાગવૃદ્ધિ ૩ સંખ્યાતજાગવૃદ્ધિ ૪ સંખ્યાતગુણવૃદ્ધિ ૫ અસંખ્યા-
તગુણવૃદ્ધિ ૬ અનંતગુણવૃદ્ધિ એઢવૃદ્ધિ એમઢપ્રકારનીહાનિ તથા ઢપ્રકારનીવૃદ્ધિ તેઅગુ-
રુલધુપર્યાયની સર્વદ્રવ્યને સર્વપ્રદેશે પરિણમેઢે તેકોશ્કપ્રદેશે કોશ્કસમયે અનંતજાગ
હાનિપણેપરિણમે અનેકોશ્કસમયે કોશ્કપ્રદેશે અનંતજાગવૃદ્ધિપણે પરિણમેઢે એવંબાર

प्रकारें परिणमेढे ते अगुरुलघुपर्यायिनी परिणमनशक्ति तेअगुरुलघुत्वं अगुरुलघुनोज्ञाव जाणवो तत्त्वार्थटीकानेविषेपांचमाश्रध्यायें अलोकाकाशनेअधिकारें कह्योढे एमएठ स्वज्ञाव सर्वद्रव्यनेविषे परिणमेढे एठएद्रव्यनोमूलस्वज्ञावढे द्रव्यनोजिन्नपणो प्रदेश-नोजिन्नपणो तेअगुरुलघुनेजेदपणे थायढे तेमाढे एठमूलसामान्यस्वज्ञावढे एद्रव्या-स्तिकधर्मढे अने एनुंपरिणमनते पर्यायास्तिक धर्मढे केटलाकवादीएमकहेढेजे पर्याय-नोपिंरुतेद्रव्यढे पणद्रव्यपणोजिन्ननथी जेम धूरी पझा कागमो १ कागली जूंहरी प्रमुख समुदायने गाभोकहियें पण सर्वअवयवथीजिन्न गाभापणोकोइदेखातो नथी ते-मज ज्ञानादिकगुणथी जिन्नपणोकोइ आत्मादेखातो नथी तेने कहियें जे ज्ञानादिकगु-णनेविषे ठतिएकपिंरुसमुदायता सदाअवस्थितपणो अनेद्रव्यथीमिळीनजाय तथास्व-क्रियावंतपणो इत्यादिकसामान्यधर्मढे ठतिअस्तित्व अर्थक्रियावंततेद्रव्यपणो एकपिं-रुपणोतेवस्तुत्व इत्यादिकते सर्वद्रव्यपणोढे एटले द्रव्यास्तिक पर्यायास्तिक ए वे-हुमलीनेद्रव्यपणोढे उक्तंच संमतौदवापजावरहिआ नपजावादवउंविउत्पत्ति एमूलसा-मान्यस्वज्ञावनाठजेद कहा.

तत्रअस्तित्वं उत्तरसामान्यस्वज्ञावगम्यं तेचोत्तरसामान्य
स्वज्ञावाअनंताअपिवक्तव्येनत्रयोदश १ अस्तिस्वज्ञा
वः २ नास्तिस्वज्ञावः ३ नित्यस्वज्ञावः ४ अनित्यस्वज्ञा
वः ५ एकस्वज्ञावः ६ अनेकस्वज्ञावः ७ जेदस्वज्ञावः
८ अजेदस्वज्ञावः ९ ज्ञव्यस्वज्ञावः १० अज्ञव्यस्वज्ञावः
११ वक्तव्यस्वज्ञावः १२ अवक्तव्यस्वज्ञावः १३ परमस्व
ज्ञावः इत्येवरूपंवस्तुसामान्यानंतमयं

अर्थ ॥ तथावली अस्तित्व उत्तरसामान्यस्वज्ञावकहेढे ते उत्तरसामान्यस्वज्ञावव-स्तुमध्ये अनंताढे पणतेरसामान्यस्वज्ञाव अनेकांतजयपताकादिग्रंथे वखाण्याढे तेमां-थीक्षेशमात्र लखियेढेयें तेनानामऊपरनामूलपाठमां सुलजढे माढे लिख्यानथी तथाए-ना व्याख्यानथी पणजणासे एतेर सामान्यस्वज्ञावें परिणमतिवस्तुहोय.

स्वद्रव्यादिचतुष्टयेनव्याप्यव्यापकादिसंबंधि

स्थितानांस्वपरिणामात् परिणामांतरागमनहे

तुः वस्तुनःसङ्गपतापरिणतिः अस्तिस्वज्ञावः

अर्थ ॥ तेमां १ प्रथम अस्तिस्वज्ञावनुं लक्षणकहेढे स्वके पोतानाद्रव्यादिकचार

धर्मतेनोजेमां व्यापकपणो १ द्रव्यतेगुणपर्यायिना समुदायनो आधारपणो २ क्षेत्रतेप्र-
देशरूप सर्वगुणपर्यायिनी अवस्थानेराखवापणो जेजेनेराखे तेतेनुंक्षेत्रजाणवुं ३ कालते उ-
त्पादव्यय ध्रुवपणेवर्त्तना ४ जावते सर्वगुणपर्यायिनो कार्यधर्म तिहांजीवद्रव्यनुं १ स्वद्र-
व्यप्रदेशगुणनोसमुदायद्रव्यते तेगुणपर्यायिनो जनकपणो तेस्वद्रव्य अने २ जीवनाअ-
संख्याताप्रदेशते स्वपर्यायिनोस्वक्षेत्रपर्यायितेजाणवा एटले देखवादिकजेगुणनोपर्याय तेनुं
जेक्षेत्र तेस्वक्षेत्र ३ पर्यायमध्ये कारणकार्यादिकनो जे उत्पादव्यय तेस्वकाल तथा ४
अतीतअनागत वर्त्तमाननुंपरिणमनतेस्वजाव तेकार्यादिकधर्म जेमज्ञानगुणनो पर्याय
जाणंगपणो वेत्तापणो परिच्छेदकपणो विवेचनपणोइत्यादिक स्वजाव एमस्वद्रव्य स्वक्षे-
त्र स्वकाल स्वजाव जेपरिणामिकपणेपरिणमता तेनीअस्तित्वाकेवी एसर्वनीठतिठेतेअ-
स्तिस्वजावते एअस्तिस्वजावें द्रव्यते तेपोतानोमूलधर्ममूकी अन्यधर्मपणे परिणमतो
नथी परिणामांतरे आगमनते एअस्तिस्वजावते सर्वद्रव्यमां पोतानागुणपर्यायिनो
जाणवो जेअस्तितेसद्रूपता ठतारूपपणानी परिणतिलेवी सर्वद्रव्य पोतानेंधर्मैजपरिण-
में पणजेजीवद्रव्यते अजीवद्रव्यपणेनपरिणमे तथा एकजीव ते अन्यजीवपणे नपरि-
णमे वढीएकगुणते अन्यगुणपणेनपरिणमे ज्ञानगुणनेविषे दर्शनादिकगुणनीनास्तित्वा
ते अनेज्ञाननाधर्मनीअस्तित्वाते तथा एकगुणनापर्याय अनंताते तेसर्वपर्यायधर्मैसरिखा
ते पण एकपर्यायनाधर्म बीजापर्यायमांनही अने बीजापर्यायनाधर्म पहेलापर्यायमांनही
माटेसर्व पोतानेधर्मैजअस्तिते एरीतेंअस्ति नास्तिनुं ज्ञानसर्वत्रकरवुं एद्रव्यनेविषे
प्रथमअस्तिस्वजावकह्यो.

अन्यजातीयद्रव्यादीनां स्वीयद्रव्यादिचतुष्टयतयाव्यवस्थि
तानांविबक्षिते परद्रव्यादिकेसर्वदैवाज्ञावाविच्छिन्नानां अन्य
धर्माणांव्यावृत्तिरूपोज्ञावः नास्तिस्वज्ञावः यथाजीवेस्वीयाः
ज्ञानदर्शनादयोज्ञावाः अस्तित्वेपरद्रव्यस्थिताः अचेतना
दयोज्ञावानास्तित्वेसाचनास्तित्वाद्रव्येअस्तित्वेनवर्तते घटेघ
टधर्माणां अस्तित्वं पटादिसर्वपरद्रव्याणांनास्तित्वंएवंसर्वत्र

अर्थ ॥ हवेबीजानास्तिस्वजावनुं स्वरूपलखियेंतैयें अन्यकेष्वीजाजेद्रव्यादिक जे
द्रव्यगुणपर्याय तेनापोताना जेद्रव्यक्षेत्रकालजाव तेतेहिजद्रव्यमां सदाअवष्टंजपणे
परिणमेते एटले विवक्षित द्रव्यादिकथी परजेबीजाद्रव्यादिकना जेधर्म ते तेमांसदा
अज्ञावपणे निरंतरअविच्छेदते तेमाटेपरद्रव्यादिकना धर्मनीव्यावृत्तितापणानोजेपरधर्म
ते विवक्षितद्रव्यमांनथी एवाद्रव्यमांजेजावते तेनास्तिस्वजावजाणवो जेमजीवनेविषे

ज्ञानदर्शनादिक पोतानाजेजाव तेतोअस्तिपणेठे अनेपरद्रव्यमां रह्याजेअचेतनादिक जाव तेनीनास्तिताठे एटलेतेधर्मजीवद्रव्यमांनथी माटे परधर्मनी नास्तिताठे पणतेनास्तिता तेद्रव्यमध्ये अस्तिपणेरहीठे जेमघटनाधर्मघटमांठे तेथीघटमां घटधर्मनोअस्तित्वपणेठे पणपटादिसर्वपरद्रव्योनो नास्तित्वपणो ते घटनेविषेरह्योठे तथाजीवमध्ये जीवज्ञानादिकगुण तेअस्तित्वपणेंठे पणपुद्गलनावर्णादिक जीवमध्येनथी माटेवर्णादिकनीनास्ति ते जीवमध्येरहिठे श्रीजगवतीसूत्रेकहुंठे हेगौतम अद्वित्वं अद्वित्तेपरिणमयी नद्वित्वं नद्वित्तेपरिणमयी तथाठाणांगसूत्रे १ सियअत्थि २ सियनत्थि ३ सियअत्थिनत्थी ४ सियअवत्तवं एचोचंगीकहीठे अनेश्रीविशेषावश्यकमध्येकहुंठेके जे वस्तुनो अस्तिनास्तिपणोजाणे तेसम्यग्ज्ञानी अनेजेनजाणे अथवा अयथार्थपणोजाणे ते मिथ्यात्वी उक्तंच सदसदविशेषणाउं जवहेउजह्छीउवदंजाउं ॥ नाणफळाजावाउं मिढादिठिसअन्नाणं ॥ १ ॥ एगाथानीटीकामध्ये स्याद्वादोपलक्षितवस्तुस्याद्वादश्चसत्तजंगीपरिणामः एकैकस्मिन्द्रव्येगुणेष्यायेचसत्तसत्तजंगीजवंत्येव अतः अनंतपर्यायपरिणतेवस्तुनिअनंताः सत्तजंग्योजवन्ति इतिरत्नाकरावतारिकायां तेद्रव्यनेविषे गुणनेविषे पर्यायनेविषे स्वरूपेसातजंगीहोय जेएसातजंगीनो परिणामते स्याद्वादपणोकहियें.

तथाहि स्वपर्यायैःपरपर्यायैरुजयपर्यायैः सद्भावेनासद्भावेनोन्नयेनवार्पितोविशेषतः कुंजःअकुंजः कुंजाकुंजोवा अवक्तव्योन्नयरूपादिजेदोन्नवति सत्तजंगीप्रतिपाद्यतेइत्यर्थः उष्ट्रग्रीवाकपोलकुक्षिबुध्नादिभिः स्वपर्यायैःसद्भावेनार्पितः विशेषतःकुंजकुंजोन्नयते सन्घटइतिप्रथमजंगोन्नवति एवंजीवः स्वपर्यायैः ज्ञानादिभिः अप्रपितः सन्जीवः

अर्थ ॥ एसत्तजंगी परनीअपेक्षायेंनथी तेद्रव्यादिकमध्येजठे यथास्वधर्मेपरिणमवुं एअस्तिधर्मठे अनेपरद्रव्यनाधर्मेनपरिणमवुं एनास्तिनुंफलठे तेमाटेएसत्तजंगी तेवस्तुधर्मेठे तेविशेषावश्यकथी सत्तजंगीलखियेंतैयें एकविवक्षितवस्तु स्वकेणपोतानेपर्यायें सद्भावकेणठतापणेठे अनेपरपर्यायेंजे अन्यद्रव्यनेपरिणमे तेनो असद्भावकेणअठतापणो परिणमेठे तथाजेठता अथवाअठतापर्याय तेनोठतापणेठे कोइकपणे अठतापणेठे माटे ठताअठतापणोपण तेजकाळेंठे केमके वस्तुमध्ये अनेकधर्मठे तेसर्वकेवढीने एकसमयें समकाळेंजासेठे तेपणवचनेजंगींतरेजकहीशके अनेठद्वस्थने श्रद्धामांतोसर्वधर्म समकाळेसद्देठे पण ठद्वस्थनोउपयोग असंख्यातसमयीठे अनुक्रमेठे पूर्वापरसापेक्षठे तेथीसत्तजंगेजासनठे जेवस्तुमांसमकाळेंठे समकेतिनी श्रद्धामांसमकाळेठे अने

केवलीनाज्ञासनमां समकालेते तेश्रुतज्ञानीनाज्ञासनमां कमपूर्वकते केमके ज्ञाषासर्वक-
मेकहेवायते तेश्रीअसत्यथाय तेनेजोस्यात्पदेंपरुपियेंजाणियें तोसत्यथाय माटेस्यात्पूर्वक-
ससजंगीकहियें अव्यगुणपर्याय स्वजावसर्वमध्येते तेरीतेंसदहवी तेदृष्टांतेकरीकहेते ज-
ष्ठकेण्होठ गावरु कांगो कपाल तलो कुक्षिपेटो बुझ पोहोलो इत्यादिस्वपर्यायेंकरी घ-
टठतोते तेघटनेस्वपर्यायें ठतापणे अर्पितकरियें तेवारेंते कुंजकुंजधमें सनूकेण्हतोते प-
णअठतादिकधर्मनी ठतिसापेकराखवाने स्यात्पूर्वककहेवो एटले स्यात्अस्तिघटः एप्र-
थमजंगोजाणवो तथाजीवादिअव्यनेविषे जीवनाज्ञानादिगुण तेनेपर्यायें जीवअव्यनेनि-
त्यादि स्वजावेंकरीने स्यात्अस्तिजीवः एमसर्वअव्यनेकहेवो यद्यपि जीवतथाअजीवनो
नित्यपणो सरिखोजासे पणतेएनोतेमांनही अनेतेनोएमांनही जोपणजीवसर्व एकजा-
तीअव्यते पणएकजीवमांजे ज्ञानादिगुणते तेबीजाजीवमांनथी माटेसर्वअव्य स्वधमेंज
अस्तिते अने परधमेंनास्तिते एमस्यात्अस्तिजीव एप्रथमजंगजाणवो.

तथापटादिगतैस्त्वक्त्राणादिभिः परपर्यायैरसंज्ञावेनार्पितः
अविशेषितः अकुंजोन्नवति सर्वस्यापिघटस्यपरपर्यायैर
सत्त्वविवक्षायामसन्धटः एवंजीवोपिमूर्तत्वादिपर्यायैः अ
सत्जीव इतिद्वितीयोन्नंगः

अर्थ ॥ पटनेविषेरह्यात्वक्जे शरीरनीचामडीनेढांके लांबोपथराय इत्यादिपर्याय ते
घटनापर्यायनथी परपर्यायते पटनेविषेरह्याते घटनेविषेएपर्यायनी नास्तिते तेश्री एप-
र्यायनो असंज्ञावते तेमाटे एघटनापर्यायनथी एमसर्वपर्यायें घटनथी तेवारेंपरपर्यायना
अठतापणानीविवक्षायें अठतोघटते एमजीवपण मूर्त्तिपणादिक अचेतनादिपर्यायनो
जीवमध्येअसत् अठतापणो तेश्रीजीवपरपर्यायेनास्तिते माटे स्यात्नास्ति एबीजोन्नांगो
जाणवो केमके परपर्यायनी नास्तितानुं परिणमन अव्यनेविषेते.

तथासर्वोघटःस्वपरोन्नयपर्यायैः संज्ञावासंज्ञावाच्यांसत्वास
त्वाच्यामर्पितोयुगपद्वक्तुमिष्टोऽवक्तव्योन्नवति स्वपरपर्या
यसत्वासत्वाच्यांएकैकेनाप्यसांकेतिकेनशब्देन सर्वस्यापि
तस्यवक्तुमशक्यत्वादिति एवंजीवस्यापि सत्वासत्वाच्यामे
कसमयेनवक्तुमशक्यत्वात् स्यादवक्तव्योजीव इतितृतीयो
न्नंगः एतेत्रयःसकलादेशाः सकलंजीवादिकंवरस्तुग्रहणपरत्वात्

अर्थ ॥ सर्वघटादिवस्तुषु तेस्वपर्यायजे पोतानासद्भावपर्याय तेणैकरी ठतापणे कहे-
वाय तथा परनेपर्यायें अठतापणकहेवाय तेवारें स्वपर्यायिनोठतापणो परपर्यायिनोअठ-
तापणो एवेधर्मसमकालें पणएकसमयेंकहेवायनही तेमाटेएघटादिद्रव्यतेस्वद्रव्यमां
स्वपर्यायिनोसत्वपणो परपर्यायिनोअसत्वपणो तेकोइपणएक सांकेतिकशब्दें करी कहेवा-
नेसमर्थनही माटे सत्व अस्तिपणो असत्व नास्तिपणो ते एकसमयेंकहेवामां असमर्थते
तेथीवस्तुस्वज्ञावनावेधर्म तेएकसमयेंठताठे तेनोज्ञानकरवामाटे स्यात्अवक्तव्य एवच-
नबोल्या केमके कोइकनेएवोबोधथाय जेसर्वथीवचने अगोचरजठे तेमाटेस्यात्पददीधो
स्यात्के०कथंचितपणे कोइकरीतें एकसमयेनकहेवाय माटे स्यात्अवक्तव्यएजीवठे एम
सर्वद्रव्यजाणवा एत्रीजोज्ञांगोथयो एत्रणजंगासकलादेशीठे सर्ववस्तुने संपूर्णपणेग्रहे-
वारूपठे जीवादिकजेवस्तु तेनेसंपूर्णग्रहेवावंतठे.

अथचत्वारोविकलादेशाः तत्रएकस्मिन्देशेस्वपर्यायसत्वेन
अन्यत्रतुपरपर्यायसत्वेन संश्रयसंश्रयजवति घटोऽघटश्चएवं
जीवोपिस्वपर्यायैः सन् परपर्यायैः असन् इतिचतुर्थोजंगः

अर्थ ॥ हवेचारजांगाविकलादेशी कहेठे जेवस्तुनुंस्वरूपकहेवो तेनाएकदेशनेजग्रहे
एस्वरूपठे तिहांएकदेशनेविषे स्वपर्यायिनोसत्वपणो अस्तिपणोगवेषेठे तेवारेंवस्तु स-
द्असत्पणेठे एटलेएघटठे अनेएघटनथी एमजीवपणस्वपर्यायेंसत् परपर्यायेंअसत् ते
माटेएकसमयेंअस्तिनास्तिरूपठे पणकहेवामांअसंख्यातसमयेंठे तेमाटेस्यात्पूर्वकठे एम
स्यात् अस्तिनास्ति एचोथोजंगोजाणवो.

तथाएकस्मिन्देशेस्वपर्यायैः सद्भावेनविवक्षितः अन्यत्र
तुदेशेस्वपरोक्षपर्यायैः सत्वासत्वाभ्यांयुगपदसंकेतिकेनश-
ब्देन वक्तुंविवक्षितः सन्अवक्तव्यरूपः पंचमोजंगोजवति
एवंजीवोपिचेतनत्वादिपर्यायैः सन्शेषैः अवक्तव्यइति

अर्थ ॥ तथा एकदेशेंपोतानेपर्यायें स्वद्रव्यादिकें ठतापणैगवेषीयें अने अन्यके०
बीजादेशोनेविषे स्वपरएवेपर्यायें सत्वठतापणें तथा असत्व अठतापणें समकालें अ-
संकेतपणे नामनेअणकहेगवेषीयें तेवारेंसत्के०अस्तिअवक्तव्यरूप जांगोउपजे अने
एजांगाठतांबीजाठजांगाठे तेनीगवेषणामाटे स्यात्पदजोरीयें एटलेस्यात्अस्ति अव-
क्तव्य एपांचमोजांगोजाणवो जेमजीवनेविषे चेतनपणोसुखवीर्यगुणें अस्तिठे अनेना-
स्तिपणें अस्तिनास्ति समकालपणें वचनगोचरनआवे ते स्यात्अस्तिअवक्तव्य.

तथाएकदेशेपरपर्यायैरसज्ञावेनार्पितोविशेषतः अन्यै
स्तुस्वपरपर्यायैःसज्ञावासज्ञावाच्यांसत्वासत्वाच्यांयुगप
दसंकेतिकेनशब्देनवक्तुंविवक्षितकुञ्जोऽसन् वक्तव्यश्च
वति अकुञ्जोवक्तव्यश्चवतीत्यर्थः देशेतस्याकुञ्जत्वात्
देशेअवक्तव्यत्वादिति षष्ठोऽङ्गः

अर्थ ॥ तथाएकदेशेपरपर्याय जेनास्तिपर्याय तेने असज्ञावकेअठतापणे अर्पित
करीने मुख्यपणेगवेषीयें तेवारपठिअन्यकेव्रीजास्वपर्यायें अस्तिपणोतथापरपर्यायजे
नास्तिपर्याय एवे सत्वकेअठतापणे असत्वकेअठतापणे युगपत्समकालेकहियें एसंके-
तिकशब्देने अज्ञावें कहेवामांनआवे अनेतेकह्याविनाश्रोतानेज्ञानकेमथाय तेमाटेस्यात्
पदते अन्यज्ञांगानी सापेक्षतामाटे तथा सर्वधर्मनीसमकालता जणाववा माटे स्यात्-
नास्तिअवक्तव्य एठठोज्ञांगोजाणवो एटलेजीवपोताने स्वगुणेतोठतापणो सर्वपर्याय स-
मकालनोअवक्तव्यपणो एस्यात्नास्तिअवक्तव्य ठठोज्ञांगोथयो.

तथाएकदेशेस्वपर्यायैःसज्ञावेनार्पितः एकस्मिन्देशे परप
र्यायै रसज्ञावेनार्पितः अन्यस्मिन्स्तुदेशेस्वपरोक्षपर्यायैः
सज्ञावासज्ञावाच्यां युगपदेकेनशब्देनवक्तुं विवक्षितः
सन्असन्अवक्तव्यश्चवतिइतिसप्तमोऽङ्गः एतेनएक
स्मिन्वस्तुन्यर्पितानर्पितेनसप्तचंगीउक्ता ॥

अर्थ ॥ तथाएकदेशे स्वपर्यायनेठतापणे अर्पितकरियें अनेएकदेश परपर्यायने अ-
ठतापणेगवेषीयें अनेतेसर्वपर्याय समकालेंजेलारह्याठे पणवचनेकहेवायनही एटलेअ-
स्तिपणोपणठे अनेनास्तिपणोपणठे एसर्वधर्म समकालेंठे पणवचनेगोचरथायनही
ए अपेक्षायें स्यात्अस्ति स्यात्नास्ति स्यात्अवक्तव्य एरीतेंवस्तुनोपरिणमनठे एसा-
तमोज्ञांगोजाणवो एसप्तचंगी अर्पितअनर्पितपणेकही तेअर्पितएकधर्मजहोय एम
एकधर्मनेविषेसप्तचंगीकही.

तत्रजीवःस्वधर्मेज्ञानादिभिःअस्तित्वेनवर्तमानः तेनस्यात्
अस्तिरूपःप्रथमचंगः अत्रस्वधर्माअस्तिपदगृहीताःशेषा
नास्तित्वादयोधर्माः अवक्तव्यधर्माश्चस्यात्पदेनसंगृहीताः

अर्थ ॥ हवेस्वरूपपणेसप्तचंगीकहेठे जेएकद्रव्यनेविषे अथवाएकगुणनेविषे एक
पर्यायनेविषे एकस्वज्ञावनेविषे सातसातज्ञांगा सदापरिणमेठे तेरीतेंसप्तचंगीकहेठे स्या-

छादरत्नाकरावतारिकामध्येकह्योते एकस्मिन्जीवादौ अनंतधर्मापेक्षासत्तजंगीनामानं-
 त्यं एवचनशीजाणीलेजो अन्विजीवे इत्यादिगाथाशीजाणजो एसुयगंगांगसूत्रेंते हवे पेहे-
 लोचांगोलखियेंतैयें तिहांजीवद्रव्यपोताने स्वद्रव्यपिंरुगुणपर्यायसमुदाय आधारपणो
 स्वक्षेत्रअसंख्यप्रदेश ज्ञानादिगुणनुंअवस्थान अगुरुलघुताहानिवृद्धिनोमान अनेस्वका-
 ल तेगुणनीवर्तना उत्पादव्ययनीपरिणमननोजिन्नस्वजावतथाअनंतज्ञानअनंतदर्शन अ-
 नंतचारित्र अनंतदान अनंतलाज अनंतजोग अनंतउपजोग अनंतवीर्य अनंतअव्या-
 वाध अरूपी अशरीरी परमहमा परममाईव परमआर्जव स्वरूपजोगीप्रमुख स्वस्व-
 जाव एअनंतज्ञेयज्ञायकपणे जीवद्रव्यठतोते एमजीवनोज्ञानगुण सधर्म सकलज्ञेयज्ञा-
 यकपणो स्वशक्तिधर्म अनंतअविज्ञागें एकएकपर्यायअविज्ञागमां सर्वअजिलाप्प अन-
 जिलाप्प स्वजावनोजाणगणोते इहांविस्तारेंलखियेंतैयें तिहांमतिज्ञानना पर्यायजू-
 दाते श्रुतज्ञानना अविज्ञागजूदाते मनपर्यायज्ञानना अविज्ञागजूदाते केवलज्ञानना प-
 र्यायजूदाते श्रीविशेषावश्यकें गणधरवादनेतेकेकह्योते जोआवरवायोग्यवस्तुजिन्नते तो-
 आवरणजूदाते तिहांकयोपशमनेजेदेजाणेते तेपरोक्ष अथवादेशशीजाणेते सर्वथाआ-
 वरणगयेथकेप्रत्यक्षजाणे पण केवलज्ञानसर्वजावनोसंपूर्ण प्रत्यक्षज्ञायक तेसंपूर्णप्रगट्यो
 तेवारेंवीजाज्ञाननीप्रवृत्तिते पणजिन्नपरुतिनशी माटेतेकेवलज्ञाननो जाणपणोज कहेवा-
 यते तथाकोशक ज्ञानगुणना अविज्ञागसर्व एकजातीनाकहेते तेअविज्ञागमध्ये वरणादि-
 कजाणवानीशक्ति अनेकप्रकारनीते तेमांजेआवरणएटले जे शक्तिप्रगटेते शक्तिनुं अति-
 ज्ञानादि जिन्ननामते अनेसर्वआवरणगयाशी एककेवलज्ञानरहुंते ठन्नस्थज्ञाननोजासते
 एपणव्याख्यानते एवोज्ञानगुणपोतानास्वपर्याय ज्ञायक परिच्छेदक वेतृत्वादिकेंअस्तिते
 एमसर्वगुणमां स्वधर्मनी अस्तिताकहेवी तेमजजेअविज्ञागरूपपर्यायते जेनासमूहनी एक
 प्रवृत्तिनेगुणकहियेंतैयेंतेपणस्वकार्यकारणधर्म अस्तिते एमठद्रव्यनुंस्वरूप स्वस्वरूपेंअ-
 स्तिते अने अन्यते ज्ञांगापणतेएवोसापेक्षतामाटे स्यात्पददेशनेबोलवो तेस्यात्अस्तिए-
 प्रथमज्ञांगापणो थयो एटले गवेष्ठो जेअस्तिधर्म तेपणनास्तिपणासहितते एट-
 ले अस्तिकहेतां थकां नास्ति प्रमुख ठज्ञांगानीठतिते तिहांशब्दसहित उपयोगथयो
 तेथीसत्यपणो थयो.

तथास्वजात्यन्यद्रव्याणां तद्धर्माणांचविजातिपरद्रव्याणां
 तद्धर्माणांच जीवेसर्वथैवअज्ञावात्नास्तित्वंतेनस्यात् ना
 स्तिरूपोद्धितीयोऽङ्गः अत्रपरधर्माणांनास्तित्वं नास्तिपदे
 नगृहीतं शेषाअस्तित्वादयः स्यात्पदेगृहीताइति

अर्थ ॥ हवेबीजोत्रांगोकहेढे जे एकजीवनं स्वरूप उपयोगमां आण्याढे ते जीवने विषे अन्यजे सिद्धसंसारी जीवढे ते सर्वना गुणपर्याय अस्तित्वादिप्रमुख सर्वधर्मनीनास्तिढे अने अजीवद्रव्यतथातेना जरुतादिकसर्वधर्मनीनास्तिढे जेम अग्निमांदाहकपणोढे तेनी पासे बीजोअग्निकोणियुं पड्योढे ते पण दाहकढे पण ते दाहकपणो जिन्नढे एटले ते कणीयांनो दाहकपणो ते अग्निमांनथी अने ते अग्निको दाहकपणो ते कणीयांमांनथी ते मज एकजीवमां ज्ञानादिकगुणढे ते बीजामांनथी अने बीजाजीवमां जे ज्ञानादिकगुणढे ते ते मांनथी बाकी सरिखाढे ते माटे जाणवादि कार्य सरिखाकरे तो पण सर्वमांपोतपोताना गुणढे पण कोइद्रव्यना गुणकोइद्रव्यमां आवतानथी ते माटे स्वजाति अन्यद्रव्यपणो अन्यगुणपणो तथा अन्यधर्मपणो ते सर्वनीनास्तिढे एमजगुणमां पण सर्व अन्यद्रव्यादिकनीनास्तिढे तथा पर्यायना अविज्ञागमां पण स्वजाति अविज्ञागकार्यता कारणतानीनास्तिढे ते माटे परद्रव्यपणो परदे-त्रपणो परकालपणो परजावपणो एनी नास्तिढे एवो नास्ति पण पण ते मांजरह्योढे ते माटे स्यात्नास्ति पणो एत्रांगो पण ते मांजढे एम एकज मात्रनास्ति पणो कहे थके अस्ति पणो तथा एककालपणो पणढे तथा जीवमां जरुतागुणनीनास्तिढे एटले जरुतानीनास्ति ते जीवमांजरहीढे इत्यादिक अनंताधर्मनी सापेक्षतामाटे स्यात्पदेवोलतां सर्वधर्मनो जासन थयो एटले सत्यता थाय ते माटे स्यात्नास्ति एबीजोत्रांगोकह्यो.

केषांचिधर्माणां वचनगोचरत्वेन तेन स्यात् अवक्तव्य इ
तितृतीयोत्रंगः अवक्तव्यधर्मसापेक्षार्थस्यात्पदग्रहणं

अर्थ ॥ हवेत्रीजोत्रांगोकहेढे जे वस्तुहोय ते मां केटलाकधर्म एवाढे जे वचने करी कहे-वातानथी ते अवक्तव्यढे ते केवलीने ज्ञानमां जणायढे पण वचने करी ते पण कही शकेनही ते माटे ते वाधर्मनी अपेक्षार्थे वस्तु अवक्तव्यढे एटले कहे तांथकां वक्तव्यनीना थयी पण के-टलाकधर्म वस्तु मध्ये वक्तव्यढे ते जणाववामाटे स्यात्पदग्रहण करीने स्यात् अवक्तव्य एत्रीजोत्रांगोकह्यो.

अत्र अस्तिकथने असंख्येयाः नास्तिकथनेप्यसंख्येयाः

समयावस्तुनि एकसमये अस्ति नास्ति स्वप्नावौ समकवर्त्त

मानौ तेन स्यात् अस्ति नास्ति रूपश्चतुर्थोत्रंगः

अर्थ ॥ हवेचोत्रोत्रांगोकहेढे जे अस्ति एवो शब्द उच्चारकरतां पण असंख्यात समयथाय तथानास्ति एवो शब्द उच्चारकरतां पण असंख्यात समयथाय अने वस्तुमांतो अस्ति धर्मना-स्ति धर्म एवेहु एकसमयमांढे ते वेहु समकालें जणाववामाटे अने जे अस्ति ते नास्ति नथाय तथा जे नास्ति ते अस्ति नथाय ते सापेक्षतामाटे स्यात् अस्ति नास्ति एचोत्रोत्रांगोजाणवो.

तत्र अस्ति नास्ति जावाः सर्वे वक्तव्या एव न अवक्तव्या इति शंका निवारणाय स्यात् अस्ति अवक्तव्य इति पञ्चमोऽङ्गः स्यान्नास्ति अवक्तव्य इति षष्ठः

अर्थ ॥ हवे पांचमो तथा ठो जांगो कहे ठे तिहां स्यात् अवक्तव्य एम कहे वाची अव्य तेमूलधर्मे एकलो अवक्तव्य थयो ते संदेह निवारवाने कह्यो जे स्यात् अस्ति अवक्तव्य वस्तुमां अनंता अस्ति धर्म ठे पण वचने अगोचर ठे अने अनंता धर्म वचन गोचर पण ठे तेना सापेक्षता माटे स्यात् पद युक्त करीने एटले स्यात् अस्ति अवक्तव्यः एपांचमो जांगो जाणवो एमज पांचमानीरीतें स्यात् नास्ति अवक्तव्यः एठठो जांगो जाणवो.

अत्र वक्तव्या जावाः स्यात् पदे गृहीताः अत्र अस्ति जावा वक्तव्या स्तथा अवक्तव्याः तथानास्ति जावा वक्तव्या अवक्तव्याः एकस्मिन् वस्तुनि गुणे पर्याये एकसमये परिणममाना इति ज्ञापनार्थं स्यात् अस्ति नास्ति अवक्तव्य इति सप्तमोऽङ्गः अत्र वक्तव्या जावा स्ते स्यात् पदे संगृहीता इति अस्तित्वेन अस्ति धर्मानास्ति त्वेन नास्ति धर्मा युगपज्जयस्व जावत्वेन वक्तुमशक्यत्वात् अवक्तव्यः स्यात् पदे च अस्त्यादीनामेव नित्या नित्याद्यनेकांतसंग्राहकं

अर्थ ॥ हवे सातमो जांगो कहे ठे इहां अस्ति जाव पणो वक्तव्य ठे तेमजनास्ति जाव पण वक्तव्य ठे अने अवक्तव्य पण ठे एसर्वधर्म एकसमयमां एकवस्तुमध्ये तथा एकगुणमध्ये तथा एकपर्यायमध्ये समकालें परिणमे ठे तेजणाववामाटे अस्ति नास्ति अवक्तव्यः एसातमो जांगो इहां अस्ति तेनास्ति नथाय अने नास्ति ते अस्ति नथाय तथा वक्तव्य ते अवक्तव्य नथाय अने अवक्तव्य ते वक्तव्य नथाय तेजणाववाने अर्थे स्यात् पद ग्रहो ठे इहां अस्ति पण जे जाव ठे ते अस्ति धर्म अने नास्ति पण जे जाव ठे तेनास्ति पण ग्रह्या ठे बेहु समकाले ठे ते माटे एकसमय वक्तव्य के कहे वामां अशक्य ठे असमर्थ ठे तेथी अवक्तव्य के अगोचर पण ठे अने जे स्यात् पद ठे ते अस्ति धर्म नास्ति धर्म अवक्तव्य धर्म नो नित्य पणो अनित्य पणो प्रमुख अनेकांत नो संग्रह करे ठे जे अस्ति धर्म ठे ते नित्य पण पण ठे तथा अनित्य पण पण ठे एक पण ठे अनेक पण ठे जेद पण ठे अजेद पण ठे इत्यादिक ते अस्ति धर्म मां अनेकांत ता ठे तेने ग्रहे ठे केमके वस्तुनो एकगुण तेमां अस्ति पण ठे नास्ति पण ठे नित्य पण ठे अनित्य पण ठे जेद पण ठे अजेद पण ठे वक्तव्य पण ठे अवक्तव्य पण ठे जव्य पण ठे अजव्य पण ठे एअनेकांत पणो एहज स्याद्वाद ठे तेनुं संकेतिक वाक्य ते स्यात् पद ठे एरी ते जाणवो.

आत्मद्रव्यनेविषे स्वधर्मनीअस्तिताठे परधर्मनीनास्तिताठे स्वगुणनोपरिणमवो अ-
नित्यठे अनेतेजगुणपणेनित्यठे तथाद्रव्यपिरुपणेएकठे अनेगुणपर्यायपणेअनेक ठे त-
थाआत्माकारणपणे कार्यपणें समयसमयमांनवानवापणोजेपामेठे तेजवनधर्मठे तोप-
णआत्मानोमूलधर्मजेपलटतोनी तेअजवनधर्मठे इत्यादिकअनेकधर्म परिणतियुक्तठे
एरीतेषद्रव्यनेजाणी निरधारीने हेयोपादेयपणे श्रद्धान ज्ञासनथाय तेसम्यक्ज्ञान
सम्यक्दर्शनठे एजीवनीअशुद्धता तेपरकर्त्ता परजोक्ता परग्राहकता टालवानाउपा-
यनुंसाधन तेसाधनकरवे आत्माआत्मापणें मूलधर्मैरहे तेसिरूपणो तेनीरुचिउद्य-
मपणोकरवो एहिजश्रेयठे.

स्यात्अस्ति स्यान्नास्ति स्यात्अवक्तव्यरूपास्त्रयः सकला
देशाः संपूर्णवस्तुधर्मग्राहकत्वात् मूलतः अस्तिज्ञावाअ
स्तित्वेनसंति नास्तित्वेनसंति एवंसप्तजंगी एवंनित्यत्व
सप्तजंगी अनित्यत्वसप्तजंगी एवंसामान्यधर्माणां विशेष
धर्माणां गुणानांपर्यायाणां प्रत्येकंसप्तजंगी तद्यथा

अर्थ ॥ स्यात्अस्ति स्यात्नास्ति स्यात्अवक्तव्य एत्रणजंगा वस्तुनासंपूर्ण रूप-
नेग्रहे माटेसकलादेशीठे अने शेपरह्याजेचारजंगा तेविकलादेशीठे तेवस्तुनाएकदे-
शनेग्रहेमाटे. तथावदीअस्तिपणानेविपेजेअस्तिपणो तेनास्तिपणेनथी अनेनास्तिप-
णोनास्तिपणेठे तेमांअस्तिपणोनथी इहांकोइपुठेके वस्तुमांजेनास्तिपणोते अस्तिपणे
कहोठो तोनास्तिपणामां अस्तिपणानीनाकिमकहोठो तेनेउत्तर जेनास्तिपणोतेअ-
स्तिठे ठतापणेठे अने अस्तिधर्मकांइनास्तिपणामांनथी माटेनाकहीठे ठतिनीनाक-
हीनथी तथाएमज नित्यपणानीसप्तजंगी तथा अनित्यपणानीसप्तजंगीतेमज सामान्य
धर्मसर्वनी जिनजिनसप्तजंगी तथासर्वविशेषधर्मनीसप्तजंगी तेमजगुणपर्यायसर्वनी जू-
दीजूदी सप्तजंगी कहेवी तद्यथाके०तेकहीदेखाडेठे.

ज्ञानंज्ञानत्वेनअस्तिदर्शनादिभिः स्वजातिधर्मैः अचेत
नादिभिः विजातिधर्मैः नास्ति एवंपंचास्तिकायेप्रत्यस्ति
कायमनंतासप्तजंग्योज्ज्वलंति अस्तित्वाज्ञावेगुणाज्ञावात्प
दार्थेशून्यतापत्तिः नास्तित्वाज्ञावेकदाचित् परज्ञावत्वेन
परिणमनात् सर्वसंकरतापत्तिः व्यंजकयोगेसत्तास्फु

रति तथाअसत्तायाअपिस्फुरणात्पदार्थानामनियताप्र
तिपत्तिः तत्त्वार्थेतज्ज्ञावाव्ययंनित्यं ॥

अर्थ ॥ हवेगुणनीससत्तंगीकहीदेखामेढे जेमज्ञानगुण ज्ञायकादिकगुणेअस्तिढे अ-
नेदर्शनादिकस्वजातिएकद्रव्यव्यापिगुण तथास्वजातिजिन्नजीवव्यापि ज्ञानादिकसर्वगुण
अनेअचेतनादिक परद्रव्यव्यापि सर्वधर्मनीनास्तिढे एमपंचास्तिकायनेविषे अस्ति-
कायें अनंतिससत्तंगीउपामे एससत्तंगी स्याद्वादपरिणामेंढे तेसर्वद्रव्यादिकमांढे.

हवे वस्तुमध्येअस्तिपणोनमानियें तोस्योदोषउपजेतेकहेढे जोवस्तुमांअस्तिपणो
नमानियें तोगुणपर्यायनोअज्ञावथाय अनेगुणनाअज्ञावें पदार्थशून्यतापणो पामे.

तथाजोवस्तुमध्ये नास्तिपणोनमानियेंतो तेवस्तुकदाकाळें परवस्तुपणें अथवा पर-
गुणपणें परिणमिजाय तेथीकोश्वारे जीवतेअजीवपणोपामे अनेअजीवतेजीवपणोपामे
तोसर्वसंकरतादोषउपजे तथा व्यंजनकेप्रकटतानोहेतु तेनेयोगेंढतोधर्म तेफुरे पण
जेधर्मनीसत्ताठतिनहोय तेफुरेनही जोनास्तिपणोनमानियें तोअसत्तापणेफुरे अनेजे-
वारेंअसत्तास्फुरे तेवारेंद्रव्यनो अनियामककेअनिश्चयपणोथइजाय तेमाटेसर्वज्ञाव
अस्तिनास्तिमयीढे व्यंजकतानोदृष्टांतकहेढे जेमकोराकुंगामांसुगंधतानीसत्ताढे तोज
पाणीनेयोगेंवासनाप्रगटेढे जोवस्त्रादिकमांतेधर्मनथी तोतेमांप्रगटतोपणनथी एमसर्व-
त्रजाणवो हवेत्रीजोनित्यस्वज्ञावकहेढे तेजेवस्तुनाज्ञावतेनो अव्ययकेणहीटलवो ए-
टलेतेमनोतेमजरहेवो तेनित्यपणोकहियें तेनावेजेदढेतेकहेढे.

एकाअप्रच्युतिनित्यता द्वितीयापारंपर्यनित्यता ॥ तथा
द्रव्याणांऊर्ध्वप्रचयतिर्यग्प्रचयत्वेनतदेवद्रव्यमितिध्रुव
त्वेननित्यस्वज्ञावःनवनवपर्यायपरिणमनादिभिः उत्पत्ति
व्ययरूपोनित्यस्वज्ञावः उत्पत्तिव्ययस्वरूपमनित्यं ॥

अर्थ ॥ एकअप्रच्युतिनित्यता बीजीपारंपर्यनित्यता तिहां अप्रच्युतिनित्यतातेनेक-
हियें जेद्रव्यतेऊर्ध्वप्रचय तिर्यक्प्रचयनेपरिणमवे एद्रव्यतेहिज एध्रुवतारूपज्ञानथा-
यढे एटलेसदासर्वदा त्रणेकाळेतेहिज एवुंजेज्ञानथायढे जेमूलस्वज्ञावपलटेनही ते अ-
प्रच्युतिनित्यताकहियें अनेएनित्यतामांजे ऊर्ध्वप्रचयकह्यो तेउलखावेढे जेपहेले समयें
द्रव्यनीपरिणतिहती तेबीजेसमयेंनवापर्यायनेउपजवे अनेपूर्वपर्यायनेव्ययें सर्वपर्यायनी
परावृत्तिथइ तोपणएद्रव्यतेनुंतेज एवुंजे ज्ञानथायते द्रव्यमांऊर्ध्वप्रचयकहियें उपरले
कांत्तयेतेमाटेऊर्ध्वप्रचयकहियें.

तथाअनंतजीवसरिखाठे पणसर्वजिन्नजिन्नठे पणसर्वजीवजाणताए पणजीवएवो जीवत्वसत्तायेंतुल्यजिन्नजीवसत्तारूपज्ञान थाय तेतिर्यक्प्रचयकहियें.

ऊर्ध्वप्रचय ते समयांतरे अनेकउत्पादव्ययनेपलटवे पणएजीवते तेजठे एवुंज्ञान थाय अनित्यस्वज्ञावनोधर्मजाणवो एकारणशीकार्यउपनो तेनुंज्ञानथाय तेनित्यस्वज्ञावनोधर्मजाणवो तथाएकारणशीजेकार्यउपनो वलीज्ञानथयुं तेकारणशीबीजेकारणेबीजुं कार्यथाय एमनवेनवेकार्यउपने पणजीवतेजठे एवुंजेज्ञानथाय परंपरारूपसंततिचाली जाय तेपारंपर्यनित्यताकहियें जेमप्रथम शरीरनेकारणेंरागहतो तेहिज वस्त्रधननेकारणप्रतेरागथयो तेकारणनवारागनोनवापणोपणरागरहितआत्माकेवारे नही एपारंपर्य एटले परंपरानित्यताकहियें बीजुंनामसंततिनित्यताजाणवी तेकारणयोगेनिमित्तेंनीपजे नवानवापर्यायनेपरिणमवे एटले पूर्वपर्यायनेव्ययथवे तथाअजिनवपर्यायनेउपजवे अनित्यस्वज्ञावजाणवो एटलेउत्पत्तिके० उपजवो व्ययके० विणसवो एवोजेस्वज्ञाव ते अनित्यस्वज्ञाव जाणवो.

तत्रनित्यत्वंद्विविधं कूटस्थंप्रदेशादीनां परिणामित्वं ज्ञानादिगुणानां तत्रोत्पादव्ययावनेकप्रकारौ तथापिकिंचिद्धिख्यते विस्रसाप्रयोगजन्नेदात्तद्विन्नेदोसर्वद्रव्याणांचलनसहकारादिपदार्थक्रियाकारणंभवत्येव ॥

अर्थ ॥ तिहांवलीग्रंथांतरे नित्यपणोवेप्रकारेकह्योठे एककूटस्थनित्यता बीजीपरिणामिनित्यताठे जीवनाअसंख्यातप्रदेश तेसंख्यायें तथाक्षेत्रावगाह पलटतोनशीते तथागुणनोअविज्ञाग तेसर्वकूटस्थनित्यताठे.

ज्ञानादिकगुणएसर्व परिणामिकनित्यतायेंठे केमकेगुणनोधर्मजएठे जेसमयेंसमयेंस्वकार्यपणेपरिणमे अनेजेकार्यहोय तेपरिणामिकंपणेजहोय एनीतिजठे अने जोज्ञानगुणने कूटस्थनित्यतापणेमानियें तोपेहेलेसमयेंजे ज्ञानेकरीजाण्यो तेहिज जाणपणो सदासर्वदारहे पणतेमतोनशी ज्ञेयतोनवनवीरीतें परिणमतादेखायठे तो तेज्ञेयनीनवनवी अवस्थाज्ञानजाणेनही एटलेपहेलेसमयजेरीते ज्ञानपरिणमेठे तेरीतें परिणमनजोवुंजोईयें अनेएरीतें ज्ञानयथार्थथयुं एमघटे नहीं तेमाटे ज्ञेयजे घटपटादिक तेजेमपलटवे तेमज्ञानपणजाणे तोहिजज्ञानयथार्थथाय तेमाटेज्ञानगुण ते नवानवाज्ञेयजाणवामाटे परिणामीजाणवो अनित्यज्ञायकताशक्ति माटेनित्य एरीतें नित्यानित्यस्वज्ञावी सर्वगुणठे सर्व द्रव्यनेविषेपोतानीक्रियानुंकारणथायजठे.

तत्रचलनसहकारित्वंकार्यधर्मास्तिकायं द्रव्यस्यप्रतिप्रदेशस्थच
लनसहकारिगुणाविजागाः उपादानकारणकारणस्यैवकार्यपरिण
मनात् तेनकारणत्वपर्यायव्ययः कार्यत्वपरिणामस्योत्पादः गुण
त्वेनध्रुवत्वं प्रतिसमयंकारणस्यापि उत्पादव्ययौ कार्यस्याप्युत्पा
दव्ययावित्यनेकांतजयपताकाग्रंथे एवंसर्वद्रव्येषुसर्वेषांगुणा
नांस्वस्वकार्यकारणताज्ञेया इतिप्रथमव्याख्यानं ॥

अर्थ ॥ तिहांजेमधर्मास्तिकायद्रव्यनो चलणसहकारीपणो तेमुख्यकार्यठे अने अ-
धर्मास्तिकायद्रव्यनो स्थिरसहायी तेमुख्यकार्यठे वलीआकाशद्रव्यनुंअवगाहनादान
तेमुख्यकार्यठे जीवनोजाणवा देखवारूपउपयोगतेमुख्यकार्यठे पुज्जलनोवर्णगंधरसस्पर्-
शपणो तेमुख्यकार्यठे इत्यादिस्वकार्यनोथाबुंठे तेजिहांथाबुं तिहां जवनधर्मथयो
अने जिहांजवनधर्म तेउत्पादथयो अनेउत्पादहोय तेव्ययसहितजहोय तेजवनधर्म त-
त्त्वार्थग्रंथमध्येकह्योठे हवेतेउत्पादव्ययवेप्रकारनाठे एकप्रयोगथीथाय अनेबीजो विश्र-
साके० सहजेपरिणामीधर्मंथाय हवेइहांसहजनो उत्पादव्ययकहेठे तिहांधर्मास्तिका-
यादि ढद्रव्यने पोतापोताना चलणसहकारादिगुणनी प्रवृत्तिरूप अर्थक्रियानोकरवो
थायज अनेचलणसहकारपणोतेकार्य धर्मास्तिकायद्रव्यने प्रतिप्रदेशें रह्यो जे चलण-
सहकारीगुणाविजाग तेउपादानकारणठे तेहिजकार्यपणेपरिणमेठे एटले कारणपणा-
नोव्यय अनेकार्यपणानोउत्पाद तथा चलणसहकारीपणे ध्रुवठे एमज अधर्मास्तिकाय-
नेविषे थिरसहायगुणनुं प्रवर्त्तनठे तथाआकाशास्तिकायनेविषेपण अवगाहनागुणनुं
प्रवर्त्तन एमजठे वलीपुज्जलमां पूरणगलनादिकगुणनुंप्रवर्त्तनठे तेमजजीवद्रव्यमां झा-
नादिकगुणनुंप्रवर्त्तनठे अथवावली अनेकांतजयपताकाग्रंथनेविषेएमपणकह्युंठे जेप्रति-
समयें गुणनेविषे कारणपणो नवोनवोउपजेठे एटलेकारणपणानोपण उत्पादव्ययठे ते-
मजप्रतिसमयें कार्यपणोपण नवोनवो उपजेठे एटलेकार्यपणानोपण उत्पादव्ययठे ए-
मसर्वद्रव्यने विषे सर्वगुणनो कार्यपणो कारणपणो उपजे विणसेठे एम उत्पादव्ययनो
एक स्वरूप प्रथम जेद कह्यो.

तथाचसर्वेषांद्रव्याणांपारिणामिकत्वं पूर्वपर्यायव्ययः नवप
र्यायोत्पादःएवमप्युत्पादव्ययौ द्रव्यत्वेनध्रुवत्वंइतिद्वितीयः

अर्थ ॥ सर्वधर्मठेतेपरिणामिकजावेंठे तिहांपूर्वपर्यायनो व्यय अनेनवापर्यायनो उ-
त्पाद एउत्पादव्यय समयसमयेंठे अनेद्रव्यपणोध्रुवठे ए बीजो जेद.

प्रतिद्रव्यंस्वकार्यकारणपरिणमनपरावृत्तिगुणप्रवृत्तिरूपाप
रिणितिः अनंताअतीता एकावर्त्तमाना अन्याअनागतायो
ग्यतारूपाः तावर्त्तमानाअतीताअवन्ति अनागतावर्त्तमानाअ
वन्ति शेषाअनागताकार्ययोग्यतासन्नतांअवन्ति इत्येवंरूपावु
त्पादव्ययौ गुणत्वेनध्रुवत्वं इतितृतीयः अत्रकेचित्काला
पेक्षया परप्रत्ययत्वंवदन्ति तदसत् कालस्यपंचास्तिकायपर्या
यत्वेनैवागमेउक्तत्वात् इयंपरिणितिः स्वकालत्वेनवर्त्तनात्स
प्रत्यक्षं एवंतथाकालस्यभिन्नद्रव्यत्वेपिकालस्यकारणताअ
तीतानागतवर्त्तमानअवनंतुजीवादिद्रव्यस्यैवपरिणतिरिति ॥

अर्थ ॥ सर्वद्रव्यनेविषे स्वके० पोतानुंकारण परिणमन परावृत्तिके० पलटणपणेगु-
णनीप्रवृत्तिरूप परिणमनठे ते परिणतिअनन्ति अनंतजातिनी अतीतकालेंथइठे अने
अनन्तिजातिनी एकवर्त्तमानकालेंठे अनेबीजीअनागतयोग्यतारूपपणे अनन्तिठे ते वर्त्त-
मानपरिणतिते अतीतथायठे एटले तेपरिणतिमध्ये वर्त्तमानपणानोव्यय अने अतीत-
पणानोउत्पाद तथा परिणतिपणध्रुवठे अनेअनागतपरिणति तेवर्त्तमानथायठे तिहां
अनागतपणानोव्यय वर्त्तमानपणानोउत्पाद अनेठतिपणध्रुव अने अनागतकार्ययोग्यता
तेदूरहताते आसन्नके० नजीकपणोपामे एटलेदूरतानोव्यय अने नजीकतानोउत्पाद
तथाअतीतमध्ये दूरतानोउत्पाद अनेनजीकतानोव्यय एरीतेंसर्व द्रव्यनेविषेअतीतव-
र्त्तमान तथाअनागतपणे परिणतिठे तेपरिणमेजठे एद्रव्यनेविषेस्वकालरूप परिणमन
ठे एउत्पादव्ययनोत्रीजोभेद जाणवो.

इहांकेटलाककालनीअपेक्षावेइने परप्रत्ययपणोकहेठे तेखोटोठे कारणके कालद्र-
व्यजेठेतेपंचास्तिकायनोपर्यायठे अने परिणतितोद्रव्यनोस्वधर्मठे माटेकालतेस्वकाल-
रूपवस्तुनोपरिणाम तेनोभेदठे अथवाकालनेभिन्नद्रव्यमानियें तोपणकालतेकारणपणे
ठे अनेअतीतअनागतवर्त्तमानरूपपरिणति तेतो जीवादिकद्रव्यनोधर्मठे ते माटेए उ-
त्पादव्ययपणस्वरूपजठे एत्रीजोभेदथयो.

तथाचसिद्धात्मनिकेवलज्ञानस्ययथार्थज्ञेयज्ञायकत्वात्
याज्ञेयाधर्मादिपदार्थाः तथाघटपटादिरूपावापरिणमं
तितथैवज्ञाने आसनात् यस्मिन्समयेघटस्यप्रतिज्ञा

सः समयांतरे घटध्वंसे कपालादिप्रतिज्ञासः तदा ज्ञाने घटा
प्रतिज्ञासध्वंसः कपालप्रतिज्ञासस्योत्पादः ज्ञानरूपत्वे
न ध्रुवत्वमितितथा धर्मास्तिकायेयस्मिन् समये संख्येयप-
रमाणूनां चलनसहकारिता अन्यसमये असंख्येयानां ए-
वं संख्येयत्वसहकारिताव्ययः असंख्येयानंत सहका-
रिता उत्पादः चलनसहकारित्वेन ध्रुवत्वं एवमधर्मादि-
ष्वपि ज्ञेयं एवं सर्वगुणप्रवृत्तिषु इति चतुर्थः ॥

अर्थ ॥ तथा के० तेमजवलीसिद्धात्माने विषे केवलज्ञानगुणनीसंपूर्णप्रगटताठे तेय-
थार्थजे कालें जे ज्ञेय जेम परिणमे ते कालें तेमज जाणे एहवो ज्ञेयनो ज्ञायक ते केवलज्ञानठे
जेमधर्मादिद्रव्य तथा घटपटादि ज्ञेयपदार्थ जेरीते परिणमे तेरीतेज केवलज्ञानजाणे ते
जेसमये घटज्ञानहंतुं तेसमयांतरे घटध्वंसथये कपालनुं ज्ञानथाय ते वारें घटप्रतिज्ञासनो ध्वं-
सकपालप्रतिज्ञासनो उत्पाद अने ज्ञाननो ध्रुवपणो एमदर्शनादि सर्वगुणनो प्रवर्त्तनजाणवो.

तथा धर्मास्तिकायने विषे जेसमये संख्यात परमाणुनो चलनसहकारिपणो हतो फ-
रीसमयांतरे असंख्यात परमाणुने चलनसहारी पणोकरे ते वारें संख्याता परमाणुचल-
नसहकारतानो व्यय अने असंख्येयपरमाणुने चलनसहकारतानो उत्पाद अने चलनस-
हकारीपणो ध्रुवठे एमज अर्थास्तिकायादिकने विषे पण सर्व गुणनी प्रवृत्तिथायठे एरी-
ते एकद्रव्यने विषे अनंतागुणनी प्रवृत्तिठे इहांको इपुठशे जे धर्मास्तिकायमध्ये अनंता जीव
तथा अनंता परमाणु ते चलणसहकारीथाय एटलो चलनसहकारीठे तो थो मो जीव अ-
ने थो डा परमाणुने चलणसहकारकरतां बीजो गुणकयो अणप्रवर्त्यो रह्यो एमकहे तेने उत्तर
के निरावरण जे द्रव्यठे तेनो गुण अणप्रवर्त्यो रहे जनही अने जीव पुजलजे आवी पड्योता तेने
सहकारें सर्व चलनसहकारीगुणना पर्यायते प्रवर्त्तेजठे केमके अलोकाकाशमध्ये जो अव-
गाहक जीव पुजलनथी तो पण अवगाहकदान गुणतो प्रवर्त्तेजठे तेमधर्मास्तिकायादिकमां
जीव पुजलथो माने पोचवे पण गुणतो बधो प्रवर्त्तेजठे एमधारवो एरीतें गुण पर्यायनो उ-
त्पादव्यय ध्रुवरूपधर्मकहेवो एचो थुंरूपकळुं.

तथा सर्वे पदार्थाः अस्ति नास्ति त्वेन परिणामिनः तत्रास्ति
जावानां स्वधर्माणां परिणामिकत्वेन उत्पादव्ययौस्तः नास्ति
जावानां परद्रव्यादीनां परावृत्तौ नास्ति जावानां परावृत्तित्वेना-
प्युत्पादव्ययौ ध्रुवत्वं च अस्ति नास्ति द्वयौ इति पंचमः.

अर्थ ॥ तथा सर्वद्रव्यमांशस्ति तथानास्ति ए वे स्वज्ञावपरिणामिरह्याते तिहांजेअस्ति-
स्वज्ञावते तेस्वद्रव्यादिकनोते ते जेवारेंज्ञानगुण घटजाणतोहतो तेवारें घटज्ञाननीअ-
स्तिताहती अनेतेजघटध्वंस अये कपालज्ञानथयुं तेवारें घटज्ञाननीअस्तितानो व्यय
थयो अने कपालज्ञाननी अस्तितानोउत्पादथयो एरीतेंअस्तितानोउत्पादव्ययते तेज
रीतेंनास्तितानोपणउत्पादव्ययजाणवो जेपहेलीघटनास्तिताहती तेपठेघटध्वंसेंकपाल-
नास्तिताथयी एमपरद्रव्यनेपलटवे नास्तितापलटवे तेस्वगुणनेपरिणामिक कार्यनेपल-
टवेकरीनेअस्तितापलटवे अनेजिहांपलटवापणो तिहांउत्पादव्ययथायज एमद्रव्यमां
सामान्यस्वज्ञाव सर्वधर्मते तेमां जेमसंज्ञवेतेम श्रीप्रज्जुनीआज्ञायें उपयोगदेशने उत्पा-
दव्ययपणोकरवो अने अस्तिनास्तिपणे ध्रुवते एपांचमोअधिकारकह्यो.

तथापुनःअगुरुलघुपर्यायाणां षड्गुणहानिवृद्धिरूपाणांप्र
तिद्रव्यंपरिणमनात् नानाहानिव्ययेवृध्युत्पादः वृद्धिव्यये
हान्युत्पादः ध्रुवत्वंचागुरुलघुपर्यायाणां एवंसर्वद्रव्येषुज्ञेयं
तत्त्वार्थवृत्तौआकाशाधिकारेयत्राप्यवगाहकजीवपुजलादिर्ना
स्ति तत्राप्यगुरुलघुपर्यायवर्तनयावश्यत्वेचानित्यतान्युपेया
तेचअन्येअन्येचनवंति अन्यथातत्रनवोत्पादव्ययौनापेक्षि
कावितिन्यूनं एवंसद्वृत्तंस्यात् इतिषष्ठः ॥

अर्थ ॥ तथाकेपतेमज वलीसर्वद्रव्यतथापर्याय ते अगुरुलघुधर्म संयुक्तहोय द्रव्य-
नेप्रदेशें अगुरुलघुअनंतोते तेअगुरुलघुसमयेंसमयें प्रदेशें तथापर्यायें कोइकवारेंवृद्धि
पामे कोइकवारेंघटीजाय तेवधुघटुथवोठठप्रकारेंते १ अनंतजागहानि २ असंख्यातजा-
गहानि ३ संख्यातजागहानि ४ संख्यातगुणहानि ५ असंख्यातगुणहानि ६ अनंतगु-
णहानि एठप्रकारेंहानि तथा १ अनंतजागवृद्धि २ असंख्यातजागवृद्धि ३ संख्यातजा-
गवृद्धि ४ संख्यातगुणवृद्धि ५ असंख्यातगुणवृद्धि ६ अनंत गुणवृद्धि एठप्रकारनीवृद्धि
तेसर्वद्रव्यनासर्वप्रदेशें सर्वपर्यायमांथाय एकप्रदेशमां कोइकसमयेंवधेते कोइकसमयें
घटेते जेम परमाणुमांवर्णादिक वधेघटेते तेमअगुरुलघुपणोपण वधेघटेते हानिनोव्ययते
तोवृद्धिनोउत्पादते अथवावृद्धिनोव्ययते तोहानिनोउत्पादते पणअगुरुलघुध्रुवनोध्रुवते
एमसर्वद्रव्यनेविषेजाणवो तिहांतत्त्वार्थटीकामां आकाशद्रव्यने अधिकारेकहुंते तेल-
खियेंठेयें जिहांअलोकाकाशमध्ये अवगाहकजीवपुजलादिकद्रव्यनथीतिहांपण अगु-
रुलघुपर्यायवंतपणो अवश्यते तेअगुरुलघुनीअनित्यता अवश्यअंगीकारेते अनेतेअगुरु-

लघु तेपर्यायें तथाप्रदेशें अन्यअन्यके०बीजोबीजोथायठे एटलेपूर्वसमयें अगुरुलघुनो व्यय अनेबीजेसमयें नवाअगुरुलघुनो उत्पादठे जोएरीतेनवोउत्पादव्यय गवेषियेनही तोअलोकाकाशनैविषे सत्त्वक्षण न्यूनके०उठोपके जेउत्पादव्ययध्रुवतासंयुक्ततेसत्क-
हियें अनेजेद्रव्यहोयतेसत्पणासंयुक्तजहोय माटेअगुरुलघुनापरिणमन सर्वद्रव्यमांस-
र्वपर्यायमां सर्वप्रदेशमांठे एअगुरुलघुनो उत्पादव्ययकह्यो एठठोअधिकारथयो.

तथाजगवतीटीकायां तथाच अस्तिपर्यायतःसामर्थ्यरूपा
विशेषपर्यायास्तेचानंतगुणास्तेप्रतिसमयंनिमित्तभेदेनपरावृ-
त्तिरूपाः तत्रपूर्वविशेषपर्यायाणांनाशः अजिनवविशेषपर्या-
याणामुत्पादपर्यायवत्वेध्रुवत्वं इत्यादिसर्वत्रज्ञेयं इतिसप्तमः

अर्थ ॥ तेमजवली अस्तिपर्यायथी विशेषपर्यायजे सामर्थ्यरूप तेअनंतगुणाठे एज-
गवतीसूत्रनीटीकामध्येकह्योठे जेअस्तिपर्याय तेज्ञानादिकगुणनाअविजागरूपपर्यायठे
जेपर्यायपर्यायमांसर्वज्ञेयजाणवानुं सामर्थ्यठे तेविशेषपर्यायठे तथामहाज्ञाप्ये यावंतोज्ञे-
यास्तावंतोज्ञानपर्यायाः एसामर्थ्य पर्यायगवेप्याठे एसामर्थ्यपर्याय तेज्ञेयनें निमित्तेठे
तेज्ञेयतोअनेकउपजेठे नेअनेकविणशेठे तेवारेंविशेषपर्यायपणपलटेठे तेप्रतिसमयें नि-
मित्तभेदनी परावृत्तिपलटवेथी पूर्वविशेषपर्यायनाशथाय तथाअजिनवविशेषपर्यायनो
उपजवोठे अनेपर्यायनीअस्तिताध्रुवठे एमगुणपर्यायनोउत्पादव्ययध्रुवपणो ते सात-
मोठे ए अस्तिनास्तिस्वप्नाव वखाण्या.

नित्यताऽज्ञावेनिरन्वयताकार्यस्यजवति कारणाज्ञावताच
जवति अनित्यतायाअज्ञावेज्ञायकतादिशक्तेरज्ञावः अर्थ
क्रियासंज्ञवः तथासमस्तस्वज्ञावपर्यायाधारभूतजव्यदेशा
नांस्वस्वक्षेत्रज्ञेदरूपाणामेकत्वपिंडीरूपापरत्यागः एकस्व
ज्ञावः क्षेत्रकालज्ञावानांजिन्नकार्यपरिणामानांजिन्नप्रज्ञाव
रूपोनकस्वज्ञावः एकत्वाज्ञावेसामान्याज्ञावः अनेकत्वाज्ञा
वेविशेषधर्माज्ञावः स्वस्वामित्वव्याप्यव्यापकताप्यज्ञावः

अर्थ ॥ एमज सर्वद्रव्यमानित्यता तथाअनित्यताठे एनित्य अनित्यपणाविनाद्र-
व्यकोइनथी जोद्रव्यमानित्यतानहोयतो कार्यनोअन्वयकोनेहोय एटलेअमुककार्यते
अमुकद्रव्यें कस्यो एमकह्योजायनही माटेद्रव्यमानित्यतामानवाथीज अमुकद्रव्ये-
अमुककार्यकस्यो एमकहेवायठे माटे जोद्रव्यनेनित्यपणेजमानियें तोगुणनुंकार्य तेद्र-

व्यनोक्तेवाय अनेगुणतेद्रव्यनक्तेवाय अनेजोद्रव्यनित्यहोय तोकारणपणानो अज्ञाव
थाय माटेद्रव्यमां नित्यतामानवी अनेजोद्रव्यमां अनित्यपणोनमानियेंतो जाणंग आ
देदेइनें सर्वद्रव्यना गुणरूपकार्यनो अज्ञावथइजाय अर्थक्रियासंज्ञवेनही एटलेकोइक
अनित्यपणोहोय तोअर्थक्रियानेकरे केमकेकरवापणोकोइकबीजापणो एटलेनवापणो
निपजाववो तेपूर्वपर्यायनो ध्वंसथयेथीथाय अनेतेएकनोध्वंस अनेकोइकबीजा नवा-
नोनीपजवो तेद्रव्यमांअनित्यपणोठे एटलेनित्यस्वज्ञाव तथा अनित्यस्वज्ञाव उलखा-
व्या हवेएकस्वज्ञाव तथाअनेकस्वज्ञाव उलखावेठे.

तथाके० तेमज समस्तके० सर्वजेस्वज्ञाव अस्तित्व प्रमेयत्व अगुरुलघुआदिक सम-
स्तपर्याय गुणाविज्ञागादिक तेसर्वनुंआधारभुतक्षेत्र तेप्रदेशठे ते स्व के० पोतानाजेक्षेत्र
तेसर्वजेदरूप जुदाजुदाठे एटलेसंख्याताप्रदेश जिनठे पणतेएकपिरुपणो किवारेंतज-
तानथी सर्वप्रदेशमां अंतरालक्षेत्रपणो कोइवारेंपामतो नथी जेअनंतस्वज्ञाव अनंतप-
र्याय तेअसंख्यातप्रदेशरूप तेनुंप्रमाणफिरतुंनथी एवोजेद्रव्यनेविषे समुदायपिरुपणो
रहेठे तेएकस्वज्ञावकहियें तेपंचास्तिकायमध्ये १ धर्म २ अधर्म ३ आकाश एत्रणद्र-
व्यएकेकठे अनेजीवद्रव्यअनंताठे तेथीपुजलपरमाणु अनंतगुणाठे तेएकजीव अनेक
रूपनवनवाकरे पण अंतरपणेनही तेमाटे द्रव्यमध्येएकस्वज्ञावठे.

क्षेत्रेअसंख्यातप्रदेश कालउत्पादव्ययरूप ज्ञावपर्याय गुणनाअविज्ञागते पोतानां
जिन्नकार्य परिणामीठे तेसर्वनोजिन्नप्रवाहठे एटलेसर्वनो कार्यपणोजिन्नठे तेमाटेद्र-
व्यने सर्वस्वज्ञावपर्यायजेदें विचारतांद्रव्यमां अनेकस्वज्ञावपणठे. जोवस्तुमां एकपणा-
नो अज्ञावमानियें तोसामान्यपणोरहेनही अनेगुणनो पर्यायनो स्वामी आधारते कोण
थाय अनेआधारविनागुणादिआधेयते क्यारहे तेमाटेद्रव्यनो एकपणोठे. जोवस्तुमां
अनेकपणोनमानियें तो द्रव्यतेविशेषरहितथइजाय तेथीगुणनोअनेकपणो शीरीतेद्रव्यने
विषे पामियें माटे द्रव्यमां गुणकार्यनो अनेकपणोपणठे तथास्वस्वामिव्याप्य व्यापक-
ज्ञाव केमठेरे जेगुणपर्याय ते स्व के० धनअनेद्रव्यतेतेनोस्वामीठे अथवा द्रव्यतेव्याप्य
अने गुणपर्यायते व्यापकठे एरीते द्रव्यमां एकस्वज्ञाव तथाअनेकस्वज्ञाव जाणवा.

स्वस्वकार्यजेदेन स्वज्ञावजेदेन अगुरुलघुपर्यायजेदेनजेदस्व
ज्ञावः अवस्थानाधारताद्यजेदेन अजेदस्वज्ञावः जेदाज्ञावेसर्वगु
णपर्यायाणां संकरदोषः गुणगुणीलक्षलक्षणः कार्यकारणताना
शः अजेदाज्ञावेस्थानध्वंसः कस्यैतेगुणाःकोवागुणीइत्याद्यज्ञावः

अर्थ ॥ स्वस्वके० पोतपोताना कार्यनेजेदेंकरी एटले जीवद्रव्यमां ज्ञानगुण तेजा-

एवानुंकार्यकरे अनेदर्शनगुण देखवानुंकार्यकरे तथाचारित्रगुण थिरतारमणतारूप कार्यकरे तथापुञ्जलद्रव्य ते रूपपणोजिन्नकार्यकरे तथावर्णपणो गंधपणो रसपणो अने स्पर्शपणो सर्वकार्यजिन्नठे तथास्वज्ञावज्ञेदते अस्तिस्वज्ञावठतिरूपठे नित्यस्वज्ञाव अविनाशीपणोठे अनित्यपणोते पलटणरूपठे एकपणोतेपिंरूपठे अनेकपणोते प्रदेशादिकठे इत्यादि स्वज्ञावज्ञेद तथाअगुरुलघुपर्याय प्रदेशेंगुणाविजागें जूदोजूदोठे कोईकोईनोतुल्यनथी हानिवृद्धिरूपपरिणमनठे इत्यादि प्रकारे द्रव्यमांज्ञेदस्वज्ञावठे.

तथा सर्वधर्मनो अवस्थानके० रेहेवो तेनेआधारपणो कार्यनी तुलनाके० सरिखापणोकेवारें जिन्नपरमतोनथी तेमाटेद्रव्यमां अज्ञेदस्वज्ञावठे.

जोद्रव्यगुणपर्यायमांज्ञेदस्वज्ञावनहोयतो सर्वसंकरएकपणोथाय तेवारें कार्यनो जेद केमपके तेमाटे सर्वद्रव्यगुणपर्यायमां जेदसर्वज्ञावठे. जीवतेचेतनालक्षणवंत अजीवते चेतनारहित एजेदठे अजीवमध्ये जेधर्मास्तिकायद्रव्यते चलणसहकारनेंकरेठे पणवीजाअजीवद्रव्यतेएकार्यकरतानथी एमअधर्मास्तिकाय थिरसहायगुणनेंकरेठे आकाशअवगाहदाननेंकरेठे पुञ्जलरूपी आवरणस्कंधादिकपरिणमनकरेठे एमसर्वद्रव्यनेंजेदठे तोजजिन्नजिन्नद्रव्यकहेवायठे इहांकोइकहेशेके जीवअनंतातेतोसरिखाठे तोसर्वजीवनें एकद्रव्यशावास्तेनकह्यो तेनेउत्तरजेरूपैया सोनारूपापणे अथवा धवलापणे तोलपणे सरिखाठे पणवस्तुनापिंरूपणे जिन्नठे तेमाटे सोनेपण जिन्नजिन्नकहियेंठैयें तेमजीवने पण जिन्नजिन्नकहियें वलीउत्पादव्ययनोफिरवो सर्वमां तेजरीतनोठे पणपलटण ते एकरीतनोनथी तथाअगुरुलघुनी हानिवृद्धिनो फिरवोपण सर्वद्रव्यमां पोतपोतानेठे तेथीसर्वजीव तथासर्वपरमाणुजिन्नठे एजेदस्वज्ञाव जाणवो.

तन्मयतावस्थानाधारतायजेदेन अज्ञेदस्वज्ञावः तथातन्मयता अवस्थानतानो अज्ञेदठे अनेआधारतानोपण अज्ञेदपणोठे तेअज्ञेदस्वज्ञावठे.

तथाज्ञेदनोजो अज्ञावपणोमानियें एटलेवस्तुमांज्ञेदपणो नमानियेंतो सर्वगुण तथा पर्यायनो संकरके० एकमेकपणो एदोषलागे तोगुणीकोण तथागुणकोण द्रव्यकोण एम गुणपर्यायने केइद्रव्यनो कयोपर्याय एमवेहेंचणथायनही गुण तथागुणी तथा जेउलखवायोग्यलक्षण तेनुंचिन्ह तथाकारणधर्म तथाकार्यधर्मता एवेजुदापडेनही कार्यधर्म तथाकारणधर्मनो नाशथाय माटेवस्तुमां जेदस्वज्ञावमानवो.

तथाजोवस्तुमांअज्ञेदपणोनमानियें तोस्थानध्वंसथायठे जेस्थान कोण अनेतेस्थानकमां रहेतेकोणठे इत्यादिकनोअज्ञावथायठे एमविचारतां सर्वथाएकपणोमानतां कोण गुणी अनेकोणगुण एमउलखाणनथाय. एरीतेंजेदाज्ञेदस्वज्ञाववस्तुमां मानवा.

परिणामिकत्वे उत्तरोत्तरपर्यायपरिणामनरूपोऽन्नव्यस्वप्नावः त
 आतत्त्वार्थवृत्तौ इह तु जावेऽन्नव्यं न्नव्यं न्नवनमिति गुणपर्यायाश्च
 न्नवनसमवस्थानमात्रका एव न्नव्यतासीनोत्कुटकजागृतशयि
 तपुरुषवत्तदेव च वृत्त्यंतरव्यक्तिरूपेणोपदिश्यते जायतेऽपि
 स्तिविपरिणामते वर्धते अपक्षीयते विनश्यतीति पिंडातिरिक्त
 वृत्त्यंतरावस्थाप्रकाशतायां तु जायते इत्युच्यते सव्यापारैश्च न्न
 वनवृत्तिः अस्ति इत्यनेन निर्व्यापारात्मसत्ताख्यायते न्नवनवृ
 त्तिरुदासीना अस्ति शब्दस्य निपातत्वात् विपरिणामते इत्यनेन
 तिरोऽन्नूतात्मरूपस्थानुबिन्नतथावृत्तिकस्य रूपांतरेण न्नवनं य
 थाक्षीरं दधिजावेन परिणामते विकारांतरवृत्त्या न्नवनवृत्तिष्ठते
 वृत्त्यंतरव्यक्तिहेतुजाववृत्तिर्वा विपरिणामः वर्धत इत्यनेन तु पच
 यरूपः प्रवर्तते यथांकुरो वर्धते उपचयवत्परिणामरूपेण न्नवन
 वृत्तिर्व्यज्यते अपक्षीयते इत्यनेन तु तस्यैव परिणामस्यापच
 यवृत्तिराख्यायते ऊर्ध्वलीनवत् पुरुषवत्पुरुषवदपचयरूप
 न्नवनवृत्त्यंतरव्यक्तिरुच्यते विनश्यति इत्यनेना विर्भूतन्नवन
 वृत्तिस्तिरोऽन्नवनमुच्यते यथा विनष्टो घटः प्रतिविशिष्टसमव
 स्थानात्मिका न्नवनवृत्तिस्तिरोऽन्नूतानत्वजावस्यैव जाता कपाला
 द्युत्तरन्नवनवृत्त्यंतरक्रमाविच्छिन्नरूपत्वादित्येवमादिभिराकारैर्द
 व्याण्येव न्नवनलक्षणान्यपदिश्यते त्रिकालमूलावस्थायाऽ
 परित्यागरूपोऽन्नव्यस्वप्नावः न्नव्यत्वाच्चावविशेषगुणानाम
 प्रवृत्तिः अन्नव्यत्वाच्चावेऽन्नव्यांतरापत्तिः

अर्थ ॥ हवे न्नव्यस्वप्नाव तथा अन्नव्यस्वप्नावकहेते जीवश्च जीवादिकं द्रव्ये ते प-
 रिणामिहे समर्थे समर्थे नवानवापरिणामे परिणामेहे तिहांपूर्वपर्यायने विनाशे अने उत्त-
 रोत्तर नवानवापर्यायने प्रगटवे एवीजे द्रव्यनीपरिणति तेनुं मूलकारणते न्नव्यस्वप्नाव
 कहिये तिहांतत्त्वार्थटीकामध्ये कह्योहे इहां द्रव्यानुयोगने विषे चावधर्मने विषे एटले
 गुणपर्यायने विषे द्रव्य ते न्नव्यके० न्नवनथयो एटले नवोनीपजवो ते न्नवन इतिके०

एमवस्तुना गुणपर्यायजेठे तेजवनके० नवोथवारूप समवस्थानमात्रे एटले नवानवा
थावारूपठे तिहांदृष्टांतकहेठे जेपुरुष उत्थितके० ऊढ्यो आसीनके० फरीतेहिजवेठो
वेसवुंतेपद्मासनकहियें अथवाउकरुवुंतेआसनसहितसूवुं जेमइत्यादिकपर्यायेंतेपुरुषथा-
यठे तेम तेहजवृत्यंतरके० पूर्वपर्यायनोविनाश अनेउत्तरपर्यायनो उपजवोते वृत्यंतर क-
हियें वृत्यंतरव्यक्तिरूपणोउपदेशेठे तेजवनधर्मनीप्रवृत्तिकहेठे जायतेके० नवोऊपजे अ-
स्तिके० ठतिपणेरहे विपरिणमतेके० बीजापणेपरिणमे वलीसामर्थ्यधर्मवधे अने अप-
क्षीयतेके० घटे विनश्यतिके० विनाशपामे पिंरुके० समुदायपणो तेथी अतिरिक्तके०
बीजीवृत्तिजे गुणनी प्रवृत्यंतरनी अवस्थाने प्रकाशयवे करीने जे जवनपणोथाय एटले
ठेरीजेजवनवृत्ति तेसव्यापारठे पणनिर्व्यापारनथी.

अस्तिएवचने निर्व्यापार आत्मशक्तिठे तेकहियेंठैयें तेपण जवनवृत्तिथी उदासी-
नठे एटलेजवनवृत्तिने ग्रहणकरतीनथी अस्तिशब्दने निपातपणोठे विपरिणमतेएवचने
तिरोचूतके० अणप्रगटीजेवस्तु तेमांतद्रूपपणे अनुष्ठिन्नके० विठेदगई तथावृत्तिकस्यके०
तेरीतें वर्ततिआत्मशक्ति तेनोरूपांतरेथवो तेजवनकहियें तिहांदृष्टांत जेम क्षीरते दूध
दधिजावेंपरिणमे विकारांतरेथवो तेरीतेंरहे एजवनधर्मकहियें जेज्ञानादिपर्यायमां अ-
नंतज्ञेय जाणवानीशक्तिठे पणजेज्ञेय जेरीतेंपरिणमे तेरीतेंज्ञानगुणप्रवर्ते एज्ञानगुणनुं
प्रवर्त्तन तेप्रतिसमयें विपरिणामपणे परिणमनठे एपणजवनधर्मठे वलीवृत्यंतरवर्तने
अन्यपणे व्यक्तिनेहेतुकरणे जेजवांतरें वर्तवो तेविपरिणामकहियें तथावली वर्द्धतेके०
वधेएवचने उपचयरूपपणेप्रवर्ते जेमअंकुरवधेठे तेमवर्णादिक पुज्जलना गुणउपचयपणे
वधे एऊपचयरूपजवनतावृत्ति व्यज्यतेके० प्रगटकरियेंठैयें.

एमगुणने कार्यांतरपणे परिणमवे द्रव्यमां जवनधर्मठे अपक्षीयते एवचनेकरीने
तुके० वली तेहिजपरिणामनो ऊणोथवो अथवाटलवोकहियें दुर्वलथतापुरुषनीपरें
जेमपुरुषदुर्वलथाय तेमपर्यायनेघटवे द्रव्यप्रमाणादिक तथातेसमयें अगुरुलघुपर्यायघ-
टवे तेदुर्वलथवुं तेरूपजेजवनवृत्तिनेअंतरे व्यक्तिके० प्रगटताकहिठे तथाविनश्यति
एमकहेवार्थी आविर्भूतके० प्रगटथयोजेजवनधर्मनुंवर्तवो तेनो तिरोजावथयोकहियें जेम
विणस्योघट जेमृत्पिंरुनेविषे तेचक्रादिकारणे प्रगटथयोजेघट तेनेप्रध्वंसें विनाशकहियें
एमद्रव्यनेविषे कार्यकरवारूपजेपर्याय तेने तिरोजावें अन्यपणे कार्यकरणरीते समव-
स्थानजेरहेवुं तेसमयेंतेजवनवृत्तिकहियें तथा तिरोजावपणानेअजावें थावुंजेकपाला-
दिक उत्तरजवन तेपणेवर्त्तवुं एपणजवनधर्मठे एमअनुक्रमेश्रविष्ठिन्न निरंतररूपेंइत्या-
दिकअनेकआकारें द्रव्यतेजजवनलक्षणकहियें एजव्यस्वजाव जाणवो द्रव्यनेविषे जे
अस्तित्व वस्तुत्व प्रमेयत्व अगुरुलघुत्वादिक धर्मतेत्रणेकालमां मूलअवस्थाने अपरि-

त्यागेके० तजतानथी तेहिजरूपपणेरेहे एहवाजेटलाधर्मते अन्नव्यस्वजावजाणवो जेश्च-
नेक उत्पादव्ययने परिणमने फिरवेफिरे पणजीवनोजीवपणोपलटायनही तेमज अ-
जीवनो अजीवपणो पलटायनही एसर्वअन्नव्यस्वजावजाणवो.

हवे एवेस्वजाव जोद्रव्यमांनमानियें तोस्योदोषथाय तेकहेठे जोद्रव्यनेविषे न्नव्य-
पणोनमानियें तोद्रव्यनाजेविशेषगुण गतिसहकार स्थितिसहकार अवगाहदान ज्ञाय-
कता वर्णादिजेपंचास्तिकायना विशेषगुण तेनीप्रवृत्तिनथाय अनेप्रवृत्तिविना कार्यनो
करवोनथाय अनेकार्यनेअणकरवे द्रव्यनोव्यर्थपणोथाय तेमाटेन्नव्यस्वजावठे.

जोद्रव्यनेविषे अन्नवनरूप अन्नव्यस्वजावनहोय अनेएकलो न्नवनस्वजावजहोय
तोनवानंवापणेश्वे तेद्रव्यपलटीने अन्यद्रव्यथयीजाय तेमाटे द्रव्यत्व सत्य प्रमेयत्वा-
दि धर्मेअन्नव्यपणोठे तेथीज द्रव्यपलटतोनथी तेमनोतेमजरहेठे एअन्नव्यस्वजावठे.

वचनगोचरायेधर्मास्तेवक्तव्या इतरेअवक्तव्याः तत्राह
राः संख्येयाः तत्संनिपाताअसंख्येयाः तद्गोचराज्जा
वाः जावश्रुतगम्याः अनंतगुणः वक्तव्याजावेश्रुताग्र
हणत्वापत्तिः अवक्तव्यजावे अतीतानागतपर्यायाणां का
रणतायोग्यतारूपाणामज्जावः सर्वकार्याणां निराधारताप
त्तिश्च सर्वेषांपदार्थानांये विशेषगुणाश्चलन स्थित्यवगाह
सहकारपूर्णगलनचेतनादयस्तेपरमगुणाः शेषाः साधार
णाः साधारणासाधारणगुणास्तेषां तदनुयायिप्रवृत्तिहेतुः
परमस्वजावः इत्यादयः सामान्यस्वजावाः

अर्थ ॥ आत्मानो वीर्यनामागुण तेनाअविजाग जेवीर्यांतराय कर्म्मैआवस्थाठे तेज
वीर्यांतरायनेद्वयोपशर्मे तथाद्वयथवाथी प्रगट्योजेवीर्यधर्म तेनेजाषापर्याप्ति नामकर्म-
नेउदयें द्वीथराणाजे जाषावरगणानांपुजल तेशब्दपणेपरिणमे तेशब्दपुजलखंधठे पण
श्रोताजनने ज्ञाननाहेतुठे एटलेजेमांजेगुणनहोय तेगुणनुंकारणपण थायनही एमजे
कहेठे तेमृषाठे केमकेजेनिमित्तकारणहोय तेमांगुणहोयकिंवानपणहोय अने उपादान
कारणमां तेगुणनाकारणतापणे तथा योग्यतापणेनियामकठे तेवचनयोगेंज ग्रहवाय ए-
वाजेवस्तुमांधर्मठे तेनेवक्तव्यधर्मकहियें अनेतेथीइतरके० जूदाजेधर्मास्तिकायद्रव्यमां
अनेकधर्मठे तेवचनमांग्रहवातानथी तेवासर्वधर्म अवक्तव्यकहियें तेवक्तव्यधर्मथी अव-
क्तव्यधर्म अनंतगुणाठे वचनतोसंख्याताठे पणतेवचनोमां एवो सामर्थ्यठे जेअवक्तव्यधर्म

सर्वनो ज्ञायपणोथाय उक्तंच अजिलप्पाजेजावा अणंतजागोयअणजिलप्पाणं अजिल-
प्पाणंतो जागसुएनिवद्धोअ ॥ १ ॥ तत्रके० तिहां अक्षरसंख्याताठे तेअक्षरना स-
न्निपात संयोगीजाव असंख्याताठे तेअक्षरसन्निपातने ग्रहवाय एवाजे पदार्थादिकना
जाव तेअनंतगुणाठे तेथीअवक्तव्यजाव अनंतगुणाठे जेमतिज्ञान श्रुतज्ञान अजिलप्प-
जावनो परोक्षप्रमाणेग्राहकठे अवधिज्ञान तेपुज्जलनो प्रत्यक्षप्रमाणेजाणगठे पणएकप-
रमाणुना सर्वपर्यायने जाणेनही केटलाकपर्यायनेजाणे तेपणअसंख्यातसमयेंजाणे अ-
नेकेवलज्ञान एठद्रव्यनासर्वपर्यायने एकसमयमां प्रत्यक्षजाणे माटेजोद्रव्यमां वक्तव्य-
पणोनहोय तो श्रुतज्ञानेग्रहणथायनही अने जेग्रंथाज्यासउपदेशादिक सर्वकामथायठे
तेतोएमनशीमाटेद्रव्यमांवक्तव्यपणोठे.

अवक्तव्याजावेके० अवक्तव्यपणाने नमानियेंतो अतीतपर्याय तेवस्तुमांकारणतानी
परंपरामारह्याठे तथा अनागतापर्याय सर्वयोग्यतामारह्याठे तेसर्वनोअजाव थाय तेवारें
वस्तुमां वर्तमानपर्यायनी ठतिपामियें तेथी अतीतअनागतनो ज्ञानथायनही माटे अ-
वक्तव्यस्वजाव अवश्यमानवो अनेवर्तमान सर्वकार्य ते निराधारथइजाय अनेद्रव्यमां
एकसमयमां अनंताकारणठे तेअनंताकारणना अनंताकार्यधर्मठे अनेअनंताकार्यना अ-
नंताकारणपरंपरानुं ज्ञानतेकेवलीनेठे अनेवर्तमानकालें कारणधर्मतथाकार्यधर्मथी अ-
नंतगुणा कारणकार्यनी योग्यरूपसत्ताठे तेकोइना अविजागनथी पण अविजागी जेज्ञा-
नादिकगुण तेमां अनंता कारण धर्म अनंताकार्य धर्म ऊपजवानी योग्यतारूपसत्ता
ठे ते सर्व अवक्तव्यरूपठे.

हवेपरमस्वजावनुं स्वरूपकहेठे सर्वजे धर्मास्तिकायादिकपदार्थ तेनाविशेषगुण जे
धर्मास्तिकायनो चलनसहकारीपणो तथाअधर्मास्तिकायनो स्थितिसहाय आकाशा-
स्तिकायनो अवगाहक तथापुज्जलद्रव्यनो पूरणगलन जीवद्रव्यनो चेतनालक्षण एसर्व
द्रव्यना विशेषगुणकह्या एमलक्षणरूप तथाद्रव्यांतरथी जिनपारुवानुं मूलकारण ते
परमप्रकृष्टगुणकहियें एप्रधानगुणने अनुयायी बीजाजे साधारणगुण ते गुण पंचा-
स्तिकायमां पामियें तेनानाम अविनाशीपणो अखंरुपणो नित्यत्वादिकधर्म एपंचास्तिक-
कायने सरिखाठे तेमाटेसाधारणगुण तथापंचास्तिकायमां कोइक अस्तिकायमांपामि-
यें कोइकमांनपामियें तेगुणने साधारणअसाधारणकहियें तेसर्वगुणनेविषे विशेषगुणने
गुणप्रवर्तनठे ते प्रवर्तननाकारण द्रव्यमां एकपरमस्वजावपणोठे तेपरमस्वजावने
द्रव्यनासर्वगुणमुख्यगुणने अनुगमेजप्रवर्ते तेपरमस्वजाव सर्वद्रव्यनेविषेठे
अस्वजाव कह्या वली अनेकांतजयपताकामांकह्याठे.

तथास्तित्व नास्तित्व कर्तृत्व जोगूतृत्व असर्वगतत्व प्रदे-
शवत्वादिज्ञावाः पुनः तत्वार्थटीकायांपुनरप्यादिग्रहणंकु-
र्वन्ज्ञापयत्यत्रानंतधर्मवत्त्वं तत्राशक्ताः प्रस्तारयंतुसर्वधर्माः
प्रतिपदंप्रवचनत्वेनपुंसायथासंज्ञवमायोजनीयाः क्रियाव-
त्त्वंपर्यायोपयोगिताप्रदेशाष्टकनिश्चलता एवंप्रकाराः सं-
तिज्ञूयांसः अनादिपरिणामिकाज्वंतिजीवस्वज्ञावाः धर्मा-
दिभिस्तुसमानाइतिविशेषः

अर्थ ॥ तेमज अस्तिपणो नास्तिपणो कर्त्तापणो ज्ञोक्तापणो गुणवंतपणो असर्वव्या-
पिपणो प्रदेशवंतपणो इत्यादिअनंतस्वज्ञाववंतद्रव्य ठे तेमज तत्वार्थ टीकामध्ये परि-
णामिकज्ञावनाच्चेद वखाणतांकह्योठे पुनरपिआदिशब्दना ग्रहणकरतां एमजणावेठे जे
वस्तुअनंतधर्मवंतठे तेसर्वविस्तारीशकेनही तोपणद्रव्यद्रव्यनेविषे प्रवचननाजाणपुरुषें
जेमसंज्ञवेतेमधर्मजोरुवा तथाक्रियावंतपणो जेज्ञानादिकगुण तेलोकालोकजाणवाने
प्रतिसमयेंप्रवर्त्तेठे श्रीज्ञाप्यकारें ज्ञानादिगुण तेकरणअने तेजगुणीप्रवृत्ति तेक्रियाजा-
णवी तथादेखवोतेकार्य एमधर्मास्तिकायादिकना सर्वेगुण तेत्रणपरिणतियें परिणामीठे
तेमाटेपंचास्तिकाय तेअर्थक्रियाकरेठे तेक्रियावंतपणोजाणवो सर्वपर्यायनो उपयोगी-
पणो एपणजीवस्वज्ञावठे तथाप्रदेशाष्टकनी निश्चलता एपणजीवनोस्वज्ञावठे तिहांधर्मा-
धर्म अने आकाश एत्रण अस्तिकायनाप्रदेश अनादिअनंतकाल अवस्थितपणेंठे पुजल-
नेचलणपणो सदासर्वदाठे पुजलपरमाणु तथा पुजलस्कंध तेसंख्यातोकाल अथवाअसं-
ख्यातोकाल एकक्षेत्रेरहेपणपठे अवश्यचलथाय तथाजीवद्रव्यने सकर्म्मा संसारी-
पणें क्षेत्रथी क्षेत्रांतरगमन जवथी जवांतरगमनरूप चलताठे तेजीवने सम्यक्दर्शन
सम्यक्ज्ञान अने सम्यक्चारित्रने प्रगटवे सर्वपरज्ञावजोगीपणो निवारवे आत्मस्वरूप
निराधारण स्वरूपज्ञासन स्वरूपपरिणमने करवे स्वरूपएकत्वे स्वरूपधर्मकर्त्ता स्वरूपज्ञोक्ता-
पणें सकलपरज्ञावतजवे निरावरण निःसंग निरामय निर्द्वन्द्वनिष्कलंक निर्मलस्वीय अ-
नंतज्ञान अनंतदर्शन अनंतचारित्र अरूपी अव्यावाध परमानंदमयी सिद्धात्मा सिद्ध-
क्षेत्रेरह्या तेसादिअनंतकाल स्थिरठे सकलप्रदेशस्थिरठे अनेसंसारीजीव तेनाआठप्र-
देश सदासर्वदास्थिरठे तेआठप्रदेश निरावरणें तथा आचारांगनीटीका शैलंगाचार्य-
कृतना लोकविजयाध्ययनने प्रथमोद्देशके तदनेन पंचदशविधेनापियोगेनात्मा अष्टौप्र-
देशान्विहाय तत्तज्ञानोदकवडुछर्त्तमानैः सर्वैरेवात्मप्रदेशैरात्मप्रदेशावष्टवधाकाशस्थं
कार्मेणशरीरयोग्यं कर्मदलीकं यत्बध्नाति तत्प्रयोगकर्मैत्युच्यते.

एतले आठप्रदेशे कर्मलागतानर्थी इहांकोइपुठेजेआठप्रदेशनिरावरणठे तो लोका-
लोककेमजाणतानर्थी तिहांउत्तरजे आत्मद्रव्यनी जेगुणप्रवृत्ति तेसर्वप्रदेशमिते प्रवर्त्ते
तोतेमां एआठप्रदेश अद्वये तेथीआठप्रदेशमां सर्वगुणनिरावरणठे पण कार्य करीश-
कतानर्थी जेमश्रिनुंअत्यंतसूक्ष्मकणीयुंहोय तेमां दाहक पाचक प्रकाशक गुण ठे पण
अद्वयतामाटे दाहकादिकार्य करीशकतुंनर्थी.

वलीकोइपुठेजे एआठप्रदेश ते निरावरण केमरहीशक्या तेनुंउत्तर जेचलप्रदेशहोय
तेनेकर्मलागे पणअचलप्रदेशने कर्मलागेनही एमजगवतीसूत्रेकहुंठे जेअइ वेअइ च-
लइ फंदइ घटइ सेवंधइ एपाठठे तेमाटे जेचलहोयतेबंधाय अनेआठप्रदेश तो अचलठे
तेथी एआठप्रदेशने बंधनर्थी तथाकार्याज्यासें प्रदेशजेला थाय तेथी प्रदेशनागुणपण
तिहांतेकार्यकरवाने प्रवर्त्तेठे तथाजेद्रव्यनो जेगुणजेप्रदेशहोय तेगुणतेप्रदेशमूकी अ-
न्यक्षेत्रेंजायनही तथाजीवना आठप्रदेश सर्वथानिरावरणठे बीजा प्रदेशे अक्षरनो
अनंतमोजाग चेतनासर्वदाउधामीठे एरीतें संतिके० ठेघणाअनादिपरिणामिकजावते
जवंतिके० होय अनादिपरिणामिकजावठेते जीवनाजावठे अने सप्रदेशादिक धर्मास्ति-
कायप्रमुखनेविषे समानठे एमजाणवो इत्यादिकशेषस्वजावठे.

जिन्नजिन्नपर्यायप्रवर्त्तनस्वकार्यकरणसहकारभूताः पर्यायानुगत
परिणामविशेषस्वजावाः तेचके १ परिणामिकता २ कर्तृता ३
ज्ञायकता ४ ग्राहकता ५ ज्ञोक्तृता ६ रक्षणता ७ व्याप्याव्या-
पकता ८ आधाराधेयता ९ जन्यजनकता १० अगुरुलघुता
११ विज्ञूतकारणता १२ कारकता १३ प्रभुता १४ ज्ञाबुकता
१५ अज्ञाबुकता १६ स्वकार्यता १७ सप्रदेशता १८ गति
स्वजावता १९ स्थितिस्वजावता २० अवगाहकस्वजावता २१
अखंभता २२ अचलता २३ असंगता २४ अक्रियता २५
सक्रियता इत्यादिस्वीयोपकरणप्रवृत्तिनैमित्तिकाः उक्तंचसंमतौ
आरोपोपचारेण यद्यदपेक्षते तन्नवस्तुधर्मः उपाधिताजव
नात् नचोपाधिवस्तुसत्ताइति

अर्थ ॥ हवेविशेषस्वजावकहेठे जिन्नजिन्नजेपर्यायठे तेनुंकार्यकरणपणे जेप्रवर्त्तन
तेना सहकारभूत जेपर्यायानुगतपरिणामि एवाजेस्वजाव तेविशेषस्वजावकहियें तेना
अनेकजेदठे ते श्रीहरिन्नद्रसूरिकृत वार्तिकसमुच्चयग्रंथमांकह्याठे ते कहेठे.

१-सर्वद्रव्यने पोतानागुण समयसमयमां कार्यकरवेप्रवर्त्ते ते चिन्नचिन्न परिणामे परिणमे तेसर्वपोतानागुण तेने कारणीकळे तेपरिणामिकपणोकहियें २ तत्रकर्तृत्वं जीव-
स्यनान्येषां तिहांआत्माकर्त्ताळे एटलेकर्त्तापणो जीवद्रव्यनेविषेळेअप्पाकर्त्ताविकत्ताय
इति उत्तराध्ययनवचनात् ३ ज्ञायकता जाणपणानीशक्ति जीवनेविषेळे ज्ञानलक्षणजी-
वळे तेमाटेगिन्हईकांईएणंइतिआवश्यकनिर्युक्तिवचनात् ४ ग्राहकशक्तिपणजीवनेळे गृ-
ह्णातीतिक्रियानोकर्त्ता जीवळे ५ ज्ञोक्ताशक्तिपण जीवमांळे जोकुणइ सोजुंजइ यःक-
र्त्ता सएवज्ञोक्ता इतिवचनात् १ रक्षणता २ व्यापकता ३ आधाराधेयता ४ जन्यजन-
कता तत्त्वार्थवृत्तिमध्येळे तथा अगुरुलघुता विभुता करणता कार्यता कारकता ए श-
क्तिनीव्याख्या श्रीविशेषावश्यकळे ज्ञाबुकता तथा अज्ञाबुकताशक्ति तेश्रीहरिचंद्रसू-
रिंकृतज्ञाबुकनामे प्रकरणमध्येकहिळे.

एमकेटलीकशक्तिजैननातर्कग्रंथोजे अनेकांतजयपताका सम्मतिप्रमुखमांळे तथाज-
ध्वप्रचयशक्ति अनेतिर्यक्प्रचयशक्ति उंघशक्ति समुचितशक्ति एसर्वसंमतिग्रंथनेविषेळे
तथाजेछिगुणीआत्मामाने तेसर्वधर्मशक्तिरूपजमानेळे तेणेदानादिकलब्धि अव्यावाध
सुखप्रमुख शक्तिमानीळे इहांव्याख्यांतरे जेगुणकरणळे तेनेकर्त्तादिकपणो तेसामर्थ्यळे
जाणवोदेखवो तेकार्यळे केटलीकशक्तिजीवमांजळे अनेकेटलीक पंचास्तिकायमध्येळे त-
थादेवसेनकृत नयचक्रमध्ये जीवनेअचेतनस्वज्ञाव मूर्तस्वज्ञाव तथापुजलपरमाणुने चे-
तनस्वज्ञाव अमूर्तस्वज्ञावकह्या तेअसतूळे एतोआरोपपणेकोइककहे तेकथनमात्रजाण-
वो पणएवातठतीमांनथी जेधर्मआरोपें तथाउपचारेंगवेषाय तेवस्तुनोधर्मनथी उपाधी-
थीथायळे तेमाटेजेउपाधि तेवस्तुनीसत्तानथी एमधारवुं.

धर्मास्तिकायेअमूर्ताचेतनाक्रियगतिसहायादयोगुणाः अधर्मा
स्तिकाये अमूर्ताचेतनाक्रियस्थितिसहकारादयोगुणाःआकाशा
स्तिकाये अमूर्ताचेतनाक्रियावगाहनादयोगुणाः पुजलास्तिकाये
मूर्ताचेतनसक्रियपूर्णगलनादयोवर्णगंधरसस्पर्शादयोगुणाः जी
वास्तिकायेज्ञानदर्शनचारित्रवीर्या व्याबाधामूर्तागुरुलघुअनव
गाहादयोगुणाः एवंप्रतिद्रव्यंगुणानामनंतत्वंज्ञेयं ॥

अर्थ ॥ धर्मास्तिकायना गुण चार १ अरूपी २ अचेतन ३ अक्रिय ४ गतिसहाय
इत्यादिअनंतगुणळे अधर्मास्तिकायनागुण चार १ अरूपी २ अचेतन ३ अक्रिय ४ स्थि-
तिसहाय इत्यादिअनंतगुणळे आकाशास्तिकायनागुणचार १ अरूपी २ अचेतन ३ अ-

क्रिय ४ अवगाहनादिक अनंतगुणते पुञ्जलास्तिकायनागुण चार ठे १ रूपी २ अचेतन
३ सक्रिय ४ पूर्णगलन १ वर्ण २ गंध ३ रस ४ स्पर्श इत्यादिकगुणअनंताते जीवास्तिकायनेविषे १ ज्ञान २ दर्शन ३ चारित्र ४ वीर्य ५ अव्यावाध ६ अरूपी ७ अगुरुलघु
८ अनवगाहादिकअनंतगुणते एरीतें द्रव्यनेविषे अनंतागुणजाणवा.

पर्यायाः षोढा द्रव्यपर्यायाअसंख्येयप्रदेशसिद्धत्वादयः १ द्रव्य
व्यंजनपर्यायाः द्रव्याणांविशेषगुणाश्चेतनादयश्चलणसहायादय
श्च २ गुणपर्यायाः गुणा विज्ञागादयः ३ गुणव्यंजनपर्यायाज्ञा
यकादयः कार्यरूपाः मतिज्ञानादयः ज्ञानस्यचक्षुर्दर्शनादयो द
र्शनस्य क्षमामार्द्वादयः चारित्रस्यावर्णागंधारसास्पर्शादयोमूर्त्त
स्यइत्यादि ४ स्वभावपर्यायाअगुरुलघुविकाराः तेचद्वादशप्र
काराःषट्गुणहानिर्वृद्धिरूपाः अवाग्गोचराः एतेपंचपर्यायास
र्वद्रव्येषु विभावपर्यायाः जीवेनरनारकादयः पुञ्जलेद्यणुकतो
नंताणुकपर्यंतास्कंधाः

अर्थ ॥ हवेनयज्ञानकरवानो अधिकारकहेठे तिहांद्रव्यास्तिकनयनामूलवेजेदठे १
शुद्धद्रव्यास्तिक २ अशुद्धद्रव्यास्तिकअनेदेवसेनकृतपद्धतीमांद्रव्यास्तिकनादशजेदक-
स्याठे तेसर्वएवेजेदमध्येसमायठेतथातेसामान्यस्वभावमांसमाणाठेतेमाटेइहांनवखाण्या.

हवेपर्यायना ठ जेद कहेठे तिहां प्रथम १ जेद्रव्यनेविषे एकत्वपणे रह्या जे जीवादिकना
असंख्याताप्रदेश तथाआकाशना अनंताप्रदेश एद्रव्यपर्यायकहियें २ सिद्धत्वादिक अ-
खंरुत्वादिक तथाद्रव्यनोव्यंजकके० प्रगटपणोजेमानेठे तेद्रव्यव्यंजनपर्यायकहियें.

द्रव्यनोविशेषगुण जेअन्यद्रव्यमांनथी तेनेविशेषगुणकहियें तेजीवनेचेतनादिक
अने धर्मास्तिकायमांचलणसहकार तथा अधर्मास्तिकायमांथिरसहकार आकाशमां
अवगाहदान पुञ्जलमां पूरणगलणरूप एसर्वस्वद्रव्यनीजिन्नताने प्रगटकरे ठे तेमाटे
एधर्मेनेद्रव्यव्यंजन पर्यायकहियें.

३ एकगुणना अविज्ञाग अनंताठे तेनोपिरुपणो तेगुणपर्यायकहिये ४ गुणव्यंजनप-
र्यायतेज्ञाननो जाणंगपणो तथाचारित्रनो थिरतापणो इत्यादिक अथवा ज्ञानगुणनाजे-
दांतर ज्ञाननाजेद जे मतिज्ञानादिक पांच तथादर्शनगुणना चक्षुदर्शनादिकजेद तथा
चारित्रगुणना क्षमादिकजेद पुञ्जलनोरूपीगुण तेनाजेदवर्ण गंध रस स्पर्श संस्थानादिक
अरूपीगुणना अवन्ने अगंधे अरसे अफासे इत्यादिकचारजाणवा ते गुण व्यंजनपर्याय

५ स्वज्ञावपर्याय ते वस्तुनोकोऽकस्वज्ञावज एवोठे तेश्चगुरुलघुपणे ठे ठ प्रकारनीवृद्धि
तथाठप्रकारनी हानी एवीरीतें बारप्रकारें परिणमेठे इहांकोऽप्रेरकनो योगनथी वस्तुनेमू-
लधर्मनोहेतुठे एनोस्वरूपपूर्व वचनगोचरनथी अनुज्ञवगम्यनथी केमकेश्रीठाणांगसूत्रनी
टीकामध्येश्रुतज्ञानवृद्धिना सातअंगठे तिहांप्रथम सूत्रअंग बीजुं निर्युक्तिअंग ३ ज्ञा-
व्यअंग ४ चूर्णिवालोसूत्रादि सर्वनाश्रयकहेठे ५ टीकाव्याख्यानिरंतर एपांचअंगतो
ग्रंथरूपठे तथाठठोअंगपरंपरारूपठे तथासातमुंअंगअनुज्ञव एसातेकारणे विनयसहि-
तज्ञणतां सुणतांथकांसाचाश्रय पामिने आत्मानुंज्ञाननिर्मलथाय श्रीज्ञगवतिसूत्रे गाथा
सुत्तढोखलुपढमो वीउनियुत्तिमिसिउंजणीउं तइयोअनिरवसेसो एसविहिहोइअणु-
उंगे एपांच पर्यायकह्या तेसर्वद्रव्यमध्येठे.

६ विज्ञागपर्याय तेजीव तथापुज्जलमध्येजठे तेविज्ञावपर्यायजीवने नरनारकीपणुं पा-
मवुंते तथा पुज्जलनो ध्वणुकत्र्युणुकादिकखंधनो मिलवुंअनंतानुपुज्जल
स्कंधरूप ते विज्ञागपर्याय कहियें.

मेर्वाद्यनादिनित्यपर्यायाः चरमशरीरत्रिज्ञागन्यूनावगाहनादयः
सादिनित्यपर्यायाः सादिसांतपर्यायाज्ञवशरीराध्यवसायादयः अ-
नादिसांतपर्यायाज्ञव्यत्वादयः तथाचनिक्षेपाः सहजरूपावस्तुनः
पर्यायाःएवंचत्वारोवध्युपज्ञायाइतिज्ञाप्यवचनात्नामयुक्तेप्रति
वस्तुनिनिक्षेपचतुष्टयंयुक्तमज्जकंचानुयोगद्वारेजथ्ययजंजाणिजा
निक्षेवंनिस्खवेनिरवसेसं जथ्ययनोजाणिजा चउक्कयंनिस्खवेतथ्य
तत्रनामनिक्षेपः स्थापनानिक्षेपः अव्यनिक्षेपः ज्ञावनिक्षेपः त-
त्रनामनिक्षेपोद्विविधः सहजः सांकेतिकश्च स्थापनाऽपिद्विवि-
धा सहजाआरोपजाच अव्यनिक्षेपोद्विविधः आगमतोनोआग-
मतश्च तत्रआगमतः तदर्थज्ञानानुपयुक्तः नोआगमतोइशरीर-
ज्ञव्यशरीर तद्वतिरिक्तज्ज्ञेदात्रिधाज्ञावनिक्षेपोद्विविधः आगमतो
नोआगमतश्चतदज्ञानोपयुक्तः तद्गुणमयश्च वस्तुस्वधर्मयुक्तं
तत्रनिक्षेपावस्तुनः स्वपर्यायाधर्मज्ज्ञेदाः

अर्थ ॥ पुज्जलनुंमेरुप्रमुख तेश्चनादिनित्यपर्यायठेजीवनीसिद्धावस्था सिद्धावगाहना-
दिकतेसादिनित्यपर्यायठे तथाज्ञावअनेशरीर तथाअध्यवसाय एत्रणप्रकारनायोगस्था-
नजे वीर्यनाक्षयोपशमथीऊपना तेमांकषायस्थान जेचेतनानोक्षयोपशम कषायनाउद-

યથીમિલ્યા અનેસંયમસ્થાનજે ચારિત્રનો દ્વયોપશમપરિણમી જેચેતનાદિકગુણ એસર્વે અધ્યવસાયસ્થાનક તેસાદિસાંતપર્યાયઠે તથાસિદ્ધિગમનયોગ્યતાધર્મ તેજ્ઞવ્યપણો એપર્યાય તેઅનાદિસાંતઠે જેસિદ્ધત્વપણોપ્રગટે જ્ઞવ્યત્વપર્યાયનોવિનાશઠે તેમાટે અનાદિકાલનો ઠે પણઅંતથવાસહિતઠે માટેઅનાદિસાંતપર્યાયઠે એમપર્યાયઅનેકજાણવા.

તથાવસ્તુમાં સહજના જેચારનિક્ષેપાઠેતેપણવસ્તુનાસ્વપર્યાયઠે તેશ્રીવિશેષાવશ્યકની જાણ્યમધ્યેકહ્યોઠે ચત્વારોવહુપજ્ઞાયા એવચનઠે તેમાટેસ્વપર્યાયકહિયેં વહી શ્રીઅનુયોગદ્વારસૂત્રમાંકહ્યોઠે જિહાંજેવસ્તુના જેટલાનિક્ષેપાજાણિયેં તિહાં તેવસ્તુના તેટલાનિક્ષેપાકરિયેં કદાચિત્વધતાનિક્ષેપા જાસનમાંનઆવે તોપણ ૧ નામ ૨ થાપના ૩ દ્રવ્ય ૪ જાવ એચારનિક્ષેપાતો અવશ્યકરવા તેમાંનામનિક્ષેપાનાવેજેદઠે.

૧ સહજનામ ૨ સાંકેતિકનામ તેકોશ્કનોકસ્યોનામ તથાસ્થાપનાનાવેજેદઠે ૧ સહજ-સ્થાપના તેવસ્તુનીઅવગાહનારૂપ ૨ આરોપસ્થાપના તે આરોપથી થયી માટેકૃત્રિમકહિ-યેં આરોપજાકહિયેં હવેદ્રવ્યનિક્ષેપાનાવેજેદઠે તેકહેઠે ૧ આગમથીદ્રવ્યનિક્ષેપો તે જે જેપુરુષના સ્વરૂપનાજાણપણે હમણાંતેજપયોગેંનથી તેઆત્મદ્રવ્યનિક્ષેપજેવસ્તુતેગુણસ-હિતઠે પણહમણાંતેપણેવરતતાનથી તેહનાત્રણજેદઠે ૧ ફાશરીરજેહનાહતા પણમરણ-પામ્યા તેથીતેનુંશરીર જેરૂષજદેવના શરીરનીજક્તિ શ્રીજંબૂદ્વીપપત્તનીમાંઠે ૨ જ્ઞવ્યશ-રીરતે હમણાંતો ગુણમયનથી પણગુણમયથશે જેમ અયમંતામુની એજ્ઞવ્યશરીરજાણવો ૩ તદ્વ્યાતિરિક્ત જેતેગુણેવર્તેઠે પણતેજપયોગેં હમણાંવરતતાનથી.

જાવનિક્ષેપાનાવેજેદ ૧ આગમથી જાવનિક્ષેપો તેઆગમના અર્થનોજાણ વહીતેજ-પયોગેંવર્તેઠે ૨ નોઆગમથી જાવનિક્ષેપો તેજેપણેજવર્તેઠે તેજરૂપઠે એરીતેંનિક્ષેપાકહેવા.

એચારનિક્ષેપામાં પેહેલાત્રણનિક્ષેપા તેકારણરૂપઠે અનેચોથોજાવનિક્ષેપો તેકાર્યરૂ-પઠે તેજાવનિક્ષેપાને નિપજાવતાં પહેલાત્રણનિક્ષેપા પ્રમાણઠે નહીંકાંઅપ્રમાણઠે પહે-લાત્રણનિક્ષેપા દ્રવ્યનયઠે એકજાવનિક્ષેપો તેજાવલયઠે જાવનિક્ષેપાને અણનિપજાવતાં એકલીદ્રવ્યનીપ્રવૃત્તિ તે નિષ્ફલઠે એમથી આચારાંગનીટીકામાં લોકવિજયા અધ્યયને કહ્યુંઠેતેલખીયેઠેયેં ફલમેવગુણઃ ફલગુણઃ ફલંચક્રિયાજવતિતસ્યાશ્રક્રિયાયાઃ સમ્યગ્દ-ર્શનજ્ઞાનચારિત્ર રહિતાયાએહિકામુષ્મિકાર્યપ્રવૃત્તાયાઃ અનાત્યંતિકોનૈકાંતિકોજવેત્ ફલંગુણોપ્યગુણોજવતિ સમ્યક્દર્શનજ્ઞાનચારિત્રક્રિયા યાસ્ત્વેકાંતિકાનાવાધસુખા-સ્થસિદ્ધિગુણોવાપ્યતે એતદુક્તંજવતિ સમ્યક્દર્શનાદિકૈવક્રિયાસિદ્ધિ ફલગુણેનફ-લવત્યપરાતુસાંસારિકસુખફલાન્યાસએવફલાધ્યારોપાન્નિષ્ફલેત્યર્થઃ

એટલેરત્નત્રયી પરિણમનવિના જેક્રિયાકરવી તેથી સંસારિકસુખ થાય તે ક્રિયાનિઃફ-

ल ठे एपाठठे माटेजावनिक्षेपाना कारणविना पेहेलात्रणेनिक्षेपा निःफलठे निक्षे-
पातो मूलगीवस्तुनापर्यायठे अव्यनोखधर्मजठे.

नयास्तुपदार्थज्ञानेज्ञानांशाः तत्रानंतधर्मात्मकेवस्तुन्येकधर्मोन्नय
नंज्ञाननयः तथारत्नाकरेनीयतेयेनश्रुताख्यप्रमाणविषयीकृतस्या
र्थस्यांशस्तदितरांशौदासीन्यतः सप्रतिपत्तुरन्निप्रायविशेषोनयः
स्वाप्तिप्रेतादंशादितरांशापलापीपुनर्नयाज्ञासः सव्याससमासा
न्यांश्चिप्रकारः व्यासतोनेकविकल्पः समासतोद्विजेदः अव्या
र्थिकः पर्यायार्थिकःतत्रअव्यार्थिकश्चतुर्धा १ नैगम २ संग्रह ३
व्यवहार ४ रुजुसूत्रजेदात् पर्यायार्थिकस्त्रिधा १ शब्द २
समप्तिरूढ ३ एवंभूतजेदात्.

अर्थ ॥ जेनयठे तेपदार्थनाज्ञाननेविषे ज्ञाननाअंशठे तिहांनयनुंलक्षणकहेठे अनंतध-
र्मात्मक जेवस्तु एटलेजीवादिक एक पदार्थमां अनंताधर्मठे तेनोजेएकधर्मगवेण्योतोपण
अन्यके० बीजाअनंताधर्म तेमांरह्याठे तेनोउठेदनही अनेग्रहणपणनही एकधर्मनीमुख्य-
ताकरवी तेनयकहियें तेनयना व्यासके० विस्तारथी अनेकजेदठे अने समासके० संक्षे-
पथीवेजेदठे १ अव्यार्थिक २ पर्यायार्थिक तेरत्नाकरावतारिकाग्रंथथी लखियेंतैयें अवतिद्रो-
ष्यति अडुअवत् तांस्तान्पर्यायानितिअव्यंतदेवार्थःसोऽस्तित्यस्यविषयत्वेन सअव्यार्थिकः

जेवर्तमानपर्यायनेअवेठे अनेआगामिककालेंअवसे तथा अतीतकालेंअवतोहतो ते
अव्यकहियें तेजठेअर्थप्रयोजनविषयपणेजेने ते अव्यार्थिककहियें एटलेपर्यायतेजन्य
अने अव्यतेजनककह्योतथाअव्यतेध्रुवअनेपर्यायते उत्पादविनाशरूपठे उक्तंच.

पर्येतिउत्पादविनाशौप्राप्नोतीतिपर्यायः सएवार्थः सअस्तित्यस्यासौपर्यायार्थिकः जे उ-
पजवाविणशवानो परिके० नवानवापणे एतिके० पामेतेजअर्थप्रयोजन तेने पर्यायार्थि-
ककहीयें तेअव्यार्थिकपर्यायार्थिक एवेधर्मने अव्यतथापर्यायकहियें.

इहांकोइकपुठेजे त्रीजोगुणार्थिककेमकहेतानथी तेवलीरत्नाकरावतारिकामध्ये कह्योठे
गुणस्यपर्यायेएवांतर्जतत्वात् तेनपर्यायार्थिकेनैवतत् संग्रहात्.

जेगुणतेपर्यायनेविषे अंतर्जतठे तेपर्यायार्थिकमध्येजसंग्रह्योठे तेपर्याय वेजेदेठे एक
सहजावि बीजोक्रमजावि तेमांसहजावितेगुणठे तेपर्यायनेविषे अंतर्जतठे तिहांअव्य-
पर्यायथी व्यतिरिक्तसामान्यविशेष एवेधर्मठे माटेसामान्यविशेष वेनयवत्ताकेमकहे-
तानथी एमकोइपुठेतेनेउत्तर.

जे द्रव्यपर्यायाज्यां व्यतिरिक्तयोः सामान्यविशेषयोरप्रसिद्धेः तथाहि द्विप्रकारं सामान्यमुक्तमूर्ध्वतासामान्यं तिर्यक्सामान्यंच तत्रोर्ध्वसामान्यंद्रव्यमेव तिर्यक्सामान्यंतु प्रतिव्यक्तिसदृशपरिणामलक्षणंव्यंजनपर्यायएव एपाठ्यी ऊर्ध्वसामान्यते द्रव्यनोधर्मठे अनेतिर्यक्सामान्यते पर्यायधर्मठे विशेषोपिवैसादृश्यविवर्तलक्षणंपर्यायएवांतर्भवतिनैताज्यामधिकनयावकाशः

विशेषपणेश्रनेकरीतें वर्तवानोलक्षणठे तेपर्यायनेविषे अंतर्भावठे तेमाटे जिन्ननयनो अवकाशनर्थी एवेनयमध्येज अंतर्भावठे तेमांवली द्रव्यार्थिकना चारजेदठे १ नैगम २ संहय ३ व्यवहार ४ ऋजूसूत्र तथापर्यायार्थिकना त्रणजेदठे १ शब्द २ समजिरूढ ३ एवंभूत.

विकटपांतरेऋजुसूत्रस्यपर्यायार्थिकताप्यस्ति सनैगमस्त्रिप्रकारः
आरोपांशसंकटपजेदात्विशेषावश्यकेतूपचारस्यजिन्नग्रहणात्
चतुर्विधःनएकेगमाआशयविशेषायस्यसनैगमः तत्रचतुःप्रकार
आरोपः द्रव्यारोपगुणारोप कालारोपकारणाद्यारोपजेदात् तत्र
गुणेद्रव्यारोपः पंचास्तिकायवर्तनागुणस्यकालस्यद्रव्यकथनं ए
तद्गुणेद्रव्यारोपः १ ज्ञानमेवात्मा अत्रद्रव्येगुणारोपः २ वर्त
मानकालेअतीतकालारोपःअद्यदीपोत्सवेवीरनिर्वाणंवर्तमानेअ
नागतकालारोपः अद्यैवपद्मनाजे निर्वाणं एवंषट्पजेदाः कारणेका
र्यारोपः बाह्यक्रियायाधर्मत्वं धर्मकारणस्यधर्मत्वेनकथनं संकटपो
द्विविधः स्वपरिणामरूपः कार्योतरपरिणामश्च अंशोपिद्विविधः
जिन्नोजिन्नश्चेत्यादिशतजेदोनैगमः

अर्थ ॥ वलीविकटपांतरे ऋजुसूत्रते पर्यायार्थिकमां पणकह्योठे केमके एविकटपरूप
नयठे तेमाटे. तेमानैगमनात्रणजेदठे १ आरोप २ अंश ३ संकटप तथाविशेषावश्य-
कमां चोथोजेदपणउपचारपणैकहेठे नथीएकगमो अजिप्रायजेनो तेनैगमनयकहियें
एटलेअनेकआशयीठे तेनैगमनयना चारजेदठे तेमध्ये आरोपना चारप्रकारठे १ द्र-
व्यारोप २ गुणारोप ३ कालारोप ४ कारणाद्यारोप.

१ तिहांगुणादिकनेविषे द्रव्यपणोमानवो तेद्रव्यारोपजेमवर्तनापरिणाम तेपंचास्ति-
कायनो परिणमनधर्मठे तेने कालद्रव्यकहिवोलाव्यो एकालतेजिन्नपिरूपद्रव्यनथी
पणआरोपेंद्रव्यकह्योठे माटेद्रव्यारोप अनेद्रव्यनेविषे गुणनोआरोपकरवो जेमज्ञान-
गुणठे पणज्ञानीतेजआत्मा एमज्ञानने आत्माकह्यो तेगुणनोआरोपकह्यो माटेगुणारोप

तथा जेमश्रीवीरनिर्वाणथयातेने तोघणोकालगयोढे पणआजदीवालीनादीवसेंवीरनो निर्वाणढे एमकहेवुं एवर्त्तमानमां अतीतनो आरोपकह्यो अथवा आजश्रीपद्मनाचप्रचुनो निर्वाणढे एमकहेवुं तेमवर्त्तमाननेविषे अनागतकालनोआरोपढे एवीरीतें वलीअतीत-
नावेजेदढे तथाएवीजरीतेअनागतनावेजेदढे अनेवर्त्तमानना वेजेदऊपरकह्या तेसर्व मली कालारोपना ठेजेदजाणवा.

वलीकारणविषे कार्यनोआरोपकरवो तेकारणचारढे १ उपादानकारण २ निमित्त-
कारण ३ असाधारणकारण ४ अपेक्षाकारण तेमांवाह्यद्रव्यक्रिया ते साध्यसापेक्षवा-
लाने धर्मनुंनिमित्तकारणढे तोपणएनेधर्मकारणकहियें तेमजश्रीतीर्थकर मोक्षनुंकार-
णढे तेशी तेने तारयाणं कह्यो तेकारणनेविषे कर्त्तापणानोआरोपकह्यो एम आरोपता
अनेकप्रकारेंढे तेकारणाद्यारोप वलीसंकटप नैगमनावेजेदढे १ स्वपरिणामरूपजेवीर्य
चेतनानो जेनवोनवो ह्योपशमतलेवो बीजोकार्योतरे नवेनवेकार्यें नवोनवोउपयोग
थाय ते एवेजेदथया तथाअंशनैगमनापणवेजेदढे १ जिन्नांशतेजूदोअंशस्कंधादिकनो
बीजो अजिन्नांश ते जे आत्मानाप्रदेश तथागुणनाअविज्ञाग इत्यादिक एसर्वनैगम-
नयनाजेदजाणवा एटलेनैगमनयकह्यो.

सामान्यवस्तुसत्तासंग्राहकसंग्रहः सद्भिविधसामान्यसंग्रहोविशे
षसंग्रहश्च सामान्यसंग्रहोद्विविधःमूलतउत्तरतश्चामूलतोस्तित्वा
दिजेदतः षड्विधः उत्तरतोजातिसमुदायजेदरूपःजातितः गवि
गोत्वं घटेघटत्वं वनस्पतौ वनस्पतित्वं समुदयतोसहकारात्मकेव
नेसहकारवनं मनुष्यसमूहेमनुष्यवृंदइत्यादिसमुदायरूपः अथ
वाद्रव्यमितिसामान्यसंग्रहः जीवइतिविशेषसंग्रहः तथाविशेषाव
श्यके संग्रहणंसंगिन्हइसंगिन्हंतेवतेणजंजेया तोसंग्रहोसंगिहि
यपिंमियत्थंवज्जस्स संग्रहणंसामान्यरूपतयासर्ववस्तुनामाक्रोम
नंसंग्रहःअथवासामान्यरूपतयासर्वगृन्हातीतिसंग्रहःअथवासर्वे
पिजेदाः सामान्यरूपतयासंग्रह्यंतेअनेनेतिसंग्रहः अथवासंग्रही
तंपिंमितंतदेवार्थोत्रिधेयंस्यतत्संग्रहीतपिंमितार्थेएवंभूतंवचो
यस्यसंग्रहस्येतिसंग्रहीतपिंमितं तत्किमुच्यतेइत्याह संग्रहीय
मागहीयं संपिंडियमेगजाइमाणीयं ॥ संग्रहीयमाणुगमोवा वइरे

गोपिंमियंजणियं ॥ १ ॥ सामान्याजिमुख्येनग्रहणंसंगृहीतसंग्रह उच्यते पिंमितंत्वेकजातिमानित मज्झिधीयतेपिंमितसंग्रहः अथ सर्वव्यक्तिष्वनुगतस्यसामान्यस्यप्रतिपादनमनुगमसंग्रहोऽजिधीयते व्यतिरेकस्तुतदितरधर्मनिषेधात्ग्राह्यधर्मसंग्रहकारकं व्यतिरेकसंग्रहोऽज्यतेयथाजीवोजीवइतिनिषेधे जीवसंग्रह एवजाताः अतः १ संग्रह २ पिंमितार्थ ३ अनुगम ४ व्यतिरेकज्ञेदाच्चतुर्विधः अथवास्वसत्ताख्यंमहासामान्यंसंगृह्णाति इतरस्तुगोत्वादिकमवांतरसामान्यंपिंमितार्थमजिधीयते महासत्तारूपं अवांतरसत्तारूपं एगंनिच्चनिरवयवमक्रियं सव्वगंचसामन्नं एतत्तमाहासामान्यं गविगोत्वादिकमवांतरसामान्यमितिसंग्रहः ॥

अर्थ ॥ हवेसंग्रहनयकहेठे सामान्ये मूलसर्वद्रव्यव्यापक नित्यत्वादिक सत्तापणे रह्याजेधर्म तेनोजेसंग्रहकरे तेसंग्रहकहियें तेनावेज्ञेदठे १ सामान्यसंग्रह २ विशेषसंग्रह वलीसामान्यसंग्रहना वेज्ञेदठे १ मूलसामान्यसंग्रह २ उत्तरसामान्यसंग्रह वलीमूलसामान्यसंग्रहना अस्तित्वादिकठेदठे तेपूर्वेकह्याठे तथाउत्तरसामान्यना वेज्ञेदठे १ जातिसामान्य २ समुदायसामान्य तिहांगायनासमुदायमां गोत्वरूपजातिठे तथाघटसमुदायमांघटत्वपणो अनेवनस्पतिनेविषे वनस्पतिपणो तेजातिसामान्यकह्यो अनेआवानासमूहनेविषे अंबवनकहे तथा मनुष्यना समूहमां मनुष्यग्रहणथाय तेसमुदायसामान्य एउत्तरसामान्य तेचक्षुदर्शन तथाअचक्षुदर्शनने ग्राहीकठे अनेमूलसामान्यतेअवधिदर्शन तथाकेवलदर्शनथी ग्रहवायठे अथवा १ सामान्यसंग्रह २ विशेषसंग्रह तिहांठे द्रव्यनासमुदायने द्रव्यकल्लुंसामान्यसंग्रह इहांसर्वनोग्रहणथयोठे अनेजीवनेजीवद्रव्यकही अजीवद्रव्यथी जूदोजेदपाळ्यो एविशेषसंग्रह एविशेषसंग्रहनो विस्तारघणोठे तथाविशेषावश्यकथी संग्रहनयना चारज्ञेद तेखलियेंतैयें मूलपाठमां कहेलीगाथानोअर्थठे.

संग्रहणंके० एकठो एकवचनमध्ये एकअध्यवसाय उपयोगमां समकालेंग्रहेवुं सामान्यरूपपणे सर्ववस्तुनो आक्रोरुण ग्रहणकरवो तेसंग्रहकहियें अथवासामान्यरूपपणे सर्व संग्रहकरे तेसंग्रहकहियें अथवाजेशकीसर्वज्ञेद सामान्यपणे ग्रहियें तेने संग्रहकहियें अथवासंगृहीतं पिंमितके० जेवचनथी समुदायअर्थग्रहवाय तेसंग्रहवचनकहियें तेनाचारज्ञेदठे १ संगृहीतसंग्रह २ पिंमितसंग्रह ३ अनुगमसंग्रह ४ व्यतिरेकसंग्रह.

१ सामान्यपणे वेचणविना ग्रहणथाय एवोजेऊपयोग अथवा एवुंवचन अथवा एवोधर्म कोइपणवस्तुनेविशेहोय तेनेसंगृहितसंग्रहकहियें.

१ अनेएकजातिमाटे एकपणोमानिने तेएकमध्ये सर्वनोग्रहणथायजेमएगेआयाएगे पुग्गळे इत्यादिवस्तुअनंतिठे पणजातिएकमाटेग्रहवायठे तेबीजोपिंरितसंग्रहकहियें.

३ जेअनेकजीवरूप अनेकव्यक्तिठे तेसर्वमांपामियें जेम सत्चित्तमयोआत्मा एटले सर्वजीव तथासर्वप्रदेश सर्वगुण तेजीवनालक्षणठे एनेअनुगमसंग्रहकहियें.

४ तथाजेनेनाकहेवे तेथीइतरनो सर्वसंग्रहपणेज्ञानथायतेजेमअजीवठेतेवारें जे जी-वनहीतेअजीवकहिये एटलेकोइकजीवठे एमव्यतिरेक वचनेठेस्यो तथाऊपयोगें जी-वनो ग्रहणथायठे तेव्यतिरेकसंग्रहकहियें.

अथवासंग्रहनयवेजेदेकहेवायठे १ महासत्तारूप २ अवांतरसत्तारूप एरीतेंपणसंग्रह-नोस्वरूपकह्योठे सवतिजणिणज म्हासबव्वाणुप्पवत्तएबुद्धि तोसबंसत्तमत्तनढीतदंतरं-किंचि ॥ १ ॥ यद्यस्मान्सदित्येवंजणीते सर्वत्रिचुवनत्रयांतर्गतवस्तुनिबुद्धिरनुप्रवर्तते प्रधावतिनहितत् किमपिवस्तुअस्तियत् सदित्युक्तेजगतिबुद्धौनप्रतिज्ञासते तस्मात्सर्व-सत्तामात्रं नपुनःअर्थांतरं तत्श्रुतसामर्थ्यात् यत्संग्रहेन संगृह्यते तेनपरिणमनरूप-त्वादेवसंग्रहस्येति एटलेत्रणेचुवनमां एहवीवस्तुकोइनथीजे संग्रहनयनेग्रहणमांआव-तीनथी जेजेवस्तुठेतेसर्व संग्रहनयमां ग्रहवाणीजठे एसंग्रहनयकह्यो.

संग्रहगृहीतवस्तुजेदांतरेण विजजनंव्यवहरणंप्रवर्तनंवाव्यवहा-रःसद्विविधःशुद्धोशुद्धश्च शुद्धोद्विविधः वस्तुगतव्यवहारः धर्मा-स्तिकायादिप्रव्याणां स्वस्वचलनसहकारादिजीवस्यलोकालोका-दिज्ञानादिरूपः स्वसंपूर्णपरमात्मजावसाधनरूपो गुणसाधका-वस्थारूपः गुणश्रेण्यारोहादिसाधनशुद्धव्यवहारः अशुद्धोपिद्वि-विधः सङ्गतासङ्गूतजेदात् सङ्गूतव्यवहारो ज्ञानादिगुणः परस्प-रंजिन्नः असङ्गूतव्यवहारः कषायात्मादि मनुष्योहं देवोहं सो-पिद्विविधः संश्लेषिताशुद्धव्यवहारःशरीरंममअहंशरीरी असं-श्लेषितासङ्गूतव्यवहारः पुत्रकलत्रादि तौचउपचरितानुपचरि-तव्यवहारजेदात्द्विविधौ तथाचविशेषावश्यके व्यवहरणंव्यव-हारः एसतेणव्यवहार एवसामान्नंव्यवहारपरोवजजविसर्जते-णव्यवहारःव्यवहरणंव्यवहारः व्यवहरतिसइतिवाव्यवहारः वि-शेषतोव्यवह्रीयते निराक्रियते सामान्यंतेनेतिव्यवहारः लोकव्य-

वहारपरोवाविशेषतोयस्मात्तेनव्यवहारः नव्यवहारास्वस्वधर्मप्रव
र्तितेनश्रुतेसामान्यमितिस्वगुणप्रवृत्तिरूपव्यवहारस्यैववस्तुत्वं त
मंतरेणतज्ञावात् सद्भिविधः विज्ञजन १ प्रवृत्ति २ जेदात्प्रवृ
त्तिव्यवहारस्त्रिविधःवस्तुप्रवृत्तिः १ साधनप्रवृत्तिः २ लौकिकप्र
वृत्तिश्च ३ साधनप्रवृत्तिस्त्रेधा लोकोत्तर १ लोकिका २ कुप्रावच
निक ३ जेदात् इतिव्यवहारनयश्रीविशेषावश्यके ॥

अर्थ ॥ हवेव्यवहारनयनी व्याख्याकरेढे संग्रहनयें ग्रहितजेवस्तु तेनेजेदांतरे विज्ञ-
जनके० वेचवुं तेव्यवहारनय जेमद्रव्यएवुंसामान्यनामकहुं तेमां वलीवेंहेचणकरियें जे
द्रव्यनावेजेदढे १ जीवद्रव्य २ अजीवद्रव्य वलीतेमांपणवेंहेचणकरियें जेजीवना वेजेद
१ सिद्ध बीजासंसारी एमवेंहेचणकरवी तेसर्वव्यवहारनयनो स्वज्ञावजाणवो अथवा
व्यवहरणके० प्रवर्तन तेव्यवहारनय तेनावेजेदढे १ शुद्धव्यवहार २ अशुद्धव्यवहार
वलीशुद्धव्यवहारनावेजेदढे १ सर्वद्रव्यनी स्वरूपरूपशुद्धप्रवृत्ति जेमधर्मास्तिकायनी
चलणसहायता तथाअधर्मास्तिकायनीथिरसहायता तथाजीवनीज्ञायकता इत्यादिकने
वस्तुगतशुद्ध व्यवहारकहियें २ द्रव्यनोउत्सर्ग निपजवामाटे रत्नत्रयी शुद्धता गुण-
स्थाने श्रेणीआरोहणरूप तेसाधनशुद्ध व्यवहारकहियें.

वलीअशुद्धव्यवहारनावेजेदढे १ सद्भूत २ असद्भूत तेमांजेखेत्रे अवस्थाने अजेदें
रह्याजे ज्ञानादिगुण तेनेपरस्परजेदेंकहेवा ते सद्भूतव्यवहार.

तथाजेमक्रोधीहुं मानीहुं अथवादेवताहुं मनुष्यहुं इत्यादिदेवतापणो तेहेतुपणेप-
रिणमतांग्रह्याजेदेवगतिविपाकीकर्म तेनेउदयरूपपरजावढे तेपणयथार्थज्ञानविना जे-
दज्ञानशून्यजीवने एककरीमानेढे तेअशुद्ध व्यवहारकहियें तेनावेजेदढे १ संश्लेषित
अशुद्धव्यवहार ते जे शरीरमारुं हुंशरीरी इत्यादिकसंश्लेषितअसद्भूतव्यवहार २ अ-
संश्लेषितअशुद्धव्यवहार ते आपुत्रमारो धनादिकमारा एमकहेवुंतेअसंश्लेषितअसद्भूत
व्यवहार तेचउपचरित अनुपचरित एवेजेदजाणवा.

तथाविशेषावश्यकमाहाज्ञाप्यमांकहुंढे जे व्यवहारनयना मूलवेजेदढे एकवेंहे-
चणरूपव्यवहार बीजोप्रवृत्तिव्यवहार तेवलीप्रवृत्तिनात्रणजेदढे १ वस्तुप्रवृत्ति २
साधनप्रवृत्ति ३ लौकिकप्रवृत्ति तेमांवलीसाधनप्रवृत्तिनात्रणजेदढे १ जे अरिहंत-
नीआज्ञायें शुद्धसाधनमार्गें इहलोकसंसारपुजलजोगआशंसादिदोषरहितजेरत्नत्रयी
नीपरिणति परजावत्यागसहित तेलोकोत्तरसाधनप्रवृत्ति २ जेस्याद्धादविना मिथ्या-
जिनिवेशसहित साधनप्रवृत्तिते कुप्रावचनिकसाधनप्रवृत्ति ३ अनेजेलोकनास्वस्व-

देश कुलनीचालेप्रवृत्ति तेलोकव्यवहारप्रवृत्ति एत्रणप्रवृत्तिकहियें एव्यवहारनयनाज्ञेद
जाणवा तिहां द्वादशसारनयचक्रमां एकेकनयना सोसोज्ञेदकह्यावे तेजैनशासनरहस्य
नाजाणजीवे तेग्रंथमांथीधारवा एव्यहारनयकह्यो.

उज्जरुजुसुअनाणे मुज्जसुयमत्ससोयमुज्जसुज ॥ सुत्तयइवाजमु
वत्थु तेणउज्जुसुतोत्ति ॥ १ ॥ उज्जतिरुजुश्रुतंसुज्ञानंबोधरूपं
ततश्चरुजुअवक्रमश्रुतमस्यसोयमृजुश्रुतंवा अथवा रुजुअवक्रं
वस्तुसूत्रयतीतिरुजुसूत्रइति कथंपुनरेतदन्युपगतस्य वस्तुनो
वक्रत्वमित्याह पच्चुपन्नसंपयमुप्पन्नजंचजस्सपत्तेयं तंरुजुतदेव
तस्सत्थि उवकम्मन्नंतिजमसंतं ॥ २ ॥ यत्सांप्रतमुत्पन्नं वर्त्तमा
नकालीनं वस्तुयच्चयस्य प्रत्येकमात्मायत्तदेवतड्ढयस्वरूपं व
स्तुप्रत्युत्पन्नमुच्यते तदेवासौनयः रुजुप्रतिपाद्यते तदेवच वर्त
मानकालीनंवस्तुतस्यार्जसूत्रस्यास्तिअन्यत्रशेषातीतानागतंपर
कार्यंच यद्यस्मात् असदविद्यमानं ततोअसत्त्वादेवतद्वक्रमिह
त्यसावितिअतएवउक्तं निर्युक्तिकृता पच्चुपन्नगाही उजुसुनयवि
हीमुणेयवोति यतकालत्रयेवर्तमानमंतरेणवस्तुत्वं उक्तंचयतः
अतीतंअनागतंअविष्यति नसांप्रतंतद्वर्तते इतिवर्तमानस्यैव
वस्तुत्वमितिअतीतस्यकारणता अनागतस्यकार्यता जन्यजन
कजावेनप्रवर्तते अतः रुजुसूत्रंवर्तमानग्राहकंतद्वर्तमानं नामा
दिचतुः प्रकारंग्राह्यं ॥

अर्थ ॥ हवे रुजुसूत्रनयकहेवे रुजुके० सरलवे श्रुतके० बोधतेरुजुसूत्रकहियें रुजु-
शब्दें अवक्रएटलेसमोवे श्रुतजेने तेरुजुसूत्रकहियें अथवारुजु अवक्रपणे वस्तुनेजाणे
कहे तेरुजुसूत्रकहियें ते वस्तुनोवक्रपणोकेमजाणियें तेकहेवे सांप्रतके० वर्तमानपणे
उपनोजेवर्तमानकालेंवस्तुतेरुजुसूत्रकहियें अन्यजे अतीतअनागत तेरुजुसूत्रनीअपेक्षा-
यें अठतोवेकेमके अतीततोविणसीगयोवे अनेअनागतआव्योनथी तेवारेंअतीतअना-
गत एवेअवस्तुवे अनेजेवर्तमानपर्यायेंवर्ते तेवस्तुपणोवे जेपूर्वकालपश्चात्काल लेयीव-
स्तुकहेवीतेनैगमनयवे आरोपरूपवे तिहांकोइपुवे जेसंसारीसकर्माजीवने सिद्धसमान
कहेवे तेतोअनागतकालें सिद्धथशे तोतमेअनागतने अवस्तुकेम कहोवो तेनोउत्तर जे

हेन्नव्यएअनागतजाविमाटेकहेतानथी एतोवर्तमान सर्वगुणनी ठति आत्मप्रदेशेते ते आवरणदोपें प्रवर्ततिनथी तेथीतिरोजावीपणामाटे संग्रहनयें कहियें पणवस्तुमां सर्व केवलज्ञानादिगुण ठतावर्तेते तेमाटेसिद्धकहियेंतैयें.

अनेजेवस्तु तेनामादिकपर्यायसहितवर्तेते माटेनामादिकनिक्षेपा तेसर्वरुजुसूत्रनय-
नाजेदते तथानामादिक त्रणनिक्षेपातोद्भवते अनेजावतेजावते एव्याख्याकारण कार्य
जावनी वेंचणकरियें तेमाटेते पणवस्तुमां सहज चारनिक्षेपाते जावधर्मजते तथा एखख-
कार्यनाकर्त्ताजते एरुजुसूत्रनावेजेद दिगंवरकहेते १ सूक्ष्मरुजुसूत्र २ स्थूलरुजुसूत्र जेव-
र्तमानकालनो एकसमयतेने सूक्ष्मरुजुसूत्रकहियें अनेजेवहुकाविते स्थूलरुजुसूत्र एप-
णकालापेक्षीजावते तथाएजावनयते अनेयोगावलंबीपणो तेवाह्यते तेपणद्रव्यमाटे ए-
कद्रव्यमध्येगणेतैएरुजुसूत्रनयकह्यो.

शपआक्रोशेशपनमाव्हानमितिशब्दः शपतीतिवाआव्हानयतीति
शब्दःशप्यतेआहूयते वस्तुअनेनेतिशब्दः तस्यशब्दस्य योवा
च्योर्थस्तत्परिग्रहात्तत्प्रधानत्वात्नयशब्दः यथाकृतकत्वादिइत्या
दिकपंचम्यंतःशब्दोपिहेतुः अर्थरूपंकृतकत्वमनित्यत्वगमकत्वा
न्मुख्यतयाहेतुरुच्यतेउपचारवस्तुतद्वाचककृतकत्वशब्दोहेतुरजि
धीयते एवमिहापिशब्दवाच्यार्थपरिग्रहादुपचारेणनयोपिशब्दो
व्यपदिश्यतेइतिजावः यथाशुजुसूत्रनयस्याजीष्टं प्रत्युत्पन्नं वर्त
मानं तथैवइत्त्यसौशब्दनयः यद्यस्मात्पृथुबुध्नोदरकलितमृन्म
यं जलाहरणादिक्रियाक्रमं प्रसिद्धघटरूपं जावघटमेवेत्त्यसौ
नतुशेषान्नामस्थापनाद्रव्यरूपान्त्रीन्घटानितिशब्दार्थप्रधानो
ह्येषनयः चेष्टालक्षणश्रघटः शब्दार्थोघटचेष्टायां घटतेइतिघटः
अतो जलाहरणादिचेष्टांकुवन्घटः अतश्चतुरोपिनामादिघटानि
ठतःरुजुसूत्राद्विशेषिततरंवस्तुइति असौशब्दार्थोपपत्तेर्जावघ
टस्यैवानेनाच्युपगमादिति अथवारुजुसूत्रात् शब्दनयःविशेषि
ततरःरुजुसूत्रेसामान्येनघटोजिप्रेतः शब्देनतुसज्जावादिजिरनेक
धर्मैरजिप्रेतइति तेचसप्तजंगाःपूर्वजक्ताइति ॥

अर्थ ॥ हवेशब्दनयनुं स्वरूपकहियेंतैयें शपतिके० बोलावे तेनेशब्दकहियें अथवा
शपियेंबोलावियें वस्तुपणेतेशब्दकहियें तेशब्देंजेवाच्यअर्थ तेने ग्रहे एहवोठेप्रधानपणो

जेनयमां तेषणशब्दनयकहियें जेमकृतकतेजेकखो तेनो हेतुजेधर्मते जेवस्तुमांहीय ते बोलाय एटलेशब्दनुंकारणतो वस्तुनोधर्मथयो जेमजलाहरणधर्मजेमांठे तेनेघटकहियेंतैयें एमइहांपण शब्देवाच्यअर्थग्रहेतेमाटेतेनयनोनामपण शब्दकहेवायजेमरुजुसूत्रनयने वर्तमान कालनाधर्मइष्टे तेमशब्दादिकनयने पण वर्तमानतानाधर्मजइष्टे.

केमकेपेटेपृथुके० पहोलो बुधके० घोळ संकोचितउदरकलितयुक्त जलाहरणक्रियानेसमर्थ प्रसिद्धघटरूप जावघट तेनेजघटइष्टे पण शेष नामस्थापना अनेद्रव्यरूप त्रणघटने एशब्दनयघटमानेनही घटशब्दनाअर्थने तेसंकेतनेजघटकहे घटधातुतेचेष्टावाचीठे अतःकारणातुके० एकारणपणामाटे एशब्दनयते चेष्टाकर्त्तानेजघटकहे एटले रुजुसूत्रनय चारनिक्षेपासंयुक्तने पण घटमाने अनेशब्दनयते जावघटनेजघटमाने एटलोविशेषपणोठे शब्दनाअर्थनी जिहांउपपत्तिहोय तेनेजतेवस्तुपणैकहे एटलेरुजुसूत्रनयें सामान्यघटगवेण्यो अनेशब्दनयें सज्ञाव जे अस्तिधर्म तथाअसज्ञाव जेनास्तिधर्म तेसर्वसंयुक्तवस्तुने वस्तुपणैकहे.

एटले वस्तुने शब्देबोलावतां सातजांगेबोलाववो माटेएससजंगीजेटलाज शब्दनयनाजेदजाणवा तेससजंगीनो स्वरूपपूर्वैकहुंठे एशब्दादिकनय वस्तुनापर्यायने अवलंबीने वस्तुनाजावधर्मनाग्राहकठे तेमाटेवस्तुना जावनिक्षेपा एनयेंमुख्यठे धुरनाचारनयमां नामादिक त्रणनिक्षेपामुख्यठे एशब्दनयनुंस्वरूपकहुं.

गाथा ॥ जंजंसणंजासइ ॥ तंतंचियसमजिरोहइज्जम्हा साणंत रथ्यविमुहो तउंनउंसमजिरूढोत्ति ॥ १ ॥ यांयांसंज्ञांघटादिल दणांजाषते वदतितांतामेवयस्मात्संज्ञांतरार्थविमुखः समजिरूढोनयःनानार्थनामाएवजाषते यदिएकपर्यायमपेक्ष्यसर्वपर्यायवाचकत्वं तथाएकपर्यायाणांसंकरःपर्यायसंकरेचवस्तुसंकरोजवत्ये वेतिमाचूत्संकरदोषः अतःपर्यायांतरानपेक्षएवसमजिरूढनयइति ॥

अर्थ ॥ हवेसमजिरूढनयनी व्याख्याकहियेंतैयें जेशब्दनयतेइंद्र शक्र पुरंदर इत्यादिकसर्वइंद्रनानामजेदठे पणएकइंद्रपर्यायवंत इंद्रदेखी तेनासर्वनामकहे उक्तंचविशेषावश्यके एकस्मिन्नपिइंद्रादिकेवस्तुनियावत् इंद्रनशक्रनपुरदारणादयोर्थाघटंते तद्वशेनेंद्रशक्रादिबहुपर्यायमपितद्वस्तुशब्दनयोमन्यतेसमजिरूढवस्तुनेवमंस्यतेइत्यनयोर्ज्ञेदः

जे एकपर्यायप्रगटपणे अने शेषपर्यायने अणप्रगटवे शब्दनय तेटलासर्वनामबोलावे पण समजिरूढनयतेनबोलावे एटलोशब्दनय तथा समजिरूढनयमां जेदठे माटे हवे समजिरूढनय कहेठे.

घटकुंजादिकमां जेसंज्ञानो वाच्यअर्थदेखाय तेजसंज्ञाकहे जेमांसंज्ञांतर अर्थने विमुखठे तेनेसमजिरूढनयकहियें जोएकसंज्ञामध्ये सर्वनामांतरमानियें तोसर्वनोसंकर आय तेवारेंपर्यायनो जेदपणोरहेनही अनेजेपर्यायांतरहोय तेतोजेदपणेजहोय तेथीपर्यायांतरनो जेदपणोजरह्यो तेमाटेलिंगादिजेदने सापेक्षपणे वस्तुनोजेदपणोजमानवो एस-मजिरूढनयवखाण्यो एनयमांपण जेदज्ञाननी मुख्यताठे.

एवंजहसदृश्यो संतोन्नूतदन्नहाजुज ॥ तेणेंवंचूअनज सदृश्य परोविशेशेणं ॥ १ ॥ एवंयथाघटचेष्टायामित्यादिरूपेणशब्दा र्थोव्यवस्थितः तद्वत्तितथैवयोवर्तते घटादिकोर्थः सएवंसन्नुततो विद्यमानः तदन्नहाजुजत्तिवस्तुतदन्यथाशब्दार्थोद्ध्वंघनेनवर्तते सतत्वतोघटाद्यर्थोपिनजवति किंनुतोविद्यमानःयेनैवमन्यते तेन कारणेनशब्दनयसमजिरूढनयाज्यांसकाशादेवंनुतनयो विशेषे णशब्दार्थनयतत्परः अयंहियोषिन्मस्तकारूढं जलाहरणादिक्रि यानिमित्तंघटमानमेव चेष्टमानमेव घटमन्यते नतुग्रहकोणादिव्य वस्थितंविशेषतःशब्दार्थतत्परोयमिति वेंजणमहेणवंच वंजणे णोअयंविशेशे इजहधरुसदंचेष्टा वयातहातंपितेणेवा॥१॥व्यंज्यते अर्थोनेनेतिव्यंजनंवाचकशब्दोघटादिस्तंचेष्टावताएतद्वाच्येनार्थे नविशिनष्टिसएवघटःशब्दोयश्चेष्टावंतमर्थंप्रतिपादयति नान्यइ त्येवंशब्दमर्थेननैयत्येव्यवस्थापयतीत्यर्थः तथार्थमप्युक्तलक्षण मजिहितरूपेणव्यंजनेनविशेषयतिचेष्टापिसैवया घटशब्देनवा च्यत्वेनप्रसिद्धायोषिन्मस्तकारूढस्यजलाहरणादिक्रियारूपानतु स्थानतरणक्रियात्मिका इत्येवमर्थं शब्देननैयत्येस्थापयतीत्यर्थः इत्येवमुजयं विशेषयतिशब्दार्थोनार्थः शब्देननैयत्येस्थापयती त्यर्थः एतदेवाह्यदायोषिन्मस्तकारूढचेष्टावानर्थो घटशब्देनो च्यतेसघटलक्षणोर्थःसचतद्वाचकोघटशब्दः अन्यदातुवस्त्वंतर स्येवतच्चेष्टाजावादघटत्वं घटध्वनेश्चावाचकत्वमित्येवमुजयविशे षकः एवंनुतनयइति ॥

अर्थ ॥ हवेएवंनुतनयनोस्वरूपकहिठैयें एवंकेजेमघटचेष्टावाची इत्यादिकरूपे

શબ્દનયનો અર્થ કહ્યો છે. એરીતે જે ઘટાદિક અર્થ વર્તે તે એવંકે. એમજ જે વિદ્યમાન પણે શબ્દના અર્થને ઊલંઘી ને વર્તે તે તે શબ્દનો વાચ્ય નથી અને શબ્દાર્થ પણે જે માન પામિયે તે વસ્તુ તે રૂપે નહીં માટે જો શબ્દાર્થ માંથી એક પર્યાય પણે ઊઠો હોય તો એવંચૂત નય તેને તે પણે કહે નહીં તે માટે શબ્દ નયથી તથા સમજિ રૂઢ નયથી એવંચૂત નય તે વિશેષાંતર છે.

એવંચૂત નય તે સ્ત્રીને મસ્તકે ચઢ્યો પાણી આણવાની ક્રિયાનો નિમિત્ત માર્ગે શ્રાવતા પણાની ચેષ્ટા કરતો હોય તેને ઘટ માને પણ ઘરને સ્વૂંણે રહ્યો જે ઘટ તેને ઘટ કરી માને નહીં કેમ કે તે ચેષ્ટાને અણ કરતો છે તે માટે. જેથી કી અર્થને વ્યંજીયે કે પ્રગટ કરિયે તેને વ્યંજન કહિયે વ્યંજન તે વાચક શબ્દ છે તે અર્થને કહે તે ક્રિયાવંત થકો તેને જ તે વસ્તુ કહે વીજાને ન કહે અને તે હિજ અર્થે કહ્યું જે લક્ષણ તે કહ્યાને રૂપે વિશેષ થાય જેમ ચેષ્ટા ઘટ શબ્દ વાચે પ્રસિદ્ધ છે યોષિત કે સ્ત્રીને માથે પાણી લાવતો તે ઘટ તથા સ્થાન કેંરહ્યો અથવા તરણ ક્રિયા કરતાને એવંચૂત નય ઘટ કહે નહીં એ શબ્દે અર્થ તથા અર્થે શબ્દ ને થાપે છે એનું પ્રહસ્ય છે જે સ્ત્રીને મસ્તકે ચઢ્યો ચેષ્ટાવંત અર્થ તે ઘટ શબ્દે બોલાવે તેથી અન્યથા તેને તે પણે બોલાવે નહીં જેમ સામાન્ય કેવલી જે જ્ઞાનાદિક ગુણે સમાન છે તેને સમજિ રૂઢ નય અરિહંત કહે પણ એવંચૂત નય તો સમોસરણાદિ અતિશય સંપદા સહિત તથા કેવલી તે ઇંદ્રાદિકે પૂજતાં યુક્ત હોય તેને જ અરિહંત કહે તે વિના ન કહે વાચ્ય વાચકની પૂરણતાને કહે એ સ્વરૂપે એવંચૂત નય જાણવો.

એ સાતે નયના જ્ઞેદ તે વિશેષાવશ્યકને અનુસારે કહ્યા તેમાં નૈગમનાદ સજ્ઞેદ સંગ્રહના ઝજ્ઞેદ અથવા બારકહ્યા વ્યવહારના જ્ઞેદ આઠ અથવા ચતુરદશ કહ્યા રૂઝૂસૂત્રના ચાર અથવા ઠ કહ્યા શબ્દના સાત જ્ઞેદ કહ્યા સમજિ રૂઢના બે જ્ઞેદ અને એવંચૂતનો એક જ્ઞેદ કહ્યો એરીતે સર્વના જ્ઞેદ કહ્યા વલી નયચક્રમાં નયના જ્ઞેદ સાત સોકહ્યા છે તે પણ જાણવા.

એવમેવ સ્યાદ્ઘાદરત્નાકરાત્પુનર્લક્ષણતુચ્યતે નીયતેયેન શ્રુતાસ્ય પ્રામાણ્યવિષયીકૃતસ્યાર્થસ્ય શસ્તાદિતરાંશૌદાસીન્યતઃ સંપ્રતિપત્તુરગ્નિપ્રાયવિશેષો નયઃ સ્વાગ્નિપ્રેતાદેશાદપરાંશાપલાપીપુનર્નયાગ્નાસઃ સસમાસતઃ દ્વિજ્ઞેદઃ ડવ્યાર્થિકઃ પર્યાયાસ્તિકશ્ચ આદ્યો નૈગમસંગ્રહ વ્યવહારરૂઝૂસૂત્રજ્ઞેદાન્નતુર્ધા કેચિત્રૂઝૂસૂત્રં પર્યાર્થિકં વદંતિ તેચ ચેતનાંશત્વેન વિકલ્પસ્ય રૂઝૂસૂત્રે ગ્રહણાત્શ્રીવીરશાસને મુખ્યતઃ પરિણતિચક્રસ્યૈવ જ્ઞાવધર્મત્વેનાંગીકારાત્ તેષાં રૂઝૂસૂત્રઃ ડવ્યનયેવધર્મયોર્ધર્મિણોર્ધર્મધર્મિણોશ્ચ પ્રધાનોપસર્જનઆરોપસંકલ્પાંશાદિજ્ઞાવેનાનેકગમગ્રહણાત્મકો નૈગમઃ સત્ચૈતન્યમા

त्मनीतिधर्मयोः गुणपर्यायवत्द्रव्यमितिधर्मधर्मिणोः द्वाणमेको
सुखीविषयासक्तोजीवइतिधर्मधर्मिणोः सूक्ष्मनिगोदीजीवसिद्ध
समानसत्ताकः अयोगी नोसंसारीतिअंशग्राहीनैगमःधर्मधर्मादी
नामेकांतिकपार्थक्यान्तिसंधिनैगमाज्यासः

अर्थ ॥ हवेस्याद्वादरत्नाकरथी नयस्वरूपलखियेंतैयें नीयतेके० पमानीयें जेथकीश्रुत
ज्ञान स्वरूपप्रमाणे विषयेकीधो जेपदार्थनोअंश तेअंशथी इतरके० बीजोजे अंशतेथकी
उदासीपणोतेनेपनिवर्जवावादानोजेअन्निप्रायविशेष तेनेनयकहियेएटले वस्तुनाअंश-
नेग्रहेअनेअन्यथी उदासीनपणो तेनयकहिये एकअंशनेमुख्यकरीने बीजा अंशनेउठापे
तेनयाज्यासकहियें तेनयनावेजेदठे एकद्रव्यार्थिक बीजोपर्यायार्थिक तेमांद्रव्यार्थिक-
ना १ नैगम २ संग्रह ३ व्यवहार ४ ऋजुसूत्र एचारजेदठे केटलाक आचार्यते ऋजुसूत्र-
ने विकटपरूपमाटे जावनयगवेपेठे तेरीते द्रव्यार्थिकना त्रणजेदठे.

हवेनैगमनयनुं स्वरूपकहेठे जेधर्मनेप्रधानपणे अथवागौणपणे अथवा धर्मीने प्र-
धानपणे अथवा गौणपणे तथाधर्मधर्मीएवेउने प्रधानपणे तथागौणपणे जेगवेषवो ए-
टलेधर्मोनी प्राधान्यता तेवारेपर्यायोनी प्रधानताथयी अनेजिहांधर्मोनोप्रधानपणो
तिहांद्रव्यनोप्रधानपणो तेमजगौणपणो तथाधर्मधर्मोनो प्रधानगौणपणो एरीतेजेद्र-
व्यपर्यायनो गौणप्रधानपणानी गवेषणारूप ज्ञानोपयोग तेनैगमनयजाणवो तेनावो-
धने नैगमबोधकहिये तेनाउदाहरण कहेठे.

सत्के०ठतापणे चैतन्यके०जाणपणो एवेधर्ममध्ये एकधर्मपक्षमुख्यपणेगणे अनेबी-
जानेगौणपणे नगवेपे एरीतें नैगमनयजाणवो इहांचैतन्यनामेजे व्यंजन पर्यायतेने प्र-
धानपणेगणे केमकेचैतन्यपणो तेविशेषगुणठे अने सत्त्वनामाव्यंजनपर्यायठे तेसकल-
द्रव्यसाधारणठे तेमाटेतेने गौणपणेदेखवे एनैगमनोप्रथमजेदकह्यो.

तथावल्लीवस्तुपर्यायवत्द्रव्यं एमबोलवुंते धर्मिनोनैगमठे इहांपर्यायवत्द्रव्यं एमव-
स्तुठे इहांद्रव्यनोमुख्यपणो वल्लीवस्तुनेपर्यायवंतकहेवुं ते वस्तुनोगौणपणो अनेपर्याय-
नोमुख्यपणो इहांउज्जयगोचरपणामाटे एनैगमनोबीजोजेदकह्यो.

द्वाणमेकःसुखीविषयासक्तोजीवइतिधर्मधर्मिणोरिति इहांविषयासक्तजीवाख्य जेध-
र्मिना मुख्यताना विशेषपणाथी सुखलक्षणधर्मनीप्रधानता तेविशेषणपणेकरीने धर्म-
धर्मिने आलंवने एत्रीजनैगम जेवारेधर्म तथाधर्मिएवेने अवलंबे ग्रहणकरे तेवारेसं-
पूर्णवस्तुनोग्रहणथयो तेवारेएज्ञाननेप्रमाणकह्यो तिहांउत्तरद्रव्यपर्यायतेबेहुनेप्रधानपणे
अनुभवतो जेज्ञानप्रमाणथाय इहांबेपक्षनेविषे एकनीगौणता बीजानीमुख्यतालेइने

ज्ञानथायठेतेमाटे नयकहियें तथावलीसूक्ष्मनिगोदिजीव तेसमानसत्तावंतठे अथवा
अयोगीकेवलीजिनतेने संसारीकहेवुं तेअंशनैगम.

हवेनैगमाज्यासकहेठे वस्तुमांधर्मअनेकठे तेएकांतेमाने पणएकबीजाने सापेक्ष-
पणेनमाने एटलेएकधर्मनेमाने अनेबीजाधर्मनेनमाने तेनैगमाज्यासकहियें एडुर्नय
जाणवो केमके अन्यनयनेगवेपेनही माटेजेमआत्मानेविषे सत्वतथाचैतन्य एधर्मजि-
न्नजिन्नठे तेमांचैतन्यपणोनमाने ते नैगमाज्यासकहियें एटलेनैगमनयकह्यो.

यथात्मनिसत्वचैतन्येपरस्परंजिन्ने सामान्यमात्रग्राहीसत्ता परा
मर्शरूपसंग्रहः सपरापरज्ञेदात्तद्विविधः तत्रशुद्धद्रव्य सन्मात्र
ग्राहकः परसंग्रहः चेतनालक्षणोजीवित्यपरसंग्रहः सत्ताद्वैतस्वी
कुर्वाणः सकलविशेषान्निराचक्षाणः संग्रहाज्ञासः संग्रहस्यैक
त्वेन एगेआयाइत्यनजिज्ञानात् सत्ताद्वैतएवआत्माततःसर्ववि
शेषाणांतदितराणांजीवाजीवादि द्रव्याणामदर्शनात् द्रव्यत्वा
दिनावांतरसामान्यानिमन्वानस्तदज्ञेदेषुगजनिमीलिकामवलंब
मानःपरापरसंग्रहः धर्माधर्माकाशपुञ्जलजीवद्रव्याणामैक्यं द्रव्य
त्वाद्विज्ञेदादित्यादिद्रव्यत्वादिकंप्रतिजानानस्तद्विशेषान्ननिन्दु

वानस्तदाज्ञासः यथाद्रव्यमेवतत्त्वं तत्त्वपर्यायाणामग्रहणाद्विपर्यासइतिसंग्रहः

अर्थ ॥ हवेसंग्रहनयकहेठे सामान्यमात्र समस्तविशेषरहित सत्यद्रव्यत्वादिकने
ग्रहेवानोठेखजावजेनोते संके० पिरूपणेविशेषराशीनेग्रहे पणव्यक्तपणेनग्रहे खजाति-
नादीठाजे इष्टअर्थतेने अविरोधेंकरीने विशेषधर्मोने एकरूपपणेजेग्रहणकरवो तेसंग्रह
नयकहियें एजावनाठे तेनावेज्ञेदठे १ परसंग्रह २ अपरसंग्रह तेमां अशेषविशेषोदा-
सीनंजजमानंशुद्धद्रव्यं सन्मात्रमजिमन्यमानःपरसंग्रहइति जेसमस्तविशेषधर्मस्थाप-
नानीजजनाकरतो एटलेविशेषपणाने अणग्रहतोथको शुद्धद्रव्य सत्तामात्रप्रतेंमाने
जेमद्रव्यएपरसंग्रह विश्वएकसत्पणामाटे एमकह्याथी ठतापणाना एकपणानुं ज्ञानथा-
यठे एटलेसर्वपदार्थनोएकपणेग्रहणठे तेपरसंग्रहकहियें.

तथाजेसत्तानो अद्वैतस्वीकारे अने द्रव्यांतरज्ञेदनमाने समस्तविशेषपणाने ना क-
हेतोथको जेग्रहणकरे तेअद्वैतवादिवेदांत तथासांख्यदर्शन एपरसंग्रहाज्ञासठे केमके
जेज्ञेदधर्म ठतादेखायठे तथाद्रव्यांतरपणो तेनेनमाने माटे परसंग्रहाज्ञासकहियें अने
जेनतो विशेषसहित सामान्यनेग्रहेठे माटेसंग्रहनयकहियें.

द्रव्यत्वादिनयांतरसामान्यानिमत्वातः तद्भेदेषु गजनिमीलिकावलंबमानः अपरसंग्रहः द्रव्यजे जीवश्च जीवादिक जेश्चांतरसामान्यनेमानतो अने जीवने विषे प्रतिजीवनो विशेषभेद नव्य अजव्यसम्यक्तमिथ्यात्वी नरनारकादिजेभेद तेने गजनिमीलिकाके मास्ताइयेन गवेषवो ते अपरसंग्रह कहिये अने द्रव्यने सामान्यपणे माने पण स्वद्रव्यनी परिणामिकतादिक धर्मने न माने ते अपरसंग्रहाज्ञास कहिये एसंग्रहनयनुं स्वरूप कह्युं.

संग्रहणे च गोचरीकृतानामर्थानां विधिपूर्वकमवहरणं येनाजिसंधि नाक्रियते सव्यवहारः यथायत्सत्तत्तद्रव्यं पर्यायश्चैत्यादियः पुनरपरमार्थिकं द्रव्यपर्यायप्रविज्ञागमाजिप्रैतिसव्यवहाराज्ञासः चार्वाकदर्शनमिति व्यवहारदुर्नयः

अर्थ ॥ हवे व्यवहारनय कह्ये ते संग्रहनये ग्रहाजे वस्तुना सत्त्वादिक धर्म तेने गुणभेदे वेहेचे जिन्न जिन्न गवेषे तथापदार्थनी गुणप्रवृत्ति तेने जमुख्यपणे गवेषे ते व्यवहारनय कहिये जेम द्रव्यते तेना जीवपुद्गलादिक पर्यायना क्रमजावी तथा सहजावी एरीतें वेभेद ते मां वली जीववे प्रकारें १ सिद्धना २ संसारी तेम जपुद्गलनावेभेद परमाणु तथा खंध इत्यादिक कार्यभेदे जिन्न माने तथा क्रमजावी पर्यायनावेभेद एकक्रियारूप बीजो अक्रियारूप इम वेहेचणजे सामर्थ्यादिक गुणभेदे पके ते सर्व व्यवहारनय जाणवो अने जे परमार्थ विना द्रव्यपर्यायनो विज्ञागकरे ते व्यवहाराज्ञास जाणवो.

जे कल्पनाकरी भेदे वेचे ते चार्वाकमतप्रमुख एव व्यवहारनो दुर्नय ते जेम चार्वाकप्रमाणपणे बतोजीवपणे लोकप्रत्यक्षमां दृष्टिगोचर नथी आवतो ते माटे जीव नथी एमकहे अने जगत्मां पंचभूतादिक वस्तु नथी एमकल्पनाकरी शुद्धलोकने कुमार्गे प्रवर्त्तावे ते व्यवहारदुर्नय कहिये एव व्यवहारनयनुं स्वरूप कह्युं

ऋजुवर्तमानक्षणस्थायिपर्यायमात्रप्राधान्यतः सूत्रयतु अजिप्रायः ऋजुसूत्रः
ज्ञानोपयुक्तः ज्ञानीदर्शनोपयुक्तः दर्शनी कषायोपयुक्तः कषायी समतोपयुक्तः
सामायकीवर्तमानापलापीतदाज्ञासः यथा तथागतमत इति ॥

अर्थ ॥ हवे ऋजुसूत्रनय कह्ये ते ऋजुके सरलपणे अतीत अनागतने अणगवेषतो अने वर्तमान समयवर्त्तता जे पदार्थना पर्यायमात्र तेने प्रधानपणे सूत्रके गवेषे ते ऋजुसूत्रनय कहिये ते ज्ञानने उपयोगें वर्तताने ज्ञानी कहे दर्शन उपयोगें वर्तताने दर्शनी कहे कषायपणे वर्तता जीवने कषायी कहे समताने उपयोगें वर्तता जीवने सामायकवर्तकहे इहां कोइ पुढे जे उपरकह्यामुजवतो ऋजुसूत्र तथा शब्दनय एवे एकजथाय तेने ज-

त्तरकहेठे जेविशेषावश्यकमांकहुंठे कारणयावत् ऋजुसूत्रः एटलेज्ञाननेकारणपणे वर्ततो तेऋजुसूत्रग्रहेठे अनेजेजाणपणारूप कार्यपणेत्याय तेशब्दनयकहियेंएफेरठे.

वर्तमानकालनेपण ग्रहण न करे तेऋजुसूत्राज्ञासकहियें जेठताज्ञावनेअठताकहे अथवाविपरीतकहे जेमजीवनेअजीवकहे अजीवनेजीवकहे इत्यादिक ते गत के० बौद्धनोमतठे जेठतोसदासर्वदावर्ततो जीवादिद्रव्य तेनापर्यायने पलटवे सर्वथाद्रव्यने विनासिकमाने तेनेऋजुसूत्रनयाज्ञासाज्ञिप्रायजाणवो एऋजुसूत्रनयकह्यो.

एकपर्यायप्राग्ज्ञावेनतिरोज्ञाविपर्यायग्राहकशब्दनयः कालादि जेदेनध्वनेरर्थजेदंप्रतिपाद्यमानः शब्दः जलाहरणादिक्रियासमर्थ एवघटः नमृत्पिमादौ तत्त्वार्थवृत्तौशब्दवशादर्थप्रतिपत्तिः तत्कार्यधर्मेवर्तमानवस्तुतथामन्वानः शब्दनयः शब्दानुरूपंअर्थपरिणतं द्रव्यमिहतित्रिकालत्रिलिंगत्रिवचनप्रत्ययप्रकृतिभिः समन्वितमर्थमिहति तज्जेदेतस्यतमेवसमर्थप्रमाणस्तदाज्ञासः

अर्थ ॥ हवेशब्दनयकहेठे जेवस्तुनाएकपर्यायने प्रगटदेखवे बीजाशब्दवाचकपर्यायने तिरोज्ञावें अणप्रगटवेंपणतेपर्यायनेग्रहे अथवाकालत्रण वचनत्रण लिंगत्रण तेनेजेदें शब्दनोजेदपडे तेजेदेंजअर्थनेकहे अथवा जलाहरणादि समर्थनेघटकहे तथाकुंजादिक चिन्हपर्यायजेटलाठे तेटलानो अर्थवर्ततो नदेखाय तोपण तेनेनाम कहीबोलावे एम जेमां कार्यनोसामर्थ्यवंतपणोठे तेनेग्रहे पण माटीना पिरुने घट कहेनही तेशब्दनयकहियें अनेजे संग्रह तथानैगमनयवालो कहे ते सत्तायोग्यता अंशनाग्राहकठे तथातत्त्वार्थटीकामध्ये शब्दवशाथीअर्थपरिवर्जवो तेशब्देंबोलावतोहोय जे अर्थतेवस्तुमां धर्मपणेप्रगटदेखाय तेनेज तेवस्तुमाने एनयने शब्दानुजायी अर्थपरिणमतिजेवस्तु तेनेवस्तुकहेठे काललिंगादिजेदें अर्थनोजेदठे ते जेद तेम ते धर्मेवस्तु माने तेशब्दनयकहियें अनेतेअर्थविना तेवस्तुमध्ये तेपणोवर्ततो देखातो नथी तेनेते वस्तुपणेंसमर्थनकरे तेशब्दाज्ञासकहिजे एटलेशब्दनयकह्यो.

एकार्थावलंबिपर्यायशब्देषुनिरुक्तिजेदेनजिन्नमर्थं समजिरोहन्स मज्जिरूढः इंदनादिंजः शकनाहक्रः पुरदारणात् पुरंदरःइत्यादि पुयथापर्यायध्वनिनामाजिधेयनानात्वमेवकहीकुर्वाणस्तदाज्ञासः यथाइंजःशक्रःपुरंदर इत्यादिजिन्नाजिधेये

अर्थ ॥ हवेसमजिरूढनयकहेठे जेएकपदार्थनेअविलंबी जेटलासरिखानाम तेट-
लापर्यायनामथया तेपर्यायनामजेटलाहोय तेटलानिरुक्तिव्युत्पत्तिजिन्नहोय तेअर्थनो
पणजेदहोय तेअर्थने शं के० सम्यक्प्रकारें आरोहतो एटलेएटलासर्वअर्थसंयुक्तजेहो-
य तेसमजिरूढनयकहियें जेमइंद्रादिधातु परमैश्वर्यनेअर्थेंठे तेपरमऐश्वर्यवंतनेइंद्रक-
हियें तथाशकनकहेतांनविनविशक्तियुक्तने शककहियें पुर के० दैत्यने दरे के० विदारे
तेपुरंदर अनेशचिजेइंद्राणी तेनोपतिस्वामी तेशचीपतिकहियें एटलासर्वधर्म तेइंद्रमां
ठे तेमाटेजेदेवलोकनोधणीठे तेनेइंद्रएवेनामें बोलावेठे बीजानामादिकइंद्रने एनामेन
बोलावे जेटलापर्यायनामठे तेनाजेअर्थथाय तेसर्वनेजिन्नजिन्नअर्थकहेठे पण एकार्थ
नजाणेतें समजिरूढाज्ञासकहिये एटलेंसमजिरूढनयकह्यो.

एवंजिन्नशब्दवाच्यतत्वात्तद्बदानांस्वप्रवृत्तिनिमित्तभूतक्रियावि
शिष्टमर्थवाच्यत्वेनाच्युपगच्छन्नेवंभूतः यथाइंदनमनुजवर्गिजः
शकनात्तक्रः शब्दवाच्यतयाप्रत्यक्षस्तदाज्ञासः यथा विशिष्ट
चेष्टाशून्यं घटाख्यवस्तुनः घटशब्दवाच्यं घटशब्दप्रव्यवृ
त्तिभूतार्थशून्यत्वात् पटवदित्यादि

अर्थ ॥ हवेएवंभूतनयकहेठे शब्दनीप्रवृत्तिनो निमित्तभूतजेक्रिया तेविशिष्टसंयुक्त
जेअर्थ तेनेवाच्यजेधर्म तेनेजेपहोंचतोहोय एटलेतेकारणकार्यधर्मसहिततेनेएवंभूतनय
कहियें तथा ऐश्वर्यसहित तेइंद्रशक्ररूप सिंहासनेवेशेतेशक्र शचि के० इंद्राणीनेसा-
थेवेठो तेवारेंशचीपतिकहे एटलेजेशब्दना जेटलापर्याय तेसर्वतेमांपहोंचताज्ञावने ते
नामकहिवोलावे अनेजेपर्यायपहोंचतोदेखेनहीतेपर्यायनीनाकहे जिहांसुधीएकपर्याय
जणोठेतिहांसुधी समजिरूढनयकहियें अने सर्ववचनपर्यायनेपहोंचे तेवारेंएवंभूतनयक-
हियें जेपदार्थनोनामजेदनो जेददेखीनेपदार्थनीजिन्नताकहे तेएवंभूतनयाज्ञासकहिजे
नामजेदेतैवस्तुजजिन्न जेम हाथी घोडाहिरण्यजिन्नठे तेमजिन्नपणोमाने जेमअर्थजि-
न्नपणामाटे घटथी पट जिन्न ठे तेमइंद्रपणथी पुरंदरपणोजिन्नमाने तेएवंभूतनयनोडु-
र्नयजाणवो एटलेएवंभूतनयकह्यो एरीतेसातनयनी व्याख्या कही.

अत्र आद्यनयचतुष्टयमविशुद्धपदार्थप्ररूपणाप्रवणत्वात् अर्थ
नयानामप्रव्यत्वसामान्यरूपानयाः शब्दादयो विशुद्धनयाः श
ब्दावलंबार्थमुख्यत्वादाद्यास्तेतत्त्वजेदद्वारेणवचनमिहंतिशब्दन
यास्तावत्समानलिङ्गानां समानवचनानांशब्दानां इंद्रशक्रपुरंद

रादीनांवाच्यं ज्ञावार्थमेवाजिन्नमच्युपैति नजातुचित्जिन्नवचनं
वाशब्दंस्त्रीदाराः तथाआपोजलमितिसमजिरूढवस्तुप्रत्यर्थंश
ब्दनिवेशादिंजशक्रादीनांपर्यायशब्दत्वंनप्रतिजानीते अत्यंतजि
न्नप्रवृत्तिनिमित्तत्वादजिन्नार्थत्वमेवानुमन्यंते घटशक्रादिशब्दा
नामिवेति एवंभूतःपुनर्यथासज्जाववस्तुवचनगोचरं आपृच्छती
तिचेष्टाविशिष्टएवार्थोघटशब्दवाच्यःचित्रालेख्यतोपयोगपरिणत
श्चचित्रकारः चेष्टारहितस्तिष्ठनघटोनघटःतद्वद्बदार्थरहितत्वात्
कूटशब्दवाच्यार्थवन्नापिभुंजानः सयानोवाचित्रकाराजिधाना
जिधेयश्चित्रज्ञानोपयोगपरिणतिशून्यत्वाज्जोपालवदेवमज्जेदज्जेदा
र्थवाचिनो नेकैकशब्दवाच्यार्थावलंबिनश्चशब्दप्रधानार्थोपसर्ज
नाद्वद्बदनयाश्चितित्वार्थवृत्तौ एतेषुनैगमः सामान्यविशेषोन्नय
ग्राहकः व्यवहारविशेषग्राहकः अव्यार्थावलंबिरुजुसूत्रविशेषग्रा
हकएव एतेचत्वारः अव्यनयाः शब्दादयः पर्यायार्थिकविशेषाव
लंबीज्ञावनयाश्चेति शब्दादयोनामस्थापनाअव्यनिक्षेपादवस्तुत
याजानाति परस्परसापेक्षाःसम्यक्दर्शनिप्रतिनयंजेदानांशतं ते
नसप्तशतंनयानामितिअनयोगधारोक्तत्वात्ज्ञेयं.

अर्थ ॥ एसातनयमां आद्यनाचारनय जेठे तेअविशुद्धे शमाटे के जे पदार्थ के० अ-
व्य तेनेसामान्यपणेकहेवाना अधिकारीठे एनयनुंकिहांएकअर्थनय एपणनामठे तेअर्थ-
शब्देअव्यलेखुं तथाशब्दादिकत्रणनयते शुद्धनयठे केमके शब्दनाअर्थनी एनेमुख्यता
ठेपेहेलानयते जेदपणेवचननेवांठेठे अनेशब्दादिकनयते लिंगादिके अजेदवचने अजेद
कहे तथाजिन्नवचनने जिन्नार्थकहीमाने अनेसमजिरूढते जिन्नशब्दतेनेवस्तुपर्यायन
माने तथाएवंभूतते जिन्नगोचरपर्यायने जिन्नमाने जेचेष्टाकरतोहोय तेनेघटकहे पण
खूणपेड्योघटकहेनही चित्रामकरतोहोय तथातेजउपयोगेंवर्ततोहोय तेनेचित्रकार
कहेपणतेजचित्रकारसुतोहोय अथवाखावावेगोहोय तेनेचित्रकारनकहे केमकेतेउप-
योगेंरहितठे माटेएनयतेशब्द तथाअर्थनेअजेदपणोमानेठे अनेअर्थथीशून्यशब्दते
प्रमाणनथी अनेशब्दप्रधान अर्थतेअव्यने गौणपणेवर्तता शब्दादिकत्रणनयठे एम त-
त्त्वार्थटीकामध्येकह्योठे.

એસાતનયનેવિષે પેહેલોનૈગમનયતે સામાન્યવિશેષવેહુનેમાનેહે સંગ્રહનય તે સામાન્યનેમાનેહે વ્યવહારનયવિશેષનેમાનેહેઅને દ્રવ્યાર્થાવલંબીતે તથારુજુસૂત્રતોવિશેષગ્રાહકહે એચારતેદ્રવ્યનયતે અનેપાઠલા શબ્દાદિકત્રણનયતે પર્યાયાર્થિક વિશેષાવલંબી જાવનયતે તથાશબ્દાદિકનયતે નામસ્થાપનાદ્રવ્ય એપેહેલાત્રણનિક્ષેપાને અવસ્તુમાનેહે તિન્હસદ્નયાણંઅવહૂ એઅનુયોગદ્વારસૂત્રનુંવચનહે એસાતેનયપરસ્પર સાપેક્ષપણે ગ્રહેતે સમકેતિજાણવા અનેજો એનય પરસ્પરવિરોધીહોય તોમિથ્યાત્વી જાણવા તથાએકેકાનયના સોસોજેદથાયતે એમસાતેનયનામલી સાતસોજેદથાયતે એઅધિકાર શ્રીઅનુયોગદ્વારસૂત્રથીકહ્યોહે.

પૂર્વપૂર્વનયઃપ્રચુરગોચરઃપરાસ્તુપરિમિતવિષયાઃ સન્માત્રગોચરાત્ સંગ્રાહાત્નૈગમોજાવાજાવજૂમિત્વાદ્જૂરિવિષયઃ વર્તમાનવિષયા રુજુસૂત્રાદ્યવહારસ્ત્રિકાલવિષયત્વાત્બહુવિષયકાલાદિજ્ઞેદેનત્રિન્નાર્થોપદર્શનાત્ ત્રિન્નાદ્જુસૂત્રવિપરીતત્વાન્મહાર્થઃપ્રતિપર્યાયમશબ્દમર્થજ્ઞેદમત્રીપ્સિતઃસમત્રિરૂઢાઢબ્દપ્રજૂતવિષયઃ પ્રતિક્રિયાં ત્રિન્નમર્થપ્રતિજાનાત્એવંજૂતાત્ સમત્રિરૂઢઃ મહાનગોચરઃનયવાક્યમપિસ્વવિષયેપ્રવર્તમાનંવિધિપ્રતિષેધાગ્ન્યાંસપ્તજંગીમનુવ્રજતિ અસંગ્રાહીનૈગમઃ સત્તાગ્રાહીસંગ્રહઃ ગુણપ્રવૃત્તિલોકપ્રવૃત્તિગ્રાહી વ્યવહારઃ કારણપરિણામગ્રાહીરુજુસૂત્રઃ વ્યક્તકાર્યગ્રાહીશબ્દઃપર્યાયાંતરત્રિન્નકાર્યગ્રાહી સમત્રિરૂઢઃતત્પરિણામનમુખ્યકાર્યગ્રાહી એવંજૂતઃ ઇત્યાદ્યનેકરૂપોનયપ્રચારઃ જાવંતિયાવયણપ્પહા ॥ તાવતિયાચેવહૂંતિનયવાયા ॥ ઇતિવચનાત્ ઉક્તોનયાધિકારઃ

અર્થ ॥ એપ્રકારે પૂર્વકેપૂર્વલોજેનૈગમ નય તેનો વિસ્તારઘણોજાણવો અનેતેથી જુપરલોનયતેનો પરિમિતવિષયતે એટલે થોનોવિષયતે કેમકેસત્તામાત્રનુંગ્રાહકસંગ્રહનયતે ઠતિસત્તાને સંગ્રહનયગ્રહે અનેનૈગમતે ઠતાજાવ અથવા સંકલ્પપણે અઠતા જાવ સર્વનેગ્રહે અથવાસામાન્યવિશેષ વેધર્મનેગ્રહે તેમાટેનૈગમનોવિષયઘણોહે. તથા સંગ્રહનયતે સત્તાગત સામાન્યવિશેષ વેહુનેગ્રહેહે અનેવ્યવહારતે સત્એકવિશેષનેજ ગ્રહેહે માટેસંગ્રહનયથી વ્યવહારનયનો વિષયથોનોહે અને વ્યવહારનયથી સંગ્રહનય તે બહુવિષયીહે

तथाऋजुसूत्रनय ते वर्त्तमानविशेषधर्मनो ग्राहकते अनेव्यवहारथी ऋजुसूत्रनयते काल-
विषयनोग्राहकते तेमाटेव्यवहार बहुविषयीते अने व्यवहारथी ऋजुसूत्रअद्विषयीते
ऋजुसूत्रनयते वर्त्तमानकालग्रहे अनेशब्दनयकालादि वचनलिंगथी वेहेंचताअर्थनेग्रहे
अने ऋजुसूत्रनयतेवचनलिंगने जिन्नपारुतोनी तेमाटे ऋजुसूत्रथी शब्दनयअद्विष-
यीते ऋजुसूत्रबहुविषयीते अनेशब्दनय सर्वपर्यायनो एकपर्यायनेग्रहताग्रहे अनेस-
मजिरूढतेजेधर्मव्यक्त तेवाचकपर्यायनेग्रहे तेमाटे शब्दनयथी समजिरूढनय ते अ-
द्विषयीते केमके समजिरूढते पर्यायनोसर्वकालगवेण्योते अने एवंजूतनयते प्रति-
समये क्रियाजेहें जिन्नार्थपणो मानतोअद्विषयीते तेमाटे एवंजूतथी समजिरूढब-
हुविषयीजाणवो अने एवंजूत अद्विषयी जाणवो.

जेनयवचनते तेपोतानानयने स्वरूपेंअस्तिते अनेपरनयनास्वरूपनी तेमांनास्तिते ए-
मसर्वनयनी विधिप्रतिषेधेंकरीने सप्तजंगीऊपजे पणनयनीजेसप्तजंगी ते विकलादेशी
जहोय अनेजेसकलादेशीसप्तजंगी तेप्रमाणतेपणनयनीसप्तजंगीनऊपजे.

ऊक्तंच रत्नाकरावतारिकायां विकलादेशस्वजावाहिनयसप्तजंगीवस्त्वंशमात्रप्ररूप-
कत्वात् सकलादेशस्वजावनुंप्रमाणसप्तजंगी संपूर्णवस्तुस्वरूपप्ररूपकत्वात्एवचनते एट-
त्वेयथायोग्यपणेनयनोअधिकार कह्यो.

सकलनयग्राहकंप्रमाणं प्रमाताआत्माप्रत्यक्षादिप्रमाणसिद्धः
चैतन्यस्वरूपः परणामीकर्त्तासाक्षात्ज्ञोक्तास्वदेहपरिमाणः प्र-
तिक्षेत्रजिन्नत्वेनैवपंचकारणसामग्रीतः सम्यग्दर्शनज्ञानचारित्र-
साधनात्साधयतेसिद्धिः स्वपरव्यवसायिज्ञानंप्रमाणं तद्विवि-
धप्रत्यक्षपरोक्षज्ञेदात्स्पष्टंप्रत्यक्षापरोक्षमन्यत् अथवाआत्मोप-
योगताइंद्रियद्वाराप्रवर्तनेनयत्ज्ञानंतत्प्रत्यक्षं अवधिमनपर्यायौ
देशप्रत्यक्षो केवलज्ञानंतुसकलप्रत्यक्षंमतिश्रुतेपरोक्षे तच्चतु-
र्विधं अनुमानोपमानागमार्थापत्तिज्ञेदात् लिंगपरामर्शोनुमानं
लिंगंचाविनाजूतवस्तुकंनियतंज्ञेयंयथागिरिगुहिरादौव्योमावलं
विधूमलेखादृष्ट्वाअनुमानंकरोति पर्वतोवन्हिमान्धूमवत्वात् य-
त्रधूमस्तत्राग्निः यथामहानसं एवंपंचावयवशुद्धं अनुमानं य-
थार्थज्ञानकारणं सदृश्यावलंबनेनाज्ञातवस्तुनायत्ज्ञानंउपमान

ज्ञानं यथागोस्तथागवयः गोसादृश्येन अदृष्टगवयांकारज्ञानं
 उपमानज्ञानं यथार्थोपदेष्टापुरुषआप्तः सद्वत्कृष्टतोवीतरागः
 सर्वज्ञएव आतोक्तंवाक्यंआगमः रागद्वेषाज्ञानजयादि दोषर
 हितत्वात् अर्हतः वाक्यआगमः तदनुयायिपूर्वापरविरुद्धंमि
 थ्यात्वासंयमकषायत्रांतिरहितं स्याद्वादोपेतंवाक्यं अन्येषांशि
 ष्टानामपिवाक्यंआगमः लिंगग्रहणाद्ज्ञेयज्ञानोपकारकंअर्थाप
 त्तिप्रमाणं यथापीनोदेवदत्तोदिवानजुंक्ते तदाअर्थाजान्त्रौजुंक्तेएव
 इत्यादिप्रमाणपरिपाटीगृहीतजीवाजीवस्वरूपःसम्यक्ज्ञानीउच्यते

अर्थ ॥ हवेप्रमाणनुं स्वरूपकहेठे सर्वनयना स्वरूपने ग्रहणकरनारो तथा सर्वध-
 र्मनो जाणंगणोठेजेमां एहवुंजेज्ञानतेने प्रमाणकहियें जेप्रमाणतेमापवानुंनामठे त्र-
 ण जगतनासर्वप्रमेयने मापवानुंप्रमाण तेज्ञानठे अनेतेप्रमाणनो कर्त्ताआत्मातेप्रमाता
 ठे तेप्रत्यक्षादिप्रमाणे सिद्ध केण्ठहेस्योठे चैतन्यस्वरूपपरिणामीठे वल्लीजवनधर्मथी उ-
 त्पादव्ययपणे परिणमेठे तेमाटेपरिणामिकठेतथाकर्त्ताठे तथाजोक्ताठे जेकर्त्ताहोय ते-
 जजोक्ताहोय जोक्तापणाविना सुखमयीकहेवायनही तेचैतन्यसंसारीपणेस्वदेहपरिमा-
 णठे प्रतिक्षेत्रकेण्ठप्रत्येकें शरीरजिन्नपणामाटे जिन्नजीवठे तेजीवपांचकारणनी सामग्री
 पामीने सम्यक्दर्शन सम्यक्ज्ञान सम्यक्चारित्रनेसाधवाथी संपूर्णअविनाशी निर्मल
 निःकलंकअसहाय अप्रयास स्वगुणनिरावरण स्वकार्यप्रवृत्तिअद्भर अव्यावाधसुखमयी
 एवीसिद्धता निःपन्नतानीपजे एजसाधनमार्गठे.

स्वशब्देकरीआत्मा परशब्देपरद्रव्य स्वआत्माथीजिन्न अनंतापरजीवधर्मादिक ते-
 नाव्यवसायीव्यवहेदकजेज्ञान तेनेप्रमाणकहियें तेनामूलजेदवेठे एकप्रत्यक्ष बीजो प-
 रोक्ष तिहांस्पष्टज्ञानते प्रत्यक्षकहियें तेथीइतरकेण्ठबीजोजे अस्पष्टज्ञानते परोक्षकहियें
 अथवा आत्माना उपयोगथी इंद्रियनीप्रवृत्तिविना जे ज्ञानते प्रत्यक्षकहियें तेना वे जे-
 दठे एकदेशप्रत्यक्ष बीजोसर्वप्रत्यक्ष तेमांअवधिज्ञान तथामनपर्यवज्ञान ते देश प्रत्य-
 क्षठे केमके अवधिज्ञान एकपुद्गलपरमाणुने द्रव्येंतथाक्षेत्रें अने कालें तथाजावें के-
 टलाकपर्यायनेदेखे तथामनपर्यवज्ञानी मननापर्यायने प्रत्यक्षजाणे पण बीजाद्रव्यने न
 जाणे माटेवेहुज्ञानने देशप्रत्यक्षकहियें कारणके देशथीवस्तुनेजाणे पण सर्वथीनजा-
 णेमाटे अने केवलज्ञान ते जीवतथाअजीवरूपीतथाअरूपीसर्वलोकालोकना त्रणका-
 लना सर्वजावने प्रत्यक्षपणेजाणे माटे सर्वप्रत्यक्षकहियें.

तथामतिज्ञान अनेश्रुतज्ञान एवेश्रस्पष्टज्ञानते माटेपरोक्षते तेपरोक्षप्रमाणना चार-
रजेदते १ अनुमानप्रमाण २ उपमानप्रमाण ३ आगमप्रमाण ४ अर्थापत्तिप्रमाणति-
हांचिन्हेकरीने जेपदार्थनेउलखवुं तेनेलिंगकहियें तेपरामर्शकेप्रसंजालवाथी जेज्ञान
थाय तेनेअनुमानज्ञानकहियें लिंगते जेविना तेवस्तुहोयजनही ते तेवस्तुनुंलिंगजा-
णवुं तेलिंगनेदेखवाथी वस्तुनोनिर्धारकरवो तेअनुमानप्रमाणजाणवो.

जेमगिरिगुहिरनेविषे आकाशावलंबी धूमनीरेषादेखीने अनुमानकरेजेएपर्वत अ-
ग्निसहितते ए पक्ष तथासाध्यकह्यो जेपक्षतेपर्वत अनेसाध्यते अग्निवंतपणो साधवो ते
हेतु जेधूम्रवंतपणामाटे एटलेजिहांधूम्रहोय तिहांअग्निअवश्यहोयज आकाशने पो-
होंचती जेधूम्ररेषाते अग्निविनाहोयनही तिहांदृष्टांतकहेते.

जेममाहानसकेपरसोइआए तेरसोडानेविषे धूम्रतथाअग्निनेजेलादीठा तेमाटेइहां
आअमुकपर्वतनेविषेधूम्रते तोतिहांनिश्चेथीअग्निजेज एहवीव्याप्ति निर्धारीनेज्ञानकरवो
तेपंचावयवें शुद्धअनुमानप्रमाणकहियें तेअनुमानप्रमाण मतिज्ञान तथा श्रुतज्ञाननुं
कारणते तेअनुमानेजे यथार्थज्ञानथाय तेनेमानकेप्रमाणकहियें अने जे अयथार्थ-
ज्ञान थाय ते प्रमाण नही.

तथासरिखावलंबीपणे अजाणीवस्तुनो जेजाणपणोथाय जेस गो के वलद तेम ग-
वय के गवो ए गो सरिखो गवयनुंज्ञानथयुं तेउपमानप्रमाणकहियें.

यथार्थज्ञावनो उपदेशकजेपुरुष तेआप्तकहियें तेउत्कृष्टआप्त वीतरागरागद्वेषरहि-
तसर्वज्ञकेवलज्ञानीते आप्तनोकह्योजेवचन तेनेआगमकहियें जेराग द्वेषतथाअज्ञान
एदोषेआगोपाठो अधिकोउठो वोढायते तेआगमनही अने राग द्वेष जय अज्ञान र-
हितजे अरिहंत तेनुं वचन ते आगमप्रमाणजाणवो.

तथावलीते अरिहंतनावचनने अनुजायी पूर्वापरअविरोधि मिथ्यात्व असंयम क-
षायशीरहित तेत्रांतिविनास्याद्वादेंयुक्त तथा जे साधकते साधक बाधक ते बाधक हे-
य ते हेय उपादेय ते उपादेय इत्यादिकवहेंचणसहित जेहोय तेनोकह्योते आगम प्र-
माणजाणवो उक्तंच सुत्तंगणहररश्यं तदेवपत्तयबुधरश्यंच ॥ सुअकेवलीनारहियं अ-
जिन्नदशपुविणारश्यं ॥ १ ॥ इत्यादिकसडुपयोगी जवज्जीरु जगतजीवोना उपकारी ए-
वाश्रुतआम्नायधर जेश्रुतनेअनुसारेंकहे तेनोवचनपण प्रमाणमानवुं.

तथाकोशक फलरूपलिंगेकरीने जेअजाण्यापदार्थनो निर्धारकरियें तेअर्थापत्तिप्र-
माणकहियें जेमदेवदत्तनो पीन केपुष्टशरीरते पण ते देवदत्त दिवसनोजमतोनथीतेवा-
रेंअर्थापत्तिथीजाणीयें जेरात्रेंजमतोहशे माटेपुष्टशरीरते एमअर्थापत्तिप्रमाणजाणवो
एप्रमाणतेजाते अनुमाननोअंशते तेमाटे श्रीअनुयोगद्वारमां प्रथमकह्योनथी.

इहांदर्शनांतरी जे प्रमाणमानेठे पणतेसत्यनथी जेमठप्रकारनाइंद्रियसन्निकर्षथी ऊपनो जेज्ञान तेनेनैयायिक प्रत्यक्षप्रमाणकहेठे अने परब्रह्मनेइंद्रियरहितमानेठेज्ञानानंदमयीमानेठे तेवारें इंद्रियरहितज्ञानते अप्रमाणथायठे इत्यादिकअनेकयुक्तिठे तेमाटेतेप्रमाणनही तथाचार्वाकमतवाला मात्र एकइंद्रियप्रत्यक्षनेज प्रमाणमानेठे एमदर्शनांतरीना अनेकविकल्पटालीने सर्वनयनिक्षेप ससजंगी स्याद्वादयुक्त जेवस्तु जीव तथाअजीवनो जे सम्यक्ज्ञान तेने सम्यक्ज्ञानीकहियें एज्ञाननुंस्वरूपकळुं:

तत्त्वार्थश्रद्धानंसम्यग्दर्शनं यथार्थहेयोपादेयपरीक्षायुक्तज्ञाने नसम्यग्ज्ञानंस्वरूपरमणपरपरित्यागरूपंचारित्रंएतज्जत्रयीरूपमोक्षमार्गसाधनात्साध्यसिद्धिः इत्यनेनात्मनः स्वीयंस्वरूपंसम्यक्ज्ञानंज्ञानप्रकर्षएवात्मलाजः ज्ञानदर्शनोपयोगलक्षणएवात्मा तद्वस्थानांचप्रथमंदर्शनोपयोगः केवलीनांप्रथमज्ञानोपयोगः पश्चाद्दर्शनोपयोगसहकारीकर्तृत्वप्रयोगात् उपयोगसहकारेणैवशेषगुणानां प्रवृत्त्यन्युपगमात् इत्येवंस्वतत्त्वज्ञानकरणे स्वरूपोपादनं तथास्वरूपरमणध्यानैकत्वेनैवसिद्धिः

अर्थ ॥ हवे श्रीवीतरागना आगमथी जाण्यो जे वस्तुस्वरूप तेने हेयोपादेयपणे निर्धारकरवो तेसम्यक्दर्शनकहियें तिहांतत्त्वार्थनेविषेकह्योठे के जे तत्त्वार्थश्रद्धान सम्यक्दर्शन ऊक्तंच उत्तराध्ययने जीवाजीवायवंधो ॥ अपुन्नंपावसवोतहा ॥ संवरो निज्जारामुस्को ॥ संतिएतिहियानव ॥ १ ॥ तिहियाणंतुजावाणं सदज्ञावेज्जवएसण ॥ ज्ञावेणसद्दहंतस्स ॥ समत्तंतिवियाहियं ॥१॥ इत्यादिकदशरुचीथी सर्वजाणवुं जे तत्त्वार्थ जीवादिपदार्थनो श्रद्धाननिर्धार ते सम्यक्दर्शनकहियें अनेजेसम्यक्दर्शनते धर्मनुंमूलठे तथाजेहेयतेतजवायोग्य अने उपादेयते ग्रहणकरवायोग्य एहवी परिक्षासहित जेजाणपणो तेसम्यक्ज्ञानठे जेमांहेयोपयोग संकोच अकरणबुद्धीनथी पणउपादेयने उपयोगें एहवीचिंतवणाथायजेहवे किवारेकरुं एविनाकेमचाळे एहवी जोबुद्धीनथी तो तेसंवेदनज्ञानठे तेथीसंवरकार्यथाय एवोनिर्धारनथी.

तथास्वरूपरमण परज्ञावरागद्वेष विज्ञावादिकनोत्याग तेचारित्रकहियें एरत्नत्रयीरूप परिणामते मोक्षमार्गठे एमार्गनेसाधवाथी साध्य जे परमअव्याबाधपद तेनी सिद्धिनिष्पत्तिथाय. जेआत्मानोपोતાનુરૂપ તેયથાર્થજ્ઞાનઠે તથા ચેતનાલક્ષણ તેજ જીવપણોઠે અને જ્ઞાનનોપ્રકર્ષ વહુલપણોતે આત્માનેલાજઠે જ્ઞાનતથાદર્શનનો ઉપયોગલ-

क्षणआत्माठे तिहांठन्नस्थने प्रथमदर्शनोपयोग पठेज्ञानोपयोगठे अनेकेवलीने प्रथम ज्ञानोपयोग पठे दर्शनोपयोगठे जेसर्व जीवनवोगुणपामेतेनो केवलीनेज्ञानोपयोग तेका-
लेथाय तेमाटे प्रथमज्ञानोपयोगवत्ते.

अनेसहकारीजेकर्तृताशक्ति तेजेमहतोतेमजठे एकगुणनेसाह्यकरे अनेवीजागुणनो
उपयोगसहकारेंवत्तेठे सहकारतेज्ञानोपयोग विशेषधर्मनेजाणे तेजाणतांविशेषते सा-
मान्यनेआधारेंवत्तेठे तेसहितजाणेएटवे विशेषतेजेला सामान्यग्रहवाणा अनेसामा-
न्यग्रहतां सामान्यतेविशेषता जनकहेता सहितजाणेतमाटेसर्वज्ञसर्वदर्शीपणोजाण-
वोएरीतेस्वतत्त्वतुंज्ञानकरतुं तेथीस्वधर्मनो उपादानकेण्वेवापणुंथाय पठे स्वरूपनेपामवे
स्वरूपमांरमणथाय तेरमणथकीध्याननी एकत्वताथाय एटवेनिश्चैज्ञान निश्चैचारित्र
तथा निश्चैतपणो थाय जेथकी सिद्धिकेण्मोक्ष निपजे एसिद्धांत जाणवो.

तत्रप्रथमतः ग्रंथिजेदंकृत्वाशुद्धश्रद्धानज्ञानीद्वादशकषायोपश-
मः स्वरूपैकत्वध्यानपरिणतेनक्षपकश्रेणीपरिपाटीकृतघातिकर्म
क्षयः अवाप्तकेवलज्ञानदर्शनः योगनिरोधात् अयोगीज्जाव
मापन्नः अघातिकर्मक्षयानंतरंसमयएवास्पर्शवज्रत्याएकांतिका
त्यंतकानांबाधनिरूपाधिनिधिरूपं चरित्रानयाशाविनाशिसंपूर्णा
त्मशक्तिप्राग्ज्ञावलक्षणसुखमनुभवन् सिध्यति साद्यनंतंकाळंति
ष्ठतेपरमात्माइति एतत्कार्यं सर्वज्ञव्यानां

अर्थ ॥ तेप्रथमग्रंथिजेदकरीने शुद्धश्रद्धावान तथाशुद्धज्ञानीजेजीव ते प्रथमत्रण
चोकनीनो क्षयोपशमकरीने पाम्योजेचारित्र तेध्यानैकत्वथयीने क्षपकश्रेणीमांडी अ-
नुक्रमेंघातिकर्म क्षयकरीने केवलदर्शनपामे पठेएसयोगीगुणें जघन्यथी अंतर्मुहूर्त अ-
नेउत्कृष्टो आठवरशउणापूर्वकोमीरहीने कोशककेवलीसमुद्घात करे कोशककेवलीस-
मुद्घातनकरे पणआवर्जिकरण सर्वकेवलीकरे ते आवर्जिकरणनुंस्वरूपकहेठे इहां
आत्मप्रदेशे रह्याजेकर्मदल तेपेहेलाचलेठे पठेउदीरणथायठे पठेजोगवीनिर्जरेठे ति-
हांकेवलीने जिवारेतेरमेंगुणठाणे अट्पायुरहे तिवारेंआवर्जिकरणकरेठे तेआत्मप्रदे-
शगतकर्मदलने प्रतिसमयें असंख्यातगुणनिर्जराकरवीठे तेटलादलने आत्मवीर्येंकरीने
सर्वचलायमानकरीमूके एवुंजेवीर्यनुंप्रवर्तन तेआवर्जिकरणकहियें एमकरतां त्रणकर्म-
दलवधतांरह्यातो समुद्घातकरे नहीका नकरे तेमाटे आवर्जिकरण सर्वकेवलीकरे पठे
तेरमागुणठाणानेअंते योगनोरोधकरीने अयोगी अशरीरी अणाहारीअप्रकंप घनीकृ-

तथात्मप्रदेशीयको पांचलघुअक्षरजेटलोकाल अयोगीगुणठाणेरहिने शेषसत्तागत प्र-
कृतिविद्यमान तथाश्रविद्यमान स्तिबुकसंक्रमें सत्ताथीखपावी सकलपुञ्जलसंगपणाथी
रहितथयी तेहिजसमयें आकाश प्रदेशनी वीजीश्रेणीने अणफरसतोथको लोकांतेसि-
द्धकृतकृत्य संपूर्णगुणप्रागूजावी पूर्णपरमात्मा परमानंदी अनंतकेवलज्ञानमयी अनंत-
दर्शनमयी अरूपीसिद्धथाय उक्तंच उत्तराध्ययने कहिपडिहयासिद्धा ॥ कहिसिद्धाप-
यछिया ॥ कहिवोहिचइत्ताणं ॥ कथंगंतुणसिद्धई अलोएपडिहयसिद्धा लोयग्गम्मि-
पयछिया ॥ इहवोइंचइत्ताणं तत्थंगंतूण सिद्धइ ॥ इत्यादि तेसिद्ध एकांतिक आत्यं-
तिक अनावाध निरुपाधि निरुपचरित अनायास अविनाशी संपूर्ण आत्मशक्तिप्रगट-
रूपसुखप्रते अनुजवे अव्यावाधसुखते प्रदेशेंप्रदेशें अनंतोठे उक्तंच उववाइसूत्रे सि-
द्धस्ससुहोराशि ॥ सब्बद्धापंभियंजहवज्जा ॥ सोणंतवगोअइयो ॥ सव्वागासेनमाइज्जा ॥१॥
इतिवचनात् एरीतेपरमानंदसुख जोगवतारहेठे सादिअनंतकालपर्यंत परमात्मापणेरहेठे
तोएहिजकार्य सर्वजव्यने करवो तेकार्यनोपुष्टकारण श्रुताज्यासठे तेश्रुतअज्यासकरवा
माटे एड्रव्यानुयोग नयस्वरूप देशथीकह्यो तेजाणपणो जेगुरुनीपरंपराथी हुंपाम्यो ते
गुर्वादिकनी परंपरानेसंजारुं.

काव्य

गठेश्रीकोटिकारव्येविशेदखरतरेज्ञानपात्रामहांतःसूरिश्रीजैनचं
जा गुरुतरगणचृतशिष्यमुख्याविनीताः ॥ श्रीमत्पुण्यात्प्र
धानाः सुमतिजलनिधिपाठकाः साधुरंगाः ॥ तच्चिष्याःपाठकैश्च
श्रुतरसरसिकाराजसारामुनींजाः ॥ १ ॥

तच्चरणांबुजसेवादीनाः श्रीज्ञानधर्मधराः ॥ तत्शिष्यपाठकोत्तम दीपचंद्राःश्रुतरसज्ञाः
॥ २ ॥ नयचक्रदेशमेतत्तेषांशिष्येणदेवचंद्रेण ॥ स्वपरावबोधनार्थं कृतंसदज्यासवृ-
ध्यर्थं ॥ ३ ॥ शोधयंतुसुधियःकृपापराः शुद्धतत्त्वरसिकाश्चपठंतु ॥ साधनेनकृतसिद्धि-
सत्सुखाः परमसंगलजावसन्नुते ॥ ४ ॥ इतिश्रीनयचक्रविवरणंसमाप्तम् ॥

दोहा

सूक्ष्मबोधविणुजविकने ॥ नहोयेतत्वप्रतीत ॥ तत्त्वालंबनज्ञानविण ॥ नटलेजवभ्र-
रूप ५ ॥ १ ॥ तत्त्वतेआत्मस्वरूपते ॥ शुद्धधर्मपणतेह ॥ परज्ञावानुगचेतना ॥ कर्मगे-
द्धिनिष्ठा २ ॥ तजीपरपरिणतिरमणता ॥ जजनिजजावविशुद्ध ॥ आत्मज्ञावथीएकता
पणोठे अ-सिद्ध ॥ ३ ॥ स्याद्वादगुणपरिणमन ॥ रमतासमतासंग ॥ साधेशुद्धानंदता ॥

निर्विकल्पपरसरंग ॥ ४ ॥ मोक्षसाधनतण्डुलते ॥ सय्यकृदर्शनज्ञान ॥ वस्तुधर्मश्रव-
बोधविणु ॥ तुसखंरुणसमान ॥ ५ ॥ आत्मबोधविणुजेक्रिया ॥ तेतो बालकचाल ॥
तत्त्वार्थनीवृत्तिमें ॥ लेजोवचनसंचाल ॥ ६ ॥ रत्नत्रयीविणुसाधना ॥ निःफलकहीसदीव ॥
लोकविजयश्रद्धयनमें ॥ धरोत्तमजीव ॥ ७ ॥ इंद्रविषयश्रासंसना ॥ करताजेमु-
निदिंग ॥ खूतातेजवपंकमें ॥ जाखेआचारंग ॥ ८ ॥ इमजाणीनाणीगुणी ॥ नकरेपुङ्ग-
लश्रास ॥ शुद्धात्मगुणमेंरमे ॥ तेपामेसिद्धिविलास ॥ ९ ॥ सत्यारथनयज्ञानविनुं ॥ न-
होयेसम्यक्ज्ञान ॥ सत्यज्ञानविणुदेशना ॥ नकहेश्रीजिन जाण ॥ १० ॥ स्यादवाद-
वादीगुरु ॥ तसुरसरसियाशीस ॥ योगमिलेतोनीपजे ॥ पूरणसिद्धजगीस ॥ ११ ॥ व-
क्ताश्रोतायोगथी ॥ श्रुतश्रुतनुचवरसपीन ॥ ध्यानध्येयनी एकता ॥ करताशिवसुखलीन
॥ १२ ॥ इमजाणी शासनरुची ॥ करजोश्रुतश्रुत्यास ॥ पामीचारित्रसंपदा ॥ लेहेसो-
लीलविलास ॥ १३ ॥ दीपचंद्रगुरुराजने ॥ सुपसायेंजह्वास ॥ देवचंद्रजवीहितजणी ॥
कीधोग्रंथप्रकाश ॥ १४ ॥ सुणसेजणसेजेजविक ॥ एहग्रंथमनरंग ॥ ज्ञानक्रियाश्र-
ज्यासतां ॥ लहेसे तत्वतरंग ॥ १५ ॥ द्वादशसारनयचक्रवे ॥ मल्लवादिद्वैतवृद्ध ॥ सप्तशति-
नयवाचना ॥ कीधीतिहांप्रसिद्ध ॥ १६ ॥ अद्वैतमतिनाचित्तमें ॥ नावेतेविस्तार ॥ सु-
ख्यशूलनयजेदनो ॥ जाण्योअद्वैतविचार ॥ १७ ॥ खरतरमुनिपतिगह्वपति ॥ श्रीजिन-
चंद्रसूरिस ॥ तासशीसपाठकप्रवर ॥ पुन्य प्रधानमुनीस ॥ १८ ॥ तसुविनयीपाठक-
प्रवर ॥ सुमतिसागरसुसहाय ॥ साधुरंगगुणरत्ननिधि ॥ राजसारजवज्जाय ॥ १९ ॥ पा-
ठकज्ञानधर्मगुणी ॥ पाठकश्रीदीपचंद ॥ ताससीसदेवचंदकृत ॥ जणतांपरमानंद ॥ २० ॥
इतिश्रीनयचक्रविवरणंसमाप्त ॥

॥ इतिश्रीपंक्ति देवचंदजीकृत नयचक्रसार

बालावबोधसहितः संपूर्णः ॥

॥ श्रीगौतमगुरुभ्योनमः ॥

॥ श्रीआनंदघनकृत चतुर्विंशति जिनस्तवन बालावबोध सहित ॥

दोहा

चिदानंद आनंदमय, चिदरूपिअविकार ॥ सिद्धबुद्धसुविशुद्धतुं, तुंजग
परमाधार ॥ १ ॥ तुजकृपालताथीकरूं, जाषाजाषारूप ॥ तवनाजिनबा
वीसनी, आनंदघनरसकूप ॥ २ ॥ राजरीद्धि जेम देखीने, डमक करे
मनआश ॥ बुद्धि रीद्धिविण हुं डमक, अरथराजरीद्धिरास ॥ ३ ॥ आ
शय आनंदघनतणो, अतिगंजीर उदार ॥ बालक बाहु पसारिजिम,
कहे ऊदधि विस्तार ॥ ४ ॥ तेममनोरथमुजमने, बुद्धिविण किमथाय ॥
गुरू कृपाथी गहननग, पंगु पार लंघाय ॥ ५ ॥ शीजाषाजाषातणी, को
एवुं कहिदेय ॥ पीस्यानुं शुं पीसवुं, पीस्थेगणनलेय ॥ ६ ॥

॥ अथ श्री ऋषज जिनस्तवन ॥

॥ रागमारू ॥ करमपरिद्धा करण कुमर चढ्योरे ॥ ए देशी ॥

ऋषज जिनेश्वर प्रितममाहरोरे ॥ ओर न चाहुरे कंत ॥

रीड्यो साहेव संग न परिहरेरे ॥ जांगेसादिअनंत ॥ ऋषज ० ॥ १ ॥

अर्थ ॥ शुद्धचेतना श्रद्धासखीने पोताना घरनुं वृत्तांत कहेवे. हे सखि ! मारा
स्वामिनुं वृत्तांत सांजल; मारा स्वामिनुं वृत्तांत सांजलवाथी, मारा घरनुं सर्व वृत्तांत,
तुं पोतानीमेळे समजी जईश. जे स्त्रीने पति कथनमां होय तेने बीजातो कथनमां
होयज. मारो प्रितम के० जत्तार ऋषज जिनेश्वर के० प्रथम तीर्थंकर, रागद्वेष रहित ठे;
एवो जत्तार पामवाथी हुं रागद्वेषयुक्त परिणतिवाला बीजा देवोनी कंत के० जत्तार-
पणे चाहना करती नथी. मारा जत्तारनो एवो स्वजावठे के, माराविना बीजा कोइथी
ते रंजन थतो नथी अर्थात् ज्यारथी ते मारीसाथे रीड्यो ठे त्यारथी, अत्यारसुधी,
ते साहेवके० स्वामिए मारा संगनो त्याग कयों नथी अने जविष्यमां त्याग करशे पण
नही, कारणके अज्ञेदस्वरूपे संग थयो ठे. मारा स्वामिना संगनो सिद्धांतमां सादि
अनंत जांगो वर्णवेलो ठे. शुद्ध स्वजाव प्रगट्यो त्यारथी सादि अने ते स्वजाव त्रि-

काहें अक्षय, माटे अनंत, अथवा वीतरागपणे प्रतीत कर्यो ते सादि अने ते स्वप्नाव स्वरूपताज्ञावि तन्मयिज्ञाव आचरणहेतुरूपे ययो ते अनंत. ए प्रमाणे मारो ज-
र्त्तार मने तजवानो नथी. ॥ १ ॥

प्रीत सगाईरे जगमां सहु करे रे ॥ प्रीत सगाई न कोय ॥

प्रीतसगाईरेनिरूपाधिक कहीरे ॥ सोपाधिक धन खोय ॥ ऋषज० ॥ १ ॥

अर्थ ॥ प्रीति वे प्रकारनी ठे. लोकोत्तरप्रीति अने लौकिकप्रीति. जगतमां सर्व मनुष्यो प्रीति वधारवामाटे पुत्रपुत्रीनो सगपणसंबंध अन्योअन्यवच्चे करेठे, परंतु ते प्री-
तिनी रीतितरफ विचारकरतां मने जासे ठे के, हे श्रद्धा, मारा जर्त्तारनी प्रीति एवा सगपण संबंधवाली नथी. मारा जर्त्तारनी प्रीतिमां स्वप्नावनो मेलाप होवाथी, ते निरू-
पाधिक प्रीति ठे अने सिद्धांतमां पण प्रीतिनी रीतिने उपाधिरहित वर्णवेदी ठे, तेथी हे श्रद्धा! जेविज्ञावीहोय अने स्वप्नावि ऋषजपरमात्मासाथे उपाधियुक्त प्रीतिकरवा वांढतो होय ते ऋषजजिननी प्रीतिरूप स्वप्नावनी प्रातिसंबंधी परमधनने खोवेठे अ-
र्थात् आत्मगुणनो नाश करेठे ॥ २ ॥

कोइ कंत कारण काष्ट जक्षण करेरे ॥ मलशुं कंतने धाय ॥

ए मेलो कहीये नवि संजवेरे ॥ मेलो ठाम न ठाय ॥ ऋषज० ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ वली सोपाधिक प्रीतितुं दृष्टांत आपी, निरूपाधिक प्रीति दृढ करेठे. हे श्र-
द्धा! कोइ स्त्री पतिना मरण पढी पतिने मलवावास्ते काष्टजक्षण के० सति थायठे. वली केटलाएक मतवादी, निरंजन परमात्माने मलवासारू पंचाग्नि तपेठे, जंपापात करेठे, धरतीमां समाध करेठे, एम धारीने के, दोस्तीने कंतने मलीए; परंतु एवां कष्टो करवा-
थी, निरंजन परमात्माने साथे मेलाप थवो ते त्रणे कालमां संजवतो नथी. वली अमुक गतिमां तुं जाजे अने हुं पण अग्निमां जस्मथइ तेज स्थानके आवीश एम मेलो ठाम-
नठायके० निश्चये कदापि तेज स्थान प्राप्त थतुंज नथी. वली तेनी जेम पंचाग्नि प्रमुखथी मरण थाय ते पण बालमरणठे तेथी तेवा मरणथी सिद्धस्थानक प्राप्त थाय नहि. ॥ ३ ॥

कोइ पतिरंजन अतिघणो तप करेरे ॥ पतिरंजन तनताप ॥

ते पतिरंजन में नविचित्त धर्युरे ॥ रंजन धातु मेलाप ॥ रीषज० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ वली हे श्रद्धा! मारा पतिने मलवावास्ते, कोइ क्रियारुचि जीव मारा पतिने रंजनके० राजी करवावास्ते अत्यंत तप करे ठे, तेवी एकांत तपस्याथी मारो पति राजी थतो नथी, तेवी तपस्याथीतो मात्र शरीर सूकायठे. तेथी मात्र तपस्यारूप बाह्यकर-
णीए मारा पतिने राजी करवा एवुं में माराचित्तमां ठराव्युं नहि, कारणके मारा पतिने

रंजन करवानी रीत धातुना मेलाप जेवीठे अर्थात् तेवी प्रकृतिवालो अइ तन्मय थाय
त्यारे ते राजी थाय ॥ ४ ॥

कोइ कहे लीलारे ललख अलखतणीरे ॥ लख पूरे मनआश ॥

दोषरहितने लीला नवि घटेरे ॥ लीलादोषविलास ॥ रुषज ० ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ वली कोइ जगत्कर्ता ईश्वरवादी एम कहेठे के अलखके परमेश्वरनी लीला
ललखके जाणीशकाय तेवी नथी. ते परमेश्वरे पोतानी शक्तिथी लीलानी परमकारणभूत
माया रची. तेनुंज नाम सर्वजगतनुं चटनविचटनरूप लीलानुं लखवुं, समजवुं. तेज पर-
मेश्वर जगतना जीवोनी लाखोगमे आशा पूरेठे. हे श्रद्धा! आबुं कथन न्याययुक्त न-
थी, कारणके रागादिदोष सहित होय ते अलख कहेवाय नही अने परमेश्वरने अलख
कही ते लीला करेठे एम कहेवुं ते वाजवी नथी, कारणके लीला ते मात्र दोषनो विलास
के पतरंग ठे, तेथी रागद्वेषविना लीलानो विलास न होय. ॥ ५ ॥

चित्तप्रसन्नेरे पूजन फल कह्युरे ॥ पूजा अखंमति एह ॥

कपट रहित अइ आतम अरपणारे ॥ आनंदधन पदरेह ॥ रुषज ० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ तेथी हे श्रद्धा ! तप, संयम, नियम, व्रतपालन ए तारी लीला ठे, वा, तप
संयमादिक विनापण तुं लाखोना मननी आशानो पूरणहार ठो एवां खुशामतनां व-
चनो ते परमेश्वरनुं पूजन नथी; परंतु चित्तनी प्रसन्नता के आदहादपणुं तेज पूज-
ननी सफलता ठे. अखंरु तंडुल, धूप, दीप, नैवेद्य, केशर, वरास, पुष्प विगेरे सर्व
सामग्री संपूर्ण होय ठतांपि चित्तनी प्रसन्नता के शुभजावनो अजाव होय तो ते अ-
खंरु पूजा नही. शुभ जाव तेज अखंड पूजा ठे. माटे हे सखि ! जे प्राणी आनंदधन
पद के मुक्तिपद पासवानी अजिलाषा राखतो होय ते मारा रुषज जर्तारसाथे क-
पटरहित के बहिरात्मपणानो त्याग करी अंतरात्मवंत अइ स्थिर स्वजावे परमात्म
स्वरूपने पोताना आत्मासां चिंतवे. ए प्रमाणे जे प्राणी रुषज परमात्माने आत्मानुं
अर्पण करे ते आनंद के ज्ञानानंदनुं पद जे मुक्तिपद तेनी रेह के रेखा अर्थात् मे-
लाप प्राप्त करे. ते सिद्ध थाय. ॥ ५ ॥ इति रुषजजिनस्तवन.

॥ अथ श्रीअजितजिनस्तवन ॥

॥ राग आशावरी ॥ मारुं मन मोह्युरे श्रीविमलाचक्षरे ॥ ए देशी ॥

पंथमो निहायुरे बीजा जिनतणोरे ॥ अजित अजित गुणधाम ॥

जे तें जित्यारे तेणे हुं जीतियोरे ॥ पुरुष किस्थुं मुजनाम ॥ पंथ ० ॥ १ ॥

अर्थ ॥ आनंदधन सुमतिने कहेठे. हे सुमति ! बीजा अजितनाथनो पंथ के मार्ग-

प्रवर्त्तना ते हुं यूथभ्रष्ट मृगनी जेम जोउंहुं, अर्थात् जे मार्गे प्रवर्त्तता अजितजिन निर्वाणपद पाम्या ते मार्गनी शोध करुंहुं. ते अजितनाथ, जगज्जीवो विना बीजा प्राणी मात्रथी प्राप्त नथइशके तेवा अनंतज्ञानदर्शनादि गुणोना धामठे. ते अजितनाथ जगवंतने आनंदघन कहेठे के, हे प्रभु ! राग, द्वेष, मोह प्रमुख जे शत्रुउंने तमे जीत्या, ते रागद्वेषादिके मने जीती लीधोठे, तेथी हे परमात्मा ! मारुं नाम पुरुष केम कहेवाय ? धर्मविना धर्मी केम थई शके, ! जेम तमे पुरुषत्वधर्मे रागादिने जीत्या तेम हुं जीत्यो होत तो हुं पण पुरुष कहेवात ॥ १ ॥

चर्म नयण करी मारग जोवतोरे ॥ भूदयो सयल संसार ॥

जेणे नयणे करी मारग जोईएरे ॥ नयण ते दीव्य विचार ॥ पंथ ० ॥ २ ॥

अर्थ ॥ हे परमेश्वर ! चर्मनयण केण्वाह्यदृष्टिएकरी तमारो मार्ग, आत्मस्वरूप रूप, बीतराग परिणतिये परिणामेलो, परमात्मधर्मे धर्मित तेने, जोतां समस्त संसार झूलमां जमेठे अर्थात् बौध, नैयायिक, सांख्य, वैशेषिक, वेदांती प्रमुख एकांतवादी, मतममत्वी सर्व तमारा मार्गथी दूर जम्या करेठे. हे जगवंत ! जे नेत्रथी, शुद्ध स्याद्वाद परमासृतमय जैनदर्शन, आत्मस्वरूप साक्षात्कार करवाने असाधारण कारणरूप तमारो मार्ग देखी शकिये, तेतो दीव्य केण्ज्ञानरूप चक्षुज विचारकेण्जाणवी अर्थात् अजितनाथ प्रभुनो मार्ग ज्ञान चक्षुथीज जोवाय ॥ २ ॥

पुरुष परंपर अनुजव जोवतारे ॥ अंधोअंधपुलाय ॥

वस्तु विचारेरे जो आगमें करीरे ॥ चरण धरण नही ठाय ॥ पंथ ० ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ हे सुमति ! पुरुषोनी परंपरा केण्श्रेणी— अहिं सुधर्मास्वामि, प्रजवस्वामि इत्यादि संबंधे कथन नथी, परंतु गढोना जेद करनारा, मतममत्वी, परजवनी बीकथी नही करनारा एवा गढ स्थापी परंपरा स्थापनारा पुरुषोने अनुजव केण्विचार करी जोतां अंधोअंध पुलाय ए दृष्टांत साक्षात् संजवेठे. जेमके सुयगमांग सूत्रना प्रथम श्रुतस्कंधना बीजा अध्ययनमां कहुं ठे के “अंधोअंध पहंनित्ता पुरमझा न गहइ” आंधलो आंधलाने ग्रामांतरे पहुँचानी शके नही, तेम अहिं पण ज्ञान नेत्र अने पुरुष परंपरा जेथी मार्ग पामी शकाय ते बे कारणो विद्यमान नथी अने आगम जे सिद्धांत तेनाथी वस्तु केणत्वविचारणा करीए ठीए तो जे रीते अजितनाथ प्रवर्त्त्या, ते मार्गमां संपूर्ण प्रवर्त्तवुं तो दूर रह्युं, परंतु चरण केणपग मुकवुं अर्थात् पग मात्र प्रवर्त्तवुं ते पण कठिन ठे. ॥ ३ ॥

તર્કવિચારેરે વાદ પરંપરારે ॥ પાર ન પહોંચે કોય ॥ અન્નિ

મતે વસ્તુ વસ્તુગતે કહેરે ॥ તે વિરલાજગજોય ॥ પંથ૦ ॥ ૪ ॥

અર્થ ॥ વલી હે સુમતિ ! તર્કથી માર્ગને વિચારું તું તો એક તર્કરૂપ કથન તેના ઉપર બીજું કથન, એમ કથન પરંપરા ઇટલે વાદપરંપરા ચાલી આવેઠે. તેપ્રમાણે વિચારતાં મારો જન્મ વિતિ જાય તોપણ પાર પામી શકું નહીં. હુંતો શું પરંતુ મહાતર્કવાદી બીજો કોણપણ પાર પામે નહીં; માટે હે સુમતિ ! અન્નિમતે કેળામવાયોગ્ય જે વસ્તુકેળપદાર્થ તે જૈનમાર્ગી સિદ્ધાંત, તેને વિષે ગત કેળજેમ ઠે, તેમજ કહે, પરંતુ એક અક્ષર પણ હિનાધિક ન કહે, તેવા પ્રાણી જગતમાં વિરલાજ તું જોયકેળદેખીશ. શ્રી-યશોવિજય ઉપાધ્યાયજી કહેઠે કે “ શુદ્ધ જાણકની વલિહારી ” ॥ ૪ ॥

વસ્તુવિચારેરે દીવ્ય નયન તણોરે ॥ વિરહ પડ્યો નિરધાર ॥

તરતમજોગેરે તરતમ વાસનારે ॥ વાસિત બોધ આધાર ॥ પંથ૦ ॥ ૫ ॥

અર્થ ॥ માટે જેથી વસ્તુના યથાર્થ સ્વરૂપનો વિચાર કરીશકું એવા જ્ઞાનરૂપ નેત્રનું તો રાગાદિકથી નિરધાર કેળનિશ્ચયપૂર્વક વિરહ કેળઅંતર પડ્યું, અર્થાત્ મારું આત્મજ્ઞાનરૂપ નેત્ર ફૂટી ગયું. વલી બીજીરીતે વસ્તુકેળતત્ત્વવિચારે વિચારીણતો દીવ્યનયનકેળકેવલજ્ઞાનીવિના શુદ્ધમાર્ગ પામી શકીણ નહીં અને કેવલજ્ઞાનીનો નિશ્ચયથી વિરહ પડ્યો; માટે હે સુમતિ ! શુદ્ધ કથન કરનાર કેવલજ્ઞાની પ્રમુખ માર્ગ પામવાના કારણનો તો અજ્ઞાવ થયો અર્થાત્ નિઃસંદેહ યોગ પ્રાપ્ત નહીં થવાથી માર્ગ પામીણ કેવીરીતે ? તેથી જ્ઞાનની તરતમતાનો યોગ પ્રાપ્ત થવાથી વાસના કેળશ્રદ્ધા પણ તરતમ થઈ પરંતુ સંદેહ રહિત ન થઈ; તો એવી શ્રદ્ધાણ વાસિતકેળસુગંધિત બોધ જ્ઞાનનો મારે આધાર ઠે. ॥ ૫ ॥

કાલલલ્બિધ લહી પંથ નિહાલશુંરે ॥ એ આશ્યા અવિલંબ ॥

તે જન જીવેરે જિનજી જાણજોરે ॥ આનંદઘનમતઅંબ ॥ પંથ૦ ॥ ૬ ॥

અર્થ ॥ પૂર્વોક્ત સર્વ વાત વિચારી સુમતિ સહિત આનંદઘન વિલસો થઈને વિનિતિ કરેઠે. હે પ્રજુ ! પરિપાક કાલ પામીને અર્થાત્ ચરમાવર્તન જવસ્થિતિનો પરિપાક એવી કાલરૂપ લલ્બિધ પામીને પંથકેળતમારો માર્ગ નિહાલશું કેળજોઈશું. આ કાલમાં તમારો માર્ગ હાથ આવવાનો કોઈ ઉપાય નથી તેથી હે પરમેશ્વર ! કાલલલ્બિધરૂપ આશાકેળમનની તેવી સ્થિરતા તેને અવિલંબકેળગ્રહણ કરીને એ જનકેળઆ પંચમ કાલના પુરુષ જીવેકેળજીવતા રહેઠે અર્થાત્ નિરાધાર ઠતાં કાલકેળપ કરેઠે. એવી પંચમ કાલવાસી જીવોની વ્યવસ્થા હે પ્રજુ ! તમે જાણજો કેળધ્યાનમાં લેજો. હે પ્રજુ ! તમે

કેવા ઠો ? આનંદકેળ્હાનાનંદ તેના ઘન કેળ્સમૂહ અર્થાત્ કેવલ જ્ઞાન આપનાર જે શુદ્ધ સ્યાદ્વાદ મત તેના અંબ કેળ્આમ્રવૃદ્ધ ઠો. ॥ ૬ ॥ ઇતિ અજિતજિનસ્તવન ॥

॥ અથ શ્રી સંજવજિનસ્તવન ॥

॥ રાગ રામગિરિ ॥ રાતની રમીને ક્યાંથી આવીયારે ॥ એ દેશી ॥

સંજવદેવ તે દૂર સેવો સેવેરે ॥ લહી પ્રજુ સેવન જેદ ॥ સેવન

કારણ પેહેલી જૂમિકારે ॥ અજય અદ્દેષ અખેદ ॥ સંજવ ॥ ૧ ॥

અર્થ ॥ હવે સુમતિવંત થવાથી નિજસ્વરૂપાનુયાયી પુષ્ટાલંબન પરમ કારણરૂપ ત્રીજા સંજવ પરમેશ્વરનું સેવન તેજ પરમેશ્વર પાસે માગતાં, પોતે તેમજ સર્વને ઉપદેશ આપતાં વિનતિ કરતો કહેઠે. હે જ્ઞવ્ય પ્રાણીયો ! સંજવનાથ પ્રજુને ધૂરકેળ્પ્રથમ સેવો; કારણકે આત્માનું અનંતકાલથી આવરણ પામેલું આત્મસ્વરૂપ, તેનો જાસ, પ્રથમ એ પરમાત્માની સેવા કર્યાવિના થાયજ નહીં તેમજ થશે પણ નહીં અર્થાત્ જે જે જ્ઞવ્ય પ્રાણીયોએ પોતાના આત્મસ્વરૂપને જૂતકાલમાં ડલ્લચું ઠે, વર્તમાનમાં ડલ્લખેઠે અને જીવિષ્યમાં ડલ્લખશે તે સર્વ પ્રથમથી પ્રજુના સ્વરૂપનું સેવન કરવાનું ફલ ઠે. અહીં અજકુલગત કેશરી સિંહનું દૃષ્ટાંત વિચારવું. વલી જેમ સુવર્ણ અને માટી ખાણમાં અનાદિ મિશ્ર ઠે તેમ આત્મા સંસારમાં અનાદિથી કર્મ સાથે મિશ્ર ઠે. તે આત્મા પ્રથમ સંજવદેવથી પોતાનું એકત્વ જાણી, જરૂ સ્વજ્ઞાવથી પોતાનું સ્વરૂપ જિન્ન જાણી, પોતે જરૂથી જિન્ન થાય. તેથી અનાદિ કાલથી જૂલેલા આત્માને સ્વરૂપની પ્રાપ્તિનું અસાધારણ કારણ ધૂરથીજ સંજવતું નથી. માટે હે સુમતિ ! શુદ્ધ આત્મ પ્રવર્તિયે પરમેશ્વરને સ્વરૂપે સેવનનું રહસ્ય પામીને, પ્રજુસેવનના કારણની પ્રથમ જૂમિકા કેળ્ પાયો લક્ષમાં લેવો; તેજ સેવનારૂપ કાર્યના કારક ઠે. તેના ત્રણ પ્રકાર ઠે. ૧ અજયપણું ૨ અદ્દેષપણું ૩ અખેદપણું. મજબુત પાયાવિના જેમ બાંધકામ ટકી શકે નહીં તેમ આ ત્રણ ગુણવિના પ્રજુસેવનરૂપ મકાન સ્થિર થઈ શકે નહીં ॥ ૧ ॥

જયચંચલતા હોજે પરણામની ॥ દ્દેષ અરોચક જાવ ॥ રેવદ

પ્રવર્તિહો કરતાં આકીર્યેરે ॥ દોષ અબોધ લખાવ ॥ સંજવ ॥ ૨ ॥

અર્થ ॥ પ્રથમ અજયનું લક્ષણ કહેઠે. સંજવજિનનું ચિંતવન કરતાં તે ચિંતવનથી પરિણામ ચલાયમાન થઈ અન્ય ચિંતવનમાં મન પ્રવર્તે, ઇત્યાદિ પરિણામની ચંચલતા, અસ્થિરપણું તે જય, તે સર્વ પલટાવી એકાગ્ર સ્વરૂપનું ચિંતવન તે અજય. હવે અદ્દેષનું લક્ષણ કહેઠે. સંજવદેવનું સેવન, સ્તવન, સ્વરૂપ ચિંતવન ચિત્તમાં રુચે નહીં એવો જે અરોચક જાવ તે દ્દેષ અને તેજ સેવન પ્રમુખ ચિત્તમાં રુનાં લાગે તે અદ્દેષ. હવે

અંશેદનું લક્ષણ કહેવે. સંજવપ્રજ્ઞના સ્વરૂપ ચિંતવન પ્રમુખ પ્રવૃત્તિમાં પ્રવર્તતા થકાં અદ્ય કાલમાં મન થાકી જાય, કંટાળી જાય અને તેથી પ્રવૃત્તિમાં રહી શકે નહીં તે એવું અને તેજ સેવનાદિ કાર્યમાંથી નિવૃત્તે નહીં તે અંશેદ. તેથી હે સુમતિ ! જેને સંજવદેવની સેવનામાં અજય, અદ્વેષ અને અંશેદ છે તેને સ્વરૂપાનુયાયી બોધનું જાણ-પણું છે અને જેને તેમાં જય, દ્વેષ અને એવું છે તેને અવોધ કેળવરૂપનું અજાણ-પણું અને દોષનું લક્ષણ કેળવરૂપનું છે. ॥ ૨ ॥

ચરમાવર્ત્તહો ચરમ કરણ તયારે ॥ જવપરિણતિ પરિપાક ॥

દોષ ટલે વલી દૃષ્ટી સુલે જલીરે ॥ પ્રાપતિ પ્રવચન વાક ॥ સંજવ ॥ ૩ ॥

અર્થ ॥ તે દોષ દૂર કરવાનાં જે કારણો શ્રીસંજવનાથ પરમાત્માએ સિદ્ધાંતમાં કહ્યા છે, તેમાં પેહેલું કારણ તો જીવને સંસારમાં પરિવ્રમણ કરતાં અનંતી ઉત્સર્પિણિ અવસર્પિણિ થઈ, તેમાં બેઢી ઉત્સર્પિણિ અવસર્પિણિ સંસાર ભ્રમણ કરવાની રહે તે ચરમાવર્ત્તન અને વીજું કારણ અપૂર્વ કરણાદિ ત્રણ કરણમધ્યેનું બેઢું કરણ તે ચરમ કરણ તથા કેળવેમજ વીજું કારણ જવકેળવસંસારની ગતિ આગતિ તેનું જે પરિણમવું તેનો પરિપાક અર્થાત્ ગત્યાગતિનો અજાણ તે જવપરિણતિ પરિપાક નામનું કારણ છે. તેથી હે સુમતિ ! આ ત્રણે કારણ મલતાંજ જીવને જય, દ્વેષ અને એવું દોષ દૂર થાય અને આત્મા અજય, અદ્વેષી અને અંશેદી થતાંજ જલીકેળવરૂપાનુયાયી જ્ઞાનરૂપ દૃષ્ટિ કેળવે તેની સુલે કેળવે છે તે જ્ઞાન દૃષ્ટિ સુલવાથી પ્રવચન વાક કેળવે-તના સત્તનયાશ્રિત વાક્યની શંકા રહિત પ્રાપ્તિ થાય ॥ ૩ ॥

પરિચય પાતિક ઘાતિક સાધુશુંરે ॥ અકુશલ અપચય ચેત ॥

ગ્રંથ અધ્યાત્મશ્રવણ મનન કરીરે ॥ પરિશીલન નય હેત ॥ સંજવ ॥ ૪ ॥

અર્થ ॥ જ્યારે પ્રવચનામૃતની પ્રાપ્તિ થઈ ત્યારે મિથ્યાદર્શનીર્થી પ્રથમ પરિચય હતો તે દૂર થયો અને આશ્રવના રોધનાર, સંવરના શોધનાર, પ્રાણાતિપાતાદિકના હણનાર, મોક્ષમાર્ગના સાધનાર સાધુઓનો પરિચયકેળવસેવનરૂપ સંબંધ થાય; અને તેથી આત્મસ્વરૂપ પામવાને વિગ્નકારક જે અશુદ્ધ શ્રદ્ધા તદ્ભૂત અકુશલપણાનો અપચય કેળવે નાશ કરનાર ચેત કેળવે ચિત્ત થાય અર્થાત્ આત્મસ્વરૂપાનુયાયી ચિત્ત થાય. તેવું ચિત્ત થવાથી સંમતિતર્ક, તત્વાર્થ, અધ્યાત્મ કલ્પદ્રૂમ, અધ્યાત્મસાર પ્રમુખ અધ્યાત્મિક ગ્રંથોનું શ્રવણ અને મનન થાય. નૈગમાદિ સાતે નયના જિન્ન જિન્ન હેતુએ જિન્ન જિન્ન કથન હોય અને જિન્ન હેતુને અજાણે જિન્ન કથનનો અજાણ હોય, પરંતુ અહિંતો શ્રીસંજવનાથ પ્રજ્ઞના સ્વરૂપથી પોતાના આત્મસ્વરૂપને પરિ કેળવે

समस्त प्रकारे शीलन के० स्वप्नावथी मेलववुं ठे तेथी ते नयनो हेतुपार पडे ॥ ४ ॥

कारण जोगेंहो कारज निपजेरे ॥ एमां कोइ न वाद ॥ पण

कारणविण कारज साधियेरे ॥ ते निजमतउनमाद ॥ संजव० ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ परमात्माना स्वरूपसाथे पोताना आत्मस्वरूपने मेलववुं तद्रूपकारणने संयोगे पोताना स्वरूपनी सिद्धिरूप कार्य थाय, तेमां कांइ विवाद नथी; परंतु श्रीसंजवदेवना स्वरूपनी सेवाना कारणविना आत्मस्वरूपनी सिद्धतारूप कार्यनी वांढा राखवी ते पोतानी मतिनी उन्मत्तता ठे, हठग्राहीपणुं ठे अथवा बहिरात्मपणारूप कुमतिनो उन्माद के०चित्त विव्रमताठे. ॥ ५ ॥

मुग्ध सुगम करी सेवन आदरेरे ॥ सेवन अगम अनूप ॥

देजो कदाचित् सेवक याचनारे ॥ आनंदघन रसरूप ॥ संजव० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ संजवदेवनी सेवनारूप कारणने सज्जावे आत्मस्वरूपरूप कार्यनुं निःसंदेह सज्जावीपणुंजठे, पण ते सेवन घणुं दुष्कर ठे. मात्र मुग्ध के०सेवनना असमंजस जड्रक लोक ते सेवनने सुगमजाणीने आदरेठे. परंतु अंतरात्माविना ते सेवननुं स्वरूप बीजा कोइने गम्य नथी. ए सेवन तो परमोत्कृष्ट निरुपमठे. आ जवे तो पामवुं दुर्लज ठे; माटे संजवदेवने विनति करुंठुं के कदाचित् के०चरमावर्त्तनादि कारणोने मेलापे कोइजवे तमारो सेवक जे हुं पामर तेनी याचनाके०सेवनारूप प्रार्थनाने देजो के०सफल करजो. हे प्रभु तमे आनंदके० ज्ञानानंद तेना घनके०समूह एटले केवलज्ञान केवल दर्शनेकरी द्रव्यना अनंत गुणादिने जाणवाथी उपन्यो जे आनंद तद्रूप रस ठे रूप के०स्वरूप ते जेनुं एवाठो ॥ ६ ॥ इतिश्री संजवजिनस्तवन.

॥ अथ श्री अजिनंदन जिनस्तवन ॥

॥ राग धनाश्री सिंधुउ ॥ आजनीहेजोरे दीसे नाहलो ॥ ए देशी ॥

अजिनंदनजिन दरशण तरसियें ॥ दरशण दुर्लज देव ॥ मत

मतजेदेरे जो जइ पूढीयें ॥ सहु थापे अहमेव ॥ अजि० ॥ १ ॥

अर्थ ॥ अजिनंदन प्रभुनुं दर्शन एटले जैनदर्शन तरसियेंके०कोइ रीते मळे एवी चाहना करीए ठीए, परंतु हेप्रभु! तमारुं दर्शन अतिदुर्लजके०दुःखे पामीशकाय तेवुं ठे. जूतकालमां कोइ वखत पाम्या नथी अने आ जन्ममां पामवानी व्यवस्था आ प्रमाणे ठे. जेम कोइ अजाण पुरुष मार्गनी माहितीमाटे बीजानेपुठे, तेरीते जुदाजुदा मतवालाठे तेमने पुढीए के शुद्ध आत्मस्वरूपनुं चासन करावे तेवुं स्वरूपानुयायी दर्शन कयुं? त्यारे तेते मतना धारक सर्वे अहमेव के०निश्चयपूर्वक अमे प्रवृत्ति करीए ठीए तेज शु-

ઋદર્શન છે. પરંતુ અમારા દર્શનથી સ્વરૂપની પ્રાપ્તિ થતી નથી એમ કોઈ કહે નહીં. ॥૧॥

સામાન્યે કરી દરશણ દોહેલું ॥ નિરણય સકલવિશેષ ॥ મદમેં
ઘેર્યોરે અંધો કેમ કરે ॥ રવિશશિરૂપ વિલેષ ॥ અન્નિ૦ ॥ ૨ ॥

અર્થ ॥ માટે હે પરમેશ્વર ! સામાન્યપ્રકારે મતમતાંતરના જેવે અર્થાત્ એકાંતવાદી-
ઉને પૂઠતાં તમારું જૈનદર્શન પામવું ડુર્લભ છે. વલી નિરણયકે પરમતાત્વિકપણે સ્વરૂપા-
નુયાયી, અનંતાકેવલજ્ઞાની એ કથન કરેલું, તદાકારજૂતે સમસ્ત ન્યાનુયાયી, એમ
વિશેષપણે તમારું દર્શન પ્રત્યક્ષપણે કહેવું તે પણ કઠિન છે. વલી તે મતમતાંતરીઉને પૂ-
ઠતાં તમારું દર્શન નજ પામીએ, તે ઉપર દૃષ્ટાંત કહેઠે. જેમ કોઈ જન્માંધ પ્રાણી છે, તે-
ણે વલી મધપાન કર્યું, તે પ્રાણી જેમ સૂર્યચંદ્રના સ્વરૂપને વિશેષપણે જાણી શકે નહીં
તેમ જે મિથ્યાદર્શને કરી અંધ છે, વલી મતમતસ્વરૂપ મદિરાપાનથી ઘેરાયોઠે, તે સૂર્ય-
ચંદ્રરૂપ જૈનદર્શનના સ્વરૂપને વિશેષપણે કેવી રીતે જાણી શકે અર્થાત્ નજ જાણી શકે ॥

હેતુ વિવાદેહો ચિત્તધરિ જોઈયે ॥ અતિ હુરગમનયવાદ ॥ આગમ

વાદેહો ગુરુગમ કો નહીં ॥ એ સબલો વિષવાદ ॥ અન્નિ૦ ॥ ૩ ॥

અર્થ ॥ વલી હે પરમેશ્વર ! જે સાધવા યોગ્ય કાર્યની પ્રાપ્તિ કરાવે એવા હેતુ કેળ્કાર-
ણોનો વિવાદ કેળ્ક વિસ્તારપણે કથન તેને મનમાં વિચારી જોઈએ ઢીએ અર્થાત્ જ્ઞાન
દૃષ્ટિએ વિચારીએ ઢીએતો તમારા દર્શનમાં નયોનું વાદ કેળ્ક કથન એવું છે કે જે વસ્તુને
એક નયે સ્થાપીયે તેનેજ બીજી નયે ઉત્થાપી શકાય છે, માટે તમારા દર્શનમાં નયવા-
દની હુર્ગમતા છે. વલી તમારા સિદ્ધાંતના વાદ કેળ્ક કથનથી તો સહેજે તમારું દર્શન
પામી શકીએ, પરંતુ તમારા સિદ્ધાંતોના કથનનું ગુરુગમ કોઈ નથી અર્થાત્ જે ગુરુજી-
થી સિદ્ધાંતોની સમજ પડે એવા ગુરુ કોઈ નથી અથવા ગુરુને આધીન રહી સમજ્યા
હોય એવા પરંપરાગામી કોઈ ગુરુ આકાલમાં દેખાતા નથી, માટે મતમતાંતરોના જેદથી,
હેતુ વિવાદોથી તેમજ નયવાદોથી અને આગમવાદથી તમારા દર્શનની પ્રાપ્તિ નથી
એજ સબલો કેળ્ક અતિ બલવાન, મનમાં વિષવાદ કેળ્ક ઉદ્દેગ છે ॥ ૩ ॥

ઘાતિ ઢુંગર આમ્ના અતિઘણા ॥ તુજ દરિશણ જગનાથ ॥

ધીઠાઈ કરી મારગ સંચરું ॥ સેંગુ કોઈ ન સાથ ॥ અન્નિ૦ ॥ ૪ ॥

અર્થ ॥ માટે હે જગનાથ ! ત્રણ જગત્ના સ્વામી તમારું દર્શન પામવાને અંતરાયના
કરનાર પર્વત ઉપમારૂપ ઘાતકારક પૂર્વોક્ત જે કારણો છે તેનાથી પણ બીજા ઘણાં હજુ
છે, માટે કેટલાં કહું;તોપણ ધીઠાઈ કરી કેળ્ક તમારા દર્શન પામવાને અંતરાય કરનારાં
એવાં કારણોને નહીં ગણતાં હઠાનુયોગે જૈનદર્શનના માર્ગમાં સંચરું કેળ્ક પ્રવર્તન કરું

हुं, परंतु शुद्ध स्याद्वाद मार्गनो प्रवर्त्ताववावालो तेने सेंगू कहीए तेवो कोइ ज्ञाता पुरुष तमारो मार्ग देखामनार साथे नथी के जेना सहायथी मार्गे प्रवर्त्ती शकीए ॥ ४ ॥

दरशण दरशण रटतो जो फरूं ॥ तो रणरोऊ समान ॥ जेहने

पिपासाहो अमृत पाननी ॥ केम जांजे विषपान ॥ अत्रि० ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ हे अजिनंदन प्रभु! तमारा दर्शननी पूर्वोक्त कारणोथी अप्राप्ति जाणीने, मात्र दर्शनीउं परत्वे दर्शन दर्शन एम हे उपगारीउं! शुद्ध आत्मस्वरूपानुयायी, परमपदप्रापक एवुं दर्शन मने बतावो एम रटतो के० बोलतो थको जो के०कोइरीते फरूं के०परिभ्रमण करूं, अर्थात् जैनीउं सुधांत सर्व दर्शनना अध्यक्षोने पुठतो पुठतो जटक्या करूं तेथी कांइ तमारुं दर्शन प्राप्त थाय नहीं, उलटुं जैनदर्शननी शोध करतो देखीने सर्व दर्शनीउं एम कहेके आतो मनुष्याकारे जंगलनुं रोज ठे, अर्थात् मूर्ख शिरोमणि ठे. वली सर्व दर्शनीउंथी तमारा दर्शननी शोध करतां थकां कोइ महाबंचकी नयनो पक्ष ग्रहण करी एवी बात संजलावे के तमारा दर्शननी प्राप्ति थवी तो दूर रही पण उलटा मनमां शंकाना गोटा उत्पन्न करावीदे तेथी श्रद्धा भ्रष्ट थइ अन्यमत प्रवर्त्तन करी तमारा दर्शननी निंदा करवा लागी जउं; माटे हुं जेने तमारा दर्शनरूप अमृतपाननी पिपासा के०तृषा ठे, तेने अमृतपान तो मले नहीं पण तेथी उलटुं भ्रष्ट श्रद्धाथी मिथ्यात्व प्रवर्त्तनरूप केर अन्यमतियोने पूठवाथी मारी श्रद्धामां दाखल थाय, तेथी ते विष के०केरनुं पान मारी अमृतपानरूप पिपासाने केम दूर करी शके? ॥ ५ ॥

तरस न आवेहो मरण जीवनतणो ॥ सीजे जो दरिशाण काज ॥

दरिशाण दुर्लज सुलज कृपाथकी ॥ आनंदघन महाराज ॥ अत्रि० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ माटे हे परमेश्वर! तमारुं जैनदर्शनरूप कार्य जो कोइ रीते सिद्ध थाय तो मरण जीवननो तरस के०त्रास न रहे अर्थात् ते प्राणी जन्मजरामरणादिकना दुःखथी रहित थइ मुक्ति पामे; परंतु तमारुं दर्शन पामवुं दुर्लज ठे. मात्र तमारी कृपाथी सुलज ठे तेथी हे आनंदघन के०ज्ञानानंदनो अत्यंत जराव तेना महाराज ते आनंदघन महाराज, तमारी कृपाथी जैनदर्शन पामीए ॥६॥ इति अजिनंदन जिनस्तवन.

॥ अथ श्री सुमति जिनस्तवन ॥

॥ रागवसंत तथा केदारो ॥

सुमति चरण कज आतम अरपणा ॥ दरपण जेम अविकार ॥ सुज्ञानी ॥

मतितरपण बहु सम्मत जाणियें ॥ परिसरपण सुविचार ॥ सुज्ञानी ॥ सुमति० १ ॥

अर्थ ॥ सुमतिनाथ जगवंतना चरणकमलमां मारा आत्मानुं अरपण के० स्थापन करुंतुं. निभ्रमपणे परमात्म स्वरूपनुं चिंतवन ते आत्मार्पण कहीए. ते परमेश्वर उपाधिजनित विकारथी रहित ठे. जेम आरीसामां जेवुं स्वरूप होय तेवुंज चासे पण विपरीत न चासे, तेवीरीते परमात्मा पण निर्विकारी यथातथ्य कान्तिवंत, केवलज्ञान स्वरूपी होवार्थी तेमां आत्मार्पण करवार्थी यथार्थ स्वरूप चासे. माटे हे सुमतिवंत प्राणी! बहु के०घणां मतने सम्मत थइ चावतां आत्मार्पणनुं स्वरूपतो मतितरपण थइ जाय के०बुद्धि तृप्त थाय तेदळे सुधी जाणी लेवुं पठी परिके०समस्तपणे अन्य-मतिउमां जे आत्मार्पण तेथी सरपण के०निवर्तवुं तेज सुविचार के०उत्तम विचार ठे॥१॥

त्रिविध सकल तनुधरगत आत्मा ॥ वहिरातम धुरिजेद ॥ सु० ॥

वीजो अंतर आतम तिसरो ॥ परमातम अविचेद ॥ सु० ॥ सुमति० ॥ १॥

अर्थ ॥ ए प्रमाणे आत्मार्पण संवंधी योग्यता वताव्या पठी आत्माना जेद कहेठे. समस्त शरीरधारीजना शरीरने विषे रहेला आत्माना त्रण प्रकार ठे १ वहिरात्मा २ अंतरात्मा ३ परमात्मा. अहिं कोइ पुठेके सिद्ध अनंता ठे माटे तेना अनंता जेद केम न कहा ? उत्तर—जे अनंता सिद्धनुं स्वरूप एक ठे तेथी परमात्मा साथे अविचेद के० अजेद शब्द मुक्यो ठे. अहीं पेहेलो, वीजो, त्रीजो आत्मा ए प्रमाणे तो जघन्य, मध्यम, उत्कृष्ट त्रण प्रकारना आत्मा थया, परंतु सत्ताजिन्नथी कोइ पूठे तो तेना अनंता जेद थाय. ॥ १ ॥

आतम बुद्धें कायादिकें ग्रह्यो ॥ वहिरातम अधरूप ॥ सु० ॥ काया

दिकनोहो साखीधर रह्यो ॥ अंतरआतम रूप ॥ सु० ॥ सुमति० ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ हवे त्रणे आत्मानुं स्वरूप कहेठे. मलीन बुद्धियें करी शरीरादिकथी अहं-बुद्धिपूर्वक ग्रह्यो के०वंधायेलो अर्थात् शरीरने सुखे सुखी अने शरीरने दुःखे दुःखी, आदिशब्दे माया, ममता, मिथ्यात्वादिके ग्रह्यो, ते परिणतिये परिणम्यो इत्यादि लक्षित जे आत्मा तेने वहिरात्मा कहीए. ते आत्मा पापरूप व्यापारवंतठे; अने जे आत्मा कार्यादि के०शरीर प्रमुखअंगोपांग, जूमि धन कंचनादिनोशाही, कायादिकनो निर्ममत्वी आत्मस्वरूपनो ज्ञाता, आत्माने दशमेद्वारे स्थापन करनार इत्यादि सक्षणे लक्षित ते अंतरात्मा कहीए ॥ ३ ॥

ज्ञानानंदेहो पूरण पावनो ॥ वरजित सकल ऊपाधि ॥ सु० ॥

अतिंजियगुणगण मणिआगरू ॥ एमपरमातमसाध ॥ सु० ॥ सुमति० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ स्वरूपज्ञानथी प्रगट्यो जे आनंद तेना हर्षथी संपूर्ण पवित्र, वढी कर्मजनित समस्त उपाधियोथी रहित कारण के उपाधिनो अज्ञाव थया विना ज्ञानादि गुणयुक्त थवातुं नथी, वढी अतिंद्रिय गुण केणशब्दादि पांचे इंद्रियोजनित गुणोना अज्ञावथी प्रगट थयो जे अतिंद्रिय गुणज्ञान दर्शनादि तेना अनंता समूह तद्रूप महा मणिउना आगर केणउत्पत्तिस्थान. एवा परमात्म स्वरूपने हे सुमति ! तुं साध केण सिद्ध कर. तारा विना ए परमात्मानुं स्वरूप सिद्ध नज थाय. ॥ ४ ॥

बहिरात्म तज अंतर आतमा ॥ रूप थई थिर ज्ञाव ॥ सु० ॥ परमा
तमनुं हो आतम ज्ञावुं ॥ आतम अरपण दाव ॥ सु० ॥ सुमति० ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ अहीं कोइ शंका करे के आनंदघने प्रथम सुमति परमेश्वरने चरणेआतम अरपणा एवुं कहुं अने पढी आत्मानां त्रण लक्षण कहां तेनुं शुं कारण ? उत्तर जे परमात्माना चरणमां आत्मार्पणरूप स्तवनानी प्रथम जरूर ठे, पढी आत्मानां लक्षण बतावी कयो आत्मा परमात्मा स्वरूपमां आत्मार्पण करी शके ते बताववानी जरूर ठे. माटे पूर्वोक्त बहिरात्मपणुं मूकीने अंतरात्मानुं जे स्वरूप तेमां स्थिर ज्ञावे थइ, एकाग्रताए परमात्मानुं स्वरूप आत्मां चिंतवुं, एज आत्मार्पणनो दाव केण उपाय ठे. ॥५॥

आतम अरपण वस्तु विचारतां ॥ नरम टले मतिदोष ॥ सु० ॥ परम
पदारथ संपति संपजे ॥ आनंदघनरस पोष ॥ सु० ॥ सुमति० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ माटे आतम अरपण वस्तु विचारतां केणतत्त्व विचारणा करतां परस्वरूपने पोतानुं स्वरूप मान्युं हतुं तद्रूप बुझिनुं दूषण मटीजाय. भ्रमता मटतांज केवलज्ञान केवलदर्शनथी उपन्यो जे आनंदनो समूह तद्रूप अनिर्वचनीय रसनी पुष्टता ठेजेने विषे एवो परम पदार्थ जे उत्कृष्ट मोक्षरूप संपत्ति केणसंपदा ते संपजे केण प्राप्तथाय ॥ ६ ॥ इति सुमति जिनस्तवन ॥

॥ अथ श्रीपद्मप्रज्ञजिन स्तवन ॥

॥ रागमारू तथा सिंधुउ ॥ चांदलीया संदेशो कहेजो मारा कंतने ॥ ए देशी ॥
पद्मप्रज्ञजिन तुज मुज आंतरूरे ॥ केम ज्ञाजे जगवंत ॥ करम
विपाके कारण जोईनेरे ॥ कोई कहे मतिमंत ॥ पद्म० ॥ १ ॥

अर्थ ॥ अहो श्री पद्मप्रज्ञ परमेश्वर सिद्धांत अनुसारे तमारी साथे मारे कांइ अंतर नथी. मारे अने तमारे अंतर शानुं होय ? परंतु अन्वय व्यतिरेक लक्षणे मारी अने तमारी वच्चे बहु अंतर पड्युं ठे. माटे हे जगवंत केणज्ञानवंत ते अंतर केम दूर था-

ય, તે આપ કહો. હે પ્રજુ ! તમારા અને મારા અંતરનું કારણ, જ્ઞાનાવરણાદિ કર્મનો વિપાક કે પરણમવું, તેના કારણ મિથ્યાત્વ, અવિરતી, કષાય, યોગ, તેના વંધને જો-
 ણને કોઈ મહાબુદ્ધિવંત જ્ઞાનીએ તમારાથી અંતર પડ્યું તે કહ્યું કે, જે ઠટે જે હોય તે
 અન્વય અને જે અઠટે જે ન હોય તે વ્યતિરેક અર્થાત્ કર્મવંધના કારણને અજ્ઞાવે
 અંતરનો પણ અજ્ઞાવ થાય ॥ ૧ ॥

પચઈ ઠિઈ આણુજાગ પ્રદેશથીરે ॥ મૂલ ઝત્તર વહુજેદ ॥ ઘાતિ

અઘાતિ હો બંધૂદય ઝદિરણારે ॥ સત્તાકરમ વિહેદ ॥ પદ્મ ૦ ॥ ૨ ॥

અર્થ ॥ હવે અંતર પડવાનાં કારણ વિસ્તારથી બુદ્ધિવંત પુરુષ કહે છે. ૧ પ્રકૃતિ વંધ ૨
 સ્થિતિવંધ ૩ અનુજાગ તે રસવંધ ૪ પ્રદેશ તે દલનો સંચય, એમ ચાર પ્રકારે કર્મ
 વંધ છે. કર્મની મૂલપ્રકૃતિ આઠ છે. ઝત્તર પ્રકૃતિ એકસો અઠાવન છે. મૂલમાં ચાર
 આત્મગુણના ઘાત કરનારા કર્મ છે અને વીજાં ચાર આત્મગુણના અઘાતક છે. વલી
 કર્મના વંધ, ઝદય, ઝદિરણા, સત્તા इत्यादि વિહેદ કે જેદ છે. इत्यादि જ-
 બ્દથી ધ્રુવવંધી અધ્રુવવંધી, ધ્રુવોદયી અધ્રુવોદયી, ધ્રુવસત્તા અધ્રુવસત્તા, તેમજ જવ
 વિપાકિ, ક્ષેત્ર વિપાકિ, જીવવિપાકિ, પુજ્જલવિપાકિ તેમજ દેશઘાતિ, સર્વઘાતિ, પરા-
 વર્તમાન, પુણ્યપ્રકૃતિ, પાપપ્રકૃતિ इत्यादि સર્વ કર્મના વિહેદ છે ॥ ૨ ॥

કનકોપલવત પચમિ પુરુસતણીરે ॥ જોમી અનાદિ સ્વજ્ઞાવ ॥

અન્ય સંજોગી જિહાં લગે આતમારે ॥ સંસારી કહેવાય ॥ પદ્મ ૦ ॥ ૩ ॥

અર્થ ॥ એરીતે કર્મની પચમિ કે પ્રકૃતિ તે પુરુસ કે જીવની સાથે અનાદિ કા-
 લથી મલેલી છે. સંયોગ સંવંધ છે. જેમ સુવર્ણ તથા માટીને ધાણમાં અનાદિ સંવંધ
 સ્વજ્ઞાવિક છે, તેમ પુરુષ પ્રકૃતિનો અનાદિ સંવંધ સ્વજ્ઞાવિક જ છે. માટે જ્યાંસુધી
 આત્મા પુજ્જલાદિક સાથે સંયોગી છે ત્યાંસુધી આ આત્મા સંસારી કહેવાય છે. ॥ ૩ ॥

કારણજોગે હો વંધે વંધેનેરે ॥ કારણ મુગતિ મૂકાય ॥ આશ્રવ

સંવર નામ અનુક્રમેરે ॥ હેયઝપાદેય સુણાય ॥ પદ્મ ૦ ॥ ૪ ॥

અર્થ ॥ આત્મા મિથ્યાત્વ, અવિરતિ, કષાય અને યોગ, આ કારણોને લીધે કર્મનો
 વંધ કરે છે અને સમ્યક્ત્વ, વિરતિ, અકષાય અને અયોગ, આ કારણોને લીધે કર્મથી
 હોળે ॥ એમ અનુક્રમે કર્મવંધનાં કારણોને મેલવવા તે આશ્રવ અને કર્મ આવતાં અ-
 ટકે એવા કારણો મેલવવાં તે સંવર. તેમાં આશ્રવ તે હેય કે ઠાંકવા યોગ્ય છે અને
 સંવર તે હેય કે ઠાંકવા યોગ્ય છે. એ પ્રમાણે સિદ્ધાંતમાં સંજલાય છે. ॥ ૪ ॥

यूँजन करणे हो अंतर तुज पड्योरे ॥ गुण करणें करी जंग ॥ ग्रंथ
ऊकते करी पंक्तिजने कथ्योरे ॥ अंतरजंग सुअंग ॥ पद्य ० ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ तेथी पंडित पुरुषे आनंदघनने कळुं के सिद्धांतमां त्रण कारण कथां तेमां
जे कारणथी आत्मा कर्म साथे जोमाय तेने यूँजनकरण कहीए. ते यूँजन करणने
योगे हे आनंदघन ! तारे परमेश्वर साथे अंतर पकी गयुं ठे. तेथी ज्ञान करणे आ-
त्मस्वरूप जाणीने गुणपणे आचरणा अर्थात् कार्य कारण जावनो अज्ञेद उपचार ठे,
तेथी ज्ञानदर्शन ते आत्मा अने आत्मा ते ज्ञानदर्शन एवा अजिन्न जावे करी हे आ-
नंदघन ! पद्यप्रभु साथेना तारा अंतरनुं त्रुटवुं ठे. वली पंक्तिने आनंदघनने पुळ्युं के,
आ कथन तमारी पोतानी बुद्धिए कहोठो ? पंक्तिने उत्तर आप्यो के, हे आनंदघन ! जैन
सिद्धांतना न्यायथी अमे आ वचन कहीए ठीए, खेळाए कहेता नथी, माटे हे आनं-
दघन ! परमेश्वरथी तमारुं अंतर जांगवानो रहस्य स्वरूपे एज उत्तम उपाय ठे. ॥५॥

तुळमुळ अंतर अंतर जाजसेरे ॥ वाजसे मंगलतूर ॥ जीव

सरोवर अतिशय वाधसेरे ॥ आनंदघन रसपूर ॥ पद्य ० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ तेथी हे पद्यप्रभु ! ज्यारे हुं गुण करणे प्रवर्त्तिश त्यारे तमारुं अने मारुं जे
ध्याता ध्येयरूप अंतर ठे ते दूर थशे, अर्थात् जेदनुं अज्ञाविपणुं थशे, अने त्यारेज स्व-
रूप प्राप्तिना हर्षना उत्कर्षनुं महाघोष करनारुं अनादि ध्वनिरूप मांगलिक वाजिंत्र
वागशे. ए रीते आत्मा परमात्म स्वरूप पामे थके आनंदघन के० केवल ज्ञान केवल
दर्शनथी अनंताज्ञेय स्वरूपने अवलोकन करवाथी परम आढहादरूप रस उपजशे
अने तेना संपूर्ण जरावथी अत्यंत शुष्क एवुं जीवरूप सरोवर अनंत ज्ञानरूप जलथी
वृद्धि पामशे ॥ ६ ॥ इति पद्यप्रज्ञजिन स्तवन.

॥ अथ श्री सुपार्श्वजिन स्तवन ॥

॥ रागसारंग ॥ मढहार ॥ ललनानी देशी ॥

श्रीसुपास जिनवंदियें ॥ सुख संपत्तिने हेतु ॥ ललना ॥

शांत सुधारस जलनिधि ॥ जव सागरमां सेतू ॥ ललना ॥ श्रीसु० ॥ १ ॥

अर्थ ॥ हवे सुमतिवंत आनंदघन कुमतिवंत प्राणीउने आत्म साधनना उपाय क-
थनपूर्वक श्रीसुपार्श्व परमेश्वरनी स्तवना करतो कहे ठे. हे जव्यो ! श्रीसुपार्श्व प्रभुने
छादशावर्त्तवंदने वांदो. ते अव्याबाध सुख प्राप्तिरूप मोक्षनी संपत्तिना हेतुरूप ए
वंदन ठे. ललना शब्द वाक्य अलंकारे ठे. वली ते सुपार्श्वजिन केवा ठे ? आत्म स्व-

રૂપના અનુજવથી રાગદ્વેષને અજાવે ઉત્પન્ન થયો જે શાંતરસ તદ્રૂપ અમૃત રસના સ-
મુદ્ર છે. વલી સંસાર સમુદ્રનો પાર ઉતરવાને સેતુ કેળ્પાજ સમાન છે. ॥ ૧ ॥

સાત મહાઝય ટાલતો ॥ સપ્તમ જિનવર દેવ ॥ લલના ॥

સાવધાન મનસા કરી ॥ ધારો જિનપદ સેવ ॥ લલના ॥ શ્રીસુ૦ ॥ ૨ ॥

અર્થ ॥ વલી સુપાર્શ્વનાથ કેવા છે ? વજ્ર સમાન શ્વેતલોક પરલોકાદિ સાત ઝય
અથવા કામ, ક્રોધ, લોભ, મદ, રાગ, દ્વેષ, મિથ્યાત્વ આ સાત ઝયના નાશ કરનાર
હે. એવા સુપાર્શ્વજિન કેળ્પસામાન્ય કેવલીમાં વર પ્રધાન, સ્વસ્વરૂપ કાન્તિવંત પરમે-
શ્વરને અહો વહિરાત્માઈ તમે સાવધાન થઈ એકાગ્ર તદાકાર મનઃ પ્રવૃત્તિ કરી વ-
હિરાત્મપણું તજી અંતરાત્મવંત થઈ જિનેશ્વરના ચરણકમલની સેવા ત્રણેકાલ ત-
જત ધ્યાને કરો ॥ ૨ ॥

શિવશંકર જગદીશ્વરુ ॥ ચિદાનંદ જગવાન ॥ લલના ॥

જિન અરિહા તીર્થંકરુ ॥ જ્યોતિસરૂપ અસમાન ॥ લલના ॥ શ્રીસુ૦ ॥ ૩ ॥

અર્થ ॥ આનંદઘનનું એવું કથન સાંજલીને, શિવ, શંકર, અલખ, યોગી, નિરંજન,
વિરંચિ રૂષીકેશ ઇત્યાદી અન્ય સર્વના ઉપાસકો આનંદઘનને પૂઠવા લાગ્યા, હે આ-
નંદઘન ! અમારા સર્વના દેવોના સેવનને ઉત્થાપી એક સુપાર્શ્વનાથનું સેવન સ્થાપન
કરો તો તેનું શું કારણ ? શું ઉપરના સર્વ અજિધાનની સત્તા તેનામાં છે ? આનંદ-
ઘન કહે છે કે, હા. શિવ કેળ્પકર્મ ઉપદ્રવ નિવારક, શંકર કેળ્પસુખના કર્તા, જગદી-
શ્વર કેળ્પજગતના પરમેશ્વર, ચિદાનંદ કેળ્પજ્ઞાનાનંદી, જગવાન કેળ્પમહા વૈરાગ્યવંત,
એશ્વર્યવંતજિન કેળ્પ રાગ દ્વેષના જીતનાર, અરિહા કેળ્પ ઇંદ્રાદિ સર્વની દ્રવ્ય તથા જાવ
પૂજાયોગ્ય તથા કર્મરૂપ શત્રુને હણનાર, તીર્થંકરુ કેળ્પગણધર પ્રમુખ સાધુ, સાધ્વી,
શ્રાવક, શ્રાવિકારૂપ ચતુર્વિધ સંઘના સ્થાપન કરનાર એમ સર્વ સત્તા સુપાર્શ્વજગવંતમાં
હે. તેની તુલના કરી શકે એવું જ્યોતિસ્વરૂપ પણ અન્યમાં નથી ॥ ૩ ॥

અલખ નિરંજન વહ્નલૂ ॥ સકલજંતુ વિશરામ ॥ લલના ॥ અઝય

દાન દાતા સદા ॥ પૂરણ આતમરામ ॥ લલના ॥ શ્રીસુ૦ ॥ ૪ ॥

અર્થ ॥ વલી તે પ્રજુ અલખ કેળ્પવહિરાત્માથી જાણી શકાય નહીં તેવા છે. વલી
નિરંજન કેળ્પ કર્મરૂપ લેપરહિત છે, વહ્નલૂ કેળ્પ સર્વ પ્રાણીના હિત કરનાર છે. વલી
ત્રસ થાવર સર્વજીવ જીવ અટવીમાં જમતાં થકાં કર્મજનિત પ્રવંરુ તાપથી તપેલાને
અર્થાત્ જન્મ જરા મરણ આધિ વ્યાધિ અને ઉપાધિથી દુઃખી થયેલાઈને વિશરામ
કેળ્પશાતાના ધામ છે, વલી મરણથી વચાવનાર તેથી નિરંતર અઝયદાનના દાતા

હે, અર્થાત્ જન્મ મરણના ટાલણહાર છે. વલી જ્ઞાનાદિગુણે જરપૂર હોવાથી આત્મ-
રામ કેળ આત્મ સ્વરૂપમાં રમણ કરનાર પણ તેજ છે. ॥૪ ॥

વીતરાગ મદ્ કલ્પના ॥ રતિ અરતિ ત્રય સોગ ॥ લલના ॥ નિદ્રા
તંદ્રા હરંદશા ॥ રહિત અવાધિત યોગ ॥ લલના ॥ શ્રીસુળ ॥ ૫ ॥

અર્થ ॥ વલી રાગ દ્વેષ રહિત છે તેથી વીતરાગ છે. વલીમદ્ કેળ અજિમાન, ક-
લ્પના કેળ સંકલ્પ વિકલ્પ, રતિ કેળરાગનો ઉત્કર્ષ, અરતિ કેળ દ્વેષનો ઉત્કર્ષ, ત્રય,
સોગકેળશોક કલ્પાંત, નિદ્રા,તંદ્રા કેળઆલસ, પૂર્વોક્ત સર્વ દૂષણોથી રહિત છે. વલી
મનોયોગ, વચનયોગ અને કાયયોગનું વાધકપણું, તેનાથી પણ પ્રજુ અવાધિત છે. ॥૫॥

પરમ પુરુષ પરમાત્મા ॥ પરમેશ્વર પરધાન ॥ લલના ॥ પરમ
પદારથ પરમેષ્ઠી ॥ પરમદેવ પરમાન ॥ લલના ॥ શ્રીસુળ ॥ ૬ ॥

અર્થ ॥ જગતને વિષે જેટલા પુરુષ છે તેમાં ઉત્કૃષ્ટ પુરુષત્વ ધર્મયુક્ત પુરુષ એજ છે
તથા પરમ ઉત્કૃષ્ટ આત્મા પણ એજ છે. વલી પરમેશ્વર કેળ સર્વ મનુષ્ય શિરોમણિ,
ત્રણ જગતના નાયક છે, તેમજ ત્રણ જગતમાં સર્વોત્કૃષ્ટ વસ્તુ પણ તેજ છે, અથવા
પરમપદ કેળ મુક્તિપદ તેના રહસ્ય છે. તથા પરમદેવ કેળ પરમોત્કૃષ્ટ વાંઠિત પદાર્થ
પણ તેજ છે, અર્થાત્ જગત આત્માને પરમ વાંઠનીક પણ એજ છે. વલી સર્વોત્કૃષ્ટ
દેવ પણ એજ છે. હે અન્ય દેવની સેવા કરનારા પ્રાણી, સર્વ દેવોમાં પરમ દેવ-
પણે સેવવા યોગ્ય આ સુપાર્શ્વનાથ પ્રજુને પરમાન કેળ અવધારો. ॥ ૬ ॥

વિધિ વિરંચિ વિશ્વંજરૂ ॥ રૂપીકેશ જગનાથ ॥ લલના ॥ અઘ
હર અઘમોચન ધણી ॥ મુક્તિ પરમપદ સાથ ॥ લલના ॥ શ્રીસુળ ॥ ૭ ॥

અર્થ ॥ એ પ્રજુની સેવા કરનાર શુદ્ધવંધ કરે અને તેનું નહીં સેવન કરનાર અશુદ્ધ વંધ
કરે અને જે જીવો વંધ કરે તેવું જોગવે તે સ્વરૂપે વિધાતા પણ એજ છે. વલી સંસારી
જીવો અને પરમાત્મા સત્તાએ એકજ છે, પરંતુ શ્રેષ્ઠ સ્વરૂપનો કર્તા હોવાથી વિરંચિ
કેળ બ્રહ્મા પણ તેજ છે. વલી સંસારી જીવોને પરમ આધારરૂપ હોવાથી વિશ્વંજરૂ પણ
તેજ છે. વલી રૂપીકેશ તેનું ધ્યાન કરતા હોવાથી રૂપીકેશના સ્વામી પણ એજ છે. વલી
જગતના જીવોને શુદ્ધ સ્વરૂપના પોષણ કરનાર હોવાથી જગતના નાથ પણ તેજ છે.
વલી પાપના કરનારા તથા અનેક કાલના પાપી પ્રાણીને મુક્ત કરાવનારા પણ તેજ
છે, તેવીજરીતે જગતના સ્વામી પણ તેજ છે. વલી મુક્તિ જે પરમપદ તેના સાર્થવાહ
છે, અર્થાત્ આગેવાન દોરનાર છે. ॥ ૭ ॥

एम अनेक अत्रिधा धरे ॥ अनुज्ञव गम्य विचार ॥ ललना ॥

जे जाणे तेहने करे ॥ आनंदघन अवतार ॥ ललना ॥ श्रीसु० ॥७॥

अर्थ ॥ ए प्रमाणे अनेक के० घणी अत्रिधा के० शक्तिउने धारण करनारा ठे, अर्थात् अमर, अजर, अक्षर, अकल, अनादि स्वरूपि, विजयी, अतिंद्रिय प्रज्ञात्मा, शंभु, स्वयंभु, सार्व, अज, अच्युत, अविरुद्ध इत्यादि अनेक नामोना धारण करनारा ठे. तेथी हे जव्य प्राणीउ ! तेनी सेवा करो. ते प्रभुना सेवनमां सर्वनुं सेवन अंतर्भूत ठे. वली अनेक नामोना अर्थ विचारना रहस्यनुं चिंतवन अर्थात् दरेक नामना व्युत्पत्ति सहित अर्थनुं विवेचन अंतःकरणमां करवुं ते अनुज्ञव गम्य कहेवाय, ए प्रमाणे नामोनो विचार, हेतु सहित चिंतवन करवानी जे रीत जाणे ते प्राणीने श्री सुपार्श्वनाथ परमेश्वर आनंदघन अवतार करे के० परमानंदपणे अवतरण करे ॥७॥

॥ अथश्री चंद्रप्रभजिन स्तवन ॥

॥ राग केदारो ॥ गोडी ॥ कुमरी रोवे आक्रंद करे, मने कोइ मुकावे ॥ ए देशी ॥

देखणेदेरे सखी मुने देखणेदे ॥ चंद्रप्रभ मुखचंद ॥ स० ॥ उप

शमरसनो कंद ॥ स० ॥ गतकलमल दुखदंद ॥ स० ॥ १ ॥

अर्थ ॥ शुद्ध चैतन्य धर्मयुक्त शुद्ध चेतना परमेश्वरना मुख प्रमुख अंगोपांगने विषे व्यापिरही ठे ते, परमेश्वरनुं मुखार्विंद देखवा देती नथी, तेने अनादि कालथी कर्म उपाधि युक्त आनंदघननो आत्मा सुमतिवंत थइ परमेश्वरना मुखनुं दर्शन करवा इहा करतो कहे ठे. हे सखी ! चंद्रप्रभ परमात्माना मुखरूप चंद्रने मने जोवादे, कारणके ते प्रभुना मुखनुं अवलोकन तुं तो निरंतर कर्या करे ठे अने में पूर्वे जे जे स्थानके ते मुखावलोकन कर्युं नथी तेनुं वर्णन हवे पढी करीश. माटे विनंति करुं तुं के, ते मुखरूप चंद्र जोवादे. ते मुखरूप चंद्र केवो ठे ? राग छेषना अज्ञावथी उपशमरस के० शांतरसनो कंद के० उगतो किसलय ठे. वली जेने चारे निकायना देवोना इंद्रो तथा मनुष्यना इंद्र जे चक्रवर्ती प्रमुख सेवता होवाथी ते सेवनाराजना कलमल के०पाप तथा दुःखोनादंद के०समुदाय गत के०नाश पाय्या ठे. माटे हे सखि ! मारा पण पाप अने दुःखसमुदाय दूर थाय. ॥ १ ॥

सुहमनिगोद न देखियो ॥ स० ॥ बादर अतिहि विशेष ॥ स० ॥

पुढवि आज न लेखियो ॥ स० ॥ तजे वाज न लेश ॥ स० ॥ १॥

अर्थ ॥ हे सुखी ! अव्यवहार राशी सूक्ष्म निगोदमां चंद्रप्रभुना मुखनुं दर्शन

थयुं नहीं; कारण के सूक्ष्म निगोदे रूपनो असंज्ञव, रूपना असंज्ञवथी चक्षुनो असं-
ज्ञव, तेथी देखवानो असंज्ञव, माटे हे सखि ! अहिं मने जोवादे. वली बादर नि-
गोदमां तो अत्यंत विशेषपणे मुख दीतुं नथी, कारण के, जो के सूक्ष्म निगोदमां
प्रभुमुख दीतुं नथी तो पण सिद्धक्षेत्रमां सूक्ष्म निगोद ठे अने सिद्ध परमात्मा-
जनी नजीक सूक्ष्म निगोदना जीवो ठे अने बादर जीवोनो नजीक वास नथी तेथी
बादरमां तो अति विशेषपणे प्रभुमुख दीतुं नथी. वली पृथ्वीकाय, अप्कायमां पण
चक्षु दर्शनने अज्ञावे न लख्यो के० जोवामां आव्युं नथी अने जाणवामां पण
आव्युं नथी. वली तेजकाय तथा वाजकायमां पण लेशमात्र दीतुं नथी, कारणके
मनुष्यना जवमां प्रभुनुं दर्शन करी मरण पामीने जो आवे तो अपर्याप्त अवस्थाये
पूर्वजवनुं लेश पण पामे, पण मनुष्य ए वे निकायमां तो मरण पामी आवेज
नहीं तेथी ते वे कायमां पण दीतुं नथी. ॥ २ ॥

वनस्पति अतिघण दिहा ॥ स० ॥ दीठो नहीं देदार ॥ स० ॥

विति चउरिंदी जललीहा ॥ स० ॥ गतिसन्नी पण धार ॥ स० ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ हे सखि ! मारो जीव वनस्पति कायमां पण घणो काल रह्यो, तेथी त्यां
पण चक्षु ईद्रिने अज्ञावे प्रभुना मुखनुं दर्शन थयुं नहीं. हे सखि ! हवे तुं एम क-
हीश के एतो तें एकेंद्रीनांज स्थानको बताव्यां, तो कहुं तुं के वेंद्री अने तेंद्रीने पण
चक्षु नथी अने चउरिंद्रीने जे चक्षु ठे ते पण जललिहा के० पाणीनी लीक जेम
निष्फल ठे, तेम ते चक्षु पण दर्शन कार्यसिद्ध करवा माटे निष्फल ठे. जेम पाणीमां
लींटी पामीये पण रहे नहीं तेम आंख ठतां दर्शन न थाय तेथी ते आंख प्राप्त थइ
पण निरर्थक ठे. वली संझीपणानी पण के० पांचे गतिमां पण प्रभुमुख दीतुं नथी
एम हे शुद्ध चेतना सखि ! तुं धार के० अवधारजे, मानजे. ॥ ३ ॥

सुरतिरि निरय निवासमां ॥ स० ॥ मनुज अनारज साथ ॥ स० ॥

अपज्ज्ञता प्रतिज्ञासमां ॥ स० ॥ चतुर न चढीउं हाथ ॥ स० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ वली विषयाशक्त थवाथी देवगतिमां अने विवेकना विकलपणायी
तिर्यचगतिमां पण प्रभुमुख दीतुं नथी. वली नर्कगतिमां निवासयतां अत्यंत दुःखनी
वेदनार्थी संचारतुं पण थयुं नहीं तो देखतुं तो क्यांथीज थाय. वली धर्माधर्मना
ज्ञानना अज्ञाववाला अनार्य मनुष्यना साथ के० संगमां उत्पन्न थवाथी तेमज अप-
ज्ज्ञता के० अपर्याप्ता मनुष्यनी प्रतिज्ञा के० प्रतिविंव ते पण धर्माधर्म विवेक विकल
होवाथी ते स्थानकमां प्रभुमुख दीतुं नथी, इत्यादि पूर्वोक्त स्थल मात्रमां चतुर के० म-

हानिपुण एवो परमेश्वर मारे हाथ न आव्यो, अर्थात् दर्शननी प्राप्ति न थइ, परंतु हवे दर्शननी योगवाइ मली ठे तेथी हे सखि ! मने प्रभुमुख जोवा आप. ॥ ४ ॥

एम अनेक थल जाणिये ॥ स० ॥ दर्शण विणु जिणदेव ॥ स० ॥

आगमथी मत जाणिये ॥ स० ॥ कीजे निरमलसेव ॥ स० ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ पूर्वोक्त तेमज अन्य स्थलो जेवां के कामी, क्रोधी, लोभी, मोही, रागी इत्यादि चोरासीलक्ष जीवायोनि फरसतां अनेक स्थलो श्री जिनेश्वर जगवंतना मुखनुं दर्शन कर्याविना निरर्थक थया, तेथी हे सखि ! प्रभुना मुखनुं दर्शन करवा देवली सुमतिवंत आनंदघन शुद्धचेतनाने कहेठे के गया जवतो निरर्थक गया, परंतु आ मनुष्य जवमां पण शीरीते सेवा करूं ? त्यारे शुद्धचेतना उत्तर आपे ठे के, हे आनंदघन ! सिद्धांतना वचनथी पूजानुं मत के०स्वरूप जाणीए. सिद्धांतमां, हिआए सुहाए निस्सेसाए अर्थात् हितने माटे, सुखनेमाटे, निःश्रेयसने माटे परमात्मानी सेवा ठे एम जाणीने अन्नय, अद्वेष, अखेदपणे निर्मल जावांकितपूजा करवानी आझाठे.

निरमल साधु जगति लही ॥ स० ॥ योग अवंचक होय ॥ स० ॥

किरिया अवंचक तिमसही ॥ स० ॥ फल अवंचक जोय ॥ स० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ वली निर्मल के०शुद्ध, मुक्ति मार्गना साधनारा साधुजनी जक्ति के०जावांकित वात्सल्यपणुं प्राप्त थयुं. तेना सद्भावथी आत्माना ज्ञानादिक गुणो ठगाय नही एवा मनवचन कायाना अवंचक योगनी प्रवृत्ति थइ; अने तेम थवाथी क्रियानुं सर्व प्रवर्तन अवंचक के०अठगाइरूप थाय अने तेम थाय त्यारे मनोयोग अवंचकपणे प्रवर्त्ते, तेथी सही के० निश्चयथी आत्मस्वरूप अवठेद फल पण अवंचक जोय के०हे सखि ! तुं देख ॥ ६ ॥

प्रेरक अवसर जिनवरू ॥ स० ॥ मोहनीय दय जाय ॥ स० ॥

कामित पूरण सुरतरू ॥ स० ॥ आनंदघन प्रभु पाय ॥ स० ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ जे समये अवंचक फल स्वरूपनी प्राप्ति थाय तेसमये प्रेरक के० प्रेरणाना कारक, पोताना स्वरूपथी अन्यना स्वरूपने उलखावनार एवा चंद्रप्रज्ञ परमेश्वर प्रावर्त्तक ठे अने आत्मा प्रवर्त्तक ठे, एम हे सखि ! स्वरूप तदाकारपणे आत्मा प्रवर्त्यो थको अर्चितनीय आत्मशक्तिथी मोहनीय कर्मनो दय करे. माटे केवल ज्ञान केवल दर्शननो जे परमानंद तेनो घन के०समूह, तेज ठे स्वरूप जेनुं एवा जे चंद्रप्रज्ञ स्वामी तेना पाय के० चरण ते कामित के० निज स्वरूपाजिलाषी प्राणीजना मनोवांछित पूरवाने हे सखि ! साक्षात् सुरतरू के० कल्पवृक्ष ठे. ॥ ७ ॥ इति चंद्रप्रज्ञस्तवन.

॥ અથશ્રી સુબુદ્ધિ જિન સ્તવન ॥

॥ રાગ કેદારો ॥ એમ ધન્નો ધણને પરચાવે ॥ એ દેશી ॥

સુબુદ્ધિ જિણેસર પાય નમિને ॥ શુન્નકરણી એમ કીજેરે ॥

અતિઘણો ઝલટ અંગ ધરીને ॥ પ્રહ ઝઠી પૂજીજેરે ॥ સુબુ ॥ ૧ ॥

અર્થ ॥ હવે આનંદઘન સુબુદ્ધિ જિનના પૂજનના જ્ઞેદપૂર્વક સ્તવનને કરતો થકો, જ્ઞવ્ય પ્રાણીઝને યથાતથ્ય પૂજનનું ફલ ઉપદેશે છે. અહો જ્ઞવ્યો ! તમે સુબુદ્ધિ પરમેશ્વરના ચરણ કમલને નમિને હવે પઠિ વર્ણવીશ તેવી શુન્ન કરણી કરો અર્થાત્ સ્વરૂપ અનુયાયી કર્તવ્ય આચરો, વા, દેવગતિદાયક શુન્ન કરણી શરુ કરો. તે શુન્ન કરણી આ પ્રમાણે છે. જેમ સંસારી જીવને વિવાહ પ્રમુખ કારણો અતિ હર્ષના સ્થાનક છે, વા, અપુત્રીયાને પુત્રોત્પત્તિ જેમ હર્ષનું સ્થાનક છે, તેમ શુન્નગતિના ઇચ્છનારાને પ્રજુપૂજન હર્ષનું સ્થાનક છે. માટે અત્યંત ઉદ્દાસ અંગમાં ધારણ કરીને, જન્મમાં તે દિવસને ધન્ય માનતાં અહો જ્ઞવ્યો ! તમે હર્ષોત્કર્ષ સહિત પ્રજ્ઞાતમાં ઝઠીને અન્ય સર્વ સંસારી કામો કર્યા પહેલાં સુબુદ્ધિ પરમેશ્વરના ચરણ કમલને નમસ્કાર કરી, પૂજનરૂપ શુન્ન કરણી કરો ॥ ૧ ॥

ઢવ્યજ્ઞાવશુચિજ્ઞાવ ધરીને ॥ હરખે દેહરે જડ્દરે ॥ દહ

તિગપણ અહિગમ સાચવતાં ॥ એકમના ધુરિ થડ્દરે ॥ સુબુ ॥ ૨ ॥

અર્થ ॥ જે જે વચ્ચે પૂજા કરવી તે તે વચ્ચે પ્રથમ નિર્મલ જલથી સ્નાન કરવું અને શુદ્ધવસ્ત્ર પરિધાન કરવા, તેટલીજ શુચિ કેળવવિત્રતા કરવી, એમ કર્ત્તાની માન્યતા નથી, પણ ઢવ્ય અને જ્ઞાવ વંનેની પવિત્રતા કહી છે. તે પ્રમાણે ઢવ્ય જ્ઞાવની પવિત્રતાથી સામાજિક ક્રોધ રોમરોજી વિકસ્વર થકાં, નિસ્સહિ પ્રમુખ દશ ત્રિક તથા પાંચ અજિગમન, જે રીતે પ્રવચન સારોઝ્ઞાર તથા ચૈત્યવંદનજ્ઞાપ્ય પ્રમુખ ગ્રંથોમાં કહ્યા છે, તે સર્વ રીત સાચવતાં થકાં હર્ષજર હૈયે જિનમંદિર જડ્દરે. ત્યાં જડ્દરે પ્રથમ તો માત્ર પૂજા કરવાને વિષેજ મનની એકાગ્રતા કરવી અર્થાત્ અન્ય સર્વ કાર્યથી સર્વ પ્રકારે મનની નિવૃત્તિ કરવી. એવીરીતે તન્મયી થડ્દરૂપ શુન્નકરણી કરી ॥ ૨ ॥

કુસુમ ન્દવણ વર વાસ સુગંધો ॥ ધૂપ દીપ મન સાચીરે ॥ અંગ

પૂજા પણ જ્ઞેદ સુણી એમ ॥ ગુરુ મુખ આગમ જાચીરે ॥ સુબુ ॥ ૩ ॥

અર્થ ॥ પૂજાના ચાર જ્ઞેદ છે. ૧ અંગપૂજા ૨ અગ્રપૂજા ૩ જ્ઞાવપૂજા ૪ પ્રતિપત્તિ

પૂજા. તેમાં પ્રથમ અંગપૂજાના પાંચ જ્ઞેદ છે. ૧ કુસુમ તે મોગરો, ચંબેલી, ગુલાવ પ્રમુખ ૨ ન્હવણ તે ગંગાજલ પ્રમુખ ૩ વર કેળ પ્રધાન ચંદન, કસ્તુરિ, વરાસ પ્રમુખ ૪ ધૂપ તે અગર, સેદ્દહારસના દશાંગ ધૂપ ૫ ઘી તથા સૂતરની વત્તિયુક્ત દીપક. આ સર્વે મનની એકાગ્રતાએ સાર્થક છે અને તે વિના નિર્થક છે. આ અંગપૂજા પણ કેળ પાંચ જ્ઞેદે જેમ આગમમાં કહીં છે તેમજ ગુરુમુખથી શ્રવણ કરી છે ॥ ૩ ॥

એહનું ફલ દોય જ્ઞેદ સુણીજે ॥ અનંતર ને પરંપરે ॥ આણા

પાલણ ચિત્ત પ્રસન્ની ॥ સુગતિ સુગતિ સુરમંદિરે ॥ સુળ ॥ ૪ ॥

અર્થ ॥ પૂર્વોક્ત અંગપૂજાનું ફલ કહે છે. તેનું કાર્ય સિદ્ધરૂપ ફલ વે પ્રકારનું છે. ૧ અનંતર ૨ પરંપર, તે જેમ સિદ્ધાંતમાંથી શ્રવણ કર્યું છે તેજ પ્રમાણે કહું હું. જે પૂજામાં તદાકાર વૃત્તિયે સ્વામિ સેવક સંબંધે પ્રવર્તે, તે પરમેશ્વરની આજ્ઞા લોપે નહીં. ચિત્ત પ્રસન્ની કેળ મનની હર્ષ પ્રવૃત્તિયે આજ્ઞાપાલનરૂપ ફલની પ્રાપ્તિ થાય તે પૂજાનું અનંતર કેળ આંતરા રહિત ફલ જાણવું. કારણ કે જેને પ્રજ્ઞ આજ્ઞાની પ્રાપ્તિ થઈ તેને જૈનદર્શનનું સર્વસ્વ હસ્તગત થયું. અને એ રીતે આજ્ઞા સહિત પૂજન કરનારને પરંપર ફલ તો મુક્તિ તથા સુગતિ કેળ ઉત્તમ મનુષ્યગતિ અને સુરમંદિર કેળ દેવજીવન પ્રાપ્ત થાય. તેમાં પણ જાવાધિકપણે મુક્તિજ કહી છે. પરંતુ જવસ્થિતિની પરિપક્વતાના કારણને અજાણે તથાવિધ જાવની નિર્મલતા ન હોય તોપણ મનુષ્ય તથા દેવની ઉત્તમ ગતિ પામે ॥ ૪ ॥

ફૂલ અદ્ધત વર ધૂપ પડ્વો ॥ ગંધ નૈવેદ્ય ફલ જલ જરીરે ॥ અંગ

અગ્રપૂજા મલિ અમ્બુવિધ ॥ જાવે જવિક શુભગતિ વરીરે ॥ સુળ ॥ ૫ ॥

અર્થ ॥ હવે અગ્રપૂજા નામનો વીજો જ્ઞેદ વર્ણવે છે. પૂર્વે પાંચ જ્ઞેદ અંગપૂજાના કહ્યા તે સાથે ત્રણ જ્ઞેદ અગ્રપૂજાના કહે છે. ૧ અદ્ધત તે શુદ્ધ તંદુલ ૨ નૈવેદ્ય તે સાકર પ્રમુખ ૩ ફલ તે સોપારી પ્રમુખ એમ પૂર્વોક્ત ૧ ન્હવણ ૨ ચંદન ૩ પુષ્પ ૪ ધૂપ ૫ દીપ, સાથે અગ્રપૂજાના ત્રણ જ્ઞેદ મેલવતાં આઠ જ્ઞેદ થાય છે. તે અંગ તથા અગ્રપૂજા જે જીવ્યજીવ જાવસહિત કરે તે પ્રાણી શુભગતિ કેળ પંચમ ગતિ જે મુક્તિ તેને પ્રાપ્ત કરે ॥ ૫ ॥

સત્તર જ્ઞેદ એકવિંશ પ્રકારે ॥ અઠોત્તર શત જ્ઞેદેરે ॥ જાવપૂજા

વહુવિધિ નિરધારી ॥ દોહગ હરગતિ ઘેદેરે ॥ સુળ ॥ ૬ ॥

અર્થ ॥ હવે અંગ તથા અગ્ર પૂજાના મલી સત્તર જ્ઞેદ વતાવે છે. ૧ ન્હવણ ૨ વિલેપન ૩ વસ્ત્રયુગ ૪ વાસકેપ ૫ પુષ્પ ૬ પુષ્પમાલા ૭ પંચવર્ણ પુષ્પ ૮ ચૂર્ણ ૯ ધ્વજા ૧૦

आचरण ११ पुष्पघर १२ पुष्प पगर १३ अष्टमंगल १४ धूप १५ गीत १६ नृत्य १७ वाजीत्र ए रीते सत्तर जेदथी, एकवीश प्रकारथी, एकसो आठ जेदथी अने एक हजार आठ जेदथी पण पूजा थाय. ए सर्व पूजाना जेद जाव सहित आचरतां सुगति प्राप्त थाय. हवे त्रीजो पूजानो जेद ते जावपूजा ठे. जाव शब्दे परमात्माना स्वरूपने ज्ञानादिक बहुविधि के० घणां प्रकारे निरधारी के० ते ते लक्षणे अवधारीने चिंतववुं अर्थात् मनन करवुं. ते त्रीजी पूजानुं फल, दुर्भाग्य जे स्वरूपनी अप्राप्ति-रूप कर्म संबंधनी चारे दुर्गति तेनो तथा तेना दुःखनो नाश थाय अने पंचम गतिनी प्राप्ति थाय ते रूप ठे ॥ ६ ॥

तुरिय जेद पडिवत्ती पूजा ॥ उपशम खीण सयोगीरे ॥

चउहा पूजा एम उत्तर ऊयणे ॥ जाषी केवल जोगीरे ॥ सु० ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ हवे पूजानो तुरीय के० चोथो जेद जे पडिवत्ती के० प्रतिपत्ति पूजा तेनुं स्वरूप कहे ठे. प्रतिपत्ति के० अंगीकार करवुं अर्थात् पोताना स्वरूपने अविच्छिन्नपणे आदरवुं ते प्रतिपत्ति पूजा ठे. ते, अग्यारमा उपशम, वारमा क्षिणमोही अने ते-रमा सयोगीकेवली गुणगणे प्राप्त थाय. ए रीते चार प्रकारनी पूजा, उत्तराध्ययन सूत्रना सम्यक्त पराक्रम नामना अध्ययनमां केवल ज्ञानना जोगी के० धारण करनारा पुरुषोए उपदेशेदी ठे. तेथी अहो जव्यो ! मत ममत्वमां ग्रस्त अइ, परजवनी वीकने अवगणी, उत्सूत्रना जाषण करनारा, परमेश्वरनी पुष्प, धूप प्रमुख पूजामां आरंज वतावे ठे, ते प्रमाणे केवलज्ञानी जो तेवी पूजामां आरंज थाय ठे एम जाणता होत तो सिद्धांतमां तेवी पूजानुं वर्णन नहीं करतां निषेध करत; परंतु तेमणे तो लाज जाणी करवाने उपदेश करेलो ठे. ॥ ७ ॥

एम पूजा बहु जेद सुणीने ॥ सुखदायक शुजकरणीरे ॥

जाविक जीव करशे ते लेशे ॥ आनंदघन पद धरणीरे ॥ सु० ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ माटे हे जव्यो ! ए रीते अव्य जाव पूजाना घणां जेद ते सुख के० मुक्ति-सुख आपनारूप शुज करणी अर्थात् आत्माने स्वस्वरूप प्राप्त करावनार कर्तव्य श्रवण करीने जे जविक जीव, अव्यपूजा तथा जावपूजा करशे ते प्राणी आनंद के० अनिर्वाच्य अतिशय प्रमोदना जरावरूप पद के० मुक्तिपदनी धरणी के० भूमिने प्राप्त करशे ॥ ८ ॥ इति सुबुद्धि जिन स्तवन ॥

॥ અથ શ્રી શીતલજિન સ્તવન ॥

॥ રાગ ધનાશ્રી ॥ મંગલિકમાલા ગુણહ વિશાલા ॥ એ દેશી ॥

શીતલ જિનપતિ લલિત ત્રિજંગી ॥ વિવિધ જંગી મન મોહેરે ॥

કરુણા કોમલતા તીક્ષ્ણતા ॥ ઉદાસીનતા સોહેરે ॥ શીઠ ॥ ૧ ॥

અર્થ ॥ હે શીતલજિન ! સામાન્ય કેવલીનાસ્વામિ તમારા સ્વરૂપમાં રમણ થયેલી, પ્રત્યક્ષ વિરોધાત્માસી પરંતુ તમારે વિષે અવિરોધપણે પ્રવર્તેલી, માટે તે મનોહર છે, એવી ત્રિજંગી કેળવણી છે પ્રકાર જેના એવી એક ત્રિજંગીને વિષે, વલી મૂલ જંગીના નામોના અર્થ વિષ્ણુદે જંગાંતરની રચના વિવિધ કેળવણી નાના પ્રકારની છે, તે જીવ્ય જીવોને મનોહર કેળવણી ચમત્કારરૂપ છે, પરંતુ મનમાં જ્યાનકપણે ધુર્ધર્ષ નથી. તે ત્રિજંગીની જંગ રચનાનું સ્વરૂપ કહે છે. ૧ કરુણા તે મનની કોમલતા, દયાના પરિણામ. તે શીતલજિનના સ્વરૂપ અહિંસક જાવેજ પરિણમ્યા છે. અહિં કરુણાનો કોમલતા અર્થ પદ્ય રચનામાંજ કર્યો છે, તે દોષ નથી, કારણ કે જાણ્ય નિર્યુક્તિમાં, પોતાના પદનો અર્થ પોતેજ યોજનામાં કરે તેમાં દોષ નથી એમ કહેલું છે. વલી તીક્ષ્ણતા કેળવણી તીક્ષ્ણવૃત્તિ, ક્રૂરતા, ધુર્ધર્ષપણું, આ બીજો જંગ છે અને ઉદાસીનવૃત્તિ તે ત્રીજો જંગ છે. જીવ્ય જીવ, કાલ પરિપાક કારણ મલતાં સેહેજે સિદ્ધ થાય, માટે દયા ચિંતવવાથી શું ? વલી કર્મ પણ સેહેજે સ્વપી જાય, માટે કોમલતા તથા તીક્ષ્ણતામાં મધ્યસ્થ જાવે પ્રવૃત્તિ કરવી તે ઉદાસીનતા, એવી શીતલજિનની મનોહર ત્રિજંગી છે ॥ ૧ ॥

સર્વ જંતુ હિતકરણી કરુણા ॥ કર્મ વિદારણ તીક્ષ્ણરે ॥

હાનાદાન રહિત પરિણામિ ॥ ઉદાસીનતા વિદારણરે ॥ શીઠ ॥ ૨ ॥

અર્થ ॥ હવે તેજ ત્રિજંગીનો સંજવ બતાવે છે. સમસ્ત સૂક્ષ્મ, બાદર, ત્રસ, ચાવર સંસારી જીવમાત્રને હિતકારી ચિંતવણા તે કરુણા નામનો પ્રથમ જંગ. જ્ઞાનાવરણાદિ કર્મનું વિદારણું, નાશ કરવું તે તીક્ષ્ણતા. અહિં નિર્દયીપણું છે અર્થાત્ બાપડા, રાંક જડોને કોણ હણે એવી રીતે કર્મોનો નાશ કરવામાં દયા આવતી નથી તે તીક્ષ્ણતા નામનો બીજો જંગ. હવે ત્રીજો જંગ ઉદાસીનતા, જે જીવ્ય વિલક્ષણી હોવાથી જેનો અસંજવજ હોય તેનો સંજવ કહે છે. હાન કેળવણી ઠોડવાયોગ્ય અને આદાન કેળવણી કરવાયોગ્ય, તેથી રહિત પરિણામિ અર્થાત્ ઠોડવાયોગ્ય વસ્તુને ઠોડવાની ઇચ્છા નથી અને ગ્રહણ કરવાયોગ્ય વસ્તુને ગ્રહવાની ઇચ્છા નથી, એ રીતે ઇચ્છાનો નિરોધ કર્યો છે. તે પણ જાણીને અર્થાત્ કૃત્રિમપણે નહીં પરંતુ સ્વજાવેજ નિરોધ કરેલો છે. ઇષ્ટ અનિષ્ટ વસ્તુ ઉપરથી સ્વજાવિકરીતે હાનાદાનપણું થયેલું છે. તે ઉદાસીનતા વૃત્તિને હે

વિક્ષણ કેળવિક્ષણ ધારો. અહિં “વ” અક્ષર પાદપૂર્તિ માટે તજી દીધો છે. હવે જદાસીનતાનું લક્ષણ કહે છે. અનાદિ નિજસ્વરૂપનું જે ગ્રહણ તે આદાન અને પરપરિણતિનો ત્યાગ તે હાન. એ બંનેથી રહિત પરિણામીપણું છે, કેમકે મારા અનાદિ સ્વરૂપને હું પામ્યો તેમાં શો હર્ષ, જેમ જ્ઞાન દર્શન તે આત્મા અને આત્મા તે જ્ઞાન દર્શન. તેવીજ રીતે નિશ્ચય નયે ત્રણ કાલમાં આત્મામાં કર્મનો અસંજવજ છે તેથી શોક પણ શું. એ રીતે જદાસીનતાનો સંજવ કહ્યો ॥ ૨ ॥

પરહુઃખઠેદન ઇચ્છા કરુણા ॥ તીક્ષ્ણ પરહુઃખ રીઝેરે ॥

જદાસીનતા ઉત્તય વિલક્ષણ ॥ એક ઠામેં કેમ સીઝેરે ॥ શી૦ ॥ ૩ ॥

અર્થ ॥ હવે એ ત્રિજંગીને વિષે અર્થ જ્ઞેદથી ત્રિજંગી વતાવે છે. સંસારી જીવોને અનાદિ કાલથી પુજલાદિ જરૂ સંબંધથી થયું જે દુઃખ, તેને ઠેદવાની ઇચ્છા તે કરુણા નામનો પ્રથમ જંગ. જગવંત મહાવીર સ્વામિ, સંગમાના ઉપસર્ગથી પુજલોને દુઃખ પામતા દેખીને રીઝે કેળવિક્ષણ પામે અર્થાત્ જ્ઞાની પુરુષ એમ વિચારે કે અનાદિ કાલથી એ કર્મો મને દુઃખ આપતા હતા, આજે એ દુઃખ પામે છે એવી વિચારણા તે રીઝ કહેવાય, એ તીક્ષ્ણતા નામનો બીજો જંગ; અને ઉત્તય વિલક્ષણ કેળવિક્ષણ એ બંને લક્ષણોથી જે જુદીજ છે તે જદાસીનતા નામનો ત્રીજો જંગ. તે આ પ્રમાણે. જેમકે પુજલસંગી જીવોને દુઃખી જોઈને વિચારે કે, તેઓની જવસ્થિતિ પરિપક્વ થયા વિના મારી કરુણાથી શું થાય ? વલ્લી એ પુજલાદિક જરૂ વસ્તુને બીજાના કરેલા ઉપસર્ગ પ્રમુખથી દુઃખી દેખીને હું રાજી થયો, પરંતુ મારું સ્વરૂપ નિશ્ચયથી એક આનંદોપેતજ છે. માટે જરૂ તેને રોકી શકે નહીં, તે જદાસીનતા. એમ ત્રણે લક્ષણ કહ્યા. તે એક પરમેશ્વરરૂપ ઠામ કેળવિક્ષણ સ્થાનકમાં શીરીતે સિદ્ધથાય ? કેમકે તેના લક્ષણ ત્રિજ્ઞ ત્રિજ્ઞ છે, તેથી એક સ્થાનમાં કેમ પામિયે ? તેનો ઉત્તર આગલી ગાથામાં આપે છે ॥ ૩ ॥

અત્તયદાન તે મલદય કરુણા ॥ તીક્ષ્ણતા ગુણજાવેરે ॥

પ્રેરણ વિણુ કૃત જદાસીનતા ॥ એમ વિરોધ મતિ નાવેરે ॥ શી૦ ॥ ૪ ॥

અર્થ ॥ હવે તે ત્રિજંગીનું શીતલ પરમેશ્વરમાં અવિરોધિપણે અવતરણ કરી દેખાડે છે. કોઈ જીવને જય ન ઉપજાવવો એવું અત્તયદાન સર્વ જીવને પરમેશ્વર આપે છે, તે કરુણા; તે રાગ દ્વેષરૂપ મલના ક્ષયથી થાય છે. હવે સુમતિ પુઠે છે કે, તીક્ષ્ણતા અને કરુણાને પરસ્પર વિરોધિ જાવ છે, માટે જ્યાં કરુણા ત્યાં તીક્ષ્ણતા કેમ સંજવે ? ઉત્તર કે—પરમાત્મામાં સ્વગુણ સ્વજાવ એવોજ છે કે, કર્મો ઉપર અતિ તીક્ષ્ણતા તેમને ઉત્પન્ન થાય. અહિં જીવ ઉપર કરુણા અને કર્મ ઉપર તીક્ષ્ણતા હોવાથી મતિમાં વિ-

રોધ આવતો નથી. વલી મતિનો અર્થ સુમતિ કરીએ તોપણ વિરોધિપણું નથી. એ બીજો જંગ. હવે ત્રીજા જંગનું સ્વરૂપ કહે છે. પ્રેરણા કર્યા વિના ઉદાસીનતા છે. જ્યાં ઇષ્ટનો વિયોગ અને અનિષ્ટનો સંયોગ થાય ત્યાં ઉદાસીનતા થાય, પરંતુ તે હુઃખની પ્રેરણાથી થઈ કહેવાય, પણ પરમેશ્વરને વિષે જે ઉદાસીનતા છે તે પ્રેરણાવિના છે, કેમકે આત્મધર્મથી વીતરાગ પરિણતિ પરિણમિ પરમાત્મવૃત્તિયેં સ્વજ્ઞાવ પ્રાપ્તિ થઈ, તેનો શો હર્ષ; તેથી પ્રેરણાવિના ઉદાસીનતા છે. માટે હે સુમતિ! શીતલ પરમેશ્વરમાં પૂર્વોક્ત રીતે ત્રિજંગીની પરસ્પર વિરોધતા આવતી નથી. ॥ ૪ ॥

શક્તિ વ્યક્તિ ત્રિજીવન પ્રજીવતા ॥ નિગ્રંથતા સંયોગેરે ॥

યોગી જોગી વક્તા મૌની ॥ અનુપયોગી ઉપયોગેરે ॥ શી૦ ॥ ૫ ॥

અર્થ ॥ હવે વે જાંગાના પ્રયોગથી ત્રીજો જાંગો થાય એવી પાંચ ત્રિજંગી કહે છે. ૧ શક્તિ ૨ વ્યક્તિ. તેમની સાથે “ન” જોડવાથી ૩ ન શક્તિ, ન વ્યક્તિ. વલી ૧ ત્રિજીવન પ્રજીવતા ૨ નિગ્રંથતા. તેમની સાથે “ન” જોડવાથી ૩ ન ત્રિજીવન પ્રજીવતા, ન નિગ્રંથતા. એમ જાંગા થાય છે. સ્વગુણપર્યાયને ગ્રહવાનું સામર્થ્ય તે “શક્તિ.” તેજ શક્તિથી સ્વસ્વજ્ઞાવનું પ્રત્યક્ષ કરવું તે “વ્યક્તિ.” વલી સ્વગુણ ગ્રહણ કરતાં શક્તિ ફોરવવાનું શું કામ? તે તો આત્માના ગુણ હતા તે આત્મામાં પ્રગટ થયા, માટે “નશક્તિ” અને આત્મા પોતાના સ્વજ્ઞાવમાં રમ્યો તેમાં પ્રત્યક્ષ શું કર્યું? તે “નવ્યક્તિ” એ પ્રથમ ત્રિજંગી. વલી ત્રણ જગતના પૂજ્ય તેથી “ત્રિજીવન પ્રજીવતા” અને વાહ્ય અગ્ન્યંતર ગ્રંથીથી રહિત તેથી “નિગ્રંથતા.” સ્નેહાયે ત્રણ જગતના પૂજ્યપણાના અવાંઠક તેથી “ન ત્રિજીવન પ્રજીવતા” પાસે ઊંઘો મુહૂર્ત રાખે નહીં, નિગ્રંથી થઈને ફરે નહીં, તેથી “ન નિગ્રંથતા” એ બીજી ત્રિજંગી. ૧ યોગી ૨ જોગી. સાથે “ન” જોડતાં ૩ નયોગી, ન જોગી. મનવચન કાયાના યોગના રુંધનારા તેથી “યોગી.” નિજગુણના જોક્તા, તેથી “જોગી.” સિદ્ધસ્વરૂપને ચિંતવનારા તેથી “નયોગી” સ્વજ્ઞાવે સિદ્ધગુણના અંતર્જાવી તેથી “નજોગી”, એ ત્રીજી ત્રિજંગી. ૧ વક્તા ૨ મૌની. સાથે “ન” જોડતાં ૩ નવક્તા, નમૌની. દ્વાદશાંગીના ઉપદેષ્ટા, તેથી “વક્તા”. આશ્રવ સંબંધી વચન ન કથન કરે, તેથી “મૌની”. અનંતા તીર્થકરે દ્વાદશાંગી પ્રરૂપી તેમનાથી કાંઈપણ હિનાધિક ન કહ્યું, તેથી “નવક્તા”. તીર્થપ્રવર્તનસમયે દ્વાદશાંગી વચનવર્ગેણાજ જાણી, તેથી “ન મૌની”. એ ચોથી ત્રિજંગી. હવે અનુપયોગ ઉપયોગને સંયોગે પાંચમી ત્રિજંગી બતાવે છે. ૧ અનુપયોગી ૨ ઉપયોગી. સાથે “ન” જોડતાં ૩ નઅનુપયોગી, નઉપયોગી. ઉપયોગ પ્રયુજ્યા વિના અનંતા પદાર્થ કેવલજ્ઞાનથી પ્રત્યક્ષ છે, તેથી “અનુપયોગી”. કેવલ-

ज्ञानोपयोगी, केवलदर्शनोपयोगी, तेथी “उपयोगी”. सिद्धअवस्थामां केवलज्ञान के-
वलदर्शन ए वे उपयोगोनो संज्ञव, तेथी “नअनुपयोगी” परंतु उपयोग प्रयुंजवानुं
कारण कोष्पण वखते पडतुं नथी, तेथी “ नउपयोगी” ए पांचमी त्रिजंगी. ॥ ५ ॥

इत्यादिक बहु जंग त्रिजंगी ॥ चमत्कार चित्त देतीरे ॥ अच

रिजकारी चित्रविचित्रा ॥ आनंदघन पद लेतीरे ॥ शी० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ इत्यादि अनेक द्विक संयोगी त्रिजंगीउंना जांगा ठे. जेमके १ कामक्रमें
२ क्रोधक्रमें. साथे “न” जोरतां ३ नकामक्रमे, नक्रोधक्रमे. स्वस्वरूप ग्रहवानो काम
के० अजिलाष तेमां क्रमके० व्यापिरेहेवापणुं. मोहादिक शत्रु हणतां क्रोध व्यापि र-
ह्यो ठे. संज्वलननो लोच खपावी वारमे गुणठाणे चड्या त्यारे “ नकामी नक्रोधी”.
अहिं कामक्रोधादि सर्वना त्यागी ठे. ए त्रिजंगी अइ. तेमज १ सकामी २ निष्कामी
३ नसकामी ननिष्कामी. स्वरूप ग्रहवाने अजिलाषा, तेथी “सकामी”. परपरिणतिने
नही ग्रहवाथी, “निष्कामी”. कामकर्मने त्यागवाथी, “नसकामी” अने पोताना अ-
नंतगुणोमांथी एकपण गुण उठो न ग्रहण कर्यो, तेथी “ननिष्कामी”. इत्यादि अनेक
त्रिजंगीउ ठे. असंज्ञवणाने प्राप्त करती थकी चित्तने चमत्कार उपजावनारी ठे,
केमके चित्र के० नानाप्रकारना विचित्रा के० अनेक जंग तरंगनी त्रिजंगी ते असंज्ञव
संज्ञवरूप तेथी अचरिजकारीठे. जेमके करुणा, त्यांज तीक्ष्णता, त्यांज उदासीनता,
ए केम संज्ञवे माटे आश्चर्यकारी ठे. ए त्रिजंगीउनी फलप्राप्ति ते ज्ञानानंदना जराव
रूप जे मुक्तिपद तेने लेतीके० ग्रहण करनारी ठे. अर्थात् त्रिजंगीउंना जंग तरंग,
केवलज्ञान केवलदर्शनात्मक ठे, अथवा एकेक जंग ते पण आनंदघनपदथी व्यापी र-
हेल ठे ॥ ६ ॥ इति शीतलजिन स्तवन.

॥ अथ श्रीश्रेयांसजिन स्तवन ॥

॥ रागगोडी ॥ अहो मतवाले साजना ॥ ए देशी ॥

श्रीश्रेयांसजिन अंतरजामी ॥ आतमरामी नामीरे ॥ अध्या

तम मत पूरणपामी ॥ सहज मुगतिगति गामीरे ॥ श्रीश्रे० ॥ १ ॥

अर्थ ॥ श्रीश्रेयांस प्रभुने साक्षीभूत करीने कहेठे. हे सुमति ! केवलज्ञानादि ल-
क्ष्मीवाला श्रेयांस परमात्मा आपणा अंतर के० अंतःकरणना सर्वज्ञेदना जामी के०
जाणनार ठे. ते सर्वना अंतरजामी तेथीज तेनुं नाम आतमाराम ठे. वढी जेणे स्व-
स्वरूप संबंधी संपूर्ण ज्ञान अखंडितपणे प्राप्त करेल ठे, तेथी अध्यात्ममतना पूरण
पामी ठे, वढी निःप्रयासे मुक्तिगतिने प्राप्त करनारा ठे ॥ १ ॥

सयलसंसारी इंद्रियरामी ॥ मुनिगुण आतमरामीरे ॥

मुख्यपणे जे आतमरामी ॥ ते केवल निःकामीरे ॥ श्रीश्रे० ॥ १ ॥

अर्थ ॥ सर्व संसारी जीवो, शब्द, रूप, रस, गंध अने स्पर्श रूप इंद्रियोना सुख-जागमां लीनपणे प्रवृत्ति रह्या ठे. अने सिद्धांत वचनानुसारे आत्मस्वरूपने साधनारा मुनिराजो ज्ञानादि आत्मगुणोमां रमी रह्या ठे. तेथी निश्चयनयने मत्तें मुख्यपणे, गुणगुणीने अज्ञेदस्वरूपे, आत्मस्वरूपमां तद्रूपपणे प्रवृत्ति करनारा जे मुनिराज, तेमने तो निःकेवल एक आत्मस्वरूपनी कामना शिवाय अन्य अजिलाष मात्र नथी, तेथी तेउ निष्कामी ठे ॥ १ ॥

निजस्वरूप जे किरिया साधे ॥ तेह अध्यात्म लहियेरे ॥ जे

किरिया करी चजगति साधे ॥ तेन अध्यात्म कहियेरे ॥ श्रीश्रे० ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ हे सुमति ! जे प्राणी पोताना आत्मस्वरूपमां रमतां थकां प्रतिक्रमणादि पापनिवर्त्तनरूप क्रियामात्रने साधे ते प्राणी अध्यात्म के० आत्मां अंतवर्ती रहुं एवुं स्वस्वरूप अविद्येदकरूप आत्मस्वरूप पामे अर्थात् तेने अध्यात्म लहिये के० कहिए. परंतु जे प्राणी निजस्वरूपमां नही रमतां क्रियाकरी चारगति सिद्धकरे अर्थात् शुद्धकरणी करी देव तथा मनुष्यनी गति सिद्धकरे अने अशुद्ध करणी करी नरक तिर्यचनी गति सिद्ध करे; दृष्टांत के साधुपणामां देव अने मनुष्यनी गति सिद्ध करे अने साधुपणुं ठतां वंचक करणी करी अथवा प्राणातिपातादियुक्त करणी करी नरक तिर्यचगति सिद्ध करे, ते क्रियाने अध्यात्म स्वरूप अनुयायी क्रिया न कहिए ॥ ३ ॥

नाम अध्यात्म ठवण अध्यात्म ॥ डव्य अध्यात्म ठंडोरे ॥

जावअध्यात्म निजगुण साधे ॥ तो तेहशुं रढ मंमोरे ॥ श्रीश्रे० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ अध्यात्मक्रियाना चार प्रकार ठे. तेमां प्रथम, अध्यात्मशब्दनो मात्र अर्थ पण न जाणे अने जे पुढे तेने कहे के अमे अध्यात्मी ठईए ते नाम अध्यात्म. वीजो अध्यात्म स्वरूपनो अक्षरविन्यास आदि स्वरूप ते स्थापना अध्यात्म. त्रीजुं, रेचक, पुरक, कुंजकादि प्राणायामना जेदे बाह्यवृत्तिए एवुं ध्यान वतावे के जे मने देखी लोको एम जाणे के तेणे अंतरवृत्तिए आत्मानुं स्वरूप प्रत्यक्ष कर्युं देखाय ठे, परंतु पोते तो कोरानेकोरा होय, ते डव्य अध्यात्म. आ त्रणे अध्यात्म ठांरवा योग्य ठे तेथी ते-उने तजीव्यो अने जे आत्मस्वरूपमां रमणतासहित क्रियामां प्रवर्त्तनरूप जाव ते जाव अध्यात्म. ते आत्माना ज्ञान दर्शनादि गुणोने सिद्धकरे, निर्मल करे. माटे अहो जव्यो ! जो तमारे निजगुणनी सिद्धता करवी होय तो जावं अध्यात्मनीज रटना करो.

શબ્દ અધ્યાતમ અરથ સુણીને ॥ નિરવિકલ્પ આદરજોરે ॥

શબ્દ અધ્યાતમ ઝજના જાણી ॥ હાન ગ્રહણમતિ ધરજોરે ॥ શ્રીશ્રે૦ ॥ ૫ ॥

અર્થ ॥ હે જ્ઞયો ! આત્માને અંતવર્તી આત્મસ્વરૂપમાં તદાકારપણે રમણતા કરવી તે અધ્યાત્મશબ્દનો અર્થ છે. તે ગુરુમુખથી શ્રવણકરી, નિશ્ચયનયે આત્માનેવિષે સ્વરૂપનું નિરવિકલ્પપણું અર્થાત્ અન્નેદિપણું છે તે આદરજો કે૦ અવધારજો. વહી અધ્યાત્મશબ્દના બીજા બે જ્ઞેદ છે. એકમાં સ્વરૂપ અધ્યાત્મીપણું છે અને બીજામાં સ્વરૂપ અધ્યાત્મીપણું નથી. માટે ઝજના સમજજો અર્થાત્ માત્ર નામપણ અર્થ રહિત એવો અધ્યાત્મશબ્દ, સ્વરૂપની સિદ્ધતાના અજાવને લીધે હાન કે૦ ઠાંકવા યોગ્ય છે, તેથી તેમાં ઠાંકવાની બુદ્ધિ ધારજો, અને અર્થ અધ્યાત્મમાં સ્વરૂપની સિદ્ધતા હોવાથી તેને ગ્રહણ કરવાની બુદ્ધિ ધારજો ॥ ૫ ॥

અધ્યાતમ જે વસ્તુ વિચારી ॥ બીજા જાણ લવાસીરે ॥

વસ્તુગતે જે વસ્તુ પ્રકાસે ॥ આનંદઘન મત વાસીરે ॥ શ્રીશ્રે૦ ॥ ૬ ॥

અર્થ ॥ માટે વસ્તુ કે૦ આત્મતત્ત્વને તદાકાર સ્વરૂપે વિચારનારા, લલ્લ્ય લક્ષણના અજિન્ન વિચારી, તેતો અધ્યાત્મને ગ્રહણ કરેછે; અને જેઝ અધ્યાત્મસ્વરૂપથી જિન્ન તથા શુન્ય હૃદય ઠતાં હૃથ ગ્રાહીપણે અધ્યાત્મમતના મમત્વી, માત્ર નિશ્ચયનયના વાદ કરનાર તેઝતો લવાસીકે૦ લવાડ છે. જે મુનિરાજ વસ્તુ કે૦ સિદ્ધાંતનેવિષે ગત કે૦ પ્રાપ્ત થયેલ એવું વસ્તુ કે૦ અધ્યાત્મ તત્ત્વપ્રકાસે કે૦ પ્રગટ કરે અર્થાત્ સિદ્ધાંતમાં જેમ અધ્યાત્મ સ્વરૂપ કહ્યું છે તેમજ પ્રકાસે, તે આનંદઘન કે૦ અનંત કેવલજ્ઞાનીઝનો જે સત્તનયાશ્રિત મત કે૦ જિનમત, તેનો વાસી હોય ॥ ૬ ॥ इति श्रीश्रेयांसजिनस्तवन.

॥ અથ શ્રીવાસુપૂજ્યજિન સ્તવન ॥

॥ રાગ ગોડી તથા પરજ ॥ તુંગીયાગિરિ શિખર સોહે ॥ એ દેશી ॥

વાસુપૂજ્યજિન ત્રિજીવનસ્વામી ॥ ઘનનામી પરનામીરે ॥

નિરાકાર સાકાર સચેતન ॥ કરમ કરમ ફલકામીરે ॥ વાસુ૦ ॥ ૧ ॥

અર્થ ॥ અહો જ્ઞયો ! વાસુપૂજ્ય પ્રજીવન ત્રણજીવનના પૂજ્ય હોવાથી સ્વામિ છે. વહી જે ઘનનામી કે૦ ઘણાં નામવાલાં છે અને જે પરમાત્માના નામો તે તે પરિણામેજ પરિણમિ રહ્યા છે. હવે સંસારી જીવોના બે જ્ઞેદ છે ૧ બહિરાત્મા ૨ અંતરાત્મા. તેમાં અંતરાત્માની અહિં વિવક્ષા કરતાં, નિરાકાર તે સામાન્ય ઉપયોગ અને સાકાર તે વિશેષ ઉપયોગ, એવાં ઉપયોગ લક્ષણસહિત ચેતન છે. તે કરમ કરમફલકામી કે૦ સામાન્ય

વિશેષ શુજાશુજ ઉપયોગે પ્રવર્તતો ચેતન જ્ઞાનાવરણાદિ કર્મોનો કામી કેળ અજિ-
લાષી તેમાં શુજ ઉપયોગે પ્રવર્તતો ચેતન શુજપુણ્ય પ્રકૃતિનો કામી કેળ અજિલાષી
અને અશુજ ઉપયોગે પ્રવર્તતો ચેતન અશુજ પાપ પ્રકૃતિનો કામી છે ॥ ૧ ॥

નિરાકાર અજેદ સંગ્રાહક ॥ જેદગ્રાહક સાકારોરે ॥

દર્શનજ્ઞાન હજેદ ચેતના ॥ વસ્તુગ્રહણ વ્યાપારોરે ॥ વાસુ ॥ ૨ ॥

અર્થ ॥ હવે નિરાકારનું લક્ષણ કહે છે. જેદરહિત જે સંગ્રહ કરનાર તે નિરાકાર,
દર્શનોપયોગ અને જે જિન્ન જિન્ન સ્વરૂપનો ગ્રાહક તે સાકાર, જ્ઞાનોપયોગ. એવી રીતે
નિરાકાર અને સાકાર વે ઉપયોગના જેદથી ચેતનાના પાણ વે જેદ થયા. એવી રીતે
સામાન્ય વિશેષ વે ઉપયોગે જડથી આત્મતત્ત્વને જિન્ન કેળ જુઝુ કરી લેવું તે છે વ્યા-
પાર કેળ પ્રવર્તન તે જેનું એવો ચેતનાવંત લક્ષણયુક્ત અંતરાત્મા છે. ॥ ૨ ॥

કર્તા પરિણામી પરિણામો ॥ કર્મ જે જીવે કરીએરે ॥

એક અનેક રૂપ નયવાદે ॥ નિયતે નર અનુસરીએરે ॥ વાસુ ॥ ૩ ॥

અર્થ ॥ કર્મનું કર્તાપણું તે પરિણામિ કેળ વ્યાપીને પરિણામો કેળ પરિણમવું તે
છે; અર્થાત્ કર્મનું કર્તાપણું તે પરિણામે વ્યાપિ રહ્યું છે પણ જીવમાં નથી. કોઈ પુઠેકે
જીવમાં કર્તાપણું કેમ નથી, તેને ઉત્તર કે, જે પરિણામે પ્રવર્તે તે કર્મને જીવ કરે.
જેમકે મિથ્યાત્વપરિણામે પરિણમતો જીવ, મિથ્યાત્વ કર્મપ્રકૃતિને કરે પણ અવિર-
તિને ન કરે. તેથી કર્તાપણું પરિણામમાં છે, પણ જીવમાં નથી. જે કરીએ તે કર્મ તેથી
કરવામાત્ર કર્મ તો એકજ છે, પરંતુ નયવાદે કેળ નય વચન માર્ગે તેનાં અનેક રૂપ
છે. અર્થાત્ વસ્તુ તત્ત્વે એક નયવચન માર્ગે જ્ઞાનાવરણાદિ કર્મ આઠ છે. તે છે જવ્ય
નર કેળ મનુષ્યો નિયતે કેળ નિશ્ચયથી અનુસરિયે કેળ અવધારો. ॥ ૩ ॥

હુઃખસુખરૂપ કરમફલ જાણો ॥ નિશ્ચય એક આનંદોરે ॥

ચેતનતા પરિણામ ન ચૂકે ॥ ચેતન કહે જિનચંદોરે ॥ વાસુ ॥ ૪ ॥

અર્થ ॥ હે જવ્યો ! હુઃખસુખરૂપ અને સુખસુખરૂપ એવાં વે કર્મનાં ફલ છે. તે વ્યવ-
હારનયની અપેક્ષાયે છે અને નિશ્ચયનયને મતે તો ત્રણે કાલમાં નિજ સ્વજ્ઞાવનોજ
આત્મા કર્તા, એક અદ્વિતીય આનંદમયી છે. ચેતનાને વિષે ચૈતન્ય ધર્મ તે ચેતના-
પણું છે; તે ચેતનતાનો પરિણામ કેળ પરિણમન ધર્મ તે ચેતના કદિ મુકે નહીં, કેમકે
તે તેનો ધર્મ, ગુણ છે. ધર્મથી ધર્મીની ડલખાણ થાય, ગુણથી ગુણીની ડલખાણ થાય.
યથા ॥ ધર્મી અપને ધર્મકું ॥ ન તજે તિનૂકાલ ॥ આત્મજ્ઞાન ગુણ નવ તજે ॥ જડ કિ-

रियाकी चाल ॥ १ ॥ माटे धर्मेने अज्ञावे धर्मीनो अज्ञाव अने तेने सदृचावे तेनो सदृचाव, तेथी चेतनता धर्मवंतने श्रीजिनचंद्रे चेतन कह्यो ॥ ४ ॥

परिणामी चेतन परिणामो ॥ ज्ञान करमफल ज्ञावीरे ॥ ज्ञान
करमफल चेतन कहिये ॥ लेजो तेह मनावीरे ॥ वासु० ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ माटे चेतना धर्मे परिणामि के० व्यापी रह्यो एवो चेतन जे जीव तेनुं परिणामो के० परिणमन शुं ठे, अर्थात् धर्म शुं ठे ? ते कहे ठे. ज्ञान के० निजस्वरूपज्ञान, जेमके हुं चेतन हुं अने पुज्जलादिकमां रमी रह्योहुं, ते जरु ठे. हुं अविनाशी हुं, जरु विनाशी ठे. हुं चैतन्य धर्मी हुं, शास्वत हुं, ते सरुण पडण विध्वंसन धर्मी ठे. तेथी ते ज्ञानस्वरूप आत्मानुं करम के० करवुं ते शुद्ध आत्मस्वरूप प्राप्तिरूप फल तेनो ज्ञावि के० विचारनारो तेथी ज्ञान के० आत्मज्ञाननुं करम के० करवुं, प्रयुंजवुं तेनुं फल ते स्वरूप प्राप्तिरूप तेने चेतनावंत चेतन कहीए एटले लक्षण सहित चेतन कहीए; केमके सिद्धांतमां स्वरूप प्राप्ति थइ तेनेज लक्षण सहित चेतन कह्यो ठे; अने बीजा तो कहेवा मात्र चेतन जाणवा. माटे अहो जव्यो ! ते शुद्ध आत्मस्वरूपने मनावी लेजो के० निरंतर तेनी साथे हेत राखजो, अर्थात् स्वरूपमांज प्रवर्तजो. अन्य कांइ पण चिंतवनमां प्रवर्तशो नहीं ॥ ५ ॥

आत्मज्ञानी श्रमण कहावे ॥ बीजा तो ज्व्य लिंगीरे ॥ वस्तु
गते जे वस्तु प्रकासे ॥ आनंदघन मति संगीरे ॥ वासु० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ माटे अंतरात्मवंत ज्ञानीने साधु कहीए, कारण के ते शुद्ध आत्मस्वरूपना ज्ञाता ठे. जेने आत्मस्वरूप प्रत्यक्ष थइ रह्युं ठे तेज श्रमण के० साधु कहेवाय ठे. “नाणेणय मुणी होइ” इति वचनात् अने बीजा जे स्वरूपज्ञानथी रहित ठे, तैतो मात्र उंधा मुहपत्तिना धारक ज्व्यलिंगी ठे. स्वरूप ज्ञानमां ज्ञावलिंगीपणुं ठे. उंधा मुहपत्ति धारण करवामां ज्व्यलिंगीपणुं ठे. माटे वस्तुगतें के० आत्मवस्तु जेम ठे, तेमज आत्मवस्तु तत्त्वने जे प्रकासे के० प्रगट करे अर्थात् आत्माथी बहार स्वरूपज्ञाननथी परंतु आत्मानी अंदरज स्वरूपज्ञान ठे, एवुं जे कहे. ते आनंदघन मति संगी के० चित् आनंदनो समुह तेनी मति जे सुमति तेनो संगी के० सहचारी थाय. ॥ ६ ॥ इति श्री वासुपूज्यजिन स्तवन.

॥ अथ श्रीविमलजिन स्तवन ॥

॥ राग मढहार ॥ ईडर आंवा आंवलीरे ॥ ए देशी ॥

डुख दोहंग दूरें टढ्यारे ॥ सुख संपदशुं जेटा॥धींग धणी माथे कियारे ॥
 कोण गंजे नरखेट ॥ विमलजिन ॥ दीठा लोयण आज ॥ मारासिधा वं-
 वितकाज ॥ विमलजिन ॥ दीठा ॥ १ ॥

अर्थ ॥ हे सुमति ! विमलनाथ परमात्माना दर्शनथी चारे गतिना दुःख अने अ-
 नादि कालनुं अज्ञान संवंधीं दुर्जाग्य दूर टढ्या के० नाश पाम्युं. वली प्रभुने निरखतां
 हर्ष निर्भर गात्रो थवाथी आत्माने उढ्लास प्रगट थवारूप सुख थयुं. ते सुखथी,
 शमदम क्षम विचक्षण रुची, प्रभु स्वरूपानुयायी अनुभव संवंधी प्रीत. तेथी प्रगट
 थती निजस्वरूप संपदा जे रत्नत्रय तेनो जेट के० मेलाप थयो. हे सुमति ! परमात्माना
 दर्शन मात्रथी दुःख दौर्जाग्य दूर थया अने सुखसंपत्तिनी प्राप्ति थई, तो एवा धींग
 के० समर्थने माथे धणी कर्या ठतां, अर्थात् वलवान धणीना सेवकने, खेटनर के०
 खानारा अने मारनारा एटले के रातदिवस नुकशान करवाना इलाजमांज प्रवर्त-
 नारा एवा मोह कषायादि जे नर, ते पराभव करवाने समर्थ नथी. एवा विमलनाथ
 प्रभुने मारा आजे नेत्रोथी दीठा. मारो आजनो दिवस कृतार्थ थयो अने प्रभु
 दर्शनथी मारां मनोवांठित कार्य सिद्ध थयां ॥ १ ॥

चरणकमल कमला वसेरे ॥ निरमल थिरपद देख ॥

समल अथिरपद परहरीरे ॥ पंकज पामर पेख ॥ वि० ॥ दी० ॥ २ ॥

अर्थ ॥ आ गाथानो अर्थ अन्वयथी करीए ठीए. कमला के० लक्ष्मीए पोताना
 निवासनुं स्थान, कमल कादवमां उत्पन्न थएलुं होवाथी समल के० मल सहित ठे
 एम जाणी तथा ते कमलनी पांखनीं खरी जती होवाथी अन्य कमलमां निवास
 करवानी जरूर पने एम कमल स्थानकने अस्थिर पण जाणी, वली तेज कमलने पामर
 पेख के० रांकसमान पण जाणीने ते कमलरूप स्थानने परिहरि के० तजी दीधुं.
 अने हे सुमति ! तेणीए निरमल के० कर्मरूप मेलरहित विमलनाथ प्रभुना चरणक-
 मल के० पगरूप कमलने थिरपद देख के० स्थिर स्थानक देखीने तेमां निवास कर्यो
 अर्थात् त्रण जगतनी लक्ष्मी प्रभुना चरणकमलमां निवास करे ठे. मुग्ध प्राणीं ल-
 क्ष्मीनो वास अन्यस्थलमां धारे ठे, तेउं जूठा ठे, कारण के विमलनाथ प्रभुना चरण-
 कमलनी सेवा करवाथी निर्वाणपदादिक समस्त संपदाउं मले ठे ॥ २ ॥

भुजमन तुळपद पंकजेरे ॥ लीनो गुण मकरंद ॥

रंक गणे मंदरधारे ॥ इंद चंद नागिंद ॥ विमल० ॥ दी० ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ हे प्रभु ! जेम कमलना मकरंद के० पराग उपर त्रमराजं लीन थई कमलमां तदाकार थाय तेम मारो मनरूप त्रमर, अनंत ज्ञानादि गुणयुक्त तमारा चरणकमलमां लीनो के० तदाकार थई रहेल ठे अने ते हर्षथी एवो उन्मत्त थयो ठे के मंदरधरा के०मेरु पर्वतनी सुवर्णमय भूमि वा नंदनवननी अत्यंत रमणीक पृथ्वीने रंक समान गणे ठे, अर्थात् तमारा चरणकमलनी सेवारूप निवासनी आगल ते वस्तुजं शी गणतीमां ठे ? एम मारो मनरूप त्रमर जाणे ठे, एटलुंज नही पण देवोना स्वामि इंद्र, ताराग्रहनास्वामि चंद्र अने नागेंद्रने पण रांक तुल्य गणे ठे; एवुं मारुं मन मोहुं थयुं ठे ॥ ३ ॥

साहेब समरथ तुं धणीरे ॥ पाम्यो परम उदार ॥

मन विसरामी वालहोरे ॥ आतमचो आधार ॥ विमल० ॥ दी० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ अहो समर्थ साहेब के० प्रभु, तमारा जेवो धणी के० नाथ मने प्राप्त थयो तेथी मारा सर्वकर्मरूप शत्रुजं, हवे मने पराजय करी शकशे नही. वली हे प्रभु ! तमो संतुष्ट थये पोतानुं परमपद आपो ठो तेथी परम उदार एवा तमे मने प्राप्त थया. वली मारा मनने संसारिक आहट दोहट रूप चिंतानो अतिशय जार होवाथी शांति नहोती तेथी हे प्रभु ! तमो मलवाथी मनने स्थिरतारूप शांति थई तेथी तमो मनना विसरामी ठो. हे प्रभु ! तमो मने पूर्ण वहाला ठो एटलुंज नही पण मारा आत्माने स्वरूपप्राप्तिमाटे परम आधार ठो ॥ ४ ॥

दरिशन दीठे जिन तणोरे ॥ संशय न रहे वेध ॥

दिनकर करजर पसरंतारे ॥ अंधकार प्रतिषेध ॥ वि० ॥ दी० ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ हे सुमति ! विमलनाथ प्रभुने में नेत्रथी निरख्या, ते प्रभुना दर्शननो प्रज्ञाव एवो ठे के, ज्ञाव विशुद्धताए ते प्रभुनुं दर्शन थतांज, जेनी मति एकाग्रताए ते दर्शनमां स्थिरता पामी तेने स्वस्वरूपने माटे मनमां संशय के० त्रांति रहे नही, एटलुंज नही पण प्रभुनुं अने मारुं स्वरूप एक ठे अने तेमां वेध के० विरोध नथी एवी मननी निर्दोष स्थिति थई जाय. दृष्टांत के दिन कर के० सूर्यना कर के० किरणोनो जर के० समूह जगतमां प्रसरतांज अंधकारनो प्रतिषेध के० निषेध थई जाय तेज प्रमाणे प्रभुनुं दर्शन थतांज संशय तथा वेध मात्र रहे नही. ॥ ५ ॥

अमीय ज़री मूरति रचीरे॥ उपमा न घटे कोय ॥

शांत सुधारस जीवतीरे ॥ निरखत तृपति न होय ॥ वि० ॥ दी० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ परमात्माना मूर्तिना स्वरूपनुं अधिक वर्णन एक मुखें केटलुं करी शकुं ? तोपण अटपमां बहु कहीश. जगतमां अमृतसमान प्रशंसापात्र कोइ वस्तु नथी, तेथी निःकेवल अमृतमयज जेम कोईए रची होय तेम तमारी मूर्ति स्वभाविक तेवी रचायेदी ठे. जगतमां एवो कोई पदार्थ नथी के जेनी उपमा तमारी मूर्तिने आपी शकाय, तेमज तमारी मूर्तिमां उपमा संवंधी अतिव्याप्ति, अव्याप्ति के असंज्ञव एवो दोष पण नथी. वली प्रत्यक्ष के अनुमान प्रमाण पण उपमा संवंधमां बीजा पदार्थने दोरतुं नथी; अही जे मूर्तिने अमीयजरी कही ते तो मात्र वचन व्यापार करवारूप उपमा कही ठे; परंतु प्रभुनी मूर्ति तो रांग छेपना अज्ञावथी परम शांतरूप अमृत रसमांज जीवी रही ठे, जाणे मूर्तिमान शांतरस ड्रवतो होय, तेवी मूर्ति ठे. वली अमृतोपमा पण घटती नथी, कारण के अमृतथी तो मात्र अंगोपांग अजर थाय ठे अने प्रभु मूर्तिना शांतरसथी आत्मा जन्ममरणरहित थाय ठे. तेथी प्रभुनी मूर्तिने निरखतां निरखतां मारी चहुने, दर्शननी इष्टाने अने हृदयनेत्रने तृप्ति थती नथी.

एक अरज सेवक तणीरे ॥ अवधारो जिनदेव ॥

कृपा करी मुज दीजीयेरे ॥ आनंदघनपद सेव ॥ वि० ॥ दी० ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ हवे सुमतिवंत आनंदघन विमलप्रभुने आधीन थइ विनंति करे ठे. हे जिनदेव ! सामान्य केवलीना स्वामि, हुं लाजानंद नामनो तमारो अनुचर, सेवक, तेनी एक अरज अवधारो के० मानो. मारा उपर संपूर्ण कृपा करी मने आपवानी इष्टा करता हो तो, बीजुं तो शुं परंतु पांच अनुत्तरवासी देवोना सुखनीपण हुं अजिलाषा राखतो नथी परंतु निजस्वरूपथी उत्पन्न थयो जे आनंद, तेनो जे समूह ते रूप पदने प्राप्त करावनारी एवी तमारा चरणकमलनी सेवा आपो ॥ ७ ॥ इति ॥

॥ अथ श्रीअनंतजिन स्तवन ॥

॥ राग रामगिरि ॥ कमखानि देशी ॥

धार तरवारनी सोहेदी दोहेदी ॥ चउदमा जिनतणी चरणसेवा ॥

धारपर नाचता देख बाजीगरा ॥ सेवना धारपर रहे न देवा ॥ धार० ॥ १ ॥

अर्थ ॥ आनंदघन आ पंचम कालमां जैनदर्शनीउनी जैनदर्शनथी विरुद्ध आ-चरणा देखी दुःखी थवार्थी तेमज अनंतप्रभु सेवित चारित्रनी पण दुषमकालमां

डुष्करता देखी महाडुःखी थवाथी सुमतिने कहे ठे. हे सुमति! तरवारनी तीक्ष्ण धार उपर उघाडे पगे चालवुं ते दोहेलुं ठे, पण विचार करतां सेहेलुं ठे, परंतु चउदमा श्रीअनंतनाथ प्रजुना चरण के० चारित्रनुं सेवन ते दोहेलुं ठे. अर्थात् तरवारनी धार करतां चारित्रनी धार तीखी ठे. जुउं के चोगठामां चारे वाजुए तरवारने वांधी ते तरवारोनी धारोनी वचमां गुलांटा खातां खातां निकली जनारा एवा वाजी-गरोने नाचता दीठा ठे, परंतु चारित्रनी आसेवनारूप धारा उपर महाशक्तिवंत एवा देवो पण रही शकता नथी, देवताउने व्रतना उदयनोज असंजव तो चारित्र प्रवर्त्तन तो क्यांथीज होय. तेशी तरवारनी धारा सुगम अने चारित्र प्रवर्त्तनरूप धारा विषम ठे. ॥ १ ॥

एक कहे सेवियें विविध किरिया करी ॥ फल अनेकांत लोचन न देखे ॥

फल अनेकांत किरिया करी वापडा ॥ रडवडे चारगतिमांहि देखे ॥ धा०॥१॥

अर्थ ॥ कोइ गणजेदी, समुदायना नायक कहे ठे के विविध प्रकारे तपस्या प्रमुख किरिया के० आचरणा आचरीने परमेश्वरना चारित्रनी सेवना करीए, कारण के चारित्रनुं मूल क्रिया ठे जेम हुंढकादि करे ठे तेम. ते प्रमाणेबोलनारा प्रवचन रहस्यना अजाण ठे. कारण के नथी जेमां एकांत फल ते अनेकांत फल एवी अनेक क्रियाउनां अनेक फल ठे. जेम क्रिया जिन जिन तेम तेनां फल पण जिन जिन उदय पण जिन जिन जोगपण जिन जिन. जेम शालिजझना जवमां देवसुख ते संगमाना जवमां दान देवानुं फल तेम. आ सर्व शुं लोचने नथी जोतां? आ प्रमाणे अनेकांत ठे फल जेनां एवी अनेक क्रिया करीने परमार्थशुन्य ते निरर्थक ठतां आंधीना रेंटनी जेम चारे गतिमां रडवडे के० परित्रमण करे ते देखे के० न्याये अनेकांत फलवाली गतिनी समृद्धि थवाथी जवत्रमण टले नहीं. तेशी आत्मानी सिद्धि पण केम आय? ए प्रमाणे एकांत क्रियाज करवी ते तो आश्रव ठे. ॥ २ ॥

गहना जेद बहु नयण निहालतां ॥ तत्त्वनी वात करतां न लाजे ॥

उदर जरणादि निज काज करता थकां॥मोह नडिया कलिकाल राजे ॥धार३॥

अर्थ ॥ गह के० समुदायविशेष, जेम के खरतर, तपा, लोंका प्रमुख गहो; तेमना मतोना जेद ग्रहण करतां, प्रतिजेद पण ग्रहण आय. तेवा मत मतांतरना बहु के० घणांजेद प्रतिजेद नयण निहालतां के० तात्विक दृष्टियें, हृदयरूप नेत्रें, विचारी जोतां एम लागेठे के शुं ते निर्लज्जोने आत्मतत्त्वनी वातो करतां शरम नहीं आवती होय? कारणके समत्व अने तत्त्वनी वातने परस्पर विरोध ठे. जेम वृक्षना को-

ટરમાં અગ્નિ હોય તો વૃદ્ધ નવપલ્લવ ન થાય, તેમ આત્મામાં મમત્વ હોય તો આત્મ તત્ત્વરૂપ વૃદ્ધ નવપલ્લવ ન થાય. તેથી શુદ્ધ તત્ત્વજ્ઞાની મત મમત્વીને તત્ત્વની વાતો કરતાં દેખીને હસે છે. ગદ્ય ષેદીઝને જે જે ધર્મ કરાણી કરવા પ્રમુખ થાય છે તે ઉદર ઝરવા નિમિત્તેજ થાય છે. તેમજ આદિ શબ્દથી ક્રોધ, માન, માયા, લોચ, રાગ, દ્વેષ, ઉન્નતિ પ્રમુખને અર્થેજ થાય છે. ઉત્તમ પુરુષ તો લાખમાં કોઈક હશે. વાકી વીજા તો વેશના ધારણ કરનારા જાણવા. આ દુષમ કલિકાલમાં મોહનું પ્રવલ રાજ્ય તેથી સંસારીઝ કરતાં પણ ગદ્યધારીઝ ઉપર તેનું વિશેષ શાસન ચાલે છે. રહસ્ય એ છે કે, સંસારી જીવોમાંથી કોઈએ મોહને ગલેથી, કોઈએ ઢાંતીએથી અને કોઈએ કેરથી પકડેલ છે અને ગદ્યધારીએતો મોહને સર્વાંગે મસ્તક સુધી પકડેલ છે. ॥ ૩ ॥

વચન નિરપેક્ષ વ્યવહાર જૂઠો કહ્યો ॥ વચન સાપેક્ષ વ્યવહાર સાચો ॥

વચન નિરપેક્ષ વ્યવહાર સંસાર ફલ ॥ સાંજલવી આદરી કાંડરાચો ॥ ધાર ૦ ॥ ૪ ॥

અર્થ ॥ જે મતવાદી હોય તે અપેક્ષા સહિત બોલનારો થાયજ નહીં. તેતો એકાંતવાદિ, નિરપેક્ષી અર્થાત્ અપેક્ષારહિત બોલનારા થાય. તેવા અપેક્ષા રહિત વચન, અત્યંત કઠિન ચારિત્રમાં પ્રવર્તન હોય તોપણ તે વ્યવહાર જૂઠો કેળ આજ્ઞાથી વિરુદ્ધ જાણવો. તેથી હે જીવ્યો, વાંઠાયુક્ત તે સાપેક્ષ કહેવાય. જેમ નિશ્ચય સંબંધી વચન વ્યવહારની વાંઠા રાખે છે તેમ, જ્ઞાન ક્રિયાસહિત ઉત્સર્ગ અપવાદયુક્ત, સાપેક્ષ વચને જે વ્યવહાર કેળ ચારિત્રનું પ્રવર્તન તે સિદ્ધાંત અનુયાયી વ્યવહાર છે. તે ચારિત્ર આજ્ઞાથી અવિરુદ્ધ તેથી સાચું છે. તેથી વાંઠા વિનાનું અર્થાત્ અપેક્ષા વગરનું વચન તે નિરપેક્ષ વચન કહેવાય. તેવા વચનવાલા એકાંતવાદીઝનું ચારિત્ર, સંસારફલ આપનારું છે. તેથી તેવા એકાંતવાદીઝના વચનસ્વરૂપ અન્નિલાષીઝને સાંજલવા યોગ્ય નથી. કદાચ સાંજલવામાં આવી જાય તો આદરવા નહીં અને કદાચ આદરવામાં આવી જાય તો તેમાં રાચવું નહીં. નિરપેક્ષ વચન જૈનમતથી વિરુદ્ધજ છે. તેથી તેવાં વચનો સાંજલવી રાગ કરવો નહીં. યથા ॥ જાણે નિરપેક્ષક વચન ॥ ક્રિયા દેખાવે ક્રૂર ॥ વાકો તપ સંયમ સરવ ॥ કર્યો કરાયો ધૂર ॥ ૧ ॥ તેથી એકાંત ક્રિયાપદ્ધી, એકાંત પૂજાપદ્ધી, એકાંત જ્ઞાપદ્ધી, એકાંત ગુરુપદ્ધી, ઇત્યાદિ વચનના કથન કરનારાઝ ચારગતિમાં જટકનારા છે ॥ ૪ ॥

દેવગુરુ ધર્મની શુદ્ધિ કહો કેમ રહે ॥ કેમ રહે શુદ્ધ શ્રદ્ધા ન આણો ॥

શુદ્ધ શ્રદ્ધાનવિણ સર્વ કિરિયા કરી ॥ ઘરપણ લીંપણોતેહ જાણો ॥ ધાર ૦ ॥ ૫ ॥

अर्थ ॥ अहो जग्यो ! ते एकांतवादिजना वचनथी शुद्धदेव, शुद्धगुरु अने शुद्ध धर्मनी परिक्षा केम थइ शके ? अर्थात् नज थइ शके; अने शुद्ध देव गुरु धर्मनी परिक्षाने अज्ञावे शुद्ध देव गुरु उपर श्रद्धा के० प्रतीत ते पण केम रहे. कारण के साची वस्तुनी जलखाण विना साची प्रतीत पण न थाय, ए वात आणो के० अवधारो; अने शुद्ध श्रद्धा-प्रतीतविना सर्व क्रियानुं प्रवर्त्तन, ते ठार के० राख अथवा खातरनी पृथ्वी उपर ठाण प्रमुखनुं लीपण करवा तुल्य निरर्थक ठे ॥ ५ ॥

पाप नहीं कोई उत्सूत्र ज्ञाषण जिस्यो ॥ धर्म नहीं कोई जगसूत्र सखिखो ॥

सूत्र अनुसार जे जविक किरियाकरे ॥ तेहनो शुद्ध चारित्र परखो ॥ धारण ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ माटे निरपेक्ष उत्सूत्र ज्ञाषण ठे, तेथी सूत्रथी विरुद्ध ज्ञाषण समान बीजुं पाप नथी. सिद्धांतमां उत्सूत्र ज्ञाषीने महापापी कहेलो ठे; अने सूत्रमां जे प्रमाणे वचन होय तेज प्रमाणे ज्ञाषण करवुं, ते समान तप संयमादिमां पण धर्म नथी. तेथी सूत्रने अनुसार जे जव्यजीव, तप संयमादि क्रिया करे ते चारित्रवंतनुं शुद्ध चारित्र परखो के० जाणजो, अर्थात् जेवुं जउदमातीर्थकरनुं चारित्र तेवुंज तेनुं चारित्र जाणजो ॥ ६ ॥

एह उपदेशनो सार संक्षेपथी ॥ जे नरा चित्तमें नित्य ध्यावे ॥

ते नरा दीव्यबहुकाल सुख अनुजवी ॥ नियत आनंदघनराज पावे ॥ धारण ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ पूर्वोक्त उपदेशनो सार अर्थात् सूत्र अनुयायी चारित्रनुं प्रवर्त्तन ते संक्षेपथी कळुं. तेने जे जव्यप्राणी निरंतर पोताना चित्तमां धारी राखे. सार ए ठे के वर्त्तमानना गडधारीज शुद्ध धर्मतत्त्वनुं स्वरूप पुढतां, हठग्राहीपणुं शिखवे ठे, तेथी तेवा मतवादीजनुं उपदेश अंगीकार न करवो; अने जे जव्य प्राणीज सूत्र अनुसार प्रवर्त्तनारा ठे ते दीव्य के० निरूपम देवता संवंधी वा मनोहर मनुष्य संवंधी घणां पट्योपम अने सागरोपम काल सुधी सातावेदनीना विपाकोदयने अनुजवी के० जोगवीने नियत के० निश्चयपणे, संदेह रहितपणे परमानंद, अतिंद्रिय आनंद समूहने पामे अर्थात् मोक्षस्थान पामे ॥ ७ ॥ इति अनंतजिन स्तवन.

॥ अथ श्रीधर्मजिन स्तवन ॥

॥ राग गोम्री सारंग ॥ रसीयानी देशी ॥

धरम जिनेसर गाउं रंगशुं ॥ जंग म पद्मशो हो प्रीति ॥ जिनेसर ॥

बीजो मनमंदिर आणुं नहीं ॥ ए अम कुलवट रीत ॥ जिनेसर ॥ धर्मण ॥ १ ॥

अर्थ ॥ आनंदघन शुद्ध चेतनावंत थइ, जावोदलासैं हर्षोत्कर्षवंत थइ, परंतु प्री-

तिना जंगनो जय लागवाथी, दीनवचने धर्मनाथ प्रभुनी स्तवना करे ठे. हे प्रभु ! तमने निजस्वरूप प्राप्तिरूप रंग के० रागथी वचनद्वाराए स्तवुं हुं, परंतु दृष्टिरागथी स्तवतो नथी. हे शुरु चेतना ! ते स्तवनारूप कार्यारंज अविच्छिन्न धाराए पार पामजो. तेमां कांइपण विघ्न परुशो नहीं. धर्मनाथ प्रभुविना बीजा राग छेपयुक्त देवोने मारा मनरूप मंदिर के० मेहेलमां लावुं नहीं अर्थात् रागादि दोषयुक्त देवोनुं ध्यान कदापि करुं नहीं; कारण के आत्मधर्म धर्मित एवा आत्मा मात्रना कुलनी बट के० मर्यादा एज ठे, एज धर्म ठे. एज लक्षण के बीतराग विना बीजाने ध्यावे नहि. ॥ १ ॥

धरम धरम करतो जग सहु फरे ॥ धरम न जाणेहो मर्म ॥ जि० ॥ धरम जिनेसर चरण ग्रह्या पढी ॥ कोइ न बांधेहो कर्म ॥ जि० ॥ धर्म० ॥ २ ॥

अर्थ ॥ हे शुरुचेतना ! जगतना प्राणीमात्र धर्म धर्म करता फरे ठे, कोइ शिव-धर्म, कोइ विष्णुधर्म, कोइ संन्यस्तधर्म, कोइ गृहस्थाश्रमधर्म, कोइ तपधर्म, कोइ कुलधर्म, एम प्राणीमात्र निरर्थक जमण करी रह्या ठे. परंतु तेवा सर्व प्राणीउं धर्मशब्दनो जे मर्म के० रहस्य ते विलकुल जाणता नथी. अर्थात् आत्मस्वज्ञावरूप धर्म जेथी विज्ञाव परिणतिनो त्याग करी स्वज्ञाव परिणतिमां रमणता करवी तडुप धर्मनुं रूप रहस्य जाण्या विना तेउं धर्म धर्म पोकारे ठे. परंतु हे शुरु चेतना ! धर्मनुं रहस्य तो धर्म परमेश्वरना चरणकमलमां व्यापेलुं ठे, तेथी जे प्राणी बहिरात्मपणानो त्याग करी अंतरात्मवंत थइ धरम परमेश्वरना चरणकमलमां आत्मस्वरूप प्रवर्तीए मनने स्थापे ते प्राणी आश्रवद्वारने बंध करवाथी कोइपण कर्मनो बंध न करे ॥ २ ॥

प्रवचन अंजन जो सदगुरु करे ॥ देखे परमनिधान ॥ जि० ॥ हृदय नयण निहाले जगधणी ॥ महिमा मेरु समान ॥ जि० ॥ धर्म० ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ हवे धर्मनाथ प्रभुनुं स्वरूप केवीरीते जाणी शकाय ते कहे ठे. हे सुमति ! शुरु उपदेशक गुरु जो कृपा करीने, हृदयरूप चक्षुने विषे सिद्धांतरूप अंजन करे तो अनादिकालनो मिथ्यात्वरूपी हृदयनेत्रनो रोग दूर थाय. ते रोग दूर थवाथी आत्मस्वरूपरूप परमनिधान के० अनाशवंत धन जे अनादिथी गुप्त हतुं ते प्रत्यक्ष थाय. पढी ते हृदयरूप नेत्रथी त्रण जगतना स्वामिने ते प्राणी निहाले के० देखे अने स्वस्वज्ञावे पोताना स्वरूपने प्रगट जाणे. जे प्राणी पोताना स्वरूपने उलखे ते प्राणी हृदयचक्षुथी परमेश्वरना स्वरूपने उलखी शके; अने ते प्राणीनो महिमा के० प्रताप मेरुपर्वतसमान सर्वोत्कृष्ट थाय, अर्थात् निरूपम थाय. ॥ ३ ॥

दोस्त दोस्त दोस्त दोस्ती ॥ जेती मननीरे दोस्त ॥ जि० ॥ प्रेम
प्रतीत विचारो हूकडी ॥ गुरुगम लेजोरे जोर ॥ जि० ॥ धर्म० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ हवे शुरू चेतना आनंदधनने कहेढे के प्रवचन कारण विना परमनिधान देखवानो बीजा मत ममत्वीर्ण कहेलो सिद्धांत शुं कारण नथी? तयारे आनंदधन कहेढे के हुं तो आत्मस्वरूप उल्लखवा माटे दोस्ती दोस्तीने थाक्यो. मत मात्रने हुंढि जोया. मात्र बाह्य दृष्टि नही, परंतु तेउना संकटित वेदांत न्यायादिक सिद्धांतोमां उतरवा सारु जेटली मारामननी दोस्त हती अर्थात् विचार बलहतुं तेढे सुधी दोढ्यो, परंतु स्वरूप प्राप्ति न थइ; अने विचार करतां प्रेम के० स्वरूप अजिज्ञाषनो निश्चय तेनाथी धर्म जिनेश्वरनी प्रीत हुंकमी के० अत्यंत नजीक ठे, दूर नथी अर्थात् आत्मामां ज ठे; अने नजीक ठतां पामता नथी, ते पामवानो उपाय गुरुगम के० गुरु ए बतावेलो मार्ग अंगीकार करवो अर्थात् सूत्र मर्यादाथी गुरु जे मार्ग बतावे ते मार्गे निजस्वरूपनी धर्म जिनेश्वरनी प्रीत नजीक ठे ॥ ४ ॥

एक पखी केम प्रीति वरें पडे ॥ उज्जय मित्या हुए संधी ॥ जि० ॥
हुं रागी हुं मोहें फंदिर्ण ॥ तुं निरागी निरबंध ॥ जि० ॥ धर्म० ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ धर्म जिनेश्वरनी साथे प्रीति केम थइ शके? हुं प्रीतिनो अजिज्ञाषी, प्रभु प्रीतिना अजिज्ञाषी नथी. कदाच एक पक्षी प्रीत थाय तो पण ते वरे पडे नही के० नजे नही. विरुद्ध स्वभावनी प्रीत टके नही. प्रभु शुरू आत्मस्वरूपी, हुं तेवा स्वरूपथी रहित, तेवा वच्चे प्रीति केम नजे? प्रीतिनो तो उज्जय के० बने समान धर्म-वाला होय तो संधि के० मेलापथाय. माटे हे जिनेश्वर! हुं तमारी साथे मेलाप करवा इहुं हुं, परंतु मारा परिणाम संबंधमां अंतःकरणथी विचार करतां संधी माटे विष अमृत जेटलो तफावत ठे. हुं रागी हुं, तमे वीतराग ठो. हुं मोह फंदमां फसायेलो हुं अने तमे तो मोहना बंधनथी रहित ठो. तेथी मारो अने तमारो प्रकृति ए मेलापज नथी, तो प्रीति केम थाय? यथा ॥ प्रकृति मिले तें मन मिले, अनमिलते न मिलात ॥ दूध दहीं तें जमत हे, कांजी तें फट जात ॥ १ ॥ तेथी अगर जो हुं अने तमे सत्ताए तो एक ठइए, परंतु दहींनी खटाश अने कांजीनी खटाश प्रकृतिमां जिन जिन ठे, दहींथी दुध जमे, कांजीथी दुध फाटी जाय, तेम मारी सराग प्रकृति, त-मारी निराग प्रकृति तेथी प्रीतिरूप दुध जमे नहीं. हुं तो प्रीतिने जमावुं, परंतु तमे वीतराग होवाथी प्रीति जमावो नहीं. ॥ ५ ॥

પરમનિધાન પ્રગટ મુખ આગલે ॥ જગત ઝલંધીહો જાય ॥ જિ૦ ॥

જ્યોતિ વિના જુઝ જગદીશની ॥ અંધોઅંધ પુલાય ॥ જિ૦ ॥ ધ૦ ॥ ૬ ॥

અર્થ ॥ વલી હે શુરુ ચેતના ! જગતની વિપરીત રીતિ તેતો જો ! પૂર્વે કથન કર્યું એવું પરનિધાન પ્રત્યક્ષ અંતઃકરણરૂપ હૃદયકમલમાંજ છે, દૂર નથી; ઠતાં જગતના પ્રાણીમાત્ર તે ઝલંધી જાય છે. જ્યાં તે પ્રાપ્ત થાય તે સ્થાનકને તો જોતાંજ નથી અને કદ ક્રિયાદિક, જ્યાં તે ન પામી શકીએ તેની પાઠલજ મંડી રહ્યા છે. કારણ કે જગતના સ્વામિની જ્ઞાન પ્રકાશક જ્યોતિ અને આત્માની સ્વરૂપ પ્રાપ્તિની જ્યોતિ તેવંનેમાં અન્નેદ-પણું છે; પરંતુ જુઝ, જેમ જ્યોતિસ્વરૂપને અજ્ઞાવે આંધલાની પાઠલ આંધલા દોમે તેમ, જ્ઞાનસ્વરૂપ દૃષ્ટિને અજ્ઞાવે, અજ્ઞાનીની પાઠલ અજ્ઞાની દોડ્યા જાય છે. વક્તા પણ આંધલા અને શ્રોતા પણ આંધલા એવો યોગ છે. ॥ ૬ ॥

નિરમલ ગુણમણિ રોહણ ચૂધરા ॥ મુનિજન માનસહંસ ॥ જિ૦ ॥

ધન્ય તે નગરી ધન્ય વેલાઘમી ॥ માત પિતા કુલવંશ ॥ જિ૦ ॥ ધ૦ ॥ ૭ ॥

અર્થ ॥ જે જગદીશ્વરની જ્યોતિવિના જગતમાં અંધકાર વ્યાપિ રહ્યો છે, તે જગદીશ્વર, મહા નિર્મલ છે જ્ઞાનાદિ ગુણ જેના એવા અનંત ગુણરૂપ રત્નોના રોહિતાચલ પર્વત સમાન છે. વલી મુનિરાજોના માનસ કે ૦ અંતઃકરણરૂપ માનસરોવરને વિષે હંસ સમાન છે; અર્થાત્ જે મુનિરાજોના અંતઃકરણમાં વસી રહ્યા છે. એવા પરમેશ્વરે જે નગરીમાં જન્મ લીધો તે નગરીને ધન્ય છે, જે વેલાએ જન્મ લીધો તે વલ્લભને પણ ધન્ય છે, તેમના માતા, પિતા, કુલ તથા વંશ સર્વને ધન્ય છે ॥ ૭ ॥

મન મધુકર વર કર જોમી કહે ॥ પદકજ નિકટ નિવાસ ॥ જિ૦ ॥ ધન

નામી આનંદધન સાંજલો ॥ એ સેવક અરદાસ ॥ જિ૦ ॥ ધ૦ ॥ ૮ ॥

અર્થ ॥ તેથી વર કે ૦ ઉત્તમ એવો મારો મનરૂપ ત્રમર, પરમ ઉલ્લાસવંત થઈ, હાથ જોમી વિનંતિ કરે છે કે, હે પ્રજુ ! મારા ઉપર કૃપા કરીને, તમારા ચરણકમલની નિકટ કે ૦ નજીકજ મને નિવાસ કરવા દો. હે પ્રજુ ! તમે અનેક નામોવાલાઓ, ચિદાનંદના સમૂહ છો, માટે આધીન વૃત્તિવાલા આ સેવકની અરજ સાંજલો ॥ ૮ ॥

॥ અથ શ્રીશાંતિજિન સ્તવન ॥

॥ રાગ મદ્દહાર ॥ ચતુર ચોમાસું પડિકમી ॥ એ દેશી ॥

શાંતિજિન એક મુજ વિનતિ ॥ સુણો ત્રિજીવન રાયરે ॥ શાંતિ

સરૂપ કેમ જાણીએ ॥ કહો મન કેમ પરચાયરે ॥ શાંતિ ॥ ૧ ॥

अर्थ ॥ हवे आनंदधन शांतिनाथ परमेश्वरनुं शांतस्वरूप स्वपक्ष, परपक्षी नि-
श्चय करवा प्रभुने विनतिरूप प्रश्न करे ठे. हे त्रण भुवनना स्वामि ! तमे मारी एक
विनति कृपा करी सांजलो. तमे शांतरस पूर्ण ठो तेथी तमारुं नाम शांति ठे. ते शां-
तरसनुं स्वरूप यथातथ्य केवीरीते जाणी शकीए ते कृपा करी मने उपदेशो, जेथी
मारा मनने शांतरसनी परीक्षा आय. ॥ १ ॥

धन्य तु आतम जेहने ॥ एहवो प्रश्न अवकाशे ॥ धीरज
मनधरी सांजलो ॥ कहुं शांति प्रतिज्ञासरे ॥ शांति० ॥ २ ॥

अर्थ ॥ वली आनंदधन पोताना मनमां हर्षवंत थइ कहेठे के हे आत्मा ! तने
पण धन्य ठे, तुं सर्व आत्मामां उत्कृष्ट थयो, कारणके तने शांतरसना स्वरूपनो
प्रश्न करवानो अवकाश के० अवसर प्राप्त थयो; अने शांतिनाथ प्रभुने तें प्रश्न पुढ्यो.
हवे शांतिनाथ प्रभुए प्रश्ननो जे उत्तर आप्यो ते आनंदधन जव्य जीवोने कहेठे, हे
जव्य आत्मा ! तमे अंतःकरणमां धीरज धारण करी शांतरसनुं स्वरूप कहुं तुं ते
एकाग्रताए सांजलो. जे प्रमाणे शांति जिनेश्वरें कह्युं, तेज प्रतिज्ञास के० रहस्य हुं
कह्युं, मारी स्वमत कल्पनाथी कहेतो नथी. ॥ २ ॥

जाव अविशुद्ध सुविशुद्ध जे ॥ कहा जिनवर देवरे ॥ ते तेम
अवितल सदहे ॥ प्रथम ए शांतिपद सेवरे ॥ शांति० ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ षड्द्रव्यना शुद्धाशुद्धजाव जे रीते जिनवर देवे कथन करेला ठे, तेम,
शुद्धजावने शुद्धपणे अने अशुद्धजावने अशुद्धपणे अवितल के० आंतरहितपणे-
सदहे के० श्रद्धान करे ते शांतरसनुं प्रथम पद के० स्थानक तुं समजजे अने ए प्र-
थमपदने तुं आदर, कारणके शुद्ध श्रद्धानविना शांतिपदनुं कथन संजवेज नहीं, तेथी
प्रथम शुद्ध श्रद्धानरूप शांतरसनुं स्थानक हे आत्मा तुं सेव के० आदर ॥ ३ ॥

आगमधरगुरु समकीर्ति ॥ किरिया संवर साररे ॥ संप्रदायी
अवंचक सदा ॥ शुची अनुभव आधाररे ॥ शांति० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ वली सिद्धांतना धारण करनारा कोइ गुरु कहेठे, नवपूर्व सुधी अजव्य पण
जणे तो आगमधर गुरुनी शी अधिक्यता? उत्तर के शुद्ध देव गुरु धर्मनी प्रतीतवाला,
समकितवंत गुरुथी शांत स्वरूप पामीए. ते गुरु केवा होय? आश्रवनो निरोध करी सा-
रके० उत्तम संवरनी क्रियामां प्रवर्ती रह्या होय. मुग्ध प्राणीउने ठगवानो संप्रदायी
के० परंपरा, गुरुक्रमागतें लेशमात्र आचरण जेमनामां नथी, अर्थात् जेठ निर्मल सं-

પ્રદાયવાલા છે. શુચિ કેળવવિત્ર આત્મસ્વરૂપના જ્ઞાનના અજિલાષી હોવાથી, અનુ-
જવ સ્વરૂપમાં પ્રવર્તવાથી અનુજવના આધાર છે, તેવા ગુરુથી શાંત રસનું સ્વરૂપ પામીએ.

શુદ્ધ આલંબન આદરે ॥ તજી અવર જંજાલરે ॥ તામસી
વૃત્તિ સવિ પરિહરી ॥ જજે સાત્વિકી સાલરે ॥ શાંતિ૦ ॥ ૫ ॥

અર્થ ॥ વલ્લી તે ગુરુ કેવા હોય ? આત્મસ્વરૂપના અનુજવથી પ્રગટ થયેલ નિર્મલ
જ્ઞાનથી સિદ્ધ સ્વરૂપનું અવલંબન કરનારા છે, અર્થાત્ સ્વસ્વરૂપમાં વિદ્યમાન ઢતાં સિ-
દ્ધાદિનું ધ્યાન કરનારા છે. બીજા આર્ત્તરોદ્ધ ધ્યાન અને મોહ તથા રાગાદિ વિગ્નકા-
રક જંજાલોને દૂર કરી, શુદ્ધ આલંબનને આદરી રહ્યા છે. વલ્લી તામસી કેળવ-
ધાદિ દુર્ગુણો જેથી ઉત્પન્ન થાય તેવા આહાર પ્રમુખ લાવી આજીવિકા કરવાનો જે-
મણે ત્યાગ કર્યો છે, વા હઠગ્રાહીપણે પ્રાણાયામાદિકનો ત્યાગ કરી શાલકેળવ પ્રધાન
સાત્વિક વૃત્તિ અંગીકાર કરી જ્ઞાનાદિ ગુણથી ઉપજેલી શત્રુ મિત્રઉપર સમાનવૃત્તિના
ધારણ કરનારા છે. ॥ ૫ ॥

ફલ વિસંવાદ જેમાં નહીં ॥ શબ્દ તે અર્થ સંબંધીરે ॥ સકલ
નયવાદ વ્યાપી રહ્યો ॥ તે શિવ સાધન સંધીરે ॥ શાંતિ૦ ॥ ૬ ॥

અર્થ ॥ એવા ગુરુ ઉત્સૂત્રના જાણ કરનારા, અર્થાત્ વિસંવાદ કેળવ વિરુદ્ધતા જેમાં
હોય નહીં તેવા વચનના બોલનારા હોય, જે વચનનું ફલ પળ વિરુદ્ધ ન હોય. શબ્દનો
અર્થ પળ સંબંધ યુક્ત કહેનારા હોય. જેમના વચનમાં નૈગમાદિ સાતે નયનું વાદ કેળવ
કથન હોય. એવા શાંતરસના જરેલા ગુરુ તે શિવ સાધનના હેતુ કેળવ મેલાપ કરાવનારા છે.

વિધિ પ્રતિષેધ કરી આત્મા ॥ પદારથ અવિરોધરે ॥ ગ્રહણ
વિધિ મહાજને પરિગ્રહ્યો ॥ ઇસ્યો આગમે બોધરે ॥ શાંતિ૦ ॥ ૭ ॥

અર્થ ॥ એવા ગુરુના મેલાપથી સ્વરૂપ અજિલાષી પ્રાણી સ્વકાર્ય સાધે તે વિધિ ક-
હે છે. જેથી આત્મસ્વરૂપ સુખે ગ્રહણ થાય તે આચરવા યોગ્ય આચરણ તે વિધિ ક-
હેવાય; અને જે આત્મ સ્વરૂપને ગ્રહણ કરવામાં વિગ્ન કરે એવા જડાદિ સ્વરૂપને ન
ગ્રહણ કરવા તે પ્રતિષેધ કહેવાય. એવા વિધિ પ્રતિષેધથી આત્મા મુક્તિરૂપ પદના
અર્થ કાર્યનો અવિરોધપણે કરનારો થાય. એવા ગ્રહણ કરવા યોગ્ય વિધિને મહાજન
કેળવ મહા મુનિરાજોએ સમસ્તપણે ગ્રહણ કરેલો છે. એમ સિદ્ધાંતમાં કથન કરેલું છે,
વા સિદ્ધાંતનો એવો બોધ છે એમ તમે અવધારજો ॥ ૭ ॥

डुष्टजनसंगति परिहरी ॥ ऋजे सुगुरु संतानरे ॥ जोग सामर्थ्य
चित्त ज्ञावजे ॥ धरे सुगति निदानरे ॥ शांति० ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ वली शांतरसना अजिलाषी पुरुष डुष्ट के० कुड अंतःकरणवाला, मत ममत्वधारी, हठग्राही मनुष्य जेमना वचनथी अरु अष्ट थाय तेनी संगतनो त्याग करे अने ज्ञानादि उत्तम गुणना धारण करनारा सद्गुरु अने तेमना शिष्य परंपरानुं ऋजे के० सेवन करे. पढी जोगसामर्थ्य के० मनादि त्रणे योग, स्ववशीभूत ठतां, चित्तने विषे ज्ञाव के० आत्मज्ञावने अठेदी, अजेदीपणे जे प्राणी धारण करी राखे ते निदान के० निश्चयपणे मुक्ति प्राप्त करे, कारण के चित्तवृत्तिनो निरोध तेज कर्म-क्षयनुं मूल कारण ठे ॥ ८ ॥

मन अपमान चित्त समगणे ॥ समगणे कनक पाषाण रे ॥

वंदक निंदक समगणे ॥ इस्यो होय तुं जाण रे ॥ शांति० ॥ ९ ॥

अर्थ ॥ एवा आत्मस्वज्ञावमां प्रवर्त्तेला पुरुषोनां चित्त केवां होय ते कहेठे. तेमनो कोइ सत्कार, सन्मान करे तेथी ते हर्षवंत न थाय अने कोइ अपमान करे तो खेदवंत न थाय एवी तेमनी चित्तवृत्ति समान होय. वली लोचदशानी मंदता थवाथी तेमनीपासे कोइ सुवर्ण मुके वा कोइ माटी के पत्थर मुके तोपण वंनेमांथी कोइने हिनाधिकपणे न माने. वंनेने तुल्यमाने. वली कोइ प्रशंसा करी तेमने वंदना करे तो तेमना उपर प्रसन्न न थाय वा कोइ तेमनी निंदा करे तो तेना उपर नाराज न थाय. हे ज्ञव्य ! ते पुरुष एवा होय एमं तुं जाण के० अवधार ॥ ९ ॥

सर्व जगजंतुने समगणे ॥ गणे तृणमणि ज्ञावरे ॥ मुक्ति

संसार बेहु समगणे ॥ मुणे जवजलनिधि नावरे ॥ शांति० ॥ १० ॥

अर्थ ॥ वली त्रस थावर समस्त जगतना जंतु के० जीवो जेमके राजा रांक, शत्रु मित्र, स्वजन परजन, इत्यादि सर्वने तुल्य माने, तेमज तृण अने मणि के० चंद्र कांत्यादि मणि प्रमुखने पण तुल्य गणे; कोइने हिनाधिक न गणे. वली मुक्ति तथा चार गतिरूप संसारने पण समतुल्य माने. आ कथन अप्रमत्तादि सातमा गुणगणे प्रवर्त्तकने माटे ठे. त्यां मन स्वस्थ वृत्तियें ठे. तेने हिनाधिक कांइ नथी. संसारथी उदासीन वृत्ति गइ अने मोक्ष पामवानी हर्ष वृत्ति पण गइ. मारा पदने हुं पाम्यो तेमां शो हर्ष. ते ज्ञव्य संसारसमुद्रमां शांतरसने नाव समान मुणे के० जाणे अथवा जवजलनिधिनो शांतरसरूप नावाए करी मुणे के० पार पामे ॥ १० ॥

आपणो आतम जावजे ॥ एक चेतना धाररे ॥ अवर सवि
साथ संयोगथी ॥ एह निज परिकर साररे ॥ शांति० ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ हे जव्य ! एवुं जाण के मारो आत्मा ज्ञानदर्शन स्वजाववंत ठे. एक अद्वि-
तीय स्वरूपमयी चेतनानो आधार के० आश्रय करी रह्यो ठे. चेतनाने आधारे आत्मा
आधेय ठे. ए चेतनाविना अवर के० बीजा सर्व पुजल संबंध, शरीर पुण्य पापादि,
संयोगजन्य ठे. ज्ञानादि गुण समवाय संबंधे ठे. रागद्वेषादि इच्छादि सर्व आरोपित
धर्म ठे. ते आत्मस्वजाव नथी. क्वांत्यादि धर्म तथा समित्यादिने पोतानो सार के०
प्रधान परिवार जाण ॥ ११ ॥

प्रभु मुखथी एम सांजली ॥ कहे आतमरामरे ॥ ताहरे
दरिशाणे निस्तरी ॥ मुज सिद्धा सवि कामरे ॥ शांति० ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ अहो जव्यो ! पूर्वे जे कह्युं ते परमेश्वरे पोताना मुखथी जे कथन करेहुं
ते सिद्धांतमांथी में सांजल्युं. ते प्रभुनी वाणी सांजलतांज मारो आत्माराम अत्यंत
उद्भास पाम्यो. ते कहेठे के अहो परमेश्वर ! तमारा दर्शनथी अर्थात् जैनदर्शनथी हुं
निस्तार पाम्यो अर्थात् शांतरसना स्वरूपनो पार पाम्यो. कारणे कार्योपचार ए न्याये
शांतरसना स्वरूप जाणवारूप कारणथी मारां स्वस्वरूपादि सर्व कार्यनी सिद्धि थइ ॥ १२ ॥

अहो अहो हुं मुजने कहुं ॥ नमो मुज नमो मुजरे ॥ अमित
फलदान दातारनी ॥ जेहनी जेट थइ तुजरे ॥ शांति० ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ आनंदधन कहेठे के अहो जव्यो ! में परमेश्वरने शांतरसनो प्रश्न पुज्यो,
परमेश्वरे मने उत्तर आप्या, तेथी हुं हर्षवंत थइ मारा आत्माने कहुंहुं. अहो आत्मा !
मने नमस्कार करो; मारा आत्माने नमस्कार होजो. कोइ प्रश्न करे के पोताना आ-
त्माने पोतेज नमस्कार करे एम केम घटे ? उत्तर के आत्माने अमित के० प्रमाणर-
हित दानना आपनार श्रीशांतिनाथ परमात्मानी जेट के० प्राप्ति थइ. तेथी नमो-
मुज नमोमुज एम कह्युं, परंतु रहस्यार्थतो आनंदधने श्रीशांतिनाथ परमेश्वरने शां-
तरसनो प्रश्न करतां उत्तर मढ्याना हर्षथी ए वचन ठे. ॥ १३ ॥

शांतिसरूप संक्षेपथी ॥ कह्यो निज पर रूपरे ॥ आगम
मांहे विस्तर घणो ॥ कह्यो शांतिजिन चूपरे ॥ शांति० ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ आनंदधन कहेठे के अहो जव्यो ! आ स्तवनमां शांतरसनुं स्वरूप निज
स्वरूपथी के० पोताना स्वरूपने तथा बीजा जव्य जीवोना स्वरूपनी प्राप्तिनेमाटे य-

यातथ्य रीते संक्षेपथी कछुं. जो तमे ते रसना विशेष रुचिवंत होतो शांतिनाथ जि-
नराजे स्वज्ञापित सिद्धांतनेविषे तेनुं विस्तारपणे स्वरूप कछुंठे त्यांथी अवधारजो ॥१४॥

शांतिसरूप एम जावशे ॥ धरी शुद्ध प्रणिधानरे ॥ आनंद

घनपद पामशे ॥ ते लहेशे बहुमानरे ॥ शांति० ॥ १५ ॥

अर्थ ॥ साटे अहो जंव्यो ! पूर्वोक्तरीते, रागद्वेष विषय कषायादि रहितपणे अने
प्रणिधान के० मननी एकाग्रताए जे प्राणी शांतरसना स्वरूपने जावशे के० विचारशे,
ते प्राणी आनंद के० परमानंदनो घन के० समूह ते रूप पद जे मुक्तिपद तेने प्राप्त करशे,
अर्थात् त्रण जगतना पूज्यपणारूप बहुमान पामशे ॥१५॥ इतिश्री शांतिनाथजिनस्तवन.

॥ अथ श्रीकुंथुजिन स्तवन ॥

॥ राग गुर्जरी ॥ रामकली ॥ अंबर देहो मुरारी हमारो ॥ ए देशी ॥

कुंथुजिन मनहुं किमही न बाजे ॥ कुंथु० ॥ जेम जेम जतन

करीने राखुं ॥ तेम तेम अलगुं जाजेहो ॥ कुंथु० ॥ १ ॥

अर्थ ॥ हे कुंथुनाथ परमेश्वर ! मारा मनने महाकष्टे तमारीसाथे जोडवा चाहुंठुं,
परंतु जावस्तव संबंधी ध्यानादिकमां कोष्टपणरीते न बाजे के० जोडातुं नथी. अन्य
स्थानके जोडाय ठे पण तमारी साथे जोडातुं नथी. हे परमेश्वर ! जेम जेम मारा म-
नने, प्रयत्न करी कबजे राखवा इहुंठुं, प्राणायामादिके, रेचक पुरक कुंजक इत्यादिके
एकाग्र करवा ध्यानथी प्रयास करुंठुं तेम तेम हे प्रभु ! एमन तमारी साथे नहीं जो-
डातां अलगुं के० दूर थतुं जाय ठे ॥ १ ॥

रजनी वासर वस्ति उज्जम ॥ गयण पायालें जाय ॥ साप

खायने मुखहुं ओथुं ॥ एह उखाणो न्यायहो ॥ कुं० ॥ २ ॥

अर्थ ॥ कोइ एम कहेके मननो एवो स्वजावज ठे के कोइ स्थानके जाय नहीं
तेथी परमेश्वरपासे पण जतुं नथी. तेवुं बोलनारने आनंदघन उत्तर आपेठे के, हे
जाइ ! तेनो तो मने अनुजव ठे. ए मन तो जेम रात्रे तेम दिवसे, जेम वस्तिमां तेम
उज्जडमां, जेम आकाशमां तेम पातालमां, एवी रीते ठाम ठाम फरी रछुं ठे. ए मननी
गति अप्रतिहत ठे, भ्रमणशील ठे, एवी चंचल ठे के तेनी उपमा आपी शकाय एवो
कोइ जगतमां चंचल पदार्थ नथी. वली कोइ कहे के जे फरे ते चरे पण खरो, तेथी
शब्द रूप रस गंध स्पर्शनो खाद तेने मलतो हशे ? उत्तर-ना. तेम पण नथी. दृष्टांत के
जेम कोइ पुरुषने सर्पे खाधो, एवुं कहेनारने कोइए पुढ्युं के सापना मुखमां कांइ

ग्रास आव्यो ? उत्तर आप्यो के, सापना मुखमां शुं आवे ? तेनुं मुखतो थोशुं के० खालीज ठे. ए उखाणो के० दृष्टांत न्याय के० सत्य ठे. शब्दादिनो खाद मात्रतो पां-चेइंद्रियने मदयो अने मनना मुखमां कांइ आव्युं नहीं ॥ २ ॥

मुगतितणा अजिलाषी तपीया ॥ ज्ञान ने ध्यान अज्यासें ॥

वयरीमुं कांइ एहवुं चिंते ॥ नांखे अलवे पासेंहो ॥ कुं० ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ ए मन महादुष्ट निर्दय ठे, केमके मात्र मोक्षनाज अजिलाषी तपस्याना करनारा ते मनने साधवा माटे अर्थात् आत्मस्वरूप जाणवामाटे ज्ञान अने ध्याननो अज्यास करी रखा ठे, तदाकार वृत्तियें स्वरूपचिंतवनमां लीन थइ रखा ठे, एवा महामुनिजने पण ए महादुष्ट मन एवुं करेठे के, अर्थात् तेना संबंधमां एवो घाट विचारे ठे के, तेउ अलवे के० निःप्रयासे, विशेष विचाररूप उद्यम कर्माविनाज कर्मरूप पास के० जालमां फसाइ पडे. दृष्टांत के प्रश्नचंद्र राजर्षिने सातमी नर्कना दलीयां एकठां करावी दीधां अने अल्प समयमां केवलज्ञान पण उपजावी दीधुं. माटे ज्यांसुधी मन स्थिर न थाय त्यांसुधी कष्ट क्रिया जवभ्रमणरूप ठे ॥ ३ ॥

आगम आगम धरने हाथे ॥ नावे किणविधि आंकुं ॥ किहां

कणे जो हठ करी हटकुं ॥ तो व्यालतणी परें वांकुं हो ॥ कुं० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ कोइ कहे के ज्यांसुधी आगमनी प्रवृत्ति जाणी न होय त्यांसुधी मन दुःसाध्य ठे. उत्तर जे आगम जो मननी स्थिरतानुं कारण होय तो आगमना धरनारा जेना हाथमांज आगम ठे अने जेउं मन दमन करवा संबंधी अधिकारज वांची रखा ठे, तेउनुं मन पण स्थिरतार्थी हे प्रभु ! तमारा चरणकमलोमां कोइ पण विधि के० रीते चोटतुं नथी. सर्व प्रयास निष्फल जाय ठे. केमके ते मन आंकुं के० वांकुं ठे. सरल नथी, वक्र ठे. विना रोक्युं कदाच रही जाय, परंतु रोक्युं तो रहेज नहीं. एम जाणतां ठतां पण किहां कणे के० कोइ स्थानके ए मनने हठ करीने हटकुं के० खीजवुं, तो जेम सर्पनुं गमन ठेरु कर्माविना पण वांकुं ठे तो ठेरु कर्मा पठी तो तेनी वक्रतानुं शुंज कहेवुं ? तेम ज्यांसुधी ए मनने हटकुं नहीं त्यांसुधी तो जवुं, परंतु जो खीजवुं तो सर्पनी जेम वक्र थइने हे प्रभु ! तमारी साथे जोकाय नही ॥४॥

जो ठग कहुं तो ठगतो न देखुं ॥ शाहुकार पण नांही ॥ सर्वमांहि

ने सहुथी अलगुं ॥ ए अचरिज मनमांहि हो ॥ कुं० ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ अहो परमेश्वर ! जो हुं ए मनने ठगाइ करतां देखुं तो ठग कहुं, परंतु ठगाइनी करनारी तो इंद्रियो ठे अने मन तो पांचे इंद्रियोनो प्रेरक ठे. तेथी मनने

ઠગ કેમ કહું? વલી પાંચે ઇંદ્રિયો તેના પ્રવર્તન વિના પ્રવર્તી શકતી નથી અર્થાત્ શબ્દ રૂપાદિકમાં પ્રવર્તવાનું મૂલકારણ મન છે, તેથી એ મન શાહુકાર પણ નથી, એટલેકે નારદ જેવું મહા ઠગ છે. કેમકે સર્વ જે પાંચે ઇંદ્રિયો તેમાં એ નોંદ્રિય મલી રહ્યું છે, એકીચૂત થઈ રહ્યું છે. તેના મેલાપવિના ઇંદ્રિયોથી ઠગાઈ થાયજ નહીં. વલી ઇંદ્રિયો પોતપોતાના વિષય ગ્રહણ કરે તે વચ્ચે પોતાનો જાગ વેહેંચી લેતું નથી, માટે સર્વથી વેગલું પણ છે. તેથી હે પરમેશ્વર ! મને આશ્ચર્ય લાગે છે કે સર્વથી જોતું તે વેગલું કેમ કહેવાય ? અને સર્વથી વેગલું તે જોતું કેમ કહેવાય ? એમ પરસ્પર વિરોધ ઠતાં અવિરોધપણે જોતાં રહ્યાં છે. ॥ ૫ ॥

જે જે કહું તે કાન ન ધારે ॥ આપમતેં રહે કાલું ॥ સુરનર

પંક્તિ જન સમજાવે ॥ સમજે ન મારું સાલું હો ॥ કું ॥ ૬ ॥

અર્થ ॥ વલી તેને જે જે હિતશિક્ષાનો ઉપદેશ કરું તે તે તમામ મારાં વચનો કાનેજ ધરતું નથી, અર્થાત્ પોતાની ઇચ્છાએ જે જે શુભાશુભ તરંગ ઉપજે છે તે તે પ્રમાણે વર્તે છે, તેથી તે કાલું કેમ મહા મેલું છે. આર્તરોડ્ર ચિંતવનથી શ્યામ છે. તેવાને હુંતો શું સમજાવી શકું ? મહા શક્તિવંત દેવતાઈ, સિંહ અષ્ટાપદ જેવા પશુ પક્ષીઈ પણ જેનાથી જય પામે તેવા પ્રવલ શક્તિવંત મનુષ્યો અને શાસ્ત્રના જાણનારા કોવિદો પણ જેને સમજાવી શકતા નથી. તેથી એ મારી કુમતિ સ્ત્રીનો જાણ, મારો સાલો છે અને આત્મા શુદ્ધ ઉપયોગે પ્રવર્તે ત્યારે પણ એ મારી સુમતિ સ્ત્રીનો જાણ હોવાથી સાલોજ છે. ॥ ૬ ॥

મેં જાણ્યું એ લિંગ નપુંસક ॥ સકલ મરદને ઠેલે ॥ બીજીવાતેં

સમરથ છે નર ॥ એહને કોઈ ન જોલેહો ॥ કું ॥ ૭ ॥

અર્થ ॥ અહો પ્રજી ! શાસ્ત્રદ્વારાએ મેં જાણ્યું કે એ મન નપુંસકલિંગે છે. પરંતુ પ્રત્યક્ષ પ્રમાણે વિચારી જોતાં એ મન સમસ્ત મરદોને ઠેલે કેમ હઠાવી નાંખે તેવું છે. પુરુષત્વધર્મ સહિત ઠતાં જો મન પરવશ હોય તો પુરુષ પણ સ્ત્રીને સંયોગે નપુંસક સમાન થઈ જાય. તેથી એ મન સર્વ મરદોમાં અગ્રગામી છે. જો કે તપ કરવામાં, કષ્ટ ક્રિયા સાધવામાં, સિંહનાગાદિને દમન કરવામાં, સમુદ્રાદિ જલ તરણમાં, આકાશ ગમનાદિ ક્રિયામાં, જૂતપિશાચાદિ વશીકરણ ક્રિયામાં પુરુષ સમર્થ છે, પરંતુ હે કુંથુપ્રજી ! એ મનને એક જવપરિણતિ પરિપાકી મુનિરાજ વિના બીજો કોઈ પણ જોલે કેમ જીલી શકે નહીં, અર્થાત્ તેની ગતિને રોકી શકે નહીં, તેને એકાગ્ર કરી શકે નહીં ॥ ૭ ॥

મન સાધ્યું તેણે સઘલું સાધ્યું ॥ એહ વાત નહીં ઓટી ॥ એમ

કહે સાધ્યું તે નવિ માનું ॥ એક હી વાત છે મોટી હો ॥ કું ॥ ૮ ॥

अर्थ ॥ हे प्रभु ! चंचलता मटाही, एकाग्रताए जे पुरुषे मनने साध्युं के० वशी-
 जूत कर्तुं, ते पुरुषे सर्व तपसंयमादि कार्य साध्यां. केमके ते साधननुं अंत ते मननुं
 साधवुं ठे. जे प्राणीए मन वश कर्तुं तेणे आत्मैश्वर्यनुं मूल सिद्ध कर्तुं, ए वात के०
 कहेवुं खोटुं नथी, निःसंदेह साचुं ठे. परंतु कोइ मारा जेवो मूर्ख, मायावी ठतां पोताना
 मुखथी एम कहे के में मारा मनने साध्युं ठे, तो तेनुं कहेवुं हुं मानुं नहीं, प्रमाण
 न करुं, कारण के में मन वश कर्तुं एम कहेवुं ते वात बहु मोटी ठे, ते जेवी तेवी
 वात नथी. ॥ ८ ॥

मनहुं डुराराध्य तें वश आयुं ॥ ते आगमथी मति आयुं ॥

आनंदघन प्रभु माहरुं आयुं ॥ तो साचुं करी जाणुं हो ॥ कुं० ॥ ए॥

अर्थ ॥ हे प्रभु ! दुःखे साधवा योग्य मन, तमें वश कर्तुं. ते मन वश करवानी वात
 सिद्धांतोथी मारी बुद्धिमां लावुं, अर्थात् सिद्धांतथी मनवश करवानी रीत समजाय,
 परंतु मने प्रत्यक्ष नथी. तो हे परमानंदना समुह रूप प्रभु ! मारुं मन जे तमारी साथे
 जोमातुं नथी ते तमारे विषे स्थिरताए; एकाग्रताए प्रवर्त्ते, तो हुं साचुं के० प्रत्यक्ष प्रमाणे
 प्रमाण करुं. शब्द प्रमाणे तो ए वात प्रमाण ज ठे, परंतु परमेश्वरे मन वश आयुं
 ते प्रत्यक्ष प्रमाणे प्रमाण त्यारेज करुं ॥ ए॥ इति श्रीकुंथुनाथजिन स्तवन.

॥ अथ श्रीअरजिन स्तवन ॥

॥ राग परज ॥ मारु ॥ रीषजनो वंश रयणायरु ॥ ए देशी ॥

धरम परम अरनाथनो ॥ केम जाणुं जगवंत रे ॥ स्वपर

समय समजावीए ॥ महिमावंत महंत रे ॥ ध० ॥ १ ॥

अर्थ ॥ गाथानो अर्थ अन्वयथी कर्तुं ठे. अहो महंत के० महा शक्तिवंत, चोसठ
 इंद्रो, असंख्याता देवता, चक्रवर्ती, वासुदेव प्रमुख महर्द्धिवंतोए जय जय शब्दोथी
 जेनो महिमा वर्णव्यो ठे एवा, समवसरणमां विराजमान थयेला अरनाथ परमेश्वर
 तमारा केवलज्ञानथी प्ररूपायेला परमोत्कृष्ट धर्मने हुं केवीरीते जाणीशकुं ? हे जग-
 वंत ! स्वसमय के० स्वरूपप्राप्ति समय अर्थात् सिद्धांतप्रमाणे वर्त्ततां स्वरूप पामीए ते
 समजावीए के० मने समजावो. तेमज तेनाथी अन्य जे समयप्रमाणे प्रवर्त्ततां स्व-
 रूपसिद्धि न पामीए ते परसमय ते पण मने समजावो ॥ १ ॥

शुद्धातम अनुभव सदा ॥ स्वसमय एह विदासरे ॥ परबनी

वांढमी जेह पमे ॥ ते परसमय निवासरे ॥ ध० ॥ २ ॥

अर्थ ॥ परमेश्वर उत्तर आपे ठे. हे आनंदधन! शुद्धनिर्मल स्वरूपवंत, निरुपाधिक आत्मतत्त्वनुं सदा के० निरंतर स्वरूप प्रत्यक्ष करवुं ते अनुज्ञव कहेवाय. जेथकी शुद्धात्म स्वरूपनुं तात्कालिक ज्ञान थाय ते स्वसमय के० मारा स्याद्वाद सिद्धांतनो विलास के० बोध जाणवो अने ते शुद्धात्मस्वरूपना अनुज्ञवथी चिन्न यावत् मात्र कथन ते मारो समय नही. पर के० बीजा जे कथनमां शुद्धात्म अनुज्ञवीपणुं नथी एवा बनी के० बट एटले कथननो जेटलो विस्तार ठे अथवा जे कथनमां शुद्धात्म अनुज्ञव जेटलो विस्तारयुक्त कथन नथी पण ठांही के० जे कथनमां आत्म अनुज्ञवथी विरुद्ध कथननी ठाया पडे ठे, अर्थात् कोइ जैनमतानुसारे स्वरूपनुं कथन करी रहुं ठे, तेमां सर्वथा तो परसमय नथी पण ठाया मात्र ठे एटले कोइक नये आत्म अनुज्ञवथी परकथन ठे, तो आनंदधनना आशय प्रमाणे तो ते पण परमेश्वरे परसमय कहेल ठे. निज समय नहीं. रहस्य ए ठे के ते विरुद्ध समय के० सिद्धांतनो निवास के० स्थानक ठे. शुद्धात्मस्वरूपना अनुज्ञवथी लेशमात्र चिन्न ते परसमय ठे ॥ १ ॥

तारानक्षत्र ग्रह चंडनी ॥ ज्योति दिनेश मळाररे ॥ ध० ॥ ३ ॥

दर्शन ज्ञान चरण थकी ॥ शक्ति निजातम धाररे ॥ ध० ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ वली आनंदधन कहे ठे के अहो स्वामि ! शुद्धात्म अनुज्ञवमां अने ज्ञान-दर्शन चारित्रमां कांइ जेद ठे के तेउं अजेद ठे? परमात्मा कहे ठे के, जेम तारा, नक्षत्र, ग्रह अने चंडमानी ज्योति दिनेश के० सूर्यने विषे अंतर्भूत ठे, तेम केवल-ज्ञान, केवलदर्शन अने द्वायकचारित्र ए त्रणेनी ज्योति ते शुद्धात्मशक्तिना अनुज्ञवनी ज्योतिने विषे अंतर्भूत ठे. ते सर्व पोताना आत्माना अनंतवीर्यरूप जे शक्ति-सामर्थ्यता ते थकी धार के० अवधार. ॥ ३ ॥

जारी पीलो चीकणो ॥ कनक अनेक तरंगरे ॥ पर्याय

दृष्टी न दीजीए ॥ एकज कनक अजंगरे ॥ ध० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ वली दृष्टांत कहे ठे. सुवर्ण धातुथी कोइ अजाण्यो पुठे के, सात धातुउमां सुवर्णने शी रीते उलखी शकीए, त्यारे कोइए उत्तर आप्यो के पारादि सर्वथी जे वजनमां जारे होय ते सुवर्ण समजवुं; कोइ बोळ्यो के जेनामां पीलाश वधारे होय ते सुवर्ण; कोइ बोळ्यो के जेनामां चिकाश वधारे होय ते सुवर्ण. एवी रीते सुवर्णना अनेक तरंग के० पर्याय ठे. परंतु पर्यायो उपर दृष्टि आपवी नहीं, कारण के पर्यायांतर संबंधी जे जंग तेथी रहित एवुं अजंग सुवर्ण अव्य ते एकज ठे ॥ ४ ॥

दरशन ज्ञान चरण थकी ॥ अलखसरूप अनेक रे ॥ निर-
विकल्प रस पीजिये ॥ शुद्ध निरंजन एक रे ॥ ध० ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ केवलदर्शनरूप पर्यायें एक अलखनुंज स्वरूप ठे अने केवलज्ञानरूप पर्यायें जोइए तोपण एक अलखनुंज स्वरूप ठे, वही द्वायकचारित्र पर्यायें जोतां पण एक अलखनुंज स्वरूप ठे. एम बीजापण अजर, अमर, अचल, अकल, अरुज इत्यादि अलख के० परमेश्वरनां अनेक स्वरूप ठे. परंतु पर्यायांतर संबंधी जेद क-
द्वपनाए रहित, अव्यार्थिकपणे अजेदवृत्ति चिंतवनरूप, निरविकल्परूप, अमृतोपशम रसनं पान करतां, शुद्ध निर्मल कर्मअंजन रहित जे परमेश्वर ते एकज ठे. जेम कृ-
षादिथी महावीरपर्यंत सर्व तीर्थकर सत्ताए जिन परंतु रूपे अजिन तेम. ॥ ५ ॥

परमारथ पंथ जे कहे ॥ ते रंजे एक तंतरे ॥ व्यव-

हारें लख जे रहे ॥ तेदना जेद अनंतरे ॥ ध० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ जे परम के० उत्कृष्ट अर्थ के० कार्यनुं करना एवो जे पंथ के० मार्ग व-
तावे ते एकांत निश्चयनयनाज रागी ठे, एटले तेउ लेशमात्र व्यवहार नयना अ-
पेक्षी नथी, अथवा ए बने पदोना अर्थनो अन्वय आ प्रमाणे करीएतो तीदण जास
थाय. जे एकांत रागी ते परमार्थ पंथ कहे एटले उत्कृष्ट मार्ग कहे, पण बीजा तेम
न कहे. आ कथन निश्चयनुं ठे. जे प्राणी व्यवहारनयनेज लख के० जाणीने रह्या ठे,
एटले मात्र व्यवहारनेज मुख्य जाणी रह्या ठे, ते व्यवहार नयवादीउना जेद के० वि-
कल्प अनंत के० घणा ठे ॥ ६ ॥

व्यवहारें लखे दोहिला ॥ कांइ आवे हाथरे ॥ शुद्ध

नय थापना सेवतां ॥ नविरहे डुविधा साथरे ॥ ध० ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ जे प्राणी व्यवहारना रसीया होय, ते स्थविर गुणवाला प्रवृत्तकादिकोनी
घणी सेवनादि कष्ट क्रियाथी, तप संयमादि व्यवहारने लखे के० शीखीने दोहिला
के० महाकष्ट करतां प्रवर्त्ते ठे, परंतु तेवा व्यवहारने सेवतां जन्मारो वही जाय परंतु
मात्र व्यवहारनी कडाकुट करणी करतां लेशमात्र स्वरूपप्राप्तिरूप वस्तु हाथ आवे
नहीं, तेथी शुद्धनयने थापना के० प्रमाण करीने, अर्थात् आत्मा शुद्ध निर्मल कर्मो-
पाधियें रहित एम सेवियें के० विचारीए तो, आत्मा शुद्ध स्वरूप रहित ठे वा आत्मा
आत्मस्वरूप पामशे एवी डुविधा के० बे प्रकारनी साथ के० कद्वपना न रहे. अ-
र्थात् आत्मा त्रणे कालें शुद्ध आत्मस्वरूपीज ठे, ए अरनाथनो धर्म ठे, ते धर्मने प्रसादे
डुविधानी विचारणा न रहे ॥ ७ ॥

एक पखी लखी प्रीतनी ॥ तुम साथे जगनाथरे ॥ कृपा
करीने राखजो ॥ चरणतले गृही हाथ ॥ ध० ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ माटे जो शुद्धात्मस्वरूपी हुं बुं तो तमे शुद्ध आत्मस्वरूपी ज ठो, परंतु
हुं रागी तमे निरागी, माटे तमारे मारे असमान धर्मीपणुं ठे, तेथी में तमारी साथे
एक पक्षी प्रीत लखी के० जाणी; अर्थात् तमने तो मारी साथे प्रीति करवानी इ-
च्छाज नथी तो पराणे प्रीत शी रीते थाय ? तेथी हे जगतना नाथ ! तमारी साथे प्रीति
थायज नहीं. तमे त्रण जगतना पूज्य, हुं जिखारी. लोकोक्ति पण एम ठे के वेर, वि-
वाह अने प्रीति सरखा साथे करीए. मोटानी साथे प्रीति शी ? मोटानी तो कृपाज
जोइए. दयावंतपणानुं तमारुं विरुद ठे तेथी मारा उपर कृपा करीने तमारा चरण
के० पगनी नीचे मारा हाथने राखजो. अहीं परमेश्वर तो मुक्ति पाम्या तेथी तेने च-
रणनो असंजव अने सेवकना हाथने ग्रहण करवानो पण असंजव, परंतु जक्तिनां
वचनो ठे, तेथी छुषण नथी. जक्त लोकोने उलंजा देवानो खजाव ठे. ॥ ८ ॥

चक्री धरम तीरथतणो ॥ तीरथ फल तत सार रे ॥ तीरथ
सेवे ते लहे ॥ आनंदघन निरधार रे ॥ ध० ॥ ९ ॥

अर्थ ॥ अहो परमेश्वर ! तमारा समयधर्मनुं शुद्ध आत्मस्वरूपप्राप्तिरूप फल
कहुं अने तमारा धर्मसमय संबंधी तीर्थनुं आनंदघन प्राप्तिरूप फल आगल वर्णव्युं.
ते धर्मतीर्थ के० चतुर्विध संघना तमे चक्रवर्ती ठो तेथी तमारी आज्ञा चतुर्विध सं-
घमां अखंडपणे वर्त्तें ठे. वली तीरथफल के० चतुर्विध संघना तमे फल ठो. तेमज ती-
रथ शब्द साथे तत शब्द जोडतां, तीर्थना तत्व ठो—रहस्यठो तेमज तीर्थमां सार
के० प्रधान तमे ठो. वली तीर्थनुं चक्रवर्तीपणुं, तीर्थनुं फलपणुं, तीर्थनुं तत्वपणुं अने
तीर्थनुं सारपणुं एवुं जे तमारुं तीर्थ, जेने तमारा जेवा नमो तीर्थ्यस्स एवी वाणीए
नमस्कार करे ठे, एवा चतुर्विध संघरूप तीर्थने जे प्राणी सेवे ते प्राणी निरधार के०
निश्चयपूर्वक आनंदघननो समूह पामे ॥ ९ ॥ इति श्रीअरजिन स्तवन.

॥ अथ श्रीमद्विजिन स्तवन ॥

॥ राग काफ़ी ॥ सेवक केम अवगणीए हो ॥ ए देशी ॥

सेवक केम अवगणीए हो ॥ मद्विजिन ॥ एह अब शोभा सारी ॥

अवर जेहने आदर अतिदीए ॥ तेहने मूल निवारी हो ॥ मद्वि० ॥ १ ॥

अर्थ ॥ हे मद्विजनाथ परमेश्वर ! अब के०हवे कर्मक्षय करवाथी पाम्या जे केवल

ज्ञान, केवलदर्शन तेनी शोचा सारी के० प्रधान पामीने पोतानी साची सेवाना करनार चाकर तेनी आवे टाणे केम अवज्ञा करोठो अर्थात् मारी अवज्ञा करवी योग्य नथी. अवर के० बीजा मारा जेवा संसारी जीव रागादि परिणतियें अस्त जेने आशा दासी अत्यंत आदर सत्कार करे ठे ते आशा दासीने हे प्रभु ! तमे मूल के० जडथी निवारण करी अर्थात् निर्लोचता खीलीए उखेमी नांखी. दिक्का लेतांज आशानो त्याग कर्यों अने ज्यारे बारमे गुणठाणे चड्या त्यारे मुक्तिरूप आशाने पण तजी दीधी.

ज्ञानसुरूप अनादि तमारुं ॥ ते दीधुं तमे ताणी ॥ जु०

अज्ञान दशा रीसावी ॥ जातां काण न आणीहो ॥ म० ॥ १ ॥

अर्थ ॥ हे प्रभु ! तमारुं ज्ञानस्वरूप अनादि कालथी, मोहथी प्रगटी जे अज्ञान दशा तेथी आढादित हतुं, ते तमे ताणी दीधुं अने हे सुमति ! तमे जु० के० देखो. अनादि कालनी क्षीर नीर जेवी संबंधवाली अज्ञानदशा नामनी स्त्री ते म० नाथ परमेश्वरने, आत्मस्वरूप अनुजवीने, असोहामणी लागी तेथी अप्रीतकारिणी जाणीने तेने आत्मरूप घरथी जातां जाणी पण काण न आणी एटले तेनी साथे अनादि घरवास हतो ते घर ठंडीने जेम उंठ सींध गया तेम जाय ठे तो जळे जाउं एम कर्तुं, पण तेनी साथे जाषण करवुं एटली पण काण के० मर्याद न आणी ॥१॥

निद्रा सुपन जागर उजागरता ॥ तुरिय अवस्था आवी ॥

निद्रा सुपनदशा रीसाणी ॥ जाणी न नाथ मनावीहो ॥ म० ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ वली हे परमेश्वर ! जव्य अजव्य संसारीजीवोने निद्रा तथा सुपन, वे अवस्था ठे अने जव्यने जव्यत्वनो परिपाक काल तेरमे गुणठाणे थाय त्यारे ए वे अवस्थानो नाश थाय अने ते जाग्रत अवस्था पामे तथा चउदमा गुणठाणाना अंतथी सिद्धनेविषे उजागर अवस्था होय. ए चार अवस्थामां हे प्रभु तमारे तुरिय के० चोथी उजागर अवस्था प्राप्त थइ, ते जोडने निद्रागर्जित सुपनअवस्थाए जाणुं के अमने प्रभुए दुर्वचन कल्याविनाज अमारी प्रतिपक्षीणीउने मनावी, तेथी अमारो तिरस्कार थयो एम जाणी तेउ रीसाणी. तेउने आत्मघरथी जाती देखीने, स्वरूपमां अंतरायकारक तेउने जाणीने हे नाथ ! तमे तेउने मनावी नही ॥ ३ ॥

समकित साथे सगाइ कीधी ॥ सपरिवारसुं गाढी ॥ मिथ्या

मति अपराधण जाणी ॥ घरथी बाहिर काढीहो ॥ म० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ हे परमेश्वर तमे मिथ्यात्वथी पराङ्मुख थइने उपशम विवेक संवरादि परिवार सहित समकित साथे सगाइ गाढी के० दृढपणें कीधी. तेम थवाथी आत्म-

स्वरूपथी विरुद्ध प्रवर्त्तनारी मोहरायनी पुत्री जे मिथ्यामति तेने आत्मस्वरूप प्राप्तिमां जंग पमावनारी अपराधी जाणीने तमारा आत्मघरथी वहार काढी मुकी अने तेणीने फरी घरमां प्रवेश न करवा दीधो ॥ ४ ॥

हास्य अरति रति शोक डुगंगा ॥ जय पामर करसाली ॥

नोकषाय श्रेणीगज चढतां ॥ श्वानतणी गति जाळीहो ॥ मल्लि० ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ वली हे प्रभु! नोकषाय जे हास्य, अरति, रति, शोक, डुगंगा अने जय ए ठ नोकषाय मोहनी क्रोधादि कषायनी अपेक्षाए पामर के० रांक, परंतु संसाररूप खेतीनी वृद्धि करनारी, तेथी करसा के० खेती खेत्तानी आली के० पंक्ति जे क्रोधादि कषाय तेनी सदृश माटे नोकषाय, तेउने ज्यारे तमे क्षपकश्रेणिरूप गज के० हाथी उपर स्वारी करी त्यारे श्वान के० कुतरानी रीत ग्रहण करनारीने गणी नही. जेम राजमार्गे हाथी चालतां हाथी उपर चढेलाने कुतरा पहोंची शके नही, परंतु हाऊ हाऊ करे तेम परमात्मा श्रेणिरूप गजे आरूढ थया, त्यारे हास्यादि ठए कुतरानी जेम हाऊ हाऊ करता रह्या. ॥ ५ ॥

रागद्वेष अविरतिनी परिणति ॥ ए चरण मोहना योधा ॥ वीत

राग परिणति परिणमता ॥ उठी नाठ्या बोधाहो ॥ मल्लि० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ वली जवरूप बीजना अंकुरना उत्पादक राग तथा द्वेष तेमज अविरतिनी परिणति, ए त्रणेनुं परिणमन; तेउ त्रणे चारित्रमोहनीयना योधा के० सुनट ठे. चारित्रमां प्रवर्त्तनारा मुनियोने चारित्रथी पाडनारा ठे. परंतु हे परमेश्वर! तमे ज्यारे वीतराग परिणतिने विषे तदाकार प्रवृत्तिए प्रवर्त्या त्यारे तेउए विचार्युं के अमारी विरोधी वीतरागता घरमां आवी तेथी हवे अमे रही शकीये नही, एम विचारी बोधा के० एवुं जाणनारा ते पोतानी मेढेज उठीने नाशी गया. ए प्रमाणे हे प्रभु! तमारुं कार्य सेहेजे सिद्ध थयुं. ॥ ६ ॥

वेदोदय कामा परिणामा ॥ काम्यकर सहु त्यागी ॥ निःकामी

करुणारस सागर ॥ अनंत चतुष्कपद पागीहो ॥ मल्लि० ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ वली हे प्रभु! वेदना उदयथी कामना परिणाम के० अजिलाष एटले पुरुषने स्त्री, स्त्रीने पुरुष, एवो अजिलाष वेदोदयथी थाय. ते वेदना उदयथी कामनो अजिलाष तो डुर रह्यो, परंतु तमे तो काम्यकर के० वांगारूप कर्ममात्रना त्यागी थया, तो वेदनो सर्वथा अज्ञाव थाय तेमां शुं नवाइ! हे प्रभु! तमे निरजिलाषीपणाथीज करुणारूप रसना समुद्र ठो. निष्कामी विना दयाना परिणामनो अज्ञावज होय.

તેથી તમે અનંતજ્ઞાન, અનંતદર્શન, અનંતચારિત્ર, અનંતવીર્ય એ અનત ચતુષ્પદ જે નિર્વાણપદ તેના પાગી કે ૦ પદના રંગાણા અર્થાત્ મોક્ષપદમાં લીન થો ॥ ૭ ॥

દાન વિઘનવારી સદુ જનને ॥ અજ્ઞયદાન પદ દાતા ॥ લાજ

વિઘન જગવિઘન નિવારક ॥ પરમ લાજ રસ માતાહો ॥ મ ૦ ॥ ૬ ॥

અર્થ ॥ હે પ્રજુ ! તમે દાન સંબંધી વિઘન ઇટલે દાનાંતરાયનો નાશ કરીને જવ્ય-રાશિ જીવમાત્રને અજ્ઞયપદ જે મુક્તિપદ તેરૂપ દાનના દાતાર થયા. વલી લાજાંત-રાય કર્મનો નાશ કરીને તેમજ જગતવાસી સર્વ જીવોના લાજાંતરાયના દૂર કરનાર અજ્ઞને પોતે પરમ કે ૦ ઉત્કૃષ્ટ આત્મરીઝિ સંબંધીરસ તે અવ્યયપદ પ્રાપ્ત થવાથી ઉત્પન્ન થયો જે અતિંદ્રિયરસ તે રસમાં માતા કે ૦ મગ્ન થયા ॥ ૬ ॥

વીર્ય વિઘન પંક્તિ વીર્યે હણી ॥ પૂરણ પદવી યોગી ॥ જોગો

પજોગ દોય વિઘન નિવારી ॥ પૂરણ જોગ સુજોગીહો ॥ મ ૦ ॥ ૭ ॥

અર્થ ॥ વલી પરમ આત્મસ્વજ્ઞાવ પામવાથી ઉત્પન્ન થયું જે પરમ આત્મવીર્ય તડૂપ પંક્તિ વીર્યે કે ૦ પરાક્રમથી વીર્યાંતરાયનો નાશ કર્યો તેથી સંપૂર્ણ પદવી જે તીર્થંકર પદવી, તે પામ્યા અર્થાત્ આત્મવીર્ય ફોરવતા આત્મપદવીને વિઘ્ન કરનાર મોહનો તમે નાશ કર્યો. એ યોગ્ય છે. અહીં પદમાં યોગને વદલે યોગી શબ્દ સૂત્રકારે ગુંથ્યો છે. તે પ્રાપ્ત મેલવવા માટે લાગે છે. યોગી શબ્દનો અર્થ કરીએ તો તે પદવીથી સંયોગ થયો એમ થાય અને આત્માને સ્વરૂપપદવીનો સમવાયસંબંધ સંજવે પણ સંયોગસંબંધ ન સંજવે તેથી યોગ શબ્દનો અર્થ એ પદવીને યોગ્ય છે એમ કર્યો છે. કર્તાનો આશય કર્તા જાણે. વલી તમે જોગાંતરાય, ઉપજોગાંતરાય, બંને અંતરાયને આત્મવીર્યથી નિવારીને સિદ્ધાત્મસંબંધી આઠ ગુણરૂપ જોગના સુજોગી કે ૦ ઉત્તમ જોગવનારા થયાહો અર્થાત્ સુજોગને અંતરાય કરનારા જોગોપજોગાંતરાય બંનેનો નાશ કર્યો ॥ ૭ ॥

એ અઢાર દૂષણ વરજિત તનુ ॥ મુનિજન વંદે ગાયા ॥ અવિ

રતિરૂપક દોષ નિરૂપણ ॥ નિરદૂષણ મન જાયાહો ॥ મ ૦ ॥ ૧૦ ॥

અર્થ ॥ હે પરમેશ્વર ! પૂર્વોક્ત અઢારે દોષ રહિત તમારું તનુ કે ૦ શરીર અસં-ખ્યાત પ્રદેશરૂપ આત્મપિંકુધારક છે. તેથી તમે મુનિરાજોના વંદ કે ૦ સમૂહને સ્ત-વવા યોગ્ય થયા છો અને તેમણે તમને સ્તવ્યા. પરંતુ હે સુમતિ ! અવિરતિદોષથી નથી નિવર્તવું જેને તેનું કથન તો દોષ નિરૂપણ છે અર્થાત્ અઢારે દોષમાં પ્રવર્તવું તે દોષ તો સર્વજીવમાત્રમાં કહેવાય પરંતુ પ્રજુ તો અવિરતિ પ્રમુખ દૂષણોથી રહિત થયા તેથી નિરદૂષણ એવા તે મારા મનમાં જાયા કે ૦ સુહાયા-ગમ્યા છે ॥ ૧૦ ॥

इणविध परखी मन विसरामी ॥ जिनवर गुण जे गावे ॥ दीनबंधु
नी मेहेर नजरथी ॥ आनंदघन पद पावेहो ॥ मल्लि० ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ माटे हे सुमति ! जे स्वरूपज्ञाता प्राणी होय ते पूर्वोक्त अठार दोष वर्ज-
वानी विधि के० रीत कही, ते रीते मन वीसरामी के० मनने स्थिरताजावे प्रवर्त्तावी
अठार दूषण रहित तेज अरिहंत देवाधिदेव एवी परीक्षा करीने सामान्य केवली-
जमां प्रधान एवा मल्लिपरमेश्वरना गुणग्राम-स्तवना करे अथवा मनने विशरामना
धाम एवा मल्लिजिनना गुण वर्णवीने स्तवना करे. ते प्राणी मोहमद्वे हणायेला, निज-
स्वरूपे रहित, संसारमां जन्मजरादिथी खिन्न थयेला दीन होवाथी तेमना बंधु के०
भ्रातासमान निःस्वाथ सहायना करनार मल्लिपरमेश्वरनी मेहेर के० कृपानजरूप-
शित्छ दृष्टिथी, अतिंद्रियानंदनो समूह एवुं जे मुक्तिपद ते निःसंदेहपणे पामे ॥११॥

॥ अथ मुनिसुव्रतजिन स्तवन ॥

॥ राग काफी ॥ आघा आम पधारो पूज्य ॥ ए देशी ॥

मुनिसुव्रत जिनराय एक मुज विनति निसुणो ॥ आतमतत्व
क्युं जाण्युं जगतगुरु ॥ एहविचार मुज कहियो ॥ आतमतत्व
जाण्याविण निरमल ॥ चित्तसमाधि नवि लहियो ॥ मुनि० ॥ १ ॥

अर्थ ॥ अहो मुनिसुव्रत जिनराज ! आनंदघननी आत्मतत्व संबंधी एक विनति
अतिशयपणे श्रवण करो. हे त्रण जगतना स्वामि ! आत्माथी विसर्जन थयेलुं एवुं
आत्मधर्मरूप तत्व तमे केवी रीते जाण्युं ? तेनो विचार अनुक्रम विधिए मने कृपा-
करीने कहो. केमके आत्मतत्व जाण्याविना अर्थात् पुद्गलादि जडथी आत्माने जिन्न
अवधारण कर्याविना, काम, क्रोध, लोभ मोहादिना जोरथी मननी समाधि के० स्थि-
रता न पामी शकीए. परंतु अकामी, अक्रोधी, अमानी, अलोभी इत्यादि वृत्तिथी
निरमल थइ चित्तवृत्ति निरोधकरी तदाकारे स्वस्वरूपने विषेज प्रवर्त्तन, ते न पाम्यो.
माटे आत्मतत्व जे रीते जाणुं ते उपदेश करो ॥ १ ॥

कोइ अबंध आतम तत माने ॥ किरिया करतो दीसे ॥ क्रिया

तणुं फल कहो कोण जोगवे ॥ एम पुढ्युं चितरीसैं ॥ मुनि० ॥ २ ॥

अर्थ ॥ कोइ प्रश्न करे के, सर्व मतोमां आत्मतत्त्वनुं वर्णन ठे, तेथी परमेश्वरने
पुढवानुं शुं कारण ठे ? उत्तर के मुनिसुव्रत प्रभुविना, बीजाजने जो आत्मतत्त्वनो निर्णय
होय तो कोइ के० सांख्यादि मतवाला अबंधपणे आत्मतत्व माने ठे. तेउ माने ठे के

“विगुणो न बध्यते न मुच्यते” गुणविनानो आत्मा त्रणे काल कर्मथी बंधातो नथी, मुकातो नथी. निश्चयनयनो मत तो एमज ठे, परंतु व्यवहार नयनी अपेक्षायी तेउं रहित ठे. वली वेदांति आत्माने अबंध माने ठे अने काम क्रोधादि उपयोगे प्रवर्त्ततां तेमने पुढीए के तमे कर्मथी बंधाउं ठो के केम? त्यारे तेउं उत्तर आपे ठे के, जे कर्मथी बंधाय एम माने ते कर्मथी बंधाय, परंतु आत्मा तो स्वज्ञावेज निर्मल ठे तेथी आत्मा बंधातो ज नथी. एप्रमाणे बोलनारा वेदांति प्रमुखने पाठा क्रिया करतां तो देखीए ठीए. माटे हे शुद्ध चेतना! में तेउंने क्रियामां प्रवर्त्तता देखीने चित्त रींसे के० मनमां रींस आववाथी पुढ्युं के तमे आत्माने तो अबंध मानो ठो एटले शुजाशुज करणीए आत्मा शुजाशुज कर्मनो बंध करतो नथी, परंतु आत्मा आत्मस्वज्ञावे निर्मल अबंधक ठे, एम मानो ठो, तो महाकष्टकरी, शुजकरणी करी ते क्रियानुं फल आत्मा नो-क्तापणे जोगवे एम मानशो तो तमारो पक्ष ठेदाशे, अने क्रियानुं फल आत्मा न जोगवे एम मानशो तो क्रिया करो ठो तेनुं फल कोण जोगवशे? अने जो क्रियानुं फल आत्मा न जोगवे तो क्रिया निरर्थक थइ, असिद्ध थइ, तेथी व्यवहारनयने अंगी-कार कर्था ठतां तेने ठेदो ठो. तो हे शुद्ध चेतना! एवा मतवालाउंने पुढवाथी हुं आत्मतत्त्वने केम पासुं? तेथीज परमेश्वरने पुढ्युं ॥ २ ॥

जड चेतन ए आत्म एकज ॥ थावर जंगम सरिखो ॥ दुख

सुखशंकर दूषण आवे ॥ चित्त विचारीजो परिखो ॥ मुनि०॥ ३ ॥

अर्थ ॥ वली अद्वैतवादीना त्रण पक्ष ठे १ अद्वैत २ द्वैताद्वैत ३ विशिष्टाद्वैत. विशिष्टाद्वैतपक्षी विष्णुना उपासक ठे. तेउं जड चेतन के० जडयुक्त चेतन एवो आत्मा एकज ठे एम माने ठे. सर्व शरीरधारीउंमां परमात्मा अंशे व्यापी रह्यो ठे, ते एक ठे. सर्व गत ठे, नित्य ठे. एवो तेमनो मूल सिद्धांत ठे. जीवात्मा कोइकाले परमात्मा नज थाय, त्रणेकाल जीवात्मा सेवक अने परमात्मा स्वामि एम तेउं माने ठे. इत्यादि तेमनी मान्यतानो घणो विस्तार ठे. वली द्वैताद्वैतपक्षी थावर जंगममां कथंचित् जेद माने ठे. तेउं विशिष्टाद्वैतने पुढे ठे के, पृथ्वी, अप, तेज, वायु अने वनस्पतिने निर्मल पृथ्वीना अंतर्जावी मानोठो तो थावर जंगममां जड संबंधीत चेतना एक ठे वा कथंचित् जेद ठे. त्यारे तेउं कहे ठे के थावर जंगम सरिखो के० थावर अने जंगम अ-जेद ठे. तो हे शुद्ध चेतना! में तेउंने पुढ्युं के तमारो मत जे तमे स्थाप्यो, तेनो चित्त विचारी परिखो के० चित्तमां विचार करी कांइ परिक्षा तो करो. तमारा मत-मां तमाराज कहेवाथी दुःख सुख संबंधी शंकर दूषण प्रवेश करे ठे. सुखदुःखने प-

रस्पर विरोध ठे. सुख ते दुःख न थाय अने दुःख ते सुख न थाय. एवा सुख दुःखने एक समान अधिकरणरूप मानी सुखनो कर्ता पण थावर जंगममयी जड चेतन अने दुःखनो कर्ता पण थावर जंगममयी जरु चेतन; तेथी थावरनुं करेलुं सुखदुःख जंगममां प्रवेश थवुं जोइए अने जंगमनुं करेलुं सुख दुःख थावरमां प्रवेश थवुं जोइए. एम कहेवाथी शंकर दूषण थावर जंगम थाय ॥ ३ ॥

एक कहे नित्यज आतम तत ॥ आतम दरशण लीनो ॥ कृत

विनाश अकृतागम दूषण ॥ नवि देखे मतहीणो ॥ मुनि० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ वली कोइक अद्वैतवादी, तेरापंथी, समयसारीया, वाशिष्ठसार ग्रंथी एम कहेठे के आत्मा निश्चयथी चारे गतिमां जमतां ठतां पोताना स्वरूपदर्शनमां लीनो के० व्यापक ठे अर्थात् त्रणे काल आत्मा स्वरूपदर्शनथी रहित नथी. तेमने में पुवुं के जो आत्मा आत्मस्वरूपमांज लीन होय तो कृत विनाश के० साधेदी उत्तम क्रियाना उत्तम फलनो विनाश तेरूप दूषण शुं तमे नथी देखता ? अने अकृतागम के० आत्मा आत्मस्वरूपमां लीन होय तो दुष्कृतनो बंध नज थाय अने प्राणी-उने दुष्कृतोना फल जोगवता तो देखीए ठीए तेथी ते अकृतागमरूप दूषण तेने पण हे मतहीणा के० बुद्धिहीन तमे देखता नथी. तमाराज शास्त्रमां कह्युं ठे के “कृतं विना न ज्ञोक्तव्यं” तेथी कर्थाविना जोगवाय केम ? ॥ ४ ॥

सुगतमति रागी कहे वादी ॥ द्वाणिक ए आतमजाणो ॥

बंधमोक्ष सुखदुःख न घटे ॥ एह विचार मन आणो ॥ मुनि० ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ वली हे शुरू चेतना ! बौधमतना रागी, वादी के० पक्षवाला एम कहे ठे के, यावन् मात्र आत्मा, द्वाणेद्वाणे जिनजिन ठे एम जाणो के० अवधारो. अर्थात् जगतमां आत्मा मात्र तथा पदार्थ मात्र द्वाणिक ठे, जे प्रथम द्वाणे ठे ते बीजी द्वाणे नथी एवो तेमनो सिद्धांत ठे. ते बौधमतवादीने में कह्युं के आत्माने जो द्वाणेद्वाणे जिनजिन ठरावशो तो बंध के० शुजाशुज कर्म बंध तथा मोक्ष के० कृतकर्मनो नाश, तेमज सुकृत्योनुं फल सुख अने दुष्कृत्योनुं फल दुःख, आ चारे प्रकारो द्वाणिक आत्माने न घटे के० संज्ञवता नथी; कारण के जे द्वाणे आत्मा बंध करे ते बंधना कर्ताथी बीजी द्वाणनो आत्मा जे ज्ञोक्ता ठे ते जिन ठे, तो कर्ता आत्मा जिन अने ज्ञोक्ता आत्मा जिन एम थाय ठे. तो तेवीरीते थवुं असंज्ञव ठे, तेथी ते असंज्ञवनो विचार मनमां आणो के० लावो माटे हे शुरू चेतना ! जे पोतेज आत्मतत्व

पाम्या नथी अने जूढ्या फरे ठे तेउने पुढतां हुं आत्मतत्व शीरीते जाणुं ? माटे परमेश्वरने विनति करुं तुं के मारी विनति तत्वनी उलखाण कराववानी अवधारो ॥ ५ ॥

भूत चतुष्क वरजित आत्म तत ॥ सत्ता अलग्गी न घटे ॥

अंध शकट जो नजर न देखे ॥ तुं शुं कीजे शकटे ॥ मुनि० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ हे शुरू चेतना ! वली नास्तिक मतवादी कहे ठे के १ पृथ्वी २ अप ३ तेज ४ वायु आ चार भूत शिवाय आत्मतत्त्वनी सत्ता के० आत्मतत्त्वनुं अस्तित्व-पणुं अलग्गी के० पृथक् न घटे के० संभवतुं नथी. अहीं आकाश तत्वने जूहुं लखुं नथी, कारण के ज्यां ए चार भूत होय त्यां आकाश पण होयज. तेथी नास्तिकम-तिए चारनुंज ग्रहण कर्युं. तेउं ए भूतचतुष्कमयी आत्मसत्ता मदिरा दृष्टांते माने ठे. जेम मदिराना एक एक अंगमां केफनी शक्ति नथी, तमाम अंगना एकत्र य-वाथी तेमां केफनी शक्ति आवे ठे. तेवीजरीते चारे भूतने संयोगे चैतन्य शक्ति प्र-गट थाय ठे. हे नास्तिमति ! आ तमारो मत अयोग्य ठे. जेम अंध के० जन्मांध प्राणी शकट के० गाम्नी लंवाइ, पहोलाइ नजरे देखी शकतो नथी तेने गाडानी प-रोक्षवात करवाथी शुं समज पडे तेवीरीते ज्यारे गाडा जेवुं मोटुं दृष्टांत हृदयरूप नजरथी न देखाय तेवाने बीजुं दृष्टांत शाकामनुं ? जेमके कोइ प्राणी मरण पाम्यो, तेना शरीरमां चारे भूतोथी प्रथम आत्मसत्ता प्रगट थइ हती अने चारे भूतो वि-द्यमान ठतां आत्मसत्ता अलग थाय तेम-तो घटतुं नथी तो आत्मसत्ता चारे भूतोने तजीने केम चाळी गइ. तेथी हे शुरू चेतना ! तेवाथी आत्मतत्व केम उलखाय ॥ ६ ॥

एम अनेकवादी मत विच्रम ॥ संकट पडीयो न लहे ॥ चित्त

समाध तेमाटे पुहुं ॥ तुमविण तत कोइ न कहे ॥ मुनि० ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ ए प्रमाणे जैनविना बीजा एकांतपक्षी सर्व मतवादीना सिद्धांतोथी जिन्न जिन्न कथन सांजलतां आत्मतत्त्व संबंधी विच्रम के० विशेष शंका-त्रांति तद्रूप संकट के० महाकष्टरूप समुद्रमां मुब्यो ठतो अर्थात् त्रांतिमां पड्यो ठतो आत्मतत्त्वने पामे नहीं; परंतु हे शुरू चेतना ! अनेक मतवादीजना कथनरूप विच्रममां हुं पड्यो नथी तेथीज मारा चित्तने समाधि ठे. अर्थात् तेमना कहेवा मुजब मारुं मन प्रवर्ततुं नथी तेथीज परमेश्वरने पुहुं तुं के हे प्रभु ! तमाराविना बीजा कोइ आत्मतत्त्वनुं स्वरूप कहेवाने समर्थ नथी तेथी तमेज कहो जेथी शुद्धात्मतत्व पामीए ॥ ७ ॥

वलतुं जगगुरु एणी परे जाखें ॥ पक्षपात सब ठंमी ॥ राग

द्वेष मोह पखवर्जित ॥ आत्मशुं रठ मंडी ॥ मुनि० ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ मारा प्रश्ननो त्रण जगतना स्वामिए आ प्रमाणे उत्तर आप्यो ते कहुं तुं जे प्राणी आत्मतत्व जाणवानी चाहना करे ते प्राणी एकांतपक्षी वाद सर्वथा मुकीने राग द्वेष मोह अने अज्ञाननो पक्ष वर्जे तो ते प्राणी अवश्य आत्मस्वरूप प्राप्तिथी रात्रदिवस, सुतां जागतां, उठतां बेसतां, खातां पीतां, कार्यादिकमां प्रवर्त्तता ठतां तेनी अंतरवृत्ति अर्थात् मनःप्रवृत्ति आत्मस्वरूपमां प्रवर्त्ततां आत्मतत्व यथार्थ जाणे ॥७॥

आत्मध्यान करे जो कोउ ॥ सो फिर इणमें नावे ॥ वागजाल

बीजुं सहु जाणे ॥ एह तत्व चित्त चावे ॥ मुनि० ॥ ९ ॥

अर्थ ॥ ए रीते जे प्राणी ब्रह्मरंध्र मध्य आसन पुरीने आत्मामां लयलीन थइ तदाकारवृत्तिए शुद्धात्मस्वरूपनुं ध्यान करे ते प्राणी अनेक मतवादीउना विचित्र ममत्वरूप जालमां फसे नही. ते प्राणी एक आत्मस्वरूप कथनविना अन्य जे जप तप पूजा नियमादि कथनमात्रने वागजाल के० वचननी जाल, आत्माने फसवानो फंद जाणे अने आत्मस्वरूपना तत्वनेज पोताना चित्तमां चावे के० चिंतव्याकरे ॥९॥

जेणे विवेकधरी ए पख ग्रहियें ॥ ते ततज्ञानी कहियें ॥

श्री मुनिसुव्रत कृपाकरो तो ॥ आनंदघन पद लहिए ॥ मुनि० ॥ १० ॥

अर्थ ॥ माटे जे विवेक धरी के० विवेकवंत प्राणी होय ते आत्मध्यान संवंधीपक्ष ग्रहण करे अने तेनेज तत्वज्ञानी आत्मतत्वनो वेत्ता कहीए, माटे सिद्ध संपदाना धारण करनारा अहो मुनिसुव्रत प्रभु ! कृपा करो के० आत्मतत्त्वनी उलखाण करावो तो अनादि कालथी जेथी दूर ठइए एवा चिंतामणि सदृश परमानंदना समूहरूप पद जे मुक्तिपद ते पामीए ॥ १० ॥ इति मुनिसुव्रतजिन स्तवन.

॥ अथ श्रीनमिजिन स्तवन ॥

॥ राग आशाउरी ॥ धनधन संपति साचो राजा ॥ ए देशी ॥

षट् दरशण जिन अंग जणीजे ॥ न्यासषडंग जो साधेरे ॥

नमिजिनवरना चरण उपासक ॥ षट् दर्शन आराधेरे ॥ षट् ० ॥ १ ॥

अर्थ ॥ हे शुद्ध चेतना ! पूर्वना स्तवनमां वर्णवेला ठए दर्शन जिन के० जिनेश्वरना अंग ठे, परमात्मा पोते ठए अंगोना धारक ठे अने बीजाउं एक एक अंगना धारक ठे. जैननां वचन सप्तनयाश्रीत ठे. बीजाउं एक एक नयना अपेक्षी ठे. तेथी अन्यने अंग कहा अने जैन उत्तमांग ठे. कर्त्तानो आशय एवो ठे के जे अंगोने ठेदे ते जिनेश्वरना उत्थापक ठे, कारण तेउ जिनेश्वरना अंग ठे. अही कोइ प्रश्न करे के

“એગંતે હોઈ મિથ્યતં” એવો પાઠ છે. ઉત્તર કે તે સત્ય છે, પરંતુ અન્ય મતોમાં જે જે સ્થલે જૈન સદૃશ વસ્તુપ્રરૂપણા કરી હોય તે તે સ્થલને સર્વથા અસત્ય કહેવાય નહીં કારણ કે ષટ્દર્શન તે જિનેશ્વરનાં અંગ છે એવો પાઠ છે. તેડને જિનેશ્વરના અંગ કહ્યા પરંતુ દર્શન કહેલ નથી. તેથી હે શુદ્ધ ચેતના! આ સ્તવનમાં જેમ ષડંગ કે ૭ ઠણ અંગનું ન્યાસ કે ૭ સ્થાપન કર્યું છે તેવી રીતે નમિ પરમેશ્વરના ચારિત્રના આરાધન કરનારા, નિરમમત્વી, સમપરિણામિ થઈ ઠણ અંગોરૂપ ષટ્દર્શનનું આરાધન કરે. કર્તાનો આશય એવો છે કે અન્યદર્શની સર્વે એક એક નયાશ્રીત છે, તેડને તે તે નયે સત્ય કહે. પરંતુ જ્યાંસુધી અન્યદર્શની જૈનદર્શનનું ઉત્થાપન કરે તેવા વચનો કહે નહીં ત્યાંસુધી જૈની પણ તેડને ધૂષવતા વચન કહે નહીં. ॥ ૧ ॥

જિનસુર પાદપ પાય વચ્ચાણું ॥ સાંખ્ય જોગ દોય જ્ઞેદેરે ॥ આતમ

સત્તા વિવરણ કરતા ॥ લહો હુગ અંગ અખેદેરે ॥ ષટ ॥ ૨ ॥

અર્થ ॥ ઠણ મતોમાં જે જે મત પરમેશ્વરના જે જે અંગ છે તે કહે છે. એક સાંખ્ય, બીજો યોગ કે ૭ નૈયાયિક. આ બે દર્શન, તે નમિ પરમાત્માના સુરપાદપ કે ૭ કલ્પવૃક્ષ સમાન ઉપમા છે જેને એવા પાય કે ૭ ચરણ વચ્ચાણું કે ૭ વ્યાખ્યાન કરું તું. અર્થાત્ તેડ પરમેશ્વરના બે પગ છે. જેમ શરીરનું મંડાણ પગોથી છે તેમ જીવમાત્રનું મંડાણ સત્તાથી છે. આ બંને દર્શનો પણ આત્મસત્તાના વિવેચન કરનારાં છે. સાંખ્યદર્શન કહે છે કે આત્મામાત્ર પુષ્કરપત્રવત્ નિર્લેપ છે, લેપ તો પ્રકૃતિને છે શ્ત્યાદિ બહુ વિસ્તારયુક્ત કથન છે, પરંતુ સર્વ આત્મસત્તાનું વિવેચન છે. નૈયાયિક પણ આત્મા માત્રમાં સત્તા તો એકજ માને છે, પરંતુ એક જીવાત્મા બીજો પરમાત્મા એમ આત્માની બે જાતિ માને છે. તેમાં જીવાત્માને માત્ર કાર્યનું કારણચૂત માને છે અને પરમાત્માને કર્તા માને છે. એ પ્રમાણે હે શુદ્ધ ચેતના! જેમ સત્તા સર્વનું મૂલ છે તેમ પાદ અંગોનું મૂલ છે. એ પ્રમાણે આ બે દર્શન તે પરમેશ્વરના હુગ અંગ કે ૭ બે ચરણ તે અખેદ કે ૭ પ્રસન્નચિત્તે લહો કે ૭ જાણો. દર્શનોનું વિશેષ સ્વરૂપ ષટ્દર્શન સમુચ્ચય પ્રમુખ ગ્રંથોથી જાણવું ॥ ૨ ॥

જ્ઞેદ અજ્ઞેદ સુગત મીમાંસક ॥ જિનવર દોય કરજારી રે ॥

લોકાલોક અવલંબન ઝજિયે ॥ ગુરુ ગમથી અવધારી રે ॥ ષટ ॥ ૩ ॥

અર્થ ॥ સુગત કે ૭ બૌદ્ધદર્શન અને મીમાંસક દર્શન. તેમાં બૌદ્ધદર્શન ક્ષણે ક્ષણે આત્માદિ સર્વ વસ્તુને જ્ઞેદ કે ૭ ઝિન્ન માને છે. મીમાંસક આત્મા નિત્ય અકર્તા માને છે. ત્રણે કાલ સ્વરૂપે અજ્ઞેદ માને છે. યથા ॥ એક એવહી ચૂતાત્મા, ચૂતેચૂતે વ્યવ-

સ્થિતઃ ॥ એકધા વહુધા ચૈવ, દૃશ્યતે જલચંદ્રવત્ ॥ ૧ ॥ વહ્ની, એકઃ સર્વગતો નિત્યઃ પુનઃ વેદે, વિગુણો ન બદ્ધ્યતે ન મુચ્યતે ॥ ઇત્યાદિ; માટે આ બે દર્શન તે પરમેશ્વરના દોય કર કેળ બે હાથ છે. ચારી કેળ ગંજીર આશયવાલા છે માટે ગુરુગમ કેળ ગુરુણ બતાવેલ જે રેચક, પૂરક, કુંજક સંબંધી પ્રવર્તન, તેથી પ્રથમ તો લોકકેળ બ્રહ્મરંધ્રથી નીચેનું બાકીનું શરીર જેને જૂગોલ સંજ્ઞા છે તે લોક શબ્દ છે, તેનું અવલંબન કેળ આત્માને આશ્રયકરીને, આ બે દર્શનરૂપ પરમેશ્વરના બે હાથ તેને અવધારી કેળ નિર્ણય કરીને જીજિયેં કેળ ધ્યાઈ. તેમજ અલોક કેળ શુન્ય માટે જગોલ સંજ્ઞા તે બ્રહ્મરંધ્રને છે તેથી અલોક શબ્દે બ્રહ્મરંધ્રને વિષે આત્માને આશ્રયકરીને આ બે દર્શનરૂપ બે હાથનો નિર્ણયકરી જીજી, ધ્યાઈ.

આ બે દર્શનમાં બૌદ્ધદર્શન, જે વિદ્યમાન તે ક્ષણેક્ષણે જિન્નજિન્ન છે, એવો તેનો સિદ્ધાંત છે. તે પ્રમાણે આત્મા પ્રમુખને વ્યવહાર નયથી પર્યાયાંતર કાલથી અવધારી છે તો ક્ષણેક્ષણે જિન્નજિન્ન છે તે સત્ય છે. મીમાંસક વસ્તુને અજ્ઞેદ માને છે. તે પ્રમાણે નિશ્ચય નયની અપેક્ષા આત્મા પ્રમુખ સર્વવસ્તુ પોતપોતાના લક્ષણથી ત્રણે કાલે અજ્ઞેદ છે તે સત્ય છે. એ પ્રમાણે આ બે દર્શન તે વ્યવહાર અને નિશ્ચય નયના અપેક્ષી છે. પરમેશ્વરનું પ્રવર્તન નિશ્ચય અને વ્યવહાર બંનેથી છે તેથી બૌદ્ધદર્શનનું વ્યવહારથી પ્રવર્તન છે તેથી તે વામકર છે અને મીમાંસકનું નિશ્ચયથી પ્રવર્તન છે તેથી તે દક્ષિણ કર છે. આ આશય સમજવામાં કઠિન છે તેથી ગંજીર કહ્યું. ઈરીતે પરમેશ્વરનાં ચાર અંગ વર્ણવ્યાં.

લોકાયતિક કૂષ જિનવરની ॥ અંશ વિચારી જો કીજે રે ॥

તત્ત્વવિચાર સુધારસ ધારા ॥ ગુરુગમવિણ કેમ પીજે રે ॥ ૪ ॥

અર્થ ॥ નમિ પરમેશ્વરનું કૂષ કેળ પેટ તે લોકાયતિક કેળ નાસ્તિકવાદી ચાર્વાક દર્શન છે. જીવ, પુણ્ય, પાપ, ગત્યાગતિ કાંઈ નથી, એવો નાસ્તિકનો મત છે. સર્વાંશે તો તે પરમેશ્વરનું પેટ નથી, પણ અંશવિચારી જો કીજે કેળ એક અંશ વિચારી જોઈ તો પરમેશ્વરનું તે પેટ છે. નાસ્તિક જેમ શુન્યવાદી છે, તેમ પરમેશ્વરનું પેટ પણ શુન્ય છે. પરંતુ તત્ત્વવિચારે જોઈ ઢીલ તો સર્વ દર્શન વાળીથી વર્ણવ્યા અને વાળી પેટથી ઉત્પન્ન થઈ માટે કૂલ તે પાંચે અંગનો જાણો છે. એ કૂલથી પાંચે દર્શનની ઉત્પત્તિ છે. માટે સુધારસધારા કેળ અમૃતરૂપ રસનો પ્રવાહ છે તેથી એ સર્વાંગ ધારાનો મેલાપ કરીને પીણે કેળ રસ આસ્વાદન કરી. નિર્મમત્વી ગુરુના બતાવેલા માર્ગવિના સર્વાંગ દર્શનના મેલાપરૂપ તત્ત્વનો વિચાર તદ્રૂપ સુધારસની ધારા શીરીતે પાન કરી શકી. મમત્વરૂપ ડુર્જન પાન કરતાં ઢોલી નાંખે. ઈરીતે પાંચ દર્શન વર્ણવ્યા.

જૈન જિનેશ્વર વર ઉત્તમ અંગ ॥ અંતરંગ વહિરંગેરે ॥ અક્ષર
ન્યાસ ધરાઆધારક ॥ આરાધે ધરી સંગેરે ॥ ષટ્ ॥ ૫ ॥

અર્થ ॥ જૈનદર્શન તે નમિ પરમેશ્વરનું વર કેળ પ્રધાન, સર્વ અંગોમાં શિરોમણિ
ઉત્તમાંગ, મસ્તક છે, કેમકે અંતરંગે જોડે તો જૈનદર્શનના અજાવે સ્વસ્વરૂપ પ્રાપ્તિ
ન થાય, અને વાહ્યાંગે જોડે તો જૈનદર્શન સર્વાંશી છે. સર્વ ન્યાશ્રિત છે તેથી તે ઉ-
ત્તમાંગ છે. પરંતુ જે પ્રાણી નિર્મમત્વી થઈ અક્ષરન્યાસ કેળ એકેક અક્ષરનું સ્થાપન
તેની ધરા કેળ જૂમિકા સ્થાનક અર્થાત્ આ પહેલા અક્ષરને રેહેવાનું સ્થાનક, આ વી-
જાને રેહેવાનું સ્થાનક એમ એકેક અક્ષરના આધારક કેળ આધારજૂત એટલે આશ્રય
કરીને રહ્યા જે અર્થ તે અર્થને સંગે ધરી કેળ સાથે કરીને, સર્વાંશી જૈનદર્શનનું આ-
રાધેકેળ આરાધન કરે. અર્થાત્ એક અક્ષર માત્રનો ઉદ્દેશ કરવો તે તો દૂર રહ્યું પરંતુ
અક્ષરઆગલ પાઠલ પણ ન કહેવું. એવીરીતે જૈનદર્શનનું આરાધન કરે. એ ઠ દર્શન
પરમેશ્વરના અંગ વર્ણવ્યા ॥ ૫ ॥

જિનવરમાં સઘલા દરશન છે ॥ દર્શને જિનવર જનનારે ॥

સાગરમાં સઘલી તટની સહી ॥ તટનીમાં સાગર જનનારે ॥ ષટ્ ॥ ૬ ॥

અર્થ ॥ એ રીતે નમિ પરમેશ્વરમાં સર્વ દર્શન છે. તેથી એ ઠા દર્શન પરમેશ્વરના
અંગ છે. એકેકા અન્ય દર્શનમાં સર્વાંગી સત્તા ન પામીએ અર્થાત્ એકાંગી સત્તા પા-
મીએ તેથી તે અંશે જિનવર જનના કહીએ. જેમ સમુદ્રમાં સર્વ તટની કેળ નદીઉં
સહી કેળ નિશ્ચયથી છે, પરંતુ નદીઉંમાં સમુદ્રની જનના છે, એટલે સમુદ્રની વેલનું
પાણી જે નદીમાં આવે તેરીતે તે નદીમાં સમુદ્ર એક દેશે સંજવે છે. એ રીતે સમુદ્રો-
પમાએ જિનવરના એ ઠા દર્શન અંગ છે ॥ ૬ ॥

જિનસ્વરૂપ થઈ જિન આરાધે ॥ તે સહી જિનવર હોવે રે ॥ જૂંગી

ફલિકાને ચટકાવે ॥ તે જૂંગી જગ જોવે રે ॥ ષટ્ ॥ ૭ ॥

અર્થ ॥ એ રીતે સર્વ દર્શનોના એકજ જાવરૂપ જિનેશ્વરના સ્વરૂપરૂપ થઈ તદાકાર-
વૃત્તિએ પરમેશ્વરનું આરાધન કરે—ધ્યાન કરે તે પ્રાણી સહી કેળ નિશ્ચયથી જિનવર
કેળ કેવલજ્ઞાનદર્શની થાય. જેમ જૂંગી કેળ જમરી ઉણ્ણકાલમાં મદની ઉન્મત્તતાથી,
ચંચલતા વધવાથી અને પોતાના કાંટામાં પણ વિષ વંધવાથી, કાલી અથવા પીલી
જીંની માટીમાં પોતે લવ મુકી, ગોલીવાલી, એકેક ગોલી લાવી ઘર વાંધી, તેમાં પોતે
ફલિકા કેળ લટ, તેને કાંટાથી ચટકો દઈ તે લટને ઘરમાં મુકી, ફરી એક ગોલી

ते घरनुं मोढुं ढांकी, सत्तरमे दीवसें, चटकाथी ते घरनुं मुख उघाडे. उघामतांज जे खट हती ते जमरी थइ उडी जाय. ते खटने जमरी थयेवी जगत देखे. ते दृष्टांते जिनस्वरूप थइ जिनने आराधतां पोते जिनवर थाय ते आ प्रमाणे. जिनेश्वरनां वचन प्रमाणे अंतरात्मवर्ती थइ लटरूप बाह्यात्माने चटको आपी निजस्वरूपमां परिणमन तडूप घरमां रही ध्यानथी प्रवर्त्ततां लटरूप बाह्यात्मा ते जमरीरूप परमात्मा थाय. एम सर्व जगतने जासन थतां, सिद्धमां गमन ते उमवारूप थाय ॥ ७ ॥

चूराण जाण्य सूत्र निर्युक्ति ॥ वृत्ति परंपर अनुजव रे ॥ समय पुरुषना अंग कहा ए ॥ जे ठेदे ते डुरजव रे ॥ षट ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ अहो शुद्ध श्रद्धा ! परमेश्वरना उत्तमांगरूप जैनदर्शन तडूप समयपुरुष ना ठ अंग ठे. १ पूर्वधरकृत लुटक पदनी व्याख्या ते चूर्णि २ सूत्रोक्त अर्थ ते जाण्य ३ गणधरादि कृत वचन मात्र रचना ते सूत्र ४ पूर्वधरकृत पदजंजना ते निर्युक्ति ५ सूत्रो उपर विस्तारयुक्त टीका ते वृत्ति ६ परंपर अनुजव के० गुरु संप्रदायथी अनुजव के० उतरती यथार्थ स्मृतिपूर्वक जिन तात्कालिक ज्ञान. आ प्रमाणे समय के० सिद्धांतरूप पुरुषना पूर्वोक्त चूर्णि प्रमुख ठ अंग ठे. तेने जे प्राणी, परजवनी बीक नहीं राखतां निर्जय थइ उठेदे, ममत्वरूप रसथी हिनाधिक जाषे ते प्राणी डुरजव के० दुष्ट जवगामी जाणवो ॥ ८ ॥

मुद्रा बीज धारणा अक्षर ॥ न्यास अरथ विनियोगे रे ॥

जे ध्यावे ते नवि वंचीजे ॥ क्रिया अवंचक जोगे रे ॥ षट ॥ ९ ॥

अर्थ ॥ मुद्रा बीज धारणा अक्षरन्यास ए वधा ध्याननां अंग ठे. ए मुद्रा बीज धारणादिनो अर्थ के० तात्पर्यार्थ—रहस्य तेनुं विनियोगे के० विशेषण विधिनुं ज्ञान. आ ध्यानना अंगोना रहस्यनुं मने जासन नथी अने कर्त्ताए बीजा पदमां जे ध्यावे एवुं पद गुंथ्युं ठे तेथी ते ध्याननुंज कथन ठे, परंतु मने जासतुं नथी, कर्त्तानो आशय कर्त्ता जाणे. तेथी जे प्राणी उपशमयुक्त, निर्ममत्वी थइ पूर्वोक्त मुद्रा बीज धारणादिकें स्तवना विधि ध्यावे अर्थात् एकाग्रचित्तें, तदाकार वृत्तियें, तडूप तन्मयी तद्वलेशी तदाजिलाषी थइ ध्यान करे, जेने विषय विषयी अजिन जासे ते प्राणीनुं आत्मस्वरूप रूप चिंतामणि रत्न रागादिथी वा दुष्ट ममत्वी उगोथी नवंचिजे के० उगाइमां जाय नहीं. ते प्राणी अवंचक क्रियानो जोगी थाय. शुद्ध सरल स्वजाविक करणीनो जोगी थाय. ते मायावी वचनोथी उगाय नहीं. अहीं कोइक प्रतमां ध्यावेने

ठेकाणे साधे एवो शब्द ठे तेनो अर्थ एवो ठे के मुझा बीज धारणादिके जे समयपुरुषने साधे ते क्रिया अवंचकनो जोगी होय. आ पदनुं रहस्य कर्ता जाणे मने जास्युं नथी॥ए

श्रुत अनुसार विचारी बोळुं ॥ सुगुरु तथाविधि न मिले रे ॥

किरियाकरी नवि साधी शकीये॥ ए विषवाद चित्त सघले रे ॥ षट० ॥ १० ॥

अर्थ ॥ हे शुद्ध चेतना ! आ कालमां जेवा प्रवर्तने मारो कालक्षेप थाय ठे ते तने कहुं तुं. जैनदर्शनना श्रुत के० सिद्धांतनुं नैगमादि नयानुयायी कथन, वचन वर्गणाए कहेतां अपार ठे माटे अनुसार के० ते पाठने समीप राखी अर्थ करतां विचारी विचारी बोळुं तुं. वली सिद्धांतमां जे प्रमाणे गुरुनुं लक्षण कर्तुं ठे, तेवा विशुद्ध अद्वावंत, ज्ञानी, आत्मारथी, परोपकारी, निर्मायी, निर्ममत्वी, कथनी करणी समान, ससनयानुयायी, जिन प्रवचन विशुद्धजाषी तथाविध के० तेवा प्रकारना गुरुनी योगवाइ मने मलती नथी. तेथी सूत्रमर्यादाए विचारीने बोळुं तो पण शुं ? कारण के ते मर्यादामां रहीने साधु संबंधी क्रिया करी उदयमां आवेला चारित्रने नविसाधी शकीए के० साधी शकतो नथी, कारण के श्रुतमर्यादाए पण चारित्र साधवुं अति कठिन ठे. तेथी एक तो ए अने बीजुं तथाविध गुरुनो योग न मलवार्थी क्रिया न करी शकुं. माटे जोके वेषधारी तुं, तोपण कोइ पुढे के तमे कोण ठो ? त्यारे महाहीन वचने मुखथी कहुं तुं के तुं जैननो जंमो तुं. तेथी समस्त चित्तने विषे प्रदेशे प्रदेशे विषवाद के० उदासीनता लागी रही ठे ॥ १० ॥

ते माटे उजा करजोमी ॥ जिनवर आगल कहीएरे ॥ समय

चरण सेवा शुद्ध देजो ॥ जेम आनंदघन लहीएरे ॥ षट० ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ माटे हे शुद्ध चेतना ! तुं, तुं अने शुद्धश्रद्धा, आपणे त्रणे परमेश्वरनी आगल बे हाथ जोमी उजा थइ विनंति करीए के हे प्रभु ! तमारा जाषित समय के० सिद्धांत अनुसार शुद्ध चारित्रनी सेवा के० प्रवर्तना अमने आपजो, जेम अमे पण आनंदना समूह पामीए. अथवा हे परमेश्वर ! अमने चरमावर्तन, चरमकरण अने जवपरिणति परिपाक समये शुद्ध आगमोक्त चारित्रनी सेवा आपजो वा तमारा चरणकमलनी सेवा आपजो जेथी आनंदघन पद पामीए॥११॥ इति नमि जिनस्तवन.

॥ अथ श्रीनेमनाथजिन स्तवन ॥

॥ राग मारुणी ॥ धणरा ढोला ॥ ए देशी ॥

अष्ट जवांतर वालहीरे ॥ तुं मुज आतमराम ॥ मनरावाला ॥

મુગતિ સ્ત્રીશું આપણે ॥ સગપણ કોઈ ન કામ ॥ મન૦ ॥ ૧ ॥

ઘર આવોહો વાલિમ ઘર આવો ॥ મારી આશાના વિસરામ ॥ મ૦ ॥

રથ ફેરોહો સાજન રથ ફેરો ॥ સાજન મારા મનોરથ સાથ ॥ મ૦ ॥ ૨ ॥

અર્થ ॥ નેમનાથ પ્રજા રાજેમતિનું પાણિગ્રહણ કરવા તોરણે આવ્યા ત્યારે મૃગાદિ પશુને સજાય દેખી તેડને નિર્જય કરવા સારથિને કહ્યું કે રથ પાઠો ફેરવો. તે સમયનાં રાજેમતિનાં વચનો નેમનાથજી પરત્વે છે. હે પરમેશ્વર! તમે આઠ જવથી મારા વલ્લજ ઠો, આઠમાંથી એકપણ જવમાં પ્રીતિની ન્યૂનતા રાખી નથી તેથી મારા આત્માનેવિષે તમે રમી રહ્યા ઠો. અંતઃકરણરૂપ કમલની પાંખડી ઢીઠ રમી રહ્યા ઠો. તેથી હે સ્વામિ! આપને મુક્તિસ્ત્રી સાથે સંબંધ કરવાનું કાંઈ પણ કામ કે જે જરૂર નથી. મુક્તિ સ્ત્રીતો રૂપ રહિત છે, હું રાજકુમરી શોજનરૂપા સ્ત્રીરત્ન તું. જો મારા ઉપર મુક્તિસ્ત્રીને લાવશે તો તે સ્ત્રી મારી શોક થશે અને સ્ત્રીને શોકના દુઃખ કરતાં મરણનું દુઃખ મોટું નથી, માટે તમારે મારી પ્રીતિનો નાશ કરવો હોય તો વીજી સ્ત્રી લાવો ॥ ૧ ॥ માટે અહો સ્વામિ! મહારા વાલા ઉગ્રસેનના ઘરનેવિષે પધારો. અહીં રાજેમતિ અત્યંત રાગથી રંજિત થયેલી પતિના ફરવાથી વિકલ ચિત્ત થતાં શુન્ય હૃદય થઈ જવાથી કહે છે. હે સ્વામિ! તમે મારી આશાના વિસરામ કે જે ધામ ઠો. હે વાલેસર! તમે વિલંબ ન કરો, કારણકે મારી આશારૂપ વેલ ત્રુટશે તો ફરી સંધાશે નહીં, તેથી હે સજ્જાન! રથને પાઠો ફેરવો અને મારા મનના મનોરથ પૂરાકરો, કેમકે તમારા રથને અને મારા મનોરથને જેવો સાથ છે તેવો સાથ ફરી મલશે નહીં ॥ ૨ ॥

નારીપલ્લો શ્યો નેહલોરે ॥ સાચ કહે જગનાથ ॥ મન૦ ॥

ઈશ્વર અરધંગે ધરીરે ॥ તું મુજ જાલે ન હાથ ॥ મન૦ ॥ ૩ ॥

અર્થ ॥ નારીવિના સ્નેહ નહીં, જોકે સ્નેહનો વાસ અંતઃકરણમાં છે, પરંતુ નારી સ્નેહલતા છે, સ્નેહરૂપ ફલને ઉત્પન્ન કરનારી છે, તેથી નારી સાક્ષાત્ સૂર્તિમાન સ્નેહજ છે. જગતના જીવો નારીવિના સ્નેહ માનતાજ નથી. જો નારીવિના સ્નેહ ગણાતો હોય તો મહાદેવ જે સૃષ્ટિ સંહારકર્તા કહેવાય છે તે પણ પોતાના અર્ધાંગમાં પાર્વતીને કેમ ધારણ કરી રાખે છે. તેણે તો ન કરવા યોગ્ય કાર્ય કર્યું, તમારે તો તેમ કરવાનું નથી. સગાઈ કરીને પાણિગ્રહણ તો સર્વ જગત કરે છે, તેમ તમારે પણ કરવાનું છે, માટે તમે મારો હાથ જાલો. ॥ ૩ ॥

પશુજનની કરુણા કરીરે ॥ આણી હૃદય વિચાર ॥ મન૦ ॥

માણસની કરુણા નહીરે ॥ એ કોણઘર આચાર ॥ મન૦ ॥ ૪ ॥

अर्थ ॥ हे स्वामि ! तमे पशुर्जनी करुणा संबंधी विचार अंतःकरणमां आण्यो के पशुर्जनी हिंसा थशे, तेथी धिःकार ठे मारी परणवानी प्रीतिने, कारणके एवा अवि-वेकी पुण्यहीन प्राणीर्जनी दया चिंतवी रथ फेरव्यो अने हुं तेर्जनी असंख्यात गुण पुन्यप्रबल मनुष्यनी दया तमने न आवी. आवो विचार ते कोना घरनो आचार जोइ आव्यो. जगतमां हीनमां हीन अने अधिकमां अधिक जातिवाला घरोमां आवुं प्रवर्त्तन नथी ॥ ४ ॥

प्रेमकटपतरू ठेदीर्जरे ॥ धरीर्ज जोग धतूर ॥ मन० ॥

चतुराश्चरो कोण कहोरे ॥ गुरु मदीर्ज जगसूर ॥ मन० ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ जेम कटपवृक्ष आज्ञव संबंधी मनोवांछक ठे तेम हे स्वामि ! प्रेमरूप कटप-वृक्ष पण आज्ञव संबंधी वांछाउं पूरनार ठे, अर्थात् स्त्रीना सुंदररूप, हावजाव, मंद-हास्य, तीक्ष्ण कटाक्ष, मनोज्ञावित षट्संज्ञा जोजन, अंतर पुष्पादिकनी सुरज्जि इत्यादि मनोवांछित प्रेमकटपतरूने ठेदीने हे स्वामि ! तमे योगरूप धतूरो धारण कर्यो. कार-णके क्रुधा पिपासा, शीत उष्ण, दंशमशक इत्यादि शरीरनी शाताने विषप्राय ठे; अशाताना कारणरूप होवार्थी धतूर प्राय ठे. माटे हे स्वामि ! आवी चतुराश्चरो शिखवनारो जगतमां सूर्य जेवो रत्नप्राय तमारे हाथ क्यांथी चडी आव्यो ॥ ५ ॥

मारुंतो एमां क्युंही नही रे ॥ आप विचारो राज ॥ मन० ॥

राजसज्जामें बेसतां रे ॥ किसडी वधशे लाज ॥ मन० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ हे राजन् ! मने तजीने आप जाउं ठो तेमां मारी बदनामोशी किंचित् मात्र नथी केमके, तमे पोतानी इछाए रथ पावो फेरव्यो, तेथी में अकार्य कर्तुं एम कोइ कहेशे नहीं. वली मारो त्याग करो ठो तेथी चित्तमां विचारजो जे तमारा समान राजार्जनी सज्जामां ज्यारे जइने बेसशो त्यारे तमारी किसकी के० केवी शोचा वधशे ? कोइक बहु बोवो हशे तेतो तमने जोइनेज मुखे कहेशे के जुं आ मरद आव्या, एम कहेशे त्यारे तमारी केवी लाज वधशे. घणी शरम जेवी वात ठे. हजु कांइ बगळ्युं नथी तेथी रथ पावो फेरवो ॥ ६ ॥

प्रेमकरे जगजन सहुरे ॥ निरवाहे ते उर ॥ मन० ॥

प्रीत करीने ठोमीदेरे ॥ तेशुं न चाखे जोर ॥ मन० ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ संसारी जीवमात्र रागी ठे तेथी प्रीति करवाना अजिबाधी ठे. सरागीपणुं प्रीतरूप कार्यनुं कारण ठे. ए प्रमाणे प्रीति तो करनारा सहु ठे, परंतु करेदी प्रीतिनो

निरवाह करनारा उर के० जुदाज ठे. तमे तेवा नथी. तमे प्रीत तो करो ठो परंतु प्रीतने नजावतां तमने आवरुतुं नथी. यथा ॥ प्रीतरीत अति कठिन हे ॥ समज करैउं काय ॥ जांग जखंता सोहेली ॥ बेहेरां मुश्किल होय ॥ १ ॥ तेथी हे वल्लज! जे मनुष्य प्रथम प्रीत बांधीने पढी त्रोमी नाखे तेनी साथे शुं जोर चाळे? पराणे प्रीत थती नथी ॥ ७ ॥

जो मनमां एहवुं हतुं रे ॥ निसपत करत न जाण ॥ मन० ॥

निसपत करीने ठांमता रे ॥ माणस सहुए नुकसाण ॥ मन० ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ जो आपना मनमां प्रथमथीज, तोरणथी रथ फेरवी, मने तजी देवानी इष्टा हती तो निसपत के० मारी साथे संबंध करवो घटतो नहोतो अने हुं पण संबंध करत नही. तेथी हवे विचार करो के स्त्रीमात्रनी ज्यांसुधी सगाइ थइ नथी त्यांसुधी तो दरेक स्त्रीने बंधन नथी, परंतु ज्यारे कोइ पुरुषनी साथे कोइ स्त्रीनो सगपण संबंध थाय त्यारे ते पुरुषनी साथेज तेनो संबंध रह्यो. हवे ज्यारे संबंधी पुरुष स्त्रीने तजी दे त्यारे ते तजायेली स्त्रीने बीजो पुरुष रांधेली हांडली प्राये जाणे अने तेनी साथे कोइ संबंध करवा जाय तो ते पुरुषने बीजाउं कहे के तमने बीजी कोइ कन्या मलती नथी, ते कन्याने तो अमुक पुरुषे तजी दीधी ठे तेथी विषकन्या प्रमुख दुषणो पण ते कन्या उपर लोको मुके. तेथी संबंध कर्या पढी कन्यानो त्याग करतां ते कन्याने मोटुं नुकशान ठे, प्रगट रीते कलंकित करवा जेवुं ठे ॥ ८ ॥

देतां दान संवत्सरी रे ॥ सहु लहे वंढित पोष ॥ मन० ॥

सेवक वंढित नवी लहे रे ॥ ते सेवकनो दोष ॥ मन० ॥ ९ ॥

अर्थ ॥ हे स्वामि! तमे रथ फेरवी घेर गया. लोकांतिक देवताए दीक्षानो अवसर जाणी तमोने विनंति करी. जेथी तमे संवत्सरी दान देवा लाग्या. सर्व प्राणीमात्रना मनोवांढित पूर्ण करवा लाग्या. दाननो वरसाद वरसावतां ठतां मारा जेवा परम सेवक कांइपण वंढीत पामता नथी, तेथी एवी केहेवत थइ के ॥ पेंडा खावे दूरका, जूरुया मरे हजूरका ॥ अथवा, घरनां ठैयां घंटी चाटे, पानोसणने आटो ॥ एवी वातो तमे साची करी बतावी; पण तेमां तमारो दोष नथी, तमारा सेवकनोज दोष ठे. बीजा सर्वने जोगकर्मनो उदय हतो तेथी तेउं तमारी पासेथी ड्रव्यादि पाम्या अने मारे जोगोपजोग कर्मनो असंजव तेथी हुं न पामी, एवी रीते मारा कर्मनोज दोष ठे ॥ ९ ॥

सखी कहे ए शामलोरे ॥ हुं कहुं लक्षण सेत ॥ मन० ॥

इण लक्षण साची सखीरे ॥ आप विचारे हेत ॥ मन० ॥ १० ॥

अर्थ ॥ आजसुधी पुरुषसंबंधी मारी परिक्षा साची पकी, मात्र तमारी परिक्षा हुं बराबर करी शकी नहीं. तमारी साथेनी सगाइने बखते मारासखीवर्गेमने सूचव्युं हतुं के तमारो जर्तार अंतर अने बहार श्याम ठे; में तेउने कह्युं के बहारथी तो श्याम ठे, परंतु अंतरथी ते सेत के० उज्ज्वल, निष्कपटी ठे. हवे तमे ज्यारे मारो संबंध करी मने कुवामां उतारी दोरहुं काप्युं, त्यारे सखीउना वर्गनुं केहेवुं साचुं थयुं अने मारी परीक्षा खोटी पडी. ते हेत के० कारणने असत्य गणता हो तो आप विचारी जोजो ॥ १० ॥

रागीसुं रागी सहु रे ॥ वैरागीस्यो राग ॥ मन० ॥

रागविना केम दाखवोरे ॥ मुगति सुंदरी माग ॥ मन० ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ हे प्रभु ! हुं सरागणी हुं तेथी आपने सरागी थवुं योग्य ठे. जगतनी पण एवीज नीति ठे. राग राखे तेनी साथे रागनो संबंध थाय, परंतु रागरहितनी साथे राग केम थाय? हुं रागी तमारा उपर हुं तेथी जो तमारामां राग होय तो मारा उपर राग राखो; परंतु तमारामां रागज लागतो नथी तेथी मारा उपर केवी रीते राग करो. वली मने एक विचार आवे ठे के जो तमे रागी नथी तो रागने अजावे जे मार्गे मुक्तिस्त्री पामीए तेवो मार्ग जेने मुगति सुंदरी मार्ग कहेवाय ठे, तेने वारे पर्षदामां केम दाखवो के० प्रगट बतावो ठो? तेथी जेम अंतःकरणमां होय तेज होठे आवे तेम तमारे मुक्तिस्त्री उपर राग ठे अने तेणीने सर्व समझ लाजनो त्याग करी स्मरो ठो. जेने अनेक जर्तार ठे एवी स्त्रीने इहो ठो अने मने परिहरो ठो. आवो ते कोना घरनो आचार ॥ ११ ॥

एक गुह्य घटतुं नथी रे ॥ सघलो जाणे लोक ॥ मन० ॥

अनेकांतिक जोगवो रे ॥ ब्रह्मचारी गतरोग ॥ मन० ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ हे स्वामि ! लोको मने आवी कहे ठे के तमारा जर्तारनी केवी रीत के तजीने चाल्या गया. में कह्युं के तेमनामां कामरूपी रोग नथी अने ते ब्रह्मचारी ठे तेथी गया. लोको कहे ठे के एक राजेमतिने तज्या तेमां शुं ? अनेकांतिक जोगवेठे अने ब्रह्मचारी कहेवाय ठे. तेथी जो आप ब्रह्मचारी नाम धरावता होतो अरज करुं तुं के आवुं एक गुह्य आपने घटतुं नथी. लोको जाणे ते गुह्य शानुं? लोको जाणे

हे के ते अनेक जोगवे हे अने निष्कामी, ब्रह्मचारी एवं नाम धरावो तेथी एवं गुह्य अघटित ठे. घटित गुह्य तो ते कहेवाय के जेने लोको न जाणी शके. चतुरनी गुप्तवात कोइ जाणी शके नहीं. आपनुं गुप्त तो सर्व लोकोए जाण्युं के अनेकने जोगवोठो तो मने एकने जोगववामां ब्रह्मचर्यनो शुं जंग थाय ठे ? जो ब्रह्मचर्यने अखंरु पालवुं एवं धारता होतो अनेकांतने जोगववुं तजीव्यो. पण तमे तो बे घोडे चमो ठो, अनेकांतने जोगवो ठो अने ब्रह्मचारी नाम धरावो ठो. ॥ ११ ॥

जिण जोणी तमने जोउं रे ॥ तिण जोणी जुउं राज ॥ मन० ॥

एकवार मुजने जुउं रे ॥ तो सीजे मुजकाज ॥ मन० ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ हे स्वामी जिण जोणी के० जे जोवानी रीते हुं तमने जोउं हुं अर्थात् जे सराग दृष्टिए हुं आपने निरखुं हुं, तेज सराग दृष्टिए हे राजन् ! मने आप हृदयरूप नेत्रे जुउं. जो कृपाकरी आप एकज वखत मारा उपर दृष्टि करशो तो मारुं वांछित कार्य सिद्ध थशे ॥ १३ ॥

मोहदशा धरी जावनारे ॥ चित लहे तत्वविचार ॥ मन० ॥

वीतरागता आदरी रे ॥ प्राणनाथ निरधार ॥ मन० ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ अत्यारसुधी राजेमति सखीउं साथे तथा नेमनाथजी साथे मोहदशानी व्यवस्थानां वचनो बोलती हती. हवे चित्तमां मोहदशा धारण कर्या ठतां स्वजाविकरीते एकत्वजावना आवी अने तेवाज आशयने प्रसंगे, कर्त्ताए पाठवी गायामां “ एकवार मुजने जुउं ” एवं पद मुक्युं ठे तेथी मोहमयी वचनो कल्यां ठतां स्वजाविकरीते एकत्वजावना आवी एम लागे ठे. राजेमति विचारे ठे के, मारुं आत्मद्रव्य मारा आत्मप्रदेशोने आधारे ठे तो मारे तेमनी साथे शुं संबंध ठे ? आवो आत्मतत्वनो विचार के० जेद राजेमति पामवार्थी पोताना आत्माने कहे ठे के हे आत्मा ! प्राणनाथ के० प्राणोना नाथ जे नेमनाथ स्वामी तेमणे निरधार के० निश्चयथी वीतरागता आदरी के० ग्रहण करी, तेथी तारो राग तेमने केम जेदी शके, माटे ते कोण अने हुं कोण ? एम एकत्वजावना जावता हवा ॥ १४ ॥

सेवक पण ते आदरे रे ॥ तो रहे सेवक माम ॥ मन० ॥

आशय साथे चाखीए रे ॥ एहीज रुडुं काम ॥ मन० ॥ १५ ॥

अर्थ ॥ हवे राजेमति नीतियुक्त सन्मुख दृष्टिए एकत्वजावना जावे ठे. हे आत्मा ! नेमनाथजी साथे स्वामी सेवक संबंध करवो तने योग्य हतो ? तेवा संबंधथी

તારે પરવશ થવું પડત અને પરવશ થવું તે સ્વેચ્છાચારીને નરકતુલ્ય છે. પરંતુ એ વાત તારે પ્રથમ વિચારવી યોગ્ય હતી. પાઠલથી વિચાર કરવાથી શું સિદ્ધિ ? સ્વામીએ વીતરાગતા આદરી તો સેવક પણ નિશ્ચયથી તેજ આદરે અને તેમ કરે તોજ સેવકનો મામ કેળ મહિમા રહે, ધર્મ સ્થિર રહે. માટે હે આત્મા ! સ્વામિના મનનો આશય કેળ અત્તિપ્રાય જાણી તે પ્રમાણે ચાલીએ તો તેજ ઉત્તમ કામ બને. સેવકનો સેવ્યધર્મ એવો છે કે પોતાની મરજી પ્રમાણે નહીં ચાલતાં સ્વામિની આજ્ઞાપ્રમાણે વર્તવું ॥ ૧૫ ॥

ત્રિવિધ યોગધરી આદર્યો રે ॥ નેમનાથ ઝરતાર ॥ મન૦ ॥

ધારણ પોષણ તારણો રે ॥ નવરસ મુગતાહાર ॥ મન૦ ॥ ૧૬ ॥

અર્થ ॥ માટે શ્રીનેમનાથ સ્વામિએ મન વચન કાયા, ત્રિવિધથી યોગ આદર્યો તેથી મારે પણ તેમજ કરવું તે ઉત્તમ છે. મારા મનનો વલ્લજ શ્રીનેમનાથ મારા આત્મિક ગુણોનો આધાર છે, વલી ગુણોનું પોષણ કરનારા પણ તેજ છે તેમજ મારા આત્માને સંસારસમુદ્રથી તારનાર પણ તેજ છે. વલી તેજ મારા સ્વામિ નવરસ મુક્તાનો હાર છે. શૃંગાર, હાસ્ય, કરુણા, રૌદ્ર, વીર, જ્ઞાનક, વિજ્ઞત્સ, અદ્ભૂત અને શાંત, આ નવ રસ છે. તેમાં નિરૂપમ આત્મિકસ્વરૂપ તે અદ્વિતીય શૃંગાર છે. અનાદિ કનકોપલની જેમ પુરુષનો પ્રકૃતિથી વિયોગ તેથી અતીંદ્રિયનો હર્ષોત્કર્ષ તે પરમહાસ્ય છે; સર્વ જંતુને અજ્ઞયદાન દેવાની વૃત્તિ તે કરુણા છે. કર્મને વિહારવાની વૃત્તિ તે રૌદ્ર રસ છે. ઇત્યાદિ સર્વ રસનો વિચાર યથાર્થરીતે કરવો. વિશેષ લક્ષણ વધવાથી વિસ્તાર કર્યો નથી ॥ ૧૬ ॥

કારણરૂપી પ્રજુ જ્યોરે ॥ ગણ્યો ન કાજ રૂકાજ ॥ મન૦ ॥

કૃપાકરી મુજ દીજીએ રે ॥ આનંદઘન પદરાજ ॥ મન૦ ॥ ૧૭ ॥

અર્થ ॥ હે પ્રજુ ! મેં આપની કારણરૂપે સેવા કરી અર્થાત્ મારા મનમાં પરમેશ્વરનું સ્વરૂપરૂપ કારણ પ્રવર્ત્તશે તો મારું આત્મસ્વરૂપરૂપકાર્ય સિદ્ધ થશે એવી ધારણાથી તમારું સેવન કરતાં મેં કરવા નહીં કરવા યોગ્ય કાંઈ ગણ્યું નહીં. જેમ સંસારીને શબ્દાદિનું સેવન તે કરણીય અને વૈરાગ્યનું સેવન તે અકરણીય ઈરીતે બંનેને નહીં ગણતાં માત્ર પરમેશ્વરનું જ સેવન કર્યું. માટે હે પરમેશ્વર ! મારા ઉપર કૃપા કરીને પ્રસન્ન થઈ મને આનંદઘન કેળ નિર્વાણપદરૂપ રાજ્ય આપો ॥ ૧૭ ॥ ઇતિ શ્રીનેમનાથ જિનસ્તવન. ઇતિ શ્રીઆનંદઘનજી કૃત બાવીસી. આ બાવીસ સ્તવનનો બાલાવબોધ જ્ઞાનસારજીએ કૃષ્ણગઢમાં રહી સંવત્ ૧૭૬૬ ના જાદરવાસુદ ૧૪ ના રોજ સંપૂર્ણ કર્યો. તે પ્રમાણે આશય લઈ ઠાપતાં જૂલ થઈ હોય તે વાંચનારે સુધારી વાંચવું. વલી

बीजी प्रत उपर आनंदघनजीना ठेह्वा बे स्तवनो हता ते पोतानाज करेला हता अने तेनी उपर ज्ञानविमलसूरिए बालावबोध कयों ठे. ते हवे पढी ठाप्या ठे ॥

॥ अथ श्रीपार्श्वजिन स्तवन ॥

॥ राग सारंग ॥ रसीयानी देशी ॥

ध्रुवपदरामीहो स्वामि माहरा ॥ निःकामी गुणराय ॥ सुग्यानी ॥

निजगुण कामीहो पामी तुं धणी ॥ ध्रुव आरामीहो हाथ ॥ सु०॥ध्रु०॥१॥

अर्थ ॥ ध्रुव के० निश्चलपद जे सिद्धपणुं तेना रामि के० रमणहार प्रभु ते मारा स्वामि ठे, बली कामकंदर्पना अजिलाष रहित ठे तेथी निष्कामी ठे. अष्टगुण युक्त होवार्थी गुणराय ठे. अव्याबाध सुखना जोगी ठे. केवलज्ञान युक्त होवार्थी सुज्ञानी ठे. पोताना गुणना अजिलाषी ठे एटले स्वस्वज्ञाव प्रगट थयो तेनाज अर्थी ठे. सम्यक् दृष्टि जीवो तमारा जेवो धणी पामी ध्रुवपद आरामी के० अचल सुखवाला आत्मारामी थाय, कारणके जे परमात्माने सेवे ते परमात्मा थाय ॥ १ ॥

सर्वव्यापि कहे सर्व जाणंगपणे ॥ परपरिणमन स्वरूप ॥ सु० ॥

पररूपें करी तत्वपणुं नही ॥ स्वसत्ता चिदरूप ॥ सु० ॥ ध्रु० ॥ २ ॥

अर्थ ॥ हे प्रभु ! तमने केटलाएक सर्वव्यापि कहे ठे. तमे सर्वज्ञ होवार्थी ज्ञान-स्वरूपे सर्वव्यापि ठो एवी रीते आरोपें घटे ठे, परंतु तेउं जो वस्तुधर्मे सर्वव्यापि कहे तो दोष उपजे ठे; केमके जे परमां व्यापे ते परपणे परिणमनुं थाय त्यारेज व्यापे अने परपरिणमन स्वरूप थवार्थी परमात्म द्रव्यने अस्थिरस्वज्ञाव तथा अज्ञ-व्यस्वज्ञावरूप दूषणो थाय. बली पररूपें थतां, अन्य द्रव्यरूप थवार्थी तत्वपणुं रहे नही, माटे पोतानी सत्ताज चिद्रूप ज्ञानस्वरूप ठे तेनाथी तत्वपणुं कहेवाय ॥ २ ॥

ज्ञेय अनेके हो ज्ञान अनेकता ॥ जल चाजन रवि जेम ॥ सु० ॥ द्रव्य

एकत्वपणे गुण एकता ॥ निजपद रमताहो खेम ॥ सु० ॥ ध्रु० ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ बली ज्ञेय के० सर्वद्रव्य ते अनेक ठे तेने ज्ञाने करी जाणे तेथी आत्मानुं ज्ञान अनेक ठे. ज्ञेयना ज्ञेयथी ज्ञानना पण अनेकरूप ठे. जेमके सूर्य एक ठे ठतां जलाशयमां प्रतिबिंब पडतां अनेक जोनारने पृथक् पृथक् देखाय ठे, तेमज ज्ञान गु-णाधिकरणभूत सर्व आत्मज्ञावनुं स्थानरूप जे आत्मद्रव्य तेनुं तथा प्रकाशरूपगुणनुं एकरूप ठे, परंतु पर्यायरूपे अनेकता ठे. ज्ञायकरूप कार्य अज्ञेदे ज्ञानगुण एक ठे परंतु अन्योने प्रकाश करवार्थी ते पृथक् पृथक् लागे ठे. एप्रमाणे सर्वगुण पोतपोतानुं क्षेत्र जे द्रव्य तेमां रमतां थकां केम कल्याण ठे अर्थात् कोइ गुण पर परिणामी नथी.

પરદેત્રે ગત ફેયને જાણવે ॥ પરદેત્રે થયું જ્ઞાન ॥ સુ૦ ॥

અસ્તિપણું નિજદેત્રે તમે કહ્યું ॥ નિર્મલતા ગુણમાન ॥ સુ૦ ॥ ધ્રુ૦ ॥ ૪ ॥

અર્થ ॥ સ્વ અવગાહનાથી પર કે૦ અન્ય દેત્રે રહ્યું જે જીવદ્રવ્ય તથા અજીવદ્રવ્ય તેને માત્ર જાણવાથી, જ્ઞાન પરદેત્રી થયું, પરંતુ જે ગુણી હોય તે ગુણથી અન્નેદપણે હોય. તેથી જ્ઞાન નિજ દેત્રે કે૦ આત્માનેવિષે વ્યાપકપણે રહ્યું છે તેથી તમે તેને અસ્તિપણું કહ્યું. જ્ઞાનમાં સ્વચાવે નિર્મલતા છે તેથી તેમાં સર્વદ્રવ્ય દર્પણની જેમ જાણે છે. પરંતુ જ્ઞાન દેત્રમાં ફેય જતાં નથી અને ફેયમાં જ્ઞાન જતું નથી ॥ ૪ ॥

ફેય વિનાશોહો જ્ઞાન વિનિશ્વરુ ॥ કાલ પ્રમાણેરે થાય ॥ સુ૦ ॥

સ્વકાલે કરી સ્વસત્તા સદા ॥ તે પરરીતે જાય ॥ સુ૦ ॥ ધ્રુ૦ ॥ ૫ ॥

અર્થ ॥ કોઈ કહે કે ફેય જે ઘટપટાદિ તેના વિનાશથી જ્ઞાન પણ વિનાશી છે. અતીત અનાગત વર્તમાનને પરાવર્તે, જે અનાગત પર્યાય તે વર્તમાનપણું પામે અને વર્તમાન પર્યાય તે અતીતપણું પામે તે સર્વ પર્યાયનું જાણન જ્ઞાનમાં છે. જાણન પર્યાય ઈ રીતે પરિણમે છે તેથી જ્ઞાનમધ્યે વિનાશી ધર્મ છે. તેને ઉત્તર કે, સ્વકાલે કરી પોતાના ઉત્પાદવ્યયરૂપ પરિણમન જોતાં જ્ઞાન ઉત્પાદવ્યયરૂપ છે, તોપણ તેનો સ્વસત્તા ધર્મ કદાપિ પરસત્તાપણું પામતો નથી. પરાનુયાયી ચાલ ન ગ્રહણ કરવાથી સ્વરૂપ ધર્મ છે.

પરજાવે કરી પરતા પામતા ॥ સ્વસત્તા થિર ઠાણ ॥ સુ૦ ॥ આત્મ

ચતુષ્કમયી પરમાં નહી ॥ તો કેમ સહુનોરે જાણ ॥ સુ૦ ॥ ધ્રુ૦ ॥ ૬ ॥

અર્થ ॥ વહી પરજાવે કરી કે૦ પરજાવને જાણવાથી જ્ઞાન તે પર થાય અર્થાત્ પરતાપણું પામે; પરંતુ જ્ઞાન સ્વસત્તારૂપ છે, સ્થિર સ્થાનક છે માટે સ્વસત્તારૂપ હોય તે કદાપિ પરપણું પામે નહીં. અર્થાત્ આત્મચતુષ્કમયીપણું તે પરમાં ન પામીએ. સારાંશ કે સ્વદ્રવ્ય, સ્વદેત્ર, સ્વકાલ, સ્વજાવપણે આત્માનો ધર્મ હોય તે અન્યમાં ન પામીએ. એમ નિરધાર કર્યો. અહીં કોઈ પૂછે જે, ત્યારે જ્ઞાન સર્વ પરદ્રવ્યનું જાણ છે એમ કેમ થાય?

અગુરુ લઘુ નિજ ગુણને દેખતાં ॥ દ્રવ્ય સકલ દેખંત ॥ સુ૦ ॥

સાધારણ ગુણની સાધર્મ્યતા ॥ દર્પણ જલને દૃષ્ટાંત ॥ સુ૦ ॥ ધ્રુ૦ ॥ ૭ ॥

અર્થ ॥ તેને ઉત્તર આપે છે. જીવાદિ સર્વ દ્રવ્યમાં અગુરુલઘુ ધર્મ છે. તે સર્વ દ્રવ્યમાં સામાન્ય છે. જીવમાં પણ સર્વવ્યાપિ છે. તે પોતાનો અગુરુલઘુજાવ દેખતાં સર્વ દ્રવ્યને દેખે, સર્વને જાણે. દર્શનોપયોગે સામાન્ય જાણે, જ્ઞાનોપયોગે વિશેષ જાણે. સાધારણ ગુણને, નિત્યત્વાદિકને તથા અગુરુલઘુત્વાદિકને સમાનધર્મિ તેથી

એકને જાણવે સર્વનો જાણ થાય. જેમ આરસીમાં સર્વનું પ્રતિબિંબ પડે છે, પણ જેનું જેનું પ્રતિબિંબ આરસીમાં પડે છે, તે તે વસ્તુમાં આરસી પ્રવેશ કરતી નથી, તેમ તે તે વસ્તુ પણ આરસીમાં પ્રવેશ કરતી નથી. તેવીજ રીતે જલનું દૃષ્ટાંત પણ સમજવું. એ દૃષ્ટાંતો મુજબ જ્ઞાન જ્ઞેયમધ્યે પરિણમતું નથી અને જ્ઞેય જ્ઞાનમધ્યે પરિણમતાં નથી એ રીતે સ્વ શ્રવણાદિનાગત જ્ઞાનગુણ તે આત્માનું સ્વરૂપ છે.

શ્રીપારસજિન પારસરસ સમો ॥ પણ ઇહાં પારસ નાહિં ॥ સુ૦ ॥

પૂરણ રસીર્જહો નિજગુણ પરસનો ॥ આનંદઘન મુજ માંહિ ॥ સુ૦ ॥ ધ્રુ૦ ॥ ૫ ॥

અર્થ ॥ એવા પાર્શ્વનાથ જગવાન પાર્શ્વમણિ સમાન છે. જેમ પાર્શ્વમણિનો સ્પર્શ થતાં લોહ તે કનક થાય તેમ પાર્શ્વપ્રજ્વળા યોગથી આત્મારૂપ સેવક પરમાત્મા થાય. પાર્શ્વનાથ જગવાનમાં પાર્શ્વમણિનો રસ નથી પરંતુ પોતાના અનંતજ્ઞાનાદિ ગુણરૂપ રસ છે તે અનંતજ્ઞાનાદિ મારામાં પણ છે, પણ સત્તારૂપે છે અને પરમાત્મામાં પ્રગટ છે તેથી જગવાન પૂજ્યો ॥ ૫ ॥ ઇતિ પાર્શ્વજિન સ્તવન.

॥ અથ શ્રીમહાવીરજિન સ્તવન ॥

॥ રાગ ધન્યાશ્રી ॥

વીર જિનેશ્વર ચરણે લાગું ॥ વીરપણું તે માગું રે ॥ મિથ્યા

મોહ તિમિર જય જાગું ॥ જિતનગારુ વાગું રે ॥ વી૦ ॥ ૧ ॥

અર્થ ॥ શ્રી મહાવીર પરમાત્માના ચરણમાં નમસ્કાર કરીને હું ક્ષાયકવીર્યપણું માગું હું. જે વીર્યના ઉદ્ધાસથી મિથ્યાત્વ કે ૦ કુશ્રદ્ધા અને મોહ કે ૦ મૂઢતા તદ્દુપ તિમિર કે ૦ અંધકારનો જય દૂર કર્યો છે એવા હૈ પ્રજ્ઞ! તમે શત્રુનો નાશ કરીને જીત નગારુ વગાડ્યું તેવું વીર્ય હું માગું હું. જે વીર્યથી હું પણ કર્મશત્રુને જીતું ॥ ૧ ॥

ઠગમથ્થ વીરય લેશ્યાસંગે ॥ અગ્નિસંધિજ મતિ અંગેરે ॥

સુદ્ધમ થૂલ ક્રિયાને રંગે ॥ યોગી થયો ઝમંગે રે ॥ વી૦ ॥ ૨ ॥

અર્થ ॥ હૈ પ્રજ્ઞ! ઠગસ્થવીર્ય તે ક્ષયોપશમવીર્ય. તે લેશ્યાએ જે પરિણમ્યો તે અગ્નિસંધિજવીર્ય અનેક કર્મ ગ્રહણ કરે. જે મતિપૂર્વક ઉપયુક્તવીર્ય તે અગ્નિસંધિજ વીર્ય કહીએ. તે સૂક્ષ્મ ક્રિયા કંપનરૂપ, સ્થૂલક્રિયા આકુંચનપ્રસારણરૂપ એટલે જ્ઞાવ યોગ તથા દ્રવ્યયોગરૂપ. સૂક્ષ્મ તથા સ્થૂલ ક્રિયાને રંગે યોગવંત થયો થકો આત્મા સંસારમધ્યે ઝમંગ પામી રહ્યો છે. આ વિચાર કમ્મપયની ગ્રંથમાં છે ॥ ૨ ॥

અસંખ્ય પ્રદેશે વીર્ય અસંખે ॥ યોગ અસંખિત કંચેરે ॥ પુજલ
ગણ તેણે લે સુવિશેષે ॥ યથાશક્તિ મતિ લેચે રે ॥ વી૦ ॥ ૩ ॥

અર્થ ॥ આત્માના અસંખ્યાતા પ્રદેશ છે. એકેકા પ્રદેશે અસંખ્યાતા વીર્ય વિજાગ છે, એમ કમ્મપયડીના યોગસ્થાનકમાં કહ્યું છે. એરીતે જીવને યોગ પણ અસંખ્યાતા છે. જે ક્વયોપશમી વીર્ય અસંખ્યાતુ છે તે યોગરૂપ છે, તેણે કરી જીવ કર્મપુજલના સમૂહને ગ્રહણ કરે છે. યોગવિશેષે, વિશેષ કર્મ ગ્રહણે કરે. જેવી યોગ વલશક્તિ તેવું કર્મનું દલ જીવ ગ્રહણ કરે, એમ સમજવું ॥ ૩ ॥

ઉત્કૃષ્ટે વીર્યને વેસે ॥ યોગ ક્રિયા નવિ પેસે રે ॥ યોગતણી
ધ્રુવતાને લેસે ॥ આતમ શક્તિ ન ચેસે રે ॥ વી૦ ॥ ૪ ॥

અર્થ ॥ જ્યાં ઉત્કૃષ્ટ કે ૦ અનંતવીર્ય ત્યાં કર્મ ન લાગે. જ્યાં ચલવીર્ય ત્યાં કર્મ લાગે. જે પ્રદેશોમાં ઉત્કૃષ્ટ વીર્ય હોય ત્યાં યોગક્રિયા જે કર્મ ગ્રહણરૂપ ક્રિયા તે પ્રવેશ કરી શકે નહીં. આત્માના આઠ રૂચક પ્રદેશોમાં કર્મગ્રહણરૂપ યોગક્રિયા નથી. વહી યોગની ધ્રુવતા કે ૦ નિશ્ચલતા છે. જ્યાં યોગની નિશ્ચલતા ત્યાં આત્મશક્તિને કોઈ કર્મ રુંધી શકે નહીં, અર્થાત્ તે પ્રદેશે આવરણ ન થાય ॥ ૪ ॥

કામવીર્યવશે જેમ જોગી ॥ તેમ આતમ અયો જોગી રે ॥ સૂરપણે
આતમ ઉપયોગી ॥ થાય તેહને અયોગી રે ॥ વી૦ ॥ ૫ ॥

અર્થ ॥ જેમ કામ કે ૦ અજિલાષના વીર્યના વશથી જેમ જોગી પુરુષ સર્વ પરજાવને વાંટે છે, તેમ આત્મા પરજાવનો જોગી અયો છે અને તેજ આત્મા શુરવીર અથ્વા મારા સ્વરૂપ વિના પરજાવમાં પ્રવેશ કરવો નહીં એવી પ્રતિજ્ઞા ધારણ કરી આત્મોપયોગી થાય તો અયોગીપણું પ્રગટ કરે. એવું શુરવીરપણું હે વીરપરમાત્મા! તમારું ઘણુંજ ઉત્કૃષ્ટ છે.

વીરપણું તે આતમ ઠાણે ॥ જાણ્યું તુમચી વાણે રે ॥ ધ્યાન
વિનાણે શક્તિ પ્રમાણે ॥ નિજ ધ્રુવપદ પહિચાણે રે ॥ વી૦ ॥ ૬ ॥

અર્થ ॥ એવું વીરપણું તે આત્મસ્થાનકમાં અર્થાત્ આત્મામાંજ છે, એમ મેં તમારી વાણીથીજ જાણ્યું છે. તેવા ધ્યાનથી, વિજ્ઞાનથી તથા શક્તિના પ્રમાણથી જેમ. જેમ આત્માનું મૂલ વીર્ય-શૂરત્વ ચિંતવીય તેમ તેમ આત્મા તેમાં રમીને પોતાનું ધ્રુવપદ કે ૦ નિશ્ચલ પરમાનંદપદ તેને પહિચાને કે ૦ ડલચે ॥ ૬ ॥

આલંબન સાધન જે ત્યાગે ॥ પરપરિણતિને જાગે રે ॥ અદ્ય
દર્શન જ્ઞાન વૈરાગે ॥ આનંદઘન પ્રજુ જાગે રે ॥ વી૦ ॥ ૭ ॥

અર્થ ॥ પરંતુ પરને અવલંબન કરી જે સાધન કરવું, તેનો ત્યાગ કરવાથી પરાવલંબનપણું ઠંડાય તો પરપરિણતિ જાગે કેળ જાય અને એ પ્રમાણે જે કરે તે અદ્વય અપ્રતિપાતિ દ્વાયિક કેવલદર્શન કેવલજ્ઞાન અને વીતરાગતા કેળ યથાશ્રયાત ચારિત્રમાં લયલીન થયો થકો આનંદધન કેળ પરમાનંદમય પ્રજ્ઞતા જાગ્રત કરે ॥ ૭ ॥

इति श्रीमहावीर जिनस्तवन. श्रीज्ञानविमलसूरि तथा पंक्ति देवचंद्रजीए आ चो-
वीसीना पाठला बे स्तवनो कर्या ठे. ज्ञानविमलसूरिजीए बालावबोध चोवीसे स्त-
वनो उपर कर्यो ठे. देवचंद्रजीए कर्यो नथी. अहीं ज्ञानसारजीनो बालावबोध ठाप्यो
ठे, અને હવે પઠીના તેમનાજ બે સ્તવનો ઠાપેલા છે.

॥ अथ श्रीपार्श्वजिन स्तवन ॥

॥ शांतिजिन एक मुज विनति ॥

पासजिन ताहारा रूपनुं ॥ मुज प्रतिज्ञास केम होयरे ॥ तुळमुळ
सत्ता एकता ॥ अचल विमल अकल जोयरे ॥ पास० ॥ १ ॥

અર્થ ॥ અહો પાર્શ્વનાથ પ્રજ્ઞ! તમારા સ્વરૂપનો મને પ્રતિજ્ઞાસ કેળ પ્રકર્ષ આજ્ઞાસ અર્થાત્ સાદ્ગાત્કાર કેમ થાય? વિચાર કરતાં તમે અને હું સત્તાએ એક ઠીએ તેથી અજિન્ન ઠીએ અને જિન્નજાવીપણું થયા વિના તમારા સ્વરૂપનો મને પ્રતિજ્ઞાસ કેમ થાય? વલી નિશ્ચયનયથી હું મારા સ્વરૂપને વિચારું તો જેમ તમે સ્વરૂપથી ત્રણેકાલ નિશ્ચલ ઠો તેમ હું પણ મારા સ્વરૂપથી ચલ્યો નથી. વલી જેમ તમે નિર્મલ તેમ હું પણ નિશ્ચયથી કર્મમલ રહિત, જેમ તમને કાલાદિકે કલ્યા નથી તેમ હું પણ કાલાદિકથી અકલ હું, માટે એ ત્રણે રીતે એકતા દેખીને અહો પાર્શ્વપ્રજ્ઞ! તમારું રૂપ જિન્નપણે પ્રત્યક્ષ કેમ કરી શકું? ॥ ૧ ॥

मुज प्रवचन पदथी ॥ निश्चय जेद न कोयरे ॥ व्यवहारे

लखी देखीए ॥ जेद प्रतिजेद बहु लोयरे ॥ पास० ॥ २ ॥

અર્થ ॥ હવે પરમાત્મા ઉત્તર આપે છે. હે આનંદધન! નિશ્ચયનયની અપેક્ષાએ તો પરમાત્મા અને જીવાત્મામાં જિન્નજાવીપણું અર્થાત્ જેદ કાંઈ નથી અને વ્યવહાર નયનો આશ્રય કરી જોઈએ તો અર્થાત્ હેતુપ્રતિહેતુપુર્વક હૃદયનેત્રે અવલોકન કરીએ તો જીવના લોચ કેળ લોકને વિષે બહુ કેળ ઘણાં જેદ પ્રતિજેદ થાય. એક દેવતા એક મનુષ્ય તેજ જીવને નરકપણું પ્રાપ્ત થાય એ રીતે જેદ પ્રતિજેદ ઘણાં થાય ॥૨॥

बंधन मोख नहीं निश्चये ॥ व्यवहारे जज दोयरे ॥ अखंडित

अबाधित सोय कदा ॥ नित अबाधित सोयरे ॥ पास० ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ वली हे आनंदधन! निश्चयनयथीज आत्माने अवलोकन करीए तो आत्मा मात्रने त्रणेकालमां कर्मबंधन नथी. निश्चयनयथी जीव त्रणेकाल अरुपीज ठे अने ज्यारे बंधन नथी त्यारे मोक्ष के० मुकवापणुंज नथी अर्थात् निश्चयनयथी आत्माने बंध मोक्ष नथी; अने व्यवहारनयथी आत्माने बंध अने मोक्ष बंने जज के० अवधार. व्यवहारनयें आत्मा अखंनित नथी अक्षरनो अनंतमो विज्ञाग ज्ञान रही गयुं तेथी. वली पर्याय मरण तेथी अनादि नथी. गत्यागति करवाथी अचल नथी. क्षीणविन-
श्वर तेथी नित्य नथी. कर्म पीनित तेथी अबाधित नथी. ए रीते व्यवहारनयनी अपेक्षाए सोय के० आत्मा ठे अने तेज आत्मा निश्चयनयथी विचारतां आठ रुचक प्रदेश निरावरण होवाथी त्रणेकाल अखंनित ठे. अणाइए अपक्कवसिए ए ज्ञांगे अपर्यवसित तेथी अनादि ठे. सर्वथा ज्ञाननो अज्ञाव थतो नथी तेथी अचल ठे. त्रणे काल आत्मद्रव्यनो नाश थतो नथी तेथी नित्य ठे. अनादि निर्मल स्वरूपने बाधा पहोंचती नथी तेथी अव्याबाध ठे. ए रीते पण सोय के० आत्मा ठे. ॥ ३ ॥

अन्वय हेतु व्यतिरेकथी ॥ अंतरो तुळमुळ रूपरे ॥ अंतर

मेटवा कारणे ॥ आत्मस्वरूप अनूपरे ॥ पास ०॥ ४ ॥

अर्थ ॥ जे ठते ते ठतुं ते अन्वय कहेवाय अने जे अठते ते अठतुं ते व्यतिरेक कहेवाय. एवा अन्वय तथा व्यतिरेक हेतुथी अर्थात् स्वरूपने सद्ज्ञावे परमात्मानो सद्ज्ञाव अने स्वरूपने अज्ञावे परमात्मानो अज्ञाव एवी रीते तमारा अने मारामां अंतर के० जेद पडेलो ठे. ते मारा अने तमारा जेदने मटारवा माटे अन्वयहेतुरूप तमारा आत्मानुं निरूपम स्वरूपज ठे ॥ ४ ॥

आत्मता परमात्मता ॥ शुद्धनय जेद न एकरे ॥ अवर

आरोपित धर्म ठे ॥ तेहना जेद अनेकरे ॥ पास० ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ हे प्रभु! मारा आत्माने विषे रहेली आत्मता अने परमात्माने विषे रहेली परमात्मता तेमां जेद ठे के केम? उत्तर, हे आनंदधन! शुद्धनयथी तारा आत्मां अने मारा परमात्म स्वरूपमां कांइ जेद नथी. कारण के अवर के० स्वरूपथी व्यतिरिक्त जेटला संयोगजन्य आरोपित धर्म ठे ते कर्म आरोपित ठे. तेना अनेक जेद ठे. यथा ॥ कबहु हाटक कबहु नाटक, काटक कबहु कबहु ॥ कबहु साटक कबहु फाटक, चेटक कबहु कबहु ॥ करमकी कैसी बात कहुं ॥ एम अनेक जेद ठे.

धरमी धरमथी एकता ॥ तेह मुजरूप अजेदरे ॥ एक सत्ता

लख एकता ॥ कहे ते मूढमति खेदरे ॥ पास० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ हे आनंदघन ! आत्मत्व धर्मयुक्त आत्मस्वरूपमां अने मारा स्वरूपमां अ-
ज्ञेदपणुं ठे, केमके हुं आत्मत्वधर्मयुक्त थयो हुं अने बीजा जे आत्मत्वधर्मे युक्त
थाय तेमां अने मारामां जेद कांइ न रहे. परमात्माना सत्ता जेम निर्मल ठे तेम श-
रीरमां रहेलो आत्मा त्रणे काळें कर्मलेपरहित निर्मल ठे एवी जे एकता के० एक-
त्वपणुं अद्वैतपक्षी लख के० कहेठे ते अतात्विक ठे. एवो खेद के० प्रयास ठे ते मू-
ढमति के० बुद्धिहीन पुरुषनो ठे ॥ ६ ॥

आतम धरम अनुसरी ॥ रमे जे आतमरामरे ॥ आनंद
घनपदवी लहे ॥ परम आतम तस नामरे ॥ पास० ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ हे आनंदघन ! जे आत्मा आत्मधर्मने अनुसरी तद्वत् थइ रमे के० प्र-
वर्त्ते, तेनुं नाम आतमराम कहीए अने तेज आत्मा आनंदघन के० अनंता पदा-
र्थोनुं ज्ञासन थाय एवा ज्ञानना समूहनी पदवी जे मुक्तिपदवी तेने लहे के० प्राप्त
करे. तेज आत्मानुं नाम परमात्मा कहीए. ए रीते अहो प्रभु! मने तमारा कहेवाथी
तमारा रूपनो प्रतिज्ञास करामलकवत् थयो ॥ ७ ॥ इति श्रीपार्श्वजिन स्तवन.

॥ अथ श्रीमहावीरजिन स्तवन ॥

॥ पंथको निहाळुरे बीजा जिनतणोरे ॥ ए देशी ॥

चरमजिणोसर विगत स्वरूपनुरे ॥ जावुं केम स्वरूप ॥ साकारी
विण ध्यान न संजवेरे ॥ ए अविकार अरूप ॥ चरम० ॥ १॥

अर्थ ॥ हे शुद्धचेतना ! चरमजिनेश्वर शासननायक महावीर परमात्माना स्व-
रूपनुं चिंतवन कर. ल्यारे शुद्धचेतना कहेठे के ते तो विगतस्वरूपी ठे. अर्थात् मनःप-
र्यवज्ञानी पण जेना स्वरूपने जाणी शके नहीं तो हुं शी रीते जाणी शकुं. वली सिद्धां-
तमां सालंबन ध्यान कळुं ठे तो रूपविना आलंबन केम संजवे? आलंबनने अज्ञावे
ध्याननो असंजव तेथी साकारी के० आकारवालाविना ध्यान केम करी शकुं? वली
परमेश्वर ज्ञानावरणादि कर्मना विकाररहित माटे अविकारी ठे तथा रूपरहित तेथी
अरूपी ठे. माटे एवा चरमपरमेश्वर अलख स्वरूपीने स्वरूपे केम चिंतवी शकुं? ॥ १॥

आप स्वरूपे आतममां रमेरे ॥ तेहना धुर बे जेद ॥ असंख
ऊकोसें साकारी पदेरे ॥ निराकारी निरजेद ॥ चरम० ॥ २ ॥

अर्थ ॥ हे शुद्धचेतना ! तें कळुं के, विगतस्वरूपीने शीरीते ध्याई शकुं? ते तां
वचन सत्यासत्य ठे, कारणके अरूपीनुं ध्यान संजवे ठे तेथी असत्य ठे अने तुं पण

चेतना मात्र चिंतववारूप ठो तेशी आत्मधर्मरहित अने हुं आत्मा ठतां अघरूपीतुं तेशी आत्मधर्मरहित तुं, तेशी आपणे बंने विगतस्वरूपीतुं ध्यान ध्याववा अशक्त ठीए तेशी सत्य ठे. परंतु तुंज शुद्धचेतना थई मारा आत्मामां रमणता कर, तो हुं पण आपस्वरूपे आत्मामां रमुं. जे आत्मा आपस्वरूपे आत्मामां रमे ते आत्माने ध्याता अने आत्मस्वरूपने ध्येय कहुं ठे. कारणके ते आत्माने तथा परमात्माने अज्ञेद ठे. घनघाती चार कर्म खपावी अघाती चार कर्म जेना शेष रहे तेवा आत्मा ते साकारी परमात्मा ठे अने जेना घाती अने अघाती सर्व कर्म खपी गयाठे ते निराकारी परमात्मा ठे. तेमां वली साकारी परमात्माना वे ज्ञेद ठे. एक तीर्थकर नाम कर्मोदयी साकारी, बीजा अतीर्थकर नाम कर्मोदयी साकारी. तेमां तीर्थकर साकारी उत्कृष्ट पदें १७० अने उत्कृष्ट पदें अतीर्थकर साकारी—सामान्य केवली नवक्रोड पामीए. निराकारी अनंतसिद्धोनुं एकरूप माटे तेउ जेदरहित ठे ॥ २॥

सूखम नाम करम निराकार जे रे ॥ तेह जेदें नहीं अंत ॥ निराकार जे निरगत कर्मथीरे ॥ तेह अज्ञेद अनंत ॥ चरम० ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ वली हे शुद्धचेतना ! आ वचनो मारां लाडनां वचनो ठे ते सांजल. निराकारना वे ज्ञेद ठे. एक सूक्ष्म नामकर्मी निराकार अने बीजा निर्गतकर्मी निराकार. अहीं ध्यान करवा माटे वर्णन नथी, परंतु निराकार नाम मात्रना ज्ञेदनुं वर्णन ठे. सूक्ष्म नामकर्मोदयथी प्राप्त थयुं जे निराकारीपणुं तेना ज्ञेदनी संख्याना पार नथी, तेमज निर्गत के० सर्वथा खपाव्यां ठे कर्म जेणे एवा निराकारी जे सिद्ध तेना पण ज्ञेद अनंत ठे. सर्व सिद्धोनी सत्ता असंख्यात प्रदेशात्मक, जिक्षणामाटे अनंत ठे ॥ ३ ॥

रूप नहीं कंईए बंधन घटयुरे ॥ बंधन मोक्ष न कोय ॥ बंध मोक्षविण सादि अनंतनुरे ॥ जंग संग केम होय ॥ चरम० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ वली हे आनंदघन ! जो आत्माने रूप नथी तो बंधन शीरीते घटे ? एटले कर्मथी बंधावुं शीरीते संजवे. रूपविना बंधनो असंजव. ज्यारे बंध नहीं अने आत्माने त्रणेकाळें अबंधक मानशो तो पुण्य पापना ह्यथी जे मोक्ष थाय ते मोक्षनो पण असंजव अने मोक्षने अज्ञावे सादि अनंत जांगाना संगनो पण असंजव होय ॥ ४॥

ज्व्यविना तेम सत्ता नवि लहेरे ॥ सत्ताविण स्यो रूप ॥ रूप

विना केम सिद्ध अनंततारे ॥ जावुं अकल स्वरूप ॥ चरम० ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ जेम-कोई मनुष्यने पुळुंके पृथ्वी उपर घट ठे ? तेणे पृथ्वी तरफ जोई

ઘટ ન દીઠો ત્યારે કહ્યું કે પૃથ્વી ઉપર ઘટ દ્રવ્ય નથી. દ્રવ્યને અજ્ઞાવે સત્તા કેળ અસ્તિત્વ પણ ન હોય અને સત્તાને અજ્ઞાવે રૂપ કેળ સ્વરૂપ પણ શેનું હોય. માટે હે આનંદઘન ! રૂપને અજ્ઞાવે વસ્તુનો અજ્ઞાવ સમજવો અને વસ્તુને અજ્ઞાવે, એક, બે, ત્રણ, ચાર, એવી સંખ્યાનો પણ સંજવ નથી તો સિદ્ધની અનંતતા તો કેમ સંજવે ? માટે ચરમ જિનેશ્વરનું સ્વરૂપ ચિંતવવા તમે કહ્યું પરંતુ અકલ સ્વરૂપનું સ્વરૂપ કેમ જાણું તે આપ કહો ॥ ૫ ॥

આતમતા પરિણતિ જે પરિણમ્યારે ॥ તે મુજ જ્ઞેદઅજ્ઞેદ ॥ તદા

કારવિણ મારા રૂપનુંરે ॥ ધ્યાવું વિધ પ્રતિષેધ ॥ ચરમ ॥ ૬ ॥

અર્થ ॥ હવે શુદ્ધચેતના તથા આનંદઘનને ચરમ જિનેશ્વર ઉત્તર આપે છે. આત્માને વિષે રહ્યું જે આત્મત્વધર્મ તેને વિષે આત્મતાનું પરિણમવું—તદૂપચવું, અર્થાત્ આત્મસ્વરૂપને વિષે સ્થિરતાજાવે—રૂપાતીત જાવે અજ્ઞેદોપચારે પ્રવર્તવું, તેવી પરિણતિ પરિણમ્યા એવા, જ્ઞાનદર્શનરૂપ આત્મા અને આત્મતા તે જ્ઞાનદર્શન, આત્મામાં અને મારામાં એટલોજ જ્ઞેદ છે. તે સાકારી પરમાત્મા અને હું સિદ્ધ નિરાકારી પરમાત્મા, માટે બહિરાત્મપણું તજી અંતરાત્મ સ્વરૂપવંત થઈ મારા અજ્ઞેદ અજ્ઞેદ્યાદિ સ્વરૂપને વિષે તદાકાર થઈ મારા રૂપનું ધ્યાવું કેળ ધ્યાન કરવું તેતો વિધ કેળ ધ્યાનનો વિધિ છે અને તદાકાર થયાવિના સ્વરૂપ ધર્મને અજ્ઞાવે અર્થાત્ બહિરાત્મપણે ધ્યાન કરવું તે પ્રતિષેધ કેળ નિષેધ છે, એમ જાણજો ॥ ૬ ॥

અંતિમ જવગહણે તુજ જાવનુંરે ॥ જાવશું શુદ્ધસ્વરૂપ ॥ તથ્યે

આનંદઘન પદ પામશુંરે ॥ આતમરૂપ અનૂપ ॥ ચરમ ॥ ૭ ॥

અર્થ ॥ તે સાંજલી આનંદઘન બે હાથ જોડી વીરપરમાત્માને વિનંતિ કરે છે. અહો સ્વામિ ! અંતિમ જવગહણે કેળ જવિષ્યમાં સર્વથા અજ્ઞાવી એવો જે બેઢો જવ અર્થાત્ ચરમાવર્તન, ચરમકરણ અને જવપરિણતિનો પરિપાક, એ સર્વ પ્રાપ્ત થશે ત્યારે તુજ જાવનું કેળ પરમાત્મસ્વજાવનું મારા આત્મામાં જાવશું કેળ ચિંતવન કરીશ. જ્યારે પરમાત્મસ્વજાવનું ચિંતવન કરીશ ત્યારેજ જે અરૂપી છે તથા જે અનુપમેય છે એવા આનંદઘનપદ કેળ મુક્તિપદ, તેને પ્રાપ્ત કરીશ ॥ ૭ ॥ ઇતિ શ્રીમહાવીરજિન સ્તવન ॥

॥ ઇતિ શ્રીઆનંદઘનકૃતચતુર્વિંશતિજિનસ્તવનાનિ સંપૂર્ણાનિ ॥

॥ श्रीशान्तिनाथायनमः ॥

॥ अथ श्रीमद्यशोविजयजीउपाध्यायकृत द्रव्यगुणपर्यायनो रास ॥

॥ बालाबोधसहित लखिये ठैयें ॥

॥ श्लोकः ॥

इंद्रश्रेणीनतं नत्वा । जिनं तत्त्वार्थदेशिनं ॥

प्रबंधे लोकवाचात्र । लेशार्थः कश्चिदुच्यते ॥ १ ॥

॥ ढाल पहेली ॥

॥ चोपाइनी देशी ॥

श्रीगुरुजितविजयमनधरी ॥ श्रीनयविजयसुगुरुआदरी ॥

आतमअरथीनेउपकार ॥ करुंद्रव्यअनुयोगविचार ॥ १ ॥

अर्थ ॥ श्रीजितविजयपंक्ति अनेश्रीनयविजयपंक्ति एवेहुखुडागुरुने चित्तमां संजारीने आत्मारथीं ज्ञानरुचि जीवना उपकारनेहेते द्रव्यानुयोगनो विचार करुंजेअनुयोगते सूत्रार्थव्याख्यान तेहना चारजेद शास्त्रेंकह्यावे १ आचारवचन आचारांग प्रमुखसूत्र ते चरणकरणानुयोग २ संख्याशास्त्र चंद्रप्रज्ञप्तिप्रमुखसूत्र ते गणितानुयोग ३ ज्ञाताप्रमुख आख्यायिकावचन तेकथानुयोग ४ षड्द्रव्यादिविचारते सूत्रमध्येसूत्रकृतांग तथाप्रकरणमध्ये संमतितत्त्वार्थप्रमुख महाशास्त्र तेद्रव्यानुयोग एचारजेदमां द्रव्यानुयोग जे द्रव्यगुणपर्याय ते विचारेवे तेनोमहिमाकहेवे इहांप्रथम गुरुने नमस्कारकरीने प्रयोजनसहित अजिध्येयदेखाड्युं. पहेलावेपदें नमस्कारकस्यो ते मंगलाचरणदेखाड्युं अने इहांअधिकारी आत्मारथीजीवते तथाआत्मारथीने अवबोधथसे ते उपकाररूप प्रयोजनजाणवुं द्रव्यनो अनुयोगके कथन तेइहांआत्मारथी ज्ञानरुचिजीवनाउपकारनेअर्थेकरुंजे ॥ १ ॥

विनाद्रव्यअनुयोगविचार ॥ चरणकरणनोनहिकोसार ॥

संमतिग्रंथेंजाण्युंइस्युं ॥ तेतोबुद्धजनमनमांवस्युं ॥ २ ॥

अर्थ ॥ एद्रव्यानुयोगनो विचारकस्याविना केवलचरणसितरी तथाकरणसितरी प्रमुखनो सारकोइतेनही एवुंसंमतिग्रंथनेविषेकहुंवे तेतो बुद्धजननामनमांवस्युं पण बाह्यदृष्टीना चित्तमांवसेनही. उक्तंच चरणकरणप्पहाणा ॥ ससमयपरसमयमुक्कवावारा ॥ चरणकरणस्संसारं ॥ णिब्बयसुद्धंनयाणत्ति ॥ १ ॥ वढीतेहीजहढकरेवे ॥ २ ॥

शुद्धाहारादिकतनुयोग ॥ मोटोकहिउद्रव्यअनुयोग ॥ ए
उपदेशपदादिकग्रंथे ॥ सांखलहीचालोशुजपंथें ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ बेतालीसदोषरहित शुद्धआहारवेउ इत्यादिकयोगठे पणतेसर्व तनुके० न्हा-
नायोगकहियें अने स्वसमयपरिज्ञानजे द्रव्यअनुयोगते मोटोयोगकह्योठे केमके शु-
द्धआहारादिकेंतो स्वाध्यायनुज साधनठे एसांख उपदेशपद आददेइने ग्रंथोथीलेइने
शुजपंथेंके० उत्तममार्गेचालो पणबाह्यव्यवहार प्रधानकरीने ज्ञाननीगौणताकरवी ते
अशुद्धमार्गजाणवो अनेजिहांज्ञाननी प्रधानता राखवी तेशुज उत्तममार्ग जाणवो जे
ज्ञानादिकगुणनोहेतु गुरुकुलवासतेनेठांकी शुद्धआहारादिकनी यत्नावंतने महादोपें चा-
रित्रहानि कहीठे यतः गुरुदोषारंजितयालब्धकरणयत्नतोनिपुणधीजिः ॥ सन्निदादेश्च
तथाज्ञायतेयन्नियोगेन इतिषोडशके ॥ ३ ॥

एयोगेंजोलागेरंग ॥ आधाकर्मादिकनहिजंग ॥ पंच
कटपज्ञाप्येंइमजण्युं ॥ सदगुरुपासेइस्युंमैंसुण्युं ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ माटे द्रव्यानुयोगविचाररूप जेज्ञान तेनेयोगें जोअजंग सेवारूप रंगलागे
तो गुरुकुलवासें समुदायमध्ये ज्ञानाच्यासकरतां कदाचित्आधाकर्मादि दोषलागे
तोपण चारित्रजंगथायनही केमके जावशुद्धि बलवंत ठे माटे. एरीतें पंचकटपज्ञा-
प्यमां कळुं ठे तथा सद्गुरुपासेथीपण एमसांजड्युं अतएव कटपाकटपतो अनेकांत
शास्त्रेकळुंठे ॥ आहागनाइजुंजंति अणमणैसकम्मुणा उवलितेवियाणिज्जाअणुवत-
लित्तत्तिवापुणोएतेहिंदोहिंणणैहिं ववहारेणविज्जाइ एतेहिंदोहिंणणैहिंअणायारं तु-
जाणए ॥ १ ॥ एमवीजाअंगनापहेलाअध्ययनमांकळुंठे तथा किंचिहुद्धकटप्य-
मकटप्यंस्यादकटप्यमपिकटप्यं ॥ पिंडःशय्यावस्त्रपात्रवाज्जेषजायंवा ॥ १ ॥ देशंकावंपु-
रुषमवस्थामुपयोगशुद्धिपरिणामान् ॥ प्रसमीदयजवतिकटप्यं नैकांतात्कटप्यतेकटप्यं
एमप्रशमरतिग्रंथमांकळुंठे ॥ ४ ॥

बाह्यक्रियाठेबाहिरयोग ॥ अंतरक्रियाद्रव्यअनुयोग ॥ बाह्य
हीनपणज्ञानविशाल ॥ जलोकह्योमुनिउपदेशमाल ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ आवश्यकदिरूपबाह्यक्रियातेतो बाह्ययोगठे अनेद्रव्यानुयोगजे स्वसमय
परिज्ञानते अंतरंगक्रियाठे माटेजे बाह्यक्रियायेंहीनहोय पणज्ञानविशालबहुश्रुतहोय
एवोमुनीश्वर ते उपदेशमालामां जलोकह्योठे यतः नाणाहिउवरतरं हीणोविहुपवयणंप-
चावंतो ॥ नयडुःकरंकरितो सुदुविअप्पागमोपुरिसो ॥ १ ॥ हीणस्सविसुद्धपरुवगस्स

नाणाहियस्सकायवं तेमाटे क्रियाहीनतादेखीनेपण ज्ञानवंतनी अवज्ञा न करवी तेहने ज्ञानयोगेकरीनेजप्रज्ञाविकजाणवुं ॥ ५ ॥

द्रव्यादिकचिंतायेंसार ॥ शुक्लध्यानपणलहियेंपार ॥ ते
माटेएहिजआदरो ॥ सदगुरुविणमतजूलाफिरो ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ इहांकोइपुढेजे क्रियाहीन ज्ञानवंतनेजलोकह्योतेतो दीपकसम्यक्तनी अपे-
क्षायेकह्यो पणक्रियाहीनतायें मात्र ज्ञानथीज पोतानो उपकार न थाय एमकहे तेनी शं-
काटालवाने द्रव्यादिकज्ञान तेहिजशुक्लध्यानद्वारें मोक्षनुं कारणठे माटेउपादेयठे ए
द्रव्यादिकनी चिंतवणायें शुक्लध्याननोपण पारपामियें केमके आत्मद्रव्य गुणपर्याय-
ज्ञेदचिंतायें पण शुक्लध्याननो पहेलोपायोहोय अने तेनीज अज्ञेदचिंतायेंशुक्लध्याननो
बीजोपायोहोय तथाशुक्लद्रव्य गुणपर्यायनीजावनायें सिद्धसमाप्तिथाय तेतो शुक्लध्या-
ननुंफलठे एमप्रवचनसारोद्धारमध्येकहुंठे जोजाणइअरिहंते द्रव्यगुणपञ्चावंतोहिं ॥ सो-
जाणइअप्पाणं मोहोखलुजाहितस्सलयं ॥ १ ॥ तेमाटेएहिज द्रव्यानुयोगने आदरो
एहिजउपायठे पणसदगुरुविना स्वमतिकटपनायें जूलाफिरसोनही ॥ ६ ॥

एहनोजेणोपाम्युंताग ॥ उंघेएहनोजेहनेराग ॥ एवेविण
त्रीजोनहिसाध ॥ जाण्योसंमतिअरथअगाध ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ हवेजेज्ञानविना मात्रचारित्रथीज संतुष्टथायठे तेहनेशिक्षा कहेठे एक
तो एद्रव्यानुयोगनो जे ताग के० पारपामी संमतिप्रमुख तर्कशास्त्रजणीने जेगीतार्थ
थयो ते तथा बीजो उंघे के० सामान्यप्रकारें एद्रव्यानुयोगनो जेनेरागठे तेगीतार्थनिश्चित
एवेहुविना त्रीजोसाधुनही एवोअगाधअर्थ संमतिग्रंथमांकह्योठे तेमाटेज्ञानविना
चारित्रजनहोय उक्तंच गाथा ॥ गीयढोयविहारो बीजगीयढनिस्सिउंजणीउं ॥ इत्तो
तइयविहारो नाणुणाउंजिणवरेहिं ॥ १ ॥ एटलोविशेष जे चरणकरणानुयोग दृष्टी
निशीथ कटप व्यवहार दृष्टीवादीध्ययने जघन्यमध्यमोत्कृष्ट गीतार्थजाणवा द्रव्या-
नुयोगदृष्टीते संमत्यादिक तर्कशास्त्रपारंगामीज गीतार्थजाणवा अने तेनीनिश्चायेंज
अगीतार्थनेंचारित्रकहेवुं ॥ ७ ॥

तेकारणगुरुचरणआधीन ॥ समयसमयइणयोगेलीन ॥ सा
धुजेकिरियाव्यवहार ॥ तेहिजअममोटोआधार ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ एद्रव्यानुयोगनी लेशमात्रप्राप्ति पोताना आत्मानें कृतकृत्यताकहेठे ते
माटे द्रव्यानुयोगनी बलवत्तानेंहेतें गुरुचरणनें आधीनतायेकरी मतिकटपनापरि-

हरीनें समयसमय एद्रव्यानुयोगें द्वीन के० आसक्तयका जेक्रियाव्यवहारसाधु ठैयें तेहिजअमनें महोटीआधारठे केमके एनाथी इहायोगसंपजे तेहलुंलक्षणकहेठे कर्तु-
मिहोःश्रुतार्थस्य ज्ञानिनोपिप्रमादिनः ॥ विकलोधर्मयोगोय मिहायोगउदाहृतः ॥ १ ॥
एमललितविस्तरादिग्रंथनेविषेकलुं एमइहायोगेंरहीनें हुंपरोपकारनेअर्थें द्रव्यानुयोग-
नो विचारकहुंहु पणएटलेंज संतुष्टकरवोनही विशेषार्थें गुरुसेवामूकवी नही एहित-
शिक्षाआगलीगाथामांकहेठे ॥ ८ ॥

संमत्तितत्त्वार्थमुख्यग्रंथ ॥ मोटाजेप्रवचननिग्रंथ ॥ तेहनो
लेशमात्रएलह्यो ॥ परमारथगुरुवयणेरह्यो ॥ ९ ॥

अर्थ ॥ संमत्तितत्त्वार्थ प्रमुखग्रंथ जे महोटीनिग्रंथ प्रवचनरूपठे तेनोलवलेशमात्र
एलह्योके० आप्रबंधमांवांध्योठे पणपरमार्थें गुरुवचनरहेजो थोहुंजाणीने गर्वकरशो-
नही अधनेनधनंप्राप्तं तृणवत्मन्यतेजगत् एदृष्टांते माटेज ऊपरलाचारनय ते अति-
गंजीरठे घणाने न परिणमे एमजाणीने सिद्धांते पेहेलादेखाड्यानथी अनेजेगंजीर
होयगुरुआधीनहोय तेहनेजदेखाडवाकह्याठे ॥ ९ ॥

॥ ढाल बीजी ॥

॥ धनधनसंप्रतिसाचोराजा ॥ ए देशी ॥

गुणपर्यायितएजेजाजन ॥ एकरूपतिहुंकादेंरे ॥

तेहद्रव्यनिजजातिकहियें ॥ जसनहिजेदविचालें

रे ॥ जिनवाणीरंगेमनधरिये ॥ १ ॥ एआंकणी ॥

अर्थ ॥ गुण तथा पर्यायनो जे जाजनके० स्थानक तेजेहनोअतीत अनागत तथा
वर्तमान एत्रणेंकादें एकरूपहोय पणपर्यायनीपरेफिरेनही तेहनें निजजातिके०
पोतानी स्वजाति द्रव्यकहियें जेमज्ञानादिक गुणपर्यायनुं जाजन तेजीवद्रव्यअने
रूपादिगुणपर्यायनुं जाजनते पुजलद्रव्य तथा रक्तादि घटादि गुणपर्यायनुं जाजन ते
मृदुद्रव्य वलीतंतुतेपटनीअपेक्षायें द्रव्य अनेतंतुअवयवनी अपेक्षायें पर्याय केमके
पटनेविचालें पटावस्थामध्ये तंतुनोजेदनथी अनेतंतुअवयव अवस्थामध्ये अन्य-
त्वरूप जेदठे माटे पुजलस्कंधमां द्रव्यपर्यायपणो ते अपेक्षायें जाणवो इहांकोइ कहेशेजे
एरीतें द्रव्यत्वपणुं स्वजाविकनथयुं पण अपेक्षिकथयुं तेने उत्तर जे सबलवस्तुनो व्य-
वहारते अपेक्षायेंज होयठे माटे इहांदोषनथी जे समवायी कारण प्रमुखें द्रव्यलक्षण
मानेठे तेनेपण अपेक्षा अवश्य अनुसरवी गुणपर्यायवत् द्रव्यं इतितत्त्वार्थें एजिनवा-
णीनेरंगके० विश्वासें मनमांधरियें ॥ १ ॥

धरमकहीजेगुणसहजावी ॥ क्रमजावीपर्यायोरे ॥ जिन्नअजिन्न
त्रिविधतियलक्षण ॥ एकपदारथपायोरे ॥ जिन० ॥ २ ॥

अर्थ ॥ सहजावीके० यावत् द्रव्यजावी जेधर्म तेनेगुणकहियें जेमजीवनोगुण उप-
योग अने पुज्जलनोगुण ग्रहणपणो तथा धर्मास्तिकायनो गतिहेतुत्वगुण वलीअधर्मा-
स्तिकायनो स्थितिहेतुत्वगुण अने आकाशद्रव्यनो अवगाहनाहेतुत्वगुण कालद्रव्यनो
वर्तनाहेतुत्वगुण एरीतेंद्रव्यना स्वजाविकधर्म ते गुणजाणवा तथा क्रमजाविके० यावत्
द्रव्यजावी ते पर्यायकहियें जेम जीवने नरनारकादिक पर्याय तथा पुज्जलने रूपरसादि
परावर्तिते पर्यायजाणवा एम द्रव्यादिक ते द्रव्यगुण पर्याय ए त्रणरीतें जिन्न ठे तथा
लक्षणादिकथी अजिन्न ठे अने प्रदेशना अविजागथी त्रिविध ठे केमके नवविधोप-
चारें एकेकमां त्रणत्रणजेद आवे ते नवविधोपचार कहेठे १ द्रव्यें द्रव्योपचार २
द्रव्ये गुणोपचार ३ द्रव्यें पर्यायोपचार ४ गुणेंद्रव्योपचार ५ गुणेंगुणोपचार ६ गुण-
पर्यायोपचार ७ पर्यायें द्रव्योपचार ८ पर्यायें गुणोपचार ९ पर्यायें पर्यायोपचार तथा
तियलक्षणके० उत्पादव्यय अने ध्रुवस्वरूप ठे एहवाजावने एकपदार्थ जैनप्रमाणे
पाम्यो थकोठे एद्वाररूप पाठलावेपद जाणवा ॥ २ ॥

जेममोतीउज्ज्वलतादिकथी ॥ मोतीमालाअलगरीरे ॥ गुण
परयायव्यक्तिथीजाणो ॥ द्रव्यशक्तितेमवलगीरे ॥ जिन० ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ हवे आढालमां प्रथम द्रव्यगुणपर्यायनो जेदयुक्ति देखाडेठे जेम मोतीथकी
तथा मोतीना उज्ज्वलतादिक धर्मथकी मोतीनीमाला अलगरीठे तेमज द्रव्यनीशक्ति ते
गुणपर्यायनी व्यक्तिथी अलगरीठे तथा एकप्रदेश संवंधेवलगीठे एटले एमजे मोती ते
पर्यायनेठामें जाणवा अने उज्ज्वलतादिक धर्म ते गुणने ठामे जाणवो तथा माला ते द्रव्य-
नेठामे जाणवी एम दृष्टांत जोरुवो एरीतें घटादिद्रव्यप्रत्यक्ष प्रमाणें सामान्य विशेषरूप
अनुभवठे ते सामान्य उपयोगें मृत्तिकादि सामान्य जासेठे विशेष उपयोगें घटादिक
विशेष जासेठे तेमांहे जे सामान्य ते द्रव्य जाणवुं अने विशेषतेगुण पर्यायरूप जाणवा ३

उरधतासामान्यशक्तिते ॥ पूरवअपरगुणकरतीरे ॥ पिंरुकुसू
लादिकआकारे ॥ जेममाटीअणफिरतीरे ॥ जिन० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ हवे आगदी गाथामां द्रव्यने सामान्य कहुं ते सामान्यना बेप्रकारठे ते
देखाडेठे एकउर्ध्वता सामान्यरूप द्रव्यशक्ति ते तेहनेकहियें जे पूरवके० पहेला अने
अपरके० आगलें गुण के० विशेष तेने करती ते सर्वमां एकरूपे रही ठे जेम पिंरु के०

માટીનો પિંમો અને કુસૂલાદિકે^૦ કોઠીપ્રમુખ એવા મૃત્તિકાના અનેક આકારફિરેઢે પણ તેમાં માટી ફિરતીનથી તે પિંમ કુસૂલાદિક આકારને ઊર્ધ્વતા સામાન્ય કહિયેં અને જો પિંડકુસૂલાદિક પર્યાયમાં અનુગત એક મૃદુદ્રવ્ય ન કહિયેંતો ઘટાદિ પર્યાયમાં અનુગત ઘટાદિ દ્રવ્યપણ ન કહેવાય તેથી સર્વ વિશેષરૂપ થાતાં ક્ષણિકવાદિ બૌદ્ધમત આવે અથવા સર્વદ્રવ્યમાં એકજ દ્રવ્યઆવે માટે ઘટાદિદ્રવ્ય અને તેમાં સામાન્ય મૃદાદિદ્રવ્ય અનુજવને અનુસારેં પરાપર ઊર્ધ્વતા સામાન્ય અવશ્યમાનવા ઘટાદિ દ્રવ્ય તે રક્તાદિક થોડા પર્યાયને વ્યાપેઢે અને મૃદાદિ દ્રવ્ય તે રક્તાદિક ઘટાદિક ઘણાપર્યાયને વ્યાપેઢે એમ નરનારકાદિકપણું તેપણ દ્રવ્યનો વિશેષ જાણવો એ સર્વ નૈગમન-યનું મત અને શુદ્ધસંગ્રહનયનેમતેતો સદૈત્તવાદેં એકજ દ્રવ્યઆવે એમજાણવું ॥ ૪ ॥

જિન્નવિગતમાંરૂપએકજે ॥ દ્રવ્યશક્તિજગદાચેરે ॥ તેતિર્યક્

સામાન્યકહીજે ॥ જેમઘટઘટપણેરાચેરે ॥ જિન^૦ ॥ ૫ ॥

અર્થ ॥ હવે વીજોજેદ દેલાડેઢે તે જિન્નવિગતમાંકે^૦ જિન્નપ્રદેશી વિશેષમાં જેદ્રવ્ય પોતાનીશક્તિ એકરૂપ એકાકારઢે તે દેલાડેઢે તેતિર્યક્ સામાન્યઢે જેમ ઘટઘટપણે ઘટ-ત્વરાચેઢે ઇહાં કોણુઢે જે ઘટાદિક જિન્નવ્યક્તિમાં જેમઘટત્વાદિક એકસામાન્યઢે તેમજ પિંમકુસૂલાદિ જિન્નવ્યક્તિમાં મૃદાદિક એકસામાન્યઢે તો તિર્યક્ સામાન્ય અને ઊર્ધ્વતા સામાન્યનો સ્યોવિશેષઢે તેનેકહિયેંજે દેશજેદેં જિહાંએકાકારપ્રતીતઉપજે તિહાંતિર્યક્ સામાન્યકહિયેં અને જિહાંકાલજેદેં અનુગતાકારેં પ્રતીત ઉપજે તિહાંઊર્ધ્વતા સામાન્ય કહિયેં કોણક દિગંબરાનુસારી એમકહેઢે જે ષટ્દ્રવ્યને કાલપર્યાયરૂપ ઊર્ધ્વતાપ્રચયઢે અને કાલવિના પાંચદ્રવ્યને અવયવ સંઘાતરૂપ તિર્યક્ પ્રચયઢે તેનેમતે તિર્યક્ પ્રચ-યનો આધાર ઘટાદિક તિર્યક્ સામાન્ય થાય પણ પરમાણુરૂપ પ્રચયપર્યાયનો આધાર જિન્નદ્રવ્ય જોણેં માટે પાંચદ્રવ્યને સંધ દેશ પ્રદેશજાવેંજ એકઅનેક વ્યવહાર ઉપ-પાદવો પણ તિર્યક્ પ્રચય નામાંતર ન કહેવું ॥ ૫ ॥

શક્તિમાત્રતેદ્રવ્યસર્વની ॥ ગુણપર્યાયનીલીજેરેં ॥ કાર્યરૂપ

નિકટદેખીને ॥ સમુચિતશક્તિકહીજેરે ॥ જિન^૦ ॥ ૬ ॥

અર્થ ॥ હવેઊર્ધ્વતાસામાન્યશક્તિનાવેજેદદેલાડેઢે તેમાંજે સર્વદ્રવ્યની પોતપોતાના ગુ-ણપર્યાયની શક્તિમાત્રલીજે તેઊઘશક્તિકહિયેં અનેજેકાર્યરૂપ નિકટ કે^૦ વહેલું ઉપજતું દેખીયેં તેકાર્યનીઅપેદ્ધાયેં તેનેસમુચિતશક્તિકહિયેં સમુચિતકે^૦ વ્યવહારયોગ્ય ॥ ૬ ॥

ઘૃતનીશક્તિયથાત્તણજાવેં ॥ જાણીપણનકહાયરે ॥ હુઘા

દિકજાવેતેજનને ॥ જાણીચિત્તસુહાયરે ॥ જિન^૦ ॥ ૭ ॥

अर्थ ॥ इहां दृष्टांत कहेवे जेमपुजल द्रव्यमां घृत उपजवानीशक्ति तृणजावेंवे न-
हीकां तृणआहारथी धेनुदुध आपेवे तेदुधमां घृत नीपजवानीशक्तिकिहांथीआवी एम
अनुमान प्रमाणें तृणमां घृतशक्तिजाणी पण कहेवायनही माटे तेनेउघशक्ति कहियें
अने जोतृणने दुग्धादिकजावेंके० दूध दहीप्रमुखने परिणामें घृतशक्ति कहियेंतो ते
जाषीथकी जनके० लोकना चित्तमां सुहायवे माटे तेनेसमुचितशक्ति कहियें एटले अ-
नंतरकारणमां समुचितशक्ति कहेवी अने परंपरकारणमां उघशक्ति कहेवी एविवेकवे
एवेनाज १ अन्यकारणता २ प्रयोजनता एवेबीजानाम पणकहेवे तेजाणवां ॥ ७ ॥

धरमशक्तिप्राणीनेपूरव ॥ पुजलनेआवर्त्तेरे ॥ उघेंसमुचित
जेमवलीकहियें ॥ ठेहलेंतेआवर्त्तेरे ॥ जिन० ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ हवे एशक्ति ते आत्मद्रव्यमां फलावेवे जेम प्राणीके० जव्यजीवने पूरव
के० पहेला अनंता पुजल परावर्त्तवित्या तेमांपण उघेंके० सामान्यें धर्मशक्ति कहियें
जोनकहियें तो ठेहेले पुजल परावर्त्तेते शक्ति आवेनही नासतो विद्यतेजाव इत्यादि
वचनात् अने ठेहेले पुजल परावर्त्तधर्मनी समुचितशक्ति कहियें अतएव अचरम पु-
जलपरावर्त्तजाव बालकाल कळुंवे अने ठेहेलो पुजल परावर्त्तधर्म यौवनकाल कळुंवे
अचरम परिअट्टेसु कालोजव बालकालमो जणिउ ॥ चरमो उधम्मजुवण कालोतह
चित्तजेउत्ति ॥ १ ॥ एयोगनीबीजीवीसीमध्ये कळुंवे ॥ ८ ॥

कारयजेदेशक्तिजेदइम ॥ व्यवहारेंव्यवहरियेंरे ॥ निश्चय
नानाकारयकारण ॥ एकरूपतेधरियेंरे ॥ जिन० ॥ ९ ॥

अर्थ ॥ एमएकेकाकार्यनी उघसमुचितरूप अनेकशक्तिएकद्रव्यनीपामियें केमके कार्य-
नाजेदेंशक्तिनोजेदथायवे तेव्यवहारनयेंकरी विवहरियें केमके एव्यवहारनय ते कार्यकार-
णजेदमानेवे अने निश्चयनयथी द्रव्यना नानाप्रकारना कार्यकारण ते एकशक्तिस्वजावज
हृदयमांधरियें नहीतोस्वजावजेदेंद्रव्यजेदथाय अनेव्यवहारनयें ते तेकालादिकनीअपे-
क्षायें एकनेअनेक कार्यकारण स्वजावमानता कोइदोषनथी कारणांतरनी अपेक्षापण स्व-
जावमांज अंतर्भूतवे तेमाटे तेजुंण निष्फलपणुं नथाय तथाशुद्धनिश्चयनयनेमतेंतो का-
रणकार्यतेमिथ्यावे आदावेंतेचयन्नास्ति वर्तमानेपितत्तथा इतिवचनात् कार्यकारण
कटपनारहित शुद्ध अविचलितरूप द्रव्यजवे एम जाणवुं एशक्तिरूप द्रव्य वखाणुं ॥ ९ ॥

गुणपर्यायविगतबहुजेदें ॥ निजनिजजातिवरतेरे ॥ शक्ति
रूपगुणकोइकजावे ॥ तेनहिमारगनिरतेरे ॥ जिन० ॥ १० ॥

अर्थ ॥ हवे व्यक्तिरूपगुणपर्यायवखाणेते तेगुणपर्यायनीव्यक्तिवहुजेदेके० अने-
कप्रकारें निजनिजजाति सहजाविक्रमजावि कल्पनाकृत आपआपणे स्वजावेवर्तेते को-
इक दिगंबरानुसारी ते शक्तिरूपनेजगुण जाषेके० कहेते ते आवीरीतेजे जेम द्रव्यगुण-
पर्यायनुं कारण द्रव्यते तेमगुणपर्यायनुं कारण गुणते द्रव्यपर्यायद्रव्यनो अन्यथा-
जाव जेम नरनारकादिक अथवा द्र्यणुक त्र्यणुकादिक गुणपर्याय गुणनो अन्यथा-
जाव नही जेममतिश्रुतादिक विशेष अथवा जवस्थसिद्धादि केवलज्ञानविशेष एम
एकद्रव्य बीजोगुण एजातिशाश्वत अने पर्यायथी अशाश्वत एम आव्युं एम कहेते
ते निरतेके० रुढेमार्गे नही केमके एकल्पना शास्त्रथी तथा युक्तियें मिलेनही ॥ १० ॥

पर्यायथीगुणजिन्ननजाषीउं ॥ संमतिग्रंथेव्यक्तिरे ॥ जेहनो

जेदविवक्षावशथी ॥ तेकेमकहियेंशक्तिरे ॥ जिन०॥११॥

अर्थ ॥ तेहनेउत्तरकहेते जेपर्यायथकीगुणते जिन्नके० जूदोजाव्योनथी एमसंमति ग्रं-
थनेविषे व्यक्तिके० प्रगटअद्वारेकहुंते गाथा ॥ परिगमणंपज्जाउं अपेगकरणे गुणत्ति-
तुल्लछा ॥ तहविणगुणत्तिजणइ पज्जावणयदेशणाजह्या ॥१॥ अर्थ ॥ जेम क्रमजाविपणुं
पर्यायनुंलक्षणते तेमअनेकपणुंकरवुं तेपणपर्यायनुंलक्षणते द्रव्यतो एकजते अनेज्ञान-
दर्शनादिकजेदकरेते तेपर्यायते पणगुणनकहियें केमके द्रव्यपर्यायनीदेशना जगवंतनीते
पणद्रव्यगुणनीदेशनानथी इतिगाथार्थ ॥ इहांकोइपुते जे एरीतेंजो गुणते पर्यायथीजि-
न्ननथी तोद्रव्यगुणपर्याय एत्रणनांनाम किमकहोते तेमनेकहेवुंजे विवक्षाके०
जेदनयनीकल्पना तेहथीजेम तैलस्थधारा इहां ते लने धारा जिन्नकहीदेखाड्या पण
तेल अनेतेलनीधारा जिन्ननथी तेमसहजावी क्रमजावी कहीनें गुणपर्याय जिन्नकही-
देखाड्या पणपरमार्थेजिन्ननथी एरीतें जेहनोजेद उपचरितते तेहनेंशक्तिकेमकहियें
जेम उपचरित गायडूजेनही तेम उपचरित गुण तेपणशक्तिधरेंनही ॥ ११ ॥

जोगुणत्रीजोहोएपदारथ ॥ तोत्रीजोनयलहीयेंरे ॥ ज्व्या

रथपर्यायारथनय ॥ दोइजसूत्रेकहीयेंरे ॥ जिन० ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ हवेजेगुणनेपर्यायथीजिन्नमानेते तेहनेद्रूपणआपेते के जोगुणएहवोत्रीजोपदा-
र्थद्रव्यपर्यायथी जूदोजावहोय तोनयपणत्रीजो लहीयेंके०पामियें पणतेतो किहांकह्या-
थी सूत्रमांहेतो १ द्रव्यार्थपर्यायार्थएवेहुजनयकह्याते अनेजोगुण होय तोत्रीजोगुणार्थ-
नयपणकह्योजोइयें उक्तंचसंमतौ दोउणण्याजगवया दवठियपज्जावठियाणिपया ॥ जइ-
पुणगुणोविहुंतो गुणठियणउंविजुज्जंतो ॥१॥ जंचपुण जगवया तेसुसुत्तेसुगोयमाईणं ॥ प-
ज्जावसणाणीयया वागरियातेणपज्जाया ॥१॥रूपादिकनें गुणकहीनें सूत्रेबोलाव्यानथी प-

एवन्नपञ्चावा गंधपञ्चावा इत्यादिकपर्यायशब्दें बोलाव्या ठे तेमाटेपर्याय कहियें पण गुण कहियें नही अने एगगुणकालए इत्यादिकठामें जे गुण शब्दठेते गणितशास्त्र सिद्धपर्यायविशेषसंख्यावाचीठे पणतेवचनगुणास्तिकनयविषयवाचीनथीउक्तंचसंमतिग्रंथे जंपइअठिसमए एगगुणोदसगुणोअणंतगुणो ॥ रूवाइपरिणामो जन्नइतम्हागुण विसेसो ॥१॥ गुणसद्वमंतरेणावि तंणुपञ्चावविसेससंखाणं ॥ सिज्जाइ नवरंसंखाणे ॥ सवधम्मोणय गुणोत्ति ॥ २ ॥ जहदससुदसगुणमिय ॥ एगंमिदसत्तणं समंचेव ॥ अहियंमिविगुणसदे तहेवइयंपिदछवं ॥ ३ ॥ एम गुण ते परमार्थ दृष्टियें पर्यायथी जिन्न नथी तो तेने डव्यनी परें शक्तिरूप केवी रीतें कहियें ॥ १२ ॥

जोगुणदलपर्यवनुंहोवे ॥ तोडव्येंसुंकीजेरे ॥ गुणपर्याय पटंतर केवल ॥ गुणपर्याय कहीजेरे ॥ जिन० ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ हवेजेपर्यायनुं दलतेगुणठे माटे गुणनेजेशक्तिरूपकहेठे तेहने दूषणआपेठे जोगुणपर्यायनुं दलके० उपादानकारणहोय तोडव्यसुंकीजे डव्यनोकाम गुणेजकीधो माटे १ गुण २ पर्याय एवेजपदार्थकहो पणत्रीजोडव्यपदार्थनहोय कोइकहेसे जे डव्यपर्याय तथागुणपर्यायरूपकार्यजिन्न ठे तेमाटे एकडव्य धीजुंगुणरूप कारणजिन्न कट्पियें एम कहेठे तेजूठो ठे केमके कार्यमांकारणशब्दनोप्रवेश ठे तेथीकारणजेदें कार्यजेद सिद्धथाय अनेकार्यजेदसिद्धथयोहोय तो कारणजेद सिद्धथाय नहिकांअन्योन्याश्रय नामेदूषणउपजेमाटे गुणपर्याय जे कहियें ते गुणपरिणामनो जे पटंतर जेदकट्पनारूप तेथीजकेवलसंजवेठे पण परमार्थे नही अनेडव्यगुणपर्याय ए त्रण नामकहियें ठैयें तेपणजेदोपचारेंजकहियेंठैयें एमजाणवुं ॥ १३ ॥

एक अनेकरूपथी एणीपरे ॥ जेद परस्पर जावोरे ॥ आधा राधेयादिक जावें ॥ इमजजेद मन लावोरे ॥ जिन० ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ एणीपरेके० ए रीतें डव्य एक अने गुणपर्याय अनेक ए रूपें परस्पर के० माहोमांहे जेदजाव विचारो एमज आधार आधेय प्रमुख जावेंके० स्वजावें करीने एनो जेद मनमां लावो केमके परस्पर अवृत्तिधर्म परस्परमां जेद जणावे ॥ १४ ॥

डव्य आधारे घटादिक दीसे ॥ गुणपर्याय आधेजरे ॥ रूपा दिक एकेंडियगोचर ॥ दोइ घटादिक वेजरे ॥ जिन० ॥ १५ ॥

अर्थ ॥ हवे तेहीज विवरीदेखाडेठे जेघटादिकडव्यते आधारदेखायठे अनेएवटना रूपादिकते एमजाणियेठैयें जेगुणपर्याय रूपरसादिक तथानीलपीतादिक ते आधेय ड-

व्यञ्जपरैरह्याते एमश्चाधाराधेयज्ञावें द्रव्यथी गुणपर्यायिने जेदठे तथारूपादिकगुणपर्याय एकेक इंद्रियनो गोचरके विषयठे जेम रूपते चक्षुरिंद्रियेंज जणायठे तथारसते रसनेंद्रियेंजजणाय इत्यादिक अने घटादिकद्रव्यठेते चक्षुइंद्रिय अनेस्पर्शइंद्रिय एदो इके वेंद्रियेंकरीजणायठे एनैयाधिकमत अनुसरीनेकहुं अनेस्वमते गंधादिकपर्यायते घ्राणेंद्रियादिकेंपण द्रव्यप्रत्यक्षठे नहीकां कुसुमगंधुंहुं इत्यादिक ज्ञानने त्रांतिपणोथायठे तेजाणुं एमएकअनेक इंद्रियग्राहकपणे द्रव्यथी गुणपर्यायिने जेदजाणुं अने गुणपर्यायिने मांहोमाहेंजेदते स्वजावी क्रमजावीपणोथाय एकद्वपनाथीजज्ञावुं ॥ १५ ॥

संज्ञा संख्या लक्षणथी पण ॥ जेद एहोनो जाणीरे ॥ सुजश

कारणी सुजमति धारो ॥ डुरमति वेलि कृपाणीरे ॥ जिन ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ तथासंज्ञाके नाम तेथीद्रव्यनोजेद एटलेनामजेदेंजेद तेमांवली एकद्रव्य नामथीजेद बीजोगुणनामथीजेद त्रीजोपर्यायनामथीजेद तथासंख्यातेएकवेत्रणनीगणना तेथीजेद एटलेठद्रव्यठे गुणअनेकठे पर्यायअनेकठे अनेलक्षणथीजेदतेनअनेक पर्यायगमन द्रव्यलक्षण नएकथीअन्यने जिनकरण तेगुणलक्षण परिगमनसर्वतोव्याप्ति तेपर्यायलक्षण एमद्रव्यगुणपर्याय एहोनोमाहोमांहेजेदजाणीने उत्तमयशनीकरनारी जलीमतिनेधारो तेकहेवीठे जेडुरमतिके द्रव्याद्वैतपक्षनीमाठीमतितेरूपणीजेवेली तेहनेविषे कृपाणीकेकोहाडीसमानठे एढालमां द्रव्यगुणपर्यायिनोजेददेखाज्यो ॥

॥ ठाल त्रीजी ॥

॥ शालिजद्र जोगी रह्यो ॥ एदेशी ॥

एकांतेजोनाषियेंजी ॥ द्रव्यादिकनोरेजेद ॥ तोपरद्रव्यपरेंहुएजी ॥

गुणगुणीजावउठेदरे ॥ जविका ॥ धारोगुरुउपदेश ॥ १ ॥ ए आंकणी

अर्थ ॥ हवेजेद्रव्यमां एकांतेजेदमानेठे तेनेअजेदपक्ष अनुसरीने दूषणदीयेठेद्रव्यादिक के द्रव्यगुणपर्यायिनोजो एकांतेजेदजाषियें तो परद्रव्यनीपरें स्वद्रव्यने विषे पण गुणगुणी जावनो उठेदथयीजाय जेमजीवद्रव्यना गुणज्ञानादिकठे तेनोगुणी जीवद्रव्य तथापुजलद्रव्यनागुणरूपादिकठे तेनोगुणी पुजलद्रव्यठे ए व्यवस्थाशास्त्रप्रसिद्धठे तेमांजेदमानतां तेलोपाय जीवद्रव्यने पुजलगुणथी जेम जेदठे तेमपोतानागुणथीपणजेदठेतोअमुकद्रव्यनो अमुकगुण अथवा अमुकगुणनोअमुकगुणी ए व्यवहारठे तेनो विलोपथयीजाय माटेद्रव्यगुणपर्यायिनो अजेदजसंजवे एहवो अजेदनयनागुरुनो उपदेशठे तेने हेजव्यप्राणीतुमेधारो आदरो जेमआत्मद्रव्यशुद्धयाय ॥ १ ॥

द्रव्यैगुणपर्यायनोजी ॥ ठेअज्ञेदसंवंध ॥ जिन्नतेहजो
कटिपर्येजी ॥ तोअनवस्थाबंधरे ॥ ज० ॥ धा० ॥१॥

अर्थ ॥ वली अज्ञेद ऊपरयुक्ति कहेठे द्रव्यनेविषे गुणपर्यायनो जे संवंधते अज्ञे-
दजठे केमके जो द्रव्यनेविषे गुणपर्यायनो समवायनामे संवंधने जिन्नकटिपर्ये तो
अनवस्थादोषनुं बंधनथाय जेथी गुणगुणथीअलगोसमवायसंवंधकहियेंतो तेसमवाय-
नेपण अनेरोसंवंधजोइयें वली ते संवंधने पण अनेरो संवंध जोइयें एमकरतां कि-
हांपण ठहेराव न थाय अने जोसमवायनो स्वरूप संवंधनेज अजिन्न मानियें तो गु-
णगुणीने स्वरूप संवंध मानतां सुंविघटेठे जे फोकटनवा संवंध मानोठां ॥ १ ॥

सुवर्णकुंमलादिकहुजंजी ॥ घटरक्तादिकजाव ॥ एव्यव
हारनसंज्ञवेजी ॥ जोनअज्ञेदस्वजावरे ॥ ज०॥धा० ॥३॥

अर्थ ॥ वलीजेअज्ञेदनमाने तेहनेबाधककहेठे जे सुवर्णके० सोनुंतेकुंमलयुं तथा
घमोप्रथमश्यामहतो तेहिजरातोवर्णथयो एहवोसर्वलोकनोजे अनुज्ञवसिद्धव्यवहारठे
तेजोद्रव्यादिकत्रणने अज्ञेदस्वजावनहोयतो तेव्यवहारपणघटेनहि ॥ ३ ॥

खंधदेशज्ञेदेंहुएजी ॥ वमणीगुरुतारेखंध ॥ प्रदेशगु
रुतापरिणमैजी ॥ खंधअज्ञेदसंवंधरे ॥ ज० ॥ धा०॥४॥

अर्थ ॥ वलीजेअज्ञेदनहीमाने तेहनेबीजुंवाधककहेठेजे खंधके० अवयवी अने
देशतेअवयव एहोनेजोज्ञेदेंजमानियें तो वमणोजार खंधमांहेथवोजोइयें जेमाटे सो-
तंतुनोजेपटठे ते सोतंतुंआमांजेटलोजार तेटलोजजार तेनापटमांपण थायठे तथा
जेकोइनवानैयायिक एमकहेठे जेअवयवनाजारथी अवयवीनो जार अत्यंतहीनठे
तोतेहनेमतें द्विप्रदेशादिकखंधमांहे किहांपणउत्कृष्टगुरुता नथवीजोइयें माटेद्विप्र-
देशादिकखंधते एकप्रदेशादिकनीअपेक्षायें अवयवीठे अनेपरमाणुमांहेजो उत्कृष्टगु-
रुत्वमानियें तोरूपादिकविशेषपण परमाणुमांहेमानवाजोइयें अनेद्विप्रदेशादिकमां न
मानवाजोइयें अनेज्ञेदनयनो बंधनमानियेंतो प्रदेशनोजार तेहिजखंधजारपणे परि-
णमे जेमतंतुरूपपटरूपपणे परिणमे तेवारेंगुरुतावृद्धीनोदोषकह्योतेनलागे ॥ ४ ॥

जिन्नद्रव्यपर्यायनेजी ॥ जवनादिकनेरेएक ॥ जाषेंकिम
दाखेनहीजी ॥ एकद्रव्यमांविवेकरें ॥ ज० ॥ धा० ॥५॥

अर्थ ॥ वलीजेद्रव्यादिकने अज्ञेदनथीमानता तेहनेउलंजोआपेठे जिन्नद्रव्यजे पा-
षाण काष्ठ पृथ्वी जलादिकतेनोपर्यायजेजवनादिक घरप्रमुख तेहनेतुंएककहेठे जे

एकघरइत्यादिक लोकव्यवहारते तोएकद्रव्यमां द्रव्यगुणपर्यायिनोअज्ञेदहोय एहवो विवेक शावास्तेनथीकहेतो माटेजेआत्मद्रव्य तेहिजआत्मगुण अनेतेहिजआत्मपर्याय एहवो व्यवहारअनादिसिद्धते ॥ ५ ॥

गुणपर्यायअज्ञेदथीजी ॥ द्रव्यनियतव्यवहार ॥ परिणति
जेठेएकताजी ॥ तेणेतेएकप्रकाररे ॥ ज्ञवि० ॥ धा० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ वलीजीवद्रव्य अजीवद्रव्यइत्यादिक जे नियतके० व्यवस्थासहितव्यवहार थायठे तेगुणपर्यायनाअज्ञेदथीथायठे जेमज्ञानादिकगुणपर्यायथी अजिन्नतेजीवद्रव्य अनेरूपादिक गुणपर्यायथी अजिन्नतेअजीवद्रव्य नहीकांद्रव्यसामान्यथी गुणपर्यायनी विशेषसंज्ञानथाय १ द्रव्य २ गुण ३ पर्याय एत्रणनामठे पणस्वजाति त्रणनेएकत्वपरिणामठे माटेएत्रणेनोएकप्रकारकहियें जेमआत्मद्रव्य ज्ञानादिकगुण तथातेहनापर्याय एसर्वएकजआत्माकहियें तथा जेम १ रत्न २ कांति ३ ज्वरापहारशक्ति ए त्रणेनेएकजपरिणामठे तेमद्रव्यगुणपर्यायनेपण जाणवुं ॥ ६ ॥

जोअज्ञेदनहीएहनेंजी ॥ तोकारयकिमहोय ॥ अठतिवस्तु
ननीपजेजी ॥ शशविषाणपरेंजोयरे ॥ ज्ञ० ॥ धा० ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ वलीजेअज्ञेदनमाने तेहनेदोषदेखामेठे जोएद्रव्यगुणपर्यायने अज्ञेदनथी तो कारणकार्यनेपण अज्ञेदनहोवोजोइयें तोमृत्तिकादिक कारणथी घटादिकार्यकेम नीपजे अनेकारणमांहेकार्यनीशक्तिहोय तोजकार्यनीपजे पणकारणमांहे अठतिकार्यवस्तुनीपरिणतिनीपजेनही जेम शशविषाण शशदानाशिंंगमा माटेजोकारणमांहे कार्यनीसत्तामानियेंतो अज्ञेदसहजेजआव्यो ॥ ७ ॥

द्रव्यरूपठतिकार्यनीजी ॥ तिरोज्ञावनीशक्ति ॥ आविरज्ञावें
नीपजेजी ॥ गुणपर्यायनीव्यक्तिरे ॥ ज्ञ० ॥ धा० ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ हवेजोकारणमांहे कार्यउपनाअगाउ जोकार्यनीसत्ताठे तोकार्यदर्शनकेमथ-
तुंनथी एहवीशंकाकरनारने उत्तरआपेठे जे कार्यउपनोनथी तेवारेंकारणमांहे कार्य-
नीद्रव्यरूपेंतिरोज्ञावनीशक्तिठे तेथीकार्यजणातुंनथी पणसामग्रीमळे तेवारें गुणपर्या-
यनीव्यक्तिथीआविरज्ञावके० प्रगटज्ञावथायठे तेथीकार्यदेखायठे तिरोज्ञाव तथाआ
विरज्ञावपणे दर्शनादर्शन नियामककार्यनापर्यायविशेषजजाणवा तेथीआविरज्ञाव ने-
सत्सत्त्विकदृष्टेदूषणहोयनही केमके अनुज्ञवनेअनुसारेंपर्यायिकद्विपयें ॥ ८ ॥

नैयायिकज्ञापेइस्युंजी ॥ जिमअबतानुंरेज्ञान ॥ होवेविषय
अतीतनुंजी ॥ तिमकार्यसहिनाणरे ॥ ज० ॥ धा० ॥ ए ॥

अर्थ ॥ इहांनैयायिकएहवुंकहेठे के जेमअतीतविषयजे घटादिकअबताठे तेह-
नुंजेमज्ञानहोय तेमघटादिककार्यमृत्तिकादिकदलथकीपण अबताजठे सामग्रीमिलेनि-
पजसे अबतानीइतिहोयतो अबतानीउत्पत्तिकेमनहोय घटनुंकारणदंडादिकअमेकहि-
येंठैयें तिहांलाघवठे तुंमारेमतेघटानिव्यक्तिनुं दंढादिककारणकहेवुंतिहांगौरवहोय
बीजुंअनिव्यक्तिनुंकारणचहुप्रमुखठे पणदंढादिकनथी माटेजेदपक्षजघटेठे ॥ ए ॥

तेमिथ्यानहीसर्वथाजी ॥ अबतोविषयअतीत ॥ पर्यायारथ
तेनहीजी ॥ अव्यारथठेनित्यरे ॥ ज० ॥ धा० ॥ १० ॥

अर्थ ॥ हवेनैयायिकमतनेडुषवेठे जे अबतानीउत्पत्तिहोयएमकहेठे तेमत मिथ्याठे
केमके अतीतविषयघटादिक सर्वथाअबतोनथी तेपर्यायार्थथीनथी अनेअव्यार्थथीनि-
त्यठे जेम नष्टघटपणमृत्तिकारूपेठे जोसर्वथानहोयतो शशलानाशृंगपरेंथाय ॥ १० ॥

अबतोज्ञापेज्ञाननेजी ॥ जोस्वप्नावेसंसार ॥ कहेतोज्ञाना
कारतोजी ॥ जीपेयोगाचाररे ॥ ज० ॥ धा० ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ जेसर्वथाअबतोअर्थज्ञानमांहेज्ञासेठे एहवुंकहेठे तेहनेबाधकदेखाडेठे
जोज्ञाननेस्वप्नावे अतीतघटप्रमुखनोअबतोअर्थज्ञासेठे एहवुंमानीयेंतो सर्वसंसारज्ञा-
नाकारज ठे बाह्यआकारअनादिअविद्यावासनायेंअबताजज्ञासेठे जेमस्वप्नमांहे अब-
तापदार्थज्ञासेठे एहवोवाह्याकाररहितशुरूज्ञानते बुरूनेजहोय एमकहेतो योगाचा-
रनामेत्रीजोवौधजजीपे तेमाटेअबतानुंज्ञान नहोय ॥ ११ ॥

हवणाजाण्योअरथतेजी ॥ एमअतीतजेंजणाय ॥ वर्तमान
पर्यायथीजी ॥ वर्तमानताथायरे ॥ ज० ॥ धा० ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ जोबतानुंज्ञाननहोय तोहमणामेंअतीतघटजाण्यो एमकेमकहेवायठे तेअ-
तीतघटमेंहमणाजाण्यो एमजेजणायठे तिहांअव्यथीबताअतीतघटनेविषे वर्तमानज्ञेय-
आकाररूपपर्यायथी हमणाअतीतघटजाण्योजायठे अथवा नैगमनयथीअतीतने विषे
वर्तमानतानोआरोपकरियेठैयें माटेसर्वथाअबतिवस्तुनोज्ञाननथाय ॥ १२ ॥

धर्मिअबतेधर्मनोजी ॥ अबतेकालेंसुहाय ॥ सर्वकालनिर्ज
यपणेजी ॥ तोशशशृंगजणायरे ॥ ज० ॥ धा० ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ धर्मिअतीतघटअठते धर्मघटत्वअठतेकालें घटनेअज्ञावकालेंजासेठे अथ-
वाधर्मिअतीतघटअठते धर्मज्ञेयाकारअठतेकालेंजासेठे एरीतेंजोतुजनेचित्तमांहे सुहा-
य तो सर्वअतीत अनागत वर्तमानकालेंनिर्जयपणे अदृष्टशंकारहितपणे शशशृंगप-
णजाण्युंजोश्यें एमतो नथी ॥ १३ ॥

तेमाटेअठतातणोजी ॥ बोधनजनमनहोय ॥ कारयकारण
नेसहीजी ॥ ठेअजेदइमजोयरे ॥ ज० ॥ धा० ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ तेमाटेअठताअर्थनोबोधनहोय तथाजन्मपणनहोय एमनिर्झारकार्यकारण-
नोअजेदठे तेदृष्टांते द्रव्यगुणपर्यायनोपण अजेदठे एमसईहवुं एजेदपक्षनीढालउपरें
अजेदपक्षनीढालकही केमकेजेदनयपक्षनो अजिमानते अजेदनयटाले ॥ १४ ॥

जेदेजणेनैयायिकोजी ॥ सांख्यअजेदप्रकाश ॥ जैनउजय
विस्तारतोजी ॥ पामेंसुजशविलासरे ॥ ज० ॥ धा० ॥ १५ ॥

अर्थ ॥ हवेएवेहुनयनास्वामीदेखाडीने स्थितपक्षकहेठे जेजेदनयतेनैयायिकजाषेठे
जेथीते असत्कार्यवादीदेखायठे तथासांख्यमततेअजेदनयप्रकाशेठे अनेजैनते वेहुन-
यस्याद्वादेंकरीविस्तारतोथको जलायशनोविलासपामे केमके पक्षपातिवेहुनय मांहो-
मांहे घसतां स्थितपक्ष अपक्षपातितेस्याद्वादिनोजदीपेठे उक्तंच ॥ अन्योन्य प-
क्षप्रतिपक्षज्ञावात् यथापरेमत्सरिणः प्रवादाः ॥ नयानशेषानविशेषमिच्छन्नपक्षपाती
समयस्तथाते ॥ १ ॥ यएवदोषाःकिलनित्यवादे विनाशिवादेपिसमास्तएव ॥ परस्पर-
ध्वंसिषुकंटकेषु जयत्यधृष्यंजिनशासनंते ॥ १५ ॥

॥ ढाल चोथी ॥

॥ रागआसाजरी ॥ नंदनकुं त्रिसला हुलरावे ॥ ए देशी ॥
जेदअजेदउजयकिममानो ॥ जिहांविरोधनिरधारोरे ॥ एक
ठामेंकहोकिमकरीरहेवे ॥ आतपनेअंधारोरे ॥ श्रुतधर्मेमन
दृढकरीराखो ॥ जिमशिवसुखफलचाखोरे ॥ १ ॥ ए आंकणी

अर्थ ॥ हवेजेदाजेदनोविरोध आशंकीनेटालेठे इहांकोशपरवादी कहेठेजे द्रव्यादि-
कनेविषे १ जेद २ अजेद एवेहुधर्म किममानोठो जिहांविरोधताने निरधारोठो के-
मकेजिहांजेदहोय तिहांअजेदनहोय अने जिहांअजेदहोय तिहांजेदनहोय एबिहुं
ज्ञावाज्ञावरूपें विरोधीठे तोवेहुविरोधी एकठामेंरहेनही जेमआतपहोय तिहांअंधारो
रहेनही अनेजिहां अंधकारहोय तिहांआतपरहेनही तेमजेदाजेदपण एकत्रनहोय

इहांश्रुतधर्मे स्याद्वादप्रवचनमां मनदृढविश्वासवंत करीराखो जिनशासन श्रद्धादृढ-
पणे मोक्षरूप कदपवृक्षना सुखरूपफलचाखो श्रुतधर्मविना चारित्रधर्म फलवंतनहोय
केमके शंकासहित चारित्रिउपण समाधीनपामे यदुक्तं वित्तिगढसमावन्नेणं अप्पाणे-
णंनलज्जतेसमाहिं इतिआचारांगे ॥ १ ॥

एहवीशिष्यनीशंकाजाणी ॥ परमारथगुरुबोलेरे ॥ अविरो
धेंसवीठामेंदीसे ॥ दोयधर्मएकतोलेरे ॥ श्रुत० ॥ २ ॥

अर्थ ॥ एहवीशिष्यनी शंकाजाणीकरीने गुरुस्याद्वादी परमार्थबोलेढे जे घटघटा-
जावादिकने यद्यपिविरोधढे तोपणजेदाजेदने विरोधनथी केमके सर्वठामे जेदअजेद
एवेहुधर्म अविरोधें एकाश्रयवृत्तिपणेज एकतोले देखायढे पणकोइकएमकहेढेजे अजे-
दस्वाजाविक साचोढे अनेजेदउपाधिकतेंजुगो तेअनुजवतानथी केमके व्यवहारेंपरापे-
दायें वेहुनेगुणादिकनोजेद तथागुणादिकनोजेद एवचननथी ॥ २ ॥

एकठामेंसविजननीसांखे ॥ प्रत्यक्षेंजेलहियेरे ॥ रूपरसा
दिकनीपरेंतेहनो ॥ कहोविरोधकेमकहियेरे ॥ श्रुत० ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ एकठामें घटादिकद्रव्यनेविषे सर्वलोकनीसांखे प्रत्यक्षप्रमाणे रक्तत्वादिक
गुणपर्यायनो जेदाजेदजे लहीयेंढेयें तेनोविरोधकहो केवीरीतेंकहियें जेमरूपरसादि-
कनो एकाश्रयवृत्तित्वानुभावथी विरोधनकहियें तेम जेदाजेदनुंपण जाणवुं उक्तंच
नहिप्रत्यक्षदृष्टेथेंविरोधोनाम तथाजेमप्रत्यक्षदृष्टेथें दृष्टांतनुंपणकार्यनथी उक्तंच केद-
मन्यत्रदृष्टत्व महोनिपुणतातव ॥ दृष्टांतंयाचसेयत्वंप्रत्यक्षेप्यनुमानवत् ॥ १ ॥ ३ ॥

श्यामजावजेघटेढेपेहेला ॥ पढेजिन्नतेरातोरे ॥ घटजावें
नविजिन्नजणाय ॥ सीविरोधनीवातोरे ॥ श्रुत० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ हवेजेदाजेदना प्रत्यक्षनो अजिलाप तेपुजलद्रव्यें देखाडेढे जेघटपहेलां
श्यामजावेंढे तेपढेरातो थयो तेवारें जिन्नजजणायढे अनेविहुंकाळें घटजावें अजिन्नज
जणायढे श्यामतथारक्त अवस्थानेजेदेंघटएकजढे तोइहांविरोधतानीवातसीकहेवी॥४॥

बालजावजेप्राणीदीसे ॥ तरुणजावतेन्यारोरे ॥ देवदत्त
जावेंतेएकज ॥ अविरोधेंनिरधारोरे ॥ श्रुत० ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ हवेआत्मद्रव्यमां जेदाजेदनो अनुजवदेखाडेढे जेप्राणी बालकजावें देखा-
यढे तेजप्राणी तरुणजावें न्यारोके० जिन्नढे अनेदेवदत्तजावें एटलेमनुष्यपणाना प-
र्यायें तेएकढेतोएकपदार्थनेविषे बालतथातरुण जावेंजेदढे अनेदेवदत्तजावें अजेदढे

एमश्चविरोधेनिरधारो उक्तंच पुरिसंमिपुरिससहो जम्माश्मरणकालपञ्जंतो ॥ तस्सउवा
लाईया पञ्जवत्तेयाबहुवियप्पा ॥ १ ॥ इतिसंमतिग्रंथे ॥ ५ ॥

धर्मज्जेदजोअनुजवत्तासे ॥ धर्मिज्जेदनवीकहियेरे ॥ जिन्न

धर्मनुंएकजधर्मि ॥ जरुचेतनपणलहियेरे ॥ श्रुत० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ जिहांजेदहोय तिहांअज्जेद होयजनही केमके जेदव्याप्यवृत्तिठे एहवी
प्राचीननैयायिकनी शंकाठे तेटाखेठे जे श्यामोनरक्तः इहां श्यामत्व रक्तत्वधर्म-
नाज्जेदनो अनुजवत्तासेठे पणधर्मिजे घटपदार्थ तेनोजेद जासतोन्थी माटेएमजो
कहियेतो जरुचेतननो जेद जासेठे तेपण जरुत्वचेतनत्व धर्मनोजेदठे पणजरुचे-
तन द्रव्यनोजेदनथी एरीतें अव्यवस्थाथाय धर्मिने प्रतियोग्यपणे उल्लेखतो विंहु
ठामें सरिखोठे अनेप्रत्यक्ष सिद्धअर्थें बाधकतो अवतरेजनही ॥ ६ ॥

जेदाज्जेदतिहांपणकहेतां ॥ विजयजैनमतपावेरे ॥ जिन्नरूप

मांरूपांतरथी ॥ जगअज्जेदपणआवेरे ॥ श्रुत० ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ तेजरुतथा चैतन्यमांपण जेदाज्जेदकहेतां जैननो मत विजयपामेठे माटे जि-
न्नरूपजे जीवअजीवादिक तेमांरूपांतर द्रव्यत्वपदार्थत्वादिक तेथीजगतमां पण
अज्जेदपणोआवे एटलेजेदाज्जेदने सर्वत्रव्यापकपणुंकहुं ॥ ७ ॥

जेहनोजेदअज्जेदजतेहनो ॥ रूपांतरसंयुतनोरे ॥ रूपां

तरथीजेदजतेहनो ॥ मूलहेतुनयसतनोरे ॥ श्रुत० ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ वलीएहिजविवरीदेखाडेठे के जेहनोजेदतेहनोज रूपांतरसहितनो अज्जेद
होय जेम थास कोस कुसूल घटादिकनोजेदठे अनेतेजमृदुद्रव्य विशिष्टअनर्पित
स्वपर्यायनो अज्जेदठे वलीतेनोज रूपांतरथी जेदथाय जेम थास कोस कुसूलादिक
पर्यायविशिष्टमृदुद्रव्यपणें तेनोज जेदथाय एरीतेंजेदनेअज्जेदजेठे तेशैकडागमेनयनो
मूलहेतुठे सातनयनाजे सातसेनयजेदठे तेएरीतेंद्रव्यपर्यायनी अर्पणाअनर्पणार्थें थाय
तेशतारनयचक्राद्यनयमां पूर्वेहता अनेहमणा द्वादशसारनयचक्रमां विधिर्विधिवि-
धिरित्यादिरीतें एकएकनयमां बारबारजेद उपजवाकह्याठे ॥ ८ ॥

खेत्रकालजावादिकयोगें ॥ आयजंगनीकोडीरे ॥ संखेपे

एकठामेंकहीयें ॥ सप्तजंगनीजोडीरे ॥ श्रुत० ॥ ९ ॥

अर्थ ॥ जेमद्रव्यादिक विशेषणे जंगथाय तेमज खेत्रादिकविशेषणे पण अनेक
जंगथाय जेमघटद्रव्यने स्वकरीविवक्षियें तेवारे खेत्रादिकघट परथाय एमप्रत्येकें

सप्तचंगीपण कोडोगमेनीपजे १ घटः स्यादस्त्येव २ स्यान्नास्त्येव ३ स्यादवाच्यएव
 ४ स्यादस्त्येवनास्त्येव ५ स्यादस्त्येवस्यादवक्तव्यएव ६ स्यादनास्त्येवस्यादवक्तव्यएव
 ७ स्यादस्त्येवस्यादनास्त्येव स्यादवक्तव्यएवइतिप्रयोग तथापि लोकप्रसिद्धजे कंबुग्री-
 वादि पर्यायैर्पितघटते तेनेजस्वत्रैवडीने स्वरूपेणस्तित्व पररूपेणनास्तित्व लेइनेसप्तचंगी
 देखाडेते १ स्वद्रव्य स्वखेत्र स्वकाल स्वजावनी अपेक्षायें घटते अने २ परद्रव्य परखेत्र
 परकाल परजावनी अपेक्षायें घटनथी ३ तथाएकवारें वेपर्याय एकशब्दें मुख्य-
 रूपें नकहेवायमाटे उन्नयविवक्षायें अवाच्यते ४ एकअंशस्वरूपें अनेएकअंश पररूपें
 विवक्षियें तेवारें ठेनेनथी ५ एकअंशस्वरूपें तथाएकअंश युग्मपत् उन्नयरूपें विव-
 क्षियें तेवारें ठे अनेअवाच्य ६ एकअंशपररूपें अनेएकअंशयुग्मपत् उन्नयरूपें विवक्षि-
 येंतेवारेंनथी अनेअवाच्य ७ एकअंश स्वरूपें तथाएकअंश पररूपें अनेएकअंश यु-
 गपत् उन्नयरूपें विवक्षियें तेवारें ठे नथी अने अवाच्य ॥ ए ॥

पर्यायार्थजिन्नवस्तुते ॥ अव्यारथेअजिन्नोरे॥ क्रमेउन्नय

नयजोअर्पिजे ॥ तोजिन्ननेअजिन्नोरे ॥ श्रुत० ॥ १० ॥

अर्थ ॥ हवेजेदाजेदमां सप्तचंगी जोमियेठैयें १ पर्यायार्थनयथी सर्ववस्तु द्रव्य
 गुणपर्यायलक्षणें कथंचित्पणे जिन्नते २ द्रव्यार्थनयथी कथंचित्अजिन्नजते केमके
 द्रव्यनाजे गुणपर्याय तेआविर्भाव तथातिरोक्षावेंते ३ अनुक्तं जो द्रव्यार्थिक तथा
 पर्यायार्थिक एवेहुनय अर्पियें तोकथंचित् जिन्न तथाकथंचित् अजिन्नकहियें ॥ १० ॥

जोएकदाउन्नयनयग्रहियें ॥ तोअवाच्यतेलहियेरे ॥ एके

शब्देएकजवारें ॥ दोयअर्थनवीकहियेरे ॥ श्रुत० ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ ४ जोएकवारेंज बेहुनयना अर्थविवक्षियेंतो तेअवाच्यलहियें केमकेएक
 शब्दे एकजवखते बेअर्थकह्याजातानथी संकेतिकशब्दपण एकजसंकेतिकरूपकहे पण
 बेरूप स्पष्टकही शकीयेंनही जेमपुष्पदंतादिक शब्दपणएकोक्ति चंद्रसूर्यकहे पणजि-
 न्नोक्ति कहीशकेनही अनेवेनयनाअर्थ मुख्यपणेतो जिन्नोक्तिज कहेवा घटे इत्यादिक
 युक्ति शास्त्रांतरथी जाणवी ॥ ११ ॥

पर्यायार्थकटपनउत्तर ॥ उन्नयविवक्षासंधिरे ॥ जिन्नअवा

च्यवस्तुतेकहियें ॥ स्यातकारनेबंधिरे ॥ श्रुत० ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ ५ जेमांप्रथमपर्यायार्थकटपनापणते पठेएकदाउन्नय नयार्पणाकरियें तेवारें
 वस्तुने जिन्नअवक्तव्य कथंचित् एमकहियें ॥ १२ ॥

द्रव्यारथनेउन्नयग्रह्यार्थी ॥ अजिन्नतेद्व्यवाचोरे ॥ क्रमयुग

पत्नयउन्नयग्रह्यार्थी ॥ जिन्नअजिन्नअवाचोरे ॥ श्रुत० ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ ६ प्रथमद्रव्यार्थ कटपनापणठे अनेएकदाउन्नयनय अर्पणाकरियें ते-
वारें कथंचित् अजिन्नअवक्तव्य एमकहियें ७ अनुक्रमें वेहुनयनी प्रथमअर्पणाक-
रियें पठेवेहुनयनी एकवारेंअर्पणाकरियें तेवारेंकथंचित् जिन्नअजिन्न अवक्तव्यएम
कहियें ए एकजेदाजेद पर्यायमां सप्तजंगी जोनी तेमजसर्वत्रजोडवी इहांशिष्यपुठे-
ठेके जिहांवेनयनाजविषयनी विचारणाहोय तिहांएकेक गौणमुख्यजावें सप्तजंगी
थाउं पण जिहांप्रदेश प्रस्थकादिविचारें तो सात ठ पांच प्रमुखनयना जिन्नजिन्नवि-
चारहोय तिहांअधिकजंगथाय तेवारेंसप्तजंगीनो नियमकेमरहे तेनेगुरुकहेठे के
तिहांपणएकनयार्थ मुख्यपणेविधि बीजासर्वनो निषेधेलेइ प्रत्येकें अनेकसप्तजंगीक-
रियें अमेतोएमजाणियेंठैयेंजे सर्वनयार्थ प्रतिपादकता पर्यायाधिकरणवाक्य प्रमाण
वाक्य एलक्षणलेइने तेवेठामें स्यात्कारलंबित सकलनयार्थसमूहालंबन एजंगेपण
निषेधनथी तेमाटे व्यंजनपर्यायने ठेकाणे वेजंगेपण अर्थसिद्धि संमतिग्रंथनेविषे
देखाडीठे तज्ञाथा ॥ एवसत्तविअप्पो वयणपहोहोइअठपज्जाए ॥ वंजणपज्जाए-
पुण सविअप्पोनिविअप्पोअ ॥ १ ॥ एगाथानोअर्थ एवंपूर्वोक्तप्रकारें सप्तविकटप
सप्तप्रकारवचनपथ सप्तजंगीरूप वचनमार्ग तेअर्थपर्याय तेअस्तित्व नास्तित्वादिकने
विषे होय व्यंजनपर्यायजेघटकुंजादि शब्दवाच्यता तेहनेविषे सविकटप विधिरूप नि-
र्विकटप निषेधरूप एवेजांगाहोय पण अवक्तव्यादि जंगनहोय केमके अवक्तव्य श-
ब्दविषय कहियेंतो विरोधथाय अथवा सविकटपशब्द समजिरूढनयमते अनेनिर्वि-
कटपशब्द एवंभूतनयनीमते एमवेजंगजाणवा अर्थनये प्रथमचारजे अर्थनय ठे तेतो
व्यंजनपर्याय मानेनही तेमाटे तेनयनीइहां प्रवृत्तिनथी अधिकुं अनेकांतविवस्थार्थी
जाणवुं तदेवमेकत्रविषये प्रतिस्वमनेकनयविप्रतिपत्तिस्थलेस्यात् कारलांठिततावन्नयार्थ-
प्रकारकसमूहालंबनबोधजनकएकएवजंगएष्टव्योव्यंजनपर्याय स्थले जंगद्वयवत् यदिच-
सर्वत्रसप्तजंगीनियमएवाश्वासास्तदाचालनीयन्यायेनतावन्नयार्थनिषेधबोधको द्वितीयो-
जंग स्तन्मूलकाश्चान्येतावत्कोटिकाः पंचजंगाश्चकटपनीयाइत्थमेव निराकांदसकलजंग-
प्रतिपत्तिनिर्वाहादितियुक्तं पश्यामः एविचार स्याद्वाद पंडितें सूक्ष्मबुद्धीयें चित्तमांधारवो.

सप्तजंगएद्वद्वअन्यासी ॥ जेपरमारथदेखेरे ॥ जशकिरति

जगवाधेतेहनी ॥ जैनजावेंतसलेखेरे ॥ श्रुत० ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ हवेएनोफलितार्थकहेठे एकह्याजेसातजांगा ते दृढअन्यासें सकलादेशी

विकलादेशी नयसत्तजंगप्रमाण सत्तजंगइत्यादि जेदें घणोअन्यासकरी जीवाजीवादि-
परमार्थसमजे देखे तेहनीजशकीर्त्तिवधे केमके स्याद्वादपरिज्ञानेज जैनने तर्कवादनुं
यश ठे अने जैनजावपण तेप्राणीनोज लेखेजाणवो केमके निश्चैनयथी सम्यक्त स्या-
द्वाद परिज्ञानजठे उक्तचसंमतौ चरणकरणपहाणा ससमयपरसमयमुक्कवावारा ॥
चरणकरणससारं नठयसुद्धनयाणत्ति ॥ १ ॥ एचोथीढालमां जेदाजेददेखाड्यो अने
सत्तजंगीनुं स्थापनकखुं ॥ १४ ॥

॥ ढाल पांचमी ॥

॥ आदिजिणंदमयाकरो ॥ ए देशी ॥

एकअरथत्रयरूपठे ॥ देख्योजलेप्रमाणेरे ॥ मुख्यव्रतिउपचारथी ॥

नयवादिपणजाणेरे ॥ १ ॥ ग्यानदृष्टीजगदेखिये ॥ ए आंकणी

अर्थ ॥ हवेनयप्रमाण विवेककरेठे एकअर्थ जे घटपटादिक जीवअजीवादिक ते
त्रयरूपके० द्रव्यगुणपर्यायरूपठे केमके घटादिक मृत्तिकादिरूपेंद्रव्य अनेघटादिरूपें
सजातीयद्रव्य पर्यायरूपरसात्मकपणेंगुण एमजीवादिकमां जाणवो एहवेप्रमाणें स्या-
द्वादवचनेदेख्युं जेमाटे प्रमाणेसत्तजंगात्मके त्रयरूपपणो मुख्यरीतेंजाणियें केमके न-
यवादीजे एकांशवादीतेपण मुख्यवृत्ति अनेउपचारें एकअर्थनेविषे त्रयरूपपणोजाणे
यद्यपि नयवादिने एकांशवचने शक्तिएकज अर्थकहियें तोपणलक्षणरूप उपचारेंबी-
जाअर्थपणजाणे पणएकदावृत्तिद्वयनहोय एपणतंतनथी जेमगंगायां मत्स्यघोषौ इत्या-
दिस्थलें एमवेवृत्तिपणमानीठे इहांपणमुख्य अमुख्यपणे अनंतधर्मात्मिक वस्तुजेणाव-
वाने प्रयोजने एकनयशब्दनी वेवृत्तिमानतां विरोधनथी अथवानयात्मक शास्त्रें क्रमि-
कवाक्य द्येपणएअर्थ जणावियें अथवाएकबोधशब्दें एकबोधअर्थें एमअनेकजंगा-
जाणवा एरीतें ज्ञानदृष्टीयें जगतनाजाव देखीयें एअर्थकह्यो तेहिजस्पष्टपणे जणाव-
वानेआगलीगाथाकहेठे ॥ १ ॥

मुख्यवृत्तिद्रव्यारथो ॥ तासअजेदवखाणेरे ॥ जेद

परस्परएहनो ॥ तेउपचारेंजाणेरे ॥ ग्यान० ॥ १ ॥

अर्थ ॥ मुख्यवृत्तिके० शक्तिशब्दार्थ केहेतो जे द्रव्यार्थनयते तासके० तेनेएटले
द्रव्यगुणपर्यायने अजेदवखाणेठे केमके गुणपर्यायें अजिन्न एवो मृदुद्रव्यादिक तेने
विषेघटादिपदनी शक्तिठे पणएनो परस्परके० मांहोमांहेंजेदठे तेउपचारेंके० लक्षणे
जाणे माटे द्रव्यजिन्न कंबुग्रीवादिक पर्यायनेविषे घटादिकपदनी लक्षणामानेठेअने
मुख्यार्थसंबंधे तथाविधव्यवहार प्रयोजने अनुसरीयें तिहांलक्षणाप्रवृत्ति दुरघटनथी.

मुख्यवृत्तिकोलेखवे ॥ पर्यायार्थज्ञेदेरे ॥ उपचारें
अनुभवबले ॥ मानेतेहअज्ञेदेरे ॥ ग्यान० ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ एमपर्यायार्थनयनीमुख्यवृत्तिकरीने सर्वद्रव्यनागुणपर्यायज्ञेदेलेखवे केमके एन-
यनेमतेमृदादिपदनो द्रव्यअर्थ अनेरूपादिपदनोगुणज घटादिकपदनो कंबुग्रीवादिपर्याय-
ज तथाउपचारें लक्षणायेंकरी अनुभवनेबलेकरी ते अज्ञेदेमाने जेमघटादिमृदुद्रव्यादि
अचिन्नजठे एप्रतीतें घटादिपदनी मृदादिकद्रव्यनेविषे लक्षणामानियें एपरमार्थ ठे.

दोयधर्मनयजेग्रहे ॥ मुख्यअमुख्यप्रकारोरे ॥ तेअनुसारें
कल्पियें ॥ तासव्रतिउपचारोरे ॥ ग्यान० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ जेदअज्ञेदप्रमुख बहुधर्मते द्रव्यार्थिक अथवापर्यायार्थिकनय जेग्रहे ऊहाख्य-
प्रमाणेधारे मुख्यअमुख्यप्रकारें साक्षात्संकेतें तथाव्यवहितसंकेतें तेअनुसारें तासके०
तेनयनीवृत्ति अनेतेनयनो उपचारकल्पियें दृष्टांतजेम गंगापदनो साक्षात् संकेतते प्र-
वाहरूपअर्थनेविषेठे तेमाटेप्रवादेशक्ति तथागंगानेतीरे जेगंगासंकेतकरवो ते व्यव-
हित संकेतठे तेमाटे उपचारठे तेमज द्रव्यार्थिकनयनो साक्षात्संकेतते अज्ञेदठे अ-
नेशक्तिनाज्ञेदे व्यवहितसंकेतठे तेथीउपचारठे एमपर्यायार्थिकनयनापण शक्तितथाउ-
पचार तेज्ञेदअज्ञेदने विषेजोडवा ॥ ४ ॥

जिन्नविषयनयग्यानमां ॥ जोसर्वथानज्ञासेरे ॥ तोस्वतंत्र
जावैरहे ॥ मिथ्यादृष्टिपासेरे ॥ ग्यान० ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ कोइकहेठेजे एकनयते एकजविषयने ग्रहे पणबीजानयनो विषयग्रहेनहीते-
हनेदूषवेठे जोनयज्ञानमां जिन्नविषयके० नयांतरनो मुख्यार्थ ते सर्वथाके० अमुख्य-
पणेपण नज्ञासे तो स्वतंत्रजावें सर्वथानयांतर विमुख्यपणें मिथ्यादृष्टिपासेरहे एटले
डुर्नयथाय पण सुनय थाय नही एम जाणवुं ॥ ५ ॥

एहविशेषावश्यकें ॥ संमतिमांपणधारोरे ॥ एमनयथी
सविसंज्ञवे ॥ जेदअज्ञेदुपचारोरे ॥ ग्यान० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ एअर्थविशेषावश्यकें तथासंमतिग्रंथमांठे एमधारो यतः दोहिंविणएहिं-
णीअ सत्त्वमूलएणतहविमिष्ठत्तं ॥ जंसविसयहाण तणेणअणुणनिरवस्के १ स्वार्थग्राही
इतरांशाप्रतिक्षेपीसुनयइतिसुनयलक्षणं स्वार्थग्राहीइतरांशप्रतिक्षेपीडुर्नयइतिडुर्नयल-
क्षणं एम नयविचारथी जेदअज्ञेद ग्राह्य व्यवहारसंज्ञवे तथानयसंकेतविशेषथी
ग्राहकवृत्तिविशेषरूप उपचारपण संज्ञवे तेमाटेजेदअज्ञेद तेमुख्यपणे प्रत्येकनयविषय

मुख्यामुख्यपणे उन्नयनयविषयउपचारते मुख्यवृत्तिनीपरें नयपरिकर पण विषयनही
एसमोमार्गते श्वेतांबरप्रमाणे शास्त्रसिद्धजाणवो ॥ ६ ॥

ठांमिमार्गएसमो ॥ उपनयमुख्यजेकटपेरे ॥ तेहप्रपंच

पणजाणवा ॥ कहियेंतेजेमजटपेरे ॥ ग्यान० ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ एसमोमार्गठांमिकरीने जेदिगंबर वाल उपचारादिक ग्रहवानेकाजे उपनय
प्रमुखकटपेठे तेप्रपंच शिष्यबुद्धी धंधन मात्र ठेपण ते समानतंत्र सिद्धांतठे माटे जाण-
वानेकाजे जेमते दिगंबरीयो जटपेके० स्वप्रक्रियायेंवोलेठे तेमजकहियेंठैयें ॥ ७ ॥

नवनयउपनयतीनठे ॥ तर्कशास्त्रअनुसारोरे ॥ अध्यात्म

वाचेंवली ॥ निश्चयनेव्यवहारोरे ॥ ग्यान० ॥ ८ ॥ ॥

अर्थ ॥ तेदिगंबरीउनेमते तर्कशास्त्रने अनुसारें नवनय अने त्रणउपनयठे तथा
वली अध्यात्मवाचेंके० शैलीयें १ निश्चयनय २ व्यवहारनय एवेजनयकह्याठे ॥ ८ ॥

पहेलोड्व्यारथनयो ॥ दशप्रकारतसजाणोरे ॥ शुद्धअक

मोपाधीथी ॥ ड्व्यार्थिकधुरेंआणोरे ॥ ग्यान० ॥ ९ ॥

अर्थ ॥ एकड्व्यार्थनय बीजोपर्यायार्थनय त्रीजोनैगमनय चोथोसंग्रहनय पांचमो
व्यवहारनय षष्ठोरुजुसूत्रनय सातमो शब्दनय आठमोसमजिरूढनय नवमोएवंचूत-
नयएनवनयनो नियमठे तेमां पहेलोड्व्यार्थिकनय तेना दशप्रकारजाणवा तेमां धुरेंके०
पहेलो अकमोपाधीथी शुद्धड्व्यार्थिकनय मनमांहेआणोएटलेकमोपाधीथीरहित
शुद्धड्व्यार्थिक एप्रथमजेदजाणवो ॥ ९ ॥

जिमसंसारीप्राणीया ॥ सिद्धसमोवमगणीयेंरे ॥ सहजजाव

आगलकरी ॥ नवपर्यायनगणीयेंरे ॥ ग्यान० ॥ १० ॥

अर्थ ॥ ह्वेशुद्धड्व्यार्थिकनो विषयदेखामेठे जेम सर्वसंसारीप्राणीमात्रने सिद्धस-
मानगणियें एटले सहजजावजे शुद्धात्मस्वरूप तेआगलकरियें अने नवपर्यायजेसंसा-
रनाचाव तेगणियेंनही तेनीविवेकानकरियें एअजिप्राय ड्व्यसंग्रहेकह्योठे यतः मगा
णगुणठाणेहिं चउदसहिंहवंतितहंअसुद्धण्या विणेयासंसारी सवे सुद्धाहुसुद्धण्या ॥

उत्पादव्ययगौणता ॥ सत्तामुख्यजबीजेंरे ॥ जेदशुद्ध

ड्व्यारथें ॥ ड्व्यनित्यजिमलीजेंरे ॥ ग्यान० ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ उत्पादव्ययनी गौणतायें अनेसत्तानी मुख्यतायें बीजोजेद शुद्धड्व्यार्थनो जा-
णवो उत्पादव्ययगौणत्वेन सत्ताग्राहक शुद्धड्व्यार्थिक एबीजाजेदनेमते ड्व्य ते नित्यप-

ણેલેવી એટલે નિત્યતે ત્રિકાલેંઅવિચલિતરૂપ સત્તાને મુખ્યપણેલેતાં એજાવસંજવે કેમકે જો પર્યાય પ્રતિક્ષણે પરિણામીઠે તોપણજીવપુજ્જલાદિક દ્રવ્યસત્તા કદાપિચલતીનથી.

ત્રીજોશુદ્ધવ્યારથો ॥ જ્ઞેદકલ્પનાહિનોરે ॥ જિમનિજ
ગુણપર્યાયથી ॥ કહીયેંદ્રવ્યઅજિન્નોરે ॥ ગ્યાન૦ ॥ ૧૨ ॥

અર્થ ॥ હવેત્રીજોજ્ઞેદ તેજ્ઞેદકલ્પનાયેંહીન શુદ્ધદ્રવ્યાર્થકઠે જ્ઞેદકલ્પનારહિત શુદ્ધ દ્રવ્યાર્થિક ઇતિતૃતીયજ્ઞેદ જેમએકજીવ અથવા પુજ્જલાદિકદ્રવ્યને નિજકે૦ પોતાનાગુ-
ણપર્યાયથી અજિન્નકહિયેં કેમકે જોજ્ઞેદપણુંઠે તોપણતેની અર્પણાનકરિયેં અનેઅજ્ઞેદની
અર્પણાકરિયેં તોઅજિન્નઠેત્રીજોજ્ઞેદ શુદ્ધદ્રવ્યાર્થિકથયો ॥ ૧૨ ॥

અશુદ્ધકર્મોપાધિથી ॥ ચોથોએહનોજ્ઞેદોરે ॥ કર્મજાવમય
આત્મા ॥ જિમક્રોધાદિકવેદોરે ॥ ગ્યાન૦ ॥ ૧૩ ॥

અર્થ ॥ હવેદ્રવ્યાર્થિકનો ચોથોજ્ઞેદ તે કર્મોપાધિથીઠે માટેઅશુદ્ધકહેવું કર્મોપા-
ધિસાપેક્ષોઅશુદ્ધદ્રવ્યાર્થિક ઇતિચતુર્થજ્ઞેદ જેમક્રોધાદિક કર્મજાવમય આત્માવેદોઠો
જાણોઠો કે જેવારેંજેદ્રવ્ય જેજાવેંપરિણમે તેવારેં તેદ્રવ્ય તન્મયકરીજાણવું જેમ લોહ
અગ્નિપણે પરિણમ્યું તેકાલેંલોહ અગ્નિરૂપ જાણવું એમક્રોધ મોહનીઆદિ કર્મોદયનેઅ-
વસરેં ક્રોધાદિજાવ પરિણતઆત્મા ક્રોધાદિકરૂપ જાણવો અતએવ આત્માનાજ્ઞેદઆ-
ઠ સિદ્ધાંતમાં પ્રસિદ્ધઠે ॥ ૧૩ ॥

તેહઅશુદ્ધવલીપંચમો ॥ વ્યયઉત્પત્તિસાપેક્ષોરે ॥ ઉત્પાદ
વ્યયધ્રુવએકે ॥ સમયેંદ્રવ્યજિમપેક્ષોરે ॥ ગ્યાન૦ ॥ ૧૪ ॥

અર્થ ॥ તેવલીઅશુદ્ધદ્રવ્યાર્થિકનામે પાંચમોજ્ઞેદ તેવ્યયઉત્પત્તિસાપેક્ષજાણવો. ઉ-
ત્પાદવ્યયસાપેક્ષ સત્તાગ્રાહકઅશુદ્ધદ્રવ્યાર્થિકપંચમ જેમએકસમયેં દ્રવ્યને ઉત્પાદ-
વ્યયધ્રુવરૂપકહિયેં જેકનકાલ્યુત્પાદસમય તેહિજ કેયૂરાદિ વિનાશસમય અને કન-
કસત્તાતો અવર્જનીયજઠે એવંસતિ ત્રૈલક્ષણગ્રાહકત્વેનેદં પ્રમાણવચનમેવસ્યાન્નતુ નય-
વચનમિતિચેન્ન મુખ્યગૌણજાવેનૈવાનેનનયેન ત્રૈલક્ષણાગ્રહણાન્મુખ્યનધસ્વસ્થાર્થગ્રહણે
નયાનાં સત્તજંગીમુખેનૈવવ્યાપારાત્ ॥ ૧૪ ॥

ગ્રહતોજ્ઞેદનીકલ્પના ॥ ઘઠોતેહઅશુદ્ધોરે ॥ જિમઆત્મિક
બોલીયેં ॥ જ્ઞાનાદિકગુણશુદ્ધોરે ॥ ગ્યાન૦ ॥ ૧૫ ॥

અર્થ ॥ જ્ઞેદનીકલ્પનાગ્રહતો ઘઠોજ્ઞેદતે અશુદ્ધદ્રવ્યાર્થિક જાણવો જેમજ્ઞાનાદિક

शुद्धगुण आत्मानाबोलीयें इहांषष्ठीविजक्तीजेदकहेठे जिहोःपात्रमिति वत् अने गुणगुणीने जेदतो नथी पण जेदकद्वयनासापेक्ष अशुद्धद्रव्यार्थिकषष्ठ ॥ १५ ॥

अन्वयद्रव्यार्थिककह्युं ॥ सप्तमएकस्वप्नावोरे ॥ द्रव्यएक

जिमजाषियें ॥ गुणपर्यायस्वप्नावोरे ॥ ग्यान० ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ सातमोजेद अन्वयद्रव्यार्थिक कह्योठे. जे एकस्वप्नावबोले जेमएकजद्रव्य गुणपर्यायस्वप्नावकहियें एटलेगुणपर्यायनेविषे द्रव्यनो अन्वयठे जेम द्रव्यने जाणवाथी द्रव्यार्थादेशें तदनुगत सर्वगुणपर्याय जाण्वाकहियें जेमसामान्यप्रत्यासत्ति परवादीनी सर्वव्यक्तिजाणी कहे तेमइहांजाणवुं एअन्वयद्रव्यार्थिक सप्तम ॥ १६ ॥

स्वद्रव्यादिकग्राहको ॥ जेदआठमोजेदजाण्योरे ॥ स्वद्रव्यादि

कचारथी ॥ बतोअर्थजिमदाख्योरे ॥ ग्यान० ॥ १७ ॥

अर्थ ॥ स्वद्रव्यादिग्राहक नामेंद्रव्यार्थिकनो आठमोजेदजाण्यो. जेम अर्थजे घटादिकद्रव्यतेस्वद्रव्य स्वखेत्र स्वकाल स्वप्नाव एचारथीबतोकह्यो स्वद्रव्यथी मृत्तिकार्यें अनेस्वखेत्रथी तेपाटलिपुरादिकें अनेस्वकालथी विवक्षितकालें तथास्वप्नावथी रक्ततादिकजावें जे घटादिकनी सत्ताते प्रमाणठे सिद्धठे इतिस्वद्रव्यादिग्राहकद्रव्यार्थिक अष्टम एआठमोजेदथयो ॥ १७ ॥

परद्रव्यादिकग्राहको ॥ नवमजेदतेमाहिरे ॥ परद्रव्या

दिकचारथी ॥ अर्थबतोकिमनाहिरे ॥ ग्यान० ॥ १८ ॥

अर्थ ॥ तेद्रव्यार्थिकमां परद्रव्यादिक ग्राहक नवमोजेदकह्योठे जेम अर्थजेघटादिक तेपरद्रव्यादिकचारथी बतोनथी परद्रव्यजेतंतुप्रमुख तेथीघटअस्तत्कहियें अनेपरक्षेत्रजे काशीप्रमुख तथापरकालजे अतीत अनागतकाल परप्नावथी कालादिजावें विवक्षितविषयें अबतापर्यायतेथी परद्रव्यादिग्राहक द्रव्यार्थिकनवम ॥ १८ ॥

परमप्नावग्राहककह्यो ॥ दशमोजशअनुसारोरे ॥ ग्यान

सरूपीआत्मा ॥ ग्यानसर्वमांसारोरे ॥ ग्यान० ॥ १९ ॥

अर्थ ॥ दशमो द्रव्यार्थिकनो परमप्नावग्राहकनामें जेदकहेठे जेनयने अनुसारें आत्मानेज्ञानस्वरूपकहियेंठैयें अने दर्शनचारित्र वीर्य लेश्यादिक आत्माना अनंतागुणठे पणसर्वमां ज्ञानते सारजत्कृष्टठे केमके अन्यद्रव्यथी आत्मानेजेदते ज्ञान गुणेदेखाडेठे तेमाटे शीघ्रोपस्थिकपणे आत्मानुज्ञानते परमप्नावठे एमवीजाद्रव्यना पण परमप्नाव असाधारणगुणलेवा परमप्नावग्राहकद्रव्यार्थिकदशम ॥ १९ ॥

॥ ढाल ठठी ॥

॥ एकवारदरिशनआपगुरुजी ॥ ए देशी ॥

षट्जेदनयपर्यायअरथो ॥ पहेलोअनादिकनित्यरे ॥ पुज
लतणोपर्यायकहियें ॥ जिममेरुगिरिमुखनित्यरे ॥ १ ॥
बहुजांतफेलीजैनशैली ॥ साचडुंमनधाररे ॥ खोटमुंजे
कांइजाणे ॥ तिहांचित्तनिवाररे ॥ बहु० ॥ २ ॥

अर्थ ॥ हवेपर्यायार्थनय ठजेदेंजाणवो तेमां पहेलोअनादिनित्य शुद्धपर्यायार्थिक
कहियें जेमपुजलनोपर्याय मेरुप्रमुख प्रवाहथी अनादिअने नित्यठे असंख्यातकाळें अ-
न्योन्यपुजलसंक्रमे पण संस्थानतेहिजठे एमज रत्नप्रज्ञादिक पृथ्वीपर्यायपण जाणवा॥१॥
एमघणाप्रकारें जैननी शैलीफेलीठे दिगंबरमतेंपण जैनदर्शननाम धरावी एवीनयनी
अनेक शैलीप्रवर्त्तावेठे तेमांविचारतां जेसाचुं होयते मनमांनिरधारी राखवुं अनेति-
हांजेकांइ खोटुंजाणे तेचित्तमांनधरवुं पणशब्दफेरमात्रें छेपकरवोनही अर्थजप्रमाणठे.

सादिनित्यपर्यायअरथो ॥ जिमसिद्धनोपजाजरे ॥ ग्रहे
शुद्धअनित्यसत्ता ॥ गौणवयउप्पाजरे ॥ बहु० ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ सादिनित्य शुद्धपर्यायार्थनय तेबीजोत्पेदजाणवो जेमसिद्धना पर्यायनी आ-
दिठे केमके सर्वकर्मद्वयथया तेवारेंसिद्धपर्यायउपनो तेथीआदिथयी पणतेनो अंतन-
थी केमकेपढी सिद्धजावसदाकाळेंठे एरीतेंजपर्यायसरिखो सिद्धद्रव्यपर्यायजाववो
हवेसत्तागुणत्वे उत्पादव्ययग्राहक अनित्यशुद्ध पर्यायार्थिक त्रीजोत्पेदकहियेंठेयें ॥३॥

जेमसमयमेंपर्यायनाशी ॥ ठतिगहतनित्यअशुद्धरे ॥

एकसमयेंयथापर्याय ॥ तृतीयरूपेंरुद्धरे ॥ बहु० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ जेमएकसमयमां पर्यायविनाशीठे एमकहियें इहां नाशीकहेतां एनोप्रति-
पक्षी उत्पादतोआव्यो पणध्रुवताने गौणकरीदेखाडीनही चोथो ठतिके० सत्तानेग्रहतो
तेनित्यअशुद्ध पर्यायार्थिक कहियें जेमएकसमयमां पर्यायते उत्पादव्ययध्रुवलक्षण
तृतीयरूपेंरुद्धठे एवुंबोलीयें पणपर्यायनुं शुद्धरूपतो तेनेकहियेंजे सत्तानदेखाडवी
पणइहांतो मूलसत्तादेखाडी तेमादेअशुद्धजेदथयो ॥ ४ ॥

पर्यायअरथोनित्यशुद्धो ॥ रहितकर्मोपाधिरे ॥ जेमसिद्धना
पर्यायसरिखा ॥ अवजंतुनानिरुपाधिरे ॥ बहु० ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ हवेकर्मोपाधिरहित नित्यशुद्धपर्यायार्थिक पांचमो जेद कहेते. ते जेम जव-
जंतुके० संसारीजीवना पर्याय सिद्धनाजीवो सरिखा कहियें जोपणकर्मोपाधिनाव ठतावे
तोपणतेनी विवक्षानकरियें अनेज्ञानदर्शन चारित्रादिक शुद्धपर्यायनीज विवक्षाकरियें.

पर्यायअरथअनित्यअशुद्धो ॥ सापेक्षकर्मोपाधिरे ॥ संसा-

रवासिजीवने ॥ जेमजनममरणहव्याधिरे ॥ बहु० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ हवेकर्मोपाधि सापेक्ष अनित्य अशुद्ध पर्यायार्थिक ठठो जेदकहेते जेम
संसारवासीजीवने जन्ममरणनीव्याधिरे एमकहियें इहांजन्मादिक जीवनापर्याय जे
कर्मसंयोगेते तेअनित्य अशुद्धते तेथीज जन्मादिपर्यायनो नाशकरवानेअर्थे मोक्षार्थ
जीवप्रवृत्तेते एरीतेंद्रव्यार्थिक तथापर्यायार्थिक नयकह्या ॥ ६ ॥

बहुमानग्राहिकह्योनैगम ॥ जेदतसवेतीनरे ॥ वर्त्त

मानारोपकरवा ॥ जूतअर्थेदीनरे ॥ बहु० ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ हवे नैगमनयकहेते सामान्यविशेषज्ञानरूप बहुमानके० घणाप्रमाण तेनो
ग्राही नैगमनयकहियें. नैकैर्मानौमनोतीतिनिगमः ककारलोपान्नैगमइतिव्युत्पत्तिः तेनै-
गमनयना त्रणजेदते तेमांप्रथमनैगमजूतार्थ वर्त्तमाननो आरोपकरवाने तत्परते. ॥७॥

जूतनैगमकह्योपहेलो ॥ दीवालीदिनआजरे ॥ यथा

स्वामीवीरजिनवर ॥ लहिजशिवपुरराजरे ॥ बहु० ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ तेमांप्रथमजेदनुं उदाहरण देखाकेते जेमआज दीवालीना दिवसनेविषे
श्रीमहावीरस्वामी शिवपुरनुराज्यपाम्या इहांअतीत दिवालीनादिननेविषे वर्त्तमान
दिवालीना दीवसनो आरोपकरियेंतैयेंएमवर्त्तमान दिवसनेविषे जूतदिवसनो आरोप
करियें देवागमनादिक महोटाकट्याण जाजनत्व प्रतीतप्रयोजननेअर्थे जेमगंगायां
घोषः इहांगंगानातटनेविषे गंगानोआरोपकरियें शैत्यपावनत्वादि प्रत्यायन प्रयोज-
नजणी तोएघटमानते जो वीरसिद्धिगमननो अन्वय जक्तिनेवास्तेप्रतीतिकमानियें
एअलंकारनाजाण पंक्तिहोय तेविचारजो ॥ ८ ॥

जूतवतकहेजाविनैगम ॥ जाविजेमजिनसिद्धरे ॥ सिद्ध

वंतवेवर्त्तमाने ॥ कांइसिद्धअसिद्धरे ॥ बहु० ॥ ९ ॥

अर्थ ॥ जावीनुं जूतवडुपचारकरे एबीजोनैगमनोजेद जेम जिननेसिद्ध कहियें
तैयें केमके केवलीनेसिद्धपणो अवश्यजावीते माटे कांइकसिद्ध अने कांइकअसिद्धने
वर्त्तमानकहे तेवर्त्तमान नैगमकहियें ॥ ९ ॥

त्रापीयेजिमज्जक्तपचिये ॥ वर्त्तमानारोपरे ॥ करेकिरिया
चूतलेइ ॥ चूतवचनविलोपरे ॥ बहु० ॥ १० ॥

अर्थ ॥ जेम जक्तके० रसोइरांधिठे एमकहिये इहां रसोइना केटलाकअवयव
सिद्धययाठे अनेकेटलाक साध्यमानठे पणपूर्वापरचूतावयव क्रियासंतान एकबुद्धीये
आरोपिये तेने वर्त्तमानकहियेठैये एआरोप सामग्री महिमाये कोइअवयवनी चूत
क्रियालेइ पचतिएठेकाणे अपाक्तीत् एप्रयोगनथीकरता जेनैयायिकादिक तेएमकहेठे
जे चरमक्रियाध्वंस अनेअतीत प्रत्ययविषय तेहनेकिंचित्पक्वं किंचित्पच्यते एवुं कहे-
ठेतो एप्रयोगनथबोजोइये तेमाटे एवर्त्तमानारोप नैगमनयनोन्नेदज जलोजाणवो॥१०॥

संग्रहेनयसंग्रहो ॥ तेद्विविधउधविशेषरे ॥ द्रव्यसवि
अविरोधियाजेम ॥ तथाजीवअशेषरे ॥ बहु० ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ जेसंग्रहेते संग्रहनयकहिये तेना एकउध बीजोविशेष ए वेजेदठे तेमां एक
उधके० सामान्यसंग्रह अनेबीजो विशेषसंग्रह एवेजेदजाणवा द्रव्याणिसर्वाणिअवि-
रोधीनि एप्रथमजेदनुं उदाहरण तथाजीवाःसर्वेअविरोधिनः एवीजाजेदनुं उदाहरण
सर्वद्रव्यनेएकपणे बोलाववुंते सामान्यसंग्रह अने तेमांवली एकजीवद्रव्यने जूदो
करी सर्वजीवने एकजीवद्रव्य कहिबोलाववुं तेविशेषसंग्रह ॥ ११ ॥

व्यवहारसंग्रहविषयजेदक ॥ तेमजद्विविधप्रसिद्धरे ॥ द्रव्य
जीवाजीवत्राषे ॥ जीवजवियासिद्धरे ॥ बहु० ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ जेसंग्रहनयनो विषय तेनाजेदनोदेखामनार तेव्यवहारनयकहिये तेना
तेमज संग्रहनयनीपरें द्वितिधके० वेजेदठे १ सामान्यसंग्रहजेदकव्यवहार २ विशेष-
संग्रहजेदकव्यवहार एरीते वेजेदजाणवा द्रव्यजीवाजीवौ एसामान्यसंग्रहजेदकव्यवहार
अने जीवाःसंसारिणः सिद्धाश्च एविशेषसंग्रहजेदकव्यवहार एमउत्तरोत्तरविवक्षाये
सामान्य विशेषपणुंजाववुं ॥ १२ ॥

वर्त्ततोरुजुसूत्रत्राषे ॥ अथनिजअनुकूलरे ॥ कणिकपर्याय
कहेसुषिम ॥ मनुष्यादिकस्थूलरे ॥ बहु० ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ रुजुसूत्रनयते वर्त्तमाने वर्त्ततो अर्थत्राषे पणअतीत अनागत अर्थने न माने
अनेवर्त्तमानेपण निजअनुकूलके० पोताना कामनोअर्थमाने पणपरकीयमाने नही ते
रुजुसूत्रनय वेजेदेकहेवो १ सूक्ष्मरुजुसूत्र ते कणिकपर्याय जेउत्पादव्यय तेनेमाने
अनेबीजोस्थूल रुजुसूत्रते मनुष्यादिपर्यायमाने एटलेमनुष्यतीर्यचादिक नवनापर्या-

यग्रहे पणकालत्रयवर्ति पर्यायमानेनही अनेजे व्यवहारनयते तेत्रणैकालना पर्यायमाने तेमाटे स्थूलरुजुसूत्र तथाव्यवहारनयने संकरदोषनजाणवो ॥ १३ ॥

शब्दप्रकृतिप्रत्ययादिक ॥ सिद्धमानेशब्दरे ॥ समजिरूढ

विभिन्नअर्थक ॥ कहेभिन्नजशब्दरे ॥ बहु० ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ जेशब्दनयते प्रकृतिप्रत्ययादिक व्याकरणव्युत्पत्तिशी सिद्धयेलोशब्दमाने लिंगवचनादिजेदें अर्थनोजेदमाने जेम तटः तटी तटं एत्रणलिंगजेदें अर्थजेद तथा आपः जलं इहांएकवचन बहुवचनजेदें अर्थजेदमाने अनेरुजुसूत्रनयने एशब्दनय एमकहेजे कालजेदें अर्थजेदतुंमानेते तोलिंगादिजेदें जेदकांनथीमानतो अने ठो समजिरूढनय एमकहेजे भिन्नशब्दते भिन्नार्थकजहोय माटे एनयते शब्दनयने एम कहेजे तुंलिंगादिजेदें अर्थजेदमानेते तोशब्दजेदें अर्थजेदकेममानतो नथी तेमाटे घटशब्दार्थभिन्न अनेकुंजशब्दार्थभिन्न एमएमाने एवेशब्दनुं एकार्थपणुं तेशब्दादि-नयनी वासनायकी प्रसिद्धते ॥ १४ ॥

क्रियापरिणतअर्थमाने ॥ सर्वएवंचूतरे ॥ नवेनयना

जेदएणीपरें ॥ अष्टावीसप्रचूतरे ॥ बहु० ॥ १५ ॥

अर्थ ॥ हवेएवंचूतनयते सर्वअर्थक्रियाने परिणतक्रियावेलायें माने पणअन्यदा मानेनही जेमठत्रचाभरादिके शोभे परषदामांवेठा चामरढलावे तेवारेज तेने राजा माने पण स्नानादिकवेलायें तेअर्थविना राजानकहियें एरीतेंनवेनयना अष्टावीसजेद तेप्रचूतके० घणाथया १० अव्यार्थिकना ६ पर्यायार्थिकना ३ नैगमना २ संग्रहना २ व्यवहारना २ रुजुसूत्रना १ शब्दनो १ समजिरूढनो १ एवंचूतनो ॥ १५ ॥

नवेनयएमकह्याउपनय ॥ तीनकहियेंसाररे ॥ साचमोश्रुत

अरथपरखी ॥ लहोजशविस्ताररे ॥ बहु० ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ एमनवेनयकह्या हवेत्रणउपनय ते दिगंबरप्रक्रियायेंकहियेंतेंयें एमां साचो श्रुतनोअर्थ परखीकरीने बहुश्रुतपणाना यशनोविस्तारपामो ॥ १६ ॥

॥ ढाल सातमी ॥

॥ चक्रउपनुंसाररे ॥ एदेशी ॥

सचूतव्यवहार ॥ जेदप्रथमतिहां ॥ धर्मधर्मिनाजेदथीए ॥ १ ॥

शुद्धअशुद्धिजेद ॥ शुद्धअशुद्धना ॥ तेहअरथनाजेदथीए ॥ २ ॥

अर्थ ॥ नयसमीपेंतेउपनयकहियें तेमांसचूतव्यवहारते उपनयनोप्रथमजेदते ते धर्म

अने धर्मिना जेददेखारुवाथी होय ॥ १ ॥ तेहनावलीवेजेदठे एकशुरू वीजोअशुरू
तेमांपेहेलो शुरुधर्मधर्मिनाजेदथी शुरुसद्भूतव्यवहारथाय अनेवीजोअशुरू धर्मधर्मि-
नाजेदथी अशुरूसद्भूत व्यवहारथाय इहांसद्भूततो एटलाटेजे एकद्रव्यजठे अने
जिन्नद्रव्यसंयोगादि अपेक्षानथी तथा व्यवहार ते माटेजे जेददेखारुवे ॥ २ ॥

जेमजगकेवलज्ञान ॥ आत्मद्रव्यनुं ॥ मझनाणादिकतेहनुंए ॥ ३ ॥

गुणपर्यायस्वज्ञाव ॥ कारकरतन्मनो ॥ अरथजेदठेएहनोए ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ जेमजगतमां आत्मद्रव्यनुं केवलज्ञान षष्ठीयें प्रयोगकरियें तेशुरूसद्भूतव्य-
वहारथयो तथामतिज्ञानादिकते आत्मद्रव्यनागुणठे एमबोलावियें तेअशुरू सद्भूतव्य-
वहारथयो ॥ ३ ॥ गुणगुणीनो पर्यायपर्यायवंतनो स्वज्ञाव स्वज्ञाववंतनोकारक अने तन्म-
नके० कारकी तेहनोजे एकद्रव्यानुगत जेदबोलावियें तेसर्वउपनयनो अर्थ जाणवो घट-
स्वरूपं घटस्यरक्तता घटस्यस्वज्ञावः मृदाघटोनिष्पादित इत्यादिप्रयोगजाणवा. ॥ ४ ॥

असद्भूतव्यवहार ॥ परपरिणतिजलें ॥ द्रव्यादिकउपचारथीए ॥ ५ ॥

द्रव्येंद्रव्यउपचार ॥ पुजलजीवने ॥ जिमकहियेंजिमआगमेंए ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ परद्रव्यनी परिणति जलेंथके जेद्रव्यादिकने नवविधोपचारथी कहियें ते
असद्भूत व्यवहारजाणवो ॥ ५ ॥ तेनवविधोपचारमां पहेलो द्रव्येंद्रव्यनोउपचार कहेठे
जेमजिनआगममां क्षीरनीरनेन्यायें जीवतेपुजलसाथें मिट्योठे माटे जीवनेपुजल
कहियें एजीवद्रव्यें पुजलद्रव्यनो उपचार तेद्रव्येंद्रव्योपचार पहेलोजेदथयो ॥ ६ ॥

काळीलेस्याज्ञाव ॥ श्यामगुणेजली ॥ गुणउपचारगुणेकहोए ॥ ७ ॥

पर्यायेंपर्याय ॥ उपचारेंवली ॥ हयगयखंधयथाकह्याए ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ जेज्ञावलेइयातेआत्मानो अरूपीगुणठे तेनेजे कृष्णनीलादिक काळीलेइया
कहियेंठैयें तेकृष्णादि पुजलद्रव्यनागुणनो उपचार करियेंठैयें एआत्मगुणे पुजलगुणनो
उपचारजाणवो एरीतें गुणगुणोपचारथयुं ॥ ७ ॥ वलीपर्यायें पर्यायोपचारते हयके०
घोमा गयके० हाथी रथप्रमुख आत्मद्रव्यना असमानजातीय द्रव्यपर्याय तेने खंध
कहियेंठैयें तेआत्मपर्यायउपरें पुजलपर्यायजेस्कंध तेनोउपचारकरीने कहियेंठैयें एप-
र्यायिपर्यायोपचारनो त्रीजोजेदथयो ॥ ८ ॥

द्रव्येंगुणउपचार ॥ वलीपर्यायनो ॥ गौरदेहहुंबोलतांए ॥ ९ ॥ गुणे

द्रव्यउपचार ॥ पर्यायद्रव्यनुं ॥ गौरदेहजिमआतमाए ॥ १० ॥

अर्थ ॥ द्रव्येंगुणोपचारः चोथोजेदकहेठे ते हुंगौरवर्णहुं एमबोलताहुंतेआत्माद्रव्य

अनेजे गौरतेपुजलनो उज्ज्वलतापणो उपचखुं एचोथोजेद हवेपांचमुं ड्रव्येपर्यायोप-
चार ते जेमहुंदेहएमबोले तेमां हुंतेआत्मद्रव्य अनेदेहतो पुजलद्रव्यनो सामान्य-
जातीय ड्रव्यपर्यायउपचाखुं एपांचमोजेदथयो ॥ १० ॥ गुणेद्रव्योपचारः जेम एगौरदेखा-
यठे तेआत्मा एमगौरपणो उद्देसीने आत्मविधानकरियें एटलेए गौरतारूप पुजलगुण
उपरें आत्मद्रव्यनो उपचार तेगुणेद्रव्योपचार ठठोजेदथयो तथापर्यायें ड्रव्योपचारः
ते जेम देहनेआत्माकहियें इहां देहरूप पुजलपर्यायनेविषे आत्मद्रव्यनो उपचार
कख्यो एसातमोजेदथयो ॥ १० ॥

गुणपज्जवउपचार ॥ गुणनोपज्जवें ॥ जिममतितनुतनुमतिगुणोए ॥ ११ ॥

असझूतव्यवहार ॥ एमउपचारथी ॥ एहत्रिविधहवेसांजलोए ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ गुणेपर्यायोपचारः तेजेममतिज्ञानते शरीरजन्यठे तेमाटे शरीरजकहियें
इहांमतिज्ञानरूप आत्मगुणनेविषे शरीररूप पुजलपर्यायनो उपचारकख्यो एआठमो
जेदथयो हवे पर्यायिगुणोपचारः ते पूर्वप्रयोगनेज अन्यथाकरियें तेआवीरीतें के शरी-
रते मतिज्ञानरूप गुणजठे तोइहां शरीररूप पर्यायनेविषे मतिज्ञानरूप गुणनोउप-
चारकरायठे एनवमोजेद ॥ ११ ॥ एमउपचारथी असझूतव्यवहार नवप्रकारनोकख्यो
हवेएना त्रणजेदठेतेकहियेंठैयें तेसांजलो ॥ १२ ॥

असझूतनिजजाति ॥ जिमपरमाणुउ ॥ बहुप्रदेशीजाषियेंए ॥ १३ ॥

तेहविजातिजाणो ॥ जिममूरतमति ॥ मूरतड्रव्येंउपनीए ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ एकस्वजाति असझूतव्यवहार ते जेमपरमाणु ते बहुप्रदेशीयवानी जातिठे
माटे बहुप्रदेशीकहियें ॥ १३ ॥ तथा जेम मतिके मतिज्ञानने मूर्तिवंत कहियें मूर्तजे
विषयालोकनमस्कारादिकथी उपनोतेमाटे इहांमतिज्ञानते आत्मगुण तेनेविषे मूर्तत्व
जे पुजलगुण तेनेउपचखुं तेनेविजातीय असझूत व्यवहारजाणो एवीजोजेद ॥ १४ ॥

असझूतदोउजांत ॥ जीवअजीवने ॥ विषयग्यानजिमजांषियेंए ॥ १५ ॥

उपचरितासझूत ॥ करियेंउपचारो ॥ जेहएकउपचारथीए ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ दोउजांतिके वेजाति तेस्वजाति अने विजातियें असझूत व्यवहारनो
संबंध कहियें जेमजीवाजीव विषयज्ञानकहियें इहांजीवतेज्ञाननी स्वजातिठे अनेअ-
जीवते ज्ञाननोविजातिठे एवेनोविषयविषयीचाव नामे उपचरित संबंधठे तेस्वजाति
विजातिनामे असझूतकहियें स्वजातीयांशेकिंनायंसझूतइतिचेत् विजातीयांशेविषयता
संबंधस्योपचरितस्यैवानुचावादितिगृहाण एत्रणजेदकह्या ॥ १५ ॥ जेएकउपचारथी
वीजोउपचारकख्यो तेउपचरित असझूत व्यवहारकहियें ॥ १६ ॥

तेहस्वजातिजाणोरे ॥ हुंपुत्रादिक ॥ पुत्रादिकठेमाहराए ॥ १७ ॥ विजा
तिथीतेजाणोरे ॥ वस्त्रादिकमुळ ॥ गढदेशादिकउन्नयथीए ॥ १८ ॥
उपनयजाण्याएम ॥ अध्यात्मनय ॥ कहीपरिदाजशलहोए ॥ १९ ॥

अर्थ ॥ तेस्वजाति उपचरित असझूत व्यवहारजाणो संबंधीकटपनं जेहुंपुत्रादिक
इहांहुंमारा एवुं जेपुत्रादिकनेविषेकहेवुं तेपुत्रादिकने उपचख्याठे ते आत्मानो जेदाजे-
दसंबंध उपचरियेंठैयें जेपुत्रादिकते शरीरआत्मपर्यायरूपें स्वजातिठे पणकटिपतठे न-
हीतो स्वशरीरजन्य मत्कुणादिकने पुत्रकेमनकहियें ॥ १७ ॥ तथाविजाति उपचरि-
त असझूत व्यवहारते कहियेंजे आवस्त्रादिक माहराठे इहांवस्त्रादिक पुजलनापर्यायें-
नामादिजेदें कटिपतठे नहीतो वटकलादिक शरीराढादक तेनेवस्त्रकेमनकहियें तेवि-
जातिमां स्वसंबंध उपचरियेंठैयें तेमज माहरागढदेश प्रमुखठे एमकहेतांथकां स्वजा-
ति विजात्युपचरित असझूत व्यवहार कहियें केमके गढदेशादिकतो जीवअजीवउ-
न्नय समुदायरूपठे ॥ १८ ॥ एरीतेंउपनयकह्या हवे आगदीढालमां अध्यात्मनयकहि-
ने एमांगुणदोष परिदानो यशपामो ॥ १९ ॥

॥ ढाल आठमी ॥

॥ जायातुजविणघडीरेठमास ॥ एदेशी ॥

दोयमूलनयजाषीयारे ॥ निश्चयनेव्यवहार ॥ निश्चयद्विविधकह्युरे ॥

शुद्धअशुद्धप्रकाररे ॥ प्राणीपरखोआगमजाव ॥ २॥ एआंकणी

अर्थ ॥ हवेप्रथम अध्यात्मजाषायेंतो मूलबेजनयकह्याठे एकनिश्चयनय अनेबीजो
व्यवहारनय तेमां निश्चयनयनावली बेजेदठे एकशुद्धनिश्चयनय अनेबीजो अशुद्ध-
निश्चयनय हेप्राणी ! आगमना जावपरखीनेग्रहो ॥ २ ॥

जीवकेवलादिकयथारे ॥ शुद्धविषयनिरुपाधि ॥ मझनाणा

दिकआतमारे ॥ अशुद्धतेहसोपाधिरे ॥ प्राणी० ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ जीवते केवलज्ञानादिरूपठे माटेजे कर्मोपाधिरहित केवलज्ञानादिक शुद्ध
गुणविषयलेइ आत्माने अजेददेखामियें तेशुद्धनिश्चय नयकहियें अने जे मतिज्ञाना-
दिक अशुद्धगुणने आत्माकहियें तेअशुद्धनिश्चयनय सोपाधिकठे एटले जेनिश्चयनयते
अजेददेखामे अनेजेव्यवहारनयते जेददेखामे ॥ ३ ॥

दोइजेदव्यवहारनाजी ॥ सझूतासझूत ॥ एकविषय

सझूतठेजी ॥ परविषयासझूतर ॥ प्राणी० ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ वली व्यवहारनयना बेजेदठे एकसद्भूतव्यवहार बीजोअसद्भूतव्यवहार एक विषयके० एकद्रव्याश्रितते सद्भूतव्यवहार अनेजे परविषयते असद्भूतव्यवहार ॥ ३ ॥

उपचरितानुपचरितथीजी ॥ पहेलोदोयप्रकार ॥ सोपाधिक गुणगुणीजेदेरे ॥ जेअनिमित्तउपचाररे ॥ प्राणी० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ तेमां पहेलोजे सद्भूतव्यवहारते वेप्रकारेंठे एकउपचरित सद्भूतव्यवहार बीजो अनुपचरित सद्भूतव्यवहार ते जे सोपाधिकगुणगुणीनो जेदेदेखाने जेम जीव-स्यमतिज्ञानं एउपाधि तेहिजइहां उपचरित प्रथमजेदठे ॥ ४ ॥

निरुपाधिकगुणगुणीजेदेरे ॥ अनुपचरितसद्भूत ॥ केवल ज्ञानादिकगुणारे ॥ आतमनाअद्भूतरे ॥ प्राणी० ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ तथानिरुपाधिक गुणगुणीजेदे वीजोजेदजाणवो यथाजीवस्यकेवलज्ञानं इ-हांउपाधिरहितपणो तेहिज निरुपचरितपणुं जाणवुं ॥ ५ ॥

असद्भूतव्यवहारनाजी ॥ एमजजेदठेदोय ॥ प्रथमअसं श्लेषितयोगेंजी ॥ देवदत्तधनजोयरे ॥ प्राणी० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ वलीएजरीतें असद्भूतव्यवहारनापण बेजेदठे एकउपचरित असद्भूत व्य-वहार बीजोअनुपचरित असद्भूतव्यवहार तेमांप्रथमजेदते असंश्लेषित योगें कट्पि-त संबंधेंहोय जेम देवदत्तनुंधन इहांधनते देवदत्तनेसंबंध स्वस्वामीजावरूप कट्पितठे तेमाटेउपचारथयो तथादेवदत्त अनेधनतेजाते बेहुएकद्रव्यनथी तेमाटे असद्भूत एम जावनाकरवी तेउपचरित असद्भूत व्यवहार जाणवो ॥ ६ ॥

संश्लेषितयोगेंबीजोरे ॥ जेमआतमनुंदेह ॥ नयउपनय नयचक्रमारे ॥ कह्यामूलनयएहरे ॥ प्राणी० ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ बीजोजेद संश्लेषितयोगें कर्मसंबंधेजजाणवो ते जेमआत्मानुंशरीर आ-त्मातथादेहनासंबंध तेधनसंबंधनीपरें कट्पितनथी विपरीतजावनायें निवर्त्तेनहीं जा-वजीवरहे तेमाटे एअनुपचरित अनेजिन्नविषयमाटे असद्भूतजाणवो एरीतेंनयतथा उ-पनय एवेमूलनयसहित तेदिगंबर देवसेनकृत नयचक्रमां कह्याठे ॥ ७ ॥

विषयजेदयद्यपिनहीरे ॥ इहांअमारेथूल ॥ उलटी

परिजाषाइसीरे ॥ तोपणदाजेमूलरे ॥ प्राणी० ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ इहांयद्यपिअमारे श्वेतांबरने थूलके० महोटो विषयजेदके० अर्थनोफेर नथी तोपणमूलके० प्रथमथी उलटीके० विपरीतपरिजाषानी शैलीकरीतेदाजेठे खेद

करेढे यद्यपि न जवति हानिः परकीयां चरतिरासजेद्राक्षां ॥ असमंजसं तु दृष्ट्वा तथा-
पि फेरिखियते चेतः इतिवचनात् ॥ ७ ॥

तत्त्वार्थेनयसातठेरे ॥ आदेशांतरपंच ॥ अंतरज्ञा
वितज्जरीरे ॥ नवनोकिस्स्योप्रपंचरे ॥ प्राणी० ॥ ९ ॥

अर्थ ॥ हवेतेवोटीकनी उलटीपरिज्ञाषाठे ते देखामीयेंठैयें तत्त्वार्थसूत्रें सातनय
कह्याठे अने आदेशांतरके० मतांतर तेथीपांचनयकह्याठे सप्तमूलनयाः पंचेत्यादेशांतरं
एसूत्रें एटले १ शब्द २ समजिरूढ ३ एवंजूनूत एत्रणनयने एकशब्द एवेनामैं संग्र-
हीयें तो पहेलानैगमादिक चारनयसाथें मेलवतां पांचनयकहियें तेवढीएकेकना सो-
सोजेदहोय तिहांपण ७०० तथा ५०० जेदथाय एरीतें बेमतकह्याठे तथोक्तमावश्यकें
इक्किंकोयसयविहो सत्तणयसयाहवंतिएसेव ॥ अणोविहुआएसो पंचेव सयानयाणंतु ॥ १॥
एवीशास्त्रनीरीत मूकीने अंतर्जावित सातनयमां जेद्वयाजे द्रव्यार्थिक पर्यायार्थिक
तेज्जरी अलगाकाढीने नवनयकह्या एस्योप्रपंच हेचतुरमनुष्योतमे विचारीजुळ ॥ ९॥

पज्जयथ्यद्रव्यारथोरे ॥ जोतुमेअलगादीठ ॥ अप्पियण
प्पियजेदथीरे ॥ केमइग्यारनइठरे ॥ प्राणी० ॥ १० ॥

अर्थ ॥ एमकरतां पर्यायार्थ तथाद्रव्यार्थ एवेनयजोतुमे अलगादीठा अनेनवनय
कह्या तोअर्पित तथाअनर्पित एवेनयअलगाकरीने इग्यारनयकेमकह्यानहीं ॥ १० ॥

संग्रहव्यवहारादिकेरे ॥ जोतुमेजेलोतेह ॥ आदिअंतनय
थोकमांजी ॥ केमनवीजेलोएहरे ॥ प्राणी० ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ हवेजो एमकहेसोजे अर्पितानर्पितसिद्धेइत्यादि एटले तत्त्वार्थसूत्रादिकमां
जे अर्पितानर्पित नयकह्याठे तेअर्पितके० विशेषकहियें अने अनर्पितके० सामान्यक-
हियें जे अनर्पितते संग्रहनयमांजले अने अर्पितते व्यवहारादिक विशेषनयमां जले
माटे जूदाशीरीतेकहियें तो अर्पितनार्पित एवेनयजो जूदानथीकहेता तो आदिअंत-
के० पहेला तथापाठलनयना थोकमांमां द्रव्यार्थिक तथापर्यायार्थिक एवेनयकेमन-
थीजेवता जेथकीसूधीरीतें मूलनयसातजकहेवाय तेसर्वसुविधियेंरहे ॥ ११ ॥

पज्जवनयतिअअंतमारे ॥ प्रथमद्रव्यनयचार ॥ जिनजडा
दिकज्जाषियारे ॥ महाज्जाष्यसुविचाररे ॥ प्राणी० ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ हवेसातनयमध्ये द्रव्यार्थिक तथापर्यायार्थिक एवेनय जेद्वयानी आचार्य
मत प्रक्रियादेखाडेठे जे अंतमांके० ठहेलाजे शब्द समजिरूढ अनेएवंजूनूतरूप एत्रण

नयते पर्यायनयकहियें अनेप्रथमनाचारनय जे नैगम संग्रह व्यवहार रूजुसूत्रलक्षण तेद्रव्यार्थिकनयकहियें एरीतें जिनजद्रगणीखमाश्रमण प्रमुखसिद्धांतवादि आचार्य-
ते श्रीविशेषावश्यकना महाज्ञाप्यमध्ये निरुद्धिरंकहेठे ॥ १२ ॥

सिद्धसेनमुखएमकहेरे ॥ प्रथमद्रव्यनयतीन ॥ तसरूजु
सूत्रनसंज्ञवेरे ॥ द्रव्यावश्यकलीनरे ॥ प्राणी० ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ हवेसिद्धसेन तथामह्मवादीप्रमुख तर्कवादीआचार्य एमकहेठे के प्रथम-
नात्रणनयजे १ नैगम २ संग्रह ३ व्यवहार लक्षणते द्रव्यनयकहियें अने १ रूजुसूत्र
२ शब्द ३ समजिरूढ ४ एवंजूत एचारनय पर्यायार्थिककहियें. द्रव्यार्थिकमते सर्वे
पर्यायाः खलु कटिपताः ॥ सत्यंतेष्वन्वयिद्रव्यं कुंभलादिषुहेमवत् ॥ १ ॥ पर्यायार्थमते
द्रव्यं पर्यायेज्योस्ति नोपृथक् ॥ यत्तैरर्थक्रिया दृष्टा नित्यं कुत्रोपयुज्यते ॥ २ ॥ इति
द्रव्यार्थपर्यायार्थनयलक्षणात् अतीत अनागत पर्यायप्रतिक्षोपीरूजुसूत्रः शुद्धमर्थपर्या-
यमन्यमानः कथंद्रव्यार्थिकः स्यादित्येतेषामाशयः तेषांआचार्यनेमते रूजुसूत्रनय द्रव्या-
वश्यकनेविषे लीननसंज्ञवे तथाच उज्जुसुअस्सएगे अणुवत्तेएगंदवावस्सयंपुहुत्तंनढी
इतिअनुयोगद्वारसूत्रविरोधः वर्तमानपर्यायाधारस्यद्रव्यांशपूर्वापरपरिणामसाधारण
उर्ध्वतासामान्यद्रव्यांशसादृश्यास्तित्वरूपतिर्यक्सामान्यद्रव्यांशः एमांएकेपर्यायनमाने
तो रूजुसूत्रने पर्यायार्थिकनयकहेतां एसूत्रकेममिले तेमाटेक्षणिकद्रव्यवादी सूक्ष्मरू-
जुसूत्र तद्वर्तमानपर्यायापन्न द्रव्यादि स्थुलरूजुसूत्रते द्रव्यनयकहेवो एमसिद्धांतवा-
दीकहेठे अनुपयोगद्रव्यांशमेव सूत्रपरिज्ञाषितमादायोक्तसूत्रतार्किकमतंतनोपपादनी-
यमित्यस्मादेकपरिशीलितःपंथा ॥ १३ ॥

इमअंतरज्ञाविततणोरे ॥ केमअलगोउपदेश ॥ पांचथकी
जेमसातमांरे ॥ विषयजेदनहीलेशरे ॥ प्राणी० ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ इमके० एरीतेअंतरज्ञावितके० मांहेजेद्वयाजे द्रव्यार्थिक तथापर्यायार्थिकनय
तेनो अलगोउपदेश केमकस्यो कदाचित्तजो इमकहेसोजे मतांतरें पांचनयकहियेंठैयें
तेमांवेनयजद्वयाथका सातनयकहेता जेमअलगोउपदेशठे तेमअमारे द्रव्यार्थिक पर्याया-
र्थिकनो अलगोउपदेशठे तेनोउत्तरजे शब्द समजिरूढ तथाएवंजूतने जेमविषयजेदठे
तेमद्रव्यार्थिक तथापर्यायार्थिकने सातनयथी जिन विषय देखाडी जेमत्रणनयने एक
संज्ञायेंसंग्रही पांचनयकह्यांठे पणविषयजिनठे पणइहांतो विषयजिननथी केमके जेद्र-
व्यार्थिकना दशजेददेखाड्या तेसर्वशुद्धाशुद्धसंग्रहादिक नयमांआवेठे तथाजे प-
र्यायार्थिकना ठजेददेखाड्या तेसर्व उपचरितानुपरित व्यवहार शुद्धाशुद्ध रूजुसूत्रा-

दिकमांश्रावे जोगोबलिवर्दन्यायें विषयजेदें जिननयकहियें तोस्यादस्त्येव स्यान्नास्त्येव
इत्यादिक सप्तजंगीमांक्रोमोरीतें अर्पितानर्पित सत्वासत्त्व ग्राहक नय जिनजिनकरतां
सप्तमूलनयप्रक्रियाजांजे एंप्रतिवेचिारवुं ॥ १४ ॥

संग्रहनेव्यवहारथीरे ॥ नैगमकिहांएकजिन ॥ तेणेतें

अलगोतेहथीरे ॥ एतोदोयअजिनरे ॥ प्राणी० ॥ १५ ॥

अर्थ ॥ इहांजो विषयजेदनेनयजेदकहेसो तो सामान्यनैगमसंग्रहनयमांश्रने विशेष
ष नैगमव्यवहारनयमांजेलतांवाकीठनयजथयीजासेएहवी शिष्यनीआशंकाटालवाने
अर्थेकहेठेकेयद्यपि संग्रहनय तथाव्यवहारनयमांहेज सामान्यविशेषपर्यायेंनैगमनय
जलेठे तोपणकिहांएकप्रदेशादिदृष्टांतस्थानेजिनथायठे उक्तंच ठन्हंतहयचउन्हं पंच
विहोतहयहोइजणिजा ॥ तम्मयसोयपएतो सोचेवणचेवसत्तन्हं ॥ इत्यादिक तेमाटे
किहांएक जिनविषयपणाथी नैगमनयजिनकहुं पणइहांतो द्रव्यार्थिक पर्यायार्थिकवे-
हुनयनो नैगमादिकनयथी अजिनविषयठे तोतेने अलगाकरीने नवजेद शीरीतेकहियें

इमकरताएपामिऐरे ॥ सर्वविजक्तविज्ञाग ॥ जीवादिक

परेंकोनहीरे ॥ इहांप्रयोजनलागरे ॥ प्राणी० ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ एमकरतां नवनयदेखारुतां तो विजक्तनो विज्ञागथाय एटले वहेंच्यानुं
वहेंचवुंथाय जोतमारे वहेंचणकरवीहोयतो तेवारें जीवाद्धिधाः संसारिणः सिद्धाः संसा-
रिणः पृथ्वीकायिकादि षट्जेदाः सिद्धाः पंचदशजेदाः एमज नयाद्धिधाः द्रव्यार्थिक
पर्यायार्थिक जेदात् द्रव्यार्थिकास्त्रिधाः नैगमादिजेदात् रज्जुसूत्रादिजेदाच्चतुर्धापर्याया-
र्थिकः एमकहुंठे पणनवनया एमएकवाक्यनो विज्ञागकीधो तेसर्वथा मिथ्याजाणवो
नहीतो जीवसंसारी सिद्धा. इत्यादि विज्ञागवाक्यपण थवापामे हवेकोइकहेसेजे
जीवाजीवौतत्वं एमकहेतां अनेरातत्वआव्या तोपणसात अथवानवतत्व जेमकहियें-
ठैयें तेमजद्रव्यार्थिक पर्यायार्थिकौ नयौ एमकहेतांथकां अनेरानय सर्वआवेठे तोपण
अमे स्वप्रक्रियायें नवनयकहिसुं एमकहेतेनेकहियेंजे तिहांप्रयोजनजेदें जिनजिन
तत्व व्यवहारमात्र साध्यठे तेतेमजसंजवे अने इहां इतरव्यावृत्तिसाध्यठे तिहांहेतु
कोटि अनपेक्षित जेदप्रवेशें वैयर्थ्यदोषहोय तत्वप्रक्रियायें एप्रयोजनठे जीव अजीव
एवेमुख्यहेयपदार्थजणीकहेवा अनेबंध मोक्ष एवे मुख्यहेयउपादेयठे तेमाटे बंधका-
रण जेआश्रव ते हेयके० ठारुवुं अनेमोक्षमुख्य पुरुषार्थठे तेनावेकारण एक संवर
बीजोनिर्झराकहेवा एसाततत्वकहेवानी प्रयोजनप्रक्रियापुण्यपापरूप शुभाशुभबंध
जेदविगति अलगाकरी एजप्रक्रियानवतत्वकथननीजाणवी ॥ १६ ॥

जिन्नप्रयोजनविणकह्यारे ॥ सातमूलनयसूत्र ॥ तेणेअधिकुं
केमजाषीयेरे ॥ राखीयेनिजघरसूत्रेरे ॥ प्राणी० ॥ १७ ॥

अर्थ ॥ माटेइहांद्रव्यार्थिक पर्यायार्थिकना जिन्नोपदेशनुं कोइप्रयोजननथी केमके
सत्तमूलनयापणत्ता एहवुंसूत्रेकहुंते तेउल्लंघीने नवनयकहियें तो आपणाघरनुं सूत्रके-
मरहे तेमाटे नवनयाः एमकहेतोयको देवसेननामा बोटिकतेउत्सूत्रजाषीजाणवो॥१७॥

दशजेदादिकपणइहारे ॥ उपलक्षणकरीजाण ॥ नहीतो
कहोअंतरजवेरे ॥ प्रदेशार्थकुणठाणरे ॥ प्राणी० ॥ १८ ॥

अर्थ ॥ इहां नयचक्रग्रंथमां दिगंवरें द्रव्यार्थिकादिक दशजेदादिककह्या तेपणउप-
लक्षणेकरीजाणो नहीतो प्रदेशार्थ नयकयास्थानकेंआवे तेविचारजो उक्तंचसूत्रे इव-
ठयाए पएसठयाए इत्यादि तथाकर्मोपाधीसापेक्ष जीवजावग्राहक द्रव्यार्थिकनय जेम
कह्यो तेम जीवसंयोगसापेक्ष पुजलजावग्राहकनयपण जिन्नकह्योजोश्यें एरीतेंकरियें
तो अनंताजेदथाय तथाप्रस्थकादि दृष्टांते नैगमादिकना अशुद्ध अशुद्धतर अशुद्धतम
शुद्धतर शुद्धतमादिजेद किहांसंग्रह्याजाय उपचारते तेमाटे उपनयकहियेंतो अपसि-
द्धांतथाय एअनुयोगद्वारसूत्रें तेनयनाजेद देखाड्याते ॥ १८ ॥

उपनयपणअलगानहीरे ॥ जेव्यवहारसमाय ॥ नहीतोजेद
प्रमाणनोरे ॥ उपप्रमाणपणथायरे ॥ प्राणी० ॥ १९ ॥

अर्थ ॥ वलीएहिजवातदृढेते जेउपनयकह्या तेपण व्यवहार नैगमादिनयथी अ-
लगानथी उक्तंच तत्त्वार्थसूत्रे उपचारबहुलोविस्तृतार्थो लौकिकआधोव्यवहारइति एम
करतां नयनाजेदनेजो उपनयकरीमानसो तो स्वपरव्यवसायि ज्ञानप्रमाणं एलक्षणै-
लक्षित ज्ञानरूपप्रमाणनो एकदेश मतिज्ञानादिक अथवा देशअवग्रहादिकतेने उप-
प्रमाणपण केमनथीकहेता तस्मात्नय उपनय एबोटिकनीप्रक्रिया शिष्यबुद्धीते धंध-
नमात्रजाणवी ॥ १९ ॥

व्यवहारनेनिश्चयथकीरे ॥ स्योउपचारविशेष ॥ मुख्य
वृत्तिजोएकनीरे ॥ तोउपचारिशेषरे ॥ प्राणी० ॥ २० ॥

अर्थ ॥ व्यवहारनेविषे उपचारते अनेनिश्चयनयमां उपचारनथी एपणस्योविशेष जे-
वारें एकनयनी मुख्यवृत्तिलहियें तेवारें बीजानयनी उपचारवृत्तिआवे अतएवस्याद-
स्त्येव एनयवाक्यें अस्तित्वग्राहक निश्चयनयें अस्तित्वधर्म मुख्यवृत्तिलेतां कालादिकआते
अजेदवृत्त्युपचारे अस्तित्वसंबंध सकलधर्मलेतांज सकलादेशरूप नयवाक्य थाय एम

आकरग्रंथेप्रसिद्धे स्वस्वार्थ सत्यपणानो अजिमानतो सर्वनयने मांहोमांहेतेज अने फलशीसत्यपणुंतो सम्यक्दर्शनयोगेंजठे ॥ २० ॥

तेणेएजाण्येजाण्युरे ॥ आदरियेंनिरधार ॥ तत्वअरथ
निश्चयग्रहेरे ॥ जिनअजिमतव्यवहाररे ॥ प्राणी० ॥ २१ ॥

अर्थ ॥ तेमाटेनिश्चय तथाव्यवहारनुंलक्षण जाण्येके० विशेषावश्यकें कळुंठे तेरी-
तें निरधारीने आदरो तत्त्वार्थग्राहीनयोनिश्चयः लोकाजिमतार्थग्राहीव्यवहारः जेतत्व-
अर्थते युक्तिसिद्धअर्थ जाणवो अनेजेलाकाजिमतते व्यवहारप्रसिद्धे तेयद्यपि प्रमा-
णेतत्त्वार्थग्राहीठे तथापि प्रमाणस्य सकलतत्त्वार्थग्राही निश्चयनयः जठे एटले एकदे-
शतत्त्वार्थग्राही व्यवहार एजेदनिश्चें व्यवहारमांजाणवो अनेनिश्चयनयनी विषयताअ-
नेव्यवहारनयनीविषयताते अनुजवसिद्धजिन्नठे अत्राज्ञाननयनिष्ट जेमसविकल्पकता-
निष्टप्रकारी इत्यादिक अन्यवादिजिन्न मानेठे एमहृदयमां विचारुं ॥ २१ ॥

अच्यंतरतावाह्यनेरे ॥ जेबहुविगतिअजेद ॥ निरमलपरि
णतिद्रव्यनीरे ॥ एसवीनिश्चयजेदरे ॥ प्राणी० ॥ २२ ॥

अर्थ ॥ जेबाह्यअर्थने उपचारें अच्यंतरपणुं करियें तेनिश्चयनयनो अर्थजाणवो यथा
समाधिर्नदनं धैर्यं दंजोक्षिः समताशची ॥ ज्ञानं महाविमानं च वासवश्रीरियं पुनः ॥ १ ॥
इत्यादि पुंडरीकाध्ययनाव्यर्थोप्येवंचावनीयः जेघणीव्यक्तिनो अजेददेखाकियें तेपण
निश्चयनयार्थ जाणवो जेम एगेआया इत्यादिसूत्रं वेदांतदर्शनपण शुद्धसंग्रहनयादे-
शरूप शुद्धनिश्चयनयार्थ एमसंमतिग्रंथेंकळुंठे तथाद्रव्यनीजे निर्मलपरिणति बाह्य नि-
रपेक्ष परिणाम तेपणनिश्चयनयनोअर्थजाणवो जेम आयासामाश्च आयासामाश्चअस्स-
अष्टे एमजेजेरीतें लोकातिक्रांत अर्थपामियें तेते निश्चयनयनो अर्थजेदथाय अने ते-
शीलोकोत्तरार्थ चावनाआवे ॥ २२ ॥

जेहजेदठेविगतिनोरें ॥ जेउत्कटपर्याय ॥ कार्यनिमित्त
अजिन्नतारे ॥ एव्यवहारउपायरे ॥ प्राणी० ॥ २३ ॥

अर्थ ॥ जेव्यक्तिनो जेददेखाकियें जेम अनेकानिद्रव्याणि अनेकजीवा इत्यादिरीतें
व्यवहारनयनोअर्थ तथा उत्कटपर्याय जाणियें तेपणव्यवहारनयनोअर्थ अतएव ति-
ष्ठ्यणएणंपंचवन्ने जमरेववहारणएणंकालवणे इत्यादि सिद्धांतेंप्रसिद्धे तथा कार्यने
निमित्तके० कारण एवेहुने अजिन्नपणुकहियें तेपणव्यवहारनयनो उपायठे जेमआयु-
धृतं इत्यादिककहियें एमजगिरिर्दह्यते कुंभिकास्रवति इत्यादिक व्यवहारजाणा अने-
करूपें कहियेंठैयें ॥ २३ ॥

एमबहुविषयनिराकरीरे ॥ करतांतससंकोच ॥ केवलवाल
बोधवारे ॥ देवसेनआलोचरे ॥ प्राणी० ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ एहवानिश्चयनय तथाव्यवहारनयनाघणाश्च तेनेनिराकरीके० टाळीने तेनो
संकोचकरतां थोमोनेदेखामतां नयचक्रग्रंथनोकर्ताजे देवसेननामादिगंवरी तेनो आ-
लोच ते पोतासरिखा केटलाक बालकनेज बोधवानोदेखायठे पणसर्वार्थनिर्णयनो
आलोच देखातोनी अनेजे शुद्धनयार्थतेतोश्वेतांवर संप्रदायना शुद्धनयनाग्रंथ तेना
अन्यासथीज जणाय एजावार्थठे ॥ १४ ॥

एमबहुविधनयजंगसुरे ॥ एकत्रिविधपयथ्य ॥ परखोहरषो
हैयमलेरे ॥ सुजशलहीपरमठरे ॥ प्राणी० ॥ १५ ॥

अर्थ ॥ एप्रक्रियामांपणअशुद्धटाळीने जेयुक्तिसिद्धअर्थठे ते उपपाद्युंठे तेमाटे ए
रीतें बहुप्रकारनयेजंगे एकजअर्थ त्रिविधके० अव्यगुणपर्यायरूप परखो स्वसमय पर-
समयनुं अंतरजाणीने हृदयनेविषे हर्षो परमार्थज्ञानयशपामीने ॥ १५ ॥

॥ ढाल नवमी ॥

॥ इमधन्नोधणनेपरचावे ॥ एदेशी ॥

एकअंरथतिहुंलक्षणे ॥ जेमसहितकहेजिनराज
रे ॥ तेमसद्वहणामनधारतां ॥ सीजेसघलासुज
काजरे ॥ जिनवाणीप्राणीसांजलो ॥ एआंकणी ॥ १ ॥

अर्थ ॥ हवेएकजअर्थ जीवपुजलादिक तथाघटपटादिक ते जेम उत्पादव्ययध्रुव
एत्रणलक्षणेकरी सहित एमश्रीजिनराजकहेठे उपन्नेवा विगमेश्वा ध्रुवेश्वा ए त्रिप-
दीयेंकरीने तेमज सद्वहणामनमांधरतां सर्वकार्यसीजे एत्रिपदीने सर्वअर्थव्यापकपणुं
धारवुं तेजिनशासनार्थ पणकेटलाएक एकनित्यज केटलाएकएकअनित्यज एमनैया-
यिकादिककहेठे तेरीतिनी केमके नित्यैकांत अनित्यैकांत पद्धतोदोकयुक्तिथीपण वि-
रोधठे माटे दीपथीमांकीने आकाशसुधी जेटलापदार्थठेतेमां उत्पाद व्यय ध्रुव ल-
क्षणमानवुं तेहिजप्रमाणठे उक्तंच श्रीहेमाचार्य आदीपमाव्योमसमस्वजावं स्याद्वा-
दमुद्धानतिज्ञेदवस्तु ॥ तन्नित्यमेवैकमनित्यमन्यदितित्वदाज्ञाद्विषतांप्रलापः ॥ १ ॥
एजिनेश्वरनी वाणी हेप्राणीतुमेसांजलो ॥ १ ॥

उत्पादव्ययध्रुवपणे ॥ ठेसमयसमयपरिणामरे ॥ षट्जव्य
तणोप्रत्यक्षथी ॥ नविरोधतणोएठामरे ॥ जिन० ॥ १ ॥

अर्थ ॥ हवेएहिजज्ञाव विवरीनेकहेठे १ उत्पाद २ व्यय ३ ध्रुवएलक्षण षट्द्रव्यनो समयसमय परिणामठे इहांकोइकहेसेजे जिहांउत्पादव्यय तिहांध्रुवपणो नजोइयें अनेजिहांध्रुवपणो तिहांउत्पादव्यय नजोइयें एहवोविरोधठे तोत्रणलक्षण एकठामेकेमहोय जेम ठायी तथाआतप एकठामेनहोयतेम ए त्रणलक्षण एकठामे नहोवाजोइयें तेनेकहियेंजे शीत उष्ण स्पर्श जल तथा अनलके० अग्निनेविषे परस्परें परिहारेंदीठाठे तेने एकठामें उपसंहारे विरोधकहियें पण इहांतोत्रणलक्षण सर्वत्रएकठाज प्रत्यक्षीदेखायठे परस्परपरिहारेंकिहांयें प्रत्यक्षसिद्धनथी तोए विरोधनो ठाम केमहोय अनादिकालनी एकांतवासनायें मोहितजीव तेउनोविरोधजाणेंठे पणपरमाथें विचारीजोतां विरोधनथी समनियततायें प्रत्ययजविरोधजंजकठे ॥ २ ॥

घटमुकुटसुवर्णहअर्थिया ॥ व्ययउत्पत्तिस्थितिपेखंतरे ॥

निजरूपेंहोवेहेमथी ॥ दुखदुर्षउपेक्षावंतरे ॥ जिन० ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ तेहिजदेखाडेठे जे एकहेमद्रव्यनेविषे घटाकारेंनाश अनेमुकुटाकारेउत्पत्ति तथाहेमाकारेंस्थिति एत्रणलक्षण प्रगटदेखायठे केमके हेमघटजांजी नेहेममुकुट थायठे तेथी हेमघटार्थ दुषवंतथायठे माटेघटाकारें हेमव्ययसत्यठे अने हेममुकुटार्थ हर्षवंतथायठे तेमाटेहेमोत्पत्ति मुकुटाकारेंसत्यठे अनेहेममात्रार्थ तेकालेंनसुखवंत नदुःखवंतथायठे स्थितिपरिणामेंरहेठे तेथी हेमसामान्यस्थिति सत्यठे एमसर्वत्र उत्पादव्यय स्थितिपर्याय द्रव्यरूपेंजाणवा इहांउत्पादव्यय जागेंजिन्नद्रव्य अनेस्थितिजागे जिन्नद्रव्य कोइदेखातुंनथी केमके घटमुकुटाद्याकारें स्पर्श हेमद्रव्यठेनही जेएकध्रुवहोय ध्रुवतानीप्रतितिपणठे माटेतज्ञावाव्ययनित्यं एलक्षण परिणामे ध्रुवअने परिणामेंअध्रुव एसर्वज्ञावुं ॥ ३ ॥

घटव्ययतेउत्पत्तिमुकुटनी॥ ध्रुवताकंचननीएकरे ॥ दलएकें

वर्तेंएकदा ॥ निजकारयशक्तिअनेकरे ॥ जिन० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ हवेउत्पादव्यय ध्रुवनो अज्ञेदसंबंध जेददेखाडेठे हेमनाघटनोजेव्यय तेहिज हेममुकुटनीउत्पत्ति एककारणजन्यठे तेमाटे विज्ञागपर्यायोत्पत्ति संतानठे तेथीज घटनाश व्यवहारसंज्ञेठे तेमाटे पण उत्तरपर्यायउत्पत्ति तेपूर्वपर्यायिनो नाश जाणवो अनेकंचननी ध्रुवतापणतेहिजठे केमके प्रतित्यपर्यायोत्पदें एकसंतानपणुं तेहिजद्रव्यलक्षण ध्रौव्यठे एत्रणलक्षण एकदलें एकदावर्तेंठे एमअजिन्नपणे पण शोक प्रमोद माध्यस्थरूप अनेकार्यदेखीने तत्कारणशक्तिरूपें अनेकपणे जिन्नतापणो जाणवो जेम सामान्यरूपें ध्रौव्य अनेविशेषरूपें उत्पादव्यय एममानतांपण विरोधनथी व्यव-

हारतोसर्वत्र स्याद्वादाद्यानुं प्रवेशेजहोय विशेषपरतापण व्युत्पत्तिविशेषेजहोय अत-
एव स्यादुत्पद्यते स्यान्नश्यति स्यादध्रुवं एमजवाक्यप्रयोगकरियेजपन्नेवा इत्यादौ वा-
शब्दोविवस्थायांसच स्यात्तद्वदसमानार्थः अतएव कृष्णः सर्पः एलोकिकवाक्यपण स्या-
त्शब्देलहीये केमके सर्पने पृष्ठावठेदेश्यामताठे पण उदरावठेदे श्यामतानथी तथा
सर्पमात्रे कृष्णतानथी शेपनाग शुक्लकहेवायठे तेमाटे विशेषणविशेष्यनियमार्थजो
स्यात्शब्दप्रयोगठे तोत्रिपदि महावाक्यपणे स्यात्कारनीजजनासंज्ञवे ॥ ४ ॥

बहुकारयकारणएकजो ॥ कहियेतेद्रव्यस्वप्नावरे ॥ तो
कारणजेदाज्ञावथी ॥ होयकारयजेदाज्ञावरे ॥ जिन० ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ हवेजोएमकहियेजे हेमद्रव्यएकज अविकृतठे अनेजेविकार तेमिथ्याठे
अनेशोकादिककार्यत्रय जननैकशक्ति स्वप्नावतेठे तेमाटे तेथी शोकादिककार्यत्रयथाय
ठे तोकारणनाजेदविना कार्यनोजेद केमथाय श्रेष्ठसाधनते प्रमोदजनक अने स्वानिष्ट-
साधनते शोकजनक तदुन्नयजिन्नते माध्यस्थजनक एत्रिविधकार्य ते एकरूपथी केम
होय शक्तिपण दृष्टांतानुसारे कट्पियेथैये नहीतो अग्निसमीपें जलदाह जनकस्वप्नावे
इत्यादिककटपतां पण कोणनिषेधकठे तस्मात् शक्तिजेद कारणजेद कार्यजेदानुसारे
अवश्यअनुसरवो अने जननैकशक्तिशब्दज एकत्वानेकत्व स्याद्वादसूचवेठे ॥ ५ ॥

शोकादिकजननेवासना ॥ जेदेकोईबोलेबुद्धरे ॥ तसमन
सकारनीजिन्नता ॥ विणनिमित्तजेदकिमशुद्धरे ॥ जिन० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ शोकके० बौधमतवादि एमकहेठे जे तुनानोमन्नोतमनस्तीपरें उत्पादव्य-
यजएकदाठे क्णिकस्वलक्षणनेध्रुवतातोठेजनही हेमथीशोकादिक कार्यहोयठे जिन्न-
जिन्नलोकनी जिन्नवासनाठे तेमाटे जेमएकजवस्तुवासनाजेदे कोनेअनिष्ट एप्रत्यक्ष ठे
जेमसेलडीप्रमुख मनुष्यनेष्टठे तथाकरजजेउंट तेनेअनिष्टठे पणतिहां वस्तुजेदनथी
तेमइहांपणजाणवुं तेबौद्धने निमित्तजेदविना वासनारूप मनस्कारनीजिन्नता केमशु-
द्धथाय माटे शोकादिकनुं उपादान जेमजिन्नजिन्नठे तेम निमित्तपणजिन्न अवश्यमा-
नवुं एकवस्तुनीप्रमातृजेदे दृष्टानिष्टताठे तिहांपण एकद्रव्यना दृष्टानिष्टग्यान जननश-
क्तिरूपपर्यायजेदकहेवाज ॥ ६ ॥

जोनिमित्तजेदविणग्यानथी ॥ शक्तिसंकल्पविकल्परे ॥ तो
बाह्यवस्तुनालोपथी ॥ नघटेतुजघटपटजल्परे ॥ जिन० ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ जो योगाचारमतवादि बौद्ध कहेसेजे निमित्तकारणनाजेदविनाज वासना-

विशेषजनितज्ञानस्वप्नावथी शोकप्रमोदादिक संकल्पविकल्पहोयते तो घटपटादिक निमित्तविनाज वासनाविशेषे घटपटाद्याकार ज्ञानहोवुंजोश्ये तथी बाह्यवस्तु सर्व-लोपाए अनेनिःकारण तत्तदाकारज्ञानपण संज्ञवेनही अंतरवहिराकारविरोधे बाह्या-कार मिथ्याकहिये तोचित्रवस्तुविषय नीलपीताद्याकार ज्ञानपण मिथ्या थयीजाय त-थासुखाद्याकार नीलाद्याकारपण विरुद्धथाय तेथीसर्व शून्यज्ञानवादि माध्यमिकवौ-रूनो मतआवीजाय उक्तंच किंस्यात्साचित्रतैः कस्यांनस्यात्तस्यामतावपि ॥ यदीदंस्व-यमर्थानां रोचतेतत्रकोवयं ॥ १ ॥ तेऽशून्यवादपण प्रमाणसिध्यसिद्धिं व्याहृतते तेमाटे सर्वनयशुद्धस्याद्वादज वीतरागप्रणीत आदरवो ॥ ७ ॥

घटनाशमुकुटउत्पत्तिनो ॥ घटएकजरूपेहेतरे ॥ एकांत

जेदनीवासना ॥ नैयायिकपणकेमदेतरे ॥ जिन० ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ एमशोकादि कार्यत्रयनेजेदे उत्पादव्ययधौव्य एत्रणलक्षण वस्तुमांसाध्या पण तेअविज्ञक्तते द्रव्यपणेअजिन्नते अतएव हेमघटनाशाजिन्न हेममुकुटोत्पत्तिनेविषे हेमघटावय विज्ञागादिकहेतुते अतएवच महापटनाशाजिन्न खंडपटोत्पत्तिप्रतिएकादि तंतुसंयोगापमहेतुते खंरुपटे महापटनाशने हेतुताकद्विपये तोमहागौरवथाय एमजा-णतो एलाघवप्रियनैयायिक नाशोत्पत्तिना एकांतजेदनीवासना केमदीयेते तेहनुमतते जे कटपनागौरवंयत्र तंपद्वनसहामहे ॥ कटपनालाघवंयत्र तंपद्वंतुसहामहे ॥ ८ ॥

दुग्धव्रतदधीजिमेनही ॥ नवीदूधदधीव्रतखायरे ॥ नवीदोइ

अगोरसव्रतजिमे ॥ तेणेतियलक्षणजगथायरे ॥ जिन० ॥ ९ ॥

अर्थ ॥ जेदधिद्रव्यते दुग्धद्रव्यनही केमके जेहनेदूधनुंव्रततेएटलेदूधजजिमवुं ए-हवीप्रतिज्ञारूपते तो तेदहीजिमेनही माटे दूधपरिणामतेहिजदधि एमजोअजेदक-हिये तोदधिजिमतां दुग्धव्रतजंगथवोनजोश्ये एमाटे जे दूध तेदधिद्रव्यनही अने जोपरिणामीते माटे अजेदकहिये तो दूधजिमतां दधिव्रतजंग नथवोजोश्येअने जेहने दधिखावानुंव्रततेतेपण दूधजिमतो नथी तथाअगोरसजजिमवुं एहवोव्रतवंत होय ते दूध तथादहीवेहुजिमेनहीएमगोरसपणे वेनेअजेदते इहांदधिपणे उत्पत्तिअने दुग्ध-पणेनाशतथागोरसध्रुवपणोप्रत्यक्षसिद्धते एट्टांते सर्वजगद्वर्त्तिजावने लक्षणत्रययुक्त-पणुं कहेवुं श्लोक पयोव्रतोनदध्यत्तिनपयोत्तिदधिव्रतः ॥ अगोरसव्रतोनोजे तस्माद्वस्तु-त्रयात्मकं ॥१॥ जे अन्वयिरूप अनेव्यतिरेकरूप द्रव्यपर्यायथी सिद्धांत अविरोधेसर्वत्र अवतारीने त्रणलक्षणकहेवा केटलाएकजाव व्यतिरेकीज अने केटलाएकजावअन्व-यीज एरीतेंजे दर्शनीकहेते तिहांअनेराजावस्याद्वादव्युत्पत्तीये देखाडवा वीजुंवस्तुनी

सत्ता त्रणलक्षणरूपजठे उत्पादव्यय ध्रुव्ययुक्तं सदितितत्वार्थ वचनात् तोसत्ताप्रत्यक्ष-
तेहजत्रिलक्षणसाक्षात्ते तथारूपे सध्यवहार साध्यश्रुमानादिकप्रमाणश्रुसरियेठैये

उत्पन्नघटनिजद्रव्यना ॥ उत्पत्तिनाशकेमहोये ॥ सुणध्रु

वतामांपहेलाजलिया ॥ ठेअनुगमशक्तिदोये ॥ जिन० ॥ १० ॥

अर्थ ॥ हवेयावत्काल एकेकवस्तुमां त्रिणत्रिणलक्षणादिक केवीरीतेंहोय तेनिर-
धारेठे उत्पत्तिथयीठेजेहनी एहवोजेघट तेनेविषे द्वितीयादिलक्षण स्वद्रव्यसंबंध रू-
पोत्तरपर्यायोत्पत्ति तेहिजपूर्वपर्यायनाश तेतुमेपूर्वथाप्योठे एहवोशिष्येप्रश्नपुठ्यो तेवारें
गुरुकहेठे प्रथमक्षणेथयाजे उत्पत्तिनाश ते ध्रुवतामांजळ्या अने अनुगमके० एकता
तेशक्तिसदांठे अठतेपण आद्यक्षणे उपलक्षणेथयीने आगलक्षणे द्रव्यरूपतत्संबंध
कहियें जेम उत्पन्नोघटः नष्टोघटः सर्वप्रयोगात् इदानींउत्पन्ननष्टः एमकहियें तेवारें
एतत्क्षणाविशिष्टता उत्पत्तिनाशनेजाणियें तेद्वितीयादिक्षणेनथी तेमाटे द्वितीयादि
क्षणे इदानींउत्पन्न इत्यादिप्रयोगनथाय घटके० इहांद्रव्यार्थदेशें मृदुद्रव्यलेवुं जेमाटे
उत्पत्तिनाशधरतां सामान्यरूपेकहियें तत्प्रतियोगिता तेविशेषरूपेकहियें ॥ १० ॥

उत्पत्तिनाशनेअनुगमें ॥ नूतादिकप्रत्ययज्ञानरे ॥ पर्याया

रथथीसविघटे ॥ तेमानेसमयप्रमाणरे ॥ जिन० ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ निश्चैनयथी कज्जमाणेकडे एवचनश्रुसरीने उत्पद्यमानते उत्पन्नंएमक-
हियें पणव्यवहारनयथी उत्पद्यते उत्पन्नं उत्पस्यतेनश्यतिनष्टंनश्यति एविजक्त काल
त्रयप्रयोगठे तेप्रतिक्षण पर्यायोत्पत्तिनाशनयवादी जे रुजुसूत्रनय तेणेश्रुगृहीत जे
व्यवहारनयते लेइनेकहियें केमके रुजुसूत्रनय समयप्रमाण वस्तुमानेठे तिहां जेप-
र्यायना वर्तमान उत्पत्तिनाश विवक्षीयें तेलेइने उत्पद्यते नश्यतिकहियें अने अतीत-
लेइ उत्पन्नोनष्टः एमकहियें वली अनागतनेलेइ उत्पत्त्यतेनंद्यति एमकहियें व्यव-
स्थासर्वस्यावृद्धप्रयोगेंसंज्ञवे ॥ ११ ॥

जोतुजउत्पत्तिविशिष्टनो ॥ व्यवहारनाशनोइष्टरे ॥ व्यवहारें

उत्पत्तिआदरो ॥ तोपहेलाअठतिविशिष्टरे ॥ जिन० ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ जो उत्पत्तिधारारूप नाशनेविषे नूतादिकप्रत्ययनकहियें अने नशधातु-
नोअर्थ नाश ने उत्पत्ति एवेलेइ तदुत्पत्तिकालत्रयनो अन्वयसंज्ञवतो कहियें एरीतें
कहेतां नश्यसमयें नष्टःप्रयोगनहोय केमके तेकाळेंनाशोत्पत्तिनुं अतीतत्वनथी एम
व्यवहारनोजो समर्थनकरोठो तोव्यवहारें उत्पत्तिक्षणसंबंध मात्रकहो तिहांप्रागजा-

वध्वंसनाकालजावथी कालत्रयनोअन्वय समर्थनकरो अनेजोएमविचारसोजेघटने वर्तमानत्वादिकें जेमघटवर्तमानत्वादि व्यवहारनहोय अने पटधर्मवर्तमानत्वादिकें पटवर्तमानत्वादिकव्यवहारनहोय तेमनाशोत्पत्ति वर्तमानत्वादिकें नाशवर्तमानत्वा- दिव्यवहारनहोय तोक्रियानिष्ठा परिणामरूप वर्तमानत्वने अतीतत्वलेइ नश्यतिनष्टः उत्पद्यतेउत्पन्नः एविजक्ति व्यवहारसमर्थन करो अतएव क्रियाकाल निष्ठाकालयोग- पद्य विवक्षायें उत्पद्यमानं उत्पन्नं विगच्छद्भिगतं एसिद्धांतिक प्रयोगसंज्ञवे अनेपरमतें इदानीं ध्वस्तोघटः एआद्यक्षणे व्यवहारसर्वथा घटेनही पण अमारेनयजेदेसंज्ञवे उ- क्तंच संमतौ स्वाधिकरणक्षणत्वव्यापकस्वाधिकरणक्षणध्वंसाधिकरणताकत्वं अनुत्पन्नं ॥ उत्पज्जमाणकालं उत्पणंति विगयंविगच्छंतं॥जेदवियपन्नवंतो तिकालविसयंविसेसेई ॥१॥

उत्पत्तिनहीजोआगलें ॥ तोअनुत्पन्नतेथायरे ॥ जिमनाश

विनाअविनष्टे ॥ पहेलातुजकेमसुहायरे ॥ जिन० ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ आगलेंके० द्वितीयादिक्षणेजो उत्पत्तिनही तोघटादिक द्वितीयादिकक्षणे अनुत्पन्नथाय जेमध्वंसथयापहेला नाशविना अविनष्टकहियेंठैयें तोएतर्कतुजने केम- सुहातुंनथी तेमाटेप्रतिक्षणोत्पाद नाशपरिणामछारें मानवा द्रव्यार्थदेशेंद्वितीयादि- क्षणे जोउत्पत्ति व्यवहारकहियें तोनाशव्यवहारपण होवोजोइयें तथाक्षणांतरजावें द्वितीयादिक्षणे उत्पत्ति पामीजोइयें जोअकद्विपत अनुत्पन्नता होयनही तोपणप्रति- क्षणे उत्पत्तिविना परमार्थथी अनुत्पन्नताथवी जोइयें ॥ १३ ॥

एणेजावेंजासिउं ॥ संमतिमांहेएजावरे ॥ संघयणादिक

जवजावथी ॥ सीजंताकेवलजायरे ॥ जिन० ॥ १४ ॥

तेसिध्पणेवलीउपजे ॥ केवलजावेंठेतेहरे ॥ व्ययउत्पत्ति

अनुगमथीसदा ॥ शिवमांतियलक्षणएहरे ॥ जिन० ॥ १५ ॥

अर्थ ॥ एमपरिणामथी सर्वद्रव्यने त्रिलक्षणयोग समर्थिउं एजअजिप्रायें संमति ग्रंथमां एजावजाव्योठे जेसंघयणादिक जवजावथीसीजतां मोक्षसमयें केवलज्ञानजाय जवस्थ केवलज्ञानपर्यायें नाशथाय एअर्थतोसिद्धपणे सिद्धकेवलज्ञानपणे उपजे तेही- जकेवलज्ञानपणे जावेंठे ध्रुवठे एमोक्षगमनसमयजे व्ययउत्पत्तिथया तत्परिणतसिद्ध- द्रव्यानुगमथी शिवमां मोक्षमां त्रणलक्षणहोय जेसंघयणाईया जवठेकेवल विसेषप- ज्ञाया ॥ तेसिद्धमाणसमए एहोइविगयंतउहोइ ॥ १ ॥ सद्धत्तणेणयपुणो उत्पणोएस- अठपज्जाउं केवलजावंतुपमुच्च केवलंदाइअंसुत्ते ॥ २ ॥ एजावलेइने केवलनाणेडुवि-

हेपन्नते जवढकेवलनाण्येय सिद्धकेवलनाण्येय इत्यादिसूत्रें उपदेशते एत्रणलक्षण स्थू-
लव्यवहारनय सिद्धनेश्चाव्युं पणसूक्ष्मनयनाव्युं केमके सूक्ष्मरुजुसूत्रादिकनय तेसम
यसमयप्रतें उत्पादव्ययमानेते तेलेइने तथा अव्यार्थादेशनो अनुगमलेइने जेसिद्धके-
वलज्ञानमां त्रैलक्षणकहियें तेजसूक्ष्मकहेवाय एमविचारीने पक्षांतरकहेते ॥१४॥१५॥

जेज्ञेयाकारेंपरिणमे ॥ ज्ञानादिकनिजपर्यायरे ॥ व्यतिरेकें

तेथीसिद्धने ॥ त्रिलक्षणश्मपणथायरे ॥ जिन० ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ जेज्ञानादिकके० केवलज्ञान केवलदर्शन तेपोतानापर्यायें ज्ञेयाकारेंके० वर्त्त-
मानादिक विषयाकारें परिणमे व्यतिरेकेंके० प्रतिक्षणेअन्योन्यपणे सिद्धनेपरिणमे
तेथीपणत्रणलक्षणथाय तेआवीरीतेंजे प्रथमादिसमये वर्त्तमानाकारते तेहनो द्विती-
यादिक्षणेनाश अतीताकारेंउत्पादआकारेंजावें अनेकेवलज्ञान केवलदर्शनजावें अथवा
केवलमात्रजावें ध्रुवते एमजावना करवी ॥ १६ ॥

श्मजेपर्यायेंपरिणमे ॥ क्षणसंबंधेंपणजावरे ॥ तेथीतिय

लक्षणसंज्ञवे ॥ नहीतोतेथायअजावरे ॥ जिन० ॥ १७ ॥

अर्थ ॥ एमजेज्ञेय दृश्याकारसंबंधे केवलनेत्रैलक्षण कह्युं हवेनिराकारजे सम्यक्त-
वीर्यादिकजाव तेने तथा सिद्धादिक शुद्धद्रव्यने कालनासंबंधथी त्रैलक्षणदेखाडेते
एमजेजाव क्षणसंबंधेपण पर्यायथीपरिणमे एप्रथमपदार्थः तेथीत्रैलक्षण संज्ञवे जेम
द्वितीयक्षणेजाव अने आद्यक्षणे संबंधपरिणामें नाशपाम्यो अनेद्वितीयक्षणे संबंध-
परिणामे उपनो वलीक्षणसंबंधमात्रे ध्रुवते तेकालसंबंधथी त्रणलक्षणसंज्ञवे नहीतो
तेवस्तुनो अजावथयीजाय उत्पादव्यय ध्रुवयोग्यज जावलक्षणते अनेतेरहित जे श-
शविषाणादिक तेअजावरूपते ॥ १७ ॥

निजपरपर्यायेंएकदा ॥ बहुसंबंधेबहुरूपरे ॥ उत्पत्तिनाश

एमसंज्ञवे ॥ नियमेंतिहांध्रौव्यसरूपरे ॥ जिन० ॥ १८ ॥

अर्थ ॥ एमपोतानापर्यायें जीव तथापुजलने अनेपरपर्यायें आकाश अनेधर्मास्ति-
काय अधर्मास्तिकायएत्रणद्रव्यने एककाले बहुके० घणासंबंधे बहुप्रकारें उत्पत्ति ना-
शसंज्ञवे जेटलास्वपर्याय तेटला उत्पत्तिनाशहोय तेथी तिहांध्रौव्यस्वरूपपण तेटला
निरधारते पूर्वापरपर्यानुगतआधारांशतावन्मात्रहोय तेवति अत्रसंमतिगाथा एगसम-
यंमीएग दवियस्सबहुआविहोंतिउ ॥ उप्पायसमाविगमा विईयउस्सग्गोणियमा ॥१८॥

द्विविधप्रयोगजवीससा ॥ उत्पादप्रथमअविशुद्धरे ॥ तेनियमें

समुदयवादनो ॥ यतनेसंयोगजसिद्धरे ॥ जिन० ॥ १९ ॥

अर्थ ॥ उत्पादद्विविधके० वेप्रकारें० एकप्रयोगज बीजोवीससाके० स्वप्नावजनित
तेमांपहेलो उत्पादते व्यवहारनो० तेमाटेअविशुद्धकहियें तेनिर्द्धार समुदयवादनो
तथायत्नेकरी अवयवसंयोगें सिद्धकहियें अत्रसंमतिगाथा ॥ उप्पाउडुविअप्पो पठ-
गजणीउअवीससाचेव ॥ तव्यपठगजणीउ ॥ समुदयवाउअपरिसुद्धो ॥ १९ ॥

सहजेंथायतेवीससा ॥ समुदयएकत्वप्रकारे ॥ समुदय
अचेतनखंधनो ॥ वलीसचित्तमिसनिरधाररे ॥ जिन० ॥ २० ॥

अर्थ ॥ जनेजे सहजें यत्नविनाउत्पादथाय तेविश्रसा उत्पादकहियें तेएकसमुद-
यजनित अनेबीजोएकत्विक उक्तंच साहाविउविसमुदय कउवएगत्तिउठहोजाहिं ॥
जेसमुदयजनित विश्रसाउत्पाद तेअचेतनस्कंध अत्रादिकनो तथासचित्तमिश्रशरीर-
वर्णादिकनो निरधारजाणवो ॥ २० ॥

संयोगविनाएकत्वनो ॥ तेद्रव्यविज्ञागेंसिद्धरे ॥ जिमखंध
विज्ञागेंअणुपणुं ॥ वलीकर्मविज्ञागेंसिद्धरे ॥ जिन० ॥ २१ ॥

अर्थ ॥ संयोगविनाजे विश्रसाउत्पाद तेएकत्विकजाणवो तेद्रव्यविज्ञागें सिद्धके०
उत्पन्नजाणवो जेमद्विप्रदेशादिक स्कंधविज्ञागें अणुपणुंके० परमाणुद्रव्यनो उत्पाद
थाय तथाजेमजीवने कर्मविज्ञागें सिद्धपर्यायिनो उत्पादथाय अनेअवयवनासंयोगेंज द्र-
व्यनीउत्पत्तिहोय पणविज्ञागेंनहोय एहवुंजे नैयायिकादिक कहे० तेनेमतें एकत्वादि-
विज्ञागें खंरुपटोत्पत्तिकेमघटे प्रतिबंधकालज्ञावसहित अवस्थित अवयवनासंयोगने हे-
तुताकदपतां महागौरवहोय तेमाटेकिहांएकसंयोग किहांएकविज्ञागें द्रव्योत्पादकमा-
नवो तोविज्ञागज परमाणुउत्पादपणे एपणअर्थसिद्धययो एसंमतिमांसूचव्युं० तडुक्तं
द्वंतरसंयोगाहि केइदवियस्सर्वित्तिउप्पायं ॥ उप्पायथ्याकुशलाविज्ञागजायणइत्थंति॥२॥
अणुएहिंदवेश्वा रद्धेतिअणुअंतिववएसो ॥ तत्तोअपुणविजत्तो अणुत्तिजाउअणुहोइ ॥

विणखंधहेतुसंयोगजे ॥ परसंयोगेंउत्पादरे ॥ वलीजेहिण
हिणपर्यायथी ॥ तेएकत्वजअविवादरे ॥ जिन० ॥ २२ ॥

अर्थ ॥ जेमपरमाणुनो उत्पादएकत्वज० तेमजजेनासंयोगें बंधनीपजेनही एहवो
जे धर्मास्तिकायादिकनो जीवपुद्गलादिकना संयोग तद्धारें जेसंयुक्तं द्रव्योत्पादअसं-
युक्ता अवस्थाविनाशपूर्वक तथाऋजुसूत्रनयाजिमतजे द्वाणिक पर्याय तेप्रथमद्वितीय-
समयादि द्रव्यव्यवहारहेतुतद्धारें जेउत्पाद तेसर्वएकत्वउत्पाद अविवादपणेजाणवो
इहांकोइविवादनथी ॥ २२ ॥

परप्रत्ययधर्मादिकतणो ॥ नियमेज्जाण्योत्पादरे ॥ निजप्रत्यय
पणतेहिजकहो ॥ जाणीअंतरंगनयवादरे ॥ जिन० ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ धर्मास्तिकायादिकनो उत्पाद ते नियमेंपरप्रत्यय स्वोपष्टयगत्यादिपरि-
णत जीवपुजलादिकना निमित्तेंजजाण्युंठे तेउज्जयजनित तथाएकजनितपणहोय ते
माटेतेने निजप्रत्ययपणेकहो अंतरनयवाद के० निश्चैव्यवहारजाणीने एअर्थ आगा-
साइअणंति न्हंपरपच्चउनियमा एसंमतिनीगाथामध्ये अकारप्रश्लेपे बीजोअर्थ वृत्तिकारें
कस्योठे तेअनुसरीने लख्योठे ॥ १३ ॥

द्विविधनाशपणजाणीयें ॥ एकरूपांतरपरिणामरे ॥ अर्थांतर
गमनजावनगमनवली ॥ बीजोप्रकारअजिरामरे ॥ जिन० ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ परिणामोह्यर्थांतरगमननचसर्वथाव्यवस्थानं ॥ नचसर्वथाविनाशः परिणा-
मस्तद्विदामिष्टः ॥ सत्पर्यायेणविनाशः प्रादुर्भावोसताचपर्ययतः ॥ अव्याणांपरिणामःप्रो-
क्तः खलुपर्यवनयस्य एवचन संमति तथाप्रज्ञापनावृत्तिमां कहुंठे कथंचित्सतरूपांतर
पामे पणसर्वथाविणसेनही तेअव्यर्थकनयनो परिणामकह्यो पूर्वसत्पर्यायेंविणसेअने
उत्तर असत्पर्यायेंउपजे तेपयायार्थिकनयनो परिणामकह्यो एअजिप्रायेंजोतां एकरू-
पांतरपरिणाम विनाशअनेएकअर्थांतरगमनविनाशएरीतेंविनाशना बेजेदजाणवा ॥ १४ ॥

अंधारानेउद्योतता ॥ रूपांतरनोपरिणामरे ॥ अणुनेअणु
अंतरसंक्रमे ॥ अर्थांतरगतिनोठामरे ॥ जिन० ॥ १५ ॥

अर्थ ॥ तिहांअंधारो अनेउद्योतता तेअवस्थित अव्यनो रूपांतरपरिणामें रूपना-
शजाणवो अने अणुके० परमाणु तेजेवारेंअणुअंतरसंक्रमे तेवारें द्विप्रदेशादिकजाव
थायठे तिहांपरमाणुपर्यायमूलगोटव्यो अनेस्कंधपर्यायउपनो तेणेकरीने अर्थांतरगति
रूप नाशनो ठामजाणवो ॥ १५ ॥

अणुनेठेयद्यपिखंधता ॥ रूपांतरअणुसंबंधरे ॥ संयोग
विज्ञागादिकथकी ॥ तोएणेएजेदप्रबंधरे ॥ जिन० ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ यद्यपि अणुनेअणुसंबंधे खंधताठे तेरूपांतर परिणामजठे तोपणसंयोगवि-
ज्ञागादिकरूपें अव्यविनाश द्विविधनुंजठे एउपलक्षणजाणवुं केमके अव्योत्पादविज्ञा-
गेंज जेमपर्यायोत्पादविज्ञागथाय तेमअव्यनाशविज्ञागेंज पर्यायनाशविज्ञागहोय तेस-
मुदयविज्ञाग अनेअर्थांतरगमन एवेप्रकार व्यवहारियें पहेलोतंतुपर्यंत पटनाश अने
बीजोघटोत्पत्तियें मृदुपिंडादिकनो नाश उक्तंचसंमतौ विगमस्सविएसविहा समुदय-
जाणीयमिसोउडुविअप्पो ॥ समुदयविज्ञागमित्तं अहंतरजावगमणंच ॥ १ ॥ १६ ॥

ध्रुवजावथुलरुजुसूत्रनो ॥ पर्यायसमयअनुसाररे ॥ संग्रहनो
तेहत्रिकालनो ॥ निजद्रव्यजातिनिरधाररे ॥ जिन० ॥ १७ ॥

अर्थ ॥ ध्रुवजावपण स्थूलतथासूक्ष्मज्ञेदें बेप्रकारनोठे, तेमां पहेलो स्थूलते रुजुसू-
त्रनयने अनुसारे मनुष्यादिकपर्याय समयप्रमाणजाणवो, अनेबीजो सूक्ष्मते संग्रहनय-
नेसम्मत तेत्रिकालव्यापकजाणवो पणजीवपुज्जलादिक निजद्रव्यजातीते जेमआत्मद्र-
व्यें गुणपर्यायनुं आत्मद्रव्यानुगमजध्रौव्य तेसामान्याधिकरणत्वे नान्वयानुगमज ध्रौ-
व्य अनेपुज्जलद्रव्यें गुणपर्यायनुं पुज्जलद्रव्यानुगमज ध्रौव्य एमपोतपोतानी जातियें
निरधारजाणवो ॥ १७ ॥

सविअर्थसमयमांजाषिया ॥ एमविधत्रिलक्षणशीलरे ॥ जे
जावेएहनीजावना ॥ तेपावेसुखजशलीलरे ॥ जिन० ॥ १८ ॥

अर्थ ॥ एरीतें समयके० सिद्धांतमां सर्वअर्थविविधप्रकारें त्रिलक्षणके० उत्पादव्य-
यध्रौव्य, तत्शील तत्स्वजावजाण्याठे; माटेजेपुरुषपदार्थमां एत्रणलक्षणस्वजावनी जाव-
नाजावे तेप्राणीविस्तारुची सम्यक्त्व अवगाहीने अंतरंगसुख अने प्रजाविकपणानो
यश तेनीलीलाप्रतेंपामे ॥ १८ ॥

॥ ढाल दशमी ॥

आजनहेजोरेदिसेनाहलो ॥ एदेशी ॥

जिन्नअजिन्नतिविहृतियलक्षणो ॥ जाषिउंश्ममेंअत्थ ॥ जेद
द्रव्यगुणपज्जवनाहवे ॥ जाषीजेंपरमत्थ ॥ १ ॥ समकित
सुद्धोरेइणीपरेंआदरो ॥ समकितविणसविधंध ॥ समकेत
विणजेरेहठमारगेंपफ्या ॥ तेसविजातिरेअंध ॥ सम० ॥ १ ॥

अर्थ ॥ एरीते जिन्नतथाअजिन्न अनेत्रिविध त्रीयलक्षणे अढके० एकअर्थ ते एक
पदार्थठे एवुंजेपहेलां बीजाढालमां द्वाररूपेंकळुंहतुं तेमेंविस्तारीने आगलाढालेंकळुं-
हवेद्रव्यगुणपर्यायनाजे परमार्थेंजेदठे तेविस्तारीनेजाणुहुं ॥ १ ॥ एरीतें द्रव्यगुणपर्याय
परमार्थविचारीने विस्तारुची सम्यक्त्वनेआदरो. जोकदाचित् तादृशधारणाशक्तिनहोय
अने एद्रव्यगुणपर्यायनाजे विचार तेनेजजावथीसहहे, तथाज्ञानवंतनोरागीहोय, तेने-
पणयोग्यतायें द्रव्यसम्यक्त्वहोय एवेप्रकारठे तेसम्यक्त्ववंतनी दानदयादिक तथाथोमी-
क्रिया तेपणसर्वसफलहोय. उक्तंच॥विंसेकायांदाणांश्चाउएयं मिचेवसहलाउं॥ हुंति-
किरियाउंएआउं विहुजह्वामोखकफलाउंपराउंअ ॥ १ ॥ माटेसम्यक्त्वविना तेसर्वक्रिया

धंधके० क्लेशरूपजाणवीं, अनेसम्यक्त्वविनाजेश्रगीतार्थ तथाअगीतार्थनिश्रीत स्वस्वाप्ति निवेशें हठकदाग्रहमार्गे पड्याढे, तेसर्वजातिअंधसरिखा जाणवा, तेजोरुंजाणीकरे तोपणजलुंनहोय ॥ उक्तंच ॥ सुंदरबुद्धीश्कयं बहुअंपिणसुंदरंहोइ ॥ माटेद्रव्यगुणपर्यायजेदपरिज्ञानेकरीने सूधूंसम्यक्त्वआदरो, एहितोपदेशढे ॥ २ ॥

धर्मअधर्महगगनसमयवली ॥ पुजलजीवजएह ॥ षट्द्रव्य
कह्यारेश्रीजिनशासने ॥ जासनआदिनढेह ॥ सम० ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ धर्मके० धर्मास्तिकाय अनेअधर्मके० अधर्मास्तिकाय तथागगनके० आकाशस्तिकाय तथासमयके० कालद्रव्य तथाअद्रासमय जेहनुं बीजुंनामढे वलीपुजलके० पुजलास्तिकाय अनेजीवके० जीवास्तिकाय ॥ एषट्द्रव्यश्रीजिनशासननेविषे कहाढे, जेनोद्रव्यजाति तथापर्यायप्रवाहें आदितथा तेहके० अंतनथी, एतमध्ये एककालवर्जिने बाकीपांचद्रव्यते अस्तिकायकहियें. अस्तयःप्रदेशास्तैः कायंतेशब्दायंतं इतिव्युत्पत्तेः ॥ एरीतेंप्रदेशनोसंबंधढे, माटेअस्तिकायकहियें. अनेकालद्रव्यने प्रदेशसंघातनथीमाटे अस्तिकायनकहियें, केमके जे एकसमयते बीजासमयने मिलेनहीमाटे. एमबीजापण धर्माधर्माकाशाचेकैकमतःपरंत्रिकमनंतकालंविनास्तिकाया जीवमृतेचाप्यकर्तृणि इत्यादिकसाधर्म्य वैधर्म्यप्रशमइत्यादिक महाग्रंथथी जाणवुं ॥ ३ ॥

गतिपरिणामीरेपुजलजीवने ॥ ऊषनेजलजेमहोय ॥ तासअ
पेहारेकारणलोकमां ॥ धरमद्रव्यढेरेसोय ॥ सम० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ तेमांप्रथम धर्मास्तिकायद्रव्यनुं लक्षणकहेढे. गतिपरिणामीजे पुजल तथा जीवद्रव्य ते लोकके० चतुर्दशरज्वात्मक आकाशखंडतेमांढे तेनुंजेश्रपेक्षाकारण परिणामव्यापाररहित अधिकरणरूप उदासीनताकारण जेमगगनादि क्रियापरिणत ऊषके० मत्स्यतेनेजेम जलअपेक्षाकारणढे तेहनीपरेंअपेक्षाकारणते धर्मास्तिकाय द्रव्य जाणवुं, स्थलेऊषक्रिया व्याकुलतयाचेष्टाहेत्विह्याजावादेवनजवति ननुजलाजावादिति गत्यपेक्षाकारणेमानाजाव इतिचेन्न ॥ अन्वयव्यतिरेकाज्यांलोकसिद्धव्यवहारादेवतद्धेतु सिद्धेरन्यथांत्यकारणेनेतराखिलकारणान्यथासिद्धिप्रसंगादितिदिग् ॥ ४ ॥

स्थितिपरिणामीरेपुजलजीवनी ॥ स्थितिनोहेतुअधर्म ॥ सवि
साधारणगतिथितिहेतुता ॥ दोयद्रव्यनोरेधर्म ॥ सम० ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ हवेश्रधर्मास्तिकायद्रव्यनुं लक्षणकहेढे. तेस्थितिपरिणामीजेपुजल तथाजीवद्रव्य तेहनीस्थितिनोहेतुके० अपेक्षाकारणजेद्रव्य तेअधर्मास्तिकायजाणवुं. गतिस्थि-

तिपरिणत सर्वद्रव्यजुंजे एकद्रव्यलाघवें कारणसिद्धहोय तेएवेद्रव्यजाणवा, तेथी ज-
खादिगत्यपेक्षाकारण जलादिद्रव्यनेविषे धर्मास्तिकायादिक द्रव्यलक्षणनी अति व्या-
प्तिनहोय एमगतितथास्थितिना हेतुतानोधर्म सर्वसाधारणपणें बहुद्रव्यनोढे ॥ ५ ॥

सहेजउर्ध्वगतिगामीमुक्तने ॥ विनाधर्मप्रतिबंध ॥ गगनेअ-
नंतरेकहीयेंनविटले ॥ फिरवारसनोरेधंध ॥ सम० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ हवेधर्मास्तिकायनेविषें प्रमाणकहेढे. जोगतिनेविषे धर्मास्तिकायनो प्रति
बंधके० नियमनहोय तोसहज ऊर्ध्वगतिगामीजे मुक्तके० सिद्धजीव तेएकसमयें लोका-
ग्रंजाय. एहवेंस्वजावें अनंतगगनेजता हजीलगें फिरवानारसनो धंधटलेनही, केमके अ-
नंतालोकाकाशप्रमाणें एक अलोकाकाशढे, तेमांलोकाकाशने गतिहेतुपणुंढे, तेथीअलो-
कमां सिद्धगतिनहोयएमतो कळुंजायनही, पणधर्मास्तिकायविना लोकाकाश व्यवस्थाज-
नहोय धर्मास्तिकायविशिष्टाकाशएवहि लोकाकाशस्तस्यच गतिहेतुत्वेघटादावपि दंमवि-
शिष्टाकाशसत्वेनैवहेतुतास्यादितिनकिंचिदेतत् बीजुं अन्यस्वजावपणे कद्विपतआकाशने
स्वजावांतर कद्वपनाते अयुक्तढे ॥ माटेगतिनिबंधप्रमुख धर्मास्तिकाद्रव्य अवश्यमानवुं

जोयतिहेतुअधर्मनजाषीये ॥ तोनित्ययितिकोइठाण ? ॥ गतिवि
णहोवेरेपुजलजंतुनी ॥ संजालोजिनवाण ॥ सम० ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ हवे अधर्मास्तिकायनेविषे प्रमाणदेखाडेढे. जोसर्वजीवपुजलने साधारण
यितिहेतुत्व अधर्मास्तिकायद्रव्य नकहियेंतो किंतुधर्मास्तिकायाजावप्रयुक्त गत्यजा-
वे आलोकेस्थित्यजाव एमकहियेंतो अलोकाकाशें कोइकस्थाने गतिविना पुजलजी-
वद्रव्यनी नित्यस्थितिपामिजोश्यें. बीजुंगतिस्थिति स्वतंत्र पर्यायरूपढे, जेमगुरुत्व ल-
घुत्व एकने एकाजावरूप कहेतां विशेषग्राहक प्रमाणनथी, तेमाटेकार्यजेदें अपेक्षाका-
रण द्रव्यजेद अवश्यमानवो. धर्मास्तिकायाजावप्रयुक्तगत्यजावें स्थित्यजावकही, अधर्मा-
स्तिकाये अपलपियें, तो अधर्मास्तिकायाजावप्रयुक्त स्थित्यजावेगत्यजावकही धर्मास्ति-
कायनोपण अपलापथाय, जेमनिरंतर गतिस्वजावें द्रव्यनकहेवोजोश्यें तोनिरंतर स्थि-
तिस्वजावेंपण केमकहीयें ? तेमाटेश्रीजिनवाणीनो परमार्थ सांजलीने धर्मास्तिकाय
अधर्मास्तिकाय एवेद्रव्य असंकीर्णस्वजावेमानवा ॥ ७ ॥

सर्वद्रव्यनेरेजेदीयेसर्वदा ॥ साधारणअवकाश ॥ लोक

अलोकप्रकारेजाषिउ ॥ तेहद्रव्यआकाश ॥ सम० ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ हवे आकाशद्रव्यनुं लक्षणकहेढे. सर्वद्रव्यनेजे सर्वदासाधारण अवकाश-

आपे तेअनुगत एकआकाशस्तिकाय सर्वाधारकहिये, इहपक्षीतेहपक्षी इत्यादिव्यव-
हारयदेशजेदेंहोय तदेशीअनुगतआकाशज पर्यवसन्नहोय, तदेशोर्ध्वजागावठिन्नमूर्त्ताजा-
वादिनातद्व्यवहारोपपत्तिरिति वर्ज्यमानाद्युक्तं॥ नानवद्यतस्याजावादिनिष्ठत्वेनानुभूयमा-
नद्रव्याधारांशापलापप्रसंगात्तावत्प्रतिसंधानेपि लोकव्यवहारेणाकाशदेशप्रतिसंधेयो-
क्तव्यवहाराच्च ॥ एमआकाश लोकालोकजेदें द्विविधजाण्युंठे. यतःसूत्रं डुविहेआगा-
सेपन्नते,लोआगासेय अलोआगासेय ॥ ८ ॥

धर्मादिकसुरेसंयुतलोकठे ॥ तासवियोगअलोक ॥ तेनिर

वधिठेरेअवधिअजावने ॥ वलगीलागेरेफोक ॥ सम० ॥ ९ ॥

अर्थ ॥ धर्मास्तिकायादिकथी संयुक्त जेआकाश तेलोकाकाशठे, अनेते धर्मास्ति-
कायादिकनो जिहांवियोगठे तेअलोकाकाशकहियें. तेअलोकाकाश निरवधिठे, एटले
तेहनोठेहनथी. कोइएमकदेशेके जेमलोकनेपार्शें अलोकनोठेहठे, तेमआगलपणहशे.
तेहनेकहियेंजे, लोकतोजावरूपठे. ! तेमांतोअवधिघटेठे, पणआगल अलोकमां केवलअ-
जावठे. माटेतिहां अलोकावधिपणुंकेमघटे ? शशशृंगकोणनो अवधिहोय ? अनेजोनाव-
रूप आत्मामानियेंतो तेअन्यद्रव्यरूपनथी. आकाशदेशस्वरूपनेतो तदंतपणुंकहेतां व-
दतोव्याघातहोय माटेअलोकाकाश अनंतुंजाणवुं ॥ ९ ॥

वत्तणलक्षणसर्वद्रव्यहतणो ॥ पज्जवद्रव्यनकाल ॥ ज्व्यअ

नंतनीरेद्रव्यअजेदथी ॥ उत्तराध्ययनेरेजाल ॥ सम० ॥ १० ॥

अर्थ ॥ हवेकालद्रव्यने लक्षणेकरीकहेठे. जेकालते परमार्थथीद्रव्यनथी, तोशुंसर्व-
द्रव्यनो वर्त्तनालक्षण पर्यायजठे ! तेपर्यायनेविषे अनादिकालीन द्रव्योपचारअनुस-
रीने कालद्रव्यकहियें. अतएव पर्यायेंद्रव्यजेदथी अनंतकालद्रव्यजेदनीजाल तेथीउ-
त्तराध्ययनेठे, तथाचतत्सूत्रं ॥ धम्मोआगासं दवंइक्किमाहियं ॥ अणंताणिय दवाणि
कालोपुग्गलजंतवो ॥ १ ॥ टीकाएतडुपजीव्यान्यत्राप्युक्तं धर्माधर्माकाशाद्येकैकमतः
परंत्रिकमनंतमिति ॥ तेमाटे जीव अजीवद्रव्यजेअनंतठे, तेहनीवर्त्तनापर्यायजणीज का-
लद्रव्य सूत्रनेविषे अनंतकहाजाणवा ॥ १० ॥

जीवअजीवजसमयेंतेकहुं ॥ तेणेंकेमजुदोरेतेह ? ॥ एकवखा

णैरेआचारयइस्युं ॥ धरतांशुजमतिरेह ॥ सम० ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ कंठथीपणसूत्रें जीवाजीवथी अजिन्न कालकह्योठे, तेदेखाकेठे. समयके०सूत्रें
जराखेतेकालने जीव तथाअजीवरूपजकह्योठे.तेकारणे कालने जुदोके०जिन्नद्रव्यरूप केम
कहियें तथाचोक्तं जीवाजिममादिसूत्रे किमयंजंतुकालोत्तिपञ्चइ गोयमा जीवाचेव-

अजीवाचेवत्ती ॥ एकआचार्यतो सिद्धांतनापाठने अनुसारें शुभमतिनीरेखाधरतां कालद्रव्यने एरीतेंवखाणेढे ॥ ११ ॥

बीजाज्ञाषेरेजोइसचक्रने ॥ चारेंजेथितितास ॥ कालअपे-

दारेकारणद्रव्यढे ॥ षट्नीजगवइजास ॥ सम० ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ तथाबीजाआचार्य एमजाषेढे जेज्योतिषचक्रनेचारें परत्वापरत्व नवपुराणादिज्ञावस्थितिढे, तेहनुं अपेक्षाकारण मनुष्यलोकमां कालद्रव्यढे. अर्थनेविषे सूर्यक्रियोपनायक द्रव्यनुं चारके० फिरुं तेक्षेत्रप्रमाणज कल्पवुंघटे, माटेएहवुंकालद्रव्यकहियें तोज श्रीजगवतीसूत्रमां ॥ कश्चंजंतेदवापन्नत्ता, गोयमा, ठविहादवपन्नत्ता धम्मन्नीकाए जाव अझासमए ॥ एवचनढे तोतेनुंनिरुपचरितज व्याख्यानघटे अनेकालद्रव्यवर्तनापर्यायने साधारणापेक्षा द्रव्यनकहियेंतो गतिस्थित्यवगाहनासाधारणापेक्षा कारणपणे धर्माधर्माकाशास्तिकाय सिद्धयथा तिहांपण अनाश्वासआवे माटेएअर्थयुक्तिग्राह्यढे तेथीकेवलआज्ञायें ग्राह्यकहुं पणतेथीकेमसंतोषधराय ? ॥ १२ ॥

धर्मसंग्रहणीरेएदोयमतकह्या ॥ तत्त्वार्थमारेजाण ॥ अनपे-

क्षितद्रव्यार्थिकनयमतें ॥ बीजुंतासवखाण ॥ सम० ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ एवेमत धर्मसंग्रहणीग्रंथमां श्रीहरिजद्रसूरियें कह्याढे, तथाचतज्ञाथा ॥ जंवत्तणाइरूवो कालोदवस्सचेवपज्जाउ ॥ सोचेवतत्तोधम्मो कालस्सवजस्सजोलो एत्ति ॥ १ ॥ तथातत्त्वार्थसूत्रेंपण एवेमतकह्याढे ॥ कालश्चेत्येके इतिवचनात् ॥ बीजुंम तते तत्त्वार्थनेव्याख्याने, अनपेक्षित, द्रव्यार्थनयनेमतें कहुंढे. स्थूललोकव्यवहार सिद्ध एकालद्रव्य अपेक्षारहितजाणवुं. अन्यथा वर्तनापेक्षाकारणपणेजोकालद्रव्य साधियें, पूर्वापरादि व्यवहारविलक्षण परत्वापरत्वादि नियामकपणे दिग्द्रव्यपणे सिद्धथाय अनेजो ॥ आकाशमवगाहाय तदनन्यादिगन्यथा ॥ तावप्येवमनुष्ठेदात्ताभ्यां चान्यदुदाहृतं ॥ एसिद्धसेनदिवाकरकृतनिश्चयद्वात्रिंशिकार्थविचारी ने आकाशस्थीय दि कार्यसिद्धहोय, एममानीयेंतोकालद्रव्यकार्यपणेकथंचित्तेहथीज उपपन्नहोय. तस्मात्कालश्चेत्येकेइतिसूत्रंअनपेक्षितद्रव्यार्थिकनयें नैवेतिसूक्ष्मदृष्ट्याविज्ञावनीयं ॥ १३ ॥

मंदगतेअणुयावतसंचरे ॥ नहप्रदेशएकेठोर ॥ तेहसमय

नोरेजाजनकालाणुं ॥ इमजाषेकोइउर ॥ सम० ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ हवेकालद्रव्याधिकारें दिगंबरप्रक्रिया उपन्यासेढे, जेएकनजप्रदेशने ठोर के० मंदगति अणुके० परमाणुजेटलेंकालें संचरे तेपर्यायनेसमयकहियें. तदनुरूपते

कालपर्यायसमयनुं जेजाजन तेकालाणु कहियें. तेएकेक आकाशप्रदेशें एकेकपरमाणु, एमकरतां लोकाकाशप्रदेशप्रमाण कालाणुहोय, एरीतें कोइक उर के० जैनाज्ञास दिगंबरजाषेठे उक्तंचद्रव्यसंग्रहे ॥ रयणाणंरासीइव तेकालाणुअसंखदवाणि ॥१४॥

योगशास्त्रनारेअंतरश्लोकमां ॥ एपणमतबेरेइछ ॥ लोक

प्रदेशेरेअणुआजूजुआ॥मुख्यकालेंतिहांदिछ॥सम० ॥१५॥

अर्थ ॥ ते योगशास्त्रना अंतरश्लोकमां एदिगंबरमतपणइष्टे केमके तेश्लोकमां लोकप्रदेशें जूजुआ कालनाअणुआ तेनेमुख्यकालकह्योठे तथाचतत्पाठः ॥ लोकाकाशप्रदेशस्था जिज्ञाकालाणवस्तुये ॥ ज्ञावानांपरिवर्त्ताये मुख्यकालःसञ्च्यते ॥ १५ ॥

प्रचयऊर्ध्वतारेएहनोसंज्ञवे ॥ पूर्वअपरपर्याय ॥ तिर्यक्

प्रचयघटेनहीखंधनो ॥ विणप्रदेशसमुदाय ॥ सम० ॥१६॥

अर्थ ॥ एकालाणुद्रव्यनो ऊर्ध्वताप्रचयसंज्ञवे, जेममृदुद्रव्यने स्थास, कोस, कुसूलादि पूर्वापरपर्यायठे, तेमएहने समयावलिप्रमुख पूर्वापरपर्यायठे, पणखंधनोप्रदेश समुदाय एकालद्रव्यनेनथी, माटे धर्मास्तिकायादिकनीपरें तिर्यक्प्रचयसंज्ञवेनही. तेतिर्यक्प्रचयनथी, तेथीजकालद्रव्यने अस्तिकाय नकहियें. वलीएहने परमाणुपुज्जलनीपरें तिर्यक्प्रचय योग्यतापणनथी, माटेउपचारेंद्रव्यठे. तेथीपण कालद्रव्यने अस्तिकायपणुनकहेवाय ॥ १६ ॥

एमअणुगतीनीरेलेइहेतुता ॥ धर्मद्रव्यअणुआय ॥ साधार

णतारेलेइएकनी ॥ समयखंधपणआय ॥ सम० ॥ १७ ॥

अर्थ ॥ एदिगंबरपक्ष प्रतिवादेणुषेठे. एमजोमंदाणुगतिकार्यहेतु पर्यायसमयजाजन द्रव्यसमय अणुकट्ठिपयेंतो मंदाणुगतिहेतुतारूप गुणजाजन तेधर्मास्तिकायाणुपण सिद्धहोय. एमअधर्मास्तिकायादिक अणुनोपण प्रसंगथाय, अनेजो सर्वसाधारण गतिहेतुतादिकलेइ धर्मास्तिकायादिक एकस्कंधरूपज द्रव्यकट्ठिपयें, देशप्रदेशनीकट्ठपना तेहनीव्यवहारानुरोधे पढीकरीएतो सर्वजीवाजीवद्रव्यसाधारणवर्त्तना हेतुताणुलेइने कालद्रव्यपण लोकप्रमाणे एककट्ठपवोजोइयें, धर्मास्तिकायादिकने अधिकारें साधारणगति हेतुताद्युपस्थितिकट्ठपकठे अनेकालद्रव्यकट्ठपकठे मंदाणुवर्त्तना हेतुत्वोपस्थितिजठे, एकट्ठपनायेंतो अग्निनिवेशविना बीजुंकोइकारण दिगंबरीयोमांजणातुंनथी

अप्रदेशतारेसूत्रेंअनुसरी ॥ जोअणुकहियेरेतेह ॥ तोप

र्यायवचनथीजोडीयें ॥ उपचारेंसवीएह ॥ सम० ॥ १८ ॥

अर्थ ॥ हवेजो एमकहे शोजे सूत्रें कालप्रदेशकह्यो तेहने अनुसारें कालाणु कहियें तो सर्वजीवाजीवना पर्यायरूपज कालकह्यो तेमां विरोधनथी तो द्रव्यकालपण केमकहो तो माटे कालने द्रव्यत्ववचन तथा लोकाकाश प्रदेशप्रमाण अणुवचन एसर्व उपचारें जोडीयें मुख्यवृत्तिये ते पर्यायरूपकालज सूत्रसंमत ठे, अतएव ॥ कालश्चेत्येके ॥ इहां एकवचनते सर्वसंमतत्वाचा वसुचव्यो ॥ १८ ॥

पर्याये जेमजा प्यो द्रव्यनो ॥ संख्या रथ उपचार ॥ अप्रदेश
तारे योजन कारणें ॥ तेम अणुतानो रेसार ॥ सम० ॥ १९ ॥

अर्थ ॥ हवे उपचारप्रकारज देखाडे ठे ॥ षके व द्रव्याणि ॥ एसंख्या पूरणने अर्थे जेमपर्यायरूप कालने विषे द्रव्यपणानो उपचार जगवत्यादिकने विषे करियें ठेयें, तेमसूत्रे कालद्रव्यने अप्रदेशता कहियें ठेयें, तथा कालपरमाणुपण कह्याडे, ते योजनने कारणे लोकाकाशप्रदेशस्थ पुजलाणुने विषे ज, योगशास्त्रना अंतरश्लोकमां कालाणुनो उपचारकह्यो ठे, तेजाणवो. मुख्यकाल इत्यस्य चानादिकादीनां प्रदेशत्वव्यवहारनियामकोपचारविषय इत्यर्थः ॥ अतएव मनुष्यक्षेत्रमात्रवृत्तिकालद्रव्यं येवर्णयंतितेषामपि मनुष्यक्षेत्रावच्छिन्नाकाशादौ कालद्रव्योपचार एव शरणमिति दिङ्मात्रमेतत् ॥ १९ ॥

वर्णगंधरसफासादिकगुणे ॥ लिखियें पुद्गल जेद ॥ सहज
चेतनारे गुणवली जाणियें ॥ जीव अरूप अवेद ॥ सम० ॥ २० ॥

अर्थ ॥ हवे पुजल तथा जीवद्रव्य संक्षेपे कहे ठे. जे वर्ण, गंध, रस, स्पर्शादिकगुणे पुजलद्रव्यनो अन्यद्रव्यथी जेद लिखियें, ते पुजलद्रव्य; अने जीवद्रव्य— ते सहज चेतनागुणे ते लक्षण जे सर्व अचेतनद्रव्यथी जिन ठे. ते व्यवहारनयथी रूप तथा वेदसहितपणे ठे अने निश्चयनयथी रूप तथा वेदरहित ठे. उक्तंच ॥ अरसमरूवरसगंध अवन्नचेयणा गुणमसदं ॥ जाण अलिंगगहणं जीवमणी दिष्ठसंगणं ॥ १ ॥ २० ॥

एम एजां प्यारे संखेपें करी ॥ द्रव्यतणा षट् जेद ॥ विस्तारे ते जा
णि श्रुत थकी ॥ सुजश लहोगत खेद ॥ सम० ॥ २१ ॥

अर्थ ॥ एरीतें द्रव्यना संक्षेपथी जेद जां प्या ठे. ते विस्तारें श्रुतके० सिद्धांत थकी जाणीने खेदरहित थका प्रवचन दाक्षिणपणानो सुजशके० सुबोध ते पामो ॥ २१ ॥

॥ सोवन गिरि चूषण त्रिसलानंदन ए ॥ देशी ॥

॥ ढाल इग्यारमो ॥

हवे जेद गुणना जाणीजे ॥ तिहां अस्तिता कहियें जी ॥ सद्रूत
तावस्तुता जाति ॥ व्यक्तिरूपता कहियें जी ॥ द्रव्यचावड

व्यत्वप्रमाणे ॥ परिठेद्यजेरूपजी ॥ प्रमेयत्वआ
णागमसुषीम ॥ अगुरुलघुत्वरूपजी ॥ १ ॥

अर्थ ॥ हवेगुणनात्रेद सामान्यतंत्रप्रक्रियायें कहियेंठैयें. तिहां १ अस्तित्वगुणतेक हियें के जेहथी सज्जततानो व्यवहारथाय. २ वस्तुत्वगुणतेकहियेंके जेहथी जातिव्यक्ति रूपपणुं जाणियें. जेमघटतेहिज सामान्यथी जातिरूपठे अनेविशेषथी तद्व्यक्तिरूपठे. अतएव अवग्रहें सामान्यरूप सर्वत्रज्ञासेठे, अपायें विशेषरूप ज्ञासेठे, पूर्णोपयोगें संपूर्णवस्तुग्रहणथायठे. तथा ३ अव्यक्तावजे गुणपर्यायाधारतान्निव्यंग्यजातिविशेषते अव्यत्वएजातिरूपठे माटेगुणनहोय एहवीनैयायिकादिवासनायें आशंका करवीनही, केमके ॥ सहस्रवोगुणाः क्रमस्रुवःपर्यायाः॥ एहवीजजैनशास्त्रनी व्यवस्थाठे ॥ अव्यत्वंचेज्जुणः स्याद्रूपादिवदुत्कर्षापकर्षज्ञागिस्यादितितुकुचोद्यमेकत्वादिसंख्यायां परमतेपि व्यञ्जिचारेण तथाव्याध्यज्ञावादेवनिरसनीयं. ४ प्रमाणेपरिठेद्यजे रूपप्रमाण विषयत्व ते प्रमेयत्व गुणकहियें, तेपणकथंचित् अनुगत सर्वसाधारणगुणठे. परंपरासंबंधें प्रमाणत्वज्ञानेपण प्रमेयत्व व्यवहारथायठे, तेमाटेजे प्रमेयत्वगुणते स्वरूपथीअनुगतठे ५ अगुरुलघुत्वगुण ते सूक्ष्मआज्ञाग्राहीठे ॥ सूक्ष्मंजिनोदितंतत्वं हेतुजि नैवहन्यते ॥ आज्ञासिद्धंतुतद्ग्राह्यं नान्यथावादिनोजिनाः ॥ अगुरुलघुपर्यायाः सूक्ष्मा श्रवागोचराः ॥ १ ॥

प्रदेशत्वअविज्ञागीपुज्जल ॥ खेत्रज्ञावजेव्यापिर्जजी ॥ चेत
नताअनुज्जतिअचेतन ॥ ज्ञावअननुजवथापिर्जजी ॥ मूर
ततारूपादिकसंगति ॥ अमूर्त्ततातदज्ञावोजी ॥ दशसा
मान्यगुणाप्रत्येकें ॥ आठआठएज्ञावोजी ॥ २ ॥

अर्थ ॥ ६ जेअविज्ञागीपुज्जल यावत्खेत्रेंरहे तावत्खेत्रव्यापीपणुं तेप्रदेशत्वनामा ठठोगुणजाणवो. ७ चैतन्यत्वगुण तेश्चात्मानो अनुजवरूप गुणकहियें जेसुखदुःखादिचिंतवियें एव्यवहारथायठे, जेहथीजाति, वृद्ध, जम, क्षत, संरोहणादि जीवन धर्महोयठे ८ एथीविपरीत जेअचेतनत्वगुण तेश्चजीवमात्रनो गुणठे ९ मूर्त्ततागुणते रूपादिक सन्निवेशान्निव्यंग्यपुज्जलअव्यमात्रवृत्तिठे. १० अमूर्त्ततागुणमूर्त्तत्वाज्ञावसमनियतठे ॥ अचेतनत्वामूर्त्तत्वयोश्चेतनत्वमूर्त्तत्वाज्ञावरूपत्वान्नगुणत्वमितिनाशंकनीयंअचेतनामूर्त्तद्व्यवृत्तिकार्यजनकतावठेदकत्वेनव्यवहारविशेषनियामकत्वेनचतयोरपि पृथक्गुणत्वात् ! नञ् पर्युदासार्थकत्वात् नञ्गर्जपदवाज्यतायाश्चानुष्णाशीतस्पर्श इत्यादौ व्यञ्जिचारेणपरेणपरेषामप्यज्ञावत्वानियामकत्वाज्ञावांतरमज्ञावोहिकयाचितु व्यपेक्षये

तिनयाश्रयणेनदोषाज्ञावाच्च ॥ एदशसामान्यगुणठे. तेमां १ मूर्त्तत्व २ अमूर्त्तत्व ३ चे-
तनत्व ४ अचेतनत्व, एचारगुणते द्रव्योनेविषे परस्परपरिहारें वेवेगुण रहे, तेमाटे प्र-
त्येकें एकएकद्रव्यनेविषे आठआठगुणपामियें, एमविचारीनेज्ञावो ॥ २ ॥

ज्ञानदृष्टिसुखवीर्यफरसरस ॥ गंधवर्णएजाणोजी ॥ गति
श्रितिअवगाहनावर्त्तना ॥ हेतुज्ञावमनआणोजी ॥ चेत
नादिचारेजेला ॥ विशेषगुणएसोलेज्जी ॥ षट्पुजलआत
मनेतिनह ॥ अन्यद्रव्यनेटोलेज्जी ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ १ ज्ञान २ दर्शन ३ सुख ४ वीर्य, एचारआत्मानागुणठे. १ स्पर्श २ रस ३
गंध ४ वर्ण, एचारपुजलना विशेषगुण. शुद्धद्रव्येंअविकृतरूप अविशिष्टरहे, तेमाटेएगु-
णकह्या, विकृतस्वरूपते पर्यायमांजिले एविशेषजाणवुं. १ गतिहेतुता २ स्थितिहेतुता ३
अवगाहनाहेतुता ४ वर्त्तनाहेतुता. एचारगुणतेधर्मास्तिकाय, अधर्मास्तिकाय, अनेआ-
काशास्तिकाय, तथाकालद्रव्यना प्रत्येकेंप्रत्येकेंविशेषगुण जाणवा. एरीतेंवारगुणथया,
तेमां १ चेतनत्व २ अचेतनत्व ३ मूर्त्तत्व ४ अमूर्त्तत्व एचारगुणजेदीयें, तेवारें सोलविशे-
षगुणथाय; तेमध्ये पुजलद्रव्यने वर्ण, गंध, रस, स्पर्श, मूर्त्तत्व, अचेतनत्व, एठगुणहोय,
अनेआत्मद्रव्यने ज्ञान, दर्शन, सुख, वीर्य, अमूर्त्तत्व, चेतनत्व, एठगुणहोय. बीजांसर्वद्र-
व्यने टोलेके० समुदाय त्रणगुणहोय; एकपोतानो अचेतनत्वगुण, बीजोअमूर्त्तत्व, त्री-
जोगतिस्थित्यादि, एमफलावीनेधारवुं ॥ ३ ॥

चेतनतादिकचारस्वजाति ॥ गुणसामान्यकहायजी ॥ वि
शेषगुणपरजातिअपेक्षा ॥ ग्रहताचित्तसुहायजी ॥ विशेष
गुणठेसूत्रेंजाषिया ॥ बहुस्वप्नावआधारोजी ॥ अर्थतेह
किमगणिआजावे ॥ एहथूलव्यवहारोजी ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ हवेजेचेतनत्वादि चारगुणते सामान्यगुणमां पणकह्या, अनेविशेषगुणमां
पणकह्या, तेनुंकारणकहेठे. चेतनत्वादिकारगुण स्वजात्यपेक्षया अनुगत व्यवहारेंठे, तेथी
सामान्यगुणकहियें, अनेपरजातिनी अपेक्षायें चेतनत्वादिक तेअचेतनत्वादिकद्रव्यथी
स्वाश्रय व्यावृत्तिकरेठे, तेमाटे विशेषगुणकहियें ॥ परापरसामान्यवत्सामान्यविशेषगुण
मेषासितिज्ञावः॥ तथाज्ञान, दर्शन, सुख, वीर्य, एचारआत्मविशेषगुणअनेस्पर्श, रस, गंध, वर्ण,
एचार पुजलगलविशेषगुण एमजेकहुं, तेस्थूलव्यवहारजाणवो. जेमके अष्टौसिद्धगुणाः तथा-
एकत्रिंशत्सिद्धादिगुणाः एकगुणकालकादयः पुजलाअनंताः इत्यादिसूत्रार्थविचारणायें

विशेषगुण अनंताथाय, तेठद्वस्थकेमगणीशके?॥ तस्माद्धर्मास्तिकायानां गतिस्थित्यवगाह-
नावर्त्तनाहेतुत्वोपयोगग्रहणाख्याः षडेवास्तित्वादयः सामान्यगुणास्तुविवक्षयाश्रपरिमि-
ताइत्येव न्यायं षण्णालक्षणवतां लक्षणानिषडेवेति हि कोनश्रद्धधाति ॥ नाणंचदंसणंचेव
चरित्तंचतवोतहा ॥ वीरियंउवउगोय एवंजीवस्सलक्कणं ॥ १ ॥ सदंधआरउज्जोय प-
जावायातहेवय ॥ वण्णरसगंधफासा पुग्गलाणं तुलखदणं ॥ २ ॥ इत्यादितुखजावलक्क-
णयोरन्यो न्येनांतरीयकत्वप्रतिपादनायेत्यादिपंक्तिरैर्विचारणीयं ॥ ४ ॥

धर्मअपेक्षायेंइहांअलगा ॥ स्वजावगुणथीजाण्याजी ॥
निजनिजरूपमुख्यतालेइ ॥ स्वजावगुणकरीदाण्याजी ॥
अस्तिस्वजावतिहांनिजरूपें ॥ जावरूपतादेखोजी ॥ परअ
जावपरेंनिजजावेंपण ॥ अरथअनुजविलेखोजी ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ अनुवृत्तिव्यावृत्तिसंबंधें धर्ममात्रनीविवक्षाकरीने इहांस्वजावनेगुणथकी अ-
लगा के०जूदा पंडितेंजाण्याठे, तेद्रव्यना निजनिजके० आपआपणारूपनी मुख्यतालेइने,
अनुवृत्तिसंबंधमात्र अनुसरीने, जेस्वजावठे तेनेजगुणकरीने, दाख्याके०देखाड्याठे. माटे
गुणविजागकहिने स्वजावविजाग कहियेंठैयें. तिहांप्रथम अस्तित्वजावते निजरूपें ए-
टलेस्वद्रव्य, स्वखेत्र, स्वकाल, स्वजाव स्वरूपें जावरूपतादेखो. जेमपरजावें नास्तित्वजाव
अनुजवियेंठैयें, तेमनिजजावें अस्तित्वजावपण अनुजवियें ठैयें. तेमाटे अस्तिजाव
तेलेखेठे. एप्रथम अस्तिजावकह्यो ॥ ५ ॥

नहीतोसकलशून्यताहोवे ॥ नास्तिस्वजावपरजावेंजी ॥
परजावेंपणसत्ताकहेता ॥ एकरूपसविपावेजी ॥ सत्ताजे
मअसत्तानफुरे ॥ व्यंजकअमिलनवसथीजी ॥ ठतोसरा
वगंधनवीजासे ॥ जेमविष्णुनीरफरशथीजी ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ जोअस्तिस्वजाव द्रव्यनेविपे नमानीयेंतो, परजावापेक्षायें जेमनास्तिता,
तेमस्वजावापेक्षायेंपण नास्तिताथातां, सर्वशून्यताथइजाय, तेमाटेस्वद्रव्याद्यपेक्षायेंअ-
स्तिस्वजाव सर्वथामानवो, एप्रथमगुण. अनेपरजावेंके०परद्रव्याद्यपेक्षायें नास्तिस्वजा
वकहियें. परजावेंपण सत्ता, अस्तिस्वजावकहेतां सर्वस्वरूपें अस्तिथयुं, तेवारें जगत्एक
रूपथाय, तेतोसर्वशास्त्र व्यवहारविरुद्धठे, माटेपरापेक्षायें नास्तिस्वजाव ठे. जेसत्तातेस्व-
जावें वस्तुमांहेजजाणायठे, माटेसत्यठे, जे असत्तातेस्वज्ञाने परमुखनिरीक्षणकरेठे. तेथी
कटपना ज्ञानविषयपणे असत्यठे, एहवुं बौद्धमतठे, तेनेखंरुवानेकहेठे, जेसत्तानीपरें त-

त्काल असत्ताजेनथीस्फुरति, तेव्यंजक अणमिदयावशथी जाणवी, पण शुन्यपणाथी, तुष्टपणाथकीनही, जेमठतुं माटीनुं सरावके० घटते, तेहनोजेगंधते नीरके० पाणीना स्पर्शविना जणायनही, एतावता असत्यनथी. केटलाएकवस्तुनागुण स्वजावेंजजणायते, अनेकेटलाक प्रतिनियत व्यंजननाव्यंग्यते, एवस्तुमां वैचित्र्यते, पण एकेनीतुष्टताकहियें, तो घणोव्यवहार विलोपाय ॥ उक्तंचास्माजिर्जाबारहस्यप्रकरणे, तेहुंतिपरावेस्का वंजपमुद्दं-
सिणोत्तिणयतुष्टा ॥ दिष्टमिणंवेचित्तं सरावकपूरगंधाणंति ॥ ६ ॥

निजनानापर्यायेंतेहज ॥ द्रव्यएहएमकहियेंजी ॥ नित्यस्वजा
वअनित्यस्वजावें ॥ पञ्जयपरणतिलहियेंजी ॥ ठतिवस्तुनेरू
पांतरथी ॥ नाशेद्विधाजासेजी ॥ विशेषनेसामान्यरूपथी ॥
स्थूलअंतरनाशेजी ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ निजके० पोतानाजे क्रमजावी नानाप्रकारनापर्याय श्यामत्व, रक्तत्वादिकते
भेदकतेतेठतां पणएद्रव्यतेहिज जेपूर्वेंअनुजव्युंहुतु, एवुंज्ञानजेहथीथायतेतेनित्यस्वजाव
कहियें॥तज्ञावाव्ययंनित्यमितिसूत्रं॥प्रध्वंसाप्रतियोगित्वंनित्यत्वमित्यस्याप्यत्रैवपर्यवसानं
केनचिद्रूपेणैवतद्वक्ष्येव्यवस्थितेः॥एनित्यस्वजावत्रीजोथयो. अने अनित्यस्वजावते प-
र्यायनीपरिणतिलेश्यें, जेरूपेंउत्पादव्ययते, तेरूपेंअनित्यस्वजावते. जेमठतिवस्तुनुं रुपां
तरथीपर्यायविशेषथीनाशते, तेथीकरीएद्विधा, आरूपेंनित्य, आरूपेंअनित्यएवैचित्र्यजासे
ते, विशेषअनेसामान्यरूपथी अनित्यता, जेमघटनाशें पणमृदुद्रव्यानुवृत्ति तथासामान्ये
मृदादिकने पण स्थूलार्थांतर घटादिकनाशेंअनित्यताते, नेघटरूपेणमृन्नष्टेतिप्रतीतेः ॥७॥

जोनित्यतानतेतोअन्वय ॥ विनानकार्यहोवेजी ॥ कारज
कालेंअठतुंकारण ॥ परिणतिरूपविगोवेजी ॥ अनित्य
ताजोनहीसर्वथा ॥ अर्थक्रियातो नघटेजी ॥ दलनीकारय
रूपपरिणति ॥ अनुत्पन्नतोविघटेजी ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ जोनित्यता द्रव्यनेविषेनथी, अनेएकांतक्षणिकज स्वस्वलक्षणते, तोकारणना
अन्वयविना कार्यनीपजेनही. केमके कारणक्षण कार्यक्षणोत्पत्तिकालें निर्हेतुक नाश
अनुजवतो अठतोते, तेकार्यक्षण परिणतिकेमकरे ? अठतोयेंकारणक्षण कार्यक्षणकरेतो
चिरनष्टकारणथी अथवाअनुत्पन्नकारणथी कार्यनीपनुंजोश्यें एमतोकार्य कारणजावनी
विडंबनाथाय. अव्यवहितजेकारणक्षण कार्यक्षणकरे, एमकहियेंतो, रूपालोक मन-
स्कारादिक्षण रूपादिकनेविषे उपादानआलोकादिकनेविषे निमित्त ए व्यवस्थाकेम-

घटे ? केमके अन्वयविना शक्तिमात्रें उपादानता निमित्तमांहेपण कहि शकीयें; माटेजेउपादानते अन्वयीमानवुं, अनेअन्वयीपणुं तेहीज नित्यस्वज्ञावहोय. हवेजोसर्वथा नित्यस्वज्ञावज मानीयें, अनेअनित्यस्वज्ञाव सर्वथानमानियेंतो, अर्थक्रियाघटेनही, केमके दलनेकारणेंअने कार्यरूपता परिणतिकथंचित् उत्पन्नपणुंजआवुं, अनेसर्वथा अनुत्पन्नपणुं विघटीजाय, अनेजोएमकहियें, केजेकारण ते नित्यजठे, तथा तद्वृत्तिकार्य तेअनित्यजठे, तोकार्यकारणने अज्ञेदसंबंधकेमघटे ? जेदसंबंधमाने तो तत्संबंधांतरादि गवेषणायें अनवस्थाथाय.तेमाटे कथंचित् अनित्यस्वज्ञावपण मानवो॥७॥

स्वज्ञावनेएकाधारत्वे ॥ एकस्वज्ञावविलाशोजी ॥ अनेक
द्रव्यप्रवाहएहने ॥ अनेकस्वज्ञावप्रकाशोजी ॥ विणएक
ताविशेषनविलहीयें ॥ सामान्यनेअज्ञावेंजी ॥ अनेकत्व
विणसत्तानघटे ॥ तेमजविशेषअज्ञावेंजी ॥ ९ ॥

अर्थ ॥ स्वज्ञावके० सहजावीधर्म, तेहनेआधारत्वे एकस्वज्ञाव. जेमरूप,रस,गंध,स्पर्शनो आधार घटादिएककहियें, तेमनानाप्रकारना धर्माधारत्वे एकस्वज्ञावता, नानाक्षणानुगतत्वे नित्यस्वज्ञावता, एविशेषजाणवो; एपांचमोएकस्वज्ञावजाणवो. हवे मृदादिद्रव्यनो स्थास, कोस, कुशूलादिक अनेकद्रव्य प्रवाहठे. तेथीअनेकस्वज्ञाव प्रकाशियें, पर्यायपणेआदिष्ट द्रव्यकरियें, तेवारें आकाशादिकद्रव्यमांपण घटाकाशादिकजेदें एस्वज्ञाव दुर्लभनथाय, एठठो अनित्यस्वज्ञावकह्यो. हवेएकस्वज्ञावविना सामान्यनो अज्ञावथाय, माटेविशेष नपामियें, माटेविशेषाज्ञावें अनेकस्वज्ञावविना मूलसत्तापण घटेनही, तेमाटे एकानेक एबेहुस्वज्ञावमान्याजोश्यें ॥ ९ ॥

गुणगुणीनेसंज्ञासंख्यादिक॥जेदेंजेदस्वज्ञावोजी ॥ अज्ञे
दवृत्तिसुलक्षणधारी ॥ होयेंअज्ञेदस्वज्ञावोजी ॥ जेद
विनाएकत्वसर्वने ॥ तेणेव्यवहारविरोधोजी ॥ विण
अज्ञेदकेमनिराधारनो ॥ गुणपञ्जवनोबोधोजी ॥ १० ॥

अर्थ ॥ गुणगुणीने,पर्यायपर्यायीने, कारककारकीने, संज्ञा, संख्या, तथालक्षणादिक जेदेंकरीनेसातमो पण जेदस्वज्ञाव जाणवो, अने अज्ञेदनीजेवृत्ति ते लक्षणवंतआठमो अज्ञेदस्वज्ञाव जाणवो. हवेजोद्रव्यनेविषे जेदस्वज्ञाव नमानीयेंतो, सर्वद्रव्यगुणपर्यायने एकपणुंथाय, तेथीकरी, “ इदंद्रव्यं अयंगुणः अयंपर्यायः ” एव्यवहारनो विरोधथाय अज्ञे जो अज्ञेदस्वज्ञाव नकहियेंतो, निःकेवल निराधार गुणपर्यायनो बोधथ-

वोजोश्येनही, केमके आधाराधेयनो अज्ञेदविना बीजोसंबंध घटेजनही. अत्र प्रव-
चनसारोद्धारनीगाथा ॥ पवित्रतपदेशत्त पुधत्तमितिसासणंहिवीरस्स ॥ अन्नत्तमत-
प्रावो एतप्पवंजवदिकधमेगति ॥ १० ॥

शक्तिअवस्थितनिजरूपांतर ॥ जवनेजव्यस्वजावोजी ॥
त्रिहुंकाळेमिलतापरजावे॥अजव्यनअजव्यस्वजावोजी॥
शून्यजावपणजव्यस्वजावे ॥ कूटकार्यनेयोगेंजी ॥ अज
व्यजावेविणजव्यांतरता ॥ थायेजव्यसंयोगेंजी ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ अनेककार्य-कारणशक्तिकजे अवस्थितद्रव्यठे, तेहने क्रमिकविशेषता आ
विजावे अतिव्यंग्यते नवमोजव्यस्वजाव कहियें. त्रिहुंकाळें परद्रव्यमांमिलतांपण पर
स्वजावे नपरिणमवुं, तेदशमोजव्यस्वजावकहियें ॥ अन्नोन्नंपविसंता देताउगासमण
मणस्स ॥ मेळंतावियणीच्चं सगसगजावणविजहंति ॥ १ ॥ हवेजव्यस्वजावविना
कूटके० खोटाकार्यनेयोगें शून्यपणुंथाय. परजावेनहोय अनेस्वजावेहोय तेवारेंज
व्यहोय, अनेतेजो परजावेपणनहोय अने स्वजावेपणनहोय तेवारें होयजनही, ए
वुंथयुं, तथाजोअजव्यस्वजाव नमानीयेंतो, द्रव्यनेसंयोगें द्रव्यांतरपणुं थवुंजोश्यें, के
मके धर्माधर्मादिकने जीवपुद्गलादिकने एकावगाहनावगाढ कारणें कार्यसंकर अज
व्यस्वजावेज नथाय, तत्तद्रव्यने तत्कार्यहेतुता कट्पनपणे अजव्यत्वस्वजाव गर्जजठे.
॥ आत्मादेःस्ववृत्त्यनंतकार्यजननशक्तिर्जव्यतातत्तत्सहकारिसमवधानेनतत्तत्कार्कोपधाय-
कताशक्तिश्च तथाजव्यतेति तथाजव्यतयैवनातिप्रसंगइतितु हरिजद्राचार्याः ॥ ११ ॥

परमजावपरिणामिकजाव ॥ प्रधानेंतायलीजेजी ॥ एवि
णमुख्यरूपकेमजव्यें॥प्रसिद्धरीतेंदीजेजी॥ एसामान्यस्व
जावइग्यारह ॥ सकलद्रव्यनेधारोजी ॥ आगमअर्थ
विचारीनेजग ॥ सुजशवादविस्तारोजी ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ स्वलक्षणीभूत पारिणामिकजाव प्रधानतायें परमजावस्वजावकहियें. जेम-
ज्ञानस्वरूपआत्मा. एइग्यारमोजेदथयो. जोपरमजाव स्वजावनकहियें, तोद्रव्यनेविषेप्र-
सिद्ध रूप केमदेवाय?अनंतधर्मात्मकवस्तुने एकधर्मपुरुषकारें बोलावियें,तेहीज परम-
जावनुं लक्षणठे.एइग्यारसामान्यस्वजाव सर्वद्रव्यनेधारवा. एह्वाआगमना अर्थविचा-
रीने जगत्मां सुयशविस्तारो ॥ १२ ॥ हवेशागलाढालमांदशविशेषस्वजावकहेठे.

॥ ढाल बारमी ॥

॥ जीहोसंज्ञवनामसोहामणोएदेशी ॥

जीहोचेतनज्ञावतेचेतना ॥ लाढाउलटअचेतनज्ञाव ॥ जीहोचेतनता
विणजीवने ॥ लाढाथाएकर्मअज्ञाव ॥ चतुरनरधारोअर्थविचार ॥ १ ॥

अर्थ ॥ जेहथी चेतनपणानो व्यवहारथाय, तेचेतनस्वज्ञाव, अनेतेथीउलटो तेअचे-
तनस्वज्ञाव. जोजीवने चेतनस्वज्ञाव नकहियें, तोरागद्वेष चेतनारूपकारणविना ज्ञाना-
वरणादिकर्मनो अज्ञावथाय, उक्तंच॥ स्नेहाज्यक्तशरीरस्य रेणुनाश्लिष्यतेयथा॥ गात्रं रा-
गद्वेषक्लिन्नस्य कर्मबंधोज्ञवत्येव॥ इति. माटेहेचतुरपुरुषोएरीतें अर्थविचारीनेधारो ॥१॥

जीहोजोचेतनतासर्वथा ॥ लाढाविनाअचेतनज्ञाव ॥ जीहोध्यान
ध्येयगुरुशिष्यनी ॥ लाढासीखपशुधस्वज्ञाव ॥ चतु० ॥ २ ॥

अर्थ ॥ जोजीवने सर्वथा चेतनस्वज्ञावजकहियें अनेअचेतनस्वज्ञावनकहियें तो
अचेतनकर्मनो कर्मद्रव्योपश्लेष जनितचेतनाविकारविना शुद्धसिद्धसदृशपणुंथाय, ते-
वारें ध्यानध्येय तथा गुरुशिष्यनीसीखपतीपडे, एरीतेंसर्वशास्त्रव्यवहार फोकट अड-
जाय, शुद्धने अविद्यानिवृत्तिपणे स्योउपकारथाय ? तेमाटे॥ अलवणायवागूरिति वत् ॥
अचेतनआत्मा एमपणकोडकरीतें कहियें ॥ २ ॥

जीहोमूर्त्तज्ञावमूरतीधरे ॥ लाढाउलटअमूर्त्तस्वज्ञाव ॥ जी
होजोमूर्त्ततानजीवने ॥ लाढातोसंसारअज्ञाव ॥ चतु० ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ मूर्त्तिके० रूप, रस, गंध, स्पर्शादिसन्निवेशते जेहथीधरियें तेमूर्त्तस्वज्ञावकहियें,
अनेतेहथीजे विपरीत तेअमूर्त्तस्वज्ञावजाणवो, जोजीवने कोडकरीतें मूर्त्ततास्वज्ञाव न-
होयतो, शरीरादिसंबंधविना गत्यंतरसंक्रमविना संसारनो अज्ञावथाय ॥ ३ ॥

जीहोअमूर्त्तताविणसर्वथा ॥ लाढामोक्षघटेनहीतास ॥ जीहो
एकप्रदेशस्वज्ञावता ॥ लाढाअखंमबंधनिवास ॥ चतु० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ अनेजो लोकदृष्टव्यवहारें मूर्त्तस्वज्ञावज आत्मानेमानीयें, तोमूर्त्ततेहेतुसह
स्नेपण अमूर्त्तनहोय; तेथीमोक्षघटेनही. माटेमूर्त्तसंचलितजीवनेपण अंतरंग अमूर्त्तस्व-
ज्ञावमानवो. वलीएकप्रदेशस्वज्ञाव तेहनेकहियेंजे एकत्वपरिणति अखंमाकार बंधके०
सन्निवेश तेहनो निवासके० जाजनपणुं तेएकप्रदेशस्वज्ञाव जाणवो ॥ ४ ॥

जीहोअनेकप्रदेशस्वज्ञावता ॥ लाढाजिन्नप्रदेशस्वज्ञाव ॥ जीहो
जोनहीएकप्रदेशता ॥ लाढाजेदहुएबहुज्ञाव ॥ चतु० ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ अने अनेकप्रदेशस्वप्नाव तेहनेकहियें जे निम्नप्रदेशयोगें तथा निम्नप्रदेश कल्पनायें अनेकप्रदेश व्यवहारयोग्यपणुंहोय. हवे जो एकप्रदेशस्वप्नाव नहोयतो, असंख्याता प्रदेशादियोगें बहुवचनप्रवृत्ति एकधर्मास्तिकायठे, तेमाटे एव्यवहारनहोयतो घणाधर्मास्तिकायठे, इत्यादिक अहुंजोश्यें ॥ ५ ॥

जीहोकेमसकंपनिःकंपता ॥ लालाजोनअनेकप्रदेश ॥ जीहो

अणुसंगतिपणकेमघटे ? ॥ लालादेशसकलअदेश ॥ च० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ जो अनेकप्रदेशस्वप्नाव द्रव्यनेकहियेंतो घटादिक अवयवी देशाधीसकंप तथादेशाधीनिःकंप देखियेंतयें तेकेममले, अनेअवयवकंपे पणअवयवीनिःकंप एमकहियेंतो चलतिप्रयोग केमथाय? प्रदेशवृत्तिकंपनो जेमपरंपरासंबंधठे; तेमदेशवृत्ति कंपाज्ञावनोपण परंपरासंबंधठे, तेमाटेदेशाधीचलेठे अनेदेशाधी नधीचलतो, एअस्खलितव्यवहारेंअनेकप्रदेशस्वप्नाव मानवो. तथाअनेकप्रदेशस्वप्नाव नमानियेंतो, आकाशादिद्रव्यें अणुसंगतिके० परमाणुसंयोग केमघटे ? ॥ ६ ॥

जीहोदेशसकलजेदेंद्रिधा ॥ लालादीठीजगमांवृत्ति ॥ जी

होप्रत्येकेंद्रुषणतिहां ॥ लालाबोलेसंमत्तिवृत्ति ॥ चतु० ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ वलीएहिजयुक्ति विस्तारीदेखामेठे. एकवृत्तिदेशाधीठे; जेमकुंमलइंद्रने; इहांकुंमलतो कानमांपहेस्याठे; तेकानतोइंद्रनो एकदेशठे. पणइंद्रकहिबोलायठे, तथावीजी वृत्ति सर्वशीठे. जेमसामान्यवस्त्रद्वयनी एटलेजामो सर्वअंगमांपेस्योठे तेदेवदत्त ए सर्वशीजाणवी. तिहांप्रत्येकेंद्रुषण संमत्तिग्रंथनी वृत्तिबोलेठे. परमाणुने आकाशादिकें देशवृत्तिमानतां आकाशादिकनाप्रदेश अनिष्ठतापणआवे अनेसर्वशी वृत्तिमानतां परमाणु आकाशादिप्रमाण अइजाय, तथाउजयाज्ञावेंतो परमाणुने अवृत्तिपणुंथाय; यावद्विशेषाज्ञावस्यसामान्यज्ञावनियतत्वादित्यादि ॥ ७ ॥

जीहोज्ञावस्वप्नावहअन्यथा ॥ लालावेविज्ञाववरुव्याधि ॥ जीहो

एविणनघटेजीवने ॥ लालाअनियतकर्मउपाधि ॥ चतु० ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ स्वप्नावशी जेअन्यथाज्ञाव तेविज्ञावस्वप्नावकहियें, तेमहाव्याधिरूपठे. ए विज्ञावस्वप्नाव मान्याविना जीवने अनियतके० नानाप्रकारना देशकालादिविपाकी कर्मोपाधि नलागवाजोश्यें, उपाधिसंबंध योग्यतायें अनादिविज्ञास्वप्नावः ॥ ८ ॥

जीहोशुद्धज्ञावकेवलपणुं ॥ लालाउपाधिकजअशुद्ध ॥ जीहोवि

णशुद्धतानमुक्तिठे ॥ लालालेपनविगरअशुद्ध ॥ चतु० ॥ ९ ॥

अर्थ ॥ केवलपणुंके० उपाधिजावरहितांतरजाव परिणमनते शुद्धस्वजाव, अने जे उपाधिजनित बहिरजाव परिणमन योग्यताते अशुद्धस्वजावठे. जोशुद्धस्वजाव नमानियें, तो मुक्तिघटेनही, अनेजोअशुद्धस्वजाव नमानियें, तो कर्मनोलेपघटेनही. इहांशुद्धस्वजावनेकदापि अशुद्धतानहोय, अने अशुद्धस्वजावने पढीपणशुद्धता नहोय, एवेदांतादिक मतनेनिराकरी उजयस्वजावमाने; जेथकीकोइदूषणनहोय ॥ ९ ॥

जीहोनियमितएकस्वजावजे ॥ लालाउपचरियेंपरमाण ॥ जीहोतेउपचरितस्वजावठे ॥ लालाएविणकेमपरनाण? ॥ चतु० ॥ १० ॥

अर्थ ॥ नियमितजे एकस्थाने निरधार्येजे एकस्वजाव अनेपरस्थानके उपचरियें तेउपचरित स्वजावहोय, तेउपचरितस्वजाव नमानियें, तो स्वपरव्यवसायी ज्ञानवंतआत्मा केमकहियें? जेमाटे ज्ञानने स्वविषयत्व तो अनुपचरितठे, पणपरविषयत्व ते परापेक्षायें प्रतीयमानपणे तथापरनिरूपित संबंधपणेउपचरितठे. ॥ १० ॥

जीहोकर्मजसहजवेजेदते ॥ लालामूर्त्तअचेतनजाव ॥ जीहोप्रथमजीवनीसिद्धने ॥ लालाअपरपरइस्वजाव ॥ चतु० ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ तेउपचरित स्वजाव वेप्रकारेंठे, एककर्मजनित, वीजोस्वजावजनित, तिहांपुजलसंबंधे जीवने मूर्त्तपणुं अनेअचेतनपणुंजे कहियेंठैयें, तिहांगौर्वाहीकः एरीतेंउपचारठे, तेकर्मजनितठे, माटेकर्मतेहीज उपचरितस्वजावठे, हवेजीवने अपरकेव्वीजोजे सहजउपचरित स्वजाव तेसिद्धने परइपणु तिहांकोइ कर्मोपाधिठेनही: तडुक्तमाचारसूत्रे ॥ अकम्मस्सववहारोणविज्झइ कम्मणाउवाहिजायतत्ति ॥ ११ ॥

जीहोदशेविशेषस्वजावए ॥ लालासर्वएकवीससंजाल ॥ जीहोसविहुंपुजलजीवने ॥ लालापन्नरजेदठेकाल ॥ चतु० ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ एदशेविशेषस्वजाव नियतद्रव्यवृत्तिमाटे, एमध्ये पूर्वोक्तइग्यार सामान्यस्वजाव जेखियें, तेवारें सर्वमिद्धिने एकवीस स्वजावथाय, तेपुजलतथाजीवने एकवीस स्वजावहोय. तेएकवीसमांशी ठकाडियें तेवारें कालद्रव्यने पन्नरस्वजावथाय, तेठस्वजावनांनास आगदीगाथामां कहेसे ॥ १२ ॥

जीहोबहुप्रदेशचित्मूर्त्तता ॥ लालाविजावशुद्धअशुद्ध ॥ जीहोटाळीआदिमसंजूआ ॥ लालासोलधर्ममुखबुद्ध ॥ चतु० ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ १ बहुप्रदेशके० अनेकप्रदेशस्वजाव २ चित्के० चेतनस्वजाव ३ मूर्त्तत्वस्वजाव ४ विजावस्वजाव ५ शुद्धस्वजाव ६ अशुद्धस्वजाव, एठस्वजावकाढीयें, तेवारें

बाकी पन्नरस्वजाव कालद्रव्यनेथाय, वली १ धर्मास्तिकाय २ अधर्मास्तिकाय ३ आ-
काशास्तिकाय एत्रणद्रव्यने आदिमके० पहेलो अनेकप्रदेशस्वजाव तेणेसंयुक्तकरियें
अने बीजापांचटालियें तेवारेंसोलस्वजावथाय. ॥ एकविंशतिजावाःस्यु,र्जीवपुद्गलयोर्म-
ताः, धर्मादीनांषोडशस्युः, कालेपंचदशास्मृताः ॥ १३ ॥

जीहोप्रमाणनयतेअधिगमें ॥ लालाजाणीएहस्वजाव ॥ जीहोसुय
शबिबुद्धजिनसंगतें ॥ लालाधरोचित्तशुज्जजाव ॥ चतु० ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ एएकवीस स्वजावते प्रमाणनयने अधिगमेके० ज्ञानेजाणीने सुयशके० शो-
जन अनुयोग परिज्ञान यशवंतजे विबुद्धके० पंक्तिजन तेहनीसंगतकरी सर्वशंकादो-
षटालीचित्तमांहें शुज्जजावधरो ॥ १४ ॥

॥ ढाल तेरमी ॥

॥ वीराचंदला ॥ ए देशी ॥

स्वद्रव्यादिकग्राहकेंरे ॥ अस्तिस्वजाववखाण ॥ परद्रव्यादि
कग्राहकेंरे ॥ नास्तिस्वजावमनआणोरे ॥ चतुरविचारियें ॥ १ ॥

अर्थ ॥ हवेस्वजावनो अधिगम तेनयेंकरीदेखाडेठे, १ जेअस्तित्वस्वजाव द्रव्यनोठे,
तेस्वद्रव्यादिग्राहक द्रव्यार्थिकनयें वखाणियें; अने जे २ नास्तिस्वजावठे तेपरद्रव्यादि-
ग्राहक द्रव्यार्थिकनयेंवखाणियें; उक्तंच ॥ सर्वमस्तिस्वरूपेण पररूपेणनास्तिच ॥ १ ॥

उत्पादव्ययगौणतारे ॥ सत्ताग्राहकनित्य ॥ कोइकपर्या
यार्थिकेंरे ॥ जाणोस्वजावअनित्योरे ॥ चतु० ॥ २ ॥

अर्थ ॥ ३ उत्पादव्ययगौणत्वे अनेसत्ताग्राहक द्रव्यार्थिकनयें नित्यस्वजावकहियें
तथा ४ कोइकरीतें पर्यायार्थिकनयेंकरी उत्पादव्यय ग्राहकहोय, तेणेकरीने द्रव्यने-
विषे अनित्यस्वजावजाणो ॥ २ ॥

जेदकद्वपनारहितथीरे ॥ धारोएकस्वजाव ॥ अन्वय
द्रव्यार्थिकनयेंरे ॥ अनेकद्रव्यस्वजावोरे ॥ चतु० ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ ५ जेदकद्वपनानी अपेक्षारहित शुद्धद्रव्यार्थिकनयें एकस्वजावजाणो तथा
६ अन्वयद्रव्यार्थिकनयेंकरी अनेकस्वजावजाणो, कालान्वयेसत्ताग्राहको देशान्वयेचा-
न्वयग्राहकोनयः प्रवर्तते ॥ ३ ॥

संभूतव्यवहारथीरे ॥ गुणगुणादिकजेद ॥ जेदक
द्वपनारहितथीरे ॥ जाणोतासअजेदोरे ॥ चतु० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ ७ सद्भूतव्यवहारनयथी गुणगुणी, पर्यायपर्यायीनो जेदस्वज्ञावजाणवो ८ अने जेदनीकद्वपनारहित शुद्धद्रव्यार्थिकनयथी अजेदस्वज्ञावजाणवो, यत्रकल्प्यमानस्यांतर्निर्णीतत्वेनग्रहस्तत्रैकस्वज्ञावो यथाघटोयमिति अत्रविषयविषयिणोर्वैवित्तयेन-ग्रहस्तत्राजेदस्वज्ञावो यथानीलोघटइति सारोपासाध्यवसानयोर्निरूढत्वार्थमयं प्रकार-जेदः प्रयोजनत्वेतुतेयदृष्टानिमित्तकत्वेनस्वज्ञावजेदसाधके ॥ इतिपरमार्थः ॥ ४ ॥

परमज्ञावग्राहकनेरे ॥ ज्ञव्यअज्ञव्यपरिणाम ॥ शु

अशुद्धतेहथीरे ॥ चेतनआतमरामोरे ॥ चतु० ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ हवे ए ज्ञव्यस्वज्ञाव अने १० अज्ञव्यस्वज्ञाव. एवेस्वज्ञावतेपरमज्ञावग्राहकनयें जाणवा. ज्ञव्यताते स्वज्ञावनिरूपितठे,अनेअज्ञव्यता तेउत्पन्नस्वज्ञावनी तथापरज्ञावनी साधारणठे, तेमाटेइहां अस्ति नास्ति स्वज्ञावनीपरें स्वपरद्रव्यादिक ग्राहकनय एवेप्रवृत्तिनहोय. शुद्धाशुद्धपणा संमुग्धजे परमज्ञाव ग्राहकनय तेणेकरीने आत्मारामने ११ चेतनस्वज्ञाव कहियें ॥ ५ ॥

असद्भूतव्यवहारथीरे ॥ चेतनकर्मनोकर्म ॥ परम

ज्ञावग्राहकनयेंरे ॥ तेहअचेतनधर्मोरे ॥ चतु० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ असद्भूतव्यवहारनयथी ज्ञानावरणादिककर्म तथानोकर्मते मनवचनकायापणुं तेहनेचेतनकहियें. चेतनसंयोगकृतपर्यायतिहांठे. तेमाटे “इदंशरीरमावश्यकं जानातीत्यादिव्यवहारः अतएवजवति घृतंदहतीतिवत्”अने परमज्ञावग्राहकनयें तेकर्म नोकर्मने १२ अचेतनस्वज्ञावकहियें, जेम घृतअनुष्णस्वज्ञाव ॥ ६ ॥

असद्भूतव्यवहारथीरे ॥ जीवअचेतनधर्म ॥ परम

ज्ञावग्राहकनयेंरे ॥ मूरतकर्मनोकर्मोरे ॥ चतु० ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ असद्भूतव्यवहारनयथी जीवने १२ अचेतन स्वज्ञावकहियें.अतएव “जडोयमचेतनोयमित्यादि” व्यवहारठे,“एतेनमांनजानामीतिप्रतीत्या विलक्षणाज्ञानसिद्धिर्वेदांतिनामपास्ता सद्भूतव्यवहारनयग्राह्येणाचेतनस्वज्ञावेनैवतदुपपत्तेः” परमस्वज्ञावग्राहकनयें कर्मनोकर्मने मूर्तस्वज्ञावकहियें ॥ ७ ॥

असद्भूतव्यवहारथीरे ॥ जीवमूरतपणहोय ॥ परम

नयेंपुजलविनारे ॥ ज्ञव्यअमूर्ततुंजोयरे ॥ चतु० ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ असद्भूतव्यवहारनयथी जीवने १३ मूर्तस्वज्ञावपणकहियें. अतएवाअयमात्मादृश्यते. अमुंआत्मानंपश्यामि॥एव्यवहारठे, एस्वज्ञावेजे “रक्तौचपद्मप्रजवासुपूज्यौ”

इत्यादिवचनठे. तथापरमज्ञावग्राहकनयें पुजलद्रव्यविना बीजांसर्वद्रव्यने १४ अमूर्त्त स्वज्ञाव कहियें ॥ ८ ॥

उपचारेंपणपुजलीरे ॥ नहीअमूर्त्तस्वज्ञाव ॥ उपचरि
येंअनुगमवसैरे ॥ व्यवहारेंजेहज्ञावोरे ॥ चतु० ॥ ९ ॥

अर्थ ॥ चेतननासंयोगे देहादिकने विषे जेमचेतनत्व उपचरियेंठैयें, तेमअमूर्त्तउप-
चरतानथी, तेमाटेअसद्भूतव्यवहारथीपण पुजलने अमूर्त्तस्वज्ञावनकहियें. प्रत्यासत्तिदोषे
अमूर्त्तत्व तिहांकेमउपचरिते उपचरित कहेठे. अनुगमवसे० एकसंबंधदोषे जेहज्ञावव्य-
वहारियें, तेउपचरियें पणसर्वधर्मनो उपचारनहोय. तथाच आरोपेसतिनिमित्तानुसरणं
नतुनिमित्तमस्तीत्यारोपइतिन्यायोनाश्रयणीयइतिज्ञावः ॥ ९ ॥

एजावेंसंमतिजणिउरे ॥ अनुगतअर्थअशेष ॥ जलपयजे
मनविजंजीयें ॥ यावत्अंत्यविशेषोरे ॥ चतु० ॥ १० ॥

अर्थ ॥ एजावेंके० एअजिप्रायें संमतिग्रंथमांकहुंठे जे, अनुगतके० अत्यंतसंबंध
अशेषके० सर्वअर्थ जलपयजेमके० खीरनीरनीपरें विजंजेनही, पृथक्करहेनही किहां?
तोके अंत्यविशेषतायें अंत्यविशेषे शुरुपुजलजीवलक्षणें विजंजीयें ॥ यथा उदारिकादि
वर्गणानिष्पन्नाढरीरादेर्ज्ञानघनासंख्येयप्रदेशआत्माजिन्नइति अत्रगाथा ॥ अनुज्ञाणुग-
याणं इमवतंवत्तिविजयणमजुत्तं ॥ जहडुरुपाणियाणं जावंतविशेषपज्जाया ॥ १० ॥

अनजिभूतजिहांमूर्त्ततारे ॥ अमूर्त्ततातिहांनाहिं ॥ जिहांअ
जिभूतअमूर्त्ततारे ॥ मूर्त्तिअनंत्यतेमांहिरे ॥ चतु० ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ एमकहेतांमूर्त्तता जोपुजलद्रव्य विजंजक अंत्यविशेषठे, तोतेनोउपचार आ-
त्मद्रव्यें केमहोय, अनेजोते अंत्यविशेषनहीतो, अन्योन्यानुगमे अमूर्त्ततानो उपचार
पुजलद्रव्ये केमनहोय, एहवीशंका कोइकनेहोयठे, तेतालवानेकहेठे; जिहांपुजल द्रव्य-
मूर्त्तता अजिभूतनथी, किंतुउद्भूतठे, तिहांअमूर्त्तता स्वज्ञावनहोय, तेमाटेअमूर्त्तता
अपुजलद्रव्यनो अंत्यविशेष, अनेजिहांआत्मद्रव्य कर्मनहोय, तिहांअमूर्त्तता अजिभू-
तठे, तिहांमूर्त्तता अनंत्य अनुगमजनित साधारणधर्मरूपहोय. तथाचान्योन्यानुगमा
विशेषेपिक्वचिदेवकिंचित्केनचित्कथंचिदजिभूयतइतियथागमव्यवहारमाश्रयणीयं ॥११॥

पुजलनेएकवीसमोरे ॥ एमतोजावेविलुत्त ॥ तेणेंअसद्भू
तहनयेंरे ॥ परोक्षअणुअअमूर्त्तोरे ॥ चतु० ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ जो उपचारेंपण अमूर्त्तस्वज्ञाव पुजलनेनहोय एमकहेवाय, तो एकवीसमो जाव

लोपाय, तेवारें “एकविंशतिज्ञावाःस्युर्जीवपुञ्जलयोर्मताः” एवचनव्याघातयी अपसिद्धां-
तथाय, तेतालवानेश्चर्थे असङ्गतव्यवहारनयें परोक्षते पुञ्जलपरमाणुवे, तेनेश्चमूर्त्तकहियें.
व्यवहारिकप्रत्यक्षागोचरत्वममूर्त्तत्वं परमाणोः जातंस्वीक्रियतइत्यर्थः ॥ १२ ॥

कालपुञ्जलाणुतणोरे ॥ एकप्रदेशस्वज्ञाव ॥ परमनयेपर
द्रव्यनेरे ॥ जेदकल्पनाअज्ञावोरे ॥ चतु० ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ कालाणुने तथापुञ्जलाणुने परमज्ञावग्राहकनयें १५ एकप्रदेशस्वज्ञावकहियें,
एमकालतथापुञ्जल एवेद्रव्यटालीने परद्रव्य जेवीजांचारद्रव्य तेहने जेदकल्पनारहित
शुद्धद्रव्यार्थिकनयें एकप्रदेशस्वज्ञावकहियें ॥ १३ ॥

जेदकल्पनायुतनयेंरे ॥ अनेकप्रदेशस्वज्ञाव ॥ अणुविण
पुञ्जलअणुतणोरे ॥ उपचारेतेहज्ञावोरे ॥ चतु० ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ अनेजेदकल्पनानी सापेक्षायें जेशुद्धद्रव्यार्थिकनयें अणुके० एकटुटापरमा
णुविना सर्वद्रव्यने १६अनेकप्रदेशस्वज्ञावकहियें, अने पुञ्जलपरमाणुनेपण अनेकप्रदेश
यवानीयोग्यतावे, तेमाटे उपचारें तेहनेपण अनेकप्रदेश स्वज्ञावकहियें, तथाकालाणुमां
ते उपचारकारणनयी, तेमाटे तेहनेसर्वथा एस्वज्ञावनयी ॥ १४ ॥

शुद्धाशुद्धद्रव्यार्थिकेरे ॥ जाणोविज्ञावस्वज्ञाव ॥ शुद्धेशुद्ध
स्वज्ञावठेरे ॥ अशुद्धेअशुद्धस्वज्ञावोरे ॥ चतु० ॥ १५ ॥

अर्थ ॥ शुद्धाशुद्धद्रव्यार्थिकनये संमुग्धे १७ विज्ञावस्वज्ञावठे. तथा शुद्धद्रव्यार्थिकन
यें १८ शुद्धस्वज्ञावजाणो. अनेअशुद्धद्रव्यार्थिकनयें १९ अशुद्धस्वज्ञावजाणवो ॥ १४ ॥

असङ्गतव्यवहारयीरे ॥ ठेउपचरितस्वज्ञाव ॥ एस्वज्ञाव
नययोजनारे ॥ कीजेंमनधरीज्ञावोरे ॥ चतु० ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ असङ्गतव्यवहारनययी २० उपचरितस्वज्ञावठे. एज्ञावचित्तमांधरीने स्व
ज्ञावनयनी योजनाकरियें ॥ १६ ॥

अनुपचरितनिजज्ञावजेरे ॥ तेतोगुणकहेवाय ॥ एकद्रव्या
श्रितगुणकह्यारे ॥ उजयाश्रितपज्ञाउरे ॥ चतु० ॥ १७ ॥

अर्थ ॥ एदिगंवरप्रक्रिया किहांकिहांस्वसमयेंपण उपस्कृतकरीठे; एमांहेचित्यठे,
तेदेखाडेठे. स्वज्ञावते गुणपर्याययीजिन्न नविवक्षियें, जेमाटे जेअनुपचरितज्ञाव तेगु-
णजजाणवो, अनेजेउपचरितते पर्यायजजाणवो. जेम द्रव्याश्रिततेगुण अनेउजया

श्रिततेपर्यायकह्याठे. तथोक्तमुत्तराध्ययनेषु॥गुणाणुमासजद्वं एगदवस्सियागुणा ॥लस्क-
णंपज्जावाणंतु उज्जंअस्सिआजवेत्ति ॥ १ ॥ १७ ॥

स्वजावजेदसहितकह्यारे ॥ एमएगुणहप्रकार ॥ हवेजेद
पज्जायनारे ॥ सुणयोसुयशजंमारोरे ॥ चतु० ॥ १८ ॥

अर्थ ॥ यदिचस्वद्रव्यादिग्राहकेणास्तिस्वजावः परद्रव्यादिग्राहकेणास्तिस्वजाव
इत्युपगम्यते तदोन्नयोरपि द्रव्यार्थिकविषयत्वात्सप्तजंग्यामाद्यद्वितीययोर्जंगयोर्द्रव्या
र्थिकपर्यायार्थिकाश्रयेण प्रक्रियाज्ज्येतेत्याद्यत्रबहुविचारणीयं ॥ स्वजाव० एमएस्वजा
वजेदसहितगुणना प्रकारकह्या. हवेश्रागलीढालमां पर्यायनाजेदकहुंहुं. तेहनेसुयशना
जंडार एह्वाश्रोतापुरुषो तमेसांजलो ॥ १८ ॥

॥ ढाल चउदमो ॥

॥ ठोडोसीमंधरसामीआ ॥ तेमुजमिठामिडुक्कंमी ॥ एदेशी ॥
सुणोजेदपज्जायनारे ॥ तेदोयप्रकार ॥ व्यंजनअर्थवेजेद
थी ॥ संक्षेपेंसार ॥ श्रीजिनवाणीआदरो ॥ १ ॥

अर्थ ॥ हवेपर्यायना जेदसांजलो. तेपर्यायनाजेद संक्षेपथी बेप्रकारनाठे. एकव्यं
जनपर्याय, बीजोअर्थपर्याय, एसंक्षेपेकह्या ॥ १ ॥

अनुगतकालकलितकह्यो ॥ व्यंजनपर्याय ॥ वर्तमानसु
षिमतिहां ॥ अत्थहपज्जाय ॥ श्रीजिन० ॥ २ ॥

अर्थ ॥ जेजेहनो त्रिकालस्पर्शपर्याय तेतेनोव्यंजन पर्यायकहियें. जेमघटादिने मृ-
दादिपर्याय तेहमां सूक्ष्मवर्तमानकालवर्त्ति ते अर्थपर्यायठे. जेमघटनेतत्तत्क्षणवर्त्तिपर्या-
यते अर्थपर्याय ॥ २ ॥

द्रव्यगुणेविहुंजेदथी ॥ वलीशुद्धअशुद्ध ॥ शुद्धद्रव्यव्यं
जनतिहां ॥ चेतननेसिद्ध ॥ श्रीजिन० ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ तेप्रत्येकें एकेकबेबेप्रकारें एकद्रव्यपर्याय बीजोगुणपर्याय जेदथीजाणवा. त-
थातेवली शुद्ध अनेअशुद्धजेदथी बेबेप्रकारेंजाणवा. तेमांशुद्धद्रव्यव्यंजनपर्यायते चे-
तनद्रव्यने केवलज्ञानना जावथी सिद्धपर्याय जाणवो ॥ ३ ॥

अशुद्धद्रव्यव्यंजनबहु ॥ मनुजादिकजेद ॥ गुणथीव्यं
जनएमद्विधा ॥ केवलमइजेद ॥ श्रीजिन० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ हवेअशुद्धद्रव्यव्यंजनपर्याय तेमनुष्य, देवता, नारकी, तीर्थचादिकबहुजेदें जाणवो, केमके तेद्रव्यजेद पुद्गलसंयोग जनितठे. एमज शुद्धगुणपर्यायते केवलज्ञानादिरूप अने अशुद्धगुणव्यंजनपर्यायते मतिज्ञानादिरूप जाणवा ॥ ४ ॥

रुजुसूत्रादेशेंकरी ॥ कणपरिणतएह ॥ कहोअर्थ
पजायए ॥ अन्यंतरजेह ॥ श्रीजिन० ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ एमरुजुसूत्रादेशे कणपरिणतजे अन्यंतरपर्याय तेशुद्धार्थपर्याय अने जेजे-हथी अद्वकालवर्तिपर्याय तेतेहथीअद्वविवक्षाये अशुद्ध अर्थपर्यायकहेवा ॥ ५ ॥

पुरुषशब्दजेमपुरुषने ॥ व्यंजनपर्याय ॥ संम
तिग्रंथेअर्थथी ॥ बालादिकहाय ॥ श्रीजिन० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ इहांवृद्धवचन संमतिग्रंथदेखाडेठे, जेम पुरुषशब्दवाच्य जेजन्मादि मरण-कालपर्यंत एकअनुगतपर्याय तेपुरुषनोव्यंजनपर्यायकहियें, एसंसंमतिग्रंथेकहुंठे. तथावा-लतरुणादि पर्यायते अर्थपर्यायकह्याठे. एमसर्वत्रफलावीलेवुं. अत्रगाथा ॥ पुरिसंमिपु-रिससहो जम्माश्मरणकालपञ्जंतो ॥ तस्सउवालाईया पजावजेयाबहुविगप्पा ॥ ६ ॥

षट्गुणहाणीबुद्धीथी ॥ जेमअगुरुलहुत्त ॥ पजाव
तेमद्विणजेदथी ॥ केवलपणेवुत्त ॥ श्रीजिन० ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ जेकेवलज्ञानादिकते शुद्धगुणव्यंजनपर्यायहोय, तिहांअर्थपर्यायनंथी, एहवी कोइक दिक्पटाज्ञासनी शंकाटालेठे. “जे षट्गुणहानिवृद्धिलक्षणगुरुलघुपर्यायाः सूक्ष्मा र्थपर्यायाः” एजेमकहुंठे, तेमद्विणजेदथी केवलज्ञानपर्यायपण जिनजिन देखाड्याठे ॥ पढमसमयसयोगिजवढकेवलनाणे ॥ अपढमसमयोगिजवढकेवलनाणे ॥ इत्यादिवचनात् ॥ तेमाटेरुजुसूत्रादेशें शुद्धगुणनापण अर्थपर्यायमानवा ॥ ७ ॥

शुद्धद्रव्यव्यंजनअणु ॥ पुद्गलपर्याय ॥ अशुद्धयणु
कादिकगुणा ॥ निजगुणपर्याय ॥ श्रीजिन० ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ पुद्गलद्रव्यनो शुद्धद्रव्यव्यंजनपर्यायते अणुके० परमाणुजाणवो, केमके तेपरमाणुनोकेवारें नाशनथी, तेमाटेतथा द्रव्यणुकादिकद्रव्यते पुद्गलद्रव्यना अशुद्धद्र-व्यव्यंजनपर्याय संयोगजनितठे, तेमाटे एमगुणाके० पुद्गलद्रव्यना शुद्धगुणव्यंजनपर्याय तथाअशुद्धगुणव्यंजनपर्यायते पोतपोताना गुणाश्रितजाणवा, जेपरमाणुगुण तेशुद्धगुण-व्यंजनपर्याय अनेद्वैप्रदेशादिगुणते अशुद्धगुणव्यंजनपर्याय ॥ ८ ॥

सूक्ष्मअर्थपर्यायते ॥ धर्मादिकएम ॥ निजपरप्र
त्ययथीलहो ॥ गंमिहठप्रेम ॥ श्रीजिन० ॥ ९ ॥

अर्थ ॥ धर्मास्तिकायादिकना शुद्धद्रव्यव्यंजनपर्यायजठे, एहवोजे हठकरेठे, तेह
नेकहियें, जे रुजुसूत्रादेशें क्वाणपरिणतिरूप अर्थपर्यायपण केवलज्ञानादिकनीपरें ह
ठगंडीने तिहांपणकेमनथीमानता? ॥ ९ ॥

जेमआकृतिधर्मादिकनी ॥ व्यंजनठेशुद्ध ॥ लोकद्रव्य
संयोगथी ॥ तेमजाणीअशुद्ध ॥ श्रीजिन० ॥ १० ॥

अर्थ ॥ तेधर्मास्तिकायादिकमां अपेक्षायें अशुद्धपर्यायपणहोय, नहीतोपरमाणु
पर्यंत विश्रामेंपुजलद्रव्यपण नहोय, एहवें अग्निप्रायेंकहेठे, जेधर्मास्तिकायादिकनी
आकृति लोकाकाशमान संस्थानरूपते शुद्धद्रव्यव्यंजन पर्यायकहियें, परनिरपेक्षप
णामाटे, तेमजलोकवर्ति द्रव्यसंयोगरूप अशुद्धद्रव्यव्यंजनपर्यायकहियें, पणतेह
नोपरापेक्षपणे कहेताथका अनेकांतिकने विरोधनथी ॥ १० ॥

संयोगेआकृतिपरें ॥ पञ्जायकहेवाय ॥ उत्तराध्य
यनेजाषिया ॥ लक्षणपञ्जाय ॥ श्रीजिन० ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ जेआकृतिते पर्यायहशे, अने संयोगपर्यायनहोय, एहवीआशंकाटालेठे.
जे संयोगतेपण आकृतिनीपरें पर्यायकहेवायठे, केमके पर्यायनांलक्षण जेदरूप श्री
उत्तराध्ययनसूत्रें एरीतेकह्यांठे ॥ ११ ॥

एकतपृथकततेमवली ॥ संख्यासंठाण ॥ वलीसंयोग
विज्ञागए ॥ मनमांतुंआण ॥ श्रीजिन० ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ उक्तंच ॥ एगत्तंचपुहुत्तंच संखासंठाणमेवय ॥ संयोगायविज्ञागाय पञ्जावा
णं तुलस्कणं ॥ १॥ एगाथातुंमनमांआण, एमदिगंवरनयचक्रनाकर्त्तादेवसेननेकहेठे ॥ १२ ॥

उपचारीनयशुद्धते ॥ जोपरसंयोग ॥ असद्भूतम
नुजादिका ॥ तोनयशुद्धयोग ॥ श्रीजिन० ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ हवेजोएमकहेशेजे धर्मास्तिकायादिकने परद्रव्यसंयोगठे, तेउपचरित प-
र्यायकहियें, पणअशुद्धपर्यायनकहियें, द्रव्यान्यथात्वहेतुनेविषेज अशुद्धत्व व्यवहारठे,
तेवतीतो तेमाटे मनुष्यादिकपर्यायपण अशुद्धनकहो. असद्भूतव्यवहारनयग्राह्य माटे
असद्भूत कहो ॥ १३ ॥

धर्मादिकपरपञ्जयें ॥ विसमाइएम ॥ अशुद्धताअ
विशेषथी ॥ जिअपुज्जलजेम ॥ श्रीजिन० ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ छितंतुकादिक पर्यायनीपरें एद्रव्यजनकअवयवसंघातनयेंज अशुद्धद्रव्यव्यं-
जनपर्यायपणुंज कहेतां रुडुंलागे “तस्मादपेक्षानपेक्षाभ्यांशुद्धाशुद्धानेकांतव्यापकत्वमे
वश्रेयः” तेहिजदेखाडेढे. धर्मादिकने परपर्यायें एटलेखपर्यायथी विषमायीके० विलक्षण
ताएमजाणवी, केमके परापेक्षायें जेमजीवद्रव्य पुज्जलद्रव्यनेविषे अशुद्धतानो विशेषनथी

एमजसजातिविजातिथी ॥ डव्येपज्जाय ॥ गुणेष्व
ज्ञावविज्ञावथी ॥ एचारकहाय ॥ श्रीजिन० ॥ १५ ॥

अर्थ ॥ हवे प्रकारांतरे चारप्रकारनापर्याय नयचक्रमांकह्याडे, तेदेखाडेढे. एमज स्व
जातीयद्रव्यपर्याय, तथाविजातीयद्रव्यपर्याय, वलीखज्ञावगुणपर्याय, अनेविज्ञावगुणपर्याय
एरीतेंचारजेद पर्यायनाकहेवा ॥ १५ ॥

द्वयणुकमनुजेकेवलीवली ॥ मतिमुखदिठंत ॥ एप्रायि
कजेणोडव्यथी ॥ अणुपज्जवसंत ॥ श्रीजिन ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ हवेउदाहरणदेखाडेढे. छिप्रदेशादिकस्कंधते स्वजातीय द्रव्यपर्यायकहियें.
तथा द्रव्यवेमिलीएकद्रव्यउपनुं, तेमाटे मनुजादिपर्यायते विजातीय द्रव्यपर्याय कहि-
यें, केमके तेवेद्रव्यमली परस्पर जिनजातीय द्रव्यपर्यायउपनो, तेमाटे तथाकेवलज्ञान
ते कर्मरहितपणामाटे स्वज्ञावगुणपर्यायकहियें. अनेमतिज्ञानादिकते कर्मपरतंत्रपणामाटे
विज्ञावगुणपर्यायजाणवा. एरीते एचारजेदपण प्रायिकजाणवा. केमके परमाणुरूप द्रव्य
पर्यायते एचारमांहेन अंतरजवें. पर्यायपणुतेहने विजागजाति शास्त्रेंकह्युंढे. तडुक्तं सं-
मतौ ॥ अणुंदुअणुएहिंदवे आरऊंदुअणुअंतिअणुतिववएसो ॥ तत्तोअपुणविजत्तोअ-
णुत्तिजाउअणुहोइ ॥ इत्यादिक ॥ १६ ॥

गुणविकारपज्जवकही ॥ डव्यादिकहंत ॥ शुंजा
णेमनमांहेते ॥ देवसेनमहंत ॥ श्रीजिन॥ १७ ॥

अर्थ ॥ “गुणविकाराः पर्यायाः” एमकहीने तेहनाजेदनेअधिकारें तेपर्याय छिजेद १
द्रव्यपर्याय २ गुणपर्याय इत्यादिककहेतोथको नयचक्रनोकर्ता जे देवसेनदिगंबर ते-
मनमांहेशुंजाणेढे? अर्थात् पूर्वापरविरोधजाषणथी कांइजाणतो नथी. तेमाटे द्रव्यपर्याय
जकहेवा, पणगुणपर्याय जूदानकहेवा एपरमार्थडे ॥ १७ ॥

इमद्रव्यादिकपरखीया ॥ राखीगुरुआण ॥ उवेखी
बहुतनुमति ॥ अवगणीअअजाण श्री० ॥ १८ ॥

अर्थ ॥ एरीतें द्रव्यगुणपर्यायते स्वरूपलक्षण जेदादिकेंकरीने परख्या, गुरुआणाके० गुरुपरंपरानी आझाराखीने तथाघणा तनुमतिके० तुल्यबुद्धिनाधणी तेहनेउवेखीने, अजाणजेहठकदाग्रही तेहनेअवगणी-निराकरीने द्रव्यादिकनीपरीक्षामेंकरी ॥ १० ॥

जेदिनदिनएमजावशे ॥ द्रव्यादिविचार ॥ तेलहेशेज

शसंपदा ॥ सुखसघलांसार ॥ श्रीजिन० ॥ १९ ॥

अर्थ ॥ जे एअर्थदिनदिनप्रतें द्रव्यगुणपर्याय विचाररूपजावशे, तेप्राणी यशनीसंपदाप्रतें पामशे तथा सघलांसुखप्रतें सारके० निश्चेंपामशे, एगुरुनोउपदेश प्रमाणकरजो दोहा

गुरुश्रुतअनुज्ञवबलथकी ॥ कह्योद्रव्यअनुयोग ॥

एहसारजिनवचननो ॥ एहपरमपदजोग ॥ २ ॥

अर्थ ॥ गुरुउपदेश, श्रुतशास्त्राज्यास, अनुज्ञवबल, अने सामर्थ्ययोग तेंहथीए द्रव्यानु योगकह्यो. एसर्वजिनराजनां वचननोसारठे. एजपरमपदके० मोक्षतेहनोजोगठे, केमके एद्रव्यादिकविचारें शुक्लध्यानसंपदायें मोक्षपामियें ॥ १ ॥

मध्यमकिरियारतहुए ॥ बालकमानेलिंग ॥

षोरुशकेंजाण्युंधरे ॥ उत्तमज्ञानसुरंग ॥ २ ॥

अर्थ ॥ एद्रव्यानुयोगमां जे रंगधरे, तेहनेजपंडितकहियें, एहवुं अजियुक्तसाखेंसम थेंठे. षोरुशकवचनंचेदं ॥ बालःपश्यतिलिंगं मध्यमबुद्धिर्विचारयतिवृत्तिं ॥ आगमत त्वंतुबुधः परीक्षते सर्वयत्नेन ॥ २ ॥

नाणरहितजेशुचक्रिया ॥ क्रियारहितशुचिनाण ॥

योगदृष्टिसमुच्चयकह्यो ॥ अंतरखजुआजाण ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ ज्ञानरहितजे शुचक्रिया अनेक्रियारहित जे शुचिज्ञान तेनेयोगदृष्टिसमुच्चय मां खजुआ अनेसूर्यजेटलो आंतरोकह्योठे ॥ ३ ॥

खजुआसमीक्रियाकही ॥ नाणजाणसमजोय ॥

कलियुगएहपटंतरो ॥ विरलाबुजेकोय ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ तात्त्विकः पक्षपातश्च जावशून्याचयाक्रिया ॥ अनयोरंतरंज्ञेयं जानुखद्योतयो-रिव ॥ इत्यादिकयोगदृष्टिसमुच्चयें कह्युंठे ॥ ४ ॥

क्रियामात्रकृतकर्मखय ॥ दहुरचुन्नसमान ॥

ग्यानकिउपदेशपदें ॥ तासगरसमजाण ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ मंजुक्चुन्नकप्पो किइयाजाणिउकउकिवेसाणं ॥ तद्धुरचुन्नकप्पो नाणकउ
तंचआणाए ॥ १ ॥ इत्युपदेशरहस्ये एतदर्थसंग्रह ॥ ५ ॥

मिथ्यात्वादिककर्मश्रिति ॥ अकरणनियमैजाष ॥

अप्रतिपातिज्ञानगुण ॥ महानिशीथहसाष ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ जेज्ञानते सम्यग्दर्शनसहितजआवे. तेपाम्यापठि मिथ्यात्वमां आवे, तोपण
एककोडाकोडी सागरोपम “ उपरांतकर्मबंध जीव नकरे. बंधेणनवोद्वेयकयावितिवच
नात् ” एअजिप्राये नंदिषेणनेअधिकारें महानिशीथे ज्ञानगुण अप्रतिपाति कह्योठे.
उत्तराध्ययनेप्युक्तं ॥ सूझहाससुत्ता णणस्सईकयवरंमिपडिआवि ॥ इयजीवोविससुत्तो-
णणस्सइगउविसंसारे ॥ १ ॥ ६ ॥

ग्यानवंतहकेवली ॥ जव्यादिकअहिनाण ॥ बृह

त्कटपनाजाप्यमां ॥ सरिषाजाप्याजाण ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ बृहत्कटपगाथाचेयं ॥ किंगीयठोकेवली चउविहेजाणणेयकहणेय ॥ तु
द्वारागद्देसे अणंतकायसवज्जाणवा ॥ १ ॥ ७ ॥

नाणपरमगुणजीवनो ॥ नाणनवार्णवपोत ॥

मिथ्यामतितमजेदवा ॥ नाणमहाउद्योत ॥ ८ ॥

॥ ढाल पन्नरमी ॥

॥ होमतवावेसाजना ॥ एदेशीठे ॥

नाणसहितजेहमुनीवरा ॥ क्रियावंतमहंतोरे ॥ तेमृगपतिजेमपाखरिया ॥ तेहना
गुणनोनअंतोरे ॥ श्रीजिनशासनसेवियें ॥ १ ॥ एआंकणीठे ॥ वशनिरुपक्रमकर्मने ॥
जेपणज्ञानविहीनारे ॥ तेपणमारगमांकह्या ॥ ज्ञानीगुरुपदलीनारे ॥ श्रीजिन०
॥ २ ॥ नाणरहितहितपरिहरी ॥ अज्ञानजहठरातारे ॥ कपटक्रियाकरतायति ॥
नहुयेनिजमतिमातारे ॥ श्रीजिन० ॥ ३ ॥ कपटनजाणेरेआपणो ॥ परनागुह्यते
खोवेरे ॥ गुणनिधि गुरुथकीबाहेरा ॥ विरउनिजमुखेंबोवेरे ॥ श्रीजिन० ॥ ४ ॥ बा
हिरबकपरेंचालता ॥ अंतरआकरीकातीरे ॥ तेहनेजेहजलाकहे ॥ मतिनवीजाणेतैजा
तीरे ॥ श्रीजिन० ॥ ५ ॥ बहुविधबाह्यक्रियाकरें ॥ ज्ञानरहितजेहटोवेंरे ॥ शतजि
मअंधदेखता ॥ तेतोपडिआठेजोवेंरे ॥ श्रीजिन० ॥ ६ ॥ निजउत्कर्षथीहरि
या ॥ निजअवगुणनवीदाखेरे ॥ ज्ञानजलधीगुणअवगणी ॥ अवगुणबहुजांवेरे ॥ श्री-
जिन० ॥ ७ ॥ गुणप्रियआगेंअटुटता ॥ जेगुणअटपशोजापेरे ॥ तेपणअवगुणपरिणमे ॥
मायाशब्दमनराखेरे ॥ श्रीजिन० ॥ ८ ॥ ज्ञानरहितजेहवा ॥ जिनशासनधनचोरेरे ॥

तेह शिथलपरें परिहरु ॥ गढाचारनेजोरें ॥ श्रीजिन० ॥ ए ॥ एनवमीगाथानोअर्थ ॥ गढा-
चारवचनंचेदं ॥ अगीअठकुसीलेहिं संगंतिविहेणवोसिरे ॥ मुखमग्गस्सिमेविग्घं पढंमि-
तेणगेजहाइति ॥ ज्ञानीवचनविषअमृतठे ॥ उलटीमूरखवाणीरे ॥ आगमवचनएआदरी ॥
ज्ञानग्रहोजविप्राणीरे ॥ श्रीजिन० ॥ १० ॥ अर्थ ॥ गीयव्वस्सवयणेणं विसंहालाहलंपिवे
॥ अगीयव्वस्सवयणेणं अमयंपिनघुट्टए ॥ १ ॥ इत्यादिवचनशास्त्रेंठे, तेमाटे हेधमार्थि
जव्यप्राणी ज्ञानपद्दद्वदआदरो, केमकेहमणाज्ञानपद्दनोदढाधिकारठे ॥ १० ॥ चरणक-
रणगुणहीणमा ॥ ज्ञानप्रधानआदरियेंरे ॥ एम किरयागुणअन्यसी ॥ इच्छायोगथीतरियें
रे ॥ श्रीजिन० ॥ ११ ॥ अर्थ ॥ कर्तुमिठोःश्रुतार्थस्यज्ञानिनोपिप्रमादिनः ॥ कालादिवि-
कलोयोग इतीच्छायोगलक्षणं ॥ ललितविस्तारादौग्रंथे ॥ ११ ॥ चरणपतितवलीश्रावको ॥
तनुधर्मावलीजेहोरे ॥ तेहनेज्ञानप्रधानठे ॥ मुनिनेठेगुणगेहोरे ॥ श्रीजिन० ॥ १२ ॥
आवश्यकमांहेनाषिठं ॥ तेणगेहीज्ञानप्रधानोरे ॥ आचरणापञ्चचालतां ॥ वेइयेजश
बहुमानोरे ॥ श्रीजिन० ॥ १३ ॥ अर्थ ॥ अत्रआवश्यकगाथा ॥ दंसणपरकोसावय च-
रित्तनठेयमंदधम्मये ॥ दंसणचरित्तपरको समणपरलोगकंखं मि ॥ १३ ॥

॥ ढाल शोलमी ॥

॥ समरीसारदाए वरदायकदेवी ॥ एदेशी ॥

आत्मअर्थिनेअर्थप्राकृतवाणी ॥ एमएमेंकीधीहीयडेउलटआणी ॥ मिथ्यादृष्टिने-
एहमांमतिमुजाणी ॥ सम्यग्दृष्टीनेलागेसाकरवाणी ॥ १ ॥ गुरुपासेंशीखीअर्थएहना-
जाणी ॥ तेहनेएदेजो, जेहनीमतिनवीकाणी ॥ लघुनेनयदेताहोएअर्थनीहाणी ॥ योगदृ-
ष्टिसमुच्चयएहवीरीतिवखाणी ॥ २ ॥ सामान्यमजाणोएतोजिनब्रह्माणी ॥ जल्लीपरेंसंजा-
लोत्तत्वरयणीनीखाणी ॥ एशुजगतिमाता, दुरमतिवेलिकृपाणी ॥ एशिवसुखसुरतरुफल-
रसस्वादनिशाणी ॥ ३ ॥ एहनेसुपसायेंउजाजोमीपाणी ॥ सेवेनर, किन्नर, विद्याधर, पवि-
पाणी ॥ एअमियदृष्टीथीजेहेनीमतिसीचाणी ॥ तेमांहेउल्लसेसुरुचिवेली करमाणी ॥ ४ ॥
बहुजावएहनाजाणेकेवलनाणी ॥ संखेपेएतोगुरुमुखथीकहेवाणी ॥ एहथीसंजारीजि-
नगुणश्रेणीउसुहाणी ॥ वचनानुष्ठानेसमापत्तिपरमाणी ॥ ५ ॥ एहथीसवीजाएपापश्रे-
णीउजाणी ॥ गुणश्रेणीचढतांलहेमुक्तिपटराणी ॥ घनघातिकर्मनेपीलीयेंजेमतेलघाणी ॥
निर्मलगुणएहथीपामियाबहुजविप्राणी ॥ ६ ॥ खलजनजोएहमांठेपधरेअजिमानि ॥
तोपणसज्जनथीएहनीख्यातिमचाणी ॥ गुणमणिरयणायरजगउत्तमगुणठाणी ॥ जश-
दियेगुणीसज्जननेसंघअनंतकदयाणी ॥ ७ ॥

॥ ढाल सतरमी ॥

॥ देशीहमचडीनीठे ॥

तपगठनंदनसुरुतरुप्रगढ्यो ॥ हीरविजयसूरींदो ॥ सकलसूरिमांजिसोजागी ॥ जेम
 तारामांचंदोरे ॥ हमचडी ॥ १ ॥ तासपाटविजयसेनसूरीश्वर ॥ ज्ञानरयणनोदरिउ ॥
 शाहीसजामांजेयशपाम्यो ॥ विजयवंतगुणजरिउरे ॥ हम ॥ २ ॥ तासपाटे विजय-
 देवसूरिसर ॥ महिमावंतनिरीहो ॥ तासपाटेविजयसिंहसूरिसर ॥ संकलसूरिमांदी-
 होरे ॥ हम ॥ ३ ॥ तेगुरुनाउत्तमउद्यमथी ॥ गीतारथगुणवाध्यो ॥ तस हितशिख-
 तणेअनुसारें ॥ ज्ञानयोगएसाध्योरे ॥ हम ॥ ४ ॥ जशउद्यमउत्तममारगनो ॥ जळे-
 जावथीलहियें ॥ जसमहिमामहिमांयेंविदीतो ॥ तसगुणकेमनगहियेंरे ॥ हम ॥ ५ ॥
 श्रीकट्याणविजयवरवाचक ॥ हीरविजयगुरुसीसो ॥ उदयाजशगुण संततिगावे ॥ सु-
 रकिन्नरनिसदीसोरे ॥ हम ॥ ६ ॥ गुरुश्रीलाजविजयवरपंडित ॥ ताससीससोजागी ॥
 श्रुतव्याकरणादिकबहुग्रंथें ॥ नित्येंजशमतिलागीरे ॥ हम ॥ ७ ॥ श्रीगुरुजितविजय-
 तससीसो ॥ महिमावंतमहंतो ॥ श्रीनयविजयविबुद्धगुरुज्जाता ॥ तासमहागुणवंतोरे
 ॥ हम ॥ ८ ॥ जेगुरुस्वपरसमयअज्यासैं ॥ बहुउपायकरी कासी ॥ सम्यग्दर्शनसुरु-
 चिसुरजिता ॥ मुळमतिशुजगुणवासीरे ॥ हम ॥ ९ ॥ जशसेवासुपसारेंसहजें ॥
 चिंतामणीमेंलहिउ ॥ तसगुणगाइशकुंकेमसघला ॥ गावानेगहगहिउरे ॥ हम ॥ १० ॥
 तेगुरुनीजक्तिशुजशक्ति वाणीएहप्रकाशी ॥ कवियशविजयजणेएमजणयो ॥ दिनदि-
 नबहुअज्यासीरे ॥ हम ॥ ११ ॥

॥ कलश ॥

एमद्रव्यगुणपर्यायेंकरी जेहवाणीविस्तरि ॥ गतपारगुरुसंसारमारगतरणतारणवरनरी ॥
 तेएहजाषीसुजनमधुकर रमणसुरनरपंजरी ॥ श्रीनयविजयबुधचरणसेवक जशविजयबु-
 धजयकरी ॥ १ ॥ सर्वगाथा २८५ ॥ इयमुचितपदार्थोद्धापनश्रव्यशोभा बुधजनहितहेतुर्जा-
 वनापुष्पवाटी ॥ अनुदिनमितएवध्यानपुष्पैरुदारैर्जवतुचरणपूजा जैनवाग्देवतायाः ॥

॥ इतिउपाध्यायश्रीयशोविजयगणिकृतद्रव्यगुण
 पर्यायनोरासबालावबोधसहितसमाप्तः ॥

॥ શ્રીપાર્શ્વનાથાય નમઃ ॥

॥ શ્રીમદ્યશોવિજયજી ઉપાધ્યાયકૃત આઠ દૃષ્ટિની સજાય વાલાવોધ સહિત ॥

ૐઙશ્રેણિનતંપાર્શ્વ, શ્રીશંખેશ્વરનામકં ।લિખા
મિયોગદૃષ્ટિસ્વાધ્યાયાર્થં લોકજાણયા ॥ ૧ ॥

અર્થ ॥ ઇંદ્રના સમુદાય, શ્રેણિપરંપરા, જેને નમ્યાઠે, એવા શ્રીશંખેશ્વર પાર્શ્વનાથને ન-
મસ્કાર કરીને, યમ, નિયમ, પ્રાણાયામાદિ અષ્ટાંગયોગ જેમાં ઠે, એવા પાતંજલિઆદિકૃત
યોગશાસ્ત્રમાં પ્રવેશ કરીશકાય તેવો શ્રીહરિચન્દ્રસૂરિરચિત શ્રીયોગદૃષ્ટિસમુચ્ચય
ગ્રંથઠે, તેના જાવ ગ્રહણ કરી, સકલ તાર્કિકશિરોમણિ વાચકરાજ શ્રીયશોવિજયજી
ઉપાધ્યાયે યોગદૃષ્ટિની સજાય રચેલી ઠે, તેનો જાવાર્થસૂચક વાલાવોધ ગુર્જરી જા-
ણામાં લખીએ ઢીએ.

પ્રથમ યોગ શબ્દ એટલે શું ? યોગ એટલે ચંચલતા. ત્રણ પ્રકારના યોગ તે મન,
વચન, કાયાનાયોગ તથા અષ્ટાંગયોગ અને જ્ઞાન દર્શનાદિ યોગ; અથવા જેજે વસ્તુ-
ર્તના યોગ યુંજન કરીએ, તેપણ યોગ કહેવાય. એમ યોગના વહુ પ્રકાર ઠે. અહીંઆ-
તો પાતંજલાદિ ગ્રંથાનુયાયી ત્રણ યોગ વર્ણવેલા ઠે. તેનાં નામ. ૧ ઇચ્છાયોગ ૨ શાસ્ત્ર-
યોગ ૩ સામર્થ્યપ્રતિજ્ઞાયોગ.

૧ તથાવિધ જ્ઞાનાવરણાદિ કર્મના ક્ષયોપશમ વિશેષથી શ્રુતજ્ઞાનનો અર્થ લઈ,
કરવાની ઇચ્છાવાલો ઠતાં, પ્રમાદથી ધર્મ વ્યાપારમાં વિકલ અને અંતઃકરણમાં સૂત્રા
ર્થનું ઇચ્છકપણું હોય, પણ યથાર્થ વોધ ન હોય, તે ઇચ્છાયોગ કહીએ.

૨ યથાર્થસ્વરૂપે વિકથાદિનો ત્યાગ કરવો તથા અપ્રમાદિ, ધર્મવ્યાપારવંત, અ-
ઝ્ઞાવંત, તીવ્રવોધથી અવિતથ્ય વચનનું જાણ કરવું, તથાવિધ મોહના અપગમથી
સત્યપ્રતીતવંત, તથા કાલાદિ વિકલપણાની વાધાએ અતિચારાદિદોષને જાણતા ઠતાં
તથા પ્રકારે ટાલી ન શકાય; તે શાસ્ત્રયોગ કહીએ.

૩ શાસ્ત્રમાં વતાવેલા ઉપાયોને અતિક્રમિને અધિકશક્તિથી ધર્મવ્યાપાર યોગ આ-
દરવો તે સામર્થ્ય પ્રતિજ્ઞા યોગ કહીએ. સિદ્ધિપદ પ્રાપ્તિનાં કારણો આ યોગમાં વહુ ઠે,
તેનું અતિક્રમણ કરે નહીં; શાસ્ત્ર થકીજ સર્વ અર્થ જાણે. સામર્થ્ય પ્રતિજ્ઞા યોગથી,
સર્વરૂપદપ્રાપ્તિ, સિદ્ધિપદસૌખ્યપ્રાપ્તિ, સકલપ્રવચનપરિજ્ઞાપ્રાપ્તિ ઇત્યાદિ સર્વનો
સાક્ષાત્ લાજ ઠે. સામર્થ્ય યોગના પણ બે જેદ ઠે ૧ ધર્મસંન્યાસ ૨ યોગસંન્યાસ.

धर्मसंन्यास ते मोहादिद्वयोपशमरूप ठे अने योगसंन्यास ते कायादि व्यापार कायोत्सर्गकरणादिरूप ठे. आ वे प्रकारना सामर्थ्ययोग समस्त लाजप्राप्तिना हेतु ठे, धर्म संन्यास सामर्थ्य योग प्रथमथी बीजे अपूर्व करणे होय एटले के प्रथम अपूर्व करणे यथाप्रवृत्ति करणनी संज्ञा ठे, तेथी अधिकृतधर्म सामर्थ्य योग न होय अने बीजे अपूर्व करणे ते ग्रंथिजेदनुं निबंधन ठे तेथी प्रथमनो त्याग करी बीजुं कहुं ॥ यतः ॥ जागंठीतापढमं, गंठीसमश्कमेजवेवीअं ॥ अतिअट्टिकरणपुण, सम्मत्तंपुरखने जीवे ॥ १ ॥ इति वचनात्

अपूर्व करण ते आत्मवीर्य शुज परिणाम, अनादिकाळे अपूर्व अपूर्व जे शुजशुज तर परिणाम धर्म स्थानकने विषे होय ते धर्म संन्यास, बीजे अपूर्वकरणे ग्रंथिजेद य-
वाथी सम्यग् दर्शन, शमसंवेगादि लिंगरूप, आत्मपरिणाम. यतः ॥ शमसंवेगनिर्वेदाड-
नुकंपास्तिक्वयलक्षणैः ॥ पंचजिः सम्यक्, सम्यक्त्वमुपलभ्यते ॥ इति ॥ १ ॥ योगशास्त्रे तथा
“ तत्त्वार्थश्रद्धानं सम्यग्दर्शनं. ” तयार पढी तथाविध कर्म स्थितिने उठी करे, संख्य
सागरोपम अतिक्रमे तयारे प्रथम धर्म संन्यास सामर्थ्य योग होय. यतः ॥ गंठित्ति-
सुडुजेउं, कखमघणरूढगूठगंठिव ॥ जीवस्सकम्मजणिउं, घणरागदोस परिणामो ॥ १ ॥
सम्मत्तंमिउलळे, पलियपहुत्तेणसावउंहुज्जा ॥ चरणोपसमखयाणं, सागरसंखंतराहुंति
॥ १ ॥ माटे स्थिति जेद उपर जेम जेम वधे, तेम तेम आयुंजी करण थकी जेम जेम आत्म
वीर्योद्धासं गुण स्थानक जजन ते सर्व धर्म संन्यास सामर्थ्य योग कहिए, अने तेने
पारमार्थिक तात्त्विक कहिए. कोइक वेलाए प्रव्रज्या प्रतिपत्तिकाळे अतात्त्विक कहिए.
कारणके प्रव्रज्या सन्मुखतो ठे परंतु प्रव्रज्या आदरी नथी, माटे त्यां ज्ञानरूप प्रति-
पत्ति विशेष होय अने धर्मसंन्यास सामर्थ्य अधिकारी जव विरक्त होय. आप्रमा-
णे सिद्धांतमां कहुं ठे.

प्रव्रज्याधिकारी, आर्यदेशोत्पन्न, विशिष्ट जातिवंत, कुलमर्यादावंत, अशुजकर्म म-
लबुद्धि प्रपंच प्रायः क्षीण होय अने मनुष्यपणानां निमित्त दुर्लज ठे, संपदा चपल
ठे, विषय दुःखौघहेतु ठे, संयोग वियोग मिलित ठे, शरीर प्रतिक्षणे मरणयुक्त ठे,
एवा दारुण विपाकवाला संसारनुं अनेक प्रकारे निर्गुणपणुं जावीने सहजपणे संसा-
रथी विरम्यो होय, अटप कषात्री, अटप हास्यादिवंत अटपवेदोदयी, कृतज्ञ, विनीत,
घरवासमां राजामात्यादि बहुजनमान्य, अडोही, सुंदर अंगवंत, श्रद्धावंत, प्रव्रज्या
आराधक, ज्ञानयोगनो आराधक इत्यादि गुणोपेत मनुष्यने धर्मसंन्यास साम-
र्थ्ययोग जाणवो.

योग संन्यास सामर्थ्य योग पारमार्थिक तात्त्विकपणे, क्षपकश्रेणिगत योगीने तथा

હાંત્યાદિ સર્વગુણ ક્ષયોપશમપણે જેને ઉત્પન્ન થયા હોય તેને, યાવત્ કેવલજ્ઞાન લાજ જોગ શીલસુધી તથા તેજ લાજ વેલાયે શૈલેસી અવસ્થાગત યોગ નિરૂધન કાલે વર્તતા હોય, તેને હોય.

ત્રણ યોગમાં પ્રથમ યોગ, ચરમા કહેવાય છે અને તે જઘ્ય મિથ્યાદૃષ્ટિને પણ હોય; વીજો યોગ સમ્યગ્દૃષ્ટિ, દેશવિરતિ પ્રમુખને હોય અને ત્રીજો યોગ, દીક્ષાની સન્મુખ એવા જવવિરક્ત તથા અપ્રમત્ત યાવત્ અયોગી અવસ્થાવાલાસુધી પણ હોય. તેનો વિશેષ અધિકાર યોગદૃષ્ટિ સમુચ્ચય ગ્રંથથી જાણવો. અહીં લેશમાત્રલખ્યો છે. યોગનું દર્શન તે સામાન્યમાત્ર જ્ઞાનાવરણીયના ક્ષયાપશમે જાણવું અને દૃષ્ટિ તે શ્વાદિ વિચારણા અવધારવું. દૃષ્ટિનું સ્વરૂપ હવે કહીએ ઢીણ.

॥ ઢાલ પેહેલી ॥

॥ ચતુર સનેહી મોહના ॥ એદેશી ॥

શિવસુખકારણ ઉપદિશી ॥ યોગતણી અમદિઠીરે ॥ તેગુણ

થુણીજિનવીરનો ॥ કરશું ધર્મની પુઠીરે ॥ વીરજિનેસર દેશના ॥ ૧ ॥

અર્થ ॥ શિવકેળ નિરૂપદ્રવ, અવ્યાબાધ સુખ તેના કારણ કેળ હેતુવાસ્તે શ્રીવીર પરમાત્મા, યોગની આઠ દૃષ્ટિ ઉપદેશી છે, તે શ્રીવીરનાગુણસ્તવીને અમે ધર્મની પુષ્ટિ કરશું. શ્રીવીર પરમાત્મા કેવા છે ? યતઃ ॥ વિદારયતિયત્કર્મ, તપસાચવિરાજતે ॥ તપો વીર્યેણ યુક્તશ્ચ તસ્માદ્વીર ઇતિસ્મૃતઃ ॥ ૧ ॥ વહી ધર્મ કેવો છે ? યથા ॥ ટુર્ગતિ પ્રપ- તત્પ્રાણિધારણા ધર્મ ઉચ્યતે ॥ સંયમાદિદશવિધઃ, સર્વજ્ઞોક્તો વિમુક્તયે ॥ ૧ ॥ અથવા, અપરજાવ વ્યતિરિક્ત, કેવલ વસ્તુ સ્વજાવપણું, તેપણ નિરાવરણપણે તથા સાદિ અપર્યવસાનપણે તે ધર્મ છે. એવી સામાન્યપણે શ્રીવીરની દેશના કેળ વાળી છે. ॥ ૧ ॥

સઘન અઘન દિનરયણિમાં ॥ બાલવિકલને અનેરારે ॥ અર્થ

જુએ જેમ જુજુઆ ॥ તેમ ડંઘનજરનાફેરારે ॥ વીરળ ॥ ૨ ॥

અર્થ ॥ જેમ સઘન કેળ મેઘ સહિત દિવસ અને અઘન કેળ મેઘ રહિત દિવસ, જેમ દિવસ તેમ રાત્રિ અર્થાત્ મેઘયુક્ત દિવસ રાત્રિ અને મેઘ રહિત દિવસ રાત્રિ; તેતે દિવસો અને રાત્રિડંમાં પણ જોદ છે અને તે જોદને દેખનારાડંમાં પણ કોઈ બાલ- દૃષ્ટિ, કોઈ વિકલદૃષ્ટિ અને અનેરા કેળ કોઈ તરુણ, વૃદ્ધ, રોગી શ્યાદિ અનેક જોદ છે. તેડં જેજે પદાર્થને જુએ તેમાં જ્ઞાનાવરણાદિ કર્મવિચિત્રતાયે સામાન્ય વિશેષાદિમાં અનેક રીતે ફેરપમે; જુદાજુદા જાવ દેખે. તે સર્વડંઘ દૃષ્ટિ છે. ડંઘદૃષ્ટિ બહુ જાતની છે ॥ ૨ ॥

દર્શન જે યયાંજુજુચ્ચા ॥ તે ડંઘનજરનેફેરે ॥ જેદથિરા
દિકદૃષ્ટિમાં ॥ સમકિતદૃષ્ટિનેફેરે ॥ વીર૦ ॥ ૩ ॥

અર્થ ॥ ડંઘ નજરના ફેરને અનુસારે ષટ્ દર્શનના જેદ જુદાજુદા થયા. તે ડંઘદ-
ષ્ટિનો અહીં અધિકાર નથી. અહીંઆતો યોગની આઠ દૃષ્ટિનો અધિકાર છે, યથા ॥ મિત્રા
તારા વલાદીસા, સ્થિરાકાંતા પ્રજાપરા ॥ નામાનિ યોગદૃષ્ટીનાં, લક્ષણે તુ નિવોધત
॥ ૧ ॥ તે આઠ દૃષ્ટિમાં બોધ-જ્ઞાન પ્રકાશ કેવો હોય ? તે કહે છે, યથા ॥ તૃણગો-
મયકાષ્ઠાશ્નિકણદીપોપમપ્રમા ॥ તારાર્કચંદ્રજા રત્નસદૃશી દૃષ્ટિરષ્ટધા ॥ ૨ ॥ એટલે
યોગદૃષ્ટિ સમુચ્ચયે. આઠમાં પ્રથમની ચાર દૃષ્ટિસુધી મિથ્યાદૃષ્ટી; અને પાંચલી ચાર
દૃષ્ટિ ગ્રંથિજેદથી હોય, અર્થાત્ થિરાદૃષ્ટિથી સમ્યક્ત્વ છે અને તે દૃષ્ટિને યોગદૃષ્ટિ
એવું વિરુદ્ધ ઘટે છે, પરંતુ આઠેને યોગદૃષ્ટિ કેમ કહી ? તેનો એવો ઉત્તર છે કે, પેહેલી
ચારદૃષ્ટિમાં સત્સંગના યોગ છે, તેમાંપણ વીજાધ્યાન કરે છે તેથી તેનેપણ દૃષ્ટિ કહી ॥ ૩ ॥

દર્શન સકલનાનયગ્રહે ॥ આપરહેનિજ જાવેરે ॥ હિત
કરીજનનેસંજીવની ॥ ચારોતેહ ચરાવેરે ॥ વીર૦ ॥ ૪ ॥

અર્થ ॥ હવે થિરાદિક દૃષ્ટિવંત પ્રાણી સમસ્ત ઠાવે દર્શનના નયગ્રહણ કરે, તેને અ-
ઘેષણું રાખે અને જગત્ પોતાના સ્વજાવમાં સ્યાત્ નિત્યાનિત્યપણે વર્તે છે તે જાવમાં
પ્રવર્તે. શુદ્ધ દૃષ્ટિનો જંગ કરે નહીં. જવ્ય જનને હિતકારી શુદ્ધોપદેશરૂપ સંજીવની
ઔષધીનો ચારો ચરાવીને આપસ્વરૂપ પ્રગટ કરાવે. તે ઉપર ઉપનયયુક્ત દૃષ્ટાંત કહે છે;
કોઈ નગરમાં કુલવાન મનુષ્ય રહે છે. તેને બે સ્ત્રી છે. એક પ્રૌઢ, સુશીલ, વિનીત છે,
વીજી વક્ત્ર છે. વક્ત્ર સ્ત્રી પોતાના પતિસાથે કામક્રીડા કરી દિવસે વૃષજ વનાવવાની
વિદ્યાથી પતિને વૃષજ વનાવી સ્વેતરમાં મુકે છે. પ્રૌઢ સ્ત્રી સ્વામિના પ્રેમને લીધે વૃષજરૂપ-
સ્વામિપાસે રહી, ચારાપાણીથી સાર સંજાલ કરે છે. કટલાએક દિવસે વિદ્યાધરદં-
પતી તે રસ્તેથી વિમાનમાં બેસી જતાં, વૃષજને દેખીને વિદ્યાધરે પોતાની પત્નિને કહ્યું
કે, આ સ્ત્રી જે વૃષજની સેવા કરે છે, તે તેની પ્રૌઢ પત્નિ છે અને તે વૃષજની નાની સ્ત્રી
પોતાના પતિને વૃષજ કરેલો છે. એવું ચમત્કારિક વૃતાન્ત સાંજલી વિદ્યાધરની સ્ત્રી
કહ્યું, કે એવો કાંઈ યોગ છે, કે જેથી આ વૃષજ, પુરુષ થાય ? વિદ્યાધરે કહ્યું કે અમુક
વંદ સમીપે જે ઔષધી છે, તે જો આ વૃષજને ચરાવે તો તે પુરુષ થઈ જાય. વિદ્યાધર એમ
કહી ચાલ્યો ગયો. પ્રૌઢ સ્ત્રી તે વિદ્યાધરની સર્વ વાત સાંજલી અને તેના વચનની પ્ર-
તીતથી પ્રયત્ન કરી તેવડની આસપાસની સર્વ ઔષધી ગ્રહણ કરીને તેનો ચારો વૃષજને
ચરાવ્યો. તેથી વૃષજ પુરુષ થયો. પ્રૌઢ સ્ત્રીની સેવા જક્તિ પતિને જાણી. આ દૃષ્ટાંતનો

उपनय आप्रमाणे ठे. पुरुष ते आत्मा; जेणे वृषज बनाव्यो ते अशुद्ध चेतना स्त्री; जेणे सेवाजक्ति करी ते शुद्ध चेतना स्त्री; विद्याधर ते गुरु; विद्याधरनी स्त्री ते दयारूप धर्मकरणी; वड ते मनुष्यगति; संजीवनी चारो ते सम्यग् दृष्टिपणुं, इत्यादि सकल सामग्रीवंतने संजीवनीचारो चरावी यथास्थित जर्तार कयों. तेवी रीते शुद्ध चेतनाने अनुवर्ततो सर्व गुणनुं जाजन थाय. एप्रमाणे थिरादिक चार दृष्टिनो धणी सर्व जीवने हितकारी उपदेश आपे ॥ ४ ॥

दृष्टिथिरादिक चारमां ॥ मुगति प्रयाणनजाजेरे ॥ रयणि

शयनजेमश्रमहरे ॥ सुरनरसुखतेमगजेरे ॥ वीर० ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ थिरादिक चार दृष्टिमां मुक्तिनुं प्रयाण के० गमन रोकाय नही, कारणके ए दृष्टिवंत प्राणी प्रायः प्रतिपाति न होय. जेम वांढित नगरे प्रयाण करतां, वचमां रात्रे विश्राम लइए अने तेथी जेमश्रम के० थाक छुर थाय अने इच्छित नगरे सुखेथी पहोचाय तेम सम्यग् दृष्टिप्राणीने मुक्ति जतां वचमां सुबाहु कुंवर तथा श्रीपादा दि जेम देव मनुष्यना जव करवा पडे, परंतु मुक्ति पुरे अवश्य पहोंचाय ॥ ५ ॥

एह प्रसंगथी में कह्युं ॥ प्रथमदृष्टि हवे कहीएरे ॥ जिहां

मित्रातिहां बोधजे ॥ ते तृण अगनिसोलहीएरे ॥ वीर० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ पूर्वोक्त सर्व प्रसंगथी कह्युं, ते योगदृष्टि तथा उघदृष्टि सामान्य रीते सर्व संसारी जीवनी वर्णवी. दृष्टि के० देखवुं, जाणवुं ते ज्ञानावरणीयना ह्योपशम आश्री ठे, पण तेनो अहीं अधिकार नथी. अहीं तो मित्रादि आठदृष्टिनो अधिकार ठे, तेमां प्रथम मित्रा दृष्टिनां लक्षण, क्रिया तथा बोध कहीए ठीए. सत् श्रद्धावंतना संगथी असत् प्रवृत्ति नही करतां, सत् प्रवृत्ति करवी; अने ज्ञाननो बोध होय, तेथी ते दृष्टि कहेवाय. ज्यां मित्रादृष्टि होय त्यां मिथ्यात्व दर्शननी मंद स्थिति तथा मंद रस होय अने तृणना अग्नि सरखो अदृष्ट बोध होय ॥ ६ ॥

व्रतपणइहांयमसंपजे ॥ खेदनहींशुचकाजेरे ॥ द्वेष

नहीं वली अवरशुं ॥ एहगुणअंगविराजेरे ॥ वीर० ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ आ दृष्टिने विषे पांचयम प्राप्त थाय. १ अहिंसा २ सत्य ३ अस्तेय ४ ब्रह्मचर्य ५ अपरिग्रह, आ पांचयम ठे. वली शुच कार्य जेमके दान, दया, देवगुरुनी जक्ति इत्यादिमां खेद वा आलस न थाय. वली बीजा दर्शनीर्तना तथा प्रकारना देखीने द्वेष न उपजे. एप्रमाणे सत् प्रवृत्तिनागुण, असत् प्रवृत्तिनुं निवारण करवाथी प्रगटे. १ पांच महाव्रत ते पांच यम ठे. २ शौच संतोषादि पांच नियम ठे. ३ योग, पद्म इ-

त्यादि आसन ४ पवननुं रुंधन ते प्राणायाम ५ इंद्रियोने विषयोमां न प्रवर्त्ताववी ते
प्रत्याहार ६ शुद्ध वस्तुनो यथार्थ निरधार ते धारणा ७ ध्येयनुंज चिंतवन ते ध्यान
८ ध्येयनो तन्मयपणे अनुभव ते समाधि. ए अष्टांग योग प्रवृत्ति ठे ॥ ७ ॥

योगनांवीज इहांग्रहे ॥ जिनवरशुद्धप्रणामोरे ॥ जावा
चारजसेवना ॥ जवजेद्वेगसुठामोरे ॥ वीर० ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ वली बीजी पण अष्टांगयोग प्रवृत्ति ठे. १ अद्वेप २ जिज्ञासा ३ शुश्रुषा ४
श्रवण ५ बोध ६ मीमांसा ६ परिशुद्धि ८ अप्रतिपत्ति इत्यादि योगना वीज आ दृष्टि-
मां ग्रहण करे. नाम, स्थापना, द्रव्य अने जाव एवा चार निक्षेपें जिनेश्वरने शुद्ध
प्रणाम करे. सूत्रोक्त प्रवृत्तिप्रवर्त्तनारा, पंचाचारने यथार्थ पालनारा अने शुद्ध जा-
षक एवा जावाचार्यनी सेवना करे अने जवजेद्वेग के० संसारथी उदासीनता तेज
मोक्षप्राप्ति करावे ठे, एम जाणे ॥ ८ ॥

द्रव्य अजिग्रह पालवा ॥ उषधप्रमुखने दानेरे ॥ आदर
आगम आसरी ॥ लिखनादिक बहुमानेरे ॥ वीर० ॥ ९ ॥

अर्थ ॥ ग्रंथिजेदविना जाव अजिग्रह होय नहीं, तेथी द्रव्यअजिग्रह हर्षथी
पाले, अर्थात् औषध, वस्त्र, पात्र प्रमुख देवाना अजिग्रह आदर-सत्कार सहित आगम
विधिने अनुसारे साधु-मुनिराजने उचित होय ते आपे तथा बहुमान पूर्वक पुस्तक
लखाववा प्रमुख उद्यम करावे ॥ ९ ॥

लेखन पूजन आपवुं ॥ श्रुतवाचना उद्ग्राहोरे ॥ जाव
विस्तार सजायथी ॥ चिंतनजावनचाहोरे ॥ वीर० ॥ १० ॥

अर्थ ॥ सिद्धांत लखाववामां तथा वीतरागनां विंवोना पूजनमां द्रव्यादि सामग्री
आपवाने सावधान होय; वली सन्मार्ग प्ररूपक श्रुत के० सिद्धांतनी वाचनानो उद्-
ग्राही के० योग मेलववा उद्यम करे, वली स्वाध्याय ते वांचना प्रमुख पांच प्रकारथी
करी जाव विस्तार के० जाव आस्थादिकनां कारणो वधारे, अने तेनुं चिंतवन तथा
जावनानी चाहना करे ॥ १० ॥

बीजकथाजलीसांजली ॥ रोमांचितहुवे देहरे ॥ एह
अवंचकयोगथी ॥ लहीए धरम सनेहरे ॥ वीर० ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ संवेग जावनी यथास्थितता, शम, संवेग, सत्प्रवृत्तिलक्षण रूप श्रद्धा, निराशय
परोपकारकरण, दुःखितानुकंपा, सत्शीलानुचरण, औदार्य, धैर्य, गांजीर्य प्रमुख बीज

कथा० योगांग कथा श्रवण करीने हर्षोत्कर्षयुक्त रोमांचित शरीर थाय. एवा प्रशस्त वाह्य संयोग मलवाची, सदज्यास करवा कराववानां साधनमलवाची योगनुं अवंचक-पणुं तेने प्राप्त थाय. तेथी ते प्राणी विषक्रिया बांढे नहीं, क्रिया निष्फल करे नहीं, ते अवंचक योग समजवो. ते अवंचक योग पामीने परमोत्कृष्ट धर्मस्नेह पामे. मनम एम विचारे, के आ लाज दुष्कर पणे पाम्यो तुं ॥ ११ ॥

सद्गुरुयोगेवंदनक्रिया ॥ तेहथीफलहोयजेहोरे ॥ योग
क्रियाफलजेदथी ॥ त्रिविध अवंचकएहोरे ॥ वीर० ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ उत्तम गुरुनो योग पामीने वंदन क्रिया व्यवहारविधिपूर्वक साचवे, तेथी जे फल थाय ते आ प्रमाणे ठे. मनने विशुद्धपणे प्रवर्त्तावतुं ते योग अवंचक कहिए तथा वचन अने कायाने निरवद्यपणे प्रवर्त्तावतां ते क्रिया अवंचक कहिए. ते प्रमाणे करवाची मिथ्यात्व तथा विषय कषायादिकनी हीनताए शुभगति प्रमुख फल पामे, ते फल अवंचक कहिए. आ त्रणप्रकारना अवंचक योग ते प्राणीने होय. यद्यपि आ त्रण अवंचक योग साधुने उद्देशीने होय, परंतु अवक्र सामायिकें तथा अमत्सरयुक्त जावसमाधिपणे द्रव्यथी ए होय ठे ॥ १२ ॥

चाहेचकोरतेचंदने ॥ मधुकरमालतीजोगीरे ॥ तेमजवि
सहजगुणेहोये ॥ उत्तमनिमित्तसंयोगीरे ॥ वीर० ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ जेम चकोर पक्षी चंद्रनी चाहना करे अने जेम त्रमर मालतीनां पुष्पनो जोगी होय तेम आ जव्य प्राणीने यद्यपि मोहनो क्षयोपशम नथी, तथापि उत्तम के० प्रधान जे शुभ निमित्तो तेनो संगी थाय, एवो सहज गुण होय ॥ १३ ॥

एह अवंचक योगते ॥ प्रगटे चरमावर्त्तरे ॥ साधुने
सिद्धदशासमुं ॥ बीजनुं चित्त प्रवर्त्तरे ॥ वीर० ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ एवा अवंचक योग ज्यारे चरम पुद्गल परावर्त्त संसार बाकी रहे, त्यारे उपजे. तोपण केटलाएक प्राणी जे क्रियायोगी होय तेउने होय, अने साधुउने तो सिद्ध अवस्था समान परमानंद आपनार होय. आ मित्रादृष्टिमां वर्त्तता प्राणीने, बीज जे योगना अंग, समता औदार्य प्रमुख, ते ग्रहण करवाने प्रयत्नवाळुं चित्त होय ॥ १४ ॥

करणअपूर्वनानिकटथी ॥ जे पेहेळुं गुणठाणुरे ॥ मुख्य
पणेतेइहांहोये ॥ सुयशविलासनुंटाणुरे ॥ वीर० ॥ १५ ॥

अर्थ ॥ अहिं ठेला यथाप्रवृत्ति करणना निकट के० समीपपणाची स्थिति तथा र-

समां मंदपणे मिथ्यात्वगुणठाणे ते प्रवर्त्ते. वली शिवराजराजर्षिप्रमुखनी पूर्वे जे दशा हती, तेवी मुख्यपणे अहीं होय. वली ते उत्तम यशना विदासनं टाणुंके० स्थानक होय. सारांशके अज्ञव्य, दुर्ज्ञव्य, बहुपुद्गलपरावर्त्तनवाला शठ, हठकदाग्रही, अत्यंत अज्ञिनि वेशी, गुरु आशातनावालाने आ दृष्टि न होय ॥ १५ ॥ इतिप्रथम मित्रादृष्टि विचार.

॥ ढाल बीजी ॥

॥ मनमोहनमेरे ॥ एदेशी ॥

दर्शनतारादृष्टिमां ॥ मनमोहनमेरे ॥ गोमयअग्निसमान ॥ म० ॥

शौचसंतोषने तपज्जुं ॥ म० ॥ सजाय ईश्वरध्यान ॥ म० ॥ १ ॥

अर्थ ॥ हवेतारादृष्टिनोविचार कहेवे. मित्रादृष्टि करतां तारादृष्टिमां मिथ्यात्व केवुं मंद होय तथा बोध केवोहोय ते कहे वे. मिथ्यात्व विशेष मंद होय अने बोध गोमय के० ठाणानी अग्नि समान होय. जेम ठाणानो अग्नि धीमे धीमे वधे, तेम बोध वधतो जाय, अर्थात् कांश्चक कार्यसाधक थाय. तेथी शौच के० मननिर्मल रहे- संतोषके० प्राप्तवस्तुथी विशेष तृष्णा न राखे; इष्टानुरुंधनकरे. सजायके० श्रुतअध्ययन प्रमुख करेअने ईश्वरध्यानके० परमात्मानुं ध्यानकरे. आत्महित चिंतवे अने विचारेके० रखे अकार्य सेवीश तो दुर्गति पामीश ॥ १ ॥

नियमपंचइहांसंपजे ॥ म० ॥ नहीं किरिआउद्देग ॥ म० ॥

जिज्ञासागुणतत्त्वनी ॥ म० ॥ पणनहीनिजहठटेग ॥ म० ॥ २ ॥

अर्थ ॥ आदृष्टिमां पूर्वोक्त पांचनियम उपजे. मोटीक्रियामां अखेदपणे प्रवर्त्ते, अर्थात् परलोकहितार्थ कामकरतां उद्देग न पामे. वली तत्त्वगुणके० शुद्धगुण तत्त्वसंबंधीनी जिज्ञासाके० चाहनाहोय, तथा करण, करावण, अनुमोदनरुप निर्विकारपणुं होय, परंतु पोताना हठकदाग्रहनो टेक विशेषपणे नज होय ॥ २ ॥

एहदृष्टिहोयवरततां ॥ म० ॥ योगकथाबहुप्रेम ॥ म० ॥

अनुचिततेहनआचरे ॥ म० ॥ वाढ्योवळेजेमहेम ॥ म० ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ आदृष्टिमां वर्त्ततो प्राणी अष्टांग योगादिकनी कथामां बहुप्रेम धारण करे. योगशुद्धि, क्रियाशुद्धिमां प्रवर्त्ती फलशुद्धि करे अर्थात् जेथकी परलोक संबंधी अ-हित थाय तेवुं अनुचित कार्य करेनहीं. वली ते प्राणीने कोइ हितशिखामण कहे, तेनी साथे सुवर्ण जेमवाढ्युं, वळे तेनीजेमसरलताराखे ॥ ३ ॥

विनयअधिकगुणीनोकरे ॥ म० ॥ देखेनिजगुणहाण ॥ म० ॥

त्रासधरे जवजयथकी ॥ म० ॥ जवमानेदुःखखाण ॥ म० ॥ ४ ॥

અર્થ ॥ પોતાથી અધિકગુણવંતનો વિનયકરે અને પોતેવિશેષ ગુણીહોયઠતાં પોતામાં ન્યૂનતા જાવે, અર્થાત્ અહંકૃતિ વા નિજઉત્કર્ષ નકરે. વલી ચતુર્ગતિરુપ સંસારને ડુઃખની જાણદેખીને તેના જયથી ત્રાસ પામે. યતઃ ॥ જન્મ ડુઃખં જરાડુઃખં, રોગાણિ મરણાણિય ॥ અહોડુઃખેહુ સંસારે, જથ્થથર્કિં સંતિજંતુણો ॥ ૪ ॥

શાસ્ત્રઘણાંમતિથોમલી ॥ મ૦ ॥ શિષ્ટકહેતેપ્રમાણ ॥ મ૦ ॥

સુયશલહેજાવથી ॥ મ૦ ॥ નકરેજૂઠમુખાણ ॥ મ૦ ॥ ૫ ॥

અર્થ ॥ શાસ્ત્ર ઘણાંઠે અને પોતાની મતિ કે૦ બુદ્ધિ અદ્વયે, માટે શિષ્ટ મહાનગુરુ કહે તે વચન પ્રમાણકરે. સમ્યગ્ રીતેમન, વચન, કાયાએ કારણ, કરાવણ અનુમતિરુપે નિર્વિકારીપણું હોય, તેપ્રમાણે વિશિષ્ટ જાવના જાવતો થકો સુયશકે૦ નિર્મલ કીર્તિપામે. તે અઠતાગુણોનો જુઠો કે૦ અસત્ય મુખાણ કે૦ આરંબર કરે નહીં. શુજયોગ કથામાં પ્રીતિ રાખે ॥ ૫ ॥ ઇતિ તારાદૃષ્ટિ વિચાર.

॥ ઢાલ ત્રીજી ॥

॥ પ્રથમ ગોવાલતણે જવે જીરે ॥ ૬ દેશી ॥

ત્રીજીદૃષ્ટિબલાકહીજી ॥ કાષ્ટઅગ્નિસમવોધ ॥ દેપનહીઆસનસધેજી ॥

શ્રવણસમીહાસોધેરે ॥ જિનજી ॥ ધનધનતુજઉપદેશ ॥ ૧ ॥

અર્થ ॥ હવે બલા નામની ત્રીજીદૃષ્ટિ વર્ણવેઢે. આદૃષ્ટિમાં સુખાસને વેઢેલાનીજેમ સ્થિરચિત્તહોય. દેવવંદન, ગુરુવંદન, આવશ્યકાદિ કાર્ય અનુકૂલપણે કરે, યદ્યપિમિથ્યાદર્શનઢે તોપણ મિથ્યાત્વની બહુજમંદતાહોય, અર્થાત્ મિથ્યાત્વીઝના આન્તિરુપ ચમત્કારિક જ્ઞાન દેખીને ચપલપરિણામવાલો નથાય. આદૃષ્ટિમાં શાસ્ત્રશ્રવણથી કાષ્ટના અગ્નિ સરખો દૃઢવોધ હોય. વલી ક્રિયાઝનું અન્યોન્ય મિશ્રણકરવું તેદેપદોષ કહેવાય, તે વોદેપ દોષ નહોય, પર્યાકાસનાદિ યોગાસનને સાધે. સિદ્ધાંત શ્રવણ કરવાની સમીહાકે૦ તીવ્રશ્ચ્છાકરે. તેવી શ્ચ્છાને સોધકે૦ સાધે. હે, જિનજી! તમારા ઉપદેશને ધન્ય ઢે, એવો સત્કાર કરે, અને પોતાના આત્માને ધન્ય માને ॥ ૧ ॥

તરુણસુખીસ્ત્રીપરિવર્યોજી ॥ જેમચાહેસુરગીત ॥ સાંજલવા

તેમતત્ત્વનેજી ॥ દૃષ્ટિસુવિનીતરે ॥ જિન૦ ॥ ધન૦ ॥ ૨ ॥

અર્થ ॥ જેમ કોઈ તરુણ કે૦ યુવાન પુરુષ ધનાઢ્ય સુખી હોય, વલી સુંદર સ્ત્રીએ યુક્ત હોય; તે જેમ દેવગાંધર્વનાં ગીત-ગાયન શ્રવણ કરવાની ઇચ્છા કરે, તેવીરીતે આ દૃષ્ટિવંત પ્રાણી તત્ત્વ જ્ઞાન શ્રવણ કરવાની ઇચ્છા કરે. તેવીજ રીતે વલી આ દૃષ્ટિવાલા વિનયવંત પણ હોય ॥ ૨ ॥

सरिणबोधप्रवाहनीजी ॥ एविणश्रुतथलकूप ॥ श्रवण

समीहातेकिसीजी ॥ शयितसुणेजेमजूपरे ॥ जिन० ॥ धन० ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ आ दृष्टि बोध ज्ञान प्रवाहनी सरिके० सरठे, जेम कूवा अने वावमां पाणीनी सर खनन करवार्थी निकली आवे, अने ते सरथी पाणी तरत प्राप्त थाय, तेम आ दृष्टिनी ज्ञान प्रवाहनी सर प्राप्त थाय. जेम राजा शय्यामां सुतांथकां याचकोनां गीत श्रवण करे, पण विषयकषायमां अस्त थवार्थी ते गीतमां ध्यान न रहे, तेवी रीते आ दृष्टि विना श्रुत श्रवण मात्र बोधकारक न थाय. सर्व थल कूप समान थाय ॥३॥

मनरीजितनउद्धसेजी ॥ रीजेबुजेएकतान ॥ तेइछाविण

गुणकथाजी ॥ बेहेराआगलगानरे ॥ जिन० ॥ धन० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ जे श्रवणथी मनहर्ष पामे, शरीर रोमांचित थाय, अने हर्ष अने बुज के० बोधनी एकतान के० थाय, ते श्रवणज सार्थकठे. तेवी प्रवल इछा विना तत्त्व कथा श्रवण करवी, ते जेम बेहेरा आगल गीत निष्फलठे तेम ते पण निष्फल जाणवी ॥४॥

विघनइहांप्रायेनहींजी ॥ धर्महेतुमांकोय ॥ अनाचारपरि

हारथीजी ॥ सुयशमहोदयहोयरे ॥ जिन० ॥ धन० ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ आ दृष्टिमां वर्त्ततां धर्मना कार्य करतां प्रायः कांइ विघन के० अंतराय थाय नहीं, केमके अनाचारनो आ दृष्टिमां परिहार के० त्याग ठे; अने तेम होवार्थी उत्तम यश अने महान् उदयनो लाज पण थाय. ए दृष्टिमां शुज योगना आरंज, सुकथाश्रवण ईत्यादि महालजो ठे ॥ ५ ॥ इति वला दृष्टि विचार.

॥ ढाल चोथी ॥

॥ जांऊरीआ मुनिवर धनधन तुम अवतार ॥ एदेशी ॥

योगदृष्टिचोथीकहीजी ॥ दीप्तातिहांनउत्थान ॥ प्राणायामते

जावथीजी ॥ दीपप्रज्ञासमज्ञान ॥ मनमोहनजिनजी ॥ मीठी

ताहरीवाण ॥ १ ॥

अर्थ ॥ हवे दीप्तानामे चोथी दृष्टिनुंस्वरूपकहेठे. १ समान २ उदान ३ व्यान ४ अपान अने प्राणायाम. आपांच प्रकार वायु संबंधीठे. तेमां समान ते नाजि अनेहृदयवचेनोवायु, उदानते हृदय अने मस्तक वचेनो वायु, व्यान तेसर्वत्वचावर्तीवायु, अपान ते अंगवर्तीवायु अने प्राणायामते आसोड्वासरुंधन. एप्रमाणे वायुना पांच जेदठे. तेमां रेचक, पूरक कुंजक पवन साधवार्थी प्रशांतवाहितानो लाजथाय. ए

कक्रियामां अपरक्रियानो उपयोग तेजत्थानदोष, तेआदृष्टिमां नहोय. यद्यपि अहीं ग्रंथिजेद थयो नथी, तोपण प्रशस्तयोगवंतने जावथीप्राणायाम होय. आदृष्टिमां दीपप्रज्ञा समान बोधते, अर्थात् तत्त्वश्रवण शुश्रूषाश्रने यमनियमादिक फलवालो पण सूक्ष्मबोधते जाणवो. हे! मनना प्यारा. जिनजी तमारो उपदेश अत्यंत मधुरठे ॥ १ ॥

बाह्यज्ञावरेचकइहांजी ॥ पूरकअंतरज्ञाव ॥ कुंजक
थिरतागुणेकरीजी ॥ प्राणायामस्वज्ञाव ॥ मन० ॥ २ ॥

अर्थ ॥ बहिरात्म प्रवृत्ति जेबाह्यज्ञावतेने कढववारूप रेचकपनुं आदृष्टिमां ठे. वली अंतरात्म वृत्तिवाला गुणो दाखलकरवाते पूरकपणुंठे अने प्राप्तथयेलां गुणो नेस्थिरकरवाते कुंजकपणुंठे. एवीरीते प्राणायामरूप आदृष्टिनो स्वज्ञावठे, अनेश्वाससंघनरूप प्राणायामनोपण ऐवोज स्वज्ञावठे ॥ २ ॥

धर्म अर्थेइहांप्राणनेजी ॥ ठामेपणनहींधर्म ॥ प्राण
अर्थेसंकटपमेजी ॥ जुओएदृष्टिनोमर्म ॥ मन० ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ आदृष्टिमां वर्ततो प्राणी धर्मअर्थेप्राणने तृणनी जेमत्यागे, पणप्राणत्वागरूप संकटपमे तोपण धर्मतजेनहीं, एवोआदृष्टिनो मर्मके० रहस्यठे, तेतमे ध्यानमांख्यो ॥३॥

तत्त्वश्रवणमधुरोदकेंजी ॥ इहांहोये बीजप्ररोह ॥ खार
उदकसमजवत्यजेजी ॥ गुरुजगति अओह ॥ मन० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ आ दृष्टिमां सिद्धांत प्रमुखमांथी तत्त्व श्रवण रूप मधुर उदकनुं सिंचन थ-वाथी बीज के० संसारनी अनाशंसा, विरक्तता प्रमुख प्ररोह के० अंकुरा प्रगट थाय. वली द्वार उदक समान जवाजिनंदी पणानो त्याग थाय; तेमज गुरु जक्तिनो अ-ओही थाय अर्थात् करनारो थाय. ॥ ४ ॥

सूक्ष्मबोधतोपणइहांजी ॥ समकितविणनविहोय ॥ वेद्य
संवेद्यपदेंकह्योजी ॥ तेनअवेद्येजोय ॥ मन० ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ यद्यपि सूक्ष्म बोध आ दृष्टिमां नथी, कारणके ग्रंथिजेद थया विना स-म्यक्त्व थाय नहि; अने सम्यक्त्व विना सूक्ष्म बोध होय नहीं. सूक्ष्म बोध ते वेद्य संवेद्य पदरूप सम्यक्त्व ते आ दृष्टिमां नथी. अहीं तो अवेद्य पद के० मिथ्यात्व ठे. तेथी सूक्ष्म बोध नथी. ते संबंधी विस्तार योगदृष्टिसमुच्चय ग्रंथमां ठे. अहीं सं-क्षेपथी बतावीए ठीए.

मित्रादि चार दृष्टि यद्यपि क्रिया प्रमुखमां सत्संगति आदि गुणो तथा धर्मनां बी-

જનો સંગ્રહ કરે, પરંતુ એ ચારે દૃષ્ટિ એ અવેચ પદ છે અર્થાત્ સૂક્ષ્મ તત્ત્વબોધ નથી. જેમ પક્ષીની ઢાયા પાણીમાં પડતાં પાણી પણ તેવીજ પ્રવૃત્તિ કરે, તેવી રીતે આ ચાર દૃષ્ટિમાં પણ તેવીજ પ્રવૃત્તિ હોય, સૂક્ષ્મ તત્ત્વ બોધ ન હોય. તે અવેચ પદ તે અપદ છે. અવેચ પદ એટલે જ્યાં અંતર મુદ્દૂર્ત પ્રમાણ માત્રમાં દર્શન મોહનીયનો ક્ષયોપશમ રૂપ ગ્રંથિ જોદ કરે, એવું આત્માનું પંડિત વીર્ય સ્ફુરે નહીં તે પદ સમજવું.

થિરાદિક ચાર દૃષ્ટિમાં વેચ સંવેચ પદ છે. વેચ કે જે સૂક્ષ્મ બોધ, સમ્યગ્ વેદન છે, અર્થાત્ મિથ્યાત્વ ક્ષય થતાં યદ્યપિ ઢેલી પાપ પ્રવૃત્તિ નરકાદિ ગમન રૂપ શ્રેણિકા— દિકની જેમ તત્ત્વલોહપદસ્પર્શપ્રવૃત્તિ સરખી હોય, પરંતુ તે વેચ સંવેચ— પદ સૂક્ષ્મ બોધ સહિત આત્મ પંક્તિ વીર્યનું સ્ફુરણ મિથ્યાત્વાદિકના ક્ષયથી હોય ॥ ૫ ॥

વેચબંધશિવદેતુઢેજી ॥ સંવેદનતસનાણ ॥ નય

નિદ્દેપેંઅતિજલુંજી ॥ વેચસંવેચપ્રમાણ ॥ મન૦ ॥ ૬ ॥

અર્થ ॥ તેથી વેચ પદનો બંધ તે શિવકે જે મોહનો દેતુ છે; સંવેદન પદ તે તેનું જ્ઞાન છે. નૈગમાદિ સત્તનય, નામાદિ ચારનિદ્દેપા, સ્યાદસ્તિ આદિ સાત જંગ તથા ગમા એટલે સરખા પાઠ, શ્ત્યાદિકથી અતિ નિર્મલ એવું વેચ સંવેચ પદ પ્રમાણ છે. ॥ ૬ ॥

તેપદગ્રંથિવિજેદથીજી ॥ ઢેદેલીપાપપ્રવૃત્તિ ॥ તત્ત્વલોહ

પદધૃતિસમીજી ॥ તિહાંહોયઅંતનિવૃત્તિ ॥ મન૦ ॥ ૭ ॥

અર્થ ॥ તે વેચ સંવેચ પદ, દર્શન મોહ નાશથી ગ્રંથિજેદેં ઉપજે, તેથી અનાદિની અતત્ત્વવાસના મટે. સંસારમાં ઢેલી પાપ પ્રવૃત્તિ, તે અગ્નિની એ તત્ત્વ એવા લોહ ઉપર પગ માંડવાના ધૈર્ય સમાન અનર્થની કરનારી એવી પાપ પ્રવૃત્તિ લાગે. અંતે એ પાપ પ્રવૃત્તિની પણ અહીં નિવૃત્તિ થાય. એ વેચ સંવેચ પદનું લક્ષણ જાણવું ॥ ૭ ॥

એહયકીવિપરીતઢેજી ॥ પદતેઅવેચસંવેચ ॥ જવા

જિનંદીજીવનેજી ॥ તેહોયવજ્રઅજેચ ॥ મન૦ ॥ ૮ ॥

અર્થ ॥ વેચ સંવેચ પદથી વિપરીત લક્ષણવાળું પદ તે અવેચ સંવેચ, તે ઠતાં મિથ્યાત્વ હોય અને સૂક્ષ્મ બોધ ન હોય, આ ચાર દૃષ્ટિમાં દર્શનમોહનીયનો ક્ષયોપશમ, ગ્રંથિ જોદ ન હોય. તેથી જવાજિનંદીકે સંસારનાં સુખમાં અતિશય રાચનારા પ્રાણીને અવેચ સંવેચ પદ હોય. વજ્રની જેવું એ અજેચ છે. અનાદિ કાલથી છે ॥ ૮ ॥

લોઝીકૃપણદયામણોજી ॥ મારીમચ્છરઠાણ ॥ જવા

જિનંદીજયજયોજી ॥ અફલઆરંજઅયાણ ॥ મન૦ ॥ ૯ ॥

અર્થ ॥ લોજી કેળ સર્વત્ર યાચક, ધનઠતાં અજોગી, કૃપણ કેળ ડ્રવ્યાદિક ન આ પનાર, તુચ્છ પ્રકૃતિવાલો, દયામણો કેળ સર્વતું અહિત ઇચ્છનાર, માયી કેળ કપટી, ગુપ્તસ્વાર્થ સાધક, મઠ્ઠર કેળ પરસુખે ડુઃખી, જવાજિનંદી, જયજયોંકેળ સહુથી જય પામતો રેહેનાર અને અયાણ કેળ અજ્ઞાન, આ આઠ દોષવાલા અર્થાત્ આ આઠ દોષ જેનામાં વિદ્યમાન છે તે પ્રાણી ધર્મનો આરંજ કરે, તે જો સત્ય હોય તો પણ કુશલા દેવીની જેમ તેનું નિષ્ફલ થાય ॥ ૯ ॥

એહવા અવગુણવંતનુંજી ॥ પદઠે અવેધ કઠોર ॥ સાધુ
સંગ આગમતણોજી ॥ તેજીત્યો ધુરંધોર ॥ મન૦ ॥ ૧૦ ॥

અર્થ ॥ પૂર્વોક્ત દોષવાલાંને અવેધ પદ કઠોર કેળ વહુજ આકરૂં હોય છે, તેથી તે પ્રાણીને ગ્રંથિન્નેદ ન થાય, ત્યાં સુધી તેને સૂક્ષ્મવોધ પણ ન થાય. પરંતુ સાધુનો સંગ અને સિક્કાંતનું શ્રવણ, આ વેદેતુ મલવાથી તે ધુર કેળ પ્રથમ ધોર કેળ મહામોહનીય ઉપર જયમેલવે ॥ ૧૦ ॥

તે જીતે સહજેં ટલેજી ॥ વિષમકુતર્કપ્રકાર ॥ દૂર
નિકટહાથીહણેજી ॥ જેમએવઠરવિચાર ॥ મન૦ ॥ ૧૧ ॥

અર્થ ॥ તે મોહનીયને જીતવાથી વિષમ કેળ આકરા માઠા તત્ત્વના વિચારરૂપ કુતર્ક સેહેજે ટલી જાય. જેમ વે વઠર કેળ અજ્ઞાની, મૂર્ખ હતા, તેડને હાથી ઉપર બેઠેલા માવતે કહ્યું કે તમે દૂર રહો, નહીં તો હાથી તમને મારી નાંખશે. તે સાંજલી તે બંને વઠરે વિચાર કર્યો કે હાથી પ્રાપ્ત થયેલાને હણે છે કે અપ્રાપ્તને હણે છે? જો પ્રાપ્તને હણે છે, તો માવતને હણે અને અપ્રાપ્તને હણે તો આવનારને હણે છે, એવો વિચાર કરેઠે, તેટલામાં હાથી આવ્યો, અને તે બંનેને હણી નાંખ્યા. આવા કુતર્કવાલા વિચાર સહેજે ટલી જાય ॥ ૧૧ ॥

હુંપામ્યોસંશયનહીંજી ॥ મૂર્ખકરે એવિચાર ॥ આલસુ
આગુરુશિષ્યનોજી ॥ તે તોવચનપ્રકાર ॥ મન૦ ॥ ૧૨ ॥

અર્થ ॥ હું તત્ત્વજ્ઞાન પામ્યો હું, તેમાં કાંઈ સંશય નથી, એવા વિચાર મૂર્ખ હોય તે કરે. જેમ આલસુ ગુરુ અને આલસુ શિષ્ય વંનેને પરસ્પર અનેક વચનના વાદ થતાં સ્વાધ્યાયમાં આવીશક્યા નહીં, તેની જેમ તે વાવત સમજવી ॥ ૧૨ ॥

ધીજેતેપતિ આવબુંજી ॥ આપમતેં અનુમાન ॥ આગમ
ને અનુમાનથીજી ॥ સાચુંલહે સુજ્ઞાન ॥ મન૦ ॥ ૧૩ ॥

અર્થ ॥ તેથીજે પ્રાણી ધી કેળ પોતાની બુદ્ધિ પતિ આવવું કેળ પ્રત્યય ઉપજાવે અર્થાત્ પોતાના અનુમાન પ્રમાણે પોતાની મતિપુર્વક નિશ્ચય કરે તે કાંઈ પણ તત્ત્વ ન પામે; અને જે આગમ પ્રમાણથી પ્રવીણ ગુરુના અગ્નિપ્રાય પ્રમાણે પ્રત્યય ઉપજાવે કેળ નિશ્ચય કરે, તેજ સાચું સુજ્ઞાન કેળ ઉત્તમ તત્ત્વજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરે ॥ ૧૩ ॥

નહીસર્વજ્ઞજુજૂઆજી ॥ તેહનાજેવલીદાસ ॥ જગતિ

દેવનીપણકહીજી ॥ ચિત્રઅચિત્રપ્રકાશ ॥ મન૦ ॥ ૧૪ ॥

અર્થ ॥ વલી તે વિચાર કરેકે સર્વજ્ઞ વીતરાગ દેવ જૂદા જૂદા હોતા નથી. તેહ અવિતથ્થવાદી છે. તેમના જેહ દાસ કેળ સર્વજ્ઞ શાસનના આરાધનારા, તેહને તે તે દેવની જ્ઞાતિ પણ કહી છે. તેમાં એક ચિત્રજ્ઞાતિ વીજી અચિત્ર જ્ઞાતિ એમ બંનેના પણ અનેક પ્રકાર છે ॥ ૧૪ ॥

દેવસંસારીઅનેકઠેજી ॥ તેહનીજ્ઞાતિવિચિત્ર ॥ એક

રાગપરદ્વેષથીજી ॥ એકમુગતિનીઅચિત્ર ॥ મન૦ ॥ ૧૫ ॥

અર્થ ॥ જે વીતરાગજાવ પામ્યા નથી અને સંસારમાં દેવનામ ધરાવે છે, એવા અનેક દેવો છે, અને તેમની જ્ઞાતિ વિચિત્ર કેળ અનેક પ્રકારની છે. એક રાગથી જ્ઞાતિ, વીજી દ્વેષથી જ્ઞાતિ; તેવી સર્વ વિચિત્ર જ્ઞાતિ સમજવી અને એક કેવલ વીતરાગની જ્ઞાતિ તે મુક્તિ નિમિત્ત હોય અને તે અચિત્ર જ્ઞાતિ કહેવાય ॥ ૧૫ ॥

ઈન્દ્રિયાર્થગતબુદ્ધિઠેજી ॥ જ્ઞાનઠેઆગમદેત ॥ અસંમોહ

શુભ્રકૃતિગુણેજી ॥ તેણેફલજેદસંકેત ॥ મન૦ ॥ ૧૬ ॥

અર્થ ॥ એ રીતે જ્ઞાતિ બે પ્રકારની છે. તેના ફલજેદ અનેક તરેહના છે. જેમકે કોઈ પ્રાણીની બુદ્ધિ ઈન્દ્રિયના વિષયોમાંજ પહોંચે છે, કોઈની બુદ્ધિ જ્ઞાનપ્રાપ્તિ માટે આગમમાં પ્રવેશ કરવા નિમિત્તે થાય છે. કોઈને અસંમોહ પણ થાય છે અને તેથી તે શુભ્ર કૃતિરૂપ ગુણો પ્રાપ્ત કરે છે. એવા અનેક પ્રકારે ફલ જેદના પણ બહુ સંકેતો છે ॥ ૧૬ ॥

આદરકિરિઆરતિઘણીજી ॥ વિઘનટલેમિલેલજી ॥ જિજ્ઞા

સાબુધ્સેવનાજી ॥ શુભ્રકૃતિચિન્હપ્રત્યજી ॥ મન૦ ॥ ૧૭ ॥

અર્થ ॥ શુભ્રકૃતિ ગુણોનું સ્વરૂપ કહે છે. વિધિપૂર્વક ક્રિયામાં અત્યંત પ્રીતિ ઉપજે, શુભ્રક્રિયામાં અતિ ઉદ્યોગ હોય, હર્ષ પણ ઘણો હોય. તેવાં વર્તનથી કર્માવિરણનાં વિઘ્નો ટલે અને અદ્વય જાવી મોહરૂપ લક્ષ્મી મલે. વલી તત્ત્વજ્ઞાન જાણવાની જિજ્ઞાસા થાય, બુદ્ધ કેળ જ્ઞાની પુરુષના ચરણની સેવા કરવાની ઇચ્છા થાય, इत्यादि શુભ્રકૃતિનાં ચિન્હો પ્રત્યક્ષ જાણવાં ॥ ૧૭ ॥

બુદ્ધિક્રિયાઞ્નવફલદીણી ॥ જ્ઞાનક્રિયાશિવચંગ ॥

અસંમોહકિરિઆદિયેજી ॥ શીઘ્રમુગતિફલચંગ ॥ મન૦ ॥ ૧૮ ॥

અર્થ ॥ તેનાં ફલ કહે છે. ઇન્દ્રિયાર્થગત બુદ્ધિવાલી ક્રિયા ઞવ કે૦ સંસાર ફલ-
આપે છે. જ્ઞાનક્રિયા મોક્ષનું અંગ છે. તે જ્ઞાનપૂર્વક અસંમોહ ક્રિયારૂપ ચારિત્ર શીઘ્ર
કે૦ તત્કાલ ચંગ કે૦ મનોહર મુક્તિનાં ફલ આપે છે. યતઃ ॥ જ્ઞાનસ્ય ફલં વિરતિ
વિરતિફલં સંવરો બોધઃ ॥ સંવરફલં ક્રિયા નિવૃત્તિઃ, ક્રિયાનિવૃત્તેરયોગિત્વં ॥ ૧૮ ॥

પુદ્ગલરચનાકારમીજી ॥ તિહાંજસચિત્તનલીન ॥ એક

માર્ગતેશિવતણોજી ॥ જ્ઞેદલહેજગદીન ॥ મન૦ ॥ ૧૯ ॥

અર્થ ॥ જ્યાં સમસ્ત પુદ્ગલ રચના કારમી કે૦ નિર્માદ્ય જાણી અર્થાત્ ઞવ ના-
ટકને બાલકે કરેલા ધુલિગ્રહ જેવી અસાર જાણી, તેમાં જેનું ચિત્ત લાગે નહીં અ-
ર્થાત્ આસક્ત ન થાય, તેજ એક મોક્ષનો માર્ગ છે. તે માર્ગમાં જે પ્રાણી જ્ઞેદ માને
તે પ્રાણી જગત્માં દીન કે૦ ડુઃખી જાણવો ॥ ૧૯ ॥

શિષ્યઞ્ણીજિનદેશનાજી ॥ કહેજનપરિણતિજિન્ન ॥ કહે

મુનિનીનયદેશનાજી ॥ પરમાર્થથીઅજિન્ન ॥ મન૦ ॥ ૨૦ ॥

અર્થ ॥ વીતરાગની દેશના, ગણધર પ્રમુખ શિષ્ય તથા તીર્થ સ્થાપનાદિ કાર્ય માટે
હોય છે ॥ અગ્નિલા એ ધમ્મ દેસણાએ તિથ્થંકર નામકમ્મં ચેશ્જ્ઞાં ॥ ૬ ॥ ઇતિ આગમ વ-
ચનાત્ તે દેશના સર્વ મનુષ્ય સાંજલે, સાંજલનારાની પરિણતિ પણ જિન્નજિન્ન હોય
મુનિરાજની દેશના પણ નયેનયે જિન્નજિન્ન હોય, દેશના આપનારની પરિણતિ પણ
જિન્નજિન્ન હોય, પરંતુ તેડ સર્વે પરમાર્થે, સ્યાદ્વાદ મુદ્રાએ અજિન્ન જાણવા ॥ ૨૦ ॥

શબ્દજ્ઞેદઋઘ્મોકિસ્યોજી ॥ પરમાર્થજોએક ॥ કહો

ગંગાકરોસુરનદીજી ॥ વસ્તુફરેનહીંબેક ॥ મન૦ ॥ ૨૧ ॥

અર્થ ॥ શબ્દજ્ઞેદમાં પણ કાંઈ પણ ઋઘ્મો કે૦ વિવાદ નથી. જો પરમાર્થ એક
હોય તો વાદ શેનો હોય ? જેમ કોઈ ગંગાને સુરનદી કહે, કોઈ જાન્હવી કહે, તેમ
જુદા પર્યાય નામથી કાંઈ વસ્તુમાં જરાપણ ફેર પડે નહીં ॥ ૨૧ ॥

ધર્મદ્ધમાદિકપણમટેજી ॥ પ્રગટેધર્મસંન્યાસ ॥ તોઋઘ્મ

ઝાંટાતણોજી ॥ મુનિનેકવણઅભ્યાસ ॥ મન૦ ॥ ૨૨ ॥

અર્થ ॥ આદૃષ્ટિમાં દ્ધમાદિ ધર્મ મટે અને માત્ર ધર્મ સંન્યાસ પ્રગટે. ધર્મ સંન્યાસ

सामग्री ते द्रव्य योगनुंज घर ठे. ते अशठ पंक्ति तथा अमायीनेज होय अने एवा मुनिने ऊघडा प्रमुखनो अज्यास नज होय ॥ ११ ॥

अग्निनिवेशसघलोत्यजीजी ॥ चारलहीजेणेदृष्टी ॥ ते

लेशेहवेपंचमीजी ॥ सुयशअमृतधनवृष्टि ॥ मन० ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ अग्निनिवेश के० कदाग्रह, मात्सर्य इत्यादि सर्व दोष तजीने जेणे पूर्वोक्त चारदृष्टिज प्राप्तकरी ते प्राणी पांचमी थिरादृष्टि पामे. ते दृष्टि केवी ठे? सर्व दिशाए प्रवर्तनारा उत्तम यशरूप अमृतने वधारवाने धन के० मेघनी वृष्टि समान ठे. गौ- तम स्वामीना पन्नरसे तापसना पारणानी जेम वृद्धि करनार ठे. आचार दृष्टिमां ग्रंथि- जेद नही परंतु सत्संगति अने सदाचार प्रवृत्ति होय ॥ इति दीप्ता दृष्टिविचार ॥ १३ ॥

॥ ढाल पांचमी ॥

॥ धन धन संप्रति साचो राजा ॥ ए देशी ॥

दृष्टिथिरामांहेदर्शननित्ये ॥ रतनप्रज्ञासमजाणोरे ॥

आंतिनहीवलीबोधतेसूक्ष्म ॥ प्रत्याहारवखाणोरे ॥ १ ॥

एगुणवीरतणोनविसारूं ॥ संज्ञारूंदिनरातरे ॥ पशु

टाळीसुररूपकरेजे ॥ समकितने अवदातरे ॥ ए गुण० ॥ १ ॥

अर्थ ॥ हवे पांचमी थिरादृष्टि कहे ठे. थिरा दृष्टिमां ग्रंथिजेद थवाथी सम्यग्र दर्शन नित्य होय. बोध ते रत्ननी कान्ति समान होय. भ्रान्ति लेशमात्र न होय. त- त्वार्थरूप सूक्ष्म बोधनुं यथार्थ ज्ञान होय. अज्ञान अने मिथ्यात्वना पुद्गलो न ठे दाता होय ते वेदाय. सरल बुद्धि होय. सर्व इंद्रियार्थ विषयोना रूंधन रूप प्रत्या- हार प्रगट आय ॥ १ ॥ आवो मोटो श्रीमहावीर स्वामीनो गुण हुं चित्तथी विसारूं नहीं. दिनरात निरंतर संज्ञारूं, कारणके मारा इंद्रियार्थ गुणो विषयार्थे हता, पशु प्रार्थे हता, तेने टाळीने सुररूप के० तत्त्वबोधवंत कर्या. दर्शन मोहना विनाशथी सम्यक्त्व गुण प्रगट थयो ॥ १ ॥

बालधुलिघरलीलासरखी ॥ अवचेष्टाइहांजासेरे ॥ सिद्धि

सिद्धिसविघटमांपैसे ॥ अष्टमहासिद्धिपासेरे ॥ एगुण० ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ जेम बालकोए करेळी धुलिना गृहनी लीला परमार्थे गृहरूप सत्य नथी, तेमआ दृष्टिमां वर्तता प्राणीने संसारनी सर्व चेष्टा, पुद्गल विलास तेवाज जासे ठे, अ- र्थात् सत्य लागता नथी. आवीरीते संसारनी अनित्यता जाणवाथी अंतरंगनी सर्व

सिद्धि तेना घटमांज प्रगट थाय. संतोषरूप महासुखोत्पादक गुण प्रगटे. अष्ट महासिद्धि तेनी पासेज रहे. समस्त लब्धिनी सिद्धि ते योगरूप कल्पवृक्षनां कुसुम ठे एम माने ॥ ३ ॥

अहीं अष्ट महासिद्धिनुं वर्णन करे ठे. १ महिमा के० शरीरादिकने मेरू पर्वत करतां पण मोटां करवानी शक्ति. २ लघिमा के० शरीरादिकने वायु करतां पण लघु करवानी शक्ति. ३ गरिमा के० तेउने वज्र थकी पण अत्यंत जारे करवानी शक्ति. ४ प्राप्ति के० जूमिए रह्याठतां अंगुलने मेरूना शिखरे पहुँचाडवानी शक्ति. ५ प्राकाम्य के० पाणीने विषे पण पृथ्वीनी जेम गमनादि करवानी शक्ति. ६ ईशिता के० त्रैलोक्य रीझि करण तथा तीर्थेश्वरादि रीझि विकुर्वण शक्ति. ७ वशिता के० सर्व जीवने वश करवानी शक्ति. ८ अप्रतिघात के० पर्वतमां पण प्रवेश करवानी शक्ति. वद्धि ते उपरांत अंतर्धान, अदृश्य करण, नानारूप करण इत्यादि अनेक चमत्कारिक शक्ति प्रगट थाय.

विषयविकारेंन इंद्रियजोमे ॥ तेइहां प्रत्याहारोरे ॥ केवल

ज्योतिते तत्त्व प्रकाशे ॥ शेष उपाय असारोरे ॥ ए गुण ० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ शब्दादि त्रेवीश विषयना बसे बावन विकारोमां इंद्रियोने जोडे नहीं. अर्थात् आसक्त न करे ते रूप जे प्रत्याहार गुण ते आ दृष्टिमां उपजे. ते प्राणीनी ज्योति मात्र तत्त्व रहस्यनेज प्रकाश करे, अर्थात् ते तत्त्वज्ञाननेज साररूप माने अने अने संसारना बीजा सर्व उपाय के० प्रपंचने असार माने ॥ ४ ॥

शीतलचंदन श्रीपण उपन्यो ॥ अग्निदहे जेम वननेरे ॥ धर्म

जनित पण जोग इहांतेम ॥ लागे अनिष्ट तेम ननेरे ॥ ए गुण ० ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ ते उपर दृष्टांत कहे ठे. जेम बावना चंदन अत्यंत शीतल ठतां तेमां श्री उत्पन्न थयेलो अग्नि वनना सर्व वृक्षने बाळे ठे, तेम न्यायसंपन्न वैजव श्री तथा एकपत्नीव्रतादिक श्री गृहस्थ धर्मनी सेवना करे ठे, तोपण ते प्राणीने ते जोगादिकनी सेवना मनमां अनिष्ट लागे. अवसर प्राप्त थतां जोगादिकनो त्याग करवामां लेशमात्र वार लगाडे नहीं. गृहस्थावासने पाश समान माने ॥ ५ ॥

अंशे होय इहां अविनाशी ॥ पुजल जालत मासीरे ॥ चिदा

नंदघन सुयश विलासी ॥ केम होय जगनो आशीरे ॥ ए गुण ० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ आ दृष्टिमां अंशे के० थोडे जागे अविनाशी थाय. जेम जेम आश्रवना हेतु न्यून थाय, तेम तेम आत्मा निरावरणी थाय. पुजगलनी सर्व रचनाने बाजीग-

રની વાજી જેવી જાણે. તે પ્રાણી જ્ઞાનનો જે આનંદ તેના સમૂહને પ્રાપ્ત કરાવનારો ઉત્તમ યશ તેના વિલાસમાં રમણતા કરનારો થાય, અને તેથી ત્રણ જુવનરૂપ જગત્માં કોઈ પણ વસ્તુની તેને આશા ન હોય; માત્ર સદ્જ સ્વરૂપનો વિલાસી હોય ॥૫॥
દર્શનમોહનીના ક્લયોપશમે વા ઉપશમે આ દૃષ્ટિ હોય.

॥ ઢાલ ઠઠી ॥

॥ ઝોલીના હંસારે વિપયન રાચિયે ॥ એદેશી ॥

અચપલરોગરહિતનિઠુરનહિં ॥ અલ્પહોયદોયનીતિ ॥

ગંધતેસારોરેકાન્તિપ્રસન્નતા ॥ સુસ્વરપ્રથમપ્રવૃત્તિ ॥ ૧ ॥

ધનધનશાસનશ્રીજીનવરતણું ॥

અર્થ ॥ વલી તે પ્રાણી ઇન્દ્રિયાર્થના ચપલપણા રહિત હોય. સમ્યક્ત્વથી તેનું ચિત્ત સ્થિર હોય. વલી રોગ રહિત શરીર હોય. તેનું હૃદય કઠણ ન હોય, પરંતુ કોમલ હોય. લઘુનીતિ તથા વળીનીતિ વંને શરીરમાં અલ્પ હોય. શરીરનો મેલ સુરન્નિવંત હોય. શરીરની કાન્તિ પણ સુંદર હોય. વચન પણ પ્રસન્નતાવાલાં હોય. મધુર સ્વર હોય. એ પ્રમાણે આદૃષ્ટિમાં પ્રવર્તન હોય ॥ ૧ ॥ એવું શ્રીવીતરાગનું શાસન કેળવણીરૂપ પ્રવચન તે ધન્ય કેળવણી પ્રસંશનીય છે.

ધીરપ્રજાવીરે આગલેયોગથી ॥ મિત્રાદિકયુતચિત્ત ॥ લાજ

ઇષ્ટનોરેઠ્ઠાઅધૃષ્ટતા ॥ જનપ્રિયતાહોયનિત્ય ॥ ધન ॥ ૨ ॥

અર્થ ॥ આગલે કાલે યોગથી ધૈર્યતાના ગુણ વિશેષરીતે જાવે. જેમ અપ્રમત્તતા વધે તેમ યોગ થાય. ૧ મૈત્રી ૨ પ્રમોદ ૩ કારુણ્ય ૪ માધ્યસ્થ, આ ચાર જાવનાયુક્ત ચિત્ત થાય. ઇષ્ટ જે જ્ઞાનાદિ તેનો લાજ થાય. ઠ્ઠા અધૃષ્ટતા કેળવણી એકત્વપણું, અસહાયીપણું વાંઠે. જનપ્રિય કેળવણી લોકપ્રિયપણું નિરંતર હોય. મૈત્રી પ્રમુખ ચાર જાવના ધર્મધ્યાનની પુષ્ટિ કરે છે. યદ્યપિ ધ્યાનની એકાગ્રતા મુહૂર્ત માત્ર હોય છે, પરંતુ ધ્યાનની જાવના વહુકાલ સુધી રહે છે. વલી વહુકાલ સુધી જ્ઞાનનું ચિંતવન તે પણ ધર્મધ્યાન કહેવાય. તેથી મૈત્રી પ્રમુખ જાવના તે ધર્મધ્યાનનું રસાયણ છે. જેમ રસાયણથી જર્જરિત શરીર દૃઢ થાય તેમ જાવનારૂપ રસાયણથી ધ્યાન દૃઢ થાય. જાવનાનું વિશેષ સ્વરૂપ જવજાવના ગ્રંથ તથા યોગશાસ્ત્ર પ્રમુખ ગ્રંથથી જાણવું ॥ ૨ ॥

નાશદોષનોરે તૃપતિપરમલહે ॥ સમતાઝચિતસંયોગ ॥ નાશ

વચરનોરે બુદ્ધિશતંજરા ॥ એનિષ્પન્નહયોગ ॥ ધન ॥ ૩ ॥

अर्थ ॥ क्रुद्रादि आठ दोष तथा रागद्वेष, कामक्रोध, मदहर्ष, तेनो नाश करे. वली अतत्त्व बुद्धिने तजवाथी, प्रकृष्ट रुचिमागें, तत्त्व श्रद्धानादिकमां तृप्ति पामे. कृतापराधजन उपर पण क्रोधनी मंदता होय अने तेनुं प्रतिकूल न चिंतवे, समता जाव होय. तत्त्वमार्गरूप धर्म व्यापारनो संयोगी होय. वैर विरोधनो नाश करनार होय, पाप प्रवृत्ति अश्रुजतां पश्चात्ताप करे. तेनी बुद्धि एवी होय के शतंजरा के० सैंकनो मनुष्योनी आजीविकाने लाजकारी होय, इत्यादि योग आठ दोष गयार्थी स्वाज्ञा-विकरीते उपजे ॥ ३ ॥

चिन्हयोगनारे जेपरग्रंथमां ॥ योगाचार्यदिष्ठ ॥ पंचमदृष्टी

यकीतेजोडीए ॥ एहवातेदगरिष्ठ ॥ धन० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ वली योगनां चिन्ह के० लक्षणो ब्रह्मचर्यादि कृतप्रतिज्ञा निर्वाह, अपाय निराकरणादि जे पातंजलादि योगाचार्ये सर्वांगे दीठां ठे, ते सर्व पंचम दृष्टिमां होय, अर्थात् पूर्वनी चार दृष्टिथी अधिक गुणयुक्त गरिष्ठ बुद्धि होय. तेज कारणथी मोहनो ह्योपशम जे ग्रंथिनेद ते अहीं कह्यो ठे ॥ इति थिरा दृष्टि विचार ॥ ४ ॥

ठठीदिठिरेहवेकांताकहुं ॥ तिहांताराजप्रकाश ॥ तत्त्व

मिमांसारेदृढहोयेधारणा ॥ नहींअन्यश्रुतवास ॥ धन० ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ हवे ठठी कांतानामा दृष्टि कहीये ठीए. आ दृष्टिमां आकाशना तारा स-रखो तत्त्वज्ञाननो प्रकाश होय. जेम तारानो अज्ञाव थतो नथी, तेम ते ज्ञाननो अ-ज्ञाव थतो नथी. तत्त्वनीज विचारणा होय. तत्त्वउपर दृढ के० निबिरु धारणा होय, मिथ्यात्वप्रणीत श्रुतशास्त्रनी वेश मात्र वासना न होय ॥ ५ ॥

मनमहिलानुरे वाहलाउपरें ॥ बीजांकामकरंत ॥ तेम

श्रुतधर्मैरे एहमांमनधरे ॥ ज्ञानाक्षेपकवंत ॥ धन० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ जेम पतिव्रता स्त्रीनुं मन पोताना बहाला स्वामी उपर, बीजा सर्वकाम घरना करतां ठतां, जोडायेबुंज होय तेम कांता दृष्टिवालो प्राणी जो के संसारमां रह्यो थको सर्वकार्य करे, तोपण तेनुं मन तो अर्हत्प्रणीत धर्ममांज जोडायेबुंज होय. संसारनां कार्यों उपर आसक्ति न होय अने ते सम्यग् ज्ञाननोज आक्षेपक के० आ-दरवावालो होय ॥ ६ ॥

एहवेज्ञानेरे विघननिवारणा ॥ जोगनहीं जवहेत ॥

नविगुणदोषन विषयस्वरूपथी ॥ मनगुण अवगुणखेत ॥ धन० ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ एवा ज्ञानथी धर्मेनां विघ्नकारक कारणोनुं निवारण करे. वली अजयकुमारनी जेम परने शासन प्रजावनादि कारणो मेलवी आपे. ते प्राणी यद्यपि जोगादि जोगवे ठे तथापि ते, तेने संसारना हेतु थतां नथी. कारण के ते प्राणीनी निरंतर एवी विचारणा होय ठे के संसारना विषयो गुणरूप नथी, तेम दोषरूप पण नथी. वली ते विषयादिकने विषे मन जोडवुं ते अवगुणनुं क्षेत्र ठे, एम जाणी तेमां मनने परोवेज नहीं ॥ ७ ॥

मायापाणीरे जाणीतेहने ॥ लंघीजायअमोल ॥ साचुं
जाणीरे तेवीतोरहे ॥ नचलेमामाडोल ॥ धन० ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ ते प्राणी मायारूप पाणीना विविध तरंगना विलास देखीने ते मायाने उलंघी जाय, अर्थात् तेमां प्रवेश करे नही. वली सम्यग् ज्ञान तथा श्रद्धाए ते प्राणी अडोल होवाथी जव प्रपंचमां फसातो नथी. आत्मस्वरूपनुं ज्ञान साचुं थवाथी जव प्रपंचथी वीतो रहे. संसारमां अविद्याना मायायुक्त प्रपंचोथी क्षोज पामे नहीं. अंबड परिव्राजक अने सुखसाना दृष्टांतनी जेम चले नहीं ॥ ८ ॥

जोगतत्त्वेनेरे एमजयनविटले ॥ जूठाजाणेरे जोग ॥ तेऐ
दृष्टिरे जवसायरतरे ॥ लहेवली सुयशसंयोग ॥ धन० ॥ ९ ॥

अर्थ ॥ जे संसारना जोगने तात्त्विक जाणे तेने संसारनो जय टले नहीं, एवो दृढनिश्चय थवाथी इंद्रियोना जोगने जूठा के० माठा जाणे ठे. एवा संसारना जोगथी प्रपंच वधे ठे परंतु मोक्षपंथ मलतो नथी एवुं जे प्राणी जाणे ठे, ते प्राणी आ दृष्टिमां वर्ततो थको जवसमुद्रनो पार पामे ठे, अर्थात् कर्मरहित थइ, सुयशमेलवी आत्माना अक्षय सुखना विलासनो संयोग प्राप्त करे ॥ इति ठी कांता दृष्टिविचार ॥ ९ ॥

॥ ढाल सातमी ॥

॥ ए ठिंडी किहां राखी ॥ ए देशी ॥

अर्कप्रज्ञासम बोधप्रज्ञामां ॥ ध्यानप्रीयाएदिठी ॥

तत्त्वतणी प्रतिपत्ति इहांवली ॥ रोगनही सुखपुठरी ॥

जविकावीरवचन चित्तधरीए ॥ १ ॥

अर्थ ॥ हवे प्रज्ञा नामा सातमी दृष्टि कहीए ठीए, आ दृष्टिमां बोधनो प्रकाश सूर्यनी प्रज्ञा सरखो होय अर्थात् अर्कप्रज्ञा के० सूर्यनो प्रकाश जेम अंधकारनो नाश करे तेम आ दृष्टिवंत प्राणी अज्ञाननो नाश करे. प्रज्ञांतवाहितादि गुणो जे कायरोने

दुर्धर ठे, ते आदृष्टिवंतने होय ठे. आ दृष्टिमां ध्यान प्रिय होय. आ दृष्टि ध्यानप्रिया होवार्थी ते प्राणी ध्यानमांज वर्ततो रहे. तत्त्वनी प्रतिपत्ति के० चारित्रादिक रत्न त्रयनी आदरणा होय. बाह्य अर्ज्यंतरना शरीरना रोग, उपाधि के असमाधि तेने न होय अने सुखनी पुष्टि होय ॥ १ ॥ अहो जव्यो! एवा श्रीवीरप्रभुनां वचनने मनमां तत्त्वपणे ग्रहण करो.

सघलुं परवश तेऽखलक्षण ॥ निजवश तेसुखलहीए ॥ ए

दृष्टे आत्मगुण प्रगटे ॥ कहोसुखतेकुण कहीऐरे ॥ जवि० ॥ २ ॥

अर्थ ॥ जे पर पुद्गलादिकने वशवर्तीपणुं तेज दुःखनुं लक्षण ठे. अने पोताना आत्मस्वज्ञावमांज वर्तुं ते सुखनुं लक्षण ठे. एवीरीते आदृष्टिमां आत्मगुणथी परमानंद सुख प्रगट थाय ते सुखनां स्वरूप ने ज्ञानीविना बीजो कोण कहीशके? अर्थात् बीजाथी कहीशकाय नहीं ॥ २ ॥

नागरसुखपामरनवजाणे ॥ वल्लजसुखनकुमारी ॥ अनु

जववणतेमध्यानतणुं सुख ॥ कोणजाणेनरनारीरे ॥ जवि० ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ जेम नगरना रेहेनारा चतुर पुरुषोना सुखनो विलास गामनानो रेहेनार पामर के० गरीब जाणी शके नहीं तथा जेम कुंवारी कन्या सुंदर जत्तारयुक्त वल्लजाना सुखने जाणी शके नहीं तेम आत्माना अनुजव ज्ञानविना ध्याननुं सुख बहिरात्मा एवा स्त्री अथवा पुरुष कोण जाणी शके? अर्थात् जाणी शके नहीं ॥ ३ ॥

एहदृष्टिमां निर्मलबोधें ॥ ध्यानसदाहोयसाचुं ॥ दुषण

रहितनिरंतर ज्योति ॥ रतनतेदीपें जाचुरे ॥ जवि० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ आ दृष्टिवंत प्राणीने निर्मल बोधनो प्रकाश थवार्थी निरंतर धर्म ध्यान तथा शुद्ध ध्यान साचांज होय. ध्याननो विचार, आवश्यक निर्युक्ति तथा ध्यान शतकनी वृत्तिथी अवधारवो. जेम दूषण रहित, निर्मल जात्यवंत रत्ननी ज्योति निरंतर विशेष प्रकाश आपे तेम ध्यानमां लीन प्राणी कर्मउपाधिने अज्ञावे विशेषपणे आत्मप्रकाशथी दीपे ॥ ४ ॥

विषजागद्वय, शांतवाहिता ॥ शिवमारगध्रवनाम ॥ कहे

असंगक्रियाइहांयोगी ॥ विमलसुयशपरिणामरे ॥ जवि० ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ आ दृष्टिनुं लक्षण कहे ठे. विष जाग के० “रागद्वेष, अहंकृति, कामेष्वादि-कना द्वयथी मोक्ष” एवो बोधनो मतठे. “अपराधी उपर प्रशांत वाहिता के० निरंतर

शांतपणुं ते मोक्ष” एवो सांख्यनो मत ठे. “ज्यां उत्पाद के विनाश नही अने जे ध्रुव होय ते मोक्ष” एम जैमिनीयनो मत ठे; अने आ दृष्टिवंत ए सर्व पदार्थ असंग जावथी अलिप्त क्रियायुक्त उत्तम यशरूप आत्म गुणना परिणाम सहित, कर्मोपाधि रहितपणे शुरू ते मोक्ष एवा परिणामवालो होय ठे. ॥५॥ इति सातमी प्रज्ञादृष्टि विचार.

॥ ढाल आठमी ॥

॥ तुज साथे नहीं बोलुं मारा बाहाला ॥ ए देशी ॥
दृष्टि आठमी सारसमाधि ॥ नामपरातसजाणुजी ॥
आपस्वप्नावेप्रवृत्तिपुरण ॥ शशिसम बोधवखाणुंजी ॥
निरतिचारपदएहमांयोगी ॥ कहीयेनहिअतिचारीजी ॥
आरोहेआरुढेगिरिने ॥ तेंमएहनीगतिन्यारीजी ॥ १ ॥

अर्थ ॥ जव्य लोकना आत्मस्वप्नाव ज्यां अक्षयपणे वर्त्ते ठे, एवी आठमी दृष्टि सार के० प्रधान आत्म समाधिरूप ठे. तेनुं नाम परा ठे. आ दृष्टिमां पोताना आत्मस्वप्नावमां पूर्ण प्रवर्त्तन होय. वली बोध प्रकाश, संपूर्ण चंद्रमा सरखो निर्मल प्रशान्तवाहितादि गुणयुक्त होय. आ दृष्टिमां प्रवर्त्ततो योगी निरतिचार पदे प्रवर्त्ते, कोइ पण वखत अतिचार पदमां वर्त्ते नहीं. १ अतिक्रम २ व्यतिक्रम ३ अतिचार, आवा त्रणे दोषना प्रकारमां आवे नहीं, तो पढी अनाचारनी प्रवृत्ति होयज क्यांथी ? जेम मुनिराज उपशम, क्षपक श्रेणिरूप गिरि के० पर्वत उपर आरोहे के० चढे, तेम अहीं परिणाम धाराए आत्माना पंडित वीर्यना विलासे तेपण गुण श्रेणिने आरुढे के० आरोहे. माटे तेनी गति ते जवगतिथी न्यारी ठे ॥ १ ॥

चंदनगंधसमानक्षिमाइहां ॥ वासकने, नगवेषेजी ॥
आसंगेवर्जितवलीएहमां ॥ किरियानिजगुणलेखेजी ॥
शिद्दाथी जेमरतननियोजन ॥ दृष्टिजिन्नतेमएहोजी ॥
तासनियोगे करण अपूरव ॥ लहेमुनिकेवलगेहोजी ॥ २ ॥

अर्थ ॥ वली शरीरादिकनो गंध चंदन समान सहजथी होय; तेम वचन पण सहजथी चंदन समान शीतल होय. क्षमादिक धर्मपण सहजथी होय. वली तेवी वासना सहजथी होय के बीजा कोइ द्रव्यनी अपेक्षा न करे, केमके जेने सहजथी गुण प्राप्त थया होय ते परना गुणनी प्राप्ति वांठे नही. वली आ दृष्टिमां संसारनी आसंगता न होय. समिति गुप्ति प्रमुख मूलोत्तर गुणोनो अज्यास तेथी सर्व क्रिया आत्माना गुणने माटे थाय. जे क्रियाने अनुसरतो होय ते क्रिया एवी होय के अक्रि-

यागुणने साधे. जेम क्षारादि शतपुटादि शिक्षाना योगे रत्ननी जातिने तादृशस्थाने जोडीए, रत्ननी तो एकज जाति ठे परंतु जेम जेम पुट देता जइए तेम तेम जोवा-वालानी दृष्टिमां जिन्नजिन्न ते रत्न देखाय, तेम आ दृष्टिमां जिन्न जिन्न दृष्टिवंत होय, केमके ठन्नस्थनुं ज्ञान एक सरखुं न होय, तेथी ते कारणथी आ दृष्टांत ठे ते ध्यानमां लेवुं. ते प्रमाणे अपूर्व करणादि गुणस्थानकना करण साधतो अनुक्रमे आ दृष्टिमां वर्ततो मुनिराज केवल ज्ञाननुं गृह पामे ॥ २ ॥

क्षीणदोष सर्वज्ञमहामुनि ॥ सर्वलब्धिफलजोगीजी ॥
परउपगार करीशिवसुखते ॥ पामे योग अयोगीजी ॥
सर्वशत्रुक्षय सर्वव्याधिलय ॥ पूरणसर्वसमीहाजी ॥
सर्वअरथयोगेंसुखतेहथी ॥ अनंतगुणनिरीहाजी ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ आ दृष्टिवंत प्राणी सर्व दोषने क्षय करे; वली ते महामुनिराज सर्वज्ञ केवलज्ञानवंत थाय; समस्त लब्धिनां फलनो जोगी थाय; जव्य प्राणीजने चारित्रधर्म पमाडतां तेजने अत्यंत उपगारी थाय; पोते मोक्ष सुख पामे; सयोगि गुणठाणें वर्ती अयोगि गुणठाणें अयोगि पद लइ सिद्धि पामे; सर्व कर्मरूप शत्रुजनों क्षय करतां रोगादि सर्व व्याधियोनोपण नाश करे. एप्रमाणे सर्व समीहा के० वांठाज पूर्ण अवा-थी केवल आत्मस्वरूपमां लीन अयोथको एकरूपता पामे. सर्व अर्थना योगथी संपूर्ण सुखे तृप्तिवंत रहे, तेथी निरीहा के० निस्पृहपणे प्रगट अया जे अनंतगुण तेजुं अव्याबाध सुख वधतां वधतां पूर्ण आत्मानंदी थाय ॥ ३ ॥

एअरुदिठी कहीसंक्षेपे ॥ योगशास्त्रसंकेतेजी ॥
कुलयोगीनेप्रवृत्तचक्रजे ॥ तेहतणेहितहेतेंजी ॥
योगीकुलेजायातसधर्मे ॥ अनुगततेकुलयोगीजी ॥
अक्षेपीगुरुदेवद्विजप्रिय ॥ दयावंतउपयोगीजी ॥४॥

अर्थ ॥ आ आठ दृष्टि जव्य प्राणीजना उपकारने अर्थे योगशास्त्र, अध्यात्म ग्रंथ जेवा के उपमितिचवप्रपंच, जवजावना वृत्ति, पातंजल शास्त्र तथा प्रवचन प्रबोधा-दि ग्रंथोने अनुसारें संक्षेपथी कही ठे. योगी वे प्रकारना ठे. १ कुलयोगी २ प्रवृत्त चक्रयोगी. तेज पोताना चित्तमां अहंकारथी एम माने ठे के असेपण योगी ठीए तेथी तेजना हितने अर्थे आ दृष्टियो कही ठे. हवे ते योगीजनां लक्षण वतावे ठे. जे योगीना कुलमां जन्म्या होय तथा जेना धर्माचार रुढिमार्गने अनुसरता होय एवा

सामान्यबुद्धिपूर्वता सर्व तापसादि षट्दर्शनीउ ते कुलयोगी जाणवा. जेउं अक्षेपी होय तथा देवगुरु अने द्विज के० ब्रह्मचर्यादिगुण जेमने प्रिय होय, वली दयावंत तथा यत्नावंत होय तेमज ॥ ४ ॥

शुश्रूषादिक अडगुणसंपूरण ॥ प्रवृत्तचक्रतेकहीएजी ॥

यमद्वयलाज्जी परडुगअर्थी ॥ आद्यअवंचकलहीएजी ॥

चारअहिंसादिकयमइच्छा ॥ प्रवृत्तिथिरसिद्धिनामेजी ॥

शुद्धरुचेंपालेअतिचारह ॥ टालेफलपरिणामेजी ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ १ शुश्रूषा २ श्रवणंचैव ३ ग्रहणं ४ धारणं तथा ॥ ५ उहा ६ पोहो ७ अर्थ विज्ञानं ८ तत्त्वज्ञानंच धीगुणाः ॥ १ ॥ अथवा १ शुश्रूषा २ श्रुतज्ञान ३ विरति ४ आश्रवरोध ५ संवर ६ निरीहतप ७ निर्जरा ८ क्रियानिवृत्ति. एटले के शुश्रूषादि आठ गुण जेनामा संपूर्ण होय, ते प्रवृत्त-चक्र-योगी कहेवाय. वली यमद्वय के० अहिंसा अने सत्य तेनो लाजवंत तथा परडुग के० अस्तेय अने ब्रह्मचर्यनो अर्थी होय. वली आद्य अवंचकफलनो धणी होय. अवंचक त्रण प्रकारना ठे. योगावंचक १ क्रियावंचक २ फलावंचक, तेमांथी आद्य अवंचकनो धणी होय. वली अहिंसादि चार यमने वश थको होय. वली इच्छा के० गुणीजननी सम्यक् कथा करवाने मन करे; प्रवृत्ति के० आचार उत्कृष्टपणे पालवाने प्रवर्त्ते; थिर के० निरतिचारपणे प्रवर्त्ति दृढ रहे; सिद्धि के० स्वार्थ परार्थने निपजावे. एप्रमाणे अति शुद्ध रुचिपणे चार प्रकारे पाले वली अतिचार टाली जे रीते फलीजूत आय तेवा परिणामे साधे. तेवा योगी सदासफलाज्यासी जेम एक वखत फेरव्युं चक्र फरी जाजन उतार्था करे तेम आ योगी क्रिया निःफल न थाय ॥ ५ ॥

कुलयोगीने प्रवृत्तचक्रने ॥ श्रवणशुद्धिपक्षपातजी ॥

योगदृष्टि ग्रंथेहितहोवे ॥ तेणेकहीएवातजी ॥

शुद्धभावनेसूनिकिरिया ॥ बेहुमां अंतर केतोजी ॥

जलहलतिसुरजनेखजुउ ॥ तासतेजमांतितोजी ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ कुलयोगी तथा प्रवृत्त चक्रयोगीने शुद्ध मार्ग यम नियमादिक, धर्म शास्त्र-नुं श्रवण होय तथा शुद्धाचार विनयादि करण, सत्संग तथा गुणोनो पक्षपात होय. एवा गुणना धारक ते योगी कहेवाय. परंतु दंज्जी अने विषयना प्रसंगी ते योगी न कहेवाय. आ वातनुं विस्तारथी स्वरूप श्रीहरिजडसूरिकृत योगदृष्टि समुच्चय ग्रंथथी जोवुं. शून्यमन अने शून्य आचारे योगी न कहेवाय. दिवसे मध्यान्हे प्रकाश करता

સહસ્ર કિરણોવાલા સૂર્યના અને અંધારી રાતે પ્રકાશ કરતાં સ્વજીવના કેળવણી આ ક્રીડાના તેજમાં જેટલો ફેર છે, તેટલો અંતર, સમ્યક્ ક્વયોપશમ જાવની શુદ્ધક્રિયામાં અને મોહના ક્વયોપશમ વિનાની શૂન્ય ક્રિયામાં છે ॥ ૬ ॥

ગુહ્યજ્ઞાવણેતેને કહીએ ॥ જેહસું અંતર જાંજેજી ॥

જેહસુંચિત્તપટંતર હોવે ॥ તેહસું ગુહ્યનગજેજી ॥

યોગ્યઅયોગ્ય વિજ્ઞાન અલ્પહતો ॥ કરશેમોટી વાતોજી ॥

સ્વમશે તે પંક્તિ પરસ્વદમાં ॥ મુદ્ધિપ્રહારને લાતોજી ॥ ૭ ॥

અર્થ ॥ શાસ્ત્રના ગુહ્યજ્ઞાવણે રહસ્ય તે તેહનેજ કહીએ, કે જેની સાથે અંતરંગ મલતું હોય, અર્થાત્ મિથ્યાત્વનો ત્યાગ કરી જેને સમ્યક્ દર્શન પરિણતિ શ્રદ્ધાન હોય તેની પાસેજ શાસ્ત્રના રહસ્ય પ્રકાશીએ. જેની સાથે ચિત્ત પટંતર વર્તતું હોય અર્થાત્ જેને પ્રવચનાનુસાર સમ્યક્ શ્રદ્ધાન ન થયું હોય, તેનીસાથે શાસ્ત્રના રહસ્યનો પ્રકાશ કરવો તે ઘટતું નથી. યોગ્ય અયોગ્યનો વિજ્ઞાનકેળવે છે, જે સમજતો નથી, અર્થાત્ ગુરુનો વિનય કરતો નથી શુદ્ધાચાર પાલતો નથી, દ્રવ્યાદિ જાવને સમજતો નથી, ઊતાં પોતે માલો થઈને શાસ્ત્ર સંબંધી મોટી મોટી વાતો કરે છે, તે પંક્તિનો પરસ્વદકેળવે જામાં હાર પામી મુદ્ધિપ્રહારકેળવે ગઢાદિકથી બહાર કાઢવું તથા નરકાદિ વધ બંધન અને લાતો કેળવે આલોચના પ્રહાર અને અપયશ તથા અપકીર્તિ પામશે. યદુક્ત ॥ જંજાયઃ અગીયઃ, જંચ અગીયઃ નિસ્સીયો જયઃ ॥ વદા વેયઃ ગઢં, અણંત સંસારિયો જ્ઞણિયો ॥ ૧ ॥ ઇત્યાવશ્યકનિર્યુક્તિ વચનાત્. તે કારણથી ગીતાર્થ તથા ગીતાર્થના આશ્રિતને વિહાર કહ્યો છે. તેમ ગંજીર અર્થની દેશનાપણ યોગ્ય જનને આપવી.

સજ્ઞાત્રણ શ્રોતાગુણઅવગુણ ॥ નંદીસૂત્રે દિસેજી ॥

તેજાણીએગ્રંથયોગ્યને ॥ દેજોસુગુણજગીશેજી ॥

લોકપૂરયોનિજનિજ ઇચ્છા ॥ યોગજ્ઞાવ ગુણરયણેજી ॥

શ્રીનયવિજયવિબુધપયસેવક ॥ વાચકયજ્ઞને વયણેજી ॥ ૮ ॥

અર્થ ॥ સજ્ઞા ત્રણ પ્રકારની શ્રીનંદીસૂત્રમાં કહી છે. ૧ જે શ્રોતા ગુણ તથા દોષને સમજે તેવા શ્રોતાઈની સજ્ઞા રાજહંસ સમાન ડાહી સમજવી. ૨ શ્રોતાઈ અજ્ઞાન છે, તે સજ્ઞા પશુ મૃગના બાલકો સરખી મૂર્ખ સમજવી. ૩ જેડ ગીતાર્થના અપમાની નિંદક છે, તે અયોગ્ય સજ્ઞા સમજવી. તેવીરીતે સજ્ઞાનું સ્વરૂપ જાણીને આ ગ્રંથનો હાર્દ તેવી સજ્ઞાનો આપજો, જેડને દેતાં ઉત્તમ પ્રવચન શોજાકારકાદિ ગુણો તથા

જગીશ કે૦ તે ગુણોથી પામવાની સુખરૂપ લીલા તે પામશે. એમ ઇચ્છાયોગ તથા શા-
સ્ત્રાદિના જે યોગ તેરૂપ જે જાવગુણ, તદ્રૂપ મણિરત્નોથી સમસ્ત લોક પુરજો ! વિશિષ્ટ
આત્મયોગરૂપ જાવ રત્નોથી સમગ્ર લોક તૃપ્તિ પામો ! આ ગ્રંથનું રહસ્ય પામી જીવજનો
સંસાર જાવથી મુક્ત થાઉં ! આપ સ્વજાવમાં મગ્ન રહેજો ! એમ શ્રીનયધિજય પંક્તિના
ચરણકમલના સેવક ઉપાધ્યાય શ્રીયશોવિજયગણિ જેમણે કાશીમાં “ ન્યાય વિ-
શારદ ” એવું વિરુદ્ધ પ્રાપ્તકર્યું, તેમનાં વચન જાણજો ॥ ૮ ॥

કાવ્યં ॥ શ્રી મદ્યશોવિજયવાચકરાજરાજ, વિનિર્મિતોદ્દૃષ્ટિવિચારરૂપઃ ॥

સ્વાધ્યાયૅષપ્રથમંતતોયં, જ્ઞાપામયો લેશતયાટવાર્થઃ ॥ ૧ ॥

શ્રી સ્તંજતીર્થેઽત્રતપાગણિય, નામ્નાચજ્ઞાનાદ્દિમલાન્નિધેન ॥

શ્રીસૂરિણાન્નૂરિ સુખાવબોધાર્થ મેવલેશંલિખિતોદ્દિગ્દં ॥ ૨ ॥

અર્થ ॥ મહામહોપાધ્યાય શ્રીયશોવિજયગણિકૃત યોગદૃષ્ટિ વિચારની સજાયોનો
સુખે અવબોધ થવા માટે શ્રીમત્તપાગઢીય સંવિજ્ઞજન પદ્ધિય જટારક શ્રીજ્ઞાનવિમ-
લસૂરિણ વાલાવબોધરૂપ લેશમાત્ર અર્થ લખ્યો છે. શ્રી સ્તંજાત વંદરમાં દોશીજેઘજી
ઉદ્દેકરણ તથા વડનગરીઆ શા. અમુલસ્રવચંદના અનુગ્રહને વાસ્તે પ્રથમાદર્શ લખ્યો
છે. શ્રીયોગદૃષ્ટિ સજાયોની સર્વ ગાથા ૭૬ તથા બે શ્લોક મલી ૭૮ છે.

॥ ઇતિ મહોપાધ્યાય શ્રીયશોવિજયગણિકૃત યોગદૃષ્ટિ સ્વાધ્યાય,

શ્રીજ્ઞાનવિમલ સૂરિકૃત અર્થસહિત સમાપ્તઃ ॥

॥ श्री आदिनाथाय नमः ॥

॥ अथ ॥

॥ श्रीयशोविजयजी उपाध्यायकृत अध्यात्मसार ग्रंथ
अर्थसहित प्रारंभ करियेँवैयेँ ॥

॥ श्लोकः ॥

ऐंङश्रेणिनतः श्रीमान्नंदतान्नाजिनंदनः ॥ उद्धार युगादौ
यो जगदज्ञानपंकतः ॥ १ ॥ श्रीशांतिस्तांतिजिह्मयाज्जविनां
मृगलांढनः ॥ गावः कुवलयोद्धासंकुर्वते यस्य निर्मलाः ॥ २ ॥

अर्थ ॥ इंद्रसंबंधीजे श्रेणितेणे नतके० नमस्कारकरींठे जेने एवाश्रने अष्टमहाप्राति-
हार्यरूपलक्ष्मीयेकरीयुक्त तथा युगनेआदें जगत्ने अज्ञानरूप कादवमांथी उद्धारना-
करनार एहवाजे श्रीरुषभदेवजगवान् तेजयवंतावर्तो! ॥ १ ॥ श्रीशांतिनाथ जगवंतते
जव्यप्राणीओप्रतें संतापना जेदनाराथाओ! मृगनुं लांढनठेजेने एवा तथा जेमचंद्रकिरण
निर्मल थका कुमुदनीनेविकसितकरेठे, तेमजेनीगावःके०वाणीते पृथ्वीनेविषे उद्धासकरेठे

श्रीशैवेयं जिनं स्तौमि जुवनं यशसेव यः ॥ मारुतेन मुखोद्धेन
पांचजन्यमपूपुरत् ॥ ३ ॥ जीयात् फणिफणप्रांतसंक्रांततनु
रेकदा ॥ उद्धर्तुमिव विश्वानि श्रीपार्श्वोबहुरूपज्ञाक् ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ शिवाराणीनापुत्र श्रीनेमनाथजी तेमनेस्तबुंठुं. जेजगवंतेपोताना यशेंकरीने
जेम जगत्नेजखुंठे तेमजपोतानामुखथी प्रगळ्योजेवायु तेणेकरीने पांचजन्य नामे शं-
खनेपूरीने तेनोनादकीधो ॥ ३ ॥ फणी के० शेषनाग तेनी फणनाप्रांतेजेमणीतेनेविषे
संक्रम्युंजेशरीर तेणेकरीने त्रणजगत्नो उद्धारजजाणेकरताहोयनी एवाजे श्रीपार्श्वना-
थबहुस्वरूपनाकर्ता, तेजयवंतवर्तो ॥ ४ ॥

जगदानंदनः स्वामी जयति ज्ञातनंदनः ॥ उपजीवंति यद्वा
चामद्यापि विबुधाः सुधाम् ॥ ५ ॥ एतानन्यानपि जिनान्नम
स्कृत्य गुरुनपि ॥ अध्यात्मसारमधुना प्रकटीकर्तुमुत्सहे ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ जगत्नेआनंदनाकरनार बलीजेहनी अमृतसरिखीवाणीने हजीसुधी पंक्ति-
तलोको सेवेठे, अंगीकारकरेठे एहवा ज्ञातनंदनजेश्रीवीरजिन तेजयवंतावर्तो ॥ ५ ॥
एपांचेपरमेश्वरने तथा बीजापण जिनोने तथापोतानागुरुने नमस्कारकरीने अध्या-
त्मनो सारजेरहस्य तेप्रगटकरवाने हवेउढाहकरुं ॥ ६ ॥

शास्त्रात्परिचितां सम्यक् संप्रदायाच्च धीमतां ॥ इहानुन्नवयो
गाच्च प्रक्रियां कामपिब्रुवे ॥ ७ ॥ योगिनां प्रीतये पद्यमध्या
त्मरसपेशलं ॥ जोगिनां जामिनीगीतसंगीतकमयं यथा ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ घणांशास्त्रोत्थीजलीरीतेंपरिचितकरीने ने वलीपंक्तिलोकोना संप्रदायथकी
जे अध्यात्मशास्त्रनेविषे अनुन्नवयोग्य थयुं तेथकी हुंकांश्क संक्षेपमात्र प्रस्तावनाकरुं तुं
॥ ७ ॥ जेरीतेंजोगीपुरुषने स्त्रीनागीतसंगीत प्रियकारीजागेठे तेरीतें योगीश्वरपुरुषने
प्रीतिनाअर्थें आ अध्यात्मरसेंकरीने मनोहरकारी एहवो पद्यबंधतायेंकरुं ॥ ८ ॥

कांताधरसुधास्वादा द्यूनां यज्जायतेसुखं ॥ बिंदुः पार्श्वे तदध्यात्म
शास्त्रस्वादसुखोदधेः ॥ ९ ॥ अध्यात्मशास्त्रासंज्ञतसंतोषसुख
शालिनः ॥ गणयन्ति न राजानं न श्रीदं नापिवासवम् ॥ १० ॥

अर्थ ॥ स्त्रीनाअधररूपअमृतना स्वादथीजे जुवानपुरुषने सुखउपजेठे तेसुखनो
स्वादतो अध्यात्मशास्त्रनास्वादनो जेसमुद्रठे तेनोएकविंदुमात्र स्वादठे ॥ ९ ॥ जेप्रा
णीनेअध्यात्मशास्त्रथी मनोहर संतोषरूपसुख प्रगटथयुं, तेप्राणी राजाने तथाधनदने
अनेइंद्रसरिखानेपण लेखामांगणतानथी ॥ १० ॥

यः किलाशिक्षिताध्यात्मशास्त्रः पांम्यमिच्छति ॥ उत्क्षिपत्यंगुली
पंगुः स स्वर्जुफललिप्सया ॥ ११ ॥ दंजपर्वतदंजोलिः सौहार्दा
बुधिचंद्रमाः ॥ अध्यात्मशास्त्रमुत्ताल मोहजालवनानलः ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ जेमकटपवृक्षना फलने लेवानी इच्छाये पांगलोपुरु आंगंलीजंजीकरेठे ते जेम-
व्यर्थठे, तेमजेप्राणीनिश्चेंअध्यात्मशास्त्रने पाम्यानथी, अने आचार्यपंडितपणुं इच्छेठे, ते-
पणव्यर्थठे ॥ ११ ॥ कपटरूप पर्वतनेजेदवाने वज्रसमान, मैत्रताजावरूपसमुद्रनी वृद्धि
करवाने चंद्रमासमान, एहवुं अध्यात्मशास्त्र ते वृद्धिपामेलुंएहवुंजे मोहजालनुंवन तेहने
बालवानेअर्थें दावानलसमान ठे ॥ १२ ॥

अध्वा धर्मस्य सुस्थः स्यात्पापचौरः पलायते ॥ अध्यात्मशा
स्त्रसौराज्ये न स्यात्कश्चिदुपप्लवः ॥ १३ ॥ येषामध्यात्मशास्त्रार्थतत्त्वं
परिणतं हृदि ॥ कषायविषयावेश क्लेशस्तेषां न कर्हिचित् ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ अध्यात्मशास्त्रनुं जळुराजप्रवर्ततेथके कशोएउपद्रव थायनही, धर्मनोमार्ग
सुगमथाय, अने पापरूपचोरटानासीजाए ॥ १३ ॥ जेप्राणीना हृदयनेविषे अध्यात्म शा-
स्त्रनाअर्थनुं तत्त्वत ज्ञान थयुंठे तेनेकषायरूपविषनावेगनो क्लेशतेकदीएनथाय ॥ १४ ॥

निर्दयः कामचंडालः पंक्तितानपि पीनयेत् ॥ यदि नाध्यात्मशा-
स्त्रार्थबोधयोधकृपा ज्ञवेत् ॥ १५ ॥ विषवद्विसमां तृष्णां वर्धमा-
नां मनोवने ॥ अध्यात्मशास्त्रदात्रेण विंदंतिपरमर्षयः ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ जो अध्यात्मशास्त्रना अर्थनाबोधनी कृपापंडितजेवाने पणनहोयतो निर्दय
एवोजे कामरूपचंडाल ते पंक्तितनेपणपीडाकस्याविना रहेनही ॥ १५ ॥ जेपरमर्षी
श्रवणे, ते अध्यात्मशास्त्ररूप दातरडेकरीने मनरूपीवननेविषे वृद्धिपामती एहवीतृष्णा-
रूप जेहेरनीवेली तेनेढेदीनाखेढे ॥ १६ ॥

वने वेश्म धनं दौस्ये तेजो ध्वांते जलं मरौ ॥ डुरापमाप्यतै धन्यैः
कलावध्यात्मवाङ्मयं ॥ १७ ॥ वेदान्यशास्त्रवित् क्लेशं रसमध्या-
त्मशास्त्रवित् ॥ ज्ञाग्यभृजोगमाप्नोति वहति चंदनं खरः ॥ १८ ॥

अर्थ ॥ जेमवननेविषेघर, दरिद्रनेधन, अंधारामांउद्योत तथा, मरुदेशनेविषेजेपाणी,
तेडुःखेंपामवायोग्यढे, तेमजेधन्यप्राणीहोयढे, तेनेजअध्यात्मशास्त्र कलियुगनेविषे प्रा-
प्तथायढे ॥ १७ ॥ वेदनाजाणतथा बीजाशास्त्रना जाणनाराते क्लेशनाजोक्ताढे, अनेरस-
नाजोक्ता तेअध्यात्मशास्त्रना जाणनाराढे. तेएरसनोजोगतो जेज्ञाग्यवंतहोय, तेज पामे,
अनेजेगधेडोहोय तेतोमात्रचंदनना चारनेउपाडेएटळुंज ॥ १८ ॥

शुजास्फालनहस्तस्यविकाराजिनयाः परे ॥ अध्यात्मशास्त्रवि-
ज्ञास्तु वदंत्यविकृतेक्षणाः ॥ १९ ॥ अध्यात्मशास्त्रहेमाजिमथिता
दागमोदधेः ॥ ज्ञूयांसि गुणरत्नानि प्राप्यंते विबुधैर्न किम् ॥ २० ॥

अर्थ ॥ शुजानाआस्फोटकरवेकरीने, वलीहाथने तथामुखनेविकारेकरीने, इत्यादि
कनाटिकना अजिनयेंकरवेकरीने, जोगीपुरुषसुखकरीमानेढे, अनेअध्यात्मशास्त्रना जा-
णजेपुरुषढे, तेतोअविकारीनेत्रनाधणी इंद्रियनाविकाररहितढे. ॥ १९ ॥ अध्यात्मशास्त्र
रूपजे हेमाचलपर्वत तेणेमथ्योजे आगमरूपसमुद्र तेथकीनिकट्यां घणागुणरूपीयां
जेरलतेतो विबुधजेपंडितलोकतेपामेढे ॥ २० ॥

रसोजोगावधिः कामे सद्गच्छे जोजनावधिः ॥ अध्यात्मशास्त्रसे
वायां रसोनिरवधिः पुनः ॥ २१ ॥ कुतर्कग्रंथसर्वस्वगर्वज्वरवि-
कारिणी ॥ एति दृङ्मिर्मलीजावमध्यात्मग्रंथज्ञेषजात् ॥ २२ ॥

अर्थ ॥ कामनोजेरस तेजोगवतांसुधी मधुरढे, जळांजोजननोजेरस तेजमवाना

वखतसुधी मधुरपणेवर्त्ते, पणअध्यात्मशास्त्रनीसेवानोजेरस तेतो निरवधिठे. केमके प्रा-
रंजकालथीमांडीने सदा वधतो जरसठे, पणकिवारे विरस नथाय ॥ ११ ॥ कुतर्कशास्त्र-
ना सर्वरहस्यनो जेश्चहंकार, तेरूपीताव तेहना विकारवाली अइएहवीजे दृष्टितेश्चध्यात्म-
शास्त्ररूप औषधनायोगथी निर्मलपणाने पामेठे ॥ १२ ॥

धनिनां पुत्रदारादि यथा संसारवृक्षे ॥ तथा पांम्नित्यदृष्टानां
शास्त्रमध्यात्मवर्जितं ॥ १३ ॥ अध्येतव्यं तदध्यात्मशास्त्रं ज्ञाव्यं
पुनः पुनः ॥ अनुष्ठेयस्तदर्थश्च देयो योग्यस्य कस्यचित् ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ धनवंतजनने जेमपुत्रअनेस्त्री तेसंसारनीवृद्धिनां कारणठे, तेम अजिमाने
जरायला पंक्तिलोकने अध्यात्मशास्त्रविना मात्रसंसारनी वृद्धिठे ॥ १३ ॥ तेमाटे अ-
ध्यात्मशास्त्रने जणवुं; वलीवारंवार हृदयने विषे जाववुं; एना अर्थनुंवारंवार चिंतन करवुं; अने
जेपुरुषयोग्यहोय तेने जशीखववुं, पुस्तकआपवुं. ॥ १४ ॥ एरीतें अध्यात्मशास्त्रनामहा-
त्म्यनो पहेलो अधिकार पुरोथयो.

जगवन् किं तदध्यात्मं यदिदमुपवर्ण्यते ॥ शृणु वत्स यथाशास्त्रं
वर्णयामि पुरस्तव ॥ १ ॥ गतमोहाधिकाराणा मात्मानमधि
कृत्य या ॥ प्रवर्तते क्रिया शुद्धा तदध्यात्मं जगुर्जिनाः ॥ २ ॥

अर्थ ॥ हवेशिष्येपुढ्युंके, हे जगवंत! अध्यात्म तेशुंठेके जेनुंतमे आबुं वर्णन कीधुं? त्यारे
गुरुकहेठेके, हेशिष्य ! शास्त्रमर्यादायें तनेकहुंहुंतेसांजल ॥ १ ॥ जेमुनिराजनोमोहनो
अधिकारनाशपाम्योठे अने जे आत्माने आश्रीने शुद्धक्रियायें अंतरआत्माने विषे प्रवर्त्ते,
तेनुं नाम परमेश्वर अध्यात्मकहेठे ॥ २ ॥

सामायिकं यथासर्वं चारित्र्येष्वनुवृत्तिमत् ॥ अध्यात्मं सर्वं
योगेषु तथानुगतमिष्यते ॥ ३ ॥ अपुनर्वंधकाद्यावज्जुणस्थानं
चतुर्दशं ॥ क्रमशुद्धिमती तावत् क्रियाध्यात्ममयी मता ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ सामाश्चचारित्रजेम सर्वचारित्रने विषे अनुगतकारणपणे वर्त्तेठे, तेम सर्व
जोगने विषे अध्यात्मपण सहचारीपणे वर्त्तेठे ॥ ३ ॥ अपुनर्वंधी जेचोशुं गुणठाणुं त्यांथीमां
नीने चउदमा गुणठाणाळगण अनुक्रमे जे आत्माने विशुद्धता प्रगटथाय, ते सर्व
अध्यात्मक्रियाजाणवी ॥ ४ ॥

आहारोपधिपूजर्हिगौरवप्रतिबंधतः ॥ जवाजिनंदी यां कुर्यात्
क्रियां साध्यात्मवैरिणी ॥५॥ क्षुजोक्षरतिर्दीनो मत्सरी जयवा
न शठः ॥ अज्ञोजवाजिनंदीस्या त्रिफलारंजसंगतः ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ अनेजेआहारोपधिनेअर्थे तथा पूजापामवानीरुद्धि तेनीगौरवतायें बंधाणा
थका जवाजिनंदीजे क्रिया करे, तेसर्व अध्यात्मक्रियानीवैरिणीजाणवी ॥५॥ १ क्षुज
ता २ लोच ३ रति ४ दीनता ५ मत्सरीपणुं ६ जय ७ शठता ८ अज्ञानता एजवाजि
नंदिपणाना संगथकीजेक्रियाकरे, तेक्रियानो आरंज निःफल थायठे ॥ ६ ॥

शांतोदांतः सदागुप्तो मोक्षार्थी विश्ववत्सलः ॥ निर्दंजां यां क्रियां
कुर्यात् साध्यात्मगुणवृद्धये ॥७॥ अतएव जनः पृष्ठोत्पन्नसंज्ञः
पिपृष्ठिषुः ॥ साधुपार्श्वं जिगमिषु धर्मं पृष्ठन् क्रियास्थितः ॥८॥

अर्थ ॥ १ शांतगुण २ दांतगुण ३ सदागुप्तेंद्रियपणुं ४ मोक्षार्थिपणुं ५ विश्वनुं वात्स
ल्यतापणुं इत्यादिकगुणवालोनिर्दंजीपणेजेक्रियाकरे, तेक्रिया अध्यात्मगुणनी वृद्धिकर्ता
थाय ॥७॥ तेमाटेजेनेतत्त्वपुठवानीसंज्ञा उपनीठे, तथा पिपृष्ठिषुके ८ तत्त्वप्रतेहवे पुठवाने
सन्मुखथयोठे ते, साधुनीपासे तत्त्वसांजळवानेअर्थे जवानुंशीलठेजेनुं ते, तथा क्रिया-
योगनेविषे रह्योथको धर्मना तत्त्वने पुठेठे ते ॥ ८ ॥

प्रतिपित्सुः सृजन् पूर्वं प्रतिपन्नश्च दर्शनं ॥ श्राद्धोयतिश्च त्रि
विधोऽनंतांशरूपकस्तथा ॥ ९ ॥ दृढमोहरूपकोमोहशमकः
शांतमोहकः ॥ रूपकः क्षीणमोहश्च जिनोऽयोगीच केवली ॥ १० ॥

अर्थ ॥ वलीतत्त्वनेअंगीकार करतांथकां पूर्वेप्रतिपन्नथयुंठे सम्यक्त्वदर्शन जेने
एवा श्रावकतथा यतितेत्रणप्रकारना १ उपशमसमकीति २ क्षयोपशमसमकीती ३ क्षा-
यकसमकीति तेअनंतानुबंधीनो अंशखपाव्योठेजेणे ॥९॥ वलीजेणेदर्शनमोहनीयखपा-
वीठे अथवा मोहनीयने उपशमावीठे एहवाजे उपशांतमोही तथा रूपयश्रेणिने वि-
षेवर्तेठे तथा जेणेमोहनोक्षय कख्योठेते सयोगीकेवली तथा अयोगी केवलीजगवंत १०

यथाक्रमममी प्रोक्ता असंख्यगुणनिर्जराः ॥ यतितव्यमतोद्ध्या
त्मवृद्धये कदापि हि ॥११॥ ज्ञानं शुद्धं क्रिया शुद्धेत्यंशौ द्वावि
ह संगतौ ॥ चक्रे महारथस्येव पद्माविव पतत्रिणः ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ एअनुक्रमेजेकह्या, तेसधला एकएकथकी असंख्यातगुणीनिर्जराना करताढे; माटे एक कलायेकरीनेपण आध्यात्मनीवृद्धिने अर्थे उद्यमकरवो एहिजहेतुढे ॥११॥ जेम रथनावेचकते रथनीसाथे संलग्नजढे, तथा पद्मीनीवेपांखोते पद्मीनीसाथे संलग्नजढे, तेम एक शुद्धज्ञान अनेवीजीशुद्धक्रिया एवेअंशते अध्यात्मनीसाथे संलग्नजढे ॥१२॥

तत्पंचमगुणस्थाना दारभ्यैवैतदिहति ॥ निश्चयोव्यवहार
स्तु पूर्वमप्युपचारतः ॥१३॥ चतुर्थेपि गुणस्थाने शुश्रूषा
द्या क्रियोचिता ॥ अप्राप्तस्वर्णभूषाणां रजतान्नरणं यथा ॥१४॥

अर्थ ॥ पूर्वेपण निश्चयनय अने व्यवहानयनुं आरोपण उपचारथीढे, पण पांचमा गुणठाणाथी मांढीनेएनयइढेढे ॥ १३ ॥ अने चोथेगुणठाणेपण शुश्रूषादिक क्रियाते उचितढे; जेमकोइनेसोनाना घरेणानमलताहोय, तेनेरुपाना मळेतेपण रूपांमनाय ॥१४॥

अपुनर्वंधकस्यापियाक्रियाशमसंयुता ॥ चित्रादर्शनज्ञेदेनध
र्मविघ्नक्षयायसा ॥१५॥ अशुद्धापिहिशुद्धायाः क्रियाहेतुः स
दाशयात् ॥ ताम्ररसानुवेधेनस्वर्णत्वमधिगहति ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ शमजावेकरीनेसहित, दर्शनज्ञेदेकरीने विचित्रप्रकारनी अपुनर्वंधी जे चोथुं गुणठाणुंतेहनी क्रियापण धर्मनाविघ्ने क्षय करनारीढे ॥१५॥ तोपण जलाआशयथकी अशुद्धक्रियाकरे, तेपण शुद्धकेवाय; जेम त्रांबुं जेढे तेनेगाढीतेमां रसानुवेधकस्थायी रसायनमेळववाथी सोनुंथइजायढे तेम. ॥ १६ ॥

अतोमार्गप्रवेशायव्रतं मिथ्यादृशामपि ॥ द्रव्यसम्यक्त्वमारो
प्यद्दत्तेधीरबुद्धयः ॥१७॥ योबुध्वाव्रतव्रतैर्गुणयंधीरः स्याद्व्रत
पालने ॥ सयोग्योच्चाव्रतेदस्तुर्लब्धयोनोपयुज्यते ॥ १८ ॥

अर्थ ॥ एहिजकारणमाटे धीरबुद्धिनाधणी रत्नत्रयनामार्गनेविषे पेसवाने मिथ्या दृष्टिवाळानेपण द्रव्यसमकितनो आरोपकरीने चारित्रआपेढे ॥ १७ ॥ जेप्राणी संसारुं निर्गुणपणुं जाणीने व्रतपालवानेविषे धीरथाय तेप्राणी धर्मनेयोग्यजाणवो अने अंत रंगजावनो जेदतोडुःखेकरीने समजायढे, माटेतेउपयोगमां न करवो ॥ १८ ॥

नोचेज्ञावापरिज्ञानात्सिद्ध्यसिद्धीपराहते ॥ दीक्षादानेनचव्या
नांमार्गोऽब्धेदः प्रसज्यते ॥ १९ ॥ अशुद्धानादरेज्यासाद्योगान्नो
दर्शनाद्यपि ॥ सिद्ध्यैर्नैसर्गिकीमुक्तातदप्यज्यासिकंयतः ॥ २० ॥

अर्थ ॥ कदापिकोइक एमकहेशेजे जावजाण्याविना चारित्रदेवाची सिद्धिअसिद्धि सर्वहणाइजाय, तेवारे ज्ञानेपणदीक्षानआपवी केमके तेनेअंतरंगनी खबरनची, अने एरीतें दीक्षानआपवाची तो सम्यग्मार्गनो उठेद थाय ॥ १९ ॥ एमअशुद्धनोअनादरकरे अने शुद्धजोगनोअज्यासनकरे, त्यारेदर्शनजेसमकित तेपणशुद्धनथाय, केमके एकनिसर्ग समकितटाढीनेशुद्धकरवुं तेपणअज्यासचीज अइशके ॥ २० ॥

शुद्धमार्गानुरागेणाशठानाययातुशुद्धता ॥ गुणवत्परतंत्राणां
सानकापिविहन्यते ॥ २१ ॥ विषयात्मानुबंधैर्हित्रिधाशु
द्धयथोत्तरं ॥ ब्रुवतेकर्मतत्राद्यमुत्तयर्थपतनाद्यपि ॥ २२ ॥

अर्थ ॥ शुद्धमार्गने अनुरागेकरीने अशठताजावेजे आत्मानी शुद्धताके० निर्मलतायें गुणवंतप्राणीने आधीनथइने वत्तें, तो तेप्रवृत्ति कोइठेकाणे हणायनही ॥ २१ ॥ विषयेंकरीने, आत्मायेकरीने, अनेअनुबंधेकरीने एत्रणप्रकारनी विशुद्धिठे; ते एकेकची निर्मलठे. एत्रणकर्मठे, तेमां जेडुःखची पोताना आत्माने मुकाववाने ऊपापातप्रमुख करे, तेहनेविषयशुद्धिकहियें ॥ २२ ॥

अज्ञानिनां द्वितीयंतुलोकदृष्ट्यायमादिकं ॥ तृतीयंशांतवृत्त्यात
त्तत्त्वसंवेदनानुगं ॥ २३ ॥ आद्यानाज्ञानबाहुल्यान्मोक्षबाधक
बाधनं ॥ सज्ञावाशयलेशेनोचितंजन्मपरेजगुः ॥ २४ ॥

अर्थ ॥ अज्ञानीने आत्मशुद्धिनामे बीजीशुद्धिथाय; तेवुकदृष्टिये पांच यम नियमप्रमुखपाळेठे; एबीजोत्पेद. त्रीजोआत्मानुबंध तेकहिये, जेशांतवृत्तियेतत्त्वनुं संवेदनकरे, चिंतनकरे ॥ २३ ॥ पेहेलीशुद्धिमां अज्ञाननीबहुलता घणीठे, तेणेकरीने मोक्षना बाधकनेबाधनकरे अनेतेनासज्ञावथकी शुजाशयनोलेशमात्रहोय, तोतेशी जन्ममरणनी परंपराकांइत्रुटेनही एहवुंजोगाज्यासीपुरुषकहेठे ॥ २४ ॥

द्वितीयादोषहानिःस्यात्कचिन्मंडूकचूर्णवत् ॥ आत्यंतिकीतृती
यातुगुरुत्वाघवचितया ॥ २५ ॥ अपिस्वरूपतःशुद्धाक्रियात
स्माद्विशुद्धिः ॥ मौनींजव्यवहारेणमार्गबीजंढढादरात् ॥ २६ ॥

अर्थ ॥ आत्मशुद्धिनामे बीजाजोगथकी कांइकलवलेशमात्र दोषनीहानितो थाय, पणपरंपरायें घणादोषथयेलाते केमकानाचूर्णनीपेठे एकडेमकानो नाशथाय, पण तेशी बीजाघणा केमकाउत्पन्नथाय, त्रीजीशुद्धि आत्यंतिकठे, तेशीकर्मनीहानिथाय केमके तेगुरुताजाव अनेलघुताजावनी विचारणाकरवाचीप्रगटे एवीठे ॥ २५ ॥ स्वरूपथकी

જેક્રિયાશુદ્ધ છે તેજનિશ્ચયપણે આત્માનેવિશુદ્ધતાની કરનારી છે, તેમાટેશુદ્ધક્રિયાકરવી મુનીન્દ્રજેપરમેશ્વર તેણેવતાવ્યોજે વ્યવહારતેનું સેવનકરવેકરીને ઘણાઆદરસહિત ક્રિયાકરે, તો માર્ગજેરત્નત્રયી તેનુંવીજપ્રગટથાય છે ॥ ૨૬ ॥

ગુર્વાજ્ઞાપારતંત્ર્યેણદ્રવ્યદીક્ષાગ્રહાદપિ ॥ વીર્યોદ્ધાસક્રમાત્પ્રાપ્તા
બહવઃપરમંપદં ॥ ૨૭ ॥ અધ્યાત્માન્યાસકાલેપિક્રિયાકાપ્યે
વમસ્તિહિ ॥ શુભૌઘસંજ્ઞાનુગતંજ્ઞાનમપ્યસ્તિકિંચન ॥ ૨૮ ॥

અર્થ ॥ ગુરુનીઆજ્ઞાને આધીનરેહેવાથી દ્રવ્યદીક્ષાલીધીહોય, તોપણ વીર્યોદ્ધાસની અનુક્રમેવૃદ્ધિકરીને ઘણાજીવ પરમપદને પામ્યા છે ॥ ૨૭ ॥ એરીતેંઅધ્યાત્મનાઅન્યાસ-કાલનેવિષેષણ ક્રિયાકાંક્ષક લેશમાત્રનિશ્ચેવર્તેજ છે, અનેશુભકારી ઊંઘસંજ્ઞાને સહચારીપણે તિહાંજ્ઞાનપણકાંક્ષકવર્તે છે ॥ ૨૮ ॥

અતોજ્ઞાનક્રિયારૂપમધ્યાત્મંવ્યવતિષ્ઠતે ॥

एतत्प्रवर्द्धमानंस्यान्निर्दंष्ट्राचारशालिनां ॥ ૨૯ ॥

અર્થ ॥ એજકારણમાટે જ્ઞાનનેક્રિયારૂપ તે અધ્યાત્મપણું વર્તે છે, જે જ્ઞાનક્રિયા રૂપ તેઅધ્યાત્મ છે. એજજ્ઞાનક્રિયાનિર્દંષ્ટાચારેંકરીને મનોહરબહુવોજે પ્રાણીતેનેવિષે ઉત્તરોત્તરવૃદ્ધિનેપામે છે ॥ ૨૯ ॥ એવીજો અધ્યાત્મનાસ્વરૂપનો અધિકાર સંપૂર્ણથયો ॥

दंष्ट्रोमुक्तिलतावन्निर्दंष्ट्रोराहुःक्रियाविधौ ॥ दौर्ज्ञाग्यका
रणंदंष्ट्रोदंष्ट्रोध्यात्मसुखार्गला ॥ ૧ ॥ दंष्ट्रोज्ञानाद्विदं
ष्ट्रोनिर्दंष्ट्रःकामानलेहविः ॥ व्यसनानांसुहृदंष्ट्रोदंष्ट्रश्चौ
रोव्रतश्रियः ॥ ૨ ॥ दंष्ट्रेनव्रतमास्थाययोवांढतिपरमं
पदं ॥ लोहनावंसमारुह्यसोब्धेःपारयियासति ॥ ૩ ॥

અર્થ ॥ મુક્તિરૂપવેલીને દહનકરવામાં કપટતેઅગ્નિસમાન છે; ને ક્રિયારૂપ ચંદ્રને ગ્રાસકરવાને કપટતેરાહુ છે; અનેકપટજડુર્જાગ્યનુંકારણ છે; અધ્યાત્મસુખનેગલીજનાર ઝુંગલીપણકપટ છે. ॥ ૧ ॥ જ્ઞાનરૂપપર્વતને તોડવાનેકપટતે વજ્રસમાન છે; કામરૂપી અગ્નિનીવૃદ્ધિકરવાને ઘૂતજોશ્યેંતેપણકપટ છે, વ્યસનનોમિત્ર તેકપટ છે; અને વ્રતરૂપ લક્ષ્મીનો ચોરપણ દંષ્ટજ છે, ॥ ૨ ॥ કપટરાખીવ્રતનેવિષેરહી જેપ્રાણી પરમપદ જે મોક્ષ તે નીવાંઠનાકરે છે, તેપ્રાણીલોઢાનીનાવમાં વેસીસમુદ્રતરવાની ઇઠારાખે છે, તેવોજાણવો. ॥ ૩ ॥

किं व्रतेन तपो जिर्वादं न श्रेयन्न निराकृतः ॥ किमादर्शेन किंदीपै
र्यद्यांध्यं न दृशोर्गतं ॥ ४ ॥ केशलोचधराशय्याजिह्वाब्रह्मव्र
तादिकं ॥ दंष्ट्रेण दुष्यते सर्वत्रासेनैव महामणिः ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ ते तपें पणशुं ? ते व्रतें पणशुं ? जो कपट दिशाने तजी नही तो ते सर्व निष्फल ठे. ते
आरसी पणशुं ? अने दीवे पणशुं ? जो दृष्टी एअंध ठे तो ते हने सर्व ठे काणे अंधकार जरे हशे,
॥१॥ केशलोच करवो, जुमि उपर शयन करवुं, जिह्वा मागवी, शीलव्रतादिक पालवां, ए सर्व
धर्म करणी मात्र कपटे करीने दुषा इजाय ठे, जेम सुंदर मणि होय ने ते उपर एक माघ लागवा श्री
तेनी कांति मंद थाय ठे, तेहनी परें जाणवुं ॥ ५ ॥

सुत्यजं रसलां पट्यं सुत्यजं देहभूषणं ॥ सुत्यजाः काम
जोगाद्या दुस्त्यजं दंष्ट्रसेवनं ॥ ६ ॥ स्वदोषनिन्द्वोलोकपूजा
स्याज्जैरवं तथा ॥ इयतैव कदर्थ्यते दंष्ट्रेण वत बालिशः ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ रसनुं लोखपी पणुं ते सुखें तजी शकाय, देहनी शोभा पण सुखें तजी शकाय, का-
मजोगादिने पण सुखें तजाय, पण कपटनो त्याग करवो घणोज विकट ठे, ॥ ६ ॥ पोताना
दोषने हांकी राखे तेथी लोक मां पूजना थाय, तथामोटा इथाय, एहि जपूजा प्रमुखनी ला-
लचमाटे पोताना आत्माने मूर्ख प्राणी कदर्थ्यना उपजावे ठे ! ॥ ७ ॥

असतीनां यथाशीलमशीलस्यैव वृद्धये ॥ दंष्ट्रेणा व्रतवृद्धयर्थं
व्रतं वेषभृतां तथा ॥ ८ ॥ जानाना अपि दंष्ट्रस्य स्फुरितं वा
लिशाजनाः ॥ तत्रैव धृतविश्वासाः प्रस्खलंति पदे पदे ॥ ९ ॥

अर्थ ॥ जेम कुलटानारीनुं शील जे आचार ते कुशीलनी वृद्धिने अर्थें ज होय, तेम क-
पटें वेषधरनार व्रतवंताने भवनी वृद्धि थाय; ते अव्रतनी वृद्धिने अर्थें ज थाय ॥ ८ ॥ कपट-
ना विपाकने जाणता थका पण मूर्ख अज्ञानी प्राणी तेज कपटने विषे विश्वास करता थका
पगळे पगळे खलना पामे ठे ॥ ९ ॥

अहोमोहस्य माहात्म्यं दीक्षां जागवतीमपि ॥ दंष्ट्रेण यद्विलुपंति
कज्जलेने वरूपकं ॥ १० ॥ अब्जे हिमंतनौ रोगो वने वन्दिर्दिने नि
शा ॥ ग्रंथे मौख्यं कलिः सौख्ये धर्मे दंष्ट्र उपप्लवः ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ अहो इति खेदे जूठं ! मोहरा जानोमहि मा ! जे जगवंत संबंधी दीक्षा ते पण जेम का-
जले करीने चित्रामणनुं लोप थाय ठे, तेहनी परे कपटे करीने लोपी नाखे ठे, जेम कमलने-

विषे हिम, शरीरनेविषे रोग, वननेविषे अग्नि, दिवसनेविषे रात्री, ग्रंथनेविषे मूर्खता, सु-
खनेविषे क्लेश, तेउपद्रवनाकरताडे; तेमधर्मनेविषे कपट तेडुःखकर्ताडे ॥ ११ ॥

अतएव नयोधर्तुं मूल्योत्तरगुणानलं ॥ युक्तांसुश्रावतातस्य

नतुदंजेनजीवनं ॥ १२ ॥ परिहर्तुं नयो लिंगमप्यलं दृढरा

गवान् ॥ संविज्ञपाक्षिकः सस्यान्निर्दंजः साधुसेवकः ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ एहिजहेतुमाटे मूलगुणपंचमहाव्रत अनेउत्तरगुण करणसित्तरीप्रमुख धर-
वाने जेप्राणी समर्थनहोय, तेणेश्रावकनाव्रतपालवा तेयुक्तजठे पणकपटचारित्र्य जीवुं
तेरुंनशी ॥ १२ ॥ हवेजेप्राणी व्रतनेमूकवाने समर्थनशी केमके जेनेव्रतउपर दृढरा-
गलाग्यो होय तेमूकीशकेनही तोतेनेसंविज्ञपक्ष अंगीकारकरवो श्रेष्ठे, केमके निर्दं-
जीसाधुनी सेवनाकरवाशी घणोगुणथायडे ॥ १३ ॥

निर्दंजस्यावसन्नस्याप्यस्यशुद्धार्थज्ञाषिणः ॥ निर्जरांयतनादत्ते

स्वल्पापिगुणरागिणः ॥ १४ ॥ व्रतजारासहत्वंयेविदंतोप्यात्मनः

स्फुटं ॥ दंजाद्यतित्वमाख्यांतितेषांनामापिपाप्मने ॥ १५ ॥

अर्थ ॥ निष्कपटीहोय, शुद्धसिद्धांतना अर्थनाज्ञाषकहोय, तेगुणेकरीने तेउसन्ना-
प्रमुखसाधु जो थोडीपणजतना करेडे, तोपण तेगुणनारागीपणाशी वर्तताथका तेनेनि
ज्जाराथायडे ॥ १४ ॥ व्रतनोजारनशीउपरुतो. पोताशीएवुंजाण्याढतांपणजेपोतानाआ
त्माने प्रगटरीते कपटेकरीने यतिपणुंठरावेडे, संयमीपणुं स्थापेडे, तेद्विंशोतुं नामलेतां
पण पापथाय तोतेनीसेवनातो, पापकारीथायज तेमांशुकेहेवुं ? ॥ १५ ॥

कुर्वते ये न यतनां सम्यगालोचितांमपि॥तैरहो यतिनाम्नैव

दांजिकैर्वच्यते जगत् ॥ १६ ॥ धर्मातिख्यातिदोषेन प्रज्ञा

दितनिजाश्रवः॥तृणायमन्यते विश्वं हीनोपि धृतकैतवः ॥ १७ ॥

अर्थ ॥ जेद्विंशीजलीरीतें द्रव्यक्षेत्रकालज्ञावजोशने यत्ननशीकरता, तेद्विंशीयतिए
वेनामेकरीनेकपटीथइ लोकनेठगताफरेडे॥ १६॥जेहीनाचारीथको कपटनोधरनारो विं
शीहोय अनेतेयतिधर्मीडे एवीप्रसिद्धिथइ; कोइ तेनालोझेकरीने पाताना आश्रव
नेढांक्याहोय एहवाजे यतिते समग्रजगत्ने तृणतुल्यजाणेडे, ॥ १७ ॥

आत्मोत्कर्षा ततोदंजा तपरेषां चापवादतः ॥ बध्नाति कठिनं

कर्म बाधकं योगजन्मनः ॥ १८ ॥ आत्मार्थिना ततस्त्याज्योदं

जोऽनर्थनिबंधनं॥शुद्धिः स्यादजुभूतस्येत्यागमे प्रतिपादितं ॥ १९ ॥

अर्थ ॥ पोतानाआत्माना वरुवाइकरे, घणुंकपटधरे, अनेपारकाशवरणवादवोले तेणे रीने कठिणकर्मबांधेते, तेवापुरुषो ते योगिनाजन्मने बाधककरनाराढे; तेशुद्धचारित्रने मीशकेनही ॥ १७ ॥ माटेअनर्थनुंकारणजेकपट तेनेधर्मार्थिप्राणीये तजवुं, केमके आत्मानाशुद्धितो सरलताजावेंथायढे, एवुंआगमनेविषेकहुंढे ॥ १८ ॥

जैनैर्नानुमतं किंचिन्निषिद्धं वानसर्वथा ॥ कार्यज्ञाव्यमदं ज्ञे
त्येषाज्ञापारमेश्वरी ॥ १७ ॥ अध्यात्मरतचित्तानां दंजः स्वल्पो
पिनोचितः ॥ विजलेशोपि पोतस्य सिंधुं लंघयतामिव ॥ १८ ॥

अर्थ ॥ तीर्थकरेंएकांते आज्ञापणनशीकरी, तेमसर्वथा निषेधपणनशीकीधो, पणजेकार्यकरवुं तेकपटरहितकरवुं एहिजपरमेश्वरनी आज्ञाढे ॥ १७ ॥ जेम हाणमां विद्वनो लेशहोयतेपण समुद्र तरवामांयोग्यनशी, तेम अध्यात्मनेविषेनुं जेनुं नरंगायुढे, तेनेजरापण कपटकरवुं तेयोग्यनशी ॥ १८ ॥

दंजलेशोपि मल्ल्यादेः स्त्रीत्वानर्थनिबंधनं ॥

अतस्तत्परिहाराय यतितव्यं महात्मना ॥ १९ ॥

अर्थ ॥ जेम मल्लिनाथजीने कपटनोलेशपण स्त्रीवेदनोकारणिकथयो, माटे महान्-
रुपें कपटतजवाने घणोयल करवो ॥ १९ ॥ इति श्रीअध्यात्मसार ग्रंथनेविषे दंज-
ागनामा त्रीजोअधिकार समाप्तथयो ॥

तदेवं निर्दंज आचरणपटुता चेतसि जवस्वरूपं संचिंत्य क्षण
मपि समाधाय सुधिया ॥ इयं चिंताऽध्यात्मप्रसरसरसी
तीरलहरी सतां वैराग्यादिप्रियपवनपीना सुखकृते ॥ १ ॥

अर्थ ॥ एटलामाटे निर्दंजआचरणकरवाने हे चेतन! तुं सावधानथा ! आत्मस्वरू-
नुं चिंतनकर! केमके क्षणमात्रपण सद्बुद्धिरुदयमांधरीने आत्मस्वरूपनीचिंता करवी
हिज आत्मदिशारूप सरोवरनीलहरीढे तेशीतलताकरेएवीढे; एहिजसज्जन लोकने
राग्यदिशारूप पवनपूर्णपुष्टताकारीढे; माटेते आत्मिकसुखने अर्थसाधवी ॥ १ ॥

इतः कामौर्वाग्निर्ज्वलति परितोऽङ्गसह इतः पतंति ग्रावा
णो विषयगिरिकटाघ्नघटिताः ॥ इतः क्रोधावर्तो विकृतितटिनी
संगमकृतः समुद्रे संसारे तदिह न जयं कस्य जवति ॥ २ ॥

अर्थ ॥ एकतरफकामरूप वरुवानलनो अग्निवलीरह्योढे, तेडुःखेसहनथाय एवोढे.

अने एकतरफ पंचप्रकारनाविषयरूप पर्वत, तेहथीपड्याजे उन्मादरूपपथरा, तेणेकरी-
जयंकर; वली एकतरफ विकारदिशारूपनदीना संगथकी क्रोधनाआवर्तपड्याठे; एवोजे-
आसंसारसमुद्रतेनेविषे कहो क्याठेकाणे प्राणीनेजयनथी? सर्वत्रजयजवर्त्तेठे. ॥ २ ॥

प्रिया ज्वाला यत्रोद्गमति रतिसंतापतरला कटाक्षान् धूमौ
घान् कुवलयदलश्यामलरुचीन् ॥ अथांगान्यंगारा कृतबहुविका
राश्च विषया दहंत्यस्मिन्बह्वौ जववपुषि शर्म क सुलज्जं ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ नेसंसारनेविषे रतिनासंतापेकरीने तरला केचपल एवी जे प्रियाके जा-
र्याते कटुकज्वालावर्त्तेठे; वली नीलकमलदलना सरखी जेनीकांतिठे एहवानेत्रना त्रि-
कोणमांथीजेजोबुं तेनुंनामकटाक्ष तेरूपधूम्रना समूहचाळेठे, तथास्त्रीनाअंग ते अंगा-
रासमानठे, जेअंगवदेघणाप्रकारना विकारप्रगटथायठे तेमाटेसंसाररूप अग्निमां वली-
रह्या जेप्राणीतेने जवमांपणसुखनथी तेमजशरीरमां पणकंजसुखनथी ॥ ३ ॥

गले दत्वा पाशं तनयवनितास्नेहघटितं निपीर्यते यत्र प्र-
कृतिकृपणः प्राणिपशवः ॥ नितांतं दुःखार्त्ता विषमविषयै
र्घातिकर्तैर्जवः सूनास्थानं तदहह महासाध्वसकरं ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ जेनागलानेविषे पुत्र तथा स्त्रीरूपस्नेहनोफांसो नखायोठे, तेनास्नेहपाश-
मां पड्यातुठस्वजावनाधणी तेअतिशयपणे पीडापामेठें. आकराविषयरूपजे घातकी
सुजट तेणेकरीनेसंसारते खाटकीनुंस्थानकठे, माटेहाहासंसारतेकेवलदुःखनुंमूलठे ॥४॥

अविद्यायां रात्रौ चरति वहतो मूर्ध्नि विषमं कषायव्यालौघं
क्षिपति विषयास्थीनि च गले ॥ महादोषान् दंतान् प्रकटयति
वक्रस्मरमुखो न विश्वासाहोयं जवति जवनक्तंचर इति ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ अज्ञानदिशारूप रात्रिनोचालनार जेनामाथाउपर विषमकषायरूप सर्पनो-
समूहरह्योठे, जेनागलानेविषे विषयरूपहारुकांवांध्यांठे, जेमहोटादोषरूप दांतप्रगटक-
रेठे, जेनुंमुख कामनीचेष्टाकरेठे, एवोसंसाररूपीराक्षस तेविश्वासकरवानेयोग्यनथी. ॥५॥

जनां लब्ध्वा धर्मजविणलवज्जिह्वां कथमपि प्रयांतोवामा-
क्षीस्तनविषमदुर्गस्थितिकृतः ॥ विदुष्यंते यस्यां कुसुमशर
जिह्वेन बलिना जवाटव्यां नास्यामुचितमसहायस्य गमनं ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ जेप्राणीधर्मरूपधनना लवलेशनेपाम्योठे, तेणेजिह्वामागवाने एकलाविच-

रखुंनही, केमके जवाटवीनेविषे बलवत्तरजील एवोजेकाम तेस्त्रीनास्तनरूप विषयीको-
टमारहीने तेप्राणीमात्रना धर्मरूपधनने छुटीलीयेठे, माटे सहायविना ते प्राणीयें
एकलुं विचरवुं (चालवुं) योग्य नथी ॥ ६ ॥

धनं मे गेहं मे मम सुतकलत्रादिकमतो विपर्यासादासादि-
तविततडुःखा अपि मुहुः ॥ जना यस्मिन् मिथ्यासुखमद-
नृतः कूटघटनामयोयं संसार स्तदिह न विवेकी प्रसजति ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ धन, घर, पुत्र, ने स्त्रीआदि सर्ववस्तु मारी ठे, एवाविपर्यासपणाथी विशेषप्र-
सिद्धदुःखजठे, माटे जेप्राणीवारंवार सुखनेमदेनसुखाथका सुखमानेठे, ते फोकट ठे. ए
संसारतो केवल कपटरचनायें नस्योठे. तेनेविषे विवेकीप्राणीयें प्रीति करवीनही॥७॥

प्रियास्नेहोयस्मिन्निगमसदृशो यामिकत्रटोपमः स्वीयो-
वर्गोधनमजिनवं बंधनमिव ॥ महामेध्यापूर्ण व्यसनविस
संसर्गविषमं जवः कारागेहं तदिह न रतिः कापि विडुषां ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ स्त्रिनोस्नेहतेवेमीसमानठे, बीजासगासंबंधीलोकते पोरियातसमानठे, धन-
संपत्तिते नवाबंधनसरखीठे, अने महा अमेध्येंकरीसहितठे; सातप्रकारना व्यसनरूप
बिद्वेंसहितठे; दुंकामांकहियेंतोआसंसारते बंदिखानाजेवोठे माटेपंडितलोकने ए वस्तु-
मांदेही एके वस्तुउपर रति के० मरजी थती नथी. ॥ ८ ॥

महाक्रोधोगृध्रोऽनुपरतिशृगाली च चपला ॥ स्मरोदूकोयत्र
प्रकटकटुशब्दः प्रचरति ॥ प्रदीप्तः शोकाग्नि स्ततमपयशोज-
स्म परितः श्मशानं संसारस्तदतिरमणीयत्वमिह किं ॥ ९ ॥

अर्थ ॥ जेपंडितलोकते आसंसारने स्मशानसरखोकहेठे, केमके स्मशानमारेहेना-
रीचीजो सर्वसंसारमांठे, तेकहीबतावेठे, जेमस्मशानमां गिधपद्दीठे, तेमसंसारमां म
हाक्रोधते गीधपद्दीठे; अतिरूपघणीचपल शियालणीठे; घुवरूपद्दीरूप कामठे, तेप्रगट-
पणे कमवाशब्दथी रुदनकरेठे; देदीप्यमान शोकरूपी अग्निप्रज्वलेठे; निरंतर अपयश-
रूप राख ठे; माटे संसारते स्मशान ठे, एमां रमणीक चीज कोइ नथी ॥ ९ ॥

धनाशा यज्ञायप्यति विषयमूर्खा प्राणयिनी विदासोनारीणां
गुरुविकृतये यत्सुमरसः ॥ फलास्वादोयस्य प्रसरनरकव्या-
धिनिवह स्तदास्था नो युक्ता जव विषतरावत्र सुधिया ॥ १० ॥

अर्थ ॥ धननीजेइहा तेअतिशयविषयरूप विषममूर्खानी विस्तारनारीठे. स्त्रीयोने विलास ते महाविकारकारी कुसमनोरसठे. जेनाफलनोस्वाद विस्तारपामतो नर्कनीपिडाना समूहतुल्यथाय; एवुंसंसाररूप विषयवृद्धठे, एनीहेठल विश्रामकरवोयुक्तनथी ॥१०॥

क्वचित् प्राज्यं राज्यं क्वचन धनलेशोप्यसुलभः क्वजि जातिस्फातिः
क्वचिदपि च नीचत्वकुयशः ॥ क्वचिद्भावण्यश्रीरतिशयवती-
क्वापि न वपुः स्वरूपं वैषम्यं रतिकरमिदं कस्य नु भवे ॥११॥

अर्थ ॥ कोइनेतोविस्तारवाहुंराज्यठे, कोइनेधननोलेशपण दोहेलोठे, कोइनीउत्तम जातिठे, कोइनीनीचजातिठे, कोइनेअपयशठे, कोइनेलावण्यलीलानी लक्ष्मीघणीठे, कोइनुंशरीरपण रुहुं नथी, एवुंसंसारनुंस्वरूपविषमठे. तेकोनेरतिकारीथाय ? ॥ ११ ॥

इहोद्दामः कामः खनति परिपंथी गुणमही मविश्रामः पार्श्व-
स्थितकुपरिणामस्य कलहः ॥ विलात्यंतः क्रामन्मदफणञ्चू-
तां पामरमतं वदामः किंनाम प्रकटप्रवधामस्थितिसुखं ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ इहांउद्दामकामदिशाठे; तेजपरिपंथीके० शत्रुठे; तेगुणरूपजे महीके० पृथ्वीते-
नेखणेठे अनेपासेरह्योजे कुपरिणामते विश्रामलीधाविना निरंतर क्लेशकरेठे; एकेशवठे
खरडाया एवाजेप्राणी तेअष्टमदरूपसर्प तेणेकरीयुक्तठे. एवुंपामरलोकने मानवायोग्य
आ संसाररूप जे घर तेनुं शुं सुख कहियें? ॥ १२ ॥

तृषार्त्ताः खिद्यंते विषयविवशा यत्र प्रविनः करालक्रोधाकर्हा-
भमसरसि शोषं गतवति ॥ स्मरस्वेदक्लेदग्लपितगुण
मेदस्यनुदिनं प्रवग्रीष्मे ग्रीष्मे किमिह शरणं तापहरणं ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ संसारनेविषे प्राणीमात्र पुद्गलनी तृष्णारूपतरसेकरीने पीकाणाठे; अने
विषयनीआशायेंकरी परवशथयाठे; एहवाप्राणीयो बिहामणाक्रोधेंकरीपीकायठे, केमके
तेमनेमाटे शमतारूपसरोवरतो सुकाइगयुंठे, अनेकामदिशारूपजे परिस्वेद तेनीजेग्लान-
ता तेणेकरीनिरंतर गुणमेदा खरडायठे. ज्यां एहवोबिहामणो आसंसाररूपउल्लसकाल
ठे, त्यां तेना तापने हरे एवो कोइ नथी ॥ १३ ॥

पिता माता भ्राता प्यज्जिह्वितसिन्धवज्जिमतो गुणग्रामज्ञाता
न खलु धनदाता च धनवान् ॥ जनाः स्वार्थस्फातावनिशमवदा
नाशयन्तः प्रमाता कः ख्याताविह प्रवमुखस्याशु रसिकः ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ आसंसारनेविषे पितामातानेप्राताके० जाइआदी तेसर्वचितितअर्थनी अ-
जिलाषापुणे त्यांलगीअजिमतके० संमतकरीमाने, तथागुणनासमूहनोजाण एहवोधन-
वंतप्राणीहोयतेपण कृपणपणेकरीने गुणीजनने धनदेइशकेनही, एम सर्वप्राणीपोता-
ना स्वार्थसाधनकरवाने सावधानपणेवर्ते, पणपरमार्थशी वेगला वसे, एवाजवसुखना
रसियाजेजीवतेहना स्वरूपने केहेवाने कोण समर्थ थइ शके! ॥ १३ ॥

पणैः पाणिगृह्णात्यदह महति स्वार्थ इह यान् त्यजत्युच्चैर्लोक
स्तृणवदघृणस्तानपरथा ॥ विषं स्वांते वक्त्रेऽमृतमिति च विश्वा
सहति कृज्जवादित्युधेगोयदि न गदितैः किं तदधिकैः ॥ १५ ॥

अर्थ॥ एमस्वार्थने वशथइने प्राणी चंडालनो हाथपकडी चाळे! अहोइतिआश्चर्य!
जेस्वार्थपणुंतेएहवुंते. वलीजेउत्तमकुलशी उपजेलातेहनेतजेते अने तरणाजेवोनिर्लज्ज
थइने हैयामांतो जेरज्युहोय पण मोढे अमृतजेवुंमीतुंबोळे. एवा अनेक प्रपंच स्वार्थ-
माटेप्राणीकरेते, नेविश्वासघातीथायते. एवाप्राणीआसंसारमांवसेते, तेजोइनेपण आसं-
सारशी जेनुंमनउद्देगपामतुंनशी तेने घणुं शुं कहिये? ॥ १५ ॥

दृशां प्रांतैः कांतैः कलयति मुदं कोपकलितैरमीनिः खिन्नः
स्यादघनधननिधीनामपि गुणी ॥ उपायैस्तुत्याद्यैरपनय-
ति रोषं कथमपीत्यहो मोहस्येयं जवजवनवैषम्यघटना ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ स्त्रीनीदृष्टिना प्रांतके० खुणातेमनोहरते, माटेतेनाजोवाशी हर्षउपजेते, अने
स्त्रीनीकोपयुक्तदृष्टिखरावते माटेतेदेखीनेखेदउपजेते, तथाघणाधनवालापुरुषने गुणीज-
नोस्तुतिआदिकरीरीजवेते, ने कष्टसहीनेतेमनोरोषउतारेते, एसघळुंमोहयकीथायते.
माटे जुश्रोमोहरूपीराजानुं केवुंविषमतापणुंते केजेतजवायोग्यते तेनो आदरकरावेते
अने जेनोआदरकरवोजोइये तेनोत्याग करावेते? ॥ १६ ॥

प्रिया प्रेक्षा पुत्रोविनय इह पुत्री गुणरति विवेकाख्यस्तातः
परिणतिरनिंद्या च जननी ॥ विशुद्धस्य स्वस्य स्फुरति हि कु-
टुंबं स्फुटमिदं जवे तन्नोदृष्टं तदपि बत संयोगसुखधीः ॥ १७ ॥

अर्थ ॥ जीवनेतत्त्वविचारणाकरवीतेस्त्रीते, विनयकरवोतेपुत्रते, गुणनेविषेजेरतिकरवी-
तेपुत्रीते, स्याद्वादपणेस्वपरविवेचनकरवुंतेपिताते, अनिंद्याजेपारकीनिंदातजवीतेआत्मा-
नी माताते, एवुंजेअंतरंगकुटुंबते, तेतोजेवारें आत्माशुद्धथाय तेवारेंप्रगटरीतेंपेदाथाय,
पणतेनेजेपुरुषसंयोगीसुखमां मग्नथइरह्योते तेतोकारेपणदेखतोनशी. ॥ १७ ॥

पुरा प्रेमारंजे तदनु तदविभेदघटने तडुवेदे दुःखान्यथ क-
ठिनचेता विषहते ॥ विपाकादापाकाहितकलशवत्तापबहु-
लाजनोयस्मिन्नस्मिन्कचिदपि सुखं हंत न ज्ञवे ॥ १८ ॥

अर्थ ॥ प्रथमप्रेमकरतांदुःखते; तेपठीतेनेनिश्चलपणेराखवाने पणघणुंदुःखते; वली-
तेप्रेमपात्रनो विभेदथाय, मरणथाय अथवाप्रेमत्रुटे त्यारेसउथीवधारे दुःखउपजे, ने ते
सहनकरवाने ठातीघणीकठणराखवीपडे, नींजाडानापाकनेविषे आरोपितकस्यो एवो
जे घट तेनासरखीतापनी बहुलताते ज्यां तोएवोजे आसंसाररूपनींजाडोतिहां सुखतो
कांइज नथी. समय दुःखमयजते. ॥ १८ ॥

मृगाक्षी दृग्वाणै र्हिहि निहतंधर्मकटकं विक्षिप्ताहृद्देशा
इह च बहुलैरागरुधिरैः ॥ भ्रमंत्यूर्ध्वं क्रूरा व्यसनशतगृ
धाश्च तदियं महामोहक्षोणीरमणरञ्जमिः खलु ज्ञवः ॥ १९ ॥

अर्थ॥ आसंसारनेविषे धर्मराजाना कटकनेतोमृगनयनीना दृष्टिरूपीवाणे हणी ना-
ख्युं; रागदिशारूपरुधीरवने लोपाइगयाते रुदयप्रदेशजेनाते उपर अनेकप्रकारना मन
तनसंबंधीकष्टरूपीगीधपक्षीयो जमीरह्याते; एवो महामोहरूप क्षोणीरमण जे राजा ते-
नी रणज्जमीसमान आ संसार ते ॥ १९ ॥

हसंति क्रीमंति क्षणमथच खिद्यंति बहुधा रुदंति क्रंदंति क्ष
णमपि विवादंविदधते ॥ पलायंते मोदं दधति परिनृत्यंति
विवशा ज्ञवे मोहोन्मादं कमपि तनुजाजः परिगताः ॥ २० ॥

अर्थ ॥ क्षणमांहसे, क्षणमांकीडाकरे (रमे), क्षणमांखेदकरे, क्षणमांवहुप्रकारें रमे,
क्षणमांविदापकरे, क्षणमांअनेकप्रकारनो विवादकरे, क्षणमांनासीजाए, क्षणमां हर्षित
थइ नाचवामांके, इत्यादीउन्मादसंसारनेविषे देहधारीप्राणीयोकरेते, ते सर्व मोहराजा-
ने आधीनथका करेते ॥ २० ॥

अपूर्णा विद्येव प्रकटखलमैत्रीव कुनयः प्रणालीवा स्था
ने विधववनितायौवनमिव ॥ अनिष्णाते पत्यौ मृगदृशइव
स्नेहलहरी ज्वक्रीडात्रीना दहति हययं तात्त्विकदृशां ॥ २१ ॥

अर्थ ॥ असंपूर्णविद्याजेमपंडितने, तेमज खलमाणसनीमित्राइ, वलीराजसज्जामां अ-
न्यायनी प्रणालिका एटलेअन्यायनोमार्ग, तथा विधवास्त्रीनुंयौवन, वलीमूर्खजरतारने-

આગલસ્ત્રીનાસ્નેહનીલહરી તેજેમલેદનીપાત્રથાયઠે તેમજસંસારનીકીડા જેલજ્ઞામણીઠે
તેથી તત્ત્વદર્શીપ્રાણીહુઃખપામેઠે ॥ ૨૧ ॥

પ્રજ્ઞાતે સંજાતે જવતિ વિતથા સ્વાપકલના દ્વિચંડજ્ઞાનં વા
તિમિરવિરહે નિર્મલદૃશાં ॥ તથા મિથ્યારૂપં સ્ફુરતિ વિદિ
તે તત્ત્વવિષયે જવોયં સાધૂનામુપરતવિકલ્પઃ સ્થિરધિયાં ॥૨૨॥

અર્થ ॥ જેમ પ્રજ્ઞાતસમયસ્વપ્નનીરચના નિષ્ફલથજ્ઞાયઠે, જેમકોઈનીઆંખમાં જા-
કલઆવીહોય તેહનેઆકાશમાં બેચંડમાજ્ઞાસે પળનિર્મલદૃષ્ટિતાં બેચંડમાનું આંતિ-
જ્ઞાનમટીજાયઠે, તેમસંસારથીન્યારારહ્યા, એહવાજેસ્થિરબુદ્ધિવાલા તત્ત્વજ્ઞાનસમજેલા-
સાધુ તેને આ સંસાર તે મિથ્યારૂપજ્ઞાસેઠે ॥ ૨૨ ॥

પ્રિયાવાણીવીણાશયનતનુસંવાધનસુખૈર્જવોયં પીયૂષૈર્ધ
ટિતિતિ પૂર્વે મતિરજૂત્ ॥ અકસ્માદસ્માકં પરિકલિતત
ત્વોપનિષદામિદાનીમેતસ્મિન્ન રતિરપિતુ સ્વાત્મનિ રતિઃ ॥ ૨૩ ॥

અર્થ ॥ સ્ત્રીનીવાણીયેંકરીને તથા વિણાનાદેકરીને શય્યાયેંકરીને વલીશરીરનેચો-
વવું ચાપવુંતેણેકરીને જે સુખજપજેઠે, તે અમૃતેકરીનેધુટેલુંહોયતેવુંઠે. એવુંપૂર્વેવાલકાલેં
વર્તાયુંહતું, પણ હવેસહસાત્કારેંઅમને તત્ત્વદિશાનારહસ્યની પરિકલનાથજ્ઞ જાણપણું
થયું; તેથી સંસારનેવિષે તત્ત્વરુચિવર્ત્તિ નથી, પણ આત્મતત્ત્વમાં રુચિથજ્ઞ ઠે ॥ ૨૩ ॥

દધાનાઃ કાઠિન્યં નિરવધિકમાવિદ્યકજવપ્રપંચાઃ પાંચાલી
કુચકલશવન્નાતિરતિદાઃ ॥ ગલત્યજ્ઞાનામ્રે પ્રસૂમરુચાવા
ત્મનિ વિદ્યૌ ચિદાનંદસ્યંદઃ સહજઈતિ તેજ્યોસ્તુ વિરતિઃ ॥ ૨૪ ॥

અર્થ ॥ સંસારનાસમસ્તપ્રપંચ તેઅતિશયકઠિણતાને ધરતાથકાઠે, માટેમુજને કા-
ષ્ટઅનેપાષાણની પુતલીનાસ્તનનીપેરે રતિકારીનથીલાગતા. કેમકે અજ્ઞાનનુંવાદલ ગ-
લીગયુંઠે અનેઆત્મિકજ્ઞાનરૂપ ચંદ્રોદયથયો તેથીસહજચિદાનંદરસની શીતલતા પ્ર-
ગટી તેણેકરી વિષયતાપની અરતિમટીગજ્ઞ. ॥ ૨૪ ॥

જવે યા રાજ્યશ્રીર્ગજતુરગગોસંગ્રહકૃતા ન સા જ્ઞાનધ્યાનપ્ર
શમજનિતાકિંસ્વમનસિ ॥ બહિર્યાઃ પ્રેયસ્યઃ કિમુ મનસિ તા ના
ત્મરતય સ્તતઃ સ્વાધીનં કસ્ત્યજતિ મુખમિહ્યથ પરં ॥૨૫॥

અર્થ ॥ સંસારનેવિષે હાથી, ઘોડા, વલ્લદ, પ્રમુખજેરાજલક્ષ્મીઠે, તેશુંઅંતરંગઆત્માને

नथी ? अर्थात् ते. ज्ञानहारी, ध्यानघोरा, समतातेबलद, एलक्ष्मीआत्मान्नीते; अनेतुंजे मनवमेवाह्यसाथें प्रेमकरेते तोपोतानाआत्मासाथें रतिकेमकरतो नथी ? आत्मिकसुखत-
जीने पौजलिकसुखने कोणइते ? एवोमूर्खकोणहोय ? ॥ १५ ॥

पराधीनं शर्म दक्षि विषयकांदौघमलिनं जवे जीतेः स्थानं त
दपिकुमतिस्तत्र रमते॥बुधास्तु स्वाधीने दक्षिणि करणौत्सुक्य
रहिते निवीनास्तिष्ठति प्रगलितजयाध्यात्मिकसुखे ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ पौजलिकसुखकेबुंढे ? एकतोपराधीनते; स्वजावेद्वयथवालायकते; विषय
वांढनावडेमलिनते; एमसंसारनेविषेजयनांस्थानघणांते, तेढतांकुमतिनाधणी संसार
रमेते. अनेपंडितलोकजेते तेस्वाधीनसुखमांरमेते. तेसुखकेबुंढे, केजेकोइकालेंद्वय
नहीं; इंद्रियोनीउत्सुकतायेंरहितते जेप्राणीआत्मज्ञानमां लयपाम्याथकातेतेप्राणी
कलजयदिशा रहितथका परमानंदनेविषे मग्नपणेरहेते ॥ १६ ॥

तदेतज्ज्ञापते जगदजयदानं खलु जवस्वरूपानुध्यान शमसु ना-
खनिधानं कृतधियः ॥ स्थिरीभूते ह्यस्मिन्विधुकिरणकपूर्वरवि ना मन
मला यशःश्रीः प्रौढा स्याज्जिनसमयतत्त्वस्थितिर्विदा ॥ १७ ॥ राजा ते-

अर्थ ॥ आजगत्प्रत्येपंकितलोक एमकहेते, जेपोतानाआत्मजावना
नतेज शमताना सुखनुंकारणते, अनेजगत्नेअजयदाननुं देवावाबुंढे. जेणेका
वेंबुझिकरीते तेनेआत्मस्वरूपज्ञान स्थिरथयेथके चंद्रकिरणकपूर्वरसरीखी
शलक्ष्मीतेप्रौढपणे विस्तारपामे, एवातत्त्वज्ञानी तेजिनेश्वरप्रणीत सिद्धांतनात
र्यादायेंवर्ते ॥ १७ ॥ इतिजवस्वरूपचिंताधिकारःचतुर्थःसमाप्तः ॥

इतिश्रीनयविजयगणेशिष्य श्रीयशोविजयेनविरचिते अध्यात्मसा रके,
रप्रकरणे प्रथमः प्रबंधः ॥ १ ॥ सर्वश्लोक १०१ तेमां पेहलाना हर्षित
२४ बीजाना २९ त्रीजाना २२ तथा चोथाअधिकारना राजा-
॥ १७ ॥

जवस्वरूपविज्ञाना द्वेषान्नैर्गुण्यदृष्टिजात् ॥ तदिहोहेदरू
पं जाग्वैराग्यमुपजायते ॥ १ ॥ सिद्ध्या विषयसौख्यस्य वैराग्यं
वर्णयन्ति ये ॥ मतं न युज्यते तेषां यावदर्थोप्रसिद्धितः ॥ २ ॥

अर्थ ॥ जवनुंस्वरूपजाण्याथकी संसारउपरद्वेषथयाथकी संसारनेनिर्गुणपणेदेख
थकी शीघ्रपणे संसारना विहेदनोवैराग्य आत्मानेविषे प्रगटथाय ॥ १ ॥ विषयसु

सेद्धि-निष्पत्ति-प्राप्तितेवढे जेवैराग्यनुवर्णनकरेढे, तेनुंमत घटमान नथी. जिहांसुधी
येके० ड्रव्यढेतिहांसुधीविषयढे, एवीप्रसिद्धिढे. “अर्थसत्वेविषयसत्वं” ॥ इति. ॥१॥

अप्राप्तत्वत्रमाड्यै रवात्तेष्वप्यनंतशः ॥ कामजोगेषु मूढानां
समीहा नोपशाम्यति ॥ ३ ॥ विषयैः क्षीयते कामो नैधनैरिव
पावकः ॥ प्रत्युत प्रोद्धसन्नक्ति र्जय एवोपवर्द्धते ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ जेएमजाणेढे, जेहुंकोइकाले संसारनेविषेश्चाव्योजनथी, जोअनंतिवारविष-
याढे, तेढतांआविषयनवापाम्यो, एवोत्रमजेनेउपजेढे, एवाजेकामजोगने विषे मुंजा-
याढे, तेनीअजिळाषानोनाशथतोजनथी ॥३॥ जेमइंधनथीअग्निघटेनही, पणउलटी
इजपामे, तेमविषयसेवतां कामजोगपण कदापिहयपामेनही, उलटी शक्तिउद्धास-
तीजाये; वारंवारवधतीजजाए ॥ ४ ॥

सौम्यत्व मिव सिंहानां पन्नगानामिव क्षमा ॥ विषयेषु प्रवृत्ता
णां वैराग्यं खलु दुर्लभं ॥ ५ ॥ अकृत्वा विषयत्यागं योवैराग्यं
अर्थ ॥ निर्धीर्षति अपथ्यमपरित्यज्य स रोगोन्नेदमिच्छति ॥ ६ ॥
चापवुंतेजेमसिंहनेसोमपणुंनथी, सर्पनेजेमशमतानथी, तेमविषयमां जेप्रवर्त्या तेमने
युंहुतुं, पागेढे, पण सुगमनथी ॥ ५ ॥ जेविषयनोत्यागकस्याविना चित्तमां वैराग्यनी
तेशी ६, तेकुपथ्यतज्याविना रोगटालवानी इछा करे एवुंढे ॥ ६ ॥

दक्षिणे विषयासक्ते वैराग्यं स्थातुमप्यलं ॥ अयोधन इवोत्तमे
निपतन्विंदुरंजसः ॥७॥ यदीदं स्यात् कुहूरात्रौ फलं यद्यव
केशिनी ॥ तदा विषयसंसर्गिचित्ते वैराग्यसंक्रमः ॥ ८ ॥
अर्थ ॥ जेम लोढानो घण तप्योहोय तेपाणीनाविंडुने शोषीजायढे, तेमजेनुंचित्त
यासक्तढे, तेनारुदयमां वैराग्यरहीशकतो नथी ॥ ७ ॥ जो अमासनीरात्रीयें चंद्र
१, अने जोवौंकोआवृद्धने फलआवे; तोविषयीजीवना रुदयमां वैराग्यसंक्रमे ॥८॥

जवहेतुषु तद्वेषा द्विषये प्वप्रवृत्तितः ॥ वैराग्यं स्यान्निराबाधं
जवनैर्गुण्यदर्शनात् ॥ ९ ॥ चतुर्थेपि गुणस्थाने नन्वेवं तत्
प्रसज्यते ॥ युक्तं खलु प्रमातृणां जवनैर्गुण्यदर्शनं ॥ १० ॥

अर्थ ॥ जवनी वृद्धिनाहेतुउपरजेनेद्वेषहोय विषयनेविषे जेनीप्रवृत्तिनहोय तेप्र
संसारनीनिर्गुणताना चित्तनथकी निराबाधपणे वैराग्यउपजे ॥ ९ ॥ चौथागुण

ठाणानेविषेपण सम्यक्त्ववंत झातापुरुषनिश्चयनयपणे संसारनीनिर्गुणताज जुएढे, तो तेने वैराग्यनीप्राप्तिथायढे, तेयुक्तजढे ॥ १० ॥

सत्यचारित्रमोहस्य महीमा कोप्ययं खलु ॥ यदन्यहेतुयोगे
पि फलायोगोत्र दृश्यते ॥ ११ ॥ दशाविशेषे तत्रापि नचेदं ना
स्ति सर्वथा ॥ स्वव्यापारहतासंगं तथा च स्तवज्ञापितं ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ चारित्र मोहनीनोमहीमा साचोजढे, केमके निश्चैथकी अन्यजोगहेतुयेंपण फलनुं अयोग्यपणुं तेथकी जोवामां आवेढे ॥ ११ ॥ सम्यक्त्वनीदशाविशेषेंकरीने तेचो श्रेणुणठाणेपण सर्वथावैराग्यनजहोय, एमनजाणवुं, तिहांपणपोताना आत्मिक स्वज्ञा वनी रमणतायें कुसंगपणुंहणायढे, ए अर्थ वीतरागस्तोत्रनेविषे श्रीहेमाचार्यजीयें करे लोढे; माटे चोथे गुणठाणे वैराग्यपणुं होय ॥ १२ ॥

यदा मरुन्नरेंद्रश्रीस्त्वया नाथोपचुज्यते ॥ यत्र तत्र रतिर्नाम
विरक्तत्वं तदापि ते ॥ १३ ॥ जवेन्ना यस्य विविन्ना प्रवृत्तिः कर्म
ज्ञावजा ॥ रतिस्तस्य विरक्तस्य सर्वत्र शुजवेद्यतः ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ जे काळें देवताना राजानी लक्ष्मी हेनाथ! तमेजोगवी तिहांपणजिहांजिहांरति मोहिनीउपजेते तमेकरीनथी, त्यांपणतमेविरक्तपणुजकखुढे. पणरंगायांनथी ॥ १३ ॥ माटे जवनीइन्नाजेहनेविढेदथायढे, तेनेजेअवश्यवेदवायोग्य ज्ञावकर्मनी प्रवृत्तिप्रमुख जेविरक्तआत्मानेरतिपणुंढे तेसर्वत्र शुजवेदनीजवत्तेढे. ॥ १४ ॥

अतश्चाक्षेपकज्ञानात् कांतायां जोगसन्निधौ ॥ न शुद्धिप्रदयो
यस्माद्धारिज्जमिदं वचः ॥ १५ ॥ मायांजस्तत्त्वतः पश्यन्ननु-
द्विजस्ततोद्भुतः ॥ तन्मध्ये न प्रयात्येव यथा व्याघातवर्जितः ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ एहिजकारणमाटे स्वरूपज्ञाननाअन्यासैंकरी अथवा अन्यवस्तुयेंकरी अन्य वस्तुनुंपुरवुं तेक्षेपककेवाय; तेक्षेपकपणुंजेनेनथी; तेनुंनामअक्षेपककहियें; एहवोअक्षेपक ज्ञानवंत निश्चेज्ञावनुंग्रहणकरनारो ते पुरुषजोकांता जेस्त्रीतेनाजोगनेसन्मुख प्रवर्ततो होय, तोपणतेहनी शुद्धिनोप्रकर्षरीतें द्वायनथाय; एटले ज्ञानशुद्धिते कर्मद्वयनुं कार णढे एवुंहरिज्जसूरीनुंवचनढे ॥ १५ ॥ परमार्थदिशाथकी सर्वसंसारने इंद्रजालस मान देखतोथकोअनुद्वेगदिशामांवर्त्ते, जेहनेकामजोगमां उद्वेगनथी, ने रागपण नथी ते तेणेकरीतेमां तन्मयपणुंनकरे, तेनिरविघ्नपणे यथायोग्येंमोक्षेजजायढे ॥ १६ ॥

जोगान् स्वरूपतः पश्यंस्तथा मायादिकोपमान् ॥ जुंजानोपि
ह्यसंगः सन् प्रयात्येव परं पदं ॥ १७ ॥ जोगतत्त्वस्य तु पुनर्न च
बोद्धव्यं ॥ मायोदकदृढावेशस्तेन यातीह कुपथा ॥ १८ ॥

अर्थ ॥ जेप्राणी शब्दादिकजोगने परमार्थदिशायें जोतोथको इंद्रजालसमानजाणेतें
विषयादिकने जोगवतोपण तेमांलेपातो नथी, तेनिश्चयपरमपदजे मोक्षतेनेपामेठे ॥ १७ ॥
अनेजेजवाजिनं दीप्राणी तेसंसारना जोगनेज तत्त्वकरीमानेठे, तेप्राणीसंसारसमुद्रने
उलंघीनशके, केमके मायारूपउदकनाआवेशें तेप्राणीकुपंथनेविषेजायठे ॥ १८ ॥

स तत्रैव चबोद्धिमे यथा तिष्ठत्यसंशयं ॥ मोक्षमार्गेपि हि तथा
जोगजंबाजमोहितः ॥ १९ ॥ धर्मशक्तिं न हंत्यत्र जोगयो-
गबलीयसीं ॥ हंति दीपापहोवायुर्ज्वलंतं न दवानलं ॥ २० ॥

अर्थ ॥ तेप्राणीजोगनो जंबाजके कलमलतेणेमोहितथयोथको मोक्षमार्गना साध
नेविषेपण चबोद्धिमेतापणेनिश्चयथकीरहेठे ॥ १९ ॥ धर्मनिसामर्थताने कामजोगनो
संयोग हणीशकतो नथी, केमके धर्मनीसामर्थता घणीबलवत्तरठे. दीपकसमान अदप
धर्मनेतो कदापि वायुसमानविषयओलवीनाखे, पणजाज्वल्यमान दावानलसमान जेम
हाधर्मनी वासना तेने वायुनडीशकतो नथी ॥ २० ॥

बध्यते बाढमासक्तौ यथा श्लेष्मणि मक्षिका ॥ शुष्कगोलवद
श्लिष्टो विषयेभ्यो न बध्यते ॥ २१ ॥ बहुदोषनिरोधार्थमनिवृत्तिर
पि क्वचित् ॥ निवृत्तिरिव नो दुष्टा योगानुचवशालिनां ॥ २२ ॥

अर्थ ॥ जेम श्लेष्मनेविषे माखीलेपाइ फसाइजायठे, तेम विषयनेविषे गाढापणे
आसक्तथतां प्राणीबंधाइजायठे. सुकीमृत्तिकानागोलामांजेम माखीफसातीनथी तेम
आसक्तिरहितउदासीन एवाजेजीव तेविषयनेविषे बंधातानथी ॥ २१ ॥ जेम रोग ने
काढवाने औषधोनीजरूठे, तेमघणादूषणनो रोधकरवानेअर्थे क्वचित्अनिवृत्तिपणं
पण दुष्टनथी. जेमकामजोगनी त्यागबुद्धिदुष्टनथी, तेमअनुचवजोगेकरीने सहित जेवत्तें
तेनेक्वचित्मात्र अनिवृत्तिठे. तेपण निवृत्तिनीपरेंज दुष्टनथी ॥ २२ ॥

यस्मिन्निषेव्यमाणेपि यस्याशुद्धिः कदाचिन ॥ तेनैव तस्य शुद्धिः
स्यात् कदाचिदिति हि श्रुतिः ॥ २३ ॥ विषयाणां ततोबंधजनने
नियमोस्ति न ॥ अज्ञानिनां ततो बंधो ज्ञानिनां तु न कर्हिचित् ॥ २४ ॥

अर्थ ॥ जेमशत्रुनी सेवनाकरनारोपुरुष दुःखीयोथइने कालांतरेसुखीथाय, तेम कदापि विषयनेसेवनारो कर्मकरीने तेहिजविषयादिकथीशुरूथाय, एवीपण कोइकनी श्रुतिठे ॥ २३ ॥ जेविषयतेएकांतकर्मबंधनुंजकारणठे, एवोएकांतनियमनथी. पण जेश्च ज्ञानीठे तेनेजकर्मबंधनु कारणठे, पणजेतत्त्वज्ञानी समतारसमां मग्नठे, तेनेनथी ॥ २४ ॥

सेवतेऽसेवमानोपि सेवमानो न सेवते ॥ कोपि पारजनो न स्या
द्यह्न परजनानपि ॥ २५ ॥ अतएव महापुण्यंविपाकोपहि
तश्रिया ॥ गर्जादारज्य वैराग्यं नोत्तमानां विहन्यते ॥ २६ ॥

अर्थ ॥ केटलाकप्राणी विषयनेद्रव्यथी अणसेवताथका पणजावथी विषयनेसेवेठे; केटलाकप्राणी द्रव्यथीसेवेठे पणजावथीनथीसेवता, पारकीसेवनाकरतोथको पणतेहनो परमार्थपरप्रतेनदेतोथको एह्वोजेज्ञानीते कर्ममयीजनथीथतो ॥ २ ॥ एमाटेउत्तम-पुरुषें महापुण्यविपाकनायोगें प्राप्तकरी एह्वीजे तीर्थकरादिकनीलक्ष्मी तेनेगर्जथकी मांकीनेपण वैराग्यधारात्रुटतीनथी. ॥ २६ ॥

विषयेज्यः प्रशांताना मश्रांतं विमुखैः कृते ॥ करणैश्चारुवैरा
ग्य मेष राजपथः किल ॥ २७ ॥ स्वयंनिवर्त्तमानैस्तै रनुदीर्णै
रयंत्रितैः ॥ तप्तैर्ज्ञानवतां तस्मात्स्यादसावेकपदी मता ॥ २८ ॥

अर्थ ॥ जेहनेविषयथकी प्रशांतचित्तथयुंठे, अनेविश्रामरहित इंद्रियोनाविषयने विमुखकरवुं तेणेकरीने मनोहरवैराग्यमार्गसेववानुंबने, अनेविषयनोपणत्यागथाय, ते तोनिश्चयथकी वैराग्यदिशानो राजमार्गठे ॥ २७ ॥ अनेजेइहाविनां सहेजेकोइकार एयोगे पोतेइंद्रियविकारथकीनिवर्त्तेठे, पण प्रशांतनेअणउदीरवेकरीने अनियंत्रणयें करी एटलेइंद्रियनोनिरोध हजीकस्योनथी, पणसहेजचारित्रप्रमुखना योगेंइंद्रियनि रोधथयाठे एहवातृप्तिवंत ज्ञानीपुरुषतेनोवैराग्यते पूर्वोक्तराजमार्गनावैराग्यनी एकप-दीठे, एटलेएकदंडीठे. जेमगाडाचालवानामार्गने तोमहोदोमार्गकहियें, पणमाणसोनेप गेचालवानोरस्तो न्हानोथायठे, तेवोतेवैराग्यपण न्हानोकहियें. ॥ २८ ॥

बलेन प्रेर्यमाणानि करणानि वनेजवत् ॥ न जातु वशतां यां
ति प्रत्युतानर्थवृक्ष्ये ॥ २९ ॥ पश्यन्ति लज्जया नीचै दुर्ध्यानं
च प्रयुंजते ॥ आत्मानं धार्मिकाज्ञासाः क्षिपन्ति नरकावटे ॥ ३० ॥

अर्थ ॥ बलात्कारेंप्रेर्याथकापण वननाहाथीनीपेठेइंद्रियो कदापि वशयतीनथी, उ-

लटीअनर्थनी वृद्धिकरनारीथायठे ॥ २९ ॥ लाजेकरीनीचुंजुएठे; अनेमनमांडुष्ट्यान धरेठे, एवाधर्मधुताराप्राणीते पोतानाआत्माने नरकनाकूपमां नाखेठे ॥ ३० ॥

वंचनं करणानां तद्विरक्तः कर्तुमर्हति ॥ सद्भावविनियोगेन स दास्वान्यविज्ञागवित् ॥ ३१ ॥ प्रवृत्तेर्वानिवृत्तेर्वा न संकल्पो न च श्रमः ॥ विकारोद्दियतेऽक्षाणा मिति वैराग्यमद्भुतं ॥ ३२ ॥

अर्थ ॥ शुद्धज्ञावनेश्वरपणकरीने सदास्वपरविवेचन ज्ञानयुक्त ज्ञावनावालाज्ञाता विरक्तप्राणी इंद्रियोनेठगवानेसमर्थथायठे, पण बीजानश्रीथाता ॥ ३१ ॥ प्रवृत्तिनेविषे अथवा निवृत्तिनेविषे जेनेसंकल्पनश्री, अनेथाकपणनश्री, एवासमज्ञावेंवर्तनारना सर्व विकारदूरथायठे, अनेएनुंजनामअद्भुतवैराग्यपणठे ॥ ३२ ॥

दारुयंत्रस्थपांचाली नृत्यतुल्याः प्रवृत्तयः ॥ योगिनो नैव बाधा यै ज्ञानिनो लोकवर्तिनः ॥ ३३ ॥ इयं च योगमायेति प्रकटं गीयते परैः ॥ लोकानुग्रहहेतुत्वान्ना स्यामपि च दूषणं ॥ ३४ ॥

अर्थ ॥ जेमकाष्ठनीपुतलीने दोरीनासंचारेंकरी नाचनारीनामाफकनाचती जोइयें ठइयें, पणतेनेकर्मबंधननश्री, तेमलौकिकव्यवहारनेविषें वर्त्तताज्ञानी जे योगीश्वरपुरुष तेहनेसंसारनी प्रवृत्तिपीडाकरतीनश्री ॥ ३३ ॥ एवैराग्यदिशाने परदर्शनीजोगमाया नेनामेप्रगटपणे बोलावेठे, एपणलोकनेउपकारकर्त्ताठे, एनेविषेदूषणनश्री ॥ ३४ ॥

सिद्धांते श्रूयते चेय मपवादपदेष्वपि ॥ मृगपर्षत्परित्रास नि रासफलसंगता ॥ ३५ ॥ औदासीन्यफले ज्ञाने परिपाकमु पेयुषि ॥ चतुर्थेपि गुणस्थाने तद्वैराग्यं व्यवस्थितं ॥ ३६ ॥

अर्थ ॥ सिद्धांतमांपणसांजलीयेंठइयेंके, अपवादनेविषे मृगलासरखीपर्षदाने पण निरासकरवी एजवृषजतुल्यगीतार्थनी शुद्धज्ञानदिशाजाणवी. ॥ ३५ ॥ परिपक्वइ-थकी एवीजेज्ञानदिशाअने जेनुंफलउदासीनताठे, तेथकीचोथेगुणस्थानके पणवैराग्य-दिशा प्राप्तथायठे. इतिवैराग्यसंज्ञवाधिकारपंचम समाप्तः ॥ ३६ ॥

तद्वैराग्यं स्मृतं दुःख मोहज्ञानान्वया त्रिधा ॥ तत्राद्यं विषयाप्राप्तेः संसारोद्वेगलक्षणं ॥ १ ॥ अत्रांगमनसोःखेदो ज्ञानमव्यापकं न यत् ॥ निजाप्तीप्सितत्वाच्चे च विनिपातोपि जायते ॥ २ ॥

अर्थ ॥ तेवैराग्यत्रणप्रकारनोठे. दुःखगर्जित, मोहगर्जित अने ज्ञानगर्जित. तेमां

પ્રથમકહ્યોતેવિષયાદિકને નપામવાચકી સંસારથીજઘ્નેગપામવાનું લક્ષણઠે, માટેતેહને દુઃ
ખગર્જિતવૈરાગ્યકહિયેં. ॥૧॥ દેહસંબંધી મનસંબંધી જેખેદતેથીજપજ્યું, જેજ્ઞાનતેશ્રવ્યા-
પકકેઽવૃદ્ધિકારીનથાય, આત્માનીપુષ્ટિકર્તાનથાય, કેમકે તેપ્રાણીપોતાને શ્રજિલા ષક-
રવાયોગ્ય ધનાદિકવસ્તુનેપામીને તાપસાદિપણુંઠોડીને પાંતુંગૃહસ્થપણુંઅંગીકારકરે ॥૨॥

દુઃખાદિરક્તાઃ પ્રાગેવે હંતિપ્રત્યાગતેઃ પદં ॥ અધીરાશ્વ સંગ્રા
મે પ્રવિશંતો વનાદિકં ॥ ૩ ॥ શુષ્કતર્કાદિકં કિંચિ દ્વૈધકા
દિક મપ્યહો ॥ પઠંતિ તે શમનર્દીં નતુ સિદ્ધાંતપદ્ધતિં ॥ ૪ ॥

અર્થ ॥ દુઃખચકીજેવૈરાગ્યપામેઠે, તેતોપ્રથમથીજ પાઠાગૃહસ્થાવાસની ઇલાકરેઠે; જે
દુઃખટલેતો ઘરેજશ્યે, જેમઅધીરપુરુષ જેકાયરતે સંગ્રામનેવિષે જતોથકો વનનીગલી
માંજરાશ્વેસવાનીઇલાકરેઠે, તેહનીપરેં ॥ ૩ ॥ પ્રાણીયોવાદવિવાદ કરવાનેશુષ્કતર્ક
ગ્રંથજણેઠે, આજીવિકાનેઅર્થે વૈધકપ્રમુખના ગ્રંથજણેઠે, પણ શમતારસનીનદી એવી સિ-
દ્ધાંતની જેપદ્ધતિ તેજણતાનથી ॥ ૪ ॥

ગ્રંથપદ્ધવબોધેન ગર્વોષ્માણં ચ વિચ્રતિ ॥ તત્ત્વાંતં નૈવ ગહંતિ
પ્રશમામૃતનિર્ઝરં ॥ ૫ ॥ વેષમાત્રનૃતોપ્યેતે ગૃહસ્થાન્નાતિ
શેરતે ॥ નપૂર્વોઢાયિનોયસ્મા ન્નાપિ પશ્ચાન્નિપાતિનઃ ॥ ૬ ॥

અર્થ ॥ જે શમતાઅમૃતના ઝરણનેપામ્યાનથી, તેગ્રંથનાપદ્ધવમાત્રકેઽંદ્રાંદ્રમાત્રે-
કરીને ગર્વનીગરમીનેધરીનેજ વર્તેઠે, પણતત્ત્વના રહસ્યને પામતાજનથી ॥ ૫ ॥ જેસા-
ધુનાવેષમાત્રેકરીને પોતાનું જીવિતવ્યપણુંરાખેઠે, તેપણગૃહસ્થતુલ્યજઠે, પણ ગૃહસ્થથી
ન્યારાનથી; જેણેઆગલઝહાહ ધસ્યોનથી, જેગુણપામીને પડવાશ્ પણ અયાનથી,
કેમકેજે ગુણપામીને તજેતેતોપડવાશ્કેહેવાય, પણએતોકોશ્વારેં પરુવાશ્પણઅયાનથી,
એહવાજે ઠે તેતોગુણનેપામ્યાજનથી ॥ ૬ ॥

ગૃહેન્નમાત્રદૌર્લભ્યં લભ્યંતે મોદકા વ્રતે ॥ વૈરાગ્યસ્યાયમ
ર્થોહિ દુઃખગર્જસ્ય લક્ષણં ॥ ૭ ॥ કુશાસ્ત્રાચ્યાસસંચુતત્રવ
નૈર્ગુણ્યદર્શનાત્ ॥ મોહગર્જં તુ વૈરાગ્યં મતં બાલતપસ્વિનાં ॥ ૮ ॥

અર્થ ॥ અહોઘરમાંતો પુરુષઅન્નપણનથીમલતું, નેદીફાલીધાચકી તોલામવામલેઠે,
તેમાટેદીક્ષાલેવામાં શુંદુઃખઠે? એવુંજાણીને જેદીક્ષાલિયેઠે, તેનુંનામ દુઃખગર્જિત વૈરાગ્ય
જાણવું ॥ ૭ ॥ ઈરીતેપ્રથમ દુઃખગર્જિતવૈરાગ્યપણુંદેખાડયું; હવેમોહગર્જિત વૈરાગ્યક-

हेढे. कुशास्त्रनाश्रय्यासथी प्रगटयुंजेसंसारनुं निर्गुणीपणुं तेथीमोहगर्जित वैराग्य
थायढे. तेबालतपस्वी प्रमुखजाणवा ॥ ८ ॥

सिंहांत मुपजीव्यापि ये विरुद्धार्थजाषिणः ॥ तेषामप्येतदेवे
ष्टं कुर्वता मपि दुष्करं ॥ ९ ॥ संसारमोचकादीना मिवैतेषां न
तात्त्विका ॥ शुचोपि परिणामोय ज्ञातानज्ञान रुचिस्थितिः ॥ १० ॥

अर्थ ॥ जेसिंहांतनुंउपजीवन करीनेपण सूत्रविरोधि अर्थकेहेढे, तेप्राणीजो दुष्कर
करणीकरेढे तोपणतेनेएवोजजाणवो ॥ ९ ॥ संसारना दुःखथीमूकाववाना हेतुथीजे
मुसलमानते घोडाप्रमुखने दुःखीदेखी तेनेदुःखथी ठोडववाने दयाजावेकरीमारीना
खेढे, तेपणशुचपरिणामनी बुद्धिराखेढे तेढतांपरमार्थेपापजढे, तेममोहगर्जितने परमा-
र्थजडेनही. जोएनो परिणामशुचहोय तोपणपरमार्थे ज्ञाननीरुचिथायनही ॥ १० ॥

अमीषां प्रशमोप्युच्चैर्दोषपोषाय केवलं ॥ अंतर्निहीनविषम
ज्वरानुजवसन्निभः ॥ ११ ॥ कुशास्त्रार्थेषु दक्षत्वं शास्त्रा
र्थेषु विपर्ययः ॥ स्वहृदता कुतर्कश्च गुणवत्संस्तवोश्चनं ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ जेमअंतरंगमां लीनथइरह्यो एहवोहाडवेदीज्वर दुःखदाइथायढे, तेमएनेपण
जेप्रशमादिकगुण थाय, तेपण घणुंकरीने केवलदूषणजणीजथाय, पणगुणजणी नहीज-
थाय, केमकेअंतरंग मिथ्यात्वगयाविना वैराग्यतेदुःखदाइढे ॥ ११ ॥ कुशास्त्रनाश्रय्यने
विषे डाह्याथाय, नेशास्त्रनाविपरीत अर्थकरे, स्वहृदपणेवर्ते, कोइसाथेद्वमाराखेनही,
अनेगुणीनी प्रशंसानकरे ॥ १२ ॥

आत्मोत्पर्कः परद्रोहः कलहो दंजजीवनं ॥ आश्रवाच्चादनं श
क्त्युद्धंघनेन क्रियादरः ॥ १३ ॥ गुणानुरागवैधुर्यं मुपकारस्य
विस्मृतिः ॥ अनुबंधाद्यचिंता च प्रणिधानस्य विच्युतिः ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ जेपोतानीमोटाइकरे, पारकोद्रोहकरे, क्लेशकजीआकरे, कपटराखे, पोतानां
पाप ढांके, पोतानुंसामर्थ्य उलंधीने क्रियानोउद्यमकरे, तेआर्त्तध्यानी केहेवाय ॥ १३ ॥ वद्वी
जेशुणीपुरुषोनो रागीनहोय बीजानाकरेलाउपकारने विसरी जाय, तीव्रकर्मबंधनी चि
तासहितवर्त्ते, अनेशुचअध्यात्मना अध्यवसाय रहितपणेवर्त्ते ॥ १४ ॥

श्रद्धा मृदुत्वमौ हृत्य माधुर्यमविवेकिता वैराग्यस्य द्वितीयस्य
स्मृतेयं लक्षणावली ॥ १५ ॥ ज्ञानगर्जं तु वैराग्यं सम्यक् तत्त्व
परिच्छिदः ॥ स्याद्वादिनः शिवोपायस्पर्शिनस्तत्त्वदर्शिनः ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ श्रद्धा, मृदुता, उद्धतता, मधुरता, अविवेकतापणं एमोहगर्जित वैराग्यनी परंपराजाणवी ॥ १५ ॥ एरीतेंमोहगर्जितवैराग्यनुं स्वरूपकळुं. हवेज्ञानगर्जितवैराग्यनुंस्वरूपकहेठे. जेसम्यक्त्वेतत्त्वनीओलखाणकरे, स्याद्वाददृष्टियेंवर्त्ते, मोक्षनुंचितनकरे मोक्षना उपायनेफरसे, अनेतत्त्वदिशा देखवानोअर्थीथाय; तेज्ञानगर्जितवैराग्यजाणवो ॥ १६ ॥

मीमांसा मांसला यस्य स्वपरागमगोचरा ॥ बुद्धिः स्यात्तस्य वैराग्यं ज्ञानगर्ज मुदंचति ॥ १७ ॥ न स्वान्यशास्त्रव्यापारे प्राधान्यं यस्य कर्मणि ॥ नासौ निश्चयसंशुद्धं सारं प्राप्नोति कर्मणः ॥ १८ ॥

अर्थ ॥ जेहनोविचार पुष्टकारीहोय अनेस्वसिद्धांत तथापरसिद्धांतसंबंधी बुद्धि जेने होय, तेने वैराग्यनीवातकहियें, अनेएवानेज ज्ञानगर्जित वैराग्यप्रगट थाय ॥ १७ ॥ जेनेस्वशास्त्र परशास्त्रना व्यापारनुं प्राधान्यपणुंनथी, तेमज क्रियानेविषेपण प्राधान्य तानथी, तेनिश्चैथकीक्रियानुं निर्मलसारभूतजेफल तेनेक्यारेपणपामेनही ॥ १८ ॥

सम्यक्त्वमौनयोः सूत्रे गतप्रत्यागते यतः ॥ नियमोदर्शित स्तस्मात् सारं सम्यक्त्वमेव हि ॥ १९ ॥ अनाश्रवफलं ज्ञान मव्युत्थानमनाश्रवः ॥ सम्यक्त्वं तदव्यक्तिरित्येकत्वविनिश्चयः ॥ २० ॥

अर्थ ॥ जेसम्यक्त्वतेमौनचारित्रकहियें, अनेचारित्रते मौनसमकितकहियें; एवुंश्री आचारांगमध्ये गतप्रत्यागककरीने कळुंठे. ॥ जंसम्मंतिपासहा तंमोणंतिपासहाजम्मोई ॥ तेमाटे नियामकातापणुंजाणवुं. ॥ सिद्धंतिचरणरहिया दंसरणहियानसिद्धंति ॥ इतिवचना त्. तेमाटेसम्यक्त्वतेते सारभूतजाणवुं ॥ १९ ॥ आश्रवनोत्याग तेज्ञाननुंफलठे, अनेअनाश्रवनुंफल तेअव्युत्थान एटलेविषयमां उजमाल नथाय, विषयनोत्यागीहोय. एनुंनाम निश्चयसम्यक्त्वतकहिये. कारकसम्यक्त्वीनी एवीदृष्टिहोय, एटलामाटे निश्चय नयनीरतिके ॥ प्रीतितेशुद्धाचारित्रवंतनेजहोय ॥ २० ॥

बहिर्निर्वृत्तिमात्रं स्याच्चारित्र्या द्यावहारिकात् ॥ अंतःप्रवृत्तिं सारं तु सम्यक् प्रज्ञानमेव हि ॥ २१ ॥ एकांते नहि षट्काय श्रद्धा नेपि न शुद्धता ॥ संपूर्णपर्यायात्तादा यन्न याथात्म्यनिश्चयः ॥ २२ ॥

अर्थ ॥ बाह्यधीधन, कण, कंचन, कामिनीप्रमुख बाह्यवस्तुनोजे त्यागीथाय, एव्यवहारचारित्रना पालवाथी तेप्राणीव्यवहार दृष्टियेंजचाळेठे. अनेजेने सम्यक्त्वसहित ज्ञाननी प्रवृत्तिहोय, तेहनेजअंतरंग प्रवृत्तिनो सारकहियें ॥ २१ ॥ समस्तनयनी वासनारहितथका एकांतेठकायनीरक्षानी श्रद्धाकरताथका सम्यक्त्वनीशुद्धता नकेहेवाय.

पण संपूर्णनयनीअपेक्षायें द्रव्यार्थिकपर्यायार्थिकनयना लाजविना यथार्थपणानोलाज-
नहीजथाय, माटेशुद्धनयनी अपेक्षायेंवर्तवुं ॥ ११ ॥

यावंतः पर्याया वाचां यावंतश्चार्थपर्यायाः ॥ सांप्रतानागताती
तास्तावद्द्रव्यं किलैककं ॥ १३ ॥ स्यात्सर्वमयमित्येव युक्तं स्व
परपर्यायैः ॥ अनुवृत्तिकृतं स्वत्वं परत्वं व्यतिरेकजं ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ जेमजगत्मां वर्तमान, अनागत, तथाअतीतकालना जेटलाशब्दपर्याय वचन
नाढे, तथापदार्थनाजेटला अर्थपर्यायढे, ते सर्वपर्यायनिश्चैथी एकजद्रव्यढे ॥ १३ ॥ जे-
सत्त्वके० पदार्थते सर्वस्वपरपपर्यायमयीहोय. तेआवीरीतेंजे, अनुवृत्तिसहजचारी गुणप-
स्वणेत्येक० स्वपणुंजाणवुं अने परपणुते व्यतिरेकपणेकरीजाणवुं ॥ १४ ॥

ये नाम परपर्यायाः स्वास्तित्वयोगतोमताः ॥ स्वकीया अप्यमी त्या
हुः स्वपर्यायविशेषणात् ॥ १५ ॥ अतादात्म्येपि संबंधो व्यवहा
रोपयोगतः ॥ तेषां सत्वं धनस्येवव्यज्यते सूक्ष्मया धिया ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ जेटलापरपर्यायढे, तेसर्वपोतानीआस्तिक्यताना अजोगथीजाणवा. तेयद्यपि
पोतानाढे, तोपणगतजावेंढे. अनेपोतानापर्यायतो सामान्यतापणेढे ॥ १५ ॥ परपर्याय
जो पणतादात्म्यजावेंनथी तोपण व्यवहारनयना जोगथीतेहनो संबंधढे. जेमधननोध
णी अनेधनते जूदाजूदाढे, तोपणसूक्ष्म बुद्धियेंविचारतां तेमनोसंबंधजणायढे ॥ १६ ॥

पर्यायाः स्युर्मुनेर्ज्ञानदृष्टिचारित्रगोचराः ॥ यथा जिज्ञा अपि
तथोपयोगाद्भस्तुनोह्यमी ॥ १७ ॥ नोचेदज्ञावसंबंधा न्वेषणे

का गतिर्नवेत् ॥ आधारप्रतियोगित्वे द्विष्टे न हि पृथग् द्वयोः ॥ १८ ॥

अर्थ ॥ तेमअजिज्ञपणे ज्ञाननातथा चारित्रसंबंधीपर्याय मुनिनेपण होय; जोपण
तेअजिज्ञढे, तोपणउपयोगपणेविचारतां निश्चयनयपोतपोतानाजढे, पणव्यवहारेंएक
आत्मानाढे, एमकेहेवाय ॥ १७ ॥ एमजोनकहियें अने अज्ञावनासंबंधथी गवेषणाक
रियेंतो केवीगतिथाय ? आधारांतरनिरूपकतानेजावें विचारतां, “द्विष्टेविनष्टेद्वयात्,”
एटले पृथक्ज्ञावताना द्वेषकरवाथी विणसेअने तेबेहुथीआत्माजिज्ञनथी ॥ १८ ॥

स्वान्यपर्यायसंश्लेषात् सूत्रेप्येवं निदर्शितं ॥ सर्वमेकं विदन्वेद
सर्वं ज्ञानं तथैककं ॥ १९ ॥ आसक्तिपाटवान्यासस्वकार्यादिजि
राश्रयन् ॥ पर्यायमेकमप्यर्थं वेत्ति ज्ञावाद् बुधोऽखिलं ॥ २० ॥

अर्थ ॥ स्वपर्यायअने परपर्यायना संबंधथी सूत्रनेविषे पणएमदेखानुंढे, के सध

लुं एकताजावें जाणता, “एगेआथा,” इत्यादिके सघलुं ज्ञानते संग्रहनयकरी एकजठे ॥२९॥
माटेचित्तनीआसक्तियें अने बुद्धिनीपाटवतायें अज्यासकरवाथी पोताना कार्यपणादि
कनेआश्रयताथकी पर्यायना एकअर्थनेजाणीनेपण बुधजेपंफित तेसर्वजावनेजाणे. “जेए-
गंजाणइ सेसवंजाणइ” इतिवचनात् ॥३०॥

अंतरा केवलज्ञानं प्रतिव्यक्ति न यद्यपि ॥ कापि ग्रहणमेकांश-
द्वारं चातिप्रसक्तिमत् ॥ ३१ ॥ अनेकांतागमश्रद्धा तथाप्यस्व-
लिता सदा ॥ सम्यग्ग्रहशस्तयैव स्यात् संपूर्णार्थविवेचनं ॥ ३२ ॥

अर्थ ॥ यद्यपिकेवलज्ञाननेविषे तोकांइपणप्रतिव्यक्तिनथी, तोपणकोइठेकाणे एक
अंशनुंज ग्रहणकखुंठे, नेकोइस्थानकें सर्वांशग्रहणकीधोठे ॥ ३१ ॥ तोपणअनेकांत आ
गमनी श्रद्धातेअस्वलितपणें सदाप्रवर्तेंठे, माटेअनेकांतपणुंअंगीकारकरतांज स
म्यक्त्वठे; तथाउत्सर्गअपवाद, निश्चव्यवहारतेनासंपूर्णअर्थनोनिश्चयथायठे ॥ ३२ ॥

आगमार्थोपनयनाद् ज्ञानं प्राज्ञस्य सर्वगं ॥ कार्यादेर्व्यवहा-
रस्तु नियतोद्धेखशेखरः ॥ ३३ ॥ तदेकांतेन यः कश्चिद्विरक्तस्या-
पि कुग्रहः ॥ शास्त्रार्थबाधनात्सोयं जैनाज्ञासस्य पापकृत् ॥ ३४ ॥

अर्थ ॥ आगमनाअर्थनुं उपनयनजेथापवुं तेथकीप्राज्ञजे बुद्धिवंत तेनुंज्ञान स
र्वव्यापकपणेप्रवर्तें; कार्यादिकजेव्यवहारठे, तेतोनिश्चयपणें चित्रामणनीरेखासरिखोठे.
श्रेष्ठरूपकरवाने जेमआलेखकरे तेसरिखाव्यवहारठे, अनेसमग्ररूपकरवा समानतेनि
श्चयनयठे ॥ ३३ ॥ तेमाटेएकांतनय अंगीकारकरीनेप्रवर्तनारा वैराग्यवंतनेपणकुग्रही
कहिये, तोबीजामात्र नामधरावनारहोय तेनीतोशीवार्ता ? एकनयवालोशास्त्रना अर्थ
नोबाधककरता जाणवो. तेजोपण जैनाज्ञासठे तोपण पापकारी जाणवो ॥३४॥

उत्सर्गे चापवादेपि व्यवहारेथ निश्चये ॥ ज्ञाने कर्मणि वा
यं चेन्न तदा ज्ञानगर्जता ॥ ३५ ॥ स्वागमेन्यागमार्थानां शत-
स्येव परार्थके ॥ तावताप्यबुधत्वं चेन्न तदाज्ञानगर्जता ॥ ३६ ॥

अर्थ ॥ उत्सर्गमार्गमां, अपवादमार्गमां, व्यवहारमार्गमां, निश्चयमार्गमां, ज्ञानन
यनेविषे अनेक्रियानयनेविषे जोकदाग्रहनथी, तोतेनेज्ञानगर्जितपणुंठे, अनेतेज्ञानि
पणठे ॥ ३५ ॥ स्वसिद्धांतनाजाणवाथी अन्यशास्त्रनुं जाणवुंते तेमांजसमायीजायठे.
जेमपरार्थनाम उत्कृष्टगणितठे, तेमांसोनुगणितपण समाइजायठे, अनेतेटळुं झा
नपामिनेपण जोअज्ञानपणुरहेतो, तेनेज्ञानगर्जिताबिलकुलनथी एमजाणवुं ॥ ३६ ॥

नयेषु सार्थसत्येषु मोघेषु परचालने ॥ माध्यस्थ्यं यदि नायातं
न तदा ज्ञानगर्जता ॥ ३७ ॥ आज्ञायागमिकार्थानां यौक्तिकानां
च युक्तिः ॥ न स्थाने योजकत्वं चेन्न तदा ज्ञानगर्जता ॥ ३८ ॥

अर्थ ॥ पोतपोताना स्वार्थनेविषे सघला नयसत्यठे, नेपरमार्थनी चालनानेविषे नि-
ष्फलठे, अनेतेनयना विवादमांजो मध्यस्थतान आवी तोतेनेज्ञानगर्जताठेजनही ॥ ३७ ॥
जेश्चाज्ञाग्राह्यअर्थने आज्ञायें ग्रहेनही, आगमप्रमाणेग्रहवायोग्यने आगमें ग्रहे नही,
अनेयुक्तिग्राह्यनेयुक्तिवगेग्रहेनही, एमसहुने पोतपोतानेठेकाणे जोनीजाणेनही, तोतेने
ज्ञानगर्जिता मूलथीजनथी एमजाणवुं ॥ ३८ ॥

गीतार्थस्यैव वैराग्यं ज्ञानगर्जं ततः स्थितं ॥ उपचारादगीतस्या
प्यङ्गीष्टं तस्य निष्ठया ॥ ३९ ॥ सूक्ष्मैक्षिका च माध्यस्थ्यं सर्वत्र
हितचिंतनं ॥ क्रियायामादरोभूयान् धर्मे लोकस्य योजनं ॥ ४० ॥

अर्थ ॥ उपरकह्या मुजबतो गीतार्थनेज ज्ञानगर्जितवैराग्यठे, पणअज्ञानीनेनथी,
एमठस्युं. तोपणतेनाउपचारथकी अगीतार्थने. पणगीतार्थनीनिष्ठायें ज्ञानगर्जितवै-
राग्यठे ॥ ३९ ॥ तेमाटेसूक्ष्मदृष्टियें मध्यस्थपणुं अंगीकारकरीने अनेपरदूषण तजीने-
वर्तवुं, सर्वजगत्नाजीवनुं हितचिंतववुं, मैत्रीजावधरवो, क्रियानेविषेघणो आदरकरवो,
उपयोगधरवो, अनेधर्ममार्गमां लोकनेजोरुवा, एहिजश्रेष्ठे ॥ ४० ॥

चेष्टा परस्य वृत्तांते मूकांधवधिरोपमा ॥ उत्साहः स्वगुणाभ्यासे
दुःस्थस्येव धनार्जने ॥ ४१ ॥ मदनोन्मादवमनं मदसंमर्द
मर्दनं ॥ असूयातंतुविहेदं समतामृतमज्जनं ॥ ४२ ॥

अर्थ ॥ मुगाने तथाआंधलाने अनेवेहराने बोलवामां देखवामां अनेसांजलवामां
इत्यादिकपारकावृत्तांतनेविषे जेणेचेष्टातजीठे; अनेपोताना गुणनाअज्यास करवामां जे
उत्साहवंतठे; जेमदरिद्धीधनकमाववानो उद्यमीहोयतेनीपरें उजमालथकोवर्ते ॥ ४१ ॥
कामनाउन्मादनुं वमनकरनारा, मदनासमूहने टालनारा, ईर्षारूपतंतुनातोडनारा, अने
समतारूपअमृत कुंडमांमज्जनकरनारा ॥ ४२ ॥

स्वप्नावाप्तैव चलनं चिदानंदमयात्सदा ॥ वैराग्यस्य तृतीयस्य
स्मृतेयं लक्षणावली ॥ ४३ ॥ ज्ञानगर्जमिहादेयं द्रयोस्तुस्वो
पमर्दतः ॥ उपयोगः कदाचित् स्या न्निजाध्यात्मप्रसादतः ॥ ४४ ॥

अर्थ ॥ तथाचिदानंदमयपणाना स्वप्नावस्थी सर्वदा चलायमाननही एहवावर्तण-
कवंत जेहोय. एत्रीजा ज्ञानगर्जित वैराग्यनागुणनी लक्षणावलीकही ॥ ४३ ॥ इहां
ज्ञानगर्जितवैराग्यतेग्रहवायोग्यठे; अने मोहगर्जितवैराग्य तथा दुःखगर्जितवैराग्यनुं
उपमर्दनकरीने पोतानाअध्यात्मज्ञावनाप्रसादयकी कदाचित् ज्ञानगर्जितवैराग्यनो उ-
पयोगथाय ॥ ४४ ॥ इतिश्रीवैराग्यज्ञेदाधिकारः षष्ठःसमाप्तः ॥

विषयेषु गुणेषु च द्विधा भुवि वैराग्यमिदं प्रवर्तते ॥

अपरं प्रथमं प्रकीर्तितं परमध्यात्मबुद्धिर्द्वितीयकं ॥ १ ॥

अर्थ ॥ पृथ्वीनेविषे विषयमांअने गुणमांएवेहुप्रकारे वैराग्यप्रवर्तते. तेमांविषयवै-
राग्यतो अमुख्यपणेकह्योठे. बीजोअध्यात्मज्ञावयुक्तगुणवैराग्यतेमुख्यपणेजाणवो ॥१॥

विषयानुपलंजगोचरा अपि चानुश्रविकाविकारिणः ॥

न प्रवर्तति विरक्तचेतसां विषधारेव सुधासु मज्जतां ॥२॥

अर्थ ॥ जेविषयवैराग्यठेते, प्राप्तिगोचरपणे वर्तते, पणनिश्चैथी ज्ञातापुरुषतेरूपरसा-
दिकनेविषे आसक्तिकरेनही. जेविरक्तचित्तवालाते अविकारीयकाजहोय. केमकेजेअ-
ध्यात्मरूप अमृतधारानेविषे मज्जनकरताहोय, तेहनेविषनीधाराशुंकरनारहे ? अर्थात्
तेहनेकांइविषनीधारापीना करीशकतीनथी ॥ २ ॥

सुविशालरसालमंजरी विचरत्कोकिलकाकलीजरैः

किमु माद्यति योगिनां मनो निभृतानाहतनादसादरं ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ जेयोगीश्वर अनहदनादेसहितठे, तेनेयोगमार्गेकरीने सर्व देहरंघपुरीने
“अर्हपद” अथवा “सोहं”पद अथवाउंकारध्वनि मनमांधरेठे, तेनोब्रह्माद्वारेजेनाद उठेठे
तेनुंनाम अनहदनाद कहियें, तेणेकरीजेयुक्तठे तोतेवायोगीश्वरनुंमन चलीविस्तार-
वंती आंबानीमंजरीनेविषे विचरतीजे कोकिला तेना मनोहर शब्दसांजलीनेशुंमग्न-
यशे ? अर्थात्नहीजयशे ॥३॥

रमणीमृदुपाणिकंकणकणनाकर्णनपूर्णघूर्णनाः ॥ अ

नुभूतनटीस्फुटीकृत प्रियसंगीतरता न योगिनः ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ स्त्रीनासुकोमल हाथमांरह्यांजेकंकण तेनोशब्दसांजलीने पूर्णपणे घुम्यांठे
लोचन तेनीअनुभवनदिशारूप नाटककरनारीस्त्रीयें प्रियकारीसंगीतबंध कीधांतो,
तेमां योगीश्वरनुंमन रंगायनही, णटलेलोचायनही ॥ ४ ॥

स्खलनाय न शुद्धचेतसां ललनापंचमचारुघोलना ॥

यदियं समतापदावली मधुरालापरते न रोचते ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ स्त्रीनीपंचमरागनी घोलनाते समतापदनीश्रेणिना मधुरआलापनी रतिवा-
लाशुद्धचेतनावंत जोगीनेरुचेनही, एटलेशुद्धचेतनावंतने खलनाकारीनथाय ॥ ५ ॥

सततं ह्यपि शुक्रशोणितप्रज्ञवं रूपमपि प्रियं न हि ॥

अविनाशिनिसर्गनिर्मलप्रथमानस्वरूपदर्शिनः ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ अविनाशी सहजनिर्मल अनेविस्तारपामतुं एहवुंजे पोतानुंस्वरूप तेहना-
जोनार योगीश्वरतेनेतोजेनुं निरंतर शीलक्षयथायठे अनेवीर्यरुधिरथी उपनुंएवुंजे
स्त्रीआदिकुं रूपते प्रियकारीलागतुंनथी ॥ ६ ॥

परदृश्यमपायसंकुलं विषयो यत्खलु चर्मचक्षुषः ॥

न हि रूपमिदं मुदे यथा निरपायानुन्नवैकगोचर ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ जेवोनिरपाय के० जेहनोनाशनथी एहवोअनुन्नवदिशाने जोवानोरसठे
तेवो रूपते परपदार्थके० बीजानेजोवायोग्यठे, तथानाशवंतठे; अनेचर्मचक्षुनोविषयठे
एहवो जेरूप तेजोवाथकीतेनोजेरसते निश्चयनयथकी हर्षकारीनथाय ॥ ७ ॥

रतिविभ्रमहास्यचेष्टितैर्ललनानामिह मोदते ऽबुधः ॥

सुकृतादिपविष्वमीषु नो विरतानां प्रसरंति दृष्टयः ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ रतिसुखनेदेखीने तथास्त्रीनानेत्रविभ्रमनी चेष्टायेंकरीने अबुद्धजेअज्ञानी
प्राणी तेघणोहर्षपामेठे, पणए विभ्रमविदासादिकतो सुकृतरूप पर्वतनेवज्रथइ जेदेए
वाठे माटेयोगीश्वरनी दृष्टितेमांरमतीनथी ॥ ८ ॥

न मुदे मृगनाजिमल्लिकालवलीचंदनचंद्रसौरजं ॥ वि

डुषां निरुपाधिबाधित स्मरशीलेन सुगंधिवर्ष्मणां ॥ ९ ॥

अर्थ ॥ कस्तुरी, मालतीनापुष्प, लवलीके०एलचीचंदनतथाचंद्रके०कपुरनीसुगंधीते
पंडितलोकोने मग्नकरतीनथी; तेमनेतो निरुपाधिक अनुन्नवगोचर स्वरूपचिदानंदने
विषेज मग्नपणुवत्तेठे, पणरूपादिकनेविषेमग्नतापणुं नथी ॥ ९ ॥

उपयोगमुपैति यच्चिरं हरते यन्नविज्ञावमारुतः ॥ न ततः

खलु शीलसौरजा दपरस्मिन्निह युज्यते रतिः ॥ १० ॥

अर्थ॥ जे घणाकालसुधी उपयोगमांआवे,जेनीसुगंधीने विज्ञावदिशारूपवायु हरी शक
तो नथी, एवीजेशीलसुगंधीतेनेमूकी योगीश्वरनुं चित्तअन्यसुगंधीमां लोकातुंनथी॥१०॥

मधुरैर्न रसैरधीरता क्वच नाध्यात्मसुधाविहां सता ॥ अ
रसैः कुसुमैरिवालीनां प्रसरत्पद्मपरागमोदिनां ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ जेम विकस्वरथतां जे कमल तेना स्वाद सुगंधयुक्त रसेमग्नयया एवाजेभ्रमर ते निरस कुसुमउपररतिपांमेनही, तेम अध्यात्मरूप अमृतरसनाजोगी जेप्राणी तेने बीजाशर्करादिक मधुररसनी अधीरजताउपजतीनथी; गृधतापणुं करेनही ॥ ११ ॥

विषमायतिजिर्नु किं रसैः स्फुटमायातसुखैर्विकारिभिः ॥

नवमे नवमे रसे मनो यदि मग्नं सतताविकारिणि ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ जे आगल करुवा विपाकआपे एवामधुररसेशुंसारुं ? बलीप्रगटपणे राज्य रुद्धि स्त्रीविषयादिक सुखपास्याअनेतेपाठांजतारहे तेथीविक्रियाप्रगटे तोतेवांसुखथी शुंसारुं? जोसदायअविकारी एवोपूर्णनवमोजेशांतरस तेनेविषे मनमग्नठे, तो पूर्वकह्या एवारसेशुंफायदोथाय ! अर्थात्कांश्जनंही ॥ १२ ॥

मधुरं रसमाप्य निःपते असनातोरसलोभिनां जलं ॥ परि

ज्ञाव्य विपाकसाध्वसं विरतानां तु ततोदृशोर्जलं ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ एकअचरत जुवो,के रसना लालचीजेप्राणी तेमधुररसने जोइने अथवा खाधानीवात सांजलीने केहेठेके, मारामुखमांषाणीजरायठे एटलेजीजथीपाणीपडेठे. अनेसर्वविरतिजे मुनिराजते मांसादिकमधुररसखाधे आगलमाठाविपाकआवशे, ते नाजयनेविचारी वेउआंखेपाणीआणेठे, एटलेआंखमांथी आंसुपाडेठे ॥ १३ ॥

इह ये गुणपुष्पपूरिते धृतिपत्नीमुपगृह्य शेरते ॥ विमले सु

विकटपतटपके क्व बहिःस्पर्शरता भवंतु ते ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ इहांचरणकरणादिकजे गुणतेरूपफुलेंपुरीएवी निर्मलजे सुविकटपकेमन-कुशलतारूपशय्या तेहनेविषे संतोषरूपस्त्रीने आलिंगन देइनेसुएठे, तेवामुनिराज ते बाह्यस्त्रीना स्पर्शविषेरतकेमथाय ? ॥ १४ ॥

हृदि निवृत्तिमेव विभ्रतां न मुदे चंदनलेपनाविधिः॥

विमलत्वमुपेयुषां सदा सलिलस्नानकलापि निःफला ॥ १५ ॥

अर्थ ॥ रुदयनेविषे निवृत्ति सुखनेधरनारा जेप्राणी तेनेबावनाचंदनना लेपनी विधि तेहर्षआपतीनथी. तथासदैवनिर्मलजावने धरताजेप्राणी तेनेजलस्नानविधि तेनिष्फलजाणवी ॥ १५ ॥

गणयन्ति जनुः स्वमर्थवत्सुरतोद्वाससुखेन जोगिनः ॥

मदनाहिविषोग्रमूर्धनामयतुल्यं तु तदेव योगिनः ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ जोगीप्राणीस्त्रीसाथे विदाससंजोगना सुखेकरी जन्मारोसफलमानेठे, अने योगीश्वरपुरुषतोमदनजेकाम तेनीचेष्टानेसर्पनाविषनी आकरीमूर्धतुल्यमानेठे ॥ १६ ॥

तदिमे विषयाः किलैहिका न मुदे केपि विरक्तचेतसां ॥ पर

लोकसुखेपि निःस्पृहाः परमानंदरसालसा अमी ॥ १७ ॥

अर्थ ॥ वेरागीजीवने आज्ञवमांक्षुणिकसुखआपे एवाजेविषय तेनिश्चयथकीकांक्षुणहर्षकारीनथी, केमकेत्यागीप्राणीतोपरलोक जेस्वर्गादिकनांसुख तेनेविषेपण निस्पृहीठे; तेतोमात्रमोक्षसुखनाजअजिलाषीठे ॥ १७ ॥

मदनमोहविवादमत्सर ज्वरबाधाविधुराः सुरा अपि ॥ विष

मिश्रितपायसान्नवत् सुखमेतेष्वपि नैति रम्यतां ॥ १८ ॥

अर्थ ॥ गर्वअज्ञानविषादअने मत्सरतेरूपजावनी पीकायेंरहितएवाजे देवतातेहना जेविषयादिकसुख तेपणविषमिश्रितदुधपाकनाजोजेननीपरें मनोहरकारीनथी ॥ १८ ॥

रमणीविरहेण बन्धिना बहुबाष्पानिलदीपितेन यत् ॥ त्रिद

शैर्दिवि दुःखमाप्यते घटते तत्र कथं सुखस्थितिः ॥ १९ ॥

अर्थ ॥ केमके स्त्रीनावियोगरूपअग्नि तेश्रांसुरूप वायरेकरी देदीप्यमानथयो एहवोजे शोकरूपअग्नि प्रगट्यो, तेथी स्वर्गनादेवतानेपण पीकाथायठे, तेवारेंस्वर्गमांदेवताने पणसुखनीस्थितिठे, एहतुं केमकहेवाय? ॥ १९ ॥

प्रथमानविमानसंपदां च्यवनस्यापि दिवोविचिंतनात् ॥

हृदयं न हि यद्विदीर्यते द्युसदां तत्कुलिशाणुनिर्मितं ॥ २० ॥

अर्थ ॥ जेने विमानसंपदामोटीठे, एवादेवतानेपण च्यवनवेलायेंजे दुःखप्रगटेठे, तेदुःखथीदेवतानुं रुदयमात्रफाटतुंनथी, तेनुंकारणजे तेमनोरुदयतेवज्जनापरमाणुयेंकरी उत्पन्नकरेवुंठे, तेथीघण्टुकठणठे; माटेजफाटतुंनथी ॥ २० ॥

विषयेषु रतिः शिवार्थिनां न गतिष्वस्ति किलाखिलास्वपि ॥

घननंदनचंदनार्थिनो गिरिभूमिष्वपरजुमेष्विव ॥ २१ ॥

अर्थ ॥ जेमनिबिड नंदनवनना चंदननाविखेपनवालाने पर्वतनीभूमियें अथवा

बीजाकोऽपणवृद्धैरतिथातीनथी, तेममोद्धारिने विषयउपर प्रीतिथतीनथी, तेमजमनु
प्य तथा स्वर्गप्रमुख समग्रगतिनेविषे पण प्रीतिथतीनथी ॥ ११ ॥

इति शुद्धमतिः स्थिरीकृता ऽपरवैराग्यरसस्य योगिनः ॥

स्वगुणेषु वितृष्णतावहं परवैराग्यमपि प्रवर्त्तते ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ एमविचारी शुद्धबुद्धिस्थिरकरीने जेनेबीजावैराग्यनो गुणप्रगट्योठे, तेवा-
योगीने आत्मगुणनेवधारे एवीवितृक्षाना आगमरूप परमवैराग्यप्रगटथाय ॥११॥

विपुलार्द्धिपुलाकचारण प्रबलाशीविषमुख्यलब्धयः ॥

न मदाय विरक्तचेतसा मनुषंगोपनताः पलाववत् ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ विपुललब्धि, पुलाकलब्धि, चारणलब्धि, महोटीआशीविषलब्धि, प्रमुख
अनेक लब्धिओजोपणउपजे, तोपण तेवैरागीमुनीने अहंकारजणीथायनही, मात्रएक
मुक्तिसुखविना पलावना पुंजरूपतेमानेठे ॥ १३ ॥

कलितातिशयोपि कोपि नो विबुधानां मदकृच्छुणव्रजः ॥ अ

धिकं न विदंत्यमी यतो निजजावे समुदंचति स्वतः ॥१४॥

अर्थ ॥ पंडितते कोइ मोटाअतिशयादिगुणना समूहेंसहितहोय, तोपणमदकरेनही
अनेतेथीकांइ अधिकतापणनगणे, मात्रपोताना शुद्धस्वभावमांज आनंदपामे ॥ १४ ॥

हृदये न शिवेपि लुब्धता सदनुष्ठानमसंगमंगति ॥

पुरुषस्य दशेयमिष्यते सहजानंदतरंगसंगता ॥१५॥

अर्थ ॥ पोतानाहृदयनेविषे मुक्तिसुखउपरपण लुब्धतानथी, एकसदनुष्ठानरूप
सहजानंदना कल्लोलने मलतीअसंगानुष्ठानरूपपुरुषनी जेदशातेने वांठेठे; पामेठे ॥१५॥

इति यस्य महामतिर्जवे दिह वैराग्यविलासजृन्मनः ॥ उ

पयंति वरितुमुच्चकै स्तमुदारप्रकृतिं यशःश्रियः ॥१६॥

अर्थ ॥ वैराग्यविलासीपुरुषने एवीबुद्धिउपजेठे; तेनेवाउदारप्रकृतिवालाने यशरूप-
जेलक्ष्मी तेहर्षधरीने वरवानेइठेठे. इतिश्रीवैराग्य विषयाधिकारःसप्तमः समाप्तः ॥१६॥

निर्ममस्यैव वैराग्यं स्थिरत्वमवगाहते ॥ परित्यजेत्ततः प्राज्ञो

ममतामत्यनर्थदां ॥ १॥ विषयैः किं परित्यक्तैर्जागर्ति ममता

यदि ॥ त्यागात्कंचुकमात्रस्य जुजंगो नहि निर्विषः ॥ २ ॥

अर्थ ॥ ममतारहितप्राणीनेज वैराग्यस्थीरपणेरहेठे, तेमाटे बुद्धिवंतप्राणीयें अन-

र्यदायकजे ममतातेनेतजवी ॥ १ ॥ जेमसर्पकांचली काढवाथी विषरहितथतोनथी,
तेमजेनेममता जागेठे तेविषयने त्यागकरे, तोपण त्यागीथतोनथी ॥ ४ ॥

कष्टेन हि गुणग्रामं प्रगुणीकुरुते मुनिः ॥ ममता राक्षसी सर्व
जहयत्येकहेलया ॥ ३ ॥ जंतुकांतं पशूकृत्य जागविद्यौ
षधिवलात् ॥ उपायैर्बहुभिः पत्नी ममता क्रीमयत्यहो ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ जेगुणसमूहनेमुनिराज घणाकष्टेकरीप्रगटकरेठे, तेने ममतारूपराक्षसी एक
कोळीयेंखाइजायठे ॥ ३ ॥ केवुंआश्चर्यठेके स्त्रियाराज्यनीपेरे ममतारूपस्त्री ते जीवरू
पजन्तारने पशुजेमर्कट तेरूपेंकरीने शीघ्रपणेश्चज्ञानरूप जडीबुटीनाबलथकी घणेंप्र
कारेनचावीने रमाडेठे ॥ ४ ॥

एकः परजवे याति जायते चैकएव हि ॥ ममतोडेकतः सर्वे सं
बंधं कल्पयत्यथ ॥ ५ ॥ व्याप्नोति महतींभूमिं वटबीजाद्य
था वटः ॥ तथैकममताबीजा त्प्रपंचस्यापि कल्पना ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ एकलुंचेतन परजवेजायठे अनेएकलुंज आज्ञवेंआवेठे, पणममताने वश थ
इने रत्नादेवीनीपरें मिथ्यासगपण न्यातजातवगेरेनी कल्पनाकरेठे ॥ ५ ॥ जेम एक
वरुना बीजथकी घणीधरतीयें वडव्यापीनेविस्तारपामेठे; तेमएकममताना बीजथकी व
णाप्रपंचनी कल्पनाउठेठे ॥ ६ ॥

माता पिता मे आता मे जगिनी वल्लभा च मे ॥ पुत्राःसुता मे मि
त्राणि ज्ञातयः संस्तुताश्च मे ॥ ७ ॥ इत्येवं ममताव्याधिं वर्धमा
नं प्रतिक्षणं ॥ जनःशक्नोति नोढेत्तुं विना ज्ञानमहौषधं ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ मातापिता, जाइ, बेन, स्त्री, एसर्वमाहरांठे; पुत्र, पुत्री, मित्र, एपणमाहरांठे;
न्याति परिचित एमाहरांठे ॥ ७ ॥ एप्रकारेंममतारूपरोग दिवसेंदिवसें वधतोजायठे,
तेनेमटारुवाने कोइपणज्ञानरूप औषधविना समर्थथातोनथी ॥ ८ ॥

ममत्वेनैव निःशंक मारंजादौ प्रवर्तते ॥ कालाकालसमुद्भायी
धनलोभेन धावति ॥ ९ ॥ स्वयं येषां च पोषाय खिद्यते ममता
वशः ॥ इहामुत्र च ते न स्यु स्त्राणाय शरणाय वा ॥ १० ॥

अर्थ ॥ जेमवेलाकवेलाउठीने विप्रवेमासासोनं खेवानेगयो, तेनीपरेंएक ममतार्थेक
रीनेनिःशंकपणे आरंजमांप्रवर्तेठे; ममणशेठपरें धननेलोभेकरीदोडेठे ॥ ९ ॥ परजवमां
इहांनुंकुटुंब शरणआधारनथी, तोपणकुटुंबनेपोषवानी ममतामां खेदपामेठे ॥ १० ॥

મમત્વેન બહૂન્ લોકાન્ પુષ્ણાત્યેકોર્જિતર્ધનૈઃ ॥ સોઢા નરક
 હુઃખાનાં તીવ્રાણામેક એવ તુ ॥૧૨॥ મમતાંધોહિ યન્નાસ્તિ તત્પ
 શ્યતિ ન પશ્યતિ ॥ જાત્યંધસ્તુ યદસ્ત્યેત ઙ્ગેદ્ ઇત્યનયોર્મહાન્ ॥૧૩॥

અર્થ ॥ પોતેએકલો ધનમેલવીને મમત્વેંકરીને ઘણાલોકને પુષ્ટિકરેઢે, પણ પરજનમાં
 આકરાંનારકીનાં હુઃખઆવશે, તેવારેંએકલો જ જોગવશે. ॥૧૨॥ જીવતો આંધલો નથી, પણ
 મમતાયેંકરી નાસ્તિકપદાર્થને ધરુંકરીમાનેઢે, તેહનેમિથ્યાદૃષ્ટિઅંધકહિયેં, કેમકે
 તેનીચર્મચક્ષુઢે, તોપણતેચક્ષુયેંકરી આત્મિકઅર્થને નથીદેખતો, માટેએનેદેખતો
 પણ આંધલો જાણવો; અને જે જાતિઅંધતો ઢે પણ જ્ઞાનીને સંયોગેં આત્માર્થને જુએ ઢે, મા
 ટેએવેપ્રકારના અંધમાં ઘણોઅંતરઢે ॥ ૧૨ ॥

પ્રાણાનિત્યતાધ્યાનાત્ પ્રેમભૂમ્ના તતોધિકાં ॥ પ્રાણાપહાં પ્રિ
 યાં મત્વા મોદતે મમતાવશઃ ॥૧૩॥ કુંદાન્યસ્થીનિ દશનાન્ મુખં
 શ્લેષ્મગૃહં વિધાં ॥ માંસગ્રંથી કુચૌ કુંજૌ હેમ્નો વેત્તિ મમત્વવાન્ ॥૧૪॥

અર્થ ॥ રાગદિશાયેંકરીને પ્રાણનેઅનિત્યમાને પણ પ્રાણની લેનારીજેત્રી તેનેમમતાને
 વશયજ્ઞ વલ્લજજાણીને હર્ષપામેઢે ॥૧૩॥ તેત્રીનાદાંતયદ્યપિ હાડકાંનાઢે, તોપણતેને કું
 દફુલની કલિનાજેવાજાણે, અનેશ્લેષ્મજેલાલ તેણેકરી જરેલું મુખહોય તે
 નેચંદ્રતુલ્યવચાણેઢે, અનેસ્તનમાંસનાગંઠાઢે તેનેસોનાના કલશસમાન લેખેઢે, એ વાતો
 સર્વમમત્વનેલીધે થાયઢે ॥ ૧૪ ॥

મનસ્યન્યદ્રચસ્યન્યત્ ક્રિયામન્યદેવ ચ ॥ યસ્યા સ્તામપિલો
 લાહીં સાધ્વીં વેત્તિ મમત્વવાન્ ॥૧૫॥ યા રોપયત્યર્કાર્યેપિ રાગિ
 ણાં પ્રાણસંશયે ॥ હૃદૃત્તાં સ્ત્રીં મમત્વાંધ સ્તાં મુગ્ધામેવ મન્યતે ॥૧૬॥

અર્થ ॥ વલીતેત્રીકેવીઢે ? જેનામનમાંકોઈકહોય, અનેવચનમાં વલી વીજો કોઈક
 હોય, અનેજોગતોવલી કોઈત્રીજાની સાથેજકરે, એવીઢે. તેનેવૈરાગીપુરુષકહેઢે, જેત્રી
 ચક્રી સર્વસચું. એટલેત્રીને સર્વથીજુઝીગણેઢે; પણજેપ્રાણીમમતાવંતઢે, તેતોએવીચંચલ
 નેત્રવાલીત્રીને સતીમાનેઢે ॥ ૧૫ ॥ સ્ત્રીપોતાનારાગી ધણીનેમરણ થાય એવાંકામ
 જલાવે, અનેતેપણ મમત્વેંઆંધલોપુરુષ તેકાર્યકુટાજ પીટાજનેકરે. વલી સ્ત્રીવ્યજિચારણી
 હોય, તોપણતેનેજોલીકરીમાને. તેજપરએક દૃષ્ટાંતઢે. “લાલીકેતીબાપની અવલા ખેલમખે
 લ, જ્યાંથીલાવ્યોલાકની ત્યાંનીત્યાંજઈમેલ” ॥ ૧૬ ॥

चर्माढादितमांसास्थि विष्मूत्रपिठरीष्वपि ॥ वनितासु ममत्वं
य तन्ममत्वं विजृंभितं ॥ १७ ॥ लालयन्बालक नोते त्येवं ब्रुते
ममत्ववान् ॥ वेत्ति च श्लेष्मणा पूर्णा मंगुलीममृतांचितां ॥ १८ ॥

अर्थ ॥ जेममत्वनी चेष्टाते धूललीला सरखीढे, तेनेवशयश्चरह्यो एवोजेपुरुषते
हाड,मांस,विष्टा,मूत्र,तथा चर्मथीमढेढी हांरुलीजेवीस्त्रीउपरप्रेमकरेढे;ममत्वधरेढे ॥ १७ ॥
वलीममत्वेकरीने पोतानापुत्रनेरमाडे तेवखतेतेनेबापबापकरीकहे. अने तेबालकना
हाथनीआंगलीयो श्लेष्मथीजरीहोय तेनेअमृतसमानजाणे ॥ १८ ॥

पंकार्जमपि निःशंका सुतमंकान्न मुंचति ॥ तदमध्येपि मेध्यत्वं जा
नात्यंवा ममत्वतः ॥ १९ ॥ मातापित्रादिसंबंधो नियतोपि म
मत्वतः ॥ दृढभूमि र्भ्रमवतां नैयत्येनावज्ञासते ॥ २० ॥

अर्थ ॥ मोह्यकी बालकनीमाता पोतानाबालकने कादवेंचस्योहोय, तोपणनिः
शंकपणे खोलामांथी मूकतीनथी; वलीविष्टायेंअशुचिहोय, तोपणतेबालकने तेनीमाता
मोहनावशयकी तेहनेपवित्रगणेढे ॥ १९ ॥ जेमधरती शाश्वतदृढे, पणधतुरानाफ-
लजङ्गकरनार प्राणीनेफेरआवेढे, त्यारेतेनेधरतीफरतीजणायढे तेममातापितादिकनो
संबंध संसारमां अनादिनो शाश्वतढे; पणमोहवडेमुजाणोप्राणी एमकहेढेजे, माताम-
रीगड; हवेकेमथशे ? शीरीतेंचालशे ? ॥ २० ॥

जिन्नाः प्रत्येकमात्मानो विजिन्नाः पुद्गला अपि ॥ शून्यसंसर्ग इ
त्येवं यः पश्यति स पश्यति ॥ २१ ॥ अहंताममंते स्वत्वस्वीयत्वञ्च
महेतुके ॥ जेदज्ञानात्पलायेते रज्जुज्ञानादिवाहिजिः ॥ २२ ॥

अर्थ ॥ तेमप्रत्येकेंजीवपण जुदाजुदाढे, अनेतेकइगतिथीआव्या अनेकइगतियें
जशे ? तेमपुद्गलपणजुदाढे, तथाशरीरनो संगपणशून्यढे, एरीतेजेदेखेढे; तेनेदेखतो
जाणवो ॥ २१ ॥ जेमदोरडानुं ज्ञानथये सर्पनीजीति नाशपामेढे, तेमहुंअनेस्त्रीआदिक
माहरीढेएवो ममत्वथायढे, तेजमहेतुढे. तेजमजेद ज्ञाननजरेंजोवार्थी नाशपामे ॥ २२ ॥

किमेतदिति जिज्ञासा तत्त्वाजिज्ञानसंमुखी ॥ व्यासंगमेव नोढातु
र्दत्ते क ममतास्थितिः ॥ २३ ॥ प्रियार्थिनः प्रियाप्राप्तिं विना का
पि यथा रतिः ॥ न तथा तत्त्वजिज्ञासो स्तत्त्वप्राप्तिं विना क्वचित् ॥ २४ ॥

अर्थ ॥ एसंसारनोसंबंधशुंढे ? एमआत्मतत्त्वने सन्मुख ओलखवानी इहाथइ. ए

टलेममता तरतनाशपामे. आत्मज्ञानीआगल ममताकिहाठेकाणेरहे? ॥ १३ ॥ जेमका मीपुरुष स्त्रीनोअर्थीअयो, तेस्त्रीपाम्याविना कोइपणठेकाणे रतिनपामे, तेमतत्त्वनोजाण पुरुषपण तत्त्वपाम्याविना कयायेंरतिनपामे ॥ १४ ॥

अत एव हि जिज्ञासा विष्टं प्रति ममत्वधीः ॥ विचित्राजि नयाक्रांतः संक्रांत इव लक्ष्यते ॥१५॥ धृतो योगो न ममता हता न समताऽऽहता ॥ न च जिज्ञासितं तत्त्वं गतं जन्म निरर्थकम् ॥ १६ ॥ जिज्ञासा च विवेकश्च ममतानाशकावुजौ ॥ अतस्ताज्यां निगृह्णीया देनामध्यात्मवैरिणीं ॥ १७ ॥

अर्थ ॥ एकारणमाटे तत्त्वजाणवानी इछायेंकरी ममतानीबुद्धिजेणेदबावीठे, ते प्राणी विचित्रप्रकारनी नय, गम, जंग, रचनायें व्याप्योथको संसारना सर्वपदार्थ ने संभ्रांतजाणे, एटलेइंद्रजालवत्जाणे ॥ १५ ॥ जेणेजोगपणधर्योनही, अनेममता पण हणीनही, तथा समतापणआदरीनही, वलीशास्त्रजाणवानी इछापणनकरी, ते नोनरजन्मनिष्फलगयो, एमजाणवुं ॥ १६ ॥ एकजाणवानी इछा अनेवीजोविवेक ए वेममताने नाशकरनाराठे. तेमाटेएबेहुथकी ममतानो निग्रहकरवो. कारणके ममता ते अध्यात्मनी दुश्मनठे ॥ १७ ॥ इतिममता त्यागाधिकारः अष्टमसमाप्तः ॥

त्यक्तायां ममतायां च समता प्रथते स्वतः ॥ स्फटिके गलितो पाधौ यथा निर्मलतागुणः ॥१॥ प्रियाप्रियत्वयोर्यार्थे व्यवहारस्य कल्पना निश्चयात्तव्युदासेन स्तैमित्ये समतोच्यते ॥ २ ॥

अर्थ ॥ हवेसमता आववानो अधिकारकहेठे. जेमस्फटिकनेविषे उपाधिपणुंठले, तेवारें निर्मलतापणुंवधेठे, तेमजेवारें ममतानोत्यागथाय तेवारेंपोतानीमेलेज समताविस्तरे ॥ १ ॥ संसारनेविषेपोताने अर्थेकोइकामपरें तेवारें एमंजाणेजेआमाह रो वहालोठे,अनेआडुश्मनठे,पणएसर्व व्यवहारकल्पनाठे; निश्चयथकीतो तेव्यवहारनाशकरी मध्यस्थपणुंपामे; तेवारेंज तेसमतावंत केहेवाय ॥ २ ॥

तेष्वेव द्विषतः पुंस स्तेष्वेवार्थेषु रज्यतः ॥ निश्चयात्किंचि दिष्टं वाऽनिष्टं वा नैव विद्यते ॥३॥ एकस्य विषयोयः स्यात्स्वाप्तिप्रायेण पुष्टितः ॥ अन्यस्य द्वेष्यतामेति स एव मतिज्जेदतः ॥४॥

अर्थ ॥ व्यवहारकल्पनावालोतो जेनेविषेद्वेषलावे तेनेजविषे पोतानांअर्थसाधनेकरि राजीथाय;पणजोनिश्चयथकीविचारे, तोएमांकांइ इष्टनथी, तेमअनिष्टपणनथी,

॥ ३ ॥ एकविषयजे एककार्यते ते एकजणने पोतानी रुचियें पुष्टकारीते अने वीजाने तेथीज
द्वेषउपजेते. एमतिक दपनाना जे दते, एमजाणवुं ॥ ४ ॥

विकटपकटिपतं तस्मा द्रयमेतन्न तात्त्विकं ॥ विकटपोपरमे
तस्य द्वित्वादिवडुपद्वयः ॥ ५ ॥ स्वप्रयोजनसंसिद्धिः स्वायत्ता
जासते यदा ॥ बहिरर्थेषु संकटपसमुद्धानं तदा हतं ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ इष्टअनिष्ट ए विकटपनीकटपनाथकीते; एवेने जरागद्वेषजाणवा. पण एमांकांश्च
तत्त्वनथी. जोमनथी विकटपजाय, तो रागद्वेष एवेहुदूरथाय ॥ ५ ॥ पोताना प्रयोजननी-
सिद्धि जे वारें पोताने खाधीनथाय, ते वारें बाहारना अर्थसंकटपनो उठावनाशपामे ॥ ६ ॥

लब्धे स्वप्नावे कंठस्थस्वर्णन्यायाद्भ्रमद्वये ॥ रागद्वेषानुप
स्थाने समता स्यादनाहता ॥ ७ ॥ जगज्जीवेषु नो जातिद्वैविध्यं
कर्मनिर्मितं ॥ यदा शुद्धनयस्थित्या तदा साम्यमनाहतं ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ जे मकंठउपररहेलुं सुवर्ण साक्षात्देखायते, ते मखाजाविकगुण पामेथके वि-
जाविकत्रमणादूरजाय, ते वारें रागद्वेषउठीदूरथाय अने समताविशेषे वधे ॥ ७ ॥ जग-
तनाजीवने विषे कर्मनुं विचित्रपणुंते, माटे ते विजावपणुं सारुंनरतुं केहेवानीरीतें जे वारें न
जासे, ते वारें शुद्धनयमां रह्योथको प्रवलसमताने पामे ॥ ८ ॥

स्वगुणेऽप्योपि कौटस्था देकत्वाध्यवसायतः ॥ आत्मारामं म
नो यस्य तस्य साम्यमनुत्तरं ॥ ९ ॥ समतापरिपाके स्या द्विषय
ग्रहशून्यता ॥ यया विशदयोगानां वासीचंदनतुल्यता ॥ १० ॥

अर्थ ॥ पोताना गुणथकी पोतानो आत्मा साक्षी करीने पोताना एकशुद्धअध्यवसाय-
थकी आत्माने विषे जे नुं मनरमेते, तेनी समता अनुत्तर कहियें ॥ ९ ॥ एमजेने पाकी सम-
ताथश्च तेनुं विषयरूपघरसुनुंथयुं; एमजे मुनिने निर्मल समता योगप्रगट्यो, ते मुनिने वांस-
लेंकरी कोइते अथवा चंदनेकरी कोइपूजेते वेहुतुल्यते. ॥ १० ॥

किं स्तुमः समतां साधौ या स्वार्थप्रगुणीकृता ॥ वैराणि नित्य
वैराणा मपि हंत्युपतस्थुषां ॥ ११ ॥ किं दंष्ट्रेण तपोन्निर्वा यमैश्च
नियमैश्च किं ॥ एकैव समता सेव्यां तरिः संसारवारिधौ ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ एवा साधुनी समतानां शुवखाणकरियें ? जेणे पोताना आत्माना सिद्धिकर-
वाने समता आदरी, एहवा मुनिते समतारूपघरमांरहेताथका आजवनातथा आगला-

કણ્ઠકજવતેસર્વ જવનાવૈરજાવને ટાલીનાચેઢે, જેમનિત્યપાસેવસતાંથકા કુતરાચરને માં-
જરીકેઃ વિલામીતેમનાંવૈરપણ શમીજાયઢે, તેહનીપરેંજાણવું ॥ ૧૧ ॥ કપટીવેશધારણ
કરવાથીશુંથાય! તથાઘણીતપસ્યાયેંપણ શુંથાય! વલીમૌનધારી અતીતનીપેરેંદંડિયદમ-
નકીધેશુંથાય? અને વ્રતધારણકરેપણશુંથાય! માત્રએકસમતાજે સંસારરૂપસમુદ્રતરવામાં
નોંકાજેવીઢે, તેનુંજસેવનકરવુંતેહિજશ્રેષ્ઠઢે ॥ ૧૨ ॥

દૂરે સ્વર્ગસુખં મુક્તિપદવી સા દવીયસી ॥ મનઃસંનિહિતં દૃષ્ટં
સ્પષ્ટં તુ સમતાસુખં ॥ ૧૩ ॥ દશોઃ સ્મરવિષં શુષ્યેત્ ક્રોધતાપ
ક્લયં વ્રજેત્ ॥ ઔષ્ઠ્યમલનાશઃ સ્યાત્ શમતામૃતમજ્જનાત્ ॥ ૧૪ ॥

અર્થ ॥ દેવલોકનાસુખતોદૂરઢે. વલીમોક્ષપદવીતેતોમોટીઢે, અનેજવસ્થિતિનેહાથઢે,
તેવારે મનનીપાસે પ્રગટપણેદેખીયેં એવીસમતાનુંસુખતે શુંખોટુંઢે! ॥ ૧૩ ॥ સમતારૂપ
અમૃતકુંડમાં સ્નાનકરવાનાપ્રજાવથી આંખથકી કંદર્પરૂપદર્પનું વિપસોપાદ્રજાયઢે; ક્રો-
ધરૂપતાપ નાશપામેંઢે; ઝડૂતાદ્રૂપી મેલ તેપણદૂરકરેઢે. ॥ ૧૪ ॥

જરામરણદાવાગ્નિજ્વાલિતે જવકાનને ॥ સુખાય સમતૈકૈ
વ પીયૂષઘનવૃષ્ટિવત્ ॥ ૧૫ ॥ આશ્રિત્ય સમતામેકા નિર્વૃતા
જરતાદયઃ ॥ નહિ કષ્ટ મનુષ્ઠાનમજૂત્તેષાં તુ કિંચન ॥ ૧૬ ॥

અર્થ ॥ જન્મ, જરા, મરણ, રૂપ દાવાનલેંકરીવલતુંએવું સંસારરૂપવનખંઠ તેમાંસમતાનું
જેસુખઢે, તેઅમૃતનાવરસાદસરખુંજાણવું ॥ ૧૫ ॥ ચિત્રશાલીમધ્યે એકજલ્મતાને અવ-
લંબતા જરતરાજાઆદિ આઠપાટ કેવલપામિને સિદ્ધથયા, પણ તેમને કષ્ટક્રિયાકાંદ્ર
પણ કરવીપડીનહી, એહવીએસમતાઢે ॥ ૧૬ ॥

અર્ગલા નરકદ્વારે મોક્ષમાર્ગસ્ય દીપિકા ॥ સમતા ગુણરત્ના
નાં સંગ્રહે રોહણાવનિઃ ॥ ૧૭ ॥ મોહાઘાદિતનેત્રાણા માત્મરૂપમ
પશ્યતાં ॥ દિવ્યાંજનશલાકેવ સમતા દોષનાશકૃત્ ॥ ૧૮ ॥

અર્થ ॥ વલીસમતા તેનરકનેવારણે જોગલજેવીઢે; અનેમોક્ષમાર્ગનીદીવિઢે; વલીગુણ
રૂપરત્નો સંગ્રહકરવાને રોહણાચલપર્વતની જૂમિકાસરિખીઢે ॥ ૧૭ ॥ જેનાંનેત્ર મો-
હવ્રેઢંકાયાંઢે અનેજેપોતાનાસ્વરૂપને જોદ્રશકતાનથી, તેનેદિવ્યઅંજનઆંજવાને સમ-
નેકારે શલાકારૂપઢે; અનેઅજ્ઞાનનાપમલને ઢેદનારીઢે ॥ ૧૮ ॥

क्षणं चेतः समाकृष्य समता यदि सेव्यते ॥ स्यात्तदा सुखम
प्यस्य यद्रक्तुं नैव पार्यते ॥ १९ ॥ कुमारी न यथा वेत्ति सुखं दयित
जोगजं ॥ न जानाति तथा लोको योगिनां समतासुखं ॥ २० ॥

अर्थ ॥ जेप्राणी एकक्षणमात्र मननेखेचीने समतानेसेवे, तेप्राणीने एहवुंसुख
प्रगटे, जेहनोमुखेकहेताथकां पारश्चावेनही ॥ १९ ॥ जेमकुमारिका चरतारनासुखने
जाणतीनथी, तेम लोकोपणमुनिराजनी समतानासुखने जाणतानथी ॥ २० ॥

नतिस्तुत्यादिकाशंका शरस्तीव्रः स्वमर्ममृत् ॥ समतावर्मगुप्ता
नां नार्त्तिकृत्सोपि जायते ॥ २१ ॥ प्रचितान्यपि कर्माणि जन्मनां
कोटिकोटिभिः ॥ तमांसीव प्रज्ञा ज्ञानोः क्षिणोति समता क्षणात् ॥ २२ ॥

अर्थ ॥ जेणेसमतानुं बख्तरपेखुंठे, तेनेनमस्कार, स्तुति, पूजा, लाज, परद्रव्यनी
इष्टादिरूप जेपोतानाज मर्मनेलागनारा एहवाजेतीदणवाणो तेपीकाकरीशकतानथी.
॥ २१ ॥ जेमसूर्यकिरणप्रकाशथी अंधकारनाशपामेठे, तेमकोटिकोटि जवना प्राणीनां
निबिरुसंचितजे पापकर्मठेते, समतावडे एकक्षणमांशाशपामेठे ॥ २२ ॥

अन्यलिङ्गादिसिद्धाना माधारः समतैवेहि ॥ रत्नत्रयफलप्राप्ते
यथा स्याद्भावजैनता ॥ २३ ॥ ज्ञानसाफव्यमेषैव नयस्थानाव
तारिणः ॥ चंदनं वह्निनेव स्यात् कुग्रहेणतु जस्म तत् ॥ २४ ॥

अर्थ ॥ जेअन्यलिङ्गीसिद्धयथा तेपण द्रव्यथी मोक्षफलसाधताथका रत्नत्रयनाफ-
लनीप्राप्तिवडे जावथीजैनपणुंपाम्या; माटेतेअन्यलिङ्गीओनेपण समताते एकआधार-
भूतहति ॥ २३ ॥ जोनयस्थानके उतारीजोश्येंतो, एसमताजज्ञाननुंफलठे; नेजेमज्ञान-
वडेजवताप शमेठे, तेमसमतारूपचंदनेकरी जवतापशमीजायठे; पणकुग्रहके कदाग्र-
हअज्ञानरूप अश्विनेतो समतारूपचंदनबली जस्मथायठे ॥ २४ ॥

चारित्रपुरुषप्राणाः समताख्या गता यदि ॥ जनानुधावनावेश
स्तदा तन्मरणोत्सवः ॥ २५ ॥ संत्यज्य समतामेकां स्याद्यत्कष्ट
मनुष्ठितं ॥ तदीप्सितकरं नैव बीजमुत्तमिवोषरे ॥ २६ ॥

अर्थ ॥ आसंसाररूपगामनेविषे सर्वलोक क्रयविक्रयकरता दोषादोमकरेठे, तेजुंठे ?
तेकहेठे; केजेवारेंचारित्ररूपीपुरुष मरणपाम्यो, तेवारें समतारूपीप्राणपण जतारह्या;
पढी तेनाभृतकार्यनोउत्सव पाथरणास्नानसूतक वगैरे करवानेजाणियेंलोको दोडा-

दोडकरेठे एमसमजवुं ॥ १५ ॥ जेमउखरक्षेत्रमां बीजवाव्युं तेकष्टेफलेनही, तेमएक समतानेठोडी जेप्राणीकष्टक्रियाकरेठे, तेनेरुमुंफल आगलमलतुंनथी ॥ १६ ॥

उपायः समतैवेका मुक्तेरन्यः क्रियाजरः ॥ तत्तत्पुरुषजेदेन तस्या एव प्रसिद्ध्ये ॥ १७ ॥ दिङ्मात्रदर्शने शास्त्रव्यापारः स्यान्न दूरगः ॥ अस्याः स्वानुज्ञवः पारं सामर्थ्याख्योवगाहते ॥ १८ ॥

अर्थ ॥ मुक्तिनोउपायतो एकसमताठे;वाकीक्रियाकष्ट सर्वआरुंवरठे; तेपुरुषने जेदे- करी एटलेतपजप सर्वसमतानी प्रसिद्धिठे;पुरुषजेदते गृहस्थ अने मुनिने शीलेठे; ए- टले क्रियाकरवामां गृहस्थ तथा मुनिनो व्यवहारजुदोठे, पणतेवेउनीक्रिया समतायें वखाणवी, एवीशास्त्रनीआज्ञाठे ॥१७॥ शास्त्रनाउपदेशतो जेमकोइआंगलीवडे मार्गव- तावे, पणपोतेकांइसार्थेआवेनही; तेमदिशिमात्रने वतावेएवाठे, पण जेशास्त्रसांजलीने पोतानाअनुज्ञवमांलावी पोतानेसामर्थ्येकरी पंथअवगाहे,तेजज्ञवाटवीनोपारपामे ॥१८॥

परस्मात् परमेषा यन्निगूढं तत्त्वमात्मनः ॥

तदध्यात्मप्रसादेन कार्योस्यामेव निर्जरः ॥१९॥

अर्थ ॥ परपुजलादिक वस्तुतेआत्मानानथी, अने देखवाथी आआत्मापरमपवि- त्रठे; आत्मानेविषेआत्मतत्त्व गुप्तठे. माटेअध्यात्मने प्रसादेकरी समतानेविषेहर्षउद्धा- सकरवो ॥ १९ ॥ इतिसमताधिकारः नवमःसमाप्तः ॥

परिशुद्धमनुष्ठानं जायते समतान्वयात् ॥ कतकक्षोदसंक्रां

तेः कलुषं सलिलं यथा ॥२॥ विषं गरलाऽननुष्ठानं तद्धेतुर

मृतं परं ॥ गुरुसेवाद्यनुष्ठान मिति पंचविधं जगुः ॥ १ ॥

अर्थ ॥ जेम कतकफलना चूर्णेनेयोगें मोहलुंपाणिनिर्मलथाय, तेम समतानायोगथी शुद्धअनुष्ठानप्रगटथायठे ॥ १ ॥ विषानुष्ठान, गरलानुष्ठान, अनानुष्ठान, तद्धेतुअ- नुष्ठान ने अमृतानुष्ठान एपांचअनुष्ठान गुरुसेवादिक करणीमांकह्यांठे ॥ २॥

आहारोपधिपूजार्द्धिं प्रभृत्याशंसया कृतं ॥ शीघ्रं सच्चित्तहं

तृत्वा द्विषानुष्ठानमुच्यते ॥३॥स्थावरं जंगमं चापि तत्क्षणं

नक्षितं विषं ॥ यथा हंति तथेदं सच्चित्तमैहिकजोगतः ॥४॥

अर्थ ॥ मिष्टान्नजोजननीलालचें, वस्त्रनीलालचें, पूजानीलालचें, दोलतनीइछायें, जेतप जप कष्टक्रियाकरे, तेक्रियापोताना शुद्धचित्तनीहणनारीठे. एनुंनाम विषअनुष्ठा-

नजाणवुं ॥३॥ स्थावरविषते सोमलजाणवुं, अनेजंगमविषसर्पादिकनुंजाणवुं; एवेउमां-
थी एकविषखाधाथी तरतमरेठे, तेमजोगाजिलाषेक्रियाकरवी तेजुजचित्तनेहणेठे ॥४॥

दिव्यजोगाजिलाषेण कालांतरपरिहयात् ॥ स्वादिष्टफल
संपूर्तेर्गरानुष्ठानमुच्यते ॥५॥ यथा कुडव्यसंयोगजनितं ग
रसंज्ञितं ॥ विषं कालांतरे हंति तथेदमपि तत्त्वतः ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ जेदेवेंद्रादिकना सुखपरजवें पामवानीश्टाकरीनेतपस्याकरेतेप्राणीकालां
तरें नरकगतिपामे. कष्टकरीने अणदीठांफलनीवांठाकरे तेनेगरलानुष्ठानकेहेवुं ॥ ५ ॥
जेमवंगडीचूर्णप्रमुखनिर्बलद्रव्यने संयोगेंप्रगटथतुंविष तेगरलनामाविषकहियें, ते घणा
दिवस कष्टपमाडीमारेठे, तेमएणतत्त्वथी नर्कफलनीप्राप्तिकरेठे ॥ ६ ॥

निषेधध्यानयोरेव विचित्रानर्थदायिनोः ॥ सर्वत्रैवानिदान
त्वं जिनेन्द्रैः प्रतिपादितं ॥ ७ ॥ प्रणिधानाद्यज्ञावेन कर्मा
नध्यवसायिनः ॥ संमूर्धिमप्रवृत्त्याजमननुष्ठानमुच्यते ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ अनेकप्रकारें महाअनर्थउपजावे एवांएपूर्वोक्तवेअनुष्ठाननो निषेधकरवाने
समस्ततीर्थकरें नियाणुंवर्जवानुंकळुंठे ॥ ७ ॥ प्रणिधानादिकनेअज्ञावें कर्मजेक्रियातेमां
अध्यवसायरहितके० शून्यपणेसंमूर्धिमनीपरें शून्यमननी प्रवृत्तियें अथवा देखादेखी-
यें जे क्रियाकरे तेअन्योन्यानुष्ठानकहियें ॥ ८ ॥

उधसंज्ञात्र सामान्यं ज्ञानरूपानिबन्धनं ॥ लोकसंज्ञा च नि
र्दोषसूत्रमार्गानपेक्षणी ॥ ९ ॥ न लोकं नापि सूत्रं नो गुरु
वाचमपेक्षते ॥ अनध्यवसितं किंचित्कुरुते चौधसंज्ञया ॥ १० ॥

अर्थ ॥ इहांसामान्यप्रकारें ज्ञानरूपनुंकारणनगवेषे, तेउधसंज्ञा प्रवाहरूपकहियें.
तेथी निर्दोषसूत्रनामार्गनीअपेक्षाविना लोकदेखादेखीयें क्रियाकरे अथवा उपयोग
शून्यथकाजेक्रियाकरे, तेअन्योन्यानुष्ठानठे॥९॥ एटलेलोकनीरीतविना अने सूत्रनी तथा
गुरुनावचननीअपेक्षाविना उपयोगशून्यपणे जेकांश्करवुं तेनुंनाम उधसंज्ञाठे ॥ १० ॥

शुद्धस्यान्वेषणे तीर्थोच्चेदः स्यादिति वादिनां ॥ लोकाचारादर
श्रद्धा लोकसंज्ञेति गीयते ॥ ११ ॥ शिक्षितादिपदोपेतमप्या
वश्यकमुच्यते ॥ अव्यतो ज्ञावनिर्मुक्तमशुद्धस्य तु का कथा ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ जोअत्यंतशुद्धमार्ग खोलवाजश्यें, तो तीर्थनोउठेदथाय. माटेलोकना आ-
चारउपरआदर श्रद्धाकरवी, जेमचालेतेम चालवादीजे, एहवांवचनबोलता जेलौकिक

आचारेंप्रवर्त्तें तेनुं नाम लोकसंज्ञा ठे ॥११॥ अने शिक्काग्रहण, आसेवन, तथा पद संप-
दायें सहित जावशून्यपणेजे आवश्यककरे तेपण अव्यवश्यक कछुं ठे, तोजे अशु-
द्धज करतेनी तोशीवातकहियें ? ॥ १२ ॥

तीर्थोन्नेदप्रिया हंता विशुद्धस्यैव चादरे ॥ सूत्रक्रियाविलोपः
स्याज्जतानुगतिकत्वतः ॥१३॥ धर्मोद्धतेन कर्त्तव्यं कृतं बहुभि-
रेव चेत् ॥ तदा मिथ्यादृशां धर्मो न त्याज्यः स्यात्कदाचन ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ जे तीर्थनो उन्नेदथाय, तेना जयथी अशुद्धक्रियाने विषे गाडरीया प्रवाहनी पेरें-
गतानुगतिकपणें आदरकरतां कांश्परमार्थ जाणेनही; अने ज्ञानक्रियानो नाशकरे ॥१३॥
जे धर्मना अर्थीथइने एमकहे शो केजे घणाजन करते ते आपणे पण करवुं; तो मिथ्यात्वध-
र्मना पण घणासेवनारठे; माटे ते पण कोइ काले ठंडा शेनही; एम ठछुं ॥ १४ ॥

तस्माज्जतानुगत्या यत् क्रियते सूत्रवर्जितं ॥ उद्धतो लोकतो
वा तदननुष्ठानमेव हि ॥१५॥ अकामनिर्जरा कत्वं कायक्लेशा
दिहोदितं ॥ सकामनिर्जरा तु स्यात्सोपयोगप्रवृत्तितः ॥१६॥

अर्थ ॥ माटे सूत्रनी शैलीरहित पणे गतानुगतिकपणे उद्धसंज्ञायें अथवा लोकसंज्ञायें
जे करवुं तेने अन्योन्यानुष्ठानके हेवुं ॥१५॥ जे अज्ञानपणे कायक्लेशकरे, तेने अकामनिर्ज-
रा कहेवी, अने उपयोगसहित ज्ञानक्रिया करवी तेनुं नाम सकामनिर्जरा ठे ॥ १६ ॥

सदनुष्ठानरागेण तद्धेतुर्मार्गगामिनां ॥ एतच्च चरमावर्त्ते नो
जोगादेर्विना नवेत् ॥ १७ ॥ धर्मयौवनकालोयं नवबालद
शापरा ॥ अत्र स्यात्सक्रियारागो न्यत्र चासत्क्रियादरः ॥१८॥

अर्थ ॥ मार्गानुसारी पुरुष शुद्धक्रियानुष्ठानने रागे करी जेकरे ते तद्धेतुअनुष्ठानके हे-
वाय. ते जे वारें ठेवुं पुजल परावर्त्तरहे, ते वारें जे क्रियाकरे ते अनउपयोगेन करे, माटे एअनु-
ष्ठानपण ते वारें जहोय ॥१७॥ ठेवे पुजल परावर्त्ते जे वारें तद्धेतुअनुष्ठानप्रगटे, ते वारें एधर्मनो
यौवनकाल प्रगटथो; अने संसारमां बालदिशाहति, ते मटिगइ; एमजाणवुं. एअनुष्ठानेशुद्ध
क्रियानो रागउपजेठे, अने पूर्वनात्रणअनुष्ठानेशुद्धक्रियानो आदरउपजेठे ॥ १८ ॥

जोगरागाद् यथा यूनो बालक्रीमाऽखिला ह्रिये ॥ धर्मयूनस्त
था धर्म रागेणासक्रियाह्रिये ॥ १९ ॥ चतुर्थं चरमावर्त्ते तस्मा
धर्मानुरागतः ॥ अनुष्ठानं विनिर्दिष्टं बीजादिकमसंगत ॥२०॥

अर्थ ॥ जेमयुवान्पुरुष जोगनोविदासी थायठे, नेबाळक्रीडाथी लजवायठे; तेम धर्मयौवन कालवंतपुरुष धर्मनारागेंकरी शुद्धक्रियाथी लजवायठे ॥ १९ ॥ तेमाटे तेधर्मनाअनुरागथी चरमपुजलपरावर्त्तेजवळी तळेतुनामंचोथुंअनुष्ठानकळुंठे, पणबी जादिकजेसमकित तेतो असंगके० अप्राप्तठे ॥ २० ॥

बीजं चेह जनान् दृष्ट्वा शुद्धानुष्ठानकारिणः ॥ बहुमानप्रशंसा-
ज्यां चिकीर्षा शुद्भगोचरा ॥ २१ ॥ तस्या एवानुबंधश्चाकलंकः
कीर्त्यतेऽकुरः॥तदेत्वन्वेषणाचित्रा स्कंधकम्पा च वार्यतां॥२२॥

अर्थ ॥ इहांसमकीतरूपबीज तो तेवारेंथाय, के जेवारें शुद्धक्रियाकरतांप्राणीने देखीने बहुमानप्रशंसाकरे, अनेआगमविधिरागेंपोतेपण झानेशुद्धविधिगोचरहोय. तेवारेंसम-
कितउपजेठे ॥ २१ ॥ एतळेतुअनुष्ठाननोअनुबंधजे शुद्धप्रणमनते कलंकरहितअंकुर-
कहिये, अने तळेतुअनुष्ठाननी खोलकरवी तेनानाप्रकारनो स्कंधकहियें ॥ २२ ॥

प्रवृत्तिस्तेषु चित्रा च पत्रादिसदृशी मता ॥ पुष्पं च गुरुर्यो
गादि हेतुसंपत्तिवक्षणं ॥ २३ ॥ जावधर्मस्य संपत्तिर्या च
सदेशनादिना॥फलं तदत्र विज्ञेयं नियमान्मोक्षसाधकं ॥ २४ ॥

अर्थ ॥ तेमध्येप्रवर्त्तवुंतेरूप विचित्रप्रकारनापानडा जाणवां, अने सजुरुना योगवडे
स्वर्गमांसुखसंपदापामवी तेरूप फुलजाणवां ॥ २३ ॥ जेवारेंगुरुपासे देशनासांजळीने
जावधर्मरूप संपदापामे तेफलकहियें; तेफलमोक्षसाधनरूपठे, एमजाणवुं ॥ २४ ॥

सहजो जावधर्मो हि शुद्भचंदनगंधवत् ॥ एतज्जर्ममनुष्ठा
नममृतं संप्रचक्ष्यते॥२५॥जैनीमाझां पुरस्कृत्य प्रवृत्तं चि-
त्तशुद्धितः ॥ संवेगगर्ज्जमत्यंतममृतं तद्विदो विदुः ॥ २६ ॥

अर्थ ॥ सहजस्वाजाविकजे जावधर्मठे, तेतोचंदननी सुगंधसमानठे. तेसहितजेअनु-
ष्ठान क्रियाकरवी तेनुंनाम अमृतानुष्ठानठे ॥ २५ ॥ प्रजुनीआझावडे मनशुद्धियेंप्रवर्त्ते
अनेअत्यंतपणे संवेगगुणेशहितहोय तेनेगणधरादिक अमृतानुष्ठानकहेठे ॥ २६ ॥

शास्त्रार्थालोचनं सम्यक् प्रणिधानं च कर्मणि ॥ कालाद्यंगा
विपर्यासोमृतानुष्ठानवक्षणं ॥२७॥अयं हि सदानुष्ठानं त्रयम-
त्रासदेवच ॥ तत्रापि चरमं श्रेष्ठं मोक्षोऽग्रविषनाशनात् ॥२८॥

अर्थ ॥ जळीरीतेंशास्त्रना अर्थविचारें, क्रियामध्येवीर्यजड्वासधरे, पंचमकालना

दोषनगणे, अथवाजेकालेजें उचित क्रियाहोयतेक्रियाकरे, एलक्षणश्रमृतानुष्ठाननांजा-
णवां ॥ २७ ॥ एपांचश्रनुष्ठानमांढेलां वेश्रनुष्ठानतेरुमांढे अनेप्रथमनांत्रण श्रनुष्ठान ते
रुमांनथी, तेमांपणसर्वथा श्रेष्ठतोश्रमृतानुष्ठान जाणवुं. केमके मोहके० अज्ञानतेनुं
आकरुंजेविषतेएश्रनुष्ठान वडेनाशपामेढे ॥ २८ ॥

आदरः करणे प्रीतिरविग्रसंपदागमः ॥ जिज्ञासा तज्ज्ञसे
वा च सदानुष्ठानलक्षणं ॥२९॥ जेदैर्जिज्ञं जवेदिज्ञा प्रवृत्ति-
स्थिरसिद्धिर्जिः॥चतुर्विधमिदं मोक्षयोजनाद्योगसंज्ञितं॥३०॥

अर्थ ॥ क्रियायेंआदरकरतांरागधरे तथाआगमने अतिमोटीसंपदानुमाने, वली
जाणवानीइछाकरे, जाणनोसंगकरे, एशुरुक्रियानांलक्षणढे ॥२९॥ तेनापण जुदाजुदा
जेदढे१इछाश्रप्रवृत्ति३स्थिरता४सिद्धियोग.एचारयोगमोक्षनेजोडे. माटेयोगकहियें॥३०॥

इहा तद्वत्कथाप्रीतिर्युक्ता विपरिणामिनी ॥ प्रवृत्तिः पालनं
सम्यक् सर्वत्रोपशमन्वितं ॥ ३१ ॥ सत्त्वयोपशमोत्कर्षाद
तिचारादिचिंतया ॥ रहितं तु स्थिरं सिद्धिः परेषामर्थसाधकं॥३२॥

अर्थ ॥ जेगुरुनोउपदेशसांजली गुरुउपर अनेकथाउपर परमप्रीतिधरे; गुणपरिणमे
तेनेपहेलो इछायोगकहियें. पढीगुरुनाकह्या प्रमाणेसमतायें सहितव्रतपाळे, क्रियायें
सहितप्रवर्त्ते, तेबीजोप्रवृत्तियोगकहियें ॥ ३१ ॥ जेरुडाक्षयोपशमना उत्कर्षथी अति
चारनलगामे अने मनस्थिरपणेप्रवर्त्ते एत्रीजोस्थिरयोगकह्यो, अनेनिरतिचारशुरु क्रि-
यामांबीजा प्राणीनेजेवलीने तेनोपणअर्थसधावे, तेचोथो सिद्धियोग जाणवो ॥ ३२ ॥

जेदा इमे विचित्राः स्युः क्षयोपशमजेदतः ॥ श्रद्धाप्रीत्यादियो
गेन ज्ञानां मार्गगामिनां ॥३३॥ अनुकंपा च निर्वेदः संवेगः
प्रशमस्तथा ॥ एतेषामनुज्ञावाः स्युरिच्छादीनां यथाक्रमं ॥ ३४ ॥

अर्थ ॥ एइछादिकयोगनावली विचित्रजेदढे, ते क्षयोपशमज्ञावना जेदथीढे. ते
श्रद्धाप्रीतिप्रमुखयोगेंकरीने मुक्तिमार्गपामनार ज्ञव्यजीवने होय ॥ ३३ ॥ १ करुणा
२ वैराग्य ३ संवेग ४ उपशम एश्रनुक्रमे इछादिकनाचारप्रकारढे ॥ ३४ ॥

कायोत्सर्गादिसूत्राणां श्रद्धामेधादिज्ञावतः ॥ इच्छादियोग
साफल्यं देशसर्वव्रतस्पृशां ॥३५॥गुह्यंमादिमाधुर्यजेद
वत् पुरुषांतरे॥जेदेपीछादिज्ञावानां दोषो नार्थान्वयादिह ॥३६॥

અર્થ ॥ કાયોત્સર્ગાદિક આવશ્યકસૂત્રનું શ્રદ્ધાપણુંજોનાવશીયાય, તોશ્રાવક ત્યાસાધુને ઇચ્છાદિકયોગ સફલથાય ॥ ૩૫ ॥ કોશ્નેગોલમીઠોલાગેઠેઅને કોશ્નેલાંડમીઠોલાગેઠે. એરીતેંમીઠાશનાસ્વાદમાં જેમજિન્નતાઠે. તેમજપુરુષોની પ્રકૃતિજિન્નજિન્ન માટે ઇચ્છાદિકયોગનાજેનાવ તેનાપણજેદઠે; તોપણતેમાંકાંઈ દૂષણનથી, કેમકે જે મશર્કરાદિકનીમીઠાશ જુદીજુદીઠે, તોપણ મિઠાશનો અર્થએકજઠે. મિઠાશગમે તેની હોય, પણ તેથી મિઠાશનો અર્થ સરેઠે. તેમજ ઇચ્છાદિકયોગના જેદઠે, તોપણ તેથીકી અર્થ જેફલ તેએકજમલેઠે; માટેદૂષણનથી એમ જાણવું ॥ ૩૬ ॥

येषां नेष्ठादिलेशोपि तेषां त्वेतत्समर्पणे॥स्फुटो महामृषावाद इ
त्याचार्याःप्रचक्षते॥३५॥ उन्मार्गोत्थापनं बाढमसमंजसकारणे॥
ज्ञावनित्यमिदं तत्त्वं जाननैर्योगविंशिकां॥३६॥ त्रिधा तत्सदनुष्ठा
नमादेयं शुद्धचेतसा॥ज्ञात्वा समयसंज्ञावं लोकसंज्ञां विहाय च ॥३७॥

અર્થ॥પણજેને શુદ્ધઅનુષ્ઠાનને વિષે ઇચ્છાદિયોગનો લેશપણ નથી, તેવાશ્રયોગ્યનરને જેઈચ્છાદિયોગઆપે, તેનેપ્રગટમૃષાવાદનું પાપલાગેઠે, એવુંપૂર્વાચાર્યકહેઠે ॥ ૩૭ ॥ જેઅતિઅસમંજસ કારણઠે, તેનેવિષે ઉન્માર્ગસ્થાપનથાયઠે; માટેયોગવિંશિકા ગ્રંથના જાણ પુરુષે એતત્ત્વચિંતવીને સદ્અનુષ્ઠાનકરવું. એટલેજેમતેમકરિયેંતો ઉન્માર્ગનું સ્થાપનથઈ જાય॥૩૮॥માટેશુદ્ધચેતનાયેં, મનવચનકાયાયેંકરીને, સદનુષ્ઠાન સેવવાં; સિદ્ધાંતના સ જ્ઞાવજાણી લોકસંજ્ઞા તજીને શુદ્ધક્રિયાકરવી ॥ ૩૯ ॥ ઇતિસદનુષ્ઠાનાધિકારદશમઃ ॥

उचितमाचरणं शुद्धमिच्छतां प्रथमतो मनसः खलु शोधनं ॥

गदवतां ह्यकृते मलशोधने कमुपयोगमुपैतु रसायनं ॥ १ ॥

અર્થ ॥ અધ્યાત્મની શુદ્ધિકરવામાટે પ્રથમથીતો ઉચિતપણે શુદ્ધઆચરણનીઈ ઠાકરવી ને મનની શુદ્ધતાકરવી. જેમરોગવંતપ્રાણી મલશોધનકરવાને રેચલીધાવિના રસાયનખાયતો, તેથીતેનેકાંઈગુણથાયનહી. કેમકેમલજાય, તેવારપઠિરસાયણખાય, તોગુણકરે; તેમપ્રથમમનશુદ્ધિથઈહોય, તોજઅધ્યાત્મની શુદ્ધિથાય ॥ ૧ ॥

परजने प्रसन्नं किमु रज्यते द्विषति वा स्वमनो यदि निर्मलं ॥

विरहिणामरतेर्जगतोरतेरपि च का विकृतिर्विमले विधौ ॥ २ ॥

અર્થ ॥ હે!ચેતન!જો તારુંમન નિર્મલઠે, તો લોકતાહરાબર રાગધરશે અથવા દ્વેષ

करशे, तेथकीताहरे शुंबगारुथवानोठे ? जेमचंद्रमानिर्मलठे, पणतेनाउदयथी विरही जीवो अथवाचोरलोकोने अरतिउपजेठे; अनेजगत्नाबीजाजीवोने तेथीआनंदथाय ठे; पणतेथीचंद्रमाने गुणअथवा अवगुणकाईजथतांनथी ॥ २ ॥

रुचितमाकलयन्ननुपस्थितं स्वमनसैव हि शोचति मानवः ॥

उपनते स्मयमानमुखः पुनर्जवति तत्र परस्य किमुच्यतां ॥३॥

अर्थ ॥ रुडीवस्तुमनमांचितवी मनोरथकीधो, अनेतेमनोरथ निपनोनही, तेवारें तेप्राणीपोतानामनमां शोक धरेठे, अनेजेवारें तेधारेढीवस्तुमलेठे, तेवारें खुशीथायठे; एहर्षशोकनोकर्ता आत्माने एकमनजठे; तो बीजायेंमहारुंसारुंनरसुंकखुं, एमशुंकहेवुं?३

चरणयोगघटान्प्रविलोठयन् शमरसं सकलं विकिरत्यधः ॥

चपल एष मनः कपिरुच्चकै रसवणिग् विदधातु मुनिस्तु किं ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ मन मांकमाजेवुंठे. केमकेतेचारित्रना योगरूपधृतनाघमाने उंधावालेठे. तथासमतारूपीअमृतरसनाघमाने ढोढीनाखेठे; एवुंएचपल मनते खरेखरुंवांदरुंठे. तेनी आगल मुनिरूप रसवाणीज्पनो करनार वाणीयोबिचारोशुंकरे ? ॥ ४ ॥

सतत्कुट्टितसंयमजूतलोत्थितरजोनिकरैः प्रथयंस्तमः ॥

अतिदृढश्च मनस्तुरगोगुणैरपि नियंत्रित एष नतिष्ठति ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ वलीमुनियेंचारित्रेंकरी कर्मरूपीधूलने दावीनाखीहती, पणमनरूपीघोना यें नित्यकुडीकुडीने संयमरूपजूमीनुंतवियुं उखेखुं, तेथीकद्रुषतारूप रजउमीते हनासमूहेंकरी अज्ञानरूपअंधकारथयो; एवोअतिआकरो एमनरूपघोडोठे, तेथ्रुतरूपीदोरडेबंधायोठतो तोफानकरेठे, पणसमोरहेतोनथी ॥ ५ ॥

जिनवचोघनसारमलिम्बुचः कुसुमसायकपावकदीपकः ॥

अदृह कोपि मनःपवनो बली शुभ्रमतिजुमसंततिजंगकृत् ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ एककौतुकजुवोके मनरूपीवायुमहाबलवानूठे. केमके रुडीबुद्धिरूपवृक्षने जांगीनाखेठे तथा जिनवचनरूप बरासनोचोरठे; वली कंदर्परूपअग्निनोदीपावनारठे॥६॥

चरणगोपुरजंगपरः स्फुरत्समयबोधतरुनपि पातयन् ॥ अमति

यद्यतिमत्तमनोगजः क कुशलं शिवराजपथे तदा ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ वलीमनरूपहाथीठे, तेचारित्ररूपनगरना दरवाजाजांगतोथको प्रसरेठे. सि-

झांतनाबोधरूपीवृद्धनेपण पारुतोथकोजमेढे. एवोमदोन्मत्त मनरूपीहाथी दोडादोड करेढे; तेवारेंसाधुने मोक्षमार्गेंजतां कुशलतातेक्यांथीहोय? ॥ ७ ॥

व्रततरून्प्रगुणीकुरुते जनो दहति छष्टमनोदहनः पुनः ॥

ननु परिश्रम एष विशेषवान् क जविता सुगुणे पवनोदये ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ जेसाधुढे तेव्रतरूपीवृद्धें फलीवामीने चेतनज्ञानश्मृतरसवडे सींचीनेनव-पल्लवकरेढे; पणछुष्ट मनरूपजेश्रिते वली वामीनेबालीनांखेढे; तोरुमागुणरूपवामीमां गुणरूपवायरानेउदयें मुनिनीमेहनततेकेमकरीने सफलथाय? ॥ ८ ॥

अनिगृहीतमना विदधत्परां न वपुषा वचसा च शुभ्रक्रियां ॥

गुणमुपैति विराधनयाऽनया बत छरंतजवभ्रममंचति ॥ ९ ॥

अर्थ ॥ एकमननो निग्रहकस्याविना वचनेतथाकायायें जेटलीशुभ्रक्रियाकरे तेउप-योगशून्यतायें अविधियेंकरे, अनेतेअविधिनोकरनारो तोअवश्यसूत्रनेविषेढकायनोवि-राधककह्योढे; माटेतेगुणनकरे. जेमनशून्य मने क्रियाकरनारो तेविराधकढे, माटेगुण्य-क्रियाकरतो विराधकपणे संसारनेविषेघणा जवजमशे ॥ ९ ॥

अनिगृहीतमनाः कुविकल्पतो नरकमृच्छति तंडुलमत्स्यवतू ॥

इयमज्झणजा नहि जीर्णताऽनुपनतार्थविकल्पकदर्थना ॥ १० ॥

अर्थ ॥ मनवशकिधाविनाजे तपजपकरे, वलिमनमां कुविकल्पघणाथाय तेथीतेतंडुल-मच्छनीपरें नरकेंपके. एकुविकल्पकरतोथको जो उपवासकरे, तपकरे, तेथीतेनेमात्रअजी-र्णथाय; केमकेअणपास्याअर्थनो विकल्पकरे, तेनीकदर्थनाअजीर्णनुंकारणढे. ॥ १० ॥

मनसि लोलतरे विपरीततां वचननेत्रकरेंगितगोपना ॥

व्रजति धूर्ततया ह्यनयाखिलं निबिम्बदंजपरैर्मुषितं जगत् ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ जोमनचपलढे तो, वचनगुप्तिकरेतथानेत्रनेगोपवे इंगितआकारचेष्टाविना-काउसग्नकरे, तेसर्वविपरीतजाणवुं. तेसर्वधूर्तपणानेपामे अनेएवीरीतेंधूर्तपणे कपटक्रि-यानाकरनारा तेमोटाचोरढे, तेजगत्नेबुटनाराढे ॥ ११ ॥

मनसएव ततः परिशोधनं नियमतोविदधीत महामतिः ॥

इदमज्जेषजसंवन्नं मुनेः परपुमर्थरतस्य शिवश्रियः ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ तेमाटेमननेजळिरीतें निश्चयथकी शोधनकरे, तेजपंक्षितनेमनोशुद्धिरूपचूर्ण-ढे; अनेपरमपुरुषार्थनेविषे राताजेमुनि तेनेमुक्तिल्लीने वशकरवानुं, औषधढे ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ शुक्लध्याननेविश्रामें आश्रवनोनाशदेखे. संसारनास्वरूपने जवनीपरंपरादेखे-
अनेअन्यपदार्थें आत्मानुविपरिणामपणुंजुए ॥ ८१ ॥ एशुक्लध्यानना प्रथमवेपायामां
बेलेस्या तथात्रीजेपायेतो परमउत्कृष्ट शुक्ललेस्याकहिंढे, अने चोथोपायोजेढे तेतो ले-
स्यायेंरहितकह्योढे ॥ ८२ ॥

लिंगं निर्मलयोगस्य शुक्लध्यानवतोऽवधः ॥ असंमोहो विवेकश्च
व्युत्सर्गश्चाभिधीयते ॥ ८३ ॥ अबंधाउपसर्गेज्यः कंपते न वि
त्रेति च ॥ असंमोहान्न सूक्ष्मार्थे मायास्वपि च मुह्यति ॥ ८४ ॥

अर्थ ॥ शुक्लध्यानवालाने निर्मलयोगहोय, तेनांलक्षणकहेढे. अहिंसकहोय; मोह-
रहित, विवेकीहोय; अनेत्यागबुद्धियें युक्तहोय ॥ ८३ ॥ वलीअबंधीथयो माटे उपसर्ग
अनेपरिसह तेथीकंपेनही; तथाबीहेपणनही; एअहिंसकलक्षणहोय, तथासूक्ष्मअर्थमां
वलीमायामांमुजायनही; एअसंमोहएटले मोहरहितनुं लक्षणकहुं ॥ ८४ ॥

विवेकात्सर्वसंयोगाद्भिन्नमात्मानमीक्षते ॥ देहोपकरणासंगो
व्युत्सर्गाज्जायते मुनिः ॥ ८५ ॥ एतद्ध्यानक्रमं शुद्धं मत्वा जगव
दाक्षया ॥ यः कुर्यादितदध्यासं संपूर्णाध्यात्मविद्भवेत् ॥ ८६ ॥

अर्थ ॥ सर्वसंयोगथी आत्मानेजूदोदेखे, एविवेकनुंलक्षणढे. देहतथाउपकरणनी
त्यागबुद्धियें असंगानुष्ठान वत्तेढे, एव्युत्सर्गनुंलक्षणढे. एचारलक्षण ६६ मा श्लोकमां
कह्यांढे. तेनोएअर्थविवरिने कह्यो एलक्षणजेमुनिहोयते, ज्ञानपणुपामे ॥ ८५ ॥ एरीतें
ध्याननोजेअनुक्रम तेशुद्धरीतें जाणीनेप्रजुनी आज्ञाप्रमाणे एनोअध्यास जेकरशे, तेसं-
पूर्णअध्यात्म ज्ञानीथाशे ॥ ८६ ॥ इतिध्यानाधिकारः षोडशः ॥

यत्र गच्छति परं परिपाकं पाकशासनपदं तृणकटपं ॥

स्वप्रकाशसुखबोधमयं तद्ध्यानमेव जवनाशिजजध्वं ॥ १ ॥

अर्थ ॥ माटेउत्कृष्ट परिपक्वध्यान पामेथके मुनिराजतेइंद्रनीपदवीनेपण तृणषला
बरोवरगणे. माटे जेथकी आत्माने प्रकाशकारी सुखेज्ञानप्रगटे एवुं संसारनुं नाशकरनां
रुंध्यानसेवतुं ॥ १ ॥

आतुरैरपि जमैरपि साक्षात् सुत्यजा हि विषया नतु रागः ॥

ध्यानवांस्तु परमद्य निदर्शी तृप्तिमाप्य न तमृच्छति भूयः ॥ २ ॥

अर्थ ॥ कामातुरजेप्राणी तथाजडजेप्राणीतेपण प्रगटपणे विषयसुखने सुखेंबांढे;

पणरागदिशा बांढवीडुर्घटढे; अनेध्यानवंतमुनितो मात्र परमात्मानोजदर्शनीढे. तेत ध्यानमां तृप्तिपामिने फरीशीरागद्वेषने बांढेनही ॥ २ ॥

या निशा सकलज्यूतगणानां ध्यानिनो दिनमहोत्सव एषः ॥

यत्र जाग्रति च तेऽग्निनिविष्टा ध्यानिनो ज्वति तत्र सुषुप्तिः ॥३॥

अर्थ ॥ सर्वप्राणीने निद्रामांजे रात्रीजायढे, तेध्यानदिशावाळाने एरात्रीते जाग्रत-महोत्सवनो दिवसढे. अनेसंसारजीव विषयमांढीनथका जेवेलायेंजागेढे, तेवेलाध्या-नवाळामुनिराजने शयनरूपढे ॥ ३ ॥

संप्लुतोदकमिवांधुजलानां सर्वतःसफलकर्मफलानां ॥

सिद्धिरस्ति खलु यत्र तदुच्चैर्ध्यानमेव परमार्थनिदानं ॥४॥

अर्थ ॥ जेमअवरुकुवानुं पाणी डोहोळुंरहेढे, तेमजेमांसर्वथकी सकलकर्मनाफलनी सिद्धिएहवोजे ध्यानरूपघट जेजलमां रमतोहोय, त्यांजलनिर्मलहोय. माटेसकलक्रि-याफलनी सिद्धिध्यानशीढे. ध्यानतेपरम अर्थनुं कारणढे. ॥ ४ ॥

बध्यते नहि कषायसमुद्भैर्मानसैर्नतन्मूपनमद्भिः ॥

अत्यनिष्टविषयैरपि दुःखैर्ध्यानवान्निभृतमात्मनि लीनः ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ जेध्यानवान् पुरुषते कषायजनित मनेकरी बंधातो नशी. तेहनेजोराजानीश्रे णी आवीनमस्कारकरे, तोपणतेनुंचित्तडोहोलायनही. अनेअनिष्टविषयनीप्राप्तिनादुःखेकरीपणनिश्चलपणु ठोमेनहि. तेनेआत्मानेविषे लीनकहिये ॥ ५ ॥

स्पष्टदृष्टसुखसंजृप्तमिष्टं ध्यानमस्तु शिवशर्म गरिष्ठं ॥ ना

स्तिकस्तु निहतौ यदि न स्यादेवमादिनयवाङ्मयदंडात् ॥६॥

अर्थ ॥ जेनेप्रगटदीतुं अनेमोक्षसुखेजखुं एवुंजेध्यान तेष्टढे, एटढे मोक्षसुखशी पणध्यान मोढुंढे, पणजिहांसुधी शास्त्रनादंरुथकी नास्तिकजावने अतिशयपणे हण्यो नशी, तिहांसुधीनशी; पणनास्तिकजावेंरहित जेज्ञानतेमोढुंढे ॥ ६ ॥

यत्र नार्कविधुतारकदीपज्योतिषां प्रसरतामवकाशः ॥ ध्यान

जिन्नतमसामुदितात्मज्योतिषां तदपि ज्ञाति रदस्यं ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ जेनीआगळ सूर्यनुंतेज, तथाचंद्रमा अनेतारानुंतेज, वलीदीपकनातेजनो प्रकाशअदपढे, एवुंजेध्यान तेणेकरीने. जेदाणोढेअज्ञानरूप अंधकारजेप्राणीनो एहवा मुदितआत्मावाळानुंतेज तेगुप्तपणे पणआत्मानेविषे शोभेढे ॥ ७ ॥

योजयत्यमितकालवियुक्तां प्रेयसीं शमरतिं त्वरितं यत् ॥

ध्यानमित्रमिदमेव मतं नः किंपरैर्जगति कृत्रिममित्रैः ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ शमतारतिरूप स्त्रीनीसाथें प्राणीनेघणा कालशीवियोग हतो. तेक्षणमां वियोगजांगीने संयोगमिलावें एहवोध्यानरूप परममित्रठे. तेध्यानमित्र अमारेप्रमा णठे, एमध्यान करनारप्राणी बोलेठे. माटेसंसारमां कृत्रिम परमित्रशीशुंथाय? तेकृ त्रिममित्रोकरतांतो ध्यानमित्रघणोश्रेष्ठठे ॥ ८ ॥

वारितस्मरबलातपचारे शीलशीतलसुगंधिनिवेशैः ॥

उब्रितप्रशमतदपनिविष्टो ध्यानधाम्नि लज्जते सुखमात्मा ॥ ९ ॥

अर्थ ॥ हवे ध्याननेरंगमंदिरनी उपमाआपेठे. जिहांकामरूपतापटल्योठे, अने शीलरूप शीतलसुगंधीपसररहीठे, तेवीबेठकनेविषे शमतारूपमोटीतलाइठे, तेउपर आत्मावेठोथको पूर्णआनंदपामेठे; एवुंध्यानरूपमंदिरठे ॥ ९ ॥

शीलविष्टरदमोदकपीठं प्रातिहार्यशमतामधुपर्कैः ॥ ध्या

नधाम्नि ज्वति स्फुटमात्मा हुतपूतपरमातिथिपूजा ॥ १० ॥

अर्थ ॥ ध्यानमंदिरमां शीलरूपसिंहासने इंद्रियदमनरूप जलनोबाजोटठे, अने श- मतारूप पोलीओ तेएवाध्यानघरमां पवित्रपणे आत्मानेतेनीनेतेनी मधुपर्कैकरी परो- णागतकरेठे ॥ १० ॥

आत्मनो हि परमात्मनि यो जूझेदबुद्धिकृत एव विवादः ॥ ध्या

नसंधिकृदमुं व्यपनीय जागजेदमनयोर्वितनोति ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ आत्मा अने परमात्मानेविषे जेजेदबुद्धिनोविवादहतो, एटलेतेमांपंक्तिना विवादरूपऊगडाहता, तेनेध्यानरूपसंधिपाले एटलेध्यानिपुरुषे तेविवादोनेटादया अनेजलदीशी एवेउनुंअजेदपणुंकरीआप्युं ॥ ११ ॥

कामृतं विषभृते फणिलोके कक्षयिण्यपि विधौ त्रिदिवे वा ॥

काप्सरो रतिमतां त्रिदशानां ध्यान एव तदिदं बुधसेव्यं ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ विषयकीजरेलोजे नागलोकतिहां अमृतक्यांशीहोय? तेमदिनदिनक्षय पा मतोजेचंद्रमा तेमांअमृतकिहांशीहोय? अनेदेवलोकमांअप्सरानायोगें राताजेदेवता तेमांपणअमृत किहांशीहोय? माटेएमात्र ध्यानरूपअमृतसत्यठे. तेनेजपंडितेसेववुं॥१२॥

गोस्तनीषु न सितासु सुधायां नापि नापि वनिताधरविंबे ॥ तं
रसं कमपि वेत्ति मनस्वी ध्यानसंज्ञवधृतौ प्रथते यः ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ गायनास्तनमांजेरसनथी, जेसाकरमांरसनथी, अनेजेरसअमृतमांपणनथी
तेमजस्त्रीनाअधरजेहोठ तेमांपणजेरसनथी तेरसध्यानथीप्रगट्यो अनेसंतोषथी विस्त-
र्यो एहवोजेकोइकअपूर्वरस तेनेतोकोइक पंक्तिजजाणेढे ॥ १३ ॥

इत्यवेत्य मनसा परिपक्वध्यानसंज्ञवफले गरिमाणं ॥ तत्र य
स्य रतिरेनमुपैति प्रौढधाममृतमाशु यशः श्रीः ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ एप्रकारें मनेकरीनेपरिपक्वजे ध्यानतेथीप्रगट्युंजे फलतेहनेमोटाइपणे जा-
णीनेतेमांजेरतिपामे तेमहातेजवंत कांतिवानपुरुषढे अनेतेनेज यशलक्ष्मीवरशे ॥१४॥
इतिश्रीध्यानस्तुत्यधिकारः सप्तदशःसमाप्तः ॥

इतिश्रीहोपाध्यायश्रीयशोविजयगणिविरचिते अध्यात्म
सारप्रकरणे पंचमपरिच्छेदः तेमां पनरमांना ७३ सोल
मांना ७६ अने सतरमाना १४ मढीने १७३ काव्यढे.

आत्मध्यानफलं ध्यानमात्मज्ञानं च मुक्तिदं ॥ आत्मज्ञानाय
तन्नित्यं यत्नः कार्यो महात्मना ॥१॥ ज्ञाते ह्यात्मनि नो भूयो
ज्ञातव्यमवशिष्यते ॥ अज्ञानं पुनरेतस्मिन् ज्ञानमन्यन्निरर्थकं ॥ २ ॥

अर्थ ॥ आत्माने ध्याननुंफलतेध्यानढे, पणआत्मज्ञानहोय तेवारेंजतेनेमुक्ति आपे,
माटेज्ञानतेमोढुंढे. तोमोटापुरुषें आत्मज्ञानजणी उद्यमकरवो ॥ १ ॥ जेणे आत्माने
जाण्यो तेनेफरीबीजुंकइजाणवानुरंछुंनथी. अनेजिहांसुधी आत्मानेजाण्योनथी, तिहां-
सुधी बीजुंसर्वजाण्युं ते निरर्थकढे ॥ २ ॥

नवानामपि तत्त्वानां ज्ञानमात्मप्रसिद्धये ॥ येनाजीवादयो ज्ञावाः
स्वप्नेदप्रतियोगिनः ॥३॥ श्रुतो ह्यात्मपरोक्षेदोऽनुभूतः संस्तुतो
पि च ॥ निसर्गाडपदेशाद्वा वेत्ति ज्ञेदं तु कश्चन ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ नवेतत्त्वनुंपणजे जाणपणुंकरवुंढे, तेपणआत्मज्ञान प्रगटकरवानेअर्थेढे. कार-
णके अजीवादिकजेज्ञाव तेपणआत्मज्ञानवकेशमायढे ॥ ३ ॥ पोतानोअनेपारकोजे
ज्ञेद तेहेनेज्ञेदरूपेंसांजड्यो, अनुजव्यो, परिचयथयोथको, सेहेजे अथवा उमदेशथकी
कोइकज्ञेदनेजाण्यो ॥ ४ ॥

तदेकत्वपृथक्त्वाच्यामात्मध्यानं हितावहं ॥ वृथैवाग्निनिविष्टा
नामन्यथा धीर्विम्बना ॥ ५ ॥ एक एव हि तत्रात्मा स्वप्नावस
मवस्थितः ॥ ज्ञानदर्शनचारित्र्यलक्षणप्रतिपादितः ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ तेमाटेएकत्व पृथक्त्वेकरी आत्मज्ञान हितकारीथाय, नहीतो फोकटपणे
मिथ्यात्वनीबुद्धिनीविटंबनाढे ॥ ५ ॥ तिहांएकजआत्मा स्वप्नावपणेरह्योढे, तेआत्मा
तोज्ञानदर्शन अने चारित्र्यरूपलक्षणेकह्योढे ॥ ६ ॥

प्रज्ञानैर्मल्यशक्तीनां यथारत्नान्न जिन्नता ॥ ज्ञानदर्शनचारित्र्य
लक्षणानां तथात्मनः॥७॥ आत्मनो लक्षणानां च व्यवहारो हि
जिन्नता ॥ षष्ठ्यादिव्यपदेशेन मन्यते न तु निश्चयः ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ जेमरत्ननीकांति अने निर्मलता एवेउनीशक्तिकांश्जुदीनथी, तेमज्ञानदर्शन
अने चारित्र्यलक्षणे जेआत्मातेकांश्जुदोनथी ॥ ७ ॥ आत्मा अनेआत्मानुंलक्षण एवे
व्यवहारेजुदांढे. तेषष्टिआदेदइ विज्ञक्तिनेव्यपदेशेंकरीमानियें, पणनिश्चयथीनही ॥८॥

घटस्य रूपमित्यत्र यथाज्ञेदो विकल्पजः ॥ आत्मनश्च गुणानां
च तथा ज्ञेदो न तात्त्विकः ॥९॥ शुद्धं यदात्मनो रूपं निश्चये ना
नुभूयते ॥ व्यवहारो जिदाद्वारानुप्नावयति तत्परं ॥ १० ॥

अर्थ ॥ जेमघटनुंरूपतेनोजेदते विकल्पमात्रढे, तेमआत्माने अने गुणनेपरमार्थें
ज्ञेदनथी ॥ ९ ॥ जेआत्मरूपशुद्धढे, तेनिश्चयनयेकरी अनुज्ञवायढे; अने व्यवहारवरुं
परके० कायातेपणशोलखायढे ॥ १० ॥

वस्तुतस्तु गुणानां तद्रूपं न स्वात्मनः पृथक् ॥ आत्मा स्यादन्यथा
नात्मा ज्ञानाद्यपि जगं जवेत् ॥ ११ ॥ चैतन्यपरसामान्या
सर्वेषामेकतात्मनां ॥ निश्चितः कर्मजनितो ज्ञेदः पुनरुपप्लवः ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ वस्तुजावेतोगुणनुं अने आत्मानुंरूपजुडुंनथी. जोजुडुंकहीयेंतो, आत्माढे
तेअनात्माथाय; ज्ञानादिकेजरुथाय ॥ ११ ॥ चैतन्यपरसामान्यपणे सर्वआत्मानी एक
ताढे; अनेनिश्चयथी तोकर्मेंप्रगढ्योजेज्ञेद तेतोविटंबनारूपढे ॥ १२ ॥

मन्यते व्यवहारस्तु भूतग्रामादिज्ञेदतः ॥ जन्मादेश्च व्यवस्थातो
मिथोनानात्वमात्मनां ॥ १३ ॥ न चैतन्निश्चये युक्तं भूतग्रामो य
तोऽखिलः ॥ नामकर्मप्रकृतिजः स्वप्नावो नात्मनः पुनः ॥१४॥

अर्थ ॥ जीवसमूहनाजेदथी तथाबालजुवान वृद्ध एश्वस्थावरैमांहोमांहे विचि त्रपणुंजणायठे. एमव्यवहारनयवालोमानेठे ॥ १३ ॥ पणएवातनिश्चयनयवालो मान तोनथी. तेएमकेहेठेके, एजीवनेसर्वश्वस्था नामकर्मना स्वज्ञावथीप्रगटेठे; पणएशा त्मानोमूलस्वज्ञावनथी ॥१४॥

जन्मादिकोपि नियतः परिणामो हि कर्मणां॥न च कर्मकृतो ज्ञेदः
स्यादात्मन्यविकारिणि ॥१५॥ आरोप्य केवलं कर्म कृतां विकृ
तिमात्मनि ॥ त्रमंति त्रष्टविज्ञाना जीमे संसारसागरे ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ जन्मजरादिक परिणाम कर्मनेवशठे, अनेआत्मातो अविकारीठे. तेथी कर्मनोजेद आत्मानेसंज्ञवेनही. केमकेएआत्मस्वज्ञावनही ॥ १४ ॥ जन्मजरादिक कर्मप्रकृतिठे, अनेकर्मजनित जावनेकेवल आत्मानेविषे आरोपीने त्रष्टज्ञानी जयंकर संसारसमुद्रमां जमशे ॥ १६ ॥

उपाधिज्ञेदजं ज्ञेदं वेतइस्फटिके यथा ॥ तथा कर्मकृतं ज्ञेदमात्म
न्येवात्रिमन्यते ॥ १७ ॥ उपाधिकर्मजो नास्ति व्यवहारात्स्व
कर्मणः ॥ इत्यागमवचो बुद्धमात्मवैरूप्यवादिनः ॥ १८ ॥

अर्थ ॥ स्फटिकमां जेममूर्खप्राणी ज्ञेदमानेठे, तेमउपाधिज्ञेदें आत्मानेविषे प्रगट्यो जे कर्मकृतज्ञेदते एमानेठे ॥ १७ ॥ पोतानाव्यवहारथी कर्मजनित जेउपाधिते नथी, एममानता आत्मविरूपवादी आगमनुंवचन लोपेठे ॥ १८ ॥

एकक्षेत्रस्थितोप्येति नात्मा कर्मगुणान्वये ॥ यथा त्रव्यस्व
ज्ञावत्वाच्चुद्धो धर्मास्तिकायवत् ॥१९॥ यथा तैमिरकश्चंद्र मप्ये
कं मन्यते द्विधा ॥ अनिश्चयकृतोन्मादस्तथात्मानमनेकधा ॥ २० ॥

अर्थ ॥ धर्मास्तिकायनीपरे एकक्षेत्रमां रह्योठेतोपण कर्मगुणनासंयोगने पामतो नथी, एवोआत्मा रुमास्वज्ञावथी शुद्धठे ॥ १९ ॥ जेमतिमिरके० ग्रहणघेलो एकचंद्र नेवेचंद्रमानेठे, तेमनिश्चयनयनी वातविनानोजे प्राणीते उन्मादममत्वेकरी आत्माने अनेकप्रकारे मानेठे ॥ २० ॥

यथानुज्ञयते ह्येकं स्वरूपास्तित्वमन्वयात् ॥ सादृश्यास्तित्व
मप्येकमविरुद्धं तथात्मनां ॥२१॥ सदसद्वादपिशुनान् संगो
पि व्यवहारतः ॥ दर्शयत्येकतारत्नं सतां शुद्धनयः सुहृत् ॥२२॥

अर्थ ॥ जेमअन्वयथी एकस्वरूपास्तिपणाने अनुज्ञवियेढइयें, तेमसरखापणे जे विद्यमानपणुंढे, तेथकीआत्माने एककहियें ॥ ११ ॥ व्यवहारनयथी सदृशसद्वादरूपजे चाडियो तेनेबुपावीने शुद्धनयरूपजे मित्रढे, तेएकतारूप रत्ननेदेखाडेढे ॥ १२ ॥

नृनारकादिपर्यायै रम्यं तन्न विनश्वरैः ॥ जिन्नैर्जहाति नैकत्व
मात्मद्रव्यं सदान्वयि ॥ १३ ॥ यथैकं हेमकेयूरकुंमलादि
षु वर्तते ॥ नृनारकादिजावेषु तथात्मैको निरंजनः ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ नरनारकादि पर्यायजेउपजेढे, अनेविणशेढे, तेजिन्नपर्यायकांशरम्यनथी; माटे तेपर्यायेंकरीने सदाअन्वयीजे शुद्धवंशीआत्मतत्त्व तेएकत्वपणाने ठांमृतुंनथी ॥ १३ ॥ जेमसुवर्णएकढे, पणबाजुबंध, कंठी, कुंमलादिक पर्यायेंवर्तते, तेमआत्माएकढे, पणनरनारकादिकना जवेकरीजिन्नढे; पणआत्मातो एकनिरंजनढे ॥ १४ ॥

कर्मणस्ते हि पर्याया नात्मनः शुद्धसाक्षिणः ॥ कर्मक्रिया स्वप्नावो
यदात्मा तु न स्वप्नाववान् ॥ १५ ॥ नाणूनां कर्मणो वासौ जवस्व
र्गः स्वप्नावजः ॥ एकैकविरहे जावान्नवतत्त्वांतरं स्थितं ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ जेनरनारकादिकजव तेतो सर्वकर्मना पर्यायढे, पणशुद्धसाक्षी निश्चयनयें आत्मपर्यायढे, अनेकर्मक्रियारूपजे स्वप्नावतेकांशआत्मानो मूलस्वप्नावनथी, आत्मा तो अज, अविनाशीस्वस्वप्नावीढे ॥ १५ ॥ कर्मनाजेपरमाणुआ तेआसंसार स्वर्गस्वाप्नाविक नथी; एकेकउज्ज्वलतानेविषे जावथकी नवतत्त्वमां रहुंढे ॥ १६ ॥

श्वेतद्रव्यकृतं श्वेत्यं जित्तिजागे यथा द्रयोः ॥ जात्यनंतजवत्सत्यं
प्रपंचोपि तथेक्षतां ॥ १७ ॥ यथास्वप्नावबुद्ध्योर्विबुद्ध्यन न दृ
श्यते ॥ व्यवहारमते स्वर्गो ज्ञानिना न तथेक्षते ॥ १८ ॥

अर्थ ॥ जेमश्वेतद्रव्यें कीधेलुंजे चित्रामण तेबेजीतना जागमांशोजे, तेमअनंतजवसत्यतायें एप्रपंचनेजाणवुंढे ॥ १७ ॥ जेमस्वप्नमां दीढेलोअर्थ जाग्यापढीदेखायनही, तेमव्यवहारें स्वर्गादिकमार्ग श्रेष्ठढे. पणनियतप्रमाणीज्ञानीपुरुषने संसार नजणाय. ॥ १८ ॥

मध्याह्ने मृगतृष्णायां पयःपूरो यदेक्षते ॥ तथा संयोगजः सर्गो
विवेकख्यातिविप्लवे ॥ १९ ॥ गंधर्वनगरादीनामंबरेऽम्बरो य
था ॥ तथा संयोगजः सर्वो विदासो वितथाकृतिः ॥ २० ॥

अर्थ ॥ जेममध्याह्ने मृगतृष्णावर्मे पृथ्वीउपर जलपूरदेखायठे, तेमसंयोगेंउपनी जे सृष्टितेविवेकनी ख्यातियेंनाशदेखायठे ॥ ३० ॥ जेमगंधर्वनगरवर्मे आकाशें आमंवर जणाय, तेमसंयोगेप्रगळ्याजे सर्वविलास तेजुठाठे ॥ ३० ॥

इतिशुद्धनयायत्तमेकत्वं प्राप्तमात्मनि ॥ अंशादिकल्पनाप्य
स्य नेष्टा यत्पूर्णवादिनः ॥ ३१ ॥ एक आत्मेति सूत्रस्याप्यय
मेवाशयोमतः ॥ प्रत्यगूज्योतिषमात्मानमाहुः शुद्धनयाः खलु ॥ ३२ ॥

अर्थ ॥ एरीतेंशुद्धनयेजे एकत्वपणुग्रह्युं, तेआत्मानेविषे पाम्युं; एनेअंशादिकनीजे कल्पनातेपूर्णवादिने वाहालीनथी ॥३१॥ सूत्रमां, “एगेआया” एवोजेपाठठे, तेएजआ शयेंकह्योठे. एकप्रगटज्योतिरूपजे आत्मा तेतेजरूपठे, एमशुद्धनयवालाकेहेठे ॥ ३२ ॥

प्रपंचसंचयक्लिष्टान्मायारूपाद्विज्ञेमि ते ॥ प्रसीद जगवन्नात्म
न शुद्धरूपं प्रकाशय ॥ ३३ ॥ देहेन सममेकत्वं मन्यते व्यव
हारवित् ॥ कथंचिन्मूर्ततापत्तेर्वेदनादिसमुद्भवात् ॥ ३४ ॥

अर्थ ॥ निश्चयनयकहेठेके, प्रपंचसंचयवडे संक्लिष्टएटले दुःखरूपएवुं जेएमायारूपठे, तेथकी हे जगवन् ! हे आत्मा ! हुं वीहुंहुं. माटे प्रसन्नथाओ, अनेशुद्धरूप प्रकाशकरो ! ॥ ३३ ॥ कोइकप्रकारेंरूपीपणुं पाम्योजे आत्मातेनेवेदनादिक उपजेठे. माटे व्यवहा-
रनयवालो शरीरसाथें आत्मानुंएकत्वपणुं मानेठे ॥ ३४ ॥

तन्निश्चयो न सदते यदमूर्त्तो न मूर्त्ततां ॥ अंशेनाप्यवगाहेत
पावकः शीततामिव ॥ ३५ ॥ उष्णस्याग्नेर्यथा योगाद् धृतमु
ष्णमिति भ्रमः ॥ तथामूर्त्तागसंबंधादात्मा मूर्त्त इति भ्रमः ॥ ३६ ॥

अर्थ ॥ पणतेवातनिश्चयवालो सहीशकतो नथी; जेमअग्निशीतलता पामतो नथी, तेमजेअरूपीआत्माठे, तेअंशेकरीनेपणरूपीपणाने पामतो नथी ॥ ३५ ॥ जेमबलताअग्निनेसंयोगें धृतउष्णथयुं एवोभ्रमठे, तेमरूपीशरीरने संयोगें आत्मापणरूपीदीसेठे, एपणभ्रमणाजदेखायठे ॥ ३६ ॥

न रूपं न रसो गंधो न न स्पर्शो न चाकृतिः ॥ यस्य धर्मो न शब्दो
वा तस्य का नाम मूर्त्तता ॥ ३७ ॥ दृशादृश्यं हृदाग्राह्यं वाचा
मपि न गोचरः ॥ स्वप्रकाशं हि यद्रूपं तस्य का नाम मूर्त्तता ॥ ३८ ॥

अर्थ ॥ केमकेरूप, रस, गंध, स्पर्श, संस्थान एटलावानांआत्मानेनथी; एतो पुज्जलनेठे, तेमजबाह्यधर्मपणनथी, शब्दनथी; तेवारेंआत्मानेशीरीतेरूपीकहेवाय? ॥ ३९ ॥ वलीआत्मानजरेदेखाय एवोपणनथी, मनथीग्रहवाय एवोपणनथी, तथावचने पणअ गोचरठे, जेनुरूपपोताना प्रकाशेठे, पणबीजना प्रकाशेनथी, तेनेरूपीकेमकेहेवाय? ॥ ३९ ॥

५ / आत्मा सत्यश्चिदानंदः सूक्ष्मात्सूक्ष्मः परात्परः ॥ स्पृशत्यपि च मूर्त्तत्वं तथा चोक्तं परैरपि ॥ ३९ ॥ इंद्रियाणि पराण्याहुरिंद्रियेभ्यः परं मनः ॥ मनसोपि परा बुद्धि र्योबुद्धेः परमस्तु सः ॥ ४० ॥

अर्थ ॥ आत्मासत्यठे; चिदानंदमयीठे; सूक्ष्मथीपणसूक्ष्मठे; उक्कृष्टमांउक्कृष्टठे; ते मूर्त्तपणुंकेमफरसे ? तेमजपरदर्शनमां श्रीकृष्णकहेठे, हे ! अर्जुन ! शरीरमां इंद्रियोमोटीठे, अने इंद्रियोथीमनमोदुंठे; मनकरतां बुद्धिमहोटीठे, अनेतेथीआत्मासोटीठे ॥ ३९ ॥ ४० ॥

विकले हंत लोकेस्मिन्नमूर्त्ते मूर्त्तता त्रमात् ॥ पश्यत्याश्चर्यवद्
ज्ञानी वदत्याश्चर्यवद्भवः ॥ ४१ ॥ वेदना येन मूर्त्तत्वं निमित्ता
स्फुटमात्मनः ॥ पुज्जलानां तदापत्तेः किंत्वशुद्धस्वशक्तिजा ॥ ४२ ॥

अर्थ ॥ हंतइतिखेदे. आविकललोकेनेविषे अमूर्त्तिआत्मानेविषे मूर्त्तिपणानात्रमथ कीजेज्ञानीपुरुषठे, तेअचंबोदेखेठे, अनेवचनपणअचंबानांबोलेठे ॥ ४१ ॥ जेमाटे जीवात्मानेमूर्त्तिनिमित्तवेदना प्रगटपणेठे, एमजोमानिएतो, पुज्जलनेवेदनाथइजोश्यें; ते माटेएवेदनातो आत्माने अशुद्धशक्तिथी अनुजवधायठे ॥ ४२ ॥

अक्षरानां यथा ज्ञानं स्वयंपरिणामत्ययं ॥ तथेष्टानिष्टविषय
स्पर्शद्वारेण वेदनां ॥ ४३ ॥ विपाककालं प्राप्यासौ वेदना प
रिणामजाक् ॥ मूर्त्तं निमित्तमात्रं नो घटे दंडवदन्वयि ॥ ४४ ॥

अर्थ ॥ इंद्रियद्वारेंकरी जेम ज्ञानदिशा पोतानीमेले परिणमेठे, तेमइष्टअनिष्टविषयस्पर्शद्वारेंकरी वेदनापरिणमेठे ॥ ४३ ॥ विपाककालपामीने आवेदनापरिणामने जेम आत्माजजेठे, तेथी अमारेमते मूर्त्तिपणुंतेनिमित्तमात्रथयुं, अन्वयीके० सहचारीथयुं, जेमघटनेविषे दंडसहचारीठे तेनीपेठेजाणवुं ॥ ४४ ॥

ज्ञानाख्या चेतना बोधः कर्माख्यद्विष्टरक्तता ॥ जंतोः कर्मफ
लाख्या सा वेदना व्यपदिश्यते ॥ ४५ ॥ नात्मा तस्मादमूर्त्तत्वं चैत
न्यं चातिवर्तते ॥ अतो देहेन नैकत्वं तस्य मूर्त्तेन कर्हिचित् ॥ ४६ ॥

अर्थ ॥ ज्ञाननामे चेतनातेवोधते अने कर्मनामेद्विष्टरक्ताते, तेवढेजीवने कर्मफलनामेवेदना व्यपदेशपामेते ॥ ४५ ॥ तेमाटेअमूर्त्तिआत्माते चैतन्यपणाने उदंघेनही अनेमूर्त्तिमान् देहसार्थेआत्माने कोइप्रकारें एकत्वपणुंतेजनही ॥ ४६ ॥

सन्निकृष्टान्मनोवाणी कर्मादेरपि पुजलात् ॥ विप्रकृष्टाधनादेश्च
त्राव्यैवं जिन्नात्मनः ॥४७॥ पुजलानां गुणोमूर्त्ति रात्मा ज्ञानगु
णः पुनः ॥ पुजलेज्यस्ततो जिन्नमात्मद्रव्यं जगुर्जिनाः ॥४८॥

अर्थ ॥ एरीतें कर्मवर्गणाना, मनोवर्गणाना, वचनवर्गणाना, जेआत्मानेसमीपवर्ति, एकत्वसंगतवर्ति एवातनधनादिक जेपुजल, तेतोसर्वआत्माथी जिन्नके० दूरते ॥ ४७ ॥ केमकेपुजलनोगुणतोमूर्त्तिमान्ते, अने आत्मातोज्ञानगुणमयते, माटेपुजलथी आत्मद्रव्यजुडुंते एमप्रभुकहेते ॥ ४८ ॥

धर्मस्य गतिहेतुत्वं गुणो ज्ञानं तथात्मनः ॥ धर्मास्तिकायात्तज्जिन्न
मात्मद्रव्यं जगुर्जिनाः ॥ ४९ ॥ अधर्मे स्थितिहेतुत्वं गुणो ज्ञान
गुणोऽसुमान् ॥ ततो धर्मास्तिकायान्यमात्मद्रव्यं जगुर्जिनाः ॥५०॥

अर्थ ॥ धर्मास्तिकायनोगुण गतिहेतुते अनेआत्मानोगुणज्ञानते, माटेधर्मास्तिकायथी आत्माजुदोते, एमप्रभुकहेते ॥ ४९ ॥ अधर्मास्तिकायनोगुण स्थितिहेतुते अने आत्मानोज्ञानगुणते, माटे अधर्मास्तिकायथी आत्मद्रव्यजुडुंते एमप्रभुकहेते ॥ ५० ॥

अवगाहो गुणो व्योम्नो ज्ञानं खट्वात्मनो गुणः ॥ व्योमास्ति
कायात्तज्जिन्नमात्मद्रव्यं जगुर्जिनाः ॥५१॥ आत्मज्ञानगुणः सिद्धः
समयो वर्तनागुणः ॥ तज्जिन्नं समयद्रव्यादात्मद्रव्यं जगुर्जिनाः ॥५२॥

अर्थ ॥ आकाशनोगुणअवगाहते, अनेआत्मानोगुणज्ञानते माटे आकाशास्तिकायथीआत्मद्रव्यजुडुंते एमप्रभुकहेते ॥ ५१ ॥ आत्माज्ञानगुणसिद्धते, काल वर्तनारूपते माटेकालथी आत्मद्रव्यजुडुंते, एमप्रभुकहेते ॥ ५२ ॥

आत्मनस्तदजीवेज्यो विजिन्नत्वं व्यवस्थितं ॥ व्यक्तिजेदेन वादेशा
दजीवत्वमपीष्यते ॥ ५३ ॥ अजीवा जन्मिनः शुद्धज्ञावप्राणव्य
पेक्षया ॥ सिद्धाश्च निर्मलज्ञाना द्रव्यप्राणव्यपेक्षया ॥ ५४ ॥

अर्थ ॥ एप्रमाणेअजीवथी आत्मानुजुंदापणुं सत्यठ्युं, पणजेदेकरी देशथकी अजी

वपणुपणवंधीयेठइये ॥ ५३ ॥ जेमनिर्मलज्ञानवंतसिद्धने द्रव्यप्राणनी अपेक्षारहितपणे अजीवपणुकहिये, तेमशुद्धजावप्राणनीअपेक्षारहित जीवनेअजीवकहियेठैये ॥५४॥

इंद्रियाणि बलं श्वासो ब्र्वासो ह्यायुस्तथा परं ॥ द्रव्यप्राणाश्चतुर्भेदाः
पर्यायाः पुद्गलाश्रिताः ॥ ५५ ॥ जिज्ञास्ते ह्यात्मनोऽत्यंतं तदेतै
र्नास्ति जीवनं ॥ ज्ञानधैर्यसदाश्वासनित्यस्थितिविकारिभिः ॥५६॥

अर्थ ॥ इंद्रिय, बल, श्वासो ब्र्वास, अनेआयुष्य एरीतेंद्रव्यप्राण चारभेदेठे. एनापर्यायतो पुद्गलने आश्रीरह्याठे॥५५॥ तेआत्माश्री अत्यंतजुदाठे, माटे एवडे कांइआत्माने जीवतुं नथी. एपर्यायतो ज्ञान, धैर्य, तेनाश्वासनीजेकांइ नित्यस्थितितेणेकरी वर्जितठे ॥ ५६ ॥

एतत्प्रकृतिभूताग्निः शाश्वतीतिस्तु शक्तिभिः ॥ जीवत्यात्मा स
देत्येषा शुद्धद्रव्यनयस्थितिः॥५७॥ जीवो जीवति न प्राणैर्विना तै
रेव जीवति ॥ इदं चित्रचरित्र्यंको हंत पर्यनुयुज्यतां ॥ ५८ ॥

अर्थ ॥ एप्रकृतिरूपशाश्वतीशक्ति तेणेकरीने आत्मासदैवजीवेठे, एशुद्धद्रव्यनयनी स्थितिजाणवी॥५७ जीवकांइप्राणेकरीने जीवतो नथी, एजीवतोप्राणविनाजीवेठे, एअचंबा नीवात विचित्रकारी चरित्रसांजळी कोणनहर्खें? अनेएवातशुद्धनयें कोणनजोडे? ॥५८॥

नात्मा पुण्यं नवा पापमेते यत्पुद्गलात्मके॥आद्यबालशरीरस्यो
पादानत्वेन कटप्यते ॥५९॥ पुण्यं कर्म शुभं प्रोक्तमशुभं पाप
मुच्यते ॥ तत्कथं तु शुभं जंतून् यत् पातयति जन्मनि ॥६०॥

अर्थ ॥ आत्मापुण्यनही, तेमपापपणनही, केमके पुण्यनेपापतो पुद्गलरूपठे. प्रथम बालकाले जेशरीरतेनेउपादानजावेकटपेठे ॥ ५९ ॥ जेशुभकर्म तेपुण्यकहिये, अनेजे अशुभकर्मतेपापकहिये, तेवारे तेशुभकर्मजेठे, तेजीवनेसंसारमांकेमपाडेठे? ॥ ६० ॥

नह्यायसस्य बंधस्य तपनीयमयस्य च ॥ पारतंत्र्याविशेषेण फ
लभेदोस्ति कश्चन ॥६१॥ फलाच्यां सुखदुःखाच्यां न भेदः पुण्य
पापयोः ॥ दुःखान्नभिद्यते हंत यतः पुण्यफलं सुखं ॥ ६२ ॥

अर्थ ॥ एकलोहनीवेडी अनेएकसुवर्णनीवेडी तेपणपरवशपणुंठे, माटेविचारीयेंतो फलभेदकांइनथी, तेमअशुभकर्मते लोहनीवेडीअनेजे शुभकर्मते सुवर्णनीवेडी ॥६१॥

સુખનાંફલ અને દુઃખનાંજેફલપ્રગટેઢે, તેથીપુણ્યપાપમધ્યે કાંઈજેદનથી. જેથકીપુણ્ય સુખવિલસે, એપુણ્યનુંફલઢે, તેપણદુઃખરૂપજઢે ॥ ૬૨ ॥

સર્વે પુણ્યફલં દુઃખં કર્મોદયકૃતત્વતઃ ॥ તત્ર દુઃખપ્રતીકારે
વિમૂઢાનાં સુખત્વધીઃ ॥૬૩॥ પરિણામાન્ન તાપાન્ન સંસ્કારાન્ન
બુધૈર્મતં ॥ ગુણવૃત્તિવિરોધાન્ન દુઃખં પુણ્યજ્ઞવં સુખં ॥ ૬૪ ॥

અર્થ ॥ માટેસર્વપુણ્યનુંફલ તેદુઃખરૂપઢે, કેમકેએકર્મનાઉદયથીથાયઢે. માટેદુઃખ નાપ્રતીકારનેવિષે મૂર્ખનેસુખબુઝિઉપજેઢે ॥ ૬૩ ॥ પંક્તિકહેઢેકે, પરિણામથી, તથાતા પથી,અનેસંસ્કારથી ગુણવૃત્તિવિરોધી એહબું જેપુણ્ય,તેથીનીપનું જેસુખતેદુઃખપ્રાયઢે॥૬૪॥

દેહપુષ્ટે નૈરામર્ત્યનાયકાનામપિ સ્ફુટં ॥ મહાજપોષણસ્યેવ
પરિણામોતિદારુણઃ ॥૬૫॥ જલુકાઃ સુખમાનિન્યઃ પિવંત્યો
રુધિરં યથા ॥ ઝુંજાંના વિષયાન્ યાંતિ દશામંતે ઽતિદારુણાં ॥ ૬૬ ॥

અર્થ ॥ નરનેરાજાને, તથા ઇંદ્રાદિકનેપણ જેસુખમાંશરીરનીપુષ્ટિથાયઢે, તેમોટાવો કર્મનીપેઢેઢે, એ કથાઉત્તરાધ્યયનમાં કહીઢેતિહાંથીજાણવી. જેવારે વધથયો, તેવારે પરિણામેઅતિદુઃખઢે ॥ ૬૫ ॥ જેમજલોલોહી પીતાંથકા સુખમાનેઢે, તેમવિષયજોગ વતાંથકાપ્રાણી સુખમાનેઢે, પણતેથીઅંતે માઠીદશાનેપામેઢે ॥ ૬૬ ॥

તીવ્રાગ્નિસંગસંશુષ્યત્પયસામયસામિવ ॥ યત્રૌત્સુક્યાત્સદાદ્દા
ણાં તપ્તતા તત્ર કિં સુખં ॥ ૬૭॥ પ્રાક્પશ્ચાન્નારતિસ્પર્શાત્પુટપાક
મુપેયુષિ ॥ ઇંદ્રિયાણાંગણેતાપ વ્યાપ એવ ન નિર્વૃત્તિઃ ॥ ૬૮ ॥

અર્થ ॥ આકરીઅગ્નિમાં બલતરાયેંકરી લોહપાણીપીચેઢે, તેમજ્યાંસદા ઇંદ્રિયોની ઉત્કંઠાથીઘણીજ બલતરારહેઢે, ત્યાં શું સુખઢે ? ॥ ૬૭ ॥ પેહેલાઅથવાપઢી પણજેથકી અરતિઉપજે, તેનેઅડકવાથી વિપાકપામેથકે ઇંદ્રિયોના સમૂહમાં તાપ વ્યાપેપણસુખન થાય,એટલે પેહેલાબાંધ્યાંજેકર્મ તેજેવારે જોગવવામાંઆવે,તેવારેપણ અરતિલેઈનેજઆવે, અનેપઢી તેકર્મો વિપાકેપણ દુઃખઆપે ॥ ૬૮ ॥

સદા યત્ર સ્થિતો દ્રેષોલ્લેખઃ સ્વપ્રતિપંચિષુ ॥ સુખાનુજ્ઞવકાલે
પિ તત્ર તાપહતં મનઃ॥૬૯॥ સ્કંધાત્ સ્કંધાંતરારોપે આરસ્યેવ
ન તત્ત્વતઃ ॥ અદ્વાદ્વાદેપિ દુઃખસ્ય સંસ્કારોપિ નિવર્ત્તે ॥ ૭૦ ॥

अर्थ ॥ जेहनेसदैवशत्रुउपर द्वेषरह्योठे, तेप्राणीजो घरमांसुखेवेगोहोय, तोपणतेहनेसुखनहोय. तेमविषयसुखमां अनुभवकालेपण विषयना तापेकरीजेनुंमनहणाणुंठे, तेहनेसुख क्यांथीहोय? ॥ ६९ ॥ जेमएकखंजाउपरथी बीजाखंजाउपरचारद्वीधो, पणतत्त्वथी चारउतस्योनही एमइंद्रियोनेआनंदे दुःखनोसंस्कारमटतोनथी ॥ ७० ॥

सुखं दुःखं च मोहश्च तिस्रोपि गुणवृत्तयः ॥ विरुद्धा अपि वर्तन्ते
दुःखजात्यनतिक्रमात् ॥ ७१ ॥ क्रुद्धनागफणाजोगोपमोजोगोज्ञवो
खिलः ॥ विलासश्चित्ररूपोपि त्रयहेतुर्विवेकिनां ॥ ७२ ॥

अर्थ ॥ सुख, दुःखअनेमोह एत्रणे जोपणविरुद्धे, तोपणगुणवृत्तियेवर्तेंठे; केमकेदुःखनीजातिने उलंघनकरीशकतानथी, माटे गुणवर्त्तिरूपठे ॥ ७१ ॥ क्रोधीनागनीफणना विस्तारसरखो, सर्वजोगविलासठे, वद्वीतेजोगविलास यद्यपिविचित्ररूपठे, तथापि विवेकीजनने तेत्रयनोहेतुठे. ॥ ७२ ॥

इत्थमेकत्वमापन्नं फलतः पुण्यपापयोः ॥ मन्यते यो न मूढात्मा
नांतस्तस्य त्रयोदधेः ॥ ७३ ॥ दुःखैकरूपयोर्जिन्नस्तेनात्मा पु
ण्यपापयोः ॥ शुद्धनिश्चयतः सत्यचिदानंदमयः सदा ॥ ७४ ॥

अर्थ ॥ एरीतें फलनीअपेक्षायें पुण्यपापनुं एकत्वपणुंठराव्युं. पणजेमूर्खनमानशे, तेसंसारमांजटकशे; अनेजेमानशेतेभवसागरतरीजशे ॥ ७३ ॥ पुण्यअनेपाप एबेहुएकसरखादुःखरूपजठे; तेथकीआत्माजिन्नठे; शुद्धनिश्चयनयथी सदासत्चिदानंदमयठे. ॥ ७४ ॥

तत् तुरीयदशाव्यंगरूपमाचरणा न्वयात् ॥ ज्ञात्युष्णो द्योतशी
लस्य घननाशाज्वरेणिव ॥ ७५ ॥ जायंते जाग्रतो ऽक्षेज्यश्चित्रार्थि
सुखवृत्तयः ॥ सामान्यं तु चिदानंदरूपं सर्वदशान्वयि ॥ ७६ ॥

अर्थ ॥ एवाततेचोथीदिशायें जाणवायोग्यठे. जेमवर्षाकालमां मेघवरसीरह्या पढी वादलनाशथायठे, अनेसूर्यप्रज्ञाशेजेठे, तेमव्यंगरूपविचित्र एहवाआचरणविशेषेंकरी चोथीदशामांशेजेठे ॥ ७५ ॥ जागताजीवने इंद्रियोनीसुखवृत्तिओ नानाप्रकारनीथायठे, पणसामान्य जे चिदानंदस्वरूप तेनेतोसर्वदशामां सरखुंसुखठे ॥ ७६ ॥

स्फुलिंगनैर्यथा बन्धि दीप्यते ताप्यतेऽथवा ॥ नानुभूतिपराभू
ती तथैताग्निः किलात्मनः ॥ ७७ ॥ साक्षिणः सुखरूपस्य सुषुप्तौ
निरहंकृतेः ॥ यथा ज्ञानं तथा शुद्धविवेके तदतिस्फुटं ॥ ७८ ॥

अर्थ ॥ तणपेंकरीनेजेम अग्निदीपेनही, तपेनही, तेमअनुजवादिकें करीने आ-
त्मानेकइंनथी ॥ ७७ ॥ निद्रावस्थामांजेम सुखरूपनोसाखीजे आत्मातेने अहंकारें-
रहितसुखनो जासथायठे, तेमशुद्धविवेकनेविषे तोप्रगटपणसुखजासेठे ॥ ७८ ॥

तच्चिदानंदजावस्य ज्ञोक्तात्मा शुद्धनिश्चयात् ॥ अशुद्धनिश्चया
त्कर्म कृतयोः सुखदुःखयोः ॥ ७९ ॥ कर्मणोपि च ज्ञोगस्य स्रगा
देर्व्यवहारतः ॥ नैगमादिव्यस्थापि जावनीयाऽनया दिशा ॥ ८० ॥

अर्थ ॥ तेमाटेशुद्धनिश्चयनयथकी आत्माचिदानंदजावनोज्ञोक्ताठे; अनेअशुद्धनि-
श्चयनयथकीकर्मकस्यांजे सुखदुःखतेनोज्ञोक्ताठे ॥ ७९ ॥ फुलनीशय्या तथा
फुलनांभूषण प्रमुखनेविषेज्ञोगकर्मनी व्यवहारथीप्रवृत्तिठे; तेमनैगमादिकनयनी व्य-
वस्थापण आवीरीतें जावियें; तेनीचेंलख्याप्रमाणेठे. ॥ ८० ॥

कर्त्तापि शुद्ध जावाना मात्माशुद्धनयाद्विजुः ॥ प्रतीत्यवृत्तिं यच्छुद्ध
द्वेष्टानामेष मन्यते ॥ ८१ ॥ अनुपल्लवसाम्राज्ये विषजागपरि
हये ॥ आत्मा शुद्धस्वजावानां जननाय प्रवर्तते ॥ ८२ ॥

अर्थ ॥ शुद्धजावनोकर्त्ता आत्माशुद्धनयथी समर्थठे, जेवारेंशुद्धपरिणामीठे, तेस-
मर्थवीर्यवृत्तिनेआश्रयीने शुद्धजावनोकर्त्ताठे. एमशुद्धनयवालोमानेठे ॥ ८१ ॥ उपद्रव
अंतरायादिकेरहित साम्राज्यपणानेविषे दुष्टजावनोनाशथयेठे आत्माशुद्धस्वजाव
प्रगटकरवाने प्रवर्तते ॥ ८२ ॥

चित्तमेव हि संसारो रागादिक्लेशवासितं ॥ तदैव तैर्विनिर्मुक्तं ज
वांत इति कथ्यते ॥ ८३ ॥ यश्च चित्तद्विणक्लिष्टो नासावात्मा
विरोधतः ॥ अनन्यविकृतं रूपमित्यर्थत्वं ह्यदः पदं ॥ ८४ ॥

अर्थ ॥ जेरागादिक क्लेशवरें चित्तवासितहोय, तेसंसारकेहेवाय. अने रागद्वेषथीमु
कावबुं तेनुंनाम मुक्तिठे, एमजाणबुं ॥ ८३ ॥ रागद्वेषेव्याप्यो जेमननोक्लिष्ट परिणामठे,
तेकांइआत्मानोनथी. आत्मानुरूपतो सत्यार्थपणेशविकारीठे ॥ ८४ ॥

श्रुतवानुपयोगश्चेत्येतन्मिथ्या यथा वचः ॥ तथात्मा शुद्धरूपश्चे
त्येवं शब्दनया जगुः ॥ ८५ ॥ शुद्धपर्यायरूपस्तदात्मा शुद्धस्व
जावकृत् ॥ प्रथमाप्रथमत्वादि जेदोप्येवं हि तात्त्विकः ॥ ८६ ॥

अर्थ ॥ जेम आत्मानोउपयोग श्रुतवंतठे एखोटुंठे, तेमशब्दनयवालाकहेठेके आत्माशुद्धरूपनथी, एणखोटुंठे ॥ ८५ ॥ शुद्धपर्यायरूप आत्मा, पूर्वपश्चात्पणानो जे-
जेद तेपणे शुद्धस्वज्ञावनोकर्त्ताठे. एमतात्त्विकठे ॥ ८६ ॥

ये तु दिक्पटदेशीयाः शुद्धज्व्यतयात्मनः ॥ शुद्धस्वज्ञावकर्तृत्वं
जगुस्ते पूर्वबुद्ध्यः ॥ ८७ ॥ ज्व्यास्तिकस्य प्रकृतिः शुद्धा संग्रह
गोचरा ॥ येनोक्ता संमतौ श्रीमत्सिद्धसेनदिवाकरैः ॥ ८८ ॥

अर्थ ॥ दिगंबरएमकहेठेके, शुद्धज्व्याथें वलीजेमउपयोगविनाश्रुतजण्यो तेनुंपण
शुद्धस्वज्ञावनुं कर्त्तापणुंजतुंनथी; केमकेतेतेने स्वज्ञावेजपरिणमेठे. एमअपूर्वबुद्धिनुं
केहेवुंठे ॥ ८७ ॥ ज्व्यास्तिकनयनीजे शुद्धप्रकृतिठे, तेसंग्रहनयउपरचाले, केमकेसम्मति
ग्रंथमां सिद्धसेनसूरियेंकहुंठे ॥ ८८ ॥

तन्मते च न कर्तृत्वं ज्ञावानां सर्वदान्वयात् ॥ कूटस्थः केवलं ति
ष्ठत्यात्मा साक्षित्वमाश्रितः ॥ ८९ ॥ कर्तुं व्याप्रियते नायमुदासी
न इव स्थितः ॥ आकाशमिव पंकेन लिप्यते न च कर्मणा ॥ ९० ॥

अर्थ ॥ तेनेमते कर्त्तापणुंनथी, केमकेसदैवज्ञावनो अन्वयठे. माटेकूटस्थकेवल नि-
र्विक्रियजे आत्मा तेसाक्षीपणाने आश्रीनेरह्योठे ॥ ८९ ॥ करवानोव्यापार करतोनथी;
उदासीनीपेठेरह्योठे. जेमकचरे आकाशलेपातुंनथी, तेमकर्मेश्यात्मा लेपातोनथी ॥ ९० ॥

स्वरूपं तु न कर्तव्यं ज्ञातव्यं केवलं स्वतः ॥ दीपेन दीप्यते ज्यो
ति नित्यपूर्वं विधीयते ॥ ९१ ॥ अन्यथा प्रागनात्मा स्यात्स्वरूपा
ननुवृत्तितः ॥ जवहेतुसहस्रेणाप्यात्मता स्यादनात्मनः ॥ ९२ ॥

अर्थ ॥ पोतानारूपनेनवीनकरवुंनथी. मात्रपोताना रूपनेपोताथकीकेवल जाणी
लेवुंठे. जेमदीवेथी ज्योतिदीपेठे, तेमनित्य शाश्वतआत्मा स्वप्रकाशहोवाथी पोतेपो-
ताने प्रकाशेठे ॥ ९१ ॥ एम आत्माने स्वप्रकाश अने शाश्वत अंगीकार करीएनही
अने परप्रकाश तथा कर्तृत्व सिद्धमानीए तो, पूर्वेअनात्मपणुं अंगीकार करवुंपरुशे.
केमके क्रियावडे उत्पन्नथएलापदार्थनुं पूर्वनुं रूप जुंहुज होयठे, एवोनियमठे. एवी
रीतेआत्माना उत्पत्तिनी पूर्वे आत्माने अनात्मामानवो परुशे अने क्रियावडे आ-
त्मानुं रूपांतरथाएठे, एममानीएतो, आत्माना आवृत्ति अंगीकारकरवीपरुशे. आवृत्ति
अंगीकारकरीएतो संसारविषयक हजारोकृत्यरूप हेतुवडे हजारोरूप बदलाशे. त्यारें

પૂર્વ પૂર્વનુરૂપઅનાત્મા અને ઉત્તર ઉત્તરક્રિયાજન્યરૂપ આત્મામાનવો પરો, અનેએમ કહ્યાથી ઠેવટેં અનવસ્થા દોષ પ્રાપ્તથશે ॥ ૯૨ ॥

નયે તેનેહ નો કર્તા કિંત્વાત્મા શુદ્ધજાવભૂત ॥ ઉપચારાત્તુ લોકે
ષુ તત્કર્તૃત્વમપીષ્યતે ॥ ૯૩ ॥ ઉત્પત્તિમાત્રં ધર્માણાં વિશેષગ્રા
હિણો જગુઃ ॥ અવ્યક્તિરાવૃત્તેસ્તેષાં નાજાવાદિતિ કા પ્રમા ॥ ૯૪ ॥

અર્થ ॥ તેમાટેઆનયનેવિષે કર્તાપણુનથી કેમકે આત્માશુદ્ધજાવનો ધરનારહે અનેલોકમાં ઉપચારથી તેનુંકર્તાપણુકેહેહે ॥ ૯૩ ॥ વિશેષગ્રાહી જેજ્ઞાનીપુરુષોહે તેપૂ-
ર્વોક્તરીતે આત્માને ક્રિયાસિદ્ધ માનતાનથી, કિંતુ આત્માનાધર્મોની ઉત્પત્તિ માનેહે. આંહી કોઈને શંકાથશે કે, જેમ આત્માઅવ્યક્તહે, તેમઆત્માનાધર્મપણ અવ્યક્તહે; તો
જ્યારેઆત્માની ઉત્પત્તિ માનતાનથી, ત્યારેતેનાધર્મનીઉત્પત્તિપણ કેમમનાય ? તેનું સ-
માધાનજે, કેટલીએકઅવ્યક્ત વસ્તુઓ આકાશનીપેઠે જેમનીતેમરહેહે અને કેટલી
એક રૂપાંતરને પામેહે; આત્માશાશ્વતાવ્યક્તહે અને તેનાધર્મઅશાશ્વતાવ્યક્તહે માટેતે
ઓની આવૃત્તિથાયહે. કેમકે જેમઆત્માની અનાવૃત્તિમાં ઘણાંપ્રમાણોહે, તેમઆત્માના
ધર્મનીઆવૃત્તિ નથવામાં કોઈપ્રમાણનથી, તેથીઆત્માની પુનરાવૃત્તિ થતીનથી; પણઆ-
ત્માના ધર્મોનીપુનરાવૃત્તિથાયહે, એવુંસિદ્ધથયું ॥ ૯૪ ॥

સત્ત્વં ચ પરસંતાને નોપયુક્તં કથં ચ ન ॥ સંતાનિનામનિત્યત્વા
ત્સંતાનોપિ ન ચ ધ્રુવં ॥ ૯૫ ॥ વ્યોમાવ્યુત્પત્તિમત્તત્તદવગાહાત્મના
તતઃ ॥ નિત્યતા નાત્મધર્માણાં તદૃષ્ટાંતવલાદપિ ॥ ૯૬ ॥

અર્થ ॥ આત્માનુંઉત્પત્તિરહિતપણુ દૃષ્ટાંતવમેદદકરેહે. જેમપિતાપુત્રરૂપ પરિવા-
રની ઉત્પત્તિમાં પૂર્વપૂર્વપિતારૂપ કારણથી ઉત્તરઉત્તર પુત્રરૂપકાર્યનીઉત્પત્તિથયારથી
પિતાપણાનોઅજાવ અનેપુત્રપણાનોજાવ થાયહે, એમસંકલનાચાલતાં જેમપિતાનોનાશ
તેમપુત્રનો પણનાશથાયહે. તેમઅનાત્માથી આત્માનીઉત્પત્તિરૂપ પ્રવાહથી પૂર્વનોઅજાવ
અનેઉત્તરનો જાવથતાં પૂર્વનીપેઠે ઉત્તરનાનાશનો પણસંજવ સિદ્ધથાયહે. એથીઆત્મા
અશાશ્વત અનેનાશરૂપ ઠરશે ॥ ૯૫ ॥ આકાશનાદૃષ્ટાંતવહે આત્માનુંઅચલપણુ અને
આત્માનાધર્મોનું ચલાયમાનપણુ સિદ્ધકરેહે. જેમઆકાશઉત્પત્તિરહિતહે, તેથીતેનુંરૂપાં-
તર થતુંનથી, તેમજઆત્માપણુ ઉત્પત્તિરહિત હોવાથીતેનું રૂપાંતરથતુંનથી. અનેઆ-

त्मानाधर्म उत्पत्तिवान्हे, तेथीतेनुं रूपांतरथायहे. अहींपण आकाशनुंव्यतिरेकपणे दृष्टांतलेवुं. जेवस्तुआकाशनीपेठे उत्पत्तिरहित नथीहोती, तेनुंरूपांतर थायहे ॥ ९६ ॥

ऋजुसूत्रनयसूत्रः कर्तृतां तस्य मन्यते ॥स्वयं परिणामत्यात्मा यं यं ज्ञावं यदा यदा ॥ ९७ ॥ कर्तृत्वं परज्ञावानामसौ नाच्युप गच्छति ॥ क्रियाद्वयं हि नैकस्य द्रव्यस्याभिमतं जिनैः ॥ ९८ ॥

अर्थ ॥ ज्यारेआत्मानुं रूपांतरथतुंनथी, त्यारेपरिणामवादनो उबेदथशे, एवीआ-
शंकाकरीनेतेनो उत्तरकहेठे. ऋजुसूत्रनयवालो, ज्यारेज्यारे जेजेज्ञावनापरिणामने आ-
त्मापामेठे, त्यारेत्यारे तेतेज्ञावरूप कर्मवडे परिणामरूप उत्पत्तिमानेठे, तथापिआत्मा-
ते कर्तृत्वपणे बीजाज्ञावनी प्राप्तिथतीनथी, केमके एकद्रव्यमां बेक्रियासंज्ञवेनही, ए-
वुंजिनने अभिमतठे ॥ ९७ ॥ ९८ ॥

भूतिर्या हि क्रिया सैव स्यादेकद्रव्यसंततौ ॥ न साजात्यं विना च
स्यात् परद्रव्यगुणेषु सा ॥ ९९ ॥ न चैवमन्यज्ञावानां न चेत्कर्ता
परोजनः ॥ तदा हिंसादयादानहरणाय व्यवस्थितः ॥ १०० ॥

अर्थ ॥ भूतिएटले ज्ञावअनेक्रिया एवनेनोएक अर्थठे. ते एकद्रव्यसंततिनेविषे
सामान्यविना नथाय; अनेद्रव्यनागुणनेविषे पणनथाय; केमकेकोइपण द्रव्य अपर-
ज्ञावनो कर्ताहोतो नथी. ॥ ९९ ॥ एमजआत्मानेविषे अन्यज्ञावनुं कर्तापणुंनथी. त्या-
रेशिष्यपूठेठे, के हिंसा दया दानवगेरेनी व्यवस्थाकेम रहेशे? ॥ १०० ॥

सत्यं पराश्रयं न स्यात् फलं कस्यापि यद्यपि ॥ तथापि स्वगतं
कर्म स्वफलं नाजिवर्त्तते ॥ १०१ ॥ हिनस्ति न परं कोपि निश्चया
न्न च रक्षति ॥ न चायुः कर्मणो नाशोमृतिजीवनमन्यथा ॥ १०२ ॥

अर्थ ॥ त्यारेगुरुकहेठे, तासंबोलवुं साचुंठे. कोइनेपण पराश्रये फलथतुंनथी,
तथापिपोतानेविषे रहेलुंजेकर्म तेपोतानाफलनेविषे प्रवर्त्ततुंनथी ॥ १०१ ॥ नि-
श्चयवडे बीजाकोइने कोइमारतो नथी; तेमकोइनुंकोइ रक्षणकरतो नथी; आयुकर्मनो
नाश थायनही; अनेमृत्युजीवन अन्यथाथायनही ॥ १०२ ॥

हिंसादयाविकटपात्र्यां स्वमतात्र्यां तु केवलं ॥ फलं विचित्रमा
प्नोति परापेक्षां विना पुमान् ॥ १०३ ॥ शरीरी म्रियतां मा वा ध्रुवं
हिंसा प्रमादिनः ॥ दयैव दयमानस्य बंधेपि प्राणिनां क्वचित् ॥ १०४ ॥

अर्थ ॥ हिंसाश्रने दयानीपणमात्र कल्पना करवीठे. पोतानामतेकरी तोपरनीअपे-
क्षाथी पुरुषकेवल विचित्रफलने पामेठे ॥ १०३ ॥ जीवनोघातथाय, अथवानथाय,
तोपण जेप्रमादीजीवठे, तेनेनिश्चयेकरी हिंसाथायठे; अनेजे दयावानूप्राणीठे तेनाहाथे
कदाचूकोइजीवनी घातथइजाय, तोपणतेने हिंसालागतीनथी ॥ १०४ ॥

परस्य युज्यते दानं हरणं वा न कस्यचित् ॥ न धर्मसुखयोर्यत्ते
कृतनाशादिदोषतः ॥ १०५ ॥ जिन्नाभ्यां प्रकृतिवितादिपुञ्जला
भ्यां च ते कुतः ॥ स्वत्वापत्तिर्यतो दानं हरणं स्वत्वनाशनं ॥ १०६ ॥

अर्थ ॥ कोइबीजाने दानदेतोनथी, अनेबीजानी पासेथीकोइकांइ हरणकरी लेतो-
नथी; धर्मअनेसुखनेविषे पणदानतथा हरणनो संजवनथी; केमके कृतनाशअने अ-
कृतनोप्रसंग इत्यादिदोष प्राप्तथशे. जेमदानकखुं, तेनोनाशथाय तेनेकृतनाशकहेठे,
अनेजेबीजाने आप्युंनथी तेनुंहरणकरवुंते अकृतागम प्रसंगकहेवाय. एवादोष आ-
त्मानेविषे प्राप्तथशे ॥ १०५ ॥ केमकेजोजन तथाधनादिकजेपुञ्जल तेतोआत्माथीजि-
न्नठे. तोतेमांक्यांथी पोतापणुंआव्युं? माटेदानअनेहरणते पोताथीजनाशठे. ॥ १०६ ॥

कर्मादयाच्च तद्दानं हरणं वा शरीरिणां ॥ पुरुषाणां प्रयासः क
स्तत्तपनमति स्वतः ॥ १०७ ॥ स्वागताभ्यां तु ज्ञावाभ्यां केवलं
दानचौर्ययोः ॥ अनुग्रहोपघातौ स्तः परापेक्षा परस्य न ॥ १०८ ॥

अर्थ ॥ वलीतेदान अनेहरणप्राणीने कर्मनाउदयथकीठे, त्यांपुरुषनेशोप्रयासठे ?
तेतोपोतानीमेलेज उदयपामेठे ॥ १०७ ॥ पोतामांरह्या एवाजेदानअनेहरणना जाव
तेणेकरीनेएकथी उपकारथाय; बीजाथीउपघातथाय; त्यांपरनीअपेक्षापरनेनही ॥ १०८ ॥

पराश्रितानां ज्ञावानां कर्तृत्वाद्यभिमानतः ॥ कर्मणा बध्यतेऽज्ञा
नी ज्ञानवांस्तु न लिप्यते ॥ १०९ ॥ कर्त्तव्यमात्मनो पुण्यपापयो
रतिकर्मणोः ॥ रागद्वेषाशयानां तु कर्त्तव्यानिष्ठवस्तुषु ॥ ११० ॥

अर्थ ॥ परआश्रितजे तेनोहुंकर्त्ताहुं, एमअभिमानथीकहेवुं, एवांकर्मेअज्ञानीबंधा-
यठे. पणज्ञानीतेवाकर्म लेपातानथी ॥ १०९ ॥ माटेआत्मातेपुण्यपापरूप कर्मनोकर्त्ताठे,
राग द्वेषआशयानो कर्त्ताठे; अनेइष्टअनिष्टवस्तुनेविषेण आत्मा कर्त्ताठे. ॥ ११० ॥

रज्यते द्वेष्टि चार्थेषु तत्तत्कार्यविकल्पतः ॥ आत्मा यदा तदा
कर्म त्रमदात्मनि युज्यते ॥ १११ ॥ स्नेहाज्यक्ततनौ रंगं रेणुना
श्लिष्यते यथा ॥ रागद्वेषानुविद्धस्य कर्मबंधस्तथा मतः ॥ ११२ ॥

अर्थ ॥ जेवारेतेतेकर्मनाविकल्पथी आत्माने कोइपदार्थउपर रागदिशा अथवा द्वे-
षउपजेठे, तेवारेआत्मा मां कर्मनोत्रमजोडायठे ॥ १११ ॥ तेललगाडेलाशरीरे जेम
रजनोलेपवलगेठे, तेमरागीअनेद्वेषी आत्माने कर्मनोबंधवलगेठे ॥ ११२ ॥

आत्मा न व्यापृतस्तत्र रागद्वेषाशयं सृजन् ॥ तन्निमित्तोपनमे
षु कर्मोपादानकर्मसु ॥ ११३ ॥ लोहं स्वक्रिययाज्येति त्रामको
पलसंनिधौ ॥ यथा कर्म तथा चित्रं रक्तद्विष्टात्मसंनिधौ ॥ ११४ ॥

अर्थ ॥ तिहांआत्मापोते कोइक्रियाकरतो नथी. पणराग द्वेषकरतोथको तेनिमित्तेपा-
म्यां जेकर्म तेनानिमित्तेकर्त्तापणुकर्मठे; पणतिहांआत्मातो रागद्वेष रूपकर्मनो मूकना-
रोठे. एटले आत्मा जावकर्मनो व्यापारवंतठे; पणद्रव्यकर्मनोव्यापारवंतनथी ॥ ११३ ॥
जेमचमकपाषाणते लोहने आकर्षे, तेणेकरीलोह पोतानीक्रियाये चमकपासेआवीमले,
तेमरागद्वेषीआत्मानापासे कर्मआकर्षणेआवीमलेठे ॥ ११४ ॥

वारि वर्षन् यथांजोदो धान्यवर्षी निगच्छते ॥ जावकर्म सृजन्नात्मा
तथा पुञ्जलकर्मकृत् ॥ ११५ ॥ नैगमव्यवहारौ तु ब्रूतः कर्मा
दिकर्तृतां ॥ व्यापारः फलपर्यंतः परिदृष्टो यदात्मनः ॥ ११६ ॥

अर्थ ॥ जेमपाणीवरसेठे, तेलोकव्यवहारे धान्यवरसेठे एमकहिये; तेमजावकर्मक-
रतोथको आत्मापुञ्जल कर्मनोकर्त्ताकहिये ॥ ११५ ॥ नैगमअनेव्यवहारनयवाला तो
कर्मादिकनोकर्त्ताआत्माने मानेठे; जेआत्मानो व्यापार तेफलपर्यंतदेखायठे ॥ ११६ ॥

अन्योन्यानुगतानां का तदेतदिति वा जिदा ॥ यावच्चरमपर्यायं
यथा पानीयदुग्धयोः ॥ ११७ ॥ नात्मनो विकृतिं दत्ते तदेषा
नयकल्पना ॥ शुद्धस्य रजतस्यैव शुक्तिधर्मप्रकल्पना ॥ ११८ ॥

अर्थ ॥ परस्परमद्वयाएवाजेनय तेने एवो निर्णययावत् चरमपर्यायठे. परंतुजातिजे
दकेमजणाय ? जेमदुग्धअनेपाणीनासंयोगनीपेठेसंग्रहमाने नैगमने, अनेनैगममाने सं-
ग्रहने, एवेनयमां होमां हेनलेठे एमव्यवहारपण जलेठे ॥ ११७ ॥ वलीशुद्धनयवालो वोले-

ठेजे, आत्मानेविकार नथी, आपतोएवीनैगम तथाव्यवहारनयनी कढपनाठे. केनी पेठे ? तेकहेठे. जेमशुद्धरूपानेढीपनोधर्म कढपेठेतेनीपेठे जाणवुं ॥ ११७ ॥

मुषितत्वं यथा पांथगतं पथ्युपचर्यते ॥ तथा पुद्गलकर्मस्था विक्रि
यात्मनि बालिशैः ॥ ११८ ॥ कृष्णशोणोपि चोपाधेर्नाशुद्धः स्फ
टिको यथा ॥ रक्तोद्भिष्टस्तथैवात्मा संसर्गात्पुण्यपापयोः ॥ ११९ ॥

अर्थ ॥ जेमपंथीजनने लुंटांलोककहेठेजे मार्गलुंटाणो, एलोकवाक्यठे; तेममू-
खप्राणी पुद्गलकर्ममांरही जेविक्रियाकरे तेआत्मानेविषे मानेठे ॥ ११८ ॥ जेम-
कालो अथवारातो स्फटिकठे तेउपाधिथीठे; माटेतेथीतेने अशुद्धनकहिये; तेमपुण्य-
पापना संयोगथी आत्मारानीकहेवायठे ॥ ११९ ॥

सेयं नटकला तावद् यावद्विविधकल्पना ॥ यद्रूपं कल्पनातीतं
न तु पश्यत्यकल्पकः ॥ १२० ॥ कल्पनामोदितो जंतुः शुक्लं कृष्णं
च पश्यति ॥ तस्यां पुनर्विलीनायामशुक्लं कृष्णमीक्षते ॥ १२१ ॥

अने ॥ जिहांसुधीविविध प्रकारनीकल्पनाहोय, तिहांसुधीएसर्व नटकलारूपठे. प
णकल्पनायेअतीतजेरूप तेनेतो जेअकल्पकहोय तेदेखे ॥ १२० ॥ पणकल्पनायेमुंजाणो
जेजीव तेतो धोलानेकालुंदेखेअनेकालाने धोलुंदेखे, अनेतेकल्पना जेवारेजाय तेवारे
तोकाळानेकालुंजदेखे, अनेधोलाने धोलुंजदेखे ॥ १२१ ॥

तद्भ्यानं सा स्तुतिर्भक्तिः सैवोक्ता परमात्मनः ॥ पुण्यपापवि
हीनस्य यद्रूपस्यानुचितनं ॥ १२२ ॥ शरीररूपलावण्यवप्र
वत्रध्वजादिभिः ॥ वर्णितैर्वीतरागस्य वास्तवी नो पवर्णना ॥ १२३ ॥

अर्थ ॥ पुण्यपापरहित एहवाजेपरमात्माप्रभु तेनास्वरूपनुं चिंतवुं तेनेजध्यानक
हिये, अनेस्तुतिपणतेज तथाभक्तिपणतेजकहिये ॥ १२२ ॥ पणशरीरनावर्णें, रूपेंकरी,
लावण्यतायेकरी, समोसरणे, अनेवत्रेकरी, तथा इंद्रध्वजादिकेकरी जेपरमात्माने व-
खाणवा एहवीस्तुतिने वस्तुतः साचीनकहिये ॥ १२३ ॥

व्यवहारस्तुतिः सेयं वीतरागात्मवर्तिनां ॥ ज्ञानादीनां गुणानां तु
वर्णना निश्चयस्तुतिः ॥ १२४ ॥ पुरादिवर्णनाज्जा स्तुतः स्या
दुपचारतः ॥ तत्त्वतः शौर्यगांजीर्यधैर्यादिगुणवर्णनात् ॥ १२५ ॥

अर्थ ॥ केमके एस्तुतितोव्यवहारेठे. पणजेमां वीतरागनाज्ञानादिकगुण प्रशंसवा

तेहनेनिश्चयस्तुतिकहिये ॥१२५॥ जेमदेशनगरादिकेकरी राजावखाणवो एउपचारेस्तु-
तिजाणवी;पणराजानुंबल,गांजीर्यता, धैर्यतानुवर्णवुं, तेनिश्चयथीस्तुतिकहिये ॥१२६॥

मुख्योपचारधर्माणा मविज्ञागेन या स्तुतिः॥ न सा चित्तप्रसादा
य कवित्वं कुक्वेरिव ॥ १२७ ॥ अन्यथाग्निनिवेशेन प्रत्युतान
र्थकारिणी ॥ सुतीक्ष्णखड्गधारेव प्रसादेन करे धृता ॥ १२८ ॥

अर्थ ॥ जेम कुकविनीकवितार्थी पंडितरीजेनही, तेमबाह्यउपचार देखीवेहेचणविना-
नीजेस्तुतिकरिये, तेथकी चित्तप्रसन्नथायनही ॥१२७॥ जेपोतानाहठ—कदाग्रहेकरी मुख-
उपचारे स्तुतिकरी गुणमानेठे, पणतेजलटी अनर्थकारीठे; जेमप्रसादेकरीहाथमांजा-
खेद्वी तरवारनीधार तेजोकदाचूपडे, तोजलटी अनर्थ—विघातकरेठे; तेनीपरें तेस्तुति-
पण अन्यथाजाणवी ॥ १२८ ॥

मणिप्रज्ञामणिज्ञानन्यायेन शुभ्रकल्पना ॥ वस्तुस्पर्शितया
न्याय्या यावन्नान्यजनप्रथा ॥१२९॥ पुण्यपापविनिर्मुक्तं तत्त्वत
स्त्वविकल्पकं ॥ नित्यं ब्रह्म सदाध्येय मेषाशुद्धनयस्थितिः ॥१३०॥

अर्थ ॥ मणिरत्ननीकांतिदेखीने जेममणिनुंज्ञानके०ओलखाणथायठे, एदृष्टांते,
शुभ्रकल्पनायेकरी आत्मानुंज्ञानहोयठे. पठीवस्तुस्पर्शिकवडेकरी योग्यताथायठे; पण-
ज्यांसुधिनिरंजन प्रथानथीथयी, त्यांसुधीकर्मठे. ॥ १२९ ॥ माटेपुण्यपापरहितपणे त
त्वथीनिर्विकल्पएवो शाश्वतोजे आत्मातेसदायध्यावो. एवीशुद्धनयनीस्थितिठे ॥१३०॥

आश्रवः संवरश्चापि नात्मा विज्ञानलक्षणः ॥ यत्कर्म पुज्जला
दान रोधावाश्रवसंवरः ॥१३१॥ आत्मा दत्ते तु यैर्जावैः स्वतंत्रः
कर्मपुज्जलान् ॥ मिथ्यात्वाविरति योगाः कषायास्ते तदाश्रवाः ॥१३२॥

अर्थ ॥ आत्माज्ञानरूपठे. माटेआत्माने आश्रव,संवरकांइनकहिये. पणकर्मपुज्जल
नुंग्रहवुं तथारोधवुंते आश्रव संवरठे ॥ १३१ ॥ जेजावकरी स्वाधीनपणे कर्मपुज्जलने
आत्माग्रहेठे, ते मिथ्यात्व, अविरति, कषाय, अनेयोगरूपआश्रवेकरीजाणवुं ॥ १३२ ॥

जावनाधर्मचारित्रि-परिषहजयादयः॥आश्रवोवेदिनो धर्मा आ
त्मनो जावसंवराः ॥ १३३ ॥ आश्रवः संवरो न स्या त्संवरश्चा
श्रवः क्वचित्॥जवमोक्षफलाप्तेदोऽन्यथा स्यादेतुसंकरात् ॥ १३४॥

अर्थ ॥ अनेजावनाधर्मजेचारित्र्ये, जेथकी परिपहनोजयथायते एआश्रवनो उ
हेदकधर्मठे. एआत्माने जावसंवरकहियें॥१३३॥ जेआश्रवतेसंवरनथाय. अनेजेसंवर ते
आश्रवनथाय. हेतुसंकर एवेजोकदापि एकरूपथाय, तोसंसारअने मोक्ष एवेनांफल पण
एकथाय. पणतेमांजेदरहेनही, एटवेज्यांआश्रवेकरीसंवरनुं संक्रमणथाय, त्यांमोक्षफल
जाणवुं; अनेज्यांसंवरेकरी आश्रवनुंसंक्रमणथाय, त्यांसंसारफलजाणवुं ॥ १३४ ॥

कर्माश्रवश्च संतृप्त्वा ज्ञात्मा जिन्नैर्निजाशयैः ॥ करोति न परापेक्षा
मलंज्रूष्णुः स्वतः सदा ॥१३५॥ निमित्तमात्रज्रूता तु हिंसाऽहिंसा
दयोखिलाः ॥ ये परप्राणिपर्याया न ते स्वफलहेतवः ॥ १३६ ॥

अर्थ ॥ आश्रवजावने संवरकरतोथकोजे पोतानाआत्माथीजूदानथी एवाजे पोता
नाआशय तेणेकरी परअपेक्षानकरे केमकेतेपोताथी सदायसमर्थठे ॥१३५॥ जेहिंसाअ
हिंसादिकसघलापरप्राणिनापर्याय ते आत्माने निमित्तज्रूतठे, पणपोतानेफलहेतुनथी१३६

व्यवहारविमूढस्तु हेतूंस्तानेव मन्यते ॥ बाह्यक्रियारतस्त्वांत
स्तत्त्वं गूढं न पश्यति ॥१३७॥ हेतुत्वं प्रतिपद्यंते नैवेति नियम
स्पृशः ॥ यावंत आश्रवाः प्रोक्ता स्तावंतोहि परिश्रवाः ॥ १३८ ॥

अर्थ ॥ व्यवहारमूढजेआत्मातेपरपर्यायने पोताना फलहेतुमानेठे, माटेजेनुंमन बाह्य-
क्रियामांरक्तठे तेवाप्राणीगुप्ततत्त्वेने देखतानथी ॥ १३७ ॥ जेहिंसादिक तथाआहिंसा
दिक परपर्यायहेतुपणुंठे, तेनेपडिवजे अथवानथीपडिवर्जता, एह्वोनियम तेतोनिश्चय
नाजेफरसनाराठे तेहनेजेटलाआश्रवठे तेटलासंवररूपथाय ॥ १३८ ॥

तस्मादनियतं रूपं बाह्यहेतुषु सर्वथा ॥ नियतौ जाववैचित्र्या
दात्मैवाश्रवसंवरौ ॥ १३९ ॥ अज्ञाता विषयासक्तो बध्यते
विषयैस्तु सः॥ज्ञानाद्भि मुच्यते चात्मा नतु शास्त्रादिपुञ्जलात् ॥ १४० ॥

अर्थ ॥ तेमाटे सदायबाह्यहेतुनेविषे अनियतरूपठे. नियतिनेविषे जावना विचित्र
पणाथकी आत्मातेज संवर आश्रवरूपठे ॥ १३९ ॥ जेअज्ञानीठे, अने विषयासक्तठे,
तेहिजविषयमां बंधायठे. ते विषयतो आत्माने आत्मज्ञानथकी मूकाय, पणशास्त्रादिक
पुञ्जलथकी नमूकाय ॥ १४० ॥

शास्त्रं गुरोश्च विनयं क्रियामावश्यकानि च ॥ संवरांगतया प्रा
हु व्यवहारविशारदाः ॥ १४१ ॥ विशिष्टा वाक्तनुस्वांतपुञ्जला
स्ते फलावहाः॥ये तु ज्ञानादयोजावाः संवरत्वं प्रयांति ते॥१४२॥

अर्थ ॥ शास्त्रज्ञानं, गुरुनोविनयकरवो, तथाआवश्यकदिकक्रियाकरवी एनेव्यवहारमां विचक्षणपुरुषोये संवरनांअंगकह्यांते ॥१४१॥ जेरुडामनवचनकायायेकरी प्रवर्तुं तेहनाजेपुजलतेफलदाइते, पणजेज्ञानादिकज्ञावते तेसंवरपणानेपामेते ॥ १४२ ॥

ज्ञानादिज्ञावयुक्तेषु शुभयोगेषु तज्जतं ॥ संवरत्वं समारोप्य
स्मर्यंते व्यवहारिणः ॥ १४३ ॥ प्रशस्तरागयुक्तेषु चारित्रादिगु
णेष्वपि ॥ शुभाश्रवत्वमारोप्य फलजेदं वदंति ते ॥ १४४ ॥

अर्थ ॥ ज्ञानादिकज्ञावेयुक्त एवाजेशुभयोगतेनेविषे तज्जतजेसंवरत्वतेनेआरोपीने व्यवहारे प्रवर्तकजेजीव तेहर्पपामेते ॥ १४३ ॥ रुडारागेयुक्त एवाजेचारित्रादिक गुण-तेनेविषे पण शुभआश्रवपण आरोपीने फलजेदकहेते ॥ १४४ ॥

अवनिर्वाणहेतूनां वस्तुतो न विपर्ययः ॥ अज्ञानादेव तज्ज्ञानां
ज्ञानी तत्र न मुह्यति ॥१४५॥ तीर्थकृन्नामहेतुत्वं यत्सम्यक्त्वस्य
वर्ण्यते ॥ यच्चाहारहेतुत्वं संयमस्यातिशायिनः ॥ १४६ ॥

अर्थ ॥ संसारतथामोक्षनोहेतु तेनेवस्तुतत्वे कांश्चिपर्यासनथी, पणअज्ञाननायोग थकी तेजगाये विपर्यासपणुथायते, पणतिहांज्ञानीपुरुष कांश्चमुजातानथी ॥ १४५ ॥ जिननामकर्मनाहेतु समकितने वर्णवीएवैये, तेपणउपचारेकहेवायते. अनेआहारकशरीरनोहेतु जेश्चतिशयलब्धिवंत संयमिमुनि तेपणउपचारेकहेवायते ॥ १४६ ॥

तपःसंयमयोः स्वर्ग हेतुत्वं यच्च पूर्वयोः ॥ उपचारेण तद्युक्तं स्या
द् घृतं दह्यतीतिवत् ॥ १४७ ॥ येनांशेनात्मनोयोग स्तेनांशेना
श्रवोमतः ॥ येनांशेनोपयोगस्तु तेनांशेनास्यसंवरः ॥ १४८ ॥

अर्थ ॥ जेपूर्वेकहेला तपअनेसंयम स्वर्गहेतुते, तेपणउपचारेकहिये; सर्वपरिणामेते; पण जेमधीवलेते एउपचारेते, पणअग्निवलेतेएखरुते ॥१४७॥ जेअंशेकरी आत्मा योगवर्ती थयो तेअंशेआश्रवकहिये अनेजेअंशेआत्माउपयोगी थयो तेअंशेसंवरकहिये ॥१४८॥

तेनासावंशविश्रांतौ विभ्रदाश्रवसंवरौ ॥ जात्यादर्श इव स्वप्ना
स्वप्नजागृत्यः सदा ॥१४९॥ शुद्धैव ज्ञानधारा स्या त्सम्यक्त्व
प्राप्त्यनंतरं ॥ हेतुजेदाद्विशेषे तु योगधारा प्रवर्तते ॥ १५० ॥

अर्थ ॥ तेमाटेआ अंशविश्रांतिनेविषे आश्रवसंवर धरेते; तेमांएकते मलिन, अने एकतेनिर्मल; जेमआरिशाना पठवाडानो जागमलिनते, अने आगलोजागनिर्मलते,

तेहनीपरें सदाय निर्मलमलिन एवेजागेकरीआत्माशेजेठे, आरिसानीपेठे ॥१४॥ सम
कितपाम्यापठी जेशुद्धजज्ञानधाराप्रगटे तेहेतुजेदथकी विशेषेकरी योगधाराप्रवर्त्ते॥१५॥

सम्यग्दृशो विशुद्धत्वं सर्वास्वपि दशास्वतः ॥ मृडमध्यादिज्ञाव
स्तु क्रियावैचित्र्यतोऽवेत् ॥ १५१ ॥ यदा तु सर्वतः शुद्धिर्जायते धा
रयो द्वयोः ॥ शैलेशीसंज्ञितस्थैर्या तदा स्यात्सर्वसंवरः ॥ १५२ ॥

अर्थ ॥ समकितिने सर्वदशामां शुद्धपणुंठे. एमाटे लघु, मध्यम, उत्तम एजावजे
ठे, तेक्रियाविचित्रताथीठे ॥ १५१ ॥ जेवारेसर्वथी मनवचनकायानायोग तथाउपयोग,
एवेधारानी शुद्धिथाय तेवारेशैलेशीनामेस्थिरताथी सर्वसंवरहोय ॥ १५२ ॥

ततोर्वाग् यच्च यावच्च स्थिरत्वं तावदात्मनः ॥ संवरो योगचांचल्यं
यावत्तावत्किंलाश्रवः ॥ १५३ ॥ निर्जरा कर्मणोत्सादो नात्मा ऽसौ
कर्मपर्ययः ॥ येन निर्जीयते कर्म स्वप्नावस्त्वात्मलक्षणं ॥ १५४ ॥

अर्थ ॥ अनेतेथीपेहेलांहेठला गुणठाणेतोजिहांसुधी आत्माने स्थिरतापणुंठे, ति-
हांसुधीआत्माने संवरवर्त्ते; अने जिहांसुधीयोगनीचंचलताठे, तिहांसुधीनिश्चयेथी
जाणीये जे आत्मानेश्चाश्रवपणुवर्त्ते. एमयावत् शैलेशीकरण सुधी समजवुं ॥ १५३ ॥
कर्मनुंजेशाडवुं तेनेनिर्जराकहिये. पणआत्मापोते कर्मपर्यायरूपनथी, तेमाटे कर्मनिर्ज-
रियेएवोजेस्वप्नाव तेआत्मानुंलक्षणठे ॥ १५४ ॥

तत्तपोद्वादशविधं शुद्धज्ञानसमन्वितं ॥ आत्मशक्तिसमुद्धानां
चित्तवृत्तिनिरोधकत् ॥ १५५ ॥ यत्र रोधः कषायाणां ब्रह्मध्यानं
जिनस्य च ॥ ज्ञातव्यं तत्तपः शुद्धमवशिष्टं तु लंघनं ॥ १५६ ॥

अर्थ ॥ निर्जरानुंकारणते शुद्धज्ञानेसहित प्रगट्यो अने चित्तनी चंचलवृत्तिनेरो
कतो एहवो बारजेदेतपठे ॥१५५॥ जिहां प्रभुनाध्यानयुक्त कषायनोरोधठे, ब्रह्मचर्य-
नुंघरवुंठे, तेशुद्धतपजाणवो. एशिवाय बीजोतपतेमात्रलांघण करवा जेवोठे ॥ १५६ ॥

बुभुक्षादेहकार्श्यं वा तपसो नास्ति लक्षणं ॥ तितिद्वाब्रह्मगुप्त्या
दिस्थानं ज्ञानं तु तद्वपुः ॥ १५७ ॥ ज्ञानेन निपुणेनैक्यं प्राप्तं च
दनगंधवत् ॥ निर्जरामात्मनो दत्ते तपोनान्यादृशं क्वचित् ॥ १५८ ॥

अर्थ ॥ बुखेमरवुं, शरीरनेछुबवुंकरवुं, एतपनुंलक्षणनथी, पण जिहांज्ञानयुक्तपणे
ब्रह्मचर्यनीगुप्ति, तथा तितिद्वाकेण शांतिहोय एतपनुं स्वरूपठे ॥१५७॥ जेज्ञानसाथे एक

ताज्ञावनेपाम्यो, एवोजेतपतेनेतपकहिये. जेमचंदनसाथे गंध एकताज्ञावनेपाम्योढे, ते नीपरेएतपते ज्ञानेयुक्तकोआत्मानेनिर्जराफलआपे. पण बीजीरीते नआपे ॥ १५८ ॥

तपस्वी जिनप्रकृत्या च शासनोद्भासनोद्भया ॥ पुण्यं बध्नाति बहु
लं मुच्यते तु गतस्पृहः ॥ १५९ ॥ कर्मतापकरं ज्ञानं तपस्तनैव
वेत्ति यः ॥ प्राप्नोतु स हतस्वांतो विपुलां निर्जरां कथं ॥ १६० ॥

अर्थ ॥ निरासीज्ञावेतपनोकरनारो तपसी जिन तथा ज्ञानप्रकृतिएकरी शासननेदि-
पावे, अनेघणुंपुण्यबांधे; कर्मशीमुकाय ॥ १५९ ॥ कर्मनेतापवे एवुंज्ञानढे, अनेतेज्ञानमां
जेधणी तपनेनजाणे, तेतपसीनिर्बुद्धिनोधणी विपुलनिर्जराकेमपामे ? ॥ १६० ॥

अज्ञानी तपसा जन्मकोटिभिः कर्म यन्नयेत् ॥ अंतं ज्ञानतपोयु
क्तस्तत्क्षणेनैव संहरेत् ॥ १६१ ॥ ज्ञानयोगस्तपः शुद्धमित्याहु
मुनिपुंगवाः ॥ तस्मान्निकाचितस्यापि कर्मणो युज्यते क्षयः ॥ १६२ ॥

अर्थ ॥ ज्ञानविनाएककोटि जवसुधी जेटलांतपकरे, तेतपमांजेटलांकर्मक्षय नथाय
तेटलांकर्मनेएकक्षणमां ज्ञानसहित तपेकरीखपावे ॥ १६१ ॥ माटेज्ञानयोगेजेटप-
करवोतेशुद्धे, एरीतेप्रचुकहेढे, केमकेतेतपशी निकाचितकर्मनो क्षयथायढे ॥ १६२ ॥

यदिहापूर्वाकरण श्रेणिः शुद्धा च जायते ॥ ध्रुवः स्थितिर्द्वयस्तत्र
स्थितानां प्राच्यकर्मणां ॥ १६३ ॥ तस्माद् ज्ञानमयः शुद्धस्तपस्वी
ज्ञावनिर्जरा ॥ शुद्धनिश्चयतस्त्वेषा शुद्धाशुद्धस्य कापि न ॥ १६४ ॥

अर्थ ॥ जेतपशीइहांअपूर्वकरण श्रेणिशुद्धथाय, वलिएशीपूर्वकर्मनी रहिजेकर्मनी
स्थितिओ तेस्थितिओनिश्चयशी क्षयथाय ॥ १६३ ॥ तेमाटेज्ञानमयी जेशुद्धतपसीते
नेनिश्चयशी शुद्धज्ञावनिर्जराथाय, पणअज्ञानतपसीनेकांइनथाय ॥ १६४ ॥

बंधः कर्मात्मसंश्लेषो ज्व्यतः स चतुर्विधः ॥ तदेत्वध्यवसाया
त्मा ज्ञावतस्तु प्रकीर्तितः ॥ १६५ ॥ वेष्टयत्यात्मनात्मानं यथा सर्प
स्तथा पुमान् ॥ तत्त ज्ञावैः परिणतो बध्नात्यात्मानमात्मना ॥ १६६ ॥

अर्थ ॥ कर्मनीसाथेआत्मानुंजेमलवुं तेनेबंधकहिये. तेबंधचारजेदेढे. तेहेतुअध्य-
वसाये आत्माज्ञावशीकह्योढे ॥ १६५ ॥ जेमसर्पपोतानीमेढे पोतेविंढायढे, तेमआत्मा-
पण तेतेज्ञावे परिणम्योथको पोतेपोतानीमेढेज कर्मसाथेबंधायढे ॥ १६६ ॥

बध्नाति स्वं यथा कोशकारकीटः स्वतंतुजिः॥आत्मनः स्वगतैर्जा
वैर्वंधने सोपमा स्मृता॥१६७॥जंतूनां सापराधानां बंधकारी न
हीश्वरः ॥ तद्वंधकानवस्थाना दबंधस्याप्रवृत्तिनः ॥ १६८ ॥

अर्थ ॥ जेमरेशमनोकीडो पोतानीलाळेकरी पोतेजबंधायठे, तेमआत्मा पोताना
रागादिपरिणामेकरी पोतेजबंधायठे. एउपमाकही ॥ १६७ ॥ पणजेईश्वरकर्त्ताकहेठे,
तेवातनिषेधेठे, अपराधीजीवनेकांइ ईश्वरबंधकर्त्तानथी. तेईश्वरबंधकर्त्तापणाना निषेध
वाचकी अवंधनीय आत्मानेविषे अप्रवृत्ते. एटलेस्वप्नावेज बंधनिवृत्तिआत्मानेठेपण
ईश्वरकर्त्तानथी ॥ १६८ ॥

तत्त्वज्ञान प्रवृत्त्यर्थे ज्ञानवन्नोदना ध्रुवा ॥ अबुद्धिपूर्वकार्येषु
स्वप्नादौ तददर्शनात् ॥१६९॥ तथा जव्यतया जंतु नोदितश्च
प्रवर्त्तते ॥ बध्नन् पुण्यं च पापं च परिणामानुसारतः ॥ १७० ॥

अर्थ ॥ ज्ञानवंतनी जेप्रेरणाठे तेतत्त्वज्ञाननी प्रवृत्तिनेअर्थे ध्रुवठे; केमकेस्वप्नादिक
जेअबुद्धिपूर्वक कार्यठे, तेनेविषे ए ज्ञाननी प्रेरणाकांइ देखातीनथी; तेमाटे ॥१६९ ॥
तेमज प्राणीजव्यताये प्रेस्योथको परिणामने अनुसारेकरी पुण्यपापने बांधतो-
थको प्रवर्त्ते ॥ १७० ॥

शुद्धनिश्चयतः स्वात्मा न बद्धो बंधशंकया ॥ जयकंपादिकं किंतु
रज्जावद्विपतेरिव ॥ १७१ ॥ रोगस्थित्यनुसारेण प्रवृत्ती रोगि
णो यथा ॥ जवस्थित्यनुसारेण तथा बंधोपि वर्ण्यते ॥ १७२ ॥

अर्थ ॥ शुद्धनिश्चयनयथकीतो आत्माअबंधकठे; पणजयकंपादिकेकरी बंधनीशंका
रहेठे. जेमदोरडुंदेखी सर्पनीशंकाउपजेठे, तेनीपरेंजाणवुं ॥ १७१ ॥ रोगनीस्थितिने
अनुसारेरोगठे. एटले जेदिवसेशरीरउपनुं, तेजदिवसथी सर्वरोगनीस्थितिथो शरीरमां
उत्पन्नथयलीठे; अर्थात्शरीरकेवल रोगनीस्थितिरूपजठे. पणतेरोगजेवारेरोगीने कु
पथ्यसेवेतेवारेप्रगटथायठे. तेवारेरोगीपुरुषजेम रोगनीप्रवृत्तिगणेठे, तेमजजवस्थितिने
अनुसारे आत्माने बंधपणकहियेठेये ॥ १७२ ॥

दृढाज्ञानमयीशंका मेनामपनिनीषतः ॥ अध्यात्मशास्त्रमिदं
ति श्रोतुं वैराग्यकांक्षिणः ॥ १७३ ॥ दिशाप्रदर्शकं शाखा चंज
न्यायेन तत्पुनः॥प्रत्यक्षविषयां शकां न हि हंति परोक्षधीः ॥१७४॥

अर्थ ॥ दृढअज्ञानमय एहवीजेशंका तेहनेटालवानेश्छतो, वैराग्यनो अजिज्ञापी
थको, अध्यात्मशास्त्रसांजलवानेश्छेते ॥ १७३ ॥ जेमनिर्मलचक्षुषतां ग्रहणघेलाजेवी
नजरथइजायतोतेणेकरी एकचंद्रनीपासे बीजोचंद्रदेखे एन्यायेकरी जे अध्यात्मशास्त्र
ते, तेपणदिशिनुंदेखारुनारते. पणपरोक्षबुद्धिकांइ प्रत्यक्षविषयनी आशंकाने टाळीनशके.
एटलेअध्यात्मनोविषय प्रत्यक्षपणेनथी; परोक्षपणेते. माटेस्वप्नावेजे अध्यात्मशास्त्रते,
तेपरोक्षबुद्धिते. पणअनुज्ञवते साक्षात् प्रत्यक्षपणाने हणीनशके; एटले आत्मानुज्ञवि
पुरुषो पोतानाअनुज्ञवेकरी आत्मानोप्रत्यक्षअनुज्ञवकरेते ॥ १७४ ॥

शंखश्चैत्यानुमानेपि दोषात्पीतत्वधीर्यथा ॥ शास्त्रज्ञानेपि मिथ्याधीः

संस्काराबंधधीस्तथा ॥ १७५ ॥ श्रुत्वा मत्वा मुहुः स्मृत्वा साक्षादनुज्ञं

ति ये ॥ तत्त्वं न बंधधीस्तेषामात्मबन्धः प्रकाश्यते ॥ १७६ ॥

अर्थ ॥ जेममधुरानोरोगवंतपुरुष तेयद्यपिशंखने उज्ज्वलतोजाणेत, पणरोगेकरीतेने
पीलावर्णनीबुद्धियायते; तेमशास्त्रेकरीआत्मानेनिर्मलतोजाणेत, पणमिथ्यात्वबुद्धिना
संस्कारथकी बंधरूपबुद्धिते. एटलेआत्मानेरागी द्वेषीबंधरूपजेदेखेत, तेअनुज्ञवविना
देखेत. एजावार्थते ॥ १७५ ॥ गुरुनामुखशी अध्यात्मशास्त्रनुं सांजलवुं तेनेश्रवणकेहेते.
तेसांजलेलाविषयनो अनुक्रमेपुनःपुनः अंतःकरणमां विचारकरवो तेनेमननकहेते. अ
नेसांजलीनेविचारकरी संशयतथाविपर्ययनावरहित थइने उक्तआध्यात्मिक विषयरूप
स्वात्मतत्त्व अंतर्दृष्टिकरीने जेसाक्षात् अनुज्ञवकरवुं, तेनेनिदिध्यासनकहेते. एवास्वा
त्मतत्त्वज्ञात पुरुषनेबंधबुद्धि होतीनथी; केमके बंधनेप्रकाशकरनारतोआत्मा पोतेजते
तेअनुज्ञवथयापढी अज्ञानरूपबंधनो आश्रयकेमकरे ? ज्यांसुधी आत्माअनुज्ञवअथवा
ज्ञानवने प्रकाशनेपाम्यो नहतो, त्यांसुधी तमरूपअज्ञान अनेबंधवान्थयोहतो, पण
अनुज्ञवथयापढी आत्मानेविषे बंधनथी ॥ १७६ ॥

द्रव्यमोक्षः क्षयः द्रव्यकर्मणां नात्मलक्षणं ॥ ज्ञावमोक्षस्तु

तद्धेतुरात्मा रत्नत्रयान्वयी ॥ १७७ ॥ ज्ञानदर्शनचारित्रैरात्मैक्यं

लभते यदा ॥ कर्मणि कुपितानीव ज्वंत्याशु तदा पृथक् ॥ १७८ ॥

अर्थ ॥ जेद्रव्यकर्मनो क्षयतेद्रव्यमोक्षते, पणतेकांइआत्मानुंलक्षणनथी; मात्रतेद्रव्य
कर्मनोक्षयतेमोक्षनो हेतुथायते. पणआत्मातोरत्नत्रय परिणतिरूपते. तेने द्रव्यकर्मनो
क्षयतो उपचारशीमोक्षहेतुकहिये. पणवस्तुशीतत्त्वबुद्धियेकहेवायनही ॥ १७७ ॥ तेज्ञानद
र्शनचारित्रैरत्नत्रयीवडेकरीने जेवारेआत्माएकज्ञावपणानेपामे, तेवारेजेकर्महतां, तेको
इकसंसारजीवजेम रीसाइनेघरमांथीजूदोनिकले, तेमजीवशीजुदांनिकलीजाय ॥ १७८ ॥

अतोरत्नत्रयंमोक्ष स्तदज्ञावे कृतार्थता ॥ पाषंडिगणलिंगैश्च
गृहलिंगैश्च कापि न ॥ १७ए ॥ पाषंडिगणलिंगेषु गृहलिंगेषु
ये रताः ॥ न ते समयसारस्य ज्ञातारो बालबुद्ध्यः ॥ १७० ॥

अर्थ ॥ एमाटेजेरत्नत्रयी तेथी मोक्षठे, पणतेरत्नत्रयीनेअज्ञावे पांखकीसाधुनासमूह
हने तथापाखंडी ग्रहीलिंगीने कृतार्थपणु कांइनथी ॥ १७ए ॥ माटेपाखंडीसाधुना
समूहमां तथापाखंडीग्रहीलिंगीमां जेप्राणीरक्तठे, तेहनेबालमतिवाला समजवा; पण
तेसिद्धांतनासार एटलेरहस्यना जाणनथी ॥ १७० ॥

ज्ञावलिंगरता येषु सर्वसारविदो हि ते ॥ लिंगस्था वा गृहस्था
वा सिध्यन्ति धूतकल्मषाः ॥ १७१ ॥ ज्ञावलिंगं हि मोक्षागं ज्व्य
लिंगमकारणं ॥ ज्व्यं नात्यंतिकं यस्मान्नाप्येकांतिकमिष्यते ॥ १७२ ॥

अर्थ ॥ अनेजेप्राणी ज्ञावलिंगेराताठे, तेहनेसर्वसारना जाणकहिये. तेवेपधारी
साधुलिंगेहोय; अथवाग्रहस्थलिंगेहोय; तोपणपापकर्मधोइने मोक्षपामे ॥ १७१ ॥ के
मकेजेज्ञावलिंगते मोक्षनुअंगठे, अनेज्व्यलिंगतोअकारणठे. ज्व्यलिंगतेकांइ आत्यंति
कनथी, माटेजेज्ञावलिंगीठे, तेज्व्यलिंगने एकांतेनथीइछता ॥ १७२ ॥

यथा जातदशालिंगमर्थाद्व्यभिचारि चेत् ॥ विपक्षबाधका
ज्ञावात् तद्धेतुत्वे तु का प्रमा ॥ १७३ ॥ वस्त्रावधारणेच्छाचेद्वाधिकात्
स्य तां विना ॥ धृतस्य न किमस्थाने करादेरिव बाधकं ॥ १७४ ॥

अर्थ ॥ इहांकोइकहेशेजे, नमपणेमोक्षठे. तेनेउत्तरकहेठे. जोएअर्थथी वातख
रीठेतो आत्मानेमोहवाधकठे. तेमोहनोअज्ञावथाशे, अनेजोनगनपणे मोक्षहोयतो
मोह टालवानुं शुंप्रमाण ? तेवारेतोमोहटालवानी कांइजरूनरहे ॥ १७३ ॥ वस्त्ररक्ष
णेएटले इच्छाविनापण जो वस्त्रराखतां मोक्षनीबाधकताठे, तोइच्छाविनाजे करादिक
एटले हाथप्रमुखअंगधर्यांठे, तेपणमोक्षना बाधकथाशे, एटले दिगंबरलोककहेठेके
वस्त्रराखवाथी मोक्षनीबाधकताठे, तेहनेनिरुत्तरकस्या ॥ १७४ ॥

स्वरूपेण च वस्त्रं चेत्केवलज्ञानबाधकं ॥ तदादिकूपटनीत्यैव
तत्तदावरणं भवेत् ॥ १७५ ॥ इत्थं केवलिनस्तेन मूर्ध्नि क्षिप्तेन के
नचित् ॥ केवलित्वं पलायंतेत्यहोकिमसमंजसं ॥ १७६ ॥

अर्थ ॥ जोपरमार्थथी जेवस्त्रठे तेहिजकेवलज्ञानने. बाधकपणेहोयतो दिगंबरनी
रीते केवलज्ञानावरणीयने ठेकाणे वस्त्रावरणीय एमथयुंजोइये. तेवस्त्रावरणीय कर्मदिगंब-

रीयो कहेतानथी, एटलीएनीचूकठे ॥१८५॥ एरीतेतो केवल्लिनेमाथे कोइकवस्त्रओ
ढाडे तेवारेकेवलज्ञानने नासीजवुंजोइये, पणकेवलीने वस्त्रओढारुतां केवलज्ञाननासी
जायठे एमतोथतुंनथी, माटे अहोइतिआश्चर्यं शुंजुनुअसमंजस बोळोढो ! ॥ १८६ ॥

जावलिंगात्ततोमोक्षो ज्ञानलिंगेष्वपि ध्रुवः ॥ कदाग्रहं विमुच्यै
तज्जावनीयं मनस्विना ॥१८७॥ अशुद्धनयतो ह्यात्मा बंधोमुक्त इ
तिस्थितिः ॥ न शुद्धनयतस्त्वेष बध्यते नापि मुच्यते ॥१८८॥

अर्थ ॥ तेमाटे जावलिंगथीमोक्षठे, वेषनोकांइनियमनथी. कदापिद्रव्यथी अन्य
लिंगीनोवेषहोय, तोपणनिश्चयेमोक्षठे. माटेकदाग्रहढांडीने बुद्धिवंतपुरुषे एरीतेविचा-
रवुं ॥ १८७ ॥ अशुद्धनयथी आत्माबंधायठे अनेमुंजायपणठे. पणशुद्धनयेतो एआत्मावं
धातोपणनथी, अनेमुंजातोपणनथी ॥ १८८ ॥

अन्वयव्यतिरेकाज्यामात्मतत्त्वविनिश्चयं ॥ नवज्योपि हि तत्त्वे
ज्यः कुर्यादेवं विचक्षणः ॥१८९॥ इदं हि परमध्यात्म ममृतं ह्य
द एव च ॥ इदं हि परमं ज्ञानं योगोयं परमः स्मृतः ॥१९०॥

अर्थ ॥ अन्वयव्यतिरेकेकरीने जेठतेतेठतुं, तेहनेअन्वयकहिये अनेजेअठते तेअ
ठतुं तेहनेव्यतिरेककहिये ॥ तदज्ञावेतदज्ञावोअन्वयः तदज्ञावेतदज्ञावोव्यतिरेकः दंरु
घटदृष्टांतेनज्ञाव्यं ॥ विचक्षणपुरुषे एरीतेआत्मतत्त्वनो निश्चयनवतत्त्वेकरीने करवो
॥ १८९ ॥ एहिजउत्कृष्टअध्यात्मठे; एहिजअमृतोपमठे; वलीएहिज परमज्ञानठे; अने
एहिजपरमयोगकह्योठे ॥ १९० ॥

गुह्याद्गुह्यतरं तत्त्वमेतत्सूक्ष्मनयाश्रितं ॥ न देयं स्वल्पबुद्धी
नां तेह्येतस्य विडम्बिकाः ॥१९१॥ जनानामल्पबुद्धीनां नैतत्तत्त्वं
हितावहं ॥ निर्बलानां दुधार्त्तानां भोजनं चक्रिणो यथा ॥ १९२॥

अर्थ ॥ ठानामांठानुं एतत्त्वठे; माटेसूक्ष्मनयआश्रीने एतत्त्वअल्पबुद्धिने नसंजला-
ववुं; शामाटेकेजे अल्पमतिवाला तेएतत्त्वनाविडंबकठे ॥ १९१ ॥ माटेअल्पबुद्धिवंत
प्राणीने एतत्त्वहितकरेनही, जेमचक्रवर्त्तिनुं खीरनुं भोजन निर्बलजेदुधायेपीड्या
प्राणीहोयतेनेपचेनही, तेनीपरेंजाणवुं ॥ १९२ ॥

ज्ञानांशुर्विदग्धानां तत्त्वमेतदनर्थकृत् ॥ अशुद्धमंत्रपाठस्य
फणिरत्नग्रहो यथा ॥१९३॥ व्यवहारविनिष्णातो योऽङ्गीप्सति
विनिश्चयं ॥ कासारतरणाशक्तः सागरं स तितीर्षति ॥ १९४ ॥

અર્થ ॥ તેમચંદ્રચંદ્ર પંડિતાણ્યેકરીને અર્ધવચ્ચાણહવા જેપ્રાણી તેનેએતસ્વ અનર્થ
કારીઠે; જેમઅશુદ્ધ મંત્રનાપાઠવાલો પુરુષ સર્પનોમણિલેવાજાય, તેતેનેઅનર્થકારી
થાય; તેનીપરેંજાણવું ॥૧૯૩॥ જેપ્રાણીવ્યવહારનયમાં કુશલનથી, અનેનિશ્ચયનયને
સમજવાજાય, તેપ્રાણીતલાવને તરવામાંઅસમર્થઠતાં સમુદ્રતરવા વાંઢેઢે ॥ ૧૯૪ ॥

વ્યવહારં વિનિશ્ચિત્ય તતઃ શુદ્ધનયાશ્રિતઃ ॥

આત્મજ્ઞાનરતોન્નૂત્વા પરમં સામ્યમાશ્રયેત્ ॥ ૧૯૫ ॥

અર્થ ॥ વ્યવહાર અનેનિશ્ચયેકરી શુદ્ધનયનેઆશ્રીને આત્મજ્ઞાને રતથઈ જેપ્રવર્તે
તેપ્રાણી પરમપદનેપામે ॥ ૧૯૫ ॥ ઇતિઆત્મનિશ્ચયાધિકારઃ અષ્ટાદશસમાપ્તઃ ॥

ઉત્સર્પદ્વ્યવહારનિશ્ચયકથાકલ્પોલકોલાહલત્રસ્યદુર્નયવાદિક
ઠપકુલં ત્રણ્યત્કુપદાચલં ॥ ઉચ્ચયુક્તિનદીપ્રવેશસુજગં સ્યા
દ્વાદમર્યાદયા યુક્તં શ્રીજિનશાસનં જલનિધિં મુક્ત્વા પરં નાશ્રયે ॥ ૧ ॥

અર્થ ॥ હવેજિનશાસનરૂપ રત્નાકરનીસ્તુતિ કરેઢે. તેમાંપ્રથમ જિનશાસનને સમુ
દ્રનીઉપમાઆપેઢે, તેજિનશાસનરૂપસમુદ્ર કેવોઢે ? તેકહેઢે. પસરતીએહવી વ્યવહારત
થા નિશ્ચયનયનીજેકથા, તેરૂપજેકલ્પોલ તેનોજેકોલાહલ, તેણેકરીને દુષ્ટજનનયવા
દિરૂપી; કાચવાનોકુલ જેનેવિષે ત્રાસપામેઢે વલીજેમાંથી કુમતિરૂપિયપર્વત
તુટીગયાઢે, જાગાઢે; વલીજેમાંમોહોટી ઉક્તિયુક્તિરૂપિણી નદીઓનો પ્રવેશઢે તેણે
કરીજેસુજગ એટલે મનોહરઢે; વલી સ્યાદ્વાદશૈલી રૂપમર્યાદાયેજેયુક્તઢે; એવો શ્રીજિન-
શાસનરૂપરત્નાકરજેસમુદ્ર તેનેતજીનેપરદર્શનનેકોણસેવે ? ॥ ૧ ॥

पूर्णपुण्यनयप्रमाणरचनापुष्पैः सदास्थारसैस्तत्त्वज्ञानफलैः
सदा विजयते स्याद्वादकद्वपद्रुमः॥एतस्मात् पतितैः प्रवादकुसुमैः
षट्दर्शनारामभूर्यः सौरजमुद्रमत्यजिमतैरध्यात्मवार्तालवैः ॥ २ ॥

અર્થ ॥ હવેજિનમતને કલ્પવૃક્ષકરીદેખાઢેઢે. જેમાંપૂર્ણપવિત્રજે સાતનય અને
ચારપ્રમાણ તેહનીજેરચના તેરૂપિય ફુલમાંહેથી સદૈવ શ્રદ્ધારૂપરસેકરીને તત્ત્વજ્ઞાન
રૂપફલ નીપનાંઢે, એવોસ્યાદ્વાદનામાજે કલ્પવૃક્ષ તે સદાજયવંતોવર્તો ! એકલ્પ
વૃક્ષથી ચ્ચરીપલ્ચાંજે પ્રવાહરૂપિ ફૂલ તેણેકરીને ષટ્દર્શનરૂપ વામીની જેધરતીતે
નવનવીઅધ્યાત્મની જેવાર્તાઓ તેનાજેલવ તેણેકરીને ચૂંચઃ કહેતાંફરીને સુગંધપ
ણાને પ્રગટકરેઢે ॥ ૨ ॥

चित्रोत्सर्गशुभापवादरचनासानुश्रियालंकृतः श्रद्धानंदनचंद
नद्रुमनिजप्रज्ञोद्धसत्सौरजः ॥ त्राम्यज्जिः परदर्शनग्रहगणैरासै
व्यमानः सदा तर्कस्वर्णशिलोद्भूतो विजयते जैनागमो मंदरः ॥३॥

अर्थ ॥ हवेजिनशासनने मेरुपर्वतनी उपमाआपेठे. नानाप्रकारनो उत्सर्गमार्ग
अनेरुडोजे अपवादमार्ग तेनीरचनावंत रूपशिखर तेनीशोभाये शोजितठे. वलीश्र
द्धारूपनंदनवनमां चंदननोवृद्ध तेरूपजेबुद्धि तेथकीप्रगटीठे सुगंधजिहां एवोमेरुतु
द्व्यठे. वलीएमेरुपर्वतनीपठवारने जमताजे परदर्शनरूपी ग्रहनासमूह तेणेकरीने
सदासेवितठे. तथातर्कजे शुद्धविचार तेरूपिणीसुवर्णशिला तेणेकरीने उंचोठे. एवो
जैनागमरूपजेमेरु तेजयवंतोवर्त्तो ! ॥ ३ ॥

स्यादोषापगमस्तमांसि जगति क्षीयंत एवद्वणाद् ध्वानो विशदी
भवन्ति निबिम्बा निद्रादृशोर्गच्छति॥यस्मिन्नच्युदिते प्रमाणदिवस
प्रारंभकल्याणिनी प्रौढत्वं नयगीर्दधाति स रविर्जैनागमो नंदतात् ॥४॥

अर्थ ॥ हवेजिनशासनने सूर्यनीउपमाआपी वखाणेठे. जैनागमरूपसूर्यनाउद
यथकी चोरीजारीइत्यादिदोषटले, वलीजेथकी क्षणैकमां जगत्नेविषे अज्ञानरूपअं
धारं क्षयथाय, जेथकीमार्गनिर्मलथायठे, वलीचक्रुमांथी प्रमादरूपनिद्राजायठे, तथा
जेमसूर्योदयथी दिवस उग्योएमसिद्धथायठे, तेमजैनागमना उदयथी प्रमाणनीसिद्ध
तारूपदिवसनीसिद्धताथायठे, तेजाणियेदिवसनेप्रारंभे लोकप्रज्ञातेमंगलिकबोलेठे; जे
मसूर्यउदये लोकन्यायमार्गेचाळे, न्यायनांवचनबोले, तेमजैनसूर्यउदये नयतथा आ
गमनीवाणीते घणीरूडीरीतेप्रौढतापामेठे. एवोएजिनशासनरूपि सूर्य तेजयवं
तोवर्त्तो ! ॥ ४ ॥

अध्यात्माभृतवर्षिज्जिः कुवलयोद्धासं विलासैर्गवां तापव्यापविनाशि
त्रिवितनुते लब्धोदयोयः सदा॥तर्कस्थाणुशिरःस्थितः परिवृतः स्फा
रैर्नयैस्तारकैः सोयं श्रीजिनशासनाभृतरुचिः कस्यैति नो रुच्यतां ॥५॥

अर्थ ॥ हवेजिनशासनने चंद्रनीउपमाआपी वखाणेठे. अध्यात्मरूप अभृतनो
जेवरसाद तेणेकरीने कुवलयजेपृथ्वीरूपकमल तेनेविकस्वर करेठे, एवो; वली ग-
वांके० वाणीरूपकिरण तेनाविलासेकरीने संसारना तापनोजेसमूह तेनोनाशकरेठे,
एवो; वली एचंद्रमाकेवोठे ? जेतर्कविचार रूपीजे महादेव तेनामस्तकेरह्योथको
उदयपाम्योठे, एवो; वली दीप्तजेनय तेरूपजेतारामंडल तेणेपरिवस्थोथको फिरेठे,

एवो; जिनागमचंद्र ते आजिनशासन रूपियोजेचंद्रमाते कोनेरुचिपणाने नउपजावे?
अपितु सर्वनेउपजावेज ॥ ५ ॥

बौधानामृजुसूत्रतो मतमजूद्धेदांतिनां संग्रहात्सांख्यानां तत एव
नैगमनयाद् योगश्च वैशेषिकः॥शब्दब्रह्मविदोपि शब्दनयतः स
वैर्नयैर्गुंफिता जैनी दृष्टिरितीह सारतरता प्रत्यक्षमुद्धीकृते ॥६॥

अर्थ ॥ जेनाअनेकनयमांथी एकेकानयग्रहणकरीने एटळे रुजुसूत्रनयथी बौद्ध
नोमतप्रगट्यो, अनेसंग्रहनयथी वेदांतिकनो मतप्रगट्यो, तथासांख्यमतपण संग्रह
नयथीजउपनो अनेनैगमनयथी योगमत अने वैशेषिकमत प्रगट्यो, शब्दनयथकी
मीमांसकदर्शन उपनुं, अनेजैनशासनतो सर्वनयेकरीने गुंफितळे, तेमाटेआ जिनशा
सनमां सारमांसारपण प्रत्यक्षपणे रुकीरीतेदेखीये ठैये ॥ ६ ॥

ऊष्मा नार्कमपाकरोति दहनं नैव स्फुलिंगावली नाब्धि सिंधुजल
प्लवः सुरगिरिं ग्रावा नवाच्यापतत् ॥ एवं सर्वनयैकज्ञावगरिमस्था
नं जिनेज्जागमं तत्तद्दर्शनसंकथांशरचनारूपं न हंतुं क्षमाः ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ उकळाटजे बाफ तेनोजેતાપ તેસૂર્યનેજીતીશકેનહી, અનેઅગ્નિના કણિ
યાતે દાવાનલને જીતીનશકે, તથાસિંધુનદીનુંજલ તેનોજેવેગ તેલવળસમુદ્રને ઠેલીન
શકે, પહરનાજેખંડ તેમેરુપર્વતને દાવીનશકે, એમસર્વનયના એકજ્ઞાવની મોહોટાઈ-
નુંસ્થાનક એહવું તીર્થકરનુંજેઆગમ તેહને તેપરદર્શનીઓ હજીવાનેસમર્થનથી, શામા
ટેજે એ જૈનતેસર્વદર્શનીઠે, અનેતેદર્શનીયો જૈનનાએકેકઅંશીઠે ॥ ૭ ॥

હુઃસાધ્યં પરવાદિનાં પરમતદ્દેપં વિના સ્વં મતં
તત્ત્દેપે ચ કષાયપંક્રકલુષં ચેતઃ સમાપચતે ॥
સોયં નિસ્વનિધિગ્રહવ્યવસિતૌ વેતાલકોપક્રમો
નાયં સર્વહિતાવહો જિનમતે તત્ત્વપ્રસિધ્ધ્યર્થિનાં ॥ ૮ ॥

અર્થ ॥ પરદર્શનીજેટલાઠે તેએકએકનામતને ખંડ્યાવિના પોતાનામતને થાપી
શક્તાનથી. એ મતમતનોજેકદાગ્રહ તેનોપ્રદેપકરતાં કષાયરૂપકાદવેકરીને મનમ
લિનથાયઠે. એકદાગ્રહનો વ્યાપારતેતો દરિદ્રીનાઘરનોનિધાન હરવાને વેતાલગયો
તેપ્રાયજાણવો. એજપ્રક્રમ સર્વજિનમતનેવિષે હિતકારીનથી. માટે અર્થીજીવને એ જિ
નમત તે તત્ત્વરૂપે પ્રસિદ્ધઠે ॥ ૮ ॥

वार्त्ताः संति सहस्रशः प्रतिमतं ज्ञानांशबंधक्रमाश्चेतस्तासु ततः प्र
याति न तुमां लीनं जिनेंजागमे॥नोत्सर्पति लताः कति प्रतिदिशं पुष्पैः
पवित्रा मधौ ताज्योनैति रतिं रसालकलिकारक्तस्तु पुंस्कोकिलः ॥ए॥

अर्थ ॥ जेनोअनुक्रमज्ञाननेमात्रअंशेकरीनेबंधायोढे, एवीपरदर्शनीओनीवार्त्ता-
ढे, तेवामतममत्व हजारोगमेवर्त्तेढे, पणतेवातोनेविषे माहारुंचित्तजातुंनथी. शामाटे-
जेसिद्धांतोनेविषे माहारुंमनलीनढे. माटेचैत्रमासे दिशोदिशेजेफूल तेणेकरीने पवित्र
एहवीजेलता तेकेटलीकविकस्वरथाय, फले, पणपुंस्कोकिलजे कोयल तेआंबानीमंजरी
शुंरक्तएवीयकी तेलताओनेविषेरतिनपामे, तेनीपरे महारुंचित्तपण सिद्धांतरूप आं-
बानीमंजरिये रक्तयुंथकुं अन्यदर्शनरूप लताओमां जातुंनथी ॥ ए ॥

शब्दोवा मतिरर्थ एव वसु वा जातिः क्रिया वा गुणः शब्दार्थः किमि
ति स्थितिः प्रतिमतं संदेहशंकुर्यथा॥जैनेंढे तु मते न सा प्रतिपदं जा
त्यंतरार्थस्थितिः सामान्यं च विशेषमेव च यथा तात्पर्यमन्विडति॥१०॥

अर्थ ॥ आशब्दढे, किंवा मतिढे केअर्थढे, केगुणढे, के वस्तुके० ड्रव्यढे, केजातिढे
के क्रियाढे? वलीएनो शब्दार्थकेमहशे? एवोसंदेहरूपिखीलो मतमतप्रत्येख्योढे पण
जिनमतमांनथी.तेपदपदप्रत्ये जात्यंतरअर्थनी स्थितिढे. माटे सामान्यअनेविशेष जेवाप
दार्थनो यथार्थनिश्चय तात्पर्यअर्थतेने जजेढे. माटे जिनमतमां संदेहरूपखीलोनथी ॥१०॥

यत्रानर्पितमादधाति गुणतां मुख्यं तु वस्त्वर्पितं तात्पर्यानवलंबने
न तु जवेद्वोधः स्फुटं लौकिकः॥संपूर्णं त्ववज्ञासते कृतधियां कृत्स्नादि
वक्षाक्रमात् तां लोकोत्तरजंगपक्षतिपदं स्याद्वादमुजांस्तुमः ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ स्याद्वादरूपजैनमुद्रामां केवोगुणढे? के जेमांवस्तुने अनर्पणकरीढतां
पण तेवस्तुगुणतानेप्राप्तिथायढे; अनेवस्तुअर्पणकरीढतांते मुख्यताज्ञावनेपामेढे, अने
जेनातात्पर्यअर्थने अवलंबनेकरीने तोप्रगटपणे लौकिकबोधथायढे; अनेसंपूर्णबोधतो
समग्रविवक्षाना अनुक्रमयकी महानिपुणबुद्धिवादाने प्रकाशथायढे; तेमाटेए लोको-
त्तर जंगजावनुंढेकाणुं एवीजेस्याद्वादशैलीरूपमुद्रा तेनेअमेस्तविधेढे ॥ ११ ॥

आत्मीयानुज्ञवाश्रयार्थविषयोप्युच्चैर्यदीयक्रमो म्लेहानामिव संस्कृ
तं तनुधियामाश्रयमोहावहः ॥ व्युत्पत्तिप्रतिपत्तिहेतुविततस्याद्वा
दवाग्गुंफितं तं जैनागममाकलय्य न वयं व्याक्षेपज्ञाजः क्वचित्॥१२॥

अर्थ ॥ तेजैनागमकेबुंठे ? जेमां पोतोना आत्मानो अनुभवकरवाना आश्रयनो विषयठे, एवोउंचपणेकरीने जेनोक्रमठे एटलेपरिपाटीठे, अनेम्वेढनेजेम संस्कृतज्ञाषा आश्चर्यकरनारी अनेमोहउपजावनारीठे तेनीपरे अटपबुद्धिवालाने अचं वोपामी मुंजाववानुंस्थानकठे; माटेजैनागमतो व्युत्पत्तिनुं निरूपण करनाराजे हेतुते णेकरी विस्तीर्णएहवोजे स्याद्वादमार्गतेणेकरी रचेबुं ठे, तेनेपामीने महाराचित्तमां वीजुंकोइपण व्याक्षेपपणु क्यारेपणथतुंनथी ॥ १२ ॥

मूलं सर्ववचोगतस्य विदितं जैनेश्वरं शासनं तस्मादेव समुत्तितैर्नय
मतैस्तस्यैव यत्खंननं ॥ एतत्किंचन कौशलं कलिमलवृन्नात्मनः स्वा
श्रितां शाखां हेतुमिवोद्यतस्य कटुकोदकार्य तर्कार्थिनः ॥१३॥

अर्थ ॥ माटेसर्ववचनगतसमूहनुजेमूल एहबुंएजिनशासनकबुंठे. एजिनशासन थकीज प्रगट्या एहवाजे नयनयना मत तेवामतेकरीनेज डुष्टप्राणी तेज जिनआगमनुं खंननकरेठे. तेपापिष्ठआत्माओनो आत्मा पापरूपमेवेकरीढंकाणोठे. एवाडुष्टोनुंजेकांइ किंचित्मात्र डाहापणपणुठे, तेजेमकोइकमूर्ख जेवृद्धनीमाले वेगोथको तेजमालकापवानेउ जमालथाय, तेथीकडवाविपाकपामे, तेमतेकुविचारवालाने आगलकरवांफल प्रगटशे १३॥

त्यक्त्वोन्मादं विज्रज्य वादरचनामाकर्ण्य कर्णामृतं सिद्धांतार्थरहस्य
वित्कलजतामन्यत्र शास्त्रे रतिं ॥ यस्यां सर्वनया असंति न पुनर्व्य
स्तेषु तेष्वेव या मालायां मणयो लुण्ठन्ति न पुनर्व्यस्तेषु तेष्वेव सा ॥१४॥

अर्थ ॥ उन्मादतजीने, मांहोमांहे जगडोतजीने, वली कानेअश्रुतरूप वाणीसांजलीने, सिद्धांतनाअर्थ रहस्यनोजे जाणपुरुष तेवीजांशास्त्रनेविषे रतिकेसपामे ? अर्थात्नजपामे. जे जैनवाणिनेविषे सघलाएनय प्रवेशकरेठे, पणतेजूदाजूदामतवालाना मतमां सर्वनय नथी. तेथीजैनवाणीकांइतेमांरेहेतिनथी. शामाटेजेतेसर्वे व्यग्रचित्तवालाठे. माटेजैनमां सर्वे नयठे. जेममालानेविषे सर्वमणकारमेठे, पणढूटामणकापड्याहोय तेनेमालानकहिये अनेएकमणके सर्वेमणका समाणाएमपणनकहीए माटेतेमालासरखोजैनमतठे ॥ १४ ॥

अन्योन्यप्रतिपक्षज्ञाववितथान् स्वस्वार्थसत्यान्नयानपेक्षाविषय
ग्रहैर्विज्रजते माध्यस्थ्यमास्थाय यः॥स्याद्वादे सुपथे निवेश्यहरते
तेषां तु दिङ्मूढतां कुंदेंडप्रतिमं यशोविजयिनस्तस्यैव संवर्द्धते ॥१५॥

अर्थ ॥ एमएकबीजाने वैरज्ञावेकरी जूठाजूठाजोपोतपोतानाअर्थ तेनेसाचाकरता एवामतवालाजे दर्शनी तेपोतानानयनो विषयग्रहणकरी माध्यस्थपणानेस्वीकारी

सारामाठानो विज्ञागकरावीने, स्याद्वादरूपउत्तममार्गनेविषेलोकनुं चित्तस्थापनकरावी
ने अने जे माध्यस्थपणु ग्रहणकरीतेमनीदिग्मूढतानोनाशकरे, ते विजयवंतप्राणी कुंदनुं
फूल तथाचंद्रमासरखो उज्ज्वलो जेजश तेणेकरीवृद्धिवंतोयशे. अहीं कवियेपोता
नुंनामपणसूचव्युंठे ॥ १५ ॥ इतिश्रीजैनमतस्तुत्यधिकार एकोनविंशतिसमाप्तः ॥
॥ इतिश्रीमहोपाध्याय श्रीयशोविजयगणिना विरचिताध्यात्मसारप्रकरणेषष्ठप्रबंधः ॥
अढा रमांशधिकारनाकाव्य १५५ तथा ओगणीसमांना १५ मढीने ११० काव्यठे.

शास्त्रोपदर्शितदशा गलितासद्ग्रहकषायकलुषाणां ॥

प्रियमनुजवैकवेद्यं रहस्यमाविर्जवति किमपि ॥ १ ॥

प्रथमाज्यासविलासा दाविर्भृंगीव यत्क्षणाद्वीनं ॥ चं

चलतरुणीविभ्रमसमं सुतरलमनः कुरुते ॥ २ ॥

अर्थ ॥ शास्त्रेवतावीजेदशा तेणेकरीने गढीगड्ढे सारीनरसी असद्ग्रहरूपक
षायनी कलुषताजेनी, जेने प्रियएहवोजे एकअनुजव तेथीजणातुं एवुंजरहस्य ते
कांश्कप्रगटथायठे ॥ १ ॥ प्रथमअज्यासरूपी विलासनायोगेकरीने जेप्राणीपूर्वोक्त
कांश्क रहस्यमां लीनथायठे अनेफरीचंचलपणेरहेठे. जेमचंचलछी पोताना विलास
नायोगेकरी कांश्कसुखमां लीनथायठे अनेपढी जेवीनेतेवी चंचलरहेठे, तथाजेम
कीरानेजमरी ज्यारेचटकोजरावेठे, त्यारेतेनाध्यानेकरीने तेतद्वीनथइजायठे अनेपढीजे
वारेजमरीपोताना चटकानोउद्योगमुकीआपेठे, तेवारेतेसर्वजुलीजइ पोतानोमूलनो
स्वप्नाव धारणकरेठे, तेनीपरे जाणीलेवुं ॥ २ ॥

सुविदितयोगैरिष्टं क्षिप्तं मूढं तथैव विक्षिप्तं॥एकाग्रं च निरुद्धं चे

तः पंचप्रकारमिति ॥३॥ विषयेषु कटिपतेषु च पुरःस्थितेषु च

निवेशितं रजसा॥सुखदुःखयुग्बहिर्मुखमायातं क्षिप्तमिह चित्तं ॥४॥

अर्थ ॥ योगज्ञानिये पांचजेदे मनकळुंठे. १ क्षिप्तमन २ मूढमन ३ तेमजविक्षिप्तमन
४ एकाग्रमन ५ निरुद्धमन. एपांचप्रकारमननाठे ॥ ३ ॥ तेमांक्षिप्तनुंलक्षणकहेठे. पो-
तानाचित्तनेसन्मुख कटप्याजेविषय तेनेविषे रजोगुणेकरीने थाप्युं, सुखतथा
दुःखयुक्त, अने बहिर्मुखथयलुंचित्त तेने क्षिप्तमनकळुंठे ॥ ४ ॥

क्रोधादिभिर्नियमितविरुद्धकृत्येषु यत्तमो जाग्र॥कृत्याकृत्यविज्ञा

गासंयतमेतन्मनोमूढं ॥ ५ ॥ सत्वोदेकापरिहृतदुःखनिदानेषु सु

खनिदानेषु ॥ शब्दादिषु प्रवृत्तं तदेव चित्तं तु विक्षिप्तं ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ जेमांबहुलताये तमोगुणहोय, एटलेक्रोधसहित विरुद्धकामनेविषे जे तत्पर-
होय अने विवेकरहितपणे कृत्याकृत्यनी वहेचणविना जे होय, तेनेमूढमनकहीये ॥५॥
जेधैर्यनावलथी दुःखनाकारणगणतुंनथी, शब्दादिकविषयमां रूपरसादिकनांकारण-
जाणी कठोरपणेप्रवर्त्ते एवुंजेचित्ततेने विद्विषमनकहिये ॥ ६ ॥

अद्वेषादिगुणवतां नित्यं खेदादिषट्कपरिहारात्॥सदृशप्रत्ययसं
गतमेकाग्रं चित्तमाम्नातं ॥ ७ ॥ उपरतविकल्पवृत्तिकमवग्रहादि
क्रमच्युतं शुद्धं ॥ आत्माराममुनीनां जवति न रुद्धं सदा चेतः ॥७॥

अर्थ ॥ रागद्वेषादिकेरहित जेगुणवंतपुरुषठे अनेसदा खेदादिकनोपरिहारकरना
रजेपुरुष ठे, ते तुंमन सदैवरागद्वेषटालवाथी सर्वकार्यमां सरखुंमढ्युंठे; तेनेएकाग्रमनक
हिये ॥ ७ ॥ जेनीविकल्पवृत्तिशांतथईठे, वढीश्रवग्रहादिक्रमथी पातुंश्रोसखुंठे कष्ट
थीएहवुंशुरुमन, तेआत्माराममुनिनुंजेअंतःकरणहोय; तेनेनिरुद्धमनकहिये ॥ ७ ॥

न समाधावुपयोगं तिस्रश्चेतोदशा इह लज्जते॥सत्वोत्कर्षात् स्थै
र्याङ्ग्रे समाधिसुखातिशयात् ॥ ८ ॥ योगारंजस्तु जवेद्विद्विषे
मनसि जातसानंदे॥द्विषे मूढे वास्मिन् व्युढानं जवति नियमेन ॥१०॥

अर्थ ॥ चित्तनीत्रणदशा तेश्रासमाधिमांकांइ उपयोग पामतीनथी,तेवारें पणतेमां
वेदशातो सत्वोत्कर्षथकी तथास्थिरताथकी अनेसमाधिसुखना अतिशयथी उपयोग-
पामेठे ॥ ८ ॥ कदाचित्विद्विषचित्तनेविषे योगसमाधिमां आनंदितहोय तोयोगारंज-
संजवे; द्विषमूढमनेतो योगनोविशेष विषयरूप उदयहोय ॥ १० ॥

विषयकषायनिवृत्तं योगेषु च संचरिणुविविधेषु ॥ गृहखेलद्वा
लोपममपि चलमिष्टं मनोज्ञ्यासे॥११॥वचनानुष्ठानगतं याताया
तं च सातिचारमपि॥चेतोऽज्यासदशायां गजांकुशन्यायतोऽङ्गुष्ठं ॥१२॥

अर्थ ॥ विविधप्रकारना योगनेविषे फरतुं अनेविषयकषाये जखुं एवुंघरमारमता
वाढकनीपेरे चपलजेमनतेअज्यासेकरी रुकुंजाणवुं ॥ ११ ॥ वचनानुष्ठानमारखुं एवुं
जातुंआवतुं अतिचारसहित मनहोयतोपण जोमनअज्यासदशायां वर्त्ततुं होयतो,
जेम हस्तिते अंकुशेकरीरुमोथाय तेदृष्टांते तेमनपणरुडुंथाय ॥ १२ ॥

ज्ञानविचारान्निमुखे यथा यथा जवति किमपि सानंदं॥अर्थैःप्रलोच्य
बाह्यैरनुगृहीयात्तथाचेतः॥ १३ ॥ अजिरूपजिनप्रतिमां विशिष्टपद
वाक्यवर्णरचनां चा॥पुरुषविशेषादिकमप्यत एवालंबनं ब्रुवते॥१४॥

अर्थ ॥ ज्ञानविचारणानासुखशी जेमकांश्च आनंदथाय एहवेवाह्यअर्थेकरी लो-
जावीने तेमांचित्तनेथोजावीराखीने ज्ञाननाविचारने सन्मुखकरीये ॥ १३ ॥ रुमीजि
नप्रतिमा, रुडांसिद्धांतनांपद, वचन अक्षर, ते पुरुषविशेषजे बहुश्रुतगीतार्थमुनि हो
यतेहने एत्रणआलंबन प्रभुयेकह्यांठे ॥ १४ ॥

आलंबनैः प्रशस्तैः प्रायोजावः प्रशस्त एव यतः॥इति सालंबनयोगी
मनः शुजालंबनं दध्यात् ॥१५॥ सालंबनं क्षणमपि क्षणमपि कुर्या
न्मनोनिरालंबं ॥ इत्यनुजवपरिपाकादाकालं स्यान्निरालंबः ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ रुडेआलंबनेकरीने प्रायेरूडोजावहोय. माटेसालंबनयोगी जे रुमीजीवहोय
तेणेशुद्धआलंबन धरवुं ॥ १५ ॥ अनेक्षणैकमां सालंबनमनकरे, अनेक्षणैकमां निरा-
लंबनमनकरे, एरीतेश्वनुजवनापरिपाकशी तेप्राणीसदाय निरालंबनथाय ॥ १६ ॥

आलंब्यैकपदार्थं यदा न किञ्चिद्विचिंतयेदन्यत् ॥ अनुपनर्तधनव
ह्विडपशांतं स्यात्तदा चेतः ॥ १७ ॥ शोकमदमदनमत्सरकलहक
दाग्रहविषादवैराणि॥कीयंते शांतहृदामनुजव एवात्र साक्षात्तः ॥१८॥

अर्थ ॥ पठीएकपदार्थनेअवलंबीने जेवारेबीजुंकांश्च चिंतवेनही, तेवारे जेमकाष्टवि-
नानो अग्निउपशमेठे, तेनीपरेउपशांतपणुंपामे ॥ १७ ॥ माटेशोक, गर्व, काम, मत्सर,
क्लेश, हठ, विषाद अनेवैर एटलावानां शमतावंतप्राणीनेनहोय, एवातनो साक्षीइहा
अनुजवठे ॥ १८ ॥

शांते मनसि ज्योतिः प्रकाशते शांतमात्मनः सहजं॥जस्मीजवत्यवि
द्या मोहध्वांतं विलयमेति ॥ १९ ॥ बाह्यात्मनोधिकारः शांतहृदामं
तरात्मनां न स्यात्॥परमात्मानुध्येयः सन्निहितो ध्यानतो जवति ॥२०॥

अर्थ ॥ शांतमननेविषे रहेताथका आत्मानुंशांत,स्वाज्ञाविक,सहेजानंदरूप जे तेज
ठेते प्रगटथाय, तेवारे जेकुविद्याठेते राखथइजाय; अनेमोहांधकार नाशपामे ॥ १९ ॥
बाह्यथकि मननोजेअधिकार तेशांतपरिणामि अंतरआत्मावाला प्राणीने नहोय, केम-
केतेने ध्येयरूपी जेपरमात्मा तेध्यानशी हुकमोठे. ॥ २० ॥

कायादिर्बहिरात्मा तदधिष्ठानांतरात्मनामेति ॥ गतनिःशेषोपाधिः
परमात्मा कीर्तितस्तज्ज्ञैः ॥ २१ ॥ विषयकषायावेशः तत्त्वाश्रद्धा गु
णेषु च द्वेषः॥आत्माज्ञानं च यदा बाह्यात्मा स्यात्तदा व्यक्तः ॥ २२ ॥

अर्थ ॥ कायाअधिष्ठित जेबहिरात्मा तेनुंअधिष्ठानजे अंतरात्माठे, तेप्रतेपामे

अनेगड्ढेसमस्त उपाधिजेने तेने झानियेपरमात्मा कळोढे ॥ ११ ॥ जेनेविषयकषा
यनोआवेश होय, तथा तत्त्वनीश्रद्धाहोय अनेगुणीउपर छेपहोय, अनेजेने आत्मानुं
ओलखाणनथी, तेनेप्रगटपणे वहिरात्मा कहिये ॥ १२ ॥

तत्त्वश्रद्धाज्ञानं महाव्रतान्यप्रमादपरता च ॥ मोहजयश्च यदा स्यात्
तदांतरात्मा ज्ञेयव्यक्तः ॥ १३ ॥ ज्ञानं केवलसंज्ञं योगनिरोधः समग्र
कर्महतिः ॥ सिद्धिनिवासश्च यदा परमात्मा स्यात्तदा व्यक्तः ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ जेनेतत्त्वनीश्रद्धाहोय, ज्ञानपणहोय, महाव्रतीपणहोय, तथाश्रप्रमादीपण
होय, एमकरतां जेवारेमोहनेजीते, तेवारेतेनेप्रगटपणे अंतरात्माकहिये ॥ १३ ॥ जि-
हांकेवलज्ञानहोय अने मनवचनकायाना योगनिरोधी आठकर्मक्षयकरी सिद्धमांवेसे
तेवारे तेनेप्रगटपणे परमात्माकहिये ॥ १४ ॥

आत्मानंतो गुणवृत्तिर्विविच्य यः प्रतिपदं विजानाति ॥ कुशलानुबंध
युक्तः प्राप्नोति ब्रह्मभूयमसौ ॥ १५ ॥ ब्रह्मस्थो ब्रह्मज्ञो ब्रह्म प्राप्नो-
ति तत्र किंचित् ॥ ब्रह्मविदां वचसापि ब्रह्मविदासाननुज्वामः ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ जेप्राणीआत्मानेश्रने गुणवृत्तिने मांहोमांहेवेहेंचणकरीने ठेकाणेजोने
तेप्राणीकुशलानुबंधि पुण्यसहित मोक्षपदनेपामे ॥ १५ ॥ जेब्रह्मस्थारह्यो ब्रह्मनोजाण
तेब्रह्मनेपामे, एमांशोअचंबोढे ? माटेब्रह्मवेत्तापुरुषजेज्ञानी तेनावचनेकरी ब्रह्मजेमोक्ष
विदासीसुख, तेने अमे अनुजवियेठिये ॥ १६ ॥

ब्रह्माध्ययनेषु मतं ब्रह्माष्टादशसहस्रपदज्ञावः ॥ येनाप्तं तत् पूर्णं
योगी ब्रह्मणः परमः ॥ १७ ॥ ध्येयोयं सेव्योयं कार्या ज्ञक्तिः सुकृत
धिया सैव ॥ अस्मिन्गुरुत्वबुद्ध्या सुतरः संसारसिंधुरपि ॥ १८ ॥

अर्थ ॥ ब्रह्मअध्ययननेविषे कळुंढेके, अठारहजार शिलांगरथेकरी जेब्रह्मचर्यने-
पाम्युं, तेनेपूर्णयोगीअनेपरम ब्रह्मकहिये ॥ १७ ॥ माटेएनेजध्यावो, एनीजपुण्यवंते
ज्ञत्तिकरवी,अनेएनेविषे मोटाइपणानी बुद्धिधरीये;तो संसारसमुद्रतरवोसहेलढे॥१८॥

अवलंबेत्तायोगं पूर्णाचारासहिष्णवश्च वयं ॥ ज्ञत्तया परममुनी
नां तदीयपदवीमनुसरामः ॥ १९ ॥ अट्पापि यत्र यतना निर्दजा सा
शुचानुबंधकरी ॥ अज्ञानविषयं यत्तद्विवेचनं चात्मज्ञावानां ॥ २० ॥

अर्थ ॥ इढायोगतो अमारेनिर्वलढे; पुरोआचारपणअमे पाढीशकतानथी; पणमोटा

मुनिनी ज्ञक्तिएकरीने तेहनीपदवीने पामशुं ॥२९॥ थोडीपणजयणा कपटरहितथशे,
तोतेशुजअनुबंधकारीठे. पणआत्माजावनीजेवेहेंचण तेअज्ञाननेटालनारठे ॥ ३० ॥

सिद्धांततदंगानां शास्त्राणां यः सुपरिचयः शक्त्या ॥ परमालंबनभू
तो दर्शनपक्षोयमस्माकं ॥ ३१ ॥ विधिकथनं विधिरागो विधिमा
र्गस्थापनं विधेरिडा॥अविधिनिषेधश्चेति प्रवचनजक्तिः प्रसिद्धांतः॥३२

अर्थ ॥ सिद्धांतनाअमेपक्षीठीये, तेनाअंगजेशास्त्रतेनो शक्तिप्रमाणे अमारेपरिचय
ठे, माटेपरमआलंबनजून एवोजेंसमकितपक्ष तेअमारेरूढोठे ॥ ३१ ॥ शुद्धजाषवुं, वि-
धिशास्त्रनोरागकरवो, शुद्धमार्गनुं स्थापनकरवुं, विधिमार्गनीइठाराखवी, अविधिटाळवी
अनेसिद्धांतनी ज्ञक्तिकरवी एअमारोसिद्धांतठे ॥ ३२ ॥

अध्यात्मजावनोज्वलचेतोवृत्योचितं हितं ॥ पूर्णक्रियानिलाष
श्चेतिद्वयमात्मशुद्धिकरः ॥३३॥ द्वयमिह शुजानुबंधः शक्यारंजश्च
शुद्धपक्षश्च ॥ अहितो विपर्ययः पुनरित्यनुजवसंगतः पंथाः ॥३४॥

अर्थ ॥ अध्यात्मनी जावनायेकरी उज्वलएहवीजेचित्तवृत्तितेणेकरीने उचितकार्य
करवुं, तथाहितकारी करणीकरवी, पूर्णक्रियाना विलासनोअजिलाषधरवो. एअमारे
आत्माना शुद्धिकारकठे. एटलेएकअंतःकरणनी उज्वलताजे शुद्धिकरवीते, अनेवीजो
आद्यथीमांडीअंतपर्यंत पूर्णशुजक्रियाकरवानी अजिलाषा एवेवानांआत्माना शुद्धिक
रनारांठे ॥ ३३ ॥ तथाएककरवायोग्यआरंजते शक्यआरंजअने बीजोशुद्धपक्ष एवेवा-
नांशुजानुबंधीठे. एवेजेनेप्रारंजकालेसमर्थठे, एमांजेनी शक्तिउद्यमअने शुद्धप्ररूप
णुठे, तेनेतोहितकारीमाने अने एथीविपर्यासजेठे, तेने अहितकारीमाने. एवीरीते
अनुजवज्ञानने मलवानो एपंथठे. एथीमिथ्यात्वटले ॥ ३४ ॥

ये त्वनुजवाविनिश्चितमार्गाश्चारित्रपरिणतित्रष्टाः ॥ बाह्यक्रियया च
रणाग्निमानिनो ज्ञानिनोपि न ते॥३५॥लोकेषु बहिर्बुद्धिषु विपणिका
नां बहिःक्रियासु रतिः॥अर्द्धां विनानचैताःसतां प्रमाणं यतोऽहिहितं३६

अर्थ ॥ जेने अनुजवनो निश्चयनथी, चारित्रथी जे ज्ञष्टठे, तथाबाह्य
क्रियानी जेनी आचरणठे, अने लोकमांडग्रविहारीथइ आचारनोगर्वधरेठे, तेनेज्ञा
नीनकहिये ॥ ३५ ॥ बाह्यदृष्टिवाला मूर्खलोक तेने बाह्यक्रियावंतदेखी प्रीतिधरे,
तेतो जेमकोइकवाणीयो बाह्यक्रियाणानो व्यापारकरतोदेखिये तेनीपरेजाणवी, माटे
अज्ञाविनानुं कशुंयेप्रमाणनथी ॥ ३६ ॥

वालः पश्यति लिंगं मध्यमबुद्धिर्विचारयति वृत्तं ॥ आगमतत्त्वं तु बुधः
परीक्षते सर्वयत्नेन ॥ ३७ ॥ निंद्यो न कोपि लोके पापिष्ठेष्वपि नव
स्थितिश्चित्या ॥ पूजा गुणगरिमाढ्या धार्यो रागो गुणलवेपि ॥ ३८ ॥

अर्थ ॥ माटेजेवालजीवहोयते वेषजोश्ने परीक्षाकरे, तथा मध्यमजीवते आचरणा
जोष्परीक्षाकरे; अनेपंडिततोज्ञानतत्त्वदेखी परीक्षाकरे ॥ ३७ ॥ लोकनेविषे कोशनी
निंदाकरियेनही; पापीनेविषे महोटी संसारनीस्थिति चिंतविये, जेगुणयुक्तपुरुषहोय
तेनीपूजाकरीये; वडाश्करीये; तथाजेअद्वपगुणीहोय तेनाउपर पण रागधरीये ॥ ३८ ॥

निश्चित्यागमतत्त्वं तस्मादुत्सृज्य लोकसंज्ञां च ॥ श्रद्धाविवेकसारं य
तितव्यं योगिना नित्यं ॥ ३९ ॥ ग्राह्यं हितमपि बालादादापैर्दुर्जन
स्य न द्वेष्यं ॥ सत्या वाचः परांशापाशा इव संगमा झेयाः ॥ ४० ॥

अर्थ ॥ तथा आगमनोनिश्चयकरी लोकसंज्ञाढोडीने विवेकनोसारजेश्रद्धातेनेविषे
योगीश्वरे सदाउद्यमकरवो ॥ ३९ ॥ बालकथकीपण आलापेकरीने हितनीवात लेवी;
दुर्जनउपर द्वेषनकरवो; सत्यबोलवुं; पारकीआशानापाससरिखासंगमजाणवा ॥ ४० ॥

स्तुत्या स्मयो न कार्यः कोपोपि च निंदया जनैः कृतया ॥ सेव्या धर्माचा
र्यास्तत्त्वं जिज्ञासनीयं च ॥ ४१ ॥ शौचं स्थैर्यमदंजो वैराग्यं चात्मनि
ग्रहः कार्यः ॥ दृश्या नवगतदोषाश्चित्यं देहादिवैरूप्यं ॥ ४२ ॥

अर्थ ॥ कोश्वखाणेतो गर्वनकरवो; कोशनिंदेतो कोपनकरवो; धर्माचार्यनी सेवा
करवी; तत्त्वनेजाणवानी इवाराखवी ॥ ४१ ॥ पवित्रपणु, स्थिरतापणु अने निष्कपट
पणु आदरवुं तथावैरागधरवो अनेमननेवश्यकरीराखवुं, तथासंसारनादोषदेखवा, वडी
देहनेविनाशीपणे चिंतववो ॥ ४२ ॥

नक्तिर्जगवति धार्या सेव्यो देशः सदा विविक्तश्च ॥ स्थातव्यं सम्यक्त्वे
विश्वास्यो न प्रमादरिपुः ॥ ४३ ॥ ध्येयात्मबोधनिष्ठा सर्वत्रैवागमः
पुरस्कार्यः ॥ त्यक्तव्याः कुविकल्पाः स्थेयं वृद्धानुवृत्त्या च ॥ ४४ ॥

अर्थ ॥ प्रजुउपरनक्तिधरवी; पशुपंडकादिदोषरहित देशजेस्थानक तेसेववुं; सम
कितदिशामांस्थिररहेवुं; प्रमादरूपशत्रुनोविश्वासनकरवो ॥ ४३ ॥ ध्येयस्वरूपजे आ
त्मबोध तेमांरहेवुं; सधदेस्थले आगमसिद्धांतने आगलकरवुं, कुविकल्पठांडवा, जेमा
गेंवृद्धाचाले तेमार्गेचालवुं ॥ ४४ ॥

साक्षात्कार्यतत्त्वं चिद्रूपानन्दमेङ्गुरैर्जाव्यं ॥ हितकारी
ज्ञानवतामनुजवैद्यः प्रकारोऽयं ॥ ४५ ॥

अर्थ ॥ तत्त्वने प्रगटकरुं, ज्ञानरूपआनन्दनरेरहेवुं, ज्ञानवतने हितकारीथइने रहेवुं,
एअनुजवतजीवोना प्रकारे ॥ ४५ ॥ इतिअनुजवाधिकारः विंशतिमसमाप्तः ॥ २० ॥

येषां कैरवकुंददंशशृङ्गकूर्पूरशुभ्रागुणामालिन्यं व्यपनीय चे
तसि नृणां वैशद्यमातन्वते ॥ संतःसंतु मयि प्रसन्नमनसस्ते केपि
गौणीकृतः स्वार्थोमुख्यपरोपकारविधयोत्बृंखलैः किंखलैः ॥ १ ॥

अर्थ ॥ चंद्रविकासीकमलनाफूलनोसमूह, चंद्रमा, कपूर, एसरषाउज्ज्वला जेना
गुणते, तथाजे मनुष्यनाचित्तनेविषे मलिनताटाढीने निर्मलताउज्ज्वलताने वि
स्तारेते; एवाजेसज्जन पुरुषोते, महाराउपर प्रसन्नमने सदैवरहेजो ! जेणेपोतानोअर्थ
गौणकस्योते, अनजेनीमुख्यपणे परउपकारनी बुद्धिते, एवासज्जन जो महाराउप
रप्रसन्नते तो, उन्मत्तएवाखलजे दुर्जनलोक तेनी अप्रसन्नताये शुंथवानुंते ? ॥ १ ॥

ग्रंथार्थान् प्रगुणीकरोति सुकविर्यत्नेन तेषां प्रथामातन्वंति कृपाक
टाक्षलहरीलावण्यतः सज्जनाः ॥ माकंदद्रुममंजरीं वितनुते चित्रां म
धुश्रीस्ततः सौजाग्यं प्रथयंति पंचमचमत्कारेण पुंस्कोकिलाः ॥ २ ॥

अर्थ ॥ रूडाजेकविठे, तेअर्थानुपत्तिए नवाग्रंथरचे; पणकृपानजरनीलेहरी तेनुंघर
एवाजे सज्जन तेग्रंथनेवखाणीने विस्तारकरेते, तेउपरदृष्टांतकहेते; जेमवसंतलक्ष्मी
आंवानीमंजरीना मनोहरपणानेप्रगटकरेते, पणपोताना पंचम रागनागचमत्कारेकरी
एटलेरागनोटहुको तेणेकरीनेकोयल मंजरीनुं सोजाग्यपणुंजगमांविस्तारेते ॥ २ ॥

दोषोद्धेखविषः खलाननबिलाड्ढाय कोपाज्ज्वलन् जिह्वाहिर्ननु
किं गुणान्नगुणिनां वासक्यं प्रापयेत् ॥ तस्माच्चेत्प्रबलप्रज्ञावज्जवनं
दिव्यौषधी सन्निधौ शास्त्रार्थप्रतिपद्भिदां शुभहृदां कारुण्यपुण्यप्रथा ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ दोषना विस्ताररूपविषेसहित एहवुं खलप्राणीना मुखरूपजे सर्पनुंघर ते
चीउठीने कोपेवलतोथको एवोदुर्जननीजीजरूपजे सर्प जेगुणिनागुणने ननुके० नि
श्रेथी द्यपणाने नपमामेशुं ? अपितुपमामेज. तेमाटे महाप्रज्ञावनुंघर एहवोजे शास्त्र
नोअर्थ, तेनीप्राप्तिनाजाण जेसज्जन तेनीजेकरुणातेपुण्यवार्त्तारूपनीबुटी, एटलेजडीते
दिव्यऔषधिकहिये, तेनेपासेरहेताथका तेने केरचढेनही ॥ ३ ॥

उत्तानार्थगिरां स्वतोऽवगमान्निःसारतां मेनिरे गंजीरार्थसमर्थने वत
खलाः काठिण्यदोषं दडुः ॥ तत्कोनाम गुणोस्तु कश्च सुकविः किंका
व्यमित्यादिकां स्थित्युद्भेदमतिं हरंति नियतां दृष्टा व्यवस्थाः सतां ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ दुर्जनमूर्खनीरीतिओ तोजेवारें पोतानीमेळे पदवाचतां अर्थसुजे एवाअ
द्वपार्थने सुगमपदजो अमेजोमीये तोखलमाणसएमकहेशेजे, कांश्चाग्रंथमां सारनथी,
एममाने. वलीजोअमे गंजीरअर्थसहित पदवांधीएतो, खलमाणस कहशेके, कठणप
दवांध्याळे, एनोशुंअर्थकरिये? एतोमुंगानीपारसीळे. एवेग्रंथेकोशने गुणनथाय; जे आ
गलबुद्धिविचारे एवाआजेकोणरुमाकविळे? वलीसर्वनेजोगपडे एवांक्यांकाव्यळे? एवुं
जंनबोळेमाटेएग्रंथमर्यादानी स्थितिनेउद्भेद करवानीमतिळे; तेनेजेटाळे, कविनागुणने
जाणे, एवाजेसज्जनपुरुष तेनीव्यवस्था रूमीदीठी ॥ ४ ॥

अध्यात्मामृतवर्षिणीमपि कथामापीय संतः सुखं गाहंते विषमुज्जि
रंति तु खला वैषम्यमेतत्कुतः॥ नेदं चाद्भुतमिडदीधितिपिबाः पीता
श्चकोरा नृशं किं न स्युर्वत चक्रवाकतरुणास्त्वत्यंतखेदातुराः ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ अध्यात्मरूप अमृतवृष्टि एवीवार्त्ता, तेनुंपानकरीने सज्जनपुरुषसुखमानेळे.
अनेजेखललोकळे, तेएवीवाणीने विषमपदकहीने विषरूपप्रगटकरेळे, एमां शुंआश्चर्य
ळे ? तेउपरदृष्टांतकहेळे. जुओचंद्रकिरणनांदर्शनथी अमृतपीने चकोरघणुंरीजपामेळे,
तोशुंचंद्रदेषीनेचकवो, चकवीघणोखेदनथीपामता ? अपितुपामेजळे ॥ ५ ॥

किंचित्साम्यमवेदय ये विदधते का चेंदनीलाग्निदां तेषां न प्रमदाव
हा तनुधियां गूढा कवीनां कृतिः ॥ ये जानंति विशेषमप्यविषमे रेखो
परेखांशतो वस्तुन्यस्तु सतामितः कृतधियां तेषां महानुत्सवः ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ जेमकांश्क सरखापणु देखीने काचमां अनेइंद्रनीलमणिमां अजेदरूपतें
एकपणुजाणे, तेवाअद्वपबुद्धिवालाने मोटाकविनि गूढअर्थनीरचना तेहर्षजणीनथाय. जे
प्राणीअविषमवस्तुनेविषे एकरेखा, उपरेखा, अर्धरेखाइत्यादिक अंशेथकी वस्तुनेविशे
पपणेजाणेळे, एवाकुशलबुद्धिवालासज्जनने एग्रंथनाजेजावळे, तेमहाओढवरूपळे ॥ ६ ॥

पूर्णाध्यात्मपदार्थसार्थघटना चेतश्चमत्कारिणी मोहब्रह्मदृशां जवे
त्तनुधियां नो पंक्तितानामिव ॥ काकुव्याकुलकामगर्वगहनप्रोदाम
वाक्चातुरी कामिन्याः प्रसन्नं प्रमोदयति न ग्राम्यान् विदग्धानिव॥७॥

अर्थ ॥ जेमांपूर्णअध्यात्मपदार्थ तेसहितघटनाळे, पण तेजेनीदशाअज्ञानेकरी ने अवराणीळे, एवाश्रद्वपुद्भिवालांना चित्तमांतोजेरीते पंडितलोकआवाग्रंथथीरीज पामे, तेरीतनोचमत्कारनउपजावे. तेहनोदृष्टांत, जेमकामेव्यापीथकी अंतरंगमां विषयसुखने इच्छतीथकी, तथा बाह्यथी जयशोकधरतीथकी, पुरुषनेवद्वज, हुंरूपवती एमगवें जरीथकी, रुमीवचननीचतुराई करनार, एवीजे चतुरस्त्रीहोयतेपण गामकी आमूर्खने रीकवीनशके, पणपंढितनेतोआनंदपमाळे तेनीपेरेजाणवुं ॥ ७ ॥

स्नात्वा सिद्धांतकुंडे विधुकरविशदाध्यात्मपानीयपूरैस्तापं
संसारदुःखं कलिकलुषमलं लोभतृष्णां च हित्वा॥जाता ये
शुद्धरूपाः शमदमशुचिताचंदनालितगात्राः शीलालंका
रसाराः सकलगुणविधीन्सज्जानांस्तान्नमामः ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ सिद्धांतरूपकुंडमां चंद्रसरखानिर्मल अध्यात्मरूपपाणीनापूरमांस्नानकरीने, जवदुःखरूपजेताप अने पापरूपजेमेलाप तथालोभ, ने तृक्षानेठांकीने, यथाशुद्धरूपे करी वलीसमतारूपइंद्रियदमनजे पवित्रतेरूपचंदनेकरी शरीरविलेपितढेजेनुं, वलीशी लरूपघराणेकरीशोजता, सर्वगुणनानिधानएवाजे सज्जनतेने अमे नमिये ठेये. ॥ ८ ॥

पाथोदः पद्यबंधे विपुलरसज्जरं वर्षति ग्रंथकर्ता प्रेम्णां
पूरैस्तु चेतःसर इह सुहृदां प्लाव्यते वेगवद्भिः ॥ त्रुट्यंति
स्वांतबंधाः पुनरसमगुणद्वेषिणां दुर्जनानां चित्रं ज्ञावद्
नेत्रात् प्रणयरसवशान्निसरत्यश्रुनीरं ॥ ९ ॥

अर्थ ॥ जेग्रंथकर्ता मेघसरखाळे, तेपद्यबंधेकरीने, बहुरसजरे, वरसतांथका तेथी प्रेमरूपपूरते सज्जननाचित्तरूप सरोवरमां वेगेकरीनेजरायळे, वलीअसाधारणगुणना द्वेषीजे दुर्जन, तेनातोअंतःकरणना बंधतुढेळे, अने एवाविचित्रकारीजेग्रंथ तेनाज्ञाव नाजाणजेपुरुषळे तेविनयेप्रणीत रसेउज्वलाळे, तेनानेत्रथी स्नेहरूपआंसुंजरेळे ॥ ९ ॥

उद्दामग्रंथज्ञावप्रथनजवयशःसंचयः सत्कवीनां क्षीरा
विधर्मथ्यते यः सहृदयविबुधैर्मैरुणा वर्णनेन ॥ एतडिंडी
रपिंडीजवति विधुरुचेर्मंडलं विष्णुस्तारः कैलास
शैलादय इह दधते वीचिविद्वोज्ज्वलां ॥ १० ॥

अर्थ ॥ रुमाकविनी उद्दामकेप्रौढएहवीजे ग्रंथनाज्ञावनी रचनातेणेकरीनेउपनो

जेयशनोसमूहतेरूप क्षीरसमुद्र तेसज्जनपंक्तिते वर्णवरूपि मेरुएकरीने मथ्यो तेथी प्रगव्योढे. फीण तेनोउज्ज्वलो चंद्रमाथयो; वलीतेनेवलोवतांजे ठांटाउड्या तेनातारा मंडलथया; तथा कैलासादिक पर्वतथया. एरीतेग्रंथनोजश लीलाएकरी पसख्यो॥१०॥

काव्यं दृष्ट्वा कवीनां हतममृत मिति स्वःसदा पानशंकी खेदं
धत्ते तु मूर्ध्ना मृडतरहृदयः सज्जनो व्याधुतेन ॥ ज्ञात्वा सर्वो
पन्नोग्यं प्रसृमरथ तत्कीर्त्तिपीयुषपूरं नित्यं रक्षापि
धाना नियतमतितरां मोदते च स्मितेन ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ कविनाकाव्यदेखीने अमृतहरायुं, एमविचारीने देवताओ सदाअमृतपीवानी शंकाधरताथका खेदधरेढे. शामाटेजे मृडसुकोमलढे हृदयजेनुं, एवाजे सज्जन तेमस्तकधूणावीकरीने जेसर्वनेउपन्नोग्यपणे पसरतुणुं ते. कविनीकीर्त्तिरूप अमृतनुंपूर तथा जेनेनिरंतर रक्षारूप ढांकणुंअत्यंतपणे दीधुंढे तेनेजाणीने देखीने हसीने हर्षपामेढे ॥ ११ ॥

निष्पाद्य श्लोककुंजं निपुणनयमृदा कुंजकाराः कवींजा
दाढ्यं चारोप्यतस्मिन्न किमपि परिचयात्सून्यराक्षार्कजा
सं॥पक्वं कुर्वन्ति बाढं गुणहरणमिति प्रज्वलदोषदृष्टि र्वा
लामालाकराले खलजनवचनज्वालजिह्वे निवेश्य॥१२॥

अर्थ ॥ रूढानयरूपमाटीवरे कवीश्वररूपिजे कुंजकारते श्लोकरूपघनो निपजावे. पढीजेमकुंजकारतेघटने परिचयथी हाथेजाली टपणेसमारीतरुकेमूके, तेमश्लोक घटने परिचय विचारीने पदअक्षर आघापाठाहोय तेनेसमारे एवीरीते तडकेमूके; पढीपंक्तिनेदेखाडी परिपक्वकरे, तेजाणे नीमामोदेखामेढे. हवेडुर्जनजाणेजे एपंक्ति ठे, तेथीमाहरा गुणहरणथशे, एमवलतोथको पंक्तिनीजोडेली कलामां दोषकाढवानी दृष्टिरूप आगमनीज्वालानी श्रेणि तेणेकरी विकरालएवीपोतानी नजररूपअग्नि वलीतेडुर्जननांजेवचन तेजाणिये निंदारूप अग्निनी ज्वाला तेणेकरी घडेलीजी जतेवेहु अग्निनावचमां ग्रंथरूपघनो मूकीनेपाकोकरेढे, अनेनीमामानीराखथाय; घटमूलपोसायढे ॥ १२ ॥

इक्षुजाक्षरसौघः कविजनवचनं: दुर्जनस्याग्नियंत्रान्ना
नाज्व्यप्रयोगात्समुपचितगुणो मद्यतां याति सद्यः ॥

संतः पित्वा यडुचैर्दधति हृदि मुदं घूर्णयंत्यक्षियुग्मं स्वैरं
हर्षप्रकर्षादपि च विदधते नृत्यगानप्रबंधं ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ शेलडीअने डाषनारसनासमूह सरखुंकविनुंवचनठे; पण्डुर्जनरूपी अग्नि-
नुंजे यंत्रठे तेमध्येनानाप्रकारना अव्यनायोगयकी रुडीरीते गुणपुष्टिने पामतुं एहबुं-
कविनुंजेवचनते, ताजा मदिरापणानेपामेठे; तेमदिरानेहर्षेकरी सज्जनपुरुषपानकरीने
हृदयमांहर्षधरेठे; तेथीवेआंखोघुर्णयिमानथायठे; स्वशब्दाये हर्षनाकह्लोलथी पणश्लोक-
नोज्ञावार्थपामीने नाचेठे; गायठे ॥ १३ ॥

नव्योस्माकं प्रबंधोप्यनणुगुणभृतां सज्जनानां प्रज्ञावा
द्विरख्यातः स्यादिति सुहितकरणविधौ प्रार्थनीया न किंनः ॥
निष्णाताश्च स्वतस्ते रविरुचयश्चांजोरुहाणां गुणाना
मुद्धासे पेक्षणीया न खलु पर रुचा कापि तेषांस्वज्ञावः ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ अमारोग्रंथनवोठे. तोपणमहागुणवंतजे सज्जन तेनाप्रज्ञावयकी विख्यात
यजो ! एरीतेरुडाहितनेअर्थे अमारे एसज्जनने प्रार्थनाकरवायोग्यनथीशुं ? अपि-
तुठेज जेम कमलनागुणने उद्धासकरवाने सूर्यनांकिरणठे, एम पोतायकीजे प्रवीणठे,
एवातेसज्जननाजे स्वज्ञाव तेक्यांयेपररुचिजणि निश्चेउवेखवायोग्यनथी ॥ १४ ॥

यत्कीर्त्तिस्फूर्त्तिगानावहितसुरवधूतंदकोलाहलेन प्रक्षु
ब्धस्वर्गसेतोः पतितजलजरैः क्षालितः शैत्यमेति ॥
अश्रांतत्रांतकांतग्रहणकिरणैस्तापवान् स्वर्णशैलो आ
जंते ते मुनींद्रा नयविजयबुधाः सज्जनव्रातधुर्याः ॥ १५ ॥

अर्थ ॥ हवेपोतानागुरुनो वर्णवकरेठे. जेनीपसरतीजेकीर्त्ति तेनेगावाने सावधान,
एटलेस्वर्गमां देवतानी अप्सराओजेठे तेथीनयविजयजीना गुणगायठे, तेनागीतश-
ब्दना कोलाहलेकरीने क्षोचनापामी एवीजेस्वर्गनदी तेनीपाजजांगी, तेथीपड्युं जेजल
तेनासमूहेकरी पखाड्योजेमेरुपर्वत, तेणेकरीमेरुपर्वतपण शीतलतानेपाम्योठे. नहितो
अहर्निश प्रदक्षणायेजमतजे, ग्रहमंडल तेनाकिरणेकरी तापवंतमेरुहतो. तेहमणाशी-
तलथयोथको शोभेठे. एवातेमुनींद्र श्रीनयविजयनामा पंडितजे सज्जन पुरुषोनासमू-
हमां वडेराहता ॥ १५ ॥

चक्रे प्रकरणमेतत्तत्पदसेवापरोयशोविजयः ॥
अध्यात्मधृतरुचीना मिदमानंदावहं भवतु ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ तेनाचरणना सेवकउपाध्यायश्रीयशोविजयजी एप्रकरणकरताहवा. तेअ
ध्यात्मनेविषेजेणेरुचिधरीठे, एवाप्राणीने रुचिसहित एप्रकरणआनंदसुखनुंआपनार
होजो ॥ १६ ॥ इति ॥ सज्जनस्तुतिअधिकार एकविंशतितमःसमाप्तः ॥

॥ इतिमहोपाध्याय श्रीकल्याणविजयगणि शिष्यमुख्यपंडित श्रीलाज
विजयगणि शिष्यमुख्यपंडित श्रीजितविजयगणी तच्छिष्यमुख्य
पंडित श्रीनयविजयगणी चरणकमलचंचरीकेण पंडितश्रीपद्म
विजयगणिसहोदरेण पंडित श्रीयशोविजयेनविरचिते
अध्यात्मसारप्रकरणे सप्तमबंधःसमाप्तःऽसर्वकाव्य॥६१॥

॥ इति श्रीमत्तपागठे नट्टारकश्रीविजयसिंहसूरीश्वरशिष्यपंडित श्रीसत्यविजयगणि
शिष्यपंडितश्रीकर्पूरविजयगणि शिष्यपंडितश्रीक्षमाविजयगणि शिष्यपंडितश्रीयशो
विजयगणि शिष्यपंडितश्रीशुभविजयगणि शिष्यपंडितश्रीवीरविजयगणिजिरध्यात्म
सारग्रंथस्यवार्त्तिकरूपोमुनिकीर्त्तिविजयस्यानुग्रहाया यंटवार्त्तिकृतःसंवत् १७७१ चैत्र-
शुक्लपक्षपूर्णिमायामितिश्रेः ॥

सर्वमूलकाव्य ७४७ नीसंख्यायेठे. तेमां पेलाप्रबंधना १०१ बीजाप्रबंधना
१०५ त्रीजाप्रबंधना ११७ चोथाप्रबंधना १६७ पांचमाप्रबंधना १७३
ठठाप्रबंधना २१० सातमाप्रबंधना ६१ सर्वमलीने ७४७

सूचना.

आ अध्यात्मसार नामनो ग्रंथ श्रीयशोविजयजी उपाध्याये संस्कृतजाषाना पद्यमां
रच्योठे. ए वाक्यमां आग्रंथनुं नाम, तथा तेना रचनारनुं नाम सांजलतां अथवा
वांचतां सुझ जनोनां मनसां प्रसन्नतायुक्त उत्कृष्टभाव उत्पन्नथयाविना रहेशे नही;
केमके ग्रंथना नामप्रमाणे ते शब्दनो अर्थ अध्यात्मनो सार थायठे; तेम ग्रंथना
रचनारना नामप्रमाणे तेनो अर्थ यशनो विजयकरनार थायठे; एवन्ने नाम सार्थकठे,
एम कह्यार्थी कांश्पण वाधा आवशे नही. आ ग्रंथमां जेवी रीते अध्यात्मविषयना
प्रकारोनो समावेश कर्योठे, तेवी रीते बीजे कचित् दीठामां आवशे. उपाध्यायजीनां
पांडित्य, कविताशक्ति, समयसूचकता, पूर्वपक्षमंरुन,उत्तरक्षमंरुन, वाक्पटुत्व, पदला-
लित्य, अर्थगौरव, रस, अने अलंकारआदि एमना रचेला हरेक ग्रंथमां जोतां कोइ
नेपण आश्चर्य उत्पन्न थयाविना रहेशे नही; केमके उपाध्यायजीए जेजे विषयोमां
ग्रंथो रच्योठे, ते ते ग्रंथमां एवी युक्तिओ करीठे के, तेना यथार्थ सूझजावार्थने
साधारण अज्यासी मनुष्य समजी शके नही. तेम विद्वानोनी बुद्धि पण कांश्क

अमवडे जाणी शके; आम ए महापंडित हता एमां संशयनथी. तेमणे अध्यात्मविषयक जे आ ग्रंथ रच्योठे, तेनी उत्कृष्टता प्रत्यक्षप्रमाणवडे सहेजे समजाशे, एवा ग्रंथनो यथार्थज्ञाव टीकाविना समजवो महाकठिण पडेठे; टीकानो अमे घणो शोध कस्यो, पण ते क्यांइ मली आवी नही, ने टीका थइठे एवुं पण कोइ ठेकाणेशी सां जळ्यामां आव्युं नही, ल्यारे ते प्रयत्न रहेवा दशने बालाबोध अथवा टबाविषे शोध करतां मात्र श्रीवीरविजयजीनो करेलो टवो मली आव्यो, ते पण तेमणे पोता नी बुद्धि अनुसार साधारण करेलोठे. ए टबाउपरथी स्पष्ट दीठामां आवेठे के, अध्यात्म विषयविषे श्रीवीरविजयजीनो अज्यास घणो थोडो हतो, तेथी यथार्थ मूल ग्रंथनो ज्ञाव प्रदर्शित करी शक्या नथी, ए मोटी दिलगिरीनी वात ठे. पण ए टबाथी बीजो सारो टवो कोइ असने मदयो नही, तेथी एमां कांइक सहेज असारी मति अनुसार सुधारो करीने आ पुस्तकमां ठाप्यो ठे.

॥ श्रीजिनायनमः ॥

॥ अथ ॥ श्रीसमाधिशतक श्रीयशोविजय उपाध्यायजीकृत प्रारंभः ॥

॥ दोहरा ॥

॥ समरी जगवति चारती । प्रणमी जिन जग बंधु ॥ केवल आतम बोधको । करशूं सरस प्रबंध ॥ १ ॥ केवल आतम बोध है । परमारथ शिव पंथ ॥ तामें जिनकूं मगनता । सोइ ज्ञाव निग्रंथ ॥ २ ॥ जोग ज्ञान ज्युं बालको । बाह्य ज्ञानकी दौर ॥ तरुण जोग अनुभव जिस्यो । मगन ज्ञाव कहु और ॥ ३ ॥ आतम ज्ञाने मगन जो । सो सब पुजल खेल ॥ इंद्रजाल करि लेखवै । मिलै न तहुं मन मेल ॥ ४ ॥ ज्ञान विना व्यवहारको । कहा बनावत नाच ॥ रत्न कहौ को काचकूं । अंत काच सो काच ॥ ५ ॥ राचै साचे ध्यानमें । जाचै विषय न कोइ ॥ नाचै साचै मुगति रस । आतमज्ञानी सोइ ॥ ६ ॥ बाहिर अंतर परम ए । आतम परिणति तीन ॥ देहादिक आतमे जरम । बाहिरात्म बहु दीन ॥ ७ ॥ चित्त दोष आतम जरम । अंतर आतम खेल ॥ अति निर्मल परमात्मा । नाहि कर्मको जेल ॥ ८ ॥ नर देहादिक देखिके । आतम ज्ञाने हीन ॥ इंद्रिय बल बहिरात्मा । अहंकार मन लीन ॥ ९ ॥ अलख निरंजन अकल गति व्यापी रह्यो शरीर ॥ लखै सु ज्ञाने आतमा । खीर लीन ज्युं नीर ॥ १० ॥ अरि पुत्रादिक कल्पना । देहातम अजिमान ॥ निज पर तनु संबंध मति । ताको होत निदान ॥ ११ ॥ देहादिक आतम ज्रमी । कटपै निज प्ररजाव ॥ आतम ज्ञानी जग लहै । केवल शुरू स्वजाव ॥ १२ ॥ स्वपर विकटपै

वासना । होत अविद्या रूप ॥ ताते बहुरि विकल्पमय । चरम जाल अंध कूप ॥ १३ ॥
 पुत्रादिककी कल्पना । देहातम त्रम जूल ॥ ताकूं जड संपत्ति कहै । हहा मोह प्र
 तिकूल ॥ १४ ॥ या त्रम मति अव ठांडि दौ । देखो अंतर दृष्टि ॥ मोह दृष्टि जो
 ठोडिये । प्रगटै निजगुण सृष्टि ॥ १५ ॥ रूपादिकको देखिवो । कहन कहावन कू
 ट ॥ इंद्रिय जोगादिक बले । ए सब लूटा लूट ॥ १६ ॥ पर पद आतम अव्यक्त ।
 कहन सुनन कहु नाहि ॥ चिदानंद घन खेलही । निज पद तौ निजमांहि ॥ १७ ॥
 ग्रहण अयोग्य ग्रहै नही । ग्रहो न ठोमै जेह ॥ जानै सर्व स्वप्नावने । स्व पर प्रका
 शक तेह ॥ १८ ॥ रूपेके त्रम सीपमें । ज्युं जड करे प्रयास ॥ देहातम त्रमतें ज
 यो । त्युं तुज कूट अज्यास ॥ १९ ॥ मिटै रजत त्रम सीपमें । जन प्रवृत्ति जिम
 नाहि । नरमें आतम त्रम मिटै । त्युं देहादिक मांहि ॥ २० ॥ फिरै अवोधे कंठ
 गत । चामीकरके न्याय ॥ ज्ञान प्रकाशै मुगति तुज । सहज सिद्ध निरुपाय ॥ २१ ॥
 याबिन तुं सूतो सदा । योगे जोगे जेणि ॥ रूप अतींद्रिय तुंठतें । कही शकै कहु
 केणि ॥ २२ ॥ देखै चाखै औ करै । ज्ञानी सबहि अचंच ॥ व्यवहारे व्यवहारसुं
 निश्चयमें थिर थंच ॥ २३ ॥ जग जाएँ जन्मत औ । ओ जाणै जग अंध ॥ ज्ञानी
 कूं जगमें रह्यो । युं नहि कोइ संबंध ॥ २४ ॥ या परवाही ज्ञानकी ।
 व्यवहारै जुं कहाइ ॥ निर्विकल्प तुजरूपमें । द्विधा जाव न सहाइ ॥ २५ ॥
 युं बहिरातम ठांडिके । अंतर आतम होइ ॥ परमातम मति जावइ । जहां विकल्प
 न कोइ ॥ २६ ॥ सो मैं या दृढ वासना । परमातम पद हेत ॥ इक्षिका जमरी ध्या
 न गत । जिन मति जिनपदहेत ॥ २७ ॥ जारे जय पद सोइ है । जहँ जरुं वीसा
 स ॥ जिनसूं ओ करतो फिरै । सोइ अजय पद तास ॥ २८ ॥ इंद्रिय वृत्ति निरोध
 करि । जो खिनु गलित विज्ञाव ॥ देखै अंतर आतमा । सो परमातम जाव ॥ २९ ॥
 देहादिकतें जिन में । मोथै न्यारे तेहु ॥ परमातम पथ दीपिका । शुद्ध जावना
 एहु ॥ ३० ॥ क्रिया कष्ट जी नहु लहै । जेद ज्ञान सुखवंत ॥ या बिन बहु विधि
 तप करै । तौ जी नहि जव अंत ॥ ३१ ॥ अजिनिवेश पुजल विषय । ज्ञानीकूं
 कहँ होत ॥ गुणको जी मद मिटगयो । प्रगटत सहज उद्योत ॥ ३२ ॥ धर्म कर्मादिक
 जी मिटै । प्रगटत धर्म संन्यास ॥ तौ कल्पित जव जावमें । क्युं नहि होत उदास
 ॥ ३३ ॥ रज्जु अविद्या जनित अहि । मिटै रज्जुके ज्ञान ॥ आतमज्ञानै त्युं मिटै । जाव
 अवोध निदान ॥ ३४ ॥ धर्म अरूपी अव्यक्ते । नहि रूपी परहेत ॥ अपरम गुन राचै न
 ही । युं ज्ञानी मति देत ॥ ३५ ॥ नैगम नयकी कल्पना । अपरम जाव विशेष ॥ परम
 जावमें मगनता । अति विशुद्ध नयरेख ॥ ३६ ॥ रागादिक जव परिहरी । करै सहज गु

एखोज ॥ घटमें जी प्रगटै तदा । चिदानंदकी मोज ॥३७॥ रागादिक परिणामयुत । म
नहि अनंत सँसार ॥ तेहज रागादिक रहित । जानि परमपद सार ॥३८॥ जव प्रपंच म
न जालकी । बाजी जूठी मूल ॥ चार पांच दिन खुस लगै । अंत धूलकी धूल ॥ ३९ ॥
मोह बागुरी जाल मन । तामें मृग मत होउ ॥ यामें जे मुनि नहि परै । ताकूं
असुख न कोउ ॥ ४० ॥ जव निज मन सन्मुख हुए । चितै न पर गुणदोष ॥
तब बहुराइ लगाइये । ज्ञान ध्यान रस पोष ॥ ४१ ॥ अहंकार परमें धरत । न
बहै निज गुण गंध ॥ अहं ज्ञान निज गुण लगै । बुटै परहि संबंध ॥ ४२ ॥ अर्थ
त्रिलिंगी पद बहै । सो नहि आतम रूप ॥ तौ पद करि क्युं पाइए ? । अनुजव
गम्य स्वरूप ॥ ४३ ॥ आतम गुण अनुजवत जी । देहादिकतें जित्त ॥ चूले विभ्रम
वासना । जो रहि फिरै न खित्त ॥ ४४ ॥ देखै सो चैतन नही । चैतन नाहि
दिखाय ॥ रोष तोष किनसूं करै । आपहि आप बुझाय ॥ ४५ ॥ त्याग ग्रहण
बाहिर करै । मूढ कुशल अति रंग ॥ बाहिर अंतर सिद्धकूं । नही त्याग औ संग
॥ ४६ ॥ आतम ज्ञाने मन धरै । वचन काय रति ठोरि ॥ तौ प्रगटै शुज वास
ना । गुण अनुजवकी जोनि ॥ ४७ ॥ योगारंजीकूं असुख । अंतर बाहिर सुख ॥
सिद्ध योगकूं सुख है । अंतर बाहिर दुःख ॥ ४८ ॥ सो कहिये सो पूढिये । तामें
धरिये रंग ॥ यातें मिटै अबोधता । बोधरूप बहै चंग ॥ ४९ ॥ नहि कबु इंद्रिय
विषयमें । चैतनकूं हितकार ॥ लोनी जन तामें रमै । अंधो मोह अंधार ॥५०॥ मूढा
तमसूं तेप्रबल । मोहै ठोरी शुद्धि ॥ जागत है ममता जरे । पुजलमें निज बुद्धि ॥
५१ ॥ ताकूं बोधन श्रम अफल । जाकूं नहि शुज योग ॥ आप आपकूं बूझवौनिश्चय
अनुजव जोग ॥ ५२ ॥ परको किशो बुझावनो । तूं परग्रहण न लाग ॥ चाहै जे में
बूझवो । सो नहि तुज गुण जाग ॥ ५३ ॥ जबलौ प्रानी निज मते । ग्रहै वचन मन
काय ॥ तबलौ है संसार थिर । जेद ज्ञान मिटि जाय ॥ ५४ ॥ सूखम घन जीरन
नवै । ज्युं कपरे त्युं देह ॥ तातें बुध मानै नही । अपनी परिणति तेह ॥ ५५ ॥
जैसे नाश न आपको । होत वस्त्रको नाश ॥ तैसे तनुके नाश तें । चैतन अचल
अनाश ॥ ५६ ॥ जंगम जग थावर परें । जाकूं जासै नित्त ॥ सोचाखै समता सुधा ।
अवर नही जड चित्त ॥ ५७ ॥ मुगति छूरि ताकूं नही । जाकुंथिर संतोष ॥ दूर
मुगति ताकूं सदा । जाकूं अविरति पोष ॥ ५८ ॥ होत वचन मन चपलता । जनके
संग निमित्त ॥ जन संगी होवै नही । तातें मुनि जग मित्त ॥ ५९ ॥ वास नगर
वनके विषे । मानै दुविध अबुद्ध ॥ आतम दरशीकूं वसति । केवल आतम शुद्ध
॥ ६० ॥ आप जावना देहमें । देहांतर गति हेत ॥ आप बुद्धि जो आपमें । सो

विदेहपद देत ॥ ६१ ॥ जवि शिव पद दे आपकुं । आपहि सन्मुख होइ ॥ तातें
 गुरु है आतमा । अपनो और न कोइ ॥ ६२ ॥ सोवत है निज जावमें । जागै
 जे व्यवहार ॥ सूतो आतम जावमें । सदा स्वरूप आधार ॥ ६३ ॥ अंतर चेतन
 देखिके । बाहिर देह स्वजाव ॥ ताको अंतर ज्ञानतें । होइ अचल दृढ जाव
 ॥ ६४ ॥ जासै आतम ज्ञान धुरि । जग उन्मत्त समान ॥ आगे दृढ अज्यासतें ।
 पठर तृण अनुमान ॥ ६५ ॥ जिन्न देहतें जाविये । त्यों आपहिमें आप ॥ ज्युं
 स्वपनहिमें नहि हुए । देहातम भ्रम ताप ॥ ६६ ॥ पुण्य पाप व्रत अव्रते । मुगति
 दोउके त्याग ॥ अव्रतपरै व्रत जी तजै । तातें धरि शिवराग ॥ ६७ ॥ परम जाव
 प्रापति लगै । व्रत धरि अव्रत ठोकि ॥ परम जाव रति पायके । व्रत जी इनमें
 जोडि ॥ ६८ ॥ दहन समै ज्युं तृण दही । त्यों व्रत अव्रत ठेदि ॥ क्रियाशक्ति
 इनमें नही । जा गति निश्चय जेद ॥ ६९ ॥ व्रत गुण धारत अव्रती । व्रती ज्ञान
 गुण दोइ ॥ परमात्मके ज्ञानतें । परम आतमा होइ ॥ ७० ॥ लिंगदेह आ
 श्रित रहै । जवको कारण देह ॥ तातें जव ठेदै नही । लिंग पद रत जेह ॥ ७१ ॥
 जाति देह आश्रित रहै । जवको कारण देह ॥ तातें जव ठेदै नही । जाति पद
 रति जेह ॥ ७२ ॥ जाति लिंगके पदमें । जिनकुं है दृढ राग ॥ ओह जालमें सो
 परै । न लहै शिव सुख जाग ॥ ७३ ॥ लिंग द्रव्य गुण आदौ । निश्चय सुख व्यव
 हार ॥ बाह्य लिंग हठ नय गती । करै मूढ अविचार ॥ ७४ ॥ जाव लिंग जातें
 जये । सिद्धा पनरस जेद ॥ तातें आतमकुं नही । लिंग न जाति न वेद ॥ ७५ ॥
 पंगु दृष्टि ज्युं अंधमें । दृष्टि जेद नहु देत ॥ आतम दृष्टि शरीरमें । त्यों न धरै गुण
 हेत ॥ ७६ ॥ स्वप्न विकलतादिक दशा । भ्रम मानै व्यवहार ॥ निश्चय नयमें दोष
 दाय । बिना सदा भ्रम चार ॥ ७७ ॥ बूटै नहि वहिरातमा । जागत जी पढि ग्रंथ ॥
 बूटै जवथें अनुजवी । सुपन विकल निगरंथ ॥ ७८ ॥ पढी पार कहँ पावनो । मि
 व्यो न मनको चार ॥ ज्युं कोलुके बैलको । घरही कोस हजार ॥ ७९ ॥ जिहां बुद्धि
 थिर पुरुषकि । तहं रुचि तहं मन लीन ॥ आत्ममति आतम रुचि । कहौ कोन
 आधीन ॥ ८० ॥ सेवत पर परमातमा । लहै जविक तस रूप ॥ वतियां सेवक
 ज्योतिकुं । होवत ज्योति सरूप ॥ ८१ ॥ आप आपमें स्थित हुए । तरुथें अगनि
 उद्योत ॥ सेवत आपहि आपकुं । त्यों परमातम होत ॥ ८२ ॥ एहि परम पद जा
 विये । वचन अगोचर सार ॥ सहज ज्योति तो पाइये । फिरि नहि जव अवतार
 ॥ ८३ ॥ ज्ञानीकुं दुःख कहु नही । सहज सिद्ध निर्वाण ॥ सुख प्रकाश अनुभव
 जये । सबही ठोर कल्याण ॥ ८४ ॥ सुपन दृष्टि सुख नाशतें ज्युं दुःख न लहै

लोक ॥ यागर दृष्ट विनष्टमे । त्र्यं बुधकुं नहि शोक ॥ ८५ ॥ सुखजावित दुःख
पायकें । क्षय पावै जग ज्ञान ॥ न रहे सो बहु तापमें । कोमल फूल समान
॥ ८६ ॥ दुःख परितापें नविगलै । दुःख जावित मुनि ज्ञान ॥ वज्र गलै नवि
दहनमें । कंचनके अनुमान ॥ ८७ ॥ ताते दुःख सूजाविये । आप श
क्ति अनुसार ॥ तौ दृढतर हुइ उल्लसे । ज्ञान चरण आचार ॥ ८८ ॥ रनमें लरते
सुजट ज्युं । गिनै न बान प्रहार ॥ प्रभु रंजनके हेत त्र्यं । ज्ञानी असुख प्रचार ॥ ८९ ॥
व्यापारी व्यापारमें । सुख करि माने दुःख ॥ क्रिया कष्ट सुखमें गिणे । त्र्यं वंठित
मुनि सुख ॥ ९० ॥ क्रिया योग अन्यास हे । फल हे ज्ञानश्रबंध ॥ दोनूकं ज्ञानी
जजै । एक मतीतें श्रंध ॥ ९१ ॥ इहा शास्त्र समर्थना । त्रिविध योग है सार ॥ इहा
निज शक्ति करी । विकल योग व्यवहार ॥ ९२ ॥ शास्त्र योग गुण ठाणको । पूरन
विधि आचार ॥ पद श्रतीत अनुभव कह्यो । योग तृतीय विचार ॥ ९३ ॥ रहे यथा
बल योगमें ॥ गहै सकल नय सार ॥ जाव जैनता सो लहै । चहै न मिथ्याचार
॥ ९४ ॥ मारग अनुसारी क्रिया । ठेदै सो मतिहीन ॥ कपट क्रिया बल जग ठगै ।
सो ज्ञी जवजल मीन ॥ ९५ ॥ निज निज मतमें लरि परै । नयवादी बहु रंग ॥
उदासीनता परिणमै । ज्ञानीकूं सरवंग ॥ ९६ ॥ दोउ लरै तिहां इक परै । देखनमें
दुःख नाहि ॥ उदासीनता सुख सदन । पर प्रवृत्ति दुःख बांहि ॥ ९७ ॥ उदासीनता
सरलता । समता रस फल चाखि ॥ पर पेखनमें मत परे । निजमें गुण निज राखि
॥ ९८ ॥ उदासीनता ज्ञान फल । पर प्रवृत्ति है मोह ॥ शुभ जानो सो आदरो ।
उदित विवेक प्ररोह ॥ ९९ ॥ दोधिक शतकें उधखुं । तंत्र समाधि विचार ॥ धरो
एह बुध कंठमें । जाव रतनको हार ॥ १०० ॥ ज्ञान विमान चारित्र पवि । नंदन
सहज समाध ॥ मुनि सुरपति समता शचि । रंगे रमे अगाध ॥ १०१ ॥ कवि जश
विजयें ए रच्यो । दोधिक शतक प्रमाण ॥ एह जाव जो मन धरै । सो पावै कल्या
ण ॥ १०२ ॥ इति समाधि शतक समाप्त.

॥ अथश्री यशोविजयजी उपाध्यायकृत समता शतक प्रारंभः ॥

॥ दोहा ॥ समता गंगा मगनता । उदासीनता जात ॥ चिदानंद जयवंत हो । के
वल जानु प्रजात ॥ १ ॥ सकल कलामें सार लय । रहो दूर श्रिति एह ॥ सकल यो
गमें ज्ञी सकल । लय दे ब्रह्म विदेह ॥ २ ॥ चिदानंद विधुकी कला । श्रमृत बीज
श्रन पाय ॥ जानि केवल अनुजवी । किनही कही न जाय ॥ ३ ॥ तौ ज्ञी आश्रव
तापके । उपशम करण निदान । वरषत हुं ताके बचन । श्रमृत विंदु अनुमान

॥ ४ ॥ उदासीनता परिनयन । ज्ञान ध्यान रंग रोल ॥ अष्ट अंग मुनि योगको ।
 एही अमृत निचोल ॥ ५ ॥ अनासंग मति विषयमें । राग द्वेषको ठेद ॥ सहज
 जावमें लीनता । उदासीनता जेद ॥ ६ ॥ ताको कारन अममता । तामें मन
 विसराम ॥ करै साधु आनंद घन । होवत आतम राम ॥ ७ ॥ ममता थिर सुख
 शाकिनी । निर्ममता सुख मूल ॥ ममता शिव प्रतिकूलहै । निरममता अनुकूल ॥ ८ ॥
 ममता विष मूर्छित जये । अंतरंग गुण वृंद ॥ जागै जाव निरागता । लगत अमृतके
 विंद ॥ ९ ॥ परिणति विषय विरागता । जव तरु मूल कुठार ॥ ता आगै क्युं करि
 रहै । ममता बेखि प्रचार ॥ १० ॥ हहा मोहकी वासना । बुधकुं जी प्रतिकूल ॥ या
 केवलि श्रुत अंधता । अहंकारको मूल ॥ ११ ॥ मोह तिमिर मनमें जगै । याके
 उदय अठेह ॥ अंधकार परिणाम है । श्रुतके नामे तेह ॥ १२ ॥ करै मूढमति पुरु
 षकुं । श्रुत जी मद जय रोष ॥ ज्युं रोगीकुं खीर घृत । सन्निपातको पोष ॥ १३ ॥
 टालै दाह तृषा हरै । गालै ममता पंक ॥ लहरि जाव वैरागकी । ताकुं जजौ निशं
 क ॥ १४ ॥ राग जुजंगम विष हरन । धारो मंत्र विवेक ॥ जव बन मूल उठेदकुं ।
 बिलसै याकी टेक ॥ १५ ॥ रवि झूजो तीजो नयन । अंतर जावि प्रकाश ॥ करौ
 धंध सब परिहरी । एक विवेक अज्यास ॥ १६ ॥ प्रथम पुष्करावर्तके । वरषत ह
 रख विशाल ॥ द्वेष हुताश बुजाइये ॥ चिंता जाल ज टाल ॥ १७ ॥ किनके वश
 जव वासना । होवै वैसा धूप ॥ मुनि जी जिनके वश जये । हाव जाव अवधूत
 ॥ १८ ॥ जबलूं जवकी वासना । जगै मोह निदान ॥ तबलूं रुचै न लोककुं । नि
 र्मम जाव प्रधान ॥ १९ ॥ विषम ताप जव वासना । त्रिविध दोषको जोर ॥ प्रगटे
 याकी प्रबलता । काथ कषाए घोर ॥ २० ॥ ताते दुष्ट कषायके । ठेदै हित निज
 चित्त ॥ धरौ एह शुद्ध जावना । सहज जावमे नित्त ॥ २१ ॥ सिद्ध औषधी इक
 द्रमा । ताको करो प्रयोग ॥ ज्युंमिटि जाए मोह घर । विषम क्रोध ज्वर रोग ॥ २२ ॥
 चेतनकुं कोमल ललित । चिदानंदमय देह ॥ सूक झूक जुर जात है । क्रोध लूकते
 तेह ॥ २३ ॥ द्रमासार चंदन रसै । सीचौ चित्त पवित्त ॥ दया बेल मंडप तले । रहौ
 लहौ सुख मित्त ॥ २४ ॥ याको ज्ञासै समवधू । द्रमासहजमे जोर ॥ क्रोध योध क्युं
 करि करै । सो अपनो बल सोर ॥ २५ ॥ देत खेद वर्जित द्रमा । खेद रहित सुख
 राज ॥ इनमे नहि संदेह कबु । कारन सरिखो काज ॥ २६ ॥ पर्वत गर्व शिखर चड्यो
 गुरुकुं जी लघु रूप ॥ कहै तिहां अचरज किस्थो । कथन ज्ञान अनुरूप ॥ २७ ॥ शिखर
 शिखर गिरिराजके । तामे विमला लोक ॥ तौ प्रकाश सुख क्युं लहै । विषमनुभव
 वश लोक ॥ २८ ॥ मान महिधर ठेद तुं । कर मृदु ताप विघात ॥ न लहै

मारग सरलता । होवै चित विख्यात ॥ २९ ॥ मृडुता कोमल कमलथें । व
ज्र सार अहंकार ॥ ठेदत हैं इक पलकमें । अचिरज एह अपार ॥ ३० ॥ विकसित
माया बेलि घर । जव अटवीके बीच ॥ सोवत है नित मूढ नर । नयन ज्ञानके
मीच ॥ ३१ ॥ कोमलता बाहिर धरत । करत वक्र गति चार ॥ माया सापिणि
जग डंसै । असै सकल गुण सार ॥ ३२ ॥ ताके निग्रह करनकूं । करौ जुं चित्त
विचार ॥ समरौ रुजुता जंगुली । पाठ सिद्ध निरधार ॥ ३३ ॥ लोज महा तरु शिर
चढी । बढी जु तृषणा बेलि ॥ खेद कुसुम बिकशित जइ । फलै दुःख रुतु मेलि
॥ ३४ ॥ आगर सबही दोषको । गुण धनको बरु चोर ॥ व्यसन बेलिको कंद है ।
लोच पास चिहुं ओर ॥ ३५ ॥ लोच मेघ उन्नत जये ॥ पाप पंक बहु होत ॥ धर्म
हंस रति नहु लहै । रहै न ज्ञान उद्योत ॥ ३६ ॥ कोउ सयंजू रमनको ॥ जे नर
पावै पार ॥ सोची लोच समुद्रको । लहै न मध्य प्रचार ॥ ३७ ॥ मन संतोष अग
स्तिकूं । ताके शोष निमित्त ॥ नितु सेवौ जिनि सो कियो । निजजल अंजलि मित्त
॥ ३८ ॥ याकी लालच तूं फिरै । चितै तूं रुमडोल ॥ ता लालच मिटि जात घट ।
प्रगटै सुख रँग रोल ॥ ३९ ॥ धनमानत गिरि मृत्तिका । फिरत मूढ दुरध्यान ॥
अखय खजाणो ज्ञानको । लखै नसुख निदान ॥ ४० ॥ होत न विजय कषायको ।
बिनु इंद्रिय वश कीन ॥ तातें इंद्रिय वश करै । साधु सहज गुण लीन ॥ ४१ ॥
आप काज पर सुख हरै । धरै न कोसूं प्रीति ॥ इंद्रिय दुर्जन परिदहै । बहै न
धर्म न नीति ॥ ४२ ॥ अथवा दुर्जनथें बुरे । इह परजव दुःखकार ॥ इंद्रिय दु
र्जन देतु है । इह जव दुःख इकवार ॥ ४३ ॥ नयन फरस जनु तनु लगै । दहै
दृष्टि विष साप ॥ तिनसूं जी पापी विषे । सुमरै करै सँताप ॥ ४४ ॥ इठाचारी वि
षयमें । फिरते इंद्रिय ग्राम ॥ बश कीजै पगमें धरी । यंत्र ज्ञान परिणाम ॥ ४५ ॥
उन मारग गामी अबश । इंद्रिय चपल तुरंग ॥ खैची नरग अरण्यमें । लेइ जाय
निज संग ॥ ४६ ॥ जे निजीक है श्रमरहित । आपहिमें सुख राज ॥ बाधत है
ताकूं करन । आप अरथके काज ॥ ४७ ॥ अंतरंग रिपु कटक जट । सेनानी ब
लवंत ॥ इंद्रिय क्षणमें हरत है । श्रुत बल अतुल अनंत ॥ ४८ ॥ अनियत चं
चल करण हय । पद प्रवाह रज पूर ॥ आशा ठादक करतु है । तत्त्वदृष्टि बल
दूर ॥ ४९ ॥ पंच बाण इंद्रिय करी । काम सुजट जग जीति ॥ सबके शिर पद
देतु है । गणै न कोसूं जीति ॥ ५० ॥ वीर पंच इंद्रिय लही । काम नृपति ब
लवंत ॥ करै न संख्या पूरणी । सुजट सेणिको तंत ॥ ५१ ॥ दुःख सबहिं सुख
विषयको । करम व्याधि प्रतीकार ॥ ताकूं मन्मथ सुख कहै । धूर्त जगत् दुःख

कार ॥ ५२ ॥ ठगै कामके सुख गिनै । पाइ विषयकी जीख ॥ सहज राज पाव
 त नही । लगी न सद्गुरु शीख ॥ ५३ ॥ अप्रमाद पवि दंभयें । करी मोह चक
 चूर ॥ ज्ञानी आतस पद लहै । चिदानंद चरपूर ॥ ५४ ॥ जाके राज विचारमें ।
 अवला एक प्रधान ॥ सो चाहत है ज्ञान जय । कैसे काम अयान ॥ ५५ ॥ और
 त्रांति मिटि जात है । प्रगट ज्ञान उद्योत ॥ ज्ञानीकूं जी विषय भ्रम । दिशा
 मोह सम होत ॥ ५६ ॥ दाखै आप विलास करि । जूठेकूं जी साच ॥ इंद्रजाल
 परें कामिनी । तासूं तुं मत राच ॥ ५७ ॥ हसित फूल पल्लव अधर । कुच फल
 कठिन विशाल ॥ प्रिया देखि मत राच तुं । या विष वेलि रसाल ॥ ५८ ॥ चरम
 मढित है कामिनी । जाजन मूत पुरीख ॥ काम कीट आकुल सदा । परिहर सुनि
 गुरु सीख ॥ ५९ ॥ विषय तजै सो सब तजै । पातक दोष वितान ॥ जलधि तरत
 नवि क्युं तरै । तटिनी गंग समान ॥ ६० ॥ चाटै निज लावा मिदित । शुष्क
 हारु ज्युं श्वान ॥ तैसे राचै विषयमें । जड निज रुचि अनुमान ॥ ६१ ॥ नृषन
 बहुत बनावतें । चंदन चरचत देह ॥ वंचत आपहि आपकूं । जरु धरि पुद्गल नेह
 ॥ ६२ ॥ दूर दमनके जय किये । इंद्रिय जन सुख होत ॥ तातें मनजय
 करनकूं । करौ विचार उद्योत ॥ ६३ ॥ विषय ग्रामकी सीममें । इठा चारि चरंत ॥
 जिन आणा अंकुश करी । मन गज वश करो संत ॥ ६४ ॥ एक जाव मन पौन
 को । जूठ कहै अँयकार ॥ यातें पवनहितें अधिक । होत चित्तको चार ॥ ६५ ॥
 जामें राचै ताहिमें । विरचै करि चित्त चार ॥ इष्ट अनिष्ट न विषयको । यूं निश्चय
 निरधार ॥ ६६ ॥ केवल तामें करमको । राग द्वेषतें वंध ॥ परमें निज अजिमान
 धरि ॥ कहा फिरत हौ अंध ॥ ६७ ॥ जैसे ललना ललितमें । जाव धरतु है सार ॥
 तैसे मैत्री प्रमुखमें । चित्त धरि करि सुविचार ॥ ६८ ॥ वाहिर बहुर कहा फिरै ।
 आपहिमें हित देखि ॥ मृग तृष्णा सम विषयको । सुख सब जानि उवेखि ॥ ६९ ॥
 प्रिय अप्रिय व्यवहार निज । रुचि रस साचौ नाहि ॥ अंगज बह्वच सुत ज्यो । यूका
 दिक नहि काहि ॥ ७० ॥ होवत सुख नृप रंककूं । नोवत सुनत समान ॥ इक जो
 गै इक नाहिसो । बढ्यो चित्त अजिमान ॥ ७१ ॥ जवको सुख संकटप जव । कृत्रि
 म जिसो कपूर ॥ रंजत है जन मुग्धकुं । वर्जित ज्ञान अँकुर ॥ ७२ ॥ गुन ममका
 रन वस्तुको । सो वासना निमित्त ॥ मानै सुतमें सुत अधिक ॥ दौरत है हित
 चित्त ॥ ७३ ॥ मनकृत ममता झूठ है नही वस्तु परजाय ॥ नहि तौ वस्तु बिकाययें ।
 क्युं ममता मिटि जाय ॥ ७४ ॥ जन जनकी रुचि जिन है । जोजन कूर कपूर ॥
 जोगवंतकूं जो रुचै । करज करै सो दूर ॥ ७५ ॥ करज हसै नृपजोगकूं । हसै कर

जकूं जूप ॥ उदासीनता बिनु नही । दोनूंकूं रति रूप ॥ ७६ ॥ परमे राचै पर रुचि ।
 निज रुचि निज गुणमांहि ॥ खेलै प्रभु आनंदधन । धरि समता गलि बांहि ॥ ७७ ॥
 माया मय जगको कह्यो । जहां सबहि विस्तार ॥ ज्ञानीकूं होवत कहां । तहां शोक
 को चार ॥ ७८ ॥ शोचत नहि अनित्य मति । होवत माल मलान ॥ ज्ञाने जी शो
 चत जगै । धरत नित्य अजिमान ॥ ७९ ॥ कूट वासना मढितहै । आशा तंतु वितान ॥
 ठेदि ताकूं शुज मती । कर धरि बोध कृपान ॥ ८० ॥ जननी मोह अंधारकी । माया
 रजनी कूर ॥ ज्ञान जानु आलोकते । ताको कीजै दूर ॥ ८१ ॥ उदासीनता मगनहुइ ।
 अध्यातम रस कूप ॥ देखै नहि कहु और जब । तब देखे निज रूप ॥ ८२ ॥ आगे
 करी निसंगता । समता सेवत जेहु ॥ रमै परम आनंद रस । सत्य योगमे तेहु ॥ ८३ ॥
 दंजहि जनित असंगता । इह जवके सुख देत ॥ दंज रहित निसंगते । कौन दूर सुख
 देत ॥ ८४ ॥ मतहो संग निवृत्तकूं । प्रेम परम गतिपाइ ॥ ताको समता रंग पुनि ।
 कीनही कह्यो न जाइ ॥ ८५ ॥ तिसना बिडुम बह्वि घन । विषय घुमर बहु जोर ॥
 जीम जयंकर खेद जल । जव सायर चिहुं ओर ॥ ८६ ॥ चाहै ताको पार तौ । सज
 कर समता नाउ ॥ शील अंग दृढ पाटिए । सहस अढार बनाउ ॥ ८७ ॥ कूआ
 अंज शुज योग परि । बैठे मालिम ज्ञान ॥ अध्यातम सढ बले चलै । संयम पवन
 प्रमान ॥ ८८ ॥ योगी जव हुं तप करै । खाइ जुरै तरु पात ॥ उदासीनता बीनु ज
 सम । हुतिमे सोजी जात ॥ ८९ ॥ बूटै जवके जालथे । जेनही तप करि लोक ॥ सो
 जी मोहै काहुकूं । देत जनमकोशोक ॥ ९० ॥ विषय उपद्रव सब मिट्यो । होवत सु
 ख संतोष ॥ ताते विषयातीत है । देत शांत रस पोख ॥ ९१ ॥ बिनु लालच बश
 होत है । बसा वात यह साच ॥ याते करै निरीहके । आगे सम रति नाच ॥ ९२ ॥
 दे परिमल समता लता । वचन अगोचर सार ॥ नित्य बहिरि जी जिहां बसै । लह
 तु प्रेम महकार ॥ ९३ ॥ सेना राखस मोहकी । जीपै सुखै प्रबुद्ध ॥ ब्रह्म बानि
 कलेशके । समता अंतर शुद्ध ॥ ९४ ॥ कविमुख कद्विपत अमृतके । रसमे मूकत
 कांहि ॥ जजो एक समता सुधा ॥ रति धरि शिवपदमांहि ॥ ९५ ॥ योग ग्रंथ ज
 लनिधि मथो । मनकरि मेरु मथान ॥ समता अमृत पाइके । हो अनुजव रस
 जान ॥ ९६ ॥ उदासीन मति पुरुष जो । समता निधि शुज वेष ॥ ठोरत ताकूं
 क्रोध किधु । आपै कर्म अशेष ॥ ९७ ॥ शुद्ध योग श्रद्धान धरि । नित्य करम
 को त्याग ॥ प्रथम करै जो मूढसो । उजय अष्ट निरजाग ॥ ९८ ॥ क्रिया मूढ
 फूठी क्रिया । करै नथापै ज्ञान । क्रिया अष्ट इक ज्ञान मति ॥ ठेदै क्रिया अज्ञान
 ॥ ९९ ॥ ते दोनूंशे दूरि शिव । जे निज बल अनुसार ॥ मारग रुचि मारग गहै ।

सो शिव साधन हार ॥ १०० ॥ निवृत्ति ललनाकूं सहज । अचिरजकारी कोउ ॥
जो नहि याकूं रुचत है । याकूं देखे सीउ ॥ १०१ ॥ मन पारद मूर्धित जयो । सम
ता औषधि आइ ॥ सहज वेध रस परम गुन । सो वन सिद्धि कमाइ ॥ १०२ ॥ बहु
त ग्रंथ नय देखिके । महा पुरुषकृत सार ॥ विजयसिंह सूरी किउं । समता शतको
हार ॥ १०३ ॥ जावत जाकूं तत्त्व मन । हो समतारसलीन ॥ ज्युं प्रगटै तुज सहज
सुख । अनुजवगम्य अहीन ॥ १०४ ॥ कवि यशविजय शुं शीखए । आप आपकूं देत ॥
साम्यशतकउच्चारकरि । हेमविजयमुनिहेत ॥ १०५ ॥ इति श्री समता शतक समाप्तः ॥

॥ अथ श्री दिक्पट चोराशी बोल प्रारंभः ॥

॥ ठप्पयठंद. ॥ सुगुण ज्ञान शुभ ध्यान, दान विधि धर्म प्रकाशक; सुघटमान पर
मग्न, आन जस मुगति अज्यासक; कुमत वृंद तमकंद, चंद परि दंद निकासक; रु
चि अमंद मकरंद, संत आनंद विकासक; जस वचन रुचिर गंजीर नय, दिक्पट
कपट कुठार सम; जिन वर्द्धमान सो वंदिये, विमल ज्योति पूरन परम. ॥ १ ॥ क
वित्त इकतीसा. ॥ सागरके आगे कहा गागरी धरैगी गर्व, खर्व कहा बेसरुंके आगे
अर्व इंदको; नाक वृठ आगे कहा आकको अंकूर ठाजै, सूर तेज आगे कहा राजै
धाम चंदको; कामधेनु आगे कहा कूकरी करैगी मान, जूपतीके आगे कहा जोरहै
पुल्लिंदको; ऐसे सरवंग शुद्ध ग्रंथ जो सितंवरको, ताके आगे कौन दर्प दुर्मतीके
वृंदको ॥ २ ॥ दोहरा. ॥ पहिलुं दिक्पटशुं सुनै, बोल चुरासी फेर, सर्व विसंवादे
जयो, अवतो बहुत अंधेर. ३ निन्हव थैं अधिको बुरो, कह्यो मिथ्याति सो
इ; परिहरना अधिकार यह, आवश्यकमे जोइ. ४. खट शत नव वरखे जयो,
तस मत जरु मृग पास; सहस मल्ल दीक्षा लइ, आर्य कृष्ण गुरुपास. ५ राजमान्य
तिणै अन्यदा, वीहरयो कंबल रत्न; मूर्धसेती संग्रह्यो, कियो न संवर यत्न. ६ गु
रुने कीने पूठने, टले युं मूर्ध दोष; आइ देखि मनमे धस्यो, तीनि ताथैं बहु रो
ष. ७ अचिरकटप खंडन कियो, बरन्यो जब जिन कटप; नगन पंथ तिण आ
दस्यो, त्यजि सद्गुरुके जटप. ८ तस जगनी देखी नगन, बेसै दीनो बेस; चरन
निषेधै नारिकूं, तब सो सुरि निरदेश. ९ जैन कहावै नामथैं, ताथैं बढ्यो अंकू
र; तनु मल ज्युं फुनि संतनै, कियो झूरिथैं झूर. १० जसमक ग्रह रज जसममय,
ताथैं बेसर रूप; उठे नाम अध्यातमी, जरम जाल अंध कूप. ॥११॥ कवित्त इकतीसा ॥
जोगके जीखारी अधिकारी नही ग्रंथनके, आपकी पथारीमें चलावैं निंदा पारकी; खो
जै जांति न्यारी न्यारी किरियाकूं झूरि नारी, कहै कोउ शीख सारी देवै गारी नारकी;

जूठे मत नामधारी जांगकी खुमारीमें जो, लवै युक्ति जारी सोतौ, कूटै जीती गा
रकी; ऐसे हैं जुआरी अब मूढनके पट्टधारी, आरी आरी जानै बात बात जैसी टार
की ॥ १२ ॥ दोहरा ॥ पट्टवग्राही लोककूं, समुजावैकुन जान; कोमल करतुनघनघटा,
ज्युं मुगसेल पखान. १३ दृष्टिराग मदमत्तकूं, जो देवै उवएस; सो कूकर मुखमें ठवै;
आप कपूर अशेष १४ शुष्क पयोधर नारि ज्युं, निंदै कंचुककार; गूढ हेतु बुरु
गम्य त्युं, निंदै ग्रंथगिमार. १५ ऐसे जडसूं संतकूं, घटै न वाद विचार; तौ जी परके
बोधकूं; कहियें बोल दुचार. १६ साचेकूं जूठा कहै, जूठेकूं कहै साच; अजिनिवेश
उन्मत्तको, ऐसो बहु विधि नाच. ॥ १७ ॥ कवित्तश्कतीसा ॥ बूटै अंतराय पंच
रंचही न राग रोश, फास बक्र काम कीनो अंचही न देखिइ; वंचना अज्ञानकी
मिथ्यातको प्रपंच निद, आश्रवको संच सो तौ; मूलथैं विलेखिइ; एसैं जो अठार
दोष, घाति कर्म जाव पोष, ताको परिशेष याके ज्ञानमें विशेषिइ, सोई शुद्ध
नाम कोष घोषतैं अनंत तोष, मोष मग दाता त्राता देव देव लेखिइ ॥ १८ ॥ अपप्यठंद ॥
क्षुधा, तृषा, जय, शोग, रोग, जर, मरण, जनम, मद; मोह, खेद परसेद, निंद, वि
षमय, चिंता, गद; रति, विषाद, ए दोष, कहै अष्टादश दिक् पट; सो लीक तिन
मांहि, नही गुण दूषण उदूजट; जो जाव अघाती दोष दुइ, तौ जिनकू नर गति
प्रमुख, दूषन अनंत विलगे रहै, शिव पद दूषक सुनि विमुख ॥ १९ ॥ चौपाइ ॥
सप्तधातु वर्जित जिन काया, परमौ दारिक कहै सु माया; जिदा नही वैक्री परि
ताकी; संघयणादिक खंध विपाकी. २० परमौदारिक जो जिनवरकूं; तौ मध्योदारिक
गणधरकूं; कहै कहा नहि कटपन कारी; क्युं औरनि सरखे गणधारी. २१ सप्तहु
धातु गलै जिनवरके; केते धातु गलै गनधरके; सप्त धातु जिण नाणैं जावै; मन
नाणैं मुनि कहो कहाँ पावै. २२ जिन तनु थिति नो कर्माहारें; कहै मूढ तेजूठ विचा
रें; औदारिक थिति कवलाहारें, दृष्टि हानि होइअन्य प्रकारें; ॥ २३ ॥ दोहरा ॥
कहै केवली कर्मकूं, दग्ध रज्जुं सम मूढ; आगममति जानै नही, जोआउ नाम दृढ
रूढ २४ तत्त्वारथ परिषह कहै, जिनकौ प्रगटइग्यार; ताको अरथ मरोरतैं, क्युं पामें
जव पार; २५ सूत्रनमें परिषह कहै, वृत्ति लिखो नकार; जो संसो उपजत नही,
तो तुज त्रमको जार. २६ जिनकूं इंद्रिय विरहथैं, तनु गत नहि सुख दुःख; कहै जु जीव
विपाक तसु, उदो फलै कुण रुख. २७ खाइक सुख जिनकूं कहै, केवल ज्ञान सरूप;
वेदनीयके खय गये, कुन गुन कहो पशु रूप. २८ उदय जाव खाइक गन्यो, जिनकूं
प्रवचनसार; अर्क तूल परें तो फिरे, क्रियारहित निरधार. २९ बेठें उठें आसने, देवै
प्रेरित देव, ऐसो है क्युं कटपना ? ठोडि न मिथ्या देव. ३० केवलनाणे जो खगति,

मननाएँ कहु होइ; करम विफल जो मोह विनु, यश कीरति क्युं जोइ ? ३१ अति शय जूख अजावको, कहै सुगुरु कुल हीन; जाव अघाती क्युं मिटै, घातीगए जो खीन. ॥ ३२ ॥ कवित्त इकतीसा ॥ केवली आहार करे जागै अग्नि अंतरकी, वेदनी आहार शक्ति ताकी नाही हीनता; हेतुके समाजतें घटै जुं काज साज शुरू, लाजै तहां आज लुंक हानि कहा दीनता; अन्यथा न अष्ट वर्ष, बाल केवली विशाल; पूर्व कोटि आज पाल ताकूं वृद्धि खीनता; वृद्धि पोखदाइ जाइ वर्गणा कहासु पाइ ? ज्ञानथें जु आइ तामें मुक्तिकी प्रवीणता. ॥ ३३ ॥ दोहरा ॥ दिक् पट जिन बोलें नही, शिरथै उवै नाद; किरिया विनु घट ध्वनि परै, तामै कौन सवाद. ३४ कहै शिलाका पुरुषकूं, नही कवहुं निहार; तपति लब्धि सबकूं नही, एहु अदृष्ट प्रकार. ३५ खल पुजल तिनकूं जलै, रस पुजल जलि जाइ; दोउ जलै तौ उदरमें, नस्म क व्याधि उपाइ. ३६ तेनरु कंक गहनि कहै, उर कपोत परिनाम; ए आगमके वचन में, क्युं न करो विसराम ? ३७ कहै साधु अप्रमत्तकूं, नही आहार विहार; खांदी सिद्ध शिला नइ, जिहां न साधु प्रचार. ३८ बाहिर मानुष सेलके, गइहोई व्रत जंग; यूं कहते चारण बिना, क्युं जलमें शिव संग ? ॥ ३९ ॥ सोरठा ॥ दोइ घटीके फेर, केवल मानै नरतकूं; बडो मोहको घेर, जाव प्रधान गनै नही. ॥ ४० ॥ हरि गीत ठंद ॥ चारहुं निखेपे एक द्रव्यें, कहे श्रीजिन आगमें; ज्युं नाम घट संगण थापन, द्रव्य मृदगुण जावमें; युं जीव द्रव्यह केवलादिक, गुनह द्रव्यत जावतें; हुइ नियम पुजल द्रव्यको, तौ तंत नहि व्यञ्जिचारतें. ४१ जो समय सारे अंत्य धारे, मुगति लिंग न वेदतें; निश्चय प्रमानै व्यवहरइ तें, वस्तु गुण गुनि जेदतें; अधिगम बिना सम्यक्त्व मानै, द्रव्य बिनु चारित नही; चारित बिना कहै समकितै, शिव हठें मति जो वही. ४२ सुर कोइ शिर परि बल्ल कारै, जाय केवल तौ घटी; जो द्रव्य बिनु केवल नही, तौ केवला वरण पटी; जो जाव लिंग प्रमान कीजै, जेद पनरहुं तौ घटै; सिद्धति जाखै सिद्धके नर, तासु निंदक नव अटै. ४३ श्री लिंग सिद्ध कहै न कुमते, तास चरण निवारण; जो संघ प्रवचन सारि चोविह, पढ्यो सो न विचारण; चोत्रेअ जोलिं अज्जिका करि, पंच होवैं निष्कके; यूं संघ लोपै समय कोपै, दूर्मती न बधी सके. ॥ ४४ ॥ कवित्त इकतीसा ॥ र; तनु कचोल रंग रोलके निचोल सोल, शीलथैं अडोल याकी जातिमें महासती; ताथें वेसरतातनकी मात अवदात गात, नमै जाकूं इंद जाति नित्तही महीपती; जोगके जीखत्र साचे, तपके प्रजाव जाचै, नही जावकाचै नाचै माचै साधु संगती; जै जांति न्यारी जो दोषकी विलंबिनी नितंबिनी है ऐसी ताकूं क्युं न पंचमी ग

ति ॥ ४५ ॥ दोहरा ॥ मल्ली सो कुमरी कही, मल्लसु कुमर कहाइ; पुरुष स्वरूपें देखिये,
 पुरुष स्वरूप न माइ. ४६ तित्थंकर श्री वेदको, क्यूं एकनको बंध; गुण थानक आकर्ष
 श्री, एहु हमारी संध. ४७ तित्थ प्रणाम प्रदक्षिणा, थानकी वरखि कहान; परहित
 करनी पुण्य फल, कपिल नृत्यको तान. ४८ दोहु कुमर जिनजी कहै, पंच कुमर कुन
 हेत; प्रिया पंचकी द्रौपदी, मानै नहि कुल केत. ४९ एकै घरि ऊनोजिमैं, अठावीस
 गुनमूल; अंतराय कल्पित कहै, ते सबही निरमूल. ५० कस्तुरी अपवीत कहै, वाद्य
 वजावै कांहि; कहु कुंकुम करपूरकी, गति आवै मनमांहि. ५१ प्रतिमा नगन न सो
 हियें, पट झूखन पहिराइ; स्नात्र विलेपन धूप मुख, जगतिहि हेतु कराइ. ५२ शिष्य
 करै ज्युं जिन करै, तौ क्यूं दिखत शीश; क्यूं बोलत केवल बिना, न विराधौ जग
 दीश. ५३ नगन दशा जिनवर धरै, नगन दिखावै नाहि; अंबर हरि खंधे धरै,
 उचित जानि मनमांहि. ॥ ५४ ॥ अरिद्वंद ॥ गौतम स्वामीगए, खँदककूं; मानै नहि
 मुनि जाइ, सुसनमुख जैनकूं; धर्मके कारन क्यूं अपवाद न मानही; ऐसिहि जांतिसुं
 होवत बीजाधानही. ॥ ५५ ॥ दोहरा ॥ कोरे कहै जु थापना, प्रतिमा क्यूं न पखा
 न; सझावा सझावतैं, ताको द्विविध बखान. ५६ जिन विरहै जिन बिंबकी, ज्युं
 थापना प्रमान; गुरुविरहै गुरुथापना, तैसे करै सुजान. ५७ तैसी जमति न विमल
 गिरि, जैसी गढ गिरनार; तीरथ क्रम जानै नही, को तस बोधन हार. ५८ शुभ उ
 पयोगी साधुकूं, शिष्य दिख उवएश; ध्यान शुरू उपयोगमें, नहि अपवाद अशेश.
 ५९ काय खेद जो धर्ममें, सो ग्रहि धर्म प्रकार; ताकूं करत यती नही, जाखै प्रवच
 नसार. ६० तापरि हम यूं कहतु हैं, कह अपवादी साध; पंचम गुन थानक जजै, कै अधिक
 कार हि बाध. ६१ प्रथम पढ अविरति नही, तौ व्रतको नहि जंग; दुतिय पढ जो
 पाप है, तौ गृहिकूं क्यूं रंग ६२ हिंसा दोष स्वरूप जो, तो लूपक मत रज्जा; आगे
 पीठे देखिके, क्यूं जाषो नहि अज्जा. ६३ वधू जइ वसुदेवकी, बहुतरि सहस उदार;
 अधिक जयो कह चक्रियें, यूं संसौ मत धार. ६४ बाहुबली ज्युं अधिक बल, जरत
 हियें निरधार; सोजागी वसुदेव त्यूं, सबहीमें शिरदार. ६५ राज जमाली वीरको,
 कह्यो जमाई सुत्ति; सो उत्थाप्यो कुमतयें, वीर कुमर कहि धुत्ति. ६६ चंमरुदके
 शीशकूं, मानै केवल नाहि; जानै नहिं ठामै नही, सो व्यवहार उगांहि. ६७ चोवि
 हार पचखान बिनु, माने नहि उपवास; जानै नहि तिबिहार जी, दुब्बलको अ
 ज्यास- ६८ परम क्रिया आगे करै, प्रथम क्रियाके त्याग; चपल विभुतैं मूढ नर,

नही बोधके लाग. ॥६९॥ कवित्त इकतीसा ॥ जाषाज्युं मळेठकीन जापै विप्रवेद दाखै,
ताके बोधके निमित्त जापै सोड पारसी; तैसे व्यवहारकूं न शुद्धरंगी अंगी करै, देखै
शुद्ध साधवेकूं ठाया व्यवहारसी; ऐसे कहै कोउ ताकूं दुष्टताके हेतु जानि, दुष्ट
पुण्यतामें देखै कदपनाकी आरसी; ज्याही परबाही ताकी लिंग साधने बिठाही, झा
नीकूंठबाही मानै क्यूं न जानै ठारसी. ७० जैसे कोउ मंद सत्व आपको ममत्व गहे,
कहै में जखूं जो जख्य तत्व चक्रवर्तिको; खायो सो अधायो पैन पायो चैन तीव्र
ताथें, जाख्यो न जुरायो आयो दायो ब्रंद अर्त्तिको; तेसे शुद्धरंगी अंगी ताहीको
प्रसंगी होत, मार्गको विजंगी होवै श्वान जन्म गर्त्तिको; जरै ताकूं शुद्ध जाव याकूं
योगको स्वजाव, बाह्य हेतुको प्रजाव पूगै मार्ग वर्त्तिको. ॥ ७१ ॥ दोहरा ॥ निश्चय
नय पहिलूं कहै, पीठेंले व्यवहार; जाषाक्रम जानै नही, जैन मार्गको सार. ७२ नही
निश्चयमें शिष्यगुरु, क्रियाक्रियाफल योग; कर्त्ता नहि जोक्ता नही; विफल सबै संयो
ग. ७३ तातें सो मिथ्यामती, जैनक्रिया परिहार; व्यवहारी सो समकिती, कहै जाण्य
व्यवहार- ७४ जो नय पहिलूं परिनमें, सोइ कहै हित होइ; निश्चय क्यूं धुरि परि
नमे, सूखम मति करि जोइ ? ॥ ७५ ॥ कवित्त इकतीसा ॥ उंची उंची वातकूं दिखावै
नसिखावै मग, अंतलूं तिखावै सो चरकावै न सुखासिका; घोरेथें आरंजै पै निवाह
लूं जो थंजै न अचंजै दंजको विलंजै ताकी सिद्धि आसिका; फूलसो अमूल शुद्ध
निश्चयीको मूलपै सुगंधताको जानै व्यवहार वृत्ति नासिका; खोजन अगम्म सोहै
किरिया अलग जो है, पाग जैसे नयकूं विलज्जाता प्रकाशिका. ॥ ७६ ॥ अडिद्धबंद ॥
द्रव्यारथ नय संगत आपस्वजावमें; जे राचै सो माचै स्वसमय जावमें; पर्यायारथ नयमें जे
रंगी रमै; ते परसमयी जाखै प्रवचन सारमें. ७७ पक्षपात यूँ एकहु नयमें जे करै;
स्याद्वाद सरवंगी ते नवि चित्तधरै; एक पढ वेदको डूजो बुद्धको; खप्पर दोउमें
जेद न शुद्ध अशुद्धको. ७८ निज निज वचने सत्य, असत्य नयंतरै; सबही नयहै
सरखे वर्जित अंतरै; एक जाव निरधारै सो नहि पंथमें; सिद्ध सैन यूँ जाखै संमति
ग्रंथमें. ॥ ७९ ॥ दोहरा ॥ कहै स्वजाव विजावथै, गुनके दो परयाउ; लहै न परि
नति द्रव्यकी, जीव सिद्धके न्याउ. ८० गुन विजिन्न नहि द्रव्यथें, कुन ताके पर्याय;
सह जावी परयायको, गुन अजिधान कहाय. ८१ जो गुन त्रीजो जाव है, तौ त्रीजो
नय होइ; सो तौ प्रवचनमें नही, संमत साथें जोइ. ८२ नवही नय नयचक्रमें,
द्रव्यारथ मुखइठ; तत्त्वारथमें सात हैं, देवसेन कहा दिठ. ८३ तत्व सात नवजो

कहे, तू नहि नयकी बात; एहु विज्ञक्त विज्ञाग है, सो तौ कारन जात ७४ जो
हठथें नव नय कहो, गहत द्रव्य परयाय; अप्पियणप्पिय जेदथैं, एकादश हुइ
जाय. ७५ जो संग्रह व्यवहारमें, अप्पियणप्पिय इछ; आदि अंत नय थोकमें,
अज्जाव द्रव्य निविछ. ७६ उपनय नयको अंश है, कहै विजिन्न कुवंश; उप प्रमाण
मानै नहीं, क्यूं प्रमाणको अंश. ॥ ७७ ॥ सवैया तेइसा ॥ काल अणकुं कहै थुं अ
संख्य असंख्य प्रदेश आगाशहि लोके; मंदगति अणु संक्रम गम्य समै परयायकु
द्रव्य विलोके; वस्तुविना थिर जन्म विनाशि समै परयाय सधै नहि थोके; सो तुं
न जानत काल सितंबर, थूं हि पुकारत दिक्पट फोके. ७८ सूखम वर्त्तन रूप समै
सु तु, जीव अजीवहिके परयाया; ताहिके द्रव्य तु जीव अजीवहि, कालके द्रव्य
अनंत कहाया; सूखम वर्त्तन हेतु जु चाहु तु, क्यूंगति हेतु न तैस सुहाया ? जो
गति हेतु है एक साधारण, एकहि खंध समै तुह्य पाया. ॥ ७९ ॥ सोरठा ॥ गति
थिति हैं जु विज्ञाव, ताको हेतु विलोकिइ; वर्त्तन सर्व स्वज्ञाव, बाह्य हेतु ताको
नहीं. ८० ज्यौ पज्जाव गुन द्रव्य, त्रिविध अर्थ व्यवहारथैं; त्यों कहिये षट् द्रव्य,
पज्जाव काल प्रमानथैं. ८१ काल द्रव्य कहुं एक, तहं अनपेक्षित द्रव्य नय; तत्त्वा
रथ सुविवेक; वृत्तिकार विगते वदे. ॥ ८२ ॥ चौपाइ ॥ जनम कल्याणक समय सुहा
या; मेरु अचल जिनवीर चलाया; यातो वात न मनमे आवै; सुगधनकुं थूं कहि
दिखलावै. ८३ देवबले धरनी या कंपै; ताकुं शाश्वतकौन नजंपै; देवबले जावे जो
सांसो; देवदेवबल कहा विमासो ? ८४ मुनिसुव्रतको गनधर थोरो; एसो कहे सु
जानै थोरो; बूजै नहि असमंजस बोलै; सो संतनमे तृणके तोलै; ८५ सदा सत्य
सेतंबर बानी; तहां कहै मुनिसुव्रत ज्ञानी; प्रतिष्ठानपुरमांही आए; देव मिली
मठ तीन बनाए. ८६ पूरव जवको मित्र प्रमान्यो; अश्वमेधसे वधकुं आन्यो; देख्यो
अश्व तास उपकारी; रातिहिमे प्रभु चलै विहारी. ८७ प्रात समय प्रभुजी भृगु
कहइ; समवसरन बैठे गुन अहइ; पूरव जव कहि अश्व प्रबोध्यो; तहां ओरको
चित्त न सोध्यो. ८८ प्रभुपाशे अनशन ले वाजी; जयो देव सहस्वार समाजी; सुव
रनकी प्रतिमा तिन कीनी; अश्वमूर्ति सेवक करि दीनी. ८९ नाम अश्व अवबोध
कहायो; तेहु तीर्थ जगमांहि गवायो; शत्रुंजय माहातममांही; जाव सुनो ए जव्य
उठांही. १०० कुन गनधर इहां थोरो जाख्यो; जूठो आल सुगधने दाख्यो; आं
खिकु औखध काने बाहे, ताको कुन गहिवांह निवाहे ? ॥ १०१ ॥ सवैया तेइसा ॥

जंगम तित्थ तुरंगम संगम, रंगम हानि धिकारन ज्ञानी; ताके प्रयोजन योजन साठि निशाहिमे आय जु निर्मल ज्ञानी; अठमही भृगु कठ सुलठन, पावन कीनि सुधाखरिवानी; ताके नमो मुनिसुव्रतके पद संपद कारन तारन प्रानी. ॥ १०२ ॥ दोहरा ॥ महामंत्र नव पद कहै, कहै पंच पद आन; गोमुठसारादिक धुरे, नव पद लिखै प्रमान. १०३ ज्युं चूला विनु श्रुत नही, त्यों न मुठ नवकार, जो संखे पहि आदरो, जपहु एक उकार. १०४ श्रुत सबहीमे पंच पद, नव पद श्रुत महमंत; शुरू परंपर बुध लहै, ए जिन शासन तंत. १०५ चूला वर्ण वतीशकी, कहै सु सबहि अजान; अडसठ अस्कर कवचमे, कहै जु मंत्र प्रमान. १०६ नव अस्कर पदये नही, तहां ठंदको जंग; ऐसे बहु पद देखिइ, आगममांहि सुवंग. १०७ देव देव उर देव सब, अरु मागधी वाणि; जाखे सत्यारथ वचन, पंचम अंगे जाणि. १०८ और कहै जिन जाखही, सर्व मागधी वाणि; तामे साखी कौन थो, कहा लाज कह हाणि ? १०९ दंत रहित जिन मानते, याको नहि कहु लाज; सां मानै नहि दाढ तस, पूजै जे सुरराज. ११० कहै ज्यु तंत्र समाधिते, जाति लिंग नहि हेत; चंडालादिक जातिको, क्युं नहि मुक्ति संकेत, १११ गुणथानक प्रत्यय मिटै, नीच गोत्रकी लाज; दर्शन ज्ञान चरित्तको, सबहु तुदय समाज. ११२ कौन जाति अधिकारिणी, नहि तौ कहौ प्रमान; ब्रह्मजाति ब्रह्मण्वदै क्षत्रिय क्षत्रिय मान. ११३ त्राण नही कुल जाति कहु, विद्याचरण विहीन; सूगडांगको वचन यह, क्युं न करौ मन लीन ? ११४ करमजाव प्रभुको रह्यो, नीच गोत्र अवशेष; ताथें छिज घरि अवतरै, तहां करै जम छेष. ११५ दोष नही दो तातको, क्षेत्र बीजके न्याय; शील जंग नहि मातकू, गर्ज न वीर्य कहाय. ११६ अन्न खात्र परिनाम है, पय तृणको परिनाम; अव्य जिन पै जिन गुन, गर्ज न वीर्य नाम. ११७ करम जाव प्रभुकुं कहौ, जो आवैं तुम्ह लाज; सदा सिद्ध तौं मानिलो, कहा जनमको काज. ११८ कल्या नक दो घरि किये, कल्यानक षट् होत; सो झुशन हमकुं नही; तहँ दिन गणित उद्योत. ११९ सुरकृत कल्यानक नही, कृषज राज अजिषेक; वीरगर्ज अपहारमें, त्यों न कल्यानक टेक. १२० नैगमेषिकी शक्ति है, रोम कूपमें गर्ज; संक्रम करतहि अपहारै, सो नहि मानत अर्ज. १२१ कहें बाहुबल केवली, नम्यो कृषजके पाय; बैठो देइ प्रदक्षिणा, कहौ न जूठ बनाय. १२२ अप्रमत्तता है जहां, तहां न बंधन जाव;

उचित प्रवृत्ति न ठारही, तौ जी जिन सद्भाव. १२३ ठीक न मानै वीरकूं, कर्म वेद्य को भाव; फरसनकूं दरसन कहै, सो तौ कुटिल स्वभाव. १२४ हरिं हरिनी हरिवर्षके, युगल हरै सुर कोइ; मथुरा नगरी राज्य दिइ; करे देह लघु सोइ. १२५ दिव्य शक्ति तवथें जयो, हरिको वंश विशाल; ऐसो अचरय भावए, होत अनंतहि काल १२६. काल अनंत अनंतथें, युगल युगल अपहारि; शून्य होत हरि खेत युं, दूषन कहै विचारि. १२७ तहां कहै सिद्धांत हम, जैसो युग अपहार; तैसो पूरन ताहिको, काल बहू निरधार. १२८ एक रूप अचरय नही, सदा कहै दश संख्य; काल अनंत अनंतथें, होत असंख्य असंख्य १२९ कहै चमरकी गति नही, शक्र लगैं निरधार; ताकूं कोप कृतां तको, जगवइ अंग विचार. १३० देश अनारयमैनही, वीर विहार अशुद्ध; मनुषिणि देव न जोगवै, कहै सु वचन विरुद्ध. १३१ सुदि वैशाख दशमि दिने, वीर उपन्नो ज्ञान; श्रावन सुदि परुवा दिने; आपुन कियो बखान. १३२ ठासठ दिन मौनी रहै, जाखै एम अजान; एकहु सजा अजाषितां, हम हैं वचन प्रमान. १३३ मौन अजा वित जानिके, मानहु अधिक डुमास; एक सजा तैसी कहत, क्युं लागत तुम पास १३४ ठवै देव जिन विचरिते; पान कमल पग हेठि; कहै जूमि परि गमनमें, ते देव नकी वेठि. १३५ पाउ धरै जहैं धरनि परि, तहां कमलको काज; कमल गगन उपरि चलै, कहा बन्यो एसाज. ! १३६ सोल सुपन जिनमातकूं, सोल कहैं सुर लोक; इंद्र मिलत सत मानही, ते सबही मत फोक. १३७ बदले अतिशय तीस चउ, कहै जु गुरु कुल रीति; तौ अदृश्य आहार विधि, दाखत पावै जीती. १३८ जुगति रहित जिनवर कहौ, बलि ढोंकत कुन हेत; चरम नीर घृत कुतपको, कौन दोष कहु ले त. ? १३९ मरुदेवी औ नाजिको; युगल धर्म नहि दोष; दशायु सन्मुख धर्मकी, करै धर्मको पोष. १४० सुर नर विहित विवाहको, जवलूं नहि व्यवहार; प्रभुकूं जी तवलूं नही, युग्म धर्म अधिकार. ॥ १४१ ॥ कवित्त इकतीसाः ॥ साधुकूं कुपात्र कोउ कहै पात्रधारी नाहि; ठात्रसो पढ्यो है कोपैं गात्रकूं न मानही; पाउधारी नाहि, लब्धि पात्र और पात्रधारी; एह रीति नीति ज्ञाता सूत्रथें प्रमानही; ग्लानकूं आहार दान पात्र विनु कैसे होत, गृही पात्र जुंजै तौ ग्रहस्थ भाव ठानही; पाहुनेकी जक्ति युक्ति पात्रहीथै करै साधु, पिंरुकी संशक्ति पात्र विना कैसे जानही. ॥ १४२ ॥ सबैया तेइसा ॥ शौचकै कारन राखै कमंडलु, पात्रकुं ठोरि कहा गुन पायो; बीठिसि पीठि धरी त्यजि उधेकुं, औरसु मूढने वेष बनायो; तसलैवधी लग जोहि कमंडलु, पात्र

लैन्धी लागि पात्रसुहायो; जैनको चूषन जैनको वेष है, और धरे कह हाथमे आयो ?
 ॥ १४३ ॥ दोहरा ॥ बाल अग्र पुजल धरै, मुखि जाषत हो दोष; धरो कमंडल पिठि
 का, कहा करौ कंठशोष ? १४४ उपधि सहित नहु शुरू हैं, ज्यूं तंजुल तुपवंत; एक
 पख मन शुरूता, कहै जाव जगवंत, १४५ कहै कौंउ पचखानको, उपकरनै व्है जंग;
 देहा जहारादिकवीषे, तास न उचित प्रसंग. १४६ रौद्रध्यान मूर्धा प्रमुख, सब स
 रिखे तहैं दोष, यतनासूं निर्दोषता, ए सुवचन सत् कोष. १४७ द्रव्यादिक चोचंगसूं,
 धरै न मूर्धा साधु; ए चोविह पचखानको, एकहु अर्थ अगाधु. १४८ शुरू योग अप
 वादथैं, कह उपकरन सु मंद; उपचरितानुपचरितमें, साधनतासममंद. १४९ मूर्धा
 बाह्य प्रवृत्तिमें, जोतुम कहो कुपस्क; जोजन त्यजि अनशनजजो, ऐसे होत जु दरक
 १५० ध्यानदीपको तैलजो, जोजन करौ प्रमान; तौ निवात पद उपकरन, मानौ क्यूं
 न अजान ? ॥ १५१ कवित्त इकतीसा ॥ पापके ओढैया महा मोहमें पोढैया ठैया,
 दैया दैया करै देखि साधुके वसनकूं; ठिडके कढैया निंदाचर्मके मढैया माया मानके
 दढैया लागै लोकसे हसनकूं; अंगके पढैया गुण श्रेणिके चढैया शुरू शीलके दढैया
 कहै धर्म उल्लसनकूं; फूठके लढैया सत्य थंजके गढैया जैयावख पात्र हेत साचे काया
 जीकसनकूं. ॥ १५२ ॥ दोहरा ॥ शीत त्राण कलके धरै, कंवल वर्षा त्राण; मुख वखें
 ते राखियें, जे संपातिम प्राण. १५३ सबसज्जनमें राखियें, चोल पढथैं लाज,
 उचित धर्म आचारमें, नीलजकूं नहि लाज १५४ आठ जेद जिनकढपके, एक कहै
 सो मूढ; नगन दिखावै सो त्यजै, वख नाहि ए गूढ १५५ और सिद्धांत उठिन्न है,
 इसो कुमतको नाच; पै संवाद विनाकहा, पावौ प्रकरन साच १५६ अब सिद्धांत जु
 तुम कहै, पाठ दिखावो तास; जब प्रकरन तुम गुरु किये, तब जो हुते प्रकाश.
 १५७ हेमराज पाडे किये, बोल चुराशी फेर; या विधि हम जाषा वचन, ताको
 मत किय जेर १५८ है दिक्पटके वचनमें और दोष शत साख; केतेकाले मारिये,
 जुजत दधि उर माख. १५९ पंडित साचो सद्दहै, मूरख मिथ्यावंग; कहते सो
 आचार है, जन न त्यजै निज ठंग. १६० सत्य वचन जो सद्दहै, गहै साधुको संग;
 वाचक जस कह सो लहै, मंगल रंग अजंग १६१ इति श्रीयशोविजयजीउपाध्याय
 कृत दिक्पट चोराशी बोल समाप्तः ॥

॥ श्रीचिंतामणिपार्श्वनाथ जिनस्तोत्रं लिख्यते ॥

॥ किं सो नयं सुधारसमयं किं चंद्रोर्चिर्मयं किं लावण्यमयं महामणिमयं कारुण्यकेलि
 मयं दक्षिणा, नंदमयं महोदयमयं शोभामयं चिन्मयं शुक्लध्यानमयं वपुर्जिनपतेर्नृयाज्ञ

वालंबनं ॥१॥ पातालं कलयन् धरां धवलयन्नाकाशमापूरयन् दिक्चक्रं क्रमयन् सुरा
सुरनरश्रेणिं च विस्मापयन् ॥ ब्रह्मांशं सुषुवन् जलानि जलधेः फेनहृत्ताह्वलयन् श्री
चिंतामणिपार्श्वसंज्ञवयशोहंसश्चिरं राजते ॥ २ ॥ पुण्यानां विपणिस्तमोदिनमणिः का
मेजकुञ्जसृणिं मोंके निःसरणिः सुरेंद्रकरणि ज्योतिःप्रज्ञासारणिः ॥ दाने देवमणिर्नतो
त्तमजनश्रेणिकृपासारणिर्विश्वानंदसुधाधृणिर्जवज्जिदे श्रीपार्श्वचिंतामणिः ॥ ३ ॥ श्री
चिंतामणिपार्श्वविश्वजनतासंजीवनं त्वं मया दृष्टस्तात ततः श्रियः समजवन्नाशक्र
माच्चक्रिणः ॥ मुक्तिः क्रीरुति हस्तयोर्वहुविधं सिद्धं मनोवांछितं दुर्दैवं दुरितं च दुर्दिन
जयं कष्टं प्रणष्टं मम ॥ ४ ॥ यस्य प्रौढतमप्रतापतपनः प्रोढामधामा जगज्जंघालः कलि
कालकेलिदलनो मोहांधविध्वंसकः ॥ नित्योद्योतपरं समस्तकमलाकेलियुहं राजते स
श्रीपार्श्वजिनो जने हितकृतौ चिंतामणिः पातु मां ॥५॥ विश्वव्यापि तमो हिनस्ति तर
णिर्बालोपि कटपांकुरो दारिद्र्याणि गजावलिं हरिशिशुः काष्ठानि वन्हेः कणः॥पीयूषस्य
लवोपि रोगनिवहं यदुत्तथा ते विज्ञो ॥ मूर्तिः स्फूर्तिमती सती त्रिजगतीकष्टानि हर्तुं क्ष
मा ॥ ६ ॥ श्रीचिंतामणिमंत्रमोंकृतियुतं ह्रींकारसाराश्रितं श्रीमहं नमिज्जणपासकलि
तं त्रैलोक्यवश्यावहं ॥ छेधाञ्छूतविषापहं विषहरश्रेयःप्रज्ञावास्पदं सोद्भासं वसुहांकितं
जिनफुल्लिगानंदनं देहिनं ॥ ७ ॥ ह्रींश्रींकारवरं नमोद्धरपरं ध्यायंति ये योगिनो ह
त्पद्मे विनिवेश्यपार्श्वमधिपं चिंतामणिसंज्ञकं ॥ जाले वामजुजे च नाजिकरयोर्भूयो जुजे
दक्षिणे पश्चादष्टदलेषु ते शिवपदं छिन्नैर्नैर्ज्ञात्यहो ॥८॥ नो रोगा नैव शोका न कलहक
लना नारिमारीप्रचाराः॥ नैवांध्यं नासमाधिर्न च दुर दुरितेदुष्टदारिद्र्यता नो॥ नो शाकि
न्योग्रहा नोन हरिकरिगणव्यालवेतालजाला ॥ जायंते पार्श्वचिंतामणिनतिवशतः प्राणि
नां जक्तिज्ञाजां ॥९॥ गीर्वाणद्रुमधेनुकुञ्जमणयः स्वस्यांगणैरंगिणो॥देवादानवमानवाः स
विनयः तस्मैहितं ध्यायिनः॥ लक्ष्मीस्तस्य वशा वशेव गुणिनां ब्रह्मांशसंस्थायिनीश्रीचिं
तामणि पार्श्वनाथमनिशं संस्तौति यो ध्यायति ॥ १० ॥ इतिजिनपतिपार्श्वःपार्श्वपार्श्व
ख्ययक्षः प्रदलितदुरितौघः प्रीणितप्राणिसंघः॥ त्रिभुवनजनवांछादानचिंतामणीकः शि
वपदतरुबीजं बोधबीजं ददातु ॥ ११ ॥ इतिश्रीचिंतामणिपार्श्वनाथजिनस्तोत्रसं० ॥
॥ श्रीमत्सङ्करुज्योनमः ॥ श्रियः संततेः कारकं श्रीजिनेशं महामोहञ्छूढायनाशे दिने
शं ॥ नतं नाकिज्जिर्जक्तिज्जिर्जीवनाथं स्तुवे देवचिंतामणिं पार्श्वनाथं ॥ १ ॥ महाना
गपारीन्द्रवैश्वानरा हि प्रवातांबुधीरोगसंदानदाहं ॥ जितानेकपक्षं त्रिविश्वैकनाथं स्तुवे
देव० ॥ २ ॥ क्षमापार्श्वसेनस्य वंशोऽवतंसं हतक्रोधशत्रुं च लक्ष्मीनिवासं ॥ जनांजोज
खंरुस्फुटे घस्त्रनाथं स्तुवेदेव० ॥३॥ सतांमोक्षपद्माप्रदानैकहेतुं महाकृच्छ्रविषेदने धूम
केतुं ॥ क्रमेदी वरादीननागांकनाथं स्तुवे देव० ॥ ४ ॥ सनीरांबुदश्यामशिष्टांगकांतिं

सुविस्तारि ताविष्टपाशेषशांतिं ॥ गतान्यूनदोषं वरं मुक्तिनाथं स्तुवे देव० ॥ ५ ॥ नरें
 द्रादिवंद्यं सदाबन्धयोगं निशारत्नकम्राननं त्यक्तशोकं ॥ कृपाज्ञाजनं विश्वदेवाधिनाथं
 स्तुवे देव० ॥ ६ ॥ जगत्तारकं दायकं सज्जानां श्रियं वांठितार्थापाकं निर्धनानां ॥ सु
 रम्यस्य रुडूनिर्जिताज्ञाधिनाथं स्तुवे देव० ॥ ७ ॥ कपायाग्निसंतर्पणे वारिदाज्ञं जरा
 नीरुमातंगपंचास्यशोचं ॥ विदुष्टाष्टकं कम्मोर्गरे पत्रिनाथं स्तु वेदेवचिंतामणीं पार्श्वनाथं
 ॥ ८ ॥ इत्येवं श्रीमद्गीरचंद्रशिशुनामलूकचंद्रेण ॥ जयतुचिरं नूतः पार्श्वजिनवरो वि
 जितमदरागः ॥ ९ ॥ इति श्रीमत्पार्श्वनाथस्तवनाष्टकं लिखितं.

इति श्रीचिंतामणि पार्श्वस्तोत्र संपूर्ण.

ૐ શ્રીજિનાયનમઃ

અથ શ્રીસમયસાર નાટક બનારસીદાસ કૃત ગુજરાતી જાણામાં અર્થ સહિત પ્રારંભઃ

ઉપોદ્ઘાત.

આ ગ્રંથની દિગંબરી બનારસીદાસે શુદ્ધ હિંદુસ્થાની જાણામાં પદ્યાત્મક ગ્રંથરૂપ રચના કરીઠે. એ ગ્રંથકર્તા પોતે મહાપંક્તિ તથા કવીશ્વર હોવાથી વિવિધ પ્રકારની ઠંદરચના કરીને તેણે પોતાની શ્રેષ્ઠ કૃતિ દેખાડી આપીઠે. પદલાલિત્યતા તથા અર્થ ગૌરવતાદિક જે કાવ્યના સારા ગુણ વર્ણન કસ્યાઠે, તે આ ગ્રંથની કવિતામાં સારી રીતે દીઠામાં આવેઠે. અલંકારવડે કવિતા સારીરીતે જૂષિત કરીઠે. આ ગ્રંથ આધ્યાત્મિક વિષયવાલો હોવાથી આમાં માત્ર શાંત રસજ મુખ્ય ઠે પણ પ્રસંગાનુસારે વાકીના રસ પણ ક્વચિત્ દીઠામાં આવેઠે. જોકે આ ગ્રંથ ઉપર કહ્યા પ્રમાણે નિન્હ વાદિકમાં ગણાયલા દિગંબરીનો રચેલોઠે, તોપણ એનો વિષય આધ્યાત્મિક હોવાથી તે સર્વને ઉપયોગીઠે; માટે આપુસ્તકમાં અમે નાખ્યોઠે. એ ગ્રંથની વ્યાખ્યા કોઈ રૂપચં દજી નામના પંડિતે કરીઠે, તે પણ હિંદુસ્થાની જાણામાં હોવાથી સર્વ જનને સમ જ્યામાં આવે નહીં, માટે તેનો આશ્રય લઈને અમે ગુજરાતી જાણામાં વ્યાખ્યા કરી ઠે. વ્યાખ્યા કરતાં આદિમાં મંગલાચરણનો દોહરો કસ્યોઠે તે આપ્રમાણે:—

॥દોહા:॥—શ્રીજિન વચન સમુદ્રકો, કૌલગિ હોઈ વચ્ચાન; રૂપચંદ તૌહૂ લિચૈ,
અપની મતિ અનુમાન. ॥ ૧ ॥

અર્થ:—વ્યાખ્યાકર્તા રૂપચંદજી કહેઠે કે, શ્રી જિનવચનરૂપ સમુદ્રનો ક્યાંસુધી વ્યાખ્યાન થાય, તોપણ હું મારી મતિને અનુમાને લખી જણાવુંઠું. ॥ ૧ ॥

હવે ગ્રંથકર્તા પ્રારંભમાં મંગલાચરણરૂપ શ્રીપાર્શ્વનાથ સ્વામીની સ્તુતિ કરેઠે—
॥કવિત્ત,શ્કતીસા સર્વ હ્રસ્વાક્ષર:॥—કરમ જરમ જગ તિમિર હરન યગ,ઝરગ લખન
પગ શિવ મગ દરસિ; નિરખત નયન જવિક જલ વરખત, હરખત અમિતજવિક જન
સરસિ; મદન કદન જિત પરમ ધરમ હિત, સુમિરત જગત જગતસવ ડરસિ; સજલ
જલદ તન મુકુટ સપત્ત પન, કમઠ દલન જિન નમત વનરસિ ॥ ૧ ॥

અર્થ:—જગમાં જે આઠ કર્મરૂપ તિમિર ઇટલે અંધકારઠે તેનું હરણ કરવાને યગ ઇટલે સૂર્યરૂપ ઠે. જેના ચરણનેવિષે સર્પનું ચિન્હ ઠે. જે મોક્ષના માર્ગને દેખા
ડનારા ઠે. જેનેનેત્રે કરી નિરખતાં કલ્યાણરૂપ જલ વર્ષેઠે, તેણે કરી અમિત

के०प्रमाणविना जव्यलोकरूप सरोवर महा हर्षने पामेठे. जे कामदेवना क्षय करनार ठे, अने जेनुं उत्कृष्ट सहज सुखरूप धर्मेने अर्थे जक्तजन स्मरण करी रह्याठे. तेथी तेनुं सब डरसिके० सात जयरूप जे शीत ठे, ते नाशी जायठे. जेनुं शरीर जलसहित मेघना जेवुं नीलवर्ण ठे. जेना मुकुटनेविषे सात फण ठे. जेणे कमठ नामे असुरनुं मान जंजन कखुंठे. एवा जिन के० श्रीपार्श्वनाथ जगवान, तेने बनारसीदास नमस्कार करेठे ॥ १ ॥

फरीधी विशेषे श्री पार्श्वनाथ स्वामीनी स्तुति करेठे.

॥ सर्वलघु स्वरांत अक्षर युक्त ठप्पय ठंद. ॥ एने चित्रकाव्य पण कहेठे:-सकल करम खल दलन, कमठ सठ पवन कनक नग; धवल परम पद रमन, जगत जन अमल कमल खग; पर मत जलधर पवन, सजल घन सम तन समकर; पर अघ रज हर जलद, सकल जन नत जव जय हर; यम दलन नरक पद ठय करन, अगम अतट जव जल तरन; वर सबल मदन वन हर दहन, जय जय परम अजय करन. ॥ २ ॥

अर्थ:-सर्व कर्मरूप खलके० दुष्ट वैरीने दलवा वाला ठो. कमठ नामना महा मूर्ख असुर तेरूप पवन आगल मेरु पर्वतनी परे अरुग ठो. धवलके० निर्मल सिद्ध स्थानकनेविषे रमनारा ठो. जगत्ना लोकोरूपी उज्ज्वल कमलने विक्रस्वर करवाने अर्थे खगके० सूर्य जेवा ठो. एकांत नयवादी जे पर मत, तेरूप मेघने मटारवाने अर्थे पवनना जेवा ठो. जल सहित मेघ घटाना जेवुं श्याम जेनुं शरीर ठे. समकरके० उपशमना करनार ठो. परके० शत्रुरूप अघके० पाप रजने हरण करवाने मेघ जेवा ठो. जेने सकल लोक नमे ठे, अर्थात् त्रिभुवन पूज्य ठो. जन्म मरणरूप जे जव जय तेने हरण करनार ठो. लोकोना मृत्युने दलवावाला ठो. जव्य प्राणी ओने नरक पदना क्षय करनार ठो. अगम एटले अथाग अने अतटके० अपार एवो जे संसाररूप समुद्र तेने तरवावाला ठो. सर्व दोषोमां वरके० प्रधान अने बलवान जे कंदर्पवन, तेने बालवाने हरके० रुद्रना नेत्रनी अग्नि जेवा हे ! जगवान तमे जयवंता थाओ ! वली तमे परम अजय पदना करनार ठो, एटले जय जंजन ठो. ॥ २ ॥ आ ठप्पय ठंद वडे परमेश्वरना महीमानुं वर्णन कखुं. अने पोतानुं काव्य चातुर्य दर्शाव्युं ठे.

आ ग्रंथना कर्ता बनारसीदास कहेठे के जेना प्रसादथी परगसेन पिताने घेर मारो जन्म थयो एवो हुं श्री पार्श्वनाथ जगवाननी स्तुति करुं.

॥सवैया इकतीसाः॥-जिन्हके वचन उर धारत जुगल नाग, जये धरनिंदप दमा

વતિ પલકમે; જાકે નામ મહીમાસેં કુધાતુ કનક કરૈ, પારસ પાષાન નામી જયો હૈ
 खलकमें; जिनकी जनमपुरी नामके प्रजाव हम, अपनो स्वरूप लख्यो जानसो जलकमें;
 તેઈ પ્રજા પારસ મહારસકે દાતા અવ, દીજે મોહિ સાતા દગ લીલાકે લલકમેં. ॥૩॥

અર્થ:—જ્યારે શ્રી પાર્શ્વનાથ જગવાનની કુમારાવસ્થાહતી ત્યારે કોઈ એક સમયે
 શ્રી બનારસી નગરીવિષે એક તાપસની સાથે અજ્ઞાનતપશ્ચર્યાની નિર્જર્ત્સના પૂર્વક
 વાદ થયો, તે પ્રસંગે તે તાપસની ધૂળીમાંનાં લાકડાંમાં નાગ છે એવી રીતે શ્રી પા-
 ર્શ્વનાથ જગવાને કહ્યું, તે વાતને પેલા તાપસે ગણકારી નહી, તેથી તે લાકડાં
 ફોમીને તે નાગને વાહેર કહાડ્યો; પણ તે અધવડ્યો થયો હતો તેથી તડફરવા
 લાગ્યો, તેના અંતના સમયમાં શ્રી પાર્શ્વનાથ જગવાને તેને “ ॐ असिआउसाय
 नमः ” એ મંત્ર સંજલાવ્યો તે વચન તેણે સારી રીતે હૃદયમાં ધારી લીધું. એટલામાં
 તેના શરીરની શાંતિ થઈ ગઈ. તેના અંતના સારા પરિણામોને લીધે તે ધરણેંદ્ર થયો;
 તેની સ્ત્રી પદ્માવતી થઈ; એ કથા શ્રી પાર્શ્વનાથ ચરિત્રમાં પ્રસિદ્ધ છે. તે અદ્ભુત મ
 હીમાને દર્શાવતાં ઠતાં ગ્રંથકર્તા ઉપમાલંકારવડે પારસમણિ અને શ્રી પાર્શ્વનાથના
 એ ગુણની સાદૃશ્યતા દેખાડે છે:—

जेनां वचन हृदयनेविषे धारण करीने नाग अने नागणी ए वन्ने पलकमां धरणेंद्र
 અને પદ્માવતીરૂપે થયાં. આહીં નાગ અને નાગણી કહેવાથી દિગંવરોનું મત જા
 ણવું. શ્વેતાંવરી તો એક નાગનેજ કહે છે. વલી પાર્શ્વપાષાન, खलक एटले दुनिया
 માં, પ્રસિદ્ધ છે, એટલે પારશ મણિ નામના પાષાણનો સ્પર્શ થતાંજ લોચંદ્ર નામની કુ
 ધાતુ સોનું થાય છે. તો એ પાષાણમાં એવો મહીમા કિહાંથી ઉત્પન્ન થયો ? તેનો ઉ
 ત્તર કહે છે:— पार्श्व एवं नाम श्री पार्श्वनाथने तुदय છે. તેના મહીમા થકી એટલે
 માત્ર પાર્શ્વ એવું નામ છે તે નામનાજ મહીમાથકી તે પાર્શ્વરૂપ પાષાણમાં એવો ગુણ
 થયો છે. વલી જેની જન્મ પુરીનું નામ બનારસી નગરી છે, અને ગ્રંથકર્તા કહે છે કે,
 मारुं नाम पण बनारसी हुं पास्यो. તે માત્ર નામના પ્રજાવથી મેં મારું આત્મસ્વરૂપ
 જાણી લીધું. તે કેવી રીતે જેમ પ્રજાત સમયમાં સૂર્ય પોતાના રૂપને જલકમાં સ્વચ્છ
 પ્રકાશે છે, તેનીપરે મારું રૂપ પણ પ્રકાશી રહ્યું છે. એ પણ શ્રી પાર્શ્વનાથ જગવાનના
 મહીમાનો પ્રતાપ છે. તેજ શ્રી પાર્શ્વનાથ જગવાન મહા શાંત રસને દેવાવાલા છે, તે હવે
 દગ લીલાકી લલકમેંકે ॥ आंख मीचीने उघाडीए अर्थात् एक पलक मात्रनी सत्तामां
 મુજને આત્મસમાધિરૂપ શાતા આપો. એથી નિવૃત્તિ સુખની સૂચના કરી છે ॥ ૩ ॥

સિદ્ધ જગવાનની સ્તુતિ કરે છે:—

॥ अडिह्व ठंदः॥— अविनाशी अविकार, परम रसधाम है; समाधान सरवंग, सहज

अजिरामहै; शुद्ध बुरा अविरुद्ध अनादि अनंत है; जगत शिरोमणि सिद्ध सदा जयवंत है ॥ ४ ॥

अर्थ:— जेनोविनाश नथी, अने जेने कोई विकार लागे नही, एवो परम रस एटले कोई केवलीगम्य जे सहजानंद उत्कृष्ट शांतरस, तेना जे धाम एटले घर ठे; माटे सर्वांगने विषे सहजनी जे अनंत सुखरूप समाधि तेणेकरी जे अजिराम एटले अति मनोझठे. चौदराजलोकनी उपर विराजमान होवाथी सर्व दोषथी रहित शुद्धठे. सर्वज्ञता पाम्याथी बुरू ठे. अने सर्वना ईश्वर माटे अविरोधठे, एवी अवस्थाए करी ते अनादि अनंत ठे. अने चउद राजलोकना उपर विराजमान ठे तेथी जगत्ना शिरोमणि ठे एवा जे श्रीसिद्ध जगवान ते सदासर्वदा जयवंत थाओ ॥४॥

साधुरूप जगवाननी स्तुति करेठे:—

॥ सवैया इकतिसा:॥—ज्ञानके उजागर सहज सुख सागर सुगुण रतनागर वैराग रस जस्यो है; सरनकी रीत हरै मरनको जै न करै करनसों पीठ दे चरण अनुसख्यो है; धरमको मंडन जरमको विहंरुन जु, परम नरम व्है के करमसो लख्यो है; ऐसो मुनिराज जुअ लोकमें विराजमान, निरखि बनारसी नमस्कार कख्यो है ॥ ५ ॥

अर्थ:— जे ज्ञाननो उद्योत करनार ठे. आत्मद्रव्यनुं जे सहजसुख तेना जे समुद्र ठे. अने सुगुनजे ज्ञान, दर्शन अने चारित्ररूप रत्नत्रयीनी आकर एटले जे खाण ठे. पांच इंद्रियोना विषयनेविषे जे वैराग्य ते रूप रसेकरी जे परिपूर्ण थयाठे. कोई परिषह आवीने प्राप्तथयाथी गृहस्थनीपरे जे शरणनी रीति राखे नही. आत्माने शाश्वतद्रव्य जाणीने जेणे मरणनो जयमुकी दीधो ठे. पांच इंद्रियोने पूठ आपी तेना विषयोथी विमुख थयाथकी जे चारित्रने अनुसख्या ठे; वली जेनो आश्रय लेवाथी धर्मपदार्थ विराजमान थाय माटे धर्मना मंरुन करनाराठे. मिथ्या मतिरूप जे जरम तेनुं विशेषेकरीने जे खंडन करनारा ठे; जे परम दयावान थईने कर्मोनीसाथे युद्ध करेठे. (दयावानने युद्धकरवुं संजवे नही तेम ठतां कहुं ते माटे विरोधादंकार जाणी लेवो.) एवी विशेषताने लीधे जे मुनिराज एटले ऋषीश्वर जुअ लोकमां पिस्तालीश लाख मनुष्य क्षेत्रविषे विराजमान ठे तेने हृदय कमलथी जो ईने बनारसीदास नमस्कार करेठे. ॥ ५ ॥

हवे पांच अनुव्रत लीधा ठे जेमणे एवा समकितीनी स्तुति करेठे.

॥ सवैया तेईसा:॥— जेद विज्ञान जग्यो जिनके घट, शीतल चित्त जयो जिम चंदन; केलि करै शिव मारगमे जगमांहि जिनेश्वरके लघु नंदन; सत्य स्वरूप सदा जिन्ह

कें प्रगट्यो अवदात मिथ्यात निकंदन; संत दशा तिन्हके पहिचान करै कर जोरि बनारसि बंदन. ॥ ६ ॥

अर्थ:- जे मंदबुद्धि ठे ते जीव अने शरीरने एक करी जाणें; जेद जाणता नथी. पण जे समकित पाम्यो ठे, तेना हृदयमां जड अने चेतननुं जिन जिन ज्ञान थयुं ठे; एवुं जेदविज्ञान जाग्रत थवार्थी जेनुं चित्त चंदननी पेठे शी तल थयुं ठे; जे मुक्ति मार्गमां केलि करे एटले खेल करी रह्या ठे; आ जगत्मां श्री जिनेश्वरना जे न्हाना पुत्र ठे. अने साधु जे ठे ते सर्वज्ञपुत्र कहेवायठे, माटे ते मोटा पुत्र ठे. वली आत्मा सदा निश्चयेकरी सत्यरूपमांज ठे, पण मिथ्यात्ववडे मलि न थईरह्योठे. ते फरी सत्यस्वरूप जेनुं निर्मल प्रगटताने पाम्युंठे, अने मिथ्यात्वनुं निकंदन थयुंठे, एटले मिथ्यात्व रह्युं नथी, चार अनंतानुबंधीनी जड तुटी गईठे. एवी तेमनी शुद्धदशा उलखीने बनारसीदास बन्ने हाथजोडी वंदना करेठे. ए सवैयामां सम्यक्त्वनी दृढता बतावीठे. ॥ ६ ॥

पूर्ण सम्यक्त्व दर्शाववानेअर्थे फरी तेनीज स्तुति करेठे.

॥ सवैया इकतीसाः॥-स्वारथके साचे परमार्थके साचे चित्त, साचेसाचे बैन कहे सा चे जैनमतीहै; काहुके विरोधी नाहि परजायबुद्धि नाहि, आतम गवेषी न ग्रहस्थहै न यती हैं; सिद्धि रिद्धि वृद्धि दीसै घटमें प्रगट सदा, अंतरकी लक्ष्मों अजाची लक्ष्मपती हैं; दास जगवंतके उदास रहै जगतसों, सुखिया सदीव ऐसे जीव समकिती हैं. ॥७॥

अर्थ:- जेनी स्वार्थ एटले आत्मा पदार्थनेविषे साची प्रतीति ठे. तथा परमार्थ ते मोक्ष पदार्थनेविषे साची प्रतीति ठे. जेनुं चित्त निर्मल ठे. जे सत्यवचनना बोल नारा ठे. जे साचा जिनमतने ग्रहण करी रह्याठे. जेनुं मन कल्पना करतुं नथी. केम के, ते साते नयनुं शुद्धस्वरूप जाणेंठे तेथी कोईना दर्शनना विरोधी नथी. जेम बौध्मतानुसारी पर्याय बुद्धिवाला ठे पण ड्रव्य बुद्धिवाला नथी, तेथी जीवने क्षणजंगुर मानेठे, तेम समकितीपर्याय बुद्धिवंत नथी. पण आत्मद्रव्यनी गवेषणा करनार ठे, तेथी तेने परवस्तुमां मोह नथी; माटे ग्रहस्थ पण नथी, अने महा व्रत लीधा नथी तेथी यति पण नथी. पोताना घटनेविषे शुद्ध आत्मद्रव्यने सिद्धसमानज जुएठे. तेथी घटमांज प्रगट सिद्धि देखेठे. अने ज्ञानदर्शन चारित्ररूप रिद्धिनी वृद्धि जेना घटमां सदा प्रगट देखायठे. जे अंतर परमात्मा देव ठे तेनुं जेने लक्ष थयुं ठे तेथी अयाची एटले कोईनी पासे कांई मागे नही, एवा लक्ष्मपति ठे. वलीजे ए पूर्वोक्त प्रकारना प्रगट स्वरूपने पामेला श्री वीतराग जगवंतने पामीने तेना दास थयाठे;

अने जतुगथी उदास रहेवे. जे आर्त्त अने रौद्र ए वे ध्यानथी विमुख थयावे, तेथी सदैव सुखनी सन्मुख थयावे, एवा समकिती जीव महा सुखमयी ठे. ॥ ७ ॥

फरी पोताना उद्धासथी समकितीनी स्तुति करेवे:-

॥ सवैया इकतीसा:॥-जाके घट प्रगट विवेक गनधरकोसो, हिरदे हरख महा मो हकों हरतु है; साचो सुख मानै निज महीमा अमोल जानै, अपुहीमें आपनो सुजावले धरतु है; जैसे जल कंदम कतक फल चिन्न करे, तैसे जीव अजीव विलठन करतु है; आतम सगति साधै ज्ञानको उदौ आराधै, सोई समकिती जवसागर तरतु है ॥ ८ ॥

अर्थ:- जेवी रीते “उप्पनेवा, विगमेवा, धूवेवा,” ए त्रण पद सांजलीने गण धरना हृदयमां प्रगट विवेक उत्पन्न थायवे; अने अर्थनेविषे कोई संदेह रहै नहीं. तेवी रीतेज समकितीना घटमां विवेक प्रगट थयोवे, तेणेकरी स्वस्थ थई पोताना हृदयमां आनंदने पामी महा मोहने हरण करेवे. पोतानुं मिथ्यात्व दूर करीने स म्यक्त्व करेवे. हवे सम्यक्त्वनी व्यवस्था कहेवे:-जे विषयसुख ठे ते तो अनित्य ठे; माटे जूठा ठे, अने सहज समाधि सुख जे ठे ते शाश्वत ठे तेथी ते सुखनेज साचुं मानेवे. अने पोतानो ज्ञातारूप महीमा अडोल जाणेवे. तथा ज्ञान दर्शन अने चारित्र जे ठे ते पोतानो स्वजाव ठे, तेने पोतामांज धारेवे. पहेलां जीव मिथ्यात्व दशामां जीव अने शरीरने एक करी जाणतो हतो, अने हमणा जीव अने अजी वने चिन्नचिन्न लक्षणे करी जाणेवे. जेम पाणी अने चीकल एकठां थईगयां होय, तेने कतकफलनिर्मलीनुं चूर्ण नाखवाथी पाणी तथा कादवने ते रेणु चिन्नचिन्न करी नाखेवे, तेम जीव अने अजीवने जुदो जुदो लखेवे. चारित्रमां आत्मानी शक्तिने साधे, अने मतिज्ञान तथा श्रुतज्ञाननो उदय थवानी इठा करेवे. मति अज्ञान तथा श्रुतअज्ञानने गमावी दियेवे. ते समकिती जीव जवसमुद्रनो तर नार कहेवायवे; ए रहस्य ठे ॥ ८ ॥

हवे समकीत पास्याढतां मिथ्यात्वदृष्टिमांज रहेवे, तेनुं वर्णन करेवे.

॥ सवैया इकनीसा:॥-धरम न जानत बखानत जरमरूप, ठौर ठौर ठानत लराई पठ पातकी, जूड्यो अजिमानमें न पाउं धरे धरनीमें, हिरदेमें करनी विचारै उतपातकी, फिरेडावाडोलसैं करमके कलोलनमें, वैरही अवस्थासों बधूलाकेसे पातकी, जाकी ठाती ताती कारी कुटिल कुवाती जारी, ऐसो ब्रह्मघाती है मिथ्याती महापातकी ॥ ९ ॥

अर्थ:-जे वस्तुना स्वजावरूप धर्मने जाणे नही, अने जर्मरूप मिथ्यावाणीने वखाणे; तथा ठेकाणे ठेकाणे, पोतानुं मत स्थापवाने पक्षपातनी लमाई करे अने पोताना अजिमाने जूड्यो थको धरती उपर पग राखे नही, पोतानेज तत्ववेत्ता

જાણે; (એમાં અધર પગવેકરી ઉત્પ્રેક્ષાલંકાર જાણવો.) અને હૃદયામાં જેથી ઉત્પાત
 ઉપજે એવીજ કરાણીનો વિચાર કરે, અને આ સંસારરૂપ સમુદ્રવિષે કર્મરૂપ, કલ્લો-
 લોના ધકાચે કરી ચારે ગતિમાં કામાત્મોલ કરતો ફરેઠે; જેમ વંટોલિયા વાયુમાં
 આવીગણું પાનડું આકાશમાં ઝૂકીને ઝમ્યાં કરેઠે, પણ કોઈ ઠેકાણે સ્થિરથઈ ર
 હેતું નથી; તેવીજ એની અવસ્થા થઈ રહીઠે. જેની ઠાતી રાગદ્વેષવડે તત્ત થઈ રેહેઠે;
 તે તાપે કરી કાલી ઇટલે માયા તેને રાખવાથી કુટિલ થઈ રહેઠે. અને કુવાતી
 ઇટલે જે માઠી વાતોનુંજ ચિંતવનકરી રહેઠે, તથા પાપેકરી ઝરેલીઠે માટે જારી જા
 ણવી એવી જેની ઠાતી ઠે, એવો બ્રહ્મઘાતી ઇટલે આત્મઘાતનો કરનાર મિથ્યાત્વી
 જીવ મહાપાતકયુક્ત ઠે ॥ ૧૦ ॥

॥દોહરાઃ॥—વંદો શિવ અવગાહના, અરુ વંદો શિવપંથ, જસુ પ્રસાદ જાણા કરો,
 નાટક નામે ગ્રંથ. ॥ ૧૦ ॥

અર્થ:—જિહાં સિદ્ધનો અવગાહ થઈ રહ્યોઠે, તે ક્ષેત્રને હું વંદન કરું, અને જ્ઞાન
 દર્શન ચારિત્ર એ મોક્ષનો પંથકેળ માર્ગ ઠે, તેને હું વંદન કરું. એ મંગલાચરણ કરી
 હવે પોતાનું પ્રયોજન કહેઠે:—જેના પ્રસાદ થકી સમયસાર નાટક ગ્રંથ સંસ્કૃતમાં
 હતો તે પ્રાકૃત જાણારૂપ કરું. એ પ્રયોજન કહું. ॥ ૧૦ ॥

હવે આ ગ્રંથના અધિકારી બનારસીદાસ પોતેજ ઠે; અને એમાં કહેવા લાયક પો
 તાનું આત્મદ્રવ્ય ઠે તેનું વર્ણન કરેઠે:—કવિવર્ણન.

॥સવૈયા તેઈસાઃ॥—ચેતનરૂપ અરૂપ અમૂરતિ સિદ્ધ સમાન સદા પદ મેરો; મોહમ
 હાતમ આતમ અંગ કિયો પરસંગ મહાતમ ઘેરો; જ્ઞાનકલા ઉપજી અવ મોહિ કહોં
 ગુનનાટક આગમ કેરો, જાસુ પ્રસાદ સથે શિવમારગ વેગ મિટે ઘટવાસ વસેરો॥૧૧॥

અર્થ:—બાહ્યાત્મામાં અંતરાત્માને અને અંતરાત્મામાં પરમાત્માના સ્વરૂપને જોઈયે, એ
 મારો નિશ્ચયરૂપ પદ કહેવા યોગ્ય થાયઠે. તે ચેતનરૂપી અનુપમ અમૂર્તિક સિદ્ધ સ
 માન ઠે. જો તે નિશ્ચયરૂપ પદ એવું ઠે તો પઠી તે પ્રગટ કેમ જાણાતું નથી ? તેનો
 ઉત્તર એમ ઠે કે, મોહકર્મનું કોઈ એહવું મહાત્મ્ય ઠે, તે પ્રસંગથી આત્મઅંગકેળ આત્મ
 પ્રદેશનેવિષે મહાઅંધકારનો ઘેરોઠે તેથી પ્રગટ લખાતું નથી. હમણા કોઈ જ્ઞાન કલા
 મુજને ઉપની ઠે તે કલાનો અંશ પ્રગટ થયોઠે. તેથી નાટક સિદ્ધાંત ગુણનું વ્યાખ્યાન
 કરું, જે આગમના પ્રસાદવડે મોક્ષમાર્ગ સિદ્ધ થાય અને જલદીથી શરીરમાં વાસ
 વસવાનું મટી જાય, ઇટલે અશરીરપણું સિદ્ધ થાય. ॥ ૧૧ ॥

હવે આ ગ્રંથનું ગૌરવપણું વતાવીને કવિરાજ પોતાની બુદ્ધિનું મંદપણું દેખાડી લ-
 ઘુતા જણાવે ઠે:—લઘુતા વર્ણન:—

॥सवैया इकतीसाः॥—जैसे कोउ मूरख महासमुद्र तरिवेको, जुजानिसों उद्यत जयो है तजि नावरो; जैसे गिरिजपरि विरपफल तोरिवेकों वामन पुरुष कोउमंग उता वरो; जैसे जलकुंरुमें निरखी शशि प्रतिविंब ताके गहिवेकों कर नीचो करे सावरो; तैसें मै अलपबुद्धि नाटिक आरंजकीनो, गुनीमोहि हसेंगे कहेंगे कोउ वावरो ॥११॥

अर्थः—जेम कोई मूरख मनुष्य महासागरने तरवा चाहै अने बाढ़ाएने ठोडी हाथबडे तरवानो उद्यम करे, तो कार्य केमवने; जेम कोई वामन पुरुष होय अने पहाड उपर वृद्ध होय तेनां फलतोडवाने उतावलो थको उमंग करे, ते कार्य केवी रीते वनी शके? वली एक ब्रीजो दृष्टांत कहेठे के, जेम पाणीना कुंरुमां चंद्रनुं प्रतिविंब पड़ेलुं जोईने कोई नादान तेने साचो चंद्र समजी हाथ नीचो करे तो तेना हाथमां चंद्रमा केवी रीते आवे ? तेमज हुं अलपबुद्धि हुं, अने आवा नाटकग्रंथनो आरंज में कीधो ठे, ते मारोआरंज सफल नहीं थसे तेवारे बीजा गुणवान पुरुषो कहेशेके, जुं आ ग्रंथनो आरंज करेठे एवुं कहिने गुणीजनो मने वावरो जाणी हशी काढशे ॥ ११ ॥

वली ए कार्य करवाने साहस करेठे पुनः

॥सवैया इकतीसाः॥—जैसे कोउ रतनसों वींध्यो है रतन कोउ, तामें सूत रेशमकी दोरी पोइ गई है, तैसे बुद्धीटीका करीनाटिक सुगम कीनो तापरि अलप बुद्धिसुद्धि परिनई है; जैसे काहु देसके पुरुष जैसी जापा कहै, तैसी तिनहुके बालकनी सिखलई है, तैसे ज्यों गरंथको अर्थ कह्यो गुरु त्यों हमारीमति कहिवेकों सावधान नई है ॥१२॥

अर्थः—जेम कोई हीरानी कणीवके कोई कठण रतनने आगलथी वींधी राख्युं होय, ने ते पढी तेमां पटुवो रेशिमनी दोरी परोवे ते सुगम चालीजाय तो तेम आ कार्य पण थसे. केमके मुनि अमृतचंद अने पांमेराजमल जेवा पंडितो थया तेमणे आ ग्रंथनी टीका बालबोधमां करीने आ नाटकग्रंथने सुगम कखोठे, तो तेउपर माहरी अलप बुद्धि ठे तोपण आ ग्रंथमां सुधी रीते परणमी गई ठे, तेथी आ कार्य नेविषे महारी समर्थाइनो दृष्टांत देखावुं हुंः— जेम कोई देशनो बसनारो पुरुष पोतानी देशजाषामां बोलेअने तेनो बालक होय तेपण तेनीपासे रहेतोथको ते जाषा शीखी ले ठे; तेमज आ कार्य पण ठे. केमके मारा गुरुए आ ग्रंथनो अर्थ मने कखोठे, तेज प्रमाणे आ ग्रंथनो अर्थ केहेवाने मारि बुद्धि सावधान थईठे. एटले आगल कहेलो पश्चाताप मय्यो ॥ १२ ॥

हवे पोताना सामर्थ्यनुं कारण बतावेठे.

॥सवैया इकतीसाः॥—कवहों सुमति व्है कुमतिको बिनाश करै, कवहों विमल ज्यो

तिअंतर जगति है; कबहों दया व्है चित्त करत दयालरूप, कबहों सुलालसा व्है लोचन लगति है; कबहों कि आरती व्है प्रभु सन्मुख आवै, कबहों सुचारती व्है बाहरि वगति है; धरै दसा जैसी तब करै रीति तैसी एसी, हिरदे हमारे जगवंतकी जगति है॥१४॥

अर्थ:—अमारा हृदयमां जगवंतनी जक्ति रहीठे, ते क्यारेकतो सुमतिरूप थईने कुमतिनो नाश करेठे, क्यारेक अंतरविषे ते जक्ति विमल ज्योतिरूप थईने जाग्रत थायठे, अर्थात् सम्यक्त्व-चेतना तेज जगवंतनी जक्ति ठे; क्यारेक तेज जक्ति दयारूप थईने चित्तने दयारूप करेठे, अने क्यारेक ते जक्ति पोताना आत्मईश्वरने जो वानी लालसा के० लगन थकी, एटले लयलागवामां, लोचनोने स्थिर करेठे. अने क्यारेक तो ते जक्ति आरति के० अति रंगेकरी प्रभु सन्मुख थई रहेठे (बीजे अरथे प्रभु सन्मुख आरति करेठे ते) अने क्यारेक तो ते जक्ति सुचारती के० जली वाणीरूप थईने बाहार वगति के० शब्द करी रहेठे. जेवी जेवी दशा धारेठे ते वारे तेवी तेवी रीतनी करनारी ठे, ते एवी जगवंतनी जक्ति अमारा हृदयमां बसी रहीठे तेथी आ नाटकग्रंथ रचनारूप कार्यमां पण एक जगवंतनी जक्तिज कारण ठे. एतात्पर्यार्थ ठे. ॥ १४ ॥

हवे आ ग्रंथनो महीमा वर्णवेठे. अथ नाटक वर्णन:—

॥सवैया इकतीसा:॥—मोख चलवेकों सोन करमको करै बोन, जाको रस जौन बुध लौन ज्यों घुलति है; गुनको गरंथ निरगुनको सुगम पंथ, जाको जस कहत सुरेश अ कुलित है; याहीके जु पढी सो उडत ज्ञान गगनमें, याहीके विपढी जन जालमें रुलत है; हाटकसो विमल विराटकसो विसतार, नाटक सुनत हीय फाटक खुलत हैं॥१५॥

अर्थ:—जेम जला सुकनवमे कार्य सिद्धि थायठे, तेम आ ग्रंथपण मोक्षमार्गे चाल नारने कार्यसिद्धिनो करनार ठे; तथा आ ग्रंथ कर्मरूप केफनी जाल काढवाने वसन करवानुं औषध ठे; अने जैन ग्रंथनो रस ठे ते रस जौन के० पामिने तेमां पंक्ति लोक लौननीपरे गर्क थईरह्या ठे. वहीजेमां गुणजे ज्ञान दर्शन चारित्र तेनी ग्रंथ के० रचनाठे; परमतिनी अपेक्षाये निर्गुण जे मोक्षपद तेनो सुगम पंथ ठे. ते निर्गुण कहेवो ठे, जेनो यश अक्षय सुख ठे; जेने कहेवाने इंद्र पण अकलायठे अने आ ग्रंथनो जेणे पद दीधो ठे, ते तो आ ग्रंथरूप पांखना प्रभावथी ज्ञानरूप आकाशमां पद्मीनी परे उडी रह्याठे अने जे आ ग्रंथना विपद्भिठे ते पांखरहित पद्मीनी परे जगत्तरूप पाराधिनी जालमां रुडी रह्याठे; तेमाटे आ नाटकनाम ग्रंथ ते हाटक ए टले सुवर्णसमान ठे; अने जेम-गीता ग्रंथमां श्रीकृष्णे वैराटरूप महोटा विस्तारे करी

દેખાડ્યું તેવો આ ગ્રંથ પણ વિસ્તારવંત છે, એવા આ નાટક ગ્રંથને શ્રવણ કરતામાં 'હે' યાનાં કમાનુ તે ફાટક કેળું સુલ્લી જાયલે ॥ ૧૫ ॥

॥દોહરાઃ॥—કહોં શુદ્ધ નિહચૈં કથા, કહોં શુદ્ધ વિવહાર; મુક્તિ પંથ કારન કહોં, અનુજૌકો અધિકાર ॥ ૧૬ ॥

અર્થ:—જે શુદ્ધ નિશ્ચયરૂપ કથાલે તે કહીશ. અને શુદ્ધ વ્યવહાર જે છે તે પણ કહીશ અને મુક્તિ પંથનું કારણ જે છે તે પણ કહીશ અને અનુજવનો જે અધિકાર છે તે પણ હું કહીશ ॥૧૬॥

અનુજવ પદાર્થનું લક્ષણ કહેલે:— અનુજવ વર્ણન

॥ દોહરા: ॥ વસ્તુવિચારત ધ્યાવતૈ, મન પાવૈ વિશ્રામ; રસ સ્વાદન સુખ ઝપજે, અનુજૌ યાકો નામ ॥ ૧૭ ॥

અર્થ:—અજાણીવસ્તુ જાણવાને મનમાં વિચાર કસ્યાથી તથા તેનું ચિંતન કસ્યાથી એમ યોજતાં યોજતાં જ્યારે મનમાં ઠીક ઠરે, ત્યારે સત્ય સમજ્યાના રસનો સ્વાદ પ્રાપ્ત થાય ને તેથી સુખ ઝપજે તેનું નામ અનુજવ છે ॥ ૧૭ ॥

॥દોહરાઃ॥—અનુજૌ રતન ચિંતામણિ, અનુજૌ હૈ રસકૂપ; અનુજૌ મારગમોલકો, અનુજૌ મોલક સરૂપ ॥ ૧૮ ॥

અર્થ ॥ અનુજવ જેલે તેજ ચિંતામણિ રત્ન છે, અને તેજ અનુજવ રસાયનની કુપી છે; અનુજવ તેજ મોલકનો મારગ છે અને અનુજવજ મોલક સરૂપ છે ॥ ૧૮ ॥

અનુજવ મહીમા.

॥સવૈયા શ્લોકીસાઃ॥—અનુજૌકે રસકોં રસાયન કહત જગ, અનુજૌ અન્યાસ યહૈ તીરથકી ઘોર હૈ; અનુજૌકી જો રસા કહાવૈ સોઈ પોરસા સુ, અનુજૌ અધોરસા સુ ઝરધકી દોર હૈ; અનુજૌકી કેલી યહૈ કામધેનુ ચિત્રાવેલી, અનુજૌકો સ્વાદ પંચ અમૃતકો કૌર હૈ; અનુજૌ કરમ તોરૈ, પરમસોં પ્રીતિ જોરૈ, અનુજૌ સમાન ન ધરમ કોઝ ઓર હૈ ॥ ૧૯ ॥

અર્થ:—જગત્વાસી લોક અનુજવના રસને રસાયન કહેલે, કેમકે જેમ રસાયન લોઢાનું સુવર્ણ કરેલે, તેમ અનુજવ જેલે તે મિથ્યાત્વને ફેડીને સમ્યક્ત્વ કરેલે; જેમ તીર્થની ઘોર જવાથી અપાવન હોય તે પાવન થાયલે. તેમ ગ્રંથવિષે અનુજવનો અન્યાસ તે અજાણને જાણ કરેલે. અને અનુજવની જે રસા કેળું પૃથ્વી તેહજ સુવર્ણ પોરસા છે, એટલે અનુજવની ઉત્પત્તિ છે, તે સોવન પોરસાની પરે વૃદ્ધિ પામેલે. અને અધોરસા કેળું પાતાલ લોક, તે પણ અનુજવ રૂપમાં છે, અને ઝર્ધ્વ લોકની દોર તે પણ

અનુજવરૂપમાંજ છે, એટલે અનુજવમાંજ સ્વર્ગ નરક છે, અને અનુજવની કેલિ કેળ ર-
મત તે કામધેનુરૂપ છે, તે આપણીક્રિયાને વધારનારી છે, અને તે અનુજવની જે કેલિ
છે તે અદ્ય ક્રિયા કરવાને ચિત્રાવેલી છે, અને અનુજવનો સ્વાદ તે પંચામૃતના કૌર
કેળ ગ્રાસ જેવો છે. અનુજવ કરમને તોડેછે, ને પરમાત્માની પ્રાપ્તિ જોડે છે; એટલે અનુ-
જવથી યજ્ઞતાં પરમાત્માની પ્રાપ્તિ થાયછે; તેથી સર્વ ધર્મ ધારણ કરવામાં અનુજવ જેવો
બીજો કોઈ ધર્મ નથી. એટલે અનુજવ જ્ઞાન જાણવાથીજ મોક્ષ માર્ગ નજીક છે. ॥૧૬॥

હવે અનુજવ સાધવાને ઠ ડ્રવ્યનું વર્ણન કરેછે. તેમાં પ્રથમ જીવ ડ્રવ્ય વર્ણન:-

॥ દોહરા: ॥— ચેતનવંત અનંત ગુન, પર્યય સકતિ અનંત; અલક્ષ અલંકિત સર્વગત,
જીવ દરવવીરતંત ॥ ૨૦ ॥

અર્થ:-જાણવા માત્રને ચેતન કહેછે તદ્રૂપ શક્તિમાન છે, જેના અનંત ગુણ છે. જેમાં
પર્યાય કેળ નામાંતરણું પામવાની અનંત શક્તિ છે, ઇન્દ્રિય અગોચર છે, તેથી અલક્ષ
છે, દેહના લંડ થાય પણ આત્મા અલંકિત છે, સર્વ લોકમાં જસ્યો છે તેથી સર્વગત
છે, એવું જીવ ડ્રવ્યનું સ્વરૂપ છે. તે કહ્યો. ॥ ૨૦ ॥

હવે પુજ્જલ ડ્રવ્યનું લક્ષણ કહેછે. અથ પુજ્જલ ડ્રવ્ય યથા:-

॥ દોહરા: ॥— ફરસ વર્ન રસ ગંધમય, નરદ પાસ સંઠાણ; અણુરૂ પીપુજ્જલ દરવ, નજ
પ્રદેશ પરમાન ॥ ૨૧ ॥

અર્થ:-સ્પર્શ વર્ણ રસ ગંધ એ ગુણમય સદા રહે, નરદ જે સોગઠીરૂપ રાગ તેના
પાસામાં સૂક્ષ્મ, વૃત્ત, અલ્પ, ચતુરસ્ર, આયત એ પાંચ સંસ્થાન છે; તેથી એનું નામ સંસ્થાન
છે. પોત પોતાની વર્ગણા યોગ્યરૂપ ગ્રહણ કરે, તેથી એ પુજ્જલ ડ્રવ્ય અનુરૂપી અથવા પર-
માણુરૂપી છે. જેમ આકાશપ્રદેશ અનંત છે, તેમ એ પણ અનંત પ્રમાણ છે ॥ ૨૧ ॥

હવે ધર્મ ડ્રવ્યનું લક્ષણ કહેછે. ધર્મ ડ્રવ્ય યથા.

॥ દોહરા: ॥— જૈસૈ સલિલ સમૂહમેં, કૈરૈ મીન ગતિ કર્મ; તૈસૈ પુજ્જલ જીવકો, ચલ
ન સહૈ ધર્મ. ॥ ૨૨ ॥

અર્થ:-જેમ પાણીના જરાવમાં માછલું ગમન ક્રિયા કરેછે, ત્યાં ક્રિયાનો કર્તા મા-
છલું છે, અને સલિલ સમૂહ જે પાણીનો જરાવ તે ક્રિયાનો સાધક છે તેમ પુજ્જલ ડ્રવ્ય
ની તથા જીવ ડ્રવ્યની ચલન ક્રિયાનો સાધક ધર્માસ્તિકાય ડ્રવ્ય છે. ॥ ૨૨ ॥

હવે અધર્માસ્તિકાય ડ્રવ્યનું લક્ષણ કહેછે. અધર્મ ડ્રવ્ય યથા:-

॥ દોહરા: ॥— જ્યોં પંથિક ગ્રીષ્મસમેં, વૈઠે ઢાયા માર્હિં; ત્યોં અધર્મકી જૂમિમેં, જડ
ચેતન ઠહારાંહિ. ॥ ૨૩ ॥

અર્થ:-જેમ કોઈ વટેમાર્ગે બેસવાની ક્રિયાનો કર્તા છે, ને ક્રિયાની સાધક ઢાયા છે,

તેમ અધર્માસ્તિકાયની ઝૂમી કેળવવાગાહના તેમાં જન્મ જે પુણ્ય ને ચેતન જે જીવ તે બને સ્થિર થાય છે, તેથી અધર્માસ્તિકાય દ્રવ્ય સ્થિરતાનું કારણ છે. ॥ ૧૩ ॥

હવે આકાશ દ્રવ્યનું લક્ષણ કહે છે. આકાશ દ્રવ્ય યથા.

॥દોહરાઃ॥—સંતત જાકે ઉદરમેં, સકલ પદારથ વાસ; જો જાજન સવ જગત્કો, સોઈ દરબ આકાશ. ॥ ૧૪ ॥

અર્થ:—સંતત કેળવવાનું નિરંતર જેના ઉદરમાં સમસ્ત પદાર્થ વસી રહ્યા છે, અને જે સર્વ જગત્નું જાજન કેળવવાનું આધારજૂત છે, તે આકાશ દ્રવ્ય જાણવું. ॥ ૧૪ ॥

હવે કાલદ્રવ્યનું લક્ષણ કહે છે. કાલ દ્રવ્ય યથા.

॥દોહરાઃ॥—જો નવકરિ જીરન કરૈ, સકલ વસ્તુ થિતિ ઝાન, પરાવર્તવર્તન કરૈ, કાલ દરબ સો જાન. ॥ ૧૫ ॥

અર્થ:—જે દ્રવ્ય વડે સઘલી વસ્તુની સ્થિતિ બંધાય પડેલાં સકલ વસ્તુને નવી બતાવે, ને પઠવાનેથી તે સઘલીને જુની કરી દેલા છે, અને ઝલટ પાલટ વર્તી વવાની દશાધરે તે કાલદ્રવ્ય જાણવું. ॥ ૧૫ ॥

હવે આ ગ્રંથમાં કહેવા લાયક નવ તત્ત્વ છે તેનું વર્ણન કરે છે:—તેમાં પ્રથમ જીવતત્ત્વની સમજ પાડે છે. નવતત્ત્વ વર્ણન, જીવતત્ત્વ યથા.

॥દોહરાઃ॥—સમતા રમતા ઝરધતા, જ્ઞાયકતા સુખજ્ઞાસ; વેદકતા ચૈતન્યતા, એ સવ જીવ વિલાસ. ॥ ૧૬ ॥

અર્થ:—સર્વ જીવ બરાબર છે એ સમતા, ઘટઘટમાં રમી રહે છે એ રમતા, ઝડપે દિશે ગમન કરવું એ ઝરધતા, સર્વ પદાર્થનો જાણનાર તે જ્ઞાયકતા, સુખમય જ્ઞાસ છે તેથી સુખજ્ઞાસ, સુખહુ:ખ વેદે એ વેદકતા, અને ચેતના ગુણથી ચૈતન્યતા એ સઘલો જીવ તત્ત્વનો વિલાસ છે. ॥ ૧૬ ॥

અથ અજીવતત્ત્વ યથા.

॥દોહરાઃ॥—તનતા મનતા વચનતા, જડતા જડ સંમેલ; લઘુતા ગુરુતા ગમનતા, એ અજીવકે खेल. ॥ ૧૭ ॥

અર્થ:—શરીરપણું, મનપણું, વચનપણું, જન્મવસ્તુમાં શેલજેલ થવાપણું, લઘુપણું, ગુરુપણું, ગમનપણું એ સર્વ અજીવતત્ત્વના खेल છે. ॥ ૧૭ ॥

અથ પુણ્યતત્ત્વ યથા.

॥દોહરાઃ॥—જો વિશુદ્ધ જાવનિ બધે, અરુ ઝરધ મુખ હોય; જો સુખદાયક જગતમેં, પુન્ય પદારથ, સોય. ॥ ૧૮ ॥

अर्थः—जेपदार्थ विशुद्ध परिणामथी वधे, अने जेनुं ऊर्ध्वमुखठे, ऊर्ध्वगति एज चमेठे, जे पदार्थ जगत्मां सुखदायकठे, ते पुण्य पदार्थ जाणवो. ॥ २८ ॥

अथ पापतत्त्व यथा.

॥दोहराः॥—संकिलेसि जावनि वधे, सहज अधोमुख होय; दुःखदायक संसारमें, पाप पदारथ सोय. ॥ २९ ॥

अर्थः—जे पदार्थ संक्लेश जाव वधे कषायनीवृद्धिथी वधे, सहजे जेनी गति नीची ठे, अधोमुखठे, अने जगत्मां जे दुःखदायक ठे तेज पाप पदार्थ केहेवायठे. ॥ २९ ॥

अथ आश्रवतत्त्व यथा.

॥दोहराः॥—जोई करम उद्योत धरि, होइ क्रिया रस रत्त; करषै नुतन करमको, सोई आश्रव तत्त. ॥ ३० ॥

अर्थः—जे कर्मनो उदय धरीने शुच तथा अशुच क्रियाना रसमां रत थई रहे, त्यारे नवां करमनुं करखे के० खेचवुं करे ते आश्रव तत्त्व केहेवाय. ॥ ३० ॥

अथ संवरतत्त्व यथा.

॥दोहराः॥—जो उपयोग स्वरूप धरि, वरतै जोग विरक्त; रौके आवत करमकों, सो है संवर तत्त. ॥ ३१ ॥

अर्थः—जे शुद्ध उपयोग स्वरूपने धारीने मन वचन कायाना जोगथी विरक्त थको वर्त्ते अने नवां करम आवताने रौकी राखे ते संवर तत्त्व कहिये. ॥ ३१ ॥

अथ निर्झरातत्त्व यथा.

॥दोहराः॥—जो पूरव सत्ता करम, करि श्रिति पूरण आउ, खिरवैकों उद्यत जयो, सो निर्झरा लखाउ. ॥ ३२ ॥

अर्थः—जे पूर्व कालनेविषे आयुविना सात कर्म सत्तारूप हतां अने आयु कर्म वर्त्तमान कालमां सत्तारूप ठे तेनी स्थिति पूर्ण करीने पढी नीरस कर्मने विखेरवामां जे जीव उद्यमवंत थयो ए निर्झरानुं लक्षण जाणवुं. ॥ ३२ ॥

अथ बंधतत्त्व यथा.

॥दोहराः॥—जो नव कर्म पुरानसों, मिले गंठि फिढ होइ; सकति बढावै वंसकी, बंध पदारथ सोइ. ॥ ३३ ॥

अर्थः—जे नवां कर्म जूना कर्म साथे आवी मले, अने तेनी गांठ दृढ बंधाय, अने आगल जतां ते कर्मना वंसनी शक्ति चढती थाय, ते बंध पदारथ केहेवाय. ॥ ३३ ॥

अथ मोक्ष तत्त्व यथा.

॥दोहाः॥—यिति पूरन करि जो करम, बिरे बंध पद जानि; हंस अंस उज्ज्वल करै,
मोक्ष तत्त्व सो जानि. ॥ ३४ ॥

अर्थः—जे कर्मनी स्थितिने पूर्ण करीने कर्मने खेरे के० दायकरी नाखे अने बंध
पद के० सत्तावन प्रकारे बंधस्थान तेने जानि के० जांगीने हंस के० परमात्माना
अंसने क्रमे उज्ज्वल करे तेज मोक्ष तत्त्व जाणवुं. ॥ ३४ ॥

हवे कवित्त ठंदमां पदार्थनी नाममाला एटले प्रयोजनवाला नामनी नाममाला
लखी जणावेठेः--

अथ नाममाला सूचनिका मात्र लिख्यते. अथ समुच्चय वस्तुके नाम.

॥दोहराः॥—जाव पदारथ समय धन, तत्त्व वित्त वसु दर्व; द्रविन अर्थ इत्यादि
बहु, वस्तु नाम ए सर्व. ॥ ३५ ॥

अर्थः—प्रथम सामान्यपणे वस्तुनां नाम कहेठे. जाव, पदार्थ, समय, धन, तत्त्व,
वित्त, वस्तु, द्रव्य, द्रवीण, अर्थ, इत्यादि घणां वस्तुनां नाम ठे. ॥ ३५ ॥

अथ शुद्ध जीव द्रव्यके नामः—

॥सवैया इकतीसाः॥—परमपुरुष परमेशुर परमज्योति, परब्रह्म पूरन परम प्रधान है;
अनादि अनंत अविगत अविनाशि अज, निरुद्ध मुक्त मुकुंद अमलान है; निरा
बाध निगम निरंजन निरविकार, निराकार संसार सिरोमणि सुजान है; सरव दरसी
सरबज्ञ सिद्ध सांई शिव, धनी नाथ ईश जगदीश जगवान है. ॥ ३६ ॥

अर्थः—परमपुरुष, परमेश्वर, परमज्योति, परब्रह्म, पूर्ण, परमप्रधान, अनादिअनंत,
अव्यक्त, अविनाशी, अज, निर्द्वन्द्व, मुक्ति, मुकुंद, अमलान, निराबाध, निगम, निरं
जन, निर्विकार, निराकार, संसारशिरोमणि, सुजान, सर्वदर्शी, सर्वज्ञ, सिद्ध, स्वामी,
शिव, धनी, नाथ, ईश, जगदीश, जगवान, कहीये. ॥ ३६ ॥

हवे कर्म व्याप्त अशुद्ध जीव द्रव्यना नाम कहेठेः—संसारी जीव द्रव्यके नाम.

॥सवैया इकतीसाः॥—चिदानंद चेतन अलख जीव समैसार, बुरूप अबुद्ध अशुद्ध
उपयोगी है; चिदरूप स्वयंभू चिन्मूरति धर्मवंत, प्राणवंत, प्राणि जंतु भूत जव
जोगी है; गुणधारी कलाधारी ज्ञेयधारी विद्याधारी, अंगधारी संगधारी जोगधारी जोगी
है; चिन्मय अखंरु हंस अषर आतमराम, करमको करतार परम विजोगी है. ॥ ३७ ॥

अर्थः—चिदानंद, चेतन, अलख, जीव, समयसार, बुरूप, अबुद्ध, अशुद्ध, उप-
योगी, चिद्रूप, स्वयंभू, चिन्मूर्ति, धर्मवंत, प्राणवंत, प्राणी, जंतु, भूत, जवजोगी, गुण

धारी, कलाधारी, ज्ञेयधारी, विद्याधारी, अंगधारी, संगधारी, योगधारी, योगी, चिन्मय अखंरु, हंस, अक्षर, आत्मराम, कर्मकर्ता, परमवियोगी कहिये. ॥ ३७ ॥

अथ आकाशके नामः--

॥दोहाः॥- षं विहाय अंबर गगन, अंतरिक्ष जगधाम; व्योम वियत् नञ मेघपथ, ए आकाशके नाम. ॥ ३८ ॥

अर्थः--खं, विहाय, अंबर, गगन, अंतरिक्ष, जगधाम, व्योम, वियत्, नञ, मेघपथ, ए आकाशनां नाम. ॥ ३८ ॥

अथ कालके नाम.

॥दोहाः॥-यम, कृतांत, अंतक, त्रिदश, आवर्त्ती मृतस्थान; प्राणहरन, आदित तनय, कालनाम परमान. ॥ ३९ ॥

अर्थः--यम, कृतांत, अंतक, त्रिदश, आवर्त्तिक, मृतस्थान, प्राणहरण, आदित्य तनय, एवां कालनां नाम ठे. ॥ ३९ ॥

पुण्यके नाम यथा.

॥दोहाः॥-पुण्य सुकृत ऊर्ध्ववदन, अकर रोग शुभ कर्म; सुखदायक संसारफल, जागवहीर्मुख धर्म. ॥ ४० ॥

अर्थः--पुण्य, सुकृत, ऊर्ध्ववदन, अकररोग, शुभकर्म, सुखदायक, संसार फल, जाग, बहिर्मुख, धर्म, ए पुण्यनां नाम ठे. ॥ ४० ॥

अथ पापके नाम यथा.

॥दोहाः॥-पाप अधोमुख एन अध, कंप रोग दुःखधाम; कलिल कलुष क्लिबिष डुरित, अशुभ कर्मके नाम ॥ ४१ ॥

अर्थः--पाप, अधोमुख, एन, अध, कंप, रोग, दुःखधाम, कलिल, कलुष, क्लिबिष, अने डुरित, ए अशुभ कर्मनां नाम जाणवां. ॥ ४१ ॥

अथ मोक्षके नाम.

॥दोहाः॥-सिद्धदेव त्रिभुवन मुकुट, शिवमग अविचल थान; मोक्षमुगति वैकुण्ठ-शिव, पंचम गति निरवान ॥ ४२ ॥

अर्थः--सिद्धदेव, त्रिभुवनमुकुट, शिवमार्ग, अविचलस्थान, मोक्ष, मुक्ति, वैकुण्ठ, शिव, पंचमगति अने निर्वाण ॥ ४२ ॥

अथ बुद्धिके नाम यथा.

॥दोहाः॥-प्रज्ञा धिषणा सेमुखी, धी मेधामति बुद्धि; सुरति मनीषा चेतना, आशय अंसविशुद्धि. ॥ ४३ ॥

अर्थः—प्रज्ञा, धिषणा, सेमुषी, धी, मेधा मति, बुद्धि, सुरति, मनीषा, चेतना, आशय, अंशविशुद्धि कहिये ॥ ४३ ॥

अथ विचक्षण पुरुषके नामः—

॥दोहाः॥—निपुन विचह विबुध बुध, विद्याधर विद्वान; पटु प्रवीन पंक्ति चतुर, सुधी सुजन मतिमान. ॥ ४४ ॥ कलावंत कोविद कुशल, सुमन दक्ष धीमंत; ज्ञाता सज्जन ब्रह्मविद्, तत्त्वज्ञ गुणीजन संत. ॥ ४५ ॥

अर्थः—निपुण, विचक्षण, विबुध, बुध, विद्याधर, विद्वान, पटु, प्रवीण, पंक्ति, चतुर, सुधी, सुजन अने मतिमान ॥ ४४ ॥ कलावान, कोविद, कुशल, सुमन, दक्ष, धीमंत, ज्ञाता, सज्जन, ब्रह्मविद्, तत्त्वज्ञ, गुणीजन अने संत ॥ ४५ ॥

अथ मुनीश्वरके नामः—

॥दोहाः॥—मुनि महंत तापस तपी, जिकुक चारित्रधाम; यती तपोधन संयमी, व्रती साधु रिषि नाम. ॥ ४६ ॥

अर्थः—मुनि, महंत, तापस, तपी, जिकुक, चारित्रधाम, यति, तपोधन, संयमी, व्रती, साधु ए ऋषिनां नाम जाणवां. ॥ ४६ ॥

दर्शनके नामः—

॥दोहाः॥—दरस विलोकन देखनो, अवलोकन ड्रिगचाल; लखन दृष्टि निरखन जु वन, चिंतवन चाहन जाल ॥ ४७ ॥

अर्थः—दर्शन, विलोकन, देखवुं, अवलोकन, ड्रिगचालन, लखवुं, दृष्टी, निरीक्षण, जोवुं, चिंतवन, चाहन, ने जालवुं. ॥ ४७ ॥

शुरू ज्ञान तथा चारित्रके नामः—

॥दोहाः॥—ज्ञान बोध अवगम मनन, जगतज्ञान जगजान; संयम चारित आचरण, शरण वृत्ति धिरवान ॥ ४८ ॥

अर्थः—ज्ञान, बोध, अवगम, मनन, जगज्ज्ञान, जगजान, संयम, चारित्र, आचरण, शरण, वृत्ति, धैर्यवान. ॥ ४८ ॥

अथ साचके नामः—

॥दोहाः॥—सम्यक् सत्य अमोघ सत, निसंदेह निरधार; ठीक यथार्थ उचित तथ, मिथ्या आदिअकार ॥ ४९ ॥

अर्थः—सम्यक्, सत्य, अमोघ, सत, निःसंदेह, निर्धार, ठीक, यथार्थ, उचित, तथ्य, मिथ्या आदि शब्दने अकार लगानीने बोलीये तो अमिथ्या शब्द थाय ते पण एनुं नाम जाणवुं ॥ ४९ ॥

अथ जूठके नामः--

॥दोहाः॥-अजथारथ मिथ्या मृषा, वृथा असत्य अलीक; मुधा मोघ निष्फल वि
तथ, अनुचित असत अठीक ॥ ५० ॥

अर्थः--अजथार्थ, मिथ्या, मृषा, वृथा, असत्य, अलीक, मुधा, मोघ, निष्फल, वि
तथ, अनुचित, असत्य, अने, अठीक, ॥ ५० ॥ इति नाममाला समाप्ता.

अथ समयसारके द्वादश द्वार वर्णनः--

॥सवैया इकतीसाः॥-जीव निरजीव करता करम पुण्य पाप, आश्रव संवर निरजरा
बंध मोष है; सरव विशुद्धि स्याद्वाद साधिसाधक दुआसद दुवार धरे समैसार
कोष है; दरवानुयोग दरवानुयोग दूरि करै, निगमको नाटक परम रस पोष है; ऐसो
परमागम बनारसी बखाने यामें, ज्ञानको निदान शुद्ध चारितकी चोष है ॥ ५१ ॥

अर्थः--जीवद्वार, अजीवद्वार, कर्त्ता कर्म क्रियाद्वार, पुण्यपाप द्वार, आश्रवद्वार, सं
वरद्वार, निर्जराद्वार, बंधद्वार, मोक्षद्वार, सर्व विशुद्धिद्वार, स्याद्वादद्वार, साध्य सा
धकद्वार, आ समयसारना ए बार द्वाररूप कोष के० कोठार ठे; आ ग्रंथमां द्रव्या-
नुयोग के० द्रव्यनो विचारकरवो, पढी द्रव्यानुयोग दूर करवो, ने शुद्ध आत्मसत्ता
नोज विचार करवानुं अने निगमके० परमात्मानुं नाटक एमां परम शांतरसनो पोष
ठे, ए परम सिद्धांतने वणारसीदास बखाणेठे. वली आ ग्रंथमां ज्ञाननुं निदानके०
मूलविवरो तथा शुद्ध चारित्रनी चोखी क्रिया कही बताववानीठे ॥ ५१ ॥

अथ ग्रंथारंभको नमस्कार मंगलाचरण रूप.

॥दोहराः॥-शोजित निजअनुभूतियुत, चिदानंद जगवान; सार पदारथ आत्मा,
सकल पदारथ जान ॥ ५२ ॥

अर्थः--जे पदार्थ पोताना अनुभव युक्त शोजित ठे, चित्तके० चेतना अने आनंद
तेचिदानंद कहियें; तथा जगवान के० ज्ञानवंत ठे, एवो साररूप पदार्थ संसारमां
आत्मा ठे, जे समस्त पदार्थनो जाणनार महोटो ज्ञाता ठे ॥ ५२ ॥

अथ आत्मानुं वर्णन करी नमस्कार करेठेः--

॥सवैया तेईसाः॥-जो अपनी छुति आपु विराजत, है परधान पदारथ नामी; चेतन
अंक सदा निकलंक महासुखसागरको विसरामी; जीव अजीव जिते जगमें तिनको गुन
झायक अंतरजामी; सो शिवरूप वसै शिवथानक, ताहि विलोकनमें शिवगामी ॥ ५३ ॥

अर्थ ॥ जे पोतानी छुतिवमेज पोते विराजमान ठे, एटले पोताथी पोते जासीरह्यो
ठे, पण बीजा पदार्थवडे जेनो जास थतो नथी एवो कोई प्रधान पदार्थ नामी प्र

સિદ્ધ છે. જેનું ચેતનરૂપ અંક કે લક્ષણ છે; જે સદા નિકલંક છે; નિરંજન છે; મહોટા સુખસમુદ્રમાં જેનો વિશ્રામ થઈ રહ્યો છે, એટલે એકાગ્રચિત્તે જે સહેજે સમાધિસુખમાં રમી રહ્યો છે; જગત્માં જેટલા જીવ અજીવ પદાર્થ છે, તે સર્વના ગુણનો ગ્રાહક છે, અને અંતરજામી છે. જે ઘટઘટમાં વિરાજમાન છે. તેહજ શિવરૂપ કે સિદ્ધરૂપ થયો થકો લોકાગ્રજાગે સિદ્ધાવસ્થામાં વસે છે; જેને જ્ઞાન દૃષ્ટિવડે જોઈને મુક્તિ ગામી જીવ નમસ્કાર કરે છે ॥ ૫૩ ॥

હવે જગવાનની વાણીને નમસ્કાર કરે છે. અથ જિનવાણી વર્ણન.

॥સવૈયા તેજ્ઞાઃ॥—જોગ ધરે રહિ જોગસુંજિન્ન અનંત ગુનાતમ કેવલ જ્ઞાની; તાસહદે દ્રહસોં નિકસી સરિતા સમ વ્હૈ શ્રુત સિંધુ સમાની; યાતેં અનંત નયાતમ લલ્લન; સત્ય સરૂપ સિદ્ધાંત વખાની; બુદ્ધલક્ષે ન લક્ષે દુરબુદ્ધિ સદા જગમાંહિ જગે જિનવાની ॥ ૫૪ ॥

અર્થ:—જે ત્રણ યોગને ધારે છે તથાપિ તે મન વચન કાયના જોગથી પ્રથક્ રહે છે, અલિપ્ત રહે છે, અને અનંત ગુણ પ્રગટતાને લીધે જેનો આત્મા કોઈ કેવલ જ્ઞાની પુરુષ છે તે કેવલ જ્ઞાનીના રૂદય રૂપ દ્રહ છે, તેમાંથી જે નદીરૂપ થઈને નિકલી તે શાસ્ત્રરૂપ સમુદ્રમાં જઈ નલી છે, જ્યાંથી અનંતા નય સ્વરૂપ લક્ષણ સત્ય સ્વરૂપે જિનજીયેં સિદ્ધાંતમા વખાણી છે, એવી જે વાણી તે તો બુદ્ધિવંત તત્ત્વ દર્શી હોય તેજ લખે, અને દુર્બુદ્ધિ મિથ્યામતિ હોય તે લખે નહીં, જાણે નહીં, એવી જિનેશ્વરની વાણી જગત્માં સદા જાગૃત થઈ રહી છે. ॥ ૫૪ ॥

હવે જીવ દ્વારનો વિચાર લખે છે, તે જીવ કવીશ્વર પોતેજ છે માટે પોતાની વ્યવસ્થા કહે છે. અથ જીવદ્વાર કવિ વ્યવસ્થા કથન:—

॥ઠપ્પય ઠંદઃ॥—હોં નિહચેં તિહું કાલ, શુદ્ધ ચેતનમય મૂરતિ; પર પરિનતિ સંયોગ, જઈ જડતા વિસ્ફૂરતિ; મોહ કર્મ પર હેતુ, પાઈ ચેતન પર રચે; જ્યોં ધતૂર રસ પાન, કરત નર વહુ વિધ નચે, અવ સમય સાર વર્નન કરત, પરમ શુદ્ધતા હોઝ મુઝ; અ નયાસ વનારસિ દાસ કહિ, મિટૌ સહજ ત્રમકી અરુઝ. ॥ ૫૫ ॥

અર્થ:—શુદ્ધ નિશ્ચયનયવદ્ધે અતીત અનાગત વર્તમાન કાલમાં હું શુદ્ધ ચેતના મય પિંડ હું, એહિજ મારી મૂર્તિ છે, તે એવી છે, ત્યારે શુદ્ધ સ્વજ્ઞાવ ઠાંમીને વિજ્ઞા વમાં કેમ પરિણમ્યો છે? એનો ઉત્તર કહે છે જે, કર્માદિક પરવસ્તુ છે, તેનું અહીં પ રિણમન થયું, તેથી તેની જડતા અહીં વિસ્ફૂરતિ થઈ, એટલે જડતા ફેલી. શિષ્ય પૂછે છે કે, એવો શુદ્ધ સ્વજ્ઞાવ હતો ત્યારે પરપરિણતિ કેમ ગ્રહણ કરી? તેનો ઉત્તર, મોહ કર્મ રાગ દ્વેષ રૂપ જે છે તેજ પરહેતુ ઉત્કૃષ્ટ કારણ પામીને ચેતન આત્મા પરની સાથે મોહિત થયો છે; તેનો દ્રષ્ટાંત કહે છે:—જેમ ધતુરાનો રસ પાન કરી મા

एस तरेहवार रीते नाचवा लागे, तेम अनादिनुं मोह कारण पामीने चेतन जे ठे ते पोतानो शुद्ध स्वभाव ठांकीने विज्ञावथी मूर्खा पामी रह्योठे. हवे समयसार केण आत्मानुं वर्णन करतांज मुऊने परम शुद्धताना स्वभावनी ओलखाणथई एटले शुद्ध स्वभावनी खबर पडी तेथी विज्ञावपणु नाश पाम्युं. तेथी अनायास केण घणा ग्रंथ बांचवानो प्रयास कीधा विनाज वणारसीदास ज्ञाता कहेठे, के सहज केण आत्माने संगे अनादिथी त्रमनी अरुऊ ते मिथ्यामत मग्नता लागी रहीठे ते मारी मिथ्यामत मटी जाओ. ॥ ५५ ॥

हवे आ जीवनी शुद्धता ते आगमथी पामीये, माटे आगम वर्णवेठे. अथ आ गम व्यवस्था कथन.

॥सवैया इकतीसाः॥—निहचैमें रूप एक विवहारमें अनेक, याही नै विरोधमें जगत् जरमायो है; जगके विवाद नासिवेको जिन आगम है, जामें स्याद्वाद नाम लढन सुहायो है; दरसन मोह जाको गयो है सहजरूप, आगम प्रमान जाके हिरदेमें आयो है; अनैसो अखंमित अनुतन अनंत तेज, ऐसो पद पूरन तुरत तीन पायो हे. ॥५६॥

अर्थः—सर्व आगम ज्ञानरूप निश्चयनयमां एकरूप देखाय ठे, अने व्यवहार न यनी अपेक्षावडे अनेक रूप देखाय ठे; पण व्यवहार नयमां नयनो विरोध महोठो ठे, एज नय-विरोधमां जगत् जरमायुं ठे, अने एज त्रमवने जगत्मां वादविवाद उपज्यो ठे, माटे जगत्नो विवाद मटारवाने वचमां प्रमाणिक साक्षीरूप जिनेश्च रनो आगम ठे; जे आगममां स्याद्वाद नाम लेवाथी सर्वपदार्थनुं लक्षण सर्वने सो हावे ठे; स्यात् एटले केवारेक ड्रव्य ड्रष्टिए देखीए त्यारे ए नय साचोने केवारे क पर्याय दृष्टिए जोश्ये त्यारे ए नय साचो; एवुं कहे थके शिष्य पुठेठेके एवो स्या द्वाद सहित जिन आगम प्रमाण ठे, त्यारे सर्वना हश्यामां केम आवतो नथी? जे पुरुषनो अनादि कालनो मिथ्यादर्शनमोह गयो ठे, तेना हश्यामां ए जिन आगम प्रमाणरूप आव्योठे, पण मिथ्यादर्शनमोहवालांना रुदयमां ए आवे नही; हवे स्याद्वादना जाणनारने केवुं फल मले ते कहेठेः—जे पद नय रहित ठे, एटले नयनी पेठे नथी, केमके, नयतो एकांत ग्राही ठे, ते पूर्ण पदने केम ग्रहण करी शके? अने पूर्ण पद अखंमितठे, ने ते बली अनादि कालथी ठे, माटे अनूतन केण पुरातन ठे एवुं अनंत तेजवाळुं पूर्ण पद तेने ते तुरत पाम्यो ठे ॥ ५६ ॥

हवे निश्चय अने व्यवहार नयने लीधे आगम कह्यो, तेवारे शिष्य पुठेठे के एवे नयमां कार्य सिद्धिकारी नय कयो ठे? तेनो उत्तर गुरु आपे ठे.

અથ નિશ્ચય વ્યવહાર કથન.

॥સવૈયા તેઈસાઃ॥—જ્યોં નર કોઝગિરૈ ગિરિસોં તિહિ, સોઈ હિતુ જુ ગહેં દિઢવાંહી, ત્યોં બુધકોં વિવહાર જલો તવલોં જવલોં શિવ પ્રાપતિ નાહી; યદ્યપિ યોં પર વાન તથાપિ સધૈ પરમારથ ચેતનમાંહી; જીવ અવ્યાપક હૈ પરસોં વિવહાર સુતોં પરકી પરઠાંહી ॥ ૫૭ ॥

અર્થ:—જેમ કોઈ પુરુષ પાહાડની ઉપરથી નીચે પડતો હોય ને વીજો પુરુષ તેનો હાથ મજબુત ઝાલી રહી તેને પડતો અટકાવી રાખે તે તેનો હિત કરનાર કહેવાય; તેમ પંક્તિને જ્યાં રૂધી શિવસુખની પ્રાપ્તિ નથી થઈ, ત્યાં સુધી વ્યવહાર જલો છે; એટલે ચોથા ગુણઠાણથી લઈને ચૌદમા શૈલેસીકરણ ગુણઠાણાસુધી વ્યવહારનું આલંબન છે; યદ્યપિ એ રીતે વ્યવહાર આલંબન પ્રમાણ છે, તથાપિ પરમાર્થ જ્ઞાન દર્શન ચારિત્રનું શુરૂપણ ચેતનમાંજ સધાય; વીજાથી ન સધાય; અને જીવ જે છે તે પોતાના ગુણમયી છે, પોતાના ગુણમાં વ્યાપી રહ્યો છે; પરંતુ પર કેળ કર્માદિક જડજીવ સત્તાથી ન્યારા, તે સાથે જીવ અવ્યાપક છે. અને વ્યવહાર છે તેતો પરની ઠાયામાં રહે છે, એટલે પરની નિશ્રાવિના વ્યવહાર ન હોય માટે વ્યવહાર કરતાં નિશ્ચયનય શુરૂ છે ॥૫૭॥

હવે શુરૂનિશ્ચયનયથી જે સમ્યગ્ દર્શન પ્રગટે છે તેની વ્યવસ્થા વિશેષણે જાણવાને અર્થે કહે છે, અથ સમ્યગ્ દર્શન વ્યવસ્થા કથન.

॥સવૈયા ઇકતીસાઃ॥—શુરૂ નથ નિહૈચૈ અકેલો આપુ ચિદાનંદ, અપનેહી ગુણ પરજા યકો ગહતુ હૈ; પૂરન વિજ્ઞાન ઘન સોહૈ વિવહાર માંહિ, નવતત્ત્વરૂપી પંચ દ્રવ્યમેં રહતુ હૈ; પંચ દ્રવ્યનવતત્ત્વ ન્યારે જીવ ન્યારો લખૈ, સમ્યગ્ દરસ યહૈ ઊરતૈન ગહતુ હૈ; સમ્યગ્ દરસ જોઈ આતમસરૂપ સોઈ મેરે ઘટ પ્રગટ્યો વનારસી કહતુ હૈ ॥ ૫૮ ॥

અર્થ:—શુરૂ નિશ્ચય નયની અપેક્ષા લેવાથી ચેતનામય જે પદાર્થ છે, તે પોતાની સત્તાયે પોતે એકલોજ છે; અને પોતાનાજ જ્ઞાનાદિક ગુણના પર્યાયના અવસ્થા જોડને તે ગ્રહી રહ્યો છે. અને તેજ સામાન્ય જ્ઞાનને શોધો. જે ષટ્ દ્રવ્યાદિક વિશેષ જ્ઞાન તેને વિજ્ઞાન કહીયે; અને તેનું પૂર્ણ ઘન કેળ પિંડ તે એ વ્યવહાર નયમાંજ દેખાય છે; અને એજ વ્યવહાર નયથી નવતત્ત્વરૂપ લઈ ધર્માદિક પાંચ દ્રવ્યમાં એકત્ર થઈ રહે છે. અને એવાજ વ્યવહારમાં શુરૂ નિશ્ચય કેવલના પાંચ દ્રવ્ય ન્યારા છે એમ જાણવું અને નવતત્ત્વને પણ ન્યારા જાણવા; એવી દ્રવ્ય દૃષ્ટિથી અન્ય ઉપાધિનો આશ્રય ગ્રહણ કરે નહીં, તેનેજ સમ્યગ્ દર્શની કહીયે, અને જે સમ્યગ્ દર્શન છે, તેજ આત્મસ્વરૂપ મારા ઘટમાં પ્રગટ્યું એવું વણારસીદાસ કહે છે ॥ ૫૮ ॥

शिष्ये पुत्र्युं के जीव द्रव्यथी नव तत्त्व अने पंच द्रव्य जुदा केम जाणीए तेनो उत्तर गुरु कहेठे:— अथ जीवद्रव्य व्यवस्था अग्नि दृष्टांत.

॥सवैया इकतीसा:॥—जैसे तृन काठ बांस आरनै इत्यादि और, इंधन अनेक विध पावकमें दहिये; आकृति बिलोकत कहावै आगि नानारूप, दीशैं एक दाहक सुजाउ जब गहिवे; तैसे नव तत्त्वमें जयो है बहु जेखी जीव, शुद्धरूप मिश्रित अशुद्धरूप कहिये; जाही ढिन चेतना शक्तिको विचार कीजै, ताही ढिन अलख अज्ञेदरूप लहिये॥५९॥

अर्थ:—जेम अग्निमां तृण, काठ, बांस अने आरनै के वननो बीजो कचरो इत्यादि क अनेक तरेहना इंधण बाढीये ठइयेने जेवी जेवी इंधननी आकृति एटले (आकार) तेवी तेवी आकृतिनो अग्नी देखाय; ए रीते अग्नि नाना प्रकारना रूपनो कहेवायठे; पण ते बधा अग्निनो स्वभाव एक सरखो दाहक ठे; एम जो ग्रहण करिये तो बधो अग्नि एकरूप ठे. तेमज नव तत्त्वमां जीव जेठे ते ज्ञातज्ञातना ज्ञेय धारी रह्यो ठे माटे जीव पण बहु वेशी के नाना प्रकारनो थयो एटले शुद्धरूप जीव ठे, ते मिश्रित थयो, त्यारे ए जीवने अशुद्धरूप कह्यो एनुं नाम व्यवहार नय ठे; अने जे द्वाणमां नवे तत्त्वमां एक चेतना शक्ति विचारिये, ते वखते शुद्ध निश्चयनये केवलीवडे नव तत्त्वनो प्रपंच अमुख्य राखीने अलङ्काररूप जीव ठे, ते सर्वत्र ते अज्ञेदरूप पामिये शुद्ध निश्चय नय जाणवो ॥ ५९ ॥

फरी बीजी रीते शुद्धजीव व्यवस्था कहेठे, अथजीव व्यवस्था वनवारी दृष्टांत:—

॥सवैया इकतीसा:॥—जैसे वनवारीमें कुधातुके मिलाप हेम, नाना जांति जयो पै तथापि एक नाम है, कसिके कसोटी लीक निरखै सराफ तांही, वानके प्रमान क रिखेतु देतु दाम है; तैसेही अनादि पुजलसों संयोगी जीव, नव तत्त्वरूपमें अरूपी महा धाम है; दीशे उनमानसौ उद्योत वान गोर गौर, दूसरो न और एक आतमाहि राम है ॥ ६० ॥

अर्थ:—जेम सोनानी मूसमां चोखुं सोनुं गाढ्युं अने सोनाथी हीण धातु ते कुधातु कहिये, तेनां नाम कहेठे:—रूपुं, त्रांबुं, सीसुं, जसत, कथीर, इत्यादि वस्तुनो जु दोजुदो हेमनी साथे मिलाप थयो तैथी जुदी जुदी जातनुं सोनुं थयुं, ते ठतां एक सोनाने नामे ओलखायठे; अने ते अशुद्ध सोनाने सराफ कसोटी पथ्थर उपर क सीने तेनी लकीर जुये ने तेउपरथी सोनुं केवुं ठे ते प्रमाण करे, जेम आ दस रुपीयाना जावनुं ठे ने आ अगीयार रुपीयाना जावनुं ठे, ने ते माफक तेना दाम आपे लिए ठे, तेमज अनादि कालथी ए जीव पुजल द्रव्यनो संयोगी माटे ए जीवे नव तत्त्वरूप व्यवस्था धारी, गतिपणे, स्थितिपणे, जाजनपणे, वर्त्तमानपणे, आधारपणे,

ए पांचे द्रव्य ग्रहण कीधां अने नवतत्त्वरूप धारण कर्यां पण एमां कोई अरूपी महा तेजवंत द्रव्य ठे ते तो कोई प्रत्यक्ष प्रमाणे ग्रहण थतुं नथी, अने अनुमान वडे लश्ये ठश्ये, तेवारे शिष्ये पुढ्युंके, अनुमान केवुं करीये ? त्यारे गुरु कहेठे गोर गोर उद्योतवान प्रकाशवान द्रव्य देखाय, तेतो बीजुं कोई द्रव्य नही, पण एक आत्मारामज जाणवो; ए अशुद्ध निश्चय नयथी जीव कह्यो. ॥ ६० ॥

हवे एवी रीते जे खोजना करीने परिचय पामिये तेने अनुज्ञव कहिये, ते अनुज्ञवतुं स्वरूप केवी रीते ठे ? एवुं शिष्ये पूठे थके गुरु सूर्यना दृष्टांते कहेठे:-

अथ अनुज्ञव व्यवस्था सूर्य दृष्टांत.

॥सवैया इकतीसाः॥-जैसे रविमंडलके उदै महिमंडलमें, आतप अटल तम पटल बिलातु है; तैसे परमात्माको अनुज्ञौ रहत जो लों, तो लों कहूं दुविधा न कहू पढ पातु है; नयको न लेश परवानकोन परवेश, निठेपके वंसको विधंस होतु जातु है; जे जे वस्तु साधक हैं, तेउ तहां बाधक हैं, बाकी रागदोषकी दशाकी कौन बातु है॥६१॥

अर्थ:-जेम सूर्यमंडलना उदयथी पृथ्वीमंडलमां आतप के० तावरो अटल थई जाय, अने तम के० अंधकारना परल नासी जाय, प्रकाश उद्योत थाय, तेमज शुद्ध निश्चयनयना बलवडे ज्यांसुधी अंतरात्मानेविषे परमात्मानो अनुज्ञव रहेठे, त्यांसुधी कांई पण द्विविधता न देखाय, पोतपोताना मतनो पक्षपात न रहे, अने अहीं न यनो लेश के० अंश न पामिये. नय तो ते ठे के, जेणेकरीने वस्तुनुं साधन कराय अने अनुज्ञव तो सिद्ध वस्तुनो होय माटे अहीं अनुज्ञवमां नयनो लेश नथी अने एमां प्रत्यक्ष परोक्षादिक प्रमाणनो पण प्रवेश नथी, केमके जे प्रमाण होय ते तो असिद्धनुं साधन करे पण सिद्ध वस्तुने शुं साधशे ? अने नाम, स्थापना, द्रव्य, ज्ञाव ए चार निक्षेपा ठे, तेपण असिद्ध वस्तुनुं साधन करे ठे, तेतो जेवारे परमात्मानो अनुज्ञव सिद्ध थयो त्यारे निक्षेपाना वंशनो विध्वंसज थयो. जेम सूर्यना प्रकाशवडे अंधकारनो नाश थायठे, तेम ए सर्व विलय थाय ठे. आ परमात्माने नयप्रमाण निक्षेपादिक वस्तु जे जे साधक ठे ते सर्व वस्तु परमात्माना अनुज्ञवमां बाधक ठे; ज्यांसुधी नयप्रमाण अने निक्षेपानो परिवार होय त्यां सुधी शुद्ध अनुज्ञव न होय एटलासारु ए बाधक ठे. बाकी राग द्वेष दशानी शुं वात केहेवी ? तिहां तो नयादिककहेवाज जोश्ये. ॥६१॥

हवे अनुज्ञवमां शुद्ध रूप जीवज लख्यो तेनी व्यवस्था वचन गोचर जेवी होय तेवी केहेठे:- अथ जीव व्यवस्था विवरण द्वार.

॥अफिह्व ठंदः॥-आदि अंत पूरन सुज्ञाव संयुक्त है; पर स्वरूप परजोग कल्पनामुक्त है; सदा एक रत्न प्रगट कही है जैनमें, शुद्ध नयातमवस्तु विराजे वैनमें ॥ ६२ ॥

अर्थः—आदि निगोद अने अंत सिद्ध अवस्था, तेनी वच्चे चेतना रूप पोताना पूर्ण स्वज्ञावेकरी संयुक्त ठे; अने ए चेतनामां पर स्वरूप जे जड स्वरूप, अने परजोग जे पुद्गल संयोग, तेनी दशा, कटपना--विचारणा तेणेकरी मुक्त ठे. आदि अंतसुधी एकज स्वज्ञाव ठे. सदा एक चेतना रसमय प्रगट वस्तु ठे; ते शुद्ध निश्चय नयनं आलंबन लईने जैन आगममां कही ने जेवी कही तेवी वचन व्यवहारमां पण विराजमान ठे. ॥ ६२ ॥

हवे एवुंज स्वरूप वचन द्वारवने गुरु हितोपदेश रूप केहेठेः—अथ हितोपदेश. ॥कवित ठंदः॥—सतगुरु कहै जव्य जीवनरिसों, तोरहु तुरत मोहकी जेल; समकित रूप गहो अपनो गुन, करहु शुद्ध अनुजवको खेल; पुद्गल पिंरु जाव रागादिक, इ नसों नही तुमारो मेल; ए जरु प्रगट गुप्त तुम चेतन, जैसै जिन ताय अरु तेलने॥६३॥

अर्थः—अहो जव्यलोक ! बेला थारु, मोहनो बंध तोडो. अने तमारो पोतानो समकित गुण ठे, ते ग्रहण करो; अने ते लईने पोताना शुद्ध अनुजवनो खेल खेलो. अने देखवामां जे आ शरीर ठे ते पुद्गल पिंरु ठे. अने कर्म पण पुद्गल पिंरु ठे. अने आ पुद्गल पिंडनो राग द्वेषादिक जाव ते स्वज्ञाव ठे, पण ए वस्तु साथे त हारो मिलाप नथी. केसके, ए वस्तु तो जरुठे, ने प्रगट ठे, एटले देखवामां आवेठे, ने तमे तो चेतन ठो तथा गुप्त ठो. त्वारे ते पुद्गल पिंडनी ने तमारी जिनता ठरी; जेम पाणीने तेल जिन ठे, तेनीपरे जाणी लेवुं. ॥ ६३ ॥

हवे एवो उपदेश सांजलीने ते ज्ञाता पुरुष अयो तेनो विलास कहेठे. अथ ज्ञाताविलास.

॥सवैया इकतीसाः॥—कोउ बुद्धिवंत नर निरखै शरीर घर, जेद ज्ञान दृष्टिसों विचारै वस्तु वासतो; अतीत अनागत वरतमान मोहरस, जिन्यो चिदानंद लखै वंधमें विलासतो; बंधको विचारि महा मोहको सुजाउ मारि, आत्मको ध्यान करी देखो परगासतो; करम कलंक पंक रहित प्रगटरूप अचल अबाधित विलोकै देव सासतो. ॥ ६४ ॥

अर्थः—कोई बुद्धिवंत सम्यग्दृष्टि मनुष्य होय ते पोताना शरीरमां घरने जुये; अने जड चेतननो जिन जिन स्वज्ञाव जाणवो ते जेद ज्ञान कहुं; तेमां दृष्टि आपीने वस्तु वासतो केव वस्तु स्वज्ञावनो विचार करे. अतीतकाल, अनागतकाल ने वर्तमान कालमां मोहरसविषे जीनो थको, कर्मबंधमां विलास करतो थको पोताना चिदानंद परमात्माने लखे. ते पठी क्रमेक्रमे बंधने विदारतोज जाय. एवुं कार्यकरी मोहना स्वज्ञावने मूकतो जाय अने पोताना आत्मानुं ध्यान करे, अने अनुजवमां प्रकाशरूप

દેખે. ત્યારે કર્મ કલંક તેહિજ પંક કેળ કાદવ તેથી રહિત પ્રગટરૂપ અચલ અવાધિત સર્વ વાધ રહિત એવો શાશ્વત નિરંજન દેવ પરમાત્મા પોતે છે, એવું દેખે. ॥ ૬૪ ॥

અથ ગુણ ગુણી અજ્ઞેદ કથન વ્યવસ્થા.

॥સવૈયા તેઈસાઃ॥—શુદ્ધ નયાતમ આતમકી અનુજૂતિ વિજ્ઞાન વિજૂતિહિ સોઈ; વસ્તુ વિચારત એક પદારથ નામકે જ્ઞેદ કહાવત દોઈ; યોં સરવંગ સદા લલિ આપુહિ, આ તમધ્યાન કરે જવ કોઈ; મેટિ અશુદ્ધિ વિજ્ઞાવદશા તવ સિદ્ધ સરૂપકિ પ્રાપતિહોઈ ॥ ૬૫ ॥

અર્થ:—હવે શુદ્ધ અનુજવ જે છે તે ગુણ છે, એક આતમા ગુણી છે, તેનું જેવું અજ્ઞેદ સ્વરૂપ છે તેવી અજ્ઞેદ અવસ્થા કહી વતાવેઃ—શુદ્ધ નિશ્ચય સ્વરૂપી આત્માનો અનુજૂતિ કેળ જે અનુજવ છે, તેજ વિજ્ઞાન વિજૂતી કેળ વિશેષ રૂપ જ્ઞાન સંપદા છે. અહીં આત્મા ગુણી છે ને અનુજવજ્ઞાન ગુણ છે. હવે એ વે વસ્તુ શું છે? એવો જો વિચાર કરીયે તો એકજ આત્મા પદાર્થ જાણે છે. એકજ પદાર્થમાં આ ગુણ અને આ ગુણી એવાં બે નામ છે. તેજ જ્ઞેદ કેહેવાય છે. એમ સરવંગ કેળ સર્વ પ્રકારે પોતાનેજ ગુણગુણી રૂપ લલિને જ્યારે કોઈ આત્મધ્યાન કરે, ત્યારે અશુદ્ધિવિજ્ઞાવ દશા મટીને સિદ્ધસ્વરૂપની પ્રાપ્તિ થાય. ॥ ૬૫ ॥

અથ જ્ઞાતા ચિંતવન સ્વરૂપ કથન.

॥સવૈયા ઇકતીસાઃ॥—અપનેહી ગુન પરજાયસોં પ્રવાહરૂપ, પરિનયો તિહૂં કાલ અપને આધારસોં; અંતરૂ વાહિર પરકાસવાન એક રસ, ચિન્નતા ન ગહે ચિન્ન રહે જો વિકાર સોં; ચેતનાકે રસ સરવંગ જરિ રહ્યો જીવ, જૈસૈ લોન કાકર જયોં હૈ રસ ઠારસો; પૂરન સરૂપ અતિ ઉજ્જ્વલ વિજ્ઞાન ઘન, સોકોં હોહુ પ્રગટ નિશેષ નિરવારસો ॥ ૬૬ ॥

અર્થ:—હવે એજ વાતને જેમ જ્ઞાતા લોક પોતાના ચિત્તમાં ચિંતવે તેવુંજ સ્વરૂપ કહી દેખાડે છે:—આ જે કોઈ આત્મા કેહેવાય છે, તે તો વિજ્ઞાન ઘન છે; વિશેષ જ્ઞાન મય પિંડ છે; તે અતીત, અનાગત ને વર્તમાન એ ત્રણે કાલમાં પ્રવાહરૂપ કલ્યાણી અવિભિન્ન ધારાયે પોતાનાજ ગુણ પર્યાયે કરીને પોતાનાજ જ્ઞાનાદિક ગુણની અવસ્થા જો દને લીધે અને પોતાના આધારથી પરના આશ્રયવિના પરિણામી રહે છે. અને એ વિજ્ઞાન ઘનનો એવો મહીમા છે કે તેથી માંહે અને વાહિર એક ચિત્ત ચેતના રસવદે પ્રકાશવાન થયો જે પોતાને જાણે તે અંતરૂ પ્રકાશ અને વાહ્ય વસ્તુને જાણે તે વાહિર પ્રકાશ એવાં કાર્યમાં ચિન્નતા ગ્રહણ ન કરે; અને જવ વિકારથી ન્યારો રહી સર્વ પ્રદેશવિષે ચેતનના રસે કરી જીવ જરપૂર થઈ રહ્યો છે. એ ઉપર દૃષ્ટાંત કહે છે કે, જેમ લુણના કાંકરા સ્વાર રસથી જોરેલા છે, તેમ ચેતના રસથી જીવ જરપૂર થઈ રહ્યો છે. એવું પૂર્ણ સ્વરૂપ તે અલંકૃત ઘણુંજ્જ્વલ જે વિજ્ઞાન ઘન પૂર્વે વલ્લાયું તે મને પ્રગટ થાયો.

નિશેષ નિરવાર તે સમ વિજ્ઞાવ દશાનું નિવારણ કરીને પઠી એ રીતે જ્ઞાતા પુરુષ મનમાં ચિંતવે અને એમાંજ સ્થિર રહે ॥ ૬૬ ॥

અથ દ્રવ્ય પર્યાય અજ્ઞેદ કથન વ્યવસ્થા.

॥ કવિત્ત ઠંદઃ ॥— જહૈં ધ્રુવ ધર્મ કર્મ ઠય લઢન, સિદ્ધ સમાધિ સાધ્ય પદ સોડ; સુ ધોપયોગ જોગ મહિ મંકિત, સાધક તાહિ કહૈ સબ કોડ; યોં પરતઢ પરોઢ સ્વ રૂપ સુ, સાધક સાધ્ય અવસ્થા દોડ; હુહુકો એક જ્ઞાન સંચય કરિ, સેવૈ શિવ વંઠક થિર હોડ. ॥ ૬૭ ॥

અર્થ:— વિજ્ઞાન ઘન છે તે દ્રવ્ય છે, અને જ્ઞાતા કેહેવાય તે પર્યાય છે, એમ વિજ્ઞાન અને જ્ઞાતા એકજ છે, તેથી દ્રવ્ય પર્યાયનું અજ્ઞેદપણું બતાવે છે:— જ્યાં સકલ કર્મનો ક્ષય લખિયે એવો ધ્રુવ ધર્મ જે નિશ્ચલ સ્વજ્ઞાવ છે, એવું કોડક સિદ્ધપણાનું થવું તે તો પદ સાધ્ય કેહેવાય છે, અને શુદ્ધ ઉપયોગ લેતા થકા એ મન વચન કાય યોગમાં મંકિત થકા તીર્થંકર સાધુ પ્રમુખ પર્યાય લઈ રહ્યા છે; તેમને સહુ કોઈ સાધુ કહે છે. એવું સાધુપણું તે પ્રત્યક્ સ્વરૂપ છે; અને સાધ્યપણું તે પરોક્ષ સ્વરૂપ છે. એ બન્ને અવસ્થા લઈને એક વિજ્ઞાન ઘન છે. મોક્ષને ઇચ્છનાર સાધ સાધ્ય બન્નેને એક જ્ઞાન સંચયવડે સેવે, તે બન્ને પદમાં વિજ્ઞાન ઘન એક છે; અને એ બન્ને પદની સેવામાં સ્થિર થઈ રહે છે ॥ ૬૭ ॥

અથ દ્રવ્ય ગુણ પર્યાય જ્ઞેદ વ્યવસ્થા કથન.

॥ કવિત્ત ઠંદઃ ॥— દર્શન જ્ઞાન ચરન ત્રિગુનાતમ, સમલ રૂપ કહિયે વિવહાર; નિ હુચે દૃષ્ટિ એકરસ ચેતન, જ્ઞેદ રહિત અવિચલ અવિકાર; સમ્યગ્ દશા પ્રમાણ જ જૈ નય, નીર્મલ સમલ એકહી બાર; યોં સમકાલ જીવકી પરિનતિ, કહે જિનંદ ગહે ગનધાર. ॥ ૬૮ ॥

અર્થ:— શિષ્ય પૂછે છે કે, સ્વામી ! તમે અજ્ઞેદ વ્યવસ્થા કહી તે કયા નયના બલ વડે કહી ? ગુરુ કેહે છે કે, વ્યવહાર નય વડે દ્રવ્ય ગુણ પર્યાયની જ્ઞેદ અવસ્થા છે તે કહું હું.— જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર એ ત્રણે આત્માના ગુણ છે; એ સ્વરૂપથી જે વ્યવહાર કહીએ તે સમલ રૂપ છે; અને એજ નિશ્ચય દૃષ્ટિથી જોડ્યે તો જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર એક ચેતના રસમય દેખાય છે, અને ચેતનાજ ચેતન છે, તેણે કરીને જ્ઞેદરહિત અવિચલ અવિકાર નિર્મલ રૂપ છે. નિશ્ચય નય ને વ્યવહાર નય એ બન્ને છે તે સમ્યગ્ દશામાં પ્રમાણ છે; જે નય છે તે તો અગ્નિપ્રાય વિશેષ છે, માટે એકજ અવ્યક્ત રૂપ નિર્મલ તથા સમલ રૂપ જાણિયે. એમ સમકાલે નિર્મલ અને સમલ જીવની પરિણતિ થઈ રહી છે, તે શ્રી જિન દેવ કહે છે અને ગણધર દેવ સર્દહે છે. ॥ ૬૮ ॥

ताना अनुभवनो विलास ग्रहण करे, पोताने सत्यार्थपणे जाणे, पढी ए ज्ञेद विज्ञान पाम्या थकी शरीर कर्मादि पुजल रूपी जाणीने पोतानुं न कहे. आत्मा रूप न कहे करतुति के० ए जे ज्ञेदविज्ञाननी क्रिया तेज जगत्थी जुदाईने करे, पांच द्रव्यथी जुदाई करे, अहीं दृष्टांत बतावेढे:— जेम अग्नि, माटी पाषाणने कंचनथी जुदां करे ते तेम जाणी लेवुं ॥ ७४ ॥

अथ परमार्थ शिद्धा कथन.

॥ सवैया इकतीसा:॥— बनारसी कहै जैया जव्य सुनो मेरी शीख, केहुं जांति क से हुके एसो काज कीजिए; एकहु मुहुरत मिथ्यातको विध्वंस होइ ज्ञानको जगाइ अंस हंस खोजि लीजिये; बाहीको विचार बाको ध्यान यहै कोतुहल, योंही जरि ज नम परम रस पीजिए; तजी जववासकी विलास सविकाररूप, अंतकरि मोहको अ नंत काल जीजिए. ॥ ७५ ॥

अर्थ:—हवे शुद्ध जीवद्रव्यमां रहेवुं तेज परमार्थ ठे तेनी शिद्धा कहेढे:— वणार सीदास केहेढे:— अहो जाई जव्य जीवो, मारी शीद्धा सांजलो. कोइ पण रीतेथी कोइ द्रव्य क्षेत्र काल जाव पामीने एवुं काम करवुं के जेणे करीने एक मुहूर्त्तमात्र मां मिथ्यात्व मोहनो विध्वंस थाय अने ज्ञाननो अंश जगावी लेवो, अने “सोहं हंसो” एवी ध्वनि करतो हंस जे आत्मा तेने खोजी लइयें. पढी तेनुं लक्षण विचारवुं, पढी तेने जलखीने तेनुं ध्यान करवुं. एवी एनी कला खोजीने कुतूहल जे खेल ते कस्या करिये; अने तेज जन्म पर्यंत परम रस पीवो. एरीते सविकार रूपथी फेली रह्यो एवो जववासनो विलास तेने तजीने तथा मोहनो अंत आणीने अनंत कालसुधी जीजिए. जयवंता वर्त्तिये ! एटला प्रकारे सिद्ध थवाय ठे. ॥ ७५ ॥

अथ तीर्थकरकी स्तुति, बाह्यरूप कथन:—

॥ सवैया इकतीसा:॥—जाकी देहछुतिसों दसो दिशा पवित्र जई, जाके तेज आगे सब तेजवंत रुके हैं; जाको रूप निरखी थकित महारूपवंत, जाकी वपुवाससों सुवास और लुके हैं; जाको दिव्य धुनी सुनि श्रवनकों सुख होत, जाके तन लहन अनेक आइ दूके हैं; तेई जिनराज जाके कहे विवहार गुन, निहचै निरखि सुद्ध चेतनसों चुके हैं ॥ ७६ ॥

अर्थ:— हवे चेतन महीमावान थयाथी पुजलपण महिमावान थाय माटे कवि राज तीर्थकरना बाह्य शरीररूपपुजलनो महीमा कहेढे:—जेनी देहनी द्युति एवी पसरी रहीठे के जेथी दशे दिशा पवित्र थई जायठे; एटले शोभायमान थायठे अने जेन तेज आगल सर्व तेजवाला रुपी जायठे एटले सर्व देवता मंद तेजवंत थायठे. अने जेनुं रूप जोईने महारूपवंत पंच अनुत्तरवासी देवता पण चकित थइ रहेठे अने

जेना शरीरनी सुवासथी अन्य सुवासी वस्तु सर्व लुकी जायते. अने जेनी दिव्य ध्वनि सांजलीने श्रवणने सुख थाय ते, एटले ज्ञव्य अज्ञव्य सर्वने ते वाणी मीठी लागेते अने जेना शरीरमां अनेक शुभ लक्षण आवी हुकी रह्याते एवा श्री जिनराज देव ते, तेमना एटला गुण कह्या ते अशुद्ध व्यवहार नयनो आश्रय लइने कह्या पण, निश्चयनयथी ए कहेला गुण सर्व शुद्ध चेतननी जित्ता दशावेते. ॥ ७६ ॥

अथ जिन स्तुति व्यवहाररूप पुनः—

॥ सवैया इकतीसाः॥— जामें बालपनो तरुणपनो वृद्धपनो नाहि, आयु परजंत महारूप महा बल है; विनाहि जनत जाके तनमें अनेक गुन, अतिसै विराजमान काया निरमल है; जैसे विनुपवन समुद्र अविचलरूप, तैसे जाको मन अरु आसन अचल है, ऐसो जिनराज जयवंत होउ जगतमें, जाकी शुभगति महा सुकृतिको फल है ॥ ७७ ॥

अर्थः— हवे फरी व्यवहारनय वडे जिन स्तुति करे तेः— जेमां जन्मथी मांडीने मरण पर्यंत महारूप अने महाबल समान रहेते; पण बालपण, तरुणपण, वृद्धपण, ए त्रण जे अवस्थाना जेद तेमां रूपमां अने बलमां जेद न पामे, जेना सहज स्वभावे जतनविना शरीरमां अनेक गुण आवी रहेते; अने जेने विषे चोत्रीस अतिशय गुण विराजमान थई रह्या ते; अने जेनी काया प्रस्वेदरहित निर्मल रहेते; जेम पवननी दहेर विना समुद्र अचलरूप थई रहेते, तेम जेनुं मन अचल ते; ने आसनपण अचल ते; अहीं गतिनी अपेक्षाविना आसन अचल कह्युं ते, पण निरंतर अचल आसन संजवे नही, एवा जिनराजदेव जगत्मां जयवंत थाउ. जेनी रूडी जक्ति करवाथी महामुक्ति फलनी प्राप्ति थाय ते. ॥ ७७ ॥

यथार्थ कथनः—

॥ दोहराः॥— जिन पद नाहिं शरीरकों, जिन पद चेतन मांहि; जिन वर्नन कहुं और है, यह जिन वर्नन नांहि. ॥ ७८ ॥

अर्थः— एटली व्यवहार स्तुति करीने हवे सत्यार्थ वात कहे तेः— ए जे जिन नाम ते ते जीव विपाकी ते पण पुजल विपाकी नथी, तेथी जिनपद ते शरीरनुं नथी, जिनपद तो चेतननुं ते; तेथी जिनेश्वरनी स्तुति कोई उरज ते पण पूर्वे जे जिनेश्वरनी स्तुति करी ते जिन स्तुति नथी. इहां शरीर जरु ते अने आत्मा चेतन ते ए वने जाव जित्त स्वभावमां ते तेनुं दृष्टांत आपेते. ॥ ७८ ॥

अथ जरु चेतन जित्तभाव दृष्टांत कथनः—

॥ सवैया इकतीसाः॥— जेचे उंचे गढके कंगुरे यों विराजत हैं, मानो नज लोक लील कोों दांत दियो हैं; सोहे चिहोंउर उपवनकी सघनताई, घेरा करि मानो भूमि लोक

घेरि लियो है; गहरी गंजीर खाई ताकी उपमा बनाई, नीचो करि आनन पाताल जल पियो है; ऐसो है नगर यामें नृपको न अंगकोउ, योंही चिदानंदसो शरीर जिन कियो है ॥ ७९ ॥

अर्थ:— जेम कोई गढ़ना उंचा उंचा कांगरा विराजे ठे (अहिं कवि उत्प्रेक्षण करे ठे.) पण ते कांगरा नथी पण मातुं तुं जे आ नगरमां स्वर्गलोकने गली जवाने दांत आप्यां ठे; एटले जाणे स्वर्ग लोकने गली जशे. अने एनी चारे तरफ उपवन एटले बाग वाडीनी सघनता एवी शोची रही ठे के जाणे भूमिलोक एटले मनुष्य लोक तेणे घेरी लीधो ठे. अने ए नगरनी चारे बाजुए उंकी खाहीवनी ते जाणे नीचुं आ नन एटले मुख करीने पातालज पाणी पातो होयनी ए रीते जेणे त्रणे लोक जीत्या ठे एतुं नगरतुं वर्णन कीधुं पण ए नगरमां कोइराजाना अंगतुं कांइ वर्णन कीधुं नथी मतलब के चिदानंद थकी शरीरने जिन करी बतावुं. ॥ ७९ ॥

अथ तीर्थकरकी निहचै स्तुति सरूप कथन वस्तु वर्णन.

॥ सवैया श्कतीसा:॥— जामें लोकालोकके सुजाउ प्रतिज्ञासे सब, जगी ज्ञान सगति बिमल जैसी आरसी; दर्शन उदोत लियो अंतराय अंतकीउं, गयो महामोह जयो परम महारसी; संन्यासी सहज जोगी जोगसों उदासी जामें, प्रकृति पंचाशी लगि रहि जरि ठारसी; सोहै घटमंदिरमें चेतन प्रगटरूप, ऐसो जिन राजतांहि वंदत बनारसी ॥ ८० ॥

अर्थ:— हवे तीर्थकरपदने लेइ रहेली जे वस्तु ठे तेमा स्वरूपतुं वर्णन करे ठे:— जेमां लोक अने अलोकनो स्वभाव एटले खट् ड्रव्य जाव प्रतिज्ञासी रहे, एवी ज्ञान शक्ति निर्मल प्रगटी ठे. जेम आरीसामां पदार्थना जाव ज्ञासेठे, एवी रीते जेना ज्ञानमां सर्व जाव ज्ञासेठे, एटले ज्ञानावरण गयुं, अने दर्शनावरणना नाश थवाथी केवल दर्शन, उद्योत थयो. अने अंतराय नाश कख्यो, तेथी अनंतवीर्य धैर्यवंत थयो; अने महा मोह कर्म जे ठे ते नाश पायुं; तेथी परम उत्कृष्ट महर्षि थयो, तेणे करी यथाख्यात चारित्रनो संन्यास एटले तेनो धारण करनार ज्ञान दर्शनचारित्र आदि जे सहजयोग ठे तेनो धरनार, मन वचन कायना योगथी उदास थइने अधातिक चार कर्मनी पंच्यासी प्रकृति सत्ताये रहि ठे, ते पण बलीने खाख जेवी थइ रही ठे; अने जेना घटमंदिरमां चेतन देव ठे ते प्रगटपणे साक्षी रह्यो ठे. एवा श्री जिन राज देव तेने वणारसीदास वंदन करेठे. ए निश्चय स्तुति कही ॥ ८० ॥

हवे एवा शुरू चेतननी स्तुतिनुं दृष्टांत देखाडीने निश्चय व्यवहारनो निर्णय क ठे. अथ श्री निश्चय व्यवहार तीर्थकर स्तुति कथन:—

॥ कवित्त ठंडः॥— तनु चेतन विवहार एकसैं, निहचे जिन जिन है दोश; तनु स्तुती विवहार जीव श्रुति, नियत दृष्टि मिथ्या श्रुति सोश; जिन सो जीव जीव सो जिनवर, तनु जिन एक न मानै कोश; ता कारन तनकी अस्तुतिसों, जिनवर कीअ स्तुति नहि होश. ॥ ७१ ॥

अर्थः— शरीर अने आत्मा ए बने व्यवहारमां एक सरखा ठे; अने निश्चयथी जोश्ये तो बने जुदा जुदा ठे. एमाटे तननी स्तुति करतां जीवनी स्तुति करिये ए व्यवहार ठे. अने निश्चय दृष्टिथी जोतां ते मिथ्या स्तुतिठे. जिनपद कर्म जे ठे ते जीव विपाकी ठे, पण पुजल विपाकी नथी, तेथी जिन ते जीव ठे, अने जीव ते जिन ठे; पण शरीर अने जिन एक करी न मानीए; ते कारणे तननी स्तुति करी ते जिनवरनी स्तुति थई नही. ॥ ७१ ॥

अथ वस्तु स्वरूप कथन दृष्टांत करी डिढाश्यतु हैः—

॥ सवैया तेईसाः॥— ज्यों चिरकाल गडी वसुधा महि, चूरि महानिधि अंतर गूजी; कोउ उखारि धरै महि ऊपरि, जो दृगवंत तिन्है सब सूजी; त्यों यह आत्मकी अनुभूति पगी जरु जाव अनादि अरूजी; नैजुगतागम साधि कही गुरु, लखन वेदि विचखन बूजी. ॥ ७२ ॥

अर्थः— शिष्य पुढेठे के एवो अनुपम महीमानो धारक जीव आ शरीरमां केम पा मिये? त्वारे गुरु दृष्टांत आपी न्यारी अद्भुत स्वरूप वस्तु आ शरीरमां दृढावै ठेः— जेम कोई महानिधि घणा काल सूधी धरतीनी अंदर दटाई रही होय, ते अंतर गुप्त थई रहेली लक्ष्मीने कोई खोदी काढी जमीन उपर मूके त्वारे जे नेत्रवंत पुरुष ठे तेने बधी देखाई आवेठे. तेम आ आत्मानो अनुभव अनादि कालथी जड एटले पुजल अव्यमां दटाई रह्यो ठे, तेने नयसहित आगम जे सिद्धांत तेणेकरी गुरुए साध्य एटले साधने करी सिद्ध करी दीधायी विचक्षण पुरुष तेने सारी पठे जाणी लियेठे. ॥ ७२ ॥

हवे तेनो जेद ज्ञान पाम्यार्थी उपादेय वस्तुनुं उपादान करवाथी आवे ते उपर धोबीनुं दृष्टांत बतावे ठेः— अथ जेदज्ञान स्वरूप कथन धोबीको दृष्टांतः—

॥ सवैया इकतीसाः॥— जैसै कोउ जन गयो धोबीके सदन तिन्ह, पहिख्यो परायो वस्त्र मेरो मानि रह्यो है; धनी देखि कह्यो जैया यह तो हमारो वस्त्र, चीन्ह्यो पहिचा नतहीं त्याग जाव लह्यो है; तैसैही अनादि पुदगलसों संयोगी जीव, संगके ममत्वसों बिजावतामें बह्यो है; जेद ज्ञान जयो जब आपो पर जान्यो तब, न्यारो परजावसों स्वजाव निज गह्यो है. ॥ ७३ ॥

अर्थः— जेम कोई मनुष्य धोबीने घेर गयो अने पारकुं वस्त्र पोतानुं मानी झूलमां

लईने पेहेछुं, एटलामां ते वस्त्रनो खरो मालक मल्यो, तेणे जोईने कह्युं के, चाई, आ वस्त्र जे तें पेहेछुं ठे, ते महारुं ठे. ते वस्त्र ते पेला मनुष्ये ते वस्त्र जोयुंने परा युंज ठे एवुं जाण्युं, तेवारे ते वस्त्रनो त्याग जाव उपज्यो, ने तेणे ते वस्त्र तेना थणीने हवाले कीधुं. तेमज जीवने अनादि कालथी पुजलनो संयोग थयो ठे, एटले शरीर तथा कर्मनो संयोगी जीव अनादि कालनो ठे, ते संगना ममत्वथी विज्ञावता एटले उलटा जावमां वही रह्यो हतो ते ज्यारे जड चेतननी जित्ततानुं ज्ञान थयु त्यारे ते पोताना स्वरूपने तथा परना स्वरूपने समज्यो; अने ते पर रूपथी जुदो थयो ने पोताना स्वरूपनुं ग्रहण कीधुं. ॥ ८३ ॥

ज्यारे निश्चय पोतानुं स्वरूप जाण्युं त्यारे ज्ञाता एवो विचार करवा लागे ते केहेठे:—

अथ निश्चय स्वरूप कथन:—

॥ अस्मिन् ढंदः॥— कहै विचछन पुरुष सदा हों एकहों, अपने रससों जस्यो आपनी टेकहों; मोह कर्म मम नांहि नांहि त्रम कूप है; शुरू चेतना सिंधु हमारो रूप है. ॥ ४ ॥

अर्थ:— विचक्षण पुरुष केहेठे के, हुं सदा एक पणे रहुं हुं; चेतना रस वडे जर पूर हुं, अने पोताना आधारथी रहुं हुं, मने बीजानो आश्रय नथी, अने जे ज्ञात ज्ञातनो मोह कर्मनो प्रपंच ठे ते महारुं स्वरूप नथी, ए त्रम रूप कूप ठे ते मारुं स्वरूप नथी; पण शुरू चेतनानो सिंधु के० समुद्र ते मारुं रूप ठे. ॥ ८४ ॥

हवे एवा पोताना स्वरूपने जाण्वाथकी केवी अवस्था प्राप्त थई ते केहेठे:—

अथ ज्ञान व्यवस्था कथन:—

॥ सवैया इकतीसा:॥— तत्त्वकी प्रतीतिसों लख्यो है निज पर गुन, दृग ज्ञान चरन त्रिविध परिनयो है; विसद विवेक आयो आठो विसराम पायो, आपुहीमें आपनो सहारो सोधि लयो है; कहत बनारसी गहत पुरुषारथकों; सहज सुजाउ सों विजाउ मिटि गयो है; पन्नाके पकाय जैसै कंचन विमल होतु, तैसै शुरू चेतन प्रकाश रूप नयो है. ॥ ८५ ॥

अर्थ:— एवी जीव तत्त्वनी प्रतीति थइ तेणे करीने ज्ञानादिक निजगुण अने परगुण ते बीजा डव्यना गुण जे गति, स्थिति, अवगाह, वर्तना, वर्णादिक ए सर्व लखीने दर्शन, ज्ञान अने चारित्र ए त्रणे गुणनेविषे परिणमी रह्यो ठे; निर्मल विवेक आव्याथी सारो विश्राम पाम्यो ते स्थिरता पामीने पोतानो विषेज पोतानो सहज स्वज्ञाव शोधी लीधो. अहीं वणारसीदास केहेठे के त्यारे आ पुरुषार्थ ते आत्मस्वरूप अर्थ तेनुं ग्रहण करीने सहज स्वज्ञावमां राग द्वेष मोहरूपी विज्ञाव जे अनादिकालनो हते

ते मटी गयो. अहीं दृष्टांत कहेठे:- जेम पाकी इंटनी जठीमां गालवार्थी सुवर्ण निर्मल थायठे, तेम शुद्ध चेतन निर्मलरूप थईने प्रकाश रूप थयोठे. ॥ ८५ ॥

हवे विज्ञाव बूटवार्थी निज स्वरूप प्रगटताने पामे तेउपर नटी जे नाचनारी स्त्री, तेनुं दृष्टांत कही देखाडे ठे:- अथ वस्तु स्वरूप कथन पातरको दृष्टांत:-

॥सवैया इकतीसा:॥- जैसै कोउ पातर बनाय वस्त्र आचरण, आवति अखारे निशि आडो पट करिके; डुहू जेर दीवटि संवारि पट दूरि कीजे, सकल सजाके लोक देखै दृष्टि धरिके; तैसै ज्ञान सागर मिथ्यात ग्रंथि जेद करि, उमग्यो प्रगट रह्यो तिहुं लोक जरिके; ऐसो उपदेस सुनि चाहिये जगत जीव, सुद्धता संचारे जग जालसों निकरिके. ॥ ८६ ॥

अर्थ:- जेम कोई नाचनारी स्त्री आम्हो पट करीने तथा वस्त्राच्छूषणवडे पोतानो वेष मनोहर बनावीने रातना वखते अखानामां आवी ऊची रहे, ते आम्हा पटथी रात्रीनेविषे देखाय नही, ने ज्यारे अंतरपट दूर करी वेहु तरफ हाथमां काकडा स लगावी परिठद दूर करे त्यारे सर्व सजाना लोक दृष्टि धरीने तेनां रूप शणगार व गेरेनी शोभा प्रगट जोई रीजे ठे, तेम ज्ञाननो सागर एवो जे आत्मा, ते मिथ्यात्व रूप आम्हा पटथी प्रवन्न रह्यो हतो, ते कोई समे मिथ्यात्व ग्रंथी रूप पटने जेदीने प्रगट थयो; ते ज्ञान समुद्र त्रण लोके जरी रह्यो ठे; एटले त्रणे लोक ए आत्माने विषे जासी रह्या ठे. हवे गुरु कहेठे के अहो ! जगत्वासी जीव, में जे पूर्वे उपदेश दीधो एवा उपदेशनुं श्रवण करवुं तारे जरूरनुं ठे; ते सांजली जगत् जाल मांथी नि कलीने तारी शुद्ध दशाने संचारी लेईश. ॥ ८६ ॥

॥इति श्रीसमयसारनाटिकना प्रथम जीव द्वारनुं निरूपण बालबोध सहित समाप्त थयुं.॥

॥दोहरो:॥-जीव तत्व अधिकार यह, कह्यो प्रगट समुजाइ; अव अधिकार अजीवको, सुनो चतुर मन लाइ. ॥ ८७ ॥

अर्थ:- जीवतत्त्वनुं जेवुं स्वरूप ठे तेनो ए अधिकार एटले स्वरूप, लक्षण, गुण, प्रगट समजाव्यां. हवे बीजो जे अजीवद्वारठे, तेमां अजीवनो अधिकार मुख्यपणे करीने कहुंबुं; ते चतुर लोको चित्त दर्शने सांजलजो. ॥ ८७ ॥

हवे अजीवने पण ज्ञानवडेज जाणवानुं बनेठे अने आ ग्रंथमां अजिधेय ज्ञानठे माटे संपूर्ण ज्ञाननी अवस्था निरूपण करेठे:-अथ ज्ञानकी व्यवस्था कथन:-

॥सवैया इकतीसा:॥-परम प्रतीति उपजाइ गनधरकीसी, अंतर अनादिकी विज्ञावता

विदारी है; जेदज्ञान दृष्टिसों विवेककी सकति साधि, चेतन अचेतनकी दशा निरवारी है; करमकी नासकरी अनुजौ अज्यास धारी, हियेमें हरख निज शुरुता संचारी है; अंतराय नास गयो शुरुपरकास जयो, ज्ञानको विदास ताकों बंदना हमारी है. ॥७७॥

अर्थ:— प्रथमथी जे ज्ञानवडे जव्य लोकना आत्मां गणधरनी माफक तत्त्वनी परम प्रतीति उपजावी, अने समकालपणे अंतरात्मानेविषे अंतरनी जे अनादिनी विजावता (मूढता) तेने विडारीठे, अने जड चेतन ए बने जिन ठे एवुं जेदज्ञान प्रगटयुं तेनी दृष्टि तेज विवेकनी शक्ति ते साधि एटले जुदा जुदा गुण पर्याय जाण्या, अने जुदा जुदा जाणीने चेतन तथा जड तेनी दशा ठीक कीधी, ते पढी गुण श्रेणिने धरीने कृष्णकृष्ण कर्मनी निर्जरा करवा लाग्यो, ते करी अनुजव अज्यास कीधो, एटले सत्य प्रत्ययमां पेठो, अने हृदयानेविषे हर्ष पाम्यो अने पोतानी शक्ति उत्कृष्ट कीधी. ए कार्य यतां अंतराय कर्म जांग्युं, अने केवल रूप प्रकाश पाम्युं, एवो कोई क्रमे क्रमे करी ज्ञाननो विदास उत्पन्न थयो, तेने अमारी वंदनाठे. ॥ ७७ ॥

शिष्य पूछे ठे के, स्वामी! तमे जे ज्ञान विदास कह्यो, तेतो तेवोज ठे, पण ते पा मवुं दुर्लभ ठे. ते उपर गुरु परमार्थनी शिक्षा दिये ठे:—अथ परमार्थ शिक्षा कथन:—

॥ सवैया श्रुतीसा:॥— जैया जगवासी तूं उदासी व्हैके जगत्सों, एक ठ महीना उपदेस मेरो मानु रे; और संकल्प विकल्पके बिकार तजि, बैठके एकंत मन एक ओर आनु रे; तेरो घट सर तामें तुंही है कमल ताकों, तूंही मधुकर है सुवास पहचानु रे; प्रापति न व्है है कबु ऐसो तूं विचारतु है, सही व्हैहे प्रापतिस्वरूपयाही जानुरे ॥७८॥

अर्थ:— अरे जीव जगत्वासी जाई तूं जगत् के जव ज्रमणा तेनु कारण (शब्द, स्पर्श, रूप, रसने, गंध,) एने आचारांग सूत्रना वचनथी जगत् कहियें, तेथी उदास थईने, एक ठ महीना सूधी अखंड धाराए मारो उपदेश शांजल एटले मान्य कर. एमां ठ महीना कहा ते उपलक्षणथी जाणवा, पण नियम नथी, अने आर्त्तरौद्रध्या नथी अज्ञान दशामां संकल्प विकल्प घणा जठे, तेथी आत्मानेविषे विकार उपजे ठे, माटे तेना विकारने तजीदे अने एकांत आसने बेसी मनने एक ठेकाणे परिणामथी राख; तारो घट के शरीर तेनेज सरोवर जेवो देख; अने तेमां एक उज्ज्वल कमल जोश्यें, ते कमल तुंज ठे; अने तुंज उज्ज्वल रूपने लीधे मधुकर रूपे था; एम कर वाथी तूं सहस्र दल कमलमां विदास कर; ए पिंरुस्थ ध्यान लगाव्युं एटलुं कार्य क रवाथी पोताना स्वरूपनी प्राप्ति न थशे एवुं तूं क्यारे पण विचारीश नही. एवा प्राणा यामवडे कमल कोष खुलशेने पोताना रूपनी प्राप्ति थशे; एज रीते ज्ञानगुण खुलशे ॥७८॥

हवे जीवने अजीव एक सरखा थई रह्याठे, ते जुदा जुदा लक्षणवडे देखाडेठे.

अथ वस्तु व्यवस्था वर्णनः—

॥दोहराः॥— चेतनवंत अनंत गुण, सहित सु आतमराम, याते अनमिल और सब, पुजलके परिणाम ॥ ए० ॥

अर्थः— चेतनावंत ठे अने अनंत गुणसहित जे पदार्थ ठे ते तो आत्मराम जाणवो; अने जे एटलां लक्षणोथी मलेला नथी ते सर्व अपर पुजलना परिणाम जाणवा. ॥ ए० ॥

हवे एवी पिठान अनुजवविना न होय माटे अनुजवनी प्रशंसा कहेठेः—

अथ अनुजव प्रशंसाः—

॥कवित्त ठंदः॥—जव चेतन सँजारि निज पौरुष, निरखै निज दृगसों निज मर्म, तव सुखरूप विमल अविनाशक, जानै जगत शिरोमनि धर्म; अनुजौ करै शुद्ध चेतनको, रमै सुजाउ वमै सब कर्म, इहि विधि सधै मुक्तिको मारग, अरु समीप आवै शिव सर्म. ॥ ए१ ॥

अर्थः—ए चेतन जे ठे, ते ज्यारे पोतानुं पुरुष के० पराक्रम सँजारे, ने पढी पोतानी दृष्टि करी पोतानुं मर्म जे चेतनपणुं ठे ते निरखे; त्यारे पोतानो धर्म के० स्वभाव सुख रूप जे निर्मल पणुं, अविनाशी पणुं, जगत्शिरोमणीपणु, सहज स्वरूप तेने जाणे. एज अनुजव एटले जे निःसंदेह यथार्थ ज्ञान ठे तेज चेतनने शुद्ध करेठे, अने एज अनुजव जे ठे ते पोताना स्वभावमां रमे अने सर्व कर्मने दूर करे, एरीते अनुजव वडे मुक्ति मार्ग सिद्ध थायठे; अने शिवशर्म के० मोक्षनुं सुखते पामेठे ॥ ए१ ॥

हवे ए अनुजवथकी चेतनविषे पोतानुं अस्तित्व साधीने परनुं नास्तित्व साधेठेः—

अथ अनुजव प्रशंसाः—

॥ दोहराः॥— बरनादिक रागादि जरु, रूप हमारो नाहि; एक ब्रह्म नहि दूसरो, ॥ दीसे अनुजव मांहि. ॥ ए२ ॥

अर्थः—आ शरीरमां जे वर्ण, गंध, रस, स्पर्श राग द्वेषादिक पदार्थनेविषे मोह ठे ते मारुं आत्मरूप नथी; अने अनुजवविषे पोतानुं एकज जाणपणानुं रूप अमे जोश्ये ठश्ये. पण बीजुं रूप जोता नथी. ॥ ए२ ॥

हवे जीव अजीव एक क्षेत्रावगाही थया ते जुदा केम कहेवाय ? ते उपर दृष्टांत कहेठेः— अथ वस्तु विचारः—

॥ दोहराः॥— खांको कहिये कनकको, कनक म्यान संयोग; न्यारो निरखत म्यान सों, लोह कहै सब लोग. ॥ ए३ ॥

અર્થ:— જે સોનાની મ્યાનમાં રાખેલી તલવાર લોક ઝાપામાં સોનેરી કેહેવાય છે, તે સોનેરીનો યોગતો મ્યાન ઉપર છે; જ્યારે તરવારને સોનેરી મ્યાનમાંથી વાર કાઢી ની જોડ્યે ત્યારે તરવાર લોઢાની જણાય, પણ સોનેરી નહીં જણાય. તેમ અંતરાત્મા માંહે જાણવો. ॥ ૯૩ ॥

હવે વ્યવહાર નય વડે બાહ્યાત્મા અને અંતરાત્મા કહેવાય છે; પણ એમાંજ નિશ્ચય નયથી પરમાત્મા છે; એવો વસ્તુનો વિચાર કહી સમજાવે છે. અથ નિશ્ચય વ્યવહાર રૂપ વસ્તુ વિચાર કથન:—

॥ દોહરા:॥— વરનાદિક પુદ્ગલ દશા, ધરૈ જીવ બહુ રૂપ; વસ્તુ વિચારત કરમ સૌં, ઝિન્ન એક ચિદ્રૂપ. ॥ ૯૪ ॥

અર્થ:— વર્ણાદિક તે વર્ણ, ગંધ, રસ, સ્પર્શરૂપ એ પુદ્ગલ સ્વજ્ઞાવ છે, તેને નવી નવી રીતે જીવ ધારણ કરે છે, તેથી જીવ બહુ રૂપ ધારી કેહેવાય છે. અને પુદ્ગલ જે છે તે તો કર્મ છે પણ વસ્તુનો વિચાર કરવાથી એ કર્મ અજીવ છે; અને ચિદ્રૂપ ચિદાનંદ છે તે તો સર્વત્ર એક સ્વરૂપ છે, ને તે એ અજીવથી ઝિન્ન છે. ॥ ૯૪ ॥

હવે એ વ્યવહારનો દૃષ્ટાંત બતાવે છે:— અથ વ્યવહાર દૃષ્ટાંત કથન:—

॥ દોહરા:॥— જ્યૌં ઘટ કહિયે ઘીઝકો, ઘટકો રૂપ ન ઘીઝ; ત્યો વરનાદિક નામ સૌં, જડતા લહે ન જીઝ ॥ ૯૫ ॥

અર્થ:— વ્યવહારમાં માટીનો ઘમ્નો કહેવાય છે, તેમ ઘૂતનો પણ ઘમ્નો કહેવાય છે; પણ ઘડાનું રૂપ જેવી માટી છે તેવું ઘૂત નથી. તેમજ વર્ણ, ગંધ, રસ, સ્પર્શ પ્રમુખ નામ કર્મ અજીવ રૂપ જડ છે, તેના સંયોગથી જીવ જરૂપણ પામે નહીં. ॥ ૯૫ ॥

હવે પ્રત્યક્ષ પણે નિરાલું ચેતનનું સ્વરૂપ દૃષ્ટાંત દેખાડી કહે છે:—

અથ ચેતનકો સાક્ષાત સ્વરૂપ કથન:—

॥ દોહરા:॥— નિરાવાધ ચેતન અલ્પ, જાને સહજ સુકીઝ, અચલ અનાદિ અનંત નિત, પ્રગટ જગતમેં જીઝ. ॥ ૯૬ ॥

અર્થ:— જેની કોઈ પણ રીતે ધ્વંસના નથી તેથી નિરાવાધ એવો ચેતન પુરુષ છે; અને વલી ઇન્દ્રિય જ્ઞાનવડે લખ્યો ન જાય; તેથી અલ્પ છે; અને સ્વકીય જે પોતાનો સહજ સ્વજ્ઞાવ જ્ઞાતાપણ તેને પોતેજ જાણે પણ બીજા અન્ય જ્ઞાનાંતરવડે ન જણાય એવા અચલ સ્વરૂપને લીધે અનાદિ, અનંત, નિત્ય, શાશ્વત, એવો જીવ જગતમાં પ્રત્યક્ષ પ્રમાણ છે. ॥ ૯૬ ॥

હવે જીવ પોતાનો અનુજવ પોતેજ કરે છે પણ મિમાંસક નૈયાયિક પ્રમુખ જેમ વી જાથી કહે છે તેમ નથી તે સમજાવે છે:— અથ અનુજવ વિધાન કથન:—

॥ सवैया इकतीसाः॥—रूप रसवंत मूरतीक एक पुद्गल, रूप विन उर गुं अजीव दुर्ब दुधा है; च्यारि हैं अमूरतिक जीवजी अमूरतिक, याहितें अमूरतिक वस्तु ध्यान मुधा है; औरसों न कवहु प्रगट आपु आपहीसों, ऐसो थिर चेतन सुजाउ शुरू सुधा है; चेतनको अनुजौ आराधै जग तेई जीव, जिन्हके अखंर रस चाखिवेकी तुधा है. ॥९७॥

अर्थः— जेम रूपवंत तथा रसवंत कहेवाय ठे तेम गंधवंत तथा स्पर्शवंत ए लक्षण जाणवाथी मूर्त्तिक एटले मूर्त्तिवंत ते एक पुद्गल द्रव्य जाणवुं; अने रूपादिक विना बीजा अमूर्त्तिक चार द्रव्य ठे; ए रीते अजीव द्रव्यते वे प्रकारनुं ठेः— हवे ए अजीव द्रव्यमां धर्म, अधर्म, आकाश, काल ए चार अमूर्त्तिक ठे; अने जीव द्रव्य पण अमूर्त्तिक ठे; तेथी कोइ अमूर्त्तिक वस्तुनुं ध्यान करवाथी मुक्ति ठे एम कहेनारा मूर्ख ठे. एथी कोइ अन्य धर्मनुं आलंबन लई आत्मा द्रव्य प्रगट न थाय एवो स्थिर चेतननो स्वजाव ठे, एज शुरू सुधा के० निर्दोष अमृत रस तेज चेतनने प्रगट करे ठे, एवो जे जगत्ने विषे चेतना स्वजाव ठे ते चेतननो अनुभव के० यथार्थ ज्ञान आराधे तेज शुरू जीव द्रव्यना आराधक ठे. अने जे अखंर रसना छुधावंत ठे ते एना आराधक ठे. ॥ ९७ ॥

हवे कोइ कहे ठे के, जीव अंगुष्ठ प्रमाण ठे, तंडुल प्रमाण ठे इत्यादि कहिने जे जीवने मूर्त्तिमान थापे ठे, तेनी मूढता बतावे ठे. अथ मूर्त्तिवर्णनः—

॥ सवैया तेइसाः॥— चेतन जीव अजीव अचेतन, लहान जेद उजै पद न्यारे; सम्यग् दृष्टि उद्योत विचठन, जिन लखै लखिके निरधारे; जे जगमांहि अनादि अखंरित, मोह महामदके मतवारे; ते जरु चेतन एक कहै, तिन्हकी फिरि टेक टैर नहि टारे. ॥९८॥

अर्थः— जीवनुं लक्षण चेतन ठे, ने अजीवनुं लक्षण अचेतन ठे; एटले जरुता ठे; ए लक्षण जेदथी उजय पदार्थ जुदा जुदा ठे; पण जेना घटमां समकित दृष्टिनुं अज वालुं पड्युं ठे, तेज विचक्षण पुरुष ए वेहुने जिन जिन जाणे ठे. अने जीव अजीव जुदा निरधार करेठे. अने जे जगत्नेविषे अनादि कालना अखंडित, मूर्ख, अने महामोहमदवरे मतवाला ठे, ते लोक जरु चेतनने एक कहे ठे. अने जीवने मूर्त्तिमान मानेठे. ते मिथ्यादृष्टिने लीधे मानेठे; तेमनी टेक टालवाथी टले नही एवी होयठे. ॥९८॥

हवे अजीव पुद्गलमां जीवविलास जूदोज ठे, पण अविवेकी पुरुष ते जाणतो नथी अने जे ज्ञानी होय ते जाणे ते कहे ठेः— अथ ज्ञाता विलासः—

॥ सवैया तेईसाः॥— या घटमें त्रमरूप अनादि विलास महा अविवेक अखारो; ता मंदि उर सरूप न दीसत, पुजल नृत्य करै अति जारो; फेरत जेष दिखावत कोतुक, सो जलिये बरनादि पसारो; मोहसुं जिन जुदो जडसों चिन, मूरति नाटक देखनहारो ॥९९॥

અર્થ:— આ ઘટમાં અનાદિ કાલનો વિસ્તારવંત ત્રમરૂપ મહા અવિવેકનો અલામો મંડાઈ રહ્યો છે, તે અલાહામાં બીજું કોઈ શુદ્ધ સ્વરૂપ તો દેખાતું નથી; અને પુજ્જલ દ્રવ્ય જે છે તે અત્યંત મહોદું નૃત્ય કરી રહ્યો છે, એજ અવિવેકની આજ્ઞા તે અજીવ પુજ્જલ દ્રવ્ય છે. તેહિજ એકેંદ્રિયાદિકના વેષમાં લેવરાવી ફેરવી ફેરવી વર્ણાદિકના પસારની સામગ્રી લેવરાવી કૌતુક દેખાતી રહ્યો છે. હવે હ્રાં વિવેકરૂપ જે છે તે મો હતી જે પુજ્જલ જન્મ તેથી જૂદો છે. તેહિજ ચિન્મૂર્તિ ઇટલે ચેતન રાજા છે તે તો હ્રાં નાટિકનો દેખનારો છે ॥ ૧૯૯ ॥

હવે જે જીવ અને અજીવનું એકતાપણું મિથ્યા જ્ઞાનમાં જાસે છે, તેતો જ્ઞાન વૃદ્ધિથી જિન્ન જિન્ન રૂપ દેખાય છે, તે કહે છે:— અથ જ્ઞાન વિલાસ કથન:—

॥ સવૈયા ઇકતીસા:॥— જૈસે કરવત એક કાઠ વીચિ ધંધા કરે, જૈસે રાજહંસ નિર વારે ઢૂધ જલકોં; તૈસે જ્ઞેદજ્ઞાન નિજ જ્ઞેદક શક્તિસેંતિ, જિન્ન જિન્ન કરે ચિદાનંદ પુદગલકો; અવધિકોં ધ્યાવૈ મનપર્યંકી અવસ્થા પાવૈ, ઉમંગિકે આવૈ પરમાવધિ કેવલ કોં; યાહી જ્ઞાંતિ પૂરન સરૂપકો ઉદ્યોત ધૈર પ્રતિવિંબત પદારથ સકલકોં ॥ ૨૦૦ ॥

અર્થ:— જેમ એક લાકમાને કરવતી વેહેરીને બે જાગ કરે છે, ને જેમ રાજહંસ ઢુધ ને પાણી એકઠા હોય તેને જુદા જુદા કરી નાખે છે. તેમ જેને જીવિતવ્ય પરિપાકે જ્ઞેદજ્ઞાન પ્રગટે તે પોતાની જ્ઞેદક શક્તિવળે ચિદાનંદ તથા પુજ્જલ એકમેક હોય તેને જુદા જુદા કરે છે. અને તેજ જ્ઞેદજ્ઞાન પોતાના ક્યોપશમ માફક પોતાની અવધિને ધ્યાવે ઇટલે પોતાના અવધિ જ્ઞાનરૂપ પર્યાયને પામે, પઠી તેહિજ જ્ઞેદજ્ઞાનથી વિશુદ્ધ થયેલા મનપર્યાય અવસ્થાને પામે; અને તેથી વિશુદ્ધ થઈને પરમાવધિ સુધી પોંચે; એમ વધતે વધતે જ્ઞેદજ્ઞાન થકી પોતાનું વર્ણ સ્વરૂપ ઉદ્યોતવંત ધારણ કરે, ઇટલે કેવલ અવસ્થા ધારે; અને સર્વ પદાર્થને પ્રવિંબિત કરે ॥ ૨૦૦ ॥

॥ ઇતી શ્રી સમયસાર નાટકનો વીજો અજીવદ્વાર વાલાવબોધ સહિત સમાપ્ત થયો. ॥

॥ દોહરા:॥— યહ અજીવ અધિકારકો, પ્રગટ વખાન્યો મર્મ; અવ સુનુ જીવ અજી વકે, કરતા કિરિયા કર્મ. ॥ ૨૦૧ ॥

અર્થ:— અજીવ દ્વાર ઇરીતે સમજાવીને કહ્યો; એનું રહસ્ય એ છે કે અજીવ પદાર્થ જાણીને તેથી જીવ પદાર્થ જુદો જાણવો; તેનું વર્ણન કહ્યું છે. હવે જીવને વિષે કર્તા કર્મક્રિયાનો વિચાર અને અજીવને વિષે પણ કર્તાકર્મક્રિયાનો વિચાર ગુરુ કહે છે ને શિષ્ય શાંતલે છે ॥ ૨૦૧ ॥

હવે કર્તાપણામાં જીવની મિથ્યા દૃષ્ટિ છે તે જ્ઞેદજ્ઞાનથી તુટે, માટે જ્ઞેદજ્ઞાનનું મ હાત્મ્ય કહે છે:— અથ જ્ઞેદ જ્ઞાન મહાત્મ્ય વર્નન:—

॥ सवैया इकतीसाः॥— प्रथम अज्ञानी जीव कहै में सदीव एक, दुसरो न और मेंही करता करमको; अंतर विवेक आयो आपापर जेद पायो, जयो बोध गयो मिटी जारत जरमको; जासै ठहों दरवके गुण परजाय सब, नासै दुःख लख्यो मुख पूरन परमको; करमको करतार मान्यो पुज्जल पिंरु, आपुं करतार जयो आतम धरमको. ॥ २ ॥ जाहि समै जीव देहबुद्धिको विकार तजै, वेदत सरूप निज जेदत जरमको; महा परचंड मति मंरुन अखंरु रस, अनुजौ अज्यास परकासत परमको; ताही समै घटमें न रहै विपरीत जाव, जैसै तम नासे जानु प्रगट धरमको, ऐसी दशा आवै जब साधक कहावै तव, करता वहै कैसै पुज्जल करमको. ॥ ३ ॥

अर्थः— प्रथमथी अज्ञानी जीव जे ठे, ते पोताना रूपनी झूलवडे एमज कहेठे के निरंतर कर्मनो कर्ता हुंज ठुं, बीजो कोई नथी. एरीते जीवनी अपेक्षा लईने कर्मनो कर्ता बनेठे. पढी ज्यारे घटमां विवेकं प्राप्त थाय, ल्यारे निजरूपनो जेद समज्यो ए टले बोध थयो, अने भ्रम के० मिथ्यात्वनो खेल मटी गयो; ने भ्रम नाश थता ठए ड्रव्यना गुण पर्याय आत्मानेविषे जासवा लाग्या, क्खण क्खण अवस्था जेद ते पर्याय कहीए. अने पूर्णपुरुष जे ठे तेनुं मुख दीतुं, तेणे करीने कर्मनो कर्ता पुज्जलपिंरु मान्यो. अने पोते अकर्ता थयो अने आत्मिक धर्म जे ज्ञायकता, वेदकता, तथा चे तनता इत्यादिक स्वजावनो हुं पोते कर्ता ठुं एम मान्युं, एटले मर्मनो अकर्ता अने पोताना स्वजावनो कर्ता एम केहेवा लाग्यो. ॥ २ ॥

जे प्रस्तावे जीव ठे, ते श्रेणिनुं आरोहण करे, अप्रमत्तता पामे, देहबुद्धिनो विकार तजे, एटले बाह्यात्माने पोतापणे जाणवो ए विकार बांडे, ने पोतानुं स्वरूप जुहुंज वेदे, अने भ्रमनो जेद करे, घणी तीक्ष्णबुद्धिनी शोजानो करनार, अने जेनो रस अ खंरु ठे, पूर्ण रसस्वाद ठे, एवो जे शुद्धात्मानो अनुभव ठे तेनो अज्यास करी अंते परमात्मानो प्रकाश करे तेज प्रस्तावे घटपिंडमां विपरीत जाव रहे नही, एटले अ हंबुद्धि वने जे अकर्ताने कर्मनो कर्ता करी मान्यो; ए विपरीत जाव हतो ते रहे नही. ते उपर दृष्टांत कहेठेः—जेम जानुधर्म के० सूर्यना तीक्ष्ण तेजना प्रकाशवाथी तम जे अंधकार ते सर्व नाश पामेठे; तेम एवी अप्रमत्त दशा ज्यारे प्राप्त थाय, ल्यारे ते आत्मस्वजावनो साधक थयो; ते वखत कर्मनो कर्ता केम थाय! अने पुद्गलरूपी कर्मने केवी रीते करे! एनो अहीं उपयोग नथी. ॥ ३ ॥

हवे अहीं प्रथम आत्माने कर्मनो कर्ता मानीने पढी तेने अकर्ता मानवो ते ज्ञानना सामर्थ्य वडे बनेठे ते कहेठेः—अथ ज्ञानसामर्थ्यवर्णनः—

॥सवैया इकतीसाः॥— जगमें अनादिको अज्ञानी कहै मेरो कर्म, कर्ता में याको

किरियाको प्रतिपत्नी है; अंतर सुमति जासी जोगसों जयो उदासी, ममता मिटाय परजाय बुद्धि नाखी है; निरजै सुजाउ दीनो अनुजौके रस जीनो, कीनो व्यवहार दृष्टि निहचैमें राखी है; जरमकी दोरी तोरी धरमको जयो धोरी, परमसों प्रीति जोरी करमको साखी है ॥ ४ ॥

अर्थ:— संसारनेविषे जीव अनादिकालथी अज्ञानीज ठे, ते कहेठे के शुभ अने अशुभ कर्मनो कर्ता हुंज हुं क्रियानो प्रतिपत्नी के० कर्मनी क्रियानो पकराखनारो हुं, पढी ज्यारे अंतरमां सुमतिनो जास थयो, अने मन वचन तथा कायाना यो गथी उदास थयो, एटले ए योगने पररूप समज्यो, तथा ए योगनी ममता मटी गई, अने परजाय बुद्धि के० मन वचन अने कायाना योगनी जे बुद्धि तेनाखी दीधी; अने द्रव्यबुद्धि राखीने आत्मानो जे निर्जय स्वभाव ठे, तेनुं ग्रहण कीधुं अने ए स्वभावनो जे अनुभव रस तेमां जीनो के० मग्न थई रह्यो, अने सर्व व्यवहारमां प्रवृत्ति करी रह्योठे, पण दृष्टिमां श्रद्धा तो निश्चयमां राखी ठे, एम करतां जरमनी दोरी तोनी नाखी, एवुं ठगस्थपणुं मूकी दीधुं, अने आत्मिक धर्म जे पोतानो स्वभाव तेनो धोरी के० धरनारो थयो; परम साथे प्रीति जोडी, एटले सिद्धपदमां प्रीति राखीने मर्मनो साखी थयो; एटले पुजलकर्मने करे तेनो साक्षी थयो ठे. ॥ ४ ॥

शिष्य पूछेठे के, चेतन तथा अचेतन एकद्वेत्रमां रहेठे, अने कर्म करेठे, त्यां चेतनने कर्मनो अकर्ता केम मनाय ? गुरु कहेठे के, ज्ञानशक्तिवमे अकर्ता मनाय. ते कहेठे.—अथ जेदज्ञानको सामर्थ्यपनो कथन:—

॥सवैया इकतीसा:॥— जैसो जो दरव ताके तैसे गुन परजाय, ताहुसों मिलत पें मिले न काहु आनसों; जीव वस्तु चेतन करम जड जाति जेद, अमिल मिलाप ज्यों नितंब जुरे कानसों; एसो सुविवेक जाके हिरदे प्रगट जयो, ताको भ्रम गयो ज्यों तिमिर जग्यो ज्ञानसों; सोइ जीव करमको करतासौ दीसे पें अकरता कह्योहै शुद्धताके परवानसों. ॥ ५ ॥

अर्थ:— जे जेवुं द्रव्य होय तेना तेवा गुणपर्याय होय ठे, ते तेज द्रव्यसाथे मलेठे, पण बीजा द्रव्यसाथे मलता नथी; जेम कोई स्निग्धगुणवडे घृतादिक द्रव्य पोताना पर्यायथी स्निग्ध गुणवाला द्रव्यसाथे मले, पण रुद्ध गुणवालासाथे मले नही; तेम ए जीव वस्तु चेतनजाति ठे, अने कर्म जे ठे ते जरुजाति ठे, एवो जातिजेद ठे. तेथी चेतन तथा जडने अमिलनता ठे, पण कांई शुक्ति मिलाप नथी. जेम केमना जागनी नीचे पश्चिम प्रदेश नितंब ठे, ते उपर रहेला कानसाथे केम मले ? एवो गुणपर्यायनो विवेक जेना हैयामां प्रगट थयोठे, तेना हैयामां पूर्वनो उपजेलो भ्रम

नाश पाम्यो, ते उपर दृष्टांत कहेते के, जेम सूर्यनो उदय थवाथी अंधकार नासेते, तेम नाश पामेते; एवा विवेकवालो जीव जे ते कर्मनो कर्त्ता तो देखायते पण शुद्धता जे पोतपोताना ड्रव्यनी गुण परिणति तेना प्रमाणथी जीवने कर्मनो अकर्त्ताज कखो. ॥५॥

हवे जीव अने पुजलना लक्षणना जेद देखाडीने एज वात दृढ करेते:-

अथ जीवपुजललक्षणजेदकथन:-

॥ठप्पय ठंदः॥- जीव ज्ञानगुणसहित, आपगुण परगुण ज्ञायक; आपा परगुण लखै, नांहि पुजलं इहि लायक; जीवरूप चिद्रूप, सहज पुदगल अचेत जरु; जीव अमूरति मूरतीक पुदगल अंतर वरु; जवलग न होइ अनुचौ प्रगट, तवलगु मिथ्यामति लसै; करतार जीव जड करमको, सुबुधि विकाशक त्रम नसै ॥ ६ ॥

अर्थ:- जीवजे ते ते ज्ञानगुणसहित ते, अने जेम पोताना गुणनो ग्राहक ते ते मज पारका गुणनो पण ग्राहक ते. अने एज गुणना जेदे करीने पोताने तथा परने लखै केण जुएते; एवी कला शक्ति लायक पुजल क्यारे पण वनी शके नही. जीवतुं स्वरूप चिद्रूप केण चेतनारूप ते, अने पुजलतो सेहेज जावे अचेतनारूप ते; एटले जरु ते. वली जीव अमूर्ति ते अने पुजल मूर्ति ते, ए मोटुं अंतर ए वने वचेते. ज्यां सुधी शुद्धचेतननो अनुभव प्रगट न थाय. त्यांसुधी मिथ्यामति लसै केण दीप्ति वंत होयते अने जडस्वरूपी कर्मनो कर्त्ता जीव ते, ते त्रमबुद्धि ते; पण ए अनादि कालनो त्रम ते सुबुद्धिना विकाश थवाथी नाश पामेते. ॥ ६ ॥

हवे कर्त्ता, कर्म अने क्रिया ए त्रणे स्वरूप कहेते:-अथ कर्त्ताकर्मक्रियास्वरूपकथन:-

॥दोहराः॥- करता परिनामी दरव, करमरूप परिनाम; किरिया परजैकी फिरनि, वस्तु एक त्रय नाम. ॥ ७ ॥

अर्थ:-रूपांतरने जजे ते परिणामी कहेवाय, एवुं जे ड्रव्य, ते कर्त्ता कहिये; रूपांतर थवुं ते परिणाम, ऐने कर्मनुं स्वरूप कहिये; अने पर्यायनुं क्रमे क्रमे फरवुं तेने क्रिया कहिये. ए रीते कर्त्ता, कर्मने, क्रिया एवां त्रण नाम ते पण वस्तु तो एकज ते. ॥७॥

हवे कर्त्ता, कर्म, ने क्रिया ते केहेवामां नाम जिन्न जिन्न ते पण वस्तु एकज ते ते कहेते:-अथ कर्त्ताकर्मक्रियैकत्वकथन:-

॥दोहराः॥-कर्त्ता कर्म क्रिया करै, क्रिया कर्म करतार; नाउ जेद बहु विधि जयो, वस्तु एक निरधार ॥ ८ ॥

अर्थ:-कर्त्ता त्यारे कहेवाय के ज्यारे क्रिया करे, अने क्रिया त्यारे कहेवाय के ज्यारे कर्म करे, एम नाम जेद जातजातनो पड्यो पण करवाथी कर्त्ता, करवाथी कर्म ने करवाथी क्रिया ए त्रणे एकज वस्तु ते. ॥ ८ ॥

हवे एक कर्म क्रियानो कर्त्ता एकज होयठे, ते स्थापन करेठे:--अथ कर्त्ता कर्मक्रियाप्रतिस्थापना:--

॥दोहा:॥-- एक कर्म कर्त्तव्यता, करै न कर्त्ता दोय; डुधां दरव सत्ता सु तो, एक जाव क्यों होय. ॥ ए ॥

अर्थ:-- ए बात तो खुद्वी ठे के, एक कर्मनी कर्त्तव्यता के० क्रियाते एकज होयठे. अने तेनो कर्त्ता पण एकज होयठे, पण वे कर्त्ता एकज क्रियाना करनार नहोय. अहीं चेतन द्रव्यसत्ता अने पुजलद्रव्यसत्ता ते तो डुधा के० वे प्रकारे जुदी जुदी ठे, ते माटे एक जाव एक कर्म केम वने ? ॥ ए ॥

हवे कर्त्ता कर्म ने क्रियानो विचार कहेठे. अथ कर्त्ताकर्मक्रियाविवरण:--

॥सवैया इकतीसा:॥-- एक परिनामके न करता दरव दोय, दोय परिनाम एक दर्ब न धरतु है; एक करतूति दोइ दर्ब कवहों न करै, दोइ करतूति एक दर्ब न करतु है; जीव पुदगल एक खेत अवगाही दोइ, अपने अपने रूप कोउ न टरतु है, जड परिनामनिको करता है पुदगल, चिदानंद चेतन सुजाउ आचरतु है ॥ १० ॥

अर्थ:--एक परिणामना वे द्रव्य कर्त्ता न होय, अने एक द्रव्यजे ठे ते वे परिणाम धारण करे नहीं; ए रीते वे द्रव्य मदीने एक करतूती के० क्रिया क्यारे पण नज करे. तेमज एक द्रव्य वे क्रिया पण नहींज करे; ए व्यवस्था बुद्धि कहेवा लायक कहेठे के, जीव अने पुदगल एकमेक थई रखां ठे; तेथी ए वंने एक क्षेत्रावगाही अथां पण पोत पोताना स्वजावथी कोई टले नहीं; तेथी पुजल जे ठे ते जड ठे; ते जडपरिणाम नोज कर्त्ता थाय; अने चिदानंद चेतन ठे ते चेतन स्वजावने आचरे ॥ १० ॥

हवे सम्यक्त्वअवस्थामां कर्मनो अकर्त्ता अने मिथ्यात्वअवस्थानेविषे कर्मनो कर्त्ता ठे एम कहेठे:--अथ सम्यक्त्वमिथ्यात्वकथन:--

॥सवैया इकतीसा:॥-- महा ढीठ दुःखको वसीठ पर दर्बरूप, अंध कूप काहुपै निवास्थो नहि गयो है; ऐसो मिथ्याजाव लग्यो; जीवकों अनादिहीको, याही अहं बुद्धि लिये नाना जांति जयो है; काहू समै काहूको मिथ्यात अंधकार जेद, समता उठेदि शुद्ध जाउ परिनयो है; तिनही विवेक धारि बंधको बिलास रारि, आतम सकतिसों जगत जीति लयो है. ॥ ११ ॥

अर्थ:-- महाधृष्ट अने दुःखनोपदु आत्मद्रव्य ते परद्रव्य के० पुजलद्रव्य जेनुं रूप ठे, पिंड ठे, अने जेमां सत्य दृष्टि पोची शकती नथी, तेमाटे अंधकूप समान ठे; अने कोईथी निवारण नथी थतो, एवो मिथ्याजाव जे मिथ्यात्व मोह कर्म ते जीवने नादि काल थकी लागेलुं ठे, एथी परद्रव्य तरफ जीवनी अहंबुद्धि लागी, तेथी

नाना प्रकारनो थयो. अने कोई समये यथाप्रवृत्तिकरण कोई जव्यजीवनो मिथ्यात्व अंधकार जेदायो, ते मिथ्यात्वग्रंथि जेदीने अने सर्व कार्यनेविषे जे अहंबुंद्धिवडे रहे ली समता हती, तेने ठेदीने शुद्ध चिदानंद जावमांज परिणमी रह्यो, ते समये ते जव्यजीव जेद विज्ञान के० जड चेतननो विवेक धारण करीने अविरति, कषाय, योग तथा प्रमाद ए जे बंधनाहेतु हता, तेनो विलास ठोडीने आत्मशक्तिवडे एटले पोता ना वीर्यबलवडे जंगतने जीति लीयेठे; जगत्थी निरालो थाय ठे. ॥ ११ ॥

हवे जेम कर्मनो कर्ता आत्मा नथी तेम ए कर्म आत्माना करेलां नथी; अने कर्ताने कर्म एक रूपज ठे ते कहेठे:—अथ यथा कर्म तथा कर्ता एकरूपकथन:—

॥ सवैया श्रुतीसा:॥— शुद्धजाव चेतन अशुद्धजाव चेतन, डुहूंको करतार जीव ओर नही मानीये; कर्मपिंडको विलास वर्न रस गंध फास, करता डुहूंको पुद्गलपर मानिये; ताते वरनादि गुण ज्ञानावरनादि कर्म, नाना परकार पुद्गलरूप जानिये; स मल विमल परिणाम जे जे चेतनके, ते ते सब अलख पुरुष यों वखानिये. ॥ १२ ॥

अर्थ:— चेतनानेविषे शुद्ध जाव तथा अशुद्ध जाव जे जाणवामां आवेठे, ते तो परिणामरूप कर्म ठे; तेथी ते बनेनो कर्ता जीवज ठे, वीजो कोई कर्ता मानवो नही. अने ज्ञानने ढांकबुं, दर्शनने ढांकबुं, इत्यादि कर्म पिंरुनो विलास ठे; अने वर्ण, गंध, रस, स्पर्श, इत्यादि जे कार्य अने कर्म ठे, ए बनेनो कर्ता पुद्गलद्रव्यनेज प्रमाण राखिये; तेणे करी ने वर्णादि के० वर्ण, रस, गंध, स्पर्श गुण ठे ते अने ज्ञानावरण, दर्शनावरण प्रमुख जे कर्म ठे ते सर्व नाना प्रकारना पुद्गलरूप जाणवां; जेम कह्युं ठे के, “जोगापयडिपयेसा,” के० जोगवडे प्रकृतिप्रदेशबंध थाय, ने तेनेविषे चेतनना समलपरिणाम के० अशुद्ध परिणाम अने विमलपरिणाम के० शुद्ध परिणाम ए जे कर्मरूपक ठे ते ते सर्व अलक्ष पुरुषरूप ठे, माटे कर्ता कर्मने एकज वखाणीए. ॥ १२ ॥

हवे ए वातना रहस्यने मिथ्यादृष्टि जाणे नही, तेना उपर हस्तिनो दृष्टांत:—

अथ मिथ्यादृष्टि वर्ननं हस्तिको दृष्टांत:—

॥ सवैया श्रुतीसा:॥— जैसै गजराज नाज घासके गरास करि, जवत सुजाय नहि जिन्न रस लियो है; जैसै मतवारी नहि जानै सिखरनि स्वाद, जुगमें मगन कहै गऊ दूध पियो है; तैसै मिथ्यामति जीव ज्ञान रूपी है सदीव, पग्यो पाप पुन्य सों सहज सुन्न हियो है; चेतन अचेतन डुहुकों मिश्र पिंड लखि, एकमेक मानै न विवेक कबु कियो है. ॥ १३ ॥

३ अर्थ:— जेम हाथीने अनाज साथे घास जेलवीने घास आपेठे ते खायठे. हाथीनो स्वजाव एवोठे के, घासने अनाजनो जुदो स्वाद लेतो नथी. वली कोई माणस मद्य

पीने मतवारो थयो होयने तेने दहीने खांरथी बनेलुं शीखरण* जमवाने आपीये ने पुठीये के एनो स्वाद केवोठे, तो ते कहेरो के गायनुं दुध पीये तेवोठे. पण तेने दा रूनी जुमसां जुदा स्वादनी खबर पडती नथी, तेम जीव मिथ्यामतिवालो थईने जो पण अनादि कालनो ज्ञानरूपी ठे एटले ज्ञानमय ठे तो पण पापकर्म अने पुण्यकर्म मां लीन थई रह्यो ठे, माटे सहज जावे शुन्यहृदय थयोठे; त्यारे चेतन अचेतन जे पुजल ते वेउने मिश्र के० एक पिंरु जोईने एकमेक सानेठे; पुजलना जेलथी चेतनने पण पुजलकर्मनो कर्त्ता सानेठे पण कदी विवेकनी नजरथी जोतो नथी. ॥ १३ ॥

हवे जीवने कर्मनो कर्त्ता मानवो ए ब्रमवडे मनायठे; ते उपर दृष्टांत आपेठे.

अथ ब्रमस्वरूपकथनदृष्टांतः—

॥ सवैया इकतीसाः॥—जैसे महाधूपकी तपतिमें तिसीयो मृग, जरमसों मिथ्याजल पीवनकों धायो है; जैसे अंधकारमांहि जेवरी निरखी नर, जरमसों रुपी सरपमानि आयो है; अपने सुजाय जैसे सागर सुथिर सदा, पवन संजोगसो उठरि अकुलायो है, तैसे जीव जडसों अव्यापक सहजरूप; जरमसों करमको करता कहायो है. ॥१४॥

अर्थः— जेम वैशाख ने जेठना घणा सरत तापनी गरमीवडे मृग तरस्यो थईने मृगजलने जोई तेने जल चरेलुं तलाव मानी ते मिथ्या जलने पीवाने दोमेठे; तथा जेम अंधारे पडेली दोरडीने जोईने कोई मनुष्य जरमवडे तेने साप जाणी करीजायठे; वली जेम समुद्रनो स्वभाव स्थिर ठे पण पवनना संजोग थकी जललतो देखायठे, तेम जीव निश्चय थकी जोतां जड वस्तुथी अव्यापक ठे, पण अनादि कालनो सह जरूपी ब्रम तेणे करीने ते जीवने कर्मनो कर्त्ता कहेठे. ॥ १४ ॥

हवे जे सम्यग् दृष्टि थाय ते सम्यक् स्वभावे करीने ब्रम दूर करे; अने जुदो जु दोज जाव जाणे, ते उपर राजहंसपक्षीनो दृष्टांत आपेठे. अथ सम्यग् दृष्टिस्वभाव वर्णन, राजहंसके दृष्टांतः—

॥ सवैया इकतीसाः॥—जैसे राजहंसके वदनके सपरसत, देखिये प्रगट न्यारो नीर न्यारो नीर है, तैसे समकित्तीकी सुदृष्टिमें सहजरूप, न्यारो जीव न्यारो कर्म न्यारोई शरीर है; जब शुरू चेतनाको अनुजौ अज्यासे तब, नासै आपु अचल न दुजो उर सीरहै; पूरव करम उदै आइके दिखाई देहि, करता न होइ तिन्हको तमासगीर है. ॥१५॥

अर्थः— जेम राजहंसनुं वदन के० मुखनी अंदरनी जीज, तेना अडकवार्थी दुधने पाणी एकमेक होय ते फाटीने दुध जुहुं ने पाणी जुहुं थाय ठे; तेमज सम्यग्दृष्टि वडे सहजरूपे जीव ठे ते जुदोज जणाय ने कर्म पण जुहुंज जणाय; अने शरीर पण जुहुंज जणाय, एटले बाह्यात्मा, अंतरात्मा ने परमात्मा ए त्रणे जुदा जणाय. ज्यारे

શુદ્ધ ચેતન અનુજવનો અન્યાસ કરે ત્યારે પોતેજ દેખાય. કર્માદિકનો વીજા કોઈ સાથે જોલ નથી. પૂર્વ સંચિત કર્મ જે છે તે નિજ સ્થિતિ પૂર્ણ થયે અથવા ઉદીરણા કરી કેળ કર્મ ઉદય આવ્યાથી દેખાય, પણ જીવ કાંઈ કર્મનો કર્તા નથી, પણ તે કર્મ ના ઉદયનો તમાસો જુણે ॥ ૧૫ ॥

હવે શિષ્ય પૂછે છે કે, હે સ્વામી! જીવ તથા પુજ્જલ એકમેક થઈ રહ્યાં છે, ત્યારે તે ઝનેવિષે એવો જુદો જુદો સ્વજાવ કેમ જાણીયે? ત્યારે ગુરુ તેનો ઉત્તર આપતાં પાણિનું તથા શાકનું દૃષ્ટાંત આપેઃ અથ કર્તૃત્વ સ્વજાવ તસોદક તથા વ્યંજનનો દૃષ્ટાંત:—

॥ સવૈયા ફકતીસા:॥—જૈસૈ ઝસનોદકમેં ઉદક સુજાઝ સીરો, આગિકી ઝસનતે ફર સ જ્ઞાન લખિયે; જૈસૈ સ્વાદ વ્યંજનમેં દીસત વિવિધ રૂપ, લોનકો સવાદ સ્વારો જીજ્ઞાન ચખિયે; તૈસૈ યાહિ પિંકમેં વિજાવતા અજ્ઞાનરૂપ, જ્ઞાનરૂપ જીવ જોદ જ્ઞાનસો પરખિયે, જરમસોં કરમકો કરતા હૈ ચિદાનંદ, દરવ વિચાર કરતાર જાવ નખિયે. ॥ ૧૬ ॥

અર્થ:— જેમ ઝહોદક કેળ ઝનું પાણી તે પાણીનો પોતાનો સ્વજાવ તો સીરો કેળ શીતલજ છે, પણ તેનો સ્પર્શ કરતાં ગરમ લાગે છે, તે ગરમી આગની છે. અને સ્વાદિષ્ટ વ્યંજન કેળ શાકમાં જાત જાતનો સ્વાદ હોય છે અને લોન કેળ નિમકનો સ્વાદ જુદોજ જણાય છે, તે જીજ્ઞાન જાવડે જણાયે; તેમજ ઘટપિંકમાં વિજાવતા જે કર્મની સાથે ચેતનનું મલનું તેતો જેમ મેં આ કીધું એમ માનવું, એતો અજ્ઞાનરૂપ છે. અને જીવ છે તે શુદ્ધ જ્ઞાનરૂપી છે, એનેતો શુદ્ધ જાણવો એજ એનું કાર્ય છે. એ વાત જોદજ્ઞાન વડે જણાય છે. એ ચિદાનંદ જે છે તેને કર્મનો કર્તા માનવો તે અમવડે મ નાય છે! પણ ડ્રવ્યનો વિચાર કરતાં એનો કર્તા જાવ વને નહીં પણ જ્ઞાતા જાવજ વને એ રહસ્ય છે. ॥ ૧૬ ॥

હવે નિશ્ચય પ્રમાણવડે જે જેનો કર્તા છે તેને જુદો વતાવે છે. અથ કર્તૃત્વવિવરણ: ॥ દોહા:॥— જ્ઞાન જાવ જ્ઞાની કરે, અજ્ઞાની અજ્ઞાન; દરવ કરમ પુદગલ કરે, યહ નિહચૈ પરવાન. ॥ ૧૭ ॥

અર્થ:— જ્ઞાની હોય તેતો જ્ઞાનજાવ કરે એટલે જાણવારૂપજે કાર્ય છે તે કરે છે; અને અજ્ઞાની હોય તે હું કર્તા હું એમ માની અજ્ઞાનજાવ કરે; ડ્રવ્યરૂપ જે કર્મ છે તેને પુજ્જલજ કરે, નિશ્ચયપ્રમાણમાં એવું સ્પષ્ટ છે. ॥ ૧૭ ॥

શિષ્ય પૂછે છે કે હે સ્વામી! જ્ઞાનજાવ જ્ઞાની કરે એ વાત કહેતાં જ્ઞાનનો કર્તા જીવ ઠરે છે, તે કયા નયથી ઠરે છે? તેનો ઉત્તર ગુરુ આપેઃ—અથ વ્યવહાર કર્તૃત્વકથન:—

॥ દોહા:॥— જ્ઞાનસરૂપી આતમા, કરે જ્ઞાન નહિ ઝર; દરવ કર્મ ચેતન કરે, યહ વિવહારી દૌર. ॥ ૧૮ ॥

अर्थ:— आत्मा ज्ञानस्वरूपी ठे माटे ज्ञानने तो तेज करे, पण बीजो नही, ए निश्चय; अने जे एम कहे ठे के, द्रव्यकर्मनो कर्त्ता पण चेतन ठे तेतो व्यवहारमां कहेवाय ॥ १७ ॥

हवे शिष्य प्रश्न:— कर्तृत्वकथन:—

॥ सवैया तेईसा: ॥— पुद्गल कर्म करै नहि जीव कही तुम में समुज्जी नहि तैसी; कौन करै यहू रूप कहो अच, को करता करनी कहू कैसी; आपुहि आपु मिलै वितुरे जड क्यों करि मोमन संशय ऐसी; शिष्य संदेह निवारन कारन बात कहै गुरु है कहुं जैसी. ॥ १८ ॥

अर्थ:— हवे शिष्य पूछे ठे के, जीवने निश्चयनयथी ज्ञाननो कर्त्ता कह्यो ने कर्मनो अकर्त्ता कह्यो, तेनुं शुं कारण? हे गुरु! पुद्गल द्रव्यरूप कर्मने जीव करे नही एवी जे बात तमे कही, ते बात हुं यथार्थ समज्यो नही. ए पुद्गलरूपी कर्मनो खजाव करे? इहां कर्त्ता तो ठरावता नथी अने तेनी क्रिया केवी ठे ते कहो. वली पुद्गल कर्मनो कर्त्ता पुद्गलनेज बनावोठो त्यारे कर्त्ता कर्म वंने जरु थयां, ते पोतानी मेले मलबुं बूटा थाबुं केम बनी शके? ए मारा मनमां संदेह ठे. शिष्यनों संदेह निवारवाने आ प्रश्ननो यथार्थ उत्तर गुरु हवे कहेठे:— ॥ १९ ॥

अथ गुरु उत्तर कथन:—

॥ दोहा: ॥— पुद्गल परिणामी दरव, सदा परिणमै सोय; याते पुद्गल करमको, पुद्गल कर्त्ता होय ॥ २० ॥

अर्थ:— हे शिष्य! पुद्गल जे ठे ते परिणामी द्रव्य ठे. दण दणमां तरेहवार बनी जायठे तेमाटे सदा परिणामी रह्यो ठे, ते युक्तिथी पौद्गलिक कर्मनो कर्त्ता पुद्गल ज थई शकेठे. ॥ २० ॥

अथ पुनः शिष्य प्रश्न:—

॥ अड्डिल ठंड: ॥— ज्ञानवंतको जोग निर्जरा हेतु है; अज्ञानीको जोग बंध फल देतु है; यह अचरजकी बात हिये नहि आवही; बूजै कोऊ शिष्य गुरु समुजावही. ॥ २१ ॥

अर्थ:— हवे शिष्य पूछेठे के, ज्ञानजाव ज्ञानी करे एवं कहेवाथी जोग निर्जरारूपी थाय ठे ते केम? ज्ञानी जोग जोगवे ते कर्मनी निर्जरा करेठे, त्यारे तो ज्ञानीनो जोग निर्जरानो हेतु ठे अने अज्ञानी जे जोग जोगवे ते कर्म बंधन करेठे; त्यारे तो अज्ञानीनेज जोग बंध फलदाई कह्यो एतो अचरजनी बातठे; केमके जोग जोगव वासां समान होय ने एकनो जोग निर्जरानो कारक अने बीजानो जोग बंधनो कारक एम केम बने? अने ए बात हृदयमां ठसती नथी. आबुं शिष्यनुं कहेवुं सांज लीने गुरु तेनो उत्तर कहेठे:— ॥ २१ ॥

अथ गुरु उत्तर कथनः—

॥ सवैया इकतीसाः ॥— दया दान पूजादिक विषय कषायादिक, दोहू कर्म जोग पै छुहूको एक खेतु है; ज्ञानी मूढ करम करत दीसे एकसे पै, परिणाम जेद न्यारो न्यारो फल देतु है; ज्ञानवंत करनी करै पै उदासीन रूप, ममता न धरै ताते निर्जराको हेतु है; वहे करतूति मूढ करै पै मगन रूप, अंध जयो ममता सो बंध फल देतु है. ॥ २१ ॥

अर्थः— दया पालवी, दान देवुं, पूजा प्रमुख करवी, एक एवी रीतनां कर्मठे, अने पांच इंद्रियोना विषयनुं सेवन करवुं, कषायनुं सेवन करवुं; एक एवी रीतनां कर्म ठे, ए वंने कर्मनो संसारमां जोग ठे, पण क्षेत्र एक ठे, तेशी वंने बंधरूप ठे. अने ज्ञानी पण ए वे कर्म करे ठे, तथा अज्ञानी पण करे ठे, अने ए कर्म करतां तो ज्ञानी अज्ञानी एक सरखाज देखाय ठे, पण एना परिणाम जेद जुदा जुदा ठे माटे ए कर्मनुं फल जुहुं जुहुं आपे ठे. ज्ञानवान जे कर्म क्रिया करेठे, ते उदासीन रूप थईने करे ठे, एटले एनी मेले उदय आवेवुं कर्म करेठे, पण ममता धरतो नथी; ए माटे निर्जरानो हेतु ठे. अने एज कर्म क्रिया मूढ करे ठे, पण ए क्रिया कर वामां आनंद रूप रहे ठे; ने निजात्मशुद्धिने विसरी जाय ठे; एटले अंध जेवो वनी जाय ठे, अने ममता धारण करे ठे, तेशी बंध फलने दिये ठे; एज माटे अ ज्ञानी अज्ञाननो कर्ता ठरे ठे. ॥ २१ ॥

हवे कुंजारनुं दृष्टांत आपीने मूढनुं कर्तापणुं सिद्ध करेठेः—

अथ मूढ कर्तृत्व कथन कुलाल दृष्टांतः—

॥ ठप्पय ठंदः ॥— ज्यों माटीमहि कलस, होनकी शक्ति रहै ध्रुव; दंड चक्र चीवर कुलाल बाहिज निमित्त हुव; त्यों पुदगल परवानु, पुंज वरगना जेष धरि; ज्ञानी वर नादिक सरूप विचरंत विविध परि; बाहिज निमित्त बहिरात्मा, गहि संसै अज्ञान मति; जगमांहि अहंकृत जाबसों, करम रूप व्है परिमति. ॥ २२ ॥

अर्थः— जेस कलसरूप कार्य थवामां माटी अव्यनी शक्ति ध्रुव के० निश्चय ठे. अने ते कार्यनेविषे तेने फेरववानो दंरु अने चक्र के० चाकने चीवर उतारवानी दोरी ने कुंजार ए सर्व बाह्य निमित्त थयां, तेस परमाणु पुजलनो पुंज ते बंधपणु ध रीने कार्मणवर्गणानो जेष धरीने ज्ञानावरणी, दर्शनावरण, वेदनीय, मोहनीय, आ पुष, नामकर्म, गोत्रकर्म, अंतराय ए स्वरूपे विविध के० जात जातनो पुजल खंध वि चर्यो; अहीं बहिरात्मा एटले देव मनुष्यादिरूपी बाह्यात्मा बाह्यनिमित्त थईने जम

रूपी अज्ञान ग्रहीने अहीं कारण बन्यो; त्यारे जगत्मां अहंकारबुद्धिनी संगति ते हिज पुनलखंध कर्मरूप बनीने परिणम्यो ठे. ॥ २३ ॥

हवे निश्चये जीवनुं अकर्त्तापणुं मानीने एना अनुभवमां रेहेबुं तेनुं महात्म्य कहेठे:-

अथ शुद्धानुभव महात्म्य कथन:-

॥ सवैया तेईसा: ॥- जे न करै नयपद विवाद धरै न विपाद अलीक न जाखे; जे उदवेग तजै घट अंतर, शीतलजाव निरंतर राखे; जे न गुनी गुन जेद विचारत, आकुलता मनकी सब नाखे; ते जगमें धरि आत्मध्यान अखंडित ज्ञानसुधारस चाखे ॥ २४ ॥

अर्थ:-जेम मिथ्यात्वी लोक पोतपोताना नयनोपद धरीने पोतपोतामां विवाद क रेठे तेम न करतां जे सहज आनंदमां रहेठे; ने विपाद धरता नथी, अने जूतुं बोल ता नथी, अने दुष्ट ध्यान धरता नथी एटले उदवेगनो त्याग करेठे; अने हमेश पो ताना हृदयनेविपे शीतल जाव राखेठे, ने एवा शुरू आत्माना अनुभवमां मखेठे. जेथी आत्मा गुणी ठे ने ज्ञानगुण ठे, एवो जेने जेद विचार रखोज नथी, अने वि कल्प के० व्याकुलताने मनमांथी काढी नाखे, एवा जे शुरू अनुभवी थाय, तेज आ त्मध्यान धरीने जगत्नेविपे संपूर्ण केवल ज्ञानरूप अमृत रस तेने चाखेठे. ॥ २४ ॥

हवे निश्चय नय थकी अकर्त्तापणानी स्थापना अने व्यवहार नयवडे कर्त्तापणानी स्थापना प्रमाण करी बतावे ठे:-अथ निश्चय व्यवहारनय प्रमाण स्थापना:-

॥ सवैया इकतीसा: ॥- विवहार दृष्टिसों बिलोकत बंध्योसो दीसे, निहचे निहारत न बांध्यो यह किनही; एक पठ बंध्यो एक पठसों अवंध सदा, दोउ पठ अपने अ नादि धरे इनही; कोउ कहै समल विमल रूप कोउ कहै, चिदानंद तैसोई बखान्यो जैसो जिनही; बंध्यो मानै खुदयो मानै दुहुनको जेद जानै, सोई ज्ञानवंत जीव तत्त्व पायो तिनही. ॥ २५ ॥

अर्थ:-चतुर्गतिरूप संसारमां भ्रमण करवानो आत्मानो व्यवहार जोइए तो आत्मा कर्त्ताज देखाय ने बंधमां पण जणाय, अने निश्चयनयवडे ज्ञाननोज कर्त्ता अने ज्ञानस्वरूपी जोइये तो एज आत्मा कशामां बंधायलो नही जणाय; तेथी ए कलो व्यवहार पद ग्रहीये तो आत्मा बंधमां ठे, ने एकलो निश्चयपद ग्रहीये तो आत्मा सदा अवंध जणाय, एवा बने पद अनादिकालना ग्रहण कीधा ठे. कोईव्य वहारनयवालो होय ते जीवने समल कहेठे, ने कोई निश्चयनयवालो होय ते एने विमल कहेठे. पण जेणे जेवो पोतानी बुद्धिथी चिदानंदने बखाण्यो तेवोज चिदानं दठे. हवे जे सम्यग्दृष्टि होय तेतो आत्माने बंधायलो पण माने, अने अवंधपण

माने, पण ए मानवामां वेहुनयनो जेद जे जाणे तेज ज्ञानी कहेवाय, अने तेणेज जीव तत्त्वनुं स्वरूप उलखुंठे ॥ १५ ॥

हवे वेउ नयने समान राखीने समकित राखेथी समरस जावमां रहे तेनी प्रशंसा करेठे:—अथ समरसी जाव प्रशंसा कथन:—

॥सवैया श्कतीसा:॥—प्रथम नियत नय डूजो विवहार नय, डुहुकों फलावत अ नंत जेद फलै है; ज्यों ज्यों नय फलै त्यों त्यों मनके कलोल फलै, चंचल सुजाय लोका लोकलों उठलै है; ऐसी नय कदा ताको पदा तजि ज्ञानी जीव, समरसी जये एकतासों नही टलै है; महा मोह नासै शुद्ध अनुजौ अज्यासै निज, बल परगासै सुख राशि माहिं रलै है ॥ १६ ॥

अर्थ:—पहेलोतो निश्चय नय ठे, अने बीजो व्यवहार नय ठे; ए वेउ नयने एक एक द्रव्य साथे फलाविये तयारे अनंत द्रव्यनी अपेक्षाने लीधे नयना अनंत जेद फले ठे. हवे ए नयना अनंत जेद मननाज विचारथी फले ठे, तेथी जेम जेम नयनुं फलाव थाय तेम तेम मनना तरंग पण अनंत जेदे फलेठे, अने मनना कलोल जे टला होय तेटला चंचल स्वभावमनना थई जाय, एनुं प्रमाण षट्गुणी हानि वृद्धि लेखे लोकालोक प्रदेश परिमाण होय एवी जे नय कदा के० नयने अंगीकार करी तेनो पक्षपात त्यजीने जे ज्ञानी जीव समरसी जावमां रह्या अने सधला नयना वि स्तारमां चेतनानी एकता होय तेथी टले नही ते तो समरसी जाव वाला महा मोह के० भ्रमनो नाश करीने अने शुद्ध चिदानंदना अनुभवनो अज्यास करीने, एटले क्षपकश्रेणि आरोहण करीने परमात्मानुं जे बल ठे तेनो प्रकाश करीने सुख राशि जे मोह पद ठे तेनेविषे मली जायठे ॥ १६ ॥

हवे निश्चय व्यवहार वतावीने पोतपोतानुं जे सत्य स्वरूप लक्षण ठे तेहिज क हेठे:—अथ सम्यक् स्वरूप लक्षण कथन:—

॥ सवैया श्कतीसा: ॥—जैसे काहु बाजीगर चौहटे बजाई ढोल, नाना रूप धरी के जगल विद्या ठानी है; तैसे में अनादिको मिथ्यातके तरंगनिसों जरममें धाई बहु काय निज मानी है; अब ज्ञान कला जागी जरमकी दृष्टि जागी, अपनी पराई सब सोंजु पहिचानी है; जाके उदे होत परवान एसी जांति जई, निहचे हमारी ज्योति सोई हम जानी है. ॥ १७ ॥

अर्थ:—जेम कोई बाजीगर चौटामां ढोल बगाकीने जात जातना रूप धरीने पो तानी जगल विद्या प्रसारे ठे, ने तेने लोको साची मानेठे, ते रीते हुं अनादि का लथी मिथ्यात्व तरंग के० दहेरोमां मगन बनी रह्यो तेथी जगलविद्या जोनाराने न्याये

त्रमसां धायो थको घणी कायाउ पामीने पोतानी मानी लीधी हती, ते हाल मने ज्ञान कला प्राप्त थवाथी त्रमनी दृष्टि दूर थई गई, त्वारे पोतानी तथा पारकीसोंज के० सामग्री ते सर्वने ओलखी लीधी; जे ज्ञान कलाना उदय थवाथी वस्तुनुं परमाण थायठे एवी रीत थई तेथी पोतानी परंपरानी शुद्धि आवी, एवा निश्चयथी अमोरी ज्योति जे अमारुं स्वरूप तेने अमे ओलखी लीधुं ॥ २७ ॥

हवे जे ज्ञाता होय ते सम्यक् स्वरूपने शुरू अनुभवनेविषे विचारी लिये ते कहै ठे:- अथ शुरूअनुभव चिंतन ज्ञान विलास:-

॥ सवैया इकतीसा:॥- जैसै महा रतनकी ज्योतिमें लहरि उठे, जलकी तरंग जैसै लीन होइ जलमें; तैसै शुरू आत्म दरवपरजाय करी, उपजे चितसे थिर रहे निज थलमें; ऐसे अविकलपी अजलपी आनंद रूपी, अनादि अनंत गहि लीजे एक पलमें; ताको अनुभव कीजे परम पिऊष पीजे, बंधको विलास नारि दीजे पुदगलमें ॥ २८ ॥

अर्थ:- जेम हीरा, लाल, पन्ना अने रत्ननी ज्योतिमां लहरी उठे, ने ज्योतिमांज समाइ जाय ठे, वली जेम पाणीना मोजां पाणीमांज समाइ जाय, तेम शुरू आत्म द्रव्यना जे ज्ञान प्रमुख गुणना पर्याय ठे ते समये समये उपजे ठे, ने वणसे ठे, अने द्रव्य पोताना द्रव्य स्थानने विषेज रहेठे. उपजवुं ने वणसवुं ए विकल्प पर्यायने आश्रये थाय ठे; पण द्रव्यमां तो थिरता रही ठे, द्रव्यमां विकल्प नथी माटे जे अवि कल्पक अने अजलपी के० स्थिरठे सर्वथा वचन गोचर नथी, अने आनंदरूपी ठे, तेथी सहज समाधि थईठे, एवुं कोइ आत्म द्रव्यठे, तेनुं अनादि अनंत काल सुधी एक रूपमां ग्रहण करवुं, अने तेज द्रव्यनो अनुभव करवो, एटले तेने विषेज उपयो ग राखवो, ए अनुभवमां परम पिऊष के० परम अमृतरस उपजे ठे ते पीवो. अने जे आश्रव बंधनो विलास आत्मामां ठे तेने पुजलनी सासग्रीमां नाखी देवो, एटले पु जलरूप जूडुंज ठे ॥ २८ ॥

हवे आत्मानो शुरू अनुभव परम पदार्थ ठे, तेनी प्रशंसा करेठे:-अथ अनुभव प्रशंसा:-

॥ सवैया इकतीसा:॥- दरवकी नय परजाय नय दोउ नय, श्रुत ज्ञानरूप श्रुतज्ञान तो परोष है; शुरू परमात्माको अनुजौ प्रगट ताते, अनुजौ बिराजमान अनुजौ अदोष है; अनुजौ प्रवान जगवान पुरुष पुरान, ज्ञान औ विज्ञानघन महासुखपोष है, परम पवित्र योंही अनुजौ अनंत नाम, अनुजोविना न कहों उर गोर मोष है ॥ २९ ॥

अर्थ:- पदार्थने उलखवाने वेज नय प्रवर्ते ठे, एक द्रव्यार्थिक नय वडे द्रव्यनो विवरो अने पर्यायार्थिक नयवडे पर्यायनो विवरो थाय ठे, ए वंने नय श्रुतज्ञानरूप ठे, अने श्रुतज्ञान जे ठे ते परोक्ष ज्ञान ठे; अने शुरू परमात्मानो अनुभव जे ठे

तेतो प्रगट के० प्रत्यक्ष प्रमाणमां आवे ठे, तेथी अनुजवज महा बलवान थको विराजमान थई रह्योठे, एथी अनुजव ते अदोष के० शुरू ठे. हवे अनुजवनां नाम कहेठे, अनुजव कहिये, प्रमाण कहिये, जगवान कहीये, एनेज पुराण पुरुष कहीये, एनेज ज्ञान कहीये, एनेज विज्ञानघन कहीये, एनेज महा सुखनुं पोष कहीये, एनेज परम पवित्र कहिये, एवा अनुजवनां अनंत नाम ठे. अने ए शुरू अनुजव शिवाय बीजे कोई स्थानके मोक्ष नथी ॥ ३९ ॥

हवे शुरू अनुजवविना संसारमां जमे अने शुरू अनुजव प्राप्त थये मोक्ष पामे ते कहे ठे. अथ अनुजव साम्यर्थ जलको दृष्टांतः—

॥ सवैया इकतीसाः ॥— जैसे एक जल नाना रूप दरवानुयोग, जयो बहु जांति पहिचान्यो न परतु है; फीरि काल पाई दरवानुयोग डूरि होतु, अपने सहज नीचे मारग ढरतु है; तैसे यह चेतन पदारथ विजावतासों, गति योनि जेव जव जावर जरतु है; सम्यक सुजाइ पाइ अनुजौके पंथ धाइ, बंधकी जुगती जानि मुगति करतु है ॥ ३९ ॥

अर्थः— जेम पाणी एक रूप ठे तथापि तेनेविषे नाना प्रकारनी माटी प्रमुख ड्रव्यनो मिलाप थये पाणी पण तरेहवार जातनुं थाय ठे, हवे देखवामां तो माटी प्रमुख देखाय ठे, पण पाणी ओलखातुं नथी. फरी कोई औषधादिकथी ते ड्रव्यनो मिलाप डूर थयो अने पाणी तरी आव्युं त्यारे पोतानुं सहज रूप लईने नीचाण तरफ ढलवा लाग्युं; ते रीते जे चेतन पदार्थ ठे ते विजावतासों के० पोतानी जुल थकी चार गतिमां चोरासी लाख जीव योनिनेविषे जेष के० एक क्रोड सामासत्ताणुंलाख कुल कोमीमां जातजातना जवकरतो जावरी के० फरी रेहे ठे, एज जीव कोई अवसर सम्यग् जाव पामीने पोताना अनुजवना मारगमां दोमीने अने बंधनना विदासने तो कीने कर्मनी मुक्ति करे ठे. ॥ ३९ ॥

हवे मिथ्यादृष्टि होय ते अनुजव शिवाय कर्मनो कर्ता होयज ते कहे ठेः— अथ मिथ्यादृष्टि कर्तृत्व कथनः—

॥ दोहाः ॥— निशिदिन मिथ्या जाव बहु, धरै मिथ्याती जीव; ताते जावित कर मको, करता कह्यो सदीव. ॥ ३१ ॥

अर्थः— रात ने दिवस पोतानी जूलनेविषे मिथ्यात्वी जीव होय ते फलाणुं में कीधुं में लीधुं, आमार्ग इत्यादिक मिथ्या जाव धारे ते माटे अशुरू चेतनाजे ठे ते विजावित कर्मठे तेनो कर्ता सदीव के० निरंतर कह्यो. ॥ ३१ ॥

हवे ज्ञानी अने मूढ करम करे ठे, ते एक सरखां देखाय ठे, तथापि मूढ जीवने

કર્મનો કર્તા કહ્યો ને જ્ઞાની જીવને કર્મનો અકર્તા કહ્યો તેનું કારણ કહે છે:—અથ મૂઢ કર્મનો કર્તા જ્ઞાતા અકર્તા યદુ કથન:—

॥ ચોપાઈ: ॥—કરૈ કરમ સોઈ કરતારા; જો જાનૈ સો જાનનહારા; જો કર્તા નહિ જાનૈ સોઈ; જાનૈ સો કરતા નહિ હોઈ. ॥ ૩૨ ॥

અર્થ:—જે કર્મને કરે તેજ કર્તા કહેવાય અને જે જાણે છે તેને તો જાણનાર કહીયે; જે કર્તા છે તેજ જાણનાર નથી અને જે જાણનાર છે તે કર્તા નથી ॥ ૩૨ ॥

હવે જે જાણનાર છે તે અકર્તા છે તે સમજાવે છે:—અથ જ્ઞાતા અકર્તા કથન:—
॥ સોરઠા: ॥—જ્ઞાન મિથ્યાત ન એક, નહિ રાગાદિક જ્ઞાનમહિ; જ્ઞાન કરમ અતિરેક, જો જ્ઞાતા કરતા નહી. ॥ ૩૩ ॥

અર્થ:—જ્ઞાન જાવ અને મિથ્યાત્વ જાવ એક કહેવાય નહી; અને રાગાદિક જે રાગ દ્વેષ મોહ ઇત્યાદિક જાવ જ્ઞાનમાં હોય નહી; એથી જ્ઞાન જે છે તે કર્મથી અતિરેક કે જે જુઠું છે, તેમાટે જે જ્ઞાતા હોય તે કર્તા ન હોય ॥ ૩૩ ॥

હવે જે મિથ્યાત્વી જીવ છે તે પુજ્જલદ્રવ્ય રૂપ કર્મનો અકર્તાજ છે અને જાવ કર્મનો કર્તા છે તે કહે છે:—અથ જીવદ્રવ્ય કર્મનો અકર્તા યદુ કથન:—

॥ ઢપ્પયઠંદ: ॥—કરમ પિંડ અરુ રાગ, જાવ મિલિ એક હોહિ નહિ; દોઝ ઝિન્ન સ્વરૂપ; વસહિ દોઝ ન જીવમહિ; કરમ પિંડ પુજ્જલ વિજ્ઞાવ રાગાદિ મૂઢ ત્રમ; અલખ એક પુગ્ગલ અનંત કિમ ધરહિ પ્રકૃતિ સમ; નિજ નિજ વિલાસ જુત જગત મહિ; જયા સહજ પરિનમહિ તિમ; કરતાર જીવજરુ કરમનો, મોહ વિકલ જન કહહિ હમ ॥ ૩૪ ॥

અર્થ:—પુજ્જલ દ્રવ્ય રૂપ કર્મ પિંડ અને રાગ દ્વેષાદિક જાવ એ બંને મલીને એક રૂપ થાય નહી, એ બંને જાવ ઝિન્ન સ્વરૂપમાં છે, પણ એ બેજ જાવ જીવમાં રહેતા નથી. એનો વિવરો કહે છે:—કર્મપિંડ છે તેતો પુજ્જલરૂપી છે. અને જે રાગાદિક વિજ્ઞાવ છે તેતો મૂઢ જીવનો ભ્રમ છે; અલખ જીવ છે તેતો એકતા લીધે રહ્યો છે અને પુજ્જલ અનંતતાને લેઈ રહ્યા છે. તો કર્મનું કર્તાપણું એવી સમ પ્રકૃતિ બેજ કેમ ધારણ કરશે? જગતમાં સર્વે કોઈ પોતપોતાના સ્વજાવ વિલાસમાં યુક્ત થઈ રહ્યા છે, જેવો પોતાનો સહજ સ્વજાવ છે તેવોજ પરિણમી રહ્યો છે એ ન્યાયની વાત છે, તેથી જડ રૂપી કર્મનો કર્તા જીવ છે, એવું વચન જે જીવ મોહથી વિકલ હોય છે તે કહે છે ॥ ૩૪ ॥

હવે સમ્યક્ પ્રકારે કરીને સિદ્ધાંત સમજાવે છે. અથ સમ્યક્ત્વ પ્રજ્ઞાવ કથન:—
॥ ઢપ્પયઠંદ: ॥—જીવ મિથ્યાત ન કરૈ, જાવ નહિ ધરૈ જરમ મલ; જ્ઞાન જ્ઞાન રસ રમૈ, હોઈ કરમાદિક પુજ્જલ; અસંખ્યાત પરદેશ, સકતિ જગમેં પ્રગટે અતિ; ચિદ્ વિ

लास गंजीर, धीर थिर रहै विमल मति; जब लगि प्रबोध घटमहि उदित, तब लग अनय न पेखियै; जिम धरमराज वरतांतपुर, जह तह नीति परेखिये ॥ ३५ ॥

अर्थ:— जीव ठे ते मिथ्यारूपी कर्म करे नही, एनो हेतु कहेठे के, भ्रम मल रूपी जे नार ठे तेने ए जीव धारण करे नही. अने ज्ञान ज्ञाननाज रसमां रमे एटले ज्ञा तापणामां रहे. अने कर्मादिक जे ज्ञानावरणादिक राग द्वेषादिक तेतो पुजलसाम ग्रीठे. अने ए जीवना तो असंख्यात प्रदेशनेविषे एवी शक्ति अति प्रगटपणे जग मगी रही ठे. ते कह्ये ठह्ये के, चिद्विलास के० ज्ञान विलासनेविषे गंजीरठे, धीर ने विमल मतिवंत थको स्थिरता थई रह्यो ठे; एवुं प्रबोध सम्यग् ज्ञान जां सुधी घट पिंरुमां प्रकाशमान थई रह्युं ठे त्यांसुधी अनय के० अन्याय स्वरूपने दे खीये नही, ते उपर दृष्टांत कहेठे जेम पुर नगरमां धर्मराज वर्तता थका जहां तहां नीतिज जोवामां आवे ॥ ३५ ॥

॥ इति श्रीसमयसार नाटक कर्त्ता कर्म क्रिया द्वार तृतीय बालबोध सहित समाप्त ॥

॥ दोहरा: ॥— करता किरिया करमको, प्रगट बखान्यो मूल; अव वरनौ अधिकार यह, पाप पुण्य समतूल ॥ ३६ ॥

अर्थ:— कर्त्ता क्रिया अने कर्म एउनुं मूल के० रहस्य ते प्रगट करी बखाएयुं. हवे पाप अने पुण्य ए बने बराबर ठे तेनो अधिकार वर्णन करुं तुं ॥ ३६ ॥

हवे पाप पुण्य द्वार विषे प्रथम ज्ञानचंद्रनी कलाने नमस्कार करेठे:—

अथ ज्ञानचंद्र कला वर्णन:—

॥कवित्तबंद:॥—जाके उदै होत घटअंतर, विनसै मोह महातमरोक; शुभ अरु अशु ज करमकी डुबिधा, मिटे सहज दीसे इक थोक; जाकी कला होतु संपूरन, प्रतिज्ञासै सब लोक अलोक; सो प्रबोध शशि निरखि बनारसि, सीश नमाइ देतु पग धोक ॥ ३७ ॥

अर्थ:— जे प्रबोध चंद्रना प्रकाशवाची समान घटमां जे मोहरूप महातम के० घोर अंधकारनुं रोक जे अटकाव ते नाश पामे, अने जेम अंधकार गथाची एक कर्म शुभ अने एक कर्म अशुभ एवी जे कर्मने विषे द्विविधा ठे ते मटी जाय, अने सहज जावे कर्म बंधरूप ठे एवुं एक थोक देखाय अने जेने प्रबोधचंद्रनी सर्व संपूर्ण कला प्रगट थयेथके सर्व लोका लोकनो प्रतिज्ञास थाय ते प्रबोधरूपी चंद्रकलाने नि रखीने बनारसीदास माथुं नमावीने पगधोकदेतुहे के० प्रणाम करेठे. ॥ ३७ ॥

हवे मोहमां शुभ अशुभ कर्मनी द्विविधता देखायठे ते एकरूपपणे देखाडेठे:—

अथ शुजाशुज एकत्वीकरणः—

॥सवैया इकतीसाः॥—जैसे काहु चंडाढी जुगल पुत्र जने तिन्ह, एक दियो वामन कुं एक घर राख्यो है; वामन कहायो तिन्ह मद्य मांस त्याग कीनो, चंमाल कहायो तिन मद्य मांस चाख्यो है; तैसे एक वेदनी करमके जुगल पुत्र, एक पाप एक पुण्य नांज जिन्न जाख्यो है; डुहों माहिं दोरधुप दोउ कर्म बंधरूप, पाते ज्ञानवंतने न कोउ अजिलाख्यो है. ॥ ३८ ॥

अर्थः— जेम कोई चंमालनी स्त्री जुगल पुत्र के० वे पुत्र जणे ने पढी एक ठोकरो ब्राह्मणने आपे, ने एक ठोकरो पोताना घरमां राखे, हवे जे ठोकरो ब्राह्मणना घरमां उठरें ते ब्राह्मण केहेवाय, ने ते मद्य मांसनो त्याग करे, जे चंमालना घरमारहे ते चंमाल केहेवाय, ने ते मद्य मांस पण चाखे, ते रीते एक वेदनीय कर्मनां वे पुत्र ठे, एक पाप ने बीजो पुण्य, एवां जुदां जुदां नाम कहांठे, पण वनेनो खजाव एक ठे, एटले वेउने विषे दोरधूप के० वेदनानी सत्ता ठे. एटले खेदसंताप ठे वढी पापने पुण्य ए वेउ कर्म बंधरूप ठे, एटला वासते ज्ञानीजने ए वेउमांथी कोइनो पण अजिलाष कीधो नथी. ॥ ३८ ॥

हवे पाप तथा पुण्य ए वेउने समान कहां तेउपर शिष्य प्रश्न पूठेठेः—

अथ शिष्य प्रश्नः—

॥ चोपाईः ॥— कोऊ शिष्य कहै गुरु पांही; पाप पुण्य दोऊ सम नांही; कारन रस सुजाव फल न्यारे; एक अनिष्ट लगै इक प्यारे. ॥ ३९ ॥

अर्थः— कोई शिष्य गुरुनी पासे आवी कहे के, स्वामी पाप ने पुण्य ए वेने समान कहां पण ते समान देखातां नथी केमके, ए वेनां कारण, रस, खजाव तथा फल ते तो जुदां जुदां ठे; वढी एमांथी एक प्रिय लागे ठे, ने एक अप्रिय लागे ठे. ॥ ३९ ॥

हवे शिष्य ए वेउनां कारण प्रमुख जुदां जुदां कहे ठेः— अथ शिष्य कथनः—

॥ सवैया इकतीसाः ॥— संकिलेस परिनामनिसों पाप बंध होइ, विशुद्धसों पुन्य बंध हेतु जेद मानिये; पापके उदे असाता ताको है कटुक स्वाद, पुन्य उदे साता मिष्ट रस जेद जानिये; पाप संकिलेस रूप पुन्यहिं विशुद्ध रूप, डुहूंको सुजाउ जिन्न जेद यों बखानिये; पापसों कुगति होय पुन्यसों सुगति होय, ऐसो फल जेद परतठ परवानिये. ॥ ४० ॥

अर्थः— तीव्र कषायमय जे परिणामठे तेनुं नाम संक्लेश परिणाम, तेणे करीने पापनो बंध थायठे; अने कषायनुं जे मंदपणुं तेने विशुद्ध कहिये; तेवडे पुण्यनो बंध थाय; एवा हेतु एटले कारण जेद मानिये ठइये. अने पापना उदयथी अशाता थाय

हे, तेनो स्वादतो कटुक होय ठे. ने पुण्यना उदयवडे शाता उपजे ठे, तेनो मिष्ट स्वाद होय ठे. एटले पाप ने पुण्य ए वेउने विषे रसभेद थयो; वढी पापकर्म क्लेश रूप ठे, तीव्र कषाय रूप ठे; अने पुण्य कर्म विशुद्ध रूप ठे. मंद कषायरूप ठे; ए वंने कर्मनो जिन जिन स्वभाव थयो, ते एज उपरथी ए वंने कर्मनो भेद वखाणीये ठइयें; अने पापथी कुगति के० नर्क गति तिर्यच् गति, थाय ठे, अने पुण्यवडे मनुष्यगति, देवगति एवी सुगति थाय ठे; ए रीते पाप पुण्यरूप कर्मनेविषे फलनो भेद प्रत्यक्ष प्रमाणथी ठे.॥४०॥

हवे शिष्यना प्रश्ननो गुरु उत्तर करे ठे:- अथ गुरु उत्तर वचन यथा:-

॥ सवैया इकतीसा: ॥- पाप बंध पुन्य बंध डुहूमें मुगति नाहि, कटुक मधुर स्वाद पुगलको पेखिये; संकिलेस विशुद्धि सहज दोउ कर्म चाखि, कुगति सुगति जग जालमें विशेषिये; कारनादि भेद तोहि सूजत मिथ्यातमाहि, ऐसो द्वैत ज्ञाव ज्ञान दृष्टिमें न लेखिये; दोउ महा अंधकूप दोउ कर्म बंध रूप, डुहू को विनास मोष मारगमें देखिये. ॥ ४१ ॥

अर्थ:- पापनो पण बंध थाय ने पुण्यनो पण बंध थायठे; ने ज्यां बंध होय त्यां मुक्ति न होय, एटले वेउथी मुक्ति नही ते माटे वेउ समान ठे; अने जे कटुक र समां पाप ठे ने मधुर रसमां पुण्य ठे ए वेउ रस पुद्गलना ठे तेशी पापने पुण्य स मानज ठे. वढी जे संक्लेश स्वभावने दीधे पाप ठे, ने विशुद्ध स्वभावथी पुण्य ठे; पण ए वेउ स्वभाव जे ठे ते कर्मनी चाल ठे. अने कुगति तथा सुगति ते पाप पुण्यनां फल ठे, ते भेदवडे जगत् जालनी विशेषता ठे, तेशी पाप पुण्य समानज ठे. अरे ! शिष्य ! तने जे पाप पुण्यना कारणादि भेद तेणे करीने पाप पुण्यनो द्वैत ज्ञाव के० द्विविध ज्ञाव सूजे ठे, ते तो मिथ्यामतिमां सूजे ठे; पण ज्ञान दृष्टि करी जोतां तो ए द्वैतज्ञाव देखाशे नही. ए वेनेविषे आत्मानुं अवलोकन नथी, तेशी ए वेउ महा अंधकूप ठे, अने ए वेउ कर्म ठे; ते बंधरूप ठे अने मोक्षमार्गने विषे ए वेउनो वि नाश देखीये ठीए तेशी ए वेउ समान ठे ॥ ४१ ॥

हवे मोक्ष मार्गनेविषे वेउनो विनाश बतावे ठे:- अथ मोक्ष पद्धति कथन:-

॥ सवैया इकतीसा: ॥- सील तप संजम विरति दान पूजादिक, अथवा असंजम कषाय विषे जोग है; कोउ शुजरूप कोउ अशुज सरूप मूल, वस्तुके विचारत डु विध कर्म रोग है; ऐसी बंध पद्धति बखानी वीतराग देव, आतम धरममें करम त्याग जोग है; जौजल तरैया राग दोषको हरैया, महा मोषको करैया एक शुद्ध उपयोग है. ॥ ४२ ॥

अर्थ:- ब्रह्मचर्य तप, पंचेंद्रिय निग्रह, संवर, दान पुजाप्रमुख क्रिया; पुण्य एबंध

नां कारण कर्म ठे. अथवा पापना कारण असंयम कषाय अने विषय जोग ठे. ए वेउमां कोई शुज्जरूप कार्य ठे, अने कोई अशुज्जरूप कार्य ठे; पण वस्तुनं मूल विचारतां तो वेउए कर्म रोग ठे; एटले वेउ प्रकारनो कर्म रोग ठे; एवी बंधनी पद्धति के० एक डंभी ते वीतराग देवे वखाणी; पण आत्मिक धर्ममां एटले आत्मानो स्वज्ञाव जो तां कर्म क्रिया त्यागवा योग्य ठे; एवा पापपुण्यने हेय कहेनार, अने जवजल ने तर नार, राग द्वेषने हरनार तथा महा मोक्षनो करनार एक शुद्ध उपयोग उपदेश ठे. ॥४२॥

हवे अर्धा सवैयामां शिष्य प्रश्न करेठे, ने अर्धा सवैयामां गुरु तेनो उत्तर वादे ठे:— अथ शिष्य प्रश्न गुरु उत्तर कथन:—

॥ सवैया इकतीसा: ॥— शिष्य कहै स्वामी तुम करनी शुज अशुज, कीनी है निषिद्ध मेरे संसो मनमांहि है; मोपके सधैया ज्ञाता देसविरती मुनीस, तिन्हकी अवस्था तो निराबलंब नांहि है; कहै गुरु कर्मको न्यास अनुजौ अज्यास ऐसो अवलंब उन्हहीको उनमांहि है; निरुपाधि आत्म समाधि सोइ शिवरूप, और दौर धूप पुदगल परवांहि है. ॥ ४३ ॥

अर्थ:— शिष्य पूछेठे हे स्वामी, तमे तो मोक्ष मार्गमां शुजने अशुज करणी वेउनो निषेध कीधो, तेनो मारा मनमां संदेह पडेठे; केमके मोक्षमार्गना साधक ज्ञाता देश विरती पंचम गुण स्थान वर्त्ति थया अने मुनीश के० षट सप्तम गुणस्थानवर्त्ति सर्व विरती थया, तेमनी अवस्था तो निराबलंब नथी, एटलेपोतपोतानी शुद्ध क्रियाना आबलंबनने लेईने देश विरती सर्व विरती कहेवायठे, तयारे करणी निषिद्ध केम थई? हवे गुरु कहेठे:— जेवो अक्षरनो न्यास मांड्यो तेवुं श्रुत ज्ञाननुं आबलंबन होय तेम शुज कर्मनो न्यास तेतो जोवामां ठे पण ते अनुजवनोज अज्यासठे, ते अनुजव अज्यासरूप आबलंबन ते तो ज्ञातानुं ज्ञाता पासेज ठे, अने तेमां निरुपाधि के० राग द्वेष कषाय इडादिकविना आत्मानी जे समाधीठे, एटले जे पर रूपने विषे निरुपयो गीपणे रहेवुं तेज शिवरूप, के० मोक्षरूपठे अने जे दौरधूप के० खेद संताप जेठे ते तो पुजलनी परिवांही के० बांयाठे ॥ ४३ ॥

हवे एज शुज क्रियाविषे बंध अने एज शुज क्रियाविषे मोक्ष ए वेउ स्वरूप कह्यो बतावेठे:— अथ बंध मोक्ष स्वरूप कथन:—

॥ सवैया तेईसा: ॥— मोठसरूप सदा चिनमूरति, बंधमई करतूति कही है: जा वतकाल वसै जह चेतन, तावत सो रसरती गही है; आत्मको अनुजौ जवलों त शिव रूप दसा निवही है; अंध जयो करनी जव ठानत, बंधविथा तव है ॥ ४४ ॥

अर्थ:- चिन्मूर्ति के० चिदानंद ठे ते तो सदा मोक्ष स्वरूप ठे, अने करतूती के० क्रिया तेतो सदा बंधमयठे. यावत् काल के० जेटला काल सुधी चेतन ज्यां वसे ता वत्काल के० तेटला काल सुधी तेज रसरतीति ग्रहण कीधी ठे, एटले तेज रसमां र हेठे; एटले ज्यांसुधी आत्मानो अनुभव रहे त्यां सुधी शुज क्रिया करतां ठतां शि वपद दशा निवही एटले मोक्ष स्वरूपमां रहे, अप्रमत्तता कहेवाय; अने पोतानुं स्वरूप जुलीने अंध अयो अको ज्यारे करणीनोज रस ठरावे त्यारे तो बंधनाज कष्ट रोग फेलावे ठे ॥ ४४ ॥

हवे मोक्षप्राप्तितुं कारण कहेठे:-अथ मोक्ष मार्ग निरूपण:-

॥ सोरठा: ॥- अंतर दृष्टि लखाउ, अरु सरूपको आचरण; ए परमात्मज्ञाउ, शिवकारन एई सदा ॥ ४५ ॥

अर्थ:- बाह्य दृष्टि ठांडीने अंतरदृष्टि आपीने अलक्षनो जापकरवो, अने तेना स्वरूपनुं आचरण करवुं, एटले ज्ञान, दर्शन, चारित्र्यने आचरिये, तेथकी परमात्म ज्ञावसिद्ध थाय; सदाकालनेविषे एज मोक्षतुं कारण ठे ॥ ४५ ॥

हवे बाह्य दृष्टिवरुं बंध पडति थाय ते कहे ठे:- अथ बंध मार्ग निरूपण:-

॥ सोरठा: ॥- करम शुजाशुज दोष्ट, पुजल पिरु विज्ञाव मल; इनसों मुगति न होष्ट, नांही केवल पाष्ट ॥ ४६ ॥

अर्थ:- शुजकर्म ते पुण्य ने अशुज कर्म ते पाप ए वेउ कर्मठे, पुजलना पिंड ठे, अने विज्ञाव जे राग द्वेषादिक मलरूप ठे ए वेउनेविषे दृष्टि रहेवाथी मुक्ति थाय नहीं, अने केवलज्ञाननुं पद पामिये नहीं ॥ ४६ ॥

ए बात उपर शिष्य प्रश्न करे ठे, ने तेनो उत्तर गुरु दिये ठे:-

अथ शिष्य प्रश्न गुरु उत्तर कथन:-

॥ सवैया इकतीसा: ॥- कोउ शिष्य कहै स्वामी अशुज क्रिया अशुद्ध, शुज क्रि या शुद्ध तुम ऐसी क्यों न वरनी ?; गुरु कहै जबलों क्रियाको परिणाम रहै, तबलों चपल उपयोग योग धरनी; थिरता न आवै तोलों शुद्ध अनुजो न होष्ट, याते दोउ क्रिया मोष पंथकी कतरनी; बंधकी करैया दोऊ डुहूमें न जली कोऊ, बाधक विचा रमें निषिद्ध कीनी करनी ॥ ४७ ॥

अर्थ:- कोई शिष्य पूछे ठे के हे स्वामी ! तमे एवुं वर्णन केम करता नथी के अ शुज क्रिया जे हिंसादिक ते अशुद्ध ठे अने शुज क्रिया जे दया दानादिक ते शु द्धठे? त्यारे गुरु उत्तर आपेठे के अहो शिष्य! ज्यांसुधी क्रियाना परिणाम रहे ठे त्यां सुधी उपयोगनी धरनी के० क्षेत्री एटले उपयोगवंत आत्मा चंचल रहे ठे. ज्यांसुधी

ક્રિયામાં ઉપયોગ રહે ત્યાંસુધી આત્માની સ્થિરતા થાય નહીં, અને આત્માનો શુદ્ધ અનુભવ હોય નહીં, એ ઉપરથી એ પુણ્ય પાપની વેગ ક્રિયા છે તે મોક્ષમાર્ગની કતરણી સમાન છે; વંધની કરનાર છે એથી વેગ ક્રિયામાં એક પણ જલ્દી નથી. જ્યાં મુક્તિમાર્ગનો વાધક વિચારે ત્યાં વેગ ક્રિયા નિષિદ્ધ કીધી છે ॥ ૪૭ ॥

હવે માત્ર જ્ઞાન મોક્ષનો માર્ગ છે તે કહે છે:— અથ જ્ઞાન મોક્ષ માર્ગ યહ કથન:—

॥ સર્વેયા શ્કતીસા: ॥— મુક્તિકે સાધકોં વાધક કરમ સર્વ, આત્મા અનાદિકો કરમમાંહિ લુક્યો હૈ; એતે પરિ કહે જો કિ પાપ બુરો પુણ્ય જલો, સોઈ મહા મૂઢ મોઢમારગસોં ચુક્યો હૈ; સમ્યક્ સુજાગ દિયે હિયેમેં પ્રગટ્યો જ્ઞાન, ઊરધ ઝમંગિ ચલ્યો કાહૂપે ન રુક્યોહૈ; આરસીસો ઝજ્જલ વનારસી કહત આપુ, કારન સરૂપ વહેકે કારજકોં લુક્યો હૈ ॥ ૪૮ ॥

અર્થ:— જે આત્મા મુક્તિનો સાધક છે, તેને સર્વ કર્મ વાધક છે; એથીજ અનાદિ કાલનો આત્મા કર્મમાં લુક્યો એટલે દર્વાઈ રહ્યો છે; એમ ઠતાં પણ જો કોઈ એવું કહેકે, પાપ કર્મ નઠારું છે, ને પુણ્ય કર્મ સારું છે, તેને મહા મૂઢ જાણવો; ને તે મોક્ષ માર્ગથી ચુક્યો છે, એમ જાણવું. એવામાં કોઈને જવ્યત્વ પરિપાક થકી સમ્યક્ સ્વજ્ઞાની પ્રાપ્તિ થઈ તેવારે હીયામાં જ્ઞાન પ્રગટ્યું તો તે ઉર્ધ્વ દશા તરફ ઝમંગે કરીને ચાલ્યો, પણ કોઈ કર્મથી રોકાયો રહ્યો નહીં. તે આરસીસાની પઠે ઝજ્જલ થઈને નિજ જ્ઞાનોપયોગીપણે કારણ સ્વરૂપી થઈને પોતાના મુક્તિરૂપ કાર્યને પોતેજ લુકે છે, એવું વનારસી દાસ કહે છે ॥ ૪૮ ॥

હવે જ્ઞાનનો તથા કર્મનો વિવરો બતાવે છે:— અથ જ્ઞાન તથા કર્મ વિવરન:—

॥ સર્વેયા શ્કતીસા: ॥— જોલોં અષ્ટ કર્મકો વિનાસ નાહી સરવથા, તોલોં અંત રાતમામેં ધારા દોઈ વરની; એક જ્ઞાનધારા એક શુજાશુજ કર્મધારા, હુઠ્ઠકી પ્રકૃતિ ન્યારી ન્યારી ન્યારી ધરની; ગ્યાન ધારા મોઢરૂપ મોઢકી કરન હાર, દોષકી હરન હાર જો સમુદ્ર તરની; ઇતનો વિશેષ જુ કરમધારા બંધરૂપ, પરાધીન સકતિ વિવિધ બંધ કરની. ॥ ૪૯ ॥

અર્થ:— જ્યાં સુધી આઠ કર્મનો સર્વથા વિનાશ થતો નથી ત્યાંસુધી મુક્તિ ન હોય અને ત્યાંસુધી અંતરાત્મા થકી બે ધારા વહે છે; તેમાં એક જ્ઞાનની ધારા ને બીજી શુજાશુજ કર્મની ધારા. એ બંનેની પ્રકૃતિ જુદી જુદી છે, અને ધરની કે જે ક્ષેત્ર તે પણ જુદું જુદું છે. એમાં એટલું વિશેષ છે કે જે કર્મધારા છે તે બંધરૂપ છે; અને જરૂર પાડે તો એની શક્તિ પરાધીનરૂપ છે અને પ્રકૃતિવંધ, સ્થિતિવંધ તથા રસવંધ એવા જ્ઞાત જા

तना बंधनी करनारी ठे; अने ज्ञानधारा मोक्षस्वरूप ठे; मोक्षनी करनारी ठे; ने दोष सा
त्रनी हरनारी ठे अने जवसमुद्र तरवाने तरनी के० नाव समान ठे. ॥ ४९ ॥

हवे मोक्ष कर्ता जे ज्ञान क्रिया एवो जे स्याद्धाद तेनी प्रशंसा करेठे:-

अथ स्याद्धाद प्रशंसा:-

॥ सवैया इकतीसा: ॥-समुजै न ज्ञान कहै करम कियेसों मोक्ष, ऐसे जीव विकल
मिथ्यातकी गहलमें; ज्ञान पढ गहै कहै आतमा अबंध सदा, बरते सुठंद तेज बूमे है च
हलमें; जथाजोग करम करे पै ममता न धरे, रहै सावधान ज्ञान ध्यानकी टहलमें; तेई ज
वसागरके उपर व्है तरै जीव, जिन्हको निवास स्याद्धादके महलमें ॥ ५० ॥

अर्थ:- क्रियावादी कहेठे के, “न ज्ञान श्रेय” एनो अर्थ एठे के ज्ञान जलुं नथी.
जेमां संशय उपजे ठे, अने संशय थया थकी जीव अहींनो नहीं ने तहींनो पण नहीं
एवो थाय ठे, माटे क्रिया कर्म करवाथीज मोक्ष ठे, एम विकल थयलो जीव मिथ्यात्व
नी गहलमां कहेठे. हवे जे ज्ञानवादी सांख्यमती ठे ते ज्ञाननोज पक्ष ग्रहीने रहेठे
ने एवुं कहेठे के बंध ने मोक्ष प्रकृतिने विषेज ठे, पण आत्मा तो सदा अबंध पणे वत्ते
ठे; एवी श्रद्धावडे स्वठंद के० पोतानी मरजीमां आवे तेम चाखेठे, तेज चहल के० क
र्दममां बूमेला ठे. अने जे स्याद्धादी ठे ते कोईना विरोधी नथी, तेथी यथायोग्य ए
टले गुण ठाणा माफक कर्म क्रिया करेठे, पण कर्मने उदय दशामां राखे ठे, अने म
मताने धरता नथी, ज्ञान ध्याननी सेवामां सावधान रहे ठे; एवा स्याद्धादी जीव उप
र थइ रह्या थका जवसागर तरेठे, जेनो निवास स्याद्धाद रूपमेहेलमां ठे. ॥ ५० ॥

हवे मूढनी तथा विचक्षणनी क्रियानुं वर्णन करे ठे:- अथ मूढविचक्षण क्रियावर्णन:-

॥ सवैया इकतीसा: ॥-जैसे मतवारो कोउ कहै और करै और, तैसे मूढ प्राणी वि
परीतता धरतु है; अशुज करम बंध कारन बखानै माने, मुगतिके हेतु शुज रीति आ
चरतु है; अंतर सुदृष्टि नई मूढता विसरि गई, ज्ञानको उद्योत त्रम तिमिर हरतु है;
करनसों चिन्न रहै आतम सरूप गहै, अनुजौ आरंजि रस कौतुक करतु है. ॥ ५१ ॥

अर्थ:- जेम कोई मतवारो पुरुष कहे कइ अने करे कइ तेम मूढ प्राणी जलटोज
जाव धारे ठे, एटले अशुज कर्मने बंधनुं कारण समजे अने मुक्तिनो हेतु शुज रीति
के० शुज क्रियाने आचरेठे. हवे ज्ञानीने अंतर सुदृष्टि थई तेथी मूढता मटी गईने ज्ञान
नो उद्योत थयो; तेणे करीने त्रमरूप तिमिरनो नाश थयो, त्यारे मुक्तिनुं कारण जे
शुज क्रिया ठे तेथी ते ज्ञानी चिन्न रहे, ममतान धरे, अने आत्मानुंज स्वरूप ग्रही
आत्माना अनुजवना आरंजना रसनुं कौतुक करे ठे. ॥ ५१ ॥

॥ इति श्री समयसार नाटकको पुण्य पाप एकत्वी कथन चतुर्थ द्वार संपूर्णः॥

॥ દોહરાઃ॥—પુન્ય પાપકી એકતા, વરની અગમ અનુપ; અવ આશ્રવ અધિકાર કહું, કહોં અધ્યાતમ રૂપ. ॥ ૫૨ ॥

અર્થ:— પાપ પુણ્યની એકતા તો અગમ છે અને અનુપમ છે તેનું વર્ણન કીધું, હવે કશુંક આશ્રવનો અધિકાર છે તે કહુંબું અને અધ્યાત્મનું સ્વરૂપ કહુંબું ॥ ૫૨ ॥

આશ્રવ સુજાટનો નાશ કરનાર જ્ઞાન સુજાટને નમસ્કાર કરે છે:—અથજ્ઞાનબલ વર્ણન:—

॥ સવૈકા ઇકતીસાઃ॥— જે જે જગવાસી જીવ થાવર જંગમ રૂપ, તે તે નિજ વસ કરી રાખે બલ તોરિકે; મહા અનિમાની એસો આશ્રવ અગાધ જોધો, રોપિ રનથંજ ઠાઠો જયો મૂઠ મોરિકે; આયો તિહિ થાનક અચાનક પરમધામ, જ્ઞાન નામ સુજાટ સવાયો બલ ફોરિકે; આશ્રવ પઢાર્યો રનથંજ તોરિ ઢાર્યો તાહિ, નિરખી બનારસી નમત કર જોરિકે. ॥ ૫૩ ॥

અર્થ:— જે જે થાવર જંગમરૂપ જગત્વાસી જીવ છે, તેના સહજ બલ ને તોમીને તે તે જીવોને આશ્રવ જોધાણ પોતાને વશ કરી રાખ્યા છે, એવો મહા અનિમાની આશ્રવરૂપી અગાધ જોડો જગત્માં રહે છે, તે રણથંજ રોપીને મૂઠ મરોમીને ઠાઠો થયો છે; તે એમ કહે છે કે, જગત્માં મને જીતે એવો કોઈ નથી. તે સ્થલે અચાનક પરમ ધામ કેળવે અતિ તેજસ્વી જ્ઞાન નામનો સુજાટ ઉપલા આશ્રવ જોડાનો પ્રતિપદ્ધી તે સવાયો બલ ફોરવીને લડવાને આવ્યો; તેણે આશ્રવ સુજાટને પઢાડ્યો અને તેનો રણથંજ તોમી નાખ્યો. એવા જ્ઞાન સુજાટને નિરખીને બનારસીદાસ હાથ જોડી નમસ્કાર કરે છે ॥ ૫૩ ॥

હવે દ્રવ્યરૂપી આશ્રવ અને જાવરૂપી આશ્રવનાં લક્ષણ કહે છે:— અને સમ્યક્ જ્ઞાનનું લક્ષણ પણ કહે છે:— અથ દ્વિવિધ આશ્રવ લઘન તથા જ્ઞાન લઘન વર્ણન:—

॥ સવૈયા તેજસાઃ॥—દર્વિત આશ્રવ સો કહિયે જહિં પુજલ જીવ પ્રદેસ ગરાસૈ; જાવિત આશ્રવ સો કહિયે જહિં રાગ વિરોધ વિમોહ વિકાસૈ; સમ્યક્પરૂતિ સો કહિયે, જહિં દર્વિત જાવિત આશ્રવ નાસૈ; જ્ઞાનકલા પ્રગટે તિહિ થાનક, અંતરૂં બાહરિ ઔર ન જાસે ॥ ૫૪ ॥

અર્થ:—જ્યાં પુજલ દ્રવ્ય છે તે જીવના સર્વ પ્રદેશને ગ્રાસે છે કેળવે જાય છે, તે દ્રવિત આશ્રવ જાણીયે. અને જ્યાં દ્રવિત આશ્રવના પ્રસંગ થકી આત્માને વિષે રાગ દ્વેષ વિમોહનો વિકાશ થાય ત્યાં જાવિત આશ્રવ કહીયે, અને જ્યાં આત્માને વિષે સમ્યક્ પરૂતિ કેળવે સમ્યક્ સ્વરૂપ કહિયે ત્યાં તેને દ્રવિત આશ્રવ અને જાવિત આશ્રવનો નાશ થાપારાટલે સમ્યક્ પરૂતિને વિષે જ્ઞાન કલા પ્રગટે, તેથી અંતરૂં જાવાશ્રવ માં વાહિત છે. એમાં આં વીજું જાસે નહીં, સમ્યક્ જ દીઠામાં આવે ॥ ૫૪ ॥

જેની શક્તિ પરાધીત થઈ જાય તે જ જ્ઞાતા તેનું લક્ષણ કહે છે. અથ જ્ઞાતા લક્ષણ:—

॥ चोपाई ठंदः॥—जो दरवाश्रवरूप न होई, जह जावाश्रव जाव न कोई; जाकी दशा ज्ञानमय कहिये, सो ज्ञातार निराश्रव कहिये ॥ ५५ ॥

अर्थः— जे अव्याश्रवना स्वरूपमां होय नहीं, अने ज्यां जावाश्रवनो पण जाव कोई नहीं, अने जेनी दशा ज्ञानमय होय, तेज जीव ज्ञानी अने आश्रवरहित कहिये. हवे ज्ञातानी समर्थार्थी निराश्रवपणुं देखाने ठेः—अथ ज्ञाताको समर्थपणोवर्णनः—

॥ सवैया इकतीसाः॥— जेते मन गोचर प्रगट बुद्धि पूरवक, तिन परिनामनकी म मता हरतु है; मनसा अगोचर अबुद्धि पूरवक जाव, तिन्हिके विनासवेको उद्यम ध रतु है; याहि जांति परपरिनतिको पतन करे, मोखको जतन करै नौजल तरतु है; ए सै ज्ञानवंत ते निराश्रव कहावै सदा, जिन्हको सुजस सुविचक्षण करतु है ॥ ५६ ॥

अर्थः— जेटला परिणाम प्रगट मनगोचर ठे, एटला जिन परिणामने मनमां संज्ञा रेठे, जाणे ठे, अने बुद्धिपूर्वक के० पोतानी अहं बुद्धिवडे जे अशुद्ध परिणाम उपजेठे, ते परिणामनी ममता ठांडे ठे; अने जे जाव मनशी अगोचर के० जेनुं स्वरूप मनवडे देखाय नहीं, अने अबुद्धि पूर्वक के० जेने बुद्धिनो प्रचार लागे नहीं, एवा अनागत कालना जे अशुद्ध परिणाम, तेनो विनाश करवाने उद्यम करे ठे, ए रीते परपरिनति के० पर वस्तुनो जे परिणाम जे अतीत कालमां थयो ठे, वर्तमान कालमां ठे, अनागत कालमां थये, तेनुं पतन करे. अने मोक्ष के० तेथी टुटवुं तेनुं जतन करे, ते जव सागरथी तरे, एवा जे ज्ञानवान् प्राणी ठे तेतो सदा निराश्रव कहेनांवाय, जे सुजस ने स्तुति ते पंडित पुरुषो गायठे ॥ ५६ ॥

ज्ञानीने निराश्रव कहा तेउपर शिष्य प्रश्न करेठेः— अथ शिष्य प्रश्न कथनः—

॥ सवैया इकतीसाः॥— ज्यों जगमें विचरै मतिमंद सुठंद सदा वरतै बुध तैसे; चंचल चित्त असंजत वैन, सरीर सनेह जथावत जैसे; जोग सजोग परिग्रह संग्रह मोह विलास करै जाहँ ऐसे, पृथक् शिष्य आचारजसों यह, सम्यकवंत निराश्रव कैसे? ॥ ५७ ॥

अर्थः— जेम मतिमंद के० अज्ञानी जन जगत्मां स्वठंद के० मरजी मुजब वत्ते, तेम पंक्ति पण सदा तेवी रीते वत्ते, ते आवी रीते चंचल चित्तवाला रहे, असंजत वेन के० विचारविना वचन बोले, अने शरीर स्नेहने प्रवर्त्तावे, अने अज्ञानीनी माफ क जोगसंयोग राखे, परिग्रहनो संग्रह करे, अने ज्ञान अवस्थामां मोहविलास एवो ज करे, ए रीते अज्ञानीनी अने ज्ञानीनी एक सरखी रीति जोईने शिष्य आचार्यने पूठेठे के, एने सम्यक्त्ववंत निराश्रव केम कहिये ? ॥ ५७ ॥

हवे ए प्रश्ननुं उत्तर गुरु आपेठेः— अथ गुरु उत्तर कथनः—

॥ सवैया इकतीसाः॥— पूरव अवस्था जे करमबंध कीने अब, तेई उदै आई नाना

जांति रस देत हैं; केई शुच शता केइ अशुच अशारूप, छुहुसों न राग न विरोध सम चेत हैं; यथा योग क्रिया करै फलकी न इठा धरै, जीवन मुगतिको विरुद गहिदेत हैं; यातें ज्ञानवंतकों न आश्रव कहत कोउ, मुहुतासों न्यारे जये सुहुता समेत हैं. ॥ ५८ ॥

अर्थः—पूर्वकालमां अज्ञान अवस्थानेविषे जे जे कर्मबंध कीधेलां होय, तेज कर्मों वर्तमान कालमां उदय आवीने नाना प्रकारनो रस आपेठे. तेमां केटलांएक शुच कर्म ते शारूप ठे, अने केटलांएक अशुच कर्म अशारूप ठे; एवां बेउ जात नां कर्मनेविषे ज्ञानीने राग अने विरोध नथी, एथी ज्ञानी समचित्त ठे. अने यथायो ग्य के० उदयमाफक क्रिया करे, पण फलनी इठा राखे नही; ने जीवताज मुक्तथया ठे, तेथी जीवन्मुक्तिनुं विरुद धारे ठे, ए रीते ज्ञानवंत मनुष्यने कोई आश्रव कहेतुं नथी. ते मूढताथी न्यारो थयो अने शुहुता समेत ठे ॥ ५८ ॥

हवे राग, द्वेष, मोह अने ज्ञाननां लक्षण कहेठेः—अथ राग, द्वेष, मोह, ज्ञान लक्षणः—

॥ दोहराः॥— जो हितजाव सु राग है, अनहितजाव विरोध; त्रामकजाव विमोह है, निर्मल जाव सुबोध ॥ ५९ ॥

अर्थः—जे हितजाव ठे ते राग ठे अने अनहितजाव ते विरोध ठे; अने त्रामकजा व ठे तेने विमोह कहिये, अने निर्मलजाव ते बोध एटले ज्ञान कहिये ॥ ५९ ॥

हवे राग द्वेषनुं स्वरूप कहेठेः— अथ राग द्वेष कथनः—

॥ दोहाः॥— राग विरोध विमोह मल, एइ आश्रव मूल; एइ कर्म बढाइके, करै धरमकी झूल ॥ ६० ॥

अर्थः— राग, द्वेष ने विमोह जे ठे ते आत्मानेमल ठे, अने एज दोष आश्रवनां मूल ठे. अने एज राग द्वेष अने मोह ठे. ते कर्मने वधारीने धर्मने जुलावी दिऐठे ॥ ६० ॥

हवे ज्ञाताने निराश्रव कहेठेः— अथ ज्ञातानिराश्रव कथनः—

॥ दोहाः॥— जहां न रागादिक दसा, सो सम्यक् परिणाम; यातें सम्यकवंतको, कह्यो निराश्रव नाम ॥ ६१ ॥

अर्थः—ज्यां राग, द्वेष, मोहनी दशा न मले तेने सम्यक् परिणाम कहिये, ए उ परथी सम्यक्त्ववंत पुरुषने निराश्रवी नाम आप्युं ॥ ६१ ॥

हवे ज्ञाता जे ठे ते निराश्रवणपणामां विलास करेठेः— अथ ज्ञाता कथनः—

॥ सवैया इकतीसाः॥— जे कोई निकट जव्य रासी जगवासी जीव, मिथ्या सदजेद ज्ञान जाव परिनये हैं; जिन्हकी सुदिष्टिमें न राग दोष मोह कहूं, विमल विद्वोकनि में तीनों जीति लये हैं; तजि परमाद घट सोधि जे निरोधि जोग, शुद्ध उपयोगकी

दशामें मिलिगये हैं; तेई बंध पड़ति विडारि पर संग नारि आपुमें मंगन व्हैके आ परूप जये हैं ॥ ६२ ॥

अर्थः— जे कोई जव्य राशिमां जगत्वासी जीव ठे, ते जव्यत्व परिपाकने लीधे नि कट के० पासे थया; ने मिथ्यामतिने जेदीने पोतानुं स्वरूप जे ज्ञान जाव तेने विषे परिणमी रहे ठे; जेनी ज्ञानरूपी दृष्टिमां राग, द्वेषने मोह कंइ पामिये नही; अने नि र्मल निज स्वजावनी विलोकतामां राग, द्वेषने, मोह ए त्रणेने जीती लीधा ठे; अने पांचे प्रमाद तजी पोताना शरीरने साधीने मन, वचन अने कायाने शैलेशीकरणमां निरोध करीने शुरू उपयोग दशा जे केवल दशा तेने विषे मली गया, तेवा ज्ञानी बंधनो मार्ग विडारी अने परवस्तुनो संग ठोमीने आत्माने विषे मग्न थई आपरूपें थया ॥ ६२ ॥

शिष्य पूछे के, एम ज्ञातानेविषे निराश्रवणुं थरो तो आयुष्यपर्यंत ज्ञाता निरा श्रवी थरो. गुरु उत्तर आपेठे के, ज्ञातापणुं तो उपशमजावने क्षयोपशम जाववडे च चल ठे ते कहेठेः—अथ उपशमी क्षयोपशमी व्यवस्था कथनः—

॥ सवैया इकतीसाः॥— जेते जीव पंक्ति खयोपशमी उपशमी, तिन्हकी अवस्था ज्यों लुहारकी संडासी है; ठिन आगमांहि ठिन पानिमांहि तैसे एउ, ठिनमें मिथ्या त ठिन ज्ञान कला जासी है; जोलों ज्ञान रहै तोलो सिथिल चरन मोह, जैसे कीले नागकी सगति गति नासी है; आवत मिथ्यात तव नानारूप बंध करै, जो उकीले ना गकी प्रकृति परगासी है ॥ ६३ ॥

अर्थः— मिथ्यात्वनी गांठ जेद कीधा पठी जे मिथ्यात्वनो अंश उदय आवे ठे ते जेनो खपी जाय अने मिथ्यात्वपुंज उपशम्यो रहे, ते जीव क्षयोपशमी कहिये अने जेने अंतरूमुहूर्त्तलगी उपशम्योज रहे तेने उपशमी कहिये. एवा वेउ जाव ते जे जीव पंडित ठे तेनी अवस्था ते लुहारनीसाणसी समान ठे; जेम साणसी घडीमां लोहने ग्रहण करी आगमां होयठे, ने घनीमां तेहज साणसी लोखंडने ठंनो करवा सारु पाणीनेविषे होयठे; तेम ए क्षयोपशमी अने उपशमी जीव क्षण एकमां मिथ्यात्व जावमां आवे ने क्षणनेविषे ज्ञानकलाना प्रकाशमां रहेठे. एवी अवस्थानेविषे ज्यांसुधी ज्ञानकला रहेठे, त्यांसुधी चारित्र मोहनीयनी पचीस प्रकृ ति शिथिल के० ढीली थई रहेठे; जेम मंत्रनी जमीए करीने सर्पनी शक्ति—गति शिथिल थई जायठे, तेम ए पण जाणवुं. हवे ए जीवने फरी मिथ्यात्व उदय आ वेठे तयारे तो नाना प्रकारना कर्मबंध करेठे; जेम नागनी उकीलनी करवाथी ना गनी पोतानी प्रकृति फरीथी प्रगटे ते रीते जाणवुं. ॥ ६३ ॥

हवे ज्ञानना शुरूपणानी प्रशंसा कहेठेः—अथ शुरूनय प्रशंसाः—

॥ दोहाः॥—यह निचोर या ग्रंथको, कहै परम रस पोष; तजै शुद्धनय बंध है,
गहै शुद्धनय मोष ॥ ६४ ॥

अर्थः—आ समयसारग्रंथनुं रहस्य एज ठे अने एज उत्कृष्ट रसनो पोषकठे के
जे शुद्धतानी नय रीति ठांडी तो बंध ठे अने शुद्धतानी नयरीति ग्रही तो मोक्ष ठे ॥ ६४ ॥

हवे बे नयनेविषे जीवनो विलास कही बतावे ठेः—अथ जीव विलास वर्ननः—

॥ सवैया इकतीसाः॥—करमके चक्रमें फिरत जगवासी जीव, व्है रह्यो बहिर मुं
ख व्यापत विषमता; अंतरू सुमति आई विमल बडाई पाई, पुजलसों प्रीति टूटी
बूटी माया ममता; सुद्ध नै निवास कीन्हो अनुजो अज्यास लीन्हो, त्रमनाव ठां
निदीनो जिनो चित्त समतां, अनादि अनंत अविकल्प अचल ऐसो, पद अवलंबी
अवलोकै राम रमता ॥ ६५ ॥

अर्थः—चौदराजलोकमां कर्मनुं चक्र के० कटक फरी रह्युं ठे, तेमां जगत्वासी
जीव पण फरी रह्यो ठे, अने ए फरवामां जीव विषमताए युक्त थयो थको क्यारे
इष्ट संयोगी ने क्यारे अनिष्ट संयोगी थई ने तेमां बहिर्मुख थई रह्यो, एटले बाह्य
विषय जोगनोज ग्राहक थयो, अने अंतरूदृष्टिकी आत्मा न जाएयो, एटलामां
अंतरूनेविषे सुमति उपजी, तेणे करीने पोतानी निर्मल प्रभुताने पाम्यो, त्यारे परव
स्तु जे पुजल तेनी प्रीति तूटी. एटला कालसुधी पुजलनी माया ममता जे नहीं
बूटी हती ते बूटी. जेम शुद्धनयवडे आत्मानुं स्वरूप कहुं, तेवा शुद्धनयमां पोते नि
वास कीधो, अने आत्मस्वरूपमां उपयोग राखीने अनुभवनो अज्यास लीधो, एथी
त्रमनावनो त्याग थयो, अने मन जे ठे ते समाधिनेविषे लीन थयुं; त्यारथी अनादि
अनंत कालसुधी जे स्वरूपमां कंइ बीजा विकल्प न पामिये एवुं पोतानुं अचल पद
अवलंबीने पोतानुं जे रमतारामपणु ठे तेने अवलोके ॥ ६५ ॥

हवे आत्मानुं शुद्धपणु सम्यग् दर्शन ठे, तेनी प्रशंसा करे ठेः—अथसम्यक्त्वप्रशंसाः—

॥ सवैया इकतीसाः॥—जाके परगासमें न दीसे राग दोष मोह, आश्रव मिटत न
हि बंधको तरस है; तिहुं काल जामें प्रतिबिंबित अनंतरूप, आपु हु अनंत सत्ता नं
ततें सरस है; जावश्रुत ज्ञान परवान जो विचारि वस्तु, अनुजो करे जहां न बानीको
परस है; अतुल अखंड अविचल अविनासी धाम, चिदानंद नाम ए सो सम्यक दरस है

अर्थः—जे शुद्ध आत्माना प्रकाशमां राग, द्वेष, मोह न देखाय, अने आश्रव न होय
तेमां बंधनो तरस के० लागवुं ते पण न होय, अने जे शुद्ध आत्माना प्रकाशमां त्रणे
काले अनंतरूप प्रतिबिंबित थाय ठे; अने निजस्वरूप पण अनंत ठे, अने सत्तानंत
मां सरस ठे, ते सत्तास्वरूपी अनंत पदार्थ ठे, तेथी सरस ठे, एटले जेना अनंतपर्याय

सर्व तेज धर्म कहे, अने जावश्रुत ज्ञानने प्रमाण करी वस्तुनो विचार अनुभव करे अने ज्यां वाणीनो स्पर्श नही, एटलेजे वचन गोचर नथी, अनक्षररूपनो अनुभव पोते करे, ए संयोगी गुणस्थानकनी दशा ठे. जेनी तुलना नथी एटले अतुल; वढी जेनी खंडना नथी माटे अखंड, एवं अचल ने अविनाशी धाम के० तेजोमय तेज चिदानंद स्वरूप ठे; एवं इश्वररूप सम्यग् दर्शननुं स्वरूप कहिये ॥ ६६ ॥

॥ इति श्री नाटक समयसारविषे बालाबोधरूप आश्रवद्वार पंचम संपूर्णः ॥

॥ दोहाः॥— अधिकार आश्रवको यह, कह्यो यथावत् जेम; अव संवर वरनन करों, सुनौ जविक धरि प्रेम. ॥ ६७ ॥

अर्थः— ए रीते आश्रवनो अधिकार कह्यो; हवे संवरतत्त्वनुं वर्णन करुंहुं; अहो ! जविक के० जव्य प्राणीज ! प्रेम धरीने ते सांजलो. ॥ ६७ ॥

हवे संवरनुं आदि ज्ञानवस्तु तेने नमस्कार करेठेः— अथ ज्ञान वर्णनः—

॥ सवैया इकतीसाः॥— आत्मको अहित अध्यात्मरहित ऐसो, आश्रव महातम अखंरु अंडवत है; ताको विसतार गिलिवेकों परगट जयो, ब्रह्मंरुको विकासी ब्रह्मंरुवत है; जामें सबरूप जो सबमें सबरूपसो पैं सबनि सों अलिप्त आकाशखंरुवत है; सौ है ज्ञान जानु शुरू संवरको जेप धरे, ताकी रुचि रेखको अमारे दंडवत है॥६८॥

अर्थः— आत्मानुं अहित करता अने अध्यात्मस्वरूपथी रहित एवं आश्रवरूप महातम के० महा अंधकार अखंरुपणे अंडवत के० सर्व लोकने ढांकी रह्यो ठे, तेनो विस्तार गलवाने जे ज्ञानसूर्य प्रगट थयो ते ब्रह्मांड जेवो सर्व लोकालोकने विकाश नो करनारो थयो, अने ब्रह्मांडनुं मंडन जेथकी थाय ठे, अने जेने विषे सर्वरूप जासे ठे अने जे सर्वरूपे सर्वमां पामिये ठियें अने जे सर्व मूर्त्तिक वस्तुथी आकाशखंडनी परे अलिप्त ठे; ते ज्ञानरूपी सूर्य तथा जे शुरू संवरनो जेप धरी रह्या ठे; तेनी रुचि रेखाने एटले तेना उदयने अमारो दंरुवत् के० नमस्कार ठे. ॥ ६८ ॥

हवे जरु चेतनना जेद ज्ञान थकीज संवररूपी परमात्माने उलखाय ठे, ते सम जावे ठेः— अथ जेदज्ञान महिमा कथनः—

॥ सवैया तेइसाः॥—शुरू सुठेद अजेद अबाधित, जेद विज्ञान सु तीठन आरा; अंतर जेद सुजाउ विजाव, करे जरु चेतनरूप डुफारा; सो जिन्के उरमें उपज्यो न रुचै तिन्हको परसंग सहारा; आत्मको अनुजौ करि ते हरखे परखे परमात्म धारा॥६९॥

अर्थः—शुरूपणे स्वठेद के० पोतपोताना न्यारा स्वरूपने बतावनार, अजेद के० एक स्वरूप अबाधित एटले कोई प्रमाणांतरे अखंरित एवं जेदज्ञान ते तीदण सुलाख ठे, ते सुलाखथी अंतरात्मामां जेदन करीने स्वजाव अने विजावने जुदा जुदा करे, ने ज

डरूप तथा चेतनरूपने डुफार के० न्यारा करी बतावे, एवुं जेदज्ञान जेना रुदयनेविषे उपज्युं ठे, तेज जीवने परवस्तुनो संग ते सहारा के० रुचे नही. अने तेज जीव पोताना स्वरूपनो अनुभव करी यथार्थपणे अंतरात्मानेविषे जे परमात्माना धाराठे तेनेपारखे.

हवे जेदविज्ञान जे ठे, ते सम्यग् ज्ञान ठे, तेनी समर्थाइ थकी स्वरूपनी प्राप्ति थाय ठे; ते कहेठे:— अथ सम्यक्त्व सामर्थ्य कथन:—

॥ सवैया तेइसा:॥— जो कबहु यह जीव पदारथ, औसर पाइ मिथ्यात मिटावै; सम्यक धार प्रवाह वहे गुन, ज्ञान उदे मुख ऊरध धावै; तो अजिअंतर दर्वित जावित कर्म किलेश प्रवेश न पावै; आतम साधि अध्यातमको पथ पूरण व्है परब्रह्म कहावै॥७०॥

अर्थ:— जो कोई आ जीव पदार्थ ठे ते यथाप्रवृत्ति करणरूप अवसर पामीने मिथ्यात्वग्रंथि जेदीने मिथ्यात्वने मिटावे; शुद्ध सम्यक् अने स्वरूप जलधारानो प्रवाह वहे अने ज्ञानगुणना उदय वडे ऊर्ध्व मुख थईने मुक्ति सन्मुख दोरे, त्यारे अन्यंतर जे ड्रवित कर्म अने जावित कर्म तेना क्लेशनो प्रवेश ते न थाय. जे प्रकृति प्रदेशरूप कर्म ते ड्रवित कर्म अने राग द्वेषादिक ते जावित कर्म ए वने प्रवेश नही करी शके अने अध्यात्मना पंथ सेलीमां आवीने आत्माने साधीने पोताना रूपमां पूर्ण थईने परब्रह्म कहेवाय. ॥ ७० ॥

हवे संवरनुं कारण सम्यग्दृष्टिठे, तेनो महिमा कहे ठे:—अथ सम्यग् दृष्टि महिमा:—

॥ सवैया तेइसा:॥—जेद मिथ्यात सु वेद महारस, जेद विज्ञान कला जिन पाई; जो अपनी महिमा अवधारत, त्याग करे उरसों ज पराई; उद्धतरीति वसे जिनके घट, हो तु निरंतर ज्योति सवाई; ते मतिमान सुवर्ण समान लगे तिनकों न शुजाशुजकाई॥७१॥

अर्थ:—मिथ्यात्वग्रंथि जेदीने तथा उपशमरूप महारस वेदीने जे बुद्धिवंते जेद विज्ञाननी कला पामी ठे, अने जे ए जेदविज्ञान वने पोताना स्वरूपनी प्राप्ति करीने पोताना ज्ञान, दर्शन चारित्ररूप महिमाने अवधारे, उर के० हैया थकी पराई सोज के० सामग्री तेनो त्याग करे अने जेना घटमां उद्धतरीति के० देशविरति तथा सर्व विरतिनी रीत फुरी अने निरंतर तप थकी जेनी सवाई ज्योति थाय ठे, तेने बुद्धिमान कहिये, ते सुवर्णसमान ठे. तेमने शुजाशुज कर्मरूप काट लागी शकतो नथी ॥७१॥

हवे संवरनुं मूल जेद विज्ञान ठे; ते मोक्षनुं कारण कही समजावेठे:—

अथ जेदज्ञान महिमा कथन:—

॥अमिह्व ठंड:॥—जेदज्ञान संवरनिदान निरदोष है; संवरसो निरजरा अनुक्रम मोष है; जेदज्ञान शिवमूल जगतमहि मानिये, यदपि हेय है तदपि उपादेय जानिये॥७२॥

अर्थ:— जेदज्ञान जे ठे ते निर्दोष संवरनुं निदान के० मूलकारण ठे अने निर्जरा

नुं कारण संवर ठे अने निर्जरा जे ठे ते मोक्षनुं कारण ठे. ए अनुक्रम प्रमाणे मोक्षनुं कारण परंपराथी जेदविज्ञानज ठे. अगर जो शुरू स्वरूपनी अपेक्षाने लीधे जेदज्ञान त्याग जोग ठे, तो पण नयोनं उपादेय, ते आदरवा जोग्य जाणिये. ॥ ७१ ॥

हवे स्वरूपनी प्राप्ति थया पठी जेदज्ञाननुं हेयपणुं देखाडेठे:—स्वरूप कथन:—

॥ दोहा:॥—जेदज्ञान तवसों जलो, जवलों मुक्ति न होय; परम ज्योति परगट / जहां, तहां विकल्प न कोय ॥ ७२ ॥

अर्थ:—जेदज्ञान त्यांसुधी जलुंठे, के ज्यांसुधी मुक्ति थई नथी. ज्यां परम ज्योति प्रगट थाय त्यां विकल्प कोई रहे नहीं, तो जेदज्ञान केम करीने रही शके ? ॥ ७२ ॥

जेदज्ञान मुक्तियो उपाय ठे ते कहेठे:—अथ जेदज्ञानमहिमा कथन:—

॥ चोपाई:॥—जेदज्ञान संवर जिन्ह पायो, सो चेतन शिवरूप कहायो; जेदज्ञान / जिनके घट नांही, ते जन्जीव बंधे घटमांही. ॥ ७३ ॥

अर्थ:—जे जीवने जेदज्ञानरूप संवरनी प्राप्ति थइ, तेज चेतन शिवरूप कहियें; जेना हृदयनेविषे जेदज्ञान नथी, ते मूर्ख घट पिंरुनेविषे बंधायलो रहेठे. ॥ ७३ ॥

हवे जेदविज्ञानवडे आत्मानो महिमा बधेठे ते कहेठे:—अथ जेदज्ञानको महात्म्य:—

॥ दोहरा:॥—जेदज्ञान साबू जयो, समरस निर्मल नीर; धोवी अंतर आतमा, धोवै नीज गुन चीर. ॥ ७४ ॥

अर्थ:—जेदज्ञान जे ठे ते साबुरूप जाणवुं; अने उपशम रस ते निर्मल पाणी ठे ने अंतर आत्माने धोवी मानवो; ते धोवी पोताना गुणरूप वस्त्रने धुवेठे ॥ ७४ ॥

हवे जेदविज्ञाननी जे क्रिया ठे ते कहेठे:—अथ जेदज्ञानकी कर्तव्यता महात्म्य:—

॥ सवैया इकतीसा: ॥—जैसे रजसोधा रज सोधिके दरव काढे, पावक कनक काढी दाहत उपलकों, पंकके गरजमे ज्यो कारिये कतक फल, नीर करे उज्ज्वल नितारिडारे मलको; दधिको मथैया मथि काढे जैसे माखनको, राजहंस जैसे दूध पीवै त्यागि जलको; तैसे ज्ञानवंत जेदज्ञानकी सकति साधि, वेदे निज संपति उठेदे परदलको ॥ ७५ ॥

अर्थ:—जेम कोइ रज सोधा के जोनारो रजने सोधीने एटले सोना रूपा प्रमुख अव्यने काढवाने पावक के अग्निने लगाडे, ने सोनुं काढीलइ पथरा धूल वगेरेने वाली नाखेठे. वली जेम कतकफलने पंकना गर्जनेविषे नाखीये तो ते फल जलने मे लथी जूहुं करेठे, वली जेम दधिनो मथनहार दधिनं मथन करी माखणने जूहुं करेठे ने राजहंस पाणी दूध जेगां होय तेमांथी मात्र दूध पीइ जायठे, पाणीने जूहुं करेठे; तेम ज्ञानवंत प्राणी जेदविज्ञाननी शक्ति साधीने पोतानी ज्ञानसंपत्तिने वेदे अने परदल के पुजलनुं कटक जे राग द्वेषादिक तेने कापी नाखेठे. ॥ ७५ ॥

अथ ज्ञेदज्ञान मोक्षमूल यहु कथनः--

॥ ठप्पय ठंदः॥— प्रगट ज्ञेद विज्ञान, आपगुण परगुणजानै; परपरिनति परि त्यागि शुद्ध अनुजव थिति ठानै; करि अनुजव अज्यास, सहज संवर परगासै, आश्रव द्वार निरोद्ध, कर्म घनतिमिर विनासै; ठय करिविज्ञाव समज्ञाव जजि, निरविकटपनिज पद गहै; निर्मल विशुद्ध सासुत सुथिर, परम अतींद्रिय सुख लहै. ॥ ७७ ॥

अर्थः— ज्ञेद ज्ञान जे ठे ते प्रगटपणे पोताना तेम पारका गुणने जाणैठे, तेथी पर वस्तुमां जे परिणमन ठे तेनुं ज्ञान करे, पोताना शुद्ध अनुजवनो ठराव राखे, ने ते अनुजवनो अज्यास करीने सहज संकरना रूपनो प्रकाश करे, आश्रव द्वारनो निरोध करीने कर्मरूप मेघ अंधकारनो नाश करे; अने विज्ञाव के० मोह दशानो क्षय करीने समज्ञाव के० समाधिने जजे, तेणे करीने ज्यां कांई विकटप नथी एवुं पोतानुं निर्विकटप पद तेने पामे, एटले जे सुखनेविषे मल नथी ए उपरथी ते विशुद्ध अनंत कालसुधी एकरूप तेथी शाश्वत स्थिर एवुं अतींद्रिय के० इंद्रियगोचर नही एवुं सुख पामे.

॥ इति श्री समयसारनाटकको बालावोधरूप संवर द्वार ठगे संपूर्णः ॥

॥ दोहाः—वरनी संवरकी दसा, जथा जुगति परमान; मुक्ति वितरनी निर्जरा, सु नहु जविक धरि कान ॥ ७८ ॥

अर्थः—संवररूपनी दशा कही ते युक्ति तथा प्रमाणे करी कहीठे; हवे मुक्तिनी वितरणी के० आपनारी एवी जे निर्जरा ठे तेनुं वर्णन करुं:— ते अहो! जव्य लोको तमे कान दर्शने शांजलो. ॥ ७८ ॥

हवे निर्जरानुं केवुं स्वरूप ठे ते कहेठे:— अथ निर्जरास्वरूप कथनः—

॥ चौपाईः॥—जो संवर पद पाइ अनंदे; जो पूरव कृत कर्म निकंदे; जो अफंद व्है बहुरि न फंदे; सो निरजरा बनारसि बंदे. ॥ ७९ ॥

अर्थः—पोतानुं जे शुद्ध स्वरूप राखवुं तेनुं नाम संवर कहिये; तेनुं पद पामीने संवर आनंद करे; अने पूर्व कालनेविषे जे कर्म कीधांठे, तेने जरुथी उखेमी नाखे; अने जे पूर्व कर्मना फंद ते थकी बूटीने पाबु ते फंदमां सपडाय नही तेनुं नाम आत्मानि निर्जरा कहिये. ते निर्जराने बनारसी दास वंदन करेठे. ॥ ७९ ॥

निर्जरानुं कारण सम्यक्त्व ठे, माटे सम्यक्त्वनो महिमा बखाणे ठे:—

अथ सम्यक्त्व महिमा कथनः—

॥ दोहाः॥—महिमा सम्यक् ज्ञानकी, अरु विराग बल जोइ; क्रिया करत फल जुं जते, करमबंध नहि होइ. ॥ ८० ॥

अर्थः—जे कर्म बुटे तेनुं फरीने बंधन थइ शके नही, ए सम्यग् ज्ञाननो महिमा

હે. વલી એ સમ્યગ્જ્ઞાન સાથે વૈરાગ વલનો જોગ છે, તેથી શુચાશુચ ક્રિયા કરતા થકા ને તેનું ફલ જોગતા થકા શૂંઘલાવંધ નવાં કર્મનો વંધ થતો નથી. ॥૮૦॥

હવે સમ્યક્ત્વની મહિમામાં ક્રિયા કરતાંજ કર્મની નિર્જરા થાય છે તે દૃષ્ટાંતે કહેઠે:-

॥ સવૈયા ઇકતીસાઃ ॥- જૈસે ચૂપ કૌતુક સરૂપ કરૈ નીચ કર્મ, કૌતુકી કહાવૈ તાસોં કૌન કહે રંક હૈ; જૈસે વિજિચારિની વિચારૈ વિજિચાર વાકો, જારહીસોં પ્રેમ જરતાસોં ચિત્ત વંક હૈ; જૈસે ધાડ વાલક ચુંઘાડ કરૈ લાલિ પાલિ, જાનૈ તાંહિ ઔર કો જદપિ વાકે અંક હૈ; તૈસૈ જ્ઞાનવંત નાનાજાંતિ કરતૂતિ ઠાનૈ, કિરિયાકોં જિન્ન માનૈ યાતૈ નિકલંક હૈ. ॥ ૮૧ ॥

પુનઃ- જૈસૈ નિશિવાસર કમલ રહે પંકહિમેં, પંકજ કહાવૈ પૈ ન યાકે ઢિંગ પંક હૈ; જૈસૈ મંત્રવાદી વિષધરસોં ગદાવૈ ગાત, મંત્રકી સકતિ વાકે વિના વિષડંક હૈ; જૈસૈ જીજ ગદૈ ચિકનાડ રહે રૂઝ અંગ, પાનીમેં કનક જૈસૈ કાંડસો અટંક હૈ; તૈસૈ જ્ઞાન વંત નાનાજાંતિ કરતૂતિ ઠાનૈ, કિરિયાકોં જિન્ન માનૈ યાતૈ નિકલંક હૈ. ॥ ૮૨ ॥

અર્થ:- જેમ કોઈ ચૂપ કે ૦ રાજા હોય ને તે પોતાના કૌતુકે કરીને ગમે તેવું નીચ કર્મ કરે તે ક્રિયા કરવાને લીધે તે કૌતુકી કહેવાય પણ કોઈ તે રાજાને રંક નહીં કહે; જેમ કોઈ કુલટા વ્યજિચારિણી સ્ત્રી હોય તે યદ્યપિ પોતાના ધણીની સાથે રહે સ્ત્રી, તોપણ ધણીની સાથે તેનું ચિત્ત લુબ્ધ હોતું નથી; ચિત્તને વિષે તો વ્યજિચારનો જ વિચાર થાય, કે જો વચ્ચે મલે તો નીકલી જાઉં ને યારને મલું; જેમ કોઈ ધાવ હોય ને તે પારકા બાલકને ધવરાવે, અને રમાડે લાલન પાલન કરે, અને અંક કે ૦ પોતાના ધણીનાં લડને વેસે, યદ્યપિ એવી ક્રિયા તો કરે સ્ત્રી, પણ એમ જાણેઠે કે આ બાલક પારકું છે; તેવીજ રીતે જે સમ્યગ્ જ્ઞાની છે તે નાના પ્રકારની શુચાશુચ ક્રિયા રાજા શ્રેણિક તથા જરત ચક્રવર્તિ અને વીજા સાધુની માફક કરે છે, પણ એ ક્રિયા ને પુજ્જલરૂપ જાણેઠે, પોતાના સ્વરૂપથી જિન્ન માને છે એથી વંધનનું કલંક લાગતું નથી.

એજ ઉપર વીજા દૃષ્ટાંત કહેઠે કે; જેમ કમલ છે તે રાત્ર દિવસ પંક કે ૦ કર્દમને વિષે રહે છે, તેથીજ ઉત્પન્ન થયું છે, તેથી પંકજ કહેવાય છે; તોપણ કમલને પંકનો સ્પર્શ નથી હોતો; જેમ કોઈ ગારૂડી મંત્રવાદી હોય તે પોતાના ગાત કે ૦ શરીરને સર્પ પાસે પકડાવે કરડાવે, પણ તે મંત્રવાદીના મંત્રની શક્તિવડે સર્પનો ડંઘલ વિષસંજોગર હિત હોય છે; જેમ જિવ્હા ઇન્દ્રિય થી દહી પ્રમુખની ચીકણાઈ ગ્રહણ કરે છે, પણ પોતાના અંગને તે ચિકાશનો લેશ રહેવા દેતી નથી, કિંતુ ચૂંચીજ રહે છે; જેમ સોનું પાણીને વિષે રહેતાં થકા કાટવાલું થતું નથી, તેવી રીતે જ્ઞાનવંત પ્રાણી

નાના પ્રકારની ક્રિયા કરેહે, પણ ક્રિયાને પુઝલ સંયોગવાલી જાણી આત્મસ્વરૂપથી ઝિન્ન માને છે, તેથીજ કર્મ બંધ કલંકથી જુદો રહેહે ॥ ૫૨ ॥

હવે વિષય જોગવતા થકા કર્મ બંધ ન થાય એવી જ્ઞાનવૈરાગ્યની શક્તિ બતાવે છે:—
અથ જ્ઞાન વૈરાગ્ય શક્તિ વર્ણન:—

॥ સોરઠા:॥— પૂર્વ ઉદય સંબંધ, વિષય જોગવૈ સમકિતી; કરૈ ન નૂતન બંધ, મહિ મા જ્ઞાન વિરાગકી ॥ ૫૩ ॥

અર્થ:— પૂર્વ સંચિત કર્મ ઉદય આવ્યાથી તેના સંબંધે સમકીતિ જીવ વિષય જોગ જોગવે છે, પણ નવાં કર્મબંધ કરતો નથી, એ સમ્યગ્ જ્ઞાન તથા વૈરાગ્યની શક્તિ છે ॥ ૫૩ ॥

હવે જે જ્ઞાતા હોય છે તે સમ્યગ્ જ્ઞાન અને વિષયની અરુચિ એ બેઉને સાધેહે, તે કહેહે:— અથ જ્ઞાતાકી વ્યવસ્થા કથન:—

॥ સવૈયા તેજસા:॥— સમ્યક્વંત સદા ઊર અંતર, જ્ઞાન વિરાગ ઊઝૈ ગુન ધારૈ; જાસુ પ્રજાવ લલૈ નિજ લલ્હન, જીવ અજીવ દશા નિરવારૈ; આત્મકો અનુજૌ કરિ વ્હૈ શિર, આપુ તૈરે અરુ ઔરનિ તારૈ; સાધિ સુદર્વ લહૈ શિવસર્મ સુકર્મ ઉપાધિ વ્યથા વમિડારૈ.

અર્થ:— જે સમકિતી હોય તે સદા પોતાના અંતઃકરણનેવિષે જ્ઞાન અને વૈરાગ્ય એ બે ગુણને ધારે જે ગુણના પ્રજાવવડે પોતાનું જ્ઞાતાપણું લક્ષણ જોડીને જીવ અજીવ દશા એટલે જીવ અજીવનું સ્વરૂપ નિરવાર કેળું જુડું જુડું જાણે, તે પઠી આત્માને યથાર્થ પણે વેદીને આત્મિક સ્વજાવમાં સ્થિરતા થઈ રહેહે; તે પોતે પણ તરે અનેસત્યઉપદેશ આપી બીજાને પણ તારેહે; એ રીતે પોતાના આત્મદ્રવ્યને સાધીને મોહસુખને પામે, અને કર્મઉપાધિ સહિત જે વ્યથા તેનું વમન કરેહે ॥ ૫૪ ॥

હવે વિષયની અરુચિવિના જ્ઞાનનું બલ નિષ્ફલ છે, અને એવા જ્ઞાનીને એકાંત પદ્ધતિ વિષે રહેવાથી મિથ્યા દૃષ્ટિ ઠરાવે છે:— અથ મિથ્યાદૃષ્ટિ વ્યવસ્થા કથન:—

॥ સવૈયા તેજસા:॥— જો નર સમ્યક્વંત કહાવત, સમ્યગ્ જ્ઞાન કલા નહિ જાગી; આત્મઅંગ અબંધ વિચારત, ધારત સંગ કહૈ હમ ત્યાગી; જ્ઞેષ ધૈર મુનિરાજ પટંતર. મોહ મહાનલ અંતર દાગી; સૂન્ય હિયે કરતુતિ કરૈ પરિ, સો શઠ જીવ ન હોઈ વિરાગી.

અર્થ:— જે મનુષ્ય પોતે સમ્યક્ત્વવંત કહેવાય અને સમ્યગ્ જ્ઞાનની કલા ન જાગી, એટલે સમ્યગ્ જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ ન થઈ તેથી આત્માના અંગવિષે બંધવિચારે નહી, આત્મા અબંધ છે એમ માને; ને તેથી તે અજ્યંતર સંયોગ ધારે છે. વલી કોઈ નિશ્ચય નયનો પદ્ધતિ લઈને પોતે ત્યાગી છે એમ કહે, મુનિરાજની પઠે પટંતર કેળું જ્ઞેષ ધરે; પણ અંતર નેવિષે મોહમહાનલ કેળું મોહરૂપ અગ્નિ શલગી રહી હોય; વિષય થકી વૈરાગી ન

थयो, तेथी हैया सुन्य थको मुनिराजनी पेठे क्रिया करे, पण ते जीव मूर्खज कहेवा यठे पण वैरागी कहेवाय नही ॥ ८५ ॥

हवे जे सर्व क्रिया करता थका पण मूढ कहेवाय ठे ते कहे ठे:-

अथ मूढ क्रिया वर्णन:-

सवैया तेइसा:॥- ग्रंथ रचै चरचै शुद्ध पंथ लखै जगमें व्यवहार सुपत्ता; साधि संतोष अराधि निरंजन, देइ सुसीख न लेइ अदत्ता; नंग धरंग फिरे तजि संग ठके सरवंग मुधारस मत्ता; ए करतुति करै शठ पै समुजै न अनातम आतम सत्ता ॥ ८६ ॥
ध्यान धैर करि इंद्रिय निग्रह, विग्रहसों न गिनै निज नत्ता; त्यागि विभूति विभूति मिटै तन जोग गहै ज्वजोग विरत्ता; मौन रहै लहि मंद कषाय सहै बध बंधन होइ न तत्ता; ए करतुति करै शठ पै समुजै न अनातम आतम सत्ता ॥ ८७ ॥

अर्थ:- ग्रंथ रचना करे, जला मार्गनी चरचा करे, जला मार्गने लखे, जगत्मां व्यवहार मार्गमां प्राप्ति थको रहे, संतोषी थईने निरंजनने आराधे, लोकोने सारी शीखामण आपे, अदत्तदान ले नही, परिग्रह संग त्यागीने नंग धरंग फिरे के० दि गंवर थई फरे, अने मुधा के० मुग्धपणे पोताना रसमां मातो थको सर्वांगे ठक्यो रहे एवी एवी क्रिया मूर्ख होय ते करे ठे पण अनातम सत्ता के० आत्माथी पृथक् जे मो हनी गहलता ठे तेने, अने आत्मसत्ता के० शुद्ध जाणपणानी जे सत्ताठे, तेने जुदी/ जुदी जाणे नही तेमने मूर्ख कहेवा ॥ ८६ ॥

बली मूढनी क्रिया केहेठे के, ध्यान धरे, इंद्रिय दमन करे, विग्रह करेठे ते शरीर नी साथे पोताना आत्मानो संबंध गणे नही. विभूति के० संपत्तिनो त्याग करी विभूति के० जस्म शरीर उपर लगाडे, योग मार्ग ग्रहे, अने संसारना जोगथी विरक्त रहे, मौनपणे रहे, कषायनुं मंदपणुं समजे, बध बंधन सहतो थको पण तातो नही थाय, क्रोधादिक न करे, एवी क्रिया शठ मूढ होय ते करे ठे, पण अनातम सत्ता एटले कर्मादिक प्रजावनी सत्ता अने आत्मसत्ता एटले आत्मानुं सत्य स्वरूप तेने स मजे नही माटे तेने मूर्ख समजवो. ॥ ८७ ॥

हवे फरी मूढपणानुं स्वरूप बतावेठे:- पुनः मूढ वर्णन:-

॥ चौपाई:॥- जो विनुज्ञान क्रिया अवगाहै; जो विनु क्रिया मोख पद चाहै; जो विनु मोख कहै में सुखिया; सो अजान मूढनिमें सुखिया ॥ ८८ ॥

अर्थ:- जे जन ज्ञानविना क्रिया अवगाहे अने क्रियाविना मोक्ष पद वांठे, बली जे मोक्ष पाण्या शिवाय कहे के हुं सुखी हुं, तेने अजाण मूर्खनो शिरोमणि जाणवो.

हवे जेने कर्मसत्ता तथा आत्मसत्तानी जिनता जासती नथी, तेने महामूढ कहि ये. तेनुं विवेचन करेढे:— अथ महामूढ व्यवस्थाकथन:—

॥ सवैया इकतीसा:॥— जगवासी जीवनिसों गुरु उपदेश कहै, तुम्हे इहां सोवत अनंत काल बीते हैं; जागो व्है सुचेत चित समता समेत सुनो, केवल वचन जामें अक्षर सजीते हैं; आउ मेरे निकट बताउं में तुम्हारे गुन, परम सुरस जरे करमसों रीते हैं; ऐसे बैन कहै गुरु तउ ते न धरे उर, मित्रकेसे पुत्र किधो चित्रकेसे चीते हैं.

अर्थ:— सर्व जगवासी जीवना हित वात्सल्यने अर्थे गुरु एवो उपदेश करेढे के, अहो! जव्य प्राणी जीव! तमे आ जगत्मां मोहनिद्रानेविषे सूता रह्या अकाज अनादि अ नंतकाल तमोने बीत्यो ठे, माटे हवे तो चित्तमां सचेत थईने जागो; अने समता स हित अका केवलीनां वचन सांजलो, जे केवलीनां वचनमां अक्षर रस के० इंद्रियना विषय रस तेने जीतेला ठे; अने तमे मारी पासे आवो तो तमारा गुण बतावुं; ते गुण केवा ठे, परम एटले उत्कृष्ट सुरसे करी जरेला ठे; अने कर्म अकी रीते के० न्यारा ठे; एवां वचन गुरु कहेढे ते जे प्राणी हैयामां धरता नथी ते मित्रना पुत्र जेवाढे, के मके मित्रना पुत्रवडे पोतानुं घर उघारु रेहेतुं नथी. अने तेने शीखामण शी देवी? अने चित्रामण जेवा ठे, कारण के चित्रामण अकी कांई सत्य क्रिया अती नथी. ॥ ७९ ॥

॥ दोहा:॥— एते पर बहुरो सुगुरु, बोलै वचन रसाल; सेन दशा जाग्रत दशा, कहै डुहूंकी चाल. ॥ ८० ॥

अर्थ:— ए प्रमाणे सगुरु ठे ते फरी सरस वचन बोले ठे, के जीवने एक सयनद शा ने बीजी जाग्रतदशा एवी बे दशा ठे तेनी चाल शांजलो. ॥ ८० ॥

हवे सैन दशानुं वर्णन करेढे:— अथ शयन दशा वर्णन:—

॥ सवैया इकतीसा: ॥— काया चित्र सारीमें करम परजंक जारी, मायाकी संवारी सेज चादर कल्पना; सैन करै चेतन अचेतनता नींद लिए, मोहकी मरोर यहै लोच नको ढपना; उदै बलजोर यहै आसको सबद घोर, विषे सुख कारजकी दोर यहै सुपना; ऐसी मुढ दसामें मगन रहै तिहू काल, धावै ज्रमजालमें न पावै रूप अपना.

अर्थ:— कायारूप चित्रशादी ठे, तेमां कर्मरूप पर्यंक ठे, तेउपर मायानी सेज सं वारी ठे, कल्पना के० मननी विकल्पनारूप चादर ठे, अचेतनानी जंघ लईने एवी सामग्रीमां चेतन शयन करी रह्यो ठे, मोहनी मरोर तेणे करीने लोचन ढंकाया ठे; उदय बल जोर जे ठे, ते आसनो घोर शब्द ठे, अने विषयसुख कार्यनी दोड एटले करणी करवी ते स्वभावस्था ठे, अने एनुंज नाम मूढदशा तथा शयन दशा कहिये.

अने ए दशानेविषे जे मूढ जन होय, ते त्रणे काल मग्न थको धावे ठे, एटले त्रम जालमां दोडेठे, पण पोतानुं रूप पामतो नथी. ॥ ए१ ॥

हवे जीवनी जाग्रतदशानुं वर्णन करेठे:— अथ जाग्रतदशा वर्णन:—

॥ सवैया इकतीसा: ॥— चित्र सारी न्यारी परजंक न्यारो सेज न्यारी, चादर ज़ी न्यारी इहां फुठी मेरी थपना; अतीत अवस्था सैन निद्रा वही कोउ पैन, विद्यमान पलक न यामें अव ठपना; श्वास औ सुपन दोउ निद्राकी अलंग बूज, सूजे सब अंग लखि आतम दरपना; त्यागी ज़यो चेतन अचेतनता जाव त्यागी, ज़ाले दृष्टि खोलि के संजाले रूप अपना. ॥ ए२ ॥

अर्थ:— आत्मज्ञान पाम्याथकी कायरूप चित्रसारी जुदी जुए, अने कर्मरूप पलं गने पण न्यारो देखे; मायरूप सेज पण जुदी जुए, कल्पनारूप चादरने न्यारी जुए. मतलबके ए ठेकाणे मारी स्थापना जुठी ठे एम समजे. अतीत अवस्थानेविषे एटले सयनदशामां निद्रा लेनार पण कोई वीजा रूपे हुंजतुं, विद्यमान कालमां ते अवस्था नथी, हवे पलकमात्र पण आ अवस्थामां मारो अज्ञाव थनार नथी. श्वास अने स्वप्न ए वे निद्रानी अलंगना संयोगे बूजे, अने आत्मारूप आरिसामां आत्मा नुंज सर्व अंग सूजे, एवी रीते अचेतनतारूप निद्रानो त्याग करीने चेतन त्यागी थयो, त्यारे पोतानी दृष्टि खोलीने जूए, अने पोतानुं रूप संजाले. ॥ ए२ ॥

वली सद्गुरु शिद्धानां वचन कहेठे:— अथ पुनः सद्गुरु शिद्दा कथन:—

॥ दोहा: ॥— इहि विधि जे जागै पुरुष, ते शिवरूप सदीव; जे सोवहि संसारमें, ते जगवासी जीव ॥ ए३ ॥

अर्थ:— ए रीते जे पुरुष जागे ठे, तेतो सर्व कालनेविषे शिवरूप के० मोक्षरूप जा एवा. अने जेटला संसारनेविषे सूता ठे, तेटला तो जगत्वासी जीव समजवा. ॥ ए३ ॥

हवे मोक्षपद उपादेयरूप कहीने स्तुति करेठे:— अथ आत्मद्रव्य स्तुतिकथन:—

॥ दोहा: ॥— जो पद ज़ौपद ज़य हरै, सोपद सोउ अनुप; जिहि पद परसत और पद, लगे आपदारूप ॥ ए४ ॥

अर्थ:— जे पद के० जे स्थानक जवस्थानकनो जय हरे ठे, तेनेज पद कहेवुं, तथा अनुप स्थानक कहेवुं, अने जे पदनो स्पर्श थतांज अन्य पद जे कर्म पद ठे, ते आ पदारूप लागे ठे. ॥ ए४ ॥

हवे ज़व जे संसार पद तेनो ज़य बतावे ठे:— अथ संसार वर्णन:—

॥ सवैया इकतीसा: ॥— जव जीव सोवै तव समुज सुपन सत्य, वहि फुठ लागै जव जागै नींद खोश्के; जागे कहै यह मेरो तन यह मेरी सोज, ताहू फुठ मानत म

रणथिति जोइके; जाने निज मरम मरन तबसूँ जूठ, बूँ जव और अवताररूप होइ के; बाहु अवतारकी दशामें फिरियहे पेच, याहि जांति जूठो जग देख्यो हम ढोइके. ॥ ९५ ॥

अर्थ:— ज्यारे जीव सयन दशामां सूतो होय ठे, त्यारे स्वप्नने सत्य करी माने ठे. अने तेज स्वप्न रूपने ज्यारे निद्रा मूकी जागीने जुए ठे, त्यारे जूठूं जाणे ठे, जागी ने कहे के आ माहं शरीर तो आहीं ठे, आ सोंज के० सामग्री सर्व मारी ठे; ने ज्यारे पोतानी मरण स्थितिनो विचार करे ठे, त्यारे तो वर्तमान शरीर तथा सामग्री सर्वने जूठी माने ठे, अने ज्यारे पोताना मर्मनी वात जाणे एटले पोताना स्वरूपनी वातने जाणे, त्यारे तो मरणने पण जूठूं जाणे; एमज वली बीजो अवतार ले त्यारे बीजा रूपे थईने बीजी वात जाणे; फरी तेज अवतारमां सूता-जागता, जूठा-साचानो पेच आ गलीज रीते लाग्यो रहे. ए रीते वारे वारे अवतार लेवाने वली सामग्रीने पोतानी स मजबी ने वली मरवुं; ए रीते सर्व संसारने ढोई के० देखीने अमे सर्व संसारने जूठोज जाण्यो. ॥ ९५ ॥

हवे ज्ञाता केवी क्रिया करे ते समजावे ठे:— अथ ज्ञाताकी क्रिया कथन:—

॥ सवैया इकतीसा:॥— पंक्ति विवेक लहि एकताकी टेक गहि, हुंदज अवस्थाकी अनेकता हरतु है; मति श्रुत अवधि इत्यादि विकल्प मेटी, निरविकल्प ज्ञान मन में धरतु है; इंद्रियजनित सुख दुःखसों विमुख व्हेके, परमकी रूपव्हे करम निर्जरतु है; सहज समाधि साधि त्यागी परकी उपाधि, आतम आराधि परमात्म करतु है. ॥ ९६ ॥

अर्थ:— जे पंक्ति जन होय ते विवेकनो जेद एटले विज्ञान लहीने पोतानी एक तानी टेक राखीने प्रथमनी छंद्यवस्था जे भ्रम अवस्थामां अनेकता हती तेने हरे ठे. अने मति, श्रुत, अवधि इत्यादि ज्ञानस्वरूपना विकल्पने मटानीने निर्विकल्प ज्ञान तेने मनमां धरेठे. अने इंद्रियजनित जे सुख दुःख तेथी विमुख थई परमात्मारूप थईने कर्मनी निर्जरा करे ठे, एटले निर्जरा थाय ठे. तेथी पोतानी सहज समाधिसा धिने पर जे कर्म पुज्जलादिकनी उपाधि जे राग द्वेषादिक, तेनो त्याग करीने आत्मा ने आराधी परमात्मापणु करेठे. ॥ ९६ ॥

हवे जे ज्ञान समुद्र परमात्मानी प्राप्ति थाय ठे, ते ज्ञाननी प्रशंसा करेठे:—

अथ ज्ञान समुद्रवर्णन:—

॥ सवैया इकतीसा:॥— जाके उरअंतर निरंतर अनंत दर्ब, जाव जासि रहे पें सुजा उ न टरतु है; निर्मलसों निर्मल सुजीवन प्रगट जाके, घटमें अघट रस कौतुक करतु हैं; जानै मति श्रुत औधि मनपर्ये केवल सु, पंचधा तरंगनि उमंग उबरतु है; सो है ज्ञानउदधि उदार महिमा अपार, निराधार एकमें अनेकता धरतु है ॥ ९७ ॥

અર્થ:— જે જ્ઞાન સાગરના મધ્યજાગનેવિષે નિરંતર અનંત દ્રવ્ય પદાર્થ જાસી રહ્યા છે, પણ તે દ્રવ્યનો સ્વચાવ પોતે પામતો નથી, નિર્મલમાં નિર્મલ એવું સુજીવન કેળવી જીવન કેળવી જીવિતવ્ય અને સમુદ્ર પદ્ધતિ સુજીવન કેળવી પાળી તે, જેનું પ્રગટ છે, અને ઘટ મેં કેળવી હૃદયનેવિષે અઘટ કેળવી અદ્ધણરસ કૌતુક કેળવી સત્યાર્થ વેદનનો જે રસ તેનુજ કુતુહલ કરે છે, એટલે એ સમુદ્રનેવિષે રસ કુતુહલ ઘણા છે, અને જે જ્ઞાન સમુદ્રને વિષે મતિજ્ઞાન, શ્રુતજ્ઞાન, અવધિજ્ઞાન, મનપર્યવજ્ઞાન ને કેવલ જ્ઞાન એ પાંચે જ્ઞાન તરંગરૂપ છે, ઉમંગ કેળવી પોતપોતાને ઠેકાણે પ્રગટ થઈ રહ્યાં છે એવો જ્ઞાનસમુદ્ર તે ઉદાર પ્રધાન છે, એનો અપાર મહિમા છે, એને વિષે સર્વ પદાર્થ જાણે છે તેથી પોતે નિરાધાર અને એક સ્વરૂપ ઘટાં જ્ઞાતાપણામાં અનેકતા ધરે છે ॥ ૯૭ ॥

હવે જ્ઞાનવિના માત્ર ક્રિયાવચ્ચેજ મોક્ષની પ્રાપ્તિ નથી તેનું વર્ણન કરેલું:—

અથ મોક્ષમાર્ગ અપ્રાપ્તિ કથન:—

॥ સવૈયા ઇક્તીસા:॥— કેઈ ક્રૂર કષ્ટ સહૈ તપસોં શરીર દહૈ, ધુમ્રપાન કરેં અધો મુખ વહેંકે જુલે હૈ; કેઈ મહા વ્રત ગહૈ ક્રિયામેં મગન રહેં, વહેં મુનિ જારમેં પયારકે સે પૂલે હૈ; ઇત્યાદિક જીવનકો સર્વથા મુગતિ નાંહિ, ફિરે જગમાંહિ જ્યો વચારકે વધુલેહૈ; જિનકે હિયેમેં જ્ઞાન તિન્હહીકો નિરવાન, કરમકે કરતાર જરમમેં ચૂલેહૈ ॥ ૯૮ ॥

અર્થ:— કોઈ અજ્ઞાની ક્રૂર કષ્ટ સહન કરેલો અને પંચાગ્નિ પ્રમુખ તપ કરીને શરીર ને વાલેલો; કેઈક અજ્ઞાની અગ્નિના ધુમાડાનું પાન કરેલો, નીચું મુખ રાખી ઊંચા પગ કરીને જુલેલો; કેટલાક અજ્ઞાની જૈન લિંગ લઈને પાંચ મહાવ્રત દ્રવ્યથી ગ્રહણ કરેલો, અને ક્રિયામાં મગ્ન રહેલો; એ રીતે મુનિરાજ પણાનો જાર વહેલો, પણ તે પયારના જેવા પૂલે છે, (દેશ જાણાયે) પયાર એટલે પલાલ, જેના ફૂલનેવિષે કળ હોતા નથી, તેવી રીતે નિરાશ જાણવા; ઇત્યાદિ કેવલ ક્રિયા કલાપવડે જીવને સર્વથા મુક્તિ થતી નથી; તે જ ગત્તનેવિષે વચારના વધુલ જેમ ઊંચા નીચા ફરી રહે છે, પણ એક ઠેકાણે ઠરતા નથી તેવા સમજવા; અને જેના હૃદયનેવિષે જ્ઞાન કલા જાગૃતરૂપ થઈલો, તેમને નિરવાણ કેળવી મોક્ષ છે; અને જે કર્મના કરતાર એટલે કેવલ ક્રિયાનાજ કરનારા છે તેનો જર્મ નેવિષેજ ચૂલી રહ્યાલો. ॥ ૯૮ ॥

હવે જે મૂઢ જન છે તેની દૃષ્ટિ નિશ્ચયમાં નથી, પણ વ્યવહારને વિષે છે, તેથી તેને વિષે અજ્ઞાન છે તે કહેલું:— અથ મૂઢ વ્યવસ્થા વર્ણન:—

॥ દોહા: ॥— લીન જયો વિવહારમેં, ઊકતિ ન ઊપજૈ કોઈ; લીન જયો પ્રજુ પદ જપૈ, મુકતિ કહાંસોં હોઈ. ॥ ૯૯ ॥

અર્થ:— જે વ્યવહારમાં લીન થઈ રહ્યો હોય એટલે મગ્ન થઈ રહ્યો હોય, તેને કોઈ

उक्ति के तत्त्वदृष्टि उपजे नहीं, अने पोते अनाथ थईने पोताना नाथना पदने जजे, ए रीते पोतानुं निश्चयरूप जाण्याविना मुक्ति क्यांथी थाय ? ॥ एए ॥

॥ दोहाः ॥— प्रभु समरो पूजो पढो, करो विविध विवहार; मोक्ष स्वरूपी आत्मा; ज्ञानगम्य निरधार. ॥ २०० ॥

अर्थः— प्रभुने समरो, जावे पूजो, ने जावसहित पढो इत्यादि व्यवहार करो पण मोक्ष स्वरूपी आत्माठे तेतो निरधार के० निश्चय ज्ञान गम्य ठे. ॥ २०० ॥

हवे निश्चय स्वरूपनेविषे ज्ञान पर्याय रूपी अर्थनुं निरूपण करेठेः—

अथ पर्यायार्थ निरूपणः—

॥ सवैया तेइसाः ॥— काज विना न करे जिय उद्यम, लाज विना रनमांहि न जुं जै; डीलविना न सधै परमारथ, सीलविना सतसो न अरूजै; नेम विना न लहे नि हचे पद, प्रेमविना रस रीति न बूजै; ध्यानविना न थजे मनकी गति, ज्ञान विना शिवपंथ न सूजै. ॥ १ ॥

अर्थः— अहीं अर्थांतर बतावे ठे के. जेम जीव पोताना काम विना उद्यम करतो नथी; जेम लाज विना रणसंग्रामने विषे जुजतो नथी; वली जेम देह धन्याविना परमार्थ थतो नथी; अने शील धारण कीधाविना सत्व साथे मलातुं नथी; वली नियम धन्या शिवाय निश्चय पद मलतुं नथी, अने जेम प्रेमनी प्रीत विना रसरीत जणाती नथी, तथा ध्यानविना मननी गति थोजाती नथी, तेम ज्ञानविना शिवपंथ के० मुक्तिमार्ग ते सूजतो नथी. ॥ १ ॥

हवे ज्ञानवंतनो महिमा देखानीने तेनी व्यवस्था कहेठेः—

अथ ज्ञानमहिमा धारक व्यवस्था कथनः—

॥ सवैया तेइसाः ॥ ज्ञान उदै जिनके घट अंतर, ज्योति जगी मति होति न मै ली; बाहिज दृष्टि मिटी जिन्हके हिय, आतम ध्यान कला विधि फैली; जे जड चेत न चिन्न लखै सु विवेक लिये परखै गुन थैली; ते जगमें परमारथ जानि गहै रुचि मानि अध्यातम सैली. ॥ २ ॥

अर्थः— जेना हृदयनेविषे ज्ञाननो उदय थवाथी पोतानी ज्योति जागृत थईने तेथी मति जे बुद्धि ते उज्ज्वल थई पण मेली नथी; अने पोताना बाह्य शरीरने आत्मा करी माने एवी बाह्य दृष्टि ते मटी गई, अने हृदयनेविषे आत्मध्याननी कला तेनी विधि जे यमनियमादिक ते विधि फेदी एटले पसरी, ते वखतथी जड चेतनने चिन्न चिन्न लखे, अने पोतानो विवेक के० जेदविज्ञान तेणे करी पोताना गुणनी थैली पार

खी लीधी. एवा जे जीव तेज जगत्मां परमार्थने जाणी तेने रुचिये करी ग्रहण करे. ए रीते अध्यात्मशैली मान्य करीने परमार्थने जाणे, ॥ २ ॥

हवे मोक्षनी समय प्राप्ति देखावे:- अथ मोक्षप्राप्ति कथन:-

॥ दोहा: ॥- बहु विधि क्रिया कलेससों, शिवपद लहै न कोइ; ज्ञान कला परका शसों, सहज मोक्ष पद होइ. ॥ ३ ॥ ज्ञान कला घट घट वसे, योग युगतिके पार; निज निज कला उदोत करि, मुक्त होइ संसार. ॥ ४ ॥

अर्थ:- ज्ञात ज्ञातनी क्रियाने निमित्ते क्लेश करवो, तेथी मोक्षपद मले नहीं. पण ज्ञानकलानो प्रकाश अवाथी सेहेज मोक्षपद आयवे. ॥ ३ ॥ ज्ञानकला तो घट घटने विषे वसी रहेली ठे, पण मन वचन अने कायाना योगनी युक्तिथी पार रहेली ठे, माटे पोत पोतानी कलाने प्रकाश करवाथी संसारथी मुक्त अवाय ठे, एवो सर्वने सज्जनो आशीर्वाद ठे. ॥ ४ ॥

हवे मुक्तपणुं अनुजव थकी आयवे माटे अनुजवनी प्रशंसा करे:-

अथ अनुजव प्रशंसा:-

॥ कुंमलिया ठंदः॥- अनुजव चिंतामनिरतन, जाके हिय परगास; सो पुनीत शिवपद लहै, दहै चतुर्गतिवास; दहै चतुर्गतिवास आस धरि क्रिया नमंडै, नुतन बंध निरोध, पूर्वकृत कर्म विहंडे; ताके न गनु विकार, नगनु बहु जार न गनु जौ, जाके हिर देमांहि रतनचिंतामनि अनुजौ ॥ ५ ॥

अर्थ:- अनुजवरूपी चिंतामणिरत्न जेना हृदयनेविषे प्रकाशमान थई रह्युंठे, ते जीव पुनीत के० पवित्र थईने शिवपदने पामेठे, ने चतुर्गतिनो जे वास तेने दहन करेठे; एटले देवगति, मनुष्यगति, तिर्य्यगति ने नरकगति ए चारे गतिना वासने वाली नाखेठे; अनुजवी जननी रीत एठे के ते आशा धरीने क्रिया मांडे नहीं. नुतन बंध के० नवा कर्मना बंधने निरोधीने संवर धारण करे, तथा पूर्वकृत कर्मने विहंसी ना खीने तेनी निर्जरा करेठे, तेना विकारने अहो! जव्य जीव! तुं गणीश नहीं; अने तेना अतिजारने तुं गणीश नहीं, अने तेना जयने पण गणीश नहीं, जेना हृदयमां अनुजवरूपी चिंतामणिरत्न प्रकाशी रह्युं ठे ॥ ५ ॥

हवे अनुजवीनी ज्ञानदृष्टिनुं सामर्थ्य वखाणेठे:- अथ ज्ञानदृष्टि सामर्थ्य कथन:-

॥ सवैया इकतीसाः॥- जिनके हियेमें सत्य सूरज उदोत जयो, फेलिमति किरन मिथ्यात तम नष्ट है; जिनकी सुदृष्टिमें न परचै विषमतासों, समतासों प्रीति ममतासों लष्ट पुष्ट है; जिन्हके कटाठमें सहज मोक्ष पथ सधै, साधन निरोध जाके तनको न कष्ट है; तिन्हकों करमकी किलोल यह है समाधि, मोले यह जोगासन बोले यह मष्ट है॥६॥

અર્થ:— જેના હિયાનેવિષે સત્ય સૂર્યનો ઉદ્યોત થઈ ઇહ્યોઠે, અને સત્ય સૂર્યના મતિ રૂપ કિર્ણ ફેલી રહ્યાઠે, તેથી મિથ્યાત્વ રૂપ અંધકાર તે નાશ પામ્યો. વલી જે જીવની સુદૃષ્ટિમાં વિષમતાનો પરિચય નથી, એટલે સમતાસાથે પ્રીતિ વંધાણી ઠે, ને મમતાસાથે તથા મોહસાથે લષ્ટ પુષ્ટ કે ૦ ચિત્તવિનાની પ્રીતિ રાખેઠે, ને જેના કટાક્ષનેવિષે એટલે થોડા વિલોકનમાં સહજ સ્વચાલે મોક્ષમાર્ગ સિદ્ધ થાયઠે. સાધન કે ૦ મનોયોગાદિક ત્રણ યોગનો નિરોધ એટલે નિગ્રહ કહ્યોઠે અને જેના શરીરને કષ્ટ નથી, એવા જ્ઞાનધારીને જે કર્મ લહેર આવેઠે તેને ગણતીમાં સમાધિ જાવજ જાણેઠે; જો કદી ગતિ કર્મના ઉદયવડે ડોલેઠે તોપણ તે જોગાસનધારીઠે અને જો વોલેઠે તોપણ મદ્ય કે ૦ મૌનવ્રતિ ઠે. ॥ ૬ ॥

હવે જ્ઞાનીને પરવસ્તુનો ત્યાગ કહ્યો અને વિશેષપણે તેનોજ ત્યાગ વખાણેઃ—

॥ અથ પરવસ્તુકો ત્યાગ તાકો વિશેષ વર્ણન:— ॥

॥ સવૈયા ઇકતીસા:॥— આતમ સુજાત પરજાતકી ન સુદ્ધિ તાકો, જાકો મન ગ મન પરિગ્રહમેં રહ્યો હૈ; એસો અવિવેકકો નિધાન પરિગ્રહ રાગ, તાકો ત્યાગ ઇહાંલોં સમુચ્ચૈરૂપ કહ્યો હૈ; અવ નિજ પરે ત્રમ ડૂરિ કરિવેકે કાજુ વહુરો સુગુરુ ઉપદેશકો ઝમહ્યો હૈ; પરિગ્રહ અરુ પરિગ્રહકો વિશેષ અંગ, કહિવેકો ઉદ્યમ ઉદીરિ લહ લહ્યો હૈ.

અર્થ:— જેનું મન પરિગ્રહનેવિષે મગ્ન થઈ રહ્યું ઠે, તે જીવને પોતાના તથા પારકા સ્વજાવની શુદ્ધતા થતી નથી. પરિગ્રહનો રાગ તેતો અવિવેકનું નિધાન કહ્યું ઠે, જે પરિગ્રહના રાગનેવિષે પોતાના ને પારકા સ્વજાવની શુદ્ધતા નથી, તે પરિગ્રહ રાગને ત્યાગ અહીં સુધી સામાન્ય માત્ર કહ્યો. હવે નિજસ્વરૂપનો ભ્રમ ને પરસ્વરૂપનો ત્રમ તેને ડૂર કરવાના કાર્યને ઘણા પ્રકારે સદ્ગુરુ ઉપદેશ કરવાને ડબંગવંત થયા ઠે. હવે ઇહાં પરિગ્રહ તથા તે પરિગ્રહનું વિશેષ અંગ કેહેવાને સદ્ગુરુ જે ઠે તે ઉદ્યમ ઉદીરણ કરીને લહ લહ્યો કે ૦ સચેત થયા ઠે. ॥ ૭ ॥

હવે સામાન્યરૂપ પરિગ્રહનો રાગ અને વિશેષરૂપ પરિગ્રહનો રાગ તેનો વિવરો કહેઃ— અથ સામાન્યવિશેષ કથન:—

॥ દોહા:॥— ત્યાગ જોગ પરવસ્તુ સબ, યહ સામાન્ય વિચાર; વિવિધ વસ્તુ નાના વિરતિ, યહ વિશેષ વિસ્તાર ॥ ૮ ॥

અર્થ:— જેટલી પરવસ્તુ ઠે તેટલી વધી ત્યાગ જોગ ઠે. એતો સામાન્યપણે પરિગ્રહ ના ત્યાગનો વિચાર જાણીયે; અને તે પરવસ્તુ જાત જાતની ઠે અને તેના ઉપર વિચારપણ જાતજાતનો ઠે; અને વિશેષપણે પરિગ્રહ ત્યાગનો વિસ્તાર જાણવો. ॥ ૮ ॥

हवे परिग्रह ठतां ज्ञातानी परिग्रह उपर अलिप्त दशा कहे ठे:-

अथ ज्ञाता अलिप्त कथन:-

॥ चोपाई:॥- पूरव कर्म उदै रस जुंजे; ज्ञान मगन ममता न प्रयुंजे, उरमें उदा/ २५०
सीनता लहिये, यों बुध परिग्रह वंत न कहिये ॥ ए ॥

अर्थ:- पूर्व कर्मना उदयथकी जे शुजाशुज रस उपजे ते जोगवे पण ते रस जोग नेविषे ममता प्रयुंजे नहीं, मात्र ज्ञाननेविषेज मग्न रहे, पण परिग्रहना संयोग वियो गनेविषे हर्ष विषाद उपजे नहीं, एवी रीते जेना मनमां उदासीनता पामीये ठइये, एवा बुध के० पंक्तिने परिग्रहवंत कहेवाय नहीं ॥ ए ॥

हवे ज्ञानीनी निस्पृह दशा वखाणे ठे:- अथ ज्ञानी अवांठक कथन:-

॥ सवैया इकतीसा:॥- जे जे मनवंठित विदास जोग जगतमें, तेते विनासिक सव राखे न रहत हैं; और जे जे जोग अजिदाष चित्त परिणाम, तेते विनासीक धर्मरूप व्है बहत हैं; एकता न डुहों मांहि ताते वांठा फुरे नांही, ऐसे त्रम कारजको मूरख बहत हैं; सतत रहे सचेत परसो न करे हेत, याते ज्ञानवंतको अवंठक कहत हैं ॥ १० ॥

अर्थ:- मनना मानी लीधेला जे जे जगत्ना जोग विदास ठे, ते ते नाश रूप ठे, आपणा राख्या रेहेता नहीं. वली जे जे जोग अजिदाषरूप चित्त परिणाम रहेठे ते ते चित्त परिणाम चंचलपणे विनासी धर्म रूपने विषे थई रह्या ठे. एवा जोगनेविषे तथा जोग अजिदाषनेविषे अनेकता ठे, पण एकता नहीं. वली विनश्वरपणुं ठे तेथी एना उपर ज्ञानीनी वांठा फुरती नहीं. एवा त्रम कार्यने मूर्ख होय तेज चाहे ठे, जे सतत के० निरंतर सावधान रहे अने परवस्तु साथे हेत करे नहीं, एज माटे ज्ञान वंतने अवंठक निस्पृही कहेठे. ॥ १० ॥

हवे परिग्रहमां रेहेता ठतां ज्ञाताने अलिप्तपणुं केवी रीते कहेवाय ते दृष्टांत आ पीने समजावे ठे:- अथ ज्ञाता अलिप्त दृष्टांत कथन:-

॥ सवैया इकतीसा:॥- जैसे फटकडी लोड हरमकी पुटविना स्वेत वस्त्र डारिये मजीठ रंग नीरमें; जीग्यो रहै चिरकाल सर्वथा न होइ लाल, जेदे नहीं अंतर सपेती रहे चीरमें; तैसे समकितवंत राग दोष मोह बिनु, रहे निशिवासर परिग्रहकी चीरमें, पूरव करम हरे नूतन न बंध करै जाचे न जगत सुख राचे न शरीरमें ॥ ११ ॥

अर्थ:- जेम कोइ स्वेत वस्त्र होय तेने फटकमी लोदर तथा हरमानी पुट के० पट दीधा शिवाय मजीठना लाल रंगना पाणीमां चिरकाल के० घणाकाल सुधी जीनावी राखे तोपण ते वस्त्र सर्वथा प्रकारे लाल थाय नहीं; अंतररंग जेदे नहीं तेथी ते ची रमां सफेती रहेज; तेमज समकितवंत जे जीव होय ते राग द्वेष मोहना पटविना

निशिवासर के० रात दिवस परिग्रहनी जीडमां रहेवे, तोपण पूर्व कर्मना जोगनी निर्जरा करेवे, अने नवां कर्मनुं बंधन करे नही, अने जगत्ना सुखने जाचे नही. वली शरीरने जोईने राचे नही. ॥ ११ ॥

हवे परिग्रहने विषे रेहता ज्ञाताने उद्देग रहितपणुं होय ठे ते दृष्टांत वडे दृढ क रावे ठे:- अथ ज्ञाता अनुद्देग कथन:-

॥ सवैया इकतीसा:- जैसे काहु देसको वसैया बलवंत नर, जंगलमें जाई मधु
ठत्ताकों गहतु है; वाकों लपटाय चहु और मधुमक्षिका पे कंबलीकी उंटसों अडंकित
रहतु है; तैसे समकिती शिव सत्ताको सरूप साधे उदेकी उपाधिकों समाधिसी कहतु
है; पहिरे सहज को सनाह मनमें उठाह, ठाने सुखराह उदवेग न लहतु है. ॥११॥

अर्थ:- जेस कोईक देशनो रेहेवासी नील वगेरे बलवंत नर जंगलमां जईने मधु
पुडाने ग्रहण करे ठे, ते बखत ते पुरुषने चारे तरफ मधु मक्षिका के० मधु माखीउं ल
पटाई जाय ठे, पण ते पुरुषना शरीर पर कांमली होयठे, तेथी अडंकित के० डंखवि
ना अडंख रहेवे; तेसज समकिती जीव शिव के० परमात्मानी सत्ता के० सद्भूतपणुं
तेनुं स्वरूप जे एक विज्ञानघनपणुं तेने साधे ठे, अने कर्म उदयनी जे आत्माने उपा
धि लागी रहीठे, तेने ते समाधि करी जाणे ठे. सहज गुण जे ज्ञान, दर्शन, चारित्र
तद्रूप जे सनाह के० बखतर ते पहेरी राखेठे, अने ए रीते जे कर्मनिर्जरा तेनो उठा
ह मनमां धारण करे एवा अनंत सुखना राह के० मार्गनेविषे रहेतो थको उद्देग द
शाने पामतो नथी. ॥ ११ ॥

हवे ए रीतमां ज्ञातानुं अवंधकपणुं बतावेठे:- अथ ज्ञाता अवंध कथन:-

॥ दोहरा:- ज्ञानी ज्ञान मगन रहे, रागादिक मल खोइ; चित उदास करनी करे,
करम बंध नहि होइ. ॥ १३ ॥ मोह महातम मल हरे, धरे सुमति परगास; मुगति
पंथ परगट करे, दीपक ज्ञान विदास. ॥ १४ ॥

अर्थ:- ज्ञानी पुरुष तो ज्ञानमां मग्न रहेवे, अने रमेठे, अने राग-द्वेष-मोहरूपी
जे मल ठे, तेने खोइ दिऐठे; अने जे क्रिया करेठे ते पण उदासीनरूप करेठे, माटे
एवा ज्ञानीने कर्म बंध थतो नथी. ॥ १३ ॥ वली मोहरूपी महातम के० घोर अंध
काररूप जे मल तेने हरे, अने सुमतिना प्रकाशनार दीपकने धरे, ए रीते मुक्ति पं
थने प्रगट करी बतावे, एवोज ज्ञाननो विदास ते दीपकरूप जाणवो. ॥ १४ ॥

हवे ज्ञानदीपकनुं स्वरूप कही देखाडेठे:- अथ ज्ञान दीपक वर्णन:-

॥ सवैया इकतीसा:- जामें धूमको न लेस वातको न परवेस, करम पतंगनिका
नाश करे पलमें; दसाको न जोग न सनेहको संयोग जामें, मोह अंधकारको विजोग

जाके थलमें; जामें तसताइ नही रागरंग नांइ रंच, लह लहे समता समाधि जोग जलमें; ऐसी ज्ञानदीपकी सिखा जगी अजंगरूप, निराधार फुरी पैं डुरी है पुदगलमें॥

अर्थ:— जे ज्ञान दीपकमां धुमाडानो लेश नथी ने जेमां वायुनो पण प्रवेश नथी अने जे कर्मरूपी पतंग जीवनो पलकमां नाश करे ठे, ने जेमां दशा के० दीवेदनो जोग नथी, (बीजो अर्थ) — कोइ विकल्प दशा नथी अने जेने सनेह के० घृत तेलनो संयोग नथी; वली जेना प्रकाशमां मोहरूप अंधकारनो वियोग थयो ठे; वली जे दीपकमां तस तापणुं नथी; वली जेमां लालरंगनीरंचमात्र लालाश नथी, अने जे समता समाधिनो जोगते रूप जल तेनेविषे लहलहायमान थई रह्यो ठे, एवो जे ज्ञानदीपक ठे, तेनी शिखा सदा अजंगरूप जागी रही ठे, अने ए शिखा सर्व पदार्थतुं ज्ञान करवानो आधार ठे अने पोते निराधार फुरी रही ठे, अने पुजलमां डुरी के० बुपी रही ठे. ॥ १५ ॥

हवे ज्ञानना स्वप्नावमां खंरुना नथी ते उपर दृष्टांत आपेठे:—

अथ ज्ञान स्वप्नाव अखंरित दृष्टांत कथनं:—

॥ सवैया इकतीसा:॥— जैसो जो दरव तामें तैसोही सुजाउ सधे, कोउ दर्ब काउ को सुजाउ न गहतु है; जैसे संख उज्ज्वल विविध वर्ण माटी जखे, माटीसो न दीसे नित उज्ज्वल रहतु है; तैसे ज्ञानवंत नाना जोग परिगह जोग, करत विलास न अ ज्ञानता लहतु है; ज्ञानकला झूनी होइ छंददशा सूनी होइ ऊनी होइ जौथिति बनारसी कहतु है. ॥ १६ ॥

अर्थ:— जे जेवुं ड्रव्य ठे, तेमां तेवोज स्वप्नाव सिद्ध ठे, पण कोई ड्रव्य अन्य ड्रव्यनो स्वप्नाव ग्रहण करे नही. जेम कोई जलाशयमां संख वेइंझीजीव होय ते स्वरूपमां उज्ज्वल होय ठे, पण जात जातनी माटी खाय ठे, तेम ठतां माटीनो रंग तेना स्वरूपमां देखातो नथी, तेतो नित्य उज्ज्वलज देखाय ठे; तेम ज्ञानवंत प्राणी परिग्रहना जोग थकी नाना प्रकारना जोग जोगवतो ठतां अने विलास करतो ठतां अज्ञानता पामतो नथी. अने ज्ञाननी कला बमणी थाय ठे, अने छंददशा के० त्रमदशा ते शुनी थाय ठे, अने जवस्थिति के० संसारस्थिति ते उणी के० उंठी थाय ठे, एवी रीते बना रसी दासनुं कहेवुं ठे. ॥ १६ ॥

हवे सम्यग् ज्ञाननी साथे सम्यक् क्रिया स्याद्वाद मतने आश्रयी कहे ठे:—

अथ स्याद्वाद प्ररूपन कथनं:—

॥ सवैया इकतीसा: ॥— जोलों ज्ञानको उदोत तोलों नही बंध होतु, वरते मिथ्या त तव नाना बंध होहि है; ऐसो जेद सुनिके लग्यो तुं विषे जोगनिसों, जोगनिसों उद्यमकी रीतितें विगोहि है; सुनो जैया संतत कहे में समकितवंत, यहु तो एकंत प

રમેસરકી દોહિ હૈ; વિષેસોં વિમુખ હોઈ અનુજો દશા આરોહિ, મોખ સુખ ઢોહિ
એસી તોહિ મતિ સોહિ હૈ ॥ ૧૭ ॥

અર્થ:- જ્યાં સુધી જ્ઞાનનો ઉદ્યોત છે ત્યાંસુધી વંધ થતો નથી અને જ્યારે મિથ્યા
ત્વદશાવંત છે, ત્યારે તો નાના પ્રકારનો વંધ થાય છે, કોઈ એકાંતવાદીયે એવો જ્ઞા
માહાત્મ્યનો જ્ઞેદ સાંજલીને એવું કહ્યું, કે તું વિષય જોગવવા લાગ્યો છે, અને મન, વ
ન, કાયાના યોગ થકી ઉદ્યમની રીતિ જે ક્રિયા, તેને તેં ઢોમી દીધી છે, તેને કહે
કે હે સત્ પુરુષ, સાંજલ તું જે કહે છે, કે હું સમકિતવંત હું, પણ એ એકાંતમત જે
તે પરમેશ્વર પરમાત્માની દોહી કેળ કરનારી છે, માટે તું વિષયથી વિમુખ થઈ
અનુજવ દશામાં ગુણ શ્રેણિ ધરી આરોહણ કરી અને મોક્ષના સુખને ઢોહી કેળ જ
તો એવીજ બુદ્ધિ થકી શોજે છે. ॥ ૧૭ ॥

હવે જ્ઞાનનું તથા વિષય વિમુખતાનું સહચારિપણું વતાવેહે:-

અથ જ્ઞાન વૈરાગ્ય યુગપદ્ વર્ણન:-

॥ ચૌપાઈ: ॥- જ્ઞાનકલા જિનકે ઘટ જાગી; તે જગમાંહિ સહજ વૈરાગી; જ્ઞાન
મગન વિષેસુખમાંહી; યદુ વિપરીત સંજવૈ નાંહી. ॥૧૭॥ દોહા:॥- જ્ઞાન સહિત વૈરાગ
વલ, શિવ સાથે સમકાલ; જ્યોં લોચન ન્યારે રહે, નિરખે દોજ નાલ. ॥ ૧૮ ॥

અર્થ:- જેના ઘટનેવિષે જ્ઞાનરૂપી કલા જાગી છે તેતો જગત્નેવિષે સહેજે વૈરાગ
રહે છે. જ્ઞાની થઈને વિષયસુખમાં મગ્ન હોય એ વિપરીત વાત સંજવતી નથી ॥ ૧૭
વલી જ્ઞાનની સંગતિ ને વૈરાગની સંગતિ એ બંને चीज સમકાલ મલીને મોક્ષને સાધે
જેમ બે આંખો જુદી રહી છે, પણ નાલ કેળ સાથે વેગ નેત્ર પદાર્થને જુએ છે. ॥ ૧૮ ॥

હવે મૂર્ખને કર્મનું કર્તાપણું અને જ્ઞાનીને નિર્જરાનું કર્તાપણું એ વેનું સ્વરૂપ કહેવે
અથ મૂઢ કર્તા કર્મકો યહ કથન:-

॥ ચૌપાઈ:॥- મૂઢ કર્મકો કર્તા હોવૈ; ફલઅજિલાષ ધરે ફલ જોવૈ; જ્ઞાની ક્રિય
કરે ફલ સૂની; લગે ન લેપ નિર્જરાઝૂની ॥ ૧૯ ॥ દોહા:- વંધે કર્મસોં મૂઢજ્યો, પાત
કીટ તન પેમ; સુલે કર્મસોં સમકિતી, ગોરખ ધંધા જેમ. ॥ ૨૦ ॥

અર્થ:- મૂઢ છે તે કર્મનો કર્તા બને છે, કેમકે તે ક્રિયાના ફલનો અજિલાષ ધરે
છે, અને ફલને જોઈ રહે છે; ને જે જ્ઞાની હોય તે ક્રિયા તો કરે પણ ફલ શુન્ય
કરે, તેથી જ્ઞાનીને કર્મનો લેપ લાગતો નથી; એથી બમણી નિર્જરા થાય છે. ॥ ૨૦ ॥

વલી જે મૂઢ છે તે કર્મનેવિષે બંધાઈ રહે છે, જેમ રેશિમનો કિનો પોતાના શરી
ના પ્રેમવડે પોતાની લાલ થકી પોતેજ બંધાય છે, અને જે સમકિતી હોય તેતો કર્મ

नी जालथी खुलेलो रहे ठे, कोनी पेठे? जेम गोरखधंधो पोतानी जालथी खुली जा यठे तेम जाणवुं ॥ ११ ॥

हवे ज्ञानी जीवने कर्मनुं अकर्त्तापणुं तथा निर्जरारूप ठरावे ठे:-

अथ ज्ञानीको अकर्तृत्व कथन:-

॥ सवैया तेईसा: ॥- जे निज पूरव कर्म उदै सुख जुंजत जोग उदास रहेंगे; जे दुखमें न विलाप करै निरवैर हिये तन ताप सहेंगे; है जिनके दृढ आत्म ज्ञान क्रिया करिके फलकों न चहेंगे; ते सुविचठन ज्ञायक है तिनको करता हम तो न कहेंगे ॥११॥

अर्थ:- जे जीव पोताना पूर्व संचित शुभ कर्मना उदय वडे सुख जोगवतो थको पण जोगथी उदास रहे ठे, अने जे जीवने असाता वेदनीयना उदयथी दुःख उपजे तो पण विलाप करेनही, अरतिनो विज्ञाग करे नही, अंतरमां कोई चिंता नही राखे; अने शरीरनो संताप सहन करे, वली जेनीपासे आत्मज्ञान ठे, तेतो क्रिया करीने फलने इठे नही; तेज उत्कृष्ट विचक्षण ज्ञानी कहेवाय ठे, अने तेने कर्म करता थका कर्मना कर्त्ता एम तो अमे कही शकशुं नही ॥ ११ ॥

हवे एवा ज्ञानीनी व्यवस्था कहे ठे. ज्ञाता वर्णन:-

॥ सवैया इकतीसा: ॥- जिनकी सुदृष्टिमें अनिष्ट इष्ट दोउ सम, जिनको आचार सुविचार सुज ध्यान है; स्वारथको त्यागी जे लहेंगे परमारथको, जिनके वनिजमें नफा न है न ज्यान है; जिनकी समुझमें शरीर ऐसो मानीयतु, धानकोसो ठीलक कृपान कोसो भ्यान है; पारखी पदारथके साखी ज्रम चारथके, तेई साधु तिनहीको ज थारथ ज्ञान है. ॥ १२ ॥

अर्थ:- जे ज्ञातानी सुदृष्टि एवी ठे के, जेनेविषे इष्ट वस्तु तथा अनिष्ट वस्तु वेउ बराबर ठे, अने जेनो आचार एवो ठे के जे जला विचारथी शुभ ध्यानमांज रहे, अने विषय सुख प्रमुख स्वार्थने त्यागीने जे अध्यात्मरूप परमार्थ तेनेविषे लागी रहे ठे, वली जेनां वचन एवां ठे के, जेमां नफो नथी तेम टोटो पण नथी, एटले कोईने सु सीख किंवा कुसीख देता नथी; मौन वृत्तिज रहेठे. वली जेनी समझ एवी होय के शरीरने धाननी ठील के० तुस जेवुं अने कृपान के० तरवार तेना भ्यान जेवुं माने ठे, मतलब के आत्माने शरीरथी जुदो जाणे ठे. वली जे जेवो पदार्थ होय तेवी तेनी परीक्षा करे ठे, अने जेम नय ज्ञानविना पांच दर्शनमां जे ज्रमनुं चारथ चाली रह्युं ठे, तेनोसाही ठे; पूठवानुं थानक ठे, तेहिज साधु कहेवाय ठे, अने तेने यथार्थ ज्ञानी कहिये. ॥१२॥

हवे समकितनुं साहसपणुं वर्णन करेठे:- अथ सम्यक्वंतको साहसकथन:-

॥ सवैया इकतीसा: ॥- जमकोसो ज्ञाता दुःखदाता है असाता कर्म, ताके उदै

मूरख न साहस गहतु है; सुरग निवासी भूमिवासी औ पतालवासी, सबहीको तन मन कंपत रहतु है; उरको उजारो न्यारो देखिये सपत जेसों, डोलतु निशंक जयो आनंद लहतु है; सहज सुवीर जाको सासुतो शरिर ऐसो, ज्ञानी जीव आरज आ चारज कहतु है ॥ १४ ॥

अर्थ:— आहं संसारनेविषे जे असाता वेदनीय कर्म ठे, ते केवां दुःखदाता ठे ? अहिं उत्प्रेक्षा करे ठे:— जमकांसो जाता के० यमना जाई ठे, तेनो उदय यता मूरख जन जे ठे, तेतो साहस ग्रही शके नहीं. सुरगनिवासी के० देवता भूमिवासी के० मनुष्य तिर्यच् अने पातालवासी देवता नारकी एवा सर्व त्रिलोकवासी जीवोनां तन मन असातावेदनीय थकी कांपता रहेठे, हवे ज्ञानी जीवना उरनुं अजबालुं जे ठे ते अंत रना चांदरणां जेवुं ठे, ते केवुं ठे ? ते समजावे ठे के, ते सात जय थकी जुहुंज ठे, जे अजबालाथी साते जय प्राप्त यता नथी, अने ए प्रज्ञावथी निःशंक थई मोले ठे, अने आनंद पामे ठे. सहज सुवीर के० महोदो साहसीक सुन्नट, जेनुं ज्ञानरूपी शरीरशा श्वत ठे, एवा ज्ञानी जीवो आचार्य के० महा पुरुष पूज्य जाणवा, एवुं आचार्य कहेठे. ॥१४॥

हवे साते जयनां नाम कहेठे:— अथ सप्त जयनाम:—

॥ दोहा:॥— इह जव जय परलोक जय, मरन वेदना जात; अनरक्षा अनगुप्तजय अकस्मात् जय सात ॥ १५ ॥

अर्थ:— आ जवनो जय, परलोकनो जय, मरण जय, वेदना उपजवानो जय, अनरक्षानो जय, अनगुप्त जय, अने अकस्मात् जय. ए सात जय जाणवा ॥ १५ ॥

हवे साते जयनां लक्षण कही जुदां जुदां उलखावे ठे:—अथ सप्त जय लक्षण कथनं:—

॥ सवैया इकतीसा:॥— दसधा परिग्रह वियोग चिंता इह जव, दुर्गति गमन पर लोक जय मानिये; प्राननिको हरन मरन जै कहावै सोई, रोगादिक कष्ट यह वेदना वखानिये; रक्षक हमारो कोउ नांही अनरक्षा जय, चौर जै विचार अनगुप्त मन आ नियो, अनचिंत्यो अवहि अचानक कहांधों होइ, ऐसो जय अकस्मात् जगतमें जानिये. ॥

अर्थ:— शास्त्रमां जे दश ज्ञातनो परिग्रह कह्यो ठे, तेना विजोगनी चिंता रहे तेज आ जवनो जय जाणवो. दुर्गतिगमननो जे जय ते परलोकनो जय कहिये; प्राण बूटवानो जे जय ते मरण जय; रोग प्रमुखथकी जे कष्ट उपजे ते वेदना जय वखाणिये; आ मारी रक्षा करनार कोई नथी देखातो ए अनरक्षा जय; चोर अथवा दुश्मन आव्या थी हुं शुं यत्न करी शकीश एवो जे जय तेने अनगुप्त जाणिये. अणचिंत्युं शुं थरो एवो जे जय मननेविषे रहे तेनुं नाम अकस्मात् जय जाणवो. ॥ १६ ॥

हवे आ जवना जय निवारण रूप मंत्र कहेठे:- अथ इह जव जय निवारण कथन:-

॥ ठप्पय ठंदः॥- नख शिख मित परवान, ज्ञान अवगाह निरस्कत; आतम अंग अजंग, संग परधन इम अस्कत; ढिनजंगुरसंसार, विजव परिवार चारज सु; जहाँ उतपति तहाँ प्रलय, जासु संयोग विरह तसु; परिग्रह प्रपंच परगट परखि, इह जव जय उपजै न चित; ज्ञानी निशंक निष्कलंक निज; ज्ञानरूप निरखंतनित ॥ १७ ॥

अर्थ:- पगना नखथी ते माथानी शिखासुधी एटले सर्व शरीर प्रमाण आत्मानो गुण जे ज्ञान ते अवगाह के० व्याप्ति तेने जुए, एवां नख शिख सहित ज्ञानमय आत्मानुं अंग अजंग रहे, तेनी साथे पुजल ठे तेने परधन के० परद्रव्य कहेठे, अने सर्व संसार ढणजंगुर ठे, ने तेने जे विजव परिवाररूप चार ठे, ते पण ढणजंगुर ठे, अने जेनी उत्पत्ति तेनो विनाश ठे, जेनो संयोग तेनो वियोग पण आय ठे, एवो परिग्रहनो प्रपंच प्रगट परखीए तो आ जवनो जय चित्तमां उपजे नही. ए रीते जे ज्ञानी होय ते परिग्रहना वियोगनी चिंता न राखे, निःशंक रहे, पोतानुं निष्कलंक स्वरूप ज्ञान मय सदा जुए. ॥ १७ ॥

हवे परलोकजय निवारणनुं मंत्र कहेठे:- अथ परलोक जय निवारण मंत्र:-

॥ ठप्पय ठंदः॥- ज्ञान चक्र मम लोक, जासु अवलोक मोख सुख; इतरलोक मम नाहि नाहि जिसमांहि दोष दुख; पुन्न सुगति दातार, पाप डुरगति पद दायक; दो खंमि त खानिमें, अखंमि है शिवनायक; इह विधि विचार परलोक जय, नहि व्यापक वरते सुखित; ज्ञानी निःशंकनिष्कलंक निज ज्ञानरूप निखंतनित ॥ १८ ॥

अर्थ:- ज्ञान चक्र के० ज्ञान विस्तार तेतो ममलोक के० मारो लोक ठे, महारो प्रचार ठे, तेने प्रत्यक्ष जोवो, अने मोक्ष सुख वझे रूप ठे, अने इतर लोक के० तेवि ना अन्य लोक ते मारो नथी, महारो ज्ञान लोक मारी साथे ठे, जेनेविषे दोष दुःख नथी. परलोकमां सुगतिनुं देनार पुण्य ठे, अने परलोकमां कुगतिनुं आपनार पाप ठे. ए वे पुण्य पाप आत्मानी खंडनानी खाणी ठे. अने हुं अखंडित रूप हु. शिवनायक के० सिद्धरूपी हुं एवा विचारथी परलोक जय व्यापे नही; अने सुखित के० सदा सुखवंत वर्त्ते; ए प्रमाणे परलोक जय ठांमिने ज्ञानी पुरुष निशंक थको निष्कलंक एवुं जे निजज्ञानरूप तेने सदा निरखे ॥ १८ ॥

हवे मरणजय निवारणनो मंत्र कहे ठे:- अथ मरन जय निवारण मंत्र:-

॥ ठप्पय ठंदः॥- फरस जीज नाशिका, नैन अरु श्रवन अक्ष इति; मन वच तन बल तीन, सास उस्सास आउ थिति; ए दस प्राणविनाश, ताहि जग मरण कहीजे;

જ્ઞાન પ્રાણ સંયુક્ત; જીવ તિહુ કાલ ન ઢીજે; યહ ચિત કરત નહિ મરણ જય, નય પ્રમાણ જિનવર કથિત; જ્ઞાની નિસંક નિકલંક નિજ, જ્ઞાનરૂપ નિરખંતનિત. ॥ ૨૯ ॥

અર્થ:—સ્પર્શ, રસના, ગ્રાણ, ચક્ષુ, શ્રોત્ર, એ પાંચે ઇન્દ્રિય; મનોબલ, વચનબલ, ને કાયબલ એ ત્રણ, શ્વાસોશ્વાસ, આયુસ્થિતિ, એ દશ પ્રાણ આદિનો વિનાશ થાય, તેને જગત્માં મરણજય કહે છે, પણ જીવ પદાર્થ છે તે જ્ઞાનરૂપી જાવ પ્રાણ સંયુક્ત છે, તેતો જીવને જ્ઞાન પ્રાણ ત્રણે કાલનેવિષે ત્રૂટે નહીં, એવો વિચાર મનમાં કરવાથી મરણજય ઉપજે નહીં. નય પ્રમાણ વડે એવું જિનેશ્વરનું કથન છે, જ્ઞાની લોક નિઃશંક પણે પોતાના નિષ્કલંક સ્વરૂપ જ્ઞાનરૂપને સદા નિરંતર નિરખત કેળવત્યપણે જુએ છે. ॥ ૨૯ ॥

હવે વેદના જય નિવારણરૂપ મંત્ર કહે છે:—અથ વેદના જય નિવારણ મંત્ર:—

॥ઠપ્પય ઠંદા:॥—વેદનાવારો જીવ, જાંહિ વેદંત સોડ જિય; યહ વેદના અજંગ, સુતો મમ અંગ નાંહિ વ્યય; કરમ વેદના દ્વિવિધ, એક સુખસમય ડુતીય ડુખ; દોઝ મોહ વિકાર, પુજલાકાર વહિરમુખ; જવ યહ વિવેક મનમહિં ધરત, તવ ન વેદના જય વિદિત; જ્ઞાની નિસંક નિકલંક નિજ, જ્ઞાનરૂપ નિરખંત નિત ॥ ૩૦ ॥

અર્થ:—વેદનાવારો એટલે જાણનારો તેતો જીવ છે, અને જેને જાણવું છે, તેપણ જીવજ છે, એટલે વેદનાવંત તે જ્ઞાની જીવએ જ્ઞાનરૂપ વેદન જે અજંગ રૂપ છે તેતો મારું અંગ છે, અને કર્મ વેદના જે છે તે મારી નથી. અને તે કર્મરૂપ વેદના વે પ્રકારની છે, એક સુખમય વેદના ને વીજી ડુઃખમય વેદના છે, એ વેડ મોહ વિકાર છે, એવી સુખ ડુઃખની વેદના પુજલાકાર છે, પુજલની ઠાયા વાહ્યરૂપ છે, જ્યારે એવો વિવેક વિચાર મનમાં ધરે છે, ત્યારે વેદનાનો જય વેદી શકાતો નથી. જ્ઞાની લોક હોય તેતો વેદનાના જયથી નિઃશંક રહે અને નિષ્કલંક એવું પોતાનું જ્ઞાન સ્વરૂપ તેને સદા જોતા રહે ॥ ૩૦ ॥

હવે અનરક્ષાજય નિવારણરૂપ મંત્ર કહે છે:—અથ અનરક્ષા જય નિવારણ મંત્ર:—

॥ઠપ્પય ઠંદા:॥—જો સ્વવસ્તુ સત્તા સરૂપ જગમહિ ત્રિકાલ ગત; તાસ વિનાસ ન હોઈ સહજ નિહૈચે પ્રમાણ મત; સૌ મમ આતમ દરવ, સરવથા નહિ સહાયધર; તિહિ કારન રઢક ન, હોઈ જઢક ન કોઈ પર; જવ યહિ પ્રકાર નિરધાર કિય, તવ અનરક્ષા જય નસિત; જ્ઞાની નિસંક નિકલંક નિજ, જ્ઞાનરૂપ નિરખંત નિત ॥ ૩૧ ॥

અર્થ:—સ્વવસ્તુ કેળવત્ય નિજઆત્મરૂપ વસ્તુ; સત્તાસ્વરૂપ કેળવત્યપણે ઠતું કહેવાય તે જગત્માં ત્રણે કાલનેવિષે પામિયે, તેનો ક્યારે પણ વિનાશ નથી થતો, એવું સહજ સ્વરૂપ નિશ્ચયનયના પ્રમાણવડે જાણવું; એજ મારું આત્મદ્રવ્ય જે છે, તેતો સર્વથા પ્રકારે કોઈનો સહાય ધરતું નથી, તેમાટે એ આત્મદ્રવ્યનો કોઈ રક્ષક નથી. તેમજ

કોઈપર કેળ વીજો એનો જક્કળ પળ નથી. જેવારે એવો વિચાર હૃદયમાં નકી કરી રાખે, ત્યારે અનરક્ષા જય નાશ પામે, એવા જ્ઞાની હોય તે અનરક્ષા જયથી નિઃશંક થકા પોતાના નિષ્કલંક જ્ઞાનસ્વરૂપને સદા નિરખે છે. ॥ ૩૧ ॥

હવે ચૌરજય નિવારણ રૂપ મંત્ર કહે છે:—અથ ચૌરજય, નિવારણમંત્ર:—

॥ઠપ્પય ઠંદ:॥—પરમ રૂપ પરતઢ, જાસુ લઢન ચિન્ મંકિત; પર પ્રવેશ તહાં નાહિ મહિ માહિ અગમ અખંકિત; સો મમ રૂપ અનૂપ, અકૃત અમિત અસ્ખૂટ ધન; તાંહિ ચોર કિમ ગહૈ, ઠોર નહિ લહૈ ઔર જન; ચિતવંત એમ ધરિ ધ્યાન જવ, તવ અગુસ્ટ જય ઉપસમિત; જ્ઞાની નિસંક નિકલંક નિજ, જ્ઞાનરૂપ નિરખંત નિત. ॥૩૨॥

અર્થ:—જે પરમ સ્વરૂપ કહેવાય છે, અને માન સન્માનવડે પ્રત્યક્ષ છે, ચિન્મંકિત કેળ ચિન્મય એવું જેનું લક્ષણ છે, અને જેના સ્વરૂપને વિષે પરસ્વરૂપનો પ્રવેશ નથી; મહીમાંહિ કેળ પૃથ્વીના વચમાં અગમ્ય છે, અને અખંકિત છે, એવું તો અનૂપમ મારું રૂપ છે, તે કોઈનું કીધેલું નથી, અમિત કેળ પ્રમાણવિના, એવું અસ્ખૂટ ધન છે, તે ધનને ચોર કેમ હરી શકે? અને ઔર કેળ વીજા કોઈ લોક તેની જગા પામી શકે નહી. જ્યારે ધ્યાન ધરીને એવું ચિંતવન કરે ત્યારે અગુસ્ટ જય કેળ ડઘાડા ધનનો જે જય તે ઉપજામી જાય. અને એવા જ્ઞાની હોય તે અગુસ્ટ જયથી નિઃશંક થકા પોતાના નિષ્કલંક જ્ઞાન સ્વરૂપને સદા નિરખતા રહે છે: ॥ ૩૨ ॥

હવે અકસ્માત્જય નિવારણ રૂપ મંત્ર કહે છે:—અથ અકસ્માત્જય નિવારણ મંત્ર:—

॥ઠપ્પય ઠંદ:॥—શુરુ શુરુ અવિરુરુ, સહજ સુ સમૃરુ સિરુ સમ; અલલ અનાદિ અનંત, અતુલ અવિચલ સરૂપ મમ; ચિદ વિલાસ પરગાસ, વીત વિકલપ સુખ યાનક; જહાં ડુવિધા નહિ કોરુ, હોરુ તહાં કતુ ન અચાનક; જવ યહ વિચાર ઉપજંત તવ, અકસ્માત જય નહિ ઉદિત; જ્ઞાની નિસંક નિકલંક નિજ, જ્ઞાન રૂપ નિરખંત નિત. ॥ ૩૩ ॥

અર્થ:—જે વસ્તુ શુરુ છે, કેવલ પોતાના સ્વરૂપને વિષે જ છે, શુરુ કેળ જ્ઞાનમય છે, અવિરોધી છે, સિરુસમાન રુદ્ધિવંત છે, અલલ છે, આદિરહિત છે, અને અંત રહિત છે, જેની તુલના કોઈથી ન થાય માટે અતુલ છે, એવું અવિચલ મારું રૂપ છે. ચિદ્વિલાસ કેળ જ્ઞાનવિલાસનો જેને પ્રકાશ છે. વીતવિકલપ કેળ અવસ્થા જોદ રહિત છે, અને સમાધિ સુખનું યાનક છે. જ્યાં કોઈ વિજાતીય ન પામિયે ત્યાં કોઈ અણચિંતવ્યો અચાનક જય શોક કાંઈ ઉપજે નહી, આવો વિવેકવિચાર હૃદયા માં જ્યારે ઉપજે છે, ત્યારે અકસ્માત્ જય જે છે, તે ઉદય થતો નથી. જે જ્ઞાની હો

य ठे ते अकस्मात् जयथी निःशंक थको पोताना निष्कलंक ज्ञान स्वरूपने सदा जोता रहेठे. ॥ ३३ ॥

हवे निर्जराना करनार ज्ञानीनी व्यवस्था कहेठे:— अथ ज्ञानी व्यवस्था कथन:—

॥ ठप्पय ठंद:॥—जो परगुन त्यागंत, शुद्ध निजगुन गहंत ध्रुव; विमल ज्ञान अंकुरा जासु घट महि प्रकास हुव; जो पूरव कृतकर्म, निर्जरा धार वहावत; जो नव बंध निरोध, मोक्ष मारग मुख धावत; निःसंकतादि जस अष्ट गुन, अष्ट कर्म अरि संहार त; सो पुरुष विचव्वन तासु पद, वनारसी वंदन करत. ॥ ३४ ॥

अर्थ:— जे कोई पुजलादि गुणनो त्याग करे, अने ध्रुव के० निश्चयरूप एवा शुद्ध पोताना गुणनुं ग्रहण करे; निर्मल ज्ञाननो अंकुर के० उदय जेना घटमां प्रकाशित थयो, अने जे पूर्वकृत कर्मने निर्जरानी धार के० श्रेणि विषे वहावि दिये वली जे नवा बंधनो निरोध करीने एटले निराश्रव थईने मोक्षमार्गने सन्मुख दोडेठे; गुण श्रेणिमां दोडेठे, निशंकित प्रमुख जेना आठ गुण ठे, ते आठे कर्मरूप शत्रुनो संहार करे, तेज विचक्षण पुरुष कहेवाय, अने तेना चरणकमलने वणारसीदास वंदन करेठे ॥ ३४ ॥

हवे आठ अंगनां नाम कहेठे:— अथ अष्टांगके नाम कथन:—

॥ सोरठा:॥— प्रथम निसंसैजानि, दुतिय अवंठित परिनमन; तृतिय अंग अगि लान, निर्मल दृष्टि चतुर्थ गुन ॥ ३५ ॥ पंच अकथ परदोष, थिरी करन ठठम सहज सत्तम वडल पोष, अठम अंग प्रजावन. ॥ ३६ ॥

अर्थ:— पेलुं निःसंशय के० निःशंकित, वीजुं समकितनो गुण जे अवांठक पणारूप मननो परिणाम, त्रीजु अंग अग्लान, चोथुं गुण निर्मल दृष्टि एटले मूढ दृष्टि नही ते ॥ ३५ ॥ पांचमुं परदोष अकथन, ठठुं अंग समकित स्थिर करवाना स्वभावरूप, सा तमुं सर्व साथे वाठलपणुं अध्यात्मक पोषक, अने आठमुं अंग प्रजावना गुणरूप ॥ ३६ ॥

हवे अंगनां लक्षण कहे ठे:— अथ अंग लक्षण:—

॥ सवैया इकतीसा: ॥— धर्ममें न संसै शुजकर्म फलकी न इठा, अशुजको देखि न गिलानि आनै चित्तमें; साचि दृष्टि राखै काहू प्राणीको न दोष जाखै, चंचलता जानि थिति ठानै बोध चित्तमें; प्यारे निजरूपसों उठाहके तरंग उठे, एह आठो अंग जब जागे समकितमें; तांहि समकितकों धरे सो समकितवंत, वहे मोषपावे उर्न आवै फिर इतमें ॥ ३७ ॥

पुन:— धर्मनेविषे संदेह नहोय ते निःशंकित गुण, शुज कर्मना फलनी इठा न होय ते निस्पृही गुण, अनिष्ट वस्तुने जोइने चित्तमा ग्लानी न लाववी ते अग्लान गुण, कोईना

रुगाव्यारुगवुं नही ने साचनेविषे दृष्टि राखवी ते अमूढ दृष्टिगुण, कोई प्राणीनो दोष कहेवो नही ते दोषाकथन गुण; चंचलता त्यागीने ज्ञानरूप चित्तनेविषे स्थिरता राखवी ते थिरीकरण गुण; आत्म स्वरूपमां प्रेम राखवो ते वठल गुण; अने आत्मस्वरूप साधनेविषे उठाह लहरी के० तरंग उठवापणुं लीधुं रहे ते प्रनावना गुण, एम एक समकितना आठे अंग ज्यारे जागे, अने ते आठ गुणे सहित सम्यक्त्व धारण करे, ते समकितवंत केहेवाय ने तेवाज समकित्ती मोक्ष पामे, ने फरीथी आ संसारमां आवे नही हवे निर्जराधारी चैतन्यनुं नाटक कहे ठे:—अथ चैतन्य नाटक कथनं:—

॥ सवैया इकतीसा:॥—पूर्व बंध नासे सोतो संगित कला प्रकाशे, नव बंध रुंधी ताल तोरत उठरिके; निसंकित आदि अष्टअंग संग सखा जोरी, समता आलाप चारि करे सुख जरिके; निरजरा नाद गाजे ध्यान मिरदिंग वाजे, ठक्यो महानंदमें समाधि रीजि करिके; सत्तारंग झूमिमें मुकत जयो तिहू काल, नाचे शुद्ध दृष्टि नट ज्ञान स्वांगधरिके ३७

अर्थ:— जेम पूर्वकालनेविषे उत्कृष्ट स्थिति थकी बंध करतो हतो तेवी रीते न करतां अनुत्कृष्ट स्थिति थकी करवो एम पूर्व बंध नासे, तेतो संगित कला आलापचारी प्रकाशे, अने नवा बंधने रोधवुं ते रूपताल उठले ठे, तालतोरे ठे, निःशंकित प्रमुख जे समकितनां आठ अंग कहां, ते सहाय जोकी समता समाधि धारी तडूप स्वर बांधीने आलाप करे ठे, अंही कर्मनी निर्जरा हेतु ठे, एटले कर्मनाश करवारूप कार्यनुं निर्जरा कारण ठे, ते ध्याननेविषे एक स्वरूपनाद गाजे ठे, अने “सोहं” ध्वनि ठे तेरूप मृदंग वाजे ठे, अंही जे महानंदमय थईने ठाक्यो तेतो सुखी थयो, ते जाणिये रीज थई, ने पोतानी आत्मसत्ता तेज कोई रंगझूमि ठे एटले रंग मंडप थयो, तेनेविषे त्रणे का लमां शुद्ध दृष्टिसहित ज्ञानरूप वेष स्वांग पहेरी धरीने नटरूप चैतन्य मुक्त थईने नाचे ठे

॥ इति श्री समयसार नाटकविषे बालबोधरूप निर्जराद्वार सप्तम संपूर्ण. ॥

॥ दोहा: ॥— कही निर्जराकी कथा, शिवपथ साधनहार; अब कहु बंध प्रबंधको, कहूं अल्प विस्तार ॥ ३८ ॥

अर्थ:—मोक्ष मार्गनी साधनकार जे निर्जरा तेनी कथा हती ते कही, हवे जे बंध थाय ठे तेना अधिकारनो अल्प विचार कहेठे ॥ ३८ ॥

हवे बंध जे ठे ते ठांडवा योग्य ठे, माटे ते बंधनो विदारणहार जे समकित तेने नमस्कार करेठे:—अथ बंध विदारन सम्यक्त्व वर्णनं:—

॥ सवैया इकतीसा:॥—मोह मद पाई जिन संसारी विकल कीने, याहिते अजा नुवाहु विरद वहतु है; ऐसो बंध वीर विकराल महाजाल सम, ज्ञान मंद करे चंद राहु ज्यों गहतु है; ताको बल जंजिवेकों घटमे प्रगट जयो, उद्धत उदार जाको

उद्देस महतु है; सो है समकित सूर आनंद अंकूर ताही, निरखी बनारसी नमो नमो कहतु है. ॥ ४० ॥

अर्थ:—जे बंधरूप सुजट ठे ते मोहरूप मदिरा पाईने सर्व संसारी जीवने विकल करेठे, एथी ए बंधरूप वीर ठे ते अजानुवाहुनुं वीरुद कहावेठे के० सार्वज्ञौम थई र हेला ठे, एवो विकराल ए बंधरूप वीर सुजट ठे, वली ए महाजाल समान ठे. अने एज ज्ञान प्रकाशने मंद करेठे, कोनी पेठे? जेम राहु चंद्रने मंद करेठे, तेनी पठे जाणी लेवुं. हवे एवा बंधरूप वीरनो प्रतिपक्षी जे ठे, ते एनुं वल तोरवाने घटनेविपेज प्रगट थयो ठे, जेनो उद्यम उद्धत ठे, एटले कोईथी रोक्यो रहे एवो नथी, अने उ दार ठे के० श्रेष्ठ ठे. तथा महत के० मोटो ठे, तेतो समकितरूप शूरवीर जाणवो. ते आनंद अंकूर लईने उदय थयो ठे, ते सम्यक्त्व शूरवीरने जोईने पोताना अंग उद्ध सित थको बनारसीदास नमो नमो कहेठे. ॥ ४० ॥

हवे चेतनाविना कर्म बंध नथी थतां, माटे ज्ञानचेतना तथा कर्म चेतना ए वे उनी समज पाडेठे:—अथ कर्मचेतना ज्ञानचेतना वर्णन:—

॥ सवैया इकतीसा:—जहां परमात्म कलाको परगास तहां, धरम धरामें सत्य सूरजको धूप है; जहां शुज अशुज करमको गढाश तहां; मोहके विलासमें महा अंधेर कूप है; फेदी फिरै ठटासी घटासी घट धन बीच, चेतनाकी चेतना डुहोंधा गुपचूप है; बुद्धिसों न गही जाय बेनसों न कही जाय, पानीकी तरंग जैसे पानीते गुगुप्प है. ॥ ४१ ॥

अर्थ:—जे चेतनामां परमात्मानी कलानो प्रकाश थाय ठे, ते धर्म धरती ठे. ते धर तीमां सत्यरूप सूर्यनो तमको ठे, एटले उजली जगा ठे. वली जे चेतनानेविषे शुज अशुज कर्मना रसनी गढाश ठे, एटले शुजाशुज कर्मना रस बडे जे चेतना घोलाइ रही ठे, त्यां मोहराजा विलास करे ठे, तेतो घोर अंधकार ठे, ए रीते चेतन पुरुषनी जे चेतना के० संज्ञा ठे, तेतो घटाघन बीच के० शरीररूप मेघवचे ठटानी माफक फेली रही ठे, अने घटानी माफक फेलीथकी फरे ठे, अने ए चेतना ते परमात्मानी कलाना प्रकाशमां तथा मोहविलासमां ए बेज तरफ गुपचुप ठे, एटले चुप थई रही ठे; एवी ए चेतना बे तरफ प्रवेश करे ठे, ए वात बुद्धिथी ग्रहण थाय ठे; पण वचनथी कही जाय एवी नथी, जेम पाणीना तरंग पाणीमां गुगुप्प ठे तेम चेतना बेज तरफ गुगुप्प ठे. ॥ ४१ ॥

हवे बंध द्वारनेविषे बंधनो हेतु कहे ठे:—अथ बंधनिदान कथन:—

॥ सवैया इकतीसा:—कर्मजाल वर्गनासों जगमें न बंधे जीव, बंधे न कदापि मन वच काय जोगसों; चेतन अचेतनकी हिंसासों न बंधे जीव, बंधे न अलख पंचविषे

વિઠરોગસોં; કર્મસોં અવંધ સિદ્ધ જોગસોં અવંધ જિન હિંસાસોં અવંધ સાધુ જ્ઞાતા વિષે જોગસોં; ઇત્યાદિક વસ્તુકે મિલાપસોં ન વંધે જીવ, વંધે એક રાગાદિ અશુદ્ધ ઉપજોગસોં ॥ ૪૨ ॥

અર્થ:- કોઈ કહે છે કે કર્મજાલ વર્ગણા થકી જગત્માં જીવ વંધાય છે, તે વાત ઓટી એટલે કર્મ વર્ગણા જીવના વંધનો હેતુ નથી, એવી રીતે કદાચિત્ મનવચન કાયાના યોગથી પણ જીવ વંધાતો નથી; ચેતન તથા અચેતનની હિંસાથકી પણ જીવને વંધ થતો નથી. અલક્ષ પતિ છે, તથા અલક્ષરૂપી છે; તે પંચેન્દ્રિયના વિષયરૂપ વિષ રોગ વચ્ચે પણ વંધાતો નથી. કર્મ વર્ગણાથી સિદ્ધના જીવ વંધાતા નથી; વહી જિનેશ્વર દેવ છે તેતો ત્રણે યોગમાં છે તોપણ અવંધ છે; સાધુજેઠે, તે અનાજોગપણે હિંસા કરે છે, તોપણ અવંધ છે; જ્ઞાતા વિષય જોગવેઠે, તો પણ તે અવંધ છે. એ રીતે કર્મ વર્ગણા પ્રમુખ વસ્તુના મિલાપથી જીવવંધાતો નથી. પણ માત્ર એક રાગ દેષને મોહ અને જીવ વંધરૂપ અશુદ્ધ ઉપયોગથીજ જીવ વંધાય છે ॥ ૪૨ ॥

હવે રાગ દેષ અને મોહનેજ દૃઢપણે વંધના હેતુ ઠરાવે છે:-

અથ વંધનિદાનદૃષ્ટિ કરન વ્યવસ્થા:-

॥ સવૈયા ઇક્તીસા: ॥- કર્મજાલ વર્ગનાકો વાસ લોકાકાશ માહિં, મન વચ કાયાકો નિવાસ ગતિ આઝમેં; ચેતન અચેતનકી હિંસા વસે પુજલમેં, વિષે જોગ વરતે ઉદેકે ઝરજાઝમેં; રાગાદિકશુદ્ધતા અશુદ્ધતા હૈ અલખકી; યહે ઉપાદાન હેતુવંધકે વઢાઝમેં; યાહિતે વિચઠન અવંધ કહ્યો તિહૂં કાલ, રાગ દોષમોહનાદિ સમ્યક્ સુજાઝમેં. ૪૩

અર્થ:- કર્મ જાલ વર્ગણાનો વાસ તો લોકાકાશમાંજ છે, કેવલ કર્મ વર્ગણા કારણ થકીજ જો અમૂર્તિ ચેતનદ્રવ્ય વંધજાવને પામે, તો લોકાકાશનો વંધ કેમ નહીં થાય? તેમજ મન વચન અને કાયાના યોગનો વાસ તો ચારે ગતિનેવિષે છે, અને ચારે આઝામાં છે, ત્યારે યોગ તે આત્માના વંધના હેતુ કેમ થાય? ચેતનનાં પ્રાણ હરણથી હિંસા થાય છે; તે પુજલ વંધરૂપ પ્રાણમાંજ હિંસા થાય છે, એમજ અચેતનની હિંસા પણ પુજલમાં છે, તે આત્માસાથે સ્પર્શતી નથી, તો વંધ કેમ થાય? અને વિષય જોગ જે વરતે છે, તેતો કર્મના ઉદયમાં છે, અરુજી રહ્યા છે, અને આત્મા તો તેથી નિરાલો છે, તે વંધાય કેમ? માટે રાગ દેષને મોહથકીજેશુદ્ધતા કેળુ મુગ્ધતા થાય ને પરવસ્તુ ને પોતાની કરી માનવી તે અલખ પુરુષની અશુદ્ધતા છે. અને એજ અશુદ્ધતા વંધને વધારે છે, એ માટે વિચક્ષણ પુરુષને ત્રણ કાલવિષે અવંધ કહ્યો; કેમકે, તેને સમ્યક્ સ્વજાવમાં રાગ દેષ અને મોહ નથી. ॥ ૪૩ ॥

हवे ज्ञाताने अबंध कह्यो तोपण उद्यमी अइने क्रिया करवी ते समजावेठे:-

अथ उद्यम प्रशंसा:-

॥ सवैया इकतीसा: ॥- कर्मजाल जोग हिंसा जोगसों न बंधे पै त, थापि ज्ञाता उद्यमी बखान्यो जिन बैनमें; ज्ञानदृष्टि देतु विषै जोगनिसों हेतु दोउ, क्रिया एक खेत यो तौ बने नाहि जैनमें; उदै बल उद्यम गहै पै फलकों न चहे, निरदै दसा न होइ हिरदेके नैनमें; आलस निरुद्यमकी झूमिका मिथ्यात मांहि, जहां न संजरे जीव मोहनींद सैनमें ॥ ४४ ॥

अर्थ:- जीव ठे ते कदापि कर्मजालथी बंधाय नही, अने जोग थकी, पण बंधाय नही अने हिंसा थकी पण नबंधाय, जोगवडे बंधायतोपण जिनेश्वरनावचनथकी ज्ञाता जीवने उद्यमीज बखान्यो ठे. ज्ञाननेविषे दृष्टिपण आपेठे, अने विषयजोगमां प्यार पण राखे ठे, एवी बे क्रिया एक खेत के० एक आत्माविषे एक स्थानकविषे करेठे, एवुं तो जैनवासीमां बने नही; अने जे ज्ञानी होय ते एटलुं तो करेके जे संहनन के० संघयण प्रमुख कर्मतुं उदय बल ठे, तेथी यथायोग ते क्रियाविषे उद्यमवंत थाय, अने तेना फलने इहे नही, ने हृदयरूप नेत्रनेविषे निर्दय दशावंत न थाय; अने आलस निरुद्यम तो मिथ्यात्वमांज पामिये, एथी आलस ने निरुद्यमनी मिथ्यात्व झूमिका ठे, जे झूमिकानेविषे जीव मोहनिद्रा लेतो थको शयनदिशामां रहेठे, अने पोताना स्व रूपने संचारतो तथी. ॥ ४४ ॥

हवे जे उदय माफक क्रिया कही तेथी उदय बलनी व्यवस्था कहेठे:-

अथ उदै व्यवस्था वर्णन:-

॥ दोहा: ॥- जब जाकौ जैसे उदै, तव सो है तिहि थान; सकति मरोरे जीव की, उदै महा बलवान ॥ ४५ ॥

अर्थ:- जे कालनेविषे जेनो उदय जेवो थाय ते कालनेविषे ते स्थान के० ते स्वरूपमां जीव रहे ठे; ते जीवनी शक्ति मरोडीने पोतानी शक्ति प्रगट करे, एथी कर्म उदय महा बलवान् ठे ॥ ४५ ॥

हवे उदय बल उपर दृष्टांत आपैठे:- अथ उदै बल वर्णन:-

॥ सवैया इकतीसा: ॥- जैसे गजराज पख्यो कर्दमके कुंडवीच उद्यम अहुटै न पै बूटै दुःख छंदसों; जैसे लोह कंटककी कोससो उरज्यो मीन, चेतन असाता लहे साता लहे संदसों; जैसे महाताप सिरवाहिसों गरास्यो नर, तकै निजकाज उठी सकै नसुठंदसों; तैसे ज्ञानवंत सब जानै न बसाईकबु, बंध्यो फिरै पूरब करम फल फंदसों. ४६

अर्थ:- जेम हाथी कर्दमना कुंडमां पड्यो पठी तेमाथी निकलवाने उद्यम अहुटै के०

करेते, पण ते दुःखदंडथी बूटी शक्तो नथी; जेम हृदयमां लोह कटकी के० लोढाना कांटानी अणीमां ज़रायो एवो मठ तुटो थई शक्तो नथी, तेथी मत्स्यनुं चेतन अशा ता पामे, अने संद के० तुटे तो शाता लहे पण बूटे नही; वली कोई माणस ताप ज्वर अने माथाना दरदथी हेरान थतो पथारीमां पकी रह्यो होय अने ते मनुष्य पो ताना कार्य करवाने वास्ते त्यांथी उठवाना अनेक उपाय करतो ठतां पोताना स्वठं दथी उठी शक्तो नथी, तेमज ज्ञानवंत जीवतो सर्व हेय उपादेय जाणे ठे पण कोइ पोतानुं बल चाले नही; पूर्व संचित कर्मना फलना फंदथी एटले कर्मना उदयथी बांध्यो फरे ठे ॥ ४६ ॥

हवे आलसुने निरुद्यमीनी जेवी अवस्थाठे तेवी बतावे ठे:-अथ यथावस्था वर्णन:-

॥ चौपाई:॥- जे जिय मोहनींदमें सोवै, ते आलसु निरुद्यमि होवै; दृष्टिखोखिजे जगै प्रवीना; तिन्हि आलस तजि उद्यम कीना ॥ ४७ ॥

अर्थ:- जे जीव मोहरूप निद्रानेविषे सुइ रह्या ठे, ते जीवने आलसु कहीए ने तेज निरुद्यमी कहेवाय. अने जे प्रवीण जीव ज्ञान दृष्टि खोली जाग्रत ठे, ते आलस त जीने उद्यम करे ठे ॥ ४७ ॥

हवे आलसु ने उद्यमीनी क्रियानुं वर्णन करे ठे:- अथ यथावस्था तथा क्रिया कथन:-

॥ सवैया इकतीसा:॥- काच बांधै सिरसों सुमनी बांधै पायनिसों, जानै न गवार कैसी मनी कैसो काच है; योंही मूढ जूठमें मगन जूठहिकों दौरै, जूठ वात मानै पै न जानै कहा साच है; मनीकों परखि जानै जोहरी जगत मांहि, साचकी समुजी ज्ञान लोचनकी जाच है; जहांको जु वासी सो तो तहांको मरम जानै, जाको जैसो स्वांग ताको तैसेरूप नाच है ॥ ४८ ॥

अर्थ:- काचने माथाउपर बांधे अने मणिने पगे बांधे, एवा गमार लोकने खबर नथी होती के काच शी वस्तु ठे, अने मणि शी वस्तु ठे? एम मूढ अज्ञानी जीव जूठी वातमां मग्न रहे, जूठा कार्यमां दोडे, अने जूठी वात माने, पण एम न जाणे के एमां साच केटलुं ठे? मणि रत्ननी तो जे ऊवैरी होय तेज जगत्मां परीक्षा करी शके, ते मज साचानी समज पण तेनेज पडे, जेने ज्ञानरूपी लोचननी उत्पत्ति थई होय? के मके, जे ज्यांनो वासी होय ते त्यांनो मरम जाणे, एटले मिथ्यात्व भूमिकानो वासी मिथ्यात्वनेज ग्रहे अने सम्यक्त्व भूमिकानो वासी ते समकितनेज साचुं माने, मतलब जे जेवो वेष धरी आवे ते तेवोज नाच नाचेठे. ॥ ४८ ॥

हवे जे जेवी क्रियाकरे तेतेवुं फल पामे ते कहेठे:-अथ यथाक्रिया तथा फलकथन:-

॥ दोहा: ॥— बंध बंधावे अंध व्है, आलसी अजान; मुक्ति हेतु करनी करे, ते नर उद्यमवान. ॥ ४९ ॥

अर्थ:— जे जाव अंध थईने बंधने बंधारे, ते अजाण आलसु कहेवाय ठे अने जे मुक्ति हेतुने अर्थे क्रिया करेठे, ते मनुष्य उद्यमवंत कहेवाय ठे. ॥ ४९ ॥

हवे जो ज्ञान होय तो वैराग्यपण होय अने जो वैराग्य न होयतो ज्ञान पण न होय, तेथी ज्ञान वैराग्यनुं सहचारिपणुं:—अथज्ञानवैराग्य सहचारित्ववर्णन:— कहे ठे.

॥ सवैया इकतीसा:॥— जब लगु जीव शुरू वस्तुकों विचारे ध्यावै, तबलगु जोगसों उदासी सरवंग है; जोगमें मगन तब ज्ञानकी जगन नाहिं, जोग अजिलाषकी दशा मिथ्यात अंग है; तातें विषै जोगमें मगन सो मिथ्याति जीव, जोगसों उदासि सो समकिति अजंग है; ऐसी जानि जोगसों उदासि व्है मुगति साधै, यहै मन चंग तो कठोत मांहि गंग है. ॥ ५० ॥

अर्थ:— ज्यांसुधी जीव शुरू वस्तुना विचारमां दोरुतो होय, ज्यांसुधी सर्व अंगनेविषे जोगथी उदासीनपणुं जोवामां आवे; अने ज्यारे जोगमां मगन रेहेतो होय, त्यारे तो ज्ञाननी जगन के० जागृती न होय, केमके जोग अजिलाषनी दशामां वर्तवुं तेतो मिथ्यात्वनुं अंग ठे, तेथी विषयजोगमां मगन रहे ते जीव मिथ्यातनुं अंग ठे, तेथी विषयजोगमां मगन रहे ते जीव मिथ्यात्वी कहेवाय, अने जे विषय जोगथी उदासी रहे ते तो अजंग समकिति ठे. एवुं जाणीने अहो! अव्यलोको! जोगथी उदास थई, ने मुक्तिने साधो. ते उपर दृष्टांत कहे ठे के, जेनुं मन चंगुठे तेने कथरोटमांज गंगा ठे, मतलब के कथरोटमां नातां थका गंगा स्नाननुं फल ते पामेठे. ॥ ५० ॥

हवे मोक्षना अधिकारनेविषे चार पदार्थनुं स्वरूप कहे ठे:—

अथ पदार्थ चतुष्क कथन:—

॥ दोहा:॥— धरम अरथ अरु काम सिव, पुरुषारथ चतुरंग; कुधी कल्पना गहि रहै, सुधी गहै सरवंग ॥ ५१ ॥

अर्थ:— धर्म, अर्थ, काम, ने मोक्ष, पुरुषार्थना ए चार अंग ठे, ए पुरुषार्थ विषे कुधी के० कुमतिवालो पोतानी मति कल्पनाने जालीने बेसे ठे, अने सुधी के० पंक्ति पुरुष ठे ते सर्वांगनुं ग्रहण करे ठे. ॥ ५१ ॥

हवे चारे पदार्थनी न्यारी न्यारी व्यवस्था सुमति अने कुमतिनामन आश्री कहे ठे:— अथ पदार्थ व्यवस्था कथन:—

॥ सवैया इकतीसा:॥— कुलको आचार ताहि मूरख धरम कहै, पंक्ति धरम कहै वस्तु के सुजातकों; खेहको खजानो ताहि अज्ञानी अरथ कहै, ज्ञानी कहै अरथ दरवदरसा

उककों; दंपतिको जोग ताहि डुरबुद्धि काम कहै, सुधीकामकहे अजिलाष चित आउको; इंद्रलोक धानकों अजान लोक कहै मोक्ष, मतिमान मोक्ष कहै बंधके अजाउकों ॥५१॥

अर्थ:— जे मूर्ख जन होय ते पोताना कुलना आचारने धर्म कहै ठे, अने पंक्ति जन तो वस्तुना स्वज्ञावने धर्म कहे ठे, अज्ञानी जन होय ते खेहना खजाना जे सोनुं रुपुं जवाहिर वगेरे ठे तेने अर्थ के ढ्रव्य कहि बतावे ठे, अने ज्ञानी जन होय ते ढ्रव्यना दरशावने अर्थ कहे ठे; एटले षट्ढ्रव्यने अर्थ कहे ठे. डुरबुद्धि जन स्त्री जर तारना जोग संयोगने काम कहे ठे, पण सुधी के पंक्ति जन तो चित्तनी इठा अजिलाषने काम कहे ठे, अने जे इंद्रनुं स्थानक ठे, तेने अजाण लोक मोक्ष कहे ठे, अने जे मतिमान एटले पंक्ति लोक ठे तेतो जेथकी बंधनो अजाव थाय ठे, तेने एटले बंधना नाशने मोक्ष कहे ठे ॥ ५१ ॥

हवे चारे पुरुषार्थने अध्यात्मरूप कहे ठे:—अथ पुरुषार्थ चतुष्क अध्यात्मरूपकथनं:—

॥ सवैया एकतीसा:॥—धरमको साधन जु वस्तुको सुजाउ साधै, अरथको साधन विलठ दर्व षटमें; यहै काम साधना जु संगहै निरास पद, सहज स्वरूप मोष सुद्ध ता प्रगटमें; अंतर सुदृष्टिसों निरंतर विलोकै बुध, धरम अरथ काम मोठ निजघटमें; साधन आराधनकी सोंज रहै जाके संग, जूलो फिरे मूरख मिथ्यातकी अलटमें ॥५२॥

अर्थ:— धर्मनुं साधन तो तेने कहीये के जे वस्तुना स्वज्ञावने साधवो एटले वस्तुना स्वज्ञावने यथार्थ जाणवो; अर्थनुं साधन तेने कहीये के जे षट् ढ्रव्यने विलक्षण के जुदां जुदां जाणवां; काम साधन तेनुं नाम ठे के, जे निरास पदनो संग्रह करवो, एटले निस्पृह दशामां रहेवुं; मोक्षनुं साधन ते ठे, के जेवने पोतानी सहज स्वरूप शुद्धता प्रगट जावमां करवी; ए रीते अंतरदृष्टि वडे एटले ज्ञान दृष्टि थकी बुद्धिमान पुरुष धर्म, अर्थ, काम ने मोक्ष ए चार पुरुषार्थने निरंतर पोताना घटमां देखे; एम चारे पुरुषार्थ साधवानी जेना संघाते सोंज के सामग्री रहे ठे, तोपण मूर्ख जे ठे ते मिथ्यातनी अलटमां जूल्या फिरे ठे ॥ ५२ ॥

हवे शुद्ध व्यवहार नये करी वस्तुनुं सत्य स्वरूप कहेठे:—

अथ शुद्ध नय वस्तु स्वरूप कथनं:—

॥ सवैया एकतीसा:॥—तिहुं लोकमांहि तिहुं काल सब जीवनिको, पूरव करम उदै आइ रस देतु है; कोउ दीरघाउ धरे कोउ अलपाउ मरै, कोउ दुखी कोउ सुखी कोउ समचेतु है; याहीमें जीवायो याहि माख्यो याहि सुखी कख्यो, दुखी कख्यो एसी मूढ आपु मानी लेतु है; याही अहं बुद्धिसों न विलसै जरम मूल, यहै मिथ्या धरम करम बंध हेतु है ॥ ५३ ॥

અર્થ:- ત્રણે લોક તથા ત્રણે કાલ તેનેવિષે જગત્વાસી સર્વ જીવને પૂર્વ સંચિત કર્મ ઉદય આવેહે, ને તે પોતાનો કડવો તથા મીઠો રસ આપેહે, તેણે કરી ને કોઈ દીર્ઘ આયુષ્ય જોગવી ભરેહે, ને કોઈ અલ્પ આયુષ્યમાંજ મરેહે, કોઈ ડુઃખી છે, અને કોઈ સુખી હોયહે, કોઈ સમચિત કેળવે સમ જાવમાં રહેહે, એમ પોત પોતાની કમાઈ થી સર્વ જીવ સુખી અથવા ડુઃખી છે. તેને મૂઢ પ્રાણી જે છે તે પોતાના સાધન માને છે કે, જો મેં ફલાણાને જીવાડ્યો, ફલાણાને મારી નાખ્યો, ફલાણાને ડુઃખી કીધો, ને ફલાણાને સુખ આપ્યું. એવો મૂઢ અહં બુદ્ધિથી ઝર્મમાં જુલ્યો ફરેહે, અને એ જૂલ એની મટતી નથી, એજ મિથ્યા ધર્મ મૂઢને કર્મબંધનો હેતુ થાય છે. ॥ ૫૪ ॥

હવે ફરી મૂઢનીજ વ્યવસ્થા કહેહે:- અથ મૂઢતા કથન:-

॥ સવૈયા શ્લોકીસા:- જહાંલોં જગતકે નિવાસી જીવ જગતમેં, સવૈ અસહાકો જ કાહુકો ન ધની હૈ; જૈસી જૈસી પૂરવ કરમ સત્તા બાંધિ જિન, તૈસી તૈસી ઉદૈમેં અવસ્થા આશ વની હૈ; એતે પરિ જો કોહ કહે કિ મેં જીવાવો મારો શ્વ્યાદિ અને ક વિકલપ વાત ઘની હૈ, સો તો અહં બુદ્ધિસોં વિકલ જ્યો તિહું કાલ, કોલે નિજ આતમ સક્તિ તિન્હ હની હૈ. ॥ ૫૫ ॥

અર્થ:- જ્યાંસુધી જીવ જગતમાં નિવાસ કરેહે ત્યાંસુધી એક બીજાને અસહાય પાળે રહેહે, કોઈ કોઈનો સહાયકારી નથી, તેમ કોઈ કોઈનો ધણી નથી, અને જેવી જેવી પૂર્વ કાલનેવિષે કર્મસત્તા બાંધી રાખીહે, તેવી તેવી ઉદય કાલનેવિષે જીવની અવસ્થા વનેહે; ઘટલા ઉપર જે કોઈ કહે કે મેં આને જીવાડ્યો ને આને માર્યો, શ્વ્યાદિ અનેક મનના વિકલ્પની વાતો ઘણી છે, તે સઘલી અહંબુદ્ધિ થકી થાય છે, અને તે જીવ ત્રણે કાલને વિષે અહંકાર બુદ્ધિમાં મોલે છે; તેણે શુદ્ધ જ્ઞાનશક્તિને હણી છે, અને તે જીવની એ મૂઢ અવસ્થા કહેવાય છે એ રહસ્ય છે. ॥ ૫૬ ॥

હવે ચાર પ્રકારે કરીને જીવની વ્યવસ્થા ઉપર ચાર દૃષ્ટાંત આપેહે:-

અથ ચાર પ્રકાર જીવ વ્યવસ્થા કથન:-

॥ સવૈયા શ્લોકીસા:- ઉત્તમ પુરુષકી દશા જ્યોં કિસમિસ ડ્રાક્ષ, બાહિજ અન્નિ તર વિરાગી મૃદુ અંગ હૈ; મધ્યમ પુરુષ નારીયર કેસી જ્ઞાંતિ લિયે, બાહિજ કઠિન હિય કોમલ તરંગ હૈ; અધમ પુરુષ વદરીફલ સમાન જાકે, બાહિરસોં દિસૈ નરમાશ દિલ સંગ હૈ; અધમસોં અધમ પુરુષ પુંગીફલ સમ, અંતરંગ બાહિર કઠોર સરવંગ હૈ.

અર્થ:- ઉત્તમ પુરુષની દશા કિસમિસ ડ્રાક્ષ જેવી છે, જેમ કિસમિસ ડ્રાક્ષ બાહિરથી ને અંદરથી કોમલ છે; તેમજ ઉત્તમ પુરુષ બાહ્ય વ્યવહાર અને અન્યંતર વ્યવહારમાં પણ મૃદુ અંગ કેળવે કોમલ છે; મધ્યમ પુરુષ નારીયલ સરીખો છે, જેમ નારીય

ल बाह्य व्यवहारमां कठोर अने अच्यंतर कोमल ठे, तेम मध्यम पुरुष पण बहारथी कठण अने हृश्यामां कोमल होय ठे. अधमपुरुष बोर समान ठे; जेम बोर बाह्य व्य बहारनेविषे नरम देखाय ठे, ने मांहेथी कठोर ठे, तेम अधम पुरुष बहार नरमाश राखे पण अंतरमां संग के० पाषाण जेवो कठण होयठे. अने अधमाधम पुरुष पुंगी फल के० सोपारी जेवोठे; जेम सोपारी बहारने अंदर सर्वांगमां कठोर ठे, तेम अध माधम पुरुष मांहे अने बहार सघले कठोर होय ठे. ॥ ५६ ॥

हवे उत्तम पुरुषनी दशा कही बतावेठे:- अथ उत्तम पुरुष कथन:-

॥ सवैया इकतीसा:॥- कीचसो कनक जाके नीचसो नरेसपद, मीचसी मित्राई गरवाई जाके गारसी; जहरसी जोग जानि कहरसी करामति, हहरसी होंस पुदगल ठवि ठारसी; जालसों जग विलास जालसों जुवन वास, कालसों कुटुंब काज लोक लाज लारसी; सीठसों सुजश जानै बीठसों बखत मानै ऐसी जाकी रीति ताही चंदत बनारसी. ॥ ५७ ॥

अर्थ:- जे पोताना हैयानेविषे सुवर्णने कादव सरखुं जाणे, अने नरेश पद के० राज्य गादीने नीच सरखी जाणे, मित्राईने मीचसी के० मरण जेवी जाणे, ने गरवाई के० बर्नाई ते लीपवानी गार जेवी जाणे, रसायन प्रमुख द्रव्यजोगनी जातिने जे जेर सरिखी जाणे, मंत्र शक्तिबने जे करामत आय तेने कहर सरखी जाणे, देशी जाषाने विषे हहर के० अनर्थ ते सरखी होंस ठे, अने पुदगलनी ठवी ते राख समान जाणे, माया रूप जाल तथा जगतनो विलास तेने जाल जेवो जाणे, जुवनवास के० घरवास ने तीरना जाल समान जाणे, कुटुंब कार्यने काल समान करी जाणेठे, लोकलाज राखवी ते मोहकानी लाल जेवी जाणे ठे, सुजशने सीठ के० नाकना मेल समान जाणे, जाग्यो दयने विष्टासमान जाणे, एवीजेनी रीत होय तेने बनारसीदास चंदना करेठे ५७

हवे मध्यम पुरुषनी दशा बतावे ठे:- अथ मध्यम पुरुष यथा:-

॥ सवैया इकतीसा:॥- जैसे कोउ सुजट सुजाय ठग मूरखाय, चेरा जयो ठगनी के घेरामें रहतु है; ठगोरी उतरि गई तब तांहि सुधि नई, पखो परवस नाना संकट सहतु है; तैसेही अनादिको मिथ्याति जीव जगतमें, मोले आठो जाम विसराम न गहतु है; ज्ञान कला जासी जयो अंतर उदासी पैं तथापी उदै व्याधिसों समाधि न लहतु है. ॥ ५८ ॥

अर्थ:- जेम कोई खजावे सुजट होय ने तेने कोई ठग मले ने ते सुजटने कोई जडी मूली खवरावे, तेथी ते सुजट ठगनो चेलो थइ जाय, अने ठगना घेरामां पड्यो रहे, पठी ते सुजटे मूली खाधेली तेनी असर नीकली जाय ने पाठो पोतानी शुद्धिमां आवे, तेवा

रे ते ठगने दुर्जन करी जाए, पण पोते परवश पड्यो तेशी नाना प्रकारना संकट सहन कर्या करे ठे, तेम अनादि कालनो मिथ्यात्वी जीव परवश पडेलो नाना प्रकारना संकट सहन करेठे, ते आठ प्रहर संसारमां विकल थइ ने डोले, पण विश्राम लिये नही, एटलामां ज्ञान कलानो चास थयो, तेवारें अंतरमां उदासी थयो तो पण कर्म ना उदयरूप व्याधिवडे समाधि लेतो नथी, आश्रवमांज रहेठे ॥ ५७ ॥

हवे अधम पुरुषनी दशा दृष्टांत दइने दढावे ठे:— अथ अधम पुरुष यथा:—

॥ सवैया इकतीसा: ॥— जैसें रांक पुरुषके जाये कानी कोमी धन, उलूवाके जाय, जैसे संजाई बिहान है; कूकरके जाये ज्यों पिंमोर जिरवानी मठा, सूकरके जाय ज्यों पुरीष पकवान है; वायसके जाये जैसे नींबकी निंबोरी दाख, बालकके जाये दंत कथा ज्यों पुरान है; हिंसकके जाये जैसे हिंसामें धरम तैसें, मूरखके जाये सुज बंध निरवान है

अर्थ:— जेम रांक पुरुषने काणी कोढी ठे तेहीज धन मनाय ठे, अने जेम घुबडने संध्याकाल प्रजात मनाय ठे, अने कुकमाने पिंमोर जीरवानी के० गाय जेंसनुं पाणी ते दहीनो थनो मनाय ठे, अने सूकर के० सूअरने पुरीष के० विष्टा तेज पकान्न मनाय ठे अने कागडाने लींबोडी तेज द्राक्ष जेवी मनाय ठे, अने बालकने दंत कथा के० लोकनी कथा ठे तेज पुराण मनाय ठे, ने हिंसकने हिंसामांज धर्म मनाय ठे, तेम ज मूर्खने पुण्यबंध ते निरवाण के० मोक्षपद मनाय ठे, ए अधम पुरुषनी दशा जाएवी.

हवे अधमाधम पुरुषनी दशा दृष्टांतकरी दढावेठे:— अथ अधमाधम पुरुष यथा:—

॥ सवैया इकतीसा: ॥— कुंजरको देखि जैसे रोष करी जुंसे खान, रोष करै निधन बिलोकि धनवंतकों; रेनके जगैयाको बिलोकि चोर रोष करै, मिथ्यामति रोष करै सुनत सिद्धांतको, हंसकों बिलोकी जैसे काग मनि रोष करे, अजिमानी रोष करै देख तमहंतकों; सुकविकों देखि ज्यों कुकवि मन रोष करै त्योंही डुरजन रोष करै देखि संतको.

अर्थ:— जेम हाथी जोइने कुतरा रीशे जराईने जुंकेठे, जेम निर्धन पुरुष धनवान ने जोईने रीशे जराय ठे, जेम राते जागनार पुरुषने जोईने चोर रीशे जराय ठे, जेम मिथ्यात्वी सिद्धांतने शांजली रीशे जराय ठे, जेम हंसने जोईने कागडो रीशे जराय ठे, जेम महंतने जोईने अजिमानी रीशे करे ठे, जेम सुकवि के० सारा कविने जोईने कुकवि के० नठारो कवि रीशे बले ठे, तेम अधमाधम पुरुष साधुने जोईने दुष्ट मन वने रीशे जराय ठे. ॥ ६० ॥

हवे वली अधमाधम पुरुषनी चाल कहैठे:— अथ पुनः अधमाधम पुरुष वर्णन:—

॥ सवैया इकतीसा: ॥— सरलकों सठ कहै वकताकों धीठ कहै, विनो करे तासों कहै धनको अधीन है; ठमीको निबल कहै दमीकों अदत्ती कहै, मधुर वचन बोले

तासों कहै दीन है; धरमीको दंजी निसपृहीको गुमानी कहै, तिशना घटावै तासो कहै जागहीन है; जहां साधु गुण देखे तिन्हकों लगावै दोष, ऐसो कहु दुर्जनको हिरदो मलीन है. ॥ ६१ ॥

अर्थ:— सरल चित्तवालाने शठ के० मूर्ख कहे, वक्ता के० कथा कीर्त्तन वांचनारने धीठ कहे, विनय करनारने कहे के एतो धननी आधीनताथी करेठे, क्षमावंतने निर्वल कहे; इंद्रिय दमन करनारने अदाता कहे, अने मधुर जाषण करनारने कहे एतो गरीब बीहामणो ठे, धर्मीने दंजी कहे, निसपृहीने अहंकारी कहे ठे, तृष्णा ठो करनारने जाग्यहीन कहे, ज्यां एवा सरलतादिक गुण देखे त्यां झूषण लगाडे, एवं दुर्जननुं हृश्युं मलीन के० मेलुं होय ठे. अने एवा दुर्जननेज अधमाधम पुरुषनी प्रकृति जाणवी.

हवे मिथ्यादृष्टिनी अहंबुद्धिनुं वर्णन करे ठे:— अथ मिथ्यादृष्टि वर्णन:—

॥ चौपाई:॥— में करता में कीन्ही कैसी; अब यों करो कहौ जो ऐसी; ए विपरीत जाव है जामें; सो वरतै मिथ्यात दसामें. ॥ ६२ ॥ दोहरा:— अहं बुद्धि मिथ्यादसां, धरै सु मिथ्यावंत; विकल ज्यो संसारमें, करै विलाप अनंत. ॥ ६३ ॥

अर्थ:— हुं कर्त्ता हुं, आ वर्त्तमान कालमां केवी वात करहु, जविष्य कालमां जेवी कहीश तेवी करीश, एवी अहं बुद्धि ए विपरीत जाव ठे, अने ए जाव मिथ्यात्व दशाना ठे ॥ ६२ ॥ जे एवी अहंबुद्धि ठे, तेज मिथ्यात्व दशा ठे, अने ए मिथ्यात्वदशाने धारण करे, तेज मिथ्यात्वी कहेवाय ठे, अने एवा पुरुषोज संसारनेविषे विकल थका संसारमां जटकता दुःख सहता अनंत विलाप करेठे. ॥ ६३ ॥

हवे मूढ प्राणीनी व्यवस्था कही देखाडे ठे:— अथ मूढ व्यवस्था कथन:—

॥ सवैया इकतीसा: ॥— रविके उदोत अस्तहोत दिनदिन प्रति, अंजुलीके जीवन ज्यों जीवन घटतु है; कालके असत बिनबिन होत ठीन तन, औरके चलत मानो का ठसो कटतु है; एते परि मूरख न खोजै परमारथकों, स्वारथके हेतु त्रम चारथ ठटतु है; लग्यो फिरे लोगनिसों पग्यो परजोगनिसों, विषै रस जोगनिसों नेकु न हटतु है. ॥ ६४ ॥ जैसे मृग मत्त वृषादित्यकी तपतिमांहि तृषावंत मृषा जल कारण अटतु है; तैसे जववासीमायाहीसों हित मानिमानि ठानिठानि त्रमचूमि नाटक नटतु है; आगेकों दुकत धाय पाठे बठरा चराय, जैसे दृग हीन नर जेवरी बटतु है; तैसे मूढ चेतन सु कृत करतूति करै, रोवत हसत फल खोवत खटतु है. ॥ ६५ ॥

अर्थ:— सूर्यना उदयथी ते अस्तसुधीमां अंजलिना पाणीनी परें आयुष्य घटतुं जायठे, अने क्षण क्षणविषे काल जे ठे ते शरीरने आसेठे, तेथी शरीर क्षीण थाय ठे. एरीते तन और के० शरीर तरफ काल गसी रह्योठे, एटले जेम शस्त्र कोई वस्तुने का

પેઠે તેમ કાલરૂપી શસ્ત્ર શરીરને કાપેઠે. એવું કાર્ય થઈ રહ્યું છે તોપણ મૂર્ખજન જે છે તે પરમાર્થને ઓજતો નથી, પણ પોતાના સ્વાર્થને માટેજ ઝમના ઝારને ભેંચી રહેઠે; લોગ કેળવવસ્તુ જે કામ ક્રોધાદિક તે સાથે લાગો ફિરેઠે, અને પરપુણ્ણજોગ તેથી પગ્યો કેળવવસ્તુ હલિ મલિ રહેઠે, તેથી વિષયરસને ઝોગવતાં જરા પણ હટતો નથી. ॥૬૪॥

વલી જેમ કોઈ જવરો મૃગ હોય છે તે વૃષાદિત્ય કેળવવસ્તુ સૂર્ય ઇંદ્ર જેષ્ઠમાસ તેના તાપનેવિષે અતિ તૃષાવંત થયો થકો મૃષા કેળવવસ્તુ જૂઠી ઇંદ્રા થકી પાણીને માટે અટત છે કેળવવસ્તુ જટકે છે, તેવી રીતે સંસારી જીવ પરસ્વરૂપ માયાજાલને વિષે હેત રાખીને ઇંદ્રા તેને હિતકારી માનીને ભ્રમરૂપી ઝૂમીનેવિષે ઠરાવ કરી નટ ની પેઠે નાચી રહ્યો છે. તે કેવો છે તો કે જેવો કોઈ દુઃખીને કેળવવસ્તુ આંખવિનાનો પુરુષ હોય ને તે દોરી વાટતો હોય ત્યાં પાસે વાઢું હોય તે દોરીને ચાવી નાખતો હોય તેને તે જાણી શકતો નથી તેથી તેની મેહનત વ્યર્થ જાય છે. તેમ મૂઢ પ્રાણી જે છે તે સુકૃતની ક્રિયા કરેઠે ત્યારે રોવત હાસત કેળવવસ્તુ અરતિ અને રતિયેં કરી ક્રિયા કરેઠે તેથી તે કરેલી ક્રિયાના પરમ ફલને ઓઈ દેયઠે. ॥ ૬૫ ॥

હવે ફરી વંધના કરનાર મૂઢ વિષયની અવસ્થા કહેઠે:—અથ મૂઢ વિષયી વર્ણન:—
॥ સવૈયા ઇકતીસા: ॥—લિયે ડિઢ પેચ ફિરે લોટન કબૂતરસો, ડલટો અનાદિ કો ન કહો સુલતુ હૈ, જાકો ફલ દુઃખ તાહી સાતાસો કહત સુખ, સહિત લપટી અસી ધારાસી ચટતુ હૈ; એસે મૂઢ જન નિજ સંપત્તી ન લખે ક્યોહી, મેરી મેરી મેરી નિશિવાસર રટતુ હૈ; યાહી મમતાસોં પરમારથ વિનસી જાઈ, કાંજીકો ફરસ પાઈ દૂધ ડ્યોં ફટતુ હૈ. ॥ ૬૬ ॥

અર્થ:—જેમ લોટણ ઓતર હોય તે જો પાંખ વંધ કરીને પેચ લાગ્યો તેથી ડલટ પાલટ ફરેઠે, તેમ મૂઢ પ્રાણી અનાદિ કાલના કર્મ વંધ પેચમાં પડેલોઠે માટે અવલો માર્ગ ધરેઠે, પણ કોઈ રીતે સવલો માર્ગ ધરતો નથી. અને જેનું ફલ દુઃખ છે એવા વિષય ઝોગવડે જે કંઈક સાતા ડપજે, તેને સુખ માનેઠે, જેમ કોઈ મધે લપેટી તરવાર ની ધારને ચાટે, જેમાં મધની મીઠાશ થોડી હોય ને તરવારની ધાર તે મીઠાસ ચાખવા જતાં જીજને ઢેદી નાખે તેનું દુઃખ વધુ થાય, તેમ મૂર્ખ પ્રાણી પોતાની જ્ઞાનાદિક સંપત્તિને કદી ડલખતો નથી, પણ પરવસ્તુને રાત દિવસ મારી મારી માની રહ્યોઠે, એજ જૂઠી મમતાવડે પરમાર્થ જાણવાનો વિનાશ થઈ જાયઠે; જેમ કાંજીના પાણીના સ્પર્શથી દૂધ ફાટી જાયઠે, તેમ મમતાથી પરમારથ વગડી જાયઠે. ॥ ૬૬ ॥

હવે મૂઢની અહંબુદ્ધિની વ્યવસ્થા કહી વતાવેઠે:—અથ પુનઃ મુઢ વ્યવસ્થા:—
॥ સવૈયા ઇકતીસા: ॥—રૂપકી ન જાંક દિયે કરમકો કાંક દિયે, જ્ઞાન દલિ રહ્યો

મિરગાંક જૈસે ઘનમેં, લોચનકી ઢાંકસોં ન માનૈ સદગુરુ હાંક, મોલૈ પરાધીન મૂઢરાંક તિહૂં પનમેં; ટાંક ઇક માંસકી ડલીસી તામેં ત્રીન ફાંક, ત્રીનિ કોસો અંક લિલિરાખ્યો કાહુ તનમેં; તાસોં કહે નાંક તાકે રાખિવેકો કરે કાંક, લાંકસો ખરગ વાંધિવાંક ધરૈ મનમેં.

અર્થ:— આત્માનું રૂપ હૃદયામાં નથી દીતું, તેથી કર્મનો ઢાંક પીધો, એટલે કર્મનો રસ વ્યાપી ગયો, તેણે કરી આત્માનું સ્વરૂપ જે શુદ્ધ જ્ઞાન તે દર્શાવે રહ્યું. કોની પેઠે? જેમ ધન કહેતાં મેઘરૂપ વાદલાડને વિષે ચંદ્ર ઢંકાઈ રહેલો તેમ જ્ઞાનરૂપ લોચનઉપર મિથ્યાત્વની ઢાંક પડી તેથી સદ્ગુરુની હાંક કેળવણી તેને માનતો નથી, અને મૂર્ખ પરાધીન થકો રાંક વચન બોલેલો, અને ત્રણે કાલને વિષે નિઃશંક રહેલો. હવે મૂઢતા પ્રગટ કરી વતાવેલો જે નાકલે તે ટાંક કેળવણી માંસની સીફરી છે તેને વિષે ફાંક છે તે પ્રત્યક્ષ પ્રમાણે દેખિયે થાયે, તે ત્રણ ફાંક કેવા દેખાયેલો તે કહેલો, તે જાણે ત્રણનો આંક ત્રણ ફાંકવાલો કોઈ શરીરમાં જ લખી રાખ્યોલો, તે ઔદારિક અવયવને નાક કહેલો, અને તે નાકને રાખવાને કાંક કેળવણી લડાઈ કરે ને વિચારે જે મરી જઈશ તોપણ નાક તો રહેશે એવા વિચારથી લડાઈ કરેલો ધરેલો અને મનમાં વાંક ધરી જ રાખેલો.

હવે મૂઢના વિષય રાગીપણની દશા કહે છે:— અથ મૂઢ વિષય વર્ણન:—

॥ સવૈયા ઇકતીસા: ॥— જૈસે કોઝ કૂકર હુધિત સૂકે હાડ ચાવે, હારુનિકી કોર ચિહૂ ઝર ચુજે મુખમેં; ગાલ તાલુ રસ માંસ મૂઢનિકો માંસ ફાટે, ચાટૈ નિજ રુધિર મગન સ્વાદમુખમેં; તૈસે મૂઢ વિષયી પુરુષ રતિ રીત ઠાને, તામેં ચિત્ત સાને હિત માને સ્વેદ હુઃખમેં, દેખે પરતઠ વલ હાની મલ મૂત ખાની ગહે ન ગિલાનિ પગી રહે રાગરુખમેં

અર્થ:— જેમ કોઈ કુતરો જુઓ થકો હારુકાને ચાવે છે, તે હાડકું સૂકું હોય છે, તો પણ તેને ચારે તરફ ફેરવીને તે ચાટે છે, ને તેમ ચાટતાં તેના ગાલ જીભ ને તાલવાની ચામડી ફાટે છે, અને તેથી લોહી નીકળે છે ને તેજ પોતાના લોહીના સ્વાદથી મગન થઈ જાય છે, તેમજ જે મૂઢ વિષયી પુરુષ છે, તે રતિ કેળવણી પુરુષ સંયોગની રીતિ જે શૃંગાર રસ તેને વિષે મગ્ન રહે છે, અને તેથી સ્વેદ હુઃખ ઉપજે છે, તોપણ તેમાં સુખ માને છે, અને તે કાર્યથી પ્રત્યક્ષ પણે વલની હાનિ થતી જાણે છે, તથા તેને મલ મૂત્રની ખાણ જુએ છે. તેમ ઠતાં તેમાં ગ્લાનિ ગ્રહણ કરતો નથી, ડુંગઢ પામતો નથી, અને રાગરૂપ સુખ કેળવણીમાં મલી રહેલો, તેનો શોક આણતો નથી, ડલટો તેમાં ચિત્ત લગાવી આનંદ માનેલો. ॥ ૬૭ ॥

હવે સંસારીની વિકલતા કહીને સાધુ જનની વ્યવસ્થા કહે છે:—

અથ સંસારી તથા મુનિ વ્યવસ્થા કથન:—

॥ અહિંસા ઠંદ: ॥— સદા કરમસોં જિજ્ઞાસુ સહજ ચેતન કહ્યો; મોહ વિકલતા માનિ

मिथ्याती व्है रह्यो; करै विकल्प अनंत, अहंमति धारिके; सो मुनि जो थिर होइ ममत्त निवारि के ॥ ६९ ॥

अर्थ:— निश्चयनय वडे सहजरूपे चेतन ठे, ते सदा कर्मथी जिन कहुं ठे, पण व्यवहारमां पडीने मोहनं विकल्पणं मानीने मिथ्यामती थई रह्यो ठे, तेथी मनमां अनंत विकल्प धरीने अहंबुद्धि धारी रह्यो ठे, अने जेणे ममत्व निवारण कीधुं ने स्थिरता पाम्यो तेज साधु थयो. ॥ ६९ ॥

हवे मिथ्यात्व जावथकी व्यवहारनुं असंख्यातपणुं कहे ठे:—

अथ मिथ्यात्वजाव व्यवहार एकत्व कथन:—

॥ सवैया इकतीसा: ॥— असंख्यात लोक परवान जो मिथ्यात जाव, तेई व्यवहार जाव केवली उक्त है; जिन्हके मिथ्यात गयो सम्यक दरस जयो, ते नियत लीन विवहारसों मुक्त है; निरविकल्प निरुपाधि आत्म समाधि, साधि जे सगुन मोठ पंथ कों उक्त है, तेई जीव परम दशामें थिररूप व्है के, धरममें दुके न करमसों रुक्त है.

अर्थ:— एक लोकाकाश ठे, तेनी असंख्यातपणे कल्पना करीयें; तेना प्रदेश असंख्यात ठे, ते प्रमाणेज मिथ्यात्व जाव ठे. जीवना अध्यवसाय स्थान ठे, ए व्यवहार जावे केवलीनु कहेवुं ठे, अने जेनु मिथ्यात्व गयुं, जेने सम्यक् दर्शन थयुं, जे निश्चय—लीन थयो, ते व्यवहारथी मुक्त थाय. जेमां विकल्प नथी ते निर्विकल्प, अने जेमां उपाधि नही ते निरुपाधि, एवी समाधिथी जे सगुण थईने एटले ज्ञानादिकगुणमय थईने मोक्ष मार्गने जुए ठे, ते जीव परम दशामां स्थिर रूप थईने आत्मिक धर्ममां दुके पण कर्मथी रोकाय नही. ॥ ७० ॥

हवे गुरुने शिष्य प्रश्न पूठे ठे:— अथ शिष्य प्रश्न कथन:—

॥ कवित्त बंद: ॥— जे जे मोह करमकी परिणति, बंध निदान कही तुम सब; संतत जिन शुद्ध चेतनसों, तिन्हको मूल हेतु कहु अब; कै यह सहज जीवको कौतुक, कै निमित्त है पुजल दव; शिश नवाइ शिष्य इम पूठत, कहै सुगुरु उत्तर शुनु जव. ॥ ७१ ॥

अर्थ:— मोह कर्मनी जे जे परिणति ठे, एटले राग द्वेषादिक ठे, ते तो तमे सर्व बंधनुं निदान कहुं, अने एतो निरंतर शुद्ध चेतन थकी जिन ठे, ते माटे ए बंधनो हवे मूल हेतु कहो; ए बंध थाय ठे ते शुं जीवने सहज कौतुक ठे, के एने पुजल अव्य निमित्त ठे ते कहो एम, शिष्य माथुं नमावीने गुरुने पूठे ठे. हवे गुरु उत्तर आपे ठे के अव्य प्राणी एनो उत्तर शांजलो ॥ ७१ ॥

अथ गुरु वचन:—

॥ सवैया इकतीसा: ॥— जैसे नाना वरन पुरी वनाइ दीजै हेठि, उज्जल विमल मनु

सूरज करांति है; उजलता ज्ञासै जब वस्तुको विचार कीजै, पुरीकी जलकसों वरन जांति जांति है; तैसे जीव दरवको पुगल निमित्त रूप, ताकी ममता सो मोह मदि राकी मांति है; जेद ज्ञान दृष्टिसों सुजाव साधि लीजे तहां, साचि शुरू चेतना अवाची सुख शांति है. ॥ ७२ ॥

अर्थ:— जेम सूर्यकांति मणि ठे तेम वीजो काश्मिरी पाषाण तेवोज ठे, ने ते महा उज्ज्वल ठे, ने तेनी नीचे तहरेतहरेना रंगनी पुरी बनावी आपिये, त्यारे तेमां जात जातनो रंग देखाय; पण ज्यारे ते सूर्यकांति मणिना स्वजावनो विचार करिये, त्यारे तो तेनी कांति जे उज्ज्वल ठे, तेज मनमां आवे, अने दीठामां तो नीचेनी बनावेदी रंग नी पुरणीनी जलक पडेठे तेथीज तरेहवार रंग वरण देखाय ठे, ते रीते जीव द्रव्यनी अशुरू दशानुं निमित्त कारण पुजल द्रव्य ठे, तेनी ममताथी मोहरूप मदिरानुं उन्मत्तपणुं ठे अने ज्यारे जरु चेतननी जेद ज्ञान दृष्टिवडे चेतननो स्वजाव साधिये, त्यारे साची शुरू चेतनाज ज्ञासे. अने अवाच के० वचन गोचर नही, एवी रीतनी सुख शांति ठे तेज ज्ञासे. ॥ ७२ ॥

हवे वस्तुना संयोगथी स्वजावमां जेद पडेठे, ते उपर दृष्टांत आपे ठे:—

अथ संयोगिका स्वजाव वर्णन:—

॥ सवैया इकतीसा: ॥— जैसे महिमंरुलमें नदीको प्रवाह एक, ताहीमें अनेक जांति नीरकी ढरनि है; पाथरको जोर तहां धारकी मरोरि होति, कांकरिकी खानि तहां जागकी जरनि है; पौनकी जकोर तहां चंचल तरंग उठे, जूमिकी निचानि तहां जौरकी परनि है; तैसे एक आतमा अनंत रस पुदगल, छुहूकी संयोगमें विजावकी जरनि है. ॥ ७३ ॥

अर्थ:— जेम पृथ्वी मंरुल उपर नदीनो प्रवाह एकरूप ठे, अने तेज नदीना प्रवाहमां पाणीनुं बहेनुं अनेक तरेहनुं ठे, जे ठेकाणे नदीना प्रवाहमां मोटा मोटा पथरा आवी अफेला होय त्यां धार मरडाईने पड़े ठे, अने ज्यां कांकरी घणी होय त्यां जागनी जरनी के० जाग एटले पाणीना जरा जलकी उठेठे. अने ज्यां पवननी जकोर चालती होय त्यां चंचल तरंग उठेठे, अने जे ठेकाणे जमीन नीची होय त्यां जौर पडेठे, वमल थायठे, तेम आत्मद्रव्य ठे, तेने पुजल द्रव्यनो संयोग ठे अने रस जे ठेते पद्गुणी हानि वृद्धिथी अनंत ठे, तेनो संयोग थये आत्मानेविषे विजावनी जरणी थायठे.

हवे आत्मा अने शरीर एक मेक बंधाई रखां ठे पण लक्षण जेदे जुदा जुदा ठे.

ते बतावे ठे:— अथ आत्मशरीर लखन जिन कथन:—

॥ दोहरा: ॥— चेतन लखन आतमा, जरु लखन तन जाल; तनकी ममता त्यागि के, लीजै चेतन चाल ॥ ७४ ॥

અર્થ:- આત્માનું ચેતન લક્ષણ છે. શરીરનું જન્મ લક્ષણ છે, તેથી શરીરની મમતા ઘોડીને ચેતનનું શુદ્ધ જ્ઞાનપણું તેનું ગ્રહણ કરી લેવું. ॥ ૭૪ ॥

હવે નિઃકેવલ આત્માની શુદ્ધ ચાલ કહેઠે:- અથ આત્મા યથા:-

॥ સવૈયા તેઈસાઃ॥- જો જગત્ની કરની સબ ઠાનત, જો જગ જાનત જોવત જોઈ; દેહ પ્રમાન પૈ દેહસું ડૂસરો, દેહ અચેતન ચેતન સોઈ; દેહ ધરે પ્રજુ દેહસુ જિન્ન, રહે પર ઠન્ન લખૈ નહિ કોઈ, લઠન વેદિવિચઠન બૂઝત અઠનિજોં પરતઠ ન હોઈ. ॥૭૫॥

અર્થ:- જે પદાર્થ સર્વ જગત્ની કરણી કરેઠે, એટલે ચતુર્ગતિ ગમન કરેઠે, અને જે જગત્ને જાણે ઠે, અને જોવત કેળ દેખેઠે, પોનાના દેહને પ્રમાણે ઠે, પણ દેહથી તે જુદો ઠે. દેહ અચેતન પિંમ ઠે અને આત્મા ચેતનપિંમ ઠે, દેહધારી ઠે, પ્રજુ ઠે, પણ દેહથી જિન્ન ઠે. દેહનેવિષે પ્રઠન્ન કેળ ઢંકાઈ રહ્યો ઠે, એને કોઈ લખતો નથી, પણ એનાં જે લક્ષણ ઠે તેને વેદી કેળ જાણીને વિચક્ષણ પુરુષ એને ડેલખેઠે. એવો એ આત્મા અક્ષ કેળ ઇંદ્રિયથી પ્રત્યક્ષ નથી. ॥ ૭૫ ॥

હવે દેહની ચાલી કહેઠે:- અથ દેહ યથા:-

॥ સવૈયા તેઈસાઃ॥-દેહ અચેતન પ્રેત દરી રજ રેત જરી મલ સેતકી ક્યારી; વ્યાધિકી પોટ આરાધિકી ડંટ ડપાધિકી જોટ સમાધિસોં ન્યારી; રે જિય દેહ કરે સુખ હાનિ ઇતે પરિ તોહિ તુ લાગત પ્યારી; દેહ તુ તોહિ તજેગિ નિદાન પિ તૂહિ તજે કયું ન દેહકિ ચારી ? ॥ ૭૬ ॥

અર્થ:- દેહ અચેતન ઠે, પ્રેત દરી કેળ જન્મતારૂપ પ્રેતની ગુફા ઠે. રજ કેળ લોહિ, રેત કેળ વીર્ય તે થકી જરેલો ઠે, અને મલરૂપ સેતરનો ક્યારો ઠે. વ્યાધિ રોગની પોટ ઠે, આરાધ કેળ આત્માને ડુપાવાને ડંટ ઠે અને ડપાધિની જોટ કેળ મેલારૂપ ઠે. એને વિષે અસમાધિજ રહેઠે, સમાધિ રેહેતી નથી. માટે અરે! જીવ! એદેહ તે સુખનો નાશ કરે ઠે એવો ઠે, તોપણ તને એ દેહ પ્યારો લાગે ઠે. અરે! જીવ! તું સમજ કે એ દેહ નિદાન તનેજ તજશે પણ તું એ દેહની ચારીનો ત્યાગ કરતો નથી ? ॥ ૭૬ ॥

॥ દોહરાઃ ॥- સુનુ પ્રાની સદ્ગુરુ કહે, દેહ સેહકી યાનિ; ધરૈ સહજ ડુખ દોષ કોં, કૌરે મોઠકી હાનિ. ॥ ૭૭ ॥

અર્થ:-સદ્ગુરુ કહેઠે કે અરે પ્રાણી! શાંતલો. દેહ ઠે તે સેહ કેળ ધુલની યાણ ઠે. દ્રવ્યે સહજ સ્વજાવ વાત, પિત્ત, કફ રૂપ ડુઃખ દોષને ધરનારો ઠે. અને મોઠકી ઠે કે જવ્યઝે. ॥ ૭૭ ॥

હવે દેહનું વર્ણન કરેઠે:-અથ દેહ વર્ણન:-

॥ સવૈયા ઇકતીસાઃ ॥- રેતકીસી ગઢી કિધોં મઢી હૈ મસાન કેસી અંદર અંધેરી

जैसी कंदरा है सैलकी; ऊपरकी चमक दमक पट झूखनकी, धोखे लागे जली जैसी कली है कनैलकी; औगुनकी औंरी महा जोंनी मोहकी कनोंडी, मायाकी मसूरति है मूरतिहैमैलकी; ऐसी देह याहिके सनेह याकी संगतिसों, व्है रही हमारी मति कोलू केसेवैलकी. ॥७७॥ ठौर ठौर रक्तके कुंरु केसनिके जुंड हाडनिसों जरी जैसे थरी है चु रेलकी; थोरेसे धकाके लगे ऐसे फट जाइ मानो, कागदकी पुरी किधों चादर है चै लकी; सूचै ब्रम वानि ठानि मूढनिसों पहिचानि, करै सुखहानि अरु खानि वदफैल की; ऐसी देह याहिके सनेह याकी संगतिसों, व्है रही हमारी मति कोलू केसेवैलकी.

अर्थ:— जाणे रेतीनी ढीग बांधी होय, के मसाणनी मढी एटले अपवित्र ठेकाणे हारु मांसनुं एक थवुं कखुं होय, बली जेनी अंदर सैल के पहाडनी कंदर के गु फाजेवुं अंधारुं ठे, एवुं अपवित्र देहरूप स्थानठे. ते उपरना झूषणना चमक दमकथी शोभे ठे; धोखे के जूठा जजकाथी देह जलो लागे ठे. ते उपर दृष्टांत ठे के, जेम कनेरनी कलि उपरथी सुंदर देखाय ठे, पण तेमां अंदर विलकुल सुवास होतो नथी; तेथी उचाटकारी लागे ठे, तेम बली देह अवगुणनी उरडी ठे, महा जुंडो ठे, अने मोहनी कनोंडी के मोहनी काणी आंख ठे, तेथी सूजतुं नथी, अने मायानी मसूरति के मायानो समुदायठे; एवी मेलनी मूर्ति ए देह ठे; एना स्नेहथी अने संगतथी अमारी मति शेलडी पीलवानुं कोदहु तेना बलद सरखी बनी गई ठे. ॥ ७७ ॥

बली ए देहनेविषे ठेकाणे ठेकाणे लोहीनां कुडलां ठे, ने अपवित्र केशनी जुंरु ठे. तेमां हाडकां जरेलां ठे. जेम चूडेल- व्यंतरीनुं स्थानक होय तेवो ए देह ठे. थोमो धको लागवाथी ए देह जूटी जाय ठे; जेम कागलनी पुडी अने जुंनी मेली चादर ते टकोराथी फाटी जाय, तेम देह फाटी जाय ठे; एवी ए देहनी ममताथी ब्रम वाणी के मिथ्यावाणी सुचै के कहे, अने मूढलोक एनी पिठान राखे ठे, अने ए देह सुखनी हानिकर्ता ठे, अने वदफेलीनी खाण ठे. एवा ए देहना स्नेह तथा एनी सोवत थकी अमारी बुद्धि शेलकी पीलवाना कोदहाना बलदनी गति जेवी थई गई ठे. हवे कोदहुना बलदनी अवस्था अने तेनी वरावर संसारी जीवनी गति ठे, एवुं स्पष्ट करी बतावे ठे; अथ कोदहुका वैलकी अरु संसारी जीव समानरूप कथन:—

॥ सवैया श्कतीसा: ॥— पाटी बंधे लोचनसों संकुचै दबोचनिसों, कोचनिकोसोच सोनिवेदे खेद तनको; धाड़वोही धंधा अरु कंधा माहि लग्यो जोत, वार वार आरस हेकाय र है मनको; झूखसहे प्यास सहे दुर्जनको त्रास सहे, थिरता न गहे न उसास लहे ढिनको; पराधीन बूमै जैसो कोदहुकोकमेरो बेल, तेसो स्वभाव जैया जगवासी जनको.

अर्थ:— जेनी आंख उपर पाटी बांधी ठे, जे दबोच के पगथी ठेलवुं, तेथी संकोचा

य ठे, अने परोणानी आरना घोंच वागे ठे, तेनी सोचनांथी शरीरने खंचवा दे नही, ने दोरतो फिरे, पोताना धंधामां धावतोज रहे, जेने खांधेजोतर लाग्युं रहे ठे, वारंवार जेने आरनो मार पडे ठे, तेजे सहन कस्यां करे, अनेजे मननो कायर ठे, झूखने पण वेठे ठे, अने दुर्जननो त्रासपण खमे ठे, अने स्थिरता पकमतो नथी, कण वार पण सुखे मोडेथी आस लई शकतो नथी, एरीते पराधीन थको जेम कोदहुनो कमैरो, के० काम करनारो बलद घूमेठे, तेम जगत्वासी लोक घूमे ठे. अर्थात् हे ! जाई ! कोदहुना बलद सरखो तेमनो पण स्वज्ञाव ठे. ॥ ८० ॥

हवे जगत्वासी जीवनी व्यवस्था कहे ठे:— अथ जगत्वासी यथा:—

॥ सवैया इकतीसा: ॥— जगतमें डोले जगत्वासी नर रूप धरी, प्रेतकैसे दीप किधों रेत कैसे धुहे है; दीसे पटझूखन आरुंवरसों निके फिरे, फीके ठिनमांही सांजीअंवर ज्यों सुहे है; मोह के अनल दगे मायाकी मनीसों पगे दाजकी अनीसों लगे जलकेसे फुहे है, धरमकी बुझिनाहिं, रिजे जरम माहि नाचि नाचि मरजाहि मरीकेसे चुहे है.

अर्थ:— जगत्वासी जीव मनुष्यरूप धरीने मोली रह्या ठे; ए केवा ठे, जाणियें प्रेतना दीप ठे, ते जेम जलदी मटी जाय ठे, तेम ए पण समजवा. वली रेतना धूमा डा जेवा ठे, तथा वस्त्र झूषणना आरुंवरथी शोचायमान देखाय ठे, अने कणैकमां फीका थई जाय ठे, जेम सांज समये आकाशमां बादल रंग बदले ठे, तेम जाणवा. वली मोहना अग्निथी दाजे ठे, ने मायानी मनी के० पोतापणुं तेथी पगे के० व्यापी रह्या ठे, जाणियें दाजनी अणीउपर लागेला पाणीना बिंदु सरखा ठे, ठारना बिंदु जेवा ठे. धर्मनी जलखाण जेने नथी अने त्रमनेविषे जे अरुजी रह्या ठे, जेम मरी उत्पादनां उं दरमां नाची नाची ने मरी जाय ठे. तेम ए संसारी जीव नाचीने मरण पामेठे. ॥ ८१ ॥

हवे जगत्वासीनी मोह व्यवस्था कहेठे:— अथ जगत् व्यवस्था कथनं:—

॥ सवैया इकतीसा:— जासों तुं कहत यह संपदा हमारी सोतो, साधनि अमारी ऐसे जैसे नाक सिनकी; जासों तुं कहत हम पुन्य जोग पाई सोतो, नरककी साई हैवडाई देठ दिनकी; घेरा मांहि पर्यो तूविचारै सुख आखिन्हिको, माखिनके चूटत मिठाई जैसे जिनकी; एते परि होहि न उदासी जगवासी जीव, जगमें असाता है न साता एक ठिनकी. ॥ ८२ ॥

अर्थ:— अरे ! प्राणी ! जेने तुं कहेठे के आ मारी संपत्ति ठे, तेने तो साधु लोके नाकना मेलनी जेम नाखी दीधीठे, अने जे बमाईने तुं कहेठे के पुण्यना जोगथी हुं पाम्यो तुं, ते तो नरकनी सहायी ठे; जे राजादिकनी साहेबीठे. ते दोर दिवसनी ठे. ए परिवारना घेरामां तुं पड्यो थको आंखनुं सुख समजे ठे, पण

ते मिठाईनी ऊपर माखीनी पेठे टोळानो नणजणाट थई रहे तेम परिवारनो घेरोठे, एवुं ठतां जगवासी जीव उदास थतो नथी. वास्तविक रीते तो जगत्नेविषे असा ताज ठे, एक क्षणमात्र पण साता नथी. ॥ ७२ ॥

॥ दोहराः ॥— यह जगवासी यह जगत्, इनसों तोहि न काज; तेरे घटमें जग वसै, तामें तेरो राज ॥ ७३ ॥

अर्थः— ए जे पूर्वे वखाण्या एवा जगत्वासी लोक ठे, अने ए लोकोनो ज्यां वास ठे, तेने जगत् जाणवुं, ए साथे संबंध राखवानुं तारुं काम नथी, पण तारा घटनेविषे ज जगत्नो वास ठे, अने ते जगत्मां तारुं राज्य ठे. ॥ ७३ ॥

हवे जे पिंके ते ब्रह्मांडे एवात साची ठे, एवुं सिद्ध करी आपेठेः—

अथ पिंड ब्रह्मानु वर्णनः—

॥ सवैया इकतीसाः॥— याही नर पिंरुमें विराजे त्रिभुवन थिति, याहिमें त्रिविध परिणाम रूप सृष्टि है; याहिमें कर्मकी उपाधि दुःख दावानल, याहिमें समाधि सुख वारिदकी वृष्टि है; यामें करतार करतुति याहिमे विभूति, यामें जोग याहीमें वियोग यामें धृष्टि है, याहिमें विवास सब गर्जित गुप्तरूप, ताहिकों प्रगट जाके अंतर सुदृष्टि है.

अर्थः— मनुष्य पिंडनेविषे कटीनी नीचे पाताल लोकठे, नाजि ते तिर्यक् लोकठे, ते उपर उर्ध्व लोकठे, एवी त्रिभुवननी स्थिति जाणवी, अने एनेविषेज कईक परिणाम उपजे ठे, ने कईक नाश पामे ठे, ने कईक स्थिर ठे, एवी त्रिविध सृष्टि बनी रही ठे; अने एज पिंडमां आत्माने कर्मनी उपाधि वल्लगी ठे, तेज दुःखकारी दावानल केण अग्नियो समूह लाग्यो ठे; अने एज पिंडमां कोर्श्वारे समाधि सुख आवेठे तेज वादलनी वृष्टि जाणवी. ते दावानल उपर मेघनी वृष्टि ठे, एज पिंडमां कर्मनो कर्त्ता पुरुष ठे, एज पिंडमां कर्त्तानी क्रिया ठे; ए पिंरुमांज विभूति केण ज्ञानादिक संपत्ति ठे, एज पिंरुमां कर्मनो जोग ने कर्मनो वियोग ठे, अने एज पिंरुमां आत्मानुं धृष्ट केण दलन जे शुभाशुभ गुणोमां घसलाई रहेवुं ते ठे; ए रीते ए पिंरुमां गर्जित केण मध्य जागमां गुप्तरूपे सर्व विवास ठे. पण जेना अंतरमां सुदृष्टिनो प्रकाश ठे, तेने सर्व विवास प्रत्यक्षपणे जणाय ठे ॥ ७४ ॥

हवे ए वातनो उपदेश गुरु कहे ठेः— अथ गुरूपदेश कथनः—

॥ सवैया तेईसाः॥— रे रुचिवंत पचारि कहै गुरु, तुं अपनो पद बूझत नांही; खोज हिये निज चेतन लबन, है निजमें निज गुजत नांही; सिद्ध सुखंद सदा अति उज्जाल मायाके फंद अरूजत नांही; तोर सरूप न छंदकि दोहिमें तोहिमंहै तुहि सूजत नांही. ॥ ७५ ॥

अर्थ:—पचारी के० वोलावीने गुरु कहे ठे, के रे! रुचिवंत तुं पोतानुं पद के० स्थान तेने जाणतो नथी. पोतानुं चेतन लक्षण ह्दयामां खोज. ए पोतानुं लक्षण पोताने विषे ठे ते गुणत के० गुप्त नथी; तारुं स्वरूप सिद्ध समान ठे, स्वठंद के० निज आधीन ठे, सदा अति निर्मल ठे, पण मायानी जालना फंदमां पक्युं ठे, तेमांथी बूटी शकतुं नथी; तारुं स्वरूप छंदनेविषे नथी एटले त्रम जालनी द्विविध दशामां नथी. तारामांज ठे; पण तने सूजतुं नथी. ॥ ७५ ॥

हवे ज्ञानना प्रकाश वडे ईश्वरताने पमाय ते समजावे ठे:—

अथ ज्ञान महात्म्य कथनं:—

॥ सवैया तेईसा:॥—केइ उदास रहै प्रभु कारन, केइ कहीं उठि जाहि कहींके; केइ प्रनाम करै गढि मूरति, केइ पहार चढे चढि ठींके; केइ कहे असमान के ऊपरि, केइ कहे प्रभु हेठि जमीके; मेरो धनी नहि दूरदिशांतर मोमहि है मुहि सूजतनीके ॥ ७६ ॥

अर्थ:—कोई पोताना परमेश्वरने उलखवाने उदासी थई वेसी रहे ठे, कोई कई क्षेत्रनेविषे जतो रहे ठे, कोई परमेश्वरनी घनेली मूर्तिने प्रणाम करे ठे, कोई परमेश्वरने पामवाढीकामां वेसी पर्वत उपर चढे ठे, कोई परमेश्वरने आस्मान उपर ठे एवुं कहे ठे, कोई कहे ठे के परमेश्वर जमीननी नीचे ठे, (ए कुरानवालानी श्रद्धा ठे); पण ए विषे मारो निश्चय तो ए ठे के मारो धणी तो कांइ दूर देश नथी; पण माराविषेज ठे. एम अनुजवथी मने सारुं मालम पडे ठे. ॥ ७६ ॥

॥ दोहरा: ॥—कहै सुगुरु जो समकिती, परम उदासी होइ; सुधिर चित्त अनुजौ करै, यह पद परसै सोइ ॥ ७७ ॥

अर्थ:—सद्गुरु कहे ठे केजे समकिती होय ते परम उदासी रूप थइ चित्तने स्थिर राखीने निज अनुजव अज्यासथी पोताना पदने पामे. ॥ ७७ ॥

हवे मननी चंचलता दर्शावी तेने स्थिर केम राखवुं ते उपदेशे ठे:—

अथ मन स्वरूप कथनं:—

॥ सवैया इकतीसा: ॥—बिनमें प्रवीन बिनहीमें मायासों मलीन, बिनकमें दीन बिन मांहि जेसो शक्र है; लिये दोरधूप बिन बिनमें अनंतरूप कोलाहल ठानत मथानको सो तक्र है; नट कोसो थार किधों हार है रहट कोसो नदी कोसो जौर कि कुंजार कोसो चक्र है; ऐसो मन त्रामक सुधिर आजु केसो होइ, उरहिको चंचल अनादि हीको वक्र है. ॥ ७८ ॥ धायो सदा काल पै न पायो कहू साचो सुख रूपसों विमुख दुख कूपवास वसा है; धरमको घाती अधरमको संघाती महा, कुराफाती जाकी सं निपातीकीसी दसा है; मायाकों ऊपटि गहै, कायासों लपटि रहै, जूद्यो भ्रम जीरमें

वहीरकोसो ससा है; ऐसो मन चंचल पताका कोसो अंचल सु ज्ञानके जगेसैं निरवान पथ धसा है. ॥ ७८ ॥

अर्थ:— आ मन क्णमां प्रवीण थायठे, क्णमां मायानेविषे मल्लीन थायठे, क्णमां दीन दशा धरेठे, क्णमां शक्र के० इंद्र जेवुं वनेठे, क्णमां दोरु धाम करेठे, क्णमां अनंतरूप धरे ठे, जेम दहीने वलोवतां कोलाहल थायठे, तेवो कोलाहल ए मन करेठे. वली नट जे नाचनार घुमे तेवो, के अरहटनी माला घुमे तेवो, के नदीनो वमल घुमेठे तेवो, अथवा कुंजारनुं चक्र फरेठे तेवो सदाकाल मननो त्रामक खजाव ठे. एवुं ए मन आज केम स्थिर थाय? जाते चंचल अने अनादिकालथी वाकुं चालनारुं मन ठे. वली केवुं ठे? ॥ ७८ ॥ हमेशा दोडतुं फरेठे, पण एने किहांय साचुं सुख प्राप्त थतुं नथी, पोताना समाधिसुखथी विमुख थयुंठे अने दुःखरूप कूप वास मां वस्युं ठे, वली ए मन धर्मनुं घाती ठे, अने अधर्मनुं संघाती ठे, एवुं महा कुरा फाती ठे, ए मननी दशा तो जेम कोई पुरुषने सन्निपात थयो होय तेना सरखी ठे. डोह तथा वंचनाने ऊट ग्रही लिपे ने कायाना मोहथी मग्न रहे, ने त्रम जालमां पनी जुट्युंज फरे. जेम कटकनी जीरुमां ससलुं आवी पदे ने जमतुं फरे, तेवुं मन ठे. ने पताका के० ध्वजा तेना अंचल के० ठेकानी पेठे जाणवुं. ते ज्यारे ज्ञान प्रगटे त्यारे निरवाण के० मोक्ष मार्ग तेने विषे गमन करे एवुं ठे. ॥ ७८ ॥

॥ दोहरा: ॥— जो मन विषय कषायमें, वरते चंचल सोइ; जो मन ध्यान विचार सों, रुके सु अविचल होइ ॥ ७९ ॥ ताते विषय कषायसों, फेरि सु मनकी वानि; शुद्धात्म अनुज्ञौविषे, कीजे अविचल आनि ॥ ८० ॥

अर्थ:— जो मन विषय कषायरूप राग द्वेषमां वर्ते तो चंचल जाणवुं. अने जो ए मन राग द्वेष ठांडो ध्यान विचारथी रोक्युं रहे तो अविचल जाणवुं. ॥ ७९ ॥ माटे विषय कषायमां मननी लागणी ठे तेने काढी निज शुद्धात्मना अनुज्ञवमां लगानीने आ मनने अविचल करिये. ॥ ८० ॥

हवे मन स्थिर करवाने आत्मानो विचार करवो ते कहेठे:—

अथ विचार शिक्षा कथनं:—

॥ सवैया इकतीसा ॥— अलख अमूरति अरूपी अविनासी अज, निराधार निगम निरंजन निरंध है; नानारूप ज्ञेय धरे ज्ञेयको न लेस धरे, चेतन प्रदेस धरे चेतनाको बंध है मोह धरे मोहीसो विराजे तोमें तोहीसो, न तोहिसो न मोहीसो निरागी निरबंध है; ऐसो चिदानंद याही घटमें निकट तेरे, ताही तुं विचार मन और सर्व बंध है. ॥ ८१ ॥

અર્થ:- એ આત્મા અલક્ષ્ય છે, અમૂર્તિ છે, અરૂપી છે, અવિનાશી છે. અજ કેળ જ ન્મ્યો નહીં એવો છે, અને જેને કોઈનો આધાર નહીં, જ્ઞાનરૂપી છે, તથા રંગવિનાનો છે તે બિંદુ વિનાનો છે. વ્યવહારમાં જોઈએ તો નાના પ્રકારના વેષ ધરનારો છે, નિશ્ચય માં જોઈએ તો વેષનો લેશ ધરે નહીં માત્ર ચેતના એ પ્રદેશનું ધારણ કરનારો છે, અને ચેતના નો ધંધ કેળ પુંજરૂપ છે, એ ઉપદેશ મનને વાહ્યાત્માનો છે. તે મનને કહે છે કે, એ ચિદાનંદ જે છે તે રાજા છે ને આ પિંકનો મોહ ધરે છે, અને હે ! મન ! એ ચિદાનંદ તારામાં તારા જેવો વિરાજે છે, પણ નિશ્ચયનયથાકી તારા ને મારા વિષે એને મોહ નથી, એવો નિરાગી નિર્વંધ છે, એવો જે ચિદાનંદ જગવાન છે, તે અરે મન જે ઘટમાં છે જ્યાં તું વસે છે તે જ ઘટમાં તે પણ વસે છે માટે તે ईશ્વરનો જ વિચાર તું કર, બીજો વિચાર સર્વ ઈંદ્ર રૂપ છે.

હવે એ ચિદાનંદનો જે રીતે શુદ્ધાનુભવ થાય, તે રીતે મનને ઉપદેશ કરે છે:-

અથ શુદ્ધાનુભવ શિક્ષા કથન:-

॥ સવૈયા શક્તીસાઃ ॥- પ્રથમ સુ દૃષ્ટિસોં શરીરરૂપ કીજે જિન્ન; તામૈ ઓર સૂઠમ શરીર જિન્ન માનિયે; અષ્ટ કર્મજાવકી ઉપાધિ સોઈ કીજે જિન્ન, તાહુમેં સુબુદ્ધિકો વિલાસ જિન્ન જાનિયે; તામેં પ્રજુ ચેતન વિરાજિત અલંકારૂપ, વહે શ્રુત જ્ઞાનકે પ્રવાન ઠીક આનિયે; વાહિકો વિચાર કરિ વાહિમેં મગન હુજે, વાકો પદ સાધિવેકોં એસી વિધિ ઠાનિયે. ॥ ૯૩ ॥

અર્થ:- પ્રથમ સમ્યગ્ દૃષ્ટિવડે શરીરરૂપ વાહ્યાત્મા જિન્ન રાખવો, તે વાહ્યાત્માને વિષે બીજું સૂક્ષ્મ શરીર કર્મ સંબંધી અંતરાત્મા છે તે પણ જિન્ન જાણવો, તે અંતરાત્મા થી પરમાત્માના જ્ઞાન દર્શનનું આઘાદન થાય છે, એવું અષ્ટ પ્રકારનું કર્મ તેના જાવની ઉપાધિ તે પણ જિન્ન જાણવી અને તે અંતરાત્માને વિષે સુબુદ્ધિનો વિલાસ જે જ્ઞેદ જ્ઞાનાદિક તે પણ જિન્ન જાણીયે, અને તે સુબુદ્ધિ વિલાસમાં ચેતનરૂપી પ્રજુ જે છે તે અલંકારૂપે વિરાજે છે, અને તે ચેતન શ્રુત જ્ઞાનના પ્રમાણથી હૃદયમાં સારી પઠે ઠરાવિયે, એ રીતે હે ! મન ! તું તેના જ વિચારમાં મગ્ન રહેજે, ને તે ચેતનનું પદ સાધવાને ઇચ્છે મોહ માર્ગ ગ્રહવાને એ જ વિધિ યુક્ત છે એમ જાણજે. ॥ ૯૩ ॥

હવે જ્ઞાતા જીવનું સ્વરૂપ વર્ણવે છે:- અથ જ્ઞાની જીવ કથન:-

॥ ચોપાઈઃ ॥- શ્દિ વિધિ વસ્તુ વ્યવસ્થા જાને; રાગાદિક નિજરૂપ ન માને; તાતેં જ્ઞાનવંત જગમાંહી, કરમ બંધકો કરતા નાંહી. ॥ ૯૪ ॥

અર્થ:- એ રીતે વસ્તુની વ્યવસ્થા જાણે અને રાગ દ્વેષાદિક જે જાવ છે, તેને પોતાનું રૂપ ન માને, તેણે કરીને જ્ઞાનવંતને જગત્માં કર્મ બંધનો કર્તા કહ્યો નથી. આઠ કર્મ તેને બંધ કરી શકતાં નથી. ॥ ૯૪ ॥

हवे ज्ञातानी क्रिया कहे ठे:- अथ ज्ञाताकी क्रिया कथन:-

॥ सवैया इकतीसा:- ज्ञानी जेद ज्ञानसों विलेठि पुदगल कर्म, आत्माके धर्म सों निरादो करि मानतो; ताको मूल कारन अशुद्ध राग जाव ताके, नासिवेको शुद्ध अनुजौ अज्यास गानतो; याही अनुक्रम पररूप जिन बंध त्यागि, आपुमांहि अपनो सुजाउ गहि आनतो; साधि शिवचाल निरबंध होतु तिहू काल, केवल विलोक पाई लोकालोक जानतो. ॥ ९५ ॥

अर्थ:- ज्ञाता होय ते जेद ज्ञानवने पौद्गलिक कर्मनुं विलक्षण केम करे ते कहे ठे. आत्मिक धर्मथी पौद्गलिक धर्मने जूदो करी जाणे, एम विलक्षण करे, अने ते पुदगल धर्मनुं मूल कारण अशुद्ध रागद्वेषादिक जाव ठे, तेनो नाश करवाने शुद्ध अनुभवअज्यास जे रीते पूर्वे कह्यो ते प्रमाणे अवस्था देखी अज्यास राखे. ए रीते अनुक्रमे प्रथम सुदृष्टिथी शरीररूप जिन करवुं, ए अनुक्रमे पूर्व संबंधथी अनादि कर्म बंधने त्यागीने पोतानेविषे पोतानोज ज्ञानादिक स्वजाव ग्रहण करे, एम शिव पदनी साधना करीने त्रणे काल निर्वंध थाय, तेवो थईकेवल ज्ञान पामीने लोकालोकने जाणनार थाय.

हवे सम्यक्त्व धारीनुं पराक्रम कही वतावे ठे:- अथ सम्यक्त्वधारी वैजव वर्णन:-

॥ सवैया इकतीसा:- जैसे कोउ हिंसक अजान महा बलवान, खोदि मूल विरख उखारे गहि बाहुसों; तैसे मतिमान दर्वकर्म जावकर्म त्यागि, व्है रहै अतीतमति ज्ञानकी दसाहुसों; याहि क्रिया अनुसार मिटे मोह अंधकार, जगे ज्योति केवल प्रधान सवि ताहुसों; चुके न सकतिसों लुके न पुदगलमांहि, दुके मोषयलकों रुके न फिरि काहुसों. ॥ ९६ ॥

अर्थ:- जेम हिंसक पुरुष जील प्रमुख जे हिंसानां फलथी अजाण ठे, अने महा बलवान ठे, ते वृद्धना मूलने खोदीने पठी पोताना जुजाना बले करी तेने उखेडी नाखे ठे, तेम मतिमान के सम्यक्त्वी पंडित जे ठे, ते पुद्गल स्वरूपी द्रव्य कर्मने अने ज्ञानावरणीय, दर्शनावरणीय इत्यादि आठ जाव कर्मने त्यागीने ज्ञान दशावडे अतीत के कर्मरहित थई रह्यो ठे, अने क्षण क्षणमां ए क्रियाना अनुसार मोह अंधकारने मटावे ठे, अने तेथी केवल ज्ञाननी ज्योति उदय थाय, ते ज्योति मतिज्ञान प्रमुख सर्व ज्ञानोमां प्रधान ठे, अने एथी अनंत वीर्य प्रगटे, ने फिरि ए शक्तीते चुके नही अने मोक्ष स्थानने जई दुके, अने कोईथी रोकाय नही. ॥ ९६ ॥

॥ इतिश्री समयसार नाटकविषे बंध द्वार बालबोध रूप अष्टम समाप्त:-

॥ दोहरा:- बंध द्वार पूरन जयो, जो दुःख दोष निदान; अब बरनों संठेपसों मोक्ष द्वार सुखखान ॥ ९७ ॥

अर्थ:- छुःखने दोषनुं निदान जे बंध तेनो द्वार संपूर्ण थयो. हवे सुखनुं स्थान जे मोक्ष तेनो द्वार संक्षेपशी वरणनुं तुं. ॥ ९७ ॥

हवे मोक्ष द्वारने आदि ज्ञान विलासने नमस्कार करे ठे:- अथ ज्ञान विलास वर्णन:-
॥ सवैया इकतीसा:॥ - जेद ज्ञान अरासों छुफारा करै ज्ञानी जीव, आत्म करम धारा जिन जिन चरचै; अनुजौ अज्यास लहै परम धरम गहै, करम जरमको ख जानो खोलि खरचै; योंही मोखमुख धावै केवल निकट आवै, पूरन समाधि लहै पूरनके परचै; जयो निरदोर याहि करनो न कतु और ऐसो विश्वनाथ ताहि बना रसी अरचै ॥ ९७ ॥

अर्थ:- जेम कोई परीक्षानो करनार पुरुष मुझा प्रमुख अव्यने सुलाकनी आरवडे जेदी सुधातु ठे, के कुधातु ठे, तेनो निश्चय करे ठे, तेम ज्ञानी जीव ठे, ते जेद ज्ञान रूपी आर वडे आत्मा तथा कर्म ए वेउने जुदां करे ठे, अने ते वेउने जुदा जुदा चरचे के० तेमां आत्मिक धारानेविषे तो अनुभवनो अज्यास धारण करे, तेथी परम धर्म के० शुद्ध समाधि तेनुं ग्रहण करे; अने कर्मजालने जुदी जाणी ठे, तेने सत्ता कर्मरूप खजानो खोलि खरचे के० विखेरी नाखे, तिहां निर्जरा थाय, एवी कृपक श्रेणिने लीधे मोक्षना सुखने धाय, त्यां केवल ज्ञान दुकनो आवे, अने पूर्ण आत्म स्वरूपना परिचय थकी पूर्ण समाधि पामे, पठी जव भ्रमणनी दोर ढांडीने निर्दोर थाय. ते पठी तेने कइं वीजुंकृत्य करवानुं बाकी रहे नही; ने तेथी ते विश्वनो नाथ थयो, तेने बनारसी दास पूजे ठे ॥ ९७ ॥

हवे सुबुद्धि विलास वडे आत्मस्वरूप सधाय ते अधिकार कहेठे:-

अथ सुबुद्धि विलास वर्णन:-

॥ सवैया इकतीसा: ॥ - काहु एक जैनी सावधान व्है परम पैनी, ऐसी बुद्धि बैनी घटमांहि डारि दीनी है; पैठी नौ करम जेदि दरब करम ठेदि, सुजाउ विजाउ ता की संधि सोधि लीनी है; तहां मध्य पाती होइ लखी तिन्हि धारा दोइ, एक मुधा मई एक सुधारस जीनी है; मुधासों विरचि सुधा सिंधूमें मगन जई, ए ती सब क्रि या एक समै बीच कीनी है ॥ ९८ ॥ ॥ दोहरा: ॥ - जैसी बैनी लोहकी, करै एक सों दोइ; जड चेतनकी जिनता, त्यों सुबुद्धिसों होइ ॥ ३०० ॥

अर्थ:- कोई एक जैनी जैन आगमना जाणनारे सावधान थईने परमपैनी के० अति तीक्ष्ण एवी बुद्धिरूप बैनी के० सोनीनी ठीणी ते शस्त्र विशेष, पोताना घटमां नाखी दीदी, पठी ते सुबुद्धिरूप ठीनी नौ कर्म के० आत्म प्रदेशनेविषे श्लेष्म रूप जे राग द्वेष परिणाम ठे, ते नौ कर्मना जेद तेना पुजलरूपी अव्य कर्मने ठेदीने ख

जाव अने विजावतानी संधी शोधि लीधी ठे, त्यां सांधनेविषे मध्यपाती के० त्रिहा ईत बनीने ते पुरुषे वे धारा लखी, तेमां एक तो मुधामइ के० अज्ञान मय ठे, ने बी जी सुधारस जीनी के अमृत रस जीनी ज्ञान समाधिमय ठे, अहीं राग द्वेषादिकनी दशा ठे, ते सुधा दशा ठे, तेथी विरचि के० वैराग धारीने सुधा सिंधुमां मग्न थवुं, ज्ञान समाधिरूप सुधा समुद्रमां मग्न रेहेवुं, ए जे क्रिया कही ते सर्व क्रियानो विचार एक समयमां करे ॥ एण ॥ जेम लोढानी ठीणी एकना वे जाग करे ठे, तेम जड चे तननी एकता जांगीने जिनता करवी ते सुबुद्धिथकीज थाय ठे. ॥ ३०० ॥

हवे जेवो सुबुद्धिनो विलास ठे, तेवो कहे ठे:- अथ सुबुद्धि विलास कथन:-

॥ सवैया इकतीसा: ॥- (सर्व ह्रस्वाक्षर चित्रालंकार) धरति धरम फलहरति क रम मल, मन वच तन बल करत समरपन; जखति असन सित चखति रसन रित, लखति अमित वित करि चित दरपन; कहति मरम धुर दहति जरमपुर, गहति प रम गुर उर उपसरपन; रहति जगत हति लहति जगति रति, चहति अगति गति यह मति परपन ॥ १ ॥

अर्थ:- सुबुद्धि जे ठे ते धरम रूप फलने धारेठे, कर्मरूप मलने हरे ठे, अने ए क्रियाने विषे मनबल, वचनबल अने कायानुं बल तेने समर्पण करे एटले ए त्रणे बल ते क्रियामां कामे लगाडे. जखति के० खाय ठे, सित के० शीतल चोजन ते रसन रित के० जीजना स्वादविना चोजन जमे, अमित वितके० परिमाण विनानुं पो तानुं ज्ञानादिक धन चित्तरूप दर्पण वडे जुए, मर्म धुर के० मर्मनी वात जे जीवनुं स्वरूप ते कहे, भ्रम पुर के० मिथ्या नगर तेने वाले, अने अंतरनेविषे उत्कृष्ट गुरुनां वचनने ग्रहण करे, अने हृदयनेविषे उपसरपन के० स्थिरता धारे अने जगत्नो हि तकारी थको रहे, त्रणे लोकनी जक्ति अने रति के० सुख तेने लहे, एटले सर्व लो कने पूजनीक थाय. होई अगति गति के० जेनेविषे बीजा सामान्यनी गति थती नथी, तेवी मोक्षगति चाहे, एवो सुमतिनो उत्कृष्ट विलास ठे. ॥ १ ॥

हवे ज्ञातानो विलास कहे ठे:- अथ ज्ञाता वर्णन:-

॥ सवैया इकतीसा: ॥- (सर्व गुरु अक्षर चित्रालंकार) रानाकोसो बाना लीने आपा साधे थाना चीने, दाना अंगी नानारंगी खाना जंगी जोधा है; माया वेढी जेती तेती रेतेंमें धारेती सेती, फंदाहीको कंदा खोदे खेतीकोसो बोधा है; बाधा सेती हांता लोरे राधासेती तांता जोरे, बांदी सेती नांता तोरै चांदी कोसो सोधा है; जानै जाही ताही नीके माने राही पाही पीके, ठानै वाते माही ऐसो धारा वाही बोधा है. ॥ २ ॥

અર્થ:— જે બુધ કેળ જ્ઞાની છે, તે રાણા કેળ રાજા જે પાતસાહનું સ્વાંગ લેતો થકો રહે છે. જેમ રાજા પોતાના આત્માનું સાધન કરે; અને પોતાના મંમલનો સાજ રાખે- પોતાના આણને ચીન્હે કેળ નીધેવાની રાખે, દાનાઈ રાખે પણ નાદાની નહીં રાખે, એ ચારે ઉપાય વડે નાના રંગ કરે, જ્ઞાના જંગી કેળ લક્ષ્મીને વિષે જોડ્યા થઈ રહે, તેમ જ્ઞાની પુરુષ આત્મ સાધન કરે, ગુણઠાણા ચિન્હે અને ત્યાગી થકો કર્મ નિર્જરાને વિષે નાના પ્રકારના રંગ ધારે, રાગ-દ્વેષ હુર્જન સાથે લક્ષ્મી તેને હટાવી દેય, એવી રીતે એક પદમાં બે અર્થ થાય છે. જેમ હુહાર રેતરની વડે લોઢાને ઘસી નાખે છે, તેમ જેટલી જે ટલી માયા વેલી કેળ કર્મજાલ તથા ગજવેલ ને ક્રોધ તેને મેધા કેળ સુબુદ્ધિ તે રૂપ રેતરની વડે ઘસી નાખે; અને ફંદના કંદને ખોદે છે. જેમ લોધા કેળ ચેતુત ચેતરની ધ રતીને કંદ કેળ મૂલથી ખોદી નાખે છે, તેમ વાધા કેળ કર્મવંધ તેથી હાતાલોરે કેળ જુદાઈ કરે, અને રાધા કેળ સુબુદ્ધિ તે સાથે નાતો જોડે; વાંદી કેળ કુબુદ્ધિ તેનો નાંતો કેળ સંબંધ તે તોડે. જેમ સોનારૂપાની ચાંદી શોધનાર વસ્તુ ઝજ્જલ કરે છે, તેમ જે જેને તેને જાણે, હેય જે ઠાંડવા યોગ્ય વસ્તુ અને ઉપાદેય જે આદરવો યોગ્ય વસ્તુ તેને પણ નીકે કેળ ઠીક જાણે, પણ હૈયાને રાહીપાહી કેળ ફુલ સમાન પીકસમાન જાણે જીનાસથી સ્ત્રીલાવે છે, એ રીતે માહી વાતો ઠરાવે એવો સમ્યક્ત્વ ધારાનો વેહેનાર બોધા કેળ પંડિતને જ્ઞાની કહીયે. ॥ ૨ ॥

હવે જ્ઞાતાને ચક્રવર્તિ સમાન કહી વતાવે છે:— અથ જ્ઞાતા ચક્રવર્તિ સમાન કથન:—

॥ સવૈયા શ્કતીસા: ॥— જિન્હિકે દરબ મિતિ સાધત ઠાંડ થિતિ, વિનસૈ વિજ્ઞા વ અરિપંકતિ પતન હૈ; જિન્હિકે જગતિકો વિધાન પડ્ડનો નિધાન ત્રિગુણને પ્રેદમાન ચૌદહ રતન હૈ; જિન્હિકે સુબુદ્ધિ રાની ચૂરિ મહા મોહ વજ, પૂરે મંગલીક જે જે મો સ્વકે જતન હૈ; જિન્હિકે પ્રમાણ અંગ જોહૈ ચમૂ ચતુરંગ, તેઈ ચક્રવર્તિ તનુધરૈ પૈ અતન હૈ.

અર્થ:— જેણે ઠાંડ ડ્રવ્ય પ્રમાણ કરી સાધ્યા તેજ જાણે ઠાંડે સ્વાધી લીધા અને જેના રાગ દ્વેષાદિ વિજ્ઞાવદિશા વણસો જાણ તેજ જાણિયે શત્રુની પંક્તિનું પતન કેળ નાશ થયો, અને તેને નવ પ્રકારની જ્ઞાતિનું વિધાન કેળ કરવું તેજ તેને નવ નિધાન છે, જ્ઞાન દર્શનને ચારિત્રરૂપ જે ત્રણ ગુણ છે, અને તેના ક્ષયોપશમ માફક જે પ્રેદ ઉપજે છે, તે જેના ચૌદ રતન પ્રગટમાન છે, અને જેમ ચક્રવર્તિને સ્ત્રીરત્ન હોય છે, તે તેનો ઠાંડ સાધવાનો રાજ્યાન્નિષેક સમય હોય ત્યારે વજ્જરત્ન હાથવડે ચૂરીને, મુખ આગલ મંગલીક પૂરે તેમ જેને સુબુદ્ધિરૂપ સ્ત્રી રત્ન છે, તે મહા મોહરૂપ વલિને ચૂરીને મોક્ષના જતનને માટે મંગલીક પૂરે છે, એટલે મંગલ કાર્ય કરે; અને જે, પ્રત્યક્ષ પ્રમાણે કરીને અર્થનું પ્રદાન કરે છે, તથા પરોક્ષ પ્રમાણે કરીને પણ અર્થને પ્રદે છે, એવા જેના

प्रमाणरूप अंग ठे, तेज तेनी चतुरंगी सेना थई एम जाणवुं. ए रीते ज्ञाता पुरुषे च ऋवर्त्तिनो देह धार्यो ठे, तेम ठतां पण ज्ञाता अतनके० अशरीरीजेवो ठे. ॥ ३ ॥

पूर्वे कही जे नवधा जक्ति तेनुं हवे वर्णन करेठे:— अथ नवधा जक्ति वर्णन:—

॥ दोहा: ॥— श्रवन कीरतन चिंतवन, सेवन वंदन ध्यान; लघुता समता एकता, नौधा जक्ति प्रमान. ॥ ४ ॥

अर्थ:— उपादेय स्वरूपने शांजलवुं, किरतन करवुं, चिंतवन करवुं, सेवा पूजा कर वी, वंदन स्तुति करवी, ध्यान धरवुं, तन्मयता करवी, समाधि करवी, अने एकमेक पणुं, ए नौधा के० नव जेदवडे जक्ति प्रमाण थायठे. ॥ ४ ॥

हवे जे ज्ञाता मोक्ष सन्मुख थयो तेनी अनुजव दशा कहे ठे:—

अथ अनुजवी वचन:—

॥ सवैया इकतीसा: ॥— कोई अनुजवी जीव कहै मेरे अनुजौमें, लठन विजेद जिन्न करमको जाल है; जानै आप आपुकों जु आपु करी आपुविषे, उत्पति नासध्रुववारा असराल है; सारे विकल्प मोसों न्यारे सरवथा मेरो निहचै सुजाउ यह विवहार चाल है; मैं तो शुद्ध चेतन अनंत चिन मुद्रा धारी, प्रभुता हमारी एक रूप तिहू काल है.

अर्थ:— जे आत्मानो अनुजव पाम्यो तेज अनुजवी जीव एवुं कहे ठे, के मारा अनुजवमां लक्षण जेदथकी कर्म जाल हवे जिन्न दीसवा लागी. अने आत्माज कर्ता कारक, आत्माज करण कारक, आत्माज आधार कारकविषे आत्माज कर्म कारकने जाणे. अने अहीं कोई पर्यायनी उत्पत्ति अने नाश ठे, अने द्रव्य ध्रुवता पणे ठे, ए त्रणे धारा अहीं असराल पणे वही रही ठे, तोपण ए त्रणे धारा विकल्परूप ठे, अने मारथी तो सर्व विकल्प सर्वथा जुदाज ठे, विकल्पमां तो कहीं निश्चय नथी. अने मारो तो चेतना स्वरूप निश्चय स्वभाव ठे, अने आगल कही जे त्रण धारा तेतो व्यवहार नयनी चालमां ठे. आ जे सिद्धांत वचन कहुं तुं तेणे करीने हुंतो शुद्ध चेतना स्वरूपी तुं, अनंत चिन्मुद्रा धारी के० अनंत ज्ञाननो धरवावालो तुं, एहवी महारी प्रभुता त्रणे कालने विषे एक रूपेठे. ॥ ५ ॥

हवे चेतनानुंज स्वरूप बतावे ठे:— अथ चेतना वर्णन:—

॥ सवैया इकतीसा: ॥— निराकार चेतना कहावे दरसन गुन साकार चेतना शुद्ध ज्ञान गुण सार है; चेतना अद्वैत दोउ चेतन दरवतांहि, सामान विशेष सत्ताहीको विसतारहै; कोउ कहै चेतना चिनह नाही आत्मामें, चेतनाके नास होत त्रिविध वि कार है; लठनको नास सत्ता नास मूल वस्तु नास, तातें जीव दरवको चेतना आ

धार है ॥ ६ ॥ ॥ दोहराः ॥— चेतन लबन आतमा, आतम सत्ता मांहि; सत्ता प रिमित वस्तु है, जेद तिहूमें नांहि ॥ ७ ॥

अर्थः— आत्मानो दर्शन गुण जे निराकार कह्यो ठइये तेतो निराकार चेतना थई, अने जे आत्माने शुद्ध ज्ञान गुण सारभूत कह्यो ठइये तेतो साकार चेतना थई, विशेषताने लीधे रह्यो ठे माटे साकार कह्यो, ए रीते निराकार आने साकारपणे दर्शन तथा ज्ञाननेविषे छैत जाव थयो, पण चेतनानेविषे तो अछैत जावज रह्यो ठे, अने चेतनागुण थकी चेतन द्रव्य ठे, तेथी चेतन द्रव्यमां वेउ समाइ गयां. वली निराकार ने साकारपणुं सामान्य ने विशेषपणाथकी ठे, ते तो सामान्यता अने विशेषता चेतना द्रव्यनी सत्तानो विस्तार ठे; कोई मूढमति वैशिषिक प्रमुख दर्शन वाला कहे ठे, के, आत्मानेविषे चेतन चिन्ह नथी, चेतना लक्षण नथी, तेने केहेबुं के अरे! मूढ, ! जो चेतन चिन्ह न कह्यो तो चेतनानो नाश थवाथी त्रिविध विकार उ पजशे, ते कया ? तो के मन वचन ने कायाना विकार जाणवा, माटे लक्षणनो नाश थवाथी वस्तुनी सत्तानो नाश थशे अने वस्तुनी सत्तानो नाश थवाथी मूल रूप वस्तु नो पण नाश थशे, माटे जीवने जाणवानो तो एक आधार चेतनानोज ठे ॥ ६ ॥ आत्मानुं चेतना लक्षण ठे, सत्ता धर्मविना आत्मा ठरे नही तेथी आत्मा सत्ताने विषेज ठे, अने पोतपोतानी सत्ता प्रमाणेज सर्व वस्तु ठे, वस्तु द्रव्य विचारी जोइये ल्यारे उत्पादादि त्रणे वस्तुमां जेद कोई नथी ॥ ७ ॥

हवे चेतना लक्षणनुं शाश्वत तथा अविनाशीपणुं दृढ करावेठेः—

अथ चेतना अविनाशी यह कथनः—

॥ सवैया तेईसाः ॥— ज्यों कलधौत सुनारकि संगति, जूषन नांउ कहै सब कोई; कंचनता न मिटी तिहिं हेतु वहै फिरि औटि तु कंचन होई; त्यों यह जीव अजीव संयोग जयो बहु रूप जयो नहि दोई; चेतनता न गई कबहू तिहिं, कारन ब्रह्म क हावत सोई. ॥ ८ ॥ देखु सखी यह आपु विराजत याकि दसा सब याहिं कुं सोहै; एकमें एक अनेक अनेकमें, छंदु लिये डुविधामहि दो है; आपु सँजारि लखै अपनो पद, आपु विसारकेँ आपुहि मोहै; व्यापक रूप यहै घट अंतर, ज्ञान में कौन अज्ञानुमें कोहै ! ॥ ९ ॥ ज्यों नट एक धरै बहु जेष कला प्रगटै जग कौतुक देखै; आपु लखै अपनी करतूति वहै नट जिन विलोकत पेखै; त्यों घटमें नट चेतन राउ विजाउ दसा धरि रूप विसेखै; खोखि सुदृष्टि लखै अपनो पद, डुंद विचार दसा नहि लेखै. ॥ १० ॥

अर्थः—जेम कलधौत के० सोनुं तेने सोनी घड़ीने जूषण बनावेठे, ल्यारे ते घाटना

संयोगथी लोको तेने चूषण केहेवा लागेठे. पण मूल वस्तु जे कंचन ते कांई जतुं रखुं नथी, केमके, ज्यारे ते घाटने अग्निमां गाढी नाखे त्यारे पाहुं ते सोनुं केहेवाय, तेम आ जीव जे ठे, ते अजीवरूप कर्म पुद्गल इत्यादिक बीजा पण पुजलना संयोगथी एक कोरी साडी संताणुं लाख कुल कोरीमां बहुरूपे थयो, तोपण द्विविध नथी थयो, केमके, चेतनता कंई गई नथी; तेमाटे ते स्वरूपमां जीव ब्रह्मज केहेवाय ठे, जेनो विस्तार मोटो तेने ब्रह्म कहिये. ॥ ७ ॥ आत्मान्नी अनुभूति ते सुबुद्धि सखीनेकहेठे, हे सखी, जो आ आपणो ईश्वर विराजे ठे, अने ए ईश्वरनी दशा सर्व एनेज शोचेठे, एवी विरुद्धता बीजे ठेकाणे न शोचे. लक्षणवडे एकतामां जोईये तो एक रूप ठे, अने अपर सत्ताए देखीये तो अनेकरूप ठे, अने छंद दशामां देखीये एटले अज्ञान दशामां देखीये अने ज्ञान दशामां देखीये तो द्विविध रूप ठे, ते द्विविधपणुं कहेठे:— क्यारेक तो पोतानुं पद जे पोतानुं स्वरूप तेने संचारीने जुए, अने क्यारेक तो पोताने विसरीने पोते मोहमां पडे. हे सखी, एहिज ईश्वर घटने अंतरव्यापक रूप ठे, तेथी जे जे अवस्थामां आप ठे, तेवारे ज्ञाननेविषे पण बीजो कोइ नथी अने अज्ञाननेविषे पण बीजो कोइ नथी. ॥ ८ ॥ हवे एना उपर दृष्टांत कहेठे:— जेम कोई नट होय ते बहु वेष धरेठे, ने तेते वेषनी कला प्रगट करेठे, त्यारे जगत् तेने कुतुहल समजे पण नट पोते पोतानी क्रिया जाणेठे, ने तेणे धरेला वेषथी पोते जुदोठे, एवुं जाणेठे. तेम घटनेविषे चेतन राजा रूप नट ठे, ते विज्ञाव दशा धरीने रूप विशेष करेठे, पण ज्यारे सुदृष्टि खोली जुए त्यारे तो पोतानुं पद उलखे अने छंद विचारनी दशाने पोते लेखामां गणे नही. ॥ १० ॥

हवे चेतन नटनी सघली चेतना एक ठे, ते कहेठे:— अथ चेतना उपादेय कथनं:—

॥ अमिल ठंढः ॥— जाके चेतनज्ञाव चिदात्म सोइ है; और ज्ञाव जो धरे सु औरै कोइ है; यों चिन्मंजित ज्ञाव, उपादे जानते; त्याग जोग परज्ञाव पराये मानते ॥ ११ ॥

अर्थ:— जेनेविषे चेतन ज्ञाव ठे, तेने चिदात्मा अथवाचिद्रूप कहिये ठे, अने ए चेतनाज्ञावथी बीजो ज्ञाव जे धारेठे, तेतो कोई बीजो ठे, एथी चेतना मंडित जे ज्ञाव ठे तेतो उपादेय रूप जाणवो, अर्थात् पोतानो करी जाणवो, अने चेतना ज्ञावथी जे परज्ञाव ठे, तेसघलो त्यागवा योग्य ठे ने तेने पारको करी मानी लेवो. ॥ ११ ॥

हवे जे सम्यग् दृष्टि चेतना उपादेय राखीने मोक्ष मार्गना साधक थया तेनी अवस्था कहेठे:— अथ सम्यग्दृष्टि मोक्ष मार्गको साधक कथनं:—

॥ सवैया इकतीसाः ॥— जिन्हके सुमति जांगी जोगसों जये विरागी, परसंग त्यागी जे पुरुष त्रिभुवनमें; रागादिक ज्ञावनिसों जिन्हकी रहनि न्यारी, कबहु मगन व्है रहै

धाम धनमें; जे सदीव आपको विचारै सरवंग सुख, जिन्हके विकलता न व्यापै कव मनमें; तेई मोक्ष मार्गके साधक कहावै जीव, जावै रहो मंदिरमें जावे रहो वनमें.

अर्थ:— जेना हृष्यामां सुबुद्धि जागी, अने विषय जोगथी जे वैरागी थया, अने जे रागद्वेषादिक परजाव ठे, तेना सेवना संग के० त्रण लोकनेविषे तेना त्यागी जे पु रुष ठे, अने जे राग द्वेषादिक जाव पदार्थ ठे तेथकी जेनी रेहेणी न्यारी ठे, तेथी धाम के० घर अने धन तेनेविषे मग्न थई न रहे, अने जे सदा निश्चय दृष्टि देखीने आत्माने सर्वांग शुद्ध विचारे ठे, तेथी जेना मननेविषे विकलता नही व्यापे, एवी दशा दर्शने जे जीव रह्या ठे, तेज जीव मोक्ष मार्गना साधक केहेवाय, पढी ते जावे तो मंदिरमां रहे, ने जावे तो वनमां रहे, पण तेनी दशा सर्व स्थानके एकज होय ठे. ॥ १२ ॥

हवे मोक्षगामी जीव विचक्षण पुरुषनी दशा कहेठे:— अथ विचक्षणदशा वर्णन:—
॥ सवैया तेईसा: ॥— चेतन मंडित अंग अखंडित शुद्ध पवित्र पदारथ मेरो; राग विरोध विमोह दशा समुजे त्रम नाटिक पुगल केरो; जोग संयोग वियोग व्यथा अ विलोकि कहै यह कर्मज घेरो; है जिन्हकों अनुजौ इहि जांति सदा तिन्हकों परमारथ नेरो. ॥ १३ ॥

अर्थ:— जे परमात्मानेविषे दृष्टि दैने विचार करे के, जे मारो पदार्थ ठे, ते चेतन मंडित ठे, अने अखंडित ठे, अठेद्य ठे, अजेद्य ठे, अने शुद्ध ठे, पवित्र ठे, अने एथी जुदी जे राग द्वेषने मोहनी दशा थई रहीठे, तेने तो त्रमरूप मिथ्याजाल पुद्गलनुं नाटक करी समजे ठे, अने पंचेंद्रियना जोगसंयोगने वियोग एवी बाह्यात्माने विषे व्यथा अवलोकीने एवुं कहे के, एतो कर्मनो घेरो ठे, कर्मनो उदय ठे, एवो अनुभव जेने नित्य रहे, तेने परमार्थरूप मोक्ष ते सदा नेरो के० नजीक ठे. ॥ १३ ॥

हवे जे मोक्षथी दूर ते चोर, ने मोक्षथी निकट ते साहुकार एवुं कहेठे:—

अब चोर तथा साहुकार वर्णन:—

॥ दोहरा: ॥— जो पुमान परधन हरै, सो अपराधी अझ; जो अपनो धन विव हरै, सो धनपति धरमझ. ॥ १४ ॥ परकी संगति जो रचै, बंध बनावे सोइ; जो निज सत्तामें मगन, सहज मुक्त सो होइ. ॥ १५ ॥

अर्थ:— जे पुमान के० पुरुष परधनने हरे, ते अपराधी जीव अझ के० अजाण क हीये; ने जे पोतानाज धननो व्यवहार राखे, ते धनपति कहिये, धर्मझ के० धर्मने जाणनार कहियें. ॥ १४ ॥ तेम जे परवस्तुनी संगतीए राचे ते चोर केहेवाय, ने तेज पोताना बंधने वधारे, अनेजे पोतानी सत्तामां सदाकाल मग्न रहे तेज मुक्तरूप थाय.

हवे वस्तु कोने कहिये अने सत्ता कोने कहियें ते बतावेठे:—अथ वस्तु सत्ता वर्णन:—
॥ दोहरा: ॥— उपजे विनसे थिर रहे, यह तो वस्तु बखान; जो मरजादा वस्तुकी
सो सत्ता परवान. ॥ १६ ॥

अर्थ:— उत्पत्तिवंत, विनाशवंत, स्थिरतावंत एतो वस्तुनुं बखाण ठे, अने जे वस्तु
नी मर्यादा जे परिमाण ते धर्मने सत्ता कहिये, ए अनुजव प्रमाण ग्राह्य ठे. ॥ १६ ॥

हवे केवा केवा द्रव्यनी केवी केवी सत्ता ठे ते कहेठे:—

अथ सत्ता व्यवस्था वर्णन:—

॥ सवैया इक्कीसा:॥— लोकालोक मान एक सत्ता है आकाश दर्व, धर्म दर्व एक
सत्ता लोक परिमिति है; लोक परवान एक सत्ता है अधर्म दर्व, कालके अणु असंख
सत्ता अगनिति है; पुद्गल शुरू परवानकी अनंत सत्ता, जीवकी अनंत सत्ता न्यारी
न्यारी थिति है; कोउ सत्ता काहुसों न मिलै एकमेक होई, सवे असहाय्यों अनादि
हीकी थिति है. ॥ १७ ॥

अर्थ:— आकाश द्रव्यनी मर्यादा लोकालोक लगे एक ठे, तेथी आकाश द्रव्यनी
एक सत्ता ठे, अने धर्मास्तिकाय द्रव्य लोक प्रमाण रूप ठे, तेथी धर्म द्रव्यनी एक
सत्ता ठे, अने अधर्मास्तिकाय द्रव्य पण लोक प्रमाण एक रूप ठे तेथी अधर्म द्रव्य
नी एक सत्ता ठे, अने कालना द्रव्यना अणु ठे ते लोकाकाश प्रदेश परिमाणे असं
ख्यात ठे, तेथी काल अणुनी असंख्यात सत्ता ठे, ए कहेवुं दिगंबर संप्रदायनुं ठे, अने
अने योग शास्त्रमां पण कहुं ठे, अने लोकविषे पुद्गलरूपी शुरू परमाणुनी पण अ
नंत सत्ता ठे, अने लोकविषे जीव अनंत ठे, तेथी जीवनी पण अनंत सत्ता ठे, तेथी
ज जीवाजीवनी जुदी जुदी क्षेत्रावगाहना ठे, जे द्रव्यनी जे सत्ता होय ते बीजी
कोई द्रव्यनी सत्ता साथे मले नहीं, जो एकमेक थइ जाय तो सर्व सत्ता असहाय
पणे वर्त्ते, माटे एकमेक न थाय एवी अनादि कालनी स्थितिठे. ॥ १७ ॥

हवे चेतन द्रव्यनी सत्तानुं वर्णन करेठे:— अथ चेतन सत्ता वर्णन:—

॥ सवैया इक्कीसा:॥— एइ ठहो द्रव्य इन्हहीको हे जगतजाल, तामें पांथ जरु
एक चेतन सुजान है; काहुकी अनंत सत्ता काहुसों न मिले कोई, एक एक सत्तामें
अनंत गुण गान है; एक एक सत्तामें अनंत परजाय फिरे, एकमें अनेक इह जांति
परवान है; यहै स्यादवाद यहै संतनिकी मरजाद, यहै सुख पोष यहै मोक्षको
निदान है. ॥ १८ ॥

अर्थ:— ए ठह द्रव्ये करी एथीज जगज्जाल वर्त्तेठे, ते ठनेविषे पांच द्रव्य जड
रूपी ठे, ने एक चेतनरूपी द्रव्य ठे ते जाणनार ठे. अंही पुद्गलनी अनंत सत्ता कही,

અને જીવની અનંત સત્તા કહી, એવા અનંતપણે કરીને કોઈની સત્તા કોઈ સાથે મલે નહીં, એટલે જુદી જુદી અનંત સત્તા છે, અને પ્રત્યેક સત્તામાં અનંત ગુણનું જ્ઞાન છે, અને એક એક સત્તામાં અનંત પર્યાય અનંત અવસ્થા જોદફિરે તેથી જે પૂર્વે એકમાં અંક નેક કહ્યું તે ઇરિતે છે. સ્યાદ્વાદ મતમાં એ વાત પ્રમાણ છે, અને સત્પુરુષનાં વચનની પણ એજ મર્યાદા છે, તથા એજ મત સુખનું પોષણ કરનાર છે, અને મોક્ષનું નિદાન એટલે મૂલ કારણ છે. ॥ ૧૮ ॥

હવે એ વચન થકી જે વસ્તુનો ધર્મ ગ્રહ્યો જાય તેજ સત્તાધર્મ કહીયે તેથી એક જીવ દ્રવ્યની સત્તા કહેશે:— અથ એક જીવ દ્રવ્યસત્તા વર્ણન:—

॥ સવૈયા શ્કતીસા: ॥— સાધિ દધિ મંથનિ અરાધિ રસપંથનિમેં, જહાં તહાં ગ્રંથ નિમેં સત્તાહીકો સોર હૈ; જ્ઞાન જ્ઞાનુ સત્તામેં સુધા નિધાન સત્તાહીમેં, સત્તાકી ડુરનિ સાંજિ સત્તામુખ જોર હૈ; સત્તાકો સરૂપ મોખ સત્તા જૂલૈ યહૈ દોષ, સત્તાકે ડલંધે ધૂંમ ધામ ચિહૂ શોર હૈ; સત્તાકી સમાધિમેં વિરાજિ રહે સોઈ સાહુ. સત્તાતેં નિકસિ ઓર ગહેસોઈ ચોર હૈ. ॥ ૧૯ ॥

અર્થ:— જે વસ્તુને વિષે ઠતી દેખાય, જેમ દહીના મંથનમાં ઘીની સત્તા સાધિયે, જે ઔષધમાં મધુર રસ છે, તો તેથી વસ્તુ નીપજે છે, સાટે રસ માર્ગમાં સત્તાવિના સિદ્ધ નથી. જે વસ્તુમાં ઠતાપણું છે તેને સત્તા કહિયે. શાસ્ત્રમાં જ્યાં ત્યાં ગ્રંથોને વિષે સત્તાનો જ સોરકે શબ્દ છે. જ્ઞાન રૂપી જ્ઞાનુનો ઉદય જીવની સત્તામાં નીપજે, વહી સુધા કે અમૃત તે પણ સત્તામાં જ પામિયે, નિધાન પણ સત્તામાં જ પામિયે. જે સત્તાનું ડુરનિ કે ટુપાવું તે સંધ્યા રૂપ છે, અને જે સત્તાની મુખ્યતા છે તેજ જોર કે પ્રજ્ઞાત રૂપ છે. જીવની સત્તાનું જે સ્વરૂપ છે તેજ મોક્ષ છે, અને સત્તાને જુદી જવું એજ દોષરૂપ છે. સત્તાનું ડલંધન કરવાથી ચીહોર કે ચારેં તરફ ધામધુમ નીપજે, જે પોતાની સત્તા સદ્ગુણપણું છે, તેમાં વિરાજમાન થઈ રહે તેને સાહુકાર કહિયે, અને જે પોતાની સત્તાથી નીકલીને અન્યની સત્તાને ગ્રહે તેને ચોર કહીયે. ॥ ૧૯ ॥

હવે સત્તાની સમાધિનું વર્ણન કરેશે:— અથ સમાધિ વર્ણન:—

॥ સવૈયા શ્કતીસા: ॥— જામેં લોક વેદ નાંહિ થાપના ઉઠેદ નાંહિ પાપ પુન્ય સેદ નાંહિ ક્રિયા નાંહિ કરની; જામેં રાગ દોષ નાંહિ જામેં વંધ મોષ નાંહિ, જામેં પ્રજુ દાસ ન આકાસ નાંહિ ધરની; જામેં કુલરીત નાંહિ જામેં હારજીત નાંહિ જામેં ગુરુ શિખ નાંહિ વિષ નાંહિ જરની; આશ્રમ વરન નાંહિ કાહુકી સરનિ નાંહિ એસી સુદ્ધ સત્તાકી સમાધિ જૂમિ વરની. ॥ ૨૦ ॥

અર્થ:— જેમાં લૌકિક વેદનું નથી, અને જેમાં સ્થાપનાનો ઉઠેદ નથી, જેમાં પાપ

पुण्यनो खेद नहीं, जेमां कोइ क्रियाकरणी नहीं, जेमां राग द्वेष नहीं, जेमां बंध मोक्ष नहीं, जेमां प्रभुताने दासपणुं नहीं, जेमां आकाश अने धरती नहीं, जेमां कुलनी रीत नहीं, जेमां द्वारने जीत नहीं, जेमां गुरु अने शिष्य नहीं, जेमां विष जरनी एटले चालवुं हालवुं नहीं, जेमां कोइ आश्रम व्यवहार नहीं, तथा वर्ण व्यवहार नहीं, जे कोइनी शरण रूप नहीं, एवी शुद्ध सत्तानी जूमि ते समाधिरूप वरणवीठे. एटले स्वरूपनी शुद्ध समाधिने विषेज शुद्ध सत्ता पामीये. ॥ २० ॥

हवे मिथ्यादृष्टिने चोर अने अपराधी कही देखडावे ठे:-

अथ मिथ्यादृष्टि अपराधि यह कथन:-

॥ दोहरा: ॥- जाके घट समता नहीं, ममता मगन सदीव; रमता राम न जानही, सो अपराधी जीव ॥ २१ ॥ अपराधी मिथ्यामती, निरदै हिरदै अंध; परकों माने आत्मा, करे करमको बंध ॥ २२ ॥ जूठी करनी आचरे, जूठै सुखकी आस; जूठी जगती हिय धरे, जूठो प्रभुको दास ॥ २३ ॥

अर्थ:- जेने केवल जाणपणुं जे समता ने समाधि ते नहीं, अने जे सदा परवस्तुनी ममताविषे मगन थई रहे, ने निज घट अथवा स्वरूपनेविषे रमी रह्यो एवो जे आत्मराम तेने जेणे जाण्यो नहीं तेनेज अपराधी चोर जीव कहीये ॥ २१ ॥ जे परवस्तु लेय ते अपराधी ने तेज मिथ्यामति, तेज निर्दय ने तेज हैयानो अंध कहिये, एटले जे पररूप पुजलने आत्मा माने ते कर्मनो बंध करेठे ॥ २२ ॥ ज्यांसुधी पोतानी वस्तुने न जाणे त्यांसुधी तो जे क्रिया आचरे ते सर्व जूठी ठे, अने तेने जे मोक्ष सुखनी आशा ठे, ते सर्व जूठी ठे. पोताना प्रभु जाण्या विनानी जे जक्ति हैयामां धरे ठे, ते सर्व जूठी जाणवी, अने परमेश्वरने उलख्याविना दासपणुं राखवुं ते पण सघलुं जूठुं ठे ॥ २३ ॥

हवे मूढ लोकना जूठपणानी व्यवस्था कहे ठे:- अथ मूढ व्यवस्था यथा:-

॥ सवैया शकतीसा: ॥- माटी जूमि सैलकी सु संपदा बखाने निज, कर्ममें अमृत जाने ज्ञानमें जहर है; अपनो न रूप गहै ओरहीसों आपु कहै, साता तो समाधि जाके असाता कहर है; कोपको कृपान लिये मान मदपान किये, सायाकी मरोरि हिये लोचकी लहर है, याही ज्ञांति चेतन अचेतनकी संगतिसों, साचसों विमुख जयो जूठमें बहर है ॥ २४ ॥ तीन काल अतीत अनागत वरतमान, जगमें अखंडित प्रवाहको रुहर है; तासों कहै यह मेरो दिन यह मेरी घरी, यह मेरोई परोई मेरोई पहर है; पेहको खजानो जोरे तासों कहै मेरो गेह, जहां वसे तासों

कहे मेरोई सहर है; याहि जांति चेतन अचेतनकी संगतिसों, साचसों विमुख जयो जुठमें बहर है ॥ १५ ॥

अर्थ:—सात धातु जे ठे पद्माननी धरतीनी माटी जेवी ठे, तेने संपत्ति करी वखा णे ठे. पोतानी अशुद्ध क्रियामां अमृत जाणे ठे, अने ज्ञानमां जेर समजे ठे; एटले क्रिया थकी सिद्धि जाणे, ने ज्ञान थकी नहीं जाणे. जे पोतानुं चिदानंद स्वरूप ठे, तेने ग्रहे नहीं, पण शरीरादिक जे ठे तेने आत्मारूप जाणेठे. अने जे साता वेदनीय उपजे ठे, तेने तो समाधि करी जाणे ठे; असाता वेदनीयने कहर के० उपद्रव माने ठे, कोपनुं कृपान जे खडग ते लईने रहे ठे; मान ने अहंकार रूप मद पीइने रहेठे; हैयानेविषे मायानो मरोरु राखेठे, लोचनी फेर खाया करे ठे, एवी रीते अचेतननी संगती थकी एटले जरु पुजलनी संगतीथी साच थकी विमुख थयोठे, ने जुठमां बहर हे के० तत्पर थई रह्योठे, ॥ १४ ॥ अर्थ स्पष्ट. ॥ १५ ॥

हवे सम्यग् दृष्टि साहुकारनी व्यवस्था कहे ठे:—अथ सम्यक्दृष्टि व्यवस्थाकथन:—
॥ दोहरा: ॥— जिन्हके मिथ्या मति नहीं, ज्ञान कला घटमांहि; परचे आत्म रामसों, ते अपराधी नांहि ॥ १६ ॥

अर्थ:—जेनी मिथ्यामति नाश पामीने घटनेविषे ज्ञान कला प्रगटी ठे, जेणे आत्मारामने उलख्यो ठे, ते लोक अपराधी नहीं, साहुकार ठे ॥ १६ ॥

हवे ज्ञानीनी व्यवस्था कहे ठे:—अथ ज्ञानी यथा:—

॥ सवैया इकतीसा: ॥— जिन्हके धरम ध्यान पावक प्रगट जयो, संसे मोह विच्रम विरष तीन्यो वढे हैं, जिन्हकी चितौनि आगे उदे खान झूसि जागे लागे, न करमरज ज्ञान गज चढे हैं; जिन्हकी समुजिकी तरंग अंग अगममें, आगममें निपुण अध्यात्ममें कढे हैं; तेई परमारथी पुनित नर आठों जाम, राम रस गाढ करे यहै पाठ पढे हैं ॥ १७ ॥ जिन्हकी चिहुंटी चिमटासी गुन चूनबेकों, कुकथाके सुनबेकों दोउ कान मढे हैं; जिन्हको सरल चित कोमल वचन बोले, सोम दृष्टि लिये मोले मोम कैसे गढे हैं; जिन्हके सगति जगि अलख अराधिवेकों, परम समाधि साधिवेगो मन बढे हैं; तेई परमारथी पुनित नर आठों जाम, राम रस गाढ करे यहै पाठ पढे हैं ॥ १८ ॥

अर्थ:—जेना हैयामां धर्म ध्यानरूप पावक के० अग्नि प्रगट थयो, तेथी संशय, मोह अने विच्रम ए त्रणे वृद्धरूप ठे, ते वढे के० बली गया ठे, जेनी चितौनी के० ज्ञान दृष्टि आगल उदयरूप कुतरो नसीने जागी जाय ठे, अने जे ज्ञानरूपी गजराज उपर चढी रहेठे, तेथी जेने कर्मरूप रज लागती नहीं, बीजानुं जे अगम अंग ठे, तेमां जेनी समजना तरंग उठी रह्या ठे एवा आगम के० जैन वाणीमां जे निपुण थयो, अने अ

ધ્યાત્મ જ્ઞાનમાં પૂર્ણ થયો છે, તેનેજ સમ્યગ્ દૃષ્ટિ કહિયે; પરમાર્થને પામનાર પુનિત કેળવણીનું પવિત્ર રૂપ થયો જાણવો. આત્મારામના અનુજવ રસમાં આઠે પ્રહર ગઢે કેળવણી સંપૂર્ણ મગ્ન થઈ, એજ પાઠ પઢે છે, એટલે જાણે છે, ॥ ૨૭ ॥ વલી જેમ ચીમટી કેળવણી હાથની ચીમટી અથવા ચિપીયો તેવડે કઈ નાની વસ્તુને પકડી લઈએ ઠણે, તેમ પારકા ગુણ ચુંટી લેવાને જેની એવી ચપટી છે, અને વિકથા સાંજલવાને જે વને કાનને બંધ કરી રાખે છે, જેનું ચિત્ત સરલ ને નિષ્કપટી છે, જે નિરહંકારીપણે કોમલ વચન બોલે છે; કામ ક્રોધાદિક વિકારવિના સૌમ્ય દૃષ્ટિ જે રાખે છે, વલી જે મોમ કેસેગઢેહેં કેળવણી મીઠા ઘડાજેવું હૃદય કોમલ રાખે છે, અને પોતાના અલલ સમાધિ સ્વરૂપને સાધવાને જેની સુમતિ જાગી છે, અયોગી અવસ્થામાં જેની પરમ સમાધિ થઈ છે, તેને સાધવાને જેનું મન વધ્યું છે, તેજ સમ્યગ્ દૃષ્ટિ પરમાર્થના પામનાર પુનિત કેળવણીનું પવિત્ર રૂપ થઈ રહ્યા છે, ને તેજ આત્મારામના અનુજવ રસમાં આઠે પ્રહર ગઢે મગ્ન થઈ એજ પાઠ પઢે છે. ॥ ૨૮ ॥

હવે સમાધિનું સ્વરૂપ કહે છે:— અથ સમાધિ વર્ણન:—

॥ દોહરા: ॥— રામ રસિક અરુ રામરસ, કહન સુનનકોં દોહ; જવ સમાધિ પરગટ જઈ, તવ હુવિધા નહિ કોહ. ॥ ૨૯ ॥ નંદન વંદન શુતિ કરન, શ્રવન ચિંતવન જાપ; પઢન પઢાવન ઉપદિસન, વહુવિધ ક્રિયા કલાપ. ॥ ૩૦ ॥ શુદ્ધાતમ અનુજો જહાં, સુજાચાર તિહિ નાંહિ; કરમ કરમ મારગવિશે, શિવ મારગ શિવમાંહિ. ॥ ૩૧ ॥

અર્થ:— આત્મારામ જે છે તે રસિક કેળવણી રસ જોક્તા છે, અને રામ કેળવણી રસનું તે રસ રૂપ છે, કેહેવાને સાંજલવાને રસિકને રસ વેગ છે, પણ જેવારે એને વિષે સમાધિ પ્રગટ થાય છે ત્યારે વે પાળું નથી રેહેતું. ત્યારે તો રસિક અને રસ એ વે એકજ વસ્તુ છે ॥ ૨૯ ॥ રામ કેળવણી રસિક અવસ્થા ધારતો એટલી ક્રિયા કરે છે કે, નંદન કેળવણી આનંદ પામે છે, વંદન કેળવણી પ્રણામ કરે, શુતી કેળવણી જાત જાતના ગુણની સ્તુતિ કરે છે, અને એવાજ ગુણ સાંજલી એનુંજ ચિંતવન કરે, એનોજ જાપ જપે છે, જાણે, જાણાવે, ઉપદેશે, એવી રીતે રસિક અવસ્થામાં જાત જાતનાં ક્રિયા કલાપ છે ॥ ૩૦ ॥

પૂર્વે કહી જે ક્રિયા તેને કરતાં કરતાં જ્યાં શુદ્ધ આત્માનો અનુજવ થાય શુદ્ધ ચાર બુટીજાય, કૃત-કૃત્યપણે તે અયોગી દશામાં છે, કર્મ જે છે તે કર્મ માર્ગ માંજ રહે, એટલે સંસાર માર્ગને વિષેજ રહે, શુદ્ધ કર્મ પણ સંસાર માર્ગમાં છે અને શિવ માર્ગ તે શિવમાંહે એટલે શુદ્ધ આત્માને વિષેજ છે. ॥ ૩૧ ॥

॥ ચોપાઈ: ॥— હિ વિધ વસ્તુ વ્યવસ્થા જૈસી, કહી જિનિંદ કહી મેં તૈસી; જે પ્રમાદ સંયતિ મુનિ રાજા, તિન્હિકો શુજાચારસોં કાજા. ॥ ૩૨ ॥ જહાં પ્રમાદ દ

सा नहिं व्यापे; तहाँ अवलंब आपनो आपे, ता कारन प्रमाद उत्पत्ती, प्रगट मोक्ष मार्गको घाती. ॥ ३३ ॥ जे प्रमाद संयुक्त गुसाईं; ऊहहि गिरिहि गिडुककी नाई; जे प्रमाद तजि उद्धत होही, तिन्हिको मोष निकट दृग सोही. ॥ ३४ ॥ घटमें है प्रमाद जबताई, पराधीन प्राणी तबताई; जब प्रमादकी प्रभुता नासै, तब प्रधान अनुज्ञो परगासे. ॥ ३५ ॥

अर्थ:— ए रीते श्री जिनैऊ देवे वस्तुनी व्यवस्था कही ठे, ने तेबीज आझा प्रमाण्णी में पण कही ठे, अने जे मुनिराज प्रमाद दशामां ठे, तेने तो शुजाचार ए दवे शुज क्रियानुं आलंबन दीधायीज कार्य सिद्धि थाय ॥ ३३ ॥

अने जे मुनिराजने आत्माना अधिक वीर्याशने दीधे प्रमाद दशा न व्यापे त्यां पोतानुं आलंबन पोते लिये, तेमाटे प्रमाद तो उत्पत्ती ठे; अने प्रगट रीते मोक्ष मार्गनो घात करनार ठे, अने अंतरायनो करनार ठे. ॥ ३३ ॥

गुसाईं देशी जाषानो शब्द ठे, एनो अर्थ मुनिराज थाय ठे. जे मुनिराज प्रमाद संयुक्त ठे, ते तो गिडुक केण दमानी रीते उठे ठे, ने पडे ठे, पण स्वस्थताने पामे न ही अने जे प्रमाद ठोडीने अप्रमादपणें उठीने उच्चारहे ठे, तेने पोतानी दृष्टि नजीक मोक्ष ठे. ॥ ३४ ॥ ज्यां सुधी घटमां प्रमाद ठे, त्यांसुधी ते पराधीन ठे, अने ज्यारे आत्माना शक्ति जागे ठे, त्यारे प्रमादनी प्रभुता नाश पामे ठे. त्यारे तो पोताना प्रधान अनुज्ञवनो प्रकाश थाय ठे. ॥ ३५ ॥

॥ दोहरा: ॥—ता कारन जग पंथ इत, उत शिव मार्ग जोर; परमादी जगकों हूँके, अपरमाद सिव ओर ॥ ३६ ॥ जे परमादी आलसी, जिनके विकल्प चूरि, होहि सिथिल अनुज्ञोविषे, तिन्हिको शिवपथ दूरि ॥ ३७ ॥ जे अविकल्पी अनुज्ञवी, शुरू चेतना युक्त; ते मुनिवर लघु कालमें, होहि करमसों मुक्त ॥ ३८ ॥ जे परमादी आलसी, ते अजिमाानी जीव, जे अविकल्पी अनुज्ञवी, ते समरसी सदीव ॥ ३९ ॥

अर्थ:— तेमाटे जगत्नो मार्ग प्रमादीनी तरफ ठे, अने अप्रमादीनी तरफ मोक्ष मार्ग ठे, केमके, जे प्रमादी होय ते जगत्ने जुए अने अप्रमादी मुक्ति तरफ जुए ठे ॥ ३७ ॥ जे प्रमादी ठे, ते आलसु ठे. तेने चूरि केण घणा विकल्प उठे ठे, अने पोताना अनुज्ञवमां तेने शिथिलपणुं रहे ठे, अने तेने मुक्ति मार्गरूप स्वरूपाचरण दूर ठे ॥ ३७ ॥ अने जे विकल्पविना अनुज्ञवमां वसे ठे, ने शुरू चेतना युक्त ठे, ते मुनीश्वर थोका कालमां कर्मथी मुक्त थाय ठे ॥ ३८ ॥ जे प्रमादी अने आलसु ठे, तेने अहंबुद्धिथी अजिमाानी कहिये. ने जे विकल्प रहित पोताना अनुज्ञवमां ठे तेनेतो सदाय समरसी कहिये ॥ ३९ ॥

हवे अजिमाानी तथा ज्ञानीनी अवस्था उपर दृष्टांत आपेठे:-

अथ अजिमाानी तथा ज्ञानी व्यवस्था कथन:-

॥कवित्त ठंदः॥-जैसे पुरुष लखे पहार अढि, झूचर पुरुष तांहि लघु लग्ग; झूचर पुरुषलखे ताकों लघु, उतर मिलै छुहुको त्रम जग्ग, तैसे अजिमाानी उन्नतगल, और जीवको लघुपद दग्ग; अजिमाानीको कहे तुठ सब, ज्ञान जगे समतारसजग्ग ॥ ४० ॥

अर्थ:-जेम कोई माणस पहार उपर चढ्यो होय तेने झूचर के० तलाटीपरना माणसो न्हानोठे एम जुए, अने तलाटी वाला माणसने पहार उपर चढेला न्हाना जुए, अने पढी पहार उपर चढेला हेठे उतरी तलाटी वालाने मले त्यारे बेउनो नाना पणानो भ्रम दूर थाय, तेम अजिमाानी पुरुष उंची गरदन राखनारो, अन्य, जीवने नाना जुए, तुठ जाणे, अने बीजा पुरुषो ते अजिमाानी पुरुषने तुठ जाणे, एम अरस्परस विचारमां विषमता रहे ठे, ते ज्यारे ज्ञान जागे त्यारे बेउना मनमां विषमता मटीने समपणुं आवी जाय ॥ ४० ॥

हवे एकला अजिमाानीनी व्यवस्था कहे ठे:-अथ अजिमाानी यथा:-

॥सवैया इकतीसाः॥-करमके जारी समुजे न गुनको मरम, परम अनीति अधरम रीति गहे हैं; होहि न नरम चितगरम घरमहुते, चरमकी दृष्टिसों जरम झूली रही हैं; आसन न खोले मुख वचन न बोले सिरधूनाएहू न डोले मानो पाथरके चहे हैं; दे खनके हाउ जव पंथके वटाउ ऐसे, मायाके खटाउ अजिमाानी जीव कहे हैं. ॥ ४१ ॥

अर्थ:-जे करम बंधयी अति जारी ठे. जे छेपने गुण जाणेठे, पण गुणनो मर्म जा एतो नथी; अने परम अन्याय तथा अधर्मनी रीत ग्रही राखेठे; जेना चित्तनेविषे नरमा श तथा दया परिणाम नथी; छेपनो अति धर्म तापठे, तेथी जे गरम रहेठे, ज्ञान दृष्टि नथी अने चर्मरूप दृष्टिवके त्रममां झूट्यो फरे ठे, कोई विकट आसन बांधे तेने खोले नहीं, ने मोमेथी वचन बोले नहीं, मौन ब्रती रहे, तेने ज्ञानी महा पुरुष जाणीने कोई माथुं नमावे, तो तेनो सत्कार ने अंग चेष्टा पणन करे, जाणिये पथर थवानीज इठा करतो होय; नेवली जेम बालकने डराववाने हाउ कह्यो ठइये तेम लोकोने डराववाने वेष धरी हाउ बनीने वेसे, अने जव त्रमणना मार्गमां वटाउना सरखो चाले; एरीते माया जालना खाटनारा अजिमाानी जीवने उलखीये ॥ ४१ ॥

हवे ज्ञानी जीवनी व्यवस्था कहे ठे:-अथ ज्ञानी यथा:-

॥ सवैया इकतीसाः॥-धीरके धरैया जवनीरके तरैया जयजीरके हरैया वर वीर ज्यों उमहे हैं; मारके मरैया सुवीचारके करैया सुख डारके ढरैया गुनलोसों लह लहे हैं;

રૂપકે રીઝેયા સવનૈકે સમુઝેયા સવહીકે લઘુજેયા સબકે કુબોલ સહે હૈં; વામકે વ મૈયા ડુખદામકે રમૈયા એસે રામકે સમૈયા નર જ્ઞાની જીવ કહે હૈં ॥ ૪૨ ॥

અર્થ:—ધીરજને ધરનાર, સંસાર સાગરને તરનાર, જવજીડને હરનાર, મોટા શૂર વીરની પેરે પોતાને સાહ્ય આપવાને ઝમંગી રહ્યાઠે, કંદર્પને મારનાર, જલા વિચારના કરનાર, સુખ સમાધિના ઢાલામાં ઢલનાર, આત્માના ગુણનો લવ એટલે અંશ તેમાં લ હલહિ રહ્યા ઠે, આત્મરૂપના રીઝવનાર, સર્વ નયના સારનો રસ સમજનાર, નિરહં કારી પણે સર્વના નાના જાઈ જે થઈ રહ્યાઠે; ક્રમાવંતપણે સર્વનાં ડુષ્ટ વચન જે સહેઠે; વામ કે ૦ સ્ત્રીને વમૈયા કે ૦ ઢોડનાર, ડુઃખની પરંપરાના દમનાર, એવા આત્મારામને વિષે રમનારા મનુષ્યને જ્ઞાની જીવ કહીયે ॥ ૪૨ ॥

હવે શુદ્ધાત્મના અનુજવની પ્રશંસા કરેઠે:—અથ શુદ્ધાત્મ અનુજવ પ્રશંસા:—

॥ચૌપાઈ:॥—જે સમકિતી જીવ સમચેતી; તિન્હીકી કથા કહોં તુમસેતી; જહાં પ્રમાદ ક્રિયા નહિ કોઈ; નિર્વિકલ્પ અનુજૌ પદ સોઈ. ॥ ૪૩ ॥ પરગ્રિહ ત્યાગ જોગ ચિર તીનો; કરમ બંધ નહિ હોઈ નવીનો; જહાં ન રાગ દોષ રસ મોહે; પ્રગટ મોષમારગ મુખ સોહે. ॥ ૪૪ ॥ પૂરવ બંધ ઉદે નહિ વ્યાપે, જહાં ન જેદ પુત્ર અરુ પાપે; દરબ જાવ ગુન નિર્મલ ધારા, બોધવિધાન વિવિધ વિસ્તારા. ॥ ૪૫ ॥ જિન્હીકે સહજ અવસ્થા એસી; તિન્હીકે હિરદે ડુવિધા કેસી; જે મુનિષિપક શ્રેણિચઢી ધાયે; તે કેવલિ જગવાન કહાયે. ॥ ૪૬ ॥ દોહરા:—ઈહિવિધિ જે પૂરન જયે, અષ્ટ કરમ વનદાહિ; તિ ન્હીકી મહિમા જો લખે, નમે વનારસિ તાહિ. ॥ ૪૭ ॥

અર્થ:—જે સમકિતી જીવ ઠે તે સમચેતી કે ૦ વીતરાગપણે સમતાવંત ઠે અહો! જવ્ય પ્રાણી ! તેની કથા હું તમને કહુલું. જ્યાં કોઈ પ્રમાદની ક્રિયા નથી, તેને નિર્વિકાર નિર્વિકલ્પ અનુજવ પદ કહીયે, એટલે અનુજવમાં વિકલ્પ નથી. ॥ ૪૩ ॥ જ્યાં પરિગ્રહનો ત્યાગ ઠે, અને ત્રણે જોગ સ્થિર ઠે, ત્યાં નવીન કર્મનો બંધ નથી થતો; વલ્લી જ્યાં જીવને રાગ દ્વેષ રસ મોહ નથી, તેજ પ્રગટપણે મોક્ષ માર્ગનું મુખ કે ૦ પ્રારંભ ઠે. ॥ ૪૪ ॥ વલ્લી જ્યાં પૂર્વે જે કર્મબંધ ઠે, તેનો ઉદય નથી, અને જ્યાં પુણ્ય પાપના જેદનો વિચાર નથી, અને જ્યાં સાધુના સતાવીસ ગુણ ડ્રવ્યપણે જાવ પણે નિર્મલ ધારાયે વહી રહ્યા ઠે, વલ્લી જ્યાં બોધવિધાન કે ૦ જ્ઞાનના પ્રકાર જાત જાતના વિસ્તારમાં ઠે. ॥ ૪૫ ॥ જેની એવી સહજ અવસ્થા થઈ હોય તેના હૃદયમાં આત્મ ડલખવાની ડુવિધા કેમ રહે? અને એજ અવસ્થામાં જે મુનિરાજ ક્ષપક શ્રેણિ ચઢી ઝર્ધ્વ મુખ ધાયે તેતો કેવલી જગવંત જાણવા. ॥ ૪૬ ॥ એ રીતે કરી અષ્ટ કર્મ રૂપ વનને વાલીને પૂર્ણ આત્મારૂપમાં જે થાયઠે અને જેના મહિમાને જે સત્ પુરુષ

होय तेहिज जुएठे, एटले सत्य पणे जाणैठे, तेने वारणसीदास नमस्कार करेठे ॥४७॥

हषे मोक्ष पदार्थनी उत्पत्तिनो क्रम कहैठे:—अथ मोक्ष उत्पत्ति वर्णन:—

॥ ठप्पय ठंद:—जयो शुद्ध अंकुर, गयो मिथ्यात मूर नशि; क्रमक्रम होत उदोत, सहज जिम शुक्लपक्ष शशि; केवल रूप प्रकासि, जासि सुख रासि धरम ध्रुव; करि पूर न थिति आउ, त्यागि गतजाव परम दुव; इह विधि अनन्य प्रचुता धरत, प्रगटी वृंद सागर जयो; अविचल अखंड अनजय अखय, जीव दरव जगमहि जयो. ॥ ४७ ॥

अर्थ:—शुद्धतानो अंकुर प्रगट थतां मिथ्यात मूलश्री नाश पाम्युं, तेवारे जेम अजवालीया पखवालीयामां चंद्रमां क्रमे क्रमे उद्योतवंत थायठे, एरीते आत्मापण क्रमे क्रमे उद्योत थतां केवल ज्ञान रूपनो प्रकाश थाय, अने आत्मानो निश्चल ध्रुव धर्म सुख समुह ते जासे, ते पढी आयुष्य कर्मनी स्थिति पूर्ण करीने अने मनुष्य गतिनो जाव ठोडीने परमात्मारूपे थाय, एरीते अनन्य प्रचुता एटले सर्वश्री श्रेष्ठता धारण करे. कोनी पेठे ? तो के जेम पाणीनी वृंद वृंद एकठी मली समुद्र थायठे तेम आत्मा गुणना अंश क्रमे क्रमे प्रगट करतो पूर्ण थयो, ते पढी अविचल, अखंड, अजय ने अक्षय एवुं जीव अव्यय जगत्नेविषे सदा जयवंत थायठे. ॥ ४७ ॥

हवे अष्ट कर्मनो नाश थयेथी जे आत्मां सहज आठ गुण प्रगट थायठे ते कहैठे:—अथ अष्ट कर्म नाशते अष्ट गुण प्रकाश वर्णन:—

॥ सवैया इकतीसा:— ज्ञानावरणीके गये जानिये जु है सु सव, दंसनावरनके गयेते सब देखिये; वेदनी करमके गयेते निरावाध रस, मोहनीके गये शुद्ध चारित विसेखिये, आउकर्मगये अवगाहन अटल होइ, नामकरमगये ते अमूर्त्तिक पेखिये; अगुरुअलघुरूप होई गोत कर्म गये, अंतराय गयेते अनंत बल लेखिये. ॥ ४८ ॥

अर्थ:—ज्ञानावरणीय कर्म नाश थता लोकां लोकमां जे वस्तु ठे, ते सर्व जणाय, एटले केवल ज्ञान प्रकाश थाय; अने दर्शनावरणीय कर्मनो क्षय थवाथी लोकां लोकमां कना जावने सामान्यपणे जोईये, एटले केवल दर्शनगुण प्रगट थाय, अने वेदनीय कर्मना क्षयथी निरावाध रस उपजे एटले आत्मा बाधपणाथी मुक्त थाय, ते अबाधपणे अनंत सुखरूप गुण उपजे; वली मोहनीय कर्मनो नाश थयेथी विशेषणपणे शुद्ध चारित्र प्रगट थाय, एटले यथाख्यात चारित्र स्पष्ट गुण होय; आयु कर्मनाश थयेथी अवगाहनानी सादि अनंत स्थिति थाय (आयु कर्मगते निश्चला स्थितिर्भवति); नाम कर्म नाश थयेथी अमूर्त्तिकपणं जीवतुं शुद्ध स्वरूप उपजे; गोत्र कर्मनो क्षय थयेथी अगुरुलघु गुण उपजे, जेथी जीवमां लघुपण तथा गुरुपण न होय; अने अं

तराय कर्मनो नाश थयेथी अनंत वल उपजे, एटले अनंत वीर्यपणानो गुण उपजे ठे. ए आठ गुण उपजे. ॥ ४ए ॥

॥ इति श्री समयसार नाटक बालबोधरूप नवमो मोक्ष द्वार समाप्तः ॥

॥ दोहराः ॥—इति श्री नाटिक ग्रंथमें, कह्यो मोक्ष अधिकार; अब वरनों संक्षेपसों, सरव विशुद्धीद्वार. ॥ ५० ॥

अर्थः— इति के० संपूर्ण नाटक समयसारविषे मोक्ष द्वारनो अर्थ कह्यो ने हवे दशमुं संक्षेपथी सर्व विशुद्धि द्वारनुं वर्णन करुं तु ॥ ५० ॥

हवे अंही सर्वउपाधि रहित शुद्ध आत्म स्वरूपनुं वर्णन करे ठेः—

॥ सवैया इकतीसाः ॥—करमको करता है जोगनिको जोगता है, जाकी प्रभुतामें ऐ सो कथन अहित है; जामें एक इंद्रियादि पंचधा कथन नांहि, सदा निरदोष बंध मोक्षसों रहित है; ज्ञानको समूह ज्ञान गम्य है सुजाउ जाको, लोक व्यापी लोका तीत लोकमें महित है; शुद्ध वंस शुद्ध चेतनाके रस अंश ज्यों, ऐसो हंस परम पु नीतता सहित है ॥ ५१ ॥ दोहराः—जो निहचे निरमल सदा, आदि मध्य अरु अंत; सो चिद्रूप बनारसी, जगतमांहि जयवंत ॥ ५२ ॥

अर्थः— कर्मनुं कर्त्तापणुं अने सुखदुःखनुं जोक्तापणुं एवुं जे लोक व्यवहारमां केहेवाय ठे, ते जेनी प्रभुतामां ईश्वरताई ठे, तेमां अहितकारी ठे; बली जेनी प्रभुता मां एकेंद्रिय प्रमुख पांच जेदनुं केहेवुं ते पण अहितकारी ठे, सत्य नथी. केमके जे स दा निर्दोष ठे, तेना निश्चय स्वज्ञावमां बंध नथी, अने मोक्ष पण नथी, एवो जे बंध मोक्ष रहित ठे. त्यारे ए अव्य शुं ठे, एवो प्रश्न उठे तेनो खुजासो करे ठे के, ए ज्ञा ननो समूह जे पुंज ते रूप ठे. जेनो स्वज्ञाव ज्ञान गम्य ठे, ज्ञान बडे जाणवामां आवे एवो ठे, लोकमां सघले स्थले व्यापी रह्यो ठे, लोकातीत के० क्षेत्र लोकथी जुदो ठे, ने लोकमां महित के० पूजनीक उपादेय ठे, अनादि कालनो एवोज चाल्यो आवेठे ते थी जेनो शुद्ध अवतंश ठे अने शुद्ध चेतनाना रस प्रदेशथी जरपूर ठे, एवा जे हंस ठे ते परम पुनीतता सहित एटले उत्कृष्ट शुद्धता सहित ठे ॥ ५१ ॥ जे निश्चय स्वरूपमां सदा निर्मल ठे, आदि मध्यने अंत्य अवस्थाने विषे एक रूप ठे, ने तेज चिद्रूप ठे. तेनी वणारसी स्तुति करेठे के एवा जगवान जगत्मां जयवंत आओ. ॥ ५२ ॥

हवे जीवनुं अजोक्ता पणुने अकर्त्ता पणु ठरावे ठेः— अथ जीव अकर्त्ता वर्णनः—

॥ चोपाईः ॥—जीव करम करता नहि ऐसो; रस जोगता सुजाउ न जैसो; मि थ्याम तिसों करता होई; गये अज्ञान अकरता सोई ॥ ५३ ॥

अर्थः—जेम जीवने कर्मनो कर्त्ता न कहिये तेम रसनो जोक्ता पण न कहिये; जीव

જ્યાંસુધી મિથ્યામતિ વાલો છે, ત્યાંસુધી તો કર્તાપણું કેહેવતમાં સાચો છે. પણ જ્યારે એ અજ્ઞાન જાય છે, ત્યારે જીવ અકર્તાપણે છે એવું સ્પષ્ટ જણાય છે. ॥ ૫૩ ॥

હવે આત્માના શુદ્ધ સ્વજ્ઞાવ તથા વિજ્ઞાવનું વર્ણન:— અથ સ્વજ્ઞાવ વિજ્ઞાવ વર્ણન:—

॥ સવૈયા ઇક્તીસા: ॥— નિહચે નિહારત સુજાઝ જાહિ આતમાકો, આતમીક ધર મ પરમ પરગાસના; અતીત અનાગત વરતમાન કાલ જાંકો, કેવલ સરૂપ ગુન લોકા લોક જાસના; સોઈ જીવ સંસાર અવસ્થામાંહિ કરમકો, કરતાસો દીસે લિયે જરમ ઉપાસના; યહે મહા મોહકે પસાર યહે મિથ્યાચાર, યહે જો વિકાર યહે વ્યવહાર વાસના ॥ ૫૪ ॥

અર્થ:— નિશ્ચય દૃષ્ટિએ જોતાં જે આત્માનો આત્મિક ધર્મ પરમ પ્રકાશરૂપ સદા સ્વજ્ઞાવ છે. એટલે નિશ્ચયનયથી અતીત, અનાગત તથા વર્તમાન કાલમાં લોકાલોક જાસનાનો કરનાર કેવલ સ્વરૂપ ગુણ છે. તેજ આત્મા સંસાર અવસ્થાનેવિષે ભ્રમ ઉપાસનાવડે એટલે મિથ્યાત્વ-અજ્ઞાનની સેવાને લીધે કર્મના કર્તાની પેઠે દેખાય છે, એમ મિથ્યાત્વની સેવામાં જે રહેવું તે મોહનો પસાર છે, એજ મિથ્યાચાર છે; જીવને જીવ ભ્રમણનો એજ વિકાર છે. તથા એજ વ્યવહાર વાસના છે ॥ ૫૪ ॥

હવે જીવની અજ્ઞોક્તા અવસ્થાનું વર્ણન કરે છે:— અથ જીવ અજ્ઞોક્તા વર્ણન:—

॥ ચોપાઈ: ॥— તથા જીવ કરતા ન કહાવૈ; તથા જોગતા નાઝ ન પાવૈ; હે જોગી મિથ્યામતિ માંહી; મિથ્યામતી ગયેતેં તે નાહી. ॥ ૫૫ ॥

અર્થ:— જેમ જીવ કર્તા નથી તેમ જ્ઞોક્તા પણ નથી, માત્ર મિથ્યાત્વમાં કર્તા જીવ છે, ને જ્ઞોક્તા પણ જીવ છે, પણ મિથ્યાત્વ નાશ થાય ત્યારે જીવ કર્તા અને જ્ઞોક્તા નામ ધરાવતો નથી. ॥ ૫૬ ॥

હવે નય સ્વરૂપમાં જ્ઞોક્તા અજ્ઞોક્તા પણાનાં લક્ષણ બતાવે છે:—

અથ જોગતાપના અજોગતાપનાકો લક્ષણ:—

॥ સવૈયા ઇક્તીસા: ॥— જગવાસી અજ્ઞાની ત્રિકાલ પરજાય બુઝી, સોતો વિષે જોગ નિકો જોગતા કહાયો હૈ; સમકિતી જીવ જોગ જોગસોં ઉદાસી તાતેં, સહજ અજોગતા ગરંથનિમે ગાયો હૈ; યાહી જાતિ વસ્તુકી વ્યવસ્થા અવધારે બુધ, પરજાઝ ત્યાગિ અપનો સુજાઝ આયો હૈ; નિરવિકલપ નિરુપાધિ આતમા અરાધિ, સાધિ જોગ જુગતિ સમાધિમેં સમાયો હૈ. ॥ ૫૬ ॥

અર્થ:— જગત્વાસી જે અજ્ઞાની છે, ત્રણે કાલવિષે પર્યાય બુદ્ધિ છે, એટલે દ્રવ્યબુદ્ધિ નથી, ને હું સુખી, હું દુઃખી એવી પર્યાય બુદ્ધિ કરે છે, પણ નિત્યપણે શુદ્ધ આત્મ દ્રવ્યને નહીં જાણે, એવો અજ્ઞાની જીવ તો વિષય જોગનો જ્ઞોક્તા કેહેવાય છે, અને સમ

किती जीव मनवचन ने कायाना योगशी तथा विषय जोगशी उदासीपणे रहेते अने शुद्ध आत्म द्रव्यना अनुभवमां मग्न ठे, तेथी समकितीने शास्त्रमां सहज अज्ञोक्ता पणे गायलो ठे, एरीते पंक्ति ठे ते वस्तुनी व्यवस्था अवधारीने एटले वस्तुनो स्व ज्ञाव विचारीने परज्ञावने त्यागीने पोताना सहज स्वज्ञावमां आवे ठे, तेथी सुखी दुःखी इत्यादि विकल्पविना, कर्म संयोगरूप उपाधिविना, एवा आत्माने आराधीने ज्ञान दर्शन चारित्ररूप जोगनी जुगति साधी समाधि एटले सहज स्वरूपमां समायठे.

हवे अज्ञोक्ता जीवनी अवस्थानुं वर्णन करेठे:— अथ जीव अज्ञोक्ता वर्णन:—

॥ सवैया इकतीसा: ॥— चिनमुद्रा धारी ध्रुव धर्म अधिकारी गुन, रतन जंडारि अप हारी कर्म रोगको; प्यारो पंक्तिनिको हुस्यारो मोख मारगमें, न्यारो पुदगलसों उजियारो उपयोगको; जाने निजपर तत्त रहे जगमें विरक्त, गहे न ममत्त मन वच काय जोगको; ता कारन ज्ञानी ज्ञानावरनादि करमको, करता न होइ जोगता न होइ जोगको. ॥ ५७ ॥ दोहरा:॥— निरजिदाप करनी करे, जोग अरुचि घट मांहि; तातें साधक सिद्ध सम करता जुगता नांहि. ॥ ५८ ॥

अर्थ:— चेतना चिन्हनो धरनार, निश्चल स्वज्ञाव ज्ञातापणुं तेनो अधिकारी, ज्ञानादिक गुणरूप रत्नना जंडारनो जंमारी ठे, कर्मरूप रोगनो विनाश करनार, पंक्तिनो प्यारो एटले तत्त्व ज्ञानीने वद्वज, मोक्षमार्गमां हुशीयार के० सावधान, पौजलिक धर्मशी जुदो रेहेनार, मतिश्रुत प्रमुख उपयोगनुं अजवाबुं जेना हृदयमां थयुंठे, पोतानां अने पारकां सर्व तत्त्वनो जाणनार, जगतमां विरक्तपणे रेहेनार, एटले वैरागी, मन वचन ने कायाना योगनी ममता नही राखनार माटे ज्ञानी जीव ज्ञानावरणीय प्रमुख कर्मनो कर्ता पण नथी, अने दुःख सुखना जोगनो ज्ञोक्तापण नथी. ॥ ५७ ॥ इठा विना क्रिया करवी, अने घटपिंममां जोगनी रुचि नही राखवी, तेथी मुक्तिनो साधक पुरुष सिद्ध समान कह्यो, अने ते कर्ता तथा ज्ञोक्ता नथी. ॥ ५८ ॥

हवे अहंबुद्धि थकी कर्तापणु थायठे ते कहेठे:— अथ अहंबुद्धि वर्णन:—

॥ कवित्तंदः ॥— ज्यों हिय अंध विकल मिथ्यात धर मृषा सकल विकलप उपजावत; गहि एकंत पठ आतमको, करता मानि अधोमुख धावत; त्यों जिनमती दरव चारित कर, करनी करि करतार कहावत; वंछित मुक्ति तथापि मूढमति, विनु सम कीत जवपार न पावत. ॥ ५९ ॥ चोपाई:॥— चेतन अंक जीव लखि दीन्हा, पुजल करम अचेतन चीन्हा; वासी एक खेतके दोऊ; यदपि तथापि मिले नहि कोऊ. ॥ ६० ॥

॥ दोहरा:॥— निजनिज जाउ क्रिया सहित, व्यापक व्यापि न कोइ; करता पुजल करमको, जीव कहांसों होइ. ॥ ६१ ॥

अर्थ:-जेम कोइ हृदय अंधपुरुष विकल मिथ्यात्वधारीने हैयामां विकल्प उपजावे, ते सर्व जुठा ठे, ते क्रियावादीनो एकांत पक्ष ग्रहीने आत्माने कर्त्ता मानीने अधोमुख के० नीची गतिने पकडी रह्योठे, एवो जे जिनमती ठे ते जाव चारित्र्यविना अने द्रव्य चारित्र्ययुक्त करणी करेठे, ने क्रिया करण एटले शुभ क्रियानो कर्त्ता पोते के हेवायठे, ते मुक्तिने वांठे तोपण मूढमतिठे; जवनो पार समकित विना पासतो नथी. ॥ ५९ ॥ अने जीवनो अंक के० चिन्ह चेतना जाणवी; अने पुजल तथा कर्म ए वे उने जरु जाणवां. चेतन अने अचेतन वेज एक क्षेत्रावगाहीठे एटले एक क्षेत्रवासी ठे, तथापि कोई कोईथी मले एवां नथी. ॥ ६० ॥ जे पदार्थ ठे ते पोतपोताना जावनी क्रिया सहित रहे ठे; जेमां व्यापी रहे ते वस्तुने व्याप्य कह्ये अने व्यापी रहे नार पदार्थने व्यापक कह्ये तेथी पुजल व्याप्यमां जीवनुं व्यापकपणुं नथी, माटे पौञ्जलिक कर्मनो कर्त्ता जीव क्यांथी थाय अर्थात् न जं थाय. ॥ ६१ ॥

हवे व्यवहारमां जे रीते जीवनुं कर्त्तापणुं ठरेठे ते जणावेठे:-अथ कर्त्ता कथन:- ॥ सवैया इकतीसा:- जीव अरु पुजल करम रहे एक खेत, जद्यपि तथापि सत्ता न्यारी न्यारी कही है; लठन सरूप गुन परजे प्रकृति जेद, डुहूमें अनादिहीकी डु विधा व्हेरही है; एते परि जिनता न जासे जीव करमकी, जौलों मिथ्या जाउ तोलों ओंधी वाउ वही है; ज्ञानके उदोत होत ऐसी सुधी दृष्टि नई, जीव कर्म पिंरुको अ करतार सही है. ॥ ६२ ॥ दोहरा:- एक वस्तु जेसी जु हे, तासों मिले न आन, जीव अकर्त्ता करमको, यह अनुजो परवान. ॥ ६३ ॥

अर्थ:- जेम आकाश प्रदेशमां पुद्गल कर्म अवगाहि रहे ठे; तेज आकाश प्रदेशमां जीव प्रदेश पण अवगाहि रहे ठे. एम जीव अने पुजल एक क्षेत्रना वासी ठे, तथापि चेतननी सत्ता अने जडनी सत्ता ए वे जुदी ठे. अनादि कालनी लक्षण जे दवडे, स्वरूप जेदवडे, गुणपर्यायवडे ने प्रकृति जेदवरे ए वेउनेविपे द्विविधता चाली आवेठे, तेम ठतां लक्षण प्रमुखनी जिनता मिथ्यात्व जावने लीथे जीव अने कर्मनी ज्यां सुधी जासे नही, त्यां सुधी उंधोवायु वहे ठे एटले जीवने कर्त्ता मानीये ठेये. अने ज्ञाननो उद्योत थवाथी सम्यक्तवनी एवी शुरुता थई के तेथी कर्म पिंडनो अकर्त्ता जीव सही थयो ठे, एम जाण्युं ॥६४॥ जे वस्तु जेवीरीते ठे ते साथे आनके० बीजा स्वरूप वाली वस्तु मळती नथी; एकमेक थती नथी; एथी जीव कर्मनो अकर्त्ता ठे. ए अर्थ अनुभव प्रमाणथी समजाय ठे ॥ ६३ ॥

हवे मूढ जीव कर्मनो कर्त्ता मानी लेय ठे ते कहे ठे:- अथ मूढकर्त्तायहकथन:- ॥ चोपाई:- जेडुरमती विकल अज्ञानी; जिन्ह सुरीति पररीति न जानी; मा

या भगन जरमके जरता; ते जिव जाव करमके करता ॥ ६४ ॥ दोहरा:—जे मिथ्या मति तिमरसों, लखे न जीव अजीव; तेई जावित करमके, करता होइ सदीव ॥ ६५ ॥ जे अशुद्ध परिनति धरे, करे अहंपरमान; ते अशुद्ध परिनाम के, करता होइ अजाना ॥

अर्थ:—जे जीव दुष्ट बुद्धिवडे विकल ठे, अज्ञानी ठे, जे पोतानी ने पारकी रीत जाणता नथी, माया जालमां मग्न ठे, भ्रमनाजरता के धणी ठे, ते जीव जाव कर्मना करनारा ठे ॥ ६४ ॥ जे जीव मिथ्यामति अंधकारथी जीव अजीवने जिन पणे जाणता नथी, ते जीव सदाकाल जावित कर्मना कर्ता ठे, एटले पोतपोताना कर्मनो जे स्वजाव तेनेज जावित कर्म कहिये ॥ ६५ ॥ जे जीव अशुद्ध परिणतिने धरेठे, सर्व क्रियामां अहंकार बुद्धिथी अहं कर्ता एवं प्रमाण करेठे, ते जीव अजाण थका अशुद्ध परिणामना कर्ता थायठे ॥ ६६ ॥

अथ शिष्य प्रश्न:—

॥ दोहरा: ॥— शिष्य कहैं प्रभु तुह्य कह्यो, दुविध करमको रूप; दर्व कर्म पुद्गल मई, जाव कर्म चिद्रूप ॥ ६७ ॥ करता दरवित करमको, जीव न होइ त्रिकाल; अवइह जावित करम तुम, कह्यो कौनकी चाल ॥ ६८ ॥ करता याको कौन है, कौन करै फल जोग; के पुद्गल के आत्मा, के दुहुको संयोग ॥ ६९ ॥

अर्थ:—हवे शिष्य प्रश्न पुठे ठे के, हे प्रभु! तमे कह्युं ठे के, कर्मनुं स्वरूप वे प्रकारनुं ठे; एकतो पुद्गलमय ते पुद्गल पिंडरूप द्रव्य कर्म ठे, अने बीजुं जाव कर्म ठे ते चिद्रूप के चेतनाविकार रूप ठे: ॥ ६७ ॥ वली स्वामी तमे एवं कह्युं के द्रव्य कर्मनो करनार जीव त्रणे कालमां नथी, तयारे जावित कर्म तमे कोनी चाल कह्यो ठो? ॥ ६८ ॥ ए जावित कर्मनो कर्ता कोण ठे, ने एना कर्म फलनो जोक्ता कोण ठे? पुद्गल कर्ता जोक्ता ठे? के आत्मा कर्ता, जोक्ता ठे? किंवा पुद्गल अने आत्मा ए वे हुनो संयोग कर्ता जोक्ता ठे? ॥ ६९ ॥

हवे आ प्रश्ननो गुरु उत्तर आपेठे:— अथ गुरु उत्तर कथन:—

॥ दोहरा: ॥— क्रिया एक करता जुगल, यों न जिनागम मांहि; अथवा करनी औरकी, और करै यों नाहि ॥ ७० ॥ करे और फल जोगवे, और बने नहि एम; जो करतासो जोगता, यहै यथावत जेम ॥ ७१ ॥ जाव कर्म कर्तव्यता, स्वयं सिद्ध नहि होइ; जो जगकी करनी करे, जग वासी जिय सोइ ॥ ७२ ॥ जिय करता जिय जोगता, जाव कर्म जिय चालि; पुद्गल करे न जोगवे, दुविधा मिथ्या जालि ॥ ७३ ॥ तातें जावित करमकों, करे मिथ्याती जीव; सुख दुख आपद संपदा, जुंजे सहजसदीव ॥ ७४ ॥

अर्थ:- क्रिया करणी एक होय अने तेना करनारा जुगल के० वे एवी वात जिनेश्वरना आगममां नथी कही, तेम पुद्गल अने जीव ए वेड एक क्रिया करे नही अथवा बीजानी क्रिया ठे अने करनार वली बीजोज ठे, एवुं पण ठे नही, एटले पुद्गलनी क्रिया जीव न करे अने जीवनी क्रिया पुद्गल न करे ॥ ७० ॥ ए रीते करे एक अने तेनुं फल जोगवनार बीजोज होय एवुं वने नही, एवुं जिनेश्वरना आगममां नथी कहुं, एटले पुद्गलनी क्रियानुं फल जीव जोगवे नही, केमके जे कर्त्ता तेहिज जोक्ता; जे कर्म करे तेज फल जोगवे ए वात केहेवत प्रमाणे खरी ठे. ॥७१॥

जाव कर्मनी कर्त्तव्यता के० क्रिया तेतो स्वयं सिद्ध न थाय; एटले जाव कर्म पोतानी मेले सिद्ध नही थाय. तेथी एवुं ठरे ठे के जे जगत्नी क्रिया करे ते जाव कर्मनो कर्त्ता ठे; एटले गमनागमन क्रिया करे तेज जाव कर्मनो कर्त्ता जगत् वासी जीव ठे ॥ ७२ ॥ जीव ज कर्त्ता अने जीवज जोक्ता ठे, जीवनी चल विचलताथी जाव कर्म उपजे ठे, एथी जावित कर्म जीवनी चाल ठे. ए जावित कर्मने पुजल करे नही, तेम जोगवे पण नही, एमां जे अद्वैत मतवाला द्विधा राखे ठे; ते मिथ्या जाल ठे ॥ ७३ ॥ तेमाटे जे मिथ्यात्वी जीव ठे, ते जावित कर्मने करे ठे. तेणे करी सुख दुःख आपदा संपदा सदा सहजे जोगवे ठे ॥ ७४ ॥

हवे एकांत वादिसांख्यमतना वचननुं वर्णन करे ठे:-अथ एकांत वादी वर्णन:-

॥ सवैया इकतीसा: ॥- कोई मूढ विकल एकंत पठ गहै कहै आतमा अकरतार पूरन परम है; तिन्हसो जु कोउकहै जीउ करता है तासो, फेरी कहै करमको करता करम है; ऐसे मिथ्यामगन मिथ्याती ब्रह्म घाती जीव, जिन्हेके हिये अनादि मोहको जरम है; तिन्हको मिथ्यात दूरि करिवेको कहै गुरु स्यादवाद परवान आतम धरम है ॥ ७५ ॥

अर्थ:- कोई मोह मूढ जीव ज्ञानवडे विकल एकांत पढ़ा ग्रहीने एम कहे ठे के, आत्मा अकर्त्ता ठे, परम पूर्ण ठे, ते एकांत वादीने कोई एवुं कहे के, आत्मा कर्त्ता ठे, तेने सांख्यमति प्रमुख एकांत वादी कहे ठे के, कर्मनो कर्त्ता कर्मज ठे. एवा मिथ्यात्वमां मग्न मिथ्यात्व जीव ब्रह्म घाती ठे. तेमना हैयामां अनादि कालथी मोह कर्म लाग्युं रहे ठे, ते मिथ्यात्वी जीवनुं मिथ्यात दूर करवाने स्याद्वाद रूप जे आत्म धर्म ठे, ते धर्मज वर्धी रीत प्रमाण करी कहे ठे ॥ ७५ ॥

हवे जेम स्याद्वाद वस्तु स्वरूप ठे तेम कहे ठे:-अथ स्याद्वाद कथन:-

॥ दोहा: ॥- येतन करता जोगता, मिथ्या मगन अजान; नहि करता नहि जोगता, निहचे सम्यकवान ॥ ७६ ॥ सवैया इकतीसा:- जैसे सांख्यमति कहै अलख

અકરતા હૈ સર્વથા પ્રકાર કરતા ન હોઈ કવ હી; તૈસે જિનમતિ ગુરુ મુખ એક પદ્મ સુનિ, યાહી જાંતિ માનૈ સો એકંત તજો અવહી, જોલોં ડુરમતિ તૌલો કરમકો કર તા હૈ, સુમતી સદા અકરતાર કહ્યો સવ હી; જાકે ઘટ જ્ઞાયક સુજાઝ જગ્યો જવ હી સો, સોતો જગ જાલસો નિરાલો જયો તવહી ॥ ૭૭ ॥

અર્થ:- મિથ્યાત્વમાં મગ્ન અજાણ થકો ચેતન કર્તા છે. અને જોગતા પણ છે અને સમકિતિ જીવ નિશ્ચયથી કર્તા પણ નથી અને જોક્તા પણ નથી ॥ ૭૬ ॥

જેમ સાંખ્યમતિ પોતાના મતમાં એવી પ્રરૂપણા કરેલે કે, જે અલક્ષરૂપ છે તે સર્વથા અકર્તા છે, પણ ક્યારે કર્તા થતો નથી, અને સત્ત્વ રજ તમ ગુણ પ્રકૃતિ કર્તા છે, એરીતે જે સાંખ્યમતિવાલા કહે છે, તેમ કોઈ જિનમતી પણ કોઈ ગુરુના મુખથી નિશ્ચય નયનો એક પદ્મ સાંજલીને એમજ માને, એટલે જીવને અકર્તા માને છે. પણ શ્રી જિનેશ્વરના મતમાં સ્યાદ્વાદ પદ્મ છે. તે એવો ઠરાવ છે કે જ્યાં સુધી હુષ્ટ બુદ્ધિ મિથ્યામતી અહં બુદ્ધિમાં છે, ત્યાં સુધી જીવ કર્મનો કર્તા છે; અને સુમતિ આવેથી સદા અકર્તા છે, જેવો છે તેવોજ અકર્તા કહ્યો, જેના ઘટમાં પોતાનો જ્ઞાયક સ્વજ્ઞાવ જ્યારે જાગ્યો તે વખતથીજ તે જગજાલથી નિરાલો થઈ, તેણે અર્ધ પુજલ પરાવર્તમાં સંસાર લાવી મુક્યો ॥ ૭૭ ॥

હવે એકાંત વાદી બૌધમતીની બુદ્ધિનું વર્ણન કરેલે:-અથ બૌધ મતિ વર્ણન ॥ દોહરા ॥- બોધ બિનય વાદી કહે, બિનુ જંગુર તનુમાંહિ; પ્રથમ સમે જો જીવ હૈ, હુતિય સમે સો નાંહિ ॥ ૭૮ ॥ તાતે મેરે મતવિષે, કરે કરમજો કોઈ; સો ન જોગ વે સરવથા, ઓર જોગતા હોઈ ॥ ૭૯ ॥

અર્થ:-બૌધ ક્ષણિક વાદી છે, તે એવું કહે છે કે શરીરમાં રહેનારો જે પદાર્થ છે તે ક્ષણજંગુર છે એટલે પ્રથમ સમયમાં જે જીવ પદાર્થ શરીરને વિષે છે, તે વીજા સમયમાં ન પામિયે, એથી સર્વ ક્ષણજંગુર છે ॥ ૭૮ ॥ વલી બૌધ કહે છે કે મારા મનમાં એવી શ્રદ્ધા ઠરી છે, કે જે કોઈ કર્મ કરેલે, તે તો કર્મના ફલનો જોક્તા નથી. ક્ષણ જંગુર પણાને લીધે બીજોજ જોક્તા થાય છે ॥ ૭૯ ॥

હવે એકાંત વાદી બૌધમતીનાં સંસ્કરણનો ઉપદેશ કરેલે:-અથ બૌધ મતસંસ્કરણ ઉપદેશ:-

॥ દોહરા ॥-યહ એકંત મિથ્યાત પષ, દૂરિ કરનકે કાજ; ચિદ વિલાસ અવિચલ કથા, જાણે શ્રી જિનરાજ ॥ ૮૦ ॥ વાલાયન કાહૂ પુરુષ દેખ્યો પુર કઈ કોઈ; તરુન જયે ફિરિકે લખ્યો, કહે નગર યહ સોઈ ॥ ૮૧ ॥ જો હુહુ પનમે એક થો, તો તિન્હિ સુમિરન કીય; ઓર પુરુષકો અનુજવ્યો, ઓર ન જાને જીય ॥ ૮૨ ॥ જવયહ વચન પ્રગટ સુન્યો, સુન્યો જૈનમત શુદ્ધ; તવ શ્કાંત વાદી પુરુષ, જૈન જયો પ્રતિ બુદ્ધ ॥ ૮૩ ॥

अर्थः— ए जे एकांत क्षणचंगुरपणुं ते मिथ्यात्व पद ठे, तेने दूर करवाने चिद्बि
लास अविचल कथा के० जीवना अचल पदनी बात सामान्य केवलीना राजा श्री
जिनेश्वर देव कहेवे. ॥ ७० ॥ कोईक पुरुषे वाढ्यावस्थामां एक नगर दीतुं होय ने
ते पढी ज्यारे जुवानीमां आव्यो त्यारे फरीथी तेज नगरने तेणे जोयुं त्यारे तेने रेहेतां
रेहेतां स्मृति आवी के, आ नगर तो में बालपणामां जोयुं हतुं तेज ठे. ॥ ७१ ॥ हवे
अही जीवना अचलपणानो संजव देखाडेवे:—के, वेहु कालमां जो ते एकज हतो ते
वारे ते पुरुषे बालपणामां ते नगर जोयुं हतुं त्यारे तेने जुवानीमां तेनुं स्मरण थयुं ए
बात सत्य ठे. एटले वने वखतमां नगर तेज खरुं ठे, तेम एक पुरुषनो अनुजव के०
जोगवेळुं कार्य तेने बीजो पुरुष जाणी शके नहीं. ॥ ७२ ॥ ज्यारे आ बात प्रगट सां
जली अने जैनना शुद्ध मतनी बात सांजली त्यारे एकांतवादी पुरुषे प्रतिबोध पा-
मीने जैनमत ग्रहण कीधो अने बौधमतने ठोडी दीधो. ॥ ७३ ॥

हवे बौधमतीना क्षणचंगुरपणामां सदहणा केम थई ते कहे ठे:—

अथ बौध मतीकी सदहना कथनः—

॥ सवैया श्कतीसाः ॥— एक परजाय एक समैमे विनसि जाइ, दूजी परजाय दूजै
समै उपजति है; ताकी ठल पकरिके बोध कहै समै समै, नवो जीव उपजे पुरातनकी
षति है; ताते मानै करमको करता है और जीव, जोगता है और वाके हिय ऐसी
मति है; परजै प्रवानको सरवथा दरव जाने, ऐसे डुरबुद्धिकों अवश्य डुरगति है ॥ ७४ ॥

अर्थः— हरकोई द्रव्यनो एक समयमां जे एक पर्याय ठे, द्रव्य, क्षेत्र, काल, जा
वने लीधे अवस्था जेद ठे, तेतो पर्याय ते समदमांज विनाश पामे ठे, अने बीजा
समयमां बीजो पर्याय उपजे ठे, एवी जैननी वाणी ठे. ते बातनेज बौध मतीवाला
निश्चलपणे पकमी राखीने कहे ठे के, समय समय नवो नवो जीव उपजे ठे, अने
पाठला जुना जीवनी हाणी थायठे; वली आम मानेठे के कर्मनो कर्ता कोई बीजो
जीवठे अने कर्मनो जोक्ता कोई बीजोज जीव ठे. एम बौधमति कहेठे; द्रव्यना प
र्यायतो समयमां फरे ठे, तेने बौधमति पर्याय प्रमाणने सर्वथा प्रकारे द्रव्यज जाणे
ठे. एवा दुर्बुद्धिने अवश्य दुर्गतिज प्राप्त थाय ठे. ॥ ७४ ॥

हवे दुर्बुद्धि अने दुर्गतिनु लक्षण कहे ठे:—अथ दुर्गति स्थिति लक्षणः—

॥ दोहराः ॥—दुर्बुद्धी मिथ्यामती, दुर्गति मिथ्या चाल; गहि एकंत दुर्बुद्धिसों,
मुगति न होइ त्रिकाल ॥ ७५ ॥ कहै अनात्मकी कथा, चहै न आत्म शुद्धि, रहै
अध्यात्मसों विमुख, डुराराधि दुर्बुद्धि ॥ ७६ ॥ सवैया श्कतीसाः ॥—कायासैं विचारि

प्रीति मायाहिमे हारि जीति, बिये हठरीति जैसे चरिलकी सकरी; चूंगलके जोर जैसे गोह गहि रहै भूमि, त्योंहि पाई गाडेपैन ठोडेटेक पकरी; मोहकी मरोरसों नरमको न ठार पावे, धावै चिहु और ज्यों बढावै जाल सकरी; ऐसी दुर्बुद्धि जूली जूठके ऊरोखे जूली, फूली फिरे ममता जंजीरनिसों जकरी. ॥ ७७ ॥ वात सुनि चौक उठे वातहिसों चौकी उठे, वातसों नरम होइ वातहीं अकरी; निंदाकरे साधुकी प्रशंसा करे हिंसककी, साता माने प्रभुता असाता माने फकरी; मोख न सुयाइ दोख देखै तहां पेठि जाई, कालसो डराई जैसे नाहरसों बकरी; ऐसी डुरबुद्धि जूलो जूठके ऊरोखे जूली, फूली फिरे ममता जंजीरनिसों जकरी ॥ ७८ ॥

अर्थ:— मिथ्यामतिने दुर्बुद्धि कहिये, अने मिथ्या चालने दुर्गति कहिये, जे दुष्ट बुद्धि ठे, ते एकांत मतीने ग्रहणेकरी रहेठे, तेने त्रणे कालमां मुक्ति न थाय. ॥ ७५ ॥ हवे दुर्बुद्धिनी व्यवस्था कहेठे:—जे आत्माथी निन्न होय ते अनात्मा कहिये. ते अनात्मा की कथा करे, आत्मा की शुद्धता न जाणे, अने जे आत्माने आश्रयी विचार ठे तेने अध्यात्म कहिये, ते तेनाथी डुराराध्य के दुखे समजायो जाय; तेनाथी दुर्बुद्धि जीव विमुख रहे ठे ॥ ७६ ॥ दुर्बुद्धिनो विचार कहेठे:—कायासाथे प्रीति विचारे; हार जीत करी मायामां गही रहे; हठ पकडी रहे; जेम हारल पकडी पोताना पगमां लाकडी पकडीज राखे ठोडे नहीं. बली बीजो दृष्टांत एक ठे; जेम कोई एक चोर चुंगली बंध देई करी गोहने मेहल अथवा हवेली उपर चढ़ावे ठे, ते बंधना जोरथी गोह ज़मीने पकडी राखे, ने त्यां पोताना पग घटी राखे, पण जे टेक पकडी ते मूके नहीं, तेम मोह कर्मनी मरोर लागी तेथी ब्रजनो ठोर पामे नहीं, एटले ब्रम ठोके नहीं. जेम मकली जाल बधारती पसारती चारे तरफ दोरे ठे, तेम चारे तरफ दोडती फरे, ए रीते दुर्बुद्धिये जूली जुठने ऊरुखे जुली रहेठे, ने ममतारूप दुर्बुद्धिना जंजीरनी बेनीने जकडी रह्यो ठे, ॥ ७७ ॥

बली एवाने कोई अध्यात्मनी वात कहे त्यारे चौकी उठे, ने जों जों करी उठे, कदा ग्रह करे अने पोताना मनने रुचती वातथी नरम थाय ने मनमानती वात न थाय तो प्रकृति अकारी करे, मोक्षमार्गना साधकनी निंदा करे, अने जे हिंसक अधर्म कहेठे, तेनी प्रशंसा करे, पोतानी मोटाईने साता सुख समजे असाताने फकीरी जाणे मोक्षनी वात सुहाय नहीं, ज्यां कोई दोष जुए त्यां चतुराईनुं अजिमान बतावे, अने मृत्युथी एवो डरे के, जेम नाहीरथी बकरी मरे, ए रीते मरतोरहे एम दुर्बुद्धि जीव जूढ्यो फरेठे, ने जूठने ऊरुखे जुलतो ममतारूप बेनीमां बंधाई रह्यो ठे. ॥ ७८ ॥

हवे एकांत पक्षीना मतनी स्थापनाउपर अनेकांत स्याद्धादी मतनी प्रशंसा करेढे:-

अथ अनेकांत श्लाघा कथन:-

॥ कवित्त ठंदः ॥- केई कहै जीव ठिन जंगुर, केई कहै करम करतार; केई कर्म रहित नित जंपहि, नय अनंत नाना परकार; जे एकंत गहै ते मूरख, पंडित अने कांत पखधार; जैसे जिन जिन मुगतागन, गुंनसों गहत कहावे हार. ॥ ८८ ॥

॥ दोहराः ॥- जथा सूतसंग्रहविना, मुक्तमाल नहि होइ; तथा स्याद्धादी विना, मोख न सधे कोई. ॥ ८९ ॥

अर्थ:- कोई बौध मती जेवा तो जीवने क्खणजंगुर कहे ठे; कोई मिमांसक सरखा कर्मने कर्त्ता मानेढे; कोई सांख्यमती सरखा तो सदा जीवने कर्मरहित कहे ठे. एरीते अनंत नय नाना प्रकार कहे ठे, एमांथी जे एकांत पक्षज ग्रही रहेढे ते तो मूर्ख ठे अने पंक्ति जन जे ठे, ते अनेकांत पक्ष ग्रहेढे, जेम एक मालामां मोतीनो समुदाय आपणी आपणी सत्तामां सज जुदा जुदा ठे पण ते सुतरमां परोव्याथी सर्वनुं एक हार नाम पडे ठे, ॥ ८८ ॥ तेवो अनेकांत मत ठे, केम के, सूतरना संगविना मोतीनी माला बने नही, तेम स्याद्धादमत धारण कीधा शिवाय मोक्षनो साधन हार थाय नही. ॥ ८९ ॥

हवे मत जेदनुं कारण पांच नय ठे तेनुं वर्णन करेढे:- अथ पंच नय वर्णन:-

॥ दोहराः ॥- पद सुज्ञाउ पूरवउदे, निहचे उहिम काल; पक्षपात मिथ्यात पथ, सरवंगी सिव चाल. ॥ ९० ॥

अर्थ:- कोई पद वस्तु स्वज्ञाव माने, कोई पूर्व कर्मनो उदय माने, कोई निश्चय माने, कोई उद्यम माने, अने कोई काल माने. एमां पक्षपात करी जे एकनेज माने ते मिथ्यात्व मार्ग कहेवाय. ॥ ९० ॥

हवे जुदा जुदा मतनी व्यवस्था कहे ठे:- अथ मतव्यवस्था कथन:-

॥ सवैया इकतीसाः ॥- एक जीव वस्तुके अनेक रूप गुन नाम, निरजोग शुरू पर जोगसों अशुरू है; वेद पाठी ब्रह्म कहै मीमांसक कर्म कहै सिवमति शिव कहै बौध कहै बुरू है; जैनी कहै जिन, न्याय वादी करतार कहै, ठहां दरसनमें वचनको धि रुरू है; वस्तुको सरूप पहिचाने सोइ परवीन, वचनके जेद जेद माने सोई शुरू है ॥

अर्थ:- जीव वस्तु एक अने तेना गुण अनेक ठे, रूप अनेक ठे, अने नाम अनेक ठे, निरजोग ठे एटले परसंयोग विना पोताना स्वज्ञावमां रह्यो शुरू ठे, अने परना संयोगथी अशुरू ठे. बली वेद पाठी प्रज्ञावे करी एने ब्रह्म कहेढे. मिमांसक जै मिनीय एने कर्म कहेढे; शिवमती एटले वैशेषिक एने शिव कहेढे, बौधमती एने

બુદ્ધ કહેઠે, અને જૈની અને જિન કહેઠે, ન્યાયવાદી નૈયાયકાદિક અને કર્તા કહેઠે, ઈરીતે ઠણે દર્શનમાં શુદ્ધ જીવને કહેવામાં એકએકથી વચનનો વિરોધ છે. એ ઠણે દર્શનમાં જે વસ્તુનું સ્વરૂપ ઝલેલે તેજ પ્રવીણ કહેવાય, અને વચનના જ્ઞેદ પ્રમાણે સમજીરૂઢ નયનિમિત્તે વસ્તુમાં જ્ઞેદ પ્રવીણ માને તેજ શુદ્ધ વાત છે ॥ ૯૨ ॥

હવે ઠણે દર્શનનામત સ્થાપન કરે છે:— અથ, મતસ્થાપના કથન:—

॥ સવૈયા ઇકતીસા: ॥—વેદપાઠી બ્રહ્મ માને નિહચૈ સ્વરૂપ ગહે, સીમાંસક કર્મ માને ઉદૈમેં રહતુ હૈ; બૌધમતિ બુદ્ધ માને સૂઠમ સુજાઝ સાધૈ, શિવમતી શિવરૂપ કાલકી હરતુ હૈ; ન્યાય ગ્રંથકે પઢૈયા થાપે કરતાર રૂપ, ઉદ્દિમ ઉદીરી ઝર આનંદ લહતુ હૈ; પાંચો દરસની તેતો પોષે એકએક અંગ, જૈની જિનપંથી સરવંગી નૈ ગહતુ હૈ ॥ ૯૩ ॥

અર્થ:—વેદ પાઠી કેળે વેદાંતી જીવ વસ્તુને બ્રહ્મ માનીને નિશ્ચય સ્વરૂપને ગ્રહેઠે. એ ટલે એક અદ્વૈત મત ધારેઠે. મિમાંસક કેળે યજ્ઞના કરનાર જીવને કર્મરૂપ માનેઠે, તેથી ઉદયરૂપ થયા જે સંસ્કાર તેનું ગ્રહણ કરેઠે. બૌધમતી જીવને બુદ્ધમાનીને ક્ષણજંચુર પણાથી સૂદ્ધ સ્વજાવ સાધેઠે, તેથી વસ્તુના સ્વજાવનેજ કર્તા માનેઠે. શિવમતી જે વૈશેષિક તે જીવને કાલરૂપ માનેઠે, અને શિવને કર્તા માનેઠે. ન્યાય ગ્રંથના જાણનારા પ્રમાણાદિક સોલ પદાર્થને માનેઠે, શુદ્ધ જીવનેજ કર્તા માનીને ઉદયમની ઉદીરણામાં ચિત્તને આનંદ કરી મગ્ન રહેઠે, એમ એ પાંચે દર્શન વસ્તુ સ્વજાવાદિક પાંચ નયના એક એક અંગ પોષેઠે, એટલે એકાંત પદ્ધતિ ગ્રહેઠે. અને જે જૈન માર્ગ કહેવાય છે, તેતો સર્વાંગી સર્વ નય ગ્રહણ કરેઠે ॥ ૯૩ ॥

હવે જે મત સ્થાપનામાં જુદી જુદી બુદ્ધિ કહી તે સર્વ એક છે, એવું જણાવેઠે:—

અથ મત સ્થાપના એકત્વી કથન:—

॥ સવૈયા ઇકતીસા: ॥— નિહચૈ અજ્ઞેદ અંગ ઉદૈ ગુનકી તરંગ, ઉદ્દમકી રીતિ લિયે ઉદ્ધતા સકતિ હૈ; પરજાયરૂપકો પ્રવાન સૂઠમ સુજાઝ, કાલકીસી ઢાલ પરિનામ ચક્ર ગતિ હૈ; યાહી જાંતિ આતમ દરબકે અનેક અંગ, એક માને એકકોં ન માને સો કુમતિ હૈ; ટેક ડારિ એકમે અનેક ખોજે સો સુબુદ્ધિ, ખોજી જીવે વાદી મરે સાચી કહવતિ હૈ ॥ ૯૪ ॥

અર્થ:—સર્વ જીવમાં લક્ષણ જ્ઞેદ નથી એવું નિશ્ચય અંગ તે સાચો તરતમ યોગે ગુણના તરંગ ઊઠી રહ્યા છે તેથી ઉદય અંગ સાચો છે, અને જીવની ઉદ્ધત શક્તિ છે. ત્યાં તે પ્રવર્તે છે, તેથી ઉદ્દમ અંગવડે કર્તાપણું સાચું છે, અને પર્યાય ક્ષણ ક્ષણમાં જુદા જુદા છે, તેનારૂપનું પ્રમાણ સૂદ્ધ છે. તેથી બૌધ સૂદ્ધ સ્વજાવને સાધેઠે, તે પણ સાંચું અને પરિણામની ગતિ છે, તે ફરતા ચક્રની શક્તિ છે, તે કાલ દ્રવ્યની ઢાલ છે તેથી

ईहां कालने कर्त्ता कह्यो ते पण साचो ठे, एरीते आत्मद्रव्यमां अनेक अंग पामीये पण एमांथी एकज अंग माने अथवा एक अंग न माने तेनुं नाम कुमति ठे, जे ए कांत पद ठोकीने एक वस्तुमां अनेक अंग खोजे तेनुं नाम सुबुद्धि कहिए जेम के खोजी जीवे ने वादी मरे ए केहेवत ठे, ते साची ठे ॥ ६४ ॥

हवे स्याद्वादनुं रूप कहेठे:-अथ स्याद्वाद स्वरूप कथन:-

॥ सवैया इकतीसा: ॥- एकमें अनेक है अनेकहीमें एक है सु, एक न अनेक क तु कह्यो न परतु है; करता अकरता है जोगता अजोगता है उपजे न उपजिति मूए न मरतु है; बोलत विचारत न बोले न विचारे कहु, जेषको न जाजन पै जेखसो धरतु है; ऐसो प्रभु चेतन अचेतनकी संगतीसो उलट पलट नट वाजीसी करतु है ॥ ६५ ॥

अर्थ:- एक द्रव्यमां अनेक पर्याय ठे, अने अनेक पर्यायमां एक द्रव्य ठे, ए थी हर कोई वस्तु एक ठे, अथवा अनेकज ठे, एम कांई केहेवातुं नथी. व्यवहार मां कर्त्ता ठे, निश्चयमां अकर्त्ता ठे, बह्वहारथी जोक्ता ठे, निश्चयथी अजोक्ता ठे, व्यवहारथी उपजे ठे, निश्चयथी उत्पत्ति नथी, व्यवहारथी मुळ, ने निश्चयथी न थी मुळ, व्यवहारथी बोलेठे, विचारेठे, ने निश्चयनयथी कांइ बोले पण नही, ने विचारे पण नही, अविकल्पी ठे, निश्चयथी जेषनुं जाजन के स्थानक नथी, व्यवहारथी जेखनो धरनार ठे. एवो चेतनवंत जे ईश्वर ठे, ते पौनलिक अचेतननि संगतीथी उलट पालट थई रह्योठे, जाणे नटनी वाजीनो खेल करतो होय नी तेम खेल करेठे. ॥ ६५ ॥

अथ अनुजव व्यवस्था कथन:-

॥ दोहंरा ॥- नट वाजी विकल्प दसा, नाही अनुजौ जोग; केवल अनुजौ क रनको, निरविकल्प उपयोग. ॥ ६६ ॥

अर्थ:- अनुजवमां आत्मद्रव्यनी जे अवस्था पामिये ते कहेठे. पूर्वे कही जे नट सरखी जीवनी उलट पालट वाजी ठे ते तो विकल्प दशा ठे. ए दशा अनुजवमां यो ग्य नथी, निःकेवल अनुजव करवाने निर्विकल्प उपयोग आपवो तेज सत्य ठे. ॥ ६६ ॥

हवे अनुजवमां निर्विकल्प उपयोग आपवो तेनुं दृष्टांत कहेठे:-

अथ अनुजौ दृष्टांत कथन:-

॥ सवैया इकतीसा: ॥- जेसे काहु चतुर संवारी हे मुगतमाल, मालाकी क्रियामें नाना जांतिको विज्ञान है; क्रियाको विकल्प न देखे पहिरन वालो, मोतीनकी शो जमें मगन सुखवान है; तेसे न करे न जुजे अथवा करे सु जुजे, उर करे उर जुजे

सब नै प्रवान है; यद्यपि तथापि वीकलप विधि त्याग जोग, निरविकलप अनुज्ञौ अमृत पान है. ॥ ९७ ॥

अर्थ:—जेम कोई चतुर पुरुष मोतीनी माला संमारीने वनावी ने तेमां ज्ञात ज्ञातनुं विज्ञान ठे, पण ते मालानो पहेरनारो तेनी क्रियानो विकल्प जोतो नथी, पण मोतीनी शोचाथी मगन ने सुखवान थई रहे ठे. जेम मोतीनी मालासां अनेक विज्ञान ठे, तेम अही पण अनेक विकल्प ठे, आत्मा कर्ता नथी, जोक्ता नथी, अथवा कर्ता ठे, जोक्ता ठे, अथवा राग द्वेषादिक करनारा बीजा ठे, अने जो गवनारा बीजा ठे; ए सर्व नय प्रमाण ठे. यद्यपि ए सर्व नय प्रमाण ठे, तथापि ए सर्व विकल्प विधि त्यागवा योग्य ठे. केमके अनुज्ञव जे ठे तेतो निर्विकल्प ठे अने अमृतपान समान ठे, उपादेय ठे. ॥ ९७ ॥

हवे स्याद्वादी आत्माने कर्ता जे नयथी मानेठे ते कहेठे:—अथ कर्ताकथन:—

॥ दोहरा: ॥— दरब करम करता अलख, यहु विवहार कहाउ; निहचे जोजे सौ दरब, तेसो ताको जाउ. ॥ ९८ ॥

अर्थ:—पुजल द्रव्यरूप कर्मनो कर्ता अलख पुरुष आत्मा ठे, ए व्यवहारमां केहे वाई शके ठे, निश्चय नयमां तो ए वात ठे के जेवुं जे द्रव्य होय तेवुं तेनुं जाव स्वरूप होय, एथी पुजल द्रव्यनी क्रिया पुजलवडेज वनेठे. ॥ ९८ ॥

हवे जेवुं विपरीतपणुं बुद्धिमां जासेठे, तेवुं कहेठे:—अथ विपरीत बुद्धिकथन:—

॥ सवैया शकतीसा: ॥— ज्ञानको सहज झेयाकाररूप परिणमे, यद्यपि तथापि ज्ञान ज्ञान रूप कह्यो है; ज्ञेयज्ञेय रूप यों अनादिहीकी मरजाद, काहु वस्तु का हुको सुजाउ नहि गह्यो है; एते परि कोउ मिथ्या मति कहे ज्ञेयाकार प्रति जास निसों ज्ञान अशुद्ध व्है रह्यो है; याहि दुरबुद्धिसों विकल जयो मोलत है, समुजे न धरम यों जर्ममाहि बह्यो है ॥ ९९ ॥

अर्थ:—ज्ञाननो ए सहज स्वज्ञाव ठे के, घट पट प्रमुख ज्ञेय के० जाणवाजोग जे पदार्थ ठे, तेनो जे आकार ठे, तेजरूपे आत्मानुं ज्ञान परिणमे, यद्यपि ए वात प्रमाण ठे तो पण ज्ञान जे ठे, ते ज्ञानरूपज कहेवाय पण ज्ञेयरूप न कहेवाय अने जे ज्ञेय पदार्थ ठे ते ज्ञानमां परिणम्यो ठे तोपण ज्ञेयरूपज कहेवाय, पण ज्ञानरूप न कहेवाय एवी अनादि कालनी मर्यादा ठे, कोई वस्तु बीजी वस्तुनो स्वज्ञाव ग्रहण करे नही, तेम जुदो जुदो स्वज्ञावपण धारण करे नही, एवी मर्यादाबंध वातठे, तेम ठतां कोई वैशेषिक प्रमुख मिथ्यामति कहेठे, के ज्ञेय पदार्थना आकार प्रति जासे ठे, तेथी ज्ञान पदार्थ अशुद्ध थई रह्यो ठे. ज्यारे ए अशुद्धपणुं मटी जशे तारे मुक्तिथशे, एज दुष्ट

बुद्धिथी मिथ्यात्व मोहनो विकल्प थयो, तेथी अंहि तहिं विकल थईने डोले ठे, अ
ने धर्मके वस्तुनो स्वभाव जाणतो नथी. तेथी त्रममां बह्यो फिरे ठे. ॥ एए ॥

हवे सर्व पदार्थ पोताना स्वभावमां व्यापीरह्याठे ते कहेठे:-अथव्यापकताकथन:-

॥ चोपाई: ॥-सकल वस्तु जगमें असहाई, वस्तु वस्तुसों मिले न काई; जीव वस्तु
जाने जग जेती, सोऊ जिन रहे सबसेती ॥ ४०० ॥

अर्थ:-जगत्नेविषे सर्व जाव असहायपणे वर्ते ठे. कोई कोईनो सहाय कारी
नथी, एज अर्थ प्रगट पणे कहे ठे, के एक वस्तु बीजी विलक्षण वस्तु साथे मले
नही. जगत्मां जेटली वस्तु ठे, तेटलीने जीव जाणे ठे. एटले सर्व ज्ञेय वस्तु जी
वना ज्ञानमां परिणमे ठे, तोपण जीव सर्व वस्तुथी जुदोज रहे ठे, एम पोतपोतानां
जुदां लक्षण ठे तेथी जुदां रहेठे ॥ ४०० ॥

हवे व्यवहारनी केहेवत देखाडेठे:-अथ व्यवहार कथन:-

॥ दोहरा: ॥- करम करै फल जोगवै, जीव अज्ञानी कोइ; यह कथनी व्यवहार
की वस्तु स्वरूप न होइ. ॥ ४०१ ॥

अर्थ:-कोई अज्ञानी जीव ठे, ते कर्मने करेठे अने तेनुं फल पण जोगवेठे, ए केहेव
त व्यवहारमां ठे. पण जेबुं वस्तुनुं स्वरूप ठे, तेवी केहेवत नथी ॥ ४०१ ॥

हवे व्यवहारने प्रमाण करे एवी विपरीत बुद्धिनुं वर्णन करे ठे:-

अथ विपरीत बुद्धि वर्णन:-

॥ कवित्त ठंड:- ॥ ज्ञेयाकार ज्ञानकी परिनति, पै वह ज्ञान ज्ञेय नहि होइ; ज्ञेय
रूप खट दरव जिन पद, ज्ञानरूप आतम पदसोइ; जाने जेद जाउ सुविचठन गुन ल
ठन सम्यग् दृग जोइ; मूरख कहे ज्ञान महि आकृति, प्रगट कलंक लखे नहिकोइ॥१॥

अर्थ:-जेवो ज्ञेय वस्तुनो आकार ठे, तेवी ज्ञाननी परिणती ठे. एटले ज्ञान घट
पटादिक ज्ञेयना आकार परिणाम ठे, पण ज्ञान ठे ते ज्ञेय रूप न थाय. जगत्मां जे
ज्ञेय वस्तु ठे ते ठ ड्रव्य ठे तेतो जिन पद के० जूदा जूदा स्वभावथी केहेवा योग्य ठे,
अने जे आत्मापणुं कहिये तेतो ज्ञानरूप ठे एवो जावनो जेद ठे, ते गुण लक्षण उं
लखीने जे जलो विचक्षण अध्यात्मनो वेत्ता सम्यग् दृष्टी होय तेज जाणे. पण वैशे
षिक मति जेवो मूर्ख होय ते ज्ञानमां आकार विकल्प जोईने कहे, अहो! आ ज्ञानमां
आकार जासे ठे तेतो प्रगट कलंक ठे. तेने कोई केम लखे नही? ॥ १ ॥

हवे मिथ्यामति जीव पोतानी मतिने दृढ करेठे:-अथ मिथ्यामति कथन:-

॥ चोपाई: ॥-निराकार जो ब्रह्म कहावे; सो साकारनाम क्यों पावे; ज्ञेयाका ज्ञान
जवताई; पूरन ब्रह्म नहि तवताई ॥ ३ ॥ ज्ञेयाकार ब्रह्म मल माने; नास करनको उ

દિમ ઠાને; વસ્તુ સુજાણ મિટે નહિ ક્યોંહી; તાતે પેદ કરે સઠયોહી ॥ ૪ ॥ દોહરા: ॥
મૂઢ મરમ જાને નહી, ગહે એકાંત કુપદ્ધ; સ્યાદ્વાદ સરવંગમેં, માને દદ્ધ પ્રત્યદ્ધ ॥ ૫ ॥

અર્થ:—બ્રહ્મતો નિરાકારજ છે, તે સાકાર નામ કેમ ધારણ કરે, જો બ્રહ્મને આકાર માનીયે તો સાકાર કેવું જોયે, તે કેમ બને, જ્યાંસુધી જ્ઞેયનો આકાર જ્ઞાનમાં પ્રતિ જાસે છે, ત્યાંસુધી પૂર્ણ બ્રહ્મ ન કેહેવાય ॥ ૩ ॥ જ્ઞેય વસ્તુનો જે આકાર કેવું પ્રતિ જાસે તે બ્રહ્મને મલરૂપ માને છે, તે મલનો નાશ કરવાને ઉદ્યમ કરે, જે વસ્તુનો જેવો સ્વ જાવ હોય તેવોજ રહે પણ કદી મટે નહી, તેથી મૂર્ખજે શઠ લોકઠે તે અમથો જૂઠો દ્વેષ કરે છે ॥ ૪ ॥ જે મૂર્ખ છે તે મર્મની વાતને ન ઊલ્લેખે ને એકાંત પદ્ધ જે જે કુપદ્ધ છે તેનેગ્રહે અને જે ડાહ્યો પુરુષ છે, તે સ્યાદ્વાદ મતના આશ્રયથી સર્વાંગમય પ્રત્યદ્ધ પણે માને, એટલે નિરાકાર સાકાર સર્વ નય માને ॥ ૫ ॥

હવે સ્યાદ્વાદને ગ્રહણ કરનાર જે સમ્યક્ત્વી છે તેની સ્તુતિ કરે છે:—અથ સમ્યક્ત્વ સ્તુતિ:—

॥ દોહરા: ॥—શુદ્ધ દરબ અનુજો કરે, શુદ્ધ દૃષ્ટિ ઘટમાંહિ; તાતે સમ્યગ્વંત નર, સહજ ઊઠેદક નાંહિ ॥ ૬ ॥

અર્થ:—સમ્યક્ત્વીના હૃદયમાં જે અનુજવ છે, તેજ શુદ્ધ દ્રવ્યને શુદ્ધ કરે છે. કેમકે, હૃદયમાં વસ્તુ સ્વજાવ જાણવાથી શુદ્ધ દૃષ્ટિ છે, તેથી જે સમ્યક્ત્વવંત પુરુષ છે, તે સહજ સ્વજાવનો ઊઠેદક થતો નથી, એટલે સહજ જાવનો ઊઠેદ માનતો નથી ॥ ૬ ॥

હવે પરવસ્તુમાં પરદ્રવ્યનું અવ્યાપક પણું દૃષ્ટાંતવડે દઢ કરે છે:—

અથ અવ્યાપક દ્રવ્ય કથન:—

॥ સવૈયા શ્કતીસા: ॥—જૈસે ચંદકીરન પ્રગટિ ઝૂમિ સેત કરે, ઝૂમિસીત હોતિ સદા જોતિસી રહતી હૈ; તૈસે જ્ઞાન સકતિ પ્રકાસે હેય ઉપાદેય, જ્ઞેયાકાર દીસે પે ન જ્ઞેયકોં ગહતી હૈ; શુદ્ધ વસ્તુ શુદ્ધ પરજાયરૂપ પરિનમૈ, સત્તા પરવાન માંહિ ઢાહે ન ઢહતી હૈ; સોતો ઔરરૂપ કબહો ન હોઈ સરવ થા, નિહચે અનાદિ જિનવા ની યોં કહતી હૈ ॥ ૭ ॥

અર્થ:—જેમ શરદ્પુનમની રાત્રી સમે ચંદ્રના કિરણ પ્રકાશ વમે પૃથ્વીને શ્વેત રૂપ કરે છે, પણ તે ચંદ્રમાની જ્યોતિ કઈ પૃથ્વી વનતી નથી, સદા જ્યોતિરૂપ રહે છે, તેમ જ્ઞાન શક્તિ એવી છે કે જે હેય ઉપાદેય વસ્તુને પ્રકાશે ત્યારે જ્ઞાન, જ્ઞેય વસ્તુને આકારે દેખાય છે પણ જ્ઞેય વસ્તુનું સ્વરૂપ ગ્રહણ કરે નહી. કેમકે, જે શુદ્ધ વસ્તુ છે તે શુદ્ધ પર્યાયરૂપ પણેજ પરિણમે અને જેની પોતાની સત્તા છે તે જેટલામાં વસ્તુનું સદ્ગુણ પણું છે, તેટલા પ્રમાણ માંહે શુદ્ધ પર્યાયનેજ પરિણમે છે, પણ એ વસ્તુનું

स्वरूप ढांक्युं रहे नहीं, तेतो शुद्ध वस्तु कोईनी संगतीथी सर्व प्रकारे बीजे रूपे न थाय ए वात निश्चयमां ठे, एवी अनादि कालनी जिनवाणी कहेठे ॥ ७ ॥

हवे वस्तुनुं यथार्थ स्वरूप कहे ठे:—अथ यथा स्वरूप कथन:—

॥ सवैया तेईसा: ॥— राग विरोध उदे तवलों जवलों यह जीव मृषा मग धावे; ज्ञान जग्यो जव चेतनको तव कर्म दशा पररूप कहावे; कर्म विलेखि करे अनु जो तव मोह मिथ्यात प्रवेश न पावे; मोह गये उपजे सुख केवल सिद्ध जयो जगमांहि न आवे ॥ ७ ॥

अर्थ:—ज्यांसुधी आ जीव मिथ्यात्व मार्गमां दोडे ठे, त्यां सुधी राग द्वेषनो उदय ठे, अने तेथी सत्य मार्गने पामतो नथी. ज्यारे शुद्ध चेतन वस्तुनुं ज्ञान जाग्युं त्यारे तो कर्म दशा जे ठे ते पररूप जणाय, अने आत्मा तेथी जुदो जोवामां आवे. ज्यां चेतननो अनुभव ठे त्यां सत्यार्थ पणे जाणवुं होय ते कर्मनुं विलक्षण पणुं करे. एटले जेद विज्ञानवने जिन लक्षण पणे जाणे, अने त्यां मोहरूप मिथ्यात्व प्रवेश करी शके नहीं. मोह गयाथी सुख समाधिमां केवल ज्ञान प्रगटे अने त्यारे जीव सिद्ध थाय अने फरीथी जगत्ने विषे आवे नहीं ॥ ७ ॥

हवे जेम अनुक्रमे वस्तु स्वरूपने प्रगट पणे स्वज्ञावने वधारे ते कहेठे:—

अथ अनुक्रम वस्तु स्वरूप वर्द्धमानता कथन:—

॥ ठपय ठंद: ॥—जीव करम संयोग, सहज मिथ्यात रूप धर; राग दोष परिनत, प्रज्ञाव जाने न आपापर; तम मिथ्यात्व मिटिगयो, जयो समकित उदोन ससि; राग दोष कबु वस्तु, नाहि ठिनु माहि गये नसि; अनुजी अज्यासि सुखराशी रमि, जयो नि पुन तारन तरन, पूरन प्रकाशनिहचलि निरखी, वनारसी वंदत चरन ॥ ८ ॥

अर्थ:—अनादि कालनो जीवने कर्म साथे संयोग ठे. तेथी सहज संवंधे मिथ्यात्व स्थिति रूप धारी जीव ठे, अने क्यारेक जीव रागमां परिणम्यो रहेठे, अने क्यारेक द्वेषनी परिणतिना प्रज्ञावथी पोताने तथा परने जाणतो नथी. एवामां क्यारेक मिथ्या त्वरूप अंधकार मटी गयो ने समकितरूप चंद्रमानो प्रकाश थयो तेथी खबर पडीके रागद्वेष कइ वस्तु नथी, एटले जली वस्तु नथी, एम जाणी एना अनादरथी राग द्वेष क्षणमां नाश पाम्या अने ते पढी पोताना अनुभवनो अज्यास कीधो, तेवारे तो सहज समाधिरूप सुखराशिमां रमी रह्यो. एरीते निपुण सर्व ज्ञानी, तरण तारण स मर्थ प्रभु थयो. हवे ए पूर्ण प्रकाश अनंत काल लगी निश्चय थयो तेना ध्यानने नि रखी वनारसीदास ते प्रभुना चरणने नित्य प्रते वंदेठे. ॥ ८ ॥

रागद्वेषना हेतुनुं शिष्य प्रश्न करवे. गुरु उत्तर आपेठे:—अथ प्रश्नोत्तर कथनं:—

॥ सवैया इकतीसा: ॥— कोउ शिष्य कहे स्वामी राग दोष परिणाम ताको मूल प्रेरक कहहु तुम कोनहै; पुगल करमजोग किधो इंद्रिनिको जोग; किधो धन किधो परिजन किधों ज्ञान है; गुरु कहे तहाँ दर्व अपने अपनेरूप, सबनिको सदा असहाई परीनोन है; कोउ दर्व काहु को न प्रेरक कदाचिताते, राग दोष मोह मृषामदिरा अचोन है ॥ १० ॥

अर्थ:—कोइ शिष्य आचार्यने विनय पूर्वक पुठवा लाग्यो के अहो स्वामी, आत्माने राग द्वेष परिणाम उपजे ठे. तेनो प्रेरक निश्चय पणे तमे कोने ठरावो ठे? एटले आत्माने पौजलिक कर्मनो योग ठे, तेज इहां हेतु ठे, के पंचेंद्रियनो जोगहेतु ठे के धन हेतु ठे, के परिवार हेतु ठे, अथवा मंदीर हेतु ठे, ? इत्यादिकोमांथी राग द्वेष परिणामनो हेतु कोण ठे, ते कहो. गुरु कहे ठे, हे! शिष्य, ए पुजल संबंध हेतु नथी, तेम द्रव्य इंद्रिय ठे, तेतो पोतपोताने रूपे पोतपोतानी सत्तामां रहे ठे, अने सर्व द्रव्योनुं परिणमन सदा असहाई ठे, कोई कोईनुं सहाय करतुं नथी. तेथी कोई काले कोई द्रव्य कोईनुं प्रेरक एटले हेतु नथी, माटे राग द्वेष परिणामनो हेतु तो मिथ्यात्व मोहकर्मरूप मदिरानी अचौन के उद्भूतपणुं ठे ॥ १० ॥

हवे कोई मूर्ख राग द्वेष परिणामनुं प्रेरक पुजलनुं बल ठे एम कहेठे, तेने गुरु समजावे ठे:— अथ शिष्य प्रश्न गुरु उत्तर कथनं:—

॥ दोहरा: ॥— कोऊ मूरख यों कहै, राग दोष परिणाम; पुजलकी जोरावरी, वरते आतम राम ॥ ११ ॥ ज्यों ज्यों पुगल बल करे, धरि धरि कर्मज जेष; राग दोषको परिणमन, त्यों त्यों होइ विशेष ॥ १२ ॥ इहविधि जो विपरीत पख, गहे स दहे कोई; सो नर राग विरोधसों, कबहू जिन न होइ ॥ १३ ॥ सुगुरु कहै जगमें रहे, पुगल संग सदीव; सहज शुरू परिणमनको, औसर लहे न जीव ॥ १४ ॥ ताते विद्वानविषे, समरथ चेतन राउ; राग विरोध मिथ्यातमें, सम्यकमेंसिब जाउ ॥ १५ ॥

अर्थ:—कोई मूर्ख लोक एम कहेठे के, आत्मारामविषे जे राग द्वेष परिणाम ठे, ते पुजलनी जोरावरीथी ठे, एटले एज पुजलनुं जोर ठे ॥ ११ ॥ जेम जेम कर्म जेख धारीने एटले कर्म वर्गनारूप धारीने पुजल द्रव्य आपणुं बल विस्तारेठे, तेम तेम रागद्वेषनुं परिणाम विशेषरूपे आय ठे, एम आत्मनेविषे देखाय ठे, ए सांख्यमतिनुं केहेवुं ठे ॥ १२ ॥ ए रीते जे सांख्यमतिवाला आहुं विपरीत ग्रहण करेठे, अने सई हेठे, ते पुरुष राग द्वेषथी एवी श्रद्धावमे पण कदी जुदो थाय नही ॥ १३ ॥ हवे स दुगुरु कहेठे, अरे! प्राणी! जगत्मां पुजलना संगमां जीव सदा रहेठे. अनादिथी ए पु

जलने जीवतुं संश्लेषणुं ठे, तेथी सहज शुद्ध परिणामवालो जीव अवसर न पामे, एटले पोतानुं शुद्ध परिणाम ग्रहिशके नही ॥ १४ ॥ चेतनराय जे ठे ते चिद्भावने विषे एटले ज्ञान जावविषे समर्थ ठे, एटले जाणपणाना कार्यमां समर्थ ठे, अने मिथ्यामति निमग्नताथी जाणपणामां राग द्वेष परिणाम देखाय ठे, अने जीव सम्यग् जावमां रहेठे, त्यारे शिव जाव उपजेठे ॥ १५ ॥

हवे ज्ञान जावमां पुनलनो जाव व्यापी शक्तो नथी तेथी परजावतुं अव्यापक पणु कहेठे:-अथ अव्यापकता कथन:-

॥ दोहरा:॥-ज्यों दीपक रजनी समै, चिहु दिसि करे उदोत; प्रगटे घट पट रूप में, घट पट रूप न होत ॥ १६ ॥ त्यों सु ज्ञान जाने सकल, ज्ञेय वस्तुको मर्म; ज्ञेयाकृति परिनमन पे, तजै न आत्म धर्म ॥ १७ ॥ ज्ञान धर्म अविचल सदा, गहे विकार न कोइ; राग विरोध विमोह मय कबहु नूलि न होइ ॥ १८ ॥ ऐसी महीमा ज्ञानकी, निहचै है घटमांहि; मूरख मिथ्या दृष्टिसों, सहज विलोके नांहि ॥ १९ ॥

अर्थ:- जेस दीवो रात्रे चारे दिशाने प्रकाशमान करेठे, अने तेथी घटपटा दिक पदार्थ प्रगटेठे, पण दीपकनो प्रकाश घटपटरूप थतो नथी. ॥ १६ ॥ तेस सुज्ञान जे ठे, ते सर्व ज्ञेय वस्तुनो मर्म जाणेठे. तेना ज्ञानमां ज्ञेय पदार्थनो आकार पण परिणमेठे तो पण ज्ञान जे ठे ते आत्म धर्म शुद्ध पणु ठांडतुं नथी ॥ १७ ॥ ज्ञान धर्मथी जाणपणुं ते सदा अविचल ठे. ए जाणपणामां कोई विकार प्रवेश करे नही. राग द्वेषमोहमां जीव वहेठे खरो, तोपण जाणपणाने कही नूल तो नथी ॥ १८ ॥ एवो ज्ञाननो महिमा निश्चै स्वरूपे घटमां ठे. पण मूरख मिथ्या दृष्टि सहज स्वरूपने विलोकतो नथी ॥ १९ ॥

हवे अनादिकालथी जीवनो मूढ स्वजाव ठे ते कहेठे:-अथ मूढ स्वजाव कथन:-

॥ दोहरा:॥- परसुजावमें मगन व्है, ठाने राग विरोध; धरै परिग्रह धारना, करे न आत्म सोध ॥ २० ॥

अर्थ:- शुद्ध चेतन स्वजावथी बीजा स्वजाव जे ठे ते पर स्वजाव ठे, तेमां मग्न थईने राग द्वेषमां ठेरी रह्योठे, अने एज राग द्वेषथी परिग्रहनी धारणा धरेठे पण आत्मद्रव्यनो सोध करे नही ॥ २० ॥

हवे मूढने कुबुद्धि अने पंडितने सुबुद्धि होय ते कहेठे:-अथ कुबुद्धि तथा सुबुद्धिविवरन:-

॥ चौपाई:॥- मूरखके घट डुरमति जासी; पंक्ति हिए सुमति परगासी; डुरमति कुवजा करम कमावे; सुमति राधिका राम रमावे ॥ २१ ॥ दोहरा:॥-कुवजा कारी कूवरी, करे जगतमें खेद; अलख अराधे राधिका, जाने निज पर जेद ॥ २२ ॥

अर्थः— मूर्ख प्राणीना घटमां दुर्मति जासी रहीठे, अने पंडितना हेयामां सुबुद्धि प्रकाश थई रही ठे. दुर्बुद्धि जे ठे ते कंसराजानी दासी जे कुब्जा तेना सरखी ठे. ते कर्मनी कमाई करेठे; अने सुबुद्धि जे ठे ते राधिका सरखी ठे. ते आत्माराम नायकने रमानारी ठे ॥ २१ ॥ कुब्जा दासी काळी अने कुवमी ठे, ते जगत्मां खेद प्रयास उपजावे एवा काम करनारी ठे, अने सुबुद्धि राधिका जे ठे, तेतो अलख नायकनेज आराधे ठे. अने एज माहारो श्रेष्ठ इष्ट नायक ठे, अने बीजा सर्व पर ठे; एवो जेद जाणे ठे ॥ २२ ॥

हवे कुबुद्धि अने कुब्जानुं एकसरखुं वर्णन करेठेः— अथ कुबुद्धि यथाः—

॥सवैया इकतीसाः॥—कुटिल कुरूप अंग लगी है पराए संग, अपनो प्रवान करि आपुहि बिकाई है; गद्दे गति अंधकीसी सकती कमंधकीसी, बंधको बढाउ करे धंध हीमें धाई है; रांडकीसी रीति लिए, मांरु कीसी मतवारी, सांरु ज्यों सुठंद डोले जांरुकीसी जाई है; घरको न जाने जेद करे पराधिन खेद, याते दुर्बुद्धि दासी कुब जा कहाई है ॥ २३ ॥

अर्थः— जे कुबुद्धि ठे ते मायायी कुटील ठे, तेज कुब्जा कुरूप अंग वालीठे, अने कुबुद्धि पारका संगमां लागी रहेठे, तेम कुब्जा पण एवीठे. कुबुद्धि पोताना अशुद्ध प्रमाण बडे पोतेज परवश थईठे, अने कुब्जा पण तेम बेचाईठे. कबंध एटले मस्तक बिना लडाई करे तेनी शक्ति बेफाम होयठे, ते आंधलानी माफक गति लई डोलतो फिरेठे तेम कुबुद्धि ने कुब्जापण माथा विनानी फिरेठे अने दुर्बुद्धि ठे ते कर्मना बंधने बधारेठे, ने धंध के० राग छेप बिग्रहमां दोमेठे, तेम दासी पण पारका घर धंधामां दोडती फरेठे. कुबुद्धि पोताना नायकने ओलखती नथी, तेथी रांरु जेवी रीती राखेठे, तेम दासीपण नायकविना रांडनी रीतेठे. वली सोहागननी रीते मतवारी थकी फरेठे. जेम सांड जनावर स्वठंदे मोलेठे, अने चांडनी ठोकरी लाज विनानी होयठे, तेवी ए कुब्जा दासी ठे. जेम कुबुद्धि पोताना घरनो जेद जे ज्ञानादिक वित्त ठे ते जाणे नही, तेम दासी पण घरनो जेद जाणे नही, ने पराधीन थकी खेद कस्या करे माटे दुर्बुद्धिरूप दासी ते कुब्जा दासी सरखीठे ॥ २३ ॥

हवे सुबुद्धि अने राधिका ए बेनुं एक स्वरूप कही देखामेठेः—अथ सुबुद्धि यथाः—

॥सवैया इकतीसाः॥—रूपकी रसीली त्रम कुलफकी कीली सीली, सुधाके समुद्र जीली सीली सुखदाई है; प्राची ज्ञान जानकी अजाची है निदानकी, सुराची नरवाची ठोर साची ठकुराई है; धामकी खबर दार, रामकी रमन हार, राधा रस पंथ निमें अंथनि मेगाई है; संतनिकी मानी निरवानी नूरकी निसानी याते सदबुद्धि रानी रा

धिका कहाई है. ॥ १४ ॥ दोहरा: ॥— वह कुवजा वह राधिका, दोउ गती मति मान;
वह अधिकारनि करमकी, यह विवेककी खान. ॥ १५ ॥ दरब करम पुजल दसा, जा
व कर्म मति वक्र; जो सुज्ञानको परिनमन, सो विवेक गुनचक्र. ॥ १६ ॥

अर्थ:— सुबुद्धि आत्मरूपनी रसीली ठे. अने राधा पण रूपनी रसीली ठे, अने त्र
मरूप तालाने खोलवानी कुंची ठे. सुबुद्धि शील रूप सुधा समुद्रमां ऊली रहेठे अने
राधा पण तेवी ठे, एम ए वेउ शील प्रकृतीयेकरी महा सुखदायी ठे, ज्ञानरूप जानुनो
उदय करवाने प्राची के० पूर्व दिशा जेवीठे, निदाननी जाचनारी नथी, एटले निस्ते
हीपणे सुबुद्धि अने राधिका ठे. निरवाची के० वचन गोचर नथी, एवे ठेकाणे राची
रहेठे, जेनी साची ईश्वरता ठे धाम के० जे पोतानुं आत्म घर तेनी खबरदार ठे, जेनी
साथे रमी रहीठे ते राम एटले पोताना इष्टनी साथे रमनारी ठे. राधा रस पंथ ए
टले राधावल्लभीना मार्गना रसग्रंथमां राधानामे ईश्वरनी प्यारी ठे, तेवीज सुबुद्धि
पण ठे. एवी संतजननी मानीती ठे अने स्वस्थपणे रहेनारी अने नूर के० शोजानी नि
शाणी ठे एवी सुबुद्धि वत्तेठे, माटे सुबुद्धिने राधिका राणी कहेवी ॥ १४ ॥ एरीते
कुबुद्धि कुवजा थई अने सुबुद्धि राधिका थई, ए वे पोतपोतानी गति अने मति ली
धी रहेठे. ते कुबुद्धि जे कुवजा तेतो कर्म बंधनी अधिकारणी ठे, अने सुबुद्धि राधि
का तो विवेकनी खाण ठे. ॥ १५ ॥ ज्ञानावरणीय आदिक ड्रव्य कर्म ठे. ते पुद्गल
रूप ठे अने मतिनी वक्रता ठे ते जाव कर्म जाणीए, जे सुज्ञाननो परिणमन हाथ
तेने विवेक गुणनुं चक्र कहिए ॥ १६ ॥

हवे जाव कर्मना चक्रनी उपर दृष्टांत कहेठे:— अथ कर्म चक्र यथा:—

॥कवित्त ठंद:॥— जैसे नर खेलार चोपरको, लाज विचार करै चित चाउ; धरि स
वारिसा बुद्धि बलसों, पासाको कुटु परे सुदाउ; तैसें जगत जीव स्वारथको करि उद्य
म चिंतवे उपाउ; लिख्यो ललाट होइ सोई फल, कर्म चक्रको यही सुजाउ ॥ १७ ॥

अर्थ:— जेम कोई चोपटनो खेल करे, ते पुरुष चित्तमां लाज विचारी खेलवानो
चाह राखे, एहले हौस राखे, पोतानी बुद्धि बलने जुग प्रमुखनो यल राखीने त्रिक
चोक प्रमुख दाव उपर सारी संजाल राखीने रमे, पण दाव तो पासाने आधीन ठे.
तेम जगतनो जीव उद्यम करीने पोताना स्वारथनो उपाय चिंतवे, पण पोताना ल
लाटमां लिख्युं होय तेज फल आय, कर्म चक्र उदय माफक आय एनो एज स्वभावठे १७

हवे विवेक चक्र उपर दृष्टांत कहे ठे:— अथ विवेक चक्र यथा:—

॥कवित्त ठंद:॥— जैसे नर खेलार सतरंजको, समुजे सब सतरंजकी घात; चले चा
ल निरखै दोउ दल, मोह राग न विचारे मात, तैसे साधु निपुन शिव पथमे लक्षन

લખે તજે ઉતપાત; સાધે પુન્ય ચિંતવે અન્નૈ પદ, યહ સુવિવેક ચક્રની વાત ॥ ૨૯ ॥
 ॥દોહરાઃ॥- સતરંજ છેલે રાધિકા, કુબજા છેલે સારિ; યાકે નિસિદિન જીતવો, વાકે નિસિદિન હારિ ॥ ૨૯ ॥ દોહરાઃ- જાકે ઊર કુબજા વસે, સોઈ અલખ અજાન; જાકે હિરદે રાધિકા, સો બુધ સમ્યક વાન ॥ ૩૦ ॥

અર્થઃ-જેમ કોઈમાણસ સેતરંજનો રમનાર સેતરંજનાં છેલની સર્વ ધાત કેળુ યુક્તિ અને દાવ સમજેલે, પોતાના પરાયા દલ ઉદર નજર રાખી ચાલ ચાલે, પોતાના પારકા વજીર હાથી પ્રમુખ મોહોરા ગણતિમાં રાખી મનમાં પરને માંત કરવાનું વિચારેલે, તેમ સાધુ લોક પંડિત છે, તે મોક્ષ માર્ગમાં છેલે; લક્ષણથી વસ્તુને જોય; તેમાં ઉત્પાતરૂપ કાર્ય હોય તે ઠાંડી દે, અને પોતાનું સાધન કરે, ચિત્તમાં અન્નૈ પદ વિચારે એ વિવેક ચક્રની વાત છે ॥૨૯॥ સુબુદ્ધિ રાધિકા તે સેતરંજ છેલની રહી છે, અને કુમતિ કુબજા પાસા સરખો છેલ છેલેલે. તેમાં આ સુમતિ રાધિકા તેનું વિવેક ચક્રમાં રાતરિન જિતવું થાયલે. અને કુમતિ કુબજા તે કર્મ ચક્રમાં રાતરિન હારેલે ॥૨૯॥ જેનાં હૈયામાં કુમતિ કુબજા વસે, તેતો અલખ આત્માના અજાણ છે; અને જેનાં હૈયામાં સુમતિ રાધિકા વસેલે, તેજ સમકિતવંત બુદ્ધ કહેતાં જ્ઞાતા કહિયે ॥ ૩૦ ॥

હવે જ્યાં શુદ્ધજ્ઞાન છે ત્યાં શુદ્ધક્રિયા થાય તે કહેલેઃ-અથ જ્ઞાનક્રિયા સહકાર કથનઃ-

॥સવૈયા શ્કતીસાઃ॥-જહાં શુદ્ધ જ્ઞાનની કલા ઉદ્યોત દીસે તહાં, શુદ્ધ પરવાન શુદ્ધ ચારિત્રકો અંસ હૈ; તા કારન જ્ઞાની સવ જાને હેય વસ્તુ મર્મ, વૈરાગ વિલાસ ધર્મ વાકો સરવંસ હૈ; રાગ દોષ મોહકી દસાસોં જિન્ન રહે યાતે, સર્વથા ત્રિકાલ કર્મજાલકો વિધ્વંસ હૈ; નિરુપાધિ આત્મ સમાધિમેં વિરાજે તાતે, કહિયે પ્રગટ પૂરન પર મહંસ હૈ; ॥ ૩૧ ॥ દોહરાઃ-જ્ઞાયક જાવ જહાં તહાં, શુદ્ધ વરનની ચાલ; તાતે જ્ઞાન વિરાગ મલ, સિવ સાધે સમ કાલ. ॥ ૩૨ ॥

અર્થઃ-જે પ્રાણીવિષે જે શુદ્ધ જ્ઞાનની કલાનો ઉદ્યોત દેખાયલે, તે પ્રાણીવિષે તેજ વચ્ચતમાં આત્માની શુદ્ધતા પ્રમાણ કરીને શુદ્ધ ચારિત્રનો પણ અંસ થાય તે કારણથી જે જ્ઞાતા હોય તેતો હેય કેળુ હેય ઉપાદેયરૂપ સર્વ જાણવા યોગ્ય વસ્તુનો મર્મ જાણે, ત્યારે તે હેયને ઠાંડે અને ઉપાદેયરૂપ સર્વ જાણવું તેને ગ્રહે છે, એવો વૈરાગ્યના વિલાસનો સ્વચાવ સર્વ અંશે કરી પ્રગટ થાય. અને વૈરાગ્ય આભ્યાથી રાગ દ્વેષ મોહની દશાથી પ્રાણી જિન્ન રહેલે, તેથી પૂર્વકૃત કર્મની નિર્જરા થાયલે, અને વર્તમાનકાલમાં કર્મ ન બાંધે, જે પ્રકૃતિ ટુટી ગઈ તે આગામિક કાલમાં બાંધે નહી, એમ સર્વથા પ્રકારે કર્મજાલનો વિધ્વંસ થાય. તેવારે રાગ દ્વેષાદિક ઉપાધિ રહિત આત્મ સમાધિમાં વિરાજે તેથી તેને પૂરણ પરમહંસ પ્રગટપણે કહિયે ॥ ૩૧ ॥ જ્યાં જ્ઞાયક જાવ

हे त्यां शुद्ध चारित्र्यनी चाल पामिये तेथी ज्ञान अने वैराग्य मलीने समकाले शिवमार्ग साधे ठे ॥ ३२ ॥

हवे ज्ञानक्रिया उपर अंध पंगुनुं दृष्टांत देठे:- अथ ज्ञान क्रियाको दृष्टांत:-

॥दोहरा:॥-यथा अंधके कंध परि, चढै पंगु नर कोइ; वाके दृग् वाके चरण, होहि पथिक मिलि दोइ, ॥३३॥ जहां ज्ञान किरिया मिले, तहां मोक्ष मग सोइ; वह जानै पदको सरम, वह पथमें थिर होइ. ॥ ३४ ॥

अर्थ:-कोई पांगलो नर जेम कोई आंधलाना खजा उपर चढवाथी, पांगलानी आंख अने ते आंधलाना पगथी चाले, त्यारे पंथ मार्ग होय तो बनेना मलवाथी गमन थाय, हालवुं चालवुं बने, तेम ज्ञान वैराग्य मलेथी मोक्षमार्गें चलाय ॥३३॥ ज्यां ज्ञान अने क्रिया ए वे एकठा थई रहे त्यां मोक्षनो मार्ग थाय. एटले ज्ञानथी वस्तुनो मर्म जाणे अने क्रियाथी पोताना वस्तुखजावमां स्थिर थाय ॥ ३४ ॥

हवे ज्ञान अने क्रियानुं जेवुं स्वरूप ठे तेवुं कहे ठे:- अथ ज्ञानक्रियाको स्वरूप:-

॥दोहरा:॥-ज्ञान जीवकी सजगता, करम जीवकी झूल; ज्ञान मोक्ष अंकूर है, करम जगतको मूल. ॥ ३५ ॥ ज्ञान चेतनाके जगे, प्रगटे केवल राम; कर्म चेतनामें बसे, कर्म बंध परिनाम. ॥ ३६ ॥

अर्थ:-ज्ञान ठे ते जीवनी सजगता ठे एटले जीवने जगावे ठे; कर्म के० क्रिया कार्य करवो ते जीवनी झूल ठे, त्यां ज्ञान ठे ते मोक्षनो अंकूर ठे, एटले मोक्षनो हेतु ठे, क्रिया कार्य करवो तेतो जवत्रमणनुं मूल ठे ॥ ३५ ॥ चेतना वे प्रकारनी पूर्वेकही ठे. तेमां ज्ञानचेतनाना जागवाथी केवल राम प्रगटे ते शुद्ध परमात्मा प्रगटे ठे, अने बीजी कर्मचेतना कहिए तेमां आत्मानो बंधपरिणाम उपजे ठे. ॥ ३६ ॥

हवे ज्ञाननो प्रज्ञाव अने क्रियानो प्रज्ञाव जिन जिन कही देखाडे ठे:-

अथ ज्ञानक्रियाको प्रज्ञाव जिन कथन:-

॥ चोपाई:॥-जबलग ज्ञान चेतना जारी; तब लगु जीव विकल संसारी, जब घट ज्ञान चेतना जागी, तब समकिती सहज वैरागी. ॥ ३७ ॥ सिद्ध समान रूप नि ज जाने; पर संजोग जब परमाने; शुद्धात्म अनुज्ञो अज्यासे, त्रिविध करमकी ममता नासे. ॥ ३८ ॥

अर्थ:-ज्यांलगी क्रिया परिणामे करीने ज्ञान चेतना जारी थई एटले चेतना कर्मरूप थई, त्यांलगी तो संसारी जीव विकलरूप थई रह्यो ठे अने ज्यारे घटमां ज्ञानचेतना जाग्रतरूप थई, त्यारे ते समकिती कहेवाय ठे; तेने सहज वैरागी कहिए. ॥ ३७ ॥ अने ज्ञान चेतनाना जाणवाथी पोताना रूपने निश्चय सिद्धसमान

जाणे, अने पर पुजलना संयोगशी जे जाव उपजे, तेने तो पररूप माने, शुद्धात्मना अनुभवनो अज्यास राखे; द्रव्यकर्म, जावकर्म, नोकर्म एवी त्रण जातिनां कर्मनी समता गमावे. ॥ ३८ ॥

हवे ज्ञाता थईने जे पूर्वकालविषे कर्म कीधांठे तेनी आलोचनाले, अने पोतानी विगत कहेठे:—अथ ज्ञाता पूर्व कृतकर्म आलोचन कथन:—

॥ दोहरा: ॥— ज्ञानवंत अपनी कथा, कहै आपसों आप; में मिथ्यात दसाविषे, कीने बहु विधि पाप. ॥ ३९ ॥ सवैया इकतीसा: ॥—हिरदे हमारे महा मोहकी विकलताही, ताते हम करुना न कीनी जीव घातकी; आप पाप कीने औरनकों उपदेश दीने, हूती अनुमोदना हमारे याही बातकी; मन वच कायमें मगन ठहै कमाए कर्म, धाए त्रम जालमें कहाए हम पातकी; ज्ञानके उदे जए हमारी दशा एसी जई, जेसी ज्ञान ज्ञासत अवस्था होत प्रातकी. ॥ ४० ॥

अर्थ:— ज्ञान चेतना जागतां ज्ञानवंत पोतानी कथा पोतानी मेले करे के में पूर्व कालमां मिथ्यात्व दशामां बहु जातनां पाप कीधां ठे. ॥ ३९ ॥ हमारा हैयामां पूर्व कालविषे महामोहनी विकलता थई, तेथी अमें जीव घातनी करुणा न कीधी, ने निर्दयदशा राखी, पोतानी कायाथी तो पोतेज पाप कीधां अने बीजाने वचने करी पापनो उपदेश दीधो; अथवाकोईने पाप करतो देखीने में तेनी अनुमोदना करी एवी रीते मन वचन कायाना अशुद्ध व्यवहारमां मग्न थईने कर्मनी कमाणी करी मिथ्या जालमां एवी रीते दोड्या, तेथी अमे पातकी केहेवाइए ठैये; हवे ज्ञाननो उदयथतां हमारी दिशा एवी थई के जेम सूर्यना ज्ञासवार्थी प्रजात कालनी अवस्था उद्योतवंत थाय, तेम हमारी पण एवी अवस्था थई ॥ ४० ॥

हवे ज्ञाता ज्ञानना प्रजावथी जेवी आपणी अवस्था जाणे तेवी कहेठे.

अथ ज्ञाता ज्ञान प्रजाव कथन:—

॥ सवैया इकतीसा: ॥— ज्ञान ज्ञान ज्ञासत प्रवान ज्ञानवान कहे, करुना निधान अमलान मेरो रूप है; कालसों अतीत कर्म चालसों अजीत जोग, जालसों अजीत जाकी महिमा अनुप है; मोहको विलास यह जगतको वास मेंतो, जगतसों शुन्य पाप पुन्य अंध कूप है; पाप किन कियो कौन करे करिहै सु कोन, क्रियाको विचार सुपनेकी धोर धूप है ॥ ४१ ॥

अर्थ:—ज्ञानरूप सूर्यनो प्रकाश होवार्थी प्रमाण ज्ञानवान के० ज्ञाता पुरुष एम कहेठे के, मारुं स्वरूप करुणा निधान ठे. तथा सर्वनुं पोताना जेवुं स्वरूप जाणी ने सर्वनो हित वत्सल ठे. अने अमलान कहेता निर्मल ठे, कालने वश नथी एटले

शाश्वत ठे. कर्म चालनो तेने जय नथी, एटले कर्म जेना स्वप्नावनो नाश करी शके नही, मन वचन अने कायना योगनी जाल तेथी जे अजित ठे, अने आ जगत् नो वास ठे, तेतो मोहतोविलासठे, पण मारो विलास नथी. जगत् कहिये जवत्रमण तेथी हुं शून्यतुं, गति कर्म जगत् करेठे, तेतो मारा स्वरूपमां पाप पुण्य अंधकूपसमान ठे, एथी पाप कोणे कीधुं, हवे कोण करे ठे, आगल कोण करशे; आजे क्रियानो विचार दिठामां आवेठे, तेतो स्वप्नानी दोरधाव समान मिथ्याव्यवहार ठे ॥ ४१ ॥

हवे मिथ्या परिणामनुं वर्णन करेठे:—अथ मिथ्यात्व परिणाम वर्णन:—

॥ दोहरा: ॥—मैं यौं कीनौ यौं करौं, अव यह मेरो काम, मन वच कायामें वसे, ए मिथ्यात परिणाम, ॥४२॥ मन वच काया करम फल, करम दशा जड अंग; दरवित पुजल पिंडमें, जावित जरम तरंग ॥ ४३ ॥ तांते जावित धरमसो, करम सुजात अपूठ; कौन करावे को करे, कोसर लहे सब जूठ ॥ ४४ ॥

अर्थ:—मैं आतुं कीधुं, आम करुं, हवे आ मारुं काम ठे, ते कहुं, एरीते ज्ञान चेतना जाग्याविना मन वचन कायामां मिथ्या परिणाम वसेठे, ॥ ४२ ॥ आ जे मन वचन कायाना जोग ठे, ते कर्मनुं फल ठे, अने कर्मनी दशा जडरूप अंग ठे, ए जे मन वचन काया ठे, ते पुजल अव्यनो पिंड ठे, तेथी आ मिथ्या तरंग जाव उपजे ठे. ॥४३॥ तेमाटे आत्मानो जावित धर्म एटले शुरू जाणपणुं तेथी मिथ्या तरंगरूप कर्म स्वप्नाव विपरीत ठे तेने करावे कोण अने करे कोण? अने सरल कोण ठे एटले अनुमोदे कोण ए प्रपंच सर्व जुठेठे, ॥ ४४ ॥

हवे आ जोगथी क्रिया होय तेनी निंदा करेठे:—अथ क्रियाकी निंदा कथन:—

॥ दोहरा: ॥—करनी हित हरनी सदा; मुक्ति वितरनी नांहि; गनी बंध पद्धति विषे, सनी महा दुष मांहि, ॥ ४५ ॥ सवैया इकतीसा:॥—करनीकी धरनीमें माहा मोह राजा वसे, करनी अज्ञानजाव राकसकी पुरीहै, करनी करम काया पुगलकी प्रती ठाया, करनी प्रगट माया मिसरीकी तुरी है, करनीके जालमें उरजि रह्यो चि दानंद, करनीकी उट ज्ञान ज्ञान दुति तुरी है; आचारज कहै करनीसों विवहारी जीव करनी सदीव निहचै सरूप तुरी है ॥ ४६ ॥

अर्थ:—करणी जे क्रिया ठे ते सदा अहितनी करनारी ठे, मुक्तिने देवा वाली नथी, आ क्रियाने आगममां तो बंध पद्धतिमांज गणी ठे, तेथी क्रिया महा दुख सहित ठे. ॥ ४५ ॥ क्रियानी भूमिमां महा मोह राजा वसेठे, अने क्रिया ठे ते तो अज्ञान जाव राकसनी नगरी ठे. एटले क्रियामां अज्ञान राकस रही शकेठे. अने ए क्रिया ठे ते तो कर्मनो पढायो ठे, अने काय योगनो पढायो ठे. अने पुजलनो प

ઠગાયો છે. ક્રિયા છે તે પ્રગટ માયા જાલ છે, તથા તે સાકરની ઠરી છે, મીઠાસ આ પી મારે છે. આ કરણીની જાલમાં ચિદાનંદ પરમાત્મા ઊરજી કેળ મગ્ન થઈ રહ્યો છે, અને ક્રિયાના ઓથે જ્ઞાનરૂપ સૂર્યની જ્યોતિ ઠપી રહી છે. શ્રી આચાર્ય કહે છે કે ક્રિયા કરતો થકો જીવ વ્યવહારીજ કહિયે. પણ નિશ્ચય રૂપે દેખવાથી ક્રિયા સદા સર્વદા બુરી છે, ઇટલે ઓટી છે. ॥ ૪૬ ॥

હવે પોતાની સમજ પામે તેને જ્ઞાતા કહે છે:— અથ જ્ઞાતા કથન:—

॥ચૌપાઈ:॥— મૃષા મોહકી પરિનતિ ફેલી, તાતેં કરમ ચેતના મૈલી; જ્ઞાન હોત હમ સમુજી ઇતી, જીવ સદીવ જિન્ન પરસેતી ॥ ૪૪ ॥ દોહરા:॥—જીવ અનાદિ સરૂપ મમ, કરમ રહિત નિરુપાધિ; અવિનાશી અશરન સદા, સુખમય સિદ્ધ સમાધિ ॥ ૪૭ ॥

અર્થ:— અમારામાં પહેલા મિથ્યા મોહની પરિનતિ ફેલાઈ છે, ઇટલે મોહથી અ શુદ્ધ થઈ, ત્યારે ફેલાણી. તેનો ઉદય ગાઢો થયો, તેથી ચેતના શુદ્ધ હતી પણ અશુદ્ધ થઈ, કર્મસહિત ચેતના મલીન થઈ. હવે જ્ઞાન ચેતના પ્રગટ થતાં અમે ઇટલી વાત જાણી, કે જે જીવ છે તે નિશ્ચયે પરજોગથી ન્યારો છે ॥૪૫॥ અનાદિ કાલથી જે જીવ પ્રાણધારી કહેવાય છે, તે મારું સ્વરૂપ છે. તે સ્વરૂપ કેવું છે તે કહે છે. કર્મ રહિત છે; અને સંયોગાદિક ઉપાધિ રહિત છે; વલી વિનાશ ન પામે, સદા ઈશ્વર છે; કોઈનું શરણ ન રાખે, અને આ સ્વરૂપ સિદ્ધસમાધિના સુખમય છે ॥ ૪૭ ॥

હવે જ્ઞાનસ્વરૂપ કર્મ ઉપાધિથી જિન્ન છે તે કહે છે:— અથ જ્ઞાન સ્વરૂપી કથન:—

॥ચૌપાઈ:॥— મેં ત્રિકાલ કરણીસોં ન્યારા, ચિદવિલાસ પદ જગત ડજ્યારા; રાગ વિરોધ મોહ મમ નાંહી, મેરો અવલંબન મુઝમાંહી ॥૪૬॥ સવૈયા તેડસા:॥— સમ્યકવંત કહે અપને ગુનમેં નિત રાગ વિરોધસું રીતો, મેં કરતૂતિ કરોં નિરવંતક, મોહ વિષે રસ લાગત તીતો; સુદ્ધ સુચેતનકો અનુજો કરિ, મેં જગ મોહ મહા જડ જીતો, મોષ સમીપ જયો અવ મો કહું કાલ અનંત ઇહી વિધિ વીતો ॥ ૫૦ ॥ દોહરા:॥— કહે વિચલન મેં સદા, રહ્યો જ્ઞાન રસ રાચિ, સુદ્ધાતમ અનુજૂતિ સોં, ચલિત ન હોઈ કદાચિ ॥ ૫૧ ॥ પૂર્વ કરમ વિષ તરુ જાણ, ઉદે જોગ ફલ ફૂલ; મેં ઇન્હકો નહિં જો ગતા, સહજ હોહું નિરમૂલ ॥ ૫૨ ॥

અર્થ:— હું ત્રણે કાલમાં ક્રિયા કરણીથી ન્યારો હું. મારે કર્મથી સંગ નથી તો ક્રિયાથી સંગતી કેમ થાય ? મારું પદ કેળ સ્વરૂપ, ચિદ્વિલાસ કેળ જ્ઞાનવિલાસ છે, તે જગત્માં અજવાલુ છે. અને રાગ દેષ મોહજાવ વર્તે છે, તેતો મારું સ્વરૂપ નથી. મારો અવલંબ આધાર મારા સ્વરૂપમાં છે ॥ ૪૬ ॥ સમકિતી જીવ પોતાના ગુણ કહે છે. હું નિત્ય પ્રત્યે રાગ દેષ મોહથી, રીતો કેળ રિત્ત ઇટલે રહિત હું. હું જે ક્રિ

યા કરું તે રાગ દ્વેષ વિના વાંઘારહિત કરું. અને જે એ વિષય રસ છે તે, મોહતી તો કેળ મને તિલ્લ લાગે છે એટલે કરવો લાગે છે. પોતાની શુદ્ધ ચેતનાનો અનુગ્રહ કરીને મેં જગત્માં મોહરૂપ મહાસુગ્રહ જીત્યો. મારું એવું સ્વરૂપ પામીને હું મોહને સન્મુખ થયો, હવે મને એવી રીતથીજ અનંત કાલ વીતો! એટલે અનંત કાલ લગે એ વોજ રહું એ આશંસા છે ॥ ૫૦ ॥ વિચક્ષણ જ્ઞાતી પુરુષ આશંસા કરીને કહે કે હું સદા જ્ઞાન રસમાં રાત્રી રહું અને હું શુદ્ધ આત્મના અનુગ્રહથી કોઈ પણ કાલમાં સ્વ ક્ષિત ન થાઉં ! ॥ ૫૧ ॥ એ પૂર્વ કૃત પુણ્ય પાપરૂપ જે કર્મ છે, તે વિષ વૃદ્ધ જાણવા અને તે કર્મના ઉદયનો જે જોગ છે તે વિષ વૃદ્ધનાં ફલ ફુલ છે. હું આ ઉદય જોગનો જોક્તા નથી. રાગ દ્વેષથી રહિત હું. અનાદિકાલના સાથે લાગેલા વિષય જોગ છે તેસહજ નિર્મૂલ થાય ॥ ૫૨ ॥

હવે ઉદાસીનતાને વૈરાગ્ય કહિયે તેનો મહિમા કહે છે:—અથ વૈરાગ્યમહિમાકથન:—

॥દોહરા:॥—જો પૂરવ કૃત કર્મ ફલ, રુચિસોં જુએ નાંહિ; મગન રહે આઠો પહુર, શુદ્ધાતમ પદમાંહિ ॥ ૫૩ ॥ સો બુધ કર્મદસા રહિત, પાવે મોષ તુરંત; જુએ પરમ સમાધિ સુખ, આગમ કાલ અનંત ॥ ૫૪ ॥

અર્થ:— જે પૂર્વકાલમાં કર્મ કહ્યું, તેનું ફલ ઉદય થયું, તે ફલથી રુચિ લગાતી જોગવે નહીં અને આઠે પ્રહર શુદ્ધ આત્મપદમાં મગ્ન રહે ॥ ૫૩ ॥ તેજ પંક્તિ કર્મ દશા રહિત થઈને તરત મોક્ષપદ પામે, તે પછી આગામિક કાલમાં અનંત કાલ લગી પરમ સમાધિનું સુખ જોગવે ॥ ૫૪ ॥

હવે જ્ઞાનિ પુરુષનો ક્રમે ક્રમે મહિમા વધે તે કહે છે:— જ્ઞાતી પુરુષ મહિમા કથન:—

॥ઠપ્પય ઠંદ:॥— જો પૂરવ કૃતકર્મ, વિરષ વિષ ફલ નહિ જુએ; જોગ જુગતિકારજ કરંત મમતા ન પ્રજુએ; રાગ વિરોધ નિરોધ સંગ વિકલપ સવિ ઠંડે, શુદ્ધાતમ અનુજો અન્યાસિ સિવ નાટક મંડે; જો જ્ઞાનવંત હ્રદ મગ ચલત, પૂરત વૈ કેવલ લહે; સો પરમ અર્તીંદ્રિય સુખવિષે, મગન રૂપ સંતત રહે ॥ ૫૫ ॥

અર્થ:— જો જ્ઞાતા થઈને પૂર્વ કૃતકર્મ રૂપ વૃદ્ધના વિષ ફલને જોગવે નહીં એટલે હ્રદ ફલથી રતિ ન ઉપજે, અનિષ્ટ ફલથી અરતિ ન ઉપજે એવો જ્ઞાતા જે છે, તે મન વચન કાયાના યોગે કરી યુક્ત છે, તેથી જોગની ગતિ કેળ પ્રવૃત્તિયે કાર્ય કરે છે, પણ કાર્યવિષે મમતા પ્રજુએ નહીં, એરીતે રાગ દ્વેષનો નિરોધ કરીને યોગના સંગથી જે વિકલ્પ ઉઠે છે, તે સર્વ ઠંડે, શુદ્ધ આત્માના અનુગ્રહનો અન્યાસ કરીને શિવનાટક કેળ જે થકી જીવન્મુક્તિ હોય એવું નાટક માંડે. જો જ્ઞાનવંત પુરુષ એહિજ માર્ગે ચા

લે તો પૂર્ણ સ્વજ્ઞાવ પામીને કેવલ જ્ઞાન પામે. પઠી કેવલ જ્ઞાન પામીને ઉત્કૃષ્ટ અ તીંદ્રિય સુખનેવિષે નિરંતર મગ્ન રહે. ॥ ૫૫ ॥

હવે શુદ્ધ આત્મા દ્રવ્ય છે તેનું વર્ણન કરેલે:-અથ શુદ્ધ આત્મદર્વવર્નન:-

॥ સવૈયા શક્તીસાઃ॥- નિરજે નિરાકૂલ નિગમ વેદ નિરજેદ, જાકે પરગાસમેં જગ ત માર્ફયતુ હૈ; રૂપ રસ ગંધ ફાસ પુદગલકો વિલાસ, તાસોં ઉદવંશ જાકો જશ ગા ઇયતુ હૈ, વિગ્રહસોં વિરત પરિગ્રહસેં ન્યારો સદા, જામેં જોગ નિગ્રહકો ચિન્હ પાઈ યતુ હૈ; સો હે જ્ઞાન પરવાન ચેતન નિધાન તાહિ, અવિનાશી ઈશ માની સીસ નાઈ યતુ હૈ; ॥ ૫૬ ॥ જૈસો નર જ્ઞેદરૂપ નિહચેં અતીત હુંતો, તેસો નિરજેદ અબ જ્ઞેદકો ન ગહેગો; દોસે કર્મ રહિત સહિત સુખ સમાધાન, પાયો નિજ થાન ફિરિ બાહિર ન વહેગો; કબહુ કદાચિ અપનો સુજાઝ ત્યાગિ કરિ, રાગ રસ રાચિકે ન પરવસ્તુ ગહેગો; અમલાન જ્ઞાન વિદ્યમાન પરગટ જયો, યાહી જ્ઞાંતિ આગમ અનંત કાલ ર હેગો ॥ ૫૭ ॥ જબહિતેં ચેતન વિજાઝસોં ઝલટિ આપુ સમોં પાઈ અપનો સુજાઝ ગ હિ લીનો હૈ; તબહીતે જોજો લેન જોગ સો સે સબ લીનો, જો જો ત્યાગ જોગ સો સો સબ ઠાંડિ દીનો હૈ; લેવેકો ન રહી ઠોર ત્યાગિવેકોં નાંહી ઓર, બાકી કહા ઝ વસ્યો જુ કારજ નવીનો હૈ; સંગ ત્યાગિ અંગ ત્યાગિ વચન તરંગ ત્યાગિ, મન ત્યાગિ બુદ્ધિ ત્યાગિ આપા સુદ્ધ કીનો હૈ ॥ ૫૮ ॥

અર્થ:-જે નિર્જય કેહેવાય છે, નિરાકુલ કેહેવાય છે, નિગમ કેં ઉત્કૃષ્ટ અર્થ કેહે વાય છે, વેદ કેં જ્ઞાનરૂપ કેહેવાય છે, જેનો જ્ઞેદ નથી એવો પ્રકાશવંત પદાર્થ છે; જે માં સર્વ જગત્ શમાય છે; અને જે એ રૂપ રસ ગંધ સ્પર્શ જે વિનાશી પદાર્થો છે, તેતો પુજ્જલનો વિલાસ છે, તેના ઉદવંસ કેં તેથી રહિત જે છે તેનો જસગાઈ છે. વલી જે વિગ્રહ કેં શરીર તેથી વિરત કેં રહિત અને દ્રવ્યજ્ઞાવરૂપ પરિગ્રહ તેથી જુદો છે, જેમાં સદાય ત્રણે યોગથી રહિત પણાનું ચિન્હ કેં લક્ષણ પામીએ છે, એવો પદાર્થ તો જ્યાં જ્ઞાન છે ત્યાં તે પદાર્થ છે. તેથી જ્ઞાન પ્રમાણ છે. અને ચેતનાનો નિધાન છે. તેને અવિનાશી ઈશ્વર માનીને મસ્તક નમાવીએ છે ॥ ૫૬ ॥ હવે બીજું પણ શુદ્ધાત્મ દ્રવ્ય સિદ્ધનું વર્ણન કરેલે:-અતીત કાલમાં પણ શુદ્ધાત્મ દ્રવ્ય નિશ્ચય નયથી અજ્ઞેદ રૂપ હતું અને વ્યહારનયે જ્ઞેદરૂપ હતું. હવે કેવલ રૂપ પામીને નિર્જેદ કેં જ્ઞેદ ર હિત જાણીએ. હવે એવી દશામાં કોણ મૂર્ખ જ્ઞેદ ઠરાવશે ? નૈયાયિક લોક જે પોતા ની પ્રરૂપણામાં સમાધિયોગઆત્માને કર્મ રહિત માનીને ફરી સંસારમાં અવતાર માનીને તેને નમસ્કાર કરેલે, પણ જે કર્મ રહિત થયો, સુખ સમાધાન સહિત થયો, પોતાનું સ્થાનક પામ્યો, તે પાઠો બાહ્ય સંકટમાં કેમ પડશે? જેમ ધરતીનો જાર ઝતા

रवा ईश्वर अवतार लेइने दुःख पामेठे एवं मिथ्यादृष्टिनी केहेवतमांठे, पण जीव शुद्ध
थईने फरी राग रसमां राचिने कोई कालमां आपणो स्वज्ञाव त्याग करीने पर वस्तु
ने ग्रहे नही. केमके अम्लान ज्ञान के० जे फरी करमाय नही एवं ज्ञान वि
द्यमान कालविषे प्रगट थयुं तेतो आगामिक कालमां अनंत काल लगी रहेशे॥५७॥
हवे फरीथी अवतार लेवाना कारणनो अज्ञाव कहेठे:- अनादिकालथी चेतन मि
थ्यात्व ज्ञावरूप विज्ञावमां रमि रह्यो हतो ते समयप्रस्ताव पामीने, विज्ञावथी उप
रांतो थई पोतानो शुद्ध स्वज्ञाव हतो ते पोतेज लइ लीधो, तेथी ज्ञान दर्शनादिक
ज्ञाव लेवा योग्य हतो ते लीधो, अने राग द्वेषादिक ज्ञाव त्यागवाजोग हतो ते सर्व
त्यागी दीधो; ते लेवानुं बीजुं ठेकाणुं रहुं नही, अने त्यागवानुं पण बीजुं ठेकाणुं रहुं
नही. हवे इहां बाकी नवुं कार्य करवानुं शुं रहुंठेके जे कार्य करवाने फरी अवतार
लेवो पमे? जे उपाधिसंग हतो तेतो सर्व त्यजीने एटले अंग त्याग के० काय योग
त्यागिने, वचन तरंग त्याग के० वचन योग त्यागीने तथा मनोयोग त्यागिने बुद्धि
त्याग के० विकल्प त्यागीने आत्माने शुद्ध करी लीधो ॥ ५७ ॥

हवे बाह्य ज्ञेय धरवो ते द्रव्यलिंग कहिए ते एकांतपणे मोक्षनुं कारण नथी ते
कहेठे:- अथ एकांत द्रव्यलिंगीकी निंदा:-

॥ दोहराः॥- शुद्ध ज्ञानके देह नहिं, मुद्रा ज्ञेय न कोइ; ताते कारन मोषको, द
रवलिंगि नहि होइ ॥ ५८ ॥ द्रव्य लिंग न्यारो प्रगट, कला वचन विन्यान; अष्ट म
हारिधि अष्ट सिधि, एऊ होहि न ज्ञान ॥ ६० ॥

अर्थ:- आत्मा तो शुद्ध ज्ञानमय ठे. अने शुद्ध ज्ञानने देह नथी, अने ज्यारे देह
नथी तयारे ज्ञान ने मुद्रा ज्ञेय पण कोइ नथी. तेथी मोक्षनुं कारण द्रव्य लिंग होय नही.
एटले ज्ञेय लीधे मुक्ति नथी ॥ ५८ ॥ ज्ञानथी द्रव्यलिंग तो प्रगट पणे जुड़ुंज ठे. क
लाविज्ञान, वचन विज्ञान, ते ज्ञानथी न्यारां ठे. तथा आचार, श्रुत, शरीर, वचन,
वाचना, बुद्धि, उपयोग, संग्रह संलीनता, ए अष्ट महा रिद्धि ठे. अने अणिमा, म
हिमा, गरिमा, लघिमा, प्राप्ति, प्राकाम्य, इशित्व, वशित्व, ए अष्टमहा सिद्धि ठे. ते
पण ज्ञान नथी ॥ ६० ॥

हवे एटलां महिमावंत स्थानक ठे, तो पण ए ज्ञाननां स्थानक नथी ते कहेठे:-

अथ ज्ञान अज्ञाव स्थानक कथन:-

॥ सवैया इकतीसाः॥-ज्ञेयमें न ज्ञान नहि ज्ञान गुरु वर्त्तनमें, मंत्र जंत्र तंत्रमें न
ज्ञानकी कहानी है; ग्रंथमें न ज्ञान नहि ज्ञान कवि चातुरीमें वातनिमें, ज्ञान नहीं
ज्ञान कहा वानी है; तातें ज्ञेय गुरुता कवित्त ग्रंथ मंत्र वात, इनतें अतीत ज्ञान चे

તના નિસાની છે, જ્ઞાનહીમેં જ્ઞાનનહી જ્ઞાન ઝંઘોર કહૂ, જાકે ઘટ જ્ઞાન સોજ જ્ઞાનકો નિદાની છે ॥ ૬૧ ॥

અર્થ:— વેષમાં જ્ઞાન ન પામીએ અને ગુરુવાઈ કે ૦ ગર્વપણું મહોટાઈ પણ તેમાં પણ જ્ઞાનનું સ્થાનક નથી અને મંત્ર, તંત્ર, યંત્રમાં જ્ઞાનની કહેણી નથી તથા ગ્રંથ શાસ્ત્ર પઢવાથી પણ જ્ઞાન પ્રાપ્ત થતું નથી; કવિતામાં, ચાતુર્યતામાં જ્ઞાન નથી. વાતની ચતુરાઈમાં જ્ઞાન નથી; અને જે વાણી છે તે શું જ્ઞાન છે? અર્થાત્ વાણી પણ જ્ઞાન નથી. માટે જો, ગુરુતાઈ, કવિતાઈ, ગ્રંથ, મંત્ર, યંત્ર, તંત્ર, વાત એ સર્વથી અતીત કે ૦ જુદીજ જ્ઞાન વસ્તુ છે, તે ચેતનની સહિનાણી છે. જ્ઞાનતો ક્યારે જાણવું, કે જે અશુદ્ધ પણે હોય તેતો જ્ઞાન ન કહેવાય, માટે પૂર્વે જે સ્થાનક કહ્યાં તેથી જુદીજ કોઈ જ્ઞાન વસ્તુ છે, માટે જેના ઘટમાં જ્ઞાન પ્રગટયું, તેજ જ્ઞાનનું મૂલકારણ છે ॥ ૬૧ ॥

હવે જેપૂર્વે વેષ પ્રમુખના ધારક કહ્યા તેની મૂઢતા કહિ દેખામે છે:—

અથ જ્ઞેષાદિ ધારક મૂઢ થહુ કથન:—

॥ સવૈયા શ્કતીસા:॥— જ્ઞેષ ધરે લોગનિકોં વંચે સો ધરમ ઠગ, ગુરુ સો કહાવે ગુરુ વાઈ જાતે ચહિયે; મંત્ર તંત્ર સાધક કહાવે ગુની જાઢૂગર, પંક્તિ કહાવે પાંત્ર તાઈ જામેં લહિયે; કવિત્તકી કલામેં પ્રવીન સો કહાવે કવિ, વાત કહી જાને સો પ વારગીર કહિયે; એ તો સવ વિષેકે જિહારી માયાધારી જીવ, ઇન્હકોં વિલોકિકેં દયાલ રૂપ રહિયે ॥ ૬૨ ॥

અર્થ:— વેષ ધરીને લોકોને ઠગે, જરમાવે તે ધર્મ ઠગ કહેવાય, ઇટલે તેને ગુરુતાની ચાહના હોય તે ગુરુ કહેવાય. મંત્ર, યંત્ર, તંત્રાદિક ગુણનો જે સાધક હોય તે જાઢૂગર કહેવાય. અને જેમાં પંક્તિ રહી છે, તે પંક્તિ કહેવાય. કવિત્ત ચાતુરિની કલામાં જે પ્રવીણ હોય તેતો કવિ કહેવાય. વાતો બનાવી બનાવીને કહી જાણે તે પવારગર કહેવાય ઇટલી અવસ્થાના ધરનારા છે. તે સર્વ ઇન્દ્રિયવિષયના યાચક માયાધારી જીવ છે. તેને જોઈને મનમાં એવું વિચારિયે કે અહો! ઇતિ આશ્ચર્ય! એ બાપના કેમ પોતાનો સ્વાર્થ ચોય છે, એવી રીતે તેના ઉપર દયાલરૂપ થઈ રહેવું ॥ ૬૨ ॥

હવે જીવના અનુજવની યોગ્ય દશા કહે છે:— અથ અનુજવ જોગતા કથન:—

॥ દોહરા:॥— જો દયાલતા જાવ સો, પ્રગટ જ્ઞાનકો અંગ; પેં તથાપિ અનુજો દશા, વરતે વિગત તરંગ ॥ ૬૩ ॥ દરશન જ્ઞાન ચરણ દશા, કરે. એક જો કોઈ, થિર વહે સાધે મોષ મગ, સુધી અનુજવી સોજ ॥ ૬૪ ॥

અર્થ:— જે આત્માને શુદ્ધ દયાલતા જાવ પ્રગટે છે, તેતો જ્ઞાનનું અંગ પ્રગટ થયું એમ જાણીએ. પણ અનુજવ દશા જે છે, તે તો વિગતતરંગ કે ૦ વિકલ્પ રહિત વર્તે ॥ ૬૩ ॥

वली दर्शन ज्ञान चारित्रनी दशाने विकल्प रहित एकपणे आत्माने जुएठे, एज रीते स्थिररूप थइने मोक्ष मार्गने साधे ठे तेनेज सुधी के० सुबुद्धिवंत अनुजववंत कहियें॥६४॥ हवे निःसंदेह शुद्ध स्वरूप पामवुं तेनो महिमा कहे ठेः—अथ अनुजव महिमाकथनः—

॥ सवैया इकतीसाः॥— जोइ दृग् ज्ञान चरणातममें ठवि ठोर, जयो निरदोर पर वस्तुकों न परसे; सुद्धता विचारे ध्यावे सुद्धतामें केलिकरे, सुद्धतामें थिर व्है अमृत धारा वरसै; त्यागी तन कष्ट व्है स्पष्ट अष्ट करमको, करे थान जष्ट नष्ट करे ओर करसे; सोई विकल्प विजई अल्प कालमांहि, त्यागि जो विधान निरवान पद दरसे ॥ ६५ ॥

अर्थः— जे कोइ दर्शन ज्ञान चारित्ररूपी आत्मानेविषे ज्ञानने ठेकाणे ठेरावीने वाट बांधे, त्यां निरदोर के० संशय रहित थइने परवस्तुनो स्पर्श न करे, त्यां निश्चय नय ग्रहण करीने सुद्धताज विचारे, सुद्धताज ध्यावे, अप्रमादि थइने सुद्धतामां केलि करे, शुद्ध ध्यानना प्रथम पायामां प्रवेशकरी सुद्धतामां थिर थइने महा आनं दरूप अमृतनी धारा वरषावे. आंही अवयवरूप लक्षण ठे. तेथी शरीरना कष्टने त्या गेठे. लीनताथी शरीर कष्ट न जाणे त्यारे स्पष्ट थइने एटले वीर्य फोरवीने आठे क र्मनां स्थानने जष्ट करे एटले कर्मोने सत्ता थकी चलायमान करे अने नष्ट करे के० निर्जरा करे ऐसे ओरहुंकैसे के० ते जीव कर्मोने आकर्षिने निर्जरावे ते जीव विकल्प जालनो विजय करीने अल्प कालमांज जो विधान के० जवश्रेणिने त्यागी मोक्ष पद देखे एटले पामे ॥ ६५ ॥

हवे शिष्य पुठे ठे के ए अनुजव पामवो महा विषम ठे ते उपर गुरु शिक्षा देठेः—

अथ अनुजव शिक्षा कथनः—

॥ चौपाईः ॥—गुन परजैमे दृष्टि म दीजे; निरविकल्प अनुजौ रस पीजे; आप स माइ आपमे लीजे; तनपा मेटि अपनपो कीजे ॥ ६६ ॥ दोहराः ॥—तजि विज्ञाव हु इजे मगन, सुद्धातम पदमांहि; एक मोष मारग यहे, ओर दूसरो नांहि ॥ ६७ ॥

अर्थः—आत्माना गुण पर्याय अनेक ठे, पण तेमां दृष्टि न देवी. मात्र निर्विकल्प द्रव्यनो अनुजव रस पीवो. आत्मा आधारमां आत्मानो समास करी लेवो एटले लय लगाववी, एटले आपणे शरीर धारी ठीए, ते दशानुं काय योग पाणुं ठे ते मटावी आत्म स्वरूप करीए ॥ ६६ ॥ आत्माना मूल स्वभाव विना बीजुं सर्व विज्ञाव पाणु ठे, तेहने त्यजीने शुद्ध आत्माना चिदानंद स्वभावमांज मग्न थइये, एक अद्वितीय मोक्षनो मार्ग एज ठे. तेथी बीजो कोइ मोक्षनो मार्ग नथी ॥ ६७ ॥

હવે શુદ્ધ આત્મસ્વરૂપના અનુજવવિના મહાવ્રત્તિ પણ દ્રવ્યલિંગી જાણવા તે કહેઠે:-

અથ દ્રવ્યલિંગી વ્યવસ્થા કથન:-

॥ સવૈયા ઇક્તીસા: ॥-કઈ મિથ્યા દૃષ્ટિ જીવ ધારે જિન મુદ્રા જોષ, ક્રિયામેં મ ગન રહે કહે હમ જતી હૈ; અતુલ અખંડ મલરહિત સદા બદોત, એસે જ્ઞાન જાવ સોં વિમુક્ષ મૂઢમતિ હૈ; આગમ સંજાલે દોષ ટાલે વિવહાર જાલે, પાલે વૃત્ત યદ્યપિ તથાપિ અવિરતી હૈ; આપુકોં કહવે મોષ મારગકે અધિકારી મોષસોં સદીવ રુદ્ધ હુદ્ધ દુરગતિ હૈ. ॥ ૬૮ ॥ દોહરા:॥-જે વિવહારી મૂઢ નર, પરજે બુદ્ધી જીવ, તિનકો વાહિજ ક્રીયકો, હે અવલંબ સદીવ. ॥ ૬૯ ॥

અર્થ:-કૈક જીવ મિથ્યા દૃષ્ટિ છે અને આચાર્ય ઉપદેશ રસથી જિન મુદ્રાજોષધારી છે અને સાધુની ક્રિયામાં મગ્ન રહેઠે, અને પોતાના મનથી અથવા કોઈના પૂઠવાથી અમે જતિ ઠણ્યે એમ કહેઠે ઇટલે મહાવ્રત્તિ ટૈયે. અને જેની તુલના નથી એવું અખંડ કેળ સંપૂર્ણ વિજ્ઞાવ મલરહિત સદા પ્રકાશવંત પોતાનું અનુજવરૂપ જે જ્ઞાન જાણ છે તેથી વિમુક્ષ છે માટે મૂઢમતિ છે. તે ક્રિયા કરેઠે, આગમ સિદ્ધાંત સંજાલે, અને આહારાદિકના દોષ ટાલી વ્યવહારમાં દૃષ્ટિ રાખેઠે, એમ યદ્યપિ મહાવૃત્ત પાલે છે, તોપણ નિશ્ચય નયથી એ અવિરતીજ કહીએ. એવા જે જીવે તે પોતે મોક્ષ માર્ગના અધિકારી લોકમાં કહેવાયઠે. મોક્ષથી એ સદા રુઠયાજ રહેઠે ઇટલે અજવ્યને પણ ક્રિયા કેવલ નવમા ગ્રૈવેયકસુધી ગતિ કહી છે; પાઠો એ હુલ્લ દુર્ગતિમાં પડેઠે. ॥ ૬૮ ॥ જે કોઈ મૂર્ખ મનુષ્ય વ્યવહારમાંજ રહે અને જે જીવ પર્યાય બુદ્ધિવંત છે તે શુદ્ધ ગતિયો જીવ હોય તો જલ્દી એવી પર્યાય બુદ્ધિ ધારેઠે તેને તો વાહ્ય ક્રિયાનું અવલંબન સદાય કહ્યુંઠે ॥ ૬૯ ॥

હવે વ્યવહારે મહામૂઢ છે તેનું વર્ણન કરેઠે:- અથ મહામૂઢ વર્નન:-

॥ ચોપાઈ:॥-જેસે મુગધ ધાન પહિચાને; તુષ તંડુલકો જોદ ન જાને; તૈસે મૂઢમતી વ્યવહારી; લખે ન બંધ મોષ વિધિ ન્યારી ॥ ૭૦ ॥ દોહરા:॥-કુમતિ વાહિજ દિદિસો, વાહિજ ક્રિયા કરત, માને મોષ પરંપરા, મનમેં હરષધરંત ॥ ૭૧ ॥ શુદ્ધાત્તમ અનુજો કથા, કહે સમકિતી કોઈ, સો સુનિકે તાસોં કહે, યહ સિવપંથ ન હોઈ ॥ ૭૨ ॥

અર્થ:-જેમ કોઈ મનનો જોલો પુરુષ છે તે ધાનને તો ઓલખે પણ તૂસ અને તંડુલ માં જિજ્ઞાસા છે તે ન જાણે તેમ, જે વ્યવહારી મૂઢમતિ છે તેતો બંધવિધિ અને મોક્ષ વિધિ જૂદો જૂદો લખી શકે નહીં; કેવલ વિધિ જાણે ॥ ૭૦ ॥ જે કુમતિ હોય તે પર્યાય બુદ્ધિથી શાતા વેદનીય પણે સમાધિ સુખ જાણીને વાહ્ય દ્રષ્ટિથી તેની હેતુરૂપ વાહ્યક્રિયા કરે અને વાહ્યક્રિયામાં મગ્ન હોય તો તેથી તેને નિર્જરા માનીને મોક્ષ

परंपरा माने अने मनमां आनंद पामे ॥ ७१ ॥ ते मूढने कोइ समकिती जीव शुद्ध आत्मानि अनुभव दशाने मोक्षनुं कारण कहे तो तेनुं वचन सांजलीने तेने एवुं कहे के ए रीतेतो मोक्षमार्ग थाय नही ॥ ७२ ॥

हवे मूढ तथा ज्ञानीनुं लक्षण कहेठे:-अथ मूढ तथा ज्ञानी लक्षण कथन:-

॥ कवितः॥- जिन्हके देह बुद्धि घट अंतर, मुनि मुद्रा धरि क्रिया प्रवानहि; ते हिय अंध बंधके करता, परम तत्वको जेद न जानहि; जिन्हके हिये सुमतिकी क निका, बाहिज क्रिया जेष परमानहि; ते समकिती मोष मारग मुष, करि प्रस्थान जव स्थिति जानहि ॥ ७३ ॥

अर्थ:- जेना हीयामां देह बुद्धि रहेठे एटले देहधारी ने पण जिनपणे जाणतो नथी अने मुनीश्वरनी मुद्रा धारिने क्रियानेज प्रमाण करेठे, तेतो हीयानो अंध ठे अने बंधनो करनार ठे अने परम तत्वके० मोक्ष तत्त्वना जेद ने जाणतो नथी अने जेना हैयामां सम्यग् दृष्टिने दीधे सुबुद्धिनी करणीका जागी तेतो बाह्य क्रियाने जेष रूप प्रमाण करेठे. तेनेतो समकिती कहीए;ते जीव मोक्षमार्ग ने सन्मुख प्रस्था न के० प्रयाण करीने जवस्थितिने निश्चयेजांजे ठे ॥७३॥

हवे संक्षेपथी निःकेवल उपादेयरूप मोक्ष मार्गनो उपदेश देठे:-

अथ मोक्षको उपदेश संक्षेप मात्र कथन:-

॥ सवैया इकतीसाः ॥- आचारिज कहे जिन वचनको विसतार, अगम अपार है कहेंगे हम कितनो!, बहुत बोलवैसों न मकसूद चुप जली, बोलीए सुवचन प्रयोजन है जितनो; नानारूप जलपसों नाना विकल्प उठे, ताते जेतो कारिज कथन जलो तितनो; शुद्ध परमात्मको अनुजौ अज्यास कीजे, यहै मोष पंथ परमारथ है इतनो ॥ ७४ ॥ दोहराः ॥- सुद्धात्म अनुजोक्रिया, सुद्ध ज्ञान दृग दौर, मुक्ति पंथ साधन वहै, वाग जाल सब और ॥ ७५ ॥

अर्थ:-आचार्यजी शिष्यने कहे ठे. अहो! शिष्य! जिनेश्वरनां वचननो विस्तार तो नय प्रमाण करीने अगम अपार ठे. अमे केटलोक कहीए, आहीं बहु बोलवुं ते अ मारी मकसूद नथी तैथी चुप रहेवुं तेज ठीक ठे, अने जेटलुं प्रयोजन ठे तेटलुंज बोलवुं पण नाना प्रकारनु जल्प के० बोलवुं कहिये तो नाना प्रकारना विकल्प उठेठे, तैथी जे एक कार्य ठे तेपुरतुंज बोलवुं बस ठे;शुद्ध परमात्म द्रव्यना अनुभव योगना अज्यास करीए एज मोक्ष मार्ग जाणीए, वधी बातमां एटलोज परमार्थ ठे ॥ ७४ ॥ जे क्रियाथी शुद्ध आत्मानो अनुभव थाय तेज क्रियाठे अने शुद्ध ज्ञान दृष्टिनी दौर तेज मुक्ति पथनुं कारण ठे. बीजु सर्व वचनान्वरठे ॥ ७५ ॥

હવે શુદ્ધ જીવ દ્રવ્યનું વર્ણન:— અથ શુદ્ધ જીવ દ્રવ્ય વર્ણન:—

॥ દોહરા:—॥ જગત ચક્ષુ આનંદમય, જ્ઞાન ચેતના જાસ; નિર્વિકલ્પ શાશ્વત સુથિર, કીજે અનુજૌ તાસ. ॥ ૭૬ ॥ અચલ અલંકૃત જ્ઞાનમય, પૂરન વીતમમત્વ, જ્ઞાન ગમ્ય વાધા રહિત, સો હૈ આતમ તત્ત્વ. ॥ ૭૭ ॥

અર્થ:— જે પદાર્થ જગત્માં ચક્ષુજેવો છે અને આનંદમય છે, જેની જ્યોતિ જ્ઞાન અને ચેતના છે, જેમાં કોઈ વિકલ્પ નથી, જેદ નથી, અને શાશ્વતો છે તથા સ્થિર છે, જે પદાર્થનો અનુભવ કરીએ તો મુક્તિ પામીએ. ॥ ૭૬ ॥ જે કોઈકાલે પોતાના સ્વજાવથી ચલાયમાન થાય નહીં એવો અલંકૃત જ્ઞાનમય છે, સંપૂર્ણ સમાધિવંત અને મમત્વ રહિત છે, ઇન્દ્રિય ગ્રાહ્ય નહીં તેથી જ્ઞાન ગમ્ય છે અને અઘેય અજેયપણાથી વાધા રહિત છે, તેજ આત્મ તત્ત્વ કહીએ. ॥ ૭૭ ॥

॥ ઇતિ શ્રી સમયસાર નાટક ગ્રંથનો દશમ સર્વ વિશુદ્ધિ નામા દ્વાર વાલાવોધરૂપ સંપૂર્ણ થયો. ॥

॥ દોહરા: ॥— સરવ વિશુદ્ધિ દ્વાર યહ, કહ્યું પ્રગટ શિવપંથ; કુંદ કુંદ મુનિરાજ કૃત, પૂરન જયો ગરંથ. ॥ ૭૮ ॥

અર્થ:— જે દ્વારમાં આત્માની સર્વ વિશુદ્ધિ પામીએ તેજ દ્વાર કહ્યું, તે પ્રગટપણે મોક્ષનો માર્ગ કહ્યો છે. શ્રી સીમંધર સ્વામીની વાણી સાંજલીને શ્રી કુંદકુંદાચાર્યે આગ્રંથ કીધો. એવી સંપ્રદાય વાત છે, તે ગ્રંથ સંપૂર્ણ થયો. ॥ ૭૮ ॥

હવે ગ્રંથ કર્તાનું નામ અને ગ્રંથનો મહિમા કહે છે:— અથ ગ્રંથ વ્યવસ્થા કથન:—

॥ ચોપાઈ: ॥— કુંદ કુંદ મુનિરાજ પ્રવીના; તિન્હ યહ ગ્રંથ ઇંહાલોં કીના; ગાથા બઝુ સુ પ્રાકૃત વખાની; ગુરુ પરંપરા રીતિ વખાની. ॥ ૭૯ ॥ જયો ગ્રંથ જગમેં વિખ્યાતા, સુનત મહા સુખ પાવહિ જ્ઞાતા; જે નવરસ જગમાંહિ વખાને; તે સવ રસમેં સાર સમાને. ॥ ૮૦ ॥ દોહરા:—॥ પ્રગટ રૂપ સંસારમેં, નવરસ નાટક હોઈ; નવરસ ગર્જિત જ્ઞાનમેં, વિરલા જાનૈ કોઈ ॥ ૮૧ ॥

અર્થ:— કુંદ કુંદ નામે મુનિરાજ તે અધ્યાત્મમાં પ્રવીણ થયા, તે આચાર્યે આ સર્વ વિશુદ્ધિનામા દ્વાર લગિ આ ગ્રંથ કીધો. તે ગ્રંથ પ્રાકૃત ગાથાબઝુ જલીવાણી પ્રકાશી આ વાણીને ગુરુ સંપ્રદાયથી અમૃતચંદ્ર આચાર્યે વખાણી ॥ ૭૯ ॥ આ ગ્રંથની ટીકા વ્યાખ્યાન કરવાથી કુંદ કુંદાચાર્યનો કરેલો ગ્રંથ જગત્માં વિખ્યાત થયો, તેને સાંજલી જ્ઞાતા હોય તે મહાસુખ પામે. જગત્માં જે નવરસ વખાણ્યા છે, તે સર્વ રસમાં સાર રસ તે એ સમયસાર નાટકમાં સમાઈ રહ્યા છે. ॥ ૮૦ ॥ સંસારમાં એ વાત પ્રગટ છે કે જે નાટક હોય તે નવ રસમય હોય, પણ શાંતરસમાં જે જ્ઞાન છે, તેમાં નવે

रस गर्जित ठे. तेने तो कोई विरलाज जाणैठे ॥७१॥ हवे नव रसनुं वर्णन करतां नव रसनां नाम कहेठे:-अथ प्रथम नव रसके नाम:-॥ कवित्त ठंदः॥-प्रथम शृंगार वीर पूजो रस, करुना तृतीय जगत सुखदायक; हास्य चतुर्थ रुद्र रस पंचम, ठठम सुरस विजठ विजायक; सत्तम जय अष्टम रस अद्भुत, नवमो शांत रसनिको नायक; ए नवरस एई नव नाटक, जो जहों मंगन सोइ तहों लायक ॥ ७२ ॥

अर्थ:-प्रथम शृंगार रस, वीजो वीर रस, अने त्रीजो करुणा रस, ते जगत्मां सुखदायक ठे. चोथो हास्य रस, पांचमो रौद्र रस, अने ठठो विजत्स रस, ते विजायक कहेतां चित्तनो जंग करनार ठे. सातमो जय रस, आठमो अद्भुत रस, अने नवमो शांत रस ते सर्व रसनो नायक ठे. ए नव रस कहिए. ते नव रस नाटक रूप होय. जे प्राणी जे रसमां मग्न थई रह्यो ठे तेने ते रस लायक ठे. ॥ ७२ ॥

हवे नव रसना स्याई जाव कहेठे:-अथ रस अवस्था कथन:-

॥ सवैया इकतीसा: ॥-सोजामे सिंगार वसै वीर पुरुषारथमे, हियेमे कोमल क रुना रस बखानिये; आनंदमे हास्य रुं रुं मुं रुंमे विराजे रुद्र, वीजठ तहां जहां गि लान मन आनिये; चिंतामे जयानक अथाहतामे अद्भुत, मायाको अरुचि ता मे शांत रस मानिये; एई नव रस जवरूप एई जावरूप, इन्हको विवेठन सुदृष्टि जग जानिये. ॥ ७३ ॥

अर्थ:-शोजामां शृंगार रसनो निवास ठे. अर्थ साधन रूप पुरुषार्थमां वीर रसनो वास ठे. हृदयनी कोमलतामां करुणा रसनो वास ठे. आनंदनी प्राप्तिमां हास्य रसनो वास ठे. रण संग्राममां रुं रुं मूंडपफेड़ां होय, त्यां रौद्र रसनो वास ठे. कोई सुगामणु स्थानक जोई मनमां ग्लानी आवे, त्यां विजत्स रसनो वास ठे. चिंतामां जय रसनो वास ठे. जे कोई अथाग अघटमानवस्तु जाणिए त्यां अद्भुत रसनो वास ठे. ज्यां मायानी अरुचि होय तहां शांत रसनो वास प्रमाण कहिए. ए नव रस ठे ते जवरूप के संसार रूप पण ठे, अने एहिज नव रस जाव के उत्तम जावरूप पण ठे; ए नव रसनो विवेठन के विवेक जे ठे ते तो जगत्मां सुदृष्टिशी जाणीए ॥७३॥

हवे एज नव रस जावरूप ज्ञानमां गर्जित ठे ते एकज ठेकाणे देखाडे ठे:-

अथ नव रस ज्ञान गर्जित एकीभूत कथन:-

॥ ठपय ठंदः॥-गुन विचार सिंगार, वीर उद्दिम उदार रूप; करुना सम रसरिति, हासहिरदे उठाह सुख; अष्ट करम दल दलन, रुद्र वरते तिहि थानक; तन विवेठ वीजठ, छंद छुखदसा जयानक; अद्भुत अनंत बल चिंतवत, शांत सहज वैराग धुव; नव रस विलास परगास तव, जव सुबोध घट प्रगट हुव ॥ ७४ ॥

अर्थ:- ज्ञानादिक गुणैकरी आत्म विभूषित देखिये त्यांतो शृंगार रस उपज्यो १, अने आत्मानेविषे निर्जरा प्रमुखनो उद्यम देखिये त्यांतो उदार प्रधान वीर रस ठे २, ज्यारे आत्माने उपशम रसनी रीते देखिये त्यारे करुणा रस जाणीए ३, ज्यारे एने अनुभवमां उत्साह अने सुखउपजे ठे ते तो हैयामां हास्य रस उपजे ठे ४, महा बलवान आठ कर्मना अनंत प्रदेशी दल ठे तेनो दलन करतां देखीए तो त्यां आत्मा रौद्र रसमयि थई रह्यो ठे ५, ज्यारे पुद्गलनुं स्वरूप विचारीये ठीए त्यारे विज त्स रस ठे ६, ज्यारे आत्मा पोतानुं स्वरूप न जाणे अने छुंद दुःखदशामां पड्यो ठे, त्यारे तो नय रसमां देखीए ७, अनंत वीर्यनुं ज्यारे चिंतवन करीए त्यारे तो आत्मा अद्भुत रस पामे ८, ज्यारे राग छेष निवारीने सहज वैराग्यने ध्रुव के० निश्चल धारे ठे, त्यारे आत्मा शांत रसमय पामीए ए, ए नव प्रकारना जाव रसना विलास नो प्र काशतो ज्यारे घटमां सुबुद्धि प्रगट थाय त्यारेज थाय. ॥ ८४ ॥

हवे कुंदकुंदाचार्यकृत आ ग्रंथ ठे तेनी स्तुति करेठे:-अथ ग्रंथ स्तुति:-

॥ चोपाई: ॥-जव सुबोध घटमें परगासे, तव रस विरस विषमता नासे, नव रस लखे एक रसमांही, ताते विरस जाव मिटि जांही. ॥८५॥ दोहरा:-॥सब रस गर्जित मूल रस, नाटक नाम गरंथ; जाके सुनत प्रवान जिय, समुजे पंथ कुपंथ. ॥ ८६ ॥

॥चोपाई:॥-वरते ग्रंथ जगत हित काजा, प्रगटे अमृतचंद मुनि राजा; तव तिन्ह ग्रंथ जानि अति नीका, रची बनाइ संस्कृत टीका ॥ ८७ ॥ दोहरा: ॥-सर्व विशुद्धि द्वारलों, आए करत बखान; तव आचारज चक्तिसों, करे ग्रंथ गुन ज्ञान. ॥ ८८ ॥

॥ चोपाई: ॥-अद्भुत ग्रंथ अध्यात्म बांनी, समुजे कोऊ विरला ज्ञानी, यामे स्या दवाद अधिकारा, ताको जो कीजे विसतारा ॥ ८९ ॥ तो गरंथ अति शोभा पावे वह मंदिर यह कलस कहावे, तव चित अमृत वचन गढखोले, अमृतचंद आचारज बोले ॥९०॥ दोहरा:-॥ कुंदकुंद नाटकविषे, कह्यो दरब अधिकार, स्यादवादने साधि मे, कहों अवस्था द्वार ॥ ९१ ॥ कहों मुक्ति पदकी कथा, कहों मुक्तिको पंथ, जैसे घृत कारज जहां, तहों कारन दधिपंथ ॥ ९२ ॥ अर्थ स्पष्ट ॥

॥ चोपाई ॥-अमृतचंद बोले मृडु बानी, स्यादवादकी सुनो कहानी, कोऊ कहै जीव जगमांहीं, कोऊ कहै जीव है नाहीं ॥ ९३ ॥ दोहरा: ॥-एक रूप कोऊ कहै, कोऊ अगनित अंग; ढिन जंगुर कोऊ कहै, कोऊ कहै अजंग ॥ ९४ ॥ नय अनंत इह विधि कही, मिले न काहू कोइ, जो सब नयसाधन करे, स्यादवाद है सोइ ॥ ९५ ॥ स्यादवाद अधिकार अब, कहों जैनको मूल, जाके जाने जगत जन, लहै जगत जलकूल ॥ ९६ ॥

अर्थः—हवे संगतनी वात कहेठेः—ज्यारे घटमां सुबोध प्रकाशे ठे, त्यारे ए रसस हित ठे अने ए विरस ठे. एवो विषय ममता जाव ठे, ते सर्व नाश पामेठे. एनो हेतु ए ठे के जे नव रस ठे तेने एक जाव रसमांज लखे के० जुवे, तेथी विरस जाव मटीने एकज रसमां आत्मानुं रहेबुं थाय. ॥ ७५ ॥ एम सर्व रसोमां गर्जित एक र समय थयलो एवो आ समयसारनाटक नामे ग्रंथ श्री कुंदकुंदाचार्यजीए कह्यो, जेना अर्थ जावने सांजलता प्रमाणिक जीव ठे ते मार्ग कुमार्गनो विचार समजे. ॥ ७६ ॥ प्रथम जगत्वासी जीवोने हितकारी कार्यनो ग्रंथ प्रवर्तमान थयो ते पढी अमृत चंद नामा आचार्य प्रगट्या तेणे आ ग्रंथ अति श्रेष्ठ जाणीने आ ग्रंथनी टीका व नावी, गाथानुं रहस्य लइने काव्य बंध कह्यो ते कहीएढीए. ॥ ७७ ॥ श्री अमृतचंद जी एज ग्रंथनुं व्याख्यान करता सर्व विभुक्ति द्वार सुधी आव्या. आंही ग्रंथ सं पूर्ण थयो जाणी श्री अमृतचंद्र आचार्य जक्तिना वशथी ग्रंथनुं गुण ज्ञान करे ठे. ॥ ७८ ॥ आ ग्रंथ अध्यात्म वाणीमां अद्भुत थयो, पण आ ग्रंथने कोई विरला ज्ञान वंत पुरुष समजे. आ ग्रंथमां स्याद्वादनो अधिकार ठे, ते अद्वय बुद्धि स्थूलमतिने समजवो मुशकेल ठे. तेथी ते स्याद्वादनो जो विस्तार करीये तो सारु. ॥ ७९ ॥ जे थकी आ ग्रंथ अति शोभा पामे एम विचारी आ ग्रंथरूप मंदिर तेना उपर स्याद्वादनो विस्तार करीये तो ते कलशरूप थाय. त्यारे महारा चित्तमां अमृत जेवा वचन गढो के० धारण थइने खुले. एम दोष रहितनी परे श्री अमृतचंद आचार्य बोले ठे के ॥ ८० ॥ श्री कुंदकुंदाचार्यना करेला नाटक ग्रंथमां जीव अजीव द्रव्यनो अधिकार कह्यो. हवे हुं स्याद्वाद नयनी अवस्थानो द्वार कहुं, अने साध्य वस्तुनी अवस्थानो द्वार कहुं. ॥ ८१ ॥ बाणुमां दोहरानो अर्थ सुलज ठे ॥ ८२ ॥ अमृतचंद आचार्य एवी कोमल वाणी बोल्या के अहो ! शिष्य ! स्याद्वादनी कथा हुं कहुं ते सां जलो. कोई अस्तिवादि तो एम कहे ठे के जगत्मां जीव वस्तु ठे, अने कोई नास्तिवादी कहे ठे के, जगत्मां जीव वस्तु नथी. ॥ ८३ ॥ कोई अद्वैतवादी ब्रह्मने एकरूप कहेठे. कोई नैयायिक वैशेषिक जीवने अगणितपणे कहेठे. कोई बौध्दमतीने लीधे जीवने क्षणजंगुर कहेठे; कोई सांख्यमतीने लीधे जीवने अजंगज कहेठे. ॥ ८४ ॥ अर्थ समजवाना मार्गने नय कहिए, ते समजवाना मार्ग अनंत ठे; तेने लीधे नय पण अनंत कहिये; तेमां कोई नय कोई नयने मळे नही, विरोधी ठे. हवे आंही जे सर्व नयनुं साधन करे, एटले सर्व नयने साचा साधिने देखाडे, तेने स्याद्वादि जाणीए. ॥ ८५ ॥ ते स्याद्वादनो अधिकार हवे हुं सर्व कहुं. एज

સ્યાદ્વાદ આગમનું મૂલ છે. જે સ્યાદ્વાદના જાણ પ્રવીણ જગત્વાસી લોક છે તે સંસાર જલધિનો કાંઠો પામે છે. ॥ ૯૬ ॥

હવે નયજાલથી શિષ્યને સંદેહ ઉપજ્યો ત્યારે પ્રશ્ન કરે છે:—અથ શિષ્યપ્રશ્ન

ગુરુ ઉત્તર કથન:—

॥ સવૈયા શ્કતીસા: ॥— શિષ્ય કહે સ્વામી જીવ સ્વાધીન કે પરાધીન, જીવ એક છે કે કિયો અનેક માનિ લીજિયે; જીવ છે સદીવ કિયો નાહિ છે જગત્માંહિ ? જીવ અવિનશ્વર કે નશ્વર કહીજિયે; સતગુરુ કહે જીવ છે સદીવ નિજાધીન, એક અવિનશ્વર દરવ દૃષ્ટિ દીજિયે, જીવ પરાધીન બિન જંગુર અનેકરૂપ, નાહિ ત્યાં જ્યાં પરજે પ્રવાન કીજીએ. ॥ ૯૭ ॥

અર્થ:—પ્રથમ શિષ્ય પૂછે છે, સ્વામી જીવ સ્વાધીન છે કે પરાધીન છે ? જીવ એક છે કે ગણતિમાં અનેક છે ? એ કેમ મનમાં જાણવું. અને જીવ કહેવાય છે તો જગત્માં સદા છે કે નથી, એ અસ્તિપણાનો સંદેહ છે, અને જીવ અસ્તિ કે અવિનાશી છે કે વિનાશી છે. હવે આવી રીતના પ્રશ્ન ઉપર સગુરુ કહે છે, કે હે ! શિષ્ય ! જીવ વસ્તુ જગત્માં છે, પણ નાસ્તિ ન કહીએ, અને તે જીવ આપણે સ્વાધીન છે. અને એક છે યદ્યપિ ગણતીયે અનેક છે, તો પણ લક્ષણથી એક છે. અવિનાશી દ્રવ્ય દૃષ્ટિ દીજે તો એમ જ છે, અને જો પર્યાય નય પ્રમાણ કરીયે તો જીવ પરાધીન છે, કર્માધીન છે. અને અવચિત મરણ દેખતાં ક્ષણજંગુર છે. ગત્યાદિક દેખતાં અનેકરૂપ છે. વલી અજીવ પદાર્થ સ્થાપનાની અપેક્ષાએ નથી. અને જ્યાં પર્યાય પ્રમાણ છે ત્યાં એ છે. ॥ ૯૭ ॥

હવે દ્રવ્ય ક્ષેત્ર કાલ જાવે કરીને સર્વ વસ્તુનું અસ્તિનાસ્તિપણું કહે છે:—

અથ દરવ ક્ષેત્ર કાલ જાવ અસ્તિનાસ્તિ કથન:—

॥ સવૈયા શ્કતીસા: ॥— સર્વ ક્ષેત્ર કાલ જાવ ચારો જોડ વસ્તુહીમે, અપને ચતુષ્ક વસ્તુ અસ્તિરૂપ માનિયે; પરકે ચતુષ્ક વસ્તુ નાસ્તિ નિયત અંગ, તાકો જોડ દર્વ પરજાય મધ્ય જાનિયે; દરવતો વસ્તુ ક્ષેત્ર સત્તા જૂમિકાલ ચાલ, સુજાવ સહજ મૂલ સકતિ વખાનિયે, યાહી જાંતી પરવિકલપ બુદ્ધિ કલપના, વિવહાર દૃષ્ટિ અંશજોડ પરવાનિયે. ॥ ૯૮ ॥ દોહરા: ॥— હે નાહી નાહી સુ હૈ, હૈ હૈ નાહી નાહી; યહ સરવંગી નય ધની, સવમાને સવ માંહિ. ॥ ૯૯ ॥

અર્થ:—દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાલ, જાવ એ ચારે જોડ વસ્તુમાં વિચારીએ. આંહી આપણે વસ્તુ છે, તે અસ્તિરૂપ માનીએ. એટલે સ્વદ્રવ્ય, સ્વક્ષેત્ર, સ્વકાલ, સ્વજાવથી વિચારીએ ત્યારે તો સર્વ વસ્તુ અસ્તિરૂપે છે, અને જો પરવસ્તુથી એ ચારને વિચારીયે તો વસ્તુનું નાસ્તિસ્વરૂપ નીપજે છે. એટલે પરદ્રવ્ય, પરક્ષેત્ર, પરકાલ, પરજાવથી સર્વ વસ્તુ નાસ્તિરૂ

ये ठे. नियत अंग के० निश्चयनयथी अस्ति ठे तेनो जेद द्रव्य पर्यायथी जाणवो. ए चार जेदमां द्रव्यथी वस्तु कहिए; वस्तुनी सत्तानी जूमिने क्षेत्र कहिये; वस्तुनी परिणाम चालथी काल कहिए; सहजनी मूलशक्तिने स्वभाव कहिए. ए रीते बुद्धिनी कल्पना करीने परद्रव्य क्षेत्रादिकना जो विकल्प ग्रहण करिये. जेम के घट वस्तु ग्रहण करवाथी परद्रव्य, परक्षेत्र, परकाल, परभावनी कल्पनाथी नास्ति ठे. ए व्यवहार दृष्टिथी वस्तुना अंश जेद प्रमाण थाय. ॥ ए७ ॥ अने ए नथी एवुं कहेवामां स्वद्रव्यादिकनुं अस्तिपणुं लईने परद्रव्यादिकथी नास्तिपणुं लईए तथा ते ठे नहि एम कहेवामां प्रथम परद्रव्यादिकनुं अस्तिपणुं ग्रहीए; ठे अने नथीज एम केहेवामां फरी परद्रव्यादिकनुं केवल नास्तिपणुंज ग्रहण करिये ठिये; एथी सात जांगा उपजे ठे; आंही सर्वांग नयना धणी स्याद्वादी सर्व वस्तुमां सर्व जांगा माने ठे. ॥ ए८ ॥

हवे चौद नयना जेदथी एकेक जेदे एकांत पक्षीनी जेवी केहेणी ठे तेवी कहेठे:-

अथ चतुर्दश नय जेद एकांत पक्ष कथन नाम स्थापन:-

॥ सवैया इंकतीसा: ॥- ज्ञानको कारन ज्ञेय आतमा त्रिलोक मेय, ज्ञेयसों अनेक ज्ञान मेल ज्ञेय बांही है; जोलों ज्ञेय तोलों ज्ञान, सर्व दर्बमे विज्ञान, विनाज्ञेय ठेव ज्ञान जीव वस्तु नांही है, देह नसे जीव नसे देह उपजत लसे, आतमा अचेतन है सत्ताअंसमांही है, जीव तिन जंगुर अज्ञायक सरूपी ज्ञान, ऐसी ऐसी एकंत अवस्था मूढ पाही है ॥ ५०० ॥

अर्थ:-प्रथम चउद नयना नाम स्थापना कहेठे:-जे ज्ञेय वस्तुमां ज्ञान उपजेठे, तेथी ज्ञाननुं कारण ज्ञेय ठे ए नाम ठे, १. त्रण लोक प्रमाणे आत्मा ठे, तेथी त्रिलोक मय एवुं नाम ठे, २. जेम अनेक ज्ञेय ठे, तेम ज्ञान पण अनेक ठे. ते अनेक ज्ञान ए नामठे, ३. ज्ञानमां ज्ञेयनी ठाया ठे ते मेलवुं ठे. तेथी मेलन ज्ञेय ए नाम ठे, ४. ज्यां सुधी ज्ञेय ठे त्यां सुधीज्ञान ठे. ज्ञेय उपरांत ज्ञान नथी तेथी ज्यां लगी ज्ञेय ए नामठे ५. सर्व द्रव्य मयी विज्ञान ठे. तेनु तेज नामठे. ६. ज्ञेय क्षेत्रने प्रमाणेज ज्ञान ठे, तेथी ज्ञेय क्षेत्रमान ए नाम ठे. ७. जीव वस्तु जगत्मां नथी. तेथीनास्ति जीव ए नाम ठे, ८. देहनो नाश थवाथी जीवनो पण नाश, तेथी जीव नाश ए नामठे ९. देह उपजवाथी जीव विराजे ठे, तेथी देह त्यां जीवोत्पाद ए नामठे १० आत्मा ठे ते अचेतन पदार्थ ठे तेथी अचेतन ज्ञाता ए नाम ठे ११. सत्ताना अंश ते जीव कहिए ठे, पण आत्मा अंश मात्रठे ए नाम ठे १२. जीव ठे, ते क्वाणजंगुरठे तेथी एज नामठे १३. ज्ञान ठे ते ज्ञायक स्वरूपमां नथी तेथी अज्ञायक ज्ञान ए नाम ठे १४. एवी एवी एकांत अवस्था मूढ लोको पामे ठे ए नयना जेद जाणवा ॥ ५०० ॥

હવે જ્ઞાનનું કારણ ક્ષેય. એજે પ્રથમ નય કહ્યો તેનો પ્રપંચ કરી દેખાડેઃ—

અથ જ્ઞાનનો કારણ ક્ષેય પ્રથમ નય યદુ કથન:—

॥ સવૈયા ઇક્તીસા: ॥—કોઝ મૂઢ કહે જૈસે પ્રથમ સમારિ જીતિ, પીઠે તાકે ઝ પર સુચિત્ર આઠો લેખિયે; તૈસે મૂલ કારણ પ્રગટ ઘટ પટ જૈસો, તૈસો તહાં જ્ઞાન રૂપ કારજ વિશેષિયે; જ્ઞાની કહે જૈસી વસ્તુ તૈસોઈ સુજાવ તાકો, તાકો જ્ઞાન ક્ષેય જિન્ન જિન્ન પદ પેષિયે; કારણ કારજ ડોઝ એકહીમે નિહચે પે, તૈરો મત સાચો વિવ-
હાર દૃષ્ટિ દેલીયે ॥ ૫૦૧ ॥

અર્થ:—કોઈ મૂઢ મીમાંસક તે શિષ્ય લોકને એમ સમજાવે છે કે, જેમ પ્રથમ જિં તને સમારી હોય તોપઢી તેના ઉપર ચિત્ર સારું થાય, અને નરસી ઉપર નરસું ચિત્ર થાય; તેમ જ્ઞાનની ઉત્પત્તિનું કારણ મન છે, પણ જેવો ઘટપટ પ્રમુખ પદાર્થ હોય તે ઘુંજ તિહાંજ્ઞાનરૂપ કાર્ય વિશેષ થાય છે, જો ઘટપદાર્થ જાણવા યોગ્ય હોય તો ઘટ જ્ઞાન હોય, અને પટ પદાર્થમાં પટ જ્ઞાન હોય, તેથી જ્ઞાનનું કારણ ક્ષેય છે, હવે તેને સ્યાદ્વાદ જ્ઞાની એમ કહેઠે કે, અહો જાઈ! જે જેવી વસ્તુ છે તેનો સ્વજાવ પણ તેવો જ છે; જે જ્ઞાનપદાર્થ છે તેનો સ્વજાવ જાણવાનોજ છે, અને જે ક્ષેયપદાર્થ છે તે જાણવા યોગ્યજ છે, આ અર્થ જેદથી જ્ઞાન અને ક્ષેય એ બને જુદા પદ જાણવા. અહીં જે ક્ષેય કારણપણે કહ્યું તેજ જ્ઞાન વિકલ્પે કહ્યું, તેથી ઘટપટાદિ જગત્ છે તે જડ પદાર્થ દૂર રહ્યા, અને જ્ઞાન છે તેજ સામાન્ય પણે છે તેથી નિશ્ચય નયથી તો જ્ઞાનમાં ક્ષેય પામિયે, પણ વ્યવહાર દૃષ્ટિ આપતાં તો તારું મત પણ સાચું છે ॥ ૫૦૧ ॥

હવે બીજા એકાંત નય આત્મા ત્રિલોકમય છે તેનો પ્રપંચ દેખાડે ઃ—

અથ ત્રુતિય નય આત્મા ત્રિલોક પ્રમાણયદુ કથન:—

॥ સવૈયા ઇક્તીસા:॥—કોઝ મિથ્યામતિ લોકાલોક વ્યાપિ જ્ઞાન માનિ, સમુજે ત્રિ લોક પિંડ આતમ દરવ હૈ; યાહિતે સુઠંદ જયો ડોલે મુષ હુ ન બોલે, કહે યા જગ તમે હમારોઈ ધરવ હૈ; તાસોં જ્ઞાતા કહે જીવ જગતસોં જિન્ન પૈ, જગતકો વિકાસી તોહિ યાહીતે ધરવ હૈ; જો વસ્તુ સો વસ્તુ પરરૂપસોં નિરાલી સદા, નિહચે પ્રમાણ સ્યાદ્વાદમે ધરવ હૈ; ॥ ૫૦૨ ॥

અર્થ:—કોઈ નૈયાયિક, વૈશેષિક મિથ્યાતિ છે. તે જ્ઞાનને લોકાલોક વ્યાપી માનીને એવું સમજે છે કે, જીવે તે વિજ્ઞાનનો પિંડ છે. અને વિજ્ઞાન છે તે લોકાલોક વ્યાપી છે. તેથી આત્મદ્રવ્ય ત્રણ લોક પ્રમાણ છે. તેથી પોતાને સર્વ વ્યાપી ईશ્વર માનીને સ્વઠંદ થકો ડોલે છે. અજિમાનમાં ચડ્યો થકો બીજાને મૂર્ખ માનીને કોઈની સાથે મુલ્યથી ન બોલે. જો બોલે તો એમ કહે કે આ જગતમાં હમારીજ ધરવ કે

सर्व रचना ठे. हवे तेने स्याद्धाद ज्ञानी कहे ठे के, अहो! जाई! जीव जे ठे ते जगत्थी जिन्न ठे पण तेना ज्ञानमां जगत्नोविकास ठे तेथी ईश्वरपणानो गर्व चढ्योठे पण जे वस्तु ठे तेतो पोताना स्वरूपमांज रहे ठे अने परस्वरूपथी सदा जुदी रहे ठे तेथी जगत् अने आत्माने निश्चय नयना प्रमाणथी स्याद्धादमां सर्वथा विरोध पामिए. ॥५०१॥

हवे त्रीजो एकांत नय ते ज्ञेयथी ज्ञाननो अनेक प्रपंच कहि देखामेठे:-

अथ तृतीय ज्ञेयसो अनेक ज्ञान कथन:-

॥ सवैया इकतीसा:॥-कोउ पशु ज्ञानकी अनंत विचित्राई देखे, ज्ञेयको आकार नाना रूप विसतर्यो है; ताहीकों विचारी कहे ज्ञानकी अनेक सत्ता, गहिके एकंत पक्ष लोकनिसों लय्यो है; ताको भ्रम भ्रंजवेकों ज्ञानवंत कहे ज्ञान, अगम अगाध निराबाध रस ज्यो है; ज्ञायक सुजाव परजाईसों अनेक ज्यो, जद्यपि तथापि एकतासों नहिं टर्यो है; ॥ ५०३ ॥

अर्थ:-कोई पशु के० मूर्ख ज्ञाननी अनंत विचित्रता देखेठे. तेनो हेतु कहे ठे जगत्मां ज्ञेय वस्तु अनंत ठे, तेना आकार अनंत ठे. ते ज्ञानमां परिणमे ठे तेथी ज्ञानपण नानाप्रकारथी विस्तारे ठे, अने तेना नाना रूप विस्तारने विचारीने ज्ञाननी अनंत सत्ता माने ठे. एवो एकांत पक्ष लईने प्रतिवादी लोकथी लहे ठे. हवे स्याद्धादी ज्ञानवंत ते एकान्तपक्षीना भ्रम भ्रंजवाने एम कहेठे के, अहो! जाई! तुं ज्ञानने ज्ञेयनो आकार परिणम्यो जाणीने केम झूठे ठे? ज्ञान ठे ते अगम्य वस्तु ठे; निराबाध रसथी ज्युं ठे. ज्ञाननो ज्ञायक स्वजाव ठे, तेथी यद्यपि पर्याय शक्ति ज्ञान अनेकरूप थयुं ठे. तथापि ज्ञायक स्वजावथी ज्ञाननी एकताज ठे. पण ते एक ताथी ज्ञान टलतुं नथी. ॥ ५०३ ॥

हवे चौथा नयमां ज्ञाननेविषे ज्ञेयनी ठायानो प्रपंच देखाडे ठे:-

अथ चतुर्थ ज्ञेय ठाया यह कथन:-

॥ सवैया इकतीसा: ॥-कोउ कुंधी कहे ज्ञानमांहि ज्ञेयको आकार, प्रतिज्ञासि रह्यो हे कलंक ताहि धोइए; जब ध्यान जलसों पखारिके धवल कीजे, सब निराकार शुद्ध ज्ञानमई होइए; तासों स्याद्धादी कहे ज्ञानको सुजाउ यह, ज्ञेयको आकार वस्तु नाहि कहा खोइए; जैसे नाना रूप प्रतिविंबकी ऊलक दीसे, जदपि तथापि आरसी विमल जोइए. ॥ ५०४ ॥

अर्थ:-कोई कुंधी के० कुबुद्धि वैशेषिक मतवालो एम कहे ठे के, जो जगत्वासी जीवना ज्ञानमांज ज्ञेयनो आकार प्रतिज्ञासे ठे, ते आकार तो निराकार ज्ञाननुं कलंक उपजेठे. तेने धोई नाखवुं जोइए, तेथी निराकारनुं ध्यान लगाडवुं तेतो जल

થયું, તે જલથી પ્રહ્લાલીને તે જ્ઞાનને હજ્જલ કરિયે તેવારે નિરાકાર શુદ્ધ જ્ઞાનમય થવાય છે, હવે આંહી સ્યાદ્યાદી તેને કહે છે. અરે! જાઈ! જ્ઞાનનો એજ સ્વજાવ છે, કે જ્ઞેયનો આકાર વસ્તુમાં જાણે તો આંહી આકાર ગમાવી નાખવાની શું મતલબ છે? જેમ આરસીમાં નાના રૂપ પ્રતિવિંવનો ઝલકાટ દેખાય છે, તો પણ આરસી નિર્મલ જોઈએ પણ તેને પ્રતિવિંવનું કલંક કોઈ ન કહે. ॥ ૫૦૪ ॥

હવે પાંચમો એકાંતનય તે જ્યાં લગે જ્ઞેય ત્યાં લગે જ્ઞાન તેનો પ્રપંચ કહી દેખાડે છે,

અથ પંચમ જોલોં જ્ઞેય તોલોં જ્ઞાન યહ કથન:-

॥ સવૈયા ઇકતીસાઃ ॥-કોહ અફ કહે જ્ઞેયાકાર જ્ઞાન પરિનામ જોલોં, વિદ્યમા ન તોલોં જ્ઞાન પ્રગટ હૈ; જ્ઞેયકે વિનાશ હોત જ્ઞાનકો વિનાસ હોઈ, એસી વાકેં હિરદે મિથ્યાતકી અલટ હૈ; તાસોં સમકિતવંત કહે અનુજો કહાન, પરજે પ્રવાન ન જ્ઞાન નાનાકાર નટ હૈ; નિરવિકલપ અવિનસ્વર દરવ રૂપ, જ્ઞાનજ્ઞેય વસ્તુસોં અવ્યાપક અઘટ હૈ. ॥ ૫૦૫ ॥

અર્થ:-કોઈ અજાણ પુરુષ એવું કહેવે કે જેવો જ્ઞેયનો આકાર તેવું જ્ઞાનનું પરિણામ થાયવે, તેથી જ્ઞેય વિદ્યમાન જ્યાં લગી હોય, ત્યાં લગી જ્ઞાન પ્રગટ રહેવે અને જ્ઞેયનો વિનાશ થયે જ્ઞાનનો પણ વિનાશ થાયવે, એવી વાત મિથ્યામતીના હૃદયમાં મિથ્યાની અલટ લાગી રહેવે; હવે તેનાથી સમ્યક્ત્વવંત સ્યાદ્યાદી અનુજવની કથા કહેવે. અરે! જાઈ! જેમ કોઈ નટ પુરુષ છે તે નાના પ્રકારના ષેષ ધારીને નાના પ્રકારનાં નામ ધરાવેવે, તેમ જ્ઞાનરૂપ નટ નાના પ્રકાર ધરીને પર્યાય પ્રમાણે વહુરૂપી થાયવે પણ જેવું નટ દ્રવ્ય એક છે તેવું જ્ઞાન વસ્તુ પણ નિર્વિકલ્પ એક છે, દ્રવ્યપણે અવિનસ્વર છે. અને જ્ઞાન વસ્તુ તે જ્ઞેય વસ્તુથી અવ્યાપક છે એટલે જ્ઞેયવસ્તુ જ્ઞાન વસ્તુમાં એકમેક ન થાય તેથી જ્ઞાન જ્ઞેયની એકતા અઘટતી છે ॥ ૫૦૫ ॥

હવે ષષ્ઠા એકાંતનય સર્વ દ્રવ્યમયી આત્માનો પ્રપંચ કહી દેખાડે છે:-

અથ ષષ્ઠમ સર્વ દર્શનમય આતમા યહ કથન:-

॥ સવૈયા ઇકતીસાઃ ॥-કોહ મંદ કહે ધર્મ અધર્મ આકાસ કાલ, પુદ્ગલ જીવ સવ મેરો રૂપ જગમેં; જાને ન મરમ નિજ માને આપા પરવસ્તુ, વંધે દિઢ કરમ ધરમ યોવે ડગમે; સમકિતી જીવ શુદ્ધ અનુજો અજ્યાસે તાતે પરકો મમત્વ ત્યાગ કરે પગ પગમે; અપને સુજાવમે મગન રહે આઠોં જામ, ધારા વાહી પંથિક કરાવે મોષમગમે ॥ ૫૦૬ ॥

અર્થ:-કોઈ મૂર્ખ બ્રહ્માદૈતવાદી એવું કહે છે કે જો કોઈના મતમાં ધર્મ, અધર્મ, આકાશ, કાલ, જીવ, પુદ્ગલ એ ષષ્ઠ દ્રવ્ય કહેવાય છે તે સર્વ બ્રહ્મ છે. તેથી મારું પણ રૂપ સર્વ જગત્માં વિસ્તરિ રહ્યું છે. બીજો પદાર્થ કોઈ નથી. આંહી ગુરુ શિષ્યને

कहे ठे. अहो ! शिष्य ! एतो ब्रह्माद्वैतवादी मूढ मती ठे, ते पोतानो धर्म जाण तो नथी; अने पर वस्तु ठे तेने आत्मा जाणे ठे. एवा मिथ्यात्वथी ए दृढ कर्म बांधे ठे. अने जगत्मां पोतानो धर्म खोवे ठे. पोतानो स्वभाव गमावे ठे. जे सम किती जीव होय तेतो “सोहं” बीजना ध्यानथी शुद्ध अनुभवनो अज्यास करे, तेथी आत्मतत्त्व जुहुंज पामे. अने पगळे पगळे परवस्तुनो त्याग करे, अने पोताना शुद्ध स्वभावमां आठे प्रहर मग्न रहे, तेथी ज्ञान धारामां वहेनारो मोक्ष मार्गमां चालनारो कहेवाय ठे ॥ ६ ॥

हवे सातमो एकांत नय जे ज्ञेय क्षेत्र प्रमाण ज्ञान तेनो प्रपंच कहि देखाडेठे:-

अथ सप्तम ज्ञेय क्षेत्र प्रमाण ज्ञान यह कथन:-

॥ सवैया श्कतीसा: ॥-कोउं सठ कहे जेतो ज्ञेयरूप परवान, तेतो ज्ञान ताते कहुं अधिक न और है; तिहुं काल पर ठेत्र व्यापी परनयो माने, आपा न पि ठाने ऐसी मिथ्या दृग दौर है; जैन मती कहे जीव सत्ता परवान ज्ञान, ज्ञेयसों अ व्यापक जगत सिर मोर है; ज्ञाउकी प्रज्ञामे प्रतिविंबित विविध ज्ञेय, जदपि तथापि थिति न्यारी न्यारी गौर है ॥ ७ ॥

अर्थ- कोई मूर्ख एम कहे ठे के जेटलुं ज्ञेय वस्तुना आकाररूपनुं प्रमाण ठे एटले ज्ञेयनुं जेटलुं एक नाहानुं मोहोदुं प्रमाण ठे, तेटलुं ज्ञाननुं प्रमाण ठे; तेथी कई वधारे बीजुं प्रमाण नथी. एम ज्ञानने त्रणे कालमां परक्षेत्र व्यापी अने पर वस्तुथी परिणम्यो, एटले ज्ञेयथी एक मेक थयो ज्ञानने माने ठे. पण ज्ञानने आत्मरूप जाणे नहीं; एवी मिथ्या दृष्टिनी दोर ठे. हवे तेने जैनमती स्याद्धादी कहे ठे, अहो ! जाई ! जेटला आकाश क्षेत्रमां जीव सत्ता ठे तेटलाज प्रमाण ज्ञान ठे. अने ज्ञान ठे ते घट पटादिक ज्ञेय पदार्थथी अव्यापक ठे एज जगत्ना मस्तके मुगट समान ठे. जो पण ए ज्ञाननी प्रज्ञामां नाना प्रकारना ज्ञेय पदार्थ प्रतिविंबित थई रखाठे, तोपण ज्ञाननी स्थिति जूदीज ठे. अने ज्ञेयनी स्थिति पण जुदीज ठे. अने ज्ञाननुंठेकाणुं आत्मा ठे ते पण जुदोज ठे, अने ज्ञेयना पृथिवी प्रमुख जे ठे काणा ठे ते पण जुदांज ठे ॥ ७ ॥

हवे आठमो नय नास्तिकवादी एम कहे ठे के वस्तु नथी एज एकांत नय ठे. तेनो प्रपंच कहि देखाडे ठे:-अथ अष्टम नास्तिकवादी वस्तु नास्ति यह कथन:-

॥ सवैया श्कतीसा: ॥-कोउं शुन्यवादी कहे ज्ञेयके विनास होत, ज्ञानको विना श होइ कहो कैसे जीजिये; ताते जीवितव्यताकी थिरता निमित्त अव, ज्ञेयाकार प रिनामनिको नास कीजिये; सत्यवादी कहे ज्ञेया हूंजे नांही घेदखिन, ज्ञेयसों विर

ચિ જ્ઞાન જિન્ન માની લીજીયે; જ્ઞાનકી શક્તી સાધિ અનુજો દશા અરાધિ, કરમકોં ત્યાગિકે પરમ રસ પીજિયે ॥ ૬ ॥

અર્થ:—કોઈ બૌદ્ધ મતિનો જેદ ગુન્યવાદી એમ કહે છે કે, જ્ઞેય થતે જ્ઞાન ઉપજે છે, અને જ્ઞેયનો વિનાશ થઈ જ્ઞાનનો પણ વિનાશ થાય છે. અહો! પ્રતિવાદી! તમેજ કહો છો, કે જ્ઞાન તે જીવનું રૂપ છે. તો જ્ઞાનનો વિનાશ થઈ જીવ પણ વિણસી જાય. તો જીવનું કેમ હોય? તેનો ઉત્તર કે જીવિતવ્યની સ્થિરતાને કારણે એટલે શાશ્વત જીવ રાખવા નિમિત્ત જ્ઞાનમાં જે જ્ઞેયાકાર પરિણામ ઉપજે છે, તેનો નાશ કરિયે તો જીવની સ્થિરતા થાય, હવે તે ઉપર સત્યવાદી જૈની કહે છે. અહો! જાઈ! એમ શેદમાં ચિન્ન કેળવ્યાકુલ વ્યાકુલ ન થવું. જ્ઞેયથી વિરચિને ઉદાસીન થઈને જ્ઞાન વસ્તુ જિન્નજ માની લઈયે. એ જ્ઞાનની જ્ઞાયક શક્તિ છે, તે શક્તિનું સાધન કરીને અનુજવ દશામાં એ જ્ઞાયકને આરાધિને કર્મને ત્યાગી પરમ રસ પીજીએ ॥ ૬ ॥

હવે નવમો એકાંત નય દેહનો નાશ થાતાં જીવનો નાશ તેનો પ્રપંચ કહી દેખાડે છે:—

અથ નવમ દેહકે નાશ હોતે જીવકો નાશ યહ કથન:—

॥ સવૈયા શ્કતીસા: ॥—કોણ કૂર કહે કાયા જીવ દોઝ એક પિંડ, જવ દેહ નસે તો તવહીં જીવ મરેગો; ઢાયાકો સો ઢલ કિધોં માયાકોસો પરપંચ, કાયામેં સમાઈ ફિરિ કાયાકોં ન ધરેગો; સુધી કહે દેહસોં અવ્યાપક સદીવ જીવ, સમોપાઈ પરકો મમત્વ પરિહરેગો; અપને સુજાઝ આઈ ધારના ધરામે ધાઈ, આપુમે મગન વહેકે આપા શુરૂ કરેગો. ॥ ૭ ॥ દોહરા: ॥— જ્યોં તન કંચુકિ ત્યાગસોં, વિનસે નાંહિ જુયંગ; ત્યોં શરીરકે નાસતે, અલગ અલંકિત અંગ. ॥ ૧૦ ॥

અર્થ:— કોઈ ચાર્વાક મતી કૂર એમ કહે છે કે, કાયા અને જીવ બને એક પિંડ છે, તેથી જ્યારે દેહ નાશ પામશે ત્યારે જીવ પણ નાશ પામશે. જેમ વૃક્ષનો વિનાશ થયે તેની ઢાયા પણ વિનાશ પામે છે, તેમ કાયા અને જીવની ઢાયાનો ઢલ બની રહ્યો છે. અથવા ઇંદ્રજાલની માયાનો પ્રપંચ બની રહ્યો છે, તેથી તે કાયામાં સમાઈને એટલે દીપકની પરે ઓલવાઈને પાઠો કાયાને ધરશે નહીં. હવે તેને સુધી કેળવેલ પંક્તિ સ્યાદ્વાદી કહે છે, અહો! જાઈ! જીવ છે તે દેહથી સદા અવ્યાપક છે. એટલે જીવ દેહ પણે પરિણમ્યો નથી. આ જીવ પોતાનો સમય પ્રસ્તાવ પામીને પરનો મમત્વ ઠોરશે. ત્યારે પોતાના શુરૂ સ્વજાવમાં આવીને, ધારનાધરામેધાઈકે એટલે સ્થિરતા રૂપ જૂ મિમાં રહીને આપ સ્વરૂપમાં આપજ મગ્ન થઈને આત્માની શુરૂતા કરશે ॥ ૭ ॥ જેમ સર્પના શરીર ઉપર કાંચલી આવે, તે કાંચલીના તજવાથી જુજંગ વિણશે

नहीं, तेमज शरीरनो त्याग यतां अलष जीव ठे ते अखंनित अंगे रहेठे पण जी वनो विनाश यतो नथी. ॥१०॥

हवे दशमो एकांत नय देह उपजवार्थी जीव उपजे तेनो प्रपंच कही देखामेठे:-

अथ दशम देह उपजत जीव उपजे यह कथन:-

॥ सवैया इकतीसा: ॥-कोउ डुखुझि कहे पहिले न हूंतो जीव, देह उपजत उ पज्यो हे अव आइके; जोलों देह तोलों देहधारी फिर देह नसे, रहेगो अलष ज्योति ज्योतिमे समाइके; सदबुझी कहे जीव अनादिको देह धारी, जब ज्ञान, होइगो कवहीं काल पाइके; तवही सो पर तजि अपनो सरूप नजि, पावेगो परम पद करम नसाइके ॥ ११ ॥

अर्थ:-कोई दुष्ट बुझि धरनार एक ममत्व वालो एम कहेठे के, पहेलो जीव ह तो नहीं. अने पृथ्वी, जल, तेज, वायु, ए चार भूतना मिलापथी देह उपज्यो तेमां ज्ञान शक्तिरूप जीव आवी उपज्यो. हवे ज्यांसुधी देह वर्ते त्यांसुधी देहधारी नाम धरावे ठे अने पाठो देहनो नाश थशे त्यारे अलख पुरुष ज्योति रूपी ठे, ते ज्योति मां समाइ जाशे. हवे सदबुझि स्याद्धादी कहेठे, अहो! जाई! जीव अनादि कालथी देह धारी मूर्त्तिक ठे एटले नवो उपनो नथी. अने ए जीव कोई काले काललब्धि पामीने ज्ञानी थशे, त्यारे देहादिक पर वस्तुने त्यागिने पोताना स्वरूपने नजशे. पठी कर्मोनो नाश करीने परम पदने पामशे. ॥ ११ ॥

हवे अग्यारमो एकांत नय आत्मा अचेतन तेनो प्रपंच विस्तारथी कहे ठे:-

अथ एकादशम आत्मा अचेतन यह कथन:-

॥ सवैया इकतीसा: ॥-कोउ पक्षपाती जीव कहे ज्ञेयके आकार, परिनयो ज्ञान ताते चेतना असत हे; ज्ञेय के नसत चेतनाको नास ता कारन, आत्मा अचेतन त्रिकाल मेरे मत है; पंक्ति कहत ज्ञान सहज अखंनित हे, ज्ञेयको आकार धरे ज्ञेयसों विरत हे; चेतनाके नाश होत सत्ताको विनाश होय, याते ज्ञान चेतना प्रवान जीव तत हे ॥ १२ ॥

अर्थ:-कोई पक्षपाती हठवादी जीव कहेठे, ज्ञान ठे ते ज्ञेयनो आकार परिण म्यो होय, अने आकार परिणाम असत् ठे, तेथी चेतना पण असत् ठे. तेनो हे तु कहे ठे; जुंज ज्ञेयनो नाश थाय त्यारे चेतनानो नाश थाय ठे. जे सत् वस्तु होय तेनो तो विनाश क्यारे पण न थाय. ते कारणथी चेतना असत् थई तेथी त्रणे कालमां आत्मा अचेतन थयो एवो मारो मत ठे. हवे पंडित स्याद्धादी क हे ठे, अहो! जाई! ज्ञान वस्तु सहज स्वभावे अखंनित ठे, अने ज्ञेयनो आकार धरेठे

तोपण ज्ञेयशी विरक्त ठे. जेम आरसीमां आकार जासे तोपण ते आकाररूप आरसी न थाय, तेम. जो चेतना लक्षणतोपण नाश मानीए तो जीवनी सत्तानो पण नाश थाय, त्यारे जीव वस्तु पण असत् थाय, तेथी जीव तत्त्व जे ठे ते ज्ञान चेत नाना प्रमाणशीज मानीए ॥ १२ ॥

हवे बारमो एकांत नय अंशप्रमाण जीव सत्तानो प्रपंच कही वतावे ठे:-

अथ द्वादश अंस प्रमान यह कथन:-

॥ सवैया श्कतीसा: ॥- कोउ महा मूरष कहत एक पिंरुमांहि, जहांलों अचित चित्त अंग लहलहे हे; जोगरूप जोग रूप नानाकार ज्ञेय रूप, जेते जेद करम के तेते जीव कहे हे; मतिमान कहे एक पिंडमांहि एक जीव, ताहीके अनंत जाव अंश फेली रहे हे; पुग्गलसों जिन्न कर्म जोगसो अखिन्न सदा, उपजे विन से थिरता सुजाव गहे है. ॥ १३ ॥

अर्थ:-कोई बौधमती महा मूर्ख एम कहेठे के, एक शरीरमां ज्यां लगी अचित त चित्त अंग के० घटपटादिक अचेतन विकटप अथवा नर अमर तिर्यचादि चेतन अंग ते सचित विकटप चकचकी रखाठे, योगपरिणामशी योगरूप, जोगपरिणामशी जोगरूप, एम ज्ञेयनां नानाप्रकार रूप जेटलां कर्म के० क्रियाना जेद थायठे, तेटलाने जीव संख्या कहेठे, एटले जीव सत्ता अंश प्रमाण थई. हवे बुद्धिवंत स्याद्वादी एम कहेठे के, अहो! जाई! एक पिंडमां एक जीव ठे अने ते जीवना ज्ञान परिणामे करीने अनंत जाव जासनरूप अंश फेली रखाठे. पण जीव ठे, ते पुद्गलशी जिन्न ठे, अने कर्मयोगशी अजिन्न के० निराकुल ठे, तेमां जाव अंश अनंत उपजेठे, अने अनंत विणसे ठे पण जीवतो स्थिरतारूपज ग्रही रह्यो ठे ॥ १३ ॥

हवे तेरमो एकांतनय द्वाणजंगुर जीवनो प्रपंच कही देखाडे ठे:-

अथ त्रयोदश त्रिनजंगुर जीव यह कथन:-

॥ सवैया श्कतीसा: ॥-कोउ एक त्रिनवादी कहे एक पिंरुमांहि, एक जीव उपज त एक विनसतु है; जाही समै अंतर नवीन उत्पत्ति हुइ, ताही समै प्रथम पुरातन वसतु है; सरवंग वादी कहे जेसे जलवस्तु एक, सोइ जलविविध तरंगनि लसतु है, तेसे एक आतम दरव गुनपरजसों अनेक ज्यो पे एक रूप दरसतु है ॥ १४ ॥

अर्थ:-कोई एक द्वाणवादी बौध एम कहेठे के एक पिंरुमां एक जीव उपजे ठे, एक जीव विणसे ठे. जे समे पिंडमां नवा जीवनी उत्पत्ति न थाय ते समे पे हलो पुराणो जीव ठे ते वसे ठे, पढी ते विणसेठे. एम श्रृंखलावरूप उपजे विणसे ठे, तेने सर्वांगवादी जैनमती एम कहेठे के, अहो! जाई! जेम तलाव प्रमुख जलाश्रयमां

જલ વસ્તુ એક છે તેજ જલ વિવિધ તરંગે કરી લસિત કેળ જિન્ન જિન્ન દેખાય છે, તેમ એક આત્મા દ્રવ્ય છે તે ગુણ પર્યાયથી અનેક રૂપ થયો છે તોપણ દ્રવ્યાર્થિક નયે એક રૂપેજ દેખીએ છે. ॥ ૧૪ ॥

હવે ચતુર્દશમો એકાંતનય જ્ઞાયક અજ્ઞાયકનો પ્રપંચ કહી વતાવે છે:-

અથ ચતુર્દશમ અજ્ઞાયક જ્ઞાયક નય યહ કથન:-

॥ સવૈયા શ્કતીસાઃ ॥-કોઝ બાલ બુદ્ધિ કહે જ્ઞાયક સકતિ જોલોં, તોલોં જ્ઞાન અશુદ્ધ જગત મધ્ય જાનિયે; જ્ઞાયક સકતિ કાલ પાઈ મિટિ જાઈ જવ, તવ અ વિરોધ બોધ વિમલ વખાંનિયે; પરમ પ્રવીન કહે એસી તો ન બને વાહી, જૈસે વિનું પરગાસ સૂરજ ન માનિયે; તેસે વિનું જ્ઞાયક સકતિ ન કહાવે જ્ઞાન, યહતો ન પઠ પરતક્ષ પરવાનિયે. ॥ ૧૫ ॥

અર્થ:-જેની વાલકના જેવી તુઠ બુદ્ધિ છે, એવો કોઈ શૂન્યવાદી તથાગત કહે છે કે, જ્યાં લગી જ્ઞાનમાં જ્ઞાયક શક્તિ છે, ત્યાં લગી જગત્માં જ્ઞાન અશુદ્ધ કહેવાય છે, તેનો એજ પરમાર્થ છે, કે જે જ્ઞાયકપણું છે તે વિકલ્પરૂપ છે. અને વિકલ્પથી જ્ઞાન અશુદ્ધ થાય છે, તેથી નિર્વિકલ્પ જ્ઞાન શુદ્ધ છે. જ્યારે જીવિતવ્યતાને વશથી પોતાનો સમય પ્રસ્તાવ પામીને જ્ઞાયક શક્તિ છે તે મટી જાય, ત્યારેજ વિકલ્પના વિરોધથી રહિત એવું બોધ કેળ જ્ઞાન તે વિમલ કેળ શુદ્ધ વખાણીએ. હવે એને પરમ પ્રવીણ સ્યા દ્વાદી કહે છે:-અરે! જાઈ! જે તું જ્ઞાયક એકતામાં વિકલ્પ માનીને શંકા પામે છે, અને જ્ઞાયકપણું અશુદ્ધ માને છે, એ વાત બને નહીં. જેમ પ્રકાશવિના સૂર્ય માન્યો ન જાય અને પ્રકાશથીજ સૂર્ય માન્યો જાય, તેમ જ્ઞાયક શક્તિવિના જ્ઞાનપણ કહેવાય નહીં, જો તમે અનુમાનપ્રમાણથી તમારો પદ્ધ સાધન કરતા નથી, તો પ્રત્યક્ષ પ્રમાણથી પણ તમારો પદ્ધ પ્રમાણ કીધો ન જાય, તેથી તમારો પદ્ધ છે તે પદ્ધાન્નાસ છે. ॥૧૫॥

હવે જેણે ચતુર્દશ એકાંત નય હઠાવી દીધા એવો જે સ્યાદ્વાદ તેની સ્તુતિકરે છે:-

અથ સ્યાદવાદ પ્રશંસા કથન:-

॥ દોહરાઃ ॥-શ્હ વિધિ આતમ જ્ઞાન હિત, સ્યાદવાદ પરવાન, જાકે વચન વિ ચારસોં, મૂરખ હોશ સુજાન ॥ ૧૬ ॥ સ્યાદવાદ આતમ સદા, તા કારન બલવાન, શિવ સાધક વાધા રહિત, અષે અલંકિત આન ॥ ૧૭ ॥ સ્યાદવાદ અધિકાર યહ, કહ્યો અલપ વિસતાર, અમૃત ચંદ મુનિવર કહે, સાધક સાધિ હુવાર ॥ ૧૮ ॥

અર્થ:-આવી રીતે આત્માના જ્ઞાનનો હિતકારી સ્યાદ્વાદ મત છે, તેજ પ્રમાણ જાણવો. જે સ્યાદ્વાદની વચન યુક્તિમાં પૂર્વે મૂર્ખ હોય તે સુજાણ થાય. ॥ ૧૬ ॥ જે સ્યાદ્વાદ સ્વરૂપ છે તેજ આત્માની દશા છે. તે કારણથી સ્યાદ્વાદ છે તે મહા બલવાન

हे, मोक्षनो साधक हे, अने कोई मुक्तिथी जांगे नही, तेथी ते बाधा रहित ठे अक्षय ठे. अने सर्व नयमां फेलि रह्यो ठे तेथी अखंभित एनी आण ठे ॥ १७ ॥ श्री आचार्य एम कहे ठे के, आ कंईक स्याद्वादनो अधिकार अद्वपविस्तारथी कह्यो. हवे श्री अमृतचंद आचार्य बारमो साध्य साधक छार कहे ठे. ॥ १८ ॥

इति श्री समयसारना नाटकमां स्याद्वादनामा इग्यारमां छारनो अधिकार बालबोध सहित समाप्तः ॥

हवे साध्य वस्तु अने साधक वस्तुनुं स्वरूप देखामे ठे:-

अथ श्री साध्य साधक स्वरूप कथन:-

॥सवैया इकतीसाः॥-जोइ जीव वस्तु अस्ति प्रमेय अगुरु लघु, अजोगी अमूर्तिक प रदेशवंत हे; उत्पत्तिरूप नाशरूप अविचल रूप, रतनत्रयादि गुण जेदसों अनंत हे; सोई जीव दरब प्रवान सदा एकरूप, ऐसो शुरू निहचे सुजाउ विरतंत हे; स्यादवाद मांहि साधि पद अधिकार कह्यो, अव आगे कहिवेकों साधक सिधांत हे ॥ १९ ॥

॥ दोहराः ॥-साधि शुरू केवल दशा, अथवा सिद्ध महंत; साधक अविरत आ दिबुध, ठीन मोह परजंत. ॥ २० ॥

अर्थ:-जे कोई जीव वस्तु ठे ते द्रव्यथी अस्तिपणे, प्रमेयपणे, अगुरु लघु पणे, अजोगीपणे, अमूर्तिक पणे, प्रदेशवंत पणे, प्रवर्ते ठे, तेमां जे नास्तिपणुं नही ते अस्तिपणुं जाणवुं, अने प्रमाण ग्रहण करवा योग्य ठे, तेथी प्रमेयपणुं ठे. अपौद्गलिक पणाथी अगुरु लघुपणुं ठे, इत्यादि धर्म ठे. उत्पत्तिरूप पर्यायथी, विनाश रूप पर्यायथी, अविचलरूपथी, ज्ञान दर्शन चारित्र रत्नत्रय कहिए. इत्यादिक गुणोना जेदथी अनंत पणुं दीधो वर्ते ठे. तेज जीवद्रव्य एकरूपज सदा प्रमाण ठे. ते एकरूपने अस्तित्व प्रमेयत्वादिक धर्मे करी आगल कह्यो तेज शुरू निश्चयनयथी एनो एवो स्व जाव वृत्तांत ठे. तेज साध्य पद कह्युं एटले साधवालायक वस्तु ते स्याद्वाद अधि कारमां कही. हवे आगल एने साधवानो सिद्धांत साधकठे ॥ १९ ॥ शुरू केवलीनी दशाने साध्य वस्तु कहीए. अथवा महंत सिद्धपणुं ते साध्य वस्तु ठे. अने चोथा अविरत गुणगणायी मांझीने बारमां क्षीणमोह गुणगणा पर्यंत नव गुणगणाना धणी जे बुध के० पंभित ठे, ते सर्वेने साधक कहीए. ॥ २० ॥

हवे अविरत्यादि साधकनी व्यवस्था कहेठे:-अथ साधक व्यवस्था कथन:-

॥ सवैया इकतीसाः ॥-जाको अधो अपूरव अनवर्त्ति करनको, जयो लाज जईगु रु वचनकी बोहनी; जाके अनंतानुबंध क्रोध मान माया लोभ, अनादि मिथ्यात मि अ समकित मोहनी; सातों परकिति खपी किंवा उपसमी जाके, जगी उरमांही स

मकित कला सोहनी; सोइ मोक्ष साधक कहायो ताके सरवंग, प्रगटी शगतिगुन
थानक आरोहनी. ॥ २१ ॥ सोरठी: ॥—जाकी मुगति समीप, जई जव स्थिति घट
गई; ताकी मनसा सीप, सुगुरु मेघ मुकता बचन. ॥ २२ ॥

अर्थ:—जे जीवने अधो के० यथाप्रवर्त्ति करणनो अने अपूर्व करणनो तथा अनि
वृत्त करणनो लाज थयो, एटले ए सम्यक्त्व प्राप्तियां त्रण करण ठे तेनो लाज थयो,
अने जेने गुरु वचननी बोहनी थई एटले गुरु उपदेशनो लाज थयो, तेथी अनंतानु
बंधी क्रोध, मान, माया, अने लोच तथा अनादिकालनी मिथ्यात्व मोहनीय, मिश्रमो
हनीय अने सम्यक्त्व मोहनीय, ए सात प्रकृति जेनी क्षय थई, अथवा उपशमी अथवा
सातेमां कंइ खपी कंइ उपशमी, एवी जेना हैयामां सुहामणी समकितनी कला जागी
तेज जीव मोक्षनो साधनारो कहेवाय. तेना सर्व अंगमां एटले बाह्य अर्च्यंतर अंगमां
गुणस्थानक आरोहणी के० चढवानी शक्ति प्रगटी ॥ २१ ॥ जेने जवस्थितिना परिपा
कथी मुक्ति समीप थई अने संसारनी स्थिति घटी गई, ते पुरुषनी मनसा शीप स
मान थई, त्यां सद्गुरु ते मेघ समान थयो, ते सद्गुरुनां वचन तेनी मनसारूप सी
पमां अमौलिक मोती जेवां थयां थकां रुचे ठे ॥ २२ ॥

हवे सद्गुरुने मेघनी उपमा कहीने स्तवे ठे:—अथ गुरु प्रशंसा:—

॥ दोहरा: ॥—ज्यों बरषे बरषा समे, मेघ अखंडित धार; त्यों सद्गुरु बानी खिरे,
जगत जीव हितकार ॥ २३ ॥

अर्थ:—जेम वरसाद कालमां मेघ अखंडित धाराये वरसे, तेमज सद्गुरु होय ते
जगत्वासी जीवने हित कारक अमृत बाणी खेरे ठे ॥ २३ ॥

हवे सद्गुरुना उपदेश आक्षेपणी धर्म कथा कहे ठे:—अथ उपदेश कथन:—

॥ सवैया तेईसा:॥—चेतनजी तुमजागि विलोकहुं लाग रहे कहीं मायाकि
ताई; आय कहींसुं कही तुम जाउगे माया रहेगि जहांकि तहांई; माया तुहारि
न जाति न पाति न वंसकि बेली न अंसकि जाई; दासि किए बिनु लातनि मारत,
एसि अनीति न कीजे गुसाई ॥ २४ ॥ दोहरा: ॥—माया ठाया एक हे, घटे बढे ठि
नमांहि; इन्हकी संगति जे लगे, तिनहिं कहूं सुख नांहि ॥ २५ ॥ सवैया तेईसा:॥—
लोगनिसों कबु नांतों न तेराँ न तोसाँ कबू इह लोगकों नांतो; ए तो रहेरमि
स्वारथकके रस, तू परमारथके रस मातो; ए तनसों तनमे तनसे जरु, चेतन तुं त
नसों नित हातो; होहि सुखी अपनो बल तोरिके राग विराग विरोधको तांतो.
॥ २६ ॥ सोरठा: ॥—जे डुरबुद्धीजीव, ते उत्तंग पदवी चहे; जे समरसी सदीव, ति
न्हकों कबू न चाहिए ॥ २७ ॥ सवैया श्कतीसा:॥—हांसीमें विषाद वसे विद्यामे विवाद

વસે, કાયામેં મરન ગુરુવર્તનમેં હીનતા; સુચિમેં ગિલાન વસે પ્રાપતિમેં હાનિ વસે, જૈમેં હારિ સુંદર દશામેં ઠવિ ઠીનતા; રોગ વસે જોગમેં સંયોગમેં વિયોગ વસે, ગુનમેં ગરવ વસે સોવમાંહિ દીનતા; ઓર જગરીતિ જેતી ગર્જિત અસાતા સેતી, સાતાકી સ હેલી હૈ અકેલી ઉદાસીનતા ॥ ૨૮ ॥ દોહરા: ॥—જિહિ ઉતંગ ચઢિ ફિરિ પતન, નહિ ઉતંગ વહિકૂપ; જિહિ સુખ અંતર જયવસે, સો સુખ હૈ ડુખરૂપ ॥ ૨૯ ॥ જો વિલસે સુપ સંપદા, ગયે તાહિ ડુખ હોઈ; જો ધરતી વહુ ત્રિણવતી, જરે અગનિસોં સોઈ ॥ ૩૦ ॥ ઇતિ ગુરુઉપદેસ સમાપ્ત: ॥ દોહરા: ॥—સવદમાંહિ સતગુરુ કહે, પ્રગટરૂપ જિન ધર્મ; સુનત વિચક્ષણ સદહે, મૂઢન જાનૈ મર્મ ॥ ૩૧ ॥

અર્થ:—અહો! જીવ! ચેતન! તમે મોહ નિદ્રા તજોને જાગો, અને સત્ય સ્વરૂપ દેખીને માયારૂપ સંપદાને શું વલગી રહ્યાઠો; પૃથિવી પ્રમુખ અઢાર જારાદીક જેઠે તેમાં તમે ક્યાંથી આવ્યા ઠો? અને કહી દશામાં જોશો? અને જેની સાથે તમે રાચી રહ્યાઠો, તેતો માયાજાલ સંપદા જ્યાંની ત્યાં રહેશે. એ માયાજાલ તમારી જાતી નથી, તથા પાતી નથી અને માયા તમારા વંશની વેલી નથી, અને તમારા અંશ કેવળ એક દેશની પણ કાંઈ નથી, તેથી તમારે અને માયાને સંબંધ તો કોઈ પણ નથી. અને તમે પોતાની કરીને જાણોઠો. તેથી એ કહેવત સાચી કરો ઠો, કે દાસી કર્યા વગર લાત મારો ઠો, તેથી ઉત્પાત થાશે. માટે હૈ ! મહંત પુરુષો ! એવી અનીતિ ન કરવી ॥૨૪॥ માયા અને ઢાયા એક સરખીજ છે. ક્ષણમાં વધે છે અને ક્ષણમાં ઘટે છે. તેથી એ માયાની સંગતે જે લાગી રહેઠે, તેને ક્યારે પણ સુખ થાતું નથી ॥ ૨૫ ॥ આ જે પુત્ર કલત્રાદિક તું પોતાના જાણે છે, તેતો પારકા લોકો જેવા છે, એ લોકોની સાથે તારો કાંઈ નાતો નથી. અને એ લોકોને પણ તાહારી સાથે કોઈ પ્રકારનો નાતો નથી. એ જે પુત્રકલત્રાદિ લોકો છે તેતો પોતાના સ્વાર્થના રસથી તાહારી સાથે રમી રહ્યા છે, અને અરે! ચેતન! તું તો પોતાના ચેતનારૂપ પરમાર્થના રસમાં રાચી રહ્યો હું. વલી એ જે લોકો છે તે તારા તનથી તન્મય થઈ રહ્યા છે, ઇટલે તારા શરીરથી મોહિત છે, અને એ શરીર તો જરૂર છે અને તું તો ચેતન છે. તેથી તે જમથી તારી સદા જિન્નતા છે. માટે રાગ અને દેષ રૂપ મોહ કર્મનો નાતો તોમી પોતાનું વલ ફોરવીને સુખી થા ॥ ૨૬ ॥ જે જીવ રાગ દેષથી ડુષ્ટ બુદ્ધિ થઈ રહ્યો છે તે તો ઇંદ્રાદિકની ઊંચી પદવી ઇચ્છે છે, અને જે જીવ સદાઈ સમરસી જાવમાં રહે છે, તેને કોઈ ઊંચ પદવીની ઇચ્છા નથી. ॥ ૨૭ ॥ હાંસીને સારી માનીએ છે પણ તેમાં વિષવાદ વસે છે, વિદ્યાને સારી જાણીએ ઢીએ પણ તેમાં વિવાદ જગડો વસે છે; કાયાને સારી જાણીએ ઢીએ પણ તેમાં મરણદોષ છે, ગુરુતાઈ કેવળ વડાઈને સારી જાણીએ

ढीए पण तेमां कोईकवारे हीणता ठे; पवित्राई सारी जाणीए ढीए, पण एने आदिके अंते डुगंठा उपजे ठे; प्राप्ति सारी जाणीए ढीए, पण तेनी साथे हाणीलागी रहीठे; जीतवुं जलुं ठे पण तेनी साथे हारवुं लाग्युंज ठे; ज्ञानीनी सुंदर दशा जली ठे पण अंते कांति कीण थई जाय ठे; जोगनुं सुख सारुं ठे, पण तेमां रोगनी उत्पत्ति ठे; इष्ट संयोग जलो ठे पण तेनी साथे वियोगपण तैयार थई रहे ठे; प्रीति जली ठे पण तेनीसाथे अप्रीति पण उपजे ठे; औदार्यादिक गुणमां गर्व अहंकार वसे ठे; राज सेवा सारी ठे, पण तेमां दीनपणुं वसे ठे; अने वीजी जेटली जगत्वासी जीवोनी रीत सारी जाणीए ठिए, तेतो सर्व अंतरंगर्जित अशाता सहित ठे. तेथी एकली उदासीनताज शातानी साहेली ठे. माटे समरस जावज श्रेष्ठ ठे ॥ २७ ॥ जे उंचे ठेकाणे चढीने पठी नीचे पडवुं थाय, ते उतंग ठेकाणुं न कहेवाय; पण ते ठेकाणुं कुवा जेवुं कहेवाय. तेम जे सुखना अंदर दुःख वसे ठे ते सुख पण दुःखरूप कहे वाय ठे ॥ २८ ॥ केमके सुख संपदा विलसे ठे पण पठी तेना नाशथी दुःख थाय ठे. जेम तृणोवाली धरती अग्निथी बली जायठे, पण तृणविनानी धरती कोई रीते बलती नथी, ए दृष्टांते जाणी लेवुं ॥ ३० ॥ एरीते गुरु उपदेश सूचनिकामात्र संपूर्ण थयो; सद्गुरु जैनधर्मने प्रगट रूप शब्दमांज कहे ठे, एटले वचनमां व खाणे ठे. ते जैन धर्मने सांजली विचक्षण पुरुष होय ते सईहे ठे, अने मूर्ख होय ते तेनो मर्म जाणें नही:- ॥ ३१ ॥

हवे कोईकने उपदेशनी रुचिठे, अने कोईकने नथी तेनुं स्वरूप कहे ठे:-

अथ उपदेश रुचि अरुचि कथन:-

॥ सवैया एकतीसा:॥-जेसे काहू नगरके वासी छे पुरुष जूले, तामें एक नर सुष्ट एक दुष्ट उरको; दोउ फिरे पुरके समीप परे कुवटमे, काहू उर पंथिककों पूठे पंथ पुरको; सोतो कहे तुम्हारो नगर हे तुमारे ढिग, मारग दिखावे समुजावे खोजपुरको; एते पर सुष्ट पहिचाने पैं न माने दुष्ट, हिरदे प्रवान तेसे उपदेश गुरुको ॥ ३२ ॥

॥ सवैया इकतीसा: ॥-जेसे काहू जंगलमे पावसकी समो पाई, अपने सुजाई महा मेघ बरषतु है; आमल कषाय कटु तीषन मधूर पार, तेसो रस वाढे जहां जेसो दरषतु है; तेसो ज्ञानवंत नर ज्ञानकौ बखान करे, रसको उमाहो है न काहू परषतु है; वहे धुनि सुनि कोउ गहें कोउ रहै सोई, काहूकों विषाद होई कोउ हरषतु है ॥ ३३ ॥ दोहरा: ॥-गुरु उपदेश कहा करे, डुराराधि संसार; वसे सदा जा के उदर, जीव पंच परकार ॥ ३४ ॥

अर्थ:-जेम काई नगरना वासी वे पुरुष नगरमांथी निकलीने दिशा जूली गया.

તે બે પુરુષમાં એક તો સુષ્ટ કેળવ્યાના સરલ સ્વજ્ઞાવનો હતો, અને એક હૈયાનો હુષ્ટ હતો. પઠી તે બંને પુરુષ નગરની સમીપજ ફરવા લાગ્યા. પઠી કોઈ વીજા વાટમાર્ગને નગરનો મારગ પૂઠવા લાગ્યા, ત્યારે તે કહેવા લાગ્યો જે તમારું ગામ તો તમારી સમીપ છે, એમ કહી તે બંનેને મારગ દેખાડે, અને રુઝી રીતે પુર કેળવે નગરને ઓજારી સમજાવે, પણ તેમાં જે સરલ હૈયાનો છે, તેતો સાચું માને, પણ હુષ્ટ હૈયાનો છે તે માને નહીં, તેમ ગુરુનો ઉપદેશ છે તેપણ પુરુષના હૈયા પ્રમાણે છે ॥ ૩૨ ॥ જેમ કોઈ અરણ્યમાં વરસાદ પોતાનો સમય પામીને સ્વજ્ઞાવથી મહા મેઘ વરષે છે. ત્યારે આંબલી પ્રમુખ ઝાટા રસવાલા તથા બાવલ પ્રમુખ કષાણ્ડ રસવાલા, અને લિંબુ પ્રમુખ કડવા રસવાલા, જાલ પ્રમુખ નીંવરસવાલા, જેઠીમધ પ્રમુખ મધુર રસવાલા, અને લુણ પ્રમુખ દ્વારરસવાલાં જાડોમાં તેડના ગુણ પ્રમાણે રસ વૃદ્ધિ થાય છે, તેમ જ્ઞાની આચાર્ય પ્રમુખ પોતાની વચન વર્ણના વચન યોગે સ્થિરે કેળવે પ્રકાશે છે, તે જ્ઞાનનું વચ્ચાણ કરતાં પોતાના અનુજવ રસમાં ઝમગ થઈ રહ્યા છે, પણ તે વચ્ચે કોઈ યોગ્ય અયોગ્ય શ્રોતાની પરીક્ષા કરતા નથી, પઠી તે શ્રોતા પુરુષોમાં તે જ્ઞાનની ધ્વનિ સાંજલીને કોઈ તેની વાણીને ગ્રહે છે, કોઈ સુઈ રહે છે, કોઈ નિદ્રા કરે છે, કોઈ મિથ્યાદૃષ્ટિને વિષાદપણ થાય છે, અને કોઈ સમ્યગ્ દૃષ્ટિ હર્ષ પણ પામે છે ॥ ૩૩ ॥ માટે ગુરુનો ઉપદેશ શું કરે? આ સંસારી લોક હુરારાધ્ય છે, સમજાવવા કઠણ છે, જે સંસારના ઉદરમાં પાંચ પ્રકારની શ્રદ્ધાવાલા જીવો છે, તે સદા વસીજ રહ્યા છે. ॥ ૩૪ ॥

હવે પાંચ પ્રકારના જીવનાં નામ કહે છે:—અથ પંચ પ્રકાર યથા:—

॥ દોહરા: ॥—ઢૂંધા પ્રજુ ઢુંધા ચતુર, સૂંધા રોચક સુઢ, ડુંધા હુરબુઢી વિકલ ઢૂંધા ઘોર અબુઢ ॥ ૩૫ ॥

અર્થ:—એક તો ઢુંધા તેતો પ્રજુ સ્વામી છે; બીજા ઢુંધા કેળવે ચતુર છે; ત્રીજા સૂંધા કેળવે રુચિવંત છે; ચોથો ડુંધા કેળવે હુષ્ટ હુર્બુઢિ છે, અને વિકલ છે; પાંચમા ઢૂંધા કેળવે ઘોર કુબુઢિ છે ॥ ૩૫ ॥

હવે ઢૂંધાનું લક્ષણ કહે છે:—અથ ઢૂંધા યથા:—

॥ દોહરા: ॥—જાકી પરમ દશાવિષે; કરમ કલંક ન હોશ; ઢૂંધા અગમ અગાધ પદ, વચન અગોચર સોશ ॥ ૩૬ ॥

અર્થ:—જેની ઉત્કૃષ્ટ દશા વર્ણવેલી છે, જેમાં કોઈ કર્મરૂપ કલંક દેખાય નહીં, એવું જે અગમ તથા અગાધ પદ છે, એટલે સિદ્ધ પદ છે જે વચનનો વિષય થઈ શકે નહીં તેને ઢૂંધા કહિયે. ॥ ૩૬ ॥

હવે ચુંધાનું લક્ષણ કહેઠે:-અથ ચુંધા યથા:-

॥ દોહરા: ॥-જે ઉદાસ વ્હૈ જગતસોં, ગદ્દે પરમ રસ પેમ; સો ચુંધા ગુરુકે વચન, ચૂંધે વાલક જેમ. ॥ ૩૭ ॥

અર્થ:-જે જીવ જગત્થી ઉદાસી થઈ રહે છે, અને જે પરમ દશામાં રહી તેના પ્રેમ સ્વાદને ગ્રહે છે, એટલે ઉત્કૃષ્ટ દશા જાવે છે, તેતો ગુરુનાં વચનને વાલકની પરે ચુંધે છે, અને પુષ્ટ થાય છે, તે ચુંધા કહેવાય છે. ॥ ૩૭ ॥

હવે સુંધાનું લક્ષણ કહેઠે:-અથ સુંધા યથા:-

॥ દોહરા: ॥-જો સુવચન રુચિસોં સુનૈ, હિણ દુષ્ટતા નાંહિ; પરમારથ સમુજે નહી, સો સુંધા જગમાંહિ. ॥ ૩૮ ॥

અર્થ:-જે રુચિયે કરી આગમના અંગ જે સુવચન તેને સાંજલે છે, જેના હૃદયમાં દુષ્ટતા નથી, પણ જે સૂદ્ધ મત્ત્વને સમજે નહી તેને જગત્માં સુંધા પુરુષ કહીયે. ॥ ૩૮ ॥

હવે ઁંધાનું લક્ષણ કહેઠે:-અથ ઁંધા યથા:-

॥ દોહરા: ॥-જાકોં વિકથા હિત લગે, આગમ અંગ અનિષ્ટ; સો ઁંધા વિષઈ વિ કલ, દુષ્ટ રિષ્ટ પાપિષ્ટ. ॥ ૩૯ ॥

અર્થ:-જેને વિકથાનાં વચન હિતકારી લાગે છે, અને આગમ અંગ અનિષ્ટ લાગે છે, તેતો વિકલ વિષયી જીવ ઁંધા કહેવાય, દોષવંત રોષવંત પાપકર્મી થઈ રહેઠે.

હવે ઘુંધાનું લક્ષણ કહેઠે:-અથ ઘુંધા યથા:-

॥ દોહરા: ॥-જાકે શ્રવન વચન નહી, નહિ મન સુરતિ વિરામ; જમતા સો જડ વત્ જયો, ઘુંધા તાકો નામ, ॥ ૪૦ ॥ ચોપાઈ: ॥-ઢુંધા સિદ્ધ કહે સવ કોજ; સુંધા ઁંધા મૂર્ખ દોડ; ઘુંધા ઘોર વિકલ સંસારી; ચુંધા જીવ મોષ અધિકારી. ॥ ૪૧ ॥

॥ દોહરા: ॥-ચુંધા સાધક મોષકો, કરે દોષ દુઃખ નાસ; લહે પોષ સંતોષ સોં, વ રનોં લગન તાસ. ॥ ૪૨ ॥

અર્થ:-જેને વચન નથી એટલે જે એકેન્દ્રિય છે અને જેને શ્રવણ નથી એટલે જે વૈરિન્દ્રિય તેરિન્દ્રિય, ચૌરિન્દ્રિય છે, અને જેને મનની સુરતા નથી એટલે જે અસંજી છે, વલી જેને વિરામ કેળવિરતિ નથી, અજ્ઞાનરૂપ જમતાથી જે જમરૂપ થઈ રહ્યા છે, તેને ઘુંધા કહીયે. ॥ ૪૦ ॥ ઁંધા પુરુષને તો સદુ કોઈ સિદ્ધ કહે છે; સુંધા અને ઁંધા એ બંને મૂર્ખ છે; અને ઘુંધા હોય તેતો અઘોર અંધારામાં વિકલ સંસારી જીવ છે; અને ચુંધા જીવ છે તેતો મોક્ષના અધિકારી હોય, અને મોક્ષના વાંઠક હોય ॥ ૪૧ ॥ ચુંધા છે તેતો મોક્ષનો સાધક છે, દોષ અને દુઃખનો નાશ કરે છે, અને સંતોષથી પુષ્ટતા પામે છે, તેનું લક્ષણ વરણવું હું. ॥ ૪૨ ॥

हवे मोक्ष साधकनुं उदाहरण कहेवे:-अथ साधक लक्षण:-

॥ दोहरा: ॥-कृपा प्रसम संवेग दम, अस्ति जाव वैराग; ए लठन जाके हिये, सत व्यसनको त्याग. ॥ ४३ ॥

अर्थ:-कृपा जे दया, तथा जे कषायना उदयनुं दवावबुं ते प्रशम अने संवेग ते मोक्षना अजिलाषनुं पद के० स्थानक, तथा दम ते इंद्रियदमन, अस्ति एटले जिनोक्त वचन उपर श्रद्धा, एहवो वैरागीजाव; एटलां लक्षण जेना हृदयमां रहे ठे, अने सात व्यसननो जे त्याग करे तेज साधक होय. ॥ ४३ ॥

हवे साते व्यसननां नाम कहेवे:-अथ सत व्यसन नाम:-

॥ चोपाई: ॥-जूवा आमिष मदिरा दारी; आषेटक चोरी परनारी; एई सात व्यसन दुख दाई; डुरित मूल दुर्गतिके जाई. ॥ ४४ ॥ दोहरा: ॥-दर्वित ए सातों व्यसन, डुराचार दुख धाम; जावित अंतर कल्पना, मृषा मोह परिणाम. ॥ ४५ ॥

अर्थ:-जुगार १, मांस जक्षण २, मदिरापान ३, वेश्या गमन ४, आषेटक के० शिकार खेलवो ५, चोरी करवी ६, परस्त्री गमन ७, ए सात व्यसन कहेवाय ठे, ते संसारमां दुःखदाई ठे. पापनां मूल ठे अने दुर्गतिना जाई ठे. ॥ ४४ ॥ ए जे क्रिया रूप साते व्यसन ठे ते अव्यवस्था ठे. ए दुष्ट आचाररूप दुःख धाम के० दुःखनुं घ रहे. अने जेना अंतरमां वृथा के० जूग मोह परिणामनी कल्पना के० विचारणा ध्यावन थाय, ते जावित व्यसन कहीए. ॥ ४५ ॥

हवे जावित सात व्यसननी व्यवस्था कहेवे:-अथ जावित व्यसन व्यवस्था कथन:-

॥ सवैया इकतीसा: ॥-अशुजमें हारि शुज जीति यहै झूत कर्म, देहकी मगन ताई यहै मांस जषिवो; मोहकी गहलसों अजाने यहै सुरापान, कुमतिकी रीति गनिकाको रस चाखिवो; निरदे वहे प्राण घात करिवो यहै सिकार, परनारी संग पखुडिको परषिवो; प्यारसों पराई सोंज गहीवेकी चाह चोरी, एई सातों व्यसन विडारि ब्रह्म लखिवो. ॥ ४६ ॥

अर्थ:-अशुज कर्मना उदयथी हार मानिये अने शुज कर्मना उदयथी जीत मानिये तेतो जुगार खेलवो ठे. देह उपर मग्नता रहे तेतो मांस जक्षण जाणबुं. मोह कर्मथी मूर्खित थई रह्याथी अजाण थई रह्यो होय तेज सुरापान व्यसन ठे. कुबुद्धिनी रीते चालबुं तेतो वेश्याना रसनुं चाखबुं ठे. निर्दय परिणाम राखीने प्राणघात करवो, तेज शिकार खेलवो ठे. पररूप जे पुजलादिक तेनी बुद्धिने परखवी तेतो परनारी सेवा व्यसन ठे. पारकी सोंज सामग्री उपर प्रीत राखीने प्यार मेल

ववानो चाह राखे तेज चोरी ठे. ए जावित सात व्यसननुं विदारण करवार्थी ब्रह्म
लख्यो जाय ठे. ॥ ४६ ॥

हवे मोक्षना साधकनी व्यवस्था कहेठे:-अथ साधक व्यवस्था:-

॥ दोहरा: ॥-विसन जाव जामे नही, पौरुष अगम अपार; किये प्रगट घट सिं
धुमधि, चौदह रतन उदार. ॥ ४७ ॥

अर्थ:-जेना चित्तमां व्यसनजाव पामिए नही, अने अगम अपार पुरुषातन पां
मिए, तेणे घटरूप समुद्र मंथन करीने उदार केण अमुख्य चौदे रत्न प्रगट कीधां ॥४७॥

हवे जावित चौद रत्ननुं वर्णन करेठे:-अथ जावित चौद रत्नको वरनन:-

॥ सवैया इकतीसा:-लव्ही सुबुद्धि, अनूचूति कउस्तुजमनि, वैराग कल्पवृक्ष,
संत सुवचन है; ऐरावत उद्यम प्रतीतिरंजा उदैविष, कामधेनु निर्जरा सुधा प्रमोद
घन है; ध्यान चाप प्रेमरीति मदिरा विवेक वैद्य शुद्धजाव चंद्रमा तुरंगरूप मन है;
चौदह रतन ए प्रगट होइ जहां तहां ज्ञानके उदोत घट सिंधुको मथन है. ॥ ४८ ॥

॥ दोहरा: ॥-किए अवस्थामे प्रगट, चौदह रतन रसाल, कहुं त्यागे कहुं संग्रहै,
विधि निषेधकी चाल. ॥ ४९ ॥

अर्थ:-सुबुद्धि उपनी तेतो लव्ही उपनी १, आत्मानो अनुभव उपज्यो तेतो कौस्तु
जमणि उपज्यो २, वैराग उपज्यो तेतो कल्पवृक्ष उग्युं ३, जाषा समिति उपजी तेतो
शंख उपज्यो ४, उद्यम उपज्यो तेतो ऐरावत हाथी उपज्यो ५, प्रतीत उपजी तेतो
रंजा उपजी ६, कर्मनो उदय तेतो विष उपज्युं ७, कर्म निर्जरा यइ तेतो कामधेनु
उपजी ८, आनंद उपज्यो तेतो अमृतघन उपज्युं ९, ध्यान उपज्युं तेतो चाप केण
सारंग धनुष उपज्युं १०, प्रेमरीत केण प्रेमनी लय उपनी तेतो मदीरा उपज्यो ११
विवेक उपज्यो तेतो धनवंतरि वैद्य उपन्यो १२, शुद्धजाव उपन्यो तेतो चंद्रमा
उपन्यो. १३, मन शुद्ध थयुं तेतो सात मुखो अश्व उपन्यो. १४, ए चऊद रत्नतो
ज्यां ज्ञाननो उदय थवाथी पोताना ज्ञानरूप घट समुद्रनुं मंथन आय ठे, त्यां
उपजे ठे एम जाणवुं ॥ ४८ ॥ साधनी अवस्थामां ए चौदे रत्न रसाल हतां ते प्रगट
कीधां, ए चौद रत्नमां विधि निषेधनी चालमां एटले हेय, उपादेयनी चालमां कंश्क
त्यागे ठे अने कंश्क संग्रह करेठे ॥ ४९ ॥

हवे जावित चऊद रत्न तेसां आठ रत्न त्यागवा योग्यठे अने ठ रत्न ग्रहण करवा
योग्य ठे ते कहेठे:-अथ अष्ट रत्न हेय षट् उपादेय कथन:-

॥ दोहरा: ॥-रमा, संष विष धनु सुरा, वेद धेनु हय हेय, नति रंजा गज क

દ્વપતરુ, સુધા સોમ આદેય ॥ ૫૦ ॥ હહ વિધિજો પરજાવ વિષ, વમે રમે નિજરૂપ, સો સાધક શિવપંથકો, ચિદ્વિવેક ચિદ્રૂપ, ॥ ૫૧ ॥

અર્થ:—રમાકે ૦ લક્ષ્મિ તેતો સુબુદ્ધિ ૧, સુવચનશંષ ૨, ઉદય વિષ ૩, ધ્યાન ધનુષ ૪, પ્રેમ રીત મદિરા ૫, વિવેક વૈદ્ય ૬, નિર્જરા કામ ધેનુ ૭, મનશુદ્ધતે ધોમો ૮, એ આઠ અથિર છે તેમાટે ઠાંરવા યોગ્ય છે. અને અનુજવ મણિ ૧, પ્રતીતિ રંજા ૨, ઉદય મ હાથી ૩, વૈરાગ્ય કદ્વપદ્મ ૪, આનંદ સુધા ૫, શુદ્ધ જાવ ચંદ્રમા ૬, એ ઠ રત્ન ૭ હણ કરવા યોગ્ય છે. ॥૫૦॥ આ રીતિથી પરરૂપ જે કર્માદિક જાવ છે, તેજ વિષયયું. તેનું જે વમન કરે છે, અને પોતાના સ્વરૂપમાં જે રમે છે તેજ પુરુષ મોક્ષ માર્ગનો સાધક જાણીયે. જે જ્ઞાન જાવનો જાણનાર અને જ્ઞાન સ્વરૂપી તેજ સાધક કહીએ ॥૫૧॥

હવે મોક્ષપદના સાધકની વ્યવસ્થા કહે છે:—અથ સાધક વ્યવસ્થા કથન:—

॥કવિત્ત ઠંદ:॥—જ્ઞાનદૃષ્ટિ જિન્હકે ઘટ અંતર નિરખે દરવ સુગુન પરજાહ, જિન્હકે સ હજરૂપ દિન દિન પ્રતિ, સ્યાદવાદ સાધન અધિકાહ, જે કેવલ પ્રતીત મારગ મુષ્કિતે ચરન રાષે ઠહરાંઈ, તે પ્રવિણ કરિઠિન મોહ મલ અવિચલ હોહ પરમપદ પાહ ॥ ૫૨ ॥

અર્થ:—જેના ઘટ અંતરમાં જ્ઞાનની દૃષ્ટિ જાગી તેથી દ્રવ્યને જે દેખે જાણે, તે દ્રવ્ય ના ગુણ જાણે; ગુણના પર્યાય જાણે; અને જેને સહજ રૂપેજ એટલે જીવિતવ્યતાના પરિપાકથી દિન દિન પ્રત્યે સ્યાદ્વાદનું સાધન અધિક થઈ રહ્યું છે, અને જે કેવલિના કહેલા મારગને સન્મુખ થઈ રહે, એજ ચિત્ત રાખે અને એજ માર્ગવીષે ચરણ ઠરાવી રાખે, તે પ્રવીણ પુરુષ મોહરૂપ મલને ક્ષીણ કરી પરમ પદ પામી અવિચલ થાય છે ॥ ૫૨ ॥

હવે સમ્યગ્ દૃષ્ટિની વ્યવસ્થા અને મિથ્યા દૃષ્ટિની વ્યવસ્થા કહે છે:—

અથ સમ્યગ્દૃષ્ટિ મિથ્યાદૃષ્ટિ વ્યવસ્થા:—

॥ સવૈયા ફકતીસા: ॥—ચાકસો ફિરત જાકોં સંસાર નિકટ આયો, પાયો જિનિ સમ્યગ્ મિથ્યાત નાશ કરિકે; નિરહુંદ મનસા સુઝૂમિ સાધિ લિની જિનિ, કીની મોષ કારન અવસ્થા ધ્યાન ધરિકે; સોઈ શુદ્ધ અનુજૌ અન્યાસી અવિનાશ જયો, ગયો તાકો કરમ જરમ રોગ ગરિકે; મિથ્યામતિ આપનો સરૂપ ન પિઠાને તામે, ઢોલે જગ જાલમે અનંત કાલ જરિકે. ॥ ૫૩ ॥

અર્થ:—જેમ રાત્રિને વિષે ચકવો ફિરતો ફરતો રહે છે, તેમ સંસારમાં ફિરતાં ફિરતાં જેનો અંત નિકટ આવ્યો, જે સમ્યક્ત્વ પામ્યો, મિથ્યાત્વનો નાશ કરીને રાગદ્વેષાદિક રહિત એવી મનસારૂપ જલ્દી ઝૂમિકા જેણે સાધિ લીધી, અને ધ્યાન ધરિને પોતાની અવસ્થા મોક્ષપદના કારણરૂપી જેણે કીધી, તેજ સમ્યગ્ દૃષ્ટિ શુદ્ધ અનુજવનો અન્યાસી થયો, એમ કર્મ રોગને ગમાવીને અવિનાશી થયો, એટલે એનાં જન્મ મર્ણ દબ્યાં.

एसिऊ थयो, एवी सम्यग् दृष्टि पाम्याविना मिथ्यात्वी पोतानुं स्वरूप ओलखे नही. तेथी अनंतकाल जरिके के० लगी जगत्नी जालमां मोले ॥ ५३ ॥

हवे जे आत्मानो अनुज्ञव पाम्यो तेनो विलास कहेठे:—अथ अनुज्ञव विलास:—

॥ सवैया इकतीसा: ॥—जे जीव दरवरूप तथा परजायरूप, दोउ नै प्रवान वस्तु सुरुता गहत है; जे अशुऊजावनिके त्यागी जए सरवथा विपेसों विमुष व्है वि रागता चहत है; जो ग्राहजनाव त्यागजाव डुहूं जावनिको, अनुज्ञौ अज्यास विषे एकता कहत है; तेई ज्ञान क्रियाके आराधक सहज मोष, मारगके साधक अवाधक महत है. ॥ ५४ ॥

अर्थ:—जे कोई जीव द्रव्यार्थिक अने पर्यायार्थिक ए वे नय प्रमाण करीने व स्तुनी शुरुताने ग्रहेठे, जे जीव रागद्वेष मोहथी आत्मां जे अशुऊजाव ठे तेना सर्वथा त्यागी थया ठे, तेथी पांच इंद्रियोना विषयथी विमुख थईने वैरागतामां जे वर्तवा लागेठे, अने जे जावित चौदे रत्नमां ठ जाव रत्न ग्रहण करवा योग्य ठे, अने आठ जाव रत्न त्यागवा योग्य ठे, एटले आठ हेयने ठ उपादेय ठे, ते अनुज्ञवना अज्यासविषे वंने जावनी एकता करेठे, एटले जे द्रव्यमां दृष्टि रहे अने पर्यायमां दृष्टि न रहे, तेने एकता कहेठे. ते जीव ज्ञान क्रिया जे मोक्ष मार्गनुं कारण कह्युं ठे तेना आराधक थया. अने सहजरूपमां मोक्ष मार्गना साधक थया; फरी तेने कर्म बाधा न होय, तेथी अवाधक थया महिमावंत थया, पूजनिक थया. ॥ ५४ ॥

हवे जे ज्ञान अने क्रियाने जिनजाने माने ठे तेने एनी एकता कही देखाडे ठे:—

अथ ज्ञान क्रिया एकता कथन:—

॥ दोहरा: ॥—विनसि अनादि अशुऊता, होइ शुरुता पोष; ता परनतिकों बुध कहे, ज्ञान क्रियासों मोष ॥ ५५ ॥

अर्थ:—अनादि कालनी जे अशुऊता ठे तेनो ज्यां विनाश आयठे त्यां शुरुतानुं पोषण आयठे, एवी जे आत्मानी परिणति थाय तेज ज्ञाननी क्रिया कहेवायठे तेने बुध के० पंडित पुरुष एवुं कहेठे के ए ज्ञान क्रियाथी मोक्ष थाय, आंही ज्ञान तथा क्रियानी जे दुविधा लखेठे ते शब्दनयथी जाणवी. ॥ ५५ ॥

हवे ज्ञाननी व्यवहार नयथी थापना देखाके ठे:—अथ ज्ञान द्रव्य स्थापना:—

॥ दोहरा: ॥—जगी शुरु समकित कला, वगी मोषमग जोइ; वहे करम चूरन करै, क्रम क्रम पूरन होइ ॥ ५६ ॥ जाके घट एसी दशा, साधक ताको नाम; जेसे दीपक जो धरे, सो उजियारो धाम. ॥ ५७ ॥

अर्थ:—जेणे शुरु समकितनी कला जाणी अने जे कला मोक्षना मुखमां जावा

लागी ते पुरुष कर्मने चूरण करीने क्रमे क्रमे पूरण थाय ॥ ५६ ॥ जेना घटमां एवी दशा थई रही ठे, ते पुरुषनुं साधक नाम कहेवाय. जेम दीवानुं अजवानुं थएथी घरमां पण अजवानुं थाय, तेम ज्ञानक्रिया तो मोक्ष साधक ठे, पण ज्ञानक्रियाने ध रतां पुरुष पण साधक थाय ॥ ५७ ॥

कहे ज्ञाननुं फल कहेठे:—अथ ज्ञानफल वर्नन:—

॥ सवैया इकतीसा: ॥—जाके घट अंतर मिथ्यात अंधकार गयो, जयो परगास सु रू समकीत ज्ञानकी; जाकी मोह निद्रा घटी ममता पलक फीटी, जान्यो जिन मरम अवाची जगवानको; जाको ज्ञान तेज वग्यो उद्दिम उदार जग्यो, लग्यो सुष पोष समरस सुधा पानको, ताही सुविचक्षण को संसार निकट आयो, पायो तिनि मारग सुगम निरवानको ॥ ५८ ॥ जाके हिरदेमे स्यादवाद साधना करत, शुद्ध आत्माको अनुज्ञौ प्रगट जयो हे; जाकों संकल्प विकल्पके विकार मिटि, सदा काल एकी जाव रस परिनयो है; जिनि बंध विधि परिहार मोष अंगीकार, ऐसो सुविचार पठ सोउ ठांकि दियो है; जाकी ज्ञानमहिमा उदोत दिनदिन प्रति, सोइ जवसागर उलंघि पार गयो है ॥ ५९ ॥

अर्थ:—जेना घटमां अनादिकालनो मिथ्यात्व अंधकार हतो ते गयो, अने शुद्ध सम्यक्त्व रूप सूर्यनो प्रकाश थयो, राग द्वेष मोह निद्रा जेनी घटी गई, ममतारूप पलक लागी हती ते फिटि गई, तेथी जिन अवाची जगवाननो एटले सिद्ध स्वरूपनो मर्म पाम्यो, जेनुं ज्ञानतेज वध्युं एटले प्रकाश थयो, प्रधान उद्यम जाग्यो अने उपशम रस रूप अमृत पानना सुखनो जेने पोष थयो, ते सुविचक्षण पुरुषने संसार निकट आव्यो, ते तो सुगम वातमां मुक्तिनो मारग पाम्यो ॥ ५८ ॥

जेना हृदयमां स्याद्वाद स्वरूपनी साधनाथी शुद्ध आत्मानो अनुज्ञव प्रगट थयो अने जेने संकल्प विकल्पनो विकार बहु जातनो हतो ते मटीने सदा कालमां एक चेतना रस जे एकी जावपणुं ठे ते पणे परिणम्यो, तेणे करीने बंध विधिनो परिहार जे संवरनुं धरनुं ते जेने थयुंठे, अने निस्पृह दशाथी मोक्षनो जे अंगीकार तेना विचारनो पक्ष धार्यो ठे ते पक्ष बांडी दीधोठे, जेना ज्ञाननो महिमा दिन दिन प्रते उद्योत थयोठे. तेज जीव जव समुद्र उतरीने पार पहुँच्यो एम जाणवुं. ॥ ५९ ॥

हवे अनुज्ञवीनी व्यवस्था तेज उपादेय ठे ते कहे ठे:—अथ अनुज्ञौ व्यवस्था कथन:—

॥ सवैया इकतीसा: ॥—अस्तिरूप नासति अनेक एक थिररूप, अथिर इत्यादि नानारूप जीव कहिये; दीसे एक नैकी प्रतिक्षणी अपर झूजी नैकों नै दिषाइ वाद विवादमे रहिये; थिरता न होइ विकल्पकी तरंगनिमे, चंचलता बढे अनु

चौ दशा न लहिये; तातें जीव अचल अवाधित अषंड एक, एसो पद साधिके समाधि सुख गहिये ॥ ६० ॥

अर्थ:—कोई नयथी अस्तिरूप ठे, कोई नयथी नास्तिरूप ठे. कोई नयथी अनेक, कोई नयथी एक, कोई नयथी स्थिररूप, कोई नयथी अस्थिररूप, इत्यादि नाना प्रकारना स्वरूपथी जीव कहीए. अहीं एक नय जे स्वरूप साधे ठे, त्यां ते नयनो प्रति पक्षी के० उलटी रीते बीजो नय देखाय ठे, तेतो पेला नयथी विपरीतपणुं साधे ठे, तेथी जो एकांतनयपणुंज ग्रहीए अने ते उपर बीजो नय न देखायीये तो वादविवाद थई जाय. तेथी नय जेद करणीथी कुविकल्पना तरंग उठेते तरंगथी चेतन स्थिर न थाय, अने चंचलतापणुं वधे तेथी अनुनव दशाग्रहो न जाय. माटे नयपक्ष तजीने अनुभव अज्यासने कारणे जीव द्रव्य अचल ठे, अवाधित ठे, अखंरु ठे, एक ठे, एवा स्वरूपनुं स्थानक साधिने सुख ग्रहण करिये ॥ ६० ॥

हवे द्रव्य, क्षेत्र, काल, जावे करीने आत्मानुं अखंनितपणुं कहे ठे:—

अथ द्रव्य, क्षेत्र, काल, जाव कथन:—

॥ सवैया इकतीसा: ॥—जेसे एक पाकी आंवफल ताके चारि अंस, रसजाली गुठली ठालक जव मानिये; यों तो न वने पे एसे वने जेसें दहे फल, रूप, रस, गंध, फास, अषंड प्रवानिये; तेसे एक जीवकों दरव, क्षेत्र, काल, जाव, अंस जेद करि चिन्न चिन्न न वषानि ये; दर्व रूप, पेटरूप, कालरूप, जावरूप, चारों रूप अलख अखंरु सत्ता मानिये ॥ ६१ ॥

अर्थ:—शिष्य कहे ठे. हे! स्वामी! द्रव्य, क्षेत्र, काल, जावरूप वस्तुना चार अंश तमे कहो ठो, त्यां एवुं दृष्टांत आपवुं के, एक आंवफल ठे तेना रस, जाली एटले रेसो, गोठली अने ठाल ए चार अंश ठे, तेमज वस्तुना द्रव्य, क्षेत्र, काल, जाव ए अंश होय के न होय? हवे गुरु कहे ठे, हे! शिष्य! आहीं तुं अंशके० खंरु समज्यो तेथी ए दृष्टांत दीधुं. तेतो वने नहीं पण आंही अखंडपणामां चार अंश लाववा तेनुं दृष्टांत ए ठे, के तेज आंव फल ठे, तेमां रूप, रस, गंध ने स्पर्श ए चारे अखंडपणे प्रमाण करिए, ए चार रस ठे, तेम एक जीवनुं द्रव्य, क्षेत्र, काल, जावरूप अंशजेदे करीने रस जाली गोठलीने ठाल ए खंड खंड वखाणीये नहीं. आंही जे साध्यरूप आत्मा सत्ता ठे, ते द्रव्यथी अखंडितपणे, आत्मा द्रव्यरूप ठे, अने क्षेत्रथी अखंरुपणे असंख्यात प्रदेशाश्रवगाहपणे ठे, कालथी अखंड त्रिकाल वर्त्तिठे, जावथी अखंरु इयाक जावपणे ठे; एम जीवना चार अंश अखंरुपणे मानीये ॥ ६१ ॥

हवे साध्यपदमां ज्ञान ज्ञेयनुं विशेष पणुं अने अविशेष पणुं कहेवे:-

अथ ज्ञान ज्ञेय वीशेष कथन:-

॥ सवैया इकतीसा: ॥-कोउ ज्ञानवान कहे ज्ञान तो हमारो रूप, ज्ञेय षट्दर्व सो हमारो रूप नांही हे; एक नै प्रवान एसे दूजी अब कहों जेसे, सरस्वती अक्षर अरथ एक ठांही है; तेसे ज्ञाता मेरो नाम ज्ञान चेतना विराम, ज्ञेयरूप सकति अ नंतमुज पाही है; ताकारण वचनके जेद जेद कहों कोउ, ज्ञाता ज्ञान ज्ञेयको वि लास सत्ता मांही हे ॥६१॥ चोपाई: ॥ स्वपर प्रकाशक सकति हमारी; ताथे वचन जेद त्रम जारी; ज्ञेय दसा द्विविधा परगासी; निज रूपा पररूपा जासी, ॥ ६३ ॥ ॥ दोहरा: ॥-निजरूपा आत्म सकति, पररूपा परवस्त, जिनि लिखि लीनो पेच यह, तिनि लिखि लियो समस्त ॥ ६४ ॥

अर्थ:-कोई ज्ञानवंत प्राणी पोताना अनुभव प्रमाणथी एम कहेवे, के जे ज्ञान ठे तेतो अमारुं रूप ठे. अने जे षट् द्रव्य ज्ञेयठे तेतो अमारुंरूप नथी, तेथी ज्ञान अने ज्ञेय विशेषणामां ठे. गुरु कहे ठे, एतो एकज नय प्रमाण ठे. हवे बीजा नयथी जेम अविशेषपणुं थाय ठे, तेम कहुं बु. जेम सरस्वती के० विद्यारूप अर्थ ठे. सैम अक्षर के० विद्यारूप अर्थ एकठो रहे, तेम ज्ञाता ते तो माहारुं नाम थयुं. अने जे ज्ञान ठे तेतो चेतनानो विराम के० प्रकार ठे. अने जे ज्ञान ज्ञेय पणुं परिणम्युं ठे, ते तो ज्ञेयरूप शक्ति ठे. एवी अनंत शक्ति महारीज पासे ठे. ते कारणथी वचन जेद करीने ज्ञान अने ज्ञेयनो जेद कोई जले कहो, पण बीजो नय देखवाथी ज्ञाननो ने ज्ञेयनो विलास आत्मा सत्तामांज ठे. तेथी अविशेष पणुं ठे. ॥ ६१ ॥ जेथी हमारी शक्ति एवी ठे जे पोतानो प्रकाश करे अने परनो पण प्रकाश करे तेथी स्वपर प्र काशक ठे, तेथी ज्ञान अने ज्ञेय ए वचन जेदे जे जेद ठे, तेज जारी त्रम उपजा वेवे; पण वस्तु एक ठे. ज्ञेय के० जे जाणवा योग्य तेतो दशा वे प्रकारे करीने कही. एक तो निजरूपा बीजी पर रूपा कही ठे ॥ ६३ ॥ आंही जे निजरूप ज्ञेय दशाक हीए तेतो स्वरूप प्रकाशक आत्म शक्ति ठे, अने जे बीजी पर रूप ज्ञेय दशा ते पर वस्तु ठे. जेणे एवातनो पेच जाण्यो तेणे तो समस्त जाण्युं ॥ ६४ ॥

हवे एज पेच स्याद्धादमां जोइए ते स्याद्धादरूप वस्तुनुं वर्णन करेवे:-

अथ स्याद्धाद रूप वस्तु वर्णन:-

॥ सवैया इकतीसा: ॥-करम अवस्थामे अशुद्धसो विलोकियत, करम कलंकसों नानार शुद्ध अंग हे; उजे नै प्रवान समकाल सुद्धासुद्धरूप, एसो परजाइ धारी जीव वाद विवा हे; एकही समेमें त्रिधारूप पे तथापि याकी, अखंरित चेतना सकति स

વર્ગ હે; યદે સ્યાદ્વાદ યાકો જ્ઞેદ સ્યાદ્વાદી જાનૈ, મૂરખ ન માને જાકી હિયો દગ જંગ હે. ॥ ૬૫ ॥ નિદ્ધે દરવ દ્રિષ્ટિ દીજે તવ એકરૂપ, ગુન પરનતિ જ્ઞેદ જાવસોં વહુત હે, અસંખ પ્રદેશ સંયુગત સત્તા પરવાન, જ્ઞાનકી પ્રજાસોં લોકાલોકમાં ન જુત હે, પ રજે તરંગનિકે અંગ ઢિનજંગુર હે, ચેતના સકતિ સો અખંતીત અચુત હે, સોદે જીવ જગતિ વિનાયક જગત સાર, જાકી મૌજ મહિમા અપાર અદ્ભુત હે. ॥ ૬૬ ॥ વિ જાવ સકતિ પરિનતિસોં વિકલ દીસે, શુદ્ધ ચેતના વિચારતે સહજ સંત હે; કરમ સં યોગ સો કહાવે ગતિકો નિવાસી, નિદ્ધે સરૂપ સદા મુક્ત મહંત હે; જ્ઞાયક સુજાઝ ધરે લોકાલોક પરગાસી, સત્તા પરવાન સત્તા પરગાસ વંત હે; સોદે જીવ જાનત જહાં ન કૌતુકી મહાન, જાકે કીરતિ કહાન અનાદિ અનંત હે. ॥ ૬૭ ॥

અર્થ:-કાર્મણ શરીર સહિત આત્માની કર્મ અવસ્થામાં દૃષ્ટિ દર્શે, તો આત્માને શુદ્ધ દેખીએ ઢીએ. અને કર્મ કલંક રહિત કેવલ આત્મામાંજ દૃષ્ટિ દર્શે તો તો શુદ્ધ અંગ છે. અને એ વેગનય સમકાલેજ પ્રમાણ કરીએ તો શુદ્ધશુદ્ધરૂપ કહ્યું જાય. એમાં પર્યાયની ધારાયે કરીને જીવના વિચિત્ર પ્રકાર છે. શુદ્ધ અશુદ્ધ અને શુદ્ધાશુદ્ધ એ ત્રણરૂપ આત્માના એકજ સમય પામીએ, યદ્યપિ એમ છે તથાપિ ત્રણેરૂપમાં આત્માની અખંડિત ચેતના શક્તિ સર્વ અંગમાં જરિ રહિ છે, તેજ સ્યાદ્વાદ કહીએ, તેનો જ્ઞેદ જે સ્યાદ્વાદી હોય, તેજ જાણે, પણ જેનું હૃદયું દગજંગ કેળ સમ્યગ્ દૃષ્ટિ રહિત છે, તે મૂર્ખ એનો જ્ઞેદ ન જાણે. ॥ ૬૫ ॥ નિશ્ચયનયથી દ્રવ્ય ઉપર દૃષ્ટિ આપિયે તો આત્મ દ્રવ્ય એકરૂપ છે અને એ આત્મ દ્રવ્યના ગુણ પરિણતિરૂપ જ્ઞેદ જાવથી જોડ્યે તો આત્મા વહુરૂપે છે અને આત્માની સત્તા અસંખ્યાત આકાશ પ્રદેશ સંયુક્ત છે, અને તે સત્તાને પ્રમાણ આત્મા કહ્યો જાય છે. અને જ્ઞાનની પ્રજા વિચારીએતો લોકાલોક પ્ર માણ ક્ષેત્રથી સંયુક્ત આત્મા કહ્યો જાય છે, તથા ક્ષણક્ષણમાં પર્યાય રૂપ તરંગના અંગ વિચારીએતો જીવ ક્ષણજંગુરજ કહેવાય છે, અને તેને ચેતના શક્તિથી વિચારીએ તો સદા સર્વદા અખંરુજ કહેવાય, અને અચ્યુત કહેવાય છે. તેજ જીવ જગત્નો વિના યક કેળ ધણી અને જગત્માં સારજૂત પદાર્થ છે. જેના મોજ અને મહિમા અપાર છે અને અદ્ભુત છે ॥ ૬૬ ॥ હવે વીજું પણ સ્યાદ્વાદ કહેઃ-રાગ દ્વેષાદિક વિજાવ શ ક્તિથી પરિણમ્યો દેખીએ તો આત્મા વિકલ દેખાય છે; અને તેની શુદ્ધ ચેતનાજ વિ ચારીએતો સહજ સંતરૂપ દીસે છે; કર્મ સંયોગ સહિત આત્મા વિચારીયે તો ચારે ગ તિનો વાસી અને ચોરાશી લાખ યોનિની દાસી કહેવાય છે; અને નિશ્ચયનયથી એનું સ્વરૂપ જો વિચારીએ તો સદા સર્વથા મુક્તિરૂપ મહંત છે; અને જો એને જ્ઞાયક સ્વ જાવ ધારી વિચારીએ તો લોકાલોક પ્રકાશક અમેય કહેવાય; અને જો એ આત્માની

प्रकाशवंत सत्ता विचारिये तो पोतानी सत्ता प्रमाण आत्मा होय; ते जीव वस्तु साध्य ठे. जे जहांन के० जगतने जाणैठे, जे महोठो कौतुकी पुरुष ठे, जेनी कीर्त्ति अने कथा अनादि अनंत काल लगी एवीज चालती आवेठे ॥ ६७ ॥

हवे साध्यरूप केवल दशानुं वर्णन करे ठे:-अथ केवल दशा वर्णन:-

॥ सवैया इकतीसा: ॥-पंच परकार ज्ञानावरनको नास करि, प्रगटी प्रसिद्ध ज गमाहि जगमगी है; ज्ञायक प्रज्ञामे नाना ज्ञेयकी अवस्था धरि, अनेक जई पे एकतामें रसपगी हैं; याही ज्ञांति रहेगो अनंत, काल परजंत, अनंत शक्ति फोरि अनंत सों लगी है; नरदेह देवलमे केवलमे सरूप सुद्ध, ऐसी ज्ञान ज्योतिकी सिषा समाधि जागी है ॥ ६८ ॥

अर्थ:-मति ज्ञानावरणीय प्रमुख पांच प्रकारना ज्ञानावरणीय कर्मनो नाश करीने प्रसिद्ध के० प्रत्यक्षपणे प्रगटी एवी जे ज्ञान ज्योतिनी सिषा जगत्मां जगमगी रही ठे. ते ज्ञान ज्योतिनि सिषा पोतानी ज्ञायकपणारूप प्रज्ञामां नाना प्रकारना ज्ञेयनी अवस्था धरीने अनेक रूप थई ठे, तेपण ज्ञायक पणानी जे एकता ठे तेना रसथी मली रही ठे. तेज रीते अनंत काल पर्यंत रहेशे. अने अनंत वीर्य फोर वीने अनंत पदथी लागी रहेशे. ज्यारे मनुष्यना देहरूप देवलमां शुद्ध केवल ज्ञान स्वरूपे एवी ज्ञान ज्योतिनी सिखा जेवी समाधि ठे, ते जाग्रत थई एटले सर्व विषमता जाव मटि गयो ॥ ६८ ॥

हवे अमृतचंद्र आचार्य ठे ते चंद्रमा ठे. अने तेनी कलारूपि त्रण धारा ठे, तेनुं जुदा जुदा अर्थथी वर्णन करे ठे:-अथ अमृत चंद्र कलाके तीन अर्थ कथन:-

॥ सवैया इकतीसा: ॥-अक्षर अर्थमे मगन रहै सदा काल, महा सुख देवा जै सी सेवा काम गविकी; अमल अबाधित अलष गुन गावना है, पावना परम शुद्ध जावना है जविकी, मिथ्यात तिमर अपहार वर्द्धमान धारा, जैसी उजे जामलों कि रन दीपे रविकी; ऐसी है अमृत चंद्रकला त्रिधारूप धरे, अनुजो दशा गरंथ टीका बुद्धि कविकी ॥ ६९ ॥ दोहरा: ॥-नाम साधि साधक कह्यो, द्वार द्वादशम ठीक, समय सार नाटक सकल, पूरन जयो सटीक ॥ ७० ॥

अर्थ:- अमृतचंद्रनी अनुजव दशारूप कला ठे, तेतो अक्षर अर्थमां के० मोक्ष प दार्थमां सदाकाल मग्न रहे ठे, अने जेवी कामधेनुनी सेवा सुखदायक थाय तेवी सुखदायक ठे; अने अमृतचंद्रनीग्रंथ टीकारूप कला ठे तेज पाठला वर्णने करी यु कठे, अने अमृतचंद्र कविनी बुद्धि ठे, तेतो अक्षर अर्थ के० शब्दार्थ तेमां मग्न रहे ठे. आगल बीजुं वर्णन पूर्वली रीते जेम अमृतचंद्रनी अनुजव दशानी कला अने

अने ग्रंथनी टीकानी कला अने कविकला ए त्रणे कला अमल ठे, अवाधित ठे, अलख पुरुषनागुणनुं गायन करतीज रहे ठे तेथी पावन ठे, जव्यत्व पणानी परम शुद्ध जावना ठे, अने ए त्रणेकला, मिथ्यात्वरूप अंधकारनी अपहरण करनार ठे, अने च डते परिणामे ठे; जेम चढता वे पोहोरो लगी सूर्यना किरण चढता चढता दीपे ठे, तेम ए कलापण वधती वधती दीपे ठे, एवी अमृतचंद्र आचार्यनी कला ठे ते त्रण प्रकारनुं रूप धारण करे ठे, एक तो अनुजवदशा, बीजी ग्रंथनी टीका करी ते अने बीजी काव्य बंध करतां कविकला कीधी ॥ ६९ ॥ साध्य साधक सामे वारमो द्वार ठीक कह्यो; अमृतचंद्र आचार्यनो करेलो कलशरूप समयसार नाटक ग्रंथ टीका समेत संपूर्ण थयो ॥ ७० ॥

॥ इतिश्री समयसार नाटकनो साध्य साधकनामा वारमोद्वार वालावबोधरूप संपूर्ण थयो ॥ ग्रंथाग्रंथ ८००० श्लोक मान ठे. ॥

हवे ग्रंथनी अंते अमृतचंद्र आचार्य कवि आलोचनाकरेठे:-अथ कविआलोचन:-

॥ दोहरा: ॥-अव कविजन पूरव दशा, कहै आपसों आप; सहज हरष मनमें धरै, करै न पठाताप. ॥ ७१ ॥ सवैया इकतिसा: ॥-जो मे आप ठांदि दीनो पररूप गही लीनो, कीनी न वसेरो तहां जहां मेरो थल है; जोगनिको जोगी रहि करमको कर्ता जयो, हिरदे हमारे राग दोष मोह मल है; ऐसी विपरीति चाल जई जो अतीत काल, सो तो मेरी क्रियाकी ममता ताको फल है; ज्ञान दृष्टि जासी जयो क्रिया सों उदासी वह, मिथ्या मोह निद्रामे सुपनको सो बल है. ॥ ७२ ॥ दोहरा: ॥-अमृतचंद्रमुनिराज कृत, पूरन जयो गरंथ; समयसार नाटक प्रगट, पंचमगतिकोपंथ. ॥ ७३ ॥

अर्थ:-हवे कलसनो करनार कविठे, ते पोतानेज पोतानी पूर्वदशा कहेठे. पोताना मर्म जाण्वाथी सहज हर्ष उपज्यो ठे, ते आलोचनामां धारे ठे, पण पस्तावो करतो नथी. ॥ ७१ ॥ अतीत काले जे महारो आत्मानो स्वजाव हतो ते मे ठांदि दीधो, अने पर जे कर्मादिक पररूप हतो ते में लई लीधो, अने ज्यां समाधिविषे मारो निवा स हतो, त्यां में वास न कीधो. पांच इंद्रियोना विषय जोगनो जोगी थईने कर्मनो कर्ता थयो, अमारा हैयामां राग द्वेषरूप महा मोह मल हतो, एवी उलटी चाले चाल्यो तेतो अतीत कालमां वात बीती; एवुं जे कार्य थयुं, तेतो मारी क्रियामां ममता राखी तेनुं फल थयुं; हवे तो ज्ञान दृष्टि जासी तेथी क्रियाथी उदासी थयो, अने जे अतीत कालमां अवस्था थई तेतो मोह मिथ्यात्व निद्रामां स्वपना जेवो खेल थयो. ॥ ७२ ॥ अमृतचंद्र आचार्यनो करेलो ग्रंथ संपूर्ण थयो; आ समयसार नाटक जे ग्रंथ ठे ते प्रगट पणे पंचम गतिके मुक्तिनो पंथ ठे. ॥ ७३ ॥

॥ इति श्री समयसार नाटक ग्रंथ अमृतचंद आचार्यकृत संपूर्णम् ॥

हवे वणारसीदास कहेठे:-

॥ दोहरा: ॥-जाकी जगति प्रजावसों, कीनो ग्रंथ निवाहि; जिन प्रतिमा जिन सारषी, नमे बनारसी ताहि. ॥ ७४ ॥

अर्थ:-जेनी जक्तिना प्रजावे करीने गहनार्थ ग्रंथहतो तेनो निर्वाहकीधो, एवी आकालमां जिन प्रतिमा जे श्रीजिनेश्वर सरषी ठे तेने वणारसीदास नमेठे. ॥ ७४ ॥

हवे जेवा श्री जिनेश्वर देव महात्म्यवंत ठे, तेवी जिन प्रतिमा पण महात्म्यवंत ठे ते कहेठे:-अथ जिन प्रतिमा महात्म्य कथन:-

॥ सवैया इकतीसा: ॥-जाके मुख दरससों जगतके नैननिकों, थिरताकी वानी चढी चंचलता बिनसी; मुद्रा देखे केवलीकी मुद्रा यादि आवे जहां, जाके आगे इंद्रकी विभूति दिसे तिनसी; जाको जस जपत प्रकास जगे हिरदेमे, सोई सुद्ध म ती होइ हुती जो मलिनसी; कहत बनारसी सुमहिमा प्रगट जाकी, सोहे जिनकी सबी हे विद्यमान जिनसी ॥ ७५ ॥

अर्थ:-श्री जिन प्रतिमाना मुख दर्शन थवाथी जे तेना जक्तजन ठे तेना नयनने कंइ आगल सम्यग् दशा के० संवर दशा पामेली होय तेनी स्थिरतानी वाणी वधे अने जे जावपदार्थमां चंचलता होय तेनो नाश थाय. अने पद्मासन स्थित मुद्रा आकार ज्यां देखे, त्यां केवलीनी मुद्रा याद आवे ठे; ते केवलीनी मुद्रा एम संचार वामां आवे ठे के, जेनी आगल इंद्रनी संपदा ठे ते तृण समान देखायठे, एटवे चो सठ इंद्र महिमाकरेठे, अने ते दशा सांजलवामां आवे त्यारे त्यां जे केवलीना जश कहेवायठे, तेना गुणनो प्रकाश हैयामां जागेठे, अने त्यां जे पहेली मति सम्यग् दशामां मेली जेवी हुती ते शुद्ध थई, तेथी वणारसीदास कहेठे के, जिन प्रतिमानो एवो प्रगट महिमा ठे के ते विद्यमानजिनेश्वर समानज मानवी ॥ ७५ ॥

हवे जिनप्रतिमानो जेजक्तिवंत ठे तेनुं वर्णन करेठे:-अथ प्रतिमा माने ताको वर्णन:-

॥ सवैया इकतीसा: ॥-जाके उर अंतर सुदृष्टिकी लहरि लसी, बिनसी मिथ्यात मोह निद्राकी समारषी; सैली जिन सासनकी फली जाके घट जयो, गरवको त्यागी षट दरवकौ पारषी; आगमके अक्षर परे है जाके श्रवनमे, हिरदे जंमारमे समा नी वानी आरषी; कहत बनारसी अलप जवस्थिति जाकी, सोइ जिन प्रतिमा प्रवाने जिन सारषी ॥ ७६ ॥

अर्थ:-जेना हैयामां सम्यग् दर्शननी लेहेर बिराजमान थई रही ठे. अने मिथ्यात्व मोहनीय रूप निद्रानीमूर्ख ते विनास पामी ठे, तथा जेना घटमांथी जिन शा

સનની શૈલી કે ૦ તત્ત્વ સમજવામાં અને તત્ત્વ સમજાણમાં અહં બુદ્ધિરૂપ અતિમાનનો ત્યાગ થયો છે, અને જે ઠ ઇ દ્રવ્યને પરખનારો છે, જેના શ્રવણમાં આગમના અક્ષર પડે છે, એટલે જે સિક્કાંત સાંજલે છે, વલી “રૂપેરિયં આર્ષ” આર્ષિત, રૂપિ સંબંધી વાણી તે જિનવાણી કહિયે, તે જેના હૃદયરૂપ ઝંઝારમાં સમાણી છે, એટલે જરી છે, તેમજ વણારસી દાસ કહે છે કે જેની જવસ્થિતિ અદ્વય આવી રહી છે, તેજ પુરુષ જિન પ્રતિમાને જિન સરિષી પ્રમાણ કરે છે ॥ ૭૬ ॥

હવે વણારસી દાસ પોતાની કથની કહે છે:—અથ વણારસી કથન:—

॥ ચોપાઈ: ॥—જિન પ્રતિમા જન દોષ નિકંદે; સીસ નમાઈ વનારસિવંદે; ફિરિ મ નમાંહિ વિચારે એસા; નાટક ગ્રંથ પરમ પદ જૈસા ॥ ૭૭ ॥ પરમ તત્ત્વ પરચે ઇસ માંહી; ગુન આનકકી રચના નાંહી; યામે ગુનઆનક રસ આવે; તો ગરંથ અતિ શોજા પાવે ॥ ૭૮ ॥ દોહરા: ॥—યહ વિચારિ સંક્ષેપસોં, ગુનઆનક રસ યોજ, વરનન કરે વનારસી, કારન સિવ પથ યોજ ॥ ૭૯ ॥

અર્થ:—જિન પ્રતિમા છે તેજ મનુષ્યના રાગ દ્વેષ મિથ્યાત્વનું તિકંદન કરનાર છે, તેથી વણારસીદાસ મસ્તક નમાવીને તેને વંદે છે. પઠી વનારસીદાસ મનમાં એમ વિચારે છે કે, આ નાટક ગ્રંથમાં જેવું પરમપદ છે તેવું આહીં કહે છે ॥ ૭૭ ॥

આ ગ્રંથનાં ઝપાદેયરૂપ પરમ તત્ત્વ, આત્મ તત્ત્વનો પરિચય છે. પણ ગુણસ્થાન કની રચના આ ગ્રંથમાં નથી. હવે જો આ ગ્રંથમાં ગુણસ્થાનકનો રસ આવે તો આ ગ્રંથ સારી શોજા પામે ॥ ૭૮ ॥ એ પ્રમાણે વિચારીને સંક્ષેપ માત્ર ગુણ સ્થાન કના રસની चीजनું વણારસીદાસ વર્ણન કરે છે. તે વર્ણન શિવપંથનું કારણ છે અને શિવપંથની યોજના છે. ॥ ૭૯ ॥

હવે ગુણસ્થાનકનું સ્વરૂપ છે તેવું કહે છે:—અથ ગુનઆનક સરૂપ કથન:—

॥ દોહરા: ॥—નિયત એક વિવહારસોં, જીવ ચતુર્દશ જ્ઞેદ; રંગ જોગ બહુ વિધિ જયો, જ્યું પટ સહજ સુપેદ. ॥ ૮૦ ॥

અર્થ:—નિશ્ચે જીવ એકરૂપ છે. અને વ્યવહારનયથી જીવ ચૌદ જ્ઞેદે છે. આહીં દૃષ્ટાંત આપે છે, જેમ વસ્ત્ર સહજ રંગમાં સફેદ છે. પણ રંગના જોગથી વિચિત્ર પ્રકારના રંગનું થાય, તેમ ગુણસ્થાનકથી જીવનો તેવો જ્ઞેદ છે. ॥ ૮૦ ॥

હવે ચૌદ ગુણસ્થાનકનાં નામ કહે છે:—અથ ચતુર્દશ ગુનઆનક કથન:—

॥ સવૈયા ઇકતીસા:—પ્રથમ મિથ્યાત દૂજો સાસાદન તીજો મિશ્ર, ચતુરથો અવ્રત પંચમો વ્રતરંચ હૈ; ઢઠો પરમત્ત સાતમો અપરમતનામ, આઠમો અપૂરવ કરન સુખ સંચ હૈ; નૌમો અનિવર્તજાવ દશમો સૂઠમલોજ, એકાદશમો સુ ડપસંત મોહ વંચ

હૈં; દ્વાદશમો ઢીન મોહ તેરહોં સજોગી જિન, ચૌદહોં અજોગી જાકી થિતિ અંક પંચ હૈ. ॥ ૫૧ ॥ દોહરાઃ ॥-વરને સવ ગુન થાનકે, નામ ચતુર્દશ સારઃ; અવ વરનોં મિથ્યાતકે જ્ઞેદ પંચ પરકાર. ॥ ૫૨ ॥

અર્થઃ-પ્રથમ મિથ્યાત, વીજો સાસ્વાદન, ત્રીજોમિશ્ર, ચોથો અવિરત, પાંચમો રંચ માત્ર વ્રત ઇટલે દેશવ્રતી, ઠઠો પ્રમત્ત, સાતમો અપ્રમત્ત, એવાં નામ ઠે. આઠમો અપૂર્વકરણ અથવા નિવૃત્તિ વાદર, એ વે નામ ઠે. તે આંહી સુખનો સંચકેળ મિલાપ ઠે. નવમો અનિવૃત્તિ વાદર, દશમો સૂદ્ધમ લોજ, અગ્યારમો ઉપશાંત મોહ, આંહી મોહની વંચના ઠે ઇટલે મોહથી હુટવું ઠે. બારમો ક્ષીણ મોહ કહીએ, તેરમો સયોગી જિન, તે કેવલી થયો, ચૌદમો અજોગી જિન, જેની સ્થિતિ અ ઇ ડ રુ લુ એ પાંચ -હસ્ત અક્ષર જેટલી ઠે. ॥ ૫૧ ॥ એમ સર્વ ચતુર્દે ગુણ સ્થાનના નામનું સત્યાર્થ વર્ણન કીધું તે શોજે ઠે. હવે અનુક્રમે પહેલા મિથ્યાત્વ ગુણગાણાના પાંચ પ્રકારથી પાંચ જ્ઞેદ ઠે તે કહું. ॥ ૫૨ ॥

હવે પાંચ મિથ્યાત્વનાં નામ કહેઠેઃ-અથ પંચ મિથ્યાત્વકે નામ કથનઃ-

॥ સવૈયા ઇકતીસાઃ ॥-પ્રથમ એકંત નામ મિથ્યાત અજિગ્રહીક, ડૂજો વિપરિત અજિનિવેસિક ગોત હૈ; ત્રીજો વિનૈ મિથ્યાત અનાજિગ્રહ નામ જાકો, ચોથો સંસે જહાં ચિત જોરકોસો પોત હે; પંચમો અજ્ઞાન અનાજોગિક ગહલરૂપ, જાકે ઉદે ચેતન અચેતનસો હોત હૈ; એ પાંચો મિથ્યાત ત્રમાવે જીવકોં જગતમેં, ઇન્હકે વિ નાસ સમકિતકો ઉદોત હૈ. ॥ ૫૩ ॥

અર્થઃ-પાંચ મિથ્યાત્વમાં પેહેલું એકાંત પદ્ધતિ ગ્રાહી અજિગ્રહિક નામે મિથ્યાત્વ ઠે. વીજું મિથ્યાત્વ પેહેલા મિથ્યાત્વથી વિપરિત ઠે. તેનું અજિનિવેસિક એવું ગોત કેળ નામ ઠે, ત્રીજું વિનય મિથ્યાત્વ, સર્વને પૂજવું તે ઠે, જેનું નામા અનાજિગ્રહિક ઠે, ચોથું સંસયિક મિથ્યાત્વ જ્યાં ત્રમરાના વચાની માફક, ચિત્ત ત્રમણ કરતું રહે, પાંચમું અજ્ઞાન મિથ્યાત્વ, એ અનાજોગીક પણાથી અજાણપણે એકેંદ્રિયાદિકમાં ગ હલરૂપિ ઠે. નિદ્રાની ઠાકનું સ્વરૂપી ઠે. જેના ઉદયથી ચેતન ઠે તે અચેતન થઈ ર હુંઠે. જેના નામ લીધા તે એજ પાંચે મિથ્યાત્વ જીવને જગત્માં ત્રમાવેઠે. એ પાંચે મિથ્યાત્વનો વિનાશ થઈથી સમકિતનો ઉદોત થાયઠે ॥ ૫૩ ॥

હવે એકાંતવાદી અજિગ્રહીક મિથ્યાત્વનું લક્ષણ કહેઠેઃ-અથ એકાંત યથાઃ-

॥ દોહરાઃ ॥-જો ઇકંત નય પદ્ધ ગહિ, ઠકે કરાવે દદ્ધ, સો ઇકંત વાદી પુરુષ મૃપાવંત પરતદ્ધ. ॥ ૫૪ ॥

અર્થ:—સાતે નયમાં હર કોઈ એક નયનો પદ્મ ગ્રહીને પોતાના જાણપણામાં ઠકી જાયઠે, અને દક્ષ કેળ તત્ત્વવેત્તા કહેવાય, તે એકાંત મતનો સ્થાપક—મીમાંસક નૈયાયક પ્રમુખ પુરુષ ઠે તે પ્રત્યક્ષપણે અગ્નિગ્રહીક મિથ્યાત્વી ઠે ॥ ૫૪ ॥

હવે જાણપણામાં તો કાંઈક અનેકાંતપણું ઠે, પણ હઠથી વિપરીત કહેઠે માટે તેનું લક્ષણ કહેઠે:—અથ વિપરીત યથા:—

॥ દોહરા: ॥—ગ્રંથ ભક્તિ પથ બઢપે, થાપે કુમત મુકીય, સુજસ હેત ગુરુતા ગ્રહે, સો વિપરીતી જીય ॥ ૫૫ ॥

અર્થ:—ગ્રંથમાં જે કહ્યો એવો માર્ગ તેને બથાપીને નિન્હવાદિક પોતાની કુમતિ થાપે, પોતાની પ્રસિદ્ધિ થવાને માટે ગુરુતા કેળ આચાર્યપણું ગ્રહેઠે, તે જીવ અનેકાંતતાથી વિપરીત થયો તેને અગ્નિનિવેશિક મિથ્યામતી કહીયે ॥ ૫૫ ॥

હવે જેનું વિનય મિથ્યાત્વ ઠે એવા અનગ્નિગ્રહિક મિથ્યાત્વીનું લક્ષણ કહેઠે:—

અથ વિનય મિથ્યાત્વ યથા:—

॥ દોહરા: ॥—દેવ કુદેવ સુગુરુ કુગુરુ, ગિને સમાન જુ કોઈ; નમં જગતિસૌં સવ નિકૌં, વિનય મિથ્યાત્વી સોઈ ॥ ૫૬ ॥

અર્થ:—સુદેવને અને કુદેવને સુગુરુને અને કુગુરુને જે કોઈ સમાનજ ગણે ઠે, અને તામલી તાપસનીપરે પરિણામ પ્રવર્જ્યા લેઈને જ્ઞાતિથી સર્વને નમેઠે, પણ ગુણદોષની ખબર ન હોય તે વિનય મિથ્યાત્વ કહિયે ॥ ૫૬ ॥

હવે જેના જાણપણામાં સંદેહ ઠે, તે સંશય મિથ્યાત્વી કહિયે તેનું લક્ષણ કહેઠે:—

અથ સંશય યથા:—

॥ દોહરા: ॥—જો નાના વિકલપ ગહે, રહે હિંદ હેરાન; થિર વહે તત્ત્વ ન સદહે, સો જિય સંસયવાન ॥ ૫૭ ॥

અર્થ:—જે અપાર નય જાલ દેખિને જીવમાં સંશય રાખે, નાનાપ્રકારના ચિત્ત વિકલપ ગ્રહે અને હેરાન થઈ રહેઠે. સ્થિરતા રાખીને તત્ત્વને સદે નહીં તેજ જીવ સંશય વંત મિથ્યાત્વી કહીયે ॥ ૫૭ ॥

હવે પાંચમા અજ્ઞાન મિથ્યાત્વીનું લક્ષણ કહેઠે:—અથ અજ્ઞાન યથા:—

॥ દોહરા: ॥—જાકો તન ડુષ દહલસૌં, સુરતિ હોતિ નહિં રંચ; ગહલ રૂપ વરતે સદા, સો અજ્ઞાન તિરયંચ ॥ ૫૮ ॥ પંચ જોદ મિથ્યાત્વકે, કહે જિનાગમ જોઈ; સાદિ અનાદિ સરૂપ અવ, કહોં અવસ્થા દોઈ ॥ ૫૯ ॥

અર્થ:—શરીરમાં ડુઃખના દહેલથી જેને હેય ઉપાદેયની, રંચમાત્ર સુરતા રેહેતી નથી, મૂર્ચિત રૂપે જે સદા વર્તે ઠે, તે એકેન્દ્રિયાદિક તિર્યંચ અજ્ઞાન મિથ્યાત્વી કહિયે ॥ ૫૮ ॥

श्री जिनेश्वरना आगम सिद्धांत जोईने मिथ्यात्वना पांच जेद कहेठे:-जेनी आदि पा मीए तेतो ^{जेषु}आदि मिथ्यात्व कहीए, अने जेनी आदि न पामीए तेतो अनादि मि थ्यात्व कहिये, एवी एवी मिथ्यात्वनी अवस्थानुं स्वरूप हवे कहेठे ॥ ८९ ॥

प्रथम सादि मिथ्यात्वनुं लक्षण कहेठे:-अथ सादि यथा:-

॥ दोहरा: ॥-जो मिथ्या दल उपसमे, ग्रंथ जेद बुद्धि होइ,

फिरि आवे मिथ्यातमें, सादि मिथ्याती सोइ ॥ ९० ॥

अर्थ:-जे मिथ्यात्व मोहनीयना दलने उपशमावीने मिथ्यात्व ग्रंथी जेदीने ज्ञाता समकित्ती थईने पाठा मिथ्यात्वमां आवे ते सादि मिथ्यात्व कहीए. एना मिथ्यात्वमां हवे आदि थई तेथी सादि मिथ्यात्वी कहिये ॥ ९० ॥

हवे बीजुं अनादि मिथ्यात्वनुं लक्षण कहेठे:-अथ अनादि मिथ्यात्व कथन:-

॥ दोहरा: ॥-जिनि गरंथि जेदी नहीं, ममता मगन सदीव; सो अनादि मिथ्या मती, विकल बहिर्मुख जीव. ॥ ९१ ॥

अर्थ:-जे जीवे मिथ्यात्व ग्रंथी जेदी नहीं अने सदासर्वदा काल लगण, ममता मांज मग्न रहे, ते जीव अनादि मिथ्यात्वी कहीए; अने जे बहिर्मुख रहे, जेने पर मात्मा डव्यनी दृष्टि नहीं, ते बहिर्मुख जीव कहीए. ॥ ९१ ॥

॥ इति श्री बणारसीदास कृत समयसार नाटकनेविषे प्रथम गुणस्थानकनो अ धिकार संपूर्ण थयो.॥

॥ दोहरा: ॥-कह्यो प्रथम गुण थान यह, मिथ्या मत अजिधान; अलप रूप अव वरनहुं, सासादन गुन थान. ॥ ९२ ॥

अर्थ:-जेनुं मिथ्यात्व एवुं नाम ठे, ते पेहेलुं गुणस्थानक सूचना मात्र कह्युं, हवे संक्षेप मात्र सासादन गुणस्थाननुं स्वरूप कहुं. ॥ ९२ ॥

॥ सवैया इकतीसा; ॥-जैसे कोउ बुधित पुरुष खाइ खीर खांड, वोन करे पीठे के लगार स्वाद पावे हे; तैसे चढि चोथे पांचमे के ठठे गुनथान, काहु उपसमीको कषाइ उदे आवे हे; ताहि समे तहां गिरे परधान दशा त्यागी, मिथ्यात अव स्थाकों अधोमुख व्है धावे हे; बीच एक समे वा ठ आवली प्रमान रहे, सोइ सा सादन गुनथानक कहावे हे. ॥ ९३ ॥

अर्थ:-जेम कोइ बुधावंत पुरुष ठे ते खीरखांड खाय, पठी तेने वमन करेठे. ते वमननी पठी पण खीरखांडना जोजननो लगारेक स्वाद पामेठे. तेम कोइ जीव उ पशम सम्यक्त्व पामीने चोथे अविरत गुणस्थाने रह्यो ठे. अथवा उपशम सम्यक्त्व पासताज सरखो समान पांचमा गुणठाणें अथवा ठठे गुणठाणे चढ्यो त्यां समकितनी

ઝજ્જલતા ન થઈ, અને અનંતાનુવંધી ઉપશમિ કષાય હતો તે ઉદય થયો તે સમયમાં તે ત્રણે ગુણઠાણાચકી તે ઉપશમ સમ્યક્ત્વની પ્રધાન દશા જે શ્રેષ્ઠ દશા તેને ત્યાગીને ફરી મિથ્યાત્વ દશાને ઝંધે મુખે ઝલટો રહેઠે, એટલે મિથ્યાત્વ પામતામાં અને સમ્યક્ત્વ ટૂટતામાં વચે એક સમયકાલ પ્રમાણે અથવા ઉત્કૃષ્ટ ઠ શ્રાવલિકા પ્રમાણે જે સમ્યક્ત્વ અંશ રહેઠે તેનેજ સાસ્વાદન ગુણ સ્થાનક કહિયે. ॥ ૯૩ ॥

॥ ઇતિ દ્વિતીય ગુન થાનક સમાપ્તઃ ॥

॥ દોહરાઃ ॥—સાસ્વાદન ગુન થાનક યહ, જયો સમાપત વીચ; મિશ્ર નામ ગુન થાનક શ્રવ, વરનન કરો ત્રિતીય. ॥ ૯૪ ॥

અર્થઃ—આ વીજું સાસ્વાદન નામે ગુણસ્થાન સંપૂર્ણ થયું. હવે ત્રીજું મિશ્ર ગુનથાનનું વર્ણન કરું. ॥ ૯૪ ॥

॥ સવૈયા ઇકતીસાઃ ॥—ઉપસમી સમકિતી કેતો સાદિ મિથ્યામતી, ડુહૂનિકો મિશ્રીત મિથ્યાત્વ આઈ ગહે હે; અનંતાનુવંધી ચોકરીકો ઉદે નાંહી જામે, મિથ્યાત્વ સમે પ્રકૃતિ મિથ્યાત્વ ન રહેહે; જહાં સદ્દહન સત્યાસત્યરૂપ સમકાલ, જ્ઞાન જાવ મિથ્યા જાવ મિશ્ર ધારા વહે હે; જાકી થિતિ અંતર મુહૂરત વા એક સમે, એસો મિશ્ર ગુન થાન આચારજ કહે હે. ॥ ૯૫ ॥

અર્થઃ—ઉપશમ સમ્યક્ત્વ મિથ્યાત્વ, મિશ્ર, અને સમ્યક્ત્વ રૂપ ત્રણ પુંજ કરીને જ્યારે મિશ્ર પુંજમાં જીવ વર્તે, અથવા સમ્યક્ત્વથી પડીને ફરી મિથ્યાત્વમાં આવી સાદિ મિથ્યાત્વથી થઈને મિશ્ર પુંજ ઉદય થયાથી મિશ્રમાં વર્તે, એ વેળે મિશ્ર ગુણ સ્થાનક કહિયે, કેમકે મિથ્યાત્વ સમ્યક્ત્વ થકો વર્તે છે. જેથી સંસાર અનંતો વધે તે અનંતાનુવંધીની ચોકડી કહિયે, તેનો જેમાં ઉદય નથી અને મિથ્યાપણું શમે તથા ઉપશમેઠે, ત્યાં મિથ્યાત્વની પ્રકૃતિનો ઉદય રહેતો નથી. જ્યાં સમકાલે સત્યાસત્યરૂપ શ્રદ્ધા છે, એટલે શ્રદ્ધામાં સાચું ઓટું વેળ છે, તિહાં જ્ઞાન જાવ છે, તે મિશ્ર ધારામાં વહેઠે. અને મિથ્યાત્વ જાવ પણ સમ્યક્ત્વ ધારાથી મિશ્રિત ધારા થકી વહેઠે. જેની ઉત્કૃષ્ટિ સ્થિતિ અંતર્મુહૂર્ત કાલની છે, અથવા જઘન્ય એક સમયની છે. એનું નામ ત્રીજું મિશ્ર નામે ગુણઠાણું આચાર્યજી કહેઠે. ॥ ૯૫ ॥ ॥ ઇતિ તૃતીય ગુનસ્થાન સમાપ્તઃ ॥

॥ દોહરાઃ ॥—મિશ્ર દશા પૂરન નઈ, કહી યથા મતિ જાપિ; શ્રવ ચતુર્થ ગુનથાન વિધિ, કહો જિનાગમ સાધિ, ॥ ૯૬ ॥

અર્થઃ—મિશ્ર ગુણઠાણાની જેવી દશા છે, તે જેવી પોતાની બુદ્ધિ છે તેવી રીતે જાણારૂપ કહી તે સંપૂર્ણ થઈ, હવે શ્રી જિનાગમની શાષ લઈને ચોથા સમ્યક્ત્વ ગુણ ઠાણાનો વિધિ કહું. ॥ ૯૬ ॥

हवे चोथा सम्यक्त्व गुणठाणानुं वर्णन करेठे:—अथ सम्यक्त्व वर्णन:—

॥ सवैया इकतीसा: ॥—केई जीव समकित पाइ अर्थ पुजल, परावर्त्त काल तांई चोखे होई चित्तके; कोई एक अंतर मुहूरतमें ग्रंथि जेदि, मारग उलंधि सुख वेदे मोष वितके; ताते अंतरमुहूरतसों अरु पुजलसों, जेते समे होही तेते जेद समकितके; जाही समे जाको जब समकित होई सोई, तवहीसों गुन गहे दोष दहे इतके॥६९॥

॥ दोहरा: ॥—अथ अपूर्व अनवर्त्ति त्रिक, करन करे जो कोइ; मिथ्या ग्रंथि विदार गुन, प्रगटे समकित सोइ. ॥ ६७ ॥

अर्थ:—सम्यक्त्व पामीने चित्तनो चोखो थईने अरु पुद्गल परावर्त्त काल लगण संसारमां रहेठे,अने कोईक जीव तो एकज अंतमुहूर्त्त कालमां मिथ्यात्व ग्रंथी जेदी समक्त्व पामीने चारे गतिनो मार्ग उद्वलंधन करी मोक्षरूप वित्तना सुख वेदे, पण संसारमां रहे नही, तेथी सम्यक्त्व पामीने जघन्य संसार स्थिति एक अंतर मुहूर्त्तनी ठे अने उत्कृष्ट संसार स्थिति अरु पुद्गल परावर्त्तनी थायठे, हवे एटली संसार स्थितिनी वचमां एक एक समयनी वृद्धि करता जेटया ते स्थितिना जेद थाय तेदला सम्यक्त्वना जेद पामीए. ए रीते सम्यक्त्वना घणा जेद पामिये; जे समये जेने सम्यक्त्व उदय होय ते समये ते जीव तयारथी पोताना गुण ग्रहेठे; अने इतके के० ते संसार अवस्थाना दोषनुं दहन करेठे॥६९॥ अथ के० यथाप्रवृत्ति करण, अपूर्व करण, अनिवृत्ति करण ते त्रणे करण जे कोई जव्यजीव करेठे त्यां कोईक वखते एक, आ युकर्मविना साते कर्मनी स्थिति अंत कोडा कोमी सागरोपम प्रमाण रहे, त्यारे यथाप्रवृत्ति करण थाय. पढी मिथ्यात्व ग्रंथी जेदवाथी अपूर्वकरण थाय, अने सम्यक्त्व प्रगटवाथी अनिवृत्तिकरण थाय, जे कोई एत्रणे करणे करी मिथ्यात्व ग्रंथी विदारीने सम्यक्त्व स्वरूप पामे तेज सम्यक्त्व कहिये ॥ ६७ ॥

हवे अष्ट प्रकारथी सम्यक्त्व विवरण करे ठे:—अथ अष्टरूप कथन:—

॥ दोहरा: ॥—समकित उत्पत्ति चिन्ह गुन, जूषण दोष विनास; अतीचार जुत अष्ट विधि, बरनों विवरन तास ॥ ६९ ॥

अर्थ:—सम्यक्त्वनुं सरूप, १ सम्यक्त्वनी उत्पत्ति, २ सम्यक्त्वनुं चिन्ह, ३ सम्यक्त्वनो गुण, ४ सम्यक्त्वनुं जूषण, ५ सम्यक्त्वना दोष, ६ सम्यक्त्वनो विनाश, ७ सम्यक्त्वना अतिचार, ८ ए सर्व आठ प्रकार थया, तेनो विवरो करहुं ॥ ६९ ॥

हवे प्रथम सम्यक्त्वनुं सरूप कहेठे:—अथ सम्यक्त्व यथा:—

॥ चोपाई: ॥—सत्य प्रतीति अवस्था जाकी; दिन दिन रीति गहे समताकी; षिन षिन करे सत्यको साको; समकित नाउ कहावे ताको ॥ ६०० ॥

અર્થ:-સત્યમાં જેની પ્રતીત છે, જે સાચાનેજ સર્વદેહે, એવી જેની અવસ્થાએ અને દિવસે દિવસે વધતી વધતી ક્રમા નિર્લોચતા પ્રમુખ સમતાની રીત જે ગ્રહણ કરે છે. એવું સત્ય કાર્ય પહેલાં કદી ન કર્યું, તેથી હવે ક્ષણ ક્ષણમાં સત્યની સાંકો કેમ મહા કાર્ય જે કરે છે, તે જાવનું નામ સમ્યક્ત્વ કહીએ ॥ ૬૦૦ ॥

હવે સમ્યક્ત્વની ઉત્પત્તિ કહે છે:-અથ ઉત્પત્તિ યથા:-

॥ દોહરા: ॥-કેતો સહજ સુજાતકો, ઉપદેશે ગુરુ કોશ; ચિહ્નું ગતિસેતી જીવકો, સમ્યક દરશન હોશ, ॥ ૧ ॥

અર્થ:-નદીને કિનારે ઉચ્ચા પાણીના કલ્લોલ આવતા જાતાના ન્યાયથી એટલે સરિદ્રુપલ ઘોલના ન્યાયથી કોશને સહજ સ્વજાવમાંજ સમકિત ઉપજે, કોઈને ગુરુના ઉપદેશ થકી સમ્યક્ત્વ ઉપજે. જે જીવ ચારે ગતિમાં શયન નિદ્રા કરી રહ્યો હતો તેને જે સમ્યક્ત્વ ઉપજે છે, તે એવા એવા પ્રકારથી ઉપજે છે ॥ ૧ ॥

હવે જેથી સમ્યક્ત્વ ઉપજ્યું જાણીએ તે સમ્યક્ત્વનાં લક્ષણ કહે છે:-અથ લક્ષણ યથા:-

॥ દોહરા: ॥-આપા પર પરચેવિપે, ઉપજે નહિં સંદેહ; સહજ પ્રપંચ રહિત દશા, સમકિત લક્ષણ એહ ॥ ૨ ॥

અર્થ:-આત્મા અને આત્માથી વીજાં જે કર્માદિકના પુજલ છે, એટલે વીજા પાંચે દ્રવ્ય તેના પરિચય પ્રતીતિમાં, સંદેહ ઉપજે નહીં અને સહજ સ્વજાવમાં આત્મદશા તે માયાપ્રપંચ રહિતથાય એ સમ્યક્ત્વનાં લક્ષણ કહિયે ॥ ૨ ॥

હવે સમ્યક્ત્વના ગુણ કહે છે:-અથ ગુણ યથા:-

॥ દોહરા: ॥-કરુના વઢલ સુજનતા, આત્મનિંદા પાઠ; સમતા જગતિ વિરાગતા, ધરમ રાગ ગુણ આઠ ॥ ૩ ॥

અર્થ:-દયા તથા સર્વનું હિત વાંઠક પણ, સર્વ સાથે મૈત્રી જાવ રાખવો, આત્મનિંદાનું પઠન કરવું, દ્રષ્ટ અનિદ્ર ઉપર સમજાવે રહેવું, દેવ ગુરુની જ્ઞાતિ, વૈરાગ્યસમાંજ જિજ્ઞાસા થકા રહેવું, ધર્મથી રાગ રાખવો. એ સમ્યક્ત્વના આઠ ગુણ છે ॥ ૩ ॥

હવે સમ્યક્ત્વનાં પાંચ ચૂષણ કહે છે:-અથ પંચ ચૂષણ યથા:-

॥ દોહરા: ॥-ચિત પ્રજાવના જાવજુત, હેય ઉપાદેયવાનિ; ધીરજ હરષ પ્રવીનતા ચૂષણ પંચ વર્ણાનિ ॥ ૪ ॥

અર્થ:-ચિત કેમ જ્ઞાન એટલે જિન શાસનનો જેવી રીતે પ્રજાવ વધે તેવા જાવમાં રહેવું, હેય ઉપાદેયના જ્ઞાનવંત થઈ ધૈર્યમાં રહેવું, સમ્યક્ત્વપામીને હર્ષ રાખવો, તત્ત્વવિચારમાં પ્રવીણતા રાખવી, એ પાંચ સમ્યક્ત્વનાં ચૂષણ વર્ણાનિ ॥ ૪ ॥

નંતાનુબંધી લોજ, પાંચમી પ્રકૃતિ મિથ્યાત્વ મોહનીય, ઠઠી પ્રકૃતિ મિશ્ર પરિણામ
 ઇટલે મિશ્ર મોહનીય, સાતમી પ્રકૃતિ જે છે તે પહેલી ઠાણ પ્રકૃતિનું સમ થયું ઇટલે
 દબાઈ ગઈ તે સાતમી સમ્યક્ત મોહનીય જાણવી, એમાં ધુરલી ઠ પ્રકૃતિતો વિંગ
 વનિતાસી કેળ વાઘણી જેવી છે. એની ગૈલ લાગી તો કાંઈ ટૂટતી નથી, અને એક
 સાતમી પ્રકૃતિ કુતિયાસી કેળકુજાર્યા જેવી છે. તેનોપણ જરોસો નથી. એ સાતેમોહ
 નીયની પ્રકૃતિ તે જીવનાસદ્જાવની રોકનાર છે. ॥ ૧૪ ॥

હવે સાતે પ્રકૃતિથી સમ્યક્ત્વના જ્ઞેદ ઉપજે તે કહે છે:—અથ સમ્યક્ત્વ જ્ઞેદ કથન:—

॥ ઠપ્પય ઠંદ: ॥—સાત પ્રકૃતિ ઉપસમહિ, જાસુ સો ઉપસમ મંમિત; સાત પ્રકૃતિ
 ઠય કરન, હાર ઠાયકી અખંડિત; સાતમાંહિ કઠુ ષિપહિ, કઠુક ઉપસમ કરિ રસ્કે;
 સો ઠય ઉપસમવંત, મિશ્ર સમકિત રસ ચલે; ષટ પ્રકૃતિ ઉપશમઙ્ગા ષિપઙ્ગ, અથ
 વા ઠય ઉપશમ કરે; સાતઈ પ્રકૃતિ જાકે ઉદય, સો વેદક સમકિત ધરે ॥ ૧૫ ॥

અર્થ:—જેને એ સાત પ્રકૃતિ ઉપસમી જાય તેતો ઉપસમી, પંમિત કેળ જ્ઞાતા હોય
 તેનું નામ ઉપશમ સમ્યક્ત્વ કહીએ; અને જે એ સાતે પ્રકૃતિનો ક્ષય કરનાર હોય તેને
 ક્ષાયકી કહીએ, તે અખંમિત ક્ષાયક સમ્યક્ત્વ હોય, વલી એ સાતે પ્રકૃતિમાં કંઈ જ
 પાવે, કંઈ ઉપશમાવી રાખે, તેતો ઉપશમ લક્ષણ સહિત, તેમાં મિશ્રરૂપ સમ્યક્ત્વ રસને
 ચાલે, એ સાતે પ્રકૃતિમાં ઠ પ્રકૃતિ ઉપશમે અને સાતમી સમ્યક્ત્વ મોહનીય તો પ્ર
 કૃતિ જુદય આવી વેદે છે. અથવા ઠ પ્રકૃતિ ક્ષય થઈએ અને સાતમી વેદે છે. અથવા
 ઠ પ્રકૃતિમાં કોઈ પ્રકૃતિનો ક્ષય થયો છે, અને કોઈનો ઉપશમ થયો છે, અને સાતમી
 પ્રકૃતિ વેદે છે તે વેદક સમ્યક્ત્વ ધારી કહીએ ॥ ૧૫ ॥

હવે સર્વે સમ્યક્ત્વના નવ જ્ઞેદ કહે છે:—અથ નવવિધિ સમ્યક્ત્વ વર્નન:—

॥ દોહરા: ॥—ઠય ઉપસમ વરતે ત્રિવિધ, વેદક ચાર પ્રકાર; ઠાયક ઉપશમ જુગ
 લયુત, નૌધા સમકિત ધાર ॥ ૧૬ ॥

અર્થ:—ક્ષયોપશમસમકિત ત્રણ પ્રકારનું વર્તે છે. વેદક સમ્યક્ત્વના ચાર પ્રકારે છે,
 ક્ષાયક સમ્યક્ત્વનો એક પ્રકાર છે અને ઉપશમ સમ્યક્ત્વનો એક પ્રકાર, એ ક્ષાયકને
 ઉપશમ વેહુના મલવાથી સર્વ મલી નવ પ્રકારનો સમ્યક્ત્વધારી થાય ॥ ૧૬ ॥

હવે ક્ષયોપશમ સમ્યક્ત્વના ત્રણ પ્રકાર કહે છે:—અથ ક્ષયોપશમ ત્રયિ યથા:—

॥ દોહરા: ॥—ચારિ ષિપહિ ત્રય ઉપસમહિ, પળ ષય ઉપસમ દોઙ્ગ; ષૈ ષટ ઉપસમ
 એક યૌ, ષય ઉપસમ ત્રિક દોઙ્ગ ॥ ૧૭ ॥

અર્થ:—સાતે પ્રકૃતિમાં અનંતાનુબંધીની ચોકલી ચપી ગઈએ, અને ત્રણ દર્શન મોહની
 ઉપસમી છે, તેને ક્ષયોપશમ સમ્યક્ત્વ કહીએ. અથવા ચાર અનંતાનુબંધી અને મિ

થ્યાત્વ મોહનીય એ પાંચ પ્રકૃતિ ક્ષય ગઈઠે, અને એ ઉપશમી ઠે, તેને પણ ક્ષયોપશમ સમ્યક્ત્વ કહીએ; અથવા મિશ્ર મોહનીય લગણ ઠ પ્રકૃતિ ક્ષય ગઈ, અને સાતમી ઉપશ માવી ઠે, તોપણ ક્ષયોપશમ સમ્યક્ત્વ કહીએ; એ ત્રણ પ્રકારે ક્ષયોપશમ સમ્યક્ત્વ થાય. હવે ક્ષયોપશમ સહિત સમ્યક્ત્વ મોહનીય વેદવાચી જે ક્ષયોપશમ વેદક નીપજેઠે, તેના એ પ્રકાર ઠે:—અથ ક્ષયોપશમ વેદક દ્વિક યથા કથન:—

॥ દોહરા: ॥—જહાં ચારિ પ્રકારતી પિપહિં, ઠે ઉપસમ ઇક વેદ; પય ઉપસમ વેદ ક દશા, તાસુ પ્રથમ યહ જ્ઞેદ. ॥ ૧૮ ॥ પંચ પિપે ઇક ઉપસમે, ઇક વેદે જિહિ ઠૌર, સો પયઉપસમ વેદકી, દશા ડુતિય યહ ઠૌર ॥ ૧૯ ॥

અર્થ:—જ્યાં અનંતાનુબંધી ચાર પ્રકૃતિ ક્ષય થાય ઠે; અને મિથ્યાત્વ અને મિશ્ર એ વેડ પ્રકૃતિ ઉપશમેઠે, અને એક સમ્યક્ત્વ મોહનીય વેદેઠે, આવી દશામાં જે ક્ષયો પશમ સહિત વેદક સમકિત થયુંઠે, તેનો આ પ્રથમ જ્ઞેદ ઠે. ॥ ૧૮ ॥ વત્તી જ્યાં ચાર અનંતાનુબંધી અને મિથ્યાત્વ મોહનીય એ પાંચ પ્રકૃતિ લખીઠે, અને એક મિશ્ર મોહનીય ઉપશમી ઠે, અને એક સમ્યક્ત્વ મોહનીય વેદે ઠે, ત્યારે ક્ષયોપશમ સહિત વેદક સમકિતની આ વીજી દશા થઈ. ॥ ૧૯ ॥

હવે જે ક્ષાયિક સહિત વેદકઠે, અને ઉપશમસહિત વેદક ઠે, તેનો પ્રકાર કહે ઠે:—
અથ ક્ષાયિક વેદક ઉપશમ વેદક યથા કથન:—

॥ દોહરા ॥—પય ષટ વેદે એક જો, ષ્યાયક વેદક સોઝ, ષટ ઉપસમ ઇક પ્રકૃતિ વિદ, ઉપસમ વેદક હોઝ. ॥ ૨૦ ॥ ક્ષાયિક ઉપસમકી દશા, પૂરવ પટ પદમાંહિ, કહી પ્રગટ અવ પુનરુક્તિ, કારન વરની નાંહિ. ॥ ૨૧ ॥

અર્થ:—જ્યાં ચારે અનંતાનુબંધી અને મિથ્યાત્વ મોહનીય અને મિશ્રમોહનીય એ ઠ પ્રકૃતિ લખી ઠે, અને એક સમ્યક્ત્વ મોહનીય વેદેઠે, ત્યારે ક્ષાયિક વેદક સમ્યક્ત્વ કહિયે; અને એ જે પૂર્વે ઠ પ્રકૃતિ કહી તે જેણે ઉપશમાવી ઠે, અને એક સમ્યક્ત્વ મોહનીય વેદે ઠે, ત્યારે ઉપશમ વેદક સમ્યક્ત્વ કહિયે. ॥ ૨૦ ॥ ક્ષયોપશમ નામે જે સમ્યક્ત્વ કહીએ, તેની દશા તો પાઠલા પટ્પદ કેળ ઠપય ઠંદમા કહી ઠે, તેમાં એ સાતમાં કં ઈક ઉપશમ કરી રાખે, એવું પ્રગટ કહેલું ઠે. તેથી આંહિ ફરી કહેવાયાથી પુનરુક્તિ દોષ લાગે તે કારણથી ફરી વરણવી નથી. ॥ ૨૧ ॥

હવે સમ્યક્ત્વના મૂલ જ્ઞેદ ચાર અને ઉત્તર જ્ઞેદ નવ ઠે તે કહેઠે:—અથ જ્ઞેદ વિવરન:—

॥ દોહરા: ॥—પય ઉપસમ વેદક પિપક, ઉપસમ સમકિત ચ્યારિ; ત્રીન ચ્યારિ ઇક ઇક મિલત, સવ નવ જ્ઞેદ વિસારિ. ॥ ૨૨ ॥

અર્થ:—ક્ષયોપશમ સમ્યક્ત્વ, વેદક સમ્યક્ત્વ, ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વ, ઉપશમ સમ્યક્ત્વ,

एवा मूल चार जेद समकितना थया. वली क्षयोपशमना त्रण जेद, वेदकना चार जेद अने क्षायकनो एक जेद, उपशमनो एक जेद, ए सर्व मली समकितना नव उत्तर जेद थाय. ॥ १२ ॥

हवे निश्चयादिक सम्यक्त्वनी व्यवस्था कहेते:-अथ निश्चे व्यवहार सामान्यविशेष:-

॥ सोरठा ॥-अब निहचे विवहार, अरु सामान्य विशेष विधि; कहों च्यारि परकारि, रचना समकित नूमिकी. ॥ १३ ॥ सवैया इकतीसा: ॥-मिथ्या मति गंठि जेद जगी निरमल ज्योति, जोगसों अतीत सोहे निहचे प्रवानिये; वहे छंद दसासों क हावे जोग मुद्रा धरे, मति श्रुति ज्ञान जेद विवहार मानिये; चेतना चिह्न पहि चान आपपर वेदे, पौरुष अलप ताते समान बखानिये; करे जेदाजेदकी विचार विस ताररूप हेय गेय उपादेयसों विशेष जानिये. ॥ १४ ॥ सोरठा: ॥-यिति सागर तेती स, अंतर मुहुरत एक वा; अविरति समकिति रीस, यह चतुर्थ गुन थान इति ॥ १५ ॥

अर्थ:-हवे निश्चयथी अने व्यवहारथी सामान्य विशेषणो कहेते सम्यक्त्वनी नू मिकी चार प्रकारनी रचना ठे ते कहेते. ॥ १३ ॥ प्रथम मिथ्यात्व ग्रंथी जेदिने जे आत्मानि निर्मल ज्योति जागी ठे अने जे ज्योति मन, वचन, कायाना जोगथी अतीत ठे तेतो सम्यक्त्व निश्चयनयथी प्रमाण करीए. बीजुं ते सम्यक्त्व छंद दशाथी वर्त्तमान थाय ठे, एटले बहु विकल्पथी धामधुम दशाथी वर्त्ते ठे. त्यारे तो एवुं कहे वाय ठे के ए जोग मुद्रा धारी ठे, आ मतिज्ञानी ठे, आ श्रुत ज्ञानी ठे. एवा जेद व्यवहारनयथी मानिये ठे. बीजुं ए आत्माना चेतनारूप चिन्ह के लक्षण जाणीने आत्म द्रव्य अने परद्रव्यने वेदे ठे. परंतु अंतरायना उदयथी पुरुष पराक्रमअल्प ठे, एटले अविरति ठे. तेथी ए सामान्यपणे सम्यक्त्व कह्यीए. चोथुं गुण अने गुणिनो जेदाजेद विचार विस्ताररूप करे जेम आत्मा गुणिते; ज्ञानादि. गुण ठे. तेना जेदाजेदनो विचार करवो, एवा हेय, ज्ञेय, उपादेयनो विचार राखवो. विशेषपणे सम्यक्त्व जाणिए. ॥ १४ ॥ अविरति सम्यक्त्वनी उत्कृष्टि तेत्रीस सागरोपम स्थिति अथवा ज घन्यथी एक अंतर मुहूर्त्तनी स्थिति होय. अविरति सम्यक्त्वनी रहस्य मर्यादा ए वे प्रकारे होय, ए चोथुं गुणस्थानक समाप्त थयुं. ॥ १५ ॥

हवे पांचमां गुणस्थानकना विवरणनो आरंज करेते:-अथ पंचमगुनस्थानक आरंज.

॥ दोहरा: ॥-अब वरनो इक्कीस गुन, अरु बावीस अज्ञप्य; जिन्हके संग्रह त्या गसों, सोहे श्रावक पण्य. ॥ १६ ॥

अर्थ:-तेमां प्रथम पांचमा गुणस्थानक लायक श्रावकना एकवीस गुण कहुं.

अने बावीस अज्जद ठे ते कहुंहुं. जे गुणने संग्रह करवाथी अने जे अज्जदने त्याग वाथी श्रावकनो पद गुणसंग्रहीत शोभायमान थाय ते कहुंहुं. ॥ २६ ॥

हवे श्रावकना एकवीस गुणनां नाम कहेठे:-अथ श्रावक इकवीसगुन कथन:-

॥ सवैया इकतीसा: ॥-लज्जावंत दयावंत प्रसंत प्रतीतवंत, परदोषकों ढकैया पर उपकारी है; सोम दृष्टि गुनग्राही गरिष्ठ सबकों इष्ट, सीष्टपक्षी मिष्टवादी दीरग विचारी है; विशेषज्ञ रसज्ञ कृतज्ञ तज्ञ धरमज्ञ, नदीन न अजिमानि मध्य विवहारी है; सहजै विनीत पाप क्रियासों अतीत एसो, श्रावक पुनीत इकवीसगुन धारी है ॥ २७ ॥

अर्थ:-लज्जावंत १, दयावंत २, शांतमूर्ति ३, प्रतीतवंत ४, परदोषनो ढांकनार ५, परउपकारी ६, सोमदृष्टि ७, गुणग्राहक ८, गुरुवाई ९, सर्वनो वल्लज १०, शिष्टाचारनो पक्षी ११, मिष्टवचन बोलनार १२, उंडो विचार विचारे १३, विशेष ज्ञाननो जाणनार १४, शास्त्ररस जाणनार १५, करेला उपकारने जाणे १६, ते उपकारने जाणे १७, धर्मने जाणनार १८, अदीनपणुं ग्रहे अजिमानि रहे नही १९, एवा मध्यम व्यवहारमां रहे, के जेथी सहज स्वजावे विनयवंत होय २०, अने पापक्रियाथी रहित होय २१, एवा पवित्र श्रावक एकवीस गुणना धारनार थाय. ॥ २७ ॥

हवे जघन्य श्रावकने बावीस वस्तु अज्जद ठे:-अथ बावीसअज्जद वर्नन:-

॥ कवित्त ठंद:-ऊरा घोरवरा निसज्जोजन, बहु बीजा वेगन संधान; पीपर वर उंवरि कतुंबरी, पाकर जोफल होइ अजान; कंद मूल माटी विप आमिष, मधु मापन अरु मदिरापान; फल अति तुष्ठ तुसार चलित रस, जिनमत ए बावीस अपान. ॥ २८ ॥

अर्थ:-गमोरा हेमा करहा १, काचा धोलनां वना २, रात्री जोजन ३, बहु बीज फल ते दामम प्रमुख ४, वेगण ५, अथाणुं पाणीमांहेलुं ६, पीपलनी पीपी ७, वन वृक्षनां फल ८, घोलरनां फल ९, कतुंबरनां फल १०, पाकरीनां फल ११, अजाण्यां फल १२, कंदमूलनी जाति सर्व १३, माटीनीजाति १४, अफीमप्रमुख १५, मांस १६, मधु १७, मांखण १८, मदिरापान १९, बहु तुष्ठ फल काचुं फल २०, हीम २१, जेनो वर्ण, रस, गंध, स्पर्श फरी गयो होय ते चलित रस २२, ए बावीस वस्तु श्री जिने श्वरना मत धारीने अज्जद ठे. ते खावी नही ॥ २८ ॥

॥ दोहरा: ॥-अव पंचम गुन थानकी, रचना वरनो अदप;

जामे एकादश दशा, प्रतिमा नाम विकल्प. ॥ २९ ॥

अर्थ:-हवे देशविरतीनामे पांचमा गुनथाननी रचना अदपमात्र वर्णहुंहुं. संक्षेपमात्र करीने ते गुणथानमां अग्यार प्रतिमा धारी ठे. प्रतिमा एहुं नाम चारित्र विकल्पहुंठे. ॥ २९ ॥

हवे अगीश्वर प्रतिमानां यथार्थनाम कहेठे:-अथ एकादश प्रतिमा नामकथन:-

॥ सवैया इकतीसा: ॥—दंसन विशुद्धकारी वारह विरतधारी, सामायक चारी पर्व पोसह विधि वहे; सचित्तको परिहारी दिवा अफरस नारी, आठो जाम ब्रह्मचारी निरारंजी वहे रहे; पाप परिग्रह ठंडे पापकी न शिक्षा मंके, कोउ याके निमित्त करे सो वस्तु न गहे; एते देस व्रतके धरैया समकित्ती जीव, ग्यारह प्रतिमा तिन्हे जगवंतजी कहे ॥ ३० ॥

अर्थ:—दर्शन विशुद्धिनी करनारी दर्शन प्रतिमा १, वारे व्रतनी धारनारी विरति प्रतिमा २, ज्यां सामायिकनो उच्चार ठे ते सामायिक प्रतिमा. ३, ज्यां पर्व आठवाथी पोसह करवो ते पोसहप्रतिमा ४, ज्यां सचित्त वस्तुनो परिहार करिये ते सचित्त परिहार प्रतिमा ५, ज्यां दिवसे स्त्री स्पर्श न करवो ते दिवस अस्पर्श प्रतिमा ६, आठे प्रहर ब्रह्मचर्यमां रहेवुं ते ब्रह्मचर्य प्रतिमा ७, सर्व आरंजनो ज्यां त्याग करवो ते निरारंजी प्रतिमा ८, परिग्रहने त्यागवो ते परिग्रह त्याग प्रतिमा ९, ज्यां पापोपदेश न देवो ते पापोपदेश त्याग प्रतिमा १०, कोई आपणा निमित्त आहारादिक वस्तु करे ते ले नही ते उद्देशिक त्याग प्रतिमा ११, ए अगीयार प्रकारे करीने देश विरत धारी सम्यक्त्व जीव कह्याठे. तेनी आ इग्यार प्रतिमारूप प्रतिज्ञा जगवंतजी कहे ठे ॥ ३० ॥

हवे ए प्रतिमानो अर्थ कहेठे:—अथ प्रतिमा कथन:

॥ दोहरा ॥ संयम अंस जग्यो जहां, जोग अरुचि परिणाम; उदे प्रतिज्ञाको जयो प्रतिमा ताको नाम. ॥ ३१ ॥

अर्थ:—जहां संयम चारित्रनो अंस जाग्यो अने जोग अरुचिना परिणाम यथा, त्यां कोई प्रतिज्ञानो उदय ययो तेनुं नाम प्रतिमा कह्ये. ॥ ३१ ॥

हवे प्रथम दर्शन प्रतिमानुं विवरण करेठे:—अथ प्रथम प्रतिमा यथा:—

॥ दोहरा: ॥—आठ मूलगुण संग्रहे, कुवसन क्रिया न कोइ; दर्शन गुण निर्मल करे; दर्शन प्रतिमा सोइ ॥ ३२ ॥

अर्थ:—आहीं पेहेला कह्या ठे करुणा वत्सल, सुजनता इत्यादिक सम्यक्त्वना आठ मूल गुण ठे तेनो संग्रह करे, ज्यां साते व्यसननी क्रिया नथी एवा सम्यक्त्व दर्शनना गुण निर्मल करे, तेज दर्शन प्रतिमा कह्ये. इहां व्रत नथी एनो काल एक मासनो ठे ॥ ३२ ॥

हवे चीजी प्रतिमानो विवरो कहेठे:—अथ द्वितीय प्रतिमा यथा:—

॥ दोहरा: ॥—पंच अनुव्रत आदरे, तीन गुण व्रत पाल; सिद्धा व्रत च्यारों धरे, यह व्रत प्रतिमा चाल. ॥ ३३ ॥

अर्थः—पांच अणुव्रत, त्रण गुणव्रत अने सामायिक धारे १, पोसह धारे २, देशा वकासिक करे ३, अतिथि संविज्ञाग करे ए चार शिक्ताव्रत धारे, ते व्रत प्रतिमा, जाणवी. तेनो काल वे सहीनानो ठे. ॥ ३३ ॥

हवे त्रीजी सामायिक प्रतिमानो विवरो कहेठेः—अथ तृतीय प्रतिमा यथाः—

॥ दोहराः ॥—दर्वजाव विधि संजुगत, हिये प्रतिज्ञा टेक; तजि ममता समता गहे, अंतर मुहुरत एक, ॥ ३४ ॥ चोपाईः॥—जो अरिमित्र समान विचारे, आरत रुद्र कु ध्यान निवारै; संजससहित जावना जावे; सो सामायकवंत कहावे. ॥ ३५ ॥

अर्थः—दश दोष वचनना टालवा, बार दोष कायाना टालवा, ए द्रव्यविधि अने दश दोष मनना टालवा ते जावविधि जाणवो. तेणे करीने संयुक्त; अने हैयामां एक शो आठ पंचपरमेष्टी मंत्रनुं स्मरण लागी रहे, एम वीजी पण कोई प्रतिज्ञानी टेक राखीने, ममता तजीने, समता ग्रहण करवी, एम एक अंतरमुहूर्त काल पर्यंत सामा यिक चारित्र थाय ॥ ३४ ॥ जे कोई शत्रु मित्रने समान विचारे, आर्तध्यान रौद्रध्या ननुं निवारण करे, पंच संवर सहित थाय, बार जावना जावे, तेज सामायिकधारी श्रावक कहिए; ए त्रीजी प्रतिमा त्रण मासनी होय ॥ ३५ ॥

हवे चोथी पोसह प्रतिमानो विवरो कहेठेः—अथ चतुर्थ प्रतिमा यथाः—

॥ दोहराः ॥—सामायक कीसी दसा, चार पहर लों होइ;

अथवा आठ पहर रहे, पोसह प्रतिमा सोइ. ॥ ३६ ॥

अर्थः—जे पूर्वे सामायिकनी दशा कहीठे तेवी दशा चार प्रहर लगी होय, अ थवा तेवी दशा आठ प्रहर लगी रहे, तेज पोसह प्रतिमा धारी श्रावक कहीए. ए चार मासनी प्रतिमा जाणवी इहां आठम, चउदश, अमास, पूनमने दहाडे तथा प र्वेदिन आवेथी पोसह करे ॥ ३६ ॥

हवे पांचमी सचित्त परिहार प्रतिमानो विवरो कहेठेः—अथ पंचमी प्रतिमायथाः—

॥ दोहराः ॥—जो सचित्त जोजन तजे, पीवे प्रासुक नीर;

सो सचित्त त्यागी पुरुष, पंच प्रतिज्ञागीर ॥ ३७ ॥

अर्थः—जे सचित्त जोजननो त्याग करे अने फासु जल पीए, ए रीते जे पुरुष स चित्त वस्तुनो त्याग करे, ए पेहेली प्रतिमाथी एटली वधती, क्रिया करे तेतो पांचमी प्रतिमानो धरनार जाणवो. ए प्रतिमा पांच मास सुधी रहे. ॥ ३७ ॥

हवे ठठी ब्रह्मचर्यप्रतिमानो विवरो कहेठेः—अथ षष्टि प्रतिमा यथाः—

॥ चोपाईः ॥—जो दिन ब्रह्मचर्यव्रत पाळे; तिथि आए निसि द्यौस संजाले;

गहि नौवाकी करै व्रत रक्षा; सो षट प्रतिमा साधक अक्षा ॥ ३८ ॥

અર્થ:--સચિત્તનો પરિહારિ તો પ્રથમનીજ રીતે છે. અને દિવસે બ્રહ્મચર્ય વધારે પાલે. અને પંચમી આદિપર્વ આવે દિવસરાત્રિમાં એટલે આઠ પ્રહર બ્રહ્મચર્ય પાલે ત્યાં નવવાડે કરીને બ્રહ્મચર્યવૃત્તની રક્ષા કરે, તે પુરુષ ઠઠી પ્રતિમાનો સાધનદ્વાર હોય તે ઠમાસ લગણની જાણવી ॥ ૩૯ ॥

હવે સાતમી બ્રહ્મચર્ય પ્રતિમાનો વિવરો કહે છે:--અથ સાતમી પ્રતિમા યથા:--

॥ ચોપાઈ ॥--જો નવવાડિ સહિત વિધિ સાધે; નિશિદિન બ્રહ્મચર્ય આરાધે; સો સતમ પ્રતિમાધર જ્ઞાતા; શીલ શિરોમણિ જગત વિખ્યાતા ॥ ૩૯ ॥

અર્થ:--જે શ્રાવક નવવાડ સહિત જે બ્રહ્મચર્યવૃત્તનો વિધિ છે, તે વિધિયે રાત દિવસ બ્રહ્મચર્યને આરાધતો રહે, અને જે આગલ ઠ પ્રતિમાની ક્રિયા કહી છે તેને તો લીધો રહ્યા છે. એવો જે શ્રાવક છે, તેતો સાતમી બ્રહ્મચર્ય પ્રતિમાનો ધરનાર જ્ઞાની પુરુષશીલ શિરોમણિ જગત્માં પ્રખ્યાતિ પામેલો જાણવો ॥ ૩૯ ॥

હવે આઠમી પ્રસંગથી નવ વાડનો વિવરો કહે છે:--અથ નૌવાડિ યથા:--

॥ કવિત્તંદ: ॥--તિયથલવાસ પ્રેમરુચિ નિરખન, દેપરીઠ જાવન મધુવેન; પૂરવજો ગકેલિ રસચિંતન, ગુરુ આહાર લેત ચિત્તવેન; કરિ સુચિ તન સિંગર બનાવત, તિયપ રજંક મધ્યસુખસેન; મનમથ કથા ઉદરિ જરિ જરિ જોજન, એ નવવાડિ જાન મતજેન ॥ ૪૦ ॥

અર્થ:--જ્યા સ્ત્રીઠ વસે ત્યાં વાસ ન કરવો, પ્રેમરુચિ રાખીને સ્ત્રીના અંગોપાંગ દેખવાં નહીં, દૃષ્ટિદોષનું નિવારણ કરીને, આડો પરુદો આપીને સ્ત્રીના મધુર વચન સાં જલે નહીં, પૂર્વ કાલમાં જે જોગ ક્રીડા કરી હોય તેનો રસ ચિંતવે નહીં, ચિત્તના ચેતને અર્થે ઘૃતાદિક સહિત ગરિષ્ઠ આહાર લેહીં, સ્નાન મજ્જાનથી શરીરને પવિત્ર કરીને શૃંગાર શોજા સજે નહીં, સ્ત્રીને સુવાના પલંગમાં સુખસેન કરે નહીં, મનમથ જે કંદર્પ તેની કથા કહે નહીં, પેટ જરીને જોજન ન કરે, એ નવ વાડો જૈન મતમાં જાણવી. એ બહુજ આનંદ કારી છે ॥ ૪૦ ॥

હવે આઠમી નિરારંજ પ્રતિમાનો વિવરો કહે છે:--અથ અષ્ટમી પ્રતિમા યથા:--

॥ દોહરા: ॥--જો વિવેક વિધિ આદરે, કરે ન પાપારંજ; સો અષ્ટમ પ્રતિમા ધની, કુગતિ વિજે રન થંજ ॥ ૪૧ ॥

અર્થ:--જે કોઈ શ્રાવક પાઠલી સર્વ ક્રિયા કરતો થકો વિવેક સહિત વિધિ વિશેષ આદરે, અને પાપનો આરંજ પોતાના હાથે ન કરે તેતો આઠમી નિરારંજ પ્રતિમાનો ધરનાર શ્રાવક કુગતિના વિજયનો રણથંજ રૂપ થઈ રહ્યો છે ૪૧ ॥

हवे नवमी परिग्रह प्रतिमानो विवरो कहे ठे:-अथ नवमी प्रतिमा यथा:-

॥ चोपाई: ॥-जो दसधा परिग्रहको त्यागी; सुख संतोष सहज वैरागी; समरस चिंतित किंचित् ग्राही; सो श्रावक नौ प्रतिमा वाही ॥ ४२ ॥

अर्थ:-नवविध परिग्रहनो त्यागी होय, सुख संतोष सहित वैरागी होय, उपशम रसथी जीज्यो रहेतो होय, किंचित् ग्राही कहेतां कंईएक अशन वशननुं ग्रहण कर नारो होय अने बीजी क्रिया सर्वे आठमी प्रतिमानी परे होय, ते श्रावक नवमी प्रतिमानो धरनार होय. ए प्रतिमा नवमास लगी रहे ॥ ४२ ॥

हवे दसमी पापोपदेश त्याग प्रतिमा कहेठे:-अथ दसमी प्रतिमा यथा:-

॥ दोहरा: ॥-परकों पापारंजको, जो न देइ उपदेश; सो दशमी प्रतिमासहित, श्रावक विगत क्लेश. ॥ ४३ ॥

अर्थ:-नवमी प्रतिमा लगण ग्रह कुटुंब परिवारने कदाच पापनो उपदेशआपे, पण आहीं पापारंजनो उपदेश त्यागे ते श्रावकने दशमी प्रतिमासहित जाणिये. तेज श्रावक क्लेश रहित थयो एम जाणवुं. ॥ ४३ ॥

हवे अग्यारमी उचित्तग्राही प्रतिमानो विवरो कहेठे:-अथ अग्यारमी प्रतिमा यथा:-

॥ चोपाई: ॥-जो सुठंद वरते तजि केरा, मठमंरुपमहिं करे वसेरा; उचित आहार उदंरु विहारी; सो एकादश प्रतिमा धारी. ॥ ४४ ॥

अर्थ:-जे आपणां घर वार केरा ठांडीने स्वठंदे वर्ते, अने मठ मंरुपमां वास करे, आधाकर्मि आहार त्यागे, योग्य आहार ले अने उदंरु व्यवहारी थइ साधु जेवो थाय, ते अगीआरमी प्रतिमानो धरनार थाय. ए श्रावकनी करणी ठे. ॥ ४४ ॥

हवे अग्यारमी प्रतिमानी व्यवस्था कहेठे:-अथ एकादश प्रतिमा यथा:-

॥ दोहरा: ॥-एकादश प्रतिमा दशा, कही देशत्रत मांहि; वही अनुक्रममूलसों, गही सु बूटी नांहि ॥ ४५ ॥

अर्थ:-ए अगीआरं प्रतिमानी दशा पांचमा देशविरति गुणस्थानकमांहे कही. हवे प्रथमथी जे आगलनी प्रतिमाउ ग्रहण करेली ठे तेतो अनुक्रमे ग्रहीज रह्यो ठे, पण तेथी तुटो नथी अने चढति चढति क्रिया करतो रहेठे ॥ ४५ ॥

हवे अग्यार प्रतिमाधारीमां जघन्य, मध्यम, उत्कृष्ट, दशा कहेठे:-

अथ जघन्य, मध्यम, उत्कृष्ट दशा कथन:-

॥ दोहरा: ॥-षट् प्रतिमा ताई जघन, मध्यमनव परजंत; उत्तम दशमी ग्यारमी, इति प्रतिमा विरतंत ॥ ४६ ॥

અર્થ:—ઠઠી દિવસ વ્રહ્મચર્ય પ્રતિમા લગણ જઘન્ય શ્રાવક હોય, અને નવમી પરિગ્રહ ત્યાગ પ્રતિમા લગણ મધ્યમ શ્રાવક થાય, દશમી અગીઆરમી પ્રતિમાનો ધણી ઉત્તમ શ્રાવક હોય. એટલે પ્રતિમાનું વૃત્તાંત કહ્યું ॥૪૫॥ ઇતિ પ્રતિમા અધિકાર સમાપ્ત ॥

હવે પાંચમા ગુણસ્થાનની સ્થિતિ કહેઠે:—અથ પંચમ ગુણસ્થાનક સ્થિતિ:—

॥ ચોપાઈ: ॥—એક કોટિ પૂરવ ગનિલીજે; તામેં આઠ વરષ ઘટ કીજે; યહ ઉત્કૃષ્ટ કાલ થિતિ જાકી, અંતરમુહૂર્ત જઘન્ય દસાકી ॥ ૪૬ ॥

અર્થ:—એક કોટિ પૂર્વવર્ષની સંખ્યા કીજે, તેમાં આઠ વર્ષ ઘટાડીએ. પઠી જે વર્ષ રહે તે દેશ વ્રતિ ગુણસ્થાનકની ઉત્કૃષ્ટિ કાલસ્થિતિ જાણવી, અને આદેશવ્રતિ ગુણસ્થાનની જઘન્યદશાની સ્થિતિ એક અંતર્મુહૂર્ત કાલમાન હોય ॥ ૪૬ ॥

હવે એક પૂર્વકાલની વર્ષસંખ્યા કહે ઠે:—અથ પૂર્વસંખ્યા કથન:—

॥ દોહરા: ॥—સત્તરિ લાઘ કરોમ મિતિ, ઠપ્પન સહસં કરોડિ; એતે વરષ મિલાઈ કરિ, પૂરવ સંખ્યા જોમિ. ॥ ૪૭ ॥

અર્થ:—સિંતેરલાઘ કોટિ વર્ષ એટલી મિતી કે પ્રમાણતા ઉપર ઠપન હજાર કોટિ વર્ષ મેલવીયે ત્યારે પૂર્વકાલની જોમિની વર્ષ સંખ્યા થાય, તેના ૭૦૫૬૦૦૦૦૦૦૦૦૦૦. એટલા અંક થાય. લોક વ્યવહારમાં સાત પદ્મ પાંચ ધર્મ સાઠ અબ્જ કહિએ. ॥ ૪૭ ॥

હવે અંતર્મુહૂર્ત કાલનું જઘન્ય ઉત્કૃષ્ટ પ્રમાણ કહુંઠું:—અથ અંતર્મુહુરતપ્રમાણ

॥ દોહરા: ॥—અંતર મુહુરત ઈ ઘમી, કલુક ઘાટિ ઉત્કૃષ્ટ; એક સમે કલાહલી, અંતર્મુહૂર્ત કનિષ્ઠ. ॥ ૪૮ ॥ યહ પંચમ ગુણસ્થાનકી, રચના કહી વિચિત્ર; અવ તદ્દમ ગુણસ્થાનકી, દસા કહું સુનુ મિત્ર ॥ ૫૦ ॥

અર્થ:—વેધમીમાં એક સમય ડેઠો થાય, ત્યારેતો ઉત્કૃષ્ટ અંતર્મુહૂર્ત થાય અને એક શ્રાવલિને એક સમય તે કનિષ્ઠ કે જઘન્ય અંતર્મુહૂર્ત કાલ હોય. એ દિગંવર સંપ્રદાયથી ઠે ॥ ૪૮ ॥ એમ દેશવ્રતિ પાંચમા ગુણસ્થાનની વિચિત્ર રચના કહીઠે. હવે હે ! મિત્ર ! ઠઠા ગુણસ્થાનની દશા કહુંઠું તે સાંજલો ॥ ૫૦ ॥

હવે પ્રમત્તનામે ઠઠા ગુણઠાણની અવસ્થા કહુંઠું—અથ પ્રમત્તગુણસ્થાનક:—

॥ દોહરા: ॥—પંચ પ્રમાદ દશા ધરે, અઠાઈસ ગુણવાન; ચવિર કલ્પ જિન કલ્પ જુત, હે પ્રમત્ત ગુણસ્થાન. ॥ ૫૧ ॥

અર્થ:—ધર્મરાગાદી પાંચ પ્રમાદની દશા ધારેઠે. અને સાધુના અઠ્યાવીસ ગુણો ધારે ઠે. આંહી અઠ્યાવીસ ગુણ કહ્યા તે દિગંવર સંપ્રદાયથી. ચિવર કલ્પથી ચિવરનો આચાર અને અને જિનકલ્પથી જિનનો આચાર તેણેકરી યુક્ત ઠે. એમ પ્રમત્ત ગુણ સ્થાન હોય

हवे पांच प्रमादनां नामनी गणत्री करेठे:-अथ पंच प्रमाद यथा:-

॥ दोहरा: ॥-धरमराग विकथा वचन, निद्राविषय कषाड; पंच प्रमाद दसासहि
त, परमादी मुनि राइ. ॥ ५१ ॥

अर्थ:-धर्मउपर राग राखे, विकथा वचन बोले, निद्रासेवे, रस ते इंद्रियप्रमुखना वि
षय सेवे, कषाय सेवे, ए दशासहितजे मुनिराज होय ते प्रमादी कहिए. ॥ ५१ ॥

हवे श्री मुनिराजना अठावीस मूल गुण कहेठे:-अथ अठाइस मूलगुन कथन:-

॥ सवैया इकतीसा: ॥-पंच महाव्रत पाळे पंच समिती संज्ञाळे, पंच इंद्रि जीति
जयो जोगी चित चैनको; षट आवशक क्रिया दर्शित जावित साधे, प्रासुक धरा
मे एक आसन है सेनको; मंजन न करे केस लुंचे तन वस्त्र सुंचे, त्यागे दंतधावन पे
सुगंध स्वास चैनको; ठाढो करषे आहार, लघु जुंजी एकवार, अठाइस मूल गुन
धारो जती जैनको ॥ ५३ ॥

अर्थ:-“सत्वाज पाणाइ वायाउवेरमणं” इत्यादिक पंच महाव्रत पाळे; इर्यासमिति प्र
मुख पांच समिति संज्ञांलीने करे अने पांच इंद्रियनो जीतनार एटले जेने इंद्रियोना
विषय सेवतां चित्तमां चैन न उपजे, तेथी विषयोनो त्यागी थाय. सामायिक प्रमुख
ठ आवश्यकक्रिया ठे, ते द्रव्यथी पण साधे अने जावथी पण साधे, ए ११ गुण थया.
फासू पृथ्वी प्रमुख शय्यामां प्रमाणोपेत एक शयन आसन राखे, ए १२ गुण थया.
स्नान न करे, केश लोच करे, शरीरविषे वस्त्रनो त्याग करे, दांतण नकरे, श्वासवदननो
सुगंध मूखलुण प्रमुख नळे, उजो उजो आहारकरे लघुता के० अंतप्रांत आहार जुंजे,
तेपण एक टंक खाय. ए अठावीस मूल गुणनो धरनार जैन दर्शनी जती होय ॥ ५३ ॥

ए दिगंबर संप्रदायथी गुण कहा ठे.

हवे पांच महाव्रत कहेठे:-अथ पंचव्रत यथा:-

॥ दोहरा: ॥ -हिंसा मृषा अदत्त धन, मैथुन परिग्रह साज;
किंचित त्यागी अनुव्रती, सवि त्यागी मुनिराज. ॥ ५४ ॥

अर्थ:-जीवघात, असत्य, चोरी, मैथुन, परिग्रहसामग्री ए पांचे आश्रवने किंचित्
त्यागे, ते आणुव्रती श्रावक कहिए अने सर्वथा त्यागे ते मुनिराज कहिए ॥ ५४ ॥

हवे पांच प्रकारनी समिति एटले सावधानपणुं कहेठे:-अथ पंच समिति यथा:-

॥ दोहरा: ॥-चळे निरषि जाषे उचित, जपे अदोष आहार;
लेइ निरखि डारे निरखि, समिति पंच परकार ॥ ५५ ॥

अर्थ:-जोईने चाळे ते इर्या समिति; योग्य वचन बोले ते जाषा समिति; दूषणर

हित आहार लीए ते एषणा समिति; वस्त्र पात्र निरषीने ले ते आदान समिति; मलमूत्रादिक जोड़ने परठवे ते पारीठावणीया समिति. ए पांच प्रकारे समिति ॥ ५५ ॥
हवे जे अवश्य करीए ते आवश्यक कह्यो तेनां नाम कहेठे,—अथषडावश्यकयथाः—

॥ दोहराः ॥—समता वंदन श्रुति करन, पडिकमणुं सज्जाउ, काउसगग मुद्राधरन ए षमावसिक जाउ. ॥ ५६ ॥

अर्थः—सामायिक धरवुं १, गुरुवंदना करवी २, चोवीशजिनेश्वरनी स्तुति करवी ३, अतिचारश्री निवर्त्तवुं ते पडिकमणुं ४, स्वाध्याय करवो ५, काउसगगमुद्रा धरवी. हे! जाइ! ए ठ आवश्यक कह्यो. ॥ ५६ ॥

हवे थिवर कटपी अने जिनकटपीनो जेद कहेठेः—अथ स्थिविर कटपी जिनकटपीः—

॥ सवैया इकतीसाः ॥—थविर कलपी जिनकलपी डुविध मुनि, दोउ वनवासी दोउ नगन रहत है; दोउ अठाईस मूल गुन के धरैया दोउ सरव तियागी व्है विरागता गहत है; थविर कलपिते जिन्हके सिष्य साषा होई, वेठके सज्जामे धर्म देसना कहत है; ए काकी सहज जिन कलपी तपस्वी घोर, उदेकी मरोरसुं परिसह सहत है. ॥ ५७ ॥

अर्थः—थिवर कटपी अने जिन कटपी ए बे प्रकारना मुनीश्वर होय. ए बे वनवा समां रहे. अने बेहु नागारहे; ए बे अठावीस मूल गुणना धारनार ए बे सर्वस्व के० सर्व परिग्रहना त्यागी थईने वैरागजाव धरे. एवा कह्या पण ते बेमां स्थिवरकटपी ते कह्यो जेने शिष्य साषा होय, अने सज्जामां बेसिने धर्म देशना करे अने जे जिन कटपी होय ते एकाकी होय, घोरतपस्वी होय. अने कर्म उदयनी मरोरथी जे परिषह उपजे ठे ते सहन करे, ए दिगंबर संप्रदायिक वचनो ठे. ॥ ५७ ॥

हवे प्रसंगथी बावीस परिषह साधुने सवहा योग्य तेनां नाम कहेठेः—

अथ बावीस परिषह यथा कथनः—

॥ सवैया इकतीसाः ॥—ग्रीष्ममे धुप थिति सीतमे अंक पचीत, जूषेधरेधीर प्यासे नीर न चहतु है; मांस मसकादिसों न मरे जूमि सैन करे, वध बंध विथामे अडोल व्हैर हतु है; चर्यां दुख जरे तिन फाससों न थरहरे, मल दुरगंधकी गिलान न गहतु है; रोनगकौ न करे इलाज एसो मुनिराज, वेदनीके उदे ए परिसह सहतु है. ॥ ५८ ॥

अर्थः—उष्ण कालमां तरुकामां आताप सहे, शीत कालमां शीत सहेवाथी चित्तमां कंपे नहीं, जूख्यो ठतां धीरज राखे, अनेषणी ग्रहे नहीं, प्यासवंत थको सदोष पाणीनी चाहना करे नहीं, नागा शरीरने मांस मसकादि करडे तोपण मरे नहीं, धरतिये शय्या करे, मरणांत कष्ट आवे जातजातना वध बंधनादिक कष्ट तेथी अमोल रहे, पण चलायमान न थाय, चर्या के० विहारनुं दुःख जरे, तदरीते विहारमां तथा सय

नासनमां कठोर त्रण स्पर्शथी थरहरे नहीं, मेखनी दुर्गंध ठे, तेनी दुर्गंधा न करे, रोगनी वेदना सहे पण तेनो इलाज न करे, एवा मुनिराज होय ते वेदनीय कर्मना उदयथी ए इग्यार परिषह उपजे ठे तेने सहे ठे. ॥ ५७ ॥

॥ कुंरुलीयाः ॥—एते संकट मुनि सहे, चारित मोह उदोत; लज्जा संकुच दुःपध रे, नगन दिगंबर होत; नगन दिगंबर होत, श्रोत रति स्वाद न सेवे; त्रियसनमुख दृग रोकि, मान अपमान नवेवे; थिर व्है निर्जय रहे सहे कुवचन जग चेत; जिह्मक पद संग्रहे, लहे मुनि संकट एते. ॥ ५८ ॥ दोहराः ॥—अद्वय ज्ञान लघुता लखे, मति उत्तकरष विलोड, ज्ञानावरन उदोत मुनि; सहे परीसह दोड ॥ ६० ॥ सहे अदरसन डुरदसा, दरसन मोह उदोत; रोकेउमंग अलाजकी, अंतरायके होत. ॥ ६१ ॥

अर्थः—हवे चारित्र मोहनीयना उदय थवाथी मुनिराज संकट सहेठे. ते संकटनी गणतरी कहेठे. नगन दिगंबर थई जे लज्जाथी संकोच दुःख उपजे ठे तेने धरे. एटले संकटथी न जागे १, वली नगन दिगंबर थई श्रोत केण इंद्रीयना रति स्वादने न सेवे, २, स्त्रीना हाव जावथी चुके नहीं ३, कोइ सत्कार करे कोइ सत्कार न करे तेउपर विषम जाव लावे नहीं ४, कोइ जयथी जागे नहीं स्थिर रहे निर्जय रहे ५, जगत्मां जे कंइ कुवचन ठे, आक्रोशनां वचन ठे ते सर्व सहन करे ६, जिह्मा ग्रहणथी जिह्मक पद संग्रहे पण ते संकटथी जाजे नहीं, ए सात संकट चारित्र मोहनीयना उदयथी मुनि लहेठे ते सहन करे ठे ॥ ५८ ॥ हवे जण्याविना अद्वयज्ञानथी सर्वमां पोतानी लघुता थाय ते सहन करे; पोतानी मतिना उत्कर्षथी उत्कृष्टपणं जोइने गुरुता सहे २, एम ज्ञानावरणीय कर्मनो उदय थातां अज्ञान परिषह अने प्रज्ञापरिषह एवे परिषह उपजे ठे ते सहन करे ॥ ६० ॥ दर्शन मोहनीयना उदय थवाथी स म्यग् दर्शननी मलिनता उपजे, तेनी दुष्टदशा सम्यग् दर्शनथी न जागे, अंतराय कर्मनो उदय थवाथी जे लाजना उमंग रोकरी रहे तेथी अलाजने सहन करे. ए वा बीस परिसह कहा ॥ ६१ ॥

हवे जे कर्मथी जे परिसह उपजे ते कहे ठे. अथ बाबीस परिषह विवरननः—

॥ सवैया इकतीसाः ॥—एकादश वेदनीकी चारित मोहकी सात, ज्ञानावरनीकी दोइ एक अंतरायकी; दंसन मोहकी एक द्वाविंसति बाधा सब, केई मनसाकी केइ बाकी केई कायकी; काहुकों अलप काहूसों बहोत उनी साता, एकहीं समेमें उदे आवे असहायकी; चर्याथित सज्जामांहि एक सीत उल्लमांहि, एक दोइहोहि तीनि नांही समुदायकी ॥ ६२ ॥ ॥ दोहराः ॥—नानाविधसंकटदशा, सहिसाधे शिवपंथ, शिविरकटप जिन कटपधर, दोऊ सम निगरंथ ॥ ६३ ॥

અર્થ:- અગ્યાર સંકટ તો વેદનીય કર્મના ઉદયથી ઉપજે છે. ચારિત્ર મોહનીય કર્મથી સાત વાધા ઉપજે છે. જ્ઞાનાવરણની કરેલી વે વાધા ઉપજે છે. અંતરાયની કી ધી એક વાધા ઉપજે છે. દર્શન મોહનીયની કરેલી એક વાધા ઉપજે છે. સર્વ મલી વા વીસ વાધા થઈ. તે વાવીસને પરિપહ કહીએ. વાધામાં કોઈ મનની છે, કોઈ વચનની છે, કોઈ કાયાની છે; આ વાવીસ વાધામાંહેલી કોઈને અલ્પ એક વે ઉપજે; કોઈને વહુ ઉપજે, તો એકજ સમે ઓગણીસ વાધાનો ઉદય થાય. તેમાં અસહાયની કે જે વાધા વાધાસાથેજ વોલે છે પણ સાથે વને નહીં ત્યારે તેમાં એકજ વાધા એક સમે થઈ તે અસહાયની કહીએ. જેમ ચર્યાપરિપહ ચાલવાથી ઉપજે છે; નિષેધા પરિપહ રહેવાથી ઉપજે છે; શય્યા પરિપહ રહેવાથી ઉપજે છે. અને શિતવાધાં તથા જુષ્ણ વાધામાં એક સમયમાં એકજ વાધા ઉપજે તેથી આ પાંચ પરિપહમાં એક અથવા વે અથવા ત્રણ એક સમયમાં થાય, પણ સમુદાયરૂપ પાંચે ન થાય ॥ ૬૨ ॥ ઇતિ પરિસહ અધિકાર સમાપ્ત થયો ॥

અર્થ:- એવાં નાના પ્રકારના સંકટ છે તેની દશા સહન કરીને મુક્તિમાર્ગ સાધે, તેથી થિવિર કલ્પના ધરનાર અને જિન કલ્પના ધરનાર એ વેહુ નિગ્રંથ સમાન છે ॥ ૬૩ ॥ હવે થિવર કલ્પમાં અને જિનકલ્પમાં કંઈ તફાવત છે તે કહેવે:-

અથ સ્થિવિરકલ્પ જિનકલ્પ તારતમ્ય કથન:-

॥ દોહરા: ॥-- જો મુનિ સંગતિમાં રહે, થિવિરકલ્પ સો જાનિ; એકાકી જાકી દસા સો જિનકલ્પ વણાનિ ॥ ૬૪ ॥ ॥ ચોપાઈ: ॥-- થિવિર કલ્પ મુનિ કલુક સરાગી; જિન કલ્પી મહાંત વિરાગી; ઇતિ પ્રમત્ત ગુણથાનક ધરની; પૂરન જઈ જથારથ વરની ॥ ૬૫ ॥

અર્થ:- જે મુનીશ્વર ગહના ગણની સંગતમાં રહે છે, તેતો થિવર કલ્પી જાણીએ. જેને ગણની નિશ્રા નથી, જેની એકાકી દશા છે તેતો જિનકલ્પી કહીએ ॥ ૬૪ ॥ એ વેહુ નિગ્રંથમાં થિવરકલ્પનો ધરનાર કલ્પક સરાગ દશામાં છે, અને જે જિનકલ્પી છે તે મહાવૈરાગી છે. એટલે પ્રમત્ત ગુણથાનની જે જૂમિકા વાંધી અને યથાર્થ સાચપણે વરણી તે પૂર્ણ થઈ ॥ ૬૫ ॥

હવે સાતમા ગુણસ્થાનનું વર્ણન કરેવે:- અથ સત્તમ ગુણથાનક વર્ણન:-

॥ ચોપાઈ:- ॥ અવ વરનો સત્તમ વિસરામા; અપ્રમત્ત ગુણથાનક નામા; જહાં પ્રમાદ ક્રિયા વિધિ નાસે; ધર્મધ્યાન થિરતા પરગાષે ॥ ૬૬ ॥ દોહરા:- પ્રથમ કરનચારિત્રકો જાસુ અંત પદ હોઈ, જહાં આહાર વિહાર નહિ, અપ્રમત્ત હે સોઈ ॥ ૬૭ ॥

અર્થ:- મુક્તિરૂપ મંદિરમાં ચઢતાં તે સાતમો વિસામો છે, અને અપ્રમત્ત ગુણસ્થાનક જેનું નામ છે તે હવે વચાણે છે જે ગુણસ્થાનમાં ધર્મરાગાદિકેકરી પ્રમાદનો

विधि नासेठे, जे पूर्वला गुणस्थानकमां धर्मध्यान चंचल हतुं, ते आंही स्थिरपणे प्रकाश करेठे ॥ ६६ ॥ प्रथम गुणस्थानना अंतपदमां एटले ठेला समयमां चारित्रमोहनीय कर्मने जेदवानो यथा प्रवृत्तिनामे प्रथम करण थयुं. आंही धर्मध्याननी स्थिरता एवी ठे के ज्यां आहार विहार क्रिया नथी. ते अप्रमत्त गुणस्थानक होय. ए वचन दिगंबर संप्रदायनुं ठे ॥ ६७ ॥

हवे आठमा गुणस्थानकनुं वर्णन कहेठे:-अथ अष्टम गुणस्थानक वर्णन:-

॥चोपाई:॥-अव वरनो अष्टम गुणस्थाना, नाम अपूर्व करन वखाना, कहुक मोह उपसम करि राखे, अथवा किंचित क्षयकरि नाखे ॥ ६८ ॥ जो परिणाम न ये नहि कवहीं, तिन्हको उदो देखिये जवहीं, तव अष्टम गुणस्थानक होई, चारित करन दूसरो सोई ॥ ६९ ॥

अर्थ:- जेनुं नाम अपूर्व करण वखाणीए ठीए, हवे आंही श्रेणि चढवामां जे उपशमीक थको चढेठे तेतो आंही कंश्क मोहने उपशमावी राखेठे, अथवा जे क्षयक थको चढे ठे तेतो आंही चारित्र मोहनो कंश्क क्षय करि नाखेठे ॥ ६९ ॥ एवुं जे परिणाम पेहेलां कोश कालमां थयुं नथी ते परिणामनुं ज्यारे प्रगट पणुं देखियेठीए, त्यारेतो आठमुं गुणस्थानक होय. तेने ठेले समये चारित्र मोहनीय कर्म जेदवाने अपूर्व करण नामे बीजुं करण होय तेनुं नाम निवृत्ति पण ठे ॥ ६९ ॥

हवे नवमा गुणस्थाननुं वर्णन करेठे:-अथ नवम गुणस्थानक वर्णन:-

॥चोपाई:॥-अव अनवर्त्ति करन सुनुं जाई, जहां जाव थिरता अधिकाई; पूरव जाव चलाचल जेते, सहज अमोल नए सव तेते ॥ ७० ॥ जहां न जाव उलटि अध आवे; सो नवमो गुणस्थान कहावे; चारित मोह जहां बहु ठीज्जा; सो हे चरण करण पद तीजा ॥ ७१ ॥

अर्थ:- प्रथम अनिवृत्ति करण गुणस्थाननो व्यवहार कहुं तुं ते सांजलो. जे गुणस्थाननेविषे स्थिरता जावनी अधिकाई ठे. अने पूर्वजाव कपायना उदयथी जेटला चलाचल जाव होय तेवा सर्व आंही सहज अमोल थया ठे ॥ ७० ॥ ज्यां जावथी चढीने फरी तिहांथी पढी नीचेना गुणस्थानकें न आवे. एवो अनिवृत्ति कहेवाय, ज्यां चारित्र मोहनीय कर्म घणुंज बुटी गयुं ठे तेज ए चारित्र मोहनीय कर्म जेदवानुं बीजुं अनिवृत्ति करण थयुं ॥ ७१ ॥

हवे दशमु गुणस्थानक कहुं तुं:-अथ दशम गुणस्थानक वर्णन:-

॥चोपाई:॥-कहां दशम गुणस्थान दुसाखा; जहां सूठम शिवकी अजिलापा; सूठम लोच दसा जहां लहिए; सूठम संपराय सो कहिए ॥ ७२ ॥

અર્થ:— જ્યાં ઉપશમિક અને ક્ષપક એવી બે શાખા વર્તે છે, જે ગુણ સ્થાનમાં સૂદ્ધ શિવ પદવીની અજિલાષા છે એવી જ્યાં સૂદ્ધ લોચ દશા પામિયે, તે સૂદ્ધ સંપરાય કહીએ. સંપરાય એવું કષાયનું નામ છે ॥ ૭૨ ॥

હવે અગ્યારમું ઉપશાંત મોહ નામે ગુણસ્થાન કહુંબું:— અને તેની પ્રચુતાનું પ્રમાણ કહુંબું. અથ એકાદશમ ગુણસ્થાન વર્નન:—

॥ચોપાઈ:— અવ ઉપસંતમોહ ગુણસ્થાના; કહોં તાસુ પ્રચુતા પરવાના; જહાં મોહ ઉપસમે ન જાસે; જથાખ્યાત ચારિત પરગાસે ॥ ૭૩ ॥ દોહરા:—જાહિ ફરસકે જીવ ગિરિ, પૈરે કૈરે ગુન રદ; સો એકાદસમી દસા, ઉપસમકી સરહદ ॥ ૭૪ ॥

અર્થ:— જે ગુણસ્થાનમાં મોહનીય કર્મ સર્વે ઉપશમી જાય, પણ ઉદયમાં જાસે નહીં અને યથાખ્યાત ચારિત્રનો પ્રકાશ થઈને જેવું નિસંગ આત્માનું સહજ રૂપ છે તેવું પ્રગટે છે ॥ ૭૩ ॥ જે ઉપશમ શ્રેણિ ચઢિને જે ગુણસ્થાનને ફરસીને અવશ્ય જીવ તિહાંથી પડે અને જે ગુણ પ્રગટે તે સર્વ રદ કરે, એ અગીયારમી દશા થઈ, એટલે ઉપશાંત મોહ ગુણસ્થાનક થયું. એટલે ઉપશમની મર્યાદા થઈ ॥ ૭૪ ॥

હવે બારમાં ક્ષીણમોહ ગુણસ્થાનનું વર્ણન કરુંબું:—અથ દ્વાદશ ગુણસ્થાનક વર્નન:—

॥ચોપાઈ:॥— જ્ઞાન નિકટ જહાં આવે; તહાં જીવ સવ મોહ ષિપાવે; પ્રગટે યથાખ્યાત પરધાના; સોદ્વાદશમ ઢીન ગુન યાના ॥ ૭૫ ॥

અર્થ:—જે ગુણસ્થાનને કેવલ જ્ઞાન નિકટ આવે છે, અને ત્યાં જીવ સર્વ મોહનીય કર્મ લપાવીને વીજા પણ ઘાતી કર્મ સર્વ લપાવે, અને જ્યાં પ્રધાન ઉત્કૃષ્ટ યથાખ્યાત ચારિત્ર પ્રગટે એવા પ્રકારથી જે છે તે બારમું ક્ષીણ મોહ ગુણસ્થાનક કહીએ ॥ ૭૬ ॥

હવે આંહી લગણ પાઠલા ઠઠાથી માંકી સાત ગુણસ્થાનમાં ઉપશમ શ્રેણિની અપેક્ષાએ જેકાલ સ્થિતિ છે તે કહેવે:—અથ ષષ્ટ ગુણસ્થાનક સ્થિતિકથન ઉપશમ શ્રેણિક અપેક્ષાએ

॥ દોહરા: ॥—ષટ સત્તમ અઠમ નવમ; દશ એકાદશ બાર, અંતર મુહુરત એક વા, એક સમે થિતિ ધાર. ॥ ૭૬ ॥ ઢીન મોહ પૂરન જયો, કરિ ચૂરન ચિત ચાલ; અવ સજોગ ગુણ યાનકી, બરનોં દસા રસાલ. ॥ ૭૭ ॥

અર્થ:—ઠનું, સાતમું, આઠમું, નવમું, દશમું, અગ્યારમું, બારમું, એ સાત જે ગુણસ્થાન છે, તેની સ્થિતિ એક અંતર મુહૂર્તની છે. અથવા સાત ગુણસ્થાનની જઘન્ય એક સમયની સ્થિતિ ધારો. ॥૭૬॥ મોહમય જે ચિત્તની ચાલ હતી તેનું ચૂર્ણ કરીને ક્ષીણ મોહ ગુણસ્થાનક પૂરણ થયું. હવે સજોગી ગુણ યાનકની રસાલ દશાનું વર્ણન કરુંબું ॥ ૭૭ ॥

હવે તેરમા ગુણસ્થાનનું વર્ણન કરુંબું:—અથ ત્રયોદશ ગુણસ્થાનક વર્નન:—

॥ સવૈયા શ્કતીસા: ॥—જાકી ડુઃખ ઘાતા ચોકરી વિનસગઈ, ચોકરી અઘા

ती जरी जेवरी समान है; प्रगट ज्यो अनंत दंसन अनंत ज्ञान, वीरज अनंत सुख सत्ता समाधान है; जामे आउ नाम गोत वेदनी प्रकृति ऐसी एक्कासी चोरासी वा पंचासी परवान है; सो हे जिन केवली जगत वासी जगवान, ताकी जो अवस्था सो सजोगी गुण थान है. ॥ ७७ ॥

अर्थ:—आत्माना गुणना घातना करनार एवा ज्ञानावरणीय, दर्शनावरणीय, मोहनीय, अंतराय, ए घाती कर्मनी चोकडी दुःख दाता हती ते जेनी विनाश थई गई, अने जे आत्माना गुणनो घात न करे एवा वेदनीय, आयु, नाम, अने गोत्र, ए चार अघाति कर्मनी चोकनी रही ते बलेली दोरी समान रही ठे. दर्शनावरणीय कर्मक्य थयाथी ज्यां अनंत केवल दर्शन प्रगट थयुं, अने ज्ञानावरणीय क्य थयाथी ज्या केवल ज्ञान प्रगट्युं, अंतराय कर्म क्य थयाथी अनंत वीर्य प्रगट्युं, मोहनीय कर्म क्य थयाथी अनंत सुखसत्ता अने समाधि प्रगट्या अने जेमां आयु कर्म, नामकर्म, गोत्रकर्म, वेदनीयकर्म, एचारनी सर्व (७५) प्रकृति रही ठे. तेमां कोईने आहारिक शरीर, आहारक अंगोपांग, आहारक संघातन, आहारक बंधन, तथा जिननामविना, (७०) प्रकृती रही ठे अने कोईने जिननाम सहित ठे, तेथी (७१) रही ठे तथा कोईने आहारक चतुष्कठे अने जिननामनथी माटे (७४) ठे तथा कोईने जिननाम सहित (७५) प्रकृतिनुं प्रमाण ठे. एवी दशानो धरनार जे ठे ते जिन होय केवली होय, जगत्नो जगवान् होय, तेनी जे अवस्था ठे तेनेज सयोगी गुणस्थानक कह्यौ. ॥ ७७ ॥

हुवे सजोगी गुणस्थानकवालानी मुद्रा देखाकेठे:—

॥ सवैया इकतीसा: ॥—जो अमोल परजंक मुद्रा धारी सरवथा अथवा सुकाउसग मुद्रा थिरपाल हे; खेत सपरस कर्म प्रकृतिके उदे आए, विना डग जरे अंतरिक्ष जाकी चाल हे; जाकी थिति पूरव करोडि आठवर्षे घाट, अंतरमुहुरति जघन्य जग जाल हे; सो हे देव अठारह दूषन रहित ताकों बनारसी कहे मेरी बंदना त्रिकाल हे. ॥ ७८ ॥

अर्थ:—जे अडोलपणे सर्वथा प्रकारे पर्यंक मुद्रा धारी होय एटले पद्मासनवालीने सदा सर्वदा वेसेठे, अथवा काउसगमुद्रा स्थिरपणे पाले ए वचन दिगंबर संप्रदायनुं ठे, अने क्षेत्र स्पर्श रूप जे कर्म प्रकृति ठे तेनो उदय थयाथी केवली विहार करेठे पण बीजापुरुषनीपेठे चाले नहिं पण केवली डगलुं जस्याविनाज आकाशमां अधर चाले चाले. ए परूपणा दिगंबर संप्रदायनी ठे. जे सयोगी गुण स्थाननी स्थिति आठ वर्षे न्यून पूर्वकोटी वर्षनी थाय केमके जन्मथी आठ वर्षलगी केवलज्ञान उपजतुं नथी, अने आ गुणस्थानानी जघन्यस्थिति एक अंतरमुहूर्तनी थाय. जगत्जालमां ए

टलुंज रहेवुं होय. आंही जे एवी अवस्थानो धरनार होय तेतो अठार दूषण रहित देवाधिदेव थाय. वनारसीदास कहेठे के तेने मारी त्रिकाल वंदनाठे ॥ ७६ ॥

हवे अठार दूषणनां नाम कहेठे:—अथ अठारस दोष कथन:—

॥ कुंमलीया: ॥—दूषण अठारह रहित, सो केवलि संजोग; जनम मरण जाके नहीं, नहीं निद्रा जय रोग; नहीं निद्रा जय रोग, सोग विस्मय न मोहमति; जरा खेद परखेद, नाहिं मद वैर विषे रति; चिंता नांही सनेह, नाहिं जह प्यास न झूषण; थिर समाधि सुख सहित अठारह दूषण- ॥ ७० ॥ —वानी जहां निरक्षरी, सप्तधातु मल नांहि; केस रोम नख नहि बढे, परम उदारिक मांहि; परम उदारिक मांहि, जांहि इंद्रिय विकार नसि, जथाख्यात चारित प्रधान थिर सुकल ध्यान ससि; लोकालोक प्रकास, करन केवल रजधानी; सो तेरम गुनस्थान; जहां अतिशयमय वानी. ॥ ७१ ॥ दोहरा: ॥—यह सजोग गुनस्थानकी, रचना कही अनूप; अब अयोग केवल कथा, कहों यथार्थ रूप ॥ ७२ ॥

अर्थ:—जे अठार दूषणथी रहित ते सजोगी केवली कहिए १, जेने जन्म नथी, मरण नथी २, निद्रा नथी ३, जय नथी ४, रोग नथी ५, शोक नथी ६, विस्मय नथी ७, मोहमति नथी. जरानो खेद नथी ८, परसेवो नथी ९, मद नथी १०, वैर नथी ११, विषय उपररति नथी १२, चिंता नथी १३, स्नेह नथी १४, जेने तरस लागे नही १५, झूषलागे नही १६, अस्थिरपणुं नथी १७, तेथी समाधिसुख सहित स्थिररूप थायठे, एवा अठार दूषण रहित ठे. ए अठार दोष दिगंबर संप्रदायथी ठे. सिद्धांत संप्रदायमां १७ दूषण जुदां कहां ठे. ॥ ७० ॥ आ गुणस्थाननी अवस्थामां निरक्षरी वाणी होय ने मस्त कमां ॐकार ध्वनिरूप होयठे; अने शरीरमां सात धातु अने सात धातुना मल थता नथी. ए दिगंबर संप्रदायथी कहेलुं ठे. अने जेना शरीरमां केश, रोम, नखनी वृद्धि थती नथी, एतो उदारीक शरीरमां पण एटला दोष नथी, तेथी देवाधिदेव परम उदारीक शरीरमांज कहिए; ज्यां इंद्रियविकार नासी गयाठे, ने ज्यां प्रधान उत्कृष्ट यथाख्यात चारित्र प्रगट थयुं ठे, ज्यां शुक्ल ध्यानरूप चंद्रमा स्थिररूप थयोठे, अने ज्यां लोकालोकना प्रकाशनी करनारी केवल ज्ञानरूप राजधानी बिराजी रही ठे; ते तेरमुं सजोगी गुणस्थानक कहिए, ज्यां पांतरीश अतिशयमय वाणी ठे ॥ ७१ ॥ ए सयोगी गुणस्थाननी सर्वथी अधिक अनूप रचना कहीठे. हवे अयोगी के वलीनी दशा यथार्थरूप के० जेवीरीते बनीठे तेवी रीतनी कहुंठुं. ॥ ७२ ॥

हवे चौदमा अयोगी गुणस्थाननुं कर्णन कहुंठुं.—अथ चतुर्दश गुणस्थानक वर्नन.—

॥ सवैया इकतीसा: ॥—जहां काहू जीवकों असाता उदे साता नांहि, काहूकों अ

साता नांहि साता उदे पाइये; मन वच कायसों अतीत ज्यो जहां जीव जाको जस गीत जग जीत रूप गाइये; जामे कर्म प्रकृतिकी सत्ता जागी जिनकीसी, अंतकाल छेसमेमें सकल खिपाइये; जाकी स्थिति पंच लघु अक्षर प्रवान सोइ, चौदहो अयोगी गुन थाना ठहराइये. ॥ ७३ ॥

अर्थ:—जे गुणस्थानमां कोई जीवने अशाता वेदनीयनो उदय ठे अशाता वेदनीयनो उदय नथी, एटले शाता वेदनीय सत्तारूप ठे, अने कोइने शाता वेदनीयनो उदय ठे, अने अशाता दुःखरूप उदयमां नथी, एटले सत्तामां ठे. अने ज्यां शैलेसी करण करीने मनोयोग, वचनयोग, काया योगथी जीव अतीत एटले रहित थयो. जेना जशनु वर्णन जगत्ने जीतवा रूप गाइए ठीए एटलुं ठे अने जेमां जोगी जन केसी के० सजोगी केवलीनी रीते कर्म प्रकृतिनी सत्ता रहिठे. ते अंतकालमां अनंत वे समयमां समस्त खपावेठे. अने जे गुणस्थानकनी स्थिति पंच लघु अक्षर अ, इ, उ, ऋ, ए अक्षर कहेतां जेटलो काल प्रमाण होय एटलो काल प्रमाण स्थिति ठे तेज चौदसुं अयोगी ठेरावीए. ॥ ७३ ॥

॥ इति श्री चतुर्दश गुणस्थानक अधिकार वालाबोधरूप समाप्तः ॥

॥ दोहरा ॥—चौदहगुनथानक दशा, जगवासी जियचूल; आश्रव संवर जाव छे, बंध मोक्षके मूल. ॥ ७४ ॥

अर्थ:—जगत्वासी जीव अशुद्ध थको चूलमां पड्यो ठे तेनी ए चौद गुणस्थानकथी चौद दशा आय ठे. आंही तत्त्व दृष्टिमां जोतां जे आश्रव संवर जाव ठे तेज बंध मोक्षना मूल ठे; एटले आश्रव बंधनुं मूल ठे अने संवर मोक्षनुं मूलठे. हवे आश्रव संवरनी जुदी जूदी अवस्था कहेठे. अथ आश्रव संवर व्यवस्था कथन. ॥ ७४ ॥

॥ चोपाईः ॥—आश्रव संवर परनति जोलों; जगत निवासि चेतना तोलों; आश्रव संवर विधि विवहारा; दोऊ जवपथ शिवपथ धारा. ॥ ७५ ॥ आश्रवरूप बंध उत्पाता, संवर ज्ञान मोष पद दाता; जा संवरसों आश्रव ठीजे, ताकों नमस्कार अव कीजे. ॥ ७६ ॥

अर्थ:—ज्यां सुधी आश्रव संवरनुं परिणाम परिणमे ठे, त्यांसुधी चेतन रूप ईश्वर जगत् निवासी थई रह्योठे. आंही आश्रवनो विधि ठे ते व्यवहारमां ठे. अने संवरनो विधि ठे ते पण व्यवहारमां ठे. ए उचौ के० वे व्यवहार पंथ ते संसार मार्गनी धारा अने मोक्ष मार्गनी धारा पण ठे. ॥ ७५ ॥ संसारमां जे बंधरूप उत्पात ठे, ते तो आश्रवरूप ठे. अने जे मोक्षपदनो दाता ज्ञान ठे ते संवर रूप ठे. जे संवरथी आश्रव कथ थयो होय तेने हवे नमस्कार करीए ठीए. ॥ ७६ ॥

हवे ग्रंथनी अंते मंगलाचरण रूप संवर रूपी ज्ञानने नमस्कार करेठे:-

॥ सवैया इकतीसा: ॥-जगतके प्राणी जीवव्हेरह्यो गुमानी एसो, आश्रव असुर दुःख दानी महा कीम हे; ताको परताप खंकिवेको परगट ज्यो, धर्मको धरैया कर्म रोगको हकीम हे; जाके परजाव आगे जागे परजाव सब, नागर नवल सुख सागरकी सीमहे; संवरको रूप धरे साधे शिवराह एसो, ज्ञानी पातसाह ताकों मेरी तसमील हे. ॥७७॥

अर्थ:-जगत्ना वासी जेटला प्राणी ठे, ते सर्वेने जीतीने जे गुमानी थई रह्यो, एवो आश्रवरूप जे असुर ठे, ते महा दुःखदायक ठे. तेनो प्रताप खंक्वाने जे ज्ञान रूप बादशाह प्रगट थयो ठे ते केवो ठे के धर्मनो धारण करनारो ठे. अने कर्मरूप रोग गमाववानो हकीम ठे. जे ज्ञान बादशाहना प्रजाव आगल काम क्रोधादिक राग द्वेषरूप पुजलना जाव ठे ते सर्व नासी जाय ठे; अने नागर के चतुर ठे, जे पेहेलां कोइ वारे न पामेलो एवो जे नवो सुख समुद्र ते लगण जेनी सीम ठे. संवररूपनो धरनार अने मुक्तिमार्गनो साधनार एवो जे ज्ञानरूपी बादशाह ठे, तेने महारी स लाम ठे. एटले नाटक करीने ज्ञान बादशाहने मुजरो कीधो ठे. ॥ ७७ ॥

॥ इति श्री समयसार नाटक बालावबोधरूप अर्थ सहीत समाप्त थयो. ॥

॥ चोपई: ॥-ज्यो ग्रंथ संपूरन जाषा, बरनी गुनथानककी साषा; बरनन ओर कहाँलों कहिये, जथा सकति कही चुप व्हे रषीये ॥ ७८ ॥ लिहए पार न ग्रंथ उ दधिका; ज्यों ज्यों कहिये त्यों त्यों अधिका; ताते नाटक अगम अपारा; अलप कवीसुरकी मतिधारा ॥ ७९ ॥

॥ दोहरा: ॥-समयसार नाटक अकथ, कविकी मति लघु होइ; ताते कहत ब नारसी, पूरन कथे न कोइ. ॥ ८० ॥

॥ सवैया इकतीसा: ॥-जेसे कोउ एकाकी सुजट पराक्रम करि, जीते केही जां तिचक्री कटक सों लरनो; जेसे कोउ परविन हारू जुज जारु नर, तरे केसे स्वयंभू रमन सिंधु तरनो; जेसे काउ उहिमी उठाह मनमांहि धरे, करे केसे कारज वि धाताको सो करनो; तेसे तुठ मती मोरी तामें कविकला थोरी, नाटक अपारमे क हांलों याहि बरनो? ॥ ८१ ॥

अथ जीव महीमा कथन:-

॥ सवैया इकतीसा: ॥-जेसे बटवृक्ष एक तामें फल हे अनेक, फल फल बहू बीज बीज बीज बट है, बटमांहि फल फलमांहि बीज तामे बट, कीजे जो विचार तो अ नंतता अघट है; तेसे एक सत्तामें अनंत गुण परजाय; प्रजामें अनंत नृत्य नृत्यमें अनंत तट है; ठटमे अनंत कला कलामें अनंत रूप, रूपमें अनंत सत्ता एसो जीव नट है. ॥ ८२ ॥

॥ दोहराः ॥—ब्रह्म ज्ञान आकाशमें, उने समति षग होइ; जथा सकति उद्दिम धरे, पार न पावे कोइ. ॥ ९३ ॥

॥ चोपाई ॥—ब्रह्म ज्ञान नच अंत न पावे; सुमति परोठ कहावों धावै; जिहि विधि समयसार जिनी कीनो; तिन्हके नाम धरे अब तीनो. ॥ ९४ ॥

अथ कवि त्रयी कथन नामः—

॥ सवैया इकतीसाः ॥—कुंदकुंदाचारज प्रथम गाथा वरु करे, सामेसार नाटक विचारी नाम दयो है; ताहीके परंपरा अमृतचंद जये तिन्ह, संसकृत कलस समारि सुख लयो है; प्रगटयो बनारसी गृहस्थ सिरीमाल अवकिये हे कवित्त हिए बोध बीज वयो है; शवद अनादि तामें अरथ अनादि जीव, नाटक अनादियों अनादि हिको जयो है. ॥ ९५ ॥

अथ कविव्यवस्था कथनः—

॥ चोपाई ॥—अथ कहु कहुं यथारथ वानी; सुकवि कुकविकी कथा कहानी; प्रथम सुकवी कहावै सोई; परमारथ रस वरने जोई. ॥ ९६ ॥ कलपित बात हीए नहिं आने; गुरु परंपरा रीति बखाने; सत्यारथ सैली नहि ठंडे; मृषा वादसों प्रीति न मंके. ॥ ९७ ॥

॥ दोहराः ॥—ठंड सवद अक्षर अरथ, कहे सिद्धांत प्रवान; जो इहि विधि रचना रचे सो हे सुकवि सुजान ॥ ९८ ॥

॥ चोपाई ॥—अब सुनु कुकवि कहुं है जेसा; अपराधी हिय अंध अनेसा; मृषा जाव रस वरने हितसों; नई उकति नहि उपजे चितसों. ॥ ९९ ॥ प्याति लाज पूजा मन आने; परमारथ पथ जेद न जाने; वानी जीव एक करि बूजे; जाको चित जड ग्रंथि न सुजे. ॥ १०० ॥ वानी लीन जयो जग कोले, वानी ममता त्यागि न बोले; हे अनादि वानी जगमांही; कुकवि बात यह समुजे नांही. ॥ १०१ ॥

अथ वानी व्यवस्था कथनः—

॥ सवैया इकतीसाः ॥—जेसे काहू देसमें सखिलधार कारंजकी, नदीसों निकसि-फिरि नदीमें समानी है; नगरमें ठौर ठौर फेली रही चहू ठर, जाके ढिग वहे सोई कहे मेरो पानी है; त्योंही घट सदन सदनमें अनादि ब्रह्म, वदन वदनमें अनादिहीकी वानी है; करम कलोलसों उसासकी वयारि बाजे, तासों कहे मेरी धुनि एसो मूढ प्रानी है. ॥ १०२ ॥

॥ दोहराः ॥—एसे मूढ कुकवि कुधी, गहे मृषा पथ दोर; रहे मगन अजिमा नमें, कहे ठरकी ठर. ॥ १०३ ॥ वस्तु सरूप लखे नही, बाहिज दृष्टि प्रमान; मृषा विलास विलोकके, करे मृषा, गुन गान. ॥ १०४ ॥

अथ मृषा गुन गान यथा:—

॥ सवैया इकतीसा: ॥—मांसको गरंथि कुच कंचन कलस कहे, कहे मुख चंद जो सलेखमाको धरु हे; हाडके दशन आहि हीरा मोती कहे ताहि, मांसके अ धर उठ कहे बिंब फरु है; हाड दंड जुजा कहै कौलनाल काम जुधा, हाडहीके थंजा जंघा कहे रंजा तरु हे; योंही जूठी जुगति बनावै औ कहावै कवि, एते पर कहे हम सारदाको वरु हे. ॥ ७०५ ॥

॥ चोपाई: ॥—मिथ्यावंत कुकवि जे प्रानी, मिथ्या तिनकी जाषित बानी, मिथ्या वंत सुकवि जो होई, वचन प्रवान करे सब कोई. ॥ ७०६ ॥

॥ दोहरा: ॥ वचन प्रवान करे सुकवि, पुरुष हूवे परवान, दोऊ अंग प्रवान जो, सोहे सहज सुजान. ॥ ७०७ ॥

॥ अथ समयसार नाटकव्यवस्था कथन:— ॥

॥ चोपाई: ॥—अब यह बात कहों हे जैसे; नाटक जाषा जयो सु एसे, कुंद कुंद मुनि मूल उधरता, अमृतचंद टीकाके करता. ॥ ७०८ ॥ समेसार नाटक सुख दानी, टीका सहित संसकृतवानी, पंडित पढै दृढमती बुजे, अलपमतीकों अरथ न सूजे. ॥ ७०९ ॥ पांडे राजमहज जिनधर्मी, समयसार नाटकके कर्मी, तिन्ह ग रंथकी टीका कीनी, बालाबोध सुगम करि दीनी. ॥ ७१० ॥ इहि विधि बोधवचनिका फैली, समौपाइ अध्यात्मशैली; प्रकटी जगतमांहि जिनवानी, घर घर नाटक कथा बबानी. ॥ ७११ ॥ नगर आगरासांहि विख्याता, कारन पाइ जए बहुज्ञाता, पंच पुरुष अति निपुन प्रवीने, निसिदिन ज्ञानकथा रस जीने. ॥ ७१२ ॥

॥ दोहरा: ॥—रूपचंद पंडित प्रथम, दुतिय चतुर्ज नाम, तृतीय जगौती दास नर, कौरपाल गुनधाम. ७१३ ॥ धर्मदास ए पंच जव, मिलि बेसे इक ठोर; परमा रथ चरचा करे, इन्हके कथा न और. ॥ ७१४ ॥ नाटक रस सुने, कबहुं उर सिद्धांत, कबहुं विंग बनाइके, कहे बोध विरतंत. ॥ ७१५ ॥

अथ विंगयथा:—

॥ दोहरा: ॥—चित चकोर वरु धरम धरु, सुमति जगौती दास, चतुर जाव थि रता जए, रूपचंद परगास. ॥ ७१६ ॥ इहि विधि ज्ञान प्रगट जयो, नगर आगरे मांहि, देसदेस महि विस्तार्यों, मृषा देशमहि नांहि. ॥ ७१७ ॥

॥ चोपाई: ॥—जहां तहां जिनवानी फेली, लषे न सो जाकी मति मेली, जाके सहज बोध उतपाता, सो ततकाल लखे यह बाता. ॥ ७१८ ॥

॥ दोहराः ॥—घटघट अंतर जिन वसे, घटघट अंतर जैन, मत मदिराके पान सां मतवाला समुजे न. ॥ ७१ए ॥

॥ चोपाईः ॥—बहुत बढाउ कहालो कीजे, कारजरूप वात कहि लीजे, नगर आगरा माहे विष्याता, बनारसी नामे लघु ज्ञाता. ॥ ७१० ॥ तामे कवित कला चतु राई, कृपा करे ए पंचो जाई, ए परपंच रहित हिय खोले, ते बनारसीसों हसि बोले. ॥ ७११ ॥ नाटक समैसार हित जीका, सुगमरूप राजमली टीका, कवित वद्ध रचना जो होई, जाषा ग्रंथ पढे सब कोई. ॥ ७१२ ॥ तव बनारसी मनमहि आनी, कीजे तो प्रगटे जिनवानी, पंच पुरुषकी आझा लीनी, कवित बंधकी रचना कीनी. ॥ ७१३ ॥ सोरहसे तिरानवे (१६९३) विते, आसुमास सित पक्ष वितीते, तिथि तेरसि रविवार प्रवीना ता दीन ग्रंथ समापत कीना. ॥ ७१४ ॥ दोहरा ॥ सुख निधान सकबंध नर, साहिव साहि किरान, सहस साहि सिर मुकुटमनि, साह जहां सुलतान. ॥ ७१५ ॥ जाके राज सुचेनसों, कीनों आगमसार, इति जीती व्यापी नही, यह उनको उपकार. ॥ ७१६ ॥

॥ अब सबका ठीक कथनः— ॥

॥ सवैया इकतीसा ॥—तीनसे दसोत्तर सोरठा दोहा ठंद दोउ, जुगलसे तेतालीस इकतीसा आने हैं; ठासी सु चोपईये सेंतीस तेइ सेसवैये, बीस ठप्पे अठारह क वित्त वषाने हैं; सात फुनिही अमिले चारि कुंडलिये मिले, सकल सातसैं सत्ताई स ठीकठाने हैं; वत्तीस अक्षरके सलोक कीने ताके ग्रंथ संख्या सत्रहसे सातअधिकाने है. ॥ ७१७ ॥ दोहराः—॥ समयसार आतम दरव, नाटक जाव अनंत; सोहे आगम नाममें, परमारथ विरतंत. ॥ ७१८ ॥

॥ इति परमागम समयसारनाटक नाम सिद्धांत

संपूर्णम् ॥ श्रीरस्तु ॥

जाहेरखवर.

अमारा तरफथी हालमां नीचेनां पुस्तको ठपायांठे; तथा ठपाय ठे.

किम्मत. रू. आ. पा.

प्रकरण रत्नाकर जाग. १ (बीजी आवृत्ति)

६- ८-०

(जेमां सामात्रणसोगाथानुं स्तवन, आगमसार, आनंदघनचो-
विशी, नयचक्रसार, द्रव्यगुणपर्यायनोरास, योगदृष्टि समुच्चय, अ-
ध्यात्मसार, समाधिशतक, समताशतक, दिक्पटचोराशीबोल, चिं-
तामणिस्तोत्र, तथा समयसार ए अद्भुत ग्रंथोनो समावेशे कर्योठे)

प्रकरणरत्नाकर जाग १ लानो प्रथम कटको.

(जेमां सामात्रणसोगानुं स्तवन तथा आगमसारठे).

१- ०-०

” बीजो ”

(जेमां नयचक्रसार, तथा आनंदघन चोविशीठे)

१- ४-०

” त्रीजो ”

(जेमां योगदृष्टि सद्याय, अध्यात्मसार वगरेठे)

१- ०-०

” चोथो ”

(जेमां समयसार ठे)

३- ०-०

श्री वैराग्य कटपलता (श्री यशोविजयजी कृत)

३- ०-०

श्री जडबाहु संहिता (अपूर्वज्योतिषग्रंथ-श्री जडबाहु स्वामी कृत)

१- ०-०

श्री प्रतिमाशतक (श्री यशोविजयजी कृत)

०-११-०

श्री मागधीजाषानुंव्याकरण-हुंढिकानांजाषांतरसाथे उत्तरार्ध

३- ८-०

श्री उपदेशप्रासाद (प्रास्ताविक श्लोक साथे) प्रथम खंम.

१- ०-०

श्री उपदेश तरंगिणी-अनेक कथाउं साथे (श्रीरत्नमंदिरगणिकृत)

१- ४-०

श्री अर्हन्तीति-(जैनन्यायलोकव्यवहार श्री हेमचंद्राचार्य कृत)

१- ४-०

श्री वैराग्यशतक-(अनेक कथाउं साथे) जाषांतर

१- ४-०

श्री योगशास्त्र (मूल-टीका बालावबोधसाथे श्री हेमचंद्राचार्य कृत)

३- ४-०

श्री धर्मसर्वस्वाधिकार (अद्भुतग्रंथ श्रीजयशेखर सूरिकृत)

०- ९-०

श्री चंदराजानो रास, अर्थसाथे. (१५०) रंगीन चित्रोसाथे. (ठपाय ठे) ४- ०-०

मुंबई-मांढवी-शाकगली

शा० जीमसिंह माणक.

